HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST.

HET

WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST.

DOOR

DR. A. KUIJPER.

EERSTE DEEL.

HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST VOOR DE KERK
IN HAAR GEHEEL.

AMSTERDAM, J. A. WORMSER.

1888.

Snelpersdruk van H. C. A. Thieme te Nijmegen.

INHOUD.

Blz.

I. Inleiding 1

i. Teederheid van behandeling eisch 1

ii. Het onjuiste en het juiste standpunt 7

iii. Inblijvende en uitgaande daden Gods 13

iv. Het werk van den Heiligen Geest in zijn onderscheiding van het werk des Vaders en des Zoons 20

II. De Schepping 27

v. Het levensbeginsel in alle schepsel 26

vi. Het heir des hemels en der aarde 33

vii. De creatuurlijke mensch 40

viii. Talenten en gaven 47

III. De Herschepping 54

ix. Oorspronkelijke schepping en herschepping 54

x. Organisch en individueel 60

xi. De kerk voor en na Christus' komst 66

IV. De Heilige Schriftuur des Ouden Testaments 72

xii. De Heilige Schriftuur 72

xiii. De Schriftuur noodzakelijk 78

xiv. De openbaring, waaraan de Heilige Schriftuur van het Oude Testament haar inhoud dankt 85

xv. De openbaring des Ouden Testaments in schrift . . . 91

xvi. Ingeving 97

V. De Vleeschwording des Woords 103

xvii. Als onzer een 103

xviii. Buiten schuld en zonde 110

xix. De Heilige Geest in het mysterie der vleeschwording . 116

Blz.

VI. De Middelaar 123

xx. De Heilige Geest in den Middelaar 123

xxi. Niet als bij ons 129

xxii. De Heilige Geest in het lijden van den Messias. . 136

xxiii. De Heilige Geest in den verhoogden Middelaar . . 143

VII. De Uitstorting van den Heiligen Geest 150

xxiv. De uitstorting van den Heiligen Geest 150

xxv. De Heilige Geest anders in het Nieuw dan in het Oud Verbond 157

xxvi. Israël en de volken 165

xxvii. De Pinksterteekenen 172

xxviii. Het wonder der talen 179

VIII. Het Apostolaat. 186

xxix. Het Apostolaat . . . . . .

xxx. Apostolische Schriften 194

xxxi. Apostolische ingeving 201

xxxii. Nog apostelen? 209

IX. De Heilige Schriften des Nieuwen Testaments 217

xxxiii. De Heilige Schriften des Nieuwen Testaments . . 217

xxxiv. Behoefte aan zulk een Heilige Schriftuur . . . 224

xxxv. Haar karakter 231

X. De Kerke Christi 237

xxxvi. De Kerke Christi 237

xxxvii. De geestelijke gaven 244

xxxviii. De dienst des Woords 251

xxxix. De regeering der Kerk 259

VOORREDE.

§ 1. Over den *Heiligen Geest* zelven is betrekkelijk weinig verhandeld, en nog minder wierd *het eigen werk* van den Heiligen Geest in samenhang beschreven.

Wel wierd ook dit onderwerp in elke Dogmatiek ter sprake gebracht, ontvouwd en toegelicht, maar slechts uiterst zelden kwam het afzonderlijk ter sprake.

Zoo *veel* als er over den Christus geleverd is, zoo *weinig* wierd geleverd over den Heiligen Geest.

Nog steeds is dan ook *Owens* werk over deze materie het meest bekende; nog altoos het rijkste; en in zijn zwaar quarto-formaat niet dan voor goeden prijs bij antiquaren verkrijgbaar.

Het zag het licht in 1746 te Rotterdam bij Nicolaas en Paulus Topijn, boekverkoopers in den Houttuin, en was in het Nederlandsch vertaald door *Simon Commenicq*. Het droeg ten titel: ***Πνευματολόγια***, ofte *eene Verhandeling aangaande den Heiligen Geest*, door *John Owen*, Doctor der Godgeleertheit.

Owen schreef eigenlijk *drie* werken over den Heiligen Geest, die in het Engelsch het licht zagen in 1674, 1682 en 1693. Dr. John Owen was van nature een veelschrijver en vooral voor Engeland een zeldzaam vruchtbaar Godgeleerde. In 1616 geboren, stierf hij eerst in 1691 en bereikte alzoo den gezegenden ouderdom van 75 jaren. Het eerste werk van zijn hand verscheen in 1642, en van zijn 26ste tot zijn 75ste jaar schreef hij rusteloos door. De compleete lijst van zijn werken deel ik verderop in deze voorrede mede, om daarmede den verzamelaars van Owens werken hier te lande een dienst te doen, en tevens te laten zien, hoeveel ervan nog *onvertaald* bleef. In 1826 is te London bij *Richard Baynes* een uitgave van zijn

gezamenlijke werken in *een en twintig* deelen groot octavo verschenen, die nog door den gewonen boekhandel te verkrijgen is,[1]) en waarin jongere theologen, die Engelsch lezen, een goeden schat van dege, zuivere godgeleerdheid zullen vinden. Ook biedt het eerste deel van deze uitgave een met gloed en zaakkennis geschreven overzicht van Owens leven en van zijn theologischen arbeid.[2])

Overmits Owens studiën »over den Heiligen Geest en zijn werk" nog steeds het groote standaardwerk over dit gewichtig onderwerp vormen, dient de geschiedenis van deze studiën hier kortelijk toegelicht.

In 1674 gaf Owen het eerste stuk uit van het groote werk over den Heiligen Geest, dat we thans van hem bezitten; maar onderwijl hij dit voortzette, breidde zich dit onderwerp steeds breeder voor hem uit, en zag hij de onmogelijkheid in, om elk onderdeel tot zijn recht te laten komen. Vandaar, dat hij naast dit hoofdwerk nog drie afzonderlijke studiën in het licht zond, die er meê saamhingen, en bij zijn sterven nog twee onuitgegeven studiën achterliet, die na zijn dood wierden uitgegeven.

De drie eerstbedoelde studiën zijn: 1°. »De grond van het geloof, of een antwoord op de vraag, waarom wij de Heilige Schriftuur voor het Woord van God houden." 8vo, 1677; 2°. »De oorzaken, middelen en wegen om den zin des Heeren te verstaan, gelijk die in zijn Woord geopenbaard is." 8vo, 1678; en 3°. »Het werk van den Heiligen Geest in de gebeden." 8vo, 1682. Terwijl de beide werkjes, die na zijn dood in 1693 verschenen, den titel dragen: »Van den Heiligen Geest als een Trooster"; en: »Van den Heiligen Geest, voorzooveel Hij is de auteur van de geestelijke gaven"; en die in 1733 in het Nederlandsch verschenen bij Ottho van 't Hol en Co. te 's Gravenhage, onder den titel: *Dr. J. Owen,* Twee redevoeringen, rakende den Heiligen Geest en zijn werk. In 12°; vertaald door P. Scheltus.

§ 2. Owen was er zich bewust van, dat hij de eerste was, die zich aan dit geheimzinnig en moeielijk onderwerp waagde. Alleen *Crellius* had iets soortgelijks beproefd, maar om het werk van den Heiligen Geest te bestrijden. Owen laat zich hierover in de voorrede voor zijn hoofdwerk aldus uit:

»Het Onderwerp van 't geheele Boek, gelijk bijna elk Blad toont, is *Gods Heiligen Geest, en sijne werkingen.* In 't verklaren van dit

---

[1]) *The Works of John Owen.* D. D. *edited by Thomas Russell M. A.; with Memoirs of his life and writings.* XXI Volumes. London, printed for Richard Baynes, 23 Paternosterrow.

[2]) Deze biografie wierd in onze Nederlandsche taal uitgegeven onder toezicht en met een voorrede van Ds. J. W. Felix, en voerde ten titel: *De Gedenkschriften over het leven, de schriften en het kerkelijk standpunt van Dr. John Owen, met welgelijkend portret, uit het Engelsch vertaald, met een voorrede van Ds. J. W. Felix. Heeg. P. Bokma. 1857.*

Onderwerp op dese wijse heb ik moeten worstelen met Twee saken, die elk sulk werk aan d' eene zijde lastig, aan d' andre onvermakelijk maken. Is de stoffe selfs, ongewoon en verborgen, hare behandeling valt moeilijk; legt sij door eenig middel, 't zij wat het zij, onder openbare veragting en spot, dat vermindert het vermaak in se te overwegen en verdeedigen. Nu is alles, wat den Heiligen Geest aangaat, een uitmuntend Deel van Gods verborgentheit, of *Diepe saken.* Want gelijk hare kennisse geheel afhangt van, en geregeld werd door Goddelijke Openbaringe, zijn sij in hare eigene Nature Goddelijk en Hemels, afgescheiden en vreemd van alles wat in 's *menschen Herte,* in 't enkele oeffenen van zijn eige Rede of Verstand kan opklimmen. En aan d' andre zijde werden in de wereld zeer algemeen veragt als *dwaas* en gering, de saken gesproken van, en toegeschreven aan Gods Geest. Hij verbeurt bij veele alle agting, Hij werd aangezien voor een Dweeper, vervreemt van het bestier der Rede, en alle Grondbeginselen van Edelmoedige 't samenleving, die durft toestemmen eigendom te hebben aan zijn Werk, of op sig nemen dat te verdeedigen. Des moeten wij hier van iets seggen, al ware het enkel om aan te wijsen waar hulpe te vinden is tegen sulke moedbenemingen.

»Wij moeten eerst toestemmen, dat de saken hier behandelt, in sig selfs zijn geheim en verborgen; nogtans werd den weg, waar langs wij mogen pogen se gemeensaam te kennen, *volgens de mate van Christus gave,* in het Bijbelwoord klaar geopenbaart. Soo men desen weg verwaarloost of veragt, sullen alle andre wegen tot dat einde ingeslagen, al beloven sij veel, vrugteloos zijn. Wat inwendige Gemoeds-gestaltens, en geschiktheden, wat uitwendig gebruik van Middelen, wat volbrengen van Geestelijke Pligten, wat overeenkomst der geheele Ziele, met elke ontdekte Waarheit tot dezen Weg behooren, voor alle die het verstaan deser saken najagen, is hier mijn werk niet te verklaren; des weide ik daar in niet uit. Maar geeft God gelegentheit dat ik handele van 't Werk van den Heiligen Geest, dat ons bequaamt om de Schrifture of Gods meening daar in te verstaan, sal ik desen geheelen weg uitvoerig verklaren.

»Nu zij genoeg, op te merken, dat God, die in sig selfs is de Eeuwige Oorspronkelijke Bron en Springader van alle Waarheit, ook is de eenigste Oppermagtige Oorsaak en Autheur van hare Openbaring aan ons. En dewijl de Waarheit, die oorspronkelijk maar een is in hem, is van verscheide soorten en geslagten, volgens de verscheidenheit van de saken die se ons ter mededeeling voorstelt, zijn de wegen en middelen tot die mededeeling gepast tot de onderscheidene Nature van elke Waarheit in 't bijzonder. Dus werd de Waarheit van Natuurlijke saken bekent gemaakt van Gods wegen, door het Oeffenen van de Rede, of 't regte gebruiken van

't Verstand, dat in den mensche is t' harer naspeuring. *Want der menschen saken weet des menschen Geest die in hem is.* Doorgaans werd enkel vereist om te verkrijgen die Trap of sekerheit van kennis in saken van die nature, waar voor ons Verstand vatbaar is, het naarstige te werk stellen van onse Ziels-vermogens in het regte gebruik van eigentlijke middelen. Nogtans is 'er een verborgen werk van Gods Geest, in het mededeelen van kennis en bequaamheit in *Natuurlijke, Burgerlijke, Zedelijke, Staatkundige* en *Konstige* saken, gelijk in dit Boek breed getoont werd. Maar dewijl dese dingen behooren tot het werk der *Oude Schepping* en hare onderhouding, of het bestieren en Regeeren der menschen in dese Wereld enkel als redelijke Schepselen, is geen gebruik van middelen, geene mededeeling van Hulpen die Geestelijk of Bovennatuurlijk zijn, daartoe volstrekt noodig. Des werden Kennis en Wijsheit in saken van die nature uitgedeelt sonder uitsondering onder allerley menschen, volgens den Grondslag van hunne natuurlijke vermogens, en het daar op gebouwde, door naarstige Oeffening, sonder eigentlijk aanhouden bij God om sonderlinge Genade of Hulpe, Gods Oppermagtige Voorsienigheit steeds aan sig houdende het bestel over alle menschen, en hunne belangens.

»Maar in de kennisse en waarheit van Bovennatuurlijke dingen, zijn *Gods Onderwijsingen* van geheel andre Nature, des werd daar in ook van ons geëist een eigentlijk aanhouden bij God om onderwijs. In die dingen zijn ook Trappen, volgens haar naderen aan d' eene zijde aan den oneindigen Afgrond van 't Goddelijke Wezen en Bestaan, gelijk d' Eeuwige Voortteeling en Menschwording van den Sone, de Voortgang en Sending van den Heiligen Geest; of aan d' andre zijde aan de Goddelijke uitwerksels, in onse Ziele voortgebragt, die wij ondervinden. Volgens dese Trappen, gelijk de Goddelijke nederbuiging sig vertoont in hare openbaring, moest onse naarstigheit in het oeffenen van Gelove, Ootmoed, en Gebede aanwassen in ons naspeuren derselve. Want al werd alle vlijt in 't gebruiken van uitwendige middelen, noodig om te verkrijgen kennisse van eenige andere nuttige waarheit, ook onvermijdelijk vereist in 't najagen van kennisse in desen; soo bij dat alles niet komen Geestelijke wegen en middelen, gepast in hare Nature, en van God ingestelt om te ontfangen Bovennatuurlijk Ligt, en Verstand van Gods diepe saken, sal onsen arbeid in desen grootdeels vrugteloos, en sonder voordeel zijn. Want al staat de Letter van de Schrifture, en den zin van hare voorstellen eveneens bloot voor de Rede van alle menschen; werd nogtans de ware Geestelijke kennisse van de saken selfs niemant medegedeelt als door de eigentlijke werking van den Heiligen Geest; geene merkelijke Trap van insigt in de Leere van derselver Verborgentheden is immer verkrijgbaar als door onophoude-

lijk aan te loopen hem, die alleen *geeft den Geest van Wijsheit en Verstand in hare kennisse. Want de saken Gods weet niemant als Gods Geest, en die Hij se openbaart.* Niemant kan de Schriftuur regt uitleggen als door Hulpe van den Geest die se heeft ingegeven, gelijk *Hieronymus* bevestigt, en dit Boek bewijst. Dog in 't gebruik van de gemelde Middelen mogen alle, die niet traag zijn in 't hooren of Leeren, maar die door gewoonte pogen de sinnen geoeffent te krijgen tot onderscheidinge van Goed en Quaad, hopen, dewijl de saken selfs geopenbaart zijn op dat menschen souden God behoorlijk kennen, en voor God Leven, te sullen bereiken sulken mate van Geestelijk verstaan derselve, als nuttig is tot stigtinge van hen selfs en andren.

»'t Geheele Onderwerp van dit Boek dan sijnde saken van die Nature in hare verscheide Trappen van betrekkinge tot God en ons selfs, hale ik hier niet op mijne bijzondere pogingen om se na te speuren, maar late elk oordeelen van mijn arbeid aan sijne vrugten. Dog dewijl ik geen Voorganger kenne in te vertoonen de geheele *Huishoudinge* van den Heiligen Geest met alle sijne bijvoegsels, werkingen en vrugten, en dat mijn werk daarom moeilijker was, moet ik verschooninge versoeken, soo iets niet beantwoord soo geregelden Ontwerp of netten Beleid, als de nature der sake vordert, en ik beoogde. *Orellius* ondernam wel iets desen aangaande, dog om de waarheit in eenige saken te vervalsen."

§ 3. En wenscht men omtrent de aanleiding tot dit werk nader licht, zoo leze men, wat Nath. Mather desaangaande in 1692 in de voorrede voor het na Owens dood uitgekomen werkje schreef:

»Het is eene van de Heerlijkheden van de Protestantsche Reformatie geweest, dat die verzelt geweest is met een zigtbaare en opmerkingswaardige Uitstortinge van den Geest: En inderdaad daar door is er van den Hemel een Zegel gezet geworden op, en een Getuigenis gebooren aan dat groote Werk van God. In deezen onwaardeerlijken Zegen hebben wij in deeze Natie een rijk en overvloedig Deel gehad: In zoo ver dat de Satan en zijne Dienaars daardoor gepijnigt en verbittert zijn geworden: En daar van daan is het gebeurt, dat er sommigen onder ons zijn opgestaan, die zig zelven geopenbaart hebben niet alleen Veragters in hun hart te zijn, maar vinnige Tegenspreekers van de Werkingen van den Geest. God die het Goede uit het Quaade weet voort te brengen, liet om zijne eigene heilige en gezegende Eindens toe, dat deeze schrikkelijke Lastering verbreid zijn.

Op die Gelegenheid was het, dat die Groote, en Geleerde, en Heilige Man, de Schrijver van deeze Redevoeringen, in zijne Gedagten kreeg om te schrijven, raakende den Gezegenden Geest en zijne geheele Huishouding,

gelijk ik van hem verstond eenige Jaaren geleeden, als ik met hem sprak over eenige boeken, die nieuwlings in 't licht gekoomen waren, vol van Smaad en Veragting van den Heiligen Geest en zijne Werkingen. Want gelijk het was met Paulus te Athenen, wanneer hij de stad zag geheel overgegeeven aan de Afgoderij; zo wierd Doctor Owen's Geest in hem opgewekt, wanneer hij de spotternijen en Lasteringen geworpen op den Heiligen Geest, en zijne Genade en Gaaven, en Ondersteuningen, in sommige laatere Schrijvers las.

»Had Pelagius zijne bedorvene Gevoelens raakende de Genade van God niet verbreid, het is waarschijnlijk dat de Kerk nooit de geleerde en uitmuntende Schriften van Augustinus tot Bescherming van de zelve nooit zoude gehad hebben. Het blijkt uit Bradwardin, dat de Herleeving van het Pelagianismus in deeze Dagen zijnen ijverigen en godvruchtigen Geest opwekte, om dat diepzinnig, en uitgewerkt Boek te schrijven, *over de zaake Gods.*

»Arminius, en de Jezuiten, tragtende het zelve Onkruid wederom te planten, bragten de Schoolgeleerde Schriften van *Twis* en *Ames* (om van geen vreemde Godsgeleerden te gewagen) te voorschijn, waar voor wij in dit Geslagte overvloedige Reden van menigvuldige Dankzeggingen tot den Vader der Ligten hebben.

»De Gelegenheid, die de Heilige Geest waarnam om Paulus aan te zetten tot het schrijven van zijnen brief aan de Galaten (waarin de Leer van de Regtveerdigmaaking door het Geloove zo volkoomen is opgeklaart) was het brengen van *een ander Evangelium* onder hen door verdorvene Leeraars, agter welke veelen in die Gemeentens haast wierden weggetrokken.

»De hardnekkige Aankleevendheid van veelen onder de Jooden aan de Mozaische Plegtigheden en Gewoontens, en de Genegenheid van anderen om af te vallen van den Dienst en Instellingen van het nieuwe Testament, gaf op gelijke Wijze Gelegenheid tot den Brief aan de Hebreen. Het licht 't welk in die Brieven doorstraalt en verspreid word, kon de Kerk van Christus qualijk gemist hebben.

»Diergelijke weg en werking van de Wijsheid van God moet gezien en aangebeeden worden, in het opwekken van deezen geleerden en uitmuntenden Man, om aan de Wereld mede te deelen en na te laaten dat Licht, raakende den Geest en zijne Werkingen, 't welk hij had ontfangen door dien Geest uit de Heilige Orakelen van Waarheid, de Heilige Schriften."

§ 4. Gemakshalve lasch ik hier thans ten eerste de lijst van Owens werken in, gesteld in tijdrekenkundige volgorde, en breng daarna in herinnering, wat vóór en na Owens arbeid meer opzettelijk over *den Heiligen Geest* of een deel van zijn werk het licht zag.

Lijst van Owens werken.

1. Display of Arminianism. 1642.

2. The Duty of Pastors and People distinguished. 1643.

3. The Principles of the Doctrine of Christ, in two Catechisms. 1645.

4. A vision of Unchangeable Mercy, a Sermon. 1646.

5. Eschol: or Rules for Church fellowship. 1647.

6. Salus Electorum, a treatise on Redemption. 1648.

7. Memorial of the deliverance of Essex: two Sermons. 1648.

8. Righteous Zeal: a Sermon and Essay on Toleration. 1649.

9. The Shaking and Translating of

1. Uiteenzetting van het Arminianisme. 1642.

2. Het onderscheid tusschen den plicht des herders en dien des volks. 1643.

3. De beginselen der leer van Christus, in twee Catechismussen. 1645.

4. Een gezicht van onveranderlijke genade; eene predicatie. 1646.

5. Eskol: of regels voor kerkelijke gemeenschap.

6. Salus Electorum sanguis Jesu, of De dood van den dood in den dood van Christus, zijnde eene verhandeling over de vrijkooping en verzoening in Christus bloed, met deszelfs verdiensten en de genoegdoening daardoor gewrocht. In welke het waare oogmerk van Christus dood bepleit; deszelfs onmiddelijke uitwerking en vruchten aangetoont; de uitgebreidheid ten aanzien van de voorwerpen onderzocht: en het geschilpunt nopens eene algemeene vrijkooping gezift wordt. *Wel eer in de Engelsche taal beschreeven* door John Owen, predikant te Coggeshal in Essex. Nu in het Nederlantsch vertaalt, en met eene Voorreden over de Gemeenschap der Heiligen voorzien, door Hijleke Cockinga. Te Groningen, bij Jacob Bolt. Boekverkooper. 1768.

7. Ter herdenking aan de bevrijding van Essex: twee preêken.

8. Rechtvaardige ijver; een preêk en studie over de verdraagzaamheid. 1649.

9. Het bewogen worden en voor-

Heaven and Earth; a Sermon. 1649.

10. Human Power Defeated, a Sermon, 1649.

11. Of the Death of Christ, in answer to Baxter. 1650.

12. The Steadfastness of Promises, a Sermon. 1650.

13. The Branch of the Lord: two Sermons. 1650.

14. The Advantage of the Kingdom of Christ: a Sermon. 1651.

15. The Labouring Saint's Dimission: a Sermon. 1652.

16. Christ's Kingdom and the Magistrate's Power. 1652.

17. De Divina Justitia. Translated. 1794.

18. The doctrine of the Saints' Perseverance. 1654.

19. Vindiciae Evangelicae: Reply to Biddle. 1655.

20. On the Mortification of Sin. 1656.

bijgaan van hemel en aarde; eene predicatie. 1649.

10. Des menschen macht geslagen, eene predicatie. 1649.

11. Christi Dood, ten antwoord aan Baxter. 1650.

12. De vastheid der beloften, eene predicatie. 1650.

13. De twijg des Heeren: twee preêken. 1650.

14. De komst van Christus' koninkrijk, eene predicatie. 1651.

15. De werkheilige weggezonden, een preêk. 1652.

16. Het koninkrijk van Christus en de macht der overheid. 1652.

17. De Goddelijke Gerechtigheid. Vertaald. 1794.

18. De leer van de volharding der heiligen. 1654.

19. Evangelische toeëigening. Antwoord aan Biddle. 1655.

20. »De Dodinge der Zonde" In de gelovigen. Vertonende deszelfs Nootzakelykheyt, Nature, en de Middelen daartoe: Met een oplossing van verscheyden gevallen der Conscientie, daar toe behoorende, door Johannes Owen, *S. S. Theol. Doct. eertijds Professor in de Hoge Schole te Oksfort, en daar na Dienaar Jesu Christi, in het werk des Euangeliums in Londen.*

Dikwijls in 't Engels herdrukt, en om deszelfs Nuttigheyt in onze Nederlantsche Tale overgezet, 2e Druk, 't Amsterdam. Bij de Wed. Gijsbert de Groot, Boekverkoopster op de Nieuwendijk, tusschen de twee Haarlemmer Sluyzen. 1711.

21. Review of the Annotations of Grotius. 1656.

22. God's Work in Founding Zion, a Sermon. 1656.

23. God's Presence with his People, a Sermon. 1656.

24. On Communion with God. 1657.

25. A Discovery of the True Nature of Schism. 1657.

26. A Review of the True Nature of Schism. 1657.

27. Answer to Cawdry about Schism. 1658.

28. Of the Nature and Power of Temptation. 1658.

29. The Divine original of the Scriptures. 1659.

30. Vindication of the Hebrew

21. Beoordeeling der Annotatiën van De Groot. 1656.

22. Gods werk in het grondvesten van Zion: een preek. 1656.

23. Gods tegenwoordigheid bij zijn volk: een preek. 1656.

24. De gemeenschap met God den Vader, Zoon, en Heiligen Geest, Ider Perzoon onderscheidelijk; in Liefde, Genade, en Vertroostinge, of Der Heiligen Gemeenschap met de Drieeenige Zalige God, ontvouwd. Door den Eerwaarden, Godzaligen, en Geleerden Heer Johan Owen, S. S. Theol. Doctor: Uit het Engels. Vertaald door J. H. 't Utrecht, Gedrukt bij Jacob van Poolsum, Stadsdrukker, tegen over 't Stadhuis. 1717.

25. De ware aard van een Schisma ontdekt. 1657.

26. Eene nadere beschouwing van den waren aard van een Schisma. 1657.

27. Antwoord aan Cawdry over een Shisma. 1658.

28. De natuur en kragt der Verzoekinge. Te zamen met de Middelen om die te vermijden, en de verscheide gevallen daar toe behorende, vertoont en open gelegt, door Johannes Owen, S. Th. Dr. In de Engelse Tale beschreven, en in Nederduijts overgezet. 2en druk. Op nieuws overgezien, en door 't uytdrucken der Schriftuur texten vermeerdert. Tot Amsterdam, Bij d' Erve van de Wed. G. de Groot, en A. van Dam, en Adrianus en J. Douci. 1722.

29. De Goddelijke oorsprong der Schriftuur. 1659.

30. Verdediging van den Griek-

and Greek Texts. 1659.

31. Exercitationes adversus Fanaticos. 1659.

32. The glory of Nations professing the Gospel: a Sermon. 1659.

33. On the Power of the Magistrate about Religion. 1659.

34. A Primer for Children. 1660.

35. Theologumena. 1661.

36. Animadversions on »Fiat Lux". 1662.

37. A Discourse on Liturgies. 1662.

38. Vindication of the Animadversions. 1664.

39. Indulgence and Toleration considered. 1667.

40. A Peace offering, or Plea for Indulgence. 1667.

41. Brief Instruction in the Worship of God; a Catechism. 1667.

42. On Indwelling Sin.

43. Exposition of the 130th Psalm. 1668.

schen en Hebreeuwschen tekst. 1659.

31. Verhandelingen tegen de Fanatieken. 1659.

32. De glorie der natiën, die het Evangelie belijden: een preek. 1659.

33. De macht van de overheid in zake de religie. 1659.

34. Een gebedenboek voor kinderen. 1660.

35. Theologumena. 1661.

36. Opmerkingen bij »Er zij licht". 1662.

37. Eene verhandeling over Liturgieën. 1662.

38. Verdediging van de opmerkingen. 1664.

39. Eene beschouwing over toegevendheid en verdraagzaamheid. 1667.

40. Een vredeaanbod, of pleidooi voor de toegevendheid. 1667.

41. Korte onderrichting in de aanbidding Gods; een Catechismus. 1667.

42. »De inwonende Zonde" in de Gelovigen, vertoont in haar Natuur, Verleydinge, Overwinninge en Kragt. Mitsgaders De Wegen van desselfs werkinge, en de Middelen om haar te krenken. Zeer geleerdelijk uytgewrogt door Joannes Owen. Th. Doctr. Uit het Engels vertaalt. 't Amsterdam. Bij d'Erven van de Wed: G. de Groot, op de Nieuwendijk: Anno 1726.

Verklaaring van den CXXXsten Psalm. Waarin de Natuur van de Vergevinge der zonde opengelegt, derzelver Waarheit bevestigd; en De toestand van eene verlegen ziele, door de schuldt der zonden gedrukt,

en door ontdekking van de Vergevinge, die bij Godt is, ondersteund en bemoedigd, uitvoerig behandelt wordt, door Johan Owen, *Doctor der H. Godtgeleerdtheit.* Uit het Engelsch vertaalt, door J. Ross en C. Bram met een Voorrede van Paulus Bonnet, predikant te Rotterdam. Te Leyden bij Johannes Hasebroek, te Amsterdam bij Nicolaas Bijl. 1763.

44. Exposition of the Epistle to the Hebrews. 1668.

44. Eene uitlegginge van den Sendbrief van Paulus den Apostel aan de Hebreen. Vervattende vier en twintig oeffeningen, door Johan Owen, doctor der Godgeleertheit. Uit het Engels vertaelt, door Simon Commenicq. Te Rotterdam, bij Nicolaas Topijn; Boekverkooper in den Houttuin. 1740. met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten van Holland en West-Vriesland.

45. Vindication of the Doctrine of the Trinity. 1669.

45. De leere van de H. Drie-eenheyd, alsmeede van de Persoon en Voldoeninge van Christus, verklaerd en verdeedigd. Geschikt nae het begrip, en tot gebruik van zulke die in gevaar zijn van verleydinge, en tot bevestiginge der Waerheyd. Door den Hoogh Eerw. Heer Johan Owen. Theol. Doct. Nae de Zeevende Uitgave uit 't Engels in 't Neederduitsch vertaald door Herman van der Hout, Predikant in de gemeente van Schoonhoven, ende Met eene voorrede verciert Door den Heere Jacob de la Faye, Doctor der H. Godgeleerdheyd, en Dienaar des Goddelijken Woords der Engelsche Gemeente van Utrecht. Te Utrecht, bij J. H. Vonck van Lynden, Boekverkooper. 1746.

46. Truth and Innocense vindicated. 1669.

46. De waarheid en de onschuld gehandhaafd.

47. On the Divine Institution of the Lord's Day.

47. Oeffeningen aangaande de Naam, Oorspronk, Natuur, Gebruik en Standhouding van een Dag van Heilige Ruste, Waarin de oorspronk des Sabbaths van de grondleggінge der Wereld, de Moraliteit van het vierde gebod, nevens de verandering van den Zevensten Dag ondersogt worden. Te samen met een beweering van de Goddelijke Instelling van 's Heeren Dag, en Practicaale Bestieringen tot desselfs behoorlijke Onderhouding, door Johannes Owen, Th. D. Met een Kort Voorberigt van Ger. van Schuylenborgh, Dienaar des H. Euangeliums in J. C. gemeinte te Thienhoven. Voor de eerstmaal uit 't Engels vertaalt na den Sevenden Druk. Te Utrecht, bij J. H. Vonck van Lijnden, Boekverk. 1744.

48. On Evangelical Love. 1672.

48. Evangelische liefde. 1672.

49. Vindication of the Work on Communion. 1674.

49. Verdediging van het werk over de gemeenschap 1674.

50. Discourse on the Holy Spirit. 1674.

50. *Πνευματολόγια*, eene verhandeling aangaande den Heiligen Geest, door Johan Owen, Doctor der Godgeleertheit. Uit het Engels vertaalt door Simon Commenicq. Te Rotterdam bij Nicolaas en Paulus Topijn, Boekverkoopers in den Houttuin, 1746.

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staeten van Holland en West-Vriesland.

51. How we may bring our hearts to bear reproof.

51. Hoe wij onze harten er toe kunnen brengen om bestraffing te verdragen.

52. On the Nature of Apostasy.

52. De natuur van den afval.

53. The Reason of Faith.

53. De grond des geloofs.

54. On the Doctrine of Justifica-

54. De Rechtvaardiging uit het

tion. 1678.

geloof door de toerekening van Christus gerechtigheid, verklaard, bevestigd, en verdeedigd, door Johan Owen, Doctor der H. Godgeleerdheid. Uit het Engelsch vertaald door Marinus van Werkhoven, met eene voorreden van G. J. Nahuys, Predikant te Amsterdam. Behelzende eenige aanmerkingen over het Werkverbond en de onmiddelijke Toerekening. Te Amsterdam bij Martinus de Bruyn, In de Kalverstraat bij de Duifjes-steeg. 1779.

55. The Ways and Means of Understanding the Mind of God. 1678.

55. *Σύνεσις Πνευματική* of oorsaken, wegen en Middelen tot het verstaan van Gods meninge, als geopenbaart in zijn woord, met verzekering daarin: en eene aanwijzing van de klaarheit der Schrifture, met de uitwendige middelen t' harer uitlegging, door Johan Owen, Doctor der Godgeleertheit. Uit het Engels vertaalt, door Simon Commenicq. Te Rotterdam, bij Nicolaas en Paulus Topijn, Boekverkoopers in den Houttuin. 1748.

56. Christologia, or the person Christ. 1679.

56. *Χριστολόγια* of eene verklaring van heerlikke Verborgenheyt van Christus, God en Mensch, Met aanwijsing van de oneyndige Wysheyt, Liefde en Kracht Gods in het bestellen ende uytvinden desselfs.

Gelijk ook de gronden ende redenen van sijn Menschwording, de natuure van sijn bediening in den Hemel, de tegenwoordige Staat der Kerke daar boven door die bediening:

Neffens vertooning van het gebruyk van Christi Persoon in den Godsdienst, ende beweering van de eere,

aanroeping, geloof, liefde ende gehoorsaamheyt, die Hem in ende van de Kerke bewezen moet worden, door Johannes Owen, Doctor der H. Godgeleerdheyt. Vertaalt door Salomon Bor, Predikant Ter Aa. Tot Amsterdam, bij de Wed. Gysbert de Groot, Boekverkoopster op den Nieuwen-Dijk. A° 1715.

57. The Church of Rome, no Safe Guide. 1679.

57. De Kerk van Rome, geen vertrouwbare gids. 1679.

58. On Union among Protestants. 1680.

58. Vereeniging tusschen Protestanten. 1680.

59. Vindication of the Non-Conformists. 1680.

59. Pleidooi voor de Non-Conformisten. 1680.

60. Defence of the vindication. 1681.

60. Verdediging van het pleidooi. 1681.

61. Inquiry into Evangelical Churches. 1681.

61. Onderzoek naar de Evangelische Kerken. 1681.

62. Humble Testimony. 1681.

62. Nederig getuigenis. 1681.

63. On Spiritual Mindedness. 1681.

63. De Genade en Pligt om geestelijk-gesint te zijn verklaart en ter betragting aangedrongen: door Johannes Owen; Doctor der H. Godgeleerdheid. Uit het Engelsch vertaalt. Tweede druk. Te Amsterdam bij Hermanus Keyzer: en te Utrecht bij David Baars.

64. The work of the Holy Spirit in Prayer. 1682.

64. Eene Redevoeringe van het werk van den Heiligen Geest in 't bidden. Met een kort onderzoek van de nature en 't nut van innerlijk bidden en van Formulieren, door Johan Owen, Doctor der Godgeleertheit. Uit het Engels vertaalt door Simon Commenicq. Te Rotterdam, bij Paulus Topijn, Boekverkooper in den Houttuin. 1750.

65. The Chambers of Imagery.

65. De kamers der Verbeelding.

66. An Account of the Protestant religion.

66. Een verdediging van de Protestantsche religie.

67. Meditations on the Glory of Christ. 1691.

67. Verhandelinge van de Heerlijkheid van Christus, In Zijn Persoon, Bedieningen en Genade.

Nevens het onderscheid tusschen Geloove, en Gesichte; Dienstig tot gebruik der geloovigen, Met toepassingen van alle die bedenkingen:

I. Voor onbekeerde Sondaren; en ook voor Heiligen onder geestelijke verslapping,

II. De weg en Middelen tot herstelling en verkrijging van nieuwe invloed van Genaade.

Door den Godsaligen en Geleerden Heer Johannes Owen, Dr. der H. Godgeleertheid, Kort voor zijn dood geschreven, en om desselfs voortreffelijkheid uit het Engels vertaalt. Nooit voor dezen in de Nederlandse Tale gedrukt.

T'Amsterdam, Bij de Erven van de Wed: G. de Groot, en Anthony van Dam. 1721.

68. Two Discourses on the work of the Spirit. 1693.

68. Twee redevoeringen raakende den Heiligen Geest en zijn werk. De eene van den Geest als een Trooster. De andere, voor zooveel Hij is de Auteur van Geestelijke Gaaven.

In 't Engelsch Beschreeven, door den Godzaligen en Geleerden Heer Johannes Owen, In zijn leven S. S. Theol. Doctor en Leeraar te Londen, En nu in 't Nederduyts vertaalt door Mr. P. Scheltus. In 's Gravenhage, Bij Ottho van Thol, en Comp. 1733. Met Privilegie.

69. Evidences of the Faith of God's Elect.

69. Bewijzen voor het geloof der uitverkorenen Gods.

70. Seventeen Sermons.

70. Zeventien predicatiën.

71. An Answer to two Questions,

71. Een antwoord op twee vragen,

with twelve Arguments against any Conformity to Worship not of Divine Institution.

72. Sermons and Tracts.

73. Thirteen Sermons.

74. Twenty-five discourses at the Lord's supper.

met twaalf argumenten tegen elke overeenstemming met eene aanbidding, die niet bestaat door Goddelijke instelling.

72. Predicatiën en verhandelingen.

73. Dertien predicatiën.

74. Vijf en twintig redevoeringen bij het Avondmaal des Heeren.

§ 5. En wat nu aangaat de geschriften, die zich, behalve Owens studiën, opzettelijk met het onderwerp van den Heiligen Geest bezighielden, zoo wijs ik in de eerste plaats op een studie van DAVID RUNGIUS, die in 1599 te Wittenberg verscheen en getiteld was: *Bewijs voor de gezonde leer omtrent de eeuwigheid en de eeuwige Godheid van den Heiligen Geest.*

Te Jena verscheen voorts in 1655 SEB. NIEMANN: *Over den Heiligen Geest.* JOÄNNES ERNST GERHARD schreef: *Over de persoonlijkheid van den Heiligen Geest.* Jena 1660. THEOD. HACKSPANN gaf een dissertatie in het licht: *Over den Heiligen Geest.* Jena 1655. Te Straatsburg in 1686 zag het licht: J. G. DORSCHE: *Over den persoon van den Heiligen Geest.* Te Konigsbergen in 1690 verscheen: FR. DEUTSCH: *Over de persoonlijkheid van den Heiligen Geest.* Te Leipzig in 1711: GOTFR. OLEARIUS (Joh. Fred. Burgius): *Over de aanbidding en de vereering van den Heiligen Geest met den Vader en den Zoon.* Te Jena in 1727: J. FR. BUDDEUSS: *Over de Godheid van den Heiligen Geest.* Te Jena in 1740: J. CHR. PFEIFFER: *Over de Godheid van den Heiligen Geest.* En te Leipzig in 1741: G. T. GUDE: *Over de martelaren als getuigen voor de Godheid van den Heiligen Geest.*

Afzonderlijk over den uitgang van den Heiligen Geest uit den Vader en den Zoon schreven J. Conr. Dannhauer (Straatsburg 1663), J. Senstius. (Rostock 1718), J. A. Butstett (Wolfenb. 1749), en voorts Jo. Schmid, Jo. Meisner, P. Haverkorn, G. Wegner en Chr. Matth. Pfaff.

Terwijl het *werk* van den Heiligen Geest afzonderlijk ter sprake kwam in ANTON: *Over de onmisbaarheid van den Heiligen Geest;* CARPZOV: *Over den Heiligen Geest als overtuiger;* WERNSDORF: *Over den Heiligen Geest als leeraar;* BOERNER: *Over de zalving van den Heiligen Geest;* NEUMANN: *Over de zalving, die alle dingen leert;* FRIES: *Over het algemeene ambt van den Heiligen Geest;* WEIS: *Over het werk van den Heiligen Geest als alles herinnerende;* FOERTSCH: *Over de leiding van de kinderen Gods door den Heiligen Geest;* HOEPFNER: *Over de voorspraak van den Heiligen Geest;* VELTHEIM: *Over de zuchtinge van den Heiligen*

Terwijl CAMP. VITRINGA (de zoon) in 1735 drukken liet zijn: *Duae disputationes academicae de notione Spiritus Sancti,* te vinden in zijn *Opuscula.* Leeuwarden, bij Tob. van Dessel.

§ 7. Wat in onze eeuw over dit onderwerp het licht zag, komt bij de degelijke studiën van Owen ternauwernood in vergelijking. HERDER schreef: *Vom Paraklet.* Kächele *von der Lasterung wider den Heiligen Geist* (Nürnberg 1875). En E. GUERS gaf uit zijn: *Le Saint-Esprit, étude doctrinale et pratique sur sa personne et son oeuvre.* Toulouse, 1865.

Uit deze niet zoo onvolledige opgave ziet men, hoe betrekkelijk weinig er in Owens trant samenhangend over den Heiligen Geest en *Zijn werk* geschreven is. Vooral *over het werk* van den Heiligen Geest zijn de studiën hoogst zeldzaam. Wel bezitten we onderscheidene dissertatiën over enkele deelen van dit werk, maar het geheel is niet in organisch verband bearbeid. Ook niet door *Guers,* die zelf erkent, dat zijn boekske geen aanspraak maakt op den rang van een dogmatisch werk.

Feitelijk staat Owen dan ook nog altoos alleen, en blijft daarom bij de goede theologen, theologen ook onder het volk, gezocht.

Toch scheen daarom Owens meesterwerk een nadere bearbeiding van dit leerstuk niet overtollig te maken.

Owen, een onverwinlijk strijder tegen de heele en halve Arminianen uit het laatst der zeventiende eeuw, is niet zwaar genoeg gewapend meer tegenover de hedendaagsche ketterijen; en het Hollandsch, waarin Commenicq zijn hoofdwerk overbracht, is noch vloeiend noch klaar.

Zoo ondernam ik het dan, om althans het tweede deel van dit machtige onderwerp nogmaals in samenhang, in een vorm, gelijk onze eeuw dien eischt, en met het oog op de ketterijen van onze dagen, voor het geoefend Christelijk publiek uiteen te zetten.

Het eerste deel: *Over den persoon van den Heiligen Geest,* liet ik rusten. Daar loopt thans de strijd niet over. De Godheid toch van den Heiligen Geest wordt óf beleden óf geloochend, maar de beginselen, wier consequentie tot deze Belijdenis of Loochening leidt, liggen thans zóóver uiteen, dat er aan een redekaveling tusschen den Belijder en den Loochenaar niet meer te denken valt. Raken deze beiden slaags, zoo behooren ze de lansen te kruisen op het stuk der eerste beginselen en van de Kenbron der Waarheid te handelen. En eerst waar op dát punt hun strijd beslecht wierd, zullen ze tot een meer bijzonder onderwerp als dat over den Heiligen Geest kunnen komen. Zoolang daarentegen die eerste strijd nog onbeslist bleef, ware een redetwist over de Godheid van den Heiligen Geest met de Loochenaars der Openbaring grenzende aan heiligschennis.

Maar anders staat het met *het werk* van den Heiligen Geest. Dit werk toch en de daarin beslotene en daaruit voortvloeiende afzonderlijke werkingen worden door alle Belijders wel erkend, maar door hun onderscheidene groepen op *zeer uiteenloopende wijze* voorgesteld. Hoe heel anders toch oordeelen op dit stuk de Calvinisten dan de Ethischen! Welk verschil tusschen de Gereformeerden en de Neo-Kohlbrüggianen! Wat afwijkende zienswijze bij de Perfectionisten! Wat haast onkenbare voorstelling bij de practische Supranaturalisten, Mystieken en Antinomianen!

Nu ging het m. i. niet aan, den strijd tegen deze afwijkende meeningen aan te binden op ondergeschikte punten. Dit verwart de gedachtenwisseling en benevelt de helderheid. Eigenlijk moest nimmer over de verschillen, die met deze aangeduide richtingen saamhangen, gesproken worden, dan in ordelijk en in onderling verband. Wie toch niet eerst de stekken en palen heeft uitgezet, die het geheele terrein afbakenen, waarop de Heilige Geest werkt, hoe zal hij vruchtbaar, hoe zal hij met macht om den broeder te winnen, hoe zal hij tot eere van den Naam zijns Gods over een stuk van dit heilig erf het meetsnoer uitslaan?

Zonder veel polemiek heb ik daarom een poging gewaagd, om het werk van den Heiligen Geest in dit geschrift voor te dragen in een samenhangende orde, die den lezer in staat stelt *het geheel* te overzien. En wie staat dan bij dat *overzien* niet verbaasd over de altoos nieuwe afmetingen, die dit werk van den Heiligen Geest in alle goddelijke dingen toont te bezitten?

o, We leven nog zooveel buiten den Heiligen Geest, ook al eeren we den Vader en al gelooven wij in den Zoon; en het schijnt dan soms, alsof de Heilige Geest alleen voor onze Heiligmaking bij het groote Verlossingswerk er nog zoo bijkomt.

Vandaar, dat wij in onze gedachten zoo weinig met den Heiligen Geest bezig zijn; dat bij de Bediening des Woords de Heilige Geest zoo weinig geëerd wordt; dat de Heilige Geest zoo weinig het voorwerp is van de aanbiddinge, als het volk van God zich in smeekingen neerwerpt voor den Genadetroon.

Onwillekeurig gevoelt ge zoo, dat van het reeds zoo kleine stukske onzer godvruchtigheid een zoo al te sober deel aan den Heiligen Geest wordt toegewijd.

En daar dit nu voortspruit uit een schuldig gebrek aan kennisse en eene daaruit vanzelf voortvloeiende kleinachting van zijn heerlijk werk in gansch de schepping, drong heilige geestdrift mij, aan mijne medestrijders voor het den vaderen overgeleverd geloof in deze landen, met Gods hulpe, te dezen eenige tegemoetkoming te bieden.

Verleene de Heilige Geest zelf, wiens goddelijk werk ik in stamelende

menschelijke woorden poogde uit te drukken, dien zegen aan dezen arbeid, dat zijn Verborgenheid er u door nader kome en rijker troost biede aan uw ontrust gemoed!

§ 8. En hiermede zou ook deze Voorrede weder ten einde kunnen loopen, indien ik niet nog iets te antwoorden had aan *Dr. E. Böhl*, hoogleeraar te Weenen.

In de Voorrede of Inleiding op mijn: *De Vleeschwording des Woords*, in 8°. bij J. A. Wormser, 1887, p. 1—56, had ik mij gedrongen gevoeld, ten ernstigste in verzet te komen tegen de stelling, door dezen geleerde in zijn *Dogmatiek* verdedigd, als zou »aan Christus de erfschuld van Adam zijn toegerekend gelijk aan ons". Tegen dit mijn protest is Dr. Böhl opgekomen in een afzonderlijk geschriftje, dat ten titel draagt: *Zur Abwehr, von Dr. Ed. Böhl*, 8°. *Amsterdam, Verlag von Scheffer und Co., 1888*, een verweerstuk, dat ik reeds in *De Heraut* (no. 526) ter sprake bracht, maar onder belofte om er in de Voorrede van mijn ter perse zijnde uitgave: *Het werk van den Heiligen Geest*, op terug te komen. Aanleiding tot die belofte was het feit, dat Dr. Böhl zelf mijn, in zijn oogen ongegronde, critiek toeschrijft aan niet genoegzame studie *van het werk van den Heiligen Geest*. (Zie bl. 15, 19 al.) Daar nu juist een werk van mijne hand over dit onderwerp ter perse lag, dat uitvoeriger en volledіger dan tot dusver door iemand geschied is, *het werk van den Heiligen Geest* overziet, scheen het mij niet oneigenaardig toe, Dr. Böhl juist in de inleiding tot dit werk van nader antwoord te dienen.

Had ik den vrijen tijd, waarover Dr. Böhl beschikt, dan deed ik dit het liefst door breede noten op den tekst van zijn verweerschrift te leveren, om van stukje tot beetje aan te toonen, hoever Dr. Böhl van de door onze vaderen beleden waarheid afdoolt. Nu ik dien tijd mis, moet ik voor de behandeling van »het Beeld Gods", »de erfzonde", »de rechtvaardigmaking" en »de heiligmaking" deels verwijzen naar hetgeen ik daarvan én in mijn studiën *Uit het Woord*, én in dit *Werk van den Heiligen Geest* én in mijne *Toelichting van den Heidelbergschen Catechismus* reeds ten beste gaf, en voorts geduld oefenen, tot ik aan de thetische uiteenzetting van deze leerstukken, zoo de Heere wil, in mijn eigen Dogmatiek toekom. Thans volsta ik te dien opzichte met de opmerking, dat Dr. Böhl mij slag op slag allerlei meeningen toedicht, welker bepleiting ik nimmer op mij nam, en waarvan het tegendeel duidelijk door mij is uitgesproken.

Evenmin ga ik in op Dr. Böhls carricatuur van wat in *Uit het Woord*, Tweede Serie, deel II, door mij over de leer der Verbonden is uiteengezet. Zijn poging om mij deswege tot een Cocceiaan te maken toont, dat hij

niet las wat ik schreef; iets wat ik hem in het minst niet euvel duid, mits hij zich er dan ook geen oordeel over aanmatige. Hoe toch zou hij, had hij dit werk gelezen, nog het oude sprookje hebben kunnen vernieuwen, als ware eerst door Coccéius de Verbondsleer in het merg en been onzer Gereformeerde Theologie opgenomen? Uitvoerig is met de stukken het tegendeel door mij bewezen. Ik herhaal dit bewijs thans niet, en zeg liever Dr. Böhl dank, dat hij te dezer gelegenheid in een kernachtig woord op het gevaar van het Cocceianisme wees; iets wat daarom niet overbodig is te achten, overmits de meeste Gereformeerden in Duitschland nog altoos van Voetius niets afweten en zweren bij Coccéius.

Op de schimpscheuten en carricaturen, waarvoor Dr. Böhl in zijn *Zur Abwehr* mij tot mikpunt koos, antwoord ik alleen, dat ze mij om zijnentwil bedroefd hebben. Ik had van Dr. Böhl iets dergelijks niet verwacht. Ik hield er hem te ernstig voor, vooral bij bespreking van zoo ernstige materie. Ook weet ik niet, dat er ooit uit mijn pen een woord gleed, dat zich laatdunkend of minachtend tegen hem keerde. Tot den einde toe heb ik hem met achting, met waardeering en met vertrouwen op zijn ernst bejegend. Hoe hij een protest mijnerzijds, in teederen en kalmen toon ingekleed, met het wapen van den spot en van laffe jokkernij beantwoorden kon, blijft mij een raadsel. Ook op zijn poging om mij als dommer dan een aankomend student op de kaak te stellen (zie p. 43), antwoord ik geen lettergreep, of het moest de stille uitroep zijn: *Infra Tuam, Vir Clarissime, et meam dignitatem!*

Neen, het eenige punt, dat mij bij vernieuwing een woord van protest ontlokt, is het tusschen ons gerezen hoofdgeschil, of Dr. Böhl, zonder de waarheid van den Christus en het Verzoeningswerk in den wortel aan te tasten, zeggen mag, *dat de Christus gelijk een onzer geboren is onder de toerekening van Adams schuld.*

Dát is het punt, waarop ik hem geen rust mag laten. Niet, alsof ik vermoedde, dat hijzelf de haeresie voleinden zou, die hier in kiem gegeven is; maar omdat zulk een stelling niet kan uitgaan, zonder, ook tegen Böhls wil en bedoelen, haeresie in de kerk te doen opkomen.

Juist echter op dit hoofdpunt kan ik hem weinig anders bieden, dan nadere adstructie van mijn protest tegen zijn stelling. In zijn *Zur Abwehr* toch, dat 54 bladzijden groot is, wijdt hij aan dit hoofdgeschil slechts 9 bladzijden; en zelfs in deze negen bladzijden heeft hij *geen enkele der door mij aangevoerde bedenkingen ter toetse gebracht.* En waar ik mij de moeite had gegeven, in *twaalf stellingen* de *ongerijmdheden* saam te vatten, waartoe Dr. Böhls opvatting leidt, maakt hij zich van deze twaalf *categoremata* in een vijfregelig nootje af, en zegt er alleen van: »*Die Gegensätze, die*

Dr. Kuyper macht, laboriren an grosser Undeutlichkeit, — ich lasse sie auf sich beruhen; besonders die »ethische Freiheit" ist Contrebande."

Meet hiernaar af, lezer, hoe krachtig het verweer in dit *Zur Abwehr* is.

Toch zie de lezer hier geen onwetenschappelijken zin in. Het is bij Dr. Böhl niets dan krijgslist en vrucht van tactiek. Op blz. 10 toch zegt de schrijver zelf, dat hij maar aanstonds *»den Krieg ins Lager seines Angreifers hinüber-tragen wird"*. Een tactiek, die echter te doorzichtig en gewoon is, om zijn aanvaller ook slechts een oogenblik in verwarring te brengen. En als ik weet, dat mijn bestrijder den eigenlijken kamp ontwijkt en op bijpaden schermutselen gaat, is dit mij altoos een welkom teeken, dat hijzelf zijn positie voor zwak houdt.

Mijnerzijds ligt het dus voor de hand, dat ik mij door al wat hij van Luther, Melanchton, Zanchius en wie niet al aanvoert, geen oogenblik van de wijs laat brengen. Ik houd voet bij stuk. Mijn dispuut met Dr. Böhl loopt niet over een detail uit de Dogmata-geschiedenis. Wat ik in hem aanklaag, is dat hij in de belijdenis aangaande den Christus zich aan een schriklijke uitspraak gewaagd heeft, die hij óf moet intrekken, óf oorzaak zal zien worden van zeer droeve ketterij bij de Neo-Kohlbrüggianen.

§ 9. Wat nu de *twaalf ongerijmdheden* betreft, die Dr. Böhl wilde laten rusten, ik leg ze hem nogmaals voor. Zoo hij er al niet op ingaat, licht vormen ze toch een dam tegen het breeder uitvloeien van deze brakke wateren op anderer veld.

Ik formuleerde ze aldus:

»*Ten eerste.* Dr. Böhl leert met zoovele woorden: »Christus hat kraft seiner Geburt gerade so eine völlig menschliche Natur, wie wir, *und ist als Solcher der Zurechnung der Sünde Adams, wie wir alle theilhaftig;* Er ist in allen Stücken seinen Brüdern gleich geworden." Dat wil zeggen: »Christus bezit krachtens zijne geboorte een even volle menschelijke natuur als wij, *en is als zoodanig der toerekening van de zonde van Adam deelachtig, evenals wij;* Hij is zijn broederen in alle stukken gelijk geworden."

De Schrift en alle Confessie zegt: Neen, niet in alle stukken, en juist niet in dit bepaalde stuk, waarop het hier aankomt. In alle stukken, uitgenomen de zonde. Hij was afgescheiden van de *zondaren,* en was niet met hen onder éénen hoop vermengd.

Maar neemt dan nu Böhls stelling eens aan! Goed, zoo dan aan den Christus de schuld van Adam evenals aan ons ook voor zichzelven is toegerekend, dan *had* Hij die schuld ook, evenals wij. Dan rustte op die schuld, die alsnu *zijn* schuld was, ook de toorn Gods. En dan moest de

Christus ook *voor deze zijne eigene schuld* lijden en sterven, en schoot er niets over, waardoor deze offerande ons ten zoen kon zijn.

Ten tweede. Indien aan Christus toegerekend is, evenals aan ons, de erfschuld van Adam, en indien het onze verzoening is, dat Hij deze erfschuld droeg, dan gaat zijn verzoening ook alleen over deze erfschuld, en blijft onverzoend alle schuld van onze werkelijke zonden. Hij is dan geen volkomen Verlosser, tenzij alleen voor kinderkens, die sterven in de wieg.

Ten derde. Indien de Christus als Hemzelven toegerekend bezeten heeft de erfschuld van Adam, dan van tweeën één: dan is hiermede ook in Hem de erfzonde geweest, die uit de erfschuld voortvloeit en er in kleeft; óf wel, Hij heeft erfschuld *zonder* erfzonde gehad, maar dan is ook de band tusschen erfschuld en erfzonde verbroken, de erfsmet weggecijferd, en Pelagius heeft voor den oorsprong der werkelijke zonde gelijk.

Ten vierde. Bijaldien aan den Christus evenals aan ons de schuld van Adam is toegerekend, dan van tweeën één: dan heeft óf Hij evenals wij in Adam overtreden en is in Adam evenals wij van God afgevallen; óf wel, ook wij hebben met Adams zonde niets uitstaande; door ons is in hem *niet* overtreden; we zijn in hem niet van God afgevallen, en de toerekening van de schuld van Adam aan ons is een toerekening aan *on*schuldigen van een hun *vreemde* schuld; en alzoo we hadden geen Verlosser meer noodig, overmits een *on*schuldige zelf in staat is, een hem vreemde schuld te verzoenen.

Neemt ge het eerste, dan is de Christus ten volle zondaar als wij. Stelt ge het laatste, dan vernietigt ge de zonde in ons.

Ten vijfde. Bijaldien aan den Christus evenals aan ons de schuld van Adam is toegerekend, dan van tweeën één: dan stelt ge óf dat de schuld op de *natuur* en niet op den *persoon* rust, óf ge neemt aan, dat de Christus uit Adam niet slechts zijn *vleesch en bloed,* maar ook zijn *persoon* heeft aangenomen.

Gaat ge van het eerste uit, zoo heft gij het begrip van schuld op, dat uit zijn aard eerst in den *persoon* zijn voleinding vindt. Of ook onderstelt gij het laatste, zoo komt ge met Nestorius tot een *ἀλλός καί ἀλλός,* en *splijt* ge den Christus, dien God één heeft gesteld.

Ten zesde. Bijaldien aan den Christus evenals aan ons de erfschuld van Adam deswege is toegerekend, overmits Hij onze natuur aannam, dan onderstelt ge dat de schuld *in de natuur* ligt, waarin wel de zonde, maar nooit de schuld kan zetelen, en vereenzelvigt alzoo de begrippen van *zonde* en *schuld.*

Daar nu het begrip van *zonde* onzen toestand en onze daad raakt, maar

het begrip van *schuld* het souvereine oordeel Gods over onze zonde, vervalt gij er hiermeê toe, om óf de realiteit der zonde te vernietigen, en ze in een loutere denking in de gedachte Gods, Cartesiaansch, om te zetten; óf wel, ge neemt ze reëel, maar heft het oordeel Gods over de zonde op en vernietigt zijn Godzijn voor ons.

Ten zevende. Bijaldien aan den Christus is toegerekend evenals aan ons de erfschuld van Adam, dan is Christus gekomen, niet »*in de gelijkheid* des zondigen vleesches", maar in het zondige vleesch zelf, en heeft Paulus ons misleid.

Ten achtste. Bijaldien aan den Christus is toegerekend evenals aan ons de erfschuld van Adam, dan is de Christus niet door God voor ons »tot zonde gemaakt", maar dan *was* Hij zonde in zichzelven. Dan heeft Hij zich niet voor ons in onze plaats kunnen stellen, maar was Hij, evenals wijzelven, met den vloek beladen. Dan lag die vloek op Hem én op ons, en kon *zijn* dragen van den vloek *ons* dus niet verlossen. Hij nam dien vloek dan niet *van* ons, maar kreeg dien *met* ons, evenals wij, uit dezelfde bron, waaruit hij ons was toegekomen.

Ten negende. Bijaldien Christus de erfschuld van Adam zich toegerekend zag en toch bestaan kon voor den hoogen God, zoodat de bron der zonde niet in Hem doorwerkte, dan had God de Heere geen Middelaar noodig gehad, noch wij een Middelaar behoeven te bezitten. Immers, dan had God reeds in Seth deze bron der zonde kunnen stuiten; dan kon God ze nog in ons bij de geboorte van elk kind stuiten; de erfschuld behoeft dan geen erfzonde met zich te brengen; en heel het werk der verlossing wordt overtollig en doelloos.

Ten tiende. Bijaldien aan den Christus de schuld van Adam evenals aan ons toegerekend is — en dat toch leert Dr. Böhl —, dan valt alle borgtochtelijk karakter uit het lijden Christi weg. Immers, borgtocht onderstelt, dat de borg zelf *niet* schuldig is datgene, hetwelk de persoon, voor wien hij borgtocht stelt, *wel* schuldig is, en dat alsnu de *niet*-schuldige de schuld van den schuldige betaalt. Is daarentegen aan den Christus dezelfde schuld toekomende, die ons allen door de erfschuld is toegekomen, dan is Hijzelf schuldig wat Hij betaalt en kan Hij voor ons, schuldenaren, niet intreden.

Ten elfde. Bijaldien de Christus, omdat aan Hem, evenals aan ons, de erfschuld van Adam is toegerekend, in de dagen zijns vleesches een toestand heeft doorleefd, waarin Hij onbekwaam was tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad, zoodat Hij omwandelde in duisternis en in den wil en in de genegenheden tegen God overstond; dan volgt hieruit van tweeën één: óf dat dit alles ook in ons *zonder* zonde bestaan kan, óf wel, dat Hij zondaar wordt met ons.

En *ten twaalfde.* Bijaldien de Christus, naar luid Dr. Böhls jammerlijke stelling, evenals wij onder de toerekening van de Adamietische erfschuld geboren is, dan is de Christus zedelijk afhankelijk van Adam als zijn Verbondshoofd; dan is er voor Hem geen plaats noch rang, om *als Verbondshoofd naast en tegenover Adam* op te treden; en dan zou niet de geboorte uit de moedermaagd, maar »uit *den wil* des mans" de weg zijn geweest, die Hem den toegang tot den in schuld en zonde verloren doemeling had moeten ontsluiten.

Om het kort saam te vatten, — hoe Dr. Böhl zich ook wende of keere, hij kan nooit aan de klem van dit bondig dilemma ontkomen: Door te zeggen, dat aan den Christus evenals aan ons de erfschuld van Adam is toegerekend, stelt hij óf den Christus op ééne lijn en in ééne conditie met de zondaren, óf wel, hij stelt de zondaren op ééne lijn en in ééne conditie met den Christus.

Door *gelijkheid* te zoeken, waar juist in de *on*gelijkheid de sleutel tot onze verzoening ligt, trekt hij alzoo den Christus tot de zondaren neer, óf hij heft in ons de realiteit van schuld en zonde op.

In het eerste geval nu kan *deze medezondaar* ons, zondaren, niet meer verlossen. En in het laatste geval hebben wij, *heiligen*, geen Verlosser meer van noode. Zoodat in beide gevallen heel het verlossingswerk wegvalt en zelfs elke oorzaak voor de vleeschwording verdwijnt.

Gods Heilig Woord onderwijst ons, dat »door éénen mensch de zonde in de wereld ingekomen is, en door de zonde de dood, en *alzoo de dood tot alle menschen is doorgegaan*, in welken allen gezondigd hebben;" maar in de aangrijpende tegenstelling en parallel tusschen Christus en Adam, die hieraan wordt vastgeknoopt, valt geheel de waarheid van het apostolisch betoog, bijaldien ge den Christus onder deze »allen", wier lot door Adams daad beheerscht werd, insluit. Christus verkeert in het apostolisch getuigenis niet in zedelijke afhankelijkheid van Adam, maar staat naast en tegenover hem, als nieuw Verbondshoofd, om een geheel nieuwe zedelijke solidariteit, nu uit gerechtigheid tot gerechtigheid, door zijn lijden en sterven in het leven te roepen. »Adam was uit de aarde aardsch, maar Christus was de Heere uit de hemelen. Niet een menschelijk individu uit den stam-Adam, maar de in Adams stam ingeënte heilige loot, die het leven uit Adams stam dwingen zou vrucht te dragen tot behoudenis."

Natuurlijk, zoolang Dr. Böhl deze twaalf *Categoremata* »auf sich beruhen" laat, oefenen ze dan ook tegen zijn ontrustend beweren ongestoorde en ongebroken kracht.

§ 10. Thans echter wil ik nog verder gaan, en zien, of ik weer recht kan buigen, wat Dr. Böhl krom boog.

Terecht heeft Dr. Böhl gevoeld en ingezien, dat er ook bij den Christus eene *toerekening* plaats heeft. Christus droeg niet zijne *eigene*, maar eene *vreemde* schuld, en deze *vreemde* schuld kon Hij niet dragen, tenzij ze Hem wierd *toegerekend*.

Ook heeft hij zeer juist gevat, dat deze toerekening van schuld niet eerst later bij Gethsémané of op Golgotha plaatsgreep, maar dat Jezus reeds van zijn vleeschwording af met deze schuld beladen was.

Had hij anders geleerd, hij ware geheel van den Catechismus afgeweken, die zoo stellig van »den ganschen tijd zijns levens op aarde" spreekt.

Er is dus in deze beide stellingen niets nieuws door Dr. Böhl gevonden, noch eenig ongekend licht ontstoken. Maar tegenover niet weinigen, die over deze klare duiding van onze Formulieren van Eenigheid heenlezen, dient het toch in Dr. Böhl gewaardeerd, dat hij er oog voor kreeg en het weer beleed.

Hierover alzoo geen verschil tusschen ons: Christus draagt een Hem *vreemde* schuld door *toerekening*, en Hij droeg ze door toerekening zeer zeker reeds bij zijn Vleeschwording en tot aan zijn Verrijzenis uit het graf.

Nu echter dient voor alle dingen onderzocht, van welken aard deze toerekening is, en of ze al dan niet op ééne lijn kan en mag gesteld met de toerekening, die bij ons plaatsgrijpt.

Dr. Böhl zegt: »Ja. Gelijk bij onzer een." Wij zeggen: »Neen. Niet als bij onzer een, maar *als bij den tweeden Adam*."

Wie heeft nu gelijk? In Rom. 5 is sprake niet van een aan *Adam* toegerekende schuld, maar van een schuld, door Adam beloopen, die *ons* is toegerekend. Evenzoo niet van een vrijspraak, die *Christus* is toegerekend, maar van een verlossing, die, door Christus verworven, is toegerekend *aan ons*.

Gelijk in Adams éénen val allen vielen, die van Adam zijn, zoo stonden ook in Christus' opstanding op allen, die van Christus zijn.

Evenzoo als Adams schuld aan allen is toegerekend ter verdoemenis, zoo ook is Christus' verdienste aan ons allen toegerekend tot rechtvaardigmaking.

Er is beide malen sprake van Adam en van Christus als Hoofd van een organisme der menschheid. Van Adam als hoofd van het oorspronkelijk organisme der menschheid, gelijk God het schiep in het Paradijs. Van Christus als Hoofd van het herschapen organisme, dat eeuwiglijk blijft. En beide malen berust de samenhang tusschen hoofd en leden op de gemeenschap des levens. Vlak daarop, in Rom. 6, noemt Paulus het dan ook: »Eén plante met Christus geworden zijn"; en tot tweemaal toe noemt hij Hem in Rom. 5 ons Verbondshoofd of *Heere*. (Zie vs. 11 en 21)

God de Heere, die dit organisme der menschheid schiep en herschiep,

onder naar organische hoofden Adam en Christus, schiep en herschiep ze namelijk naar zulk een levenswet, dat het zedelijk *Credit* of *Debet* van het Hoofd gelden zou voor alle individuen, die tot het organisme, waarvan dit Hoofd het uitgangspunt was, behoorden.

Adam riep een schriklijk *debet* in het leven.

Dientengevolge wierd overeenkomstig deze levenswet dat ontzettend *debet* van Adam aan *alle* individuen van zijn organisme *toegerekend* ter verdoemenis.

Christus daarentegen verwierf een oneindig *Credit.* En alzoo wierd overeenkomstig deze zelfde levenswet dit oneindig *Credit* toegerekend aan allen, die met Hem één plante of organisme zijn, tot rechtvaardigmaking.

Maar, en dit heeft Dr. Böhl ten eenen male voorbijgezien en hierdoor is hij in verwarring geraakt, deze *imputatie* geldt wel de leden, maar nooit het Hoofd van het organisme. Alzoo wel Adams nakomelingen, maar niet Adam zelf; en zoo ook wel de verlosten, maar niet Christus.

Met *deze* toerekening, waardoor Adams schuld aan alle individuen van zijn organisme wordt toegerekend, heeft dus de *toerekening,* waarvan bij den Christus sprake is, *niets* te maken; ze is bij den Christus van geheel anderen aard en van geheel andere natuur.

Bij ons is sprake van eene toerekening, waardoor het *Debet* van ons Stam- en Verbondshoofd gezet wordt in het *Debet* van al zijn nakomelingen. Maar bij hem is sprake van eene toerekening, waardoor én de schuld van Adam zelf, én de schuld van ieder persoonlijk, en derhalve *aller schuld* saam gesteld wordt op het *debet* van den Christus.

Als ons dus Adams schuld wordt toegerekend, dan gaat die niet van Adams *debet* af, maar blijft op het zijne staan, en wordt bovendien in ons, zijn nakomelingen, verduizendvoudigd. Als daarentegen aan Christus schuld wordt toegerekend, dan gaat ze af van het *debet* dergenen, in wier plaats Hij treedt, en Hij draagt ze alleen.

Mag ik dus voor een oogenblik het organisme der menschheid, gelijk God het in Adam schiep, noemen A + x, en het organisme dierzelfde menschheid, gelijk God het herschiep in Christus, A, dan is den Christus wel toegerekend de schuld van A, maar niet de personeele schuld van x.

Deze schuld nu van A bestaat 1°. uit de organische schuld van het geheele organisme, en 2°. uit de particuliere schuld van elk der individuen, gelijk ook de heilige apostel Johannes onderscheid maakt tusschen »de zonde der geheele wereld" en »onze zonden" (I Joh. 2 : 2); eene opvatting van dezen tekst, die ik eens aan Dr. Kohlbrügge mededeelde, en waar hij warme sympathie voor uitsprak.

Nu ligt voor rekening van A (zoo we onderstellen, dat Adam ook wedergeboren is) 1°. de persoonlijke schuld van Adam; 2°. de schuld van het

organisme of van de natuur, die aan alle individuen van A is toegerekend; en 3°. de persoonlijke schuld van alle individuen.

Noem ik derhalve Adam *a* en zijn nakomelingen *n*, terwijl A is de menschelijke natuur of het organisme, dan is de schuld, die de Christus te dragen had: de schuld van A + *a* + *n*.

Deze *volle* schuld is Hem toegerekend. Die *volle* schuld heeft Hij gedragen. Van die *volle* schuld maakt Hij vrij.

Niet slechts van de *aangeboren*, ook van de *werkelijke* zonden is Hij mijn Bevrijder.

Wat daarentegen mij uit Adam wordt toegerekend is niet *a* en ook niet *n*, maar alleen de organische schuld van *A*. En de fout van Dr. Böhl kan derhalve onder deze formule worden gebracht.

Hij zegt, dat de Christus onder de toerekening van Adams schuld geboren is *als onzer een*. Alsdan zou den Christus zijn toegerekend alleen *A*.

Nu daarentegen is den Christus toegerekend, niet enkel A, maar ook *a* en *n*, en derhalve iets heel anders en oneindig meer.

Heel de Schrift heeft Dr. Böhl dan ook tegen zich.

Nergens stelt ons de Heilige Schrift den Christus voor als op één lijn staande met een van Adams nakomelingen, maar steeds als op één lijn staande met *Adam zelf*.

Hij is de *tweede* Adam; niet een van Adams nakomelingen.

Hij is nieuw Hoofd van het organisme; niet individu onder het oude Hoofd.

En overmits nu een *Hoofd* niet onder een *Hoofd* kan komen, *kon* Jezus' inkomen in onze natuur niet anders zijn dan om onzen eersten Adam als Bondshoofd *te vervangen*.

Deze toerekening is alzoo *een geheel andere*. Ze is de toerekening *aan den Borg* (Expromissor) van hetgeen de persoon of het lichaam, waarvoor Hij als Borg optreedt, schuldig was. Ze is de toerekening aan den Plaatsbekleeder van hetgeen die persoon of dat lichaam, waarvoor Hij in de plaats treedt, had te kwijten. En ze heeft met die geheel *andersoortige* toerekening, die van het organisme op de deelen overgaat, en op ons is toegepast, niets hoegenaamd gemeen.

De woorden: *gelijk onzer een*, moet Dr. Böhl dus vallen laten. En vallen laten moet hij ook: dat Christus alleen onder de toerekening van *Adams schuld* geboren is. Wat kan staan blijven is alleen, dat Christus geboren is *onder de toerekening van een schuld*, waartoe o. m. óók Adams schuld behoorde. Mits men wel versta, dat deze toerekening niet voortvloeide uit het geboren worden in onze natuur; maar dat Hij omgekeerd, *opdat* deze toerekening *effect* zou kunnen hebben, onze natuur aannam.

De toerekening van de schuld aan Christus begint dan ook volstrekt niet eerst bij zijne ontvangenis, maar ligt *in het Raadsbesluit.* Vandaar, dat de rechtvaardiging, die van deze toerekening de vrucht is, reeds genoten werd door Abraham en Mozes en David, nog eer Hij in het vleesch kwam.

Gelijk Dr. Böhl het opvat, worden beide geheel verschillende begrippen van toerekening hopeloos dooreengewoeld; wordt het begrip van schuld veel te eng genomen; en wordt de bewegende oorzaak der toerekening geheel verkeerd aangegeven.

Ja, waar we vooral nadruk op leggen, geeft ge voet aan de ongehoorde voorstelling, nu nogmaals in zijn »*Zur Abwehr*" door Dr. Böhl verdedigd, dan is het gedaan met den troost voor 's Heeren volk.

Heeft toch de Middelaar zich Adams schuld zien toerekenen, gelijk ik zelf mij die zie toerekenen, dan staat Hij ook voor die schuld, gelijk ik er zelf voor sta, en moet Hij die betalen uit eigen hoofde. Wat Hij betaalt, wordt dan voor Hemzelven gekweten *en niet voor mij.*

En gesteld al, dit ware nog goed te praten, dan nog was mijn troost weg.

Immers, ik heb verlossing noodig niet alleen van de mij in Adam toegerekende schuld, maar ook van de zonde van mijn verleden, mijn heden en mijn toekomst tot aan mijn dood toe. En indien Jezus nu enkel de toerekening van Adams schuld gedragen heeft, dan kan ik nog altoos omkomen ter oorzake van mijn eigen schuld.

Dit is zóó klaar, doorzichtig en helder als het daglicht, dat het niet anders kan, of Dr. Böhl *zal* het eerlang zelf inzien.

Moge hem dan tevens de zedelijke moed gegeven worden, niet om te erkennen, dat de schrijver van *De Heraut* gelijk had, maar wel om de ergernis weg te nemen, die hij aan de Gemeente des Heeren gaf.

Amsterdam, 10 April 1888.

KUYPER.

HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST.

EERSTE HOOFDSTUK.

INLEIDING.

I.

TEEDERHEID VAN BEHANDELING EISCH.

Die ook zijnen Heiligen Geest in ons gegeven heeft.

I Thess. 4: 8.

Wie zich onderwindt, de pen op te vatten om over het werk van den Heiligen Geest anderen voor te lichten, gevoelt meer dan ooit zelf den nood der ziele, om door dien Heiligen Geest geleid te worden.

Over den Heiligen Geest te spreken is zoo onuitsprekelijk teeder.

Zulk spreken raakt het allerverborgenste van Gods verborgenheden en tevens de diepste verborgenheid der eigen ziel.

Schuchter verbergt reeds hoogere kieschheid het intiemer leven van ons hart *met magen of met vrienden,* en niets kwetst meer het fijn gevoel, dan een te koop dragen en uitstallen en rondvertellen van wat slechts in zijn omsluiering schoon is en schittert in het verborgene. En hoeveel teederder omzichtigheid voegt ons dan niet, waar sprake zal komen van dat nog zooveel heiliger geheimnis, dat omgaat tusschen ons hart *en den levenden God.*

Haast ontbreken er u de woorden voor.

Immers het geldt hier een terrein des levens dat oneindig dieper ligt dan dat gemeenschappelijk leven van heel uw volk waarin de taal gevormd wordt en vaste keus de beteekenis der woorden bepaalt.

Iets van dit leven moge naar buiten zijn getreden, toch trok het zich voor verreweg het grooter deel steeds in stille gedokenheid terug. Het was een leven als van Hem, die »noch schreeuwen zou, noch zijn stem verheffen, noch zijne stem laten hooren op de straten." Wat er nog van vernomen

wierd, werd eer gefluisterd dan uitgesproken. Het was een ademen uit zoo heilige diepte des gemoeds, dat de stem wegstierf. Eer een uitstralen van zalige warmte der ziel. Soms een kreet van angst, of ook een uitroep van heilige verrukking; maar meest een stil bewerkt, een streng bestraft, een teederlijk getroost worden door dien wonderen Persoon in het Goddelijk Wezen, dien we stamelend aanbidden als: *den Heiligen Geest.*

Op *bevinding* kan hier dus, o, zoo luttel gebouwd.

Wat toch zou dit fundament der geestelijke bevinding hier zijn?

Dat wat in *u zelven* omging? o, Ongetwijfeld werkt dat, gaat daarvan invloed uit, spreekt dat meê. Maar vooreerst, wie waarborgt u, dat gij uw eigen bevinding *juist* vertolkt en weergeeft? Dan, hoe verkrijgt ge *zekerheid,* omtrent hetgeen in de roeringen uws gemoeds uit u zelf, van elders, of uit den Heiligen Geest is? En stel al, ge vondt die zekerheid, dan bleef toch nog altoos de dubbele vraag, of wat in *u* omging nu ook in *anderen* evenzoo plaats greep, alsmede of het kranke, ziekelijke, zondige in u geen schaduw wierp, die bedierf.

Al is dus 's menschen geest bij geen onderwerp meer dan bij den Heiligen Geest tot het uitbroeden van eigen bevinding geneigd, toch moet, bij geen onderwerp zoo streng als juist bij dit, de eisch onverbiddelijk vastgehouden, dat de éénige bron onzer kennisse ligt in het Woord, dat die Geest zelf ons gaf.

De bevinding kan daarna persoonlijk bevestigen; ze kan ondervindelijke kennis geven van wat eerst slechts met de lippen beleden werd; zelfs kan ze een verborgen indringen in 's Geestes zaligheden geven, die onuitsprekelijk zijn en dus ook in de Schrift niet staan uitgesproken; — maar onderwijzing voor anderen brengt dat niet.

Want wel staat uit den rijken schat der kerke Christi een overvloed van zielsuiting u ten dienste, die óf in zang en lied naar buiten trad, óf in vermaan en vertroosting doorstraalde, óf ook in stille belijdenis werd neêrgeschreven, óf eindelijk, met den brandstapel in het gezicht, uit de overkropte ziel borst; maar ook hierop kan niet als fundament *gebouwd.*

En dat niet om allerlei, maar meest om deze *vierderlei* oorzaak.

Vooreerst stuit ge dan namelijk op de moeilijkheid, om te schiften, van welke mannen en vrouwen ge de bevinding als goed en zuiver zult laten gelden, en wier zielsuiting ge als overspannen en ziekelijk ter zijde zult leggen. Luther sprak veel bevinding uit, maar zoo deed ook Caspar Schwenkfeld, de gevaarlijke dweper. Waar nu is uw maatstaf, die recht geeft, om Luthers zielswoord te beluisteren en te waarschuwen tegen den

Silezischen edelman? Immers beider bevinding kan niet tegelijk waar zijn; want Luther bestreed vlakweg als leugen datgeen, wat Schwenkfeld aanprees als hoogere levenstrap.

Maar er is meer, waarom die schat van anderer bevinding geen graniet blijkt waarop te bouwen valt. Immers *in de tweede plaats* komt door die zielsuiting der vromen nog hoogstens slechts de buitenste omtrek van het werk des Geestes in het licht. Ze roepen u als uit een verborgen verte klanken en kreten toe, die slechts dan voor u verstaanbaar zijn, indien ge zelf door den Geest zijt ingewijd, en dus aanvult uit uw eigen geest, wat slechts als afgebroken klank u bereikte. Wie dat niet kan, speurt ook niets; hoort, maar verstaat niet; leert, maar merkt niet op. Alleen wie ooren heeft, hoort wat de Geest in het verborgene tot deze zielen gesproken heeft.

Dan komt er *ten derde* nog een andere moeilijkheid bij. Onder die helden Gods wier zielsuiting tot u kwam, zijn er die helderder, zuiverder, krachtiger, maar zijn er ook die verwarder, duisterder, meer als in schemer gesproken hebben. En wat blijkt nu? Dit, dat juist die helderder en zuiverder stemmen bijna al heur taal, al heur klank uitsluitend aan *de Heilige Schrift* hebben ontleend, en dat slechts de verwarde en overspannen zielen gepoogd hebben iets meerders en iets nieuws te scheppen; een zeepbel die wat scheen, maar ras uiteenspatte, en een waterdrop bleek die weggleed zelfs zonder het achterlaten van een spoor.

Waar *ten vierde* nog dit aan zij toegevoegd. Voor zooveel dan nog in dezen schat van zielsuiting iets meer, iets beter ontwikkelds, iets zuiverder gevormds, iets klaarder toegelichts aan het licht trad dan de Heilige Schrift het ons voorlegt; of wilt ge, voor zoover het erts der Schrift in de doodelijke benauwing der gemeente Gods gesmolten en in vaster vorm gegoten werd; merkt ge toch in die vormen altoos zekere *vaste typen* op. Het geestelijk leven uit zich anders bij het sterk gespannen gemoedsleven der Lappen en Finnen dan in het onbekommerd hart van den Franschman. Een stoere, stugge Schot giet anders zijn volheid uit dan een dwepende Duitscher. Zelfs in ons eigen land fluistert een Zeeuw u een ander iets toe dan een Fries. En om nog verder te gaan, waar in eenige streek eenig prediker invloed op de zielen kreeg, of eenig oefenaar de harten mocht aangrijpen, of ook eenige moeder in Israël haar woord deed uitgaan, daar vindt ge in die gansche streek meest geen andere zielsuiting dan in vormen aan het woord van dien prediker, van dien oefenaar, van die moeder in Israël ontleend.

Dit toont, dat de woorden, de vormen, de taal, waarin de ziel zich uit, meest van elders ontnomen zijn; niet dan hoogst zelden uit het eigen zieleleven zijn voortgesproten; en u dus geen den minsten waarborg bie-

den dat in het woord dat tot u komt, de wezenlijke zielsuiting vertolkt is.

En waar dan bij machtige helden des woords, bij een Augustinus en Thomas, bij een Luther en Calvijn, bij een Voetius en Comrie, bij een Bilderdijk en Kohlbrügge, dat ontleende meer op den achtergrond treedt en meer het persoonlijke uitkomt, daar stuit ge immer weer op het nieuwe bezwaar, dat juist bij deze uitverkorene vaten de persoonlijkheid zoo sterk ontwikkeld was, dat gij, die veel minder sterk gezift en geschud wordt, hun forsche en gespierde tonen toch nooit ten volle verstaat.

Wikt ge alles wel, dan blijkt derhalve, dat de fontein van kennis die ge oppervlakkig meenen zoudt, dat voor de kennisse van den Heiligen Geest althans zeer mild en overvloedig uit al den schat van onze geestelijke bevinding moest opspringen, u welbezien hoogstens enkele waterdroppen en dan nog uit de verte toespet.

Zoo komt ge dan ook voor de kennisse van het werk des Heiligen Geestes alleen op het Woord terug. Op dat wondere Woord, dat als het mysterie der mysteriën nog altoos onbegrepen in het midden der gemeente ligt. Schijnbaar dood als de steen, maar een steen waar telkens vuur uit slaat. o, Wie zag de vonken niet, die schitterden! Wat kind van God is er, 't welk leven in de ziel heeft, en gloeit van levenswarmte, dat niet altoos weer aan de vonken van dat eenig Woord zijn zielsgloed ontstoken werd!

Maar ook zoo blijft het licht, dat op het werk van den Heiligen Geest valt, schaars.

Vergelijk, om u hiervan te overtuigen, vergelijk maar eens het *vele* dat in de boeken des Ouden Testaments over den Messias gezegd was met het *weinige* dat geopenbaard was over den Heiligen Geest.

Zelfs een Maria, een Simeon, een Anna, een Johannes, en heel die heilige kleine kring, die, staande in het voorportaal des Nieuwen Testaments, heel de openbaring des Ouden Verbonds met één blik overzien kon, wat ontvingen, wat bezaten ze aan goddelijke onderwijzing over Messias niet veel, maar ook over den Heiligen Geest hoe weinig.

En zelfs, al voegt ge het Nieuwe Testament er bij, wat blijft ook dan nog het licht karig vallen op het werk van den Heiligen Geest, zoo ge het werk van Messias er naast ziet.

En dat is natuurlijk, dat kan niet anders. Want de Christus is het *vleeschgeworden* Woord. Messias nam een *gestalte* aan. Bij hem vindt ge dus vaste vormen, lijnen die uw oog volgen kan, omtrekken die iets in- en iets uitsluiten. En die gestalte is uw eigen *menschelijke* gestalte, die lijnen zijn

door den loop van uw *eigen* wezen bepaald, binnen die omtrekken beweegt *ge uzelf*.

Bij Messias valt te zien, te hooren, viel eens zelfs te tasten met de handen van het Woord des levens.

Maar hoe heel anders hier!

Hier treedt niets naar buiten, maar blijft alles schuil in het zwevende, omtreklooze van den ongrijpbaren Geest.

Jezus zelf zei het u: Hier is het als met den wind. Ge hoort zijn geluid, maar ge weet niet van waar hij komt, noch waar hij henen gaat.

Alle vorm, alle gestalte ontbreekt. Er is geen zien, geen hooren, veel min was er ooit een tasten als met de handen geweest.

Symbolische verschijningen en teekenen waren opgemerkt. Een duive. Een vuurtong. Een geluid als van een geweldig gedreven wind. Een blazen van Jezus' heilige lippen. Een opleggen der handen. Een spreken in wondere klanken. Maar dat alles blijft niet, het beklijft niet, het laat geen ingedrukten voetstap na. En nadien de *teekenen* gezien zijn . . . en verdwenen, blijft het *wezen* even wonder, even raadselachtig, even ver!

Schier al de goddelijke onderwijzing omtrent het werk van den Heiligen Geest blijft in het Woord dan ook diep geheimzinnig; slechts dan meer verstaanbaar, als die eigen Heilige Geest het vervult, het zwellen doet, en voor ons begenadigd zielsoog laat schitteren.

Natuurlijk wordt ook het werk van Messias in zijn wezenlijke beduidenis nooit anders dan door »den verlichte" verstaan; alleen goddelijke bijzondere onderwijzing ontsluit u de wonderen, de eeuwige liefdewonderen van het Kruis.

Maar neemt dit weg, dat toch ook een klein kind geboeid wordt door Bethlehem en Thabor, door Gabbatha en de Hoofdscheêlplaats; ja, meer nog, dat ge een klein kind zelfs boeien kunt door te spreken van dien Vader in de hemelen, die de haren des hoofds geteld heeft, en de leliën des velds zoo prachtig bekleedt, en de vogelen des hemels zoo heerlijk voedt; doch zonder dat ge voor den Heiligen Geest de zielsaandacht van het kind prikkelen kunt.

En wat van kleine kinderen geldt, geldt het ook niet van onbegenadigden? Van den Vader in de hemelen hoort ieder op zijn beurt spreken. Van de kribbe en het kruis heeft ieder vernomen. Maar wie spreekt in oningewijde kringen over den Heiligen Geest?

Dat kan niet. Dat heeft geen vat op hen.

De Heilige Geest is zoo teederlijk heilig, dat Hij zich vanzelf aan den onvoegzamen blik der oningewijden onttrekt.

Jezus heeft zich *blootgegeven*. Dat was de liefde en de ontferming des

Zoons. Maar de Heilige Geest heeft altoos het heilige in *verborgenheid* gehouden. Ons nooit anders dan in het stil verborgene te naderen is zijn begenadigende trouw.

En dit nu weer bracht een ander beletsel met zich. Juist door dit verborgene karakter van den Heiligen Geest is het werk van dien Geest veel minder dan het werk van Messias door de kerk ingedacht, door de kerk onderwezen en door de worsteling der geesten tot klaarheid gebracht.

Men zou kunnen zeggen: Omdat het de Heilige Geest is die het Woord gaf, en wederom de Heilige Geest die de kerk verlichtte, heeft de Heilige Geest het minst gesproken over zichzelven, en veel meer over den Vader en den Zoon.

Iets wat men niet zoo versta, alsof het zelfzuchtig zou geweest zijn, indien de Heilige Geest meer van zichzelven hadde gesproken; want immers, het zondige der zelfzucht is van verre zelfs niet denkbaar in Hem, die als God alle dingen schiep om zichzelfs wil. Maar zóó, dat eerst de Vader en de Zoon moesten geopenbaard zijn, om door de kennisse des Heiligen Geestes tot het diepere en teederdere in te leiden.

Vandaar, dat er, o, zoo zelden over den Heiligen Geest gepredikt wordt. Vandaar, dat in de leerboeken voor stelselmatige godgeleerdheid (gemeenlijk *dogmatiek* genoemd) schier nooit afzonderlijk van den Heiligen Geest en zijn werkingen wordt gehandeld. Vandaar dat Pinksteren, het feest van den Heiligen Geest, veel minder dan Kerst- of Paaschfeest de gemeente toespreekt en bezielt. En vandaar ook, helaas! het droef verschijnsel, dat in het stuk van den Heiligen Geest allerlei dolingen vaak bij anders zeer getrouwe leeraren inslopen, zonder dat of zij zelven of de gemeente het bespeurden.

Meer opzettelijke bespreking van dit onderwerp mag dus ongetwijfeld aanspraak op belangstelling maken; maar ook het uiterste der omzichtigheid en zeer stille teedere gang is daarbij eisch.

Moge die teederder zin in ons schrijven niet gemist worden, en ontmoete het volk van God, dat onze artikelen lezen zal, onze zwakke poging met een broederhart, dat veel verdraagt.

II.

HET ONJUISTE EN HET JUISTE STANDPUNT.

> Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt en door den Geest zijns monds al hun heir.
>
> Psalm. 33 : 16.

Het werk van den Heiligen Geest, dat ons het meest van nabij raakt, is ongetwijfeld: *het vernieuwen naar Gods evenbeeld van de uitverkorenen;* maar toch gaat het werk van den Heiligen Geest hierin volstrekt niet op, en zelfs spreekt er menschelijke zelfzucht, en dus onvrome zin uit, indien men deze heiligmaking der verlosten als het eenig eigenlijke werk van den Heiligen Geest op den voorgrond plaatst.

Er is geen heiliging van de verlosten dan *uit dien Christus*, die hun tot heiligmaking geschonken is; waaruit de noodzakelijkheid voortvloeit dat het werk van den Heiligen Geest zich ook tot de Vleeschwording van het Woord en het *werk van Messias* uitstrekke.

En wederom het werk van Messias onderstelt én de voorbereidende werking in de Patriarchen en Profeten van Israël én de nakomende werking in de Apostelen, die, in duurzaam beeld, voor de kerk alleen in *de Heilige Schrift* bestaan; waaruit volgt dat het werk van den Heiligen Geest zich ook tot de openbaring aan profeten en apostelen uitbreidt, of wat voor ons hetzelfde is tot de afschaduwing van het eeuwige Woord *in de Schrift.*

Evenzoo, deze openbaring aan Israël en de volken staat in onlosmakelijk verband met den toestand van 's menschen natuur en de geschiedkundige ontwikkeling der menschheid; en het kan dus niet anders of de Heilige Geest moet óók een werk hebben in de vorming van *'s menschen geest* en in de ontwikkeling van *den geest der menschheid.*

En eindelijk, de toestand van den mensch hangt weer samen met den toestand van deze aarde, en met invloeden van zon, maan en sterren, en met de woeling der elementen, en niet minder met inwerkingen van geesten uit andere sferen, 'tzij engelen, 'tzij demonen; zoodat het wel moet, zoodat het niet anders zijn kan, of het werk des Heiligen Geestes moet ook raken aan heel *het heir des hemels en der aarde.*

Zal men zich van het werk van den Heiligen Geest geen mechanisch onwaardige gedachten vormen, alsof het, naar de manier van stukwerk in een fabriek, op een willekeurig gekozen punt begon en dan weer ophield,

zoo mag dit heerlijk werk des Geestes noch bepaald noch beperkt, eer het zich even ver uitstrekke als de invloeden na zijn te gaan, die op de heiliging der gemeente inwerken.

De Heilige Geest is God; dus souverein onafhankelijk; en het gaat uit dien hoofde niet aan, den Heiligen Geest afhankelijk van al deze invloeden te maken; het moet wel zoo zijn, dat de Heilige Geest al deze invloeden beheerscht.

Om ze nu te *beheerschen* moet de Heilige Geest ze *bewerken* kunnen, en achtereenvolgens behoort dus het werk van den Heiligen Geest geëerd te worden: 1°. in heel het heir des hemels en der aarde; 2°. in den mensch en het verloop der menschheid; 3°. in de toebereiding van de Heilige Schrift; 4°. in de Vleeschwording van het Woord, en 5°. in de zaliging der uitverkorenen.

Maar zelfs daarbij mogen we nog niet staan blijven.

De zaliging der uitverkorenen is nog niet de laatste schalm in de keten der gebeurtenissen. Komt eenmaal het oogenblik, dat de volkomene zaliging der uitverkorenen in kan gaan, dan is ook tevens het oogenblik van afrekening, als we ons zoo mogen uitdrukken, gekomen, met *al het geschapene*.

Wat de Heilige Schrift ons als de *Wederkomst van Christus* openbaart, is niet maar een schitterende vertooning, om een eind aan den voorloopigen toestand te maken, maar veeleer de groote, doorluchtige gebeurtenis, waarop al het voorafgaande doelt; de ontzettende catastrophe *waardoor al wat is tot zijn recht zal komen*.

In dien grooten en doorluchtigen dag zal het gebeuren dat de elementen van het heir des hemels en der aarde in geweldige gisting en door schriklijke evolutiën zullen om worden geschapen in een nieuwen hemel en een nieuwe aarde. D. w. z. dan eerst zal de eigenlijke schoonheid en heerlijkheid, die God oorspronkelijk bedoeld had, uit die brandende elementen te voorschijn treden.

In dien grooten en doorluchtigen dag zal het gebeuren, dat alle kwaal, smart en plage, dat alle onheiligheid, alle demon, alle tegen God gekeerde geest »helsch" zullen worden. D. w. z. alsdan eerst zal al dit ongoddelijke tot zijn ongoddelijk, schriklijk recht komen, om eindelijk te verkrijgen wat het steeds begeerd heeft, t. w. een wereld waarin het heer en meester is. Want wat is de hel anders dan een wereld, waarin het onheilige doorwerkt zonder gestuit te worden, en naar lichaam en geest?

In dien grooten en doorluchtigen dag zal 's menschen door den dood gedeelde persoonlijkheid in eenheid hersteld worden, als het Gode believen zal zijn verlosten de vervulling dier zalige hope te geven, die ze op aarde

onder strijd en worsteling beleden in het geloofsartikel van de »wederopstanding des vleesches."

In dien grooten en doorluchtigen dag zal de Christus zijn heiligen triomf vieren over alle macht van Satan, Dood en Zonde, en alzoo als Christus tot zijn recht komen.

In dien grooten en doorluchtigen dag zal tarwe en onkruid worden geschift, de vermenging ophouden, en de hope voor wie van God en zijnen Christus zijn, overgaan in aanschouwen. Dan zal de mærtelaar weelde indrinken en zijn beul martelaar zijn in de hel.

En eindelijk, in dien grooten en doorluchtigen dag zal de sluier wegvallen, waarachter het Jeruzalem dat boven is, schuil lag; zullen de nevelen worden weggevaagd, die het ons vaak onmogelijk maakten, om in te zien, dat God rechtvaardig was in zijn richten; en zal alzoo door Satan met de zijnen in den poel en door Christus met de zijnen in het paradijs onzes Gods, heerlijk gerechtvaardigd worden de glorie van het raadsbesluit des Heeren, Hij de Heere, heerlijk in al zijn goddelijk doen.

Stellen we derhalve de heiliging der verlosten in het midden, en belijden we dat, ter wille van die heiliging, het werk van den Heiligen Geest zich ook *achterwaarts* tot de Vleeschwording, de Schriftbereiding en het bestand van den mensch en heel de schepping moet uitstrekken, dan moet hieraan thans nog met even duidelijke beslistheid toegevoegd, dat dit werk van den Heiligen Geest zich ook *voorwaarts* in de toekomst uitstrekt tot de Wederkomst des Heeren, het uitbrengen van het Oordeel, en evenzoo tot die laatste ontzettende catastrophe, waardoor hel en hemel, poel en paradijs voor eeuwig uiteengaan.

En is dit eenmaal ingezien, dan wordt vanzelf het geheele standpunt een ander, en is het ons onmogelijk het werk van den Heiligen Geest nog langer van uit het oogpunt van de zaliging der verlosten te beschouwen.

Naar hooger en meerder dringt zich dan het zielsoog.

Want het eind, het hoogste einde ligt dan niet dáárin, dat de verkorenen tot volkomen gelukstaat komen, maar in dat veel hoogere, *dat de Heere onze God gerechtvaardigd worde in zijn doen,* en alzoo tot glorie kome door recht.

Dat dit en dit alleen het éénig ware standpunt is, kan onverwijld worden ingezien door een ieder, die nog met ons de ontzaglijke waarheid belijdt: dat indien iemand den Zoon ongehoorzaam is, hij het leven *niet* zien zal, blijvende hij onder den toorn Gods.

Immers weet en belijdt ge dat ontzettende met bange huivering der ziel,

en zijt ge nog niet meê afgedoold op de paden van hen, die, om aan dit ontzettende te ontkomen, heul zochten in wat ze noemen een »conditioneele onsterflijkheid," en die dus feitelijk het wezen van den mensch vernietigen, welnu, hoe wilt ge dan ooit van een volkomen gelukstaat der uitverkorenen droomen, zoolang de verlorenen door hun nooit stervenden worm gekweld worden in de hel?

Is er dan geen liefde en geen ontferming meer in u? En kunt ge u dan een volkomen gelukstaat voor uzelven denken, zoolang het vuur niet is uitgebluscht en licht gedragen in de buitenste duisternis?

Zaliging der uitverkorenen als einddoel te stellen, zoolang er ook nog maar een Satan in den poel brult, is het begrip zelfs van die zaligheid vernietigen. Want wat de liefde kwetst, is niet enkel dat een *mensch*, maar evengoed dat een *dier* pijn lijdt, en dus in nog veel sterker zin dat *een engel* knarsetandt van doodelijke smart; en dan zúlk een engel, zoo heerlijk als Satan vóór zijn val was.

En toch juist met dat noemen van *Satan*, gleed u immers ongemerkt reeds het looden wicht van medepijn en medesmarte en medelijden van het liefhebbend hart.

Want dit immers hebt ge terstond gevoeld: Neen, Satan in den poel te weten kwetst in *niets* mijn mededoogen. Een Satan en die Satan *niet* rampzalig zou eer kwetsing zijn voor het diep gevoel van recht.

En zie, daarin ligt het nu juist.

Ook maar van één enkele ziel te denken dat ze zalig zou zijn zonder absolute vereeniging met Christus, is onheilige waanzin. Alleen de Christus is zalig, en zalig kan niemand zijn, dan die met hem in volstrekten zin één plante is, Christus in hem en hij in den Christus.

Maar evenzoo is het dan ook niets dan onheilige waanzin, om zich ook maar één enkel mensch of één enkelen engel rampzalig te denken, *dan die absoluut met Satan vereenzelvigd en één plante met Satan geworden is.*

Zich een ziel te denken die *niet* ééne plante met Satan is geworden en die ziel *toch* rampzalig, is de schrikkelijkste onbarmhartigheid, iets waarbij elk edel hart ijst en waarvoor het met afschrik terugdeinst.

Op Satan is elk kind van God woedend.

Een kind van God kan Satan niet uitstaan.

Voor Satan leeft in zijn inwendigen mensch (hoe ook zijn natuur nog boeleere) niets dan bittere vijandschap, doodelijke haat.

Satan in den poel is voldoening voor onze heiligste consciëntie. Verraad aan God zou het in ons hart zijn, indien we ons op een pleidooi voor Satan betrapten.

Ook bij Satan zelfs moge nog de bange weemoed door het hart vlij-

men, dat hij zoo schriklijk diep viel, maar gelijk hij als Satan nu eenmaal al het demonische gewerkt, al het duivelsche uitgesponnen, en den Zoon van God de verzenen heeft vermorzeld, neen, aldus roert hij ons mededoogen niet.

En dat waarom niet?

Wat is dan toch de diepe eenige reden, waarom bij Satan het mededoogen versterft en de haat even gerechtig is, als de liefde schuldig zou stellen?

Immers ligt die reden uitsluitend hierin, dat ge op Satan nooit één oogenblik kunt zien, zonder te bedenken dat gij te doen hebt met den wederpartijder Gods en den doodvijand van uw Christus.

Viel dat weg, dan zoudt ge ook om Satan weenen kunnen.

Nu zegt uw trouw aan uw God u, dat dit weenen verraad ware aan Hem.

Eerst door het eind der dingen af te meten *naar wat aan God den Heere toekomt*, staat ge derhalve recht in de zaak van Satan. En juist evenzoo nu komt ge in de zaak der zaligen en der rampzaligen dán eerst zuiver te staan, als ge beider einde uit laat vloeien in het hoogste einde van het einddoel uws Gods.

Gemeten naar Hem, dan, ja, is er een gelukstaat voor gezaligden denkbaar, dat ze zitten in den troon en toch niet één enkel oogenblik aan gevaar van hoovaardij bloot staan; want alles *was* niet slechts, maar *is* en *blijft* eeuwiglijk vrijmachtige genade.

Maar ook, *gemeten naar Hem*, dan, ja, is er een rampzaligheid voor met Satan vereenzelvigden denkbaar, dat ze van alle vreugd beroofd worden, en toch niet één enkel oogenblik het rechtsgevoel kwetsen in de edele borst; want over Satan heen kan geen erbarmen kennen, wie eeuwig diepe liefde heeft voor zijn God. En dát immers is de liefde der gezaligden.

En bezien we nu van uit dit veel hoogere standpunt het werk van den Heiligen Geest, dan komt uit den aard der zaak de verhouding geheel anders te staan.

Dan toch zeggen we niet meer het werk des Heiligen Geestes is de heiliging der uitverkorenen, met wat daar voorbereidend aan *voorafgaat* en als vrucht *op volgt*, maar wordt heel anders beleden, dat het werk van den Heiligen Geest bestaat in *de rechtvaardiging van Gods raadsbesluit*, met al wat van het eerste begin der schepping daartoe gestrekt heeft en alsnog in het verloop der eeuwen, in de toekomst onzes Heeren Jezus Christus, en voorts eeuwiglijk, zoowel in het paradijs als in den poel, daartoe strekken zal.

Men voelt al het verschil tusschen dit en het eerst omschreven standpunt.

Op dat af te keuren standpunt toch doet de Heilige Geest slechts *hulp*dienst. Ongelukkigerwijze is de mensch gevallen, en daardoor krank geworden. En omdat de gevallen mensch krank en daardoor onrein en onheilig, ja, kind des doods is, moet nu de Heilige Geest hem reinigen en heiligen. Waaruit dan tevens tweeërlei volgt: 1°. dat, ware de mensch gezond in de ziel gebleven, de Heilige Geest *geen* werk zou gehad hebben; 2°. dat, is die reiniging volbracht, het werk van den Heiligen Geest weer *ophoudt*.

Op het nu gevonden standpunt daarentegen heeft de Heilige Geest een *altoosdurend* werk, dat met de schepping begon en voortgaat in alle eeuwigheid, en is bovendien het werk van den Heiligen Geest ook reeds in gang geweest *eer er zonde kwam*.

En wierp men nu tegen: »Vroeger bestreedt ge dat de Messias niet buiten de zonde om zou gekomen zijn, en nu legt ge er juist nadruk op, dat de Heilige Geest juist wel gewerkt zou hebben buiten de zonde om", — dan kan het weêrleggen van die tegenwerping niet moeilijk zijn.

Immers, al ware de Christus niet als Messias verschenen, toch zou het *Eeuwige Woord*, de Zoon, de tweede Persoon in de Drieëenheid zijn eigen goddelijk werk wel terdege hebben gehad, want alle dingen bestaan te zamen door hem; terwijl omgekeerd, indien al het werk des Heiligen Geestes in de heiliging der verlosten ligt, de Heilige Geest, indien er *geen* zonde ware gekomen, in volstrekte *werkeloosheid* zou hebben verkeerd.

En overmits dit nu gelijk staat met het loochenen van de godheid des Heiligen Geestes, mág zulk zeggen niet geduld.

We besluiten dit artikel met de niet overbodige opmerking, dat het innemen van dit betere en hoogere standpunt niets is dan ook op het werk van den Heiligen Geest het gereformeerde grondbeginsel toepassen, *dat alle ding gemeten moet naar de maat der glorie Gods.*

III.

INBLIJVENDE EN UITGAANDE DADEN GODS.

Door den Geest zijns monds al hun heir.
Psalm. 33 : 16.

De dege, heldere godgeleerden uit den bloeitijd van de kerke Gods waren gewoon te onderscheiden tusschen een werken Gods dat *in Hem bleef*, en een ander werken Gods, dat *van Hem uitging*. Kortheidshalve noemden ze dit *inblijvende* en *uitgaande* daden des Heeren.

Daar intusschen de gewone lezer niet aanstonds het verschil tusschen beide in zal zien; eenvoudig omdat men hem van der jeugd af niet aan die uitdrukking gewend heeft; dient deze manier van spreken, eer we haar verder bezigen, eenigszins nader toegelicht.

Immers datzelfde verschil tusschen een werk dat nog inblijft, en een werk dat naar buiten treedt, bestaat tot op zekere hoogte evengoed bij het schepsel.

Reeds bij het dier gaat dit door.

Een leeuw, die loert op zijn prooi, doet iets en is heel anders dan een leeuw die rustig neerligt bij zijn welpen. Zie maar hoe zijn oog fonkelt, hoe de kop gespannen staat, elke spier opgetrokken, de blazende adem ingehouden is, en heel het neergehurkte dier den indruk maakt van in arbeid te zijn.

En toch, die arbeid treedt niet naar buiten. De koking en gisting, de spanning en trekking der zenuwen is vanbinnen. Een vreeslijke daad is gaande, maar ze blijft alsnog ingehouden. En straks eerst, als het weerloos rund argeloos voorbijschiet, treedt die eerst *ingehouden* werking plotseling *naar buiten*, als de leeuw dondert in zijn brullen, en met één sprong muil en klauw in de lendenen van zijn slachtoffer drijft.

Het onderscheid tusschen de nog ingehoudene en de uitgaande daad is hier zeer duidelijk, sterk sprekend; maar kan op kleiner schaal toch door een ieder aanschouwd worden, die in de kleine dierenwereld het uren lang gedoken zitten van de kat gadeslaat, eer ze er toe komt, om den sprong te wagen en naar buiten te slaan met haar klauw.

Maar edeler en veel sterker nog vindt ge dezelfde onderscheiding bij het doen des menschen.

Als er storm op zee heeft gewoed, en het lot der uitgeloopen pinkjes onzeker is, en de vloed weer opkomt, en de scheepkens weer worden thuis

gewacht, en er van kust naar boord en van boord naar de kust getakeld wordt, dan zit de beangste visschersvrouw of moeder op de duinen, roerloos, sprakeloos neêrgehurkt, en ze doet niets dan staren en wachten wat er komt.

Maar onder dat staren en wachten *werkt* ze met het *hart*, met haar *ziel*, met haar *gebeden*, en alles in haar spant elke zenuw en doet het bloed sneller kloppen en den adem inhouden. Ze *werkt*, zoo zelfs dat die spanning afmat en uitput en haar moê maakt. Doch ook hier blijft de daad in. Ze wordt ingehouden. Ze blijft een daad vanbinnen. Tot de pinkjes aankomen, en al naar heur pink terugkwam of wegbleef, een blijde gil of bang geween lucht geeft aan het overkropt gemoed.

Of wilt ge een voorbeeld nog meer uit het dagelijksch leven, neem dan den man van studie, den uitvinder die peinst op nieuwe vondsten, den bouwmeester, die zijn plannen ontwerpt, den veldheer die zijn kansen overweegt, en welk verschil, niet waar? tusschen die mannen der gedachte, die stil in een eenzamen hoek zitten of nederliggen, en daar ginds dien smid, die met dreunende spierkracht den voorhamer op het aanbeeld doet neêrkomen, of ook den scheepsmatroos die opkloutert in het want.

Zoo op het oog zoudt ge zeggen: Die smid werkt en werken doet die matroos, maar die geleerde, die uitvinder, die bouwmeester, die veldheer verspelen hun tijd in *niets* doen en zitten *werkeloos* neêr.

Maar wie dieper ziet, weet beter. Want wel werken deze mannen niet met de handen naar buiten, maar ze werken wel terdege met de hersenen, met de zenuwen, met het bloed vanbinnen. En naar gelang die organen teederder zijn dan hand of voet of nekspier, is hun inblijvend en verborgen werk zelfs veel uitputtender.

Na al hun werken is die smid een toonbeeld van gezondheid, die matroos een wolk van welvaren, terwijl omgekeerd dat schijnbaar niet-werken de mannen van studie tot bleekwordens toe heeft uitgeput, zoo maar niet hun levenskracht verteerd.

Zoo ziet men dan reeds in het leven der schepselen het scherpgeteekend en sterksprekend verschil tusschen tweeërlei soort van werkzaamheid, namelijk tusschen een werken *inwendig in het wezen*, en een ander werken *uitwendig naar buiten tredend*. En reeds bij menschen is het voelbaar, hoe vaak dat uitgaande, naar buiten tredende werk schier onbeduidend is vergeleken bij het veel ontzaglijker en spannender werk, dat *in hun persoon* besloten bleef en plaats greep *in* hun wezen.

En is dit nu eenmaal gevat en helder ingezien, laat men dan nu ditzelfde, maar natuurlijk met uitlating van al het menschelijk beperkte, overbrengen op den Heere onzen God. En wat vindt men dan?

Dit immers, dat God de Heere zijn werken naar buiten pas voor eenige duizenden jaren begonnen is, en dat, vóór de schepping begon, er geen werken Gods naar buiten plaats greep. In den beginne schiep God hemel en aarde, en vóór dat begin, was er niets dan God zelf, ook werkende, maar zoo dat er niets van naar buiten trad, maar alles besloten bleef in Hem zelf.

Tweeërlei werken Gods derhalve.

Een uitwendig werk dat wij kennen in de schepping en onderhouding, in de verzorging en bestiering van al het geschapene; een werk dat, vergeleken bij de diepe eeuwigheid, eigenlijk gisteren pas begonnen is; want wat zijn bij zijn eeuwen-eeuwigheid gezien enkele duizenden van jaren?

Maar daarachter en daaronder loopt een gansch ander werk van God den Heere. Een werk dat niet pas begon, maar even eeuwig als zijn Wezen is, en dus nimmer een begin had noch ooit een einde hebben zal. Maar dat diepere en veel rijkere en veel vollere werk is verborgen, had inwendig plaats, en heet daarom *inblijvend.*

Ten deele nu loopen deze beide werken, zoo het *inblijvende* als het *uitgaande,* saâm, voor zoover niet één enkel werk naar buiten treedt, dat niet eerst inwendig voleindigd is.

Maar niettemin blijft het verschil diep geteekend en licht herkenbaar.

De inblijvende daden Gods zijn *van eeuwigheid,* de uitgaande daden *tijdelijk.*

Het inwendige werk gaat altoos *vooraf,* het naar buiten tredende *volgt.*

Van wat uitgaat ligt de grond in wat verborgen bleef. Het eigenlijk licht is *vanbinnen,* wat naar buiten komt is slechts *uitstraling.*

De Heilige Schrift noemt die inblijvende daden: *de gedachten zijns harten* of ook *zijn raad.* Zoo b. v. in Ps. 33:11: »De *raad* des Heeren bestaat van eeuwigheid en *de gedachten zijns harten* van geslacht tot geslachte."

Weet men echter dat in God den Heere noch de gedachte naast het hart ligt, noch het hart naast de gedachte, maar dat in Hem het éene Wezen én denkt én gevoelt én wil, dan zegt die teekenende uitspraak van de gedachten zijns harten ons klaar en duidelijk, dat het Wezen Gods in zich zelf werkt van alle eeuwigheid.

De zoo vaak opgeworpene vraag der onnoozelheid, wat God de Heere dan toch, vóór de schepping, van eeuwigheid af wel zou gedaan hebben, vervalt hiermeê geheel, en wordt even dwaas, alsof men vroeg, wat de denker deed, eer hij het resultaat zijner gedachten neerschreef, of de bouwmeester, eer hij den grondsteen legde voor het huis.

Van eeuwigheid tot eeuwigheid is onafgebroken het inblijvend, inwendig

werk des Heeren doorgegaan, en dit inwendig werk staat, wel verre van onbeduidend te zijn, boven het uitgaande werk, even hoog in spanning en diepte, als het peinzen van den denker of de spanning van den angst de uiting van hart en gedachte aan intensiteit overtreft.

»Indien ik maar eens uit kon weenen, zegt de bedroefde, dan zou mijn smart te dragen zijn!" en nu wat zijn de tranen anders dan de *uitgaande* daad der smart, terwijl de pijn en de spanning *inblijft* en in het verborgene wordt geleden?

Of wilt ge ten slotte nog een ander en immer voor de hand liggend voorbeeld, vraag dan of er bij de moeder achter de uitgaande daad van het *baren*, niet nog een langer inblijvende daad van het *dragen* ligt.

Zoo zegt men ook van het Besluit, »dat het gebaard heeft", om wat anders daarmeê aan te duiden, dan dat er achter hetgeen naar buiten uitkomt en plaats grijpt een diep verborgen werk van voorbereiding ligt, waarvan ons oog wel niets bespeurt, maar dat niettemin wezenlijker nog dan het baren zelf is daar er zonder dat achterliggende werk niets te baren zou zijn.

De spreekmanier en voorstellingswijze van onze godgeleerden uit een beter tijdperk is hiermeê dus ten volle gerechtvaardigd, en een ieder zal thans beseffen, wat het verschil is tusschen de eeuwige *inblijvende* en de indertijd *uitgaande* daden Gods.

Maar is dat nu eenmaal duidelijk ingezien, dan vloeit hier nu ook terstond een gewichtig gevolg uit voort, t. w. dat alle inblijvende daden *Gods daden van het Wezen Gods zijn*, zonder verschil der personen, terwijl omgekeerd de uitgaande daden Gods de onderscheiding *van de Personen* toelaten en ten deele zelfs eischen.

Neem b. v. de zeer gewone en overbekende onderscheiding tusschen het werk van den Vader als van onze *schepping*, van den Zoon als van onze *verlossing*, en van den Heiligen Geest als van onze *heiligmaking*, dan geldt deze onderscheiding eeniglijk en uitsluitend van de *uitgaande* daden Gods.

Voor zoover toch deze daden van schepping, verlossing en heiligmaking nog slechts in de *gedachten zijns harten*, in zijn *raadslag*, in zijn Wezen verborgen waren, is het Vader, Zoon en Heilige Geest die schept, Vader Zoon en Heilige Geest die verlost, en Vader, Zoon en Heilige Geest die heiligt, zonder eenige deeling of onderscheiding van werkzaamheden hoegenaamd.

Gelijk alle stralen, zoolang ze nog in het licht verscholen liggen, onge-

deeld één zijn en geen onderscheiding toelaten, om eerst als ze naar buiten treden, *zich te spreiden,* zoo ook is in Gods Wezen alle inblijvende daad nog één en ongedeeld, en wordt de spreiding der persoonlijke heerlijkheden eerst zichtbaar, indien ze uittreden naar buiten.

Zoolang het water rustig in zijn bedding vloeit, is het één nat, en eerst waar het afspet naar omlaag, deelt het zich in de veelheid zijner druppelen. En zoo ook is het leven Gods één en ongedeeld, waar het in zichzelf blijft, en spreidt het zijn kleuren eerst dán uiteen, als het zich uitstort in het geschapene.

En dit nu maakt, dat er bij de *inblijvende* daden Gods van geen afzonderlijk werk van den Heiligen Geest kan gesproken worden, maar dat het afzonderlijk werk van den Heiligen Geest uitsluitend ter sprake komt bij de daden, die *uitgaande* zijn.

Alle inblijvende daden Gods zijn daden, zoowel van den Vader, als van den Zoon, alsook van den Heiligen Geest, maar onderscheiding tusschen de daden des Vaders en die des Zoons en die des Heiligen Geestes komt eerst ter sprake bij de werken, *die uitgaan.*

Dit maakt dat we, van het werk des Heiligen Geestes handelende, de *inblijvende* daden van den Heiligen Geest, als zijnde aan dien Geest met den Vader en den Zoon gemeen, onbesproken laten, en uitsluitend op die *uitgaande* daden wijzen zullen, die, in onderscheiding van de werken des Vaders en de werken des Zoons, als uitgaande werken van den Heiligen Geest een eigen stempel dragen.

Tegen ééne misvatting zij men intusschen op zijn hoede.

Het bovenstaande kon namelijk door misverstand worden opgevat, als bedoelden we te zeggen, dat het onderscheid tusschen de personeele eigenschappen van den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest niet in het Wezen Gods bestond en eerst ontstond bij de goddelijke werkzaamheid naar buiten.

Niets ligt intusschen verder van onze bedoeling.

De onderscheiding tusschen den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest is het eigen goddelijk merk van het Eeuwige Wezen, zijn bestaanswijs, zijn diepste grondslag; en aller dwaasheden ongerijmdste dwaasheid zou het dus zijn, zich dat Wezen ook maar één oogenblik als bestaande *zonder* die onderscheiding te denken.

Hieruit vloeit dus tevens voort, dat ook in de goddelijke huishouding, die in het goddelijk Wezen tusschen Vader, Zoon en Heiligen Geest plaats

greep, van eeuwigheid en tot in alle eeuwigheid bestaan zal, elk dezer drie goddelijke personen leeft en lieft en looft naar zijn personeele eigenschappen, zoodat de Vader *vader* tegenover den Zoon, de Zoon *zoon* tegenover den Vader blijft en de Heilige Geest van beiden, Vader en Zoon, uitgaat.

Maar hoe dit dan te rijmen, vraagt ge, met het zooeven gestelde, dat alle inblijvende daden Gods, zonder persoonsonderscheiding, aan den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest gemeen zijn, en dus daden zijn van het Wezen?

Deze vraag is volkomen gerechtvaardigd en vindt haar oplossing slechts hierin, dat men nauwkeurig tusschen tweeërlei soort van inblijvende daden Gods onderscheide.

Er zijn namelijk daden in het goddelijk Wezen, die bestemd zijn *om later uit te gaan*, en er zijn andere daden, *die eeuwig in het Wezen zullen blijven*. Bestemd om uit te gaan zijn alle daden, die op het *schepsel* betrekking hebben, en bestemd om in het Wezen te blijven zijn alle daden, die, zonder op het schepsel betrekking te hebben, alleen betrekking hebben op het leven tusschen den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest in het eigen goddelijk Wezen.

Neem bijv. de uitverkiezing en de eeuwige generatie. Beide zijn inblijvende daden Gods. Maar toch met sterk sprekend onderscheid. Immers, de *eeuwige generatie* van den Zoon door den Vader is een daad, die nooit naar buiten kan treden, maar eeuwig in het mysterie des goddelijken Wezens blijft. Terwijl omgekeerd de *uitverkiezing* wel als raadslag een inblijvende daad was, maar niettemin bestemd, om in de volheid des tijds door de roeping der verkorenen uit te treden naar buiten.

Beschouwt men nu zulke daden des Heeren, die inblijvend zijn om *eeuwig* inblijvend te *blijven* (dat zijn zulke daden, die *niet* op het schepsel betrekking hebben, maar voortvloeien uit de betrekking van den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest onderling), dan behoort bij deze inblijvende daden wel terdege op de personeele eigenschappen van die drie Personen gelet te worden. Daarentegen bij die andere inblijvende daden, die wel bestemd zijn om *naar buiten te treden* en die betrekking hebben op het *schepsel*, vervalt deze personeele onderscheiding ganschelijk, en het is van deze, dat de regel bedoeld is, dien we boven neerschreven, dat alle inblijvende werken daden van het geheele Wezen zijn, zonder onderscheiding der Personen.

Mogen we het met een trek uit het aardsche leven toelichten, merk dan op, hoe vader, moeder en kind in het verborgene van het huislijk leven tweeërlei soort van daden doen; deels daden, die uit hun onderlinge betrekking voortvloeien, en deels daden, die bestemd zijn om naar buiten te

werken. Voorzooveel nu aangaat die eerste soort daden, die binnenshuis blijven, spreekt het onderscheid tusschen vader, moeder en kind sterk. Zoodra het daarentegen aankomt op een daad *naar buiten*, dan immers zijn in elk gezin, waar liefde woont, ouders en kinderen, man en vrouw altoos één, en treedt de daad naar buiten, niet als de daad van den vader of van het kind, *maar als de ééne daad van het geheele gezin.*

En zoo nu ook is in de heilige, mystieke huishouding van het goddelijk Wezen alle werking van den Vader op den Zoon en van beiden op den Heiligen Geest wel onderscheiden, maar bij elke daad, die naar buiten treedt, is het altoos het *ééne goddelijke Wezen*, dat »gedachten des harten" over het schepsel heeft.

Vandaar dan ook, dat de natuurlijke mensch van niets verder weet, dan dat hij met een God te doen heeft.

Als de leeuw van God kon afweten, zou hij, met alle dieren, eveneens nooit verder, dan tot deze onderscheidinglooze belijdenis van »een God" kunnen komen.

De »Unitariërs", dat zijn alle menschen, die de heilige Drieëenheid verwerpen, zijn menschen, die dan ook niet verder kwamen, dan men bij het bedorven redelicht komen kan.

Zoo bespeurt men dan ook telkens, dat die vele belijders, die, ja wel gedoopt zijn met water, maar nog den Doop des Heiligen Geestes niet ontvingen, ook al spreken ze duizendmaal na, dat er een Drieëenig God bestaat, toch feitelijk voor zichzelven nooit anders dan van »een God" zonder meer afweten.

En dit kan niet anders, juist op grond van wat we boven aantoonden. En vandaar komt het, dat de kennisse, de onderscheidende kennisse van den Drieëenigen God dán eerst in de ziel kan stralen, als in die ziel eerst het licht der verlossing heeft geschenen en de Morgenster is opgegaan.

Onze belijdenis zegt het zoo schoon: »We kennen haar uit de Heilige Schriftuur en uit de werkingen, die wij in onszelven ondervinden."

IV.

HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST IN ZIJN ONDERSCHEIDING VAN HET WERK DES VADERS EN DES ZOONS.

> En de Geest Gods zweefde op de wateren. Gen. 1 : 2.

We komen thans aan de vraag toe, welke dan nu, in het algemeen genomen, de eigenaardige werking van den *Heiligen Geest* is, in onderscheiding van de werking des *Vaders* en des *Zoons*.

Niet, dat wij aan ieder geloovige den eisch zouden stellen, om zuiver en haarfijn van deze onderscheidingen rekenschap te kunnen geven. Voor het *wezen* des geloofs komt het *nooit* op verstandelijke onderscheidingen aan, en de hoofdzaak voor ons is niet, om met bijzondere nauwkeurigheid de werking van den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest te kunnen *indeelen*, maar veelmeer, om in onzen eigen persoon en aan ons eigen hart de werkingen van deze heilige Personen te ervaren. Wie ze ervaart zonder ze te kunnen omschrijven, geniet veel. Wie ze omschrijven kan zonder ze te ervaren, geniet niet het minste. Het *wezen* der zaak, niet de *naam*, is het beslissende.

Maar zal men daarom helderder inzicht in dit goddelijke gering schatten? Zal men een verstandelijk begrip van het heilige voor overtollig verklaren? Zal men spreken van »splinterige quaesties" en nietige »haarkloverijen"?

Doe dat niet.

's Menschen geest onderzoekt élk terrein des levens, en mannen van naam stellen er hun eere in, elke plant, tot het onkruid zelfs, en elk diertje, tot het kleinste insect toe, haarfijn te ontleden, van elk der ontleedde deelen de werking te omschrijven, en elk van die werkende deelen van het ontleedde organisme te sieren met een eigen naam. Zelfs onze leerlingen op middelbare scholen moeten zich reeds inspannen, om heele reeksen van die namen in het geheugen te prenten. En dat noemt niemand »haarkloverij"; daarvan ziet ieder het belang in; dat siert men met den schoonen naam van *wetenschappelijken* arbeid. En terecht, want zonder onderscheiding geen helder inzicht, en zonder helder inzicht geen warme gemeenschap met het voorwerp, dat ge onderzoekt.

En waarom zou datzelfde streven, dat bij de onderzoeking van een snoekenkop of lelieknop door ieder gebillijkt wordt, dan nu opeens ijdel,

onnut en overtollig moeten heeten, indien het zich richt, niet op eenig *schepsel,* maar op *God den Heere?*

Is er dan éénig voorwerp, meer al de inspanning van onzen geest waardig, dan het Eeuwig en Volzalig Wezen, dat we God noemen? En gaat het dan aan, is het voegzaam, is het oirbaar, dat we op elk ander terrein op juistheid van onderscheiding zelfs zullen aandringen, en omgekeerd opeens in het algemeene, in het verwarde en onheldere zullen terugzinken, zoodra er sprake is van den Heere, onzen God?

Of is dan die God zelf ons niet tegemoetgekomen, om ons ook verstandelijke kennisse omtrent zijn heilig Wezen mede te deelen? Gaf Hij ons dan niet *zijn Woord?* En strekt dan dat Woord er niet toe, om ons licht te gunnen met opzicht tot de verborgenheid van het heerlijkste Wezen, zijn eigenschappen, zijn deugden, zijn volmaaktheden, zijn goddelijk bestaan?

o, Gewisselijk, indien er sprake ware van een doordringen in dingen, *die voor ons te wonderlijk zijn;* indien er naar gestreefd werd, om openbaar te maken, wat God de Heere *verborgen* hield; dán zou vrome zin en eerbied voor den Heilige ons nopen moeten, om zulk een euvelmoed te weerstaan.

Maar nu niets anders wordt bedoeld, dan om met stille eerbiedenisse *de Heilige Schrift te beluisteren,* en op te vangen de kennisse, die zij niet slechts in haar oppervlakte, maar ook in haar diepten, ons van het goddelijk Wezen *aanbiedt,* nu geldt geen verontschuldiging, en zou men hun, die elk dieper onderzoek naar het goddelijk Wezen mijden willen, naar het woord van Jezus mogen toeroepen: »Het aangezicht des hemels kunt gij onderscheiden, maar het aangezicht van uwen Vader, die in de hemelen is, onderscheidt gij niet!"

De vraag, welke de werking van den Heiligen Geest is, in onderscheiding van de werking van den Vader en van die des Zoons, achten we dus alleszins gerechtvaardigd en noodzakelijk.

Droef, wezenlijk te betreuren is het, zooals de meeste geloovigen alle goddelijke werkingen onderling verwarren. Ze weten nooit, hoe ze eigenlijk onderscheiden zullen, wat nu God, en wat Jezus en wat de Heilige Geest doet. Beurtelings gebruiken ze, ook in hun gebeden, deze drie goddelijke namen, zonder de minste onderscheiding, dooreen. En of bijv. de Heilige Geest met nadruk de »Trooster" genoemd wordt, toch zoeken ze veelal hun troost bij den Vader en ook troost bij den Middelaar, zonder

dat ze zich er rekenschap van weten te geven, in wat zin en met wat bedoeling nu juist de Heilige Geest den bijzonderen naam draagt van den »*Trooster*".

Reeds van vroege tijden af heeft de kerk van Jezus dan ook behoefte gevoeld, om te dezen opzichte tot zuivere, klare en heldere onderscheiding te komen, en de groote denkers en Christenwijsgeeren, die in de beroemde kerkvaders, met name der Oostersche kerk, aan de gemeente des Heeren geschonken zijn, hebben een deel van hun beste krachten juist aan deze onderscheidingen gewijd.

Ze zagen in, dat de belijdenis van een Drieëenig God een doode klank zonder leven blijft, tenzij men *ook in de werkingen* van het goddelijk Wezen tusschen Vader, Zoon en Heiligen Geest onderscheiden leerde. Niet spitsvondige geleerdheid, maar de nood der gemeente heeft hen tot onderzoek naar die onderscheidingen gedrongen. En God de Heere, die de ketters tegen zijn kerk losliet, heeft juist door den strijd, waartoe die ketters zijn kerk dwongen, de traagheid van 's menschen geest overwonnen en hem tot onderzoek uitgeleid.

Er is derhalve geen sprake van, alsof thans een nog onontgonnen veld van onderzoek voor het eerst betreden zou worden. Dien indruk kan ons schrijven slechts maken op wie de historische schatten onzer kerk niet kent. Neen, al wat wij bedoelen is, datzelfde licht, dat reeds zoo eeuwenlang helder en vertroostend de kerk des Heeren bestraald heeft, opnieuw door de vensteren dier kerk te laten vallen, en door meerdere kennisse iets bij te dragen tot haar innerlijke kracht.

En vraagt men dan nu, welke dan deze onderscheiding is, zoo beginnen we met in het algemeen de onderscheiding te stellen, dat in alle door Vader, Zoon en Heiligen Geest gezamenlijk en gemeenschappelijk tot stand komend werk, van den Vader de *voortbrengende,* van den Zoon de *schikkende* en van den Heiligen Geest de *volmakende* kracht en werking uitgaat.

In 1 Cor. 8 : 6 leert ons de heilige apostel, dat »wij hebben éénen God, den Vader, *uit wien alle dingen,* en éénen Heere Jezus Christus, *door wien alle dingen* zijn." Maar in Rom. 11 : 36 voegt hij aan deze beide denkbeelden nog een derde toe, en spreekt niet enkel van een God, *uit wien* alle dingen zijn, en van een God, *door wien* alle dingen zijn, maar ook, dat *alle dingen* TOT *God zijn.* Hier is dus van drieërlei werking sprake. Een eerste werking, waardoor alle dingen *ontstaan* (uit Hem) ; een

tweede werking, waardoor alle dingen *bestaan* (door Hem); en eindelijk een derde werking, om alle dingen tot hun *bestemming* te leiden (tot Hem). En het is nu in verband met deze duidelijke en klare onderscheiding der apostolische leer, dat de groote leeraars der kerk, van de vijfde eeuw af, gewoon waren, de werking der Personen in het goddelijke Wezen in dezer voege te onderscheiden, dat van den Vader de werking uitging, waardoor alle dingen *ontstonden;* van den Zoon de werking, waardoor ze *bestand* ontvingen; en van den Heiligen Geest eindelijk de werking, waardoor ze geleid werden tot hun *bestemming.*

Deze onderscheiding, zoo leeraarden deze heldere denkers, hield gelijken tred met de onderscheiding tusschen de Personen. De Vader is *vader.* Hij *genereert* den Zoon. De Zoon is *uit den Vader;* niet omgekeerd de Vader uit den Zoon. Ook is de Vader met den Zoon degene, van wien de Heilige Geest *uitgaat.* Klaar en duidelijk blijkt alzoo, dat het eigenaardige van het persoonlijke bij den Vader daarin gelegen is, dat *uit Hem iets voortkomt,* uit Hem iets ontstaat, dat Hij de Bron is, de Fontein, de Sprinkader, uit wien de stroom der dingen opwelt; niet enkel van het geschapene zelf, maar ook de *gedachte* van het geschapene; kortom al wat was, is of wordt.

Even duidelijk en klaar kan men inzien, dat het eigenaardige in het personeele bestaan *des Zoons* niet in het genereeren ligt, maar in *het gegenereerd worden.* »Zoon" is men alleen, doordien men gegenereerd is.

Zijn dus alle dingen *uit* den Vader, zoo kan er integendeel niets *uit* den Zoon zijn. In den Zoon is *niet* de Bron, *niet* de Fontein, waaruit de stroom der dingen opwelt en ontspringt. En toch voegt ook de Zoon een scheppingswerk aan het tot stand komende toe, want de Heilige Geest gaat uit ook van den Zoon. Niet van den Zoon *alleen;* dan toch zou de Zoon weder Bron en Sprinkader zijn. Neen, maar van den Vader én den Zoon. Alzoo, dat de Heilige Geest niet van den Zoon uitgaat, dan krachtens de wezensgemeenschap, waarin de Zoon met den Vader bestaat.

Dienovereenkomstig nu leert de Heilige Schriftuur ons, dat de Vader alle dingen *door den Zoon* geschapen heeft, en dat er niets geschapen is of 't is geschapen *door Hem.* En op de vraag, wat hieronder te verstaan zij, wat dit »geschapen zijn door", in onderscheiding van »geschapen zijn *uit*", beteekent, vernemen wij in Coloss. 1 : 17 »dat alle dingen tezaam *bestaan* door Hem", d. w. z. dat ze door Hem hun *bestand* hebben; en nog duidelijker maakt de apostel dit in Hebr. 1 : 3, waar we vernemen, »dat de Zoon alle dingen *draagt door het Woord zijner kracht*".

Hieruit toch blijkt, dat, waar UIT *den Vader* als uit de Sprinkader aller dingen, al datgene voortkomt wat voor het bestaan van eenig schepsel

noodig zal zijn, daarentegen de formeering, saamvoeging en samenschikking van dit alles tot een schepsel het eigen werk is *van den Zoon.*

Mochten wij, in stillen eerbied, dit doen Godes bij het werk van menschen vergelijken, dan zouden we zeggen kunnen: Indien er een paleis zal gebouwd worden, moeten *eenerzijds* de middelen, de bouwstoffen, de werkkrachten en de plannen voortgebracht worden, maar ook *anderzijds* moeten deze middelen, bouwstoffen, werkkrachten en vooruit gemaakte plannen zóó uitgevoerd en geschikt, dat het paleis eruit komt. Stel nu, ge kondt die tweeërlei werking zoo onderscheidenlijk aan *twee* personen opdragen, dat *de vorst* de middelen schonk, de bouwstoffen deed aanvoeren, de werkkrachten leverde en de plannen gereedmaakte; en dat *de architect* nu met deze bouwstoffen en werkkrachten naar dat plan het paleis uit den grond liet oprijzen, — oordeel zelf, of men dan op de vraag: »Wie heeft dat paleis gebouwd?" niet evengoed zou kunnen antwoorden: »Het is gebouwd *uit* de vorstelijke macht", of ook: »Het is gebouwd *door* dien bouwmeester"; en of men, om volkomen juist te spreken, niet zou behooren te zeggen: »Het is gebouwd *uit* de middelen van den vorst, *door* den bouwmeester, dien hij aanstelde"?

Welnu, voorzoover nu op zwakke schaal menschelijke verhouding het goddelijke kan toelichten, zouden we dan zeggen willen, dat zoo ook eenigermate de verhouding tusschen het werk van den Vader en het werk van den Zoon is. Voor dit heerlijk en verbazend paleis aller dingen, waarvan de opperste bouwmeester en kunstenaar God is, is *tweeërlei* werking noodig geweest. Vooreerst een *voortbrengende* werking, die teweegbracht, dat de stoffen, de krachten, de denkbeelden ontstonden; en een tweede werking, die maakte, dat de aldus ontstane en teweeggebrachte denkbeelden, krachten en stoffen zich formeerden en schikten tot het *schepsel*, dat *bestaan* moest. En gelijk nu de Vader de werking doet, die maakt dat alle ding *wordt*, zoo gaat van den Zoon de werking uit, die maakt dat alle ding *geformeerd* wordt tot het van God bedoelde en gewilde schepsel. De Vader is de koninklijke Bron, waaruit de middelen en krachten voor den bouw van dit heelal vloeiden; en de Zoon is de Bouwmeester, die uit deze middelen, uit deze krachten, naar die plannen teweeg heeft gebracht, dat nu alle dingen naar Gods raad *bestaan*, d. i. hun eigen, door God bedoeld bestaan hebben.

Stonden nu de Vader en de Zoon *naast* elkaar, zoo zou deze tweeërlei werking uiteenvallen. Maar nu dit *niet* zoo is, nu de Vader den Zoon

genereert en de Zoon al wat de Vader is, in zich gegenereerd draagt, nu valt alle *wezenlijke* scheiding weg, en blijft ons niets dan de *personeele* onderscheiding over. Want immers, alle wijsheid en mogendheid, waarmeê de Zoon aan alle ding zijn bestand geeft, is in den Zoon gegenereerd uit den Vader; en omgekeerd, alle plan en raadslag, waarmeê alle ding bestemd wordt, is een raadslag, waarin de Vader slechts bestemd en bepaald heeft die goddelijke wijsheid, die Hijzelf als Vader genereert in den Zoon. Hij toch blijft eeuwig het afschijnsel van *zijn* heerlijkheid en het uitgedrukte beeld van *zijn* zelfstandigheid.

Maar ook hiermeê is de schepping nog niet voleind. Wij menschen bijv. dragen niet alleen stoffen, krachten en denkbeelden in ons, en verheugen ons niet alleen in het voorrecht, dat deze stoffen, krachten en denkbeelden in ons als één organisch geheel ineenzitten en geschikt zijn, maar bovendien is nog noodig, *dat dit alles zich ontwikkele, wasse, groeie, leve, voortga, en onder en door die gestadige verandering allengs nadere* TOT ONZE BESTEMMING.

Een schepsel is maar niet geschapen om er *te zijn* en voorts als monument tot in alle eeuwigheid in één der nissen van dit heelal *te staan pronken*, maar alle ding is geschapen *met een doel*. Ter wille van dat doel zijn in u geschapen de krachten en vermogens, die noodig zijn om u dat doel te doen bereiken, en eigenlijk dán eerst zal uw schepping geheel afgeloopen zijn, als er uit u geworden is, *wat er uit u worden moet*. Daarom lezen wij in Gen. 2 : 3, dat God op den zevenden dag gerust heeft van al zijn werk, hetwelk God geschapen had, *om dat te volmaken*.

En dat *leiden nu tot zijn bestemming*, dat doen werken van het leven naar zijn aard, dat *volmaken* van het schepsel, dáárin ligt het geheel eigenaardige van de werking van den Heiligen Geest, die we thans gaan beschouwen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE SCHEPPING.

V.

HET LEVENSBEGINSEL IN ALLE SCHEPSEL.

> Door zijnen Geest heeft Hij de hemelen versierd; zijne hand heeft de langwemelende slang geschapen.
>
> Job 26 : 13.

De taak van den Heiligen Geest bestaat dus, gelijk we zagen, dáárin, dat Hij de schepping leidt tot *haar bestemming*. Einddoel van die bestemming is, dat de *eere Gods* uit zijn schepping blinke. Maar in dit uitkomen van de eere Gods uit zijn schepping zijn *graden*. Die eere Gods komt niet uit alle schepsel *even sterk*, noch uit elk schepsel *op dezelfde manier*. Een insect en een star, een schimmelplant en een ceder op den Libanon, een polderjongen en een Augustinus zijn alle schepselen Gods, maar welk verbazend verschil niet tusschen een dof kiezelsteentje en die fonkelende ster, of ook tusschen een insect en een geest als Augustinus of Newton! Dit nu maakt, dat ook de eere Gods op een geheel andere wijze uit zulk een insect, dan uit een Newton voort moet komen.

Hierdoor wordt het noodzakelijk, om het algemeene gezegde, dat alle schepsel zijn bestemming in de eere Gods vindt, nader toe te lichten.

Immers, indien we de heerlijkheid des Heeren met de majesteit en den luister van eens konings hof mogen vergelijken, zoo gevoelt ge toch, dat diep opgevat *niets*, letterlijk *niets* voor den luister van den koning onverschillig is. Zelfs de keuze van zijn meubelen, het steen, waaruit zijn paleis is gebouwd, tot de straatklinkers toe voor zijn vorstelijken gevel, het kan alles strekken om de majesteit van zijn hof te verhoogen, maar het kan ook, indien het niet evenredig aan zijn vorstelijken naam is, den indruk van dien luister verkleinen.

En toch, ook al heeft aan 's konings hof alles, tot zelfs het kleinste toe, zijn beteekenis, wat waarde heeft dat *uitwendige* en *stoffelijke*, indien ge het vergelijkt met de waardij van 's konings *hofpersoneel!* Hoeveel meer draagt een vroom, vroed en vaardig hoveling niet tot 's konings eere bij, dan het prachtigst porselein of de rijkste meubelen! En ook onder die hovelingen, hoeveel meer komt den koning niet eere en luister toe van een kundig en schrander *raadsman* zijner kroon, dan van een vlug en kundig *hofmaarschalk!* Maar hoe hoog ook de luister zij, die den koning van zijn besten minister toekomt, hoe verbleekt toch ook *die* glorie weer ganschelijk, vergeleken bij de eere, de majesteit en de glorie, die aan een koning en heel zijn dynastie wordt toegebracht door een reeks van *zonen en dochteren*, die, uit zijn eigen bloed geteeld en door zijn eigen geest gevormd en met zijn eigen levensgedachte bezield, in het intiemst van zijn leven inleven en als met hem één van ziel en zinnen zijn.

En mogen we dit nu, met stillen eerbied, overbrengen op het hof van onzen hemelschen Koning, dan voelt ge ook daar immers terstond, hoe, ja, elke *star* en elke *bloem* Gods glorie kan verhoogen, maar hoe toch het leven van zijn *engelen* en *menschen*kinderen veel hooger beteekenis voor het Godsrijk heeft; en voorts, hoe ook onder die menschen zij het nauwst aan de eere Gods verbonden zijn, die in *hoogheid* en *ambt* door Hem gesteld zijn; en eindelijk, hoe ook onder dezen weer diegenen Hem het naast staan, die, als *kinderen* uit zijnen geest geteeld, door Hem in de verborgenheid zijner tente zijn opgenomen.

We zeggen dus niets vreemds, maar iets heel natuurlijks, indien we beweren, dat de glorie Gods het meest en het schitterendst uit *zijn kinderen* komt; en overmits nu niemand Gods kind kan worden, dan doordien de Heere hem *tot zijn kind teelt*, zoo mag naar hetzelfde recht gezegd en beleden, dat de eere Gods het naast en het meest hangt aan zijn *uitverkorenen*, of, wil men, aan zijn *kerk*.

Maar toch niet alleen aan die kerk of aan die uitverkorenen.

Immers, die kerk en die uitverkorenen staan weer in verband met gegeheel ons *menschelijk geslacht:* ze doorleven hun leven onder allerlei natiën en volken, en zijn met deze natiën lotgemeen. Ge kunt noch moogt dus het geestelijk leven van Gods uitverkorenen van hun *nationale* leven, van hun *maatschappelijk* leven, van hun *huiselijk* leven afscheiden.

En waar ge nu weet, hoe klimaat en luchtsgesteldheid, hoe spijs en drank, regen en droogte, dier en plant om ons heen, kortom heel dit toestel der stoffelijke schepping weer oorzaak is, dat de maatschappij, dat het huiselijk en nationale leven in het eene land geheel anders is, dan in het andere, dan springt het toch immers in het oog, hoe zelfs kruid en plant, dier

en insect, meteoor en dwaalster mede invloed hebben op de uitkomst der dingen, en alzoo mede aan de eere Gods verbonden zijn.

Waar sprake is van een leiden der geschapene dingen tot hun bestemming, treedt derhalve *geheel dit heelal* als één machtig geheel voor onzen geest. Eén machtig geheel, waarvan de *kerke* Gods de heilige, teederste, diepste *kern* is, maar waaraan als *bolster* heel die schepping *organisch* ligt vastgehecht.

Zal dus dat geheele scheppingswezen tot zijn bestemming worden geleid, dan dient gevraagd, hoe het fraaiste, het edelste, het heiligste tot zijn bestemming kan geraken, en aan de bewerking van deze fijnste en edelste deelen moet dan de bewerking van al het overige *ondergeschikt* worden gemaakt.

De vraag is dus maar: Hoe komt de schare der uitverkorenen tot hun bestemming? Want is *die* vraag eenmaal beantwoord, dan is daarmeê vanzelf de bewerking van *al het overige* vooraf bepaald en gebonden.

En op die vraag nu kan het antwoord niet twijfelachtig zijn. Gods kinderen kunnen hun bestemming niet bereiken, *tenzij God zelf in hun eigen hart zijn tempel bezitte.*

Drang van de liefde des Eeuwigen is het, om in zijn schepsel in te leven, door de liefde van zijn schepsel zichzelven te minnen, en zijn eigen luister te weerkaatsen uit het bewustzijn van een wezen, dat Hij schiep.

Bereikt is de eindbestemming van Gods uitverkorenen dán eerst, als het wordt een »kennen, gelijk wij gekend zijn," een »zien van aangezicht tot aangezicht", een »zalig zijn in de zielsinnige gemeenschap met den Heere".

En overmits dit nu niet *kan* tot stand komen en deze bestemming nu niet *kan* bereikt worden, tenzij *God zelf* in het hart van zijne knechten en dienstmaagden woning make, en wederom de Heilige Geest juist *die* Persoon in het goddelijk Wezen is, die *indaalt* in 's menschen geest en in den geest der engelen, zoo blijkt hieruit klaarlijk, hoe het hoogste einddoel van heel Gods schepping eerst dán kan verwerkelijkt worden, als *de Heilige Geest zijn ingang in het hart van het schepsel* volbrengt.

Gijzelf, persoonlijk, hoezeer ook uit uw ouders geboren, door voeding en opvoeding naar lichaam en ziel gevormd en bewerkt door allerlei invloeden, gij komt toch tot uw eindbestemming nooit, tenzij de Heilige Geest *bij u inkeere* en innerlijk werke op heel het raderwerk van uw gemoed.

Stond nu die hoogste bewerking op zichzelf, zoo zou men mogen zeggen, dat de Heilige Geest alleen *de laatste hand* aan de voltooiing

van het schepsel lei. Maar dit is volstrekt *niet* zoo. Ieder weet voor zichzelf het best, hoe zijn leven *na* zijn bekeering op het intiemst samenhangt en blijft samenhangen met zijn leven van *vóór* zijn bekeering. Niet, alsof het zondig leven van vroeger zijn heilig leven bepalen zou, maar in *dien* zin, dat én zijn vroeger leven in de zonde én zijn leven, dat hij nu in Gods heiligheden doorleeft, beide bepaald worden door een*zelfde* karakter, een*zelfden* aanleg, *gelijke* levensomstandigheden en *gelijksoortige* invloeden.

Om het eind-werk onzer volmaking in ons tot stand te kunnen brengen moet de Heilige Geest dus ook reeds zijn invloed doen gelden op die *voorafgaande* ontwikkeling, ja op de *formatie* van ons karakter en op de *schikking* van onzen geheelen persoon. In zwakkeren graad moet die werking van den Heiligen Geest dus ook in ons *natuurlijk* leven nagespeurd.

Maar overmits ons persoonlijk leven op zijn beurt slechts weer een bijzondere verschijning is van het algemeene *menschelijke* leven, d. i. van den mensch als mensch, zoo moet het werk van den Heiligen Geest, zij het ook in nog zwakker graad, zich reeds gevoelen doen bij de schepping van den *mensch.*

En eindelijk, overmits de aanleg van den mensch als mensch weer in verband staat met *het heir des hemels en der aarde,* zoo moet het wel, dat de werking des Heiligen Geestes, zij het ook in zeer zwakke mate, zich ook over de formatie van dit heir des hemels en der aarde uitstrekke.

Zoover als de invloeden reiken, die op het al of niet bereiken van 's menschen eindbestemming hun werking gevoelen doen, zóóver reikt dus ook de werking van den Heiligen Geest. Maar ook, naarmate die invloeden zeer zwak, iets sterker, zeer sterk of albeslissend op de volmaking van Gods uitverkorenen inwerken, naar die mate is ook de invloed van den Heiligen Geest op deze werkingen flauw waarneembaar of scherp geteekend.

Als een zalige afsterft en ten hemel ingaat, stemt ieder toe, dat hierbij het werk van den Heiligen Geest gezien wordt; daarentegen in het leven der starren kan nauwelijks iemand dit vermoeden; en toch, de Schrift getuigt niet alleen, dat wij wedergeboren worden uit den Geest, maar ook en even beslist: »Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en *door den Geest zijns monds* al hun heir."

Het leiden van het schepsel tot zijn bestemming sluit dus een invloed

op *al* het geschapene, van zijn eerste wording af, in zich; en ware er geen zonde tusschenbeiden gekomen, dan zou men dus kunnen zeggen, dat de Heilige Geest in *drie* gradatiën het schepsel tot zijn bestemming leidt, voleindt en dus volmaakt: t. w. door *bezwangering* in het onbezielde schepsel, door *bezieling* in het redelijke schepsel en door *inwoning* in het verkorene kind van God.

Maar nu is de zonde, helaas, *wel* tusschenbeiden gekomen. *De zonde*, d. w. z. er heeft zich een macht geopenbaard, die er op uit was en is, om den mensch, om het schepsel, om al het geschapene *af te houden van zijn bestemming.*

Is het nu het eigen werk van den Heiligen Geest, om het geschapene tot zijn bestemming te brengen, dan volgt hieruit, dat de Heilige Geest juist lijnrecht *tegen de zonde* overstaat, en het juist tot de roeping van den Heiligen Geest behoorde, om de zonde te vernietigen en, in weerwil van haar tegenwerking, Gods uitverkoren kinderen en heel Gods schepping toch tot haar bestemming te doen geraken.

Het verlossingswerk is dus geen nieuw werk, dat bij het werk van den Heiligen Geest bijkomt, maar één en hetzelfde werk, dat de Heilige Geest op zich nam, t. w. om zonder stoornis, of in weerwil van de stoornis der zonde, het geschapene *tot zijn bestemming te doen geraken;* eerst door de zaliging der uitverkorenen, en daarna door de wederherstelling aller dingen in hemel en aarde bij de wederkomst van Jezus.

Al wat tot dat doel gestrekt heeft, als daar zijn: het tot stand brengen van de *Heilige Schrift;* de toebereiding van *Jezus' lichaam;* de buitengewone *genadebedeeling aan de kerk*, zijn altegader niets dan overgangsschakelen, om het begin weer aan zijn vooraf bepaald einde te verbinden en, in weerwil van de inbreking der zonde, nochtans de bestemming, die heel het heelal heeft, om Gods glorie te verhoogen, te verzekeren met vaste hand.

Wilt ge, dan zoudt ge dus zeggen kunnen: Nu eenmaal de zonde er is, en we niet meer zonder haar rekenen kunnen, schittert het werk van den Heiligen Geest het sterkst en het heerlijkst in het toebrengen en zaligen van Gods uitverkorenen; maar inleidend op deze hoogste inwerking, gaan twee andere werkingen van den Heiligen Geest vooraf, de eene in het *verlossingswerk* en de andere in de bewerking van het *natuurlijk* leven.

Het is één en dezelfde Heilige Geest, die gezweefd heeft over de oorspronkelijke *schepping;* die ons in het genaderijk de *Schrift*, den *Chris-*

tus en de *Kerk* schonk; en die, na ons deze schatten verleend te hebben, in verband met die oorspronkelijke schepping en door die genademiddelen, ons wederbaart en heiligt tot Gods kinderen.

Slechts houde men, en dat is hier zelfs hoofdzaak, bij elk dezer drie machtige en alomvattende werkingen wél in het oog, dat de Heilige Geest bij alle deze nooit anders, dan het *innig verborgene*, het *on*zichtbare, het nauwlijks waarneembare, het *innerlijk* zich schuilhoudende tot stand brengt.

Het verborgen, verscholen, inwendig en innerlijk werken is altoos het vaste kenmerk van de werkingen des Heiligen Geestes. Achter het zichtbare ligt een onzichtbare, geestelijke wereld, en in die geestelijke wereld zijn voorkameren en binnenkameren, en onder die binnenkamers is de onpeilbare diepte des gemoeds, en het is in die heilige diepten van ons verborgen gemoedsleven, dat de Heilige Geest zijn altaar kiest en ons hart vormt tot zijn tempel.

Maar zóó nu ook is er in het verlossingswerk van den Christus van de eene zijde iets tastbaars, iets dat *gezien* werd, en in het *uiterlijke* werd doorleefd. De verzoening is in zijn bloed. En bloed *ziet* men. Maar in dat verlossingswerk was ook anderdeels een geheel *on*zichtbaar, *geestelijk* werk. Een geestelijk onzichtbaar werk in de *heiliging* van Jezus' vleesch, en een geestelijk onzichtbaar werk in de versiering van Jezus' menschelijke natuur met menigerlei *genade*. En zie, overal, waar nu de nadruk moet gelegd op dat *verborgen* en *inner*lijk werk, maakt de Heilige Schrift ons opzettelijk melding van den Heiligen Geest. »De Heilige Geest zal over u komen", heette het tot Maria; en straks wierd het uitgeroepen: »Hij geeft hem den Geest niet met mate!"

En zoo nu ook, ten slotte, is er in het heir des hemels en der aarde van den eenen kant een stoffelijk, een uitwendig, een waarneembaar leven, met welks voorstelling wij in onze gedachten nooit den Heiligen Geest kunnen verbinden. Maar, hoe zwak en onmerkbaar ook, toch ligt er ook achter dat stoffelijke en tastbare der natuurlijke schepping een onzichtbare achtergrond. Hoe ontastbaar zijn niet reeds de natuurkrachten, hoe majestueus de krachten van het magnetisme. Maar veelmeer nog ligt er onder dat alles *leven*. Zelfs door den schijnbaar dooden stam ruischt een stille ademtocht. Een verscholen, verborgen beginsel werkt uit de onpeilbare diepte aller dingen naar boven en naar buiten. Eenigermate ook reeds in de redelooze schepping, maar veel sterker in den engel en den mensch. En het is nu dit *levendragende*, dit vanbinnen uit *bezielende* in alle schepsel, hetwelk dood gaat en verstijft, zoodra de werking van den Heiligen Geest wegwijkt. »Zendt Gij uwen Geest uit, zoo worden ze geschapen, neemt Gij uwen adem weg, *zoo sterven zij!*"

Dat verborgene, verscholene, onzichtbare nu is niets anders dan de onmiddellijke aanraking van God aan zijn schepsel. Er is in u een punt, waar de levende God u aanraakt om u te dragen, en zúlk een punt nu is er in alle schepsel; want geen ding bestaat er, of God Almachtig *houdt het* van oogenblik tot oogenblik.

Dat punt nu is bij de uitverkorenen hun *innerlijk gemoedsleven.* Bij alle redelijk schepsel het *redelijk bewustzijn.* En bij alle schepsel, redeloos of redelijk, het *levensprinciep,* waardoor het bestaat.

En overmits nu de Heilige Geest juist *die* Persoon van het goddelijk Wezen is, die de roeping heeft om de onmiddellijke aanraking en gemeenschap met het schepsel in het verborgenste van zijn wezen tot stand te brengen, zoo is het natuurlijk en volgt het hieruit, dat de Heilige Geest *woont* in het hart der uitverkorenen, alle redelijk schepsel *bezielt,* en in alle schepsel, redelijk of redeloos, het *levensbeginsel* staande houdt

VI.

HET HEIR DES HEMELS EN DER AARDE.

De Geest Gods heeft mij gemaakt.
Job. 33 : 4.

Hebt ge thans eenigermate verstaan en doorzien, waarin het eigenaardig kenmerk van alle werk des *Heiligen Geestes* bestaat, laat ons dan nu verder gaan, en onderzoeken, *waarin* dit eigenaardig werk van den Heiligen Geest eertijds bestaan heeft, nu nog bestaat, en in de toekomst bestaan zal.

De Vader *brengt voort,* de Zoon *schikt en ordent,* de Heilige Geest *leidt elk schepsel tot zijn bestemming.* Uitnemend! Maar wat leert ons nu de Heilige Schrift omtrent het bijzondere en eigenaardige, dat feitelijk door den Heiligen Geest verricht is en nog wordt?

Om het antwoord hierop geleidelijk te doen voortschrijden, beginnen we dit onderzoek met *de schepping* zelve.

We weten dat er één God en Vader is, *uit* wien alle dingen zijn, en één Heere Jezus Christus, *door* wien alle dingen zijn; maar wat is nu het eigenaardig werk, dat in en bij die schepping verricht is door den Heiligen Geest?

Om dit duidelijk te maken, beginnen we met u de uitspraken der Heilige Schrift voor te leggen, die te dezen de bron van onze kennis zijn.

En dan wijzen wij allereerst op de bekende verklaring, die van Gods wege in Gen. 1 : 2 gegeven is:

»De aarde nu was woest en ledig, en duisternis was op den afgrond; *en de Geest Gods zweefde op de wateren.*"

Voorts zie men Job 26 : 13:

»*Door zijnen Geest heeft Hij de hemelen versierd;* zijne hand heeft de langwemelende slang (het sterrenbeeld »de Draak", of volgens anderen »de Melkweg") geschapen."

Dan Job 33 : 4:

»*De Geest Gods heeft mij gemaakt* en de adem des Almachtigen heeft mij levend gemaakt."

Al verder Psalm 33 : 6:

»Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en *door den Geest zijns monds al hun heir.*"

Evenzoo heet het in Psalm 104 : 30 :

»*Zendt Gij uwen Geest uit, zoo worden zij geschapen,* en Gij vernieuwt het gelaat des aardrijks."

En weer in anderen zin Jesaja 40 : 13 :

»*Wie heeft* (t. w. bij de schepping) *den Geest des Heeren bestierd,* en wie heeft Hem als zijn raadsman onderwezen?"

Deze uitspraken toonen nu vooreerst ten duidelijkste, dat ook wel terdege de Heilige Geest een eigen taak bij en in het werk der schepping verricht heeft.

Ten tweede doen zij ons zien, dat dit werk van den Heiligen Geest niet op zichzelf stond, maar op het allerinnigst met het werk van Vader en Zoon samenhing. Immers, in Ps. 33 : 6 wordt in de twee vershelften het werk van het *Woord* met het werk van den *Heiligen Geest* verwisseld. Er staat toch in de eene vershelft: »Door het *Woord des Heeren* zijn de hemelen gemaakt"; en in de tweede: »En door den *Geest zijns monds* al hun heir." Weet men hier nu bij, dat de Hebreeuwsche dichtkunde altoos gewoon is, in de twee helften van eenzelfde vers dezelfde zaak, maar op twee wezenlijk onderscheidene manieren, uit te drukken, dan ziet men hieruit, dat het werk van het *Woord* in de schepping met het scheppingswerk van den Heiligen Geest één was, maar zóó, dat de Heilige Geest er toch nog iets eigendommelijks aan toevoegde.

Let er intusschen op, dat noch in Ps. 33 : 6, noch in Job 33 : 4 enz. de Heilige Geest met zijnen eigenen naam genoemd wordt. Er staat niet: »Door den *Heiligen Geest* al hun heir", maar: »Door den *Geest zijns monds* al hun heir." En evenzoo in Job 26 : 13: »Door *zijnen Geest* heeft Hij de hemelen versierd", en in Job 33 : 4: »De *Geest Gods* heeft mij gemaakt."

Op dien grond nu is door velen beweerd, dat in deze uitspraken der Heilige Schrift ganschelijk niet van *den Heiligen Geest,* als derde Persoon in de Drieëenheid, gesproken werd; maar dat in al deze plaatsen God slechts in het algemeen als de *onderscheidinglooze, ééne God* voorkomt; en dat, of er van dien éénen God al gezegd wordt, dat Hij iets schept door zijn *hand,* door zijn *vingeren,* door zijn *woord,* door zijn *adem* of door zijn *geest,* hiermeê nooit iets anders kan bedoeld zijn, dan een menschelijke uitdrukking, om aan te duiden, dat *God zelf* schiep.

Dit gevoelen is intusschen, en terecht, steeds door de kerk weersproken.

Weersproken op grond, dat ook wel terdege het Oude Testament, niet slechts in enkele uitspraken, maar in geheel zijn innerlijke huishouding, toont, de belijdenis der drie Personen, die alle drie God en toch slechts één Wezen zijn, te kennen. Want wel heeft men gepoogd, ook dit feit te loochenen, maar door valsche uitlegging. En indien men dan zegt: »Maar onze uitlegging is zoo goed als de uwe" — dan stemmen we dit dáárom niet toe, overmits Jezus en zijne apostelen, die op *onfeilbare* wijze het Woord

verklaarden, juist *dezelfde* uitlegging geven, die *de kerk* van hun lippen opnam.

In de tweede plaats geven we niet toe, dat »zijnen Geest" enz. *niet* op den Persoon van den Heiligen Geest zou slaan, en dat wel, overmits in het Nieuwe Testament gelijksoortige uitdrukkingen voorkomen, die buiten twijfel den Persoon des Heiligen Geestes bedoelen. Bijv.: »Heeft God *den Geest zijns Zoons* uitgezonden" (Gal. 4: 6); »Denwelken de Heere verdoen zal *door den Geest zijns monds*" (2 Thess. 2 : 8); enz.

In de derde plaats laat de uitdrukking in Ps. 33 : 6: »Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt", in verband met Gen. 1: 3: »God *sprak:* Daar zij licht en daar was licht!" en Joh. 1 : 3, geen twijfel over, of hiermeê is de tweede Persoon in de Drieëenheid bedoeld; waaruit dan tevens volgt, dat de tweede vershelft: »Door den *Geest zijns monds* al hun heir", in soortgelijken zin verstaan dient te worden.

En merken wij in de laatste plaats op, dat van een *Geest van God* te spreken, die niet de Heilige Geest zelf zou zijn, eenvoudig het indragen in de Heilige Schrift van een Westersch en menschelijk begrip zou zijn. Wij, ja, spreken van den verkeerden geest, die onder een bevolking, die op een school, die in een leger heerscht, en bedoelen daar dan meê zekere *gezindheid,* zekere booze *neiging,* zekere onheilspellende *richting,* die openbaar wierd; aldus den geest, die van den mensch uitgaat, onderscheidend van zijn persoon en wezen. Maar dit nu kan noch mag op God den Heere overgebracht. Van den Christus, in den staat zijner vernedering, kan terecht gezegd worden: »Den *zin* van Christus hebben", en dus ook »Den geest van Jezus" soms aanduiden: »Gelijke *gezindheid* als in Jezus was." Maar van het goddelijk Wezen zelf nog een *geest van dat Wezen* te willen onderscheiden, is van dat goddelijk Wezen aardschelijk denken. Dit mag niet. Het goddelijk zelfbewustzijn is van ons menschelijk bewustzijn ganschelijk onderscheiden. En terwijl in ons, menschen, zeer scherp te onderscheiden valt tusschen onzen *persoon* en ons *bewustzijn* en onzen *zin,* valt deze onderscheiding bij God daarentegen ganschelijk weg, en komt er juist de Persoonsonderscheiding van Vader, Zoon en Geest voor in plaats.

Zelfs waar »adem zijns monds" ter verklaring aan de uitdrukking »zijnen Geest" wordt toegevoegd, mag deze opvatting niet worden prijsgegeven. Dat toch ons »ademen", evenals het »ademen der elementen" in den wind, die voor Gods aangezicht stormt, overeenkomt met het wezen des geestes, blijkt uit de sprake van alle natiën. Schier allen toch drukken de denkbeelden van geest en adem en wind met verwante of gelijke woorden uit. Het »blazen" is in heel de Heilige Schrift symbool van geestesmeêdeeling.

En als Jezus op de apostelen *blies* en zij den Heiligen Geest ontvingen, is dit niet minder stellig de Heilige Geest in eigenlijken zin, dan waar de psalmist nu niet van *blazen,* maar van *den adem zijns monds* of zijner lippen gewaagt.

Men zal dus wél doen, met de aloude uitlegging der Schriftuitspraken niet zoo spoedig prijs te geven. Komt men eenmaal met de nieuwere theologie tot de slotsom, dat in het Oude Testament eigenlijk nog *geen* Persoonsonderscheiding van Vader, Zoon en Heiligen Geest geleerd wordt, dan, ja, kan in Genesis, in Job, bij den Psalmist en in Jesaja ook van geen werk des Heiligen Geestes sprake zijn; en het is uit dien hoofde volkomen natuurlijk, dat de voorstanders dezer nieuwere theologie dan ook uit al deze Schriftplaatsen den Heiligen Geest wegcijferen. Maar wie dien weg niet meê opgaat, en nog uit volle overtuiging belijdt, dat de drievuldige Persoonsonderscheiding van het goddelijk Wezen ook reeds in het Oude Testament op het allerduidelijkst uitkomt, die hebbe dan ook de voorzichtigheid, om de uitspraken over den »Geest des Heeren" nauwkeuriger te bezien, en houde dankbaar vast aan de traditioneele uitlegging, die wel terdege een heenwijzing op het werk van den *Heiligen* Geest, zoo niet in alle, dan toch in de meeste van deze Schriftuitspraken, van 's Heeren wege erkennen doet.

En vatten we nu de bijzondere trekken saâm, die voor het eigen werk van den Heiligen Geest in verband met *de schepping,* ons in deze Schriftuitspraken kenbaar worden, zoo blijkt, dat het werk des Heiligen Geestes bij de schepping meer bijzonder bestaan heeft: 1°. in het *broeden* of *zweven* over de nog ongevormde massa van den aardkloot; 2°. dat de Heilige Geest het *heir* des hemels en der aarde schiep; 3°. dat de Heilige Geest de hemelen *versierde;* 4°. dat het werk van den Heiligen Geest uitkomt in het bezielen van het redeloos dier en in de tot aanzijn roeping van den mensch; en 5°. dat het werk van den Heiligen Geest uitkwam in het leiden van het bestaan der schepselen naar Gods raad.

Vatten we dit nu saâm, dan blijkt ons hieruit, dat uit den Heiligen Geest niet bijzonderlijk de stof en de krachten der schepping voortkomen; en dat evenmin de zaden en kiemen des levens, die in de stof sluimeren, door een eigen werk van den Heiligen Geest in deze stof wierden ingedragen; maar dat omgekeerd het eigen werk van den Heiligen Geest dán eerst begint, als én de stof er is, én in die stof de kiemen des levens reeds aanwezig zijn.

In den beginne schiep God den hemel en de aarde; en toen nu die aarde nog een ongevormde massa was, zóó ongevormd, dat zelfs de wateren van het uitspansel nog niet afgescheiden waren, toen *zweefde de Geest Gods over die wateren.* Dit zweven nu is in het Hebreeuwsch uitgedrukt door een woord, hetwelk van vogelen gebruikt wordt, die met uitgespreide vleugelen boven het nest van hun jongen zweven om die te koesteren en te dekken. Dit beeld duidt dus aan, dat niet alleen de aarde er was, maar dat ook in die aarde het leven in kiem reeds school, maar dat nu de Heilige Geest dit schuilend leven, door het te koesteren en te bezwangeren, uitbracht naar buiten, om het alzoo te leiden tot zijn bestemming.

Hetzelfde leert ons Ps. 33 : 6. Niet door den Heiligen Geest, doch door het *Woord* zijn de hemelen *geschapen.* Maar toen nu die geschapen hemelen *hun heir* moesten erlangen, was het oogenblik gekomen, dat het eigen werk van den Heiligen Geest intrad. Wat met dit *heir* in Ps. 33 : 6 bedoeld zij, is niet licht vast te stellen. Er kunnen meê bedoeld zijn »zon, maan en starren"; het kan duiden op het »heir der engelen"; en het kan ook doelen, niet zoozeer op het scheppen van de starren, als op het verleenen aan zon, maan en sterren van haar hemelschen luister en goddelijken gloed.

Doch zonder ons te verdiepen in een onderzoek naar de engere beteekenis van dit woord, staat toch zóóveel vast, dat met schepping van het »heir des hemels" bedoeld is, niet de eigenlijke schepping van de stof des hemels, maar het uitbrengen aan dien geschapen hemel van hetgeen aan dien hemel luister en gloed bijzette.

Gelijk dus Gen. 1 : 2 voor deze aarde toont, dat er eerst een schepping van de materie en haar kiemen, en daarna een ontlokken van een levenstoon aan dit geschapene was, zoo leert ons Ps. 33 : 6, dat ook de hemelen eerst in wezen en aard bereid zijn, en dat eerst daarna de Heilige Geest hun *heir* heeft uitgebracht.

Tot gelijke slotsom leidt Job 26 : 13. Ook daar toch wordt onderscheiden tusschen de *hemelen* en hun *versiering,* en wordt niet de *schepping* des hemels, maar met name de *versiering* van de hemelen als het werk van den Heiligen Geest voorgesteld. Dit *versieren* nu is weer, evenals in Gen. 1 : 2 het »zweven", een arbeid, waardoor het vormelooze *vorm* erlangt, de materie uitgeeft, wat in haar school, en de geschapene dingen gedragen worden naar hun bestemming.

En nemen we nu Ps. 104 : 30 en Job 33 : 4, dan wordt in deze beide uitspraken dit werk van den Heiligen Geest, voorzooveel *deze aarde* betreft, ons nog nader toegelicht. Immers, van Job vernemen we, dat de Heilige Geest een eigen werk verricht in de schepping *van den mensch;*

en uit Ps. 104, dat een soortgelijk werk van den Heiligen Geest ook uitkomt bij het scheppen van *dieren, vogels en visschen.* De woorden toch: »Zendt Gij uwen Geest uit, zoo worden zij geschapen," volgen op vers 25 en 26, waarin sprake is, niet van den *mensch,* maar van de dieren, die de zee doorwandelen.

Al geven we dus toe, dat de materie, waaruit God den mensch schiep, reeds in het *stof der aarde* aanwezig was, en al weet ieder, dat de type van 's menschen lichaam in het dier reeds grootendeels geboden lag, en evenzoo, dat de idee van den mensch en het beeld, waarnaar hij geschapen werd, er reeds was, — toch blijkt uit Job 33 : 4, dat het *uitbrengen* van dien mensch *tot aanzijn* niet zonder een eigen werk van den Heiligen Geest tot stand kwam. En evenzoo blijkt uit Psalm 104 : 30, dat, al was ook de stof, waaruit walvisch en rhinoceros gevormd zijn, reeds aanwezig en ook al lag in Gods eeuwigen raad het bestel ook voor deze schepselen gereed, nochtans hun *uitbrengen tot aanzijn* niet tot stand kwam zonder een eigen werk van den derden Persoon in de Drieëenheid.

Dit komt nog sterker uit, indien wij er op letten, dat, zoomin in Job 33 : 4 als in Ps. 104 : 30, eigenlijk sprake is van de *eerste* schepping, maar veelmeer van een *later* levend mensch en van *later* gevormde dieren.

Immers, Job spreekt niet van Adam of Eva, maar van zichzelf; en van hem, Job, wordt nu gezegd, dat de Heilige Geest in *zijn* schepping een eigen werk verrichtte. En evenzoo wordt in Psalm 104 niet gesproken van de eerste schepping der zeemonsters, maar veelmeer van de wording van die *latere* zeedieren, die de paden der zee doorwandelden, toen de psalmist zong.

Staat het nu vast, dat het lichaam van mensch en zoogdier niet nieuw geschapen wordt, maar uit het vleesch en bloed, ja, uit den aard en de soort van reeds bestaande wezens genomen wordt, dan ziet men hier zelfs nog sterker uit, dat Gen. 1 : 2, »het zweven over het reeds geschapene, maar nog ongevormde," ook hier doorgaat, en dat alzoo het eigenlijk werk van den Heiligen Geest bij de schepping bestaan heeft in het uitbrengen naar buiten van het leven en het aanzijn, dat reeds in den chaos of, wil men, in de kiemen des levens school.

En dit nu komt geheel overeen met het algemeene kenteeken van het, werk van den Heiligen Geest, dat wij eerst vonden.

»Leiden tot zijn bestemming", wat toch is het anders, dan het *verborgen* leven naar buiten uitleiden; de verscholen schoonheid naar buiten doen treden; het nog sluimerende leven wekken?

Toch wachte men zich wel van het voor te stellen, alsof nu *eerst* de Vader zijn deel zou hebben afgewerkt; en *toen* de Zoon den arbeid van

den Vader zou hebben overgenomen; en *toen pas* de Heilige Geest het aldus voorbereide werk zou voltooid hebben.

Al zulke voorstellingen toch zijn Gode onwaardig.

*Ver*deeling, nooit *deeling*, is er in het goddelijk doen vol majesteit, en daarom leert Jesaja ons, dat de Geest des Heeren, d. i. de *Heilige Geest*, in heel het werk der schepping, van de eerste wording der dingen af, ja, van vóór hun wording, reeds bestierde wat komen zou.

VII.

DE CREATUURLIJKE MENSCH.

> De Geest Gods heeft mij gemaakt, en de adem des Almachtigen heeft mij levend gemaakt.
>
> Job 33 : 4.

Zoo bleek ons dan, wat het eigen werk van den Heiligen Geest was in de *schepping* van het *zichtbaar* heelal. Bij die schepping grijpt plaats een *voortbrengen* van de bestanddeelen, dat allerwegen in de Schrift als het bijzondere werk van den *Vader* wordt geëerd; is, in de tweede plaats, noodig een *schikken* van die bestanddeelen, door er het stempel van goddelijke wijsheid in af te drukken, iets, waarin de Heilige Schrift met name het werk van den *Zoon* doet uitkomen; maar dan ook moet, in de derde plaats, het sluimerend leven in deze toegeschikte schepping *gewekt* worden, en dat nu leert de Heilige Schrift ons kennen als het meer bijzondere werk van den *Heiligen Geest*.

Altoos vinden we dus dezelfde heerlijke grondgedachte terug.

Het Eeuwige en Volzalige Wezen treedt met zijn eigen schepsel in levensaanraking; en dáár nu, waar die aanraking van God aan zijn schepsel plaats grijpt, gaat de onmiddellijke werking niet uit van den Vader, ook niet van den Zoon, maar van den Heiligen Geest.

Gods kinderen, die uit vrije genade overgezet zijn uit den dood in het leven, weten, dat ze gemeenschap met God hebben; en ze weten ook, dat deze gemeenschap niet bestaat in overeenkomst van gezindheden of neigingen, maar in een inwendige mystieke aanraking van God aan hun geestelijken inwendigen mensch. Maar nooit zal nu een kind Gods zeggen: »Mijn ziel is een tempel van *den Vader* geworden"; noch ook: »Mijn ziel is een tempel van *den Zoon* geworden"; maar wel en uitsluitend: »Een tempel van *den Heiligen Geest!*"

Wel zóó, dat in dien Heiligen Geest ook de Christus ons nadert en in den Christus onze gemeenschap ook met den Vader is. De Heere zeî immers zelf: »Ik en de Vader zullen komen en woning bij u maken." Maar toch tast en weet ieder oordeelkundig Bijbellezer, dat de Heilige Geest meer bepaaldelijk die Persoon der heilige Drievuldigheid is, die indaalt in den persoon des menschen, en onmiddellijk zijn inwendigen mensch aanraakt.

De tegenwerping, dat toch de Zoon vleesch is geworden en dus in nog

nauwere aanraking met ons zou zijn getreden, bewijst hiertegen niets. De Christus is niet in aanraking getreden met het innerlijke van een menschelijken *persoon*. Al wat hij aannam, was onze menschelijke *natuur*. Met die natuur is dus de Zoon in veel inniger mystieke vereeniging gekomen, dan de Heilige Geest. Maar door die *natuur* kwam Jezus nog volstrekt niet in aanraking met onzen inwendigen mensch en onze verborgene persoonlijkheid. Veeleer getuigde de Heere zelf, dat het voor de discipelen nut was, dat Hij wegging, want dat zóó alleen de Heilige Geest zou kunnen komen. Daargelaten nog, dat, gelijk later ter sprake komt, ook de vleeschwording niet zonder een komen van den Heiligen Geest over Maria tot stand kwam; en de zegen, dien de Christus om zich heen verspreidde, mede te danken was aan de gaven des Heiligen Geestes, die »niet met mate" over zijn menschelijke natuur waren uitgestort.

De diepere grondgedachte blijft dus ongedeerd, t. w. dat het werk van den Heiligen Geest intreedt, zoo dikwijls het aankomt op de onmiddellijke aanraking van God aan zijn schepsel. Bij de zichtbare schepping nu bestaat die aanraking eigenlijk alleen in het ontsteken en aanblazen van de levensvonk, en zoo is het geheel natuurlijk en overeenkomstig de doorgaande onderwijzing der Heilige Schrift, dat de Geest Gods zweeft over de wateren, en dat al het heir des hemels en der aarde door den Heiligen Geest wordt uitgebracht, versierd, in gloed gezet en bezield.

Maar nu bestaat er, behalve die zichtbare, ook nog een *on*zichtbare schepping, die voor onze wereld zich concentreert in *het hart van den mensch;* en zoo is het dan van belang, nu voorts in de tweede plaats te onderzoeken, inhoeverre er ook een eigen werk van den Heiligen Geest is na te speuren in de schepping *van den mensch.*

De dieren laten we hier buiten bespreking.

Niet, alsof er geen werk van den Heiligen Geest ook in de dierenwereld zou zijn. Het tegendeel hebben wij op grond van Ps. 104 : 30 omstandig bewezen. En bovendien, wie is blind voor de hoogere levensuiting van liefde, slimheid, trouw en dankbaarheid, die in zoo menig dier te bewonderen valt? Niet, alsof we de dwaasheid zouden begaan, om op dien grond in een hond een soort half-mensch te zien. Kennelijk toch zijn deze hoogere eigenschappen in het dier niets dan instinctieve praeformatiën, die de Heilige Geest als in schets bracht, om ze later in den mensch eerst tot heur eigenlijke bestemming te leiden.

Maar hoe hoog ook de levensuiting van het dier soms ga, nooit treedt in het dier u een persoon tegen; een dier komt uit de stoffelijke wereld en keert erin terug; en eerst met den mensch komt dat nieuwe, onzicht-

bare, geestelijke in de schepping, dat ons recht geeft om van een afzonderlijk werk van den Heiligen Geest te gewagen.

Van zichzelf, dus van een *mensch*, zegt nu Job met bijzonderen nadruk: »De Geest des Heeren heeft mij gemaakt en de adem des Almachtigen heeft mij levend gemaakt." (Job 33 : 4).

»*Mij*" heeft de Geest des Heeren gemaakt. Dat wat ik, Job, ben als mensch, als menschelijke persoonlijkheid, dat ben ik geworden en gemaakt door den Heiligen Geest. Aan dien Heiligen Geest dank ik, wat in mij het menschelijke en persoonlijke tot het wezen zijn doet, dat ik ben.

»De adem des Almachtigen heeft mij levend gemaakt", voegt hij er bij. Een zeggen, waarin kennelijk terugslag ligt op de schepping van Adam, toen de Heere blies in zijn neusgaten den adem des levens.

Gij, ik, ieder mensch behoort evenals Job te gevoelen en te bekennen, dat ook wijzelven in Adam geschapen zijn; dat, toen God Adam schiep, Hij ons schiep in hem, en in Adams natuur tevens die eigen natuur tot aanzijn riep, waarin wij thans leven en bestaan.

In Genesis 1 en 2 ligt niet een oorkonde voor ons omtrent vreemde personen, maar omtrent onszelven. Er wordt daar niet gehandeld over iets, wat buiten ons ligt, maar over het eigen vleesch en bloed, dat een iegelijk van ons aan zich heeft; er wordt daar verhaald van diezelfde, die eigene menschelijke natuur, waarin we bij het lezen der Heilige Schrift neerzitten; en er komt goddelijk zeker bericht tot ons omtrent dat eigen menschelijk wezen in ons, dat gave en macht ontving om over de dingen Gods te kunnen denken.

Wie den Bijbel zonder die personeele toepassing leest, leest hem fout. Die blijft er koud en onverschillig bij. Dien mag die Schrift boeien in de kinderjaren, als men zot op verhalen en vertelsels is. Maar dien glijdt de Heilige Schrift van de ziel af in het felbewogen leven, als het op de werkelijkheden aankomt.

Maar went gij u er van meet af aan, om in wat de Schrift van Adam zegt, uw eigen vleesch en bloed, uw eigen menschelijke natuur, uw eigen menschelijk leven te zien, en dan te belijden, dat gij, door teling van mensch uit mensch, uit dien Adam *zijt voortgekomen*, en dus bij de schepping in Adam *in waart*, dan weet ge dat God *u* schiep, toen Hij Adam uit het stof formeerde, dat *gij* in het paradijs zijt geweest, dat *gij* gevallen zijt toen Adam viel, en dat niet een vreemde, maar uw eigen historie u op het eerste Bijbelblad wordt verhaald.

De adem des Almachtigen heeft *u* levend gemaakt, toen de Heere het stof formeerde, en »blies in zijn neusgaten", en hem »stelde tot een levende ziel". De wortel van uw leven is in uw vader en moeder. Maar door en

over vader en moeder heen, gaat de fijnere vezel van dien wortel terug in al de reeks der geslachten, en ge kunt niet loochenen, dat het allereerste begin van den wortel uws levens reeds gegeven was, zoodra Adam Gods heerlijke paradijslucht voor het eerst met zijn longen inademde.

Maar terwijl nu het eerste aanzetsel, het eerste begin, de eerste aanvang van uw menschelijk wezen in het paradijs ligt, is er nog een tweede begin, een tweede aanvang van uw leven, toen gij uit uw geslacht als persoon tevoorschijn zijt geroepen; wat wij uw ontvangenis en geboorte noemen. En zie, ook van dien tweeden aanvang zegt Job: »De Geest des Heeren heeft mij gemaakt."

Daarna komt in den zondaar nog een derde begin, een derde aanvang, als het God belieft den goddelooze te bekeeren; en ook daarvan getuigt de ziel in ons: »De Geest des Heeren heeft mij levend gemaakt."

Maar, indien we deze tweede geboorte nu voor een oogenblik buiten rekening laten, zoo toont ons Jobs getuigenis toch, dat hij er zich van bewust was, geheel zijn aanzijn als mensch, als persoon, als bijzonder ik, én voor zijn wording uit Adam, én voor zijn persoonlijk aanzijn, aan God dank te weten.

En wat leert ons de Heilige Schrift nu aangaande die schepping van den mensch?

Dit, dat er aan en in het stof iets geschiedde, waardoor stof werd tot *een levende ziel.*

Dit nu duidt het *menschelijk wezen* aan.

Er ontstond niet maar een zich bewegend en omkruipend schepsel, dat at en dronk en liep en sliep. Neen, maar er ontstond *een levende ziel;* en die levende ziel ontstond tegelijkertijd, toen de *adem des levens* in het stof werd ingeblazen.

Dus niet eerst stof, en toen in dat stof het menschelijk leven, en toen in dat menschelijk leven de ziel met haar hoogere faculteiten. Neen, zóó als het leven in Adam voer, was hij *mensch;* en al zijn kostelijke gaven waren *natuurlijke* gaven.

Een *zondaar,* die ten leven komt, ontvangt gaven *boven* zijn natuur.

Daarom woont de Heilige Geest in een zondaar in. Dat zal niet meer zoo in den hemel zijn. In dien staat van gelukzaligheid toch zal de Heilige Geest niet meer in een Hem vreemde natuur opgesloten zijn; maar naardien in ons sterven onze natuur derwijs wordt omgezet, dat de prikkel der zonde verdwijnt, zal de Heilige Geest alsdan ook in onze natuur zelve werken, eeuwiglijk en altoos.

Maar nu, in dezen toestand van vernedering, blijft ook in den wedergeborene de natuur de Adamsnatuur, en het is de Heilige Geest, die op deze

natuur inwerkt en het groote mysterie volbrengt, om in en door die gebroken en bedorven natuur heilige werken Gods uit te brengen. Een licht, schijnende door de glazen onzer vensters, maar daarom nog niet met die vensters één.

Zoo echter was het in het paradijs bij de eerste schepping niet.

Onze natuur was toen nog gaaf, ongedeerd, ongeschonden. Alles aan den mensch was toen nog heilig.

Niets, niets toch mogen wij in onze belijdenis laten invloeien van de hoogst gevaarlijke leer, alsof er in den pas geschapen mensch een lagere trap van heiligheid zou geweest zijn. God schiep den mensch *recht*. Er was niets kroms aan noch in hem. En al zijn neigingen, al zijn vermogens met al de werkingen dier vermogens waren zuiver en ongedeerd.

Aan een mensch als Adam had God lust.

God zag hem, en zag dat hij *goed* was. Wat wilt ge meer?

Slechts in één opzicht verschilde Adam van het gezaligd kind Gods in zijn geloofsstaat. T. w. Adam *had* geen eeuwig leven, maar moest het eeuwig leven nog *verwerven* als loon voor heilige werken; terwijl Abraham, de vader aller geloovigen, begint met het eeuwige leven te bezitten, en nu uit den staat van dat eeuwige leven zijn werken voortbrengt.

Vlak omgekeerd dus. Adam moet *door* de werken tot het eeuwig leven komen. Maar Abram *heeft* het eeuwig leven en komt *uit* dat eeuwig leven *tot* de werken.

Daarom kan er dus ook van een inwonen van den Heiligen Geest in Adam geen sprake zijn. Er was geen tegenstrijdigheid tusschen Adams natuur en den Heiligen Geest, en er kon dus wel van doordringing, maar nooit van inwoning sprake wezen.

In een zondaar bant de natuur den Heiligen Geest uit, maar in Adam trok de natuur den Heiligen Geest aan, nam dien in zich op, en liet dien ademen door heel zijn wezen.

Bij ons is het: wij hebben geknakte vermogens en gebroken neigingen en ontzenuwde krachten en bedorven tochten van ons hart, en dus moet de Heilige Geest er bij ons *bijkomen;* maar in Adam waren de vermogens heiliglijk ongebroken, en ongebroken al zijn zielsuitingen, en school de werking van den Heiligen Geest dus in de *gewone* vermogens, krachten en werkingen van zijn natuur in.

Het geestelijke, om het kort te zeggen, was hem geen bovennatuurlijk, maar een natuurlijk goed, altoos met uitzondering van het eeuwig leven, dat slechts als loon door wetsvolbrenging kon verdiend.

En die sterke eenheid nu tusschen Adams natuurlijk leven en zijn geestelijke krachten en gaven, dat is het, wat de Heilige Schrift uitdrukt, door

het »inblazen van den adem des levens" gelijk te stellen met het »worden tot een levende ziel".

Nu blijkt van elders uit de Heilige Schrift, dat dit »blazen", dit »ademen" van God meer bijzonder op het werk van den Heiligen Geest duidt. Jezus blies op de jongeren en zeide: »Ontvangt den Heiligen Geest!" Uitdrukkelijk vergelijkt de Heere zelf den Heiligen Geest bij het blazen van den wind. De naam van »Geest" zelf beteekent in het Hebreeuwsch zoowel als in het Grieksch, dus in de beide talen, die de Heilige Schrift koos, *wind* of *blazing*. En waar de kerk van den Zoon beleed, dat Hij uit den Vader door eeuwige teling *gegenereerd* is, beleed ze van den Heiligen Geest, dat Hij van den Vader en den Zoon *uitgaat*, en wel als door uitademing.

Op grond hiervan nu besluiten we, dat de woorden : »En blies in zijn neusgaten den adem des levens", in verband met wat we van »het zweven van den Heiligen Geest op de wateren" lazen, en met hetgeen Job van zichzelven belijdt, ons naar een eigen werk van den Heiligen Geest heenwijst.

Eer God in dien hoop stofs, in dien levenloozen vorm den adem des levens inblies, vernemen we de heilige overlegging in de »huishouding" van het goddelijk Wezen: »Laat ons menschen maken, naar ons beeld en naar onze gelijkenis." Een heerlijke oproeping, waaruit ons tweeërlei blijkt.

En wel ten *eerste*, dat er bij de schepping van den mensch een onderscheidenlijk werk van de goddelijke Personen plaatsgreep. Immers, er staat: »Laat *ons* menschen maken"; niet: »Laat *Mij* menschen maken." Terwijl er dusver alleen maar van God in het enkelvoud gezegd was: Hij *sprak*, Hij *zag*, treedt hier opeens het meervoud in: »Laat ons." Waaruit we met volle recht mogen afleiden, dat hier zelfs in zeer bijzondere mate, en duidelijker dan dusver, het werk der drie goddelijke Personen (behoudens zijn innigen samenhang) toch *onderscheidenlijk* zou gezien worden.

En ten *tweede* blijkt hieruit, dat het scheppen van den mensch niet bedoelde het scheppen van een leêg wezen, waarin naderhand de hoogere geestelijke vermogens zouden worden ingegoten; want er staat uitdrukkelijk : »Laat ons hem *scheppen*, en wel scheppen naar *ons beeld* en *onze* gelijkenis."

Dit toont, dat door de scheppingsdaad zelve, zonder dat er *na* de schepping nog iets bijkwam, het beeld Gods in den mensch was afgedrukt.

Zoo weten we dan met zekerheid, dat door de schepping rechtstreeks het beeld Gods in den mensch was afgedrukt; we weten stelliglijk, dat er bij deze schepping een onderscheiden werk der drie goddelijke Personen plaatsgreep; en eindelijk, we weten vast, dat dit scheppen voor zijn hooger doel tot stand kwam door een blazing, door een uitgaan van den adem Gods.

En op deze gegevens nu rust onze verklaring, dat het eigen werk van den Heiligen Geest bij 's menschen schepping daarin bestond, dat al de natuurlijke vermogens, krachten en werkingen van den ontstaanden mensch tot instrument van den Heiligen Geest werden gemaakt en in onmiddellijke aanraking gesteld met de krachten des Heeren.

En deze uitkomst nu is geheel in overeenstemming met wat de Heilige Schrift ons onderwijst aangaande het werk van den Heiligen Geest in de tweede geboorte. Ook daarin toch, zij het ook op geheel andere wijze, is het een eigen werk van den Heiligen Geest, om de krachten en heiligheden Gods met de krachten en vermogens van den mensch in rechtstreeksche aanraking te brengen.

We zeggen dus niet, gelijk van ethische zijde telkens beweerd wordt, dat de Heilige Geest het *persoonlijke* in den mensch inschept.

Dit druischt tegen de geheele oeconomie der Schrift in.

Immers, uw *persoonlijkheid* is het plan Gods met en voor u. Zooals God u eeuwiglijk heeft *gedacht*, als onderscheiden van andere menschen, met een eigen stempel, en deswege met een eigen levenshistorie, een eigen roeping en een eigen uitkomst, zoo moet gij u naar buiten ontwikkelen, ontplooien en vertoonen, om *persoon* te worden. Eerst daardoor krijgt ge karakter. Al het overige, dat zich »karakter" noemt, is hoovaardij en willekeur.

Maar vloeit nu onze persoonlijkheid rechtstreeks uit het plan Gods, dan spreekt het ook vanzelf, dat ons karakter, onze persoonlijkheid, evengoed als al wat wezen heeft, niet uit den Heiligen Geest, maar *uit den Vader* is; dat, evenals alle ding, ook ons *karakter* en onze *persoonlijkheid* zijn rijke schikking en ordening verkrijgt *door den Zoon;* en dat *de Heilige Geest* zoowel bij onze *persoonlijkheid,* als bij al het andere, dat tot aanzijn komt, niets doet, dan de vonk ontsteken, den gloed des levens er inbrengen, bezielen van binnen uit.

VIII.

TALENTEN EN GAVEN.

> En de Geest des Heeren was over hem.
> Richt. 3 : 10.

Zoo beschouwden we dan het werk van den Heiligen Geest in de oorspronkelijke *schepping* van het heir der hemels en der aarde, en meer bijzonder in de oorspronkelijke schepping *van den mensch.*

Van de *instandhouding* van beide behoeft niet afzonderlijk gehandeld. Immers, reeds bij het bespreken van de schepping bleek het ons, dat de Heilige Geest ook nu nog voortdurend de »Levendmaker" is, en dat de levensvonk van het dier, zoowel als van den mensch, door den Heiligen Geest wordt ontstoken. Gelijk men zich herinnert, schrijft Ps. 104 : 30 zelfs het voortbestaan van de visschen der zee aan het werk van den Heiligen Geest toe.

Maar wat wel nog opzettelijk ter sprake dient te komen, is de werking van den Heiligen Geest in en op onze *talenten*, *gaven* en *bekwaamheden*, zoo in *ambacht* als in *ambt.*

We lezen namelijk in de Heilige Schrift gedurig, dat van den Heiligen Geest uitging de bijzondere bezieling en bekwaammaking van personen tot eenig hun door God aanbetrouwd werk.

Als de tabernakel moet gebouwd, zijn er voor dat kunstwerk bekwame werklieden noodig, mannen, die verstand hebben van timmerwerk en borduurwerk, bekwaam in het gieten en drijven van goud en zilver.

Hoe komt nu Mozes aan deze bekwame kunstenaars?

En het antwoord luidt: Door den Heiligen Geest.

Zoo toch meldt ons Exodus 31 : 2 en 3: »Zie, Ik heb, spreekt de Heere, met name voor dit werk geroepen Bezaleël, den zoon van Uri, en Ik heb hem vervuld met *den Geest Gods*, met wijsheid, en met verstand, en met wetenschap, namelijk *in alle handwerk.*"

En welk soort verstand schonk nu de Heilige Geest aan Bezaleël en Aholiab?

Hoor slechts: »Wijsheid, om te bedenken vernuftigen arbeid; te werken in goud, en in zilver, en in koper, en in kunstige steensnijding, om in te zetten, en in kunstige houtsnijding, om te werken in allerlei handwerk."

Ja, wat nog meer zegt, deze werking van den Heiligen Geest op het talent voor kunstig werk breidt de Heilige Schrift zelfs tot *alle* werklieden uit; want er volgt in vers 6 : »In het hart van *een iegelijk*, die wijs van hart is, heb Ik wijsheid gegeven, en zij zullen maken, al wat Ik u geboden heb."

En om op dit gewichtige stuk toch het volle licht te doen vallen, onderwijst de Heilige Schrift ons nogmaals in Exod. 35 : 35, zeggende : De Heere »heeft hen vervuld met wijsheid des harten, om te maken alle werk eens werkmeesters en des allervernuftigsten handwerkers, en des borduurders in hemelsblauw, en in purper, in scharlaken en in fijn linnen, en des wevers, makende alle werk en bedenkende vernuftigen arbeid."

En niet alleen in deze gewone ambachten is de drijving van den Geest des Heeren, maar evenzeer in de hoogere uitingen van menschelijk doorzicht en menschelijke geestkracht, want ook het veldheerstalent, ook de bekwaamheid tot gerechtige rechtspraak, ook de leiding van een volk, ook de macht om anderen geestdrift in te boezemen, het wordt telkens en telkens weer toegeschreven aan een inwerking van 's Heeren Geest. Meest heet dit, dat »*de Geest des Heeren vaardig werd*" over zulk een held of rechter of staatsman of volkstribuun, en het is zeer bijzonder in het tijdperk van de richteren, dat we van Jozua, Othniël, Barak, Gideon, Simson, Samuel enz. van deze werking van den Heiligen Geest melding ontvangen. Toch is deze machtige werking allerminst tot het richterentijdperk beperkt, want ook van Zerubbabel, die den tempel herbouwt, heet het: »Niet door kracht of geweld, maar door mijnen Geest zal het geschieden;" en zelfs van heidensche vorsten als Cyrus of Kores, den koning der Perzen, lezen we in Jesaia 45, dat de Heere Heere hem tot zijn werk geroepen en met den Geest gezalfd had.

Dit laatste brengt ons vanzelf op het andere terrein, waarvan we spraken, en waarop zich de werking van den Heiligen Geest even sterk openbaart, t. w. op het *ambt*.

Want wel zal later blijken, hoezeer de werking van den Heiligen Geest in en op en door het ambt eerst in de nieuwe bedeeling der genade tot volle kracht is gekomen, maar toch blijkt uit het voorbeeld van Cyrus, dat de Heilige Geest in *alle ambt* een oorspronkelijk werk heeft, hetwelk niet eerst uit de genade voortspruit, maar reeds aanwezig is in de natuur der zaak; al is het ook, dat dit werk van den Heiligen Geest in het ambt alleen bij de bijzondere leidingen van God met zijn volk sterk genoeg uitkomt, om door ons te kunnen gezien worden.

Vooral in de worsteling tusschen Saul en David is deze werking van den Heiligen Geest op het ambt duidelijk waarneembaar.

Saul is geen uitverkorene des Heeren. Althans, uit niets blijkt ons, dat

we recht zouden hebben, Saul onder de verlosten meê te tellen. En toch ontvangt Saul den Geest des Heeren. Hij ontvangt dien na zijn zalving tot het ambt. Die Geest des Heeren blijft in hem en werkt op hem, zoolang hij de voor dit koninklijk ambt verkorene blijft. Maar zoo niet heeft Saul door opzettelijke ongehoorzaamheid zijn ambt verbeurd, of we lezen, dat de Geest des Heeren van Saul *week*, en dat sinds een tegenovergestelde geest (een *booze* geest genoemd) hem verschrikte.

Blijkbaar is hier dus sprake van een werking van den Heiligen Geest, die met zaligmakende wedergeboorte niets te maken heeft. Immers, de werking, waarvan hier gesproken wordt, kan in iemand komen en toch weer voor altoos van hem wijken, terwijl de zaligmakende werking wel tijdelijk geschorst kan worden, maar nimmer voor eeuwig verloren gaat.

Van die *ambtelijke* gaven moet het dan ook verstaan, als David in Psalm 51 zoo roerend bidt: *Neem uwen Heiligen Geest niet van mij!* David had een ontzettend voorbeeld aan Saul voor oogen. Hij had gezien, wat er wordt van den man, dien de Geest des Heeren aan zichzelven overlaat, en zijn hart kromp van angst ineen bij de gedachte, dat ook in hem een *booze* geest mocht varen, en dat zijn einde even droef als Sauls dood op Gilboa mocht zijn.

Saul, evenals Judas, eindigt met zelfmoord.

En voegen we nu, wat de Heilige Schrift ons over Bezaleël en Aholiab, over Othniël en Simson, over Saul en David, over Cyrus en Zerubbabel onderwijst, saâm, dan dient vastgesteld, dat er wel terdege een eigen werk van den Heiligen Geest in elk *ambacht* en in elk *ambt* is, en dat er evenzoo een werk des Heiligen Geestes te eeren is in elk bijzonder talent of in elke hoogere genialiteit, waardoor het aan enkelen gegeven werd, in hun *ambacht* of in hun *ambt* bijzonder uit te blinken.

En deze onderwijzing hebben we ter harte te nemen.

Hetgeen ons hier toch geleerd wordt, is niet zoozeer, dat in het algemeen, evenals alle goede dingen, ook de gaven voor ambacht en ambt niet uit den mensch, maar uit God zijn. Neen, maar er wordt geleerd, dat in deze werkingen niet zoozeer het werk van den Vader, noch dat van den Zoon, maar meer bijzonder het werk van den *Heiligen Geest* openbaar wordt.

Een verbijzondering van het goddelijk werk, dat, evenals bij de schepping, in dien zin te verstaan is, dat ook de talenten en gaven van ambt en ambacht wel *uit* den Vader hun *oorsprong* hebben, en *door* den Zoon voor elks persoonlijken aanleg *geschikt* zijn, maar dat ze alsnu *in* een iegelijken persoon, door hooger vonk, eerst tot licht ontstoken worden krachtens een werking van den Heiligen Geest.

Intusschen, hoe eenvoudig deze feiten ook schijnen, toch dienen ze nog nader toegelicht.

En daartoe zij het ons vergund, in hetgeen hier besproken wordt drieërlei te onderscheiden.

Te onderscheiden namelijk tusschen de *kunstvaardigheid* zelve, het *persoonlijk talent* om die kunstvaardigheid te werk te stellen, en de *roeping* die ons daartoe gewierd.

Kunstvaardigheid is geen gedichtsel van menschen, maar een schepping Gods. Indien men nagaat, op wat wijze de volkeren in alle landstreken en in alle eeuwen bijv. zich op het weven, borduren en doorstikken van kleeden, op het smelten en drijven van edel metaal, op het slijpen van diamant, op het smeden van ijzer en koper hebben toegelegd, dan vindt men, dat al deze volken, zonder iets van elkander af te weten, in alle landen en door alle eeuwen, eenzelfde soort kunstvaardigheid op deze stoffen hebben pogen toe te passen.

Verschil is er zeer zeker. Het Oostersche handenwerk draagt een ander stempel dan het Westersche, en zelfs een Fransche fabriek werkt anders dan een Duitsche, maar in den grond der zaak is het toch bij allen éénzelfde *streven*, één soort van *behandeling* der stof, één *doel* dat men najaagt.

Nu ziet men voorts tevens, dat deze kunstvaardigheid niet opeens bij eenig volk gereed is, maar dat elk volk begint met lompe, plompe vormen en dan allengs deze plompe vormen verfijnt en edeler en schooner maakt. Dat doen die geslachten insgelijks zonder van elkaar af te weten. Ieder brengt het stuk werk zoover als hij het kan. En een later geslacht ziet er de gebreken van, zint op betere bearbeiding, en reikt het nogmaals ter verbetering aan een daarna komend geslacht.

Zoo ziet men dus, dat de kunstvaardigheid niet uit 's menschen wil of denken voorkomt, maar dat God de Heere in de stoffe zoodanige mogelijkheid van bewerking gelegd heeft, dat de mensch, met zijn menschelijk denken nu op die stoffen toetredende, eruit maken *moet*, wat erin schuilt en er niet van maken kan wat hij wil.

Daartoe nu moeten twee factoren saamwerken.

T. w. God de Heere moest in het koper, ijzer, hout, goud, zilver, linnen enz. deze mogelijkheden inscheppen, en ten anderen moest in 's menschen geest de vindingrijkheid gelegd, en in zijn wil de volharding, en in zijn spieren de kracht, en in zijn oog de juistheid, en in zijn vingeren de fijne beweeglijkheid, om hetgeen in die stoffen ligt eruit te halen.

En overmits nu deze bezigheid onder alle volken in den grond dezelfde is, en die arbeid door alle geslachten heen het voortzetten van één groot werk, het arbeiden naar één majestueus plan is, zoo besluiten we hieruit,

dat alle kunstvaardigheid onder menschen, zoo voor het ambacht van tuinman en goudsmid, als voor het ambt van veldheer of rechter, naar hooger bestel in den mensch wordt gewrocht door hoogere kracht.

Wie op een tentoonstelling van menschelijke nijverheid bij dit licht der Heilige Schrift omwandelt, zal in de geleidelijke ontwikkeling en den genetischen samenhang der kunstwerken juist den afgod van menschelijke hoovaardij *zien vallen*, en uitroepen: »Al deze kunstvaardigheid is niets, dan naar buiten treding en openbaring van de wondere vermogens, die mijn God en mijn Schepper eensdeels in die stoffen en anderdeels in de oogen en de vingeren van de kinderen der menschen heeft gelegd."

Van deze *kunstvaardigheid* onderscheiden is nu, in de tweede plaats, het *persoonlijk talent.*

Elk arbeider in zijn ambacht en elk geroepene in zijn ambt gaat in tot een werk Gods. Het is zijn goddelijk beroep, waarin hij arbeidt, en alle kunstvaardigheid, die hij tevoorschijn zal brengen, is uit de schatten des Heeren genomen.

Maar afgezien daarvan is er nu tusschen arbeider en arbeider, tusschen veldheer en veldheer een wonderbaar, sterk in het oog loopend verschil.

De eene arbeider leert slechts nadoen, wat een vorig geslacht reeds gevonden had; hij erft de kunst van het voorgeslacht en geeft die weer aan een volgend geslacht over, maar zonder den kunstschat te verrijken. Als jongen ging hij in de leer; later komen andere jongens, als hij baas is, bij hem in de leer. Maar de kunstvaardigheid blijft op dezelfde hoogte.

In andere arbeiders daarentegen ontdekt ge, wat men noemt, iets geniaals. Niet lang meer, of zij overtreffen hun leermeesters in beleid. Ze zien, ze tasten, ze vinden nieuwe dingen. De kunst wordt onder hun handen steeds rijker. Hun werd het gegeven, uit den schat der kunstvaardigheid, die bij God is, nieuwe schoonheden over te brengen in de kunstvaardigheid der menschen.

En bij ambten ziet men hetzelfde. Duizenden officieren worden op onze militaire scholen opgeleid, die uitstekend geschikt zijn, om de vroeger ontdekte of ook door anderen ontdekte kunst in zich op te nemen, maar die het daar ook bij laten. Verder komen ze niet. Terwijl er daarentegen onder die duizenden misschien twee of drie zullen zijn, die veldheerstalent hebben en, komt er maar een oorlog, de wereld verbaasd doen staan door hun schitterende daden.

Ook dit persoonlijk talent nu, deze genialiteit, die op het diepst met 's menschen persoon saamhangt, is een *gave*. Met geen macht ter wereld kunt ge dit talent inbrengen in iemand, in wien het niet inzit. Een kind wordt met of zonder dien aanleg geboren. Maar is het zonder dien aanleg

ter wereld gekomen, dan is ook noch opvoeding noch gestrengheid noch eerzucht in staat, dat ontbrekende genie in hem te brengen.

In de gifte hiervan is God als Souverein even vrij, als Hij vrij is in de gifte der genade; en als een volk om zegen van zijn God bidt, mag het wel allereerst als volk bidden, dat het God den Heere believen moge, deze talenten, deze met talent bedeelde personen, deze helden van het ambt en van het ambacht aan zulk een volk te schenken.

Toen in 1870 Duitschland won en Frankrijk bezweek, was het Gods vrijmacht, die aan Duitschland kundige veldheeren had geschonken, en hen aan Frankrijk in zijn toorn onthouden had.

En bij die *kunstvaardigheid* en dat *persoonlijk talent* komt nu, in de derde plaats, nog de *roeping*.

Niet toch alleen in het ambt, maar ook wel terdege in elk ambacht is een hoogere roeping. Niet aller bekwaamheid is dezelfde. De een is beter voor de zee geschikt, de ander voor den ploeg. Hier zult gij een man vinden, die in het ijzer levenslang een sukkel zal blijven, maar in het hout wonderen kan doen, terwijl omgekeerd een ander juist voor het ijzer een soort genie heeft. Dat hangt af van zijn persoon, zijn aard, zijn neiging. En omdat nu de Heilige Geest de ontsteker van de vonk des lichts in zijn persoonlijkheid is, bepaalt ook de Heilige Geest die persoonlijke roeping van een iegelijk voor ambt en ambacht.

Dit bijzondere dezer roeping dringt zelfs door tot de persoonlijke eigenaardigheid van geheele volken. Ieder stemt toe, dat de Franschman al zijn concurrenten verre overtreft in de fijne beweeglijkheid der vingeren en het smaakvolle van zijn fabrikaat, terwijl omgekeerd de Engelschman voor het bevaren der zee als geschapen schijnt en op alle markten ons de loef afsteekt.

Ja, nog verder kan men gaan, en zeggen, dat de Heilige Geest zelfs in bijzondere tijdperken aan een zeker volk de kunstvaardigheid en het talent verhoogt, en daarna beide weer wegneemt.

Wat stond Holland niet hoog in kunstvaardigheid van alle werk des wevens, en des porseleinbakkens, en des schilderens, en des graveerens, en des drukkens vóór nu drie eeuwen! Hoe ging toen ons fabrikaat niet alle Europeesche fabrikaat teboven! En toch, hoe daalden we sinds niet weer! Nu pas weer *iets* opkomend.

Hiermeê hangt dan ook saam, wat we bij Israël bespeuren.

Juist door zijn bekwaamheid voor en dorst naar kennis was de mensch gevallen. De eerste kunstvaardigheid ontwikkelt zich dan ook in Kaïns geslacht, door de Jubals, Jabals en Tubal-Kaïns. Zoo ging dan deze gansche ontwikkeling, hoezeer ook op de schatten Gods terende, steeds meer

van God af, en juist Gods volk stond ontbloot. In de dagen der richteren was er geen smid meer in Israël.

En daarom is er in de werking des Heiligen Geestes bij Bezaleël en Aholiab, bij Othniël en Simson, bij Saul en David, nog iets anders dan kunstvaardigheid en talent en roepingsbesef werkend, er is ook in het wonderbaar herstel en heiligen van wat de zonde bezoedeld had.

En hiermeê juist vormt een Bezaleëlsbezieling den gereeden overgang van het werk des Heiligen Geestes in de *natuurlijke* schepping tot het werk van den Heiligen Geest, waar we nu aan toekomen, in de bedeeling der *genade*.

DERDE HOOFDSTUK.

DE HERSCHEPPING.

IX.

OORSPRONKELIJKE SCHEPPING EN HERSCHEPPING.

> Ziet, Ik zal mijnen Geest ulieden overvloediglijk uitstorten.
>
> Spreuk. 1 : 23.

We komen thans tot het bijzondere werk van den Heiligen Geest in de *herschepping.*

Zijn werk in de oorspronkelijke schepping is met het dusver gezegde afgehandeld. Immers, het bleek ons nu, dat er een eigen werk van den Heiligen Geest is geweest in de *schepping aller dingen;* meer bijzonder in de schepping *van den mensch;* en op het bijzonderst in *de gaven en talenten,* aan menschen verleend. Terwijl we tevens vonden, dat dit scheppingswerk van den Heiligen Geest ook nawerkt in de *instandhouding* der »dingen", der »menschen" en der »talenten" door 's Heeren voorzienig bestel.

En bij deze dubbele reeks van drievoudige werkzaamheid toonde de Schrift ons telkens, dat het werk van den Heiligen Geest te dezen nooit op zichzelf staat, maar steeds op het innigst samenhangt met het werk van den Vader en den Zoon. En dat wel zóó, dat alle »ding", alle »mensch" en alle »gave" *geschapen* is uit den Vader, in zijn aard en wezen *geschikt* is door den Zoon en zijn *levensvonk* ontving van den Heiligen Geest.

Het oude kerklied: »*Veni Creator Spiritus!*" evenals de aloude belijdenis, om den Heiligen Geest te eeren als den »*Vivificans*", stemmen hiermede geheel overeen.

Want »*Vivificans*" beteekent die hoogheilige Persoon onder de drie goddelijke Personen, die de levensvonk ontvlammen doet, en het biddend lied »*Veni Creator Spiritus!*" beduidt: »Dewijl wat leven zal en leven moet gereed ligt, kom nu, Heilige Geest, en schep Gij er het leven in!"

Altoos dus weer de diepe gedachte, die we telkens vonden. De Vader blijft *buiten* het schepsel. De Zoon wordt vleesch en komt dan met het schepsel in *uitwendige* aanraking. Maar als het er aan toekomt, om het goddelijk leven het schepsel *innerlijk te doen aanraken*, alsdan is dit het eigen en bijzonder werk, niet van den Vader, noch van den Zoon, maar van den Heiligen Geest.

Slechts hebben wij daarbij tegen één misverstand te waken.

Zoo licht vervallen wij namelijk in de dwalende meening, alsof de aanraking van God aan het schepsel in zijn innerlijk wezen alleen door wedergeboorte in zijn kinderen tot stand kwam.

Dit echter is gansch onwaar. Dit is een volstrekt onhoudbare voorstelling.

Ook van en tot de heidenen te Athene zegt de heilige apostel: »In Hem leven wij en bewegen wij ons en zijn wij!" alsmede: »Want wij zijn ook van Gods geslacht!"

Er is geen *leven*, er werkt geen enkele *kracht*, er heerscht geen enkele *wet*, er bestaat geen enkel *stofje* of *element*, laat staan eenige plant of eenig dier, op deze aarde, of het is God almogend en God alomtegenwoordig, die van oogenblik tot oogenblik dit leven wekt en aanblaast, deze kracht werken en gelden doet, en deze wet machtig maakt tot het oefenen van heerschappij.

Stel, God de Heere droeg en bezielde één ondeelbaar en ondenkbaar oogenblik dit leven, die kracht, deze wet, *niet*, welnu, dan verzonken zij ook op datzelfde oogenblik in het niet-bestaande, waren niet meer, en konden niet meer werken.

Om ze dus te laten bestaan, om ze te laten werken, is het onmisbaar, dat er een iets, een punt, een moment zij, waarin de werking, die van God uitgaat, aan het schepsel *raakt*, het schepsel *aanraakt* en in het schepsel raakt de diepste *pit en kern* van zijn wezen; dát punt, vanwaar heel zijn bestaan opschiet.

Er bestaat derhalve noch zon noch maan noch star; er bestaat noch stof noch plant noch dier; en in veel hoogeren zin nog, er bestaat noch mensch (noch heiden noch Jood); en zoo ook bestaan noch bekwaamheid noch talenten noch gaven; of ze bestaan en werken alleen daardoor, dat God de Heere ze aanraakt in de kern van hun wezen en in die kern van dat wezen ze onderhoudt.

En het is nu van *die* aanraking van *alle* schepsel, van *alle* creatuur, bezield of onbezield, redelijk of niet redelijk, organisch of niet organisch, dat wij als grondgedachte der Schrift vonden: Deze aanraking komt tot stand door een werk, niet van den Vader, en ook niet van den Zoon, maar zeer bijzonder van den Heiligen Geest.

Er kan dus wel gezegd, dat deze innerlijke bezieling, dit ontsteken van de levensvonk, deze verborgen aanraking door *God, den Drieëenige,* tot stand komt, inzooverre alle werkingen op het schepsel aan de drie goddelijke Personen gemeen zijn. Maar onderscheidt men, en vraagt men, aan welken van deze drie Personen de levendmakende en bezielende werking meer bijzonder toekomt, dan moet bij de schepping zoowel als bij de onderhouding én van alle *creatuur,* én meer bijzonder van den *mensch,* én het bijzonderst van de *gaven* in den mensch, eerbiedig en met stil ontzag beleden, dat dit het werk is van God den Heiligen Geest.

Maar hiermeê, men zal het toestemmen, treedt dan ook het werk van den Heiligen Geest in een geheel ander licht, dan waarin het nu lange jaren aan de Gemeente des Heeren is getoond.

Vrij algemeen toch leeft de Gemeente des Heeren thans onder den indruk, alsof het werk van den Heiligen Geest schier uitsluitend op het *genadeleven* zag, en opging in het werk der *wedergeboorte* en der *heiligmaking.*

Onze Catechismus, het mag niet verheeld, gaf hiertoe min of meer aanleiding door zijn bekende indeeling in het antwoord op de 23ste vraag: »Hoe worden deze (XII geloofs-)artikelen gedeeld?" — als hij zegt: »In drie deelen: Het eerste is van God den Vader en onze *schepping.* Het andere van God den Zoon en onze *verlossing.* Het derde van God den Heiligen Geest en onze *heiligmaking.*"

Toch sprak reeds Ursinus, een der opstellers van den Catechismus, het in zijn »Schatboek" uit: »Alle drie Personen scheppen, verlossen, maken heilig. Edoch, zij behouden deze orde in het werken, dat de Vader schept van zichzelven, door middel van den Zoon, de Zoon van den Vader, en de Heilige Geest van die beiden."

Maar doordien het diepere inzicht in het aanbiddelijk mysterie der heilige Drievuldigheid allengs teloorging, en men op den kansel hoogstens nog even den omtrek van deze verborgenheid aanroerde, kon het niet anders, of de Sabelliaansche dwaling moest weer in de gemeente insluipen, alsof er drie opeenvolgende perioden van werkzaamheid voor de goddelijke Personen geweest waren. Eerst een periode van werkzaamheid voor *den Vader* alleen, toen Hij de wereld en alle dingen schiep en het natuurlijke leven in stand hield. Toen een periode van werkzaamheid voor *den Zoon,* nadat de natuur onnatuur was geworden en de mensch gevallen lag en voorwerp wierd van verlossing. En dat toen eerst de periode van werkzaamheid *voor den Heiligen Geest* intrad, om alsnu op grond van dat verlossingswerk de verloste personen weder te baren en te heiligen.

De voorstelling wordt dan, dat wij als kinderen, in onze jeugd, zoolang we nog maar eten en drinken en spelen, eigenlijk alleen met den *Vader* te doen hebben. Dat wij eerst later, als wij ons van zonde bewust worden, *den Zoon* noodig krijgen. En dat de *Heilige Geest* eerst notitie van ons gaat nemen, als in ons het leven der heiligmaking begint.

Naar die voorstelling, die door Sabellius wijsgeerig is uitgesponnen, maar naar de stompheid van ons onbekeerlijk hart nu nog in elk persoon door de zonde opkomt, naar die voorstelling, zeggen we, is het, alsof eerst alleen de Vader werkt, terwijl de Zoon en de Heilige Geest rusten; alsof daarna de Zoon gaat werken, terwijl de Vader en de Heilige Geest erbuiten blijven; en alsof thans eigenlijk alleen de Heilige Geest het werk doet, en de Vader en de Zoon erbuiten staan.

En daar dit nu een onmogelijk iets is om in te denken, kwam Sabellius ertoe, om in Vader, Zoon en Heiligen Geest eigenlijk slechts één Persoon te zien, die eerst Vader was en toen schiep; daarna Zoon wierd en toen verloste; en nu Heilige Geest is en thans heilig maakt.

Een zeker diep verwerpelijke en zondige voorstelling, maar die toch nog altoos vromer en heiliger is, dan de onbekookte en ondoordachte oppervlakkigheden, waarmeê men zich thans behelpt, nu men over het werk van den Heiligen Geest zich denkbeelden vormt, die toch altoos weer hierop neerkomen, dat de Heilige Geest alleen in de uitverkorenen werkt, en in de uitverkorenen nog pas begint te werken, als de hand wordt gelegd aan hun wedergeboorte.

Want wel wees men dan in een predikatie over de schepping, of ook in een catechisatie over den Heiligen Geest, nog vluchtig op »het zweven van den Heiligen Geest over de wateren" uit Gen. 1 : 2, alsook »op het varen van den Heiligen Geest in een Bezaleël en Aholiab", maar men deed met die heenwijzing niets, men liet ze buiten saamhang liggen. En noch hoorder noch catechisant begreep ooit, wat toch eigenlijk de Bewerker van onze wedergeboorte en van onze heiligmaking met die eerste vloedwateren der schepping uitstaande had. Beide werkingen bleven los, zonder verband naast elkaar staan. Hoofdzaak, éénig werk schier bleef het groote werk der wedergeboorte. En ja, dan hoorde er nog zoo even een vermelding van dat »zweven op de wateren" bij.

En dat nu is het, waar onze gezuiverde of gereformeerde theologen steeds met klem en kracht tegen hebben gewaarschuwd.

Tot zoo ongerijmde voorstelling komt men, indien men in de beschouwing der goddelijke zaken van den mensch uitgaat. Maar onze gereformeerde theologen, die immer en altoos van den Heere hun God uit rekenden, konden niet slechts in deze oppervlakkigheden niet afglijden, maar konden ook niet

rusten, eer het eigen werk van den Heiligen Geest voor *alle* oogenblikken des tijds, door *allè* eeuwen en in den grond *aller* creaturen was aangewezen.

Zonder dat kon de Heilige Geest hun geen God zijn.

Nam men dat weg, dan kon de Heilige Geest hun geen voorwerp van aanbidding wezen.

Ze voelden diep, hoe men, door dat weg te nemen, altoos weer in miskenning en verloochening vervalt, als ware de Heilige Geest slechts een *kracht.*

En het is daarom, dat wij geen moeite gespaard en geen uitvoerigheid ontzien hebben, om, mocht het door Gods genade gelukken, toch twee diepe, klare, heldere denkbeelden weer in het midden der gemeente te doen ontstaan.

1°. *Het werk van den Heiligen Geest bepaalt zich niet tot de uitverkorenen, en begint bij de uitverkorenen niet pas bij hun wedergeboorte. Maar omgekeerd strekt het werk van den Heiligen Geest zich uit tot alle creatuur, bezield of onbezield; en begint het in de uitverkorenen niet pas bij hun wedergeboorte, maar van het oogenblik af van hun oorsprong.*

En 2°. *Het eigen werk van den Heiligen Geest bij alle creatuur bestaat in het ontsteken en aanblazen van de levensvonk, zoo voor zijn bestaansleven, als voor het leven zijner talenten, en op den hoogsten trap voor het eeuwige leven, dat zaligt.*

Maar hiermeê is dan ook het juiste standpunt gewonnen, dat we moesten innemen, om alsnu het werk van den Heiligen Geest in de *herschepping* te bezien.

Want immers, nu blijkt het:

1°. Dat dit werk der herschepping niet buiten verband met de oorspronkelijke schepping in den goddelooze en gevallene wordt ingebracht, maar dat integendeel diezelfde Persoon van den Heiligen Geest, die bij de wedergeboorte de levensvonk van het *eeuwig* leven in zijn borst ontsteekt, reeds vantevoren de levensvonk van het *bestaans*leven in hem ontstoken en onderhouden had.

Alsmede, dat diezelfde Persoon des Heiligen Geestes, die thans in de heiligmaking en in de roeping tot de nieuwe levenstaak aan Gods kinderen *gaven* mededeelt, reeds vantevoren in de eerste schepping de *natuurlijke gaven en talenten* van dienzelfden mensch in werking had gezet.

En hieruit ontspringt dan die vruchtbare belijdenis van den samenhang tusschen ons leven *vóór* en *na* de wedergeboorte, waardoor elk methodisme in den wortel overwonnen wordt en de volle, heerlijke belijdenis onzer gereformeerden aan het licht treedt.

Maar ook 2°. dat, in de schepping zoowel als in de herschepping, het werk van den Heiligen Geest altoos één en hetzelfde karakter blijft dra-

gen. Zegt men toch: het eigen werk van den Heiligen Geest bestaat in *het ontsteken van de levensvonk* in hetgeen uit den Vader door den Zoon geschapen was, welnu, wat grijpt er dan anders in de wedergeboorte plaats, dan dat diezelfde Heilige Geest nu eveneens weer een nieuwe *levensvonk ontsteekt* in het door den Vader geroepene en door den Zoon verloste schepsel?

En evenzoo, als ge zegt: het eigen werk van den Heiligen Geest bestaat daarin, dat, in den Heiligen Geest, God zijn schepsel aanraakt in de kern van zijn wezen, welnu, wat is dan de wedergeboorte anders, dan dat God de Heilige Geest ingaat in het hart des menschen, het maakt tot zijn tempel en den aldus begenadigden mensch innerlijk vertroost, bezielt en heiligt?

Door ons derhalve stipt aan de Heilige Schriftuur te houden en het voetspoor van onze betere godgeleerden te betreden, komen we alzoo tot een belijdenis, die én de eenheid van het werk des Heiligen Geestes handhaaft, én nochtans dat werk in organischen samenhang, zoowel over het natuurlijk als over het geestelijk leven, zoo over het rijk der natuur als over het rijk der genade, uitbreidt.

Toch neemt dit niet weg, dat het werk van den Heiligen Geest *in het rijk der genade* altoos verre het andere werk van den Geest *in het rijk der natuur* overschaduwt.

Dit ligt aan twee oorzaken.

Ten eerste: Overmits het werk van den Heiligen Geest bestaat in de aanraking aan het schepsel in de kern van zijn wezen, moet dit werk wel te heiliger uitkomen, naarmate deze aanraking inniger, teederder, nauwer is. Vandaar, dat het werk van den Heiligen Geest sterker uitkomt en zooveel heiliger schittert in den *mensch*, dan in het *dier*. Maar dan ook, dat het onder menschen nog zooveel luisterrijker in het licht treedt bij den *begenadigden* dan bij den *natuurlijken* mensch. Beide malen eenvoudig, overmits de aanraking inniger, de gemeenschap rijker, de aaneensluiting volkomener is.

En *ten tweede:* Overmits de schepping achter ons ligt, maar de herschepping ons nu nog allen persoonlijk raakt en nog dagelijks met ons van doen heeft, is het zoo volkomen natuurlijk, dat de onderwijzing der Heilige Schriftuur zich veel meer op dit werk der herschepping richt en voor dit hooger werk veel ruimer plaats vraagt in ons belijden.

Maar, hoe ook in graad van werking en mate van kracht onderscheiden, de Persoon des Heiligen Geestes blijft in schepping en herschepping beide altoos de ééne, machtige Werker van allen levensgoed en creatuurlijke bezieling, en deswege al onze hulde, onze dankzegging en onze aanbidding waard!

X.

ORGANISCH EN INDIVIDUEEL.

Waar is Hij, die zijnen Heiligen
Geest in het midden van hen stelde ?
Jesaja 63 : 11.

Het tweede breede, groote terrein van werkzaamheid voor den Heiligen Geest ligt dan in het *rijk der genade.*

In »het rijk der natuur" (de mensch meê ingesloten) trad de Heilige Geest *scheppend* op; daarentegen in »het rijk der genade" *herscheppend.*

Gelijk ons vorig artikel zocht aan te dringen: De genade schept niet iets *volstrekt* nieuws, maar schept haar nieuw leven in de oude, gezonkene natuur in. Vandaar, dat dit werk »*her*schepping" heet.

Nu versta men dit intusschen niet zoo, alsof de genade slechts *herstellen* zou, wat de zonde *bedorven* had. Dan toch zou een wedergeboren en geheiligd kind Gods juist evenzoo er aan toe moeten zijn, als Adam in het paradijs, eer hij viel.

Velen meenen dat dan ook, en stellen het zich zoo voor.

Adam is, naar hun meening, in het paradijs krank door zonde geworden; het gif van een eeuwig bederf sloop in het bloed zijner ziel, en doordrong heel zijn wezen.

En zie, nu komt de genade als medicijn en de Heilige Geest als arts, om dien doodkranken mensch te genezen. Daartoe druppelt Hij hem balsem in de wonde; heelt zijn etterbuilen; geneest zijn plagen; verjongt zijn natuur; en, als deze verjongingskuur dan is afgeloopen, is de wedergeborene, de geheelde, de genezene h. i. weer precies, wat de eerste mensch in den staat der rechtheid was.

Ook voor dien wedergeborene richten ze dan het werkverbond weer op. Ook de wedergeborene moet dan weer door goede werken zijn zaligheid verdienen. Ook die wedergeborene kan dan weer vallen, gelijk Adam viel. En ook die wedergeborene kan dan weer prooi van den eeuwigen dood worden.

Maar deze geheele voorstelling moet van den aanvang tot den einde gewraakt, tegengestaan en bestreden.

De goddelooze komt door de genade niet tot den *staat van rechtheid*

weder, maar is door genade *gerechtvaardigd*. Twee zeer verschillende en onderscheidene zaken.

Wie in staat van rechtheid zich bevindt, heeft wel een oorspronkelijke, maar even daarom nog verliesbare gerechtigheid, die dus op de proef nog bezwijken kan, gelijk ze in Adam dan ook feitelijk bezweek. Hij heeft zich nog te rechtvaardigen. Het innerlijk bestand van zijn gerechtigheid moet nog blijken. Wie nu nog recht staat, kan morgen ongerechtig zijn.

Als God de Heere daarentegen *een goddelooze rechtvaardigt*, dan komt deze daardoor in een gansch anderen staat te verkeeren. Zijns wordt dan de gerechtigheid Christi. En wat is deze gerechtigheid Christi? Verkeerde Jezus nog pas in den staat van rechtheid? Neen, maar de gerechtigheid was in hem beproefd, getoetst en door de wanne gegaan; ze was in de hitte des vuurs aan de beproeving van het vuur des toorns Gods zelfs onderworpen; en eerst nadat deze gerechtigheid uit den staat van *oorspronkelijke rechtheid* in den staat van *gerechtvaardigde gerechtigheid* was overgegaan, is ze den goddelooze toegerekend ten leven.

Een goddelooze, die uit genade gerechtvaardigd wordt, komt dus volstrekt niet in de positie van Adam *vóór den val*, maar in de positie van Jezus *na zijn opstanding* te staan. Zijns is een onverliesbaar goed. Hij werkt niet meer op loon, maar erft. En al wat hij werkt, ijvert, leeft en looft, wordt gewerkt niet uit zijn armoê, maar uit de overvloeiende volheid van het hem verworvene leven. Wilt ge, gelijk het meer is uitgedrukt: voor Adam in het paradijs was het eerst werken en dan de Sabbat der ruste, maar voor den goddelooze, die gerechtvaardigd wierd, is het begin met den Sabbat der ruste en uit de krachten van dien Sabbat vloeit de arbeid. Zoo was het dan eertijds: eerst de dagen der week en dan die week met een Sabbat besloten. Maar voor ons is het: eerst de dag van Jezus' verrijzenis en dan de week, die op de krachten dier verrijzenis teert.

Dit groote, heerlijke, machtige werk der herschepping bestaat dus feitelijk uit twee deelen. T. w. *ten eerste*, uit de wegneming van het verderf, de genezing der breuke, het dooden der zonde, het verzoenen der schuld. Maar dan ook *ten tweede*, in een omkeeren van de orde, een verandering van den ganschen staat, het instellen en aanbrengen van een gansch anderen toestand.

Dit laatste moet erbij, en daarop moet zelfs nadruk vallen.

Immers, velen leeren dit anders, en geven wel toe, dat een wedergeboren kind van God niet precies als Adam vóór den val wordt, maar zoeken het verschil slechts daarin, dat een wedergeborene een soort hoogere natuur zou ontvangen. Een verschil in graad met Adams staat, maar een staat, die soortgelijk is.

Dat is zelfs het thans meest gangbare.

Die in graad hoogere natuur noemt men dan de *godmenschelijke*, en leeraart, dat Christus, in zijn persoon de godmenschelijke natuur dragende, ze door zijn lijden en opstanding geconsolideerd heeft, en nu ze voorts indruppelt in den wedergeborene, als een soort hoogere tinctuur, waardoor allengs hun lagere, gezonkene natuur tot dit hoogere soort van leven wordt omgezet.

Maar dit nu strijdt geheel met wat de Heilige Schriftuur ons desaangaande openbaart. In die Heilige Schriftuur toch vinden we volstrekt niet gesproken van een toestand, die, soortgelijk, alleen in graad van kracht of vermogen verschillen zou, maar integendeel van een toestand, die in graad en kracht soms verre onder Adam kan zijn, maar die overgezet is in een gansch andere orde van dingen.

Daarom juist drukt de Schrift en drukten onze vaderen zoo sterk op de leer van het verbond.

Want immers, alleen door de principieele tegenstelling van het verbond der *werken* en dat der *genade* wordt dit verschil van de tweeërlei orde der geestelijke dingen helder en klaar aangeduid.

Zij, die leeren, dat door de wedergeboorte alleen een hoogere natuur wordt ingestort, blijven desniettemin nog altoos in het werkverbond hangen, en gaan, zij het dan nu ook met meerdere kracht, toch altoos weer den Sisyphus-steen opkruien tegen den berg. Terwijl, geheel in strijd hiermeê, de genadeleer der Schrift aan dat opkruien van den centner zwaren steen eens voorgoed een einde heeft gemaakt, het werkverbond van ons op Christus overschuift, en voor ons in het genadeverbond een geheel nieuwen staat van zaken doet aanbreken, waarin van onzekerheid of angst, van een verliesbaar of verbeurbaar goed geen sprake meer kan zijn, maar waarin het roepen des Heeren uitgaat: »Dat alle ding nu gereed is, en de wijsheid roept en noodt van haar tinne!"

De herschepping, het genadewerk heeft dus dit kenmerkende, dit geheel eigenaardige, dat het de uitverkorenen op eenmaal op het eind van hun weg plaatst.

Hun standpunt, dat ze krijgen en waarop ze gezet worden, is niet het standpunt van iemand, die, middenop den weg gekomen, de laatste helft nog moet afloopen; neen, maar het standpunt van den man, die er is, die geen stap meer behoeft te zetten, die den ganschen, langen, bangen weg, door duizend doodsgevaren, achter zich heeft.

Niet, dat hijzelf den weg afliep. o, Dan ware hij er nooit gekomen. Neen maar zijn Middelaar en Borg liep dien voor hem af, in zijn plaats. En zie, door de mystieke gemeenschap, die hij nu met dien Middelaar en

Borg in het geloof heeft, is het wezenlijk en waarlijk zoo, dat, niet naar onze rekening, maar naar God rekent, *hijzelf dien heelen weg achter zich heeft.*

Houd dit nu eenmaal wel vast: »Een kind van God staat aan het eind van den weg; de weg ligt achter hem; hij behoeft geen stap meer te zetten;" dan zal u tevens terstond in het oog springen, waarom het werk van den Heiligen Geest bij deze herschepping nog zoo ongemeen veel sterker uitkomt dan bij de schepping.

Immers, de weg, waarvan sprake is, is geen andere, dan de lange weg, die uit het centrum van ons weggezonken hart naar het centrum van Gods liefdehart leidt. Alle godsvrucht doelt er op, om den mensch met zijn God in gemeenschap te brengen, en hem dus, waar God en mensch gescheiden liggen, den weg te doen afloopen, die bij den een begint en bij den anderen eindigt. Krachtens zijn schepping is de Heere onze God met alle schepsel in aanraking en is alle schepsel in aanraking met Hem. Maar die aanraking tusschen God den Heere en het schepsel gaat alleen in zijn redelijk schepsel om op het terrein van het bewuste leven. Een ijsrif weet het niet, dat God het houdt en straks versmelten doet. Dat weet alleen een engel, dat kan alleen een mensch weten. En waar nu in den mensch, door de verbittering der zonde, die inniger aanraking gedeerd, gestoord, verbroken is, daar moet aan het einde van den weg die aanraking integendeel volkomen zijn en de gemeenschap tusschen God en het hart, wat het beginsel en den staat des menschen raakt, elke onvolkomenheid derven.

Is innige, teedere, volkomene gemeenschap van het schepsel met God, van het kind met zijn vader, het eind van den weg, en wordt een kind van God, wat zijn staat aangaat, opeens, door loutere genadewerking, naar dit einde van den weg overgeplaatst, dan doorziet men licht, hoe alle verschil tusschen den niet-wedergeborene en tusschen Gods kind juist hierin ligt, dat de niet-wedergeborene op onmetelijken afstand van zijn God afligt, terwijl de wedergeborene tot de innigste gemeenschap en de teederste aanraking met zijn God is gekomen.

En is het nu, gelijk ons omstandig bleek, bij deze aanraking van God met zijn schepsel juist de persoon van den Heiligen Geest, die hierin den glans en de heerlijkheid van zijn werk openbaart, dan kan het niet anders, of juist in dit werk der *herschepping* moet, veel sterker nog dan in het werk der *schepping*, de alvermogende hand van den Heiligen Geest zichtbaar worden.

Ware nu dit werk van den Heiligen Geest, dat in de herschepping schittert, plotseling, in één oogenblik des tijds doorgebroken, zoo zou ge-

heel dit werk voor een ieder duidelijk, helder en doorzichtig zijn, en geen dier vele moeielijkheden ontstaan zijn, waardoor nu het werk van den Heiligen Geest bij de vergelijking van Oud en Nieuw Verbond werd gedrukt.

De herschepping brengt het eeuwige, het voleinde, volmaakte, voltooide, iets, dat boven de wisseling der oogenblikken en den loop der jaren en de ontwikkeling der toestanden oneindig verheven is.

Maar, en hier schuilt de moeielijkheid, dit *eeuwige* werk moet ingedragen in de wereld, die in het *tijdelijke* leeft, in een menschelijk geslacht, dat gaandeweg zich *ontwikkelt*, en moet dan bij dit ingaan in de wereld zelf doorloopen een *historie*. Er moet zijn een *groei*, als in de plant, die eerst opschiet, dan bloesem zet, en eerst daarna *vrucht* afwerpt. Het kan niet anders, of er moet in deze *historie* van het herscheppingswerk een tijd zijn, die *voorbereidt*, daarna een tijd waarin het *komt*, en eerst daarna eindelijk het afvloeien van genade, heil en zegen.

Gold nu deze historie van de herschepping geen *menschen*, maar redelooze voorwerpen, zoo ware er nog geen moeilijkheid. Maar dit is zoo niet. Als die historie van het herscheppingswerk begint, leeft er reeds een mensch, en na hem komen menschen, en naar gelang de eeuwen elkander opvolgen, verbreedt de stroom der menschheid zich.

En hieruit nu juist, hieruit ontstaat de hoogstgewichtige en belangrijke vraag, of dit herscheppingswerk, dat pas zooveel eeuwen later in en door Christus zijn heerlijke openbaring vindt, al die vroegere geslachten voorbijgaat, of wel, dat reeds gedurende de voorbereiding van dit goddelijk werk de zegen ervan is afgevloeid voor de menschheid, die destijds, d. i. van Adam tot Mozes en van Mozes tot Christus, leefde.

En op die vraag geeft de Heilige Schriftuur een stellig en beslist antwoord. Ook in de eeuwen, die achter den Christus liggen, heeft de Heere zijn uitverkorenen gehad, en deze uitverkorenen hebben reeds, eer de Christus in het vleesch verscheen, gedeeld in de zegeningen, die uit het groote herscheppingswerk afvloeien.

Abel en Henoch, Noach en Abraham, Mozes en David, Jesaja en Daniël zijn door geen ander geloof zalig geworden, dan Petrus en Paulus, en dan Luther en Calvijn na hen.

Het genadeverbond, hoezeer ook bij Abraham pas persoonlijk gemaakt en aan het nationale leven van Israël voor een tijd gebonden, is volstrekt zelfs niet eerst bij Abraham ontstaan, maar bestond reeds in het paradijs. En één der stukken van de waarheid, die door onze gereformeerde theologen met de klaarste helderheid ontwikkeld zijn, is juist de gewisse belijdenis, dat al Gods uitverkorenen, zoo onder het Oude als onder het Nieuwe Verbond, door één poorte der gerechtigheid zijn ingegaan en langs één

weg des heils als pelgrims gewandeld hebben en nog wandelen naar het bruiloftsfeest van het Lam.

Maar hieruit juist ontstaat dan nu ook de moeilijkheid, om helder in te zien, hoe dit kan. Hoe namelijk deze beide dingen tegelijk waar kunnen wezen: 1°. dat de genade en de waarheid eerst in Christus verschenen zijn, en 2°. dat desniettemin reeds eeuwen vóór de Vleeschwording des Woords het geloof aan Abraham gerekend is tot gerechtigheid, zoodat hij reeds eeuwen vroeger Jezus' dag heeft gezien en verheugd is geworden.

Het is deze moeilijkheid, die indertijd voor een goed deel den strijd tegen Coccejus' volgelingen liet ontbranden. Het is dit onbegrijpelijke, waardoor voor zoo menigeen verwarring ontstaan is tusschen de bedeeling in het Oude en de bedeeling in het Nieuwe Testament. En het is deze moeielijkheid vooral, die verreweg de meesten zonder antwoord doet terugkeeren van de vraag, hoe reeds onder het Oude Testament de werking van den Heiligen Geest zaligmakend was, indien eerst op den Pinksterdag de Heilige Geest is uitgestort.

En hierin nu juist ligt het aanbiddelijke en schier ondoorgrondelijke van dit herscheppingswerk van den Heiligen Geest, dat *éénerzijds* het eeuwige, het voltooide en voleinde heil in de geschiedenis van ons geslacht is ingedrongen, en dus een tijd van voorbereiding, van openbaring en van vruchtdraging had te doorloopen; en dat toch *anderzijds* onder die voorbereiding door, ja in die voorbereiding zelve, door wondere genade, het middel gereed lag, om reeds terstond, nog eer het Woord was vleesch geworden, zielen te zaligen.

XI.

DE KERK VOOR EN NA CHRISTUS' KOMST.

> En die allen, hebbende door het geloof getuigenis gehad, hebben de belofte niet verkregen. Hebr. 11 : 39.

Om aan verwarring te ontkomen en tot een helder inzicht te geraken, moet men derhalve tusschen tweeërlei werk van den Heiligen Geest vóór de komst van den Christus wel onderscheiden. Namelijk tusschen dát werk, hetwelk de Heilige Geest verrichtte, om het Verlossingswerk voor de geheele kerk voor te bereiden; en tusschen dat andere werk, waarin Hij destijds bezig was, om de uitverkorenen, die toen reeds leefden, weder te baren en te heiligen.

Denkt men zich een oogenblik de uitverkorenen des Ouden Verbonds weg, zoodat eerst met den Pinksterdag de kerk van Christus begonnen ware; en stelt men het zich voor, dat alle vroegere dragers der Openbaring evenals Bileam en Saul persoonlijk buiten het heil hadden gestaan; — dan, het spreekt vanzelf, zou er vóór Christus' komst slechts één herscheppend werk van den Heiligen Geest geweest zijn, t. w. de voorbereiding van het komend heil.

Maar nu dit *niet* zoo is; nu de Heere God zijn kerk gehad heeft van den aanbeginne der wereld af; en nu bijna alle dragers der Openbaring tevens ook zelven deel aan het heil hebben verkregen, nu is de herscheppende werkzaamheid van den Heiligen Geest vóór Christus' komst een *dubbele*. De eene, die op heel de kerk doelt, gelijk ze door Christus de wereld zou worden ingezonden. En de andere, die slechts ten doel had, de geloovigen des Ouden Verbonds te troosten en te heiligen.

Nu staan intusschen deze twee werkingen volstrekt niet los naast elkaar. Het zijn niet twee stroomen, die elk in eigen bedding vlieten, maar malsche droppen van omhoog, die in eenzelfden stroom van openbaring worden voortgestuwd.

Zelfs mag het niet opgevat, alsof in dezelfde bedding wateren van tweeërlei kleur naast en door elkander stroomden, want in den éénen stroom

der openbaring was niets voor de kerk der toekomst geboden, dat niet tevens voor de geloovigen des Ouden Verbonds beteekenis had, en is omgekeerd niets aan de geloovigen des Ouden Verbonds getoond, gezegd of geboden, dat niet tevens zin en bedoeling heeft óók voor de kerk des Nieuwen Verbonds.

Op aanbiddelijke wijze namelijk heeft de Heilige Geest dit dubbele werk zóó dooreengemengd en dooreengevlochten, dat hetgeen voor ons het verlossingswerk voorbereidde, tevens levensopenbaring en geloofsontwikkeling voor de heiligen des Ouden Verbonds was, en dat omgekeerd hun persoonlijk leven, worstelen, lijden en hopen als stramien gebruikt wierd, waarop de Heilige Geest de heilsopenbaring voor ons heeft geborduurd.

Hiermeê is intusschen volstrekt niet gezegd, dat niet een aanmerkelijk deel dezer openbaring van den ouden tijd voor de toen levende geloovigen een anderen zin, strekking en bedoeling had dan voor ons nu.

Geheel de dienst der schaduwen of ceremoniën met name had, vóór de Christus zelf kwam, een rechtstreeks geldende beteekenis, die hij verloor en verliezen moest, zoodra de Christus verscheen.

Ook na het verschijnen van den Christus dezen dienst der schaduwen in gelijken zin als oudtijds te willen bijhouden, ware niets minder dan de werkelijke komst van den Christus te ontkennen en te loochenen. Iemands schaduw gaat vooruit. Maar zoodra hijzelf in het licht treedt, valt de schaduw vanzelf weg.

Metterdaad moet dus erkend en toegegeven, dat de Heilige Geest voor de geloovigen des Ouden Verbonds een eigen werk verricht heeft, door hun een dienst in zinnebeelden en afschaduwingen te geven, die slechts een *tijdelijk* karakter droeg.

Dat die dienst der schaduwen *heel* hun leven overschaduwde, maakte er den indruk slechts des te sterker van. Die schaduw lag in heel Israëls *geschiedenis*. Ze lag geteekend in Israëls groote persoonlijkheden, van Abraham af tot Johannes den Dooper toe. Ze lag geworpen op Israëls staatsinrichting en rechtsbedeeling. Ze kwam nog sterker uit in Israëls huislijk en maatschappelijk leven. En lag ten slotte in de zuiverste beelden op Israëls heiligen eeredienst.

Al wat desaangaande in de boeken des Ouden Verbonds voorkomt, is dus voor ons niet meer hetzelfde, als het was voor de geloovigen des Ouden Verbonds.

Hen bond elke trek in deze schaduwen als een uiterlijk tot hen komende wet. Wij daarentegen laten onze jongskens niet meer besnijden, maar wel al onze kinderen doopen. Wij eten geen Paaschmaal meer, bouwen geen loofhutten, offeren geen bloed van rammen of van stieren meer, onderhouden

geen leviraatshuwelijk, en zooveel meer als aan de reeds genoemde bijzonderheden kan worden toegevoegd.

Elk oordeelkundig lezer van het Oude Verbond weet dan ook, dat hetgeen onder het Oude Verbond voor Israël als wet gold en regel van leven, voor ons dat karakter verloor, en sinds een geheel andere beteekenis erlangd heeft. En zij, die nu nog, onder de dagen des Nieuwen Verbonds, de tienden weer invoeren, het koningschap des Ouden Verbonds herstellen willen en de oude rechtspraak van Israël voor ons weer willen oprichten, betreden, blijkens de historie, een pad, dat onveranderlijk doodloopt; kunnen, blijkens de uitkomst hunner eigen proefnemingen, toch nooit dan zeer ten deele hun opzet doordrijven; en toonden steeds in hun geheele houding, dat de vrijmaking van de kinderen Gods door den gekomen Christus hun nog niet in volle mate ten deel viel.

Feitelijk stemmen dan ook alle Christenen het hier gezegde toe, inzooverre geen enkele kring van Christenen de Mozaïsche wetgeving meer *naar de letter* toepast. Allen wijken min of meer af. En overmits het hier een *beginsel* geldt, zoo is hiermeê uitgesproken, dat naar aller toegeven de wet anders voor ons staat, dan ze stond voor Israël.

Alleen over de wet der tien geboden wordt, met name voor wat aangaat het vierde gebod, nog strijd gevoerd.

Er zijn namelijk altoos nog enkele Christenen, die in het vierde gebod de onderscheiding tusschen het tijdelijk-ceremonieele en het duurzaam-moreele *niet* toelaten, zóó zelfs, dat enkelen weer den Zaterdag in plaats van den Zondag zijn gaan vieren.

Doch zonder ons thans naar deze zeer ernstige geschilpunten te laten aftrekken, willen we nu slechts constateeren, dat in de bedeeling des Ouden Verbonds wel terdege een eigen werk van den Heiligen Geest voor de geloovigen uit die dagen was; een werk, dat in de eerste plaats op hen doelde, voor hen bestemd was, en in de toenmalige beteekenis voor ons niet meer bestaat.

Hieruit leide men intusschen volstrekt niet af, dat wij dan veilig dit werk uit het oog kunnen verliezen en de boeken des Ouden Verbonds, waarin deze dingen beschreven staan, ongelezen kunnen laten. Die meening sloop, helaas, bij zeer velen, vooral in Duitschland, in, die dan ook de boeken des Ouden Testaments schier nog minder lezen dan wij de Apocryfe; altoos met uitzondering van de Psalmen en enkele opgegeven pericopen.

Neen, wel verre vandaar, heeft integendeel geheel deze dienst der schaduwen voor ons, d. w. z. voor de kerk des Nieuwen Verbonds, tot in de kleinste bijzonderheden toe beteekenis. Alleen maar is die beteekenis een andere.

De dienst der schaduwen in de *geschiedenis* des Ouden Verbonds is voor ons de groote getuige van de wondere daden Gods, waarmeê Hij uit ondoorgrondelijke barmhartigheid ons afgetrokken heeft van de macht van dood en hel.

De dienst der schaduwen in de *persoonlijkheden* des Ouden Verbonds toont ons het wondere werk Gods in de inplanting van het geloof en de bewaring van dat geloof, in weerwil van menschelijke verdorvenheid en Satanische bestrijding.

De dienst der ceremoniën in *het heilige* toont ons het beeld van den Christus en van zijn heerlijk verlossingswerk tot in de fijnste trekken.

En eindelijk, de dienst der schaduwen in Israëls staatkundig en maatschappelijk en huislijk leven openbaart ons de goddelijke, eeuwige en onveranderlijke beginselen, die, losgewikkeld uit hun voorbijgaanden en tijdelijken vorm, alle eeuwen door het leven der Christenvolken en de inrichting van hun staatsleven en maatschappelijk verkeer moeten beheerschen.

Doch zelfs hiermeê is nog niet al de heerlijke beteekenis uitgesproken, die deze dienst der schaduwen voor ons gehad heeft en nog bezit.

Immers, niet alleen, dat deze dienst der schaduwen ons nu nog de heilige lijnen van het Godsgebouw blootlegt, maar bovendien heeft deze dienst der schaduwen er ook feitelijk toe meegewerkt, om het heil te doen komen.

En dat wel op tweeërlei manier.

Vooreerst namelijk heeft deze dienst der schaduwen temidden van de heidensche afgoderij en valsche wijsbegeerte een volk bereid en in het leven gehouden, dat als heilig Openbaringsvolk aan den Christus bij zijn komst op aarde een plaats bood voor het hol van zijn voet; een levensmilieu, gelijk men thans zegt. De Christus had niet kunnen komen te Athene of te Rome, zoomin in China als in Indië. Daar zou niemand Hem begrepen hebben, en alle instrument ontbroken hebben en alle stoffe tevergeefs gezocht zijn, waardoor en waaruit de kerk des Nieuwen Verbonds kon zijn opgericht,

Het heil, aan de kerk des Nieuwen Verbonds als rijpe vrucht in den schoot geworpen, is dus gegroeid aan een stam, waarvan de wortelen tot diep in den dienst der schaduwen gespreid liggen. En inzooverre is wat daar destijds geschied is en doorleefd wierd, dus een deel van ons eigen leven, in gelijken zin als het leven onzer jeugd en van onze kindsheid ons eigen leven is en blijft, ook al hebben we, nu mannen geworden, tenietgedaan wat des kinds was.

Maar ook, in de *tweede plaats,* is de heilige geschiedenis en die dienst der schaduwen thans als een deel van Gods Heilig Woord in de Heilige Schriftuur tot ons gebracht door lezing en door prediking; en voorzoo-

verre wij uit de duisternis overgebracht zijn in het licht, weet ieder onzer wel, hoe weder die deelen der Schrift, die naar de kerk des Ouden Verbonds terugwijzen, instrumenteel middel in 's Heeren hand waren, om ons te trekken tot den Christus.

Maar evenzoo, gelijk er nu in het werk des Heiligen Geestes altijd een eigen werk voor de geloovigen dier dagen was, dat, zij het ook op eenigszins andere wijze, een wel andere, maar toch niet mindere beteekenis voor ons heeft; zoo nu ook is er omgekeerd een werk des Heiligen Geestes, dat meer rechtstreeks op de kerk des Nieuwen Verbonds doelde, en dat toch, zij het ook een andere, evenwel een niet mindere beteekenis had voor de geloovigen des Ouden Verbonds; we bedoelen de *profetie*.

De profetie toch heeft, naar de stellige uitspraak des Heeren, ten doel, om sommige dingen vooruit te voorzeggen, opdat, wanneer ze geschied zijn, de kerk erkennen en gelooven moge, dat de Heere ze gedaan heeft.

In het Oude Verbond wordt dit telkens opzettelijk uitgesproken, en ook de Heere Jezus zeide het evenzoo aan zijne jongeren: »En nu heb Ik het u gezegd, eer het geschied is; opdat, wanneer het geschied zal zijn, gij gelooven moogt." (Joh. 14 : 29) En evenzoo in Joh. 13 : 19 : »Van nu zeg Ik het ulieden, eer het geschied is, opdat, wanneer het geschied zal zijn, gij gelooven moogt, dat Ik het ben." En nog duidelijker in Joh. 16 : 4 : »Maar deze dingen heb Ik tot u gesproken, opdat, wanneer de ure zal gekomen zijn, gij dezelve moogt gedenken, dat Ik ze u gezegd heb." Uitspraken, die, vergeleken met Jesaja 41 : 23, 42 : 9, 43 : 19 enz., over het eigenlijk doel der profetie geen den minsten twijfel overlaten.

Hoofd- en einddoel der profetie is, te maken, dat, indien de dingen, die geprofeteerd zijn, komen, de kerk haar God, haar Maker, geloovig aanbidden moge in die machtige daden, die Hij volbrengt.

We zeggen niet, dat hierin heel de profetie opgaat; ook niet, dat ze niet nog andere doeleinden heeft, maar spreken slechts uit, dat het einddoel der profetie eerst dán bereikt is, als de geprofeteerde zaak komt, en als nu de kerk op grond der profetie, die vooraf was gegaan, haar God en haar Heiland gelooft en in zijn daden groot maakt.

Maar valt alzoo het zwaartepunt van de profetie in de uitkomst, d. i. in de kerk des Nieuwen Verbonds, toch mag daarom nimmer beweerd, dat de profetie niet evenzeer de geloovigen des Ouden Verbonds op het oog had.

Want ook al letten we nu niet op die deelen der profetische werkzaamheid, die zelfs rechtstreeks het Israël dier dagen op het oog hadden;

noch ook op de profetiën, die reeds binnen den kring van Israëls volksleven in vervulling overgingen; en al nemen we dus de profetie, gelijk ze in haar hoofdtrekken slechts het beeld van den Christus ontwierp; — ook zóó toch droeg ze voor de geloovigen des Ouden Verbonds een uitnemende vrucht.

Ze bewerkte namelijk, dat, in verband met de aloude verschijningen van den Messias, van lieverlede in den geest en in de voorstelling van de geloovigen des Ouden Verbonds de gestalte van den Messias allengs een zoo vasten en grijpbaren vorm aannam, dat metterdaad de geloovigen des Ouden Verbonds uit de voorstelling *van wat komen zou,* evenals wij uit de herinnering *van wat gekomen is*, gemeenschap met den persoon des Messias verwierven, en alzoo geraken konden tot dat eenige en onmisbare voor onze zaligheid, t. w. de geloofsgemeenschap met den Heiland.

Niet, men versta ons wél, alsof de geloovigen des Ouden Verbonds uit enkele Schriftplaatsen een profetische historie van Jezus' leven zouden hebben uitgetrokken: zoo werktuiglijke voorstelling toch ware in onverzoenlijken strijd met het kenmerk van alle waarachtig geloofsleven; neen, maar in dien zin, dat zich van geslacht tot geslacht dit beeld van den Messias overplaatste om telkens weer rijker aan het nakomend geslacht te worden overgeleverd.

En dit rijke gemeenschapsleven mag nu niet eerst bij een Jesaja of Zacharia worden gezocht, alsof eerst van lieverleê die gemeenschap met den Christus mogelijk ware geworden.

Immers, de Christus getuigt zelf, dat reeds Abraham, nog eer Israël bestond, »zeer verlangd heeft zijnen dag te zien, en heeft hem gezien en is verheugd geworden."

VIERDE HOOFDSTUK.

DE HEILIGE SCHRIFTUUR DES OUDEN TESTAMENTS.

XII.

DE HEILIGE SCHRIFTUUR.

> Al de Schrift is van God ingegeven, en is nuttig tot leering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is; opdat de mensch Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust.
>
> 2 Tim. 3 : 16, 17.

Onder de machtige, majestueuse kunstwerken, die de Heilige Geest tot stand heeft gebracht, staat de wondere Heilige Schriftuur vooraan. Want wel klinkt het bij het eerste hooren vreemd, dat een boek met bedrukte bladeren, dat daar voor u ligt, in uitnemende voortreffelijkheid schijnbaar boven het geestelijk werk van den Heiligen Geest in menschenharten wordt gesteld, maar toch aarzelen we geen oogenblik, de Heilige Schrift boven dit alles te stellen.

De bedenking toch, die hiertegen zoo licht in onze ziel oprijst, vloeit voort uit misverstand.

Zij namelijk, die aldus oordeelen, hebben zich blijkbaar nooit helder rekenschap gegeven van wat een zoo heilig boek, zelfs niet van wat een boek, wat schrift, wat taal, wat nederlegging van een wereld van gedachten in een bundel van heilige schrifturen is.

Verworpen toch moet daarbij al aanstonds de bedrieglijke tegenstelling, alsof een boek, een heilig boek, alsof met name de Heilige Schriftuur tegen de wereld van goddelijke gedachten, tegen den stroom van het leven, tegen de geestelijke levenswerking overstond.

Niets is minder waar.

Neen, een boek, een schriftuur bestaat niet uit papier met op dat papier gemaakte indruksels van inkt; maar is evenals een portret slechts een verzameling van trekken en lijnen en stippen, waaruit u onmiddellijk het beeld van den levenden persoon toespreekt.

Bezie zulk een portret zeer van nabij en de persoon is er uit weg, zonder dat gij iets meer waarneemt dan verfstrepen of donkere vlakken, lijnen en stippen. Maar ook, plaats u op een afstand, op den goeden, juisten afstand voor uw oog, en opeens verdwijnen alle lijnen en strepen en ontdekt gij in die figuur de beeltenis van een mensch.

Maar ook zóó spreekt die mensch u nog niet toe. Ge ziet de beeltenis van een mensch, en kunt zelfs eenigermate beoordeelen, of de uitdrukking van dat gelaat kracht of zwakheid, drift dan wel bezadigdheid aanduidt, maar de persoon spreekt niet voor u. Doch laat straks het eigen kind van den man, wiens dat beeld is, op diezelfde lijnen en stippen staren; en opeens zal datzelfde, voor u zoo koude portret dat kind toespreken met een warmte en bezieling, die gij er niet in lezen kondt, omdat de daartoe noodige gegevens in uw gemoed ontbraken.

Want wat dit kind uit dit portret toespreekt, zit niet in dat portret, maar komt uit de herinnering en de verbeelding van dat kind zelf en eerst door de samenwerking van de trekken in dat portret met het beeld, dat het kind in zijn eigen hart van vader droeg, ontstaat almeer die wondere werking, dat het is, alsof de vader zelf uit dat portret het kind toespreekt.

Welnu, vergelijk daarmeê de wondere werking der Heilige Schrift en haar mysterieuse werking zal u duidelijk worden.

Gelijk Guido de Brès het reeds in zijn bestrijding van de Dooperschen uitsprak: Wat wij de Heilige Schriftuur noemen, is niet dat met zwarte indruksels geteekende papier, maar hetgeen door die teekenen op dat papier onzen geest toespreekt. Die letters zijn slechts herkenningsteekenen, waardoor woorden voor ons ontstaan; en die woorden zijn slechts de tikken van den telegraafsleutel, waardoor gedachten overgeseind worden naar onzen geest langs de draden van onze gezichts- of gehoorzenuwen. En die gedachten, die aldus door de lezing der Heilige Schrift naar onzen geest worden overgeseind, zijn geen los daarheen geworpen of omdwarrelende gedachten, maar zulke gedachten, die saam één nauw in elkaar sluitend geheel vormen. En dat wel zulk een geheel van gedachten, dat lijnrecht tegen de gedachtenwereld van den zondaar overstaat, en in die gedachtenwereld van den zondaar een geheel andere, eraan tegenovergestelde gedachtenwereld indraagt.

Die aldus door de Heilige Schrift in u invloeiende gedachtenwereld is

nu de wereld der gedachten van uw God, voorzooverre gij er als zondaar, om uw God te verheerlijken, uw naaste lief te hebben en zelf zalig te worden, behoefte aan hebt. En deze wereld van gedachten nu is niet een schat van schoone ideeën of prachtige denkbeelden, maar een afschijnsel van het eigen, heerlijk, goddelijk leven. Leven en gedachte behooren in die goddelijke wereld onafscheidelijk bijeen. Er is geen leven, of het denkt; er is geen denken, of het is uitvloeisel en werking van een heerlijk leven.

Bij ons is dit *niet* zoo.

Bij ons sloop de leugen in. D. w. z. denken en leven kunnen zich bij ons scheiden. Of liever nog, zijn altoos gescheiden, tenzij we ze weer opzettelijk in onderling verband zetten. Vandaar onze koele afgetrokkenheid. Ons spreken zonder doen. Onze woorden zonder kracht. Onze gedachten zonder werking. Onze boeken, die, als planten, wier wortels men uit de aarde trok, verdorren eer ze bloeien konden en nooit komen tot het dragen van vrucht.

Maar dit nu juist is bij het goddelijke geheel anders, en het is op dit punt, dat men wél acht heeft te geven, om de geheel eenige waardij van de Heilige Schrift in te zien, en te voelen, hoe geheel ten onrechte men op Schriftuurlijk terrein weer gedurig letter en geest (nog al door een geheel valsche exegese van 2 Cor. 3 : 6) tegenover elkander stelt.

o, Gewisselijk, indien de leugen, die bij ons insloop en temidden onzer ellende gedurig het woord en het leven tegenover elkander plaatst, na ze van elkaar te hebben afgescheiden, ook doorging op Schriftuurlijk terrein, dan, zeer zeker, zouden ook wij van heeler harte overloopen naar het standpunt, door onze dissentieerende broeders ingenomen, en hun redmiddel, om het leven voorop te plaatsen, van ganschen gemoede aangrijpen als den eenigen uitweg, die ons bleef.

Maar hiertoe behoeven we, God zij lof, nog onze toevlucht niet te nemen, want die tegenstelling en uiteenscheuring der leugen bestaat op Schriftuurlijk terrein niet. Zij is juist daarom *Heilige* Schriftuur, omdat zij in dit onheilige van de uiteenscheuring van leven en denken *niet* wegzonk. *Heilige* en daarom van alle andere boeken onderscheiden Schriftuur, omdat in alle overige boeken tusschen de woorden en de werkelijkheid van het leven een klove gaapt, maar in dit ééne Boek der boeken alleen van zulk een klove geen sprake is. Wat overal elders ontbreekt, is hier aanwezig: de volkomen aaneensluiting tusschen het leven, dat in de wereld van goddelijke gedachten zich afspiegelt, en de gedachten, die door het geschreven Woord in onzen geest worden gewekt.

De Heilige Schrift, gelijk wij het weleens uitdrukken, is als een diamant. In den donker betast, verschilt hij in niets van een stuk glas en is waar-

deloos. Maar zóó straalt het licht niet uit, of het water gaat in den diamant fonkelen en de levenstinteling spreekt ons toe.

En zoo nu ook is de Heilige Schrift, een oogenblik los gedacht van het leven Gods, eenvoudig niets meer, en mag zelfs den naam van Heilige Schrift niet meer dragen. Ze bestaat geen oogenblik, dan in onafscheidelijk verband met de heerlijke wereld van goddelijk leven, waaruit ze de bezielende gedachten in onzen geest overseint. Zij is als de u toestroomende geur van een bloembed, die slechts zoolang u toeademt, als er gemeenschap tusschen dat bloembed en uw reukorganen bestaat.

En daarom geldt ook hier altoos zoo beslist en onverbiddelijk, wat we zooeven van het kind bij vaders portret zeiden.

Want al houden we vol, dat die Heilige Schriftuur nooit anders dan uit de onmiddellijke springfontein van het goddelijk leven druppelen van tintelend gedachtenleven en van levende gedachten in onze ziel doet overspringen, toch is die werking volstrekt niet op allen gelijk.

Heel de Heilige Schrift is eigenlijk slechts één portret, u de beeltenis weerkaatsende van Hem, die het afschijnsel is van Gods heerlijkheid en het uitgedrukte beeld zijner zelfstandigheid. Er is niet één trek in de Schrift, die niet strekt óf om u het beeld diens Eenigen te toonen, óf om den achtergrond te schetsen, van waaruit dat heilig beeld u toespreekt.

Maar plaats nu voor dat beeld een kind van God en iemand, die geen kindsdeel in Jezus' erfenisse heeft, en zie wat verschil.

Niet, alsof dat beeld van den Christus van uit de Heilige Schrift den onwedergeborene niets zou te zeggen hebben. Dit is de fout van het methodisme, die moet tegengestaan. Gods Woord als het Woord des Konings gaat onder al wat mensch heet uit, en alle mensch is gehouden, den indruk van dat Woord op zijn wijze te ondergaan.

Maar zie, terwijl nu de man, die van verre staat, in dat heerlijk beeld des Eenigen niets dan een vreemde gestalte ontdekt, een beeld, dat hem stuit en in conflict is met de wereld, waarin hij leeft, en hem daardoor verontrust en dies eer afstoot, is de indruk voor het kind van God, o zoo geheel anders.

Het kind van God verstaat dat beeld. Kent en herkent het. Voelt de heiligste sympathie met het leven dier wereld, waarin dat heerlijk beeld van den Christus hem tegemoet treedt. En er aldus uit lezende, wat de onwedergeborene er nooit uit lezen kan, voelt hij zich opeens in die Schrift door zijn God zelf toespreken. Het is hem, bij dieper inzinken in die Heilige Schriftuur, alsof — mogen we het beeld van een telephoon gebruiken? — zijn Vader, die in de hemelen is, hem stille gedachten des vredes influisterde in de ziel.

Maar ook zóó is nog niet genoeg gezegd.

Trouwens, het mag niet zóó beschouwd, alsof die Heilige Schriftuur slechts een stel letterteekenen gaf, die, evenals bij de telegraaf de krasjes, lijntjes en stipjes, dienst doen, om een gedachte over te seinen. Neen, maar in veel hoogeren zin is die Heilige Schriftuur zelf mederekenend instrument in de hand des Heeren, om de wekking, werking en instandhouding van het leven in ons te volbrengen.

Het is niet zoo, alsof de Heilige Geest, buiten de Heilige Schrift om, op magische wijze in ons het leven inschiep en in stand hield, en alsof we nu daarna in de Heilige Schriftuur slechts een verificatie vonden, dat het in ons ingeschapen leven metterdaad het echte was. Zoo meenen het alle geestdrijvers en Enthousiasten, maar de kerk verwierp dit dolend gevoelen steeds met klem en kracht.

Neen, de Heilige Geest gebruikt voor dit werk der levendmaking, der heiligmaking en der verheerlijking die Heilige Schrift zelf als instrument. Hij baart ons weder door het Woord.

Hoe dit toegaat, komt later ter sprake. Nu zij slechts aangeduid, dat de Heilige Schriftuur en de Heilige Geest nooit in werking tegenover elkaar mogen gesteld worden, maar altoos zóó dienen te worden verstaan, dat de Heilige Geest opzettelijk de Heilige Schriftuur voorbereid, bereid en bewaard heeft, om door haar als goddelijk instrument zijn heerlijk werk aan de zielen te volbrengen.

Dit is niet iets, dat wij zeggen, maar hetgeen ons rechtstreeks betuigd wordt door den heiligen apostel Paulus. Hij toch verklaart uitdrukkelijk, dat het doel, waarmeê de Heilige Schriftuur als kunstgewrocht door den Heiligen Geest bereid en aan de kerk geschonken is, in niets minder bestaat dan in het dienstdoen als instrument, om het werk Gods aan den mensch geheel te voltooien. Paulus drukt dit aldus uit: »*Opdat de mensch Gods volmaakt zij.*" Nu is »mensch Gods" de benaming voor zulk een zondaar, die »mensch der wereld" was, maar alsnu door een tusschenkomende daad des Heeren een »mensch van God" geworden is. En aan dezen mensch nu wordt door den Heiligen Geest gearbeid. Er is voor hem een einde, een einddoel, een bekeering vastgesteld. Naar dat einddoel moet hij toegebracht. Eerst dán is hij er. Dán eerst zal het werk Gods aan hem voltooid en hij *volmaakt* zijn. En opdat aldus de mensch Gods volmaakt worde, zie, daartoe dient nu de Heilige Schrift, of om nog sterker met Paulus te spreken, daartoe is de Heilige Schrift van God ingegeven. Letterlijk leert dus de apostel, dat de Heilige Geest het kunstgewrocht der Heilige Schriftuur bereid heeft, om daardoor als door een instrument den mensch, dien God aangreep, zóó te leiden, dat hij kome waar hij wezen moet, en dies

volmaakt *worde,* ja, om dit ooit te kunnen worden, nu reeds, om des Woords wille, in Christus volmaakt zij.

En om dit machtige denkbeeld, dat de Heilige Schriftuur metterdaad *instrument* is, nog klaarder in het licht te stellen, voegt de apostel er nog bij: *Volmaaktelijk tot alle goed werk toegerust.*

Zoo doet dus de Heilige Schriftuur dienst van instrument ter zaligheid op tweeërlei manier.

Vooreerst als instrument van den Heiligen Geest om zijn persoon en zijn hart te bewerken. Maar dan ook ten tweede als instrument om hem te bekwamen, ja, volmaaktelijk te bekwamen tot alle goed werk.

De werking van de Heilige Schriftuur wordt dus volstrekt niet bepaald tot de geloofs*wekking,* maar ook wel terdege uitgebreid tot de geloofs*werking.* De *wekking* en de *werking* van het geloof zijn *beide* aan het Woord verbonden. En wel verre dus van in de Schrift iets dors, iets van een doode letter, iets min geestelijks te zien, dat mechanisch tegen het leven zou overstaan, is het juist integendeel de Heilige Schriftuur zelve, door wier ontsluiting als uit een geopende fontein het water des levens ons toevloeit.

Het voorbereiden, bereiden en tot ons brengen van de Heilige Schriftuur is dus in het allerminst geen bijkomstig iets in het werk van den Heiligen Geest, maar staat voor heel het leven der kerk op den voorgrond.

Of om nog duidelijker onze meening te doen uitkomen. Zoo dikwijls er in de profetie bijv. iets bereid werd, dat én dienst deed in de dagen des profeets, én tevens bestemd was, om deel van de Heilige Schrift uit te maken, was de bestemming ervan voor de Heilige Schrift, die de kerk aller eeuwen zal vertroosten, duizendwerf belangrijker dan de zijdelingsche vrucht, die ze destijds afwierp.

Waaruit volgt, dat men niet zeggen moet: Het hoofddoel van de profetie lag in de dagen der profeten, en slechts zijdelings wierp ze door de Schrift ook vrucht af voor ons. Maar omgekeerd: Hoofddoel was een vrucht voor de kerk aller eeuwen in de Heilige Schrift te leveren, en slechts zijdelings strekte de profetie ook voor de kerk vanouds.

XIII.

DE SCHRIFTUUR NOODZAKELIJK.

> Want al wat tevoren geschreven is, dat is tot onze leering tevoren geschreven; opdat wij, door lijdzaamheid en vertroosting der Schriften, hoop hebben zouden.
>
> Rom. 15 : 4.

De Heilige Geest is de opperste Kunstenaar, die als ongeëvenaard goddelijk kunstgewrocht de Heilige Schriftuur voor de kerke Gods bereid en aan haar gegeven heeft, en in haar midden instrumenteel gebruikt.

Op dit machtige feit kan niet genoeg nadruk gelegd.

Het is niet zoo, alsof de Heilige Geest in de kerk aller eeuwen met zijn levenwekkenden adem ware ingedrongen; en alsof nu van dat heerlijk leven en zijn oorsprong en zijn historie ons in de Schriftuur slechts de oorkonde ware geschonken; zoodat de invloeiing van den levensstroom het wezenlijke, en het verschijnen van de Heilige Schriftuur slechts iets bijkomstigs ware geweest. Neen, maar op die Schriftuur doelde alles wat voorafging, en door die Schriftuur als instrument is alles wat daarna kwam gewrocht.

Ongetwijfeld valt eens, in den dag der dagen, die Heilige Schriftuur weg. Gelijk er in het nieuw Jeruzalem geen zon noch maan noch tempel meer zijn zal, omdat de Heere daar zelf het licht zijner gezaligden zal wezen, zoo ook is in die stad der heerlijkheden een Heilige Schriftuur ondenkbaar, omdat de openbaring Gods tot zijn uitverkorenen daar rechtstreeks door het onomsluierd woord gaat.

Maar zoolang de kerk op aarde is; zoolang de rechtstreeksche gemeenschap met den Heer der heerlijkheid toeft; en zoolang ons hart slechts langs de gangen en wegen van dit *onvolkomen* aanzijn toegankelijk is; zóólang is de Heilige Schriftuur het onmisbaar en machtig en gansch kunstig instrument ter zaligheid, waarvan de Drieëenige God zich bij de bewerking van menschenzielen voor hoogere heerlijkheid bedient.

De oorzaak hiervan ligt in het volgende.

Onze menschelijke persoonlijkheid denkt, heeft bewustzijn, en spiegelt de drievoudige wereld, die *om* en *boven* en *in* ons bestaat, af in zijn gedachten. Over den vorm van dit bewustzijn weiden we thans niet uit.

Dit ware hier niet ter plaatse. Slechts zooveel zij uitgesproken, dat iemand, wiens bewustzijn verward, onhelder, nog ongevormd, of ook in krankzinnigheid verdwenen is, als mensch zich niet kan doen gelden. Er zijn ook onbewuste roerselen van het hart; er is ook een onbewuste diepte in ons gemoed, waarin ons denken nog nooit het peillood tot op den bodem deed dalen; maar desniettemin staat vast, dat, waar wij als menschen, in onze persoonlijkheid, bewerkt zullen worden, deze werking, om diep en helder en krachtig en duurzaam te wezen, door ons bewustzijn moet doorgaan.

Zie het aan de zonde. Hoe is de zonde in de wereld gekomen? Heeft Satan ongemerkt, terwijl de mensch sliep, het gif van den kanker der zonde in zijn ziel gedruppeld? Allerminst. Neen, bij volle, klare, nuchtere bewustheid is Satan met Eva gaan redeneeren; heeft hij haar bewustzijn door woorden, en in die woorden door voorspiegelingen, zoeken te bewerken; en eerst, toen zij aldus haar bewustzijn bewerken liet, ving ze het kwaad op, dronk ze het gif in, en viel zij, meêsleepende in haar val den man harer liefde.

Immers, de Heere had het voorzegd: De val van den mensch zou gekend worden, niet aan zijn gevoel, niet aan onbewuste gewaarwordingen, noch ook aan onnoembare indrukken of roerselen van binnen, maar wel terdege aan *den boom der kennisse,* der kennisse van *goed* en van *kwaad.*

Geen afgetrokken verstandskennis is dus bedoeld. Neen, de *kennisse,* waardoor de mensch viel, raakte wel terdege de kennisse van het *leven.* Maar in niets wordt hierdoor het feit vernietigd, dat de mensch viel door een bewerking van buiten, die door zijn bewustzijn doorging en den vorm droeg van *kennis.*

Welnu, evenals de mensch *viel,* zoo ook is zijn *wederoprichting.*

Ook uw verlossing moet daarom tot stand komen door een werking van buiten, die door uw bewustzijn gaat, en zich steekt in den vorm van kennisse.

Om u, om u als mensch, om uw persoonlijkheid in u te treffen, te raken, aan te grijpen en te winnen, moet ge geraakt en getroffen worden op datzelfde puntje in u, waar ge gewond werdt door de zonde, d. i. in uw hoogmoedig en hoovaardig zelfbewustzijn.

En overmits nu ons bewustzijn zich afspiegelt in een *gedachtenwereld,* en die gedachtenwereld zich uitspreekt in een *taal,* en die taal in *woorden,* in woorden, die zóó saamhangen, dat ze saam als 't ware slechts *één woord* vormen, zoo was het noodzakelijk, zoo was het onmisbaar, dat zulk een nieuwe, goddelijke gedachtenwereld in een *Woord* en dus in een *Schriftuur* tot uw bewustzijn zou kunnen spreken.

En dat nu juist doet de Schrift.

De gedachtenwereld, die ge nu in uw binnenste omdraagt, is leugen; de gedachtenwereld, die de dingen om u heen dragen, is valsch; waar en waarachtig is slechts ééne gedachtenwereld, *die* wereld van gedachten, die er is in den Heere uwen God, en in *die* gedachtenwereld moet *gij* ingedragen en die gedachtenwereld moet gedragen in *u*, niet *zonder* het leven, maar *met* het leven, dat er even onafscheidelijk van is, als de glans van het licht.

Vandaar, dat heel uw redding aan *geloof* hangt. Gelooven is, te erkennen, dat de wereld van gedachten in u en om u leugen is, en daarentegen die wereld van gedachten, die in uw God is en uit uw God tot u komt, voor eenig waarachtig en onwankelbaar aan te nemen, te erkennen en te belijden.

Altoos weer de Boom der kennisse. Maar nu de vrucht der kennisse geplukt, gesmaakt en genoten, van die innerlijke plante der zelfvernietiging en zelfverloochening, die niet maar *iets* uit onze wereld van gedachten, maar *heel* die wereld van gedachten prijs geeft, om wat goed en wat kwaad is nu niet zelf meer te beoordeelen, maar geloovig na te spreken, zooals God het ons voorzegt.

Kinderen nu voortaan, die tot aan hun sterven school gaan bij den Heere, hunnen God!

Nu intusschen zou u dit niets baten, indien u die gedachtenwereld Gods tot de ziel werd gebracht in woorden, die ge niet verstondt. En toch, ge zoudt ze niet verstaan, indien de Heilige Geest ons de heerlijke heiligheden Gods eenvoudig in woorden had willen beschrijven.

Men weet, hoe ondoenlijk het is, om de zaligheden des hemels te schetsen. Elke poging daartoe is nog steeds mislukt. Wat daarboven is en hiernamaals komt, ontgaat onze voorstelling. En al wat de Heilige Schrift er ons van rept, is niets dan beeldspraak, aan het aardsche ontleend. Beelden van een paradijs, van een Jeruzalem, van een maaltijd en wat dies meer zij. Maar ook na al deze schitterende beelden voor uw zielsblik te hebben laten voorbijgaan, blijft het in uw bewustzijn nog even onhelder. Gij ontvangt een algemeenen indruk van iets schoons, iets heerlijks, iets verrukkends, maar een concrete voorstelling van den hemel u te maken, gaat niet. Zelfs de verhouding van den verheerlijkten Christus tot den Drieëenigen God kunnen we niet onder heldere gedachten brengen. Wie zelfs vormt zich een denkbeeld van het zitten des Verheerlijkten aan de rechterhand der kracht Gods? Wie van het leven der gezaligden? Wie van het heen-

komen der gezaligden, na hun sterven, uit hun sterfkamer naar het paleis der geduchte dingen onzes Gods? Dit *kunnen* wij eenvoudig niet.

Maar hieruit volgt dan ook, en op dit punt dient ernstig gelet, een zeer gewichtige waarheid voor de Heilige Schriftuur. Indien namelijk de Heilige Geest ons de wereld van Gods gedachten omtrent onze zaligheid, als wij ons zoo mogen uitdrukken, rechtstreeks uit den hemel in schrift had aangeboden, zoo zou elk helder besef van onze verlossing ons volkomen ontbreken. We zouden dan ook omtrent onze verlossing, evenals nu omtrent onze hemelzaligheid, slechts vage, algemeene, beeldspreukige indrukken ontvangen, maar doorwerken zou het op ons niet.

En hierom nu is het, dat die wereld van gedachten, die bij God Almachtig omtrent onze verlossing was, niet rechtstreeks uit Gods vaderhart is opgeschreven, maar eerst uit Gods vaderhart *in het leven dezer wereld is ingedragen*, in dat leven der wereld *vorm en gestalte* heeft aangenomen, en alsnu uit dat aldus gevormde leven in *menschentaal* uitgesproken en in *menschelijke woorden* geboekt is.

Zonder dat kon er zelfs geen taal zijn, om zoo heilige en heerlijke dingen uit te spreken. Paulus had gezichten, d. w. z. hij werd verrukt, hij werd losgemaakt van de banden, die dit beperkt bewustzijn binden, en opgenomen in aanschouwing van hemelsche dingen; maar toen hij uit die verrukking weer in zijn beperkt bewustzijn terugdaalde, verkeerde hij buiten de mogelijkheid, om uit te spreken wat hij gezien had. Het waren, gelijk hijzelf zegt, *onuitsprekelijke* dingen.

En om nu juist de dingen van onze verlossing, die op zichzelf evenzoo onuitsprekelijk zijn, voor uitspreking *vatbaar te maken*, en te bewerken dat ze onder *menschelijke* woorden kunnen gebracht worden, juist daarvoor nu behaagde het den Heere, de levenswereld, waar deze gedachten bij behoorden, eerst zelf in onze zondige wereld in te dragen; op die wijze ons menschelijk bewustzijn aan die heerlijke gedachten te wennen; er aan ons bewustzijn een taal en woorden voor te ontlokken; en alsnu in die taal en door die woorden deze heiligheden onzes Gods te dragen voor aller oor en oog.

De wereld van Gods gedachten is niet af te scheiden van de wereld van Gods leven; en daarom, waar die gedachten zullen komen, moet het leven de eerste maal voorafgaan, om voorts daarna die gedachten zelf als voertuig voor het leven te doen werken.

Het is er meê als met de schepping van Adam. De *eerste* maal moet

de mensch er *anders* komen, dan alle andere keeren daarna. De eerste maal moet het volle menschelijk leven in den volwassen mensch ingezet worden, en nu voorts daarna zal uit en door dat eens gezette leven nieuw leven geboren worden. Eerst door Eva uit Adams ribbe te scheppen. Daarna door de paring van man en vrouw.

En zoo nu ook hier. De eerste maal zet God het geestelijk leven, door een wonder, op eenmaal gereed en afgewerkt, in deze zondige wereld in. Maar daarna gaat het anders, want nu wordt de gedachte, die in deze wereld als levend is ingedragen, afgebeeld, beschreven, in schets vóór u gelegd. En alsnu gebruikt de Heilige Geest alle andere malen het resultaat van dat eens gezette leven, om nieuw leven te wekken.

Het verlossingswerk kan dus niet met een schenken van de Schriftuur aan de kerk des Ouden Verbonds beginnen. Tot het schenken van die Schriftuur kan het eerst komen, als de inhoud van die Schriftuur in het leven gewrocht is en gansch het heerlijk verlossingswerk in zijn voorwerpelijke gestalte is voleind.

Toch scheide men deze beide niet van elkaar af.

Het ging toch niet zóó toe, dat eerst het verlossingswerk afliep, en daarna de inhoud van dit verlossingswerk in schrift werd gebracht.

Ook dit ware wederom een werktuiglijke en uitwendige en ongeestelijke opvatting, die door het heilig karakter der bezielende en levende Schriftuur lijnrecht weersproken wordt.

Neen, de Heilige Schrift werd vanzelf, gaandeweg, door en uit het verlossingswerk voortgebracht.

Ze vond haar voorafschaduwing reeds in de eerste Paradijsbelofte. Want ook al moet het verlossingswerk aan de Heilige Schrift voorafgaan, toch is ook bij de wederbaring der eerste menschen het Woord niet ledig, maar begint ook hier de werkzaamheid des Heiligen Geestes met toespraak, met woorden, met menschelijke taal, met werking op het bewustzijn. Zelfs in het Paradijs gaat het Woord aan het leven vooraf. En niet slechts in het Paradijs, maar ook daarna, zoover de stroom der Openbaring voortschrijdt, is het altoos een spreken Gods, dat aan het leven voorafgaat, een Woord Gods, dat aan het leven tot instrument dient, een gedachte Gods, waardoor het verlossingswerk wordt ingeleid. En zelfs waar eindelijk in den Christus de voltooiing van het verlossingswerk komt, daar treedt die Christus op, niet eerst als de Werker, maar eerst als de Spreker. Het Woord, dat van den beginne was, en zich als de bezegeling der profetie aan Israël ontdekt: Heden is deze Schrift in uwe ooren vervuld geworden.

Nooit, nooit is de werking Gods dus een puur magische of bloot mechanische. Het werken van den Heiligen Geest, om de ziel uit den dood in

het leven over te zetten, gaat zelfs in de voorbereidende periode altoos door het Woord.

Maar tusschen toen en nu blijft niettemin een scherp geteekend verschil bestaan. Een verschil, neerkomend op deze drie:

Vooreerst, destijds kwam het Woord rechtstreeks van den Heiligen Geest tot de ziel, hetzij tot het eigen oor door inspraak, hetzij door toespraak van een gezonden profeet. Nu daarentegen hielden die inspraak en die toespraak op, en trad voor beide in de plaats het in de Heilige Schriftuur bezegelde Woord, door den Heiligen Geest uitgelegd in de prediking in het midden der gemeente.

Ten tweede, destijds droeg het indragen van het leven een geheel bijzonder karakter, lag in Israël besloten, brak in geheel een reeks van woorden uit, en riep verhoudingen in het leven, die de dienstknechten van den eenigen, waarachtigen God geheel buiten het leven der wereld hielden. Nu daarentegen nam deze buitengewone voorbereidende bedeeling een einde; is het Israël Gods niet meer het lichamelijk, maar het geestelijk nakroost van Abraham; vloeide de stroom der kerke Gods over alle natiën en volkeren uit; en staat de kerke des Heeren niet meer *buiten* het leven der wereld, maar wordt omgekeerd het leven der wereld in zijn ontwikkeling door den gang van Gods kerke beheerscht.

En *ten derde*, waar ook destijds reeds een deel van het verlossingswerk in Schrift bestond, en bijv. in den psalmist reeds het kleven aan een Heilige Schriftuur allerwegen doorstraalt, is toch altoos in de oude bedeeling dit gebruik van de Heilige Schriftuur nog slechts voor een deel mogelijk, en moet dit gedeeltelijk gebruik steeds door rechtstreeksche openbaring en profetie worden aangevuld; terwijl thans omgekeerd de Heilige Schriftuur geheel ten einde toe den vollen raad Gods ons teekent, en dus noch aanvulling noch bijvoeging dulden kan. Wee hem, die ook maar iets af zal doen van of toe zal doen aan wat geschreven is in dit Boek des levens, dit Boek, waarin voor u ontrold ligt de wereld der gedachten onzes Gods.

Maar met dit scherp geteekend verschil voor oogen, blijft dan toch het feit, dat de Heilige Geest in de Heilige Schriftuur op het allerkunstigst de o, zoo ingewikkelde en o, zoo moeilijke vraag heeft opgelost, hoe in menschentaal, en wel in een taal, die voor alle eeuwen en alle natiën zou gelden, de wereld der gedachten Gods zóó tot den in zonden verzonken mensch kon worden gebracht, dat deze gedachten in zijn bewustzijn konden indringen en de Heilige Geest ze gebruiken kon als instrument, om zulk een doode te wekken ten leven.

Dat die Heilige Schrift daarbij veel naden en oneffenheden vertoont, er heel anders uitziet, dan wij meenen zouden, dat de Heilige Geest de Hei-

lige Schrift had moeten maken, doet daarbij niets ter zake af. Bedenk wel, het ongeëvenaard kunststuk was juist, om in de plooien van ons zondig leven die wereld van Gods gedachten zóó in te dragen, dat ze een taal uit onze taal konden vormen, om door alle eeuwen en voor alle natiën de groote woorden Gods uit te spreken.

Dit kunstgewrocht *is* geleverd en ligt in de Heilige Schriftuur thans vóór ons, en wel verre van zich in critiek op deze naden en oneffenheden te verliezen, heeft de kerke Gods aller eeuwen veeleer in aanbidding en met dankzegging dit heerlijk kunstgewrocht aanvaard, bewaard, gesmaakt en genoten, en gemeend, in dit Woord het eeuwige leven te vinden.

Niet, alsof daarom alle critiek en historisch onderzoek ware uitgesloten. o, Elk onderzoek, dat God verheerlijken kan, is prijzenswaard.

Maar gelijk onze physiologen bij het onderzoek naar de wording van het menschelijk leven in een weg van zonde gaan, zoodra zij bij hun onderzoek, hetzij den sluier der schaamte verscheuren, hetzij het leven van het kind in gevaar brengen of vernietigen, — zoo ook is elke critiek der Heilige Schrift zondig en strafwaardig, die óf aan den eerbied voor Gods Heilig Woord tekort- óf ook het leven dier Schrift voor het bewustzijn der kerke tenietdoet.

XIV.

DE OPENBARING, WAARAAN DE HEILIGE SCHRIFTUUR VAN HET OUDE TESTAMENT HAAR INHOUD DANKT.

> Gij zijt mij te sterk geweest en hebt overmocht. Jer. 20 : 7.

Om zich rekenschap te geven van het werk van den Heiligen Geest bij de totstandbrenging van dat wondere mysterie, hetwelk in de Heilige Schriftuur vóór ons ligt, dient derhalve onderscheidenlijk gelet op hetgeen haar ontstaan voorbereidde en op hetgeen haar uit die voorbereiding ontstaan deed.

Bespreken wij elk dezer twee punten afzonderlijk.

De Heilige Geest heeft het ontstaan der Heilige Schrift voorbereid door geheel het heerlijk werk, dat van het Paradijs tot Patmos op bovennatuurlijke wijze ingreep in het zondig leven dezer wereld, en alzoo een kring van mannen, die aan God geloofden, d. w. z. een kerk op aarde, in wat wisselenden vorm dan ook, deed optreden.

Dit zou natuurlijk ongerijmd zijn, indien men de Heilige Schriftuur als een papieren boek, afgescheiden van het leven, neemt, maar blijkt volle waarheid, zoodra men er slechts toe komt, om in de Heilige Schriftuur de rechtstreeksche toespraak van God tot onze ziel te beluisteren.

Scheid de Schrift van het goddelijk leven af, en ze is tot alle goed onnut, een doode en tegelijk doodende letter. Maar ook weet, dat uit de Heilige Schriftuur u rechtstreeks de glans van Gods liefde en ontferming toestraalt, en dat wel in dien bepaalden vorm, waarin die ontferming uw leven als mensch moet omzetten, uw bewustzijn moet toespreken, en aanstonds voelt ge, dat de bovennatuurlijke openbaring van het leven Gods vooraf moest gaan, zou de Heilige Schriftuur haar schijnsel kunnen geven.

Schittert in de Heilige Schriftuur de gloed van Gods teedere erbarming voor uw menschelijk bewustzijn, dan ligt het in den aard der zaak, dat die schittering niet kon beginnen, eer die ontfermingen Gods geopenbaard waren.

Eerst de *openbaring* van de verborgenheid der godzaligheid en daarna haar *afschijnsel*, in de Heilige Schriftuur opgevangen, opdat ze van die Schriftuur uit in het hart der kerke Gods zou stralen, alzoo is de natuurlijke en geordende weg.

Daartoe nu heeft de Heilige Geest, eerst in enkele *personen*, daarna in enkele *gezinnen*, en ten laatste in geheel *een volk*, zich een terrein uitgekozen voor zijn werkzaamheid, en in elk dezer drie stadiën is de Heilige Geest steeds begonnen met door het Woord te werken, en heeft eerst nadat het genade*woord* was uitgegaan, ook de genade*feiten* laten volgen.

Reeds in het Paradijs vangt dit werk van den Heiligen Geest aan. Er heerscht na den zondeval feitelijk reeds niets meer dan dood en doem over het eerste menschenpaar, en in dat ééne menschenpaar ligt geheel het menschdom onder dien doem en dien dood bedolven.

Denk u, dat de Heilige Geest niet tusschenbeiden ware getreden, en dat dit menschenpaar aan zichzelf overgelaten ware geworden, om eenvoudig de kiem des doods, die ze in zich droegen, te ontwikkelen, en nooit, nimmer zou er één star der hope meer over het menschelijk geslacht zijn opgegaan.

Daarom zet de Heilige Geest den aanvang van zijn werk terstond in den aanvang van de ontwikkeling van ons geslacht.

De eerste kiem van de verborgenheid der godzaligheid is reeds bij Adam gelegd, en het eerste moederwoord, waaruit de Heilige Schrift geboren zou worden, is reeds aan den eersten mensch in het oor gefluisterd.

Maar op dit woord is tevens de daad gevolgd.

Het Woord Gods keert niet ledig weder, is niet een klank, maar een kracht. Het is een ploegschaar, die den bodem uwer ziele omwoelt. Achter dat Woord zit de drijvende kracht van den Heiligen Geest, en zoo werkt het iets uit, brengt het een resultaat tot stand, en maakt het, dat er een ommekeer komt in den toestand.

Reeds bij Abel ziet men dat. Evenzoo bij Eva. Het sterkst bij Henoch. En het getuigenis staat geschreven, dat reeds Adams eigen kind door *geloof* is ingegaan.

Na deze inwerking op enkele *personen* treedt bij Noach reeds ten deele, maar met name bij Abram het werk van den Heiligen Geest voor het *gezinsleven* op den voorgrond.

Het ontzaglijk oordeel van den grooten vloed had de verhoudingen van vroeger geheel verbroken; een nieuw geslacht doen optreden; en misschien zelfs de stoffelijke verhoudingen van bodem en lucht geheel veranderd. En zie, nu voor het eerst treedt het werk van den Heiligen Geest in den weg van familie-bewerking. Ons doopsformulier wijst zoo met nadruk op »Noach en zijn achtster", en onnadenkende ongeestelijkheid heeft hieraan

langen tijd aanstoot genomen. Ten onrechte. Met te wijzen op »Noach en zijn achtster", heeft het heerlijk doopsgebed onzer vaderen willen aanduiden, dat de Doop niet de doop der enkelingen is, maar de Doop van Gods *volk*, d. i. de kerk *en haar zaad.* En overmits nu niet bij de patriarchen vóór den zondvloed, maar eerst bij Noach, en wel na den zondvloed, dit behoud der geslachten op den voorgrond treedt, was het volkomen juist, dat zij op dit behoud van Noach en zijn geslacht wezen, als eerste machtige openbaring Gods, dat er behoudenis is voor ons *en ons zaad.*

Toch is deze werking van den Heiligen Geest in de gezinnen, in het geslacht, in de familie bij Noach nog slechts voorloopig. Noach met zijn zonen kwam nog uit de oude wereld. Hij vormde den overgang. Daarom zien we na hem de heilige familie weer ondergaan, en van Sem tot Terah gaat de werking des Geestes schuil. Maar bij Terah treedt ze dan ook in het volle licht. Want nu gaat Abraham uit, niet met zonen, maar *alleen.* Hij had zijn zoon nog niet. Zijn zoon rustte nog in Gods hand. En Abraham kon dien zoon niet telen, dan *door het geloof*, dat God waarlijk zeggen kon: »Ik ben God, de Almachtige," want dat Hij is »een God, die de dooden levend maakt en de dingen, die niet zijn, roept alsof ze waren."

Abrahams gezin is dus schier in letterlijken zin product eener werking van den Heiligen Geest, overmits er niets bij Abraham buiten of zonder geloof gaat. Al het kunstproduct van Abrahams heerlijke geschiedenis is niet het beeld van een vroom nomadenvorst of deugdzaam patriarch, maar, heel anders, het wondere werk van den Heiligen Geest, om in een oud, bedaagd man, die telkens de verzenen tegen de prikkels slaat en uit zijn eigen hart niets dan ongeloof voortbracht, toch een zeer vast, onverwrikbaar geloof in te brengen, en *dat geloof rechtstreeks te verbinden aan zijn familieleven.*

Abraham heet »Vader aller geloovigen", volstrekt niet alleen in den oppervlakkigen zin, dat ons geloof geestelijk met Abrahams optreden in verband staat; maar zóó, dat Abrahams geloof geheel ingevlochten lag in het feit van Izaaks geboorte, en hij door het geloof een zoon heeft verkregen, uit wien hem een zaad is geschonken, als de sterren des hemels of het zand, dat aan den oever der zee ligt.

Maar ook hiermeê is toch de ruste voor het werk van den Heiligen Geest nog niet gekomen. Uit de *enkelen* moest zijn werk overschrijden in het *familie*leven; maar ook, uit het familieleven moest het voortschrijden naar het leven van *heel een volk.* En zoo ontstaat Israël.

Israël, d. w. z. niet één uit de volken, maar een nieuw door God geschapen volk, dat aan de volken wordt toegevoegd, in de volkenrij wordt ingeschoven, en, zoo nu als eeuwig, een van alle andere volken onderscheiden oorsprong en onderscheidene beteekenis heeft.

En ook dit volk wordt geboren uit het geloof. Daartoe werpt de Heere het in den dood. Op Moria, in Jakobs vlucht, in Jozefs bange benauwdheden; in Mozes' verschrikking; bij de gloeiovens van Piton en Raämses; toen de kindekens in den Nijl dreven. En zie, uit dien dood is het telkens alleen het *geloof*, dat helpt en redt, en inzooverre de Heilige Geest, die in de geboorte en wedergeboorte van dit wordend volk zijn heerlijk werk voortzette.

En nu het geboren is, gaat dat volk weer in den dood. Eerst in de woestijn, toen in den tijd der Richteren, en ten slotte in de ballingschap. Maar het kan niet sterven, omdat het de hope der belofte in zich draagt. En hoe ook verminkt, geteisterd en gesmaldeeld, toch breekt het weer telkens uit, en 's Heeren belofte feilt niet, en Israël spreidt, onder vreeslijke afdoling en schandelijken afval door, toch onafgebroken de heerlijkheid ten toon van een uit geloof ontstaan, door geloof levend en op geloof stervend volk.

Zóó doorloopt dan de Heilige Geest bij zijn werk deze drie stadiën: Abel, Abraham, Mozes. De enkeling, het gezin, het volk. En Israël is geboren.

En in elk dezer drie stadiën is daarom (let hierop) het werk van den Heiligen Geest zichtbaar, omdat er niets buiten *geloof* omgaat. Het geloof, niet waar, wordt door den Heiligen Geest gewrocht. Welnu, door geloof verkreeg Abel getuigenis. En door geloof bekwam Abraham het kind der belofte. En door geloof ging Israël de Roode zee door.

En hoe stond het nu bij elk dezer drie stadiën met de verhouding van het *leven* en het levens*woord?*

Is het, zooals men thans wil, eerst het leven, en toen uit dat leven het Woord als levensbewustzijn opgedoemd?

Klaarlijk immers toont de geschiedenis juist het tegendeel en het omgekeerde.

Bij Adam in het Paradijs gaat het Woord voorop en volgt de werking ten leven.

Bij Abraham in Ur der Chaldeën is het eerst het woord: »Ga gij uit uw land en Ik zal u zegenen, in u zullen alle geslachten der aarde gezegend worden."

En ook bij Mozes is het eerst het woord in het braambosch, dat brandde, maar niet verteerde, en daarna eerst de doorgang door de Roode Zee.

Dat is des Heeren vaste gang. Eerst spreekt Hij, daarna werkt Hij. Of juister nog. Hij spreekt eerst, en door dat spreken werkt Hij het leven. Die twee staan niet naast elkaar, maar in rechtstreeksch verband. Niet zóó, dat het Woord het leven zou *veroorzaken*. Oorzaak, Bron, Fontein, Sprinkader van alle leven is en blijft eeuwiglijk de Drieëenige God zelf. Maar het Woord is instrument, waarvan de Drieëenige God zich bedienen wil, om in ons hart zijn werk te voleinden.

Bij het werk van den Vader en den Zoon, 'twelk met dit werk van den Heiligen Geest saamliep, er aan voorafging of er op volgde, en er telkens doorheen lag gevlochten, kunnen we thans niet stilstaan. Ook van de wonderen kunnen we thans slechts inzooverre gewagen, als er een eigen werk van den Heiligen Geest bij aan het licht trad. En dit eigen werk van den Heiligen Geest was bij de wonderen tweeërlei. De machtdaad zelf van het wonder is niet het bijzonder werk van den Heiligen Geest, maar eer van Vader en van Zoon. Maar zoo dikwijls het Gode behaagde, menschen tot het doen uitkomen van zijn wonderen instrumenteel te bezigen, was het wel terdege het eigen werk van den Heiligen Geest, om het hart van zulke Godsmannen daartoe door geloof te bekwamen. Toen Mozes met den stok tegen den rotssteen sloeg, opdat er water mocht uitvlieten, geloofde Mozes niet, maar beeldde zich in, dat zijn daad, zijn slaan, zijn kracht iets aan dien rotssteen doen moest, terwijl toch elk geloovige beseft, dat niet Elia, maar God het doode kind opwekte, en zoo ook niet Mozes, maar God de Heere het water uit den rotssteen deed ontspringen. Voor wie gelooft is het dus precies even hetzelfde, of er tot den rotssteen gesproken, of wel op den rotssteen geslagen wordt. Zoomin de stok als de tong doet toch iets aan den rotssteen. Al de werking op den rotssteen gaat toch uit van den Heere en den Heere alleen.

Vandaar het groote dezer zonde in Mozes. Het was, alsof hij achtte, dat hij en niet God het doen moest. En dat juist is het werk der zonde bij het volk des Heeren.

Zoo ziet men dus aan dit voorbeeld, dat, toen Mozes zijn staf neerwierp en den Nijl vloekte enz., en ook toen Elia en andere Godsmannen hun wonderen deden, zijzelven eigenlijk niets deden en ook niets konden doen, dan dit ééne, *dat zij geloofden*, en krachtens dit *geloof* voor de omstanders de tolken werden van Gods getuigenis en de aanwijzers van hetgeen niet hun hand, maar God deed. Altoos hetzelfde, wat Petrus in den tempel uitriep: »Wat ziet gij op ons, alsof wij door onze kracht den kreupelgeborene hadden doen loopen?"

En vraagt men dan, wat het eerste werk van den Heiligen Geest bij de wonderen was, dan dient geantwoord: Dit, dat Hij het geloof wrocht in het hart van de mannen, die de wonderen *verrichten* moesten.

Maar hierbij kwam nog een tweede werking, t. w.: de werking van het geloof in het hart van hen, *op wie deze wonderen moesten werken.* Van den Heere staat beschreven, dat Hij in Kapernaüm niet vele krachten doen kon vanwege hun ongeloof, en telkens lezen we: »Uw geloof heeft u behouden."

Hieruit blijkt dus, dat de Heilige Geest, ook voor wat aanging den persoon, voor wien de wonderen bestemd waren, een dubbel werk verrichtte.

Vooreerst wrocht Hij het geloof, zoodat het wonder mogelijk werd, kon geschieden en zich liet tot stand brengen, met name bij de genezing van kranken.

En ten anderen, dat Hij het geloof wrocht, om de ommestanders in deze wonderen betooning van krachten Gods te doen zien.

Een wonder op zichzelf overtuigt volstrekt *niet.*

Een ongeloovig mensch begint altoos met een wonder te loochenen. Hij verklaart het voor onwaar. Hij poogt het te verklaren uit natuurlijke oorzaken. Gods hand *wil* en *kan* hij er niet in zien.

En is het nu, dat het wonder zóó sterk spreekt, dat er geen ontkennen aan valt, dan roept de ongeloovige wel: »Dat is uit den *Duivel!*" Maar nooit wil hij erkennen: »Dat is uit *God!*"

Zal het wonder dus zijn werking doen, dan moet er een eigen werk van den Heiligen Geest bij komen, daarin bestaande, dat de Heilige Geest het zielsoog der omstanders opent, en er hun Gods macht in toont.

Nu nog geeft al uw lezen van de wonderen der Heilige Schriftuur niets. En eerst dán gaan ze voor u leven, op u werken en u toespreken, indien de Heilige Geest u de oogen opent, en gij roemen moogt in de wonderen uws Gods.

XV.

DE OPENBARING DES OUDEN TESTAMENTS IN SCHRIFT.

> Dies zeide ik: Ik zal niet meer in zijnen naam spreken; maar het werd in mijn hart als een brandend vuur, besloten in mijne beenderen; en ik bemoeide mij om te verdragen, maar kon niet.
> Jer. 20 : 9.

Intusschen, door deze wonderen des Heeren voor, in én aan Israël wierd wel een nieuw, heerlijk levensmilieu temidden van de heidenwereld geschapen, maar daarmeê was er nog geen Heilige Schriftuur.

Zulk een Heilige Schriftuur kon eerst daardoor ontstaan, dat de Heere God tot den mensch, en met name tot zijn Israël, *sprak.* »God, voortijds vele malen en op velerlei wijze tot de vaderen *gesproken* hebbende door de profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons *gesproken* door den Zoon!"

Dit spreken Gods is niet tot het gebied van de *profetie* beperkt. Ook tot menschen, die *geen* profeten waren, heeft God de Heere niettemin op een of andere wijze gesproken. Bijv. tot Eva en Kaïn, tot Hagar en tot Ezau.

Profeet is men niet daardoor, dat men zelf een openbaring of verschijning ontvangt, maar eerst door den last, door de opdracht, door het bevel, om hetgeen door God aan ons geopenbaard is, te verkondigen aan anderen. Het woord *Nabi,* hetwelk de Heilige Schrift voor profeet bezigt, duidt niet op een persoon, die iets van God *ontvangt,* maar uitsluitend op een persoon, die iets tot het volk *brengt.*

Men doet derhalve verkeerd, met de openbaring Gods bijna geheel in het licht van het profetisme te bespieden. Het »*spreken* Gods" is zeer zeker ook voor den profeet onmisbaar, maar het viel ook aan *niet*-profeten ten deel.

Met opzet stellen wij daarom voor het werk van den Heiligen Geest de vraag *algemeen.* Het spreken des Heeren tot ons geslacht strekt zich verder uit, dan zijn spreken tot de profeten. Van hen kan dus slechts in de tweede plaats, als een bijzonder verschijnsel in die sprake Gods gewag worden gemaakt.

En komen we dan nu op dit spreken Gods in zijn algemeensten zin, dan toont en openbaart de Heilige Schriftuur ons, dat God de Heere, van den aanvang der schepping af tot op het wegsterven van het apostolaat, tot menschen gesproken heeft. Dit spreken Gods begint in het Paradijs

en eindigt eerst op Patmos. Het ligt als een gouden draad door heel de heilige geschiedenis met goddelijke fijnheid geweven.

Dit spreken is in de Heilige Schrift niet overdrachtelijk bedoeld. Wel kent de Heilige Schrift ook een overdrachtelijk spreken. Bijv. als we in Jona 2 : 10 lezen: »De Heere nu sprak tot den visch", of in Psalm 19 ; 2, 3, dat »de hemelen Gods eere vertellen en dag en nacht overvloediglijk sprake uitstorten." Maar hoewel de Heilige Schrift zulk een overdrachtelijk gebruik van het woord »spreken" zeer goed kent, zoo is het niettemin uit duizend plaatsen voor één bewijsbaar, dat het gewone spreken des Heeren niet in dien overdrachtelijken zin mag, maar in zeer eigenlijken zin wil opgevat zijn. Dit blijkt bijv. uit het roepen van Samuël, terwijl Samuël zelf vermoedde, dat Elia hem riep. Dit blijkt uit allerlei namen, cijfers, plaatsaanduidingen enz., die in het spreken Gods voorkomen. En blijkt vooral uit de tweegesprekken, die zich telkens ontwikkelen, als de mensch antwoordt en God de Heere op zijn tegenbedenkingen ingaat, gelijk bijv. in de geschiedenis van Abraham en zijn geloofsworsteling om het lang beloofde kind, en evenzoo in zijn gebed voor Sodom, telkens voorkomt.

We mogen ons dus niet nederleggen bij hen, die ons willen doen gelooven, dat de Heere in eigenlijken zin *niet* gesproken heeft; dat dit er wel staat, maar dat het anders moet opgevat; en dat, wie dieper zin en oog heeft, zich de zaak aldus ongeveer moet voorstellen: »Er ging van God zekere invloed, zekere werking op het gemoedsleven van den aldus toegesproken persoon uit. Deze werking Gods in verband met de persoonlijkheid van dien man of die vrouw en onder den invloed van zijn verleden en de omstandigheden, waarin hij verkeerde, verhelderde zijn bewustzijn, en bracht in hem een zóó krachtige en besliste overtuiging teweeg, dat hij, wetende: *Wat ik wil, wil God ook,* alsnu geen oogenblik aarzelde, om te verklaren: Aldus heeft de Heere tot mij gesproken."

Deze voorstelling verwerpen we; wij bestrijden haar als diep verderfelijk en schadelijk voor het leven der gemeente; noemen ze leugenachtig, als te kort doende aan de eere van de waarheid Gods; en weigeren ook maar een oogenblik vrede te sluiten met de theologie, die feitelijk van deze onderstelling uitgaat.

Deze voorstelling steunt niet op de Schrift, maar vernietigt haar goddelijke autoriteit. En hoezeer ook van ethische zijde aanbevolen, is zij in merg en been *on*-ethisch, inzooverre ze de klare, duidelijke, tastbare waarheid, gelijk die in de Heilige Schrift vóór ons ligt, in het aangezicht slaat.

Neen, het spreken Gods, waarvan de Heilige Schrift ons het bericht brengt, wil en moet verstaan worden van een eigenlijk spreken.

En wat nu is *spreken?*

Spreken bedoelt, dat er iemand is, die iets denkt, die een gedachte, een denkbeeld heeft; die nu dit denkbeeld, dat in zijn eigen bewustzijn leeft, over wenscht te brengen in het bewustzijn van een ander; en die dit wenscht te doen rechtstreeks, d. w. z. zonder tusschenkomst van een ander persoon, van schrift of gesticulatie.

Als gij spreekt, is er eerst in u iets, dat gij zeggen wilt; en nu is het spreken voor u het middel, om te maken dat de persoon, aan wien gij het zeggen wilt, te weten komt wat gij denkt. Gelukt u dat volkomen, dan hebt ge goed gesproken. Gaat u dat gebrekkig af, dan spreekt ge slecht. Maar goed of gebrekkig, altoos blijft spreken de poging, het middel, om rechtstreeks te maken, dat een ander te weten komt wat ik denk, of, wil men, om in *zijn* bewustzijn dezelfde gedachte op te wekken, die in *mijn* bewustzijn op dit oogenblik leeft. Spreken is derhalve: iets uit *mijn* bewustzijn rechtstreeks overbrengen, overplanten in het bewustzijn van *een ander*.

Als we derhalve lezen, dat God tot een mensch spreekt, dan is daaronder drieërlei te verstaan: 1°. dat er in de gedachte, in het bewustzijn Gods een zaak, een gedachte, een waarschuwing, wat dan ook, is, die Hij aan een mensch wil mededeelen; 2°. dat God de Heere dit zijn voornemen rechtstreeks ten uitvoer legt; en 3°. dat de mensch, tot wien de Heere sprak, alsnu in zijn menschelijk bewustzijn dezelfde gedachte bezit, hetzelfde denkbeeld heeft, hetwelk in de gedachten Gods was; met dat gevolg, dat hij nu weet, wat God hem zeggen wilde, en in zijn menschelijk bewustzijn dezelfde gewaarwording leeft, die zoo straks nog niet in hem, maar nog alleen in God was.

Met elke verklaring nu, die deze drie bestanddeelen tot hun recht laat komen, kunnen we vrede hebben; maar ook elke verklaring, die aan deze drie tekortdoet, verwerpen wij als onaannemelijk.

Vraagt men, of alle spreken dan ook niet door geluiden moet gaan, zoo antwoorden we, dat dit onder menschen zeer zeker zoo is, en dat ook God de Heere o. i. zeer wel van de luchttrillingen gebruik kan gemaakt hebben, en ook wel gebruik gemaakt heeft, maar dat voor God den Heere dit gebruik maken van de luchttrillingen en het gehoororgaan niet volstrekt noodzakelijk is.

Wij, menschen, hebben geen toegang tot elkanders innerlijk gemoed. Wij kunnen niet bij elkaar komen. Hoe dicht elkander ook naderend, toch blijven wij altoos op zekeren afstand van elkaar staan. Voor ons zijn er dus geen middelen om iets in elkanders bewustzijn over te brengen, dan de zintuigen. Ge kunt iemand niets zeggen, tenzij hij hoort of ziet of althans voelt met zijn huid. Een doofstomme, die tegelijk blind is en gevoelloos in de huid, zoudt ge geen enkele gewaarwording kunnen mededeelen.

Maar die beperking bestaat voor God den Heere niet. Hij heeft den toegang tot ons hart inwendig. Dus ook den toegang tot ons bewustzijn. En waar wij nu, om in elkaars bewustzijn een gedachte over te planten, gebonden zijn aan stembeweging, luchttrilling en gehoorvlies, en eerst alzoo door de gehoorzenuwen van hem, met wien we spreken, in zijn ziel een zekere aanraking of aandoening kunnen teweegbrengen, die hem mededeelt en weten doet, wat we willen, zoo is nochtans God de Heere van die gebondenheid vrij. Hij, de Heere, kan natuurlijk ook zonder gebruik te maken van luchttrilling, gehoorvlies en gehoorzenuwen, rechtstreeks, in den meest volstrekten zin, een aandoening in ons bewustzijn teweegbrengen, waardoor in ons bewustzijn inkomt, wat Hij, de Heere, er in wilde brengen.

Hij, God de Heere, kan dus tot een mensch spreken, binnen in zijn hart, zoodat, gesteld, iemand ware stokdoof, hij toch het spreken des Heeren zou kunnen hooren.

Hierbij echter is voor God den Heere nederbuiging tot onze beperktheid noodig. Ons bewustzijn namelijk is gebonden aan de denkwereld, waarin het leeft. Bijv. een Neger heeft geen ander bewustzijn, dan hetgeen hij ontwikkelde in zijn omgeving en dat tot stand kwam in zijn taal. Gelijk wij dus, indien we spreken tot iemand, die geen Nederlandsch kent, ons moeten schikken naar die beperktheid en hem, als het een Engelschman is, in het Engelsch, als het een Franschman is, in het Fransch enz. moeten toespreken, eenvoudig, omdat hij ons anders niet zou kunnen verstaan, zoo ook moest God de Heere, om zich aan menschen verstaanbaar te kunnen maken, zijn goddelijke gedachte in menschentaal inkleeden, en zijn goddelijke denkbeelden in die menschelijke taal uitdragen naar 's menschen bewustzijn.

Voor den man of de vrouw, die alzoo werd toegesproken, was het dus volkomen dezelfde gewaarwording, alsof er iemand uitwendig door luchttrilling, gehoorvlies en gehoorzenuw tot hen gesproken had. Zij kregen den indruk, dat in menschelijke taal woorden tot hen kwamen, en uit die woorden eerst maakten ze de goddelijke gedachten op. Vandaar dan ook, dat het spreken Gods verschilt naar den persoon, tot wien God sprak. Juist omdat de Heere zich nederbuigt en zich schikt naar ieders bewustzijn, draagt elk spreken Gods steeds den vorm van hetgeen aan dien persoon eigenaardig is. Hoezeer verschilt bijv. het spreken Gods tot Kaïn en zijn spreken tot Ezechiël.

Alzoo is het dan ook duidelijk, hoe de Heere in zijn spreken namen, jaartallen, allerlei bijzonderheden enz. noemen kan; zich kan aansluiten aan het taalgebruik van een bijzondere periode; en zelfs gebruik kan maken van taalafleiding, zooals bijv. in de naamsverandering van Abram op Ab-raham en van Sarai op Sarah.

Tevens ziet men hieruit, dat het spreken Gods niet beperkt is tot godvruchtige, ontvankelijke personen, die in Hem gelooven en op een openbaring zijn voorbereid.

Adam was geheel onvoorbereid, toen hij vlood en wegschool. Hetzelfde geldt van Kaïn en Bileam, ja, zelfs van Jeremia in hoofdstuk 20 van zijn Godspraken, waar de profeet zelf zegt: »Ik wilde niet meer spreken in den naam des Heeren, en deed moeite om het te verdragen, maar ik kon er geen weerstand aan bieden. Het werd als een vuur brandende in mijne beenderen. Ik *wilde* niet, maar ik *moest*."

Gods almacht blijft dus vrij en onbeperkt. Hij, de Heere, kan zijn wil mededeelen aan wien Hij wil. Hij zou dit nu nog aan u en mij kunnen; en de zoo dikwijls opgeworpen vraag: »Waarom nu reeds achttien eeuwen zonder een stem uit den hemel?" moet niet beantwoord met te zeggen, dat God nu niet ook tot ons even hoorbaar en verstaanbaar en met ons tot in bijzonderheden zou *kunnen* spreken; maar met de belijdenis, dat het Gode niet alzoo heeft *goedgedacht;* want dat Hij, de Heere, die eenmaal gesproken heeft, alsnu in zijn Heilige Schriftuur dat Woord tot uwe ziel heeft gedragen en deswege, *opdat gij de Heilige Schriftuur zoudt eeren,* nu niet meer spreekt, maar zwijgt.

Evenwel dient er op gelet, dat er in dit spreken Gods van het Paradijs tot op Patmos zekere orde, zekere geregeldheid, zekere samenhang valt op te merken, waarom nog op drie dingen dient gewezen.

Ten eerste hierop, dat het spreken Gods niet altoos zich bepaald heeft tot het spreken tot enkele personen, gelijk in de dagen van Adam en Eva en Noach en Abraham, maar dat, toen de Heere dingen te zeggen had *tot een geheel volk,* hiervoor *profeten* verkozen zijn.

God kan ook wel tot een geheel volk tegelijk spreken, want Hij heeft het van den Sinaï gedaan.

Maar het heeft den Heere niet behaagd, dit duurzaam te doen. Integendeel, na dien tijd deed de Heere dit op die schaal niet meer, en verkoos in steê daarvan het profetisme.

Eigenaardige taak van dit profetisme was derhalve, om eerst de woorden Gods, ja, te ontvangen, maar om ze daarna terstond *over te brengen tot het volk.* Als God tot Abram spreekt, is dit spreken bestemd voor Abram. Wat Hij tot Hagar in de woestijn zegt, doelt op Hagar. Maar als de Heere tot Joël, tot Amos, tot Habakuk spreekt, is dit *niet* voor hen, maar doelt dit op *anderen,* aan wie zij het hebben over te brengen.

En hiermeê hangt dan tevens samen, dat de profeet niet als eenling optreedt, maar meest in verband staat met zekere klasse van personen, in wier kring zijn geest allengs die voorbereiding onderging, die hem

bijzonder voor die taak van het *spreken tot het volk* bekwaamde. Ja, bekwaamde, ook tot het ontvangen van de Godspraak. Want het eigenaardige der profetie was een toestand van hoogere verrukking, die aanmerkelijk van het spreken des Heeren tot Mozes verschilde.

In de *tweede* plaats zij opgemerkt, dat deze openbaringen Gods niet los naast elkaar staan, maar onderling één geheel vormen. Het begint bij het fundamenteele, en voorts nu wordt op dit gelegde fundament al verder gebouwd, tot eindelijk het hoog paleis van de kennisse Gods en zijner waarheid voltooid is.

Het geheel der openbaring vormt dus één grootsch plan, en de enkele openbaringen aan de enkelen voegen zich daarin als afzonderlijke deelen.

En ten slotte zij hier, in de *derde* plaats, nog bijgevoegd, hoe nu in dit spreken Gods, althans waar het een inwendig spreken was, zeer bijzonder het werk van den Heiligen Geest uitblonk.

Gelijk ons toch vroeger bleek, schittert het werk van den Heiligen Geest juist dáár het heerlijkst, waar God in de nauwste en innigste aanraking met zijn schepsel treedt.

Nu is ons bewustzijn het allerintiemste en allerinnigste van ons wezen.

Zoo dikwijls God de Heere dus in dit intieme menschelijk bewustzijn ingaat, om in dit bewustzijn zijn goddelijke gedachten, onder het kleed van ons eigen denken en van onze eigen taal, in te dragen, — aanbidt de Schrift, en aanbidt elk geloovige op haar voetspoor, hierin zeer bijzonderlijk de vertroostende werking van God den Heiligen Geest.

XVI.

INGEVING.

> En schrijf aan den engel der gemeente, die te Sardis is: Dit zegt, die de zeven Geesten Gods heeft.
>
> Openb. 3 : 1.

Van de Schriftuur des Nieuwen Testaments spreken wij in deze reeks artikelen niet. Die komen later ter sprake. Niet bij vergissing, maar met opzet. Want niets heeft zoozeer bijgedragen, om én het *geloof* in de Heilige Schrift, én de rechtzinnige *beschouwing* aangaande de Heilige Schrift te vervalschen en te ondermijnen, als juist de onhistorische en onnatuurlijke gewoonte, om de Schriftuur des Ouden en des Nieuwen Testaments tegelijk te bezien.

Het Oude Testament was er eerst. Toen kwam het vleesch geworden Woord. En daarna pas de Schriftuur des Nieuwen Testaments. Ook bij het werk van den Heiligen Geest behoort derhalve gelijke orde in het oog gehouden. Eer wij aan het werk van den Heiligen Geest in de vleeschwording des Woords toekomen, mag derhalve van het Nieuwe Verbond niet gerept. Tot op de vleeschwording is het Oude Testament al de Heilige Schriftuur.

Hoe nu is het werk van den Heiligen Geest ook *in de vervaardiging* zelve van die Schriftuur bespeurbaar? De vraag, hoe ze werd voorbereid, is nu afgehandeld. God de Heere schiep door *wondere daden* een nieuw leven in deze wereld in, en heeft, om den mensch in die wondere daden te doen gelooven, tot den mensch *gesproken*, hetzij rechtstreeks gelijk tot Abraham, hetzij zijdelings door *profeten*.

Maar hiermeê was er nog geen Heilige Schriftuur. Ware er niets meer geschied, zoo zou er zelfs nooit een Heilige Schriftuur zijn gekomen. Want elke gebeurtenis is straks *gebeurd*, d. w. z. *verleden*, en elk gesproken woord sterft weg met de aandoening van het bewustzijn.

Het menschelijk »schrift" is een wondere gave, die God aan de menschheid schonk, om te bestendigen, wat *zonder* schrift alras verloren en vergeten zou zijn.

Overlevering vervalscht het bericht. Onder heilige menschen zou dit niet zoo zijn. Maar wij zijn zondig. Door die zonde kan er gelogen worden. En ook door die zonde tiert in ons onernstig wezen de zonde der vergetelheid, der slordigheid, der onnadenkendheden. En het zijn deze twee

factoren, van leugen en slordigheid, die aan de traditie haar waarde rooven.

Daarom schonk God aan ons geslacht de gave van het *schrift*, de uitvinding van het *schrijven*. Of men schrijft in was of op metaal, grift in rotsblok, of met vlekken en lijnen en halen teekent op een stuk schapenvacht, of eindelijk schrijft op papyrus of papier, — dit alles is bijzaak. Hoofdzaak was de gave Gods, dat de mensch de kunst vond, om een gedachte, een heugenis, een profetie, onafhankelijk van zijn persoon, derwijs in iets stoffelijks vast te leggen, dat ze daar bleef, ook al stierf hij, en ook na hem door een ander kon worden gelezen.

In »schrijven" en »lezen" zit voor ons, menschen, de gemeenschap. Die gemeenschap begint met het »spreken". Waar geen spreker is, staan de personen los naast elkaar, maar kunnen niet gemeenschappelijk denken, noch gemeenschappelijk besluiten, noch gemeenschappelijk iets uitrichten. Maar zoolang alleen het »spreken" u ten dienste staat, blijft die gemeenschap altoos beperkt. Ge hebt dan gemeenschap met uw omgeving. Verder niet. Maar komt er nu »schrijven" en »lezen" bij, dan breidt opeens die gemeenschap zich uit, én tot personen, die verre van u af zijn, én tot de navolgende geslachten. Door het schrift leven alle geslachten, die op deze wereld geleefd hebben, er nu nog feitelijk saam. Men kan een Mozes en David, een Jesaja en Johannes, maar ook een Plato en Cicero, nu nog ontmoeten, hen hooren spreken, en hun geestesuiting opvangen.

Schrijven is dus geen verachtelijk ding, gelijk men van overgeestelijke zijde zoo telkens op schrift en letter smalen hoort. Eer integendeel is de kunst van schrijven een heerlijk iets. Een der groote middelen, waardoor de Heere God de gemeenschap onder menschen en geslachten en alzoo het trekken der liefde in stand houdt. De uitvinding van het schrift was een wondere genade, die God aan menschen schonk. Verdubbeling en meer dan verdubbeling van onzen rijkdom.

Dat wondere schrift *kan* misbruikt en *is* misbruikt, en zelfs in het gebruik er van is een opklimming van heerlijkheid. Als een Dante of Milton, een Shakespeare of Schiller, een Bilderdijk of Da Costa hun gedichten neerschrijven, hoeveel heerlijker schittert dan de schrijfkunst niet, dan wanneer de paedagoog schoolboekjes maakt of een notaris de cedel schrijft voor de verhuring van een huis.

Er is dus klimming. Er is misbruik, er is gebruik van het schrift. Gebruik voor lagere doeleinden, gebruik voor hoogere doeleinden. En zoo ontstaat de vraag: Is er voor het schrift ook een *hoogste* doeleinde?

En op die vraag nu antwoorden we zonder zweem van aarzeling: Ja, gewisselijk, zijn hoogste doeleinde bereikte het schrift eerst in *de Heilige Schriftuur*.

Gelijk het spreken in den mensch van den Heiligen Geest is en van den Heiligen Geest de talen zijn, zoo ook is het menschelijk schrift ons door den Heiligen Geest onderwezen. Maar terwijl nu alle ander schrift den mensch slechts dient om *zijn* gedachten op het papier te zetten, is het in de Heilige Schrift de Heilige Geest zelf, die het door Hemzelf den mensch geleerde schrift gebruikt, om duurzaam een vasten vorm te geven aan *zijn eigen gedachten.*

Tegenover het *menschelijk* gebruik van de Schrift in alle andere denkbare gevallen, staat dus in de Heilige Schrift een *goddelijk* gebruik van het schrift. Het is in deze ééne Schriftuur het hoogste en een geheel eenig gebruik, dat van het menschelijk schrift gemaakt is.

Feitelijk is er dan ook niet één schrift, dat zoozeer als de Heilige Schriftuur de gemeenschap onder menschen en geslachten in stand houdt en hield. En om zijn eigen werk te eeren, liet de Heilige Geest de Schriftuur alleen onder alle natiën en volkeren doordringen en door de Schriftuur gemeenschap met de oudste voorgeslachten geven aan menschen van allerlei rang en stand.

Dit is het oogpunt, van waar uit de Schrift beschouwd moet worden. De Schrift is ook in letterlijken zin *het* Schrift bij uitnemendheid.

Vandaar dan ook, dat wij op de heilige bladen telkens last en bevel van Godswege hooren uitgaan, *om te schrijven.* Het is niet maar zoo, dat God wel wonderen deed en sprak, maar nu voorts het aan den mensch overliet, of hij de heugenis dezer wonderen en den inhoud dezer sprake teloor wilde laten gaan, dan wel bestendigen. Neen, de last, het bevel om te schrijven gaat telkens in het gesprokene van God uit. En toen, even vóór de afkondiging en sluiting van de goddelijke openbaring op Patmos, tot Johannes de last en het bevel uitging: »Schrijf aan de gemeente van Efeze, van Pergamus en Sardis: Dit zegt Hij, die de zeven Geesten Gods heeft," en voorts van het geheele gezicht: »Schrijf dit in een boek", toen werd in kort summier nog slechts even herhaald, wat de strekking van alle voorgaande openbaring was geweest: om namelijk *opgeschreven* te worden en in dien *schriftuurlijken* vorm als gave des Heiligen Geestes te worden nedergelegd in het midden der kerk, die deswege heet »de pilaar en vastigheid der waarheid". Niet naar latere uitlegging, alsof de waarheid in de kerk school, maar overeenkomstig de oude uitlegging, dat de Heilige Schriftuur aan de kerk ter bewaring is toevertrouwd.

Dit wil intusschen *niet* zeggen, dat de Heilige Geest van vers tot vers en van hoofdstuk tot hoofdstuk altoos zou gelast en bevolen hebben: »Schrijf nu"; en alsof langs dien weg, bladzijde voor bladzijde, de Heilige Schriftuur, gelijk wij die thans bezitten, zou zijn tot stand gekomen.

Zeer stellig is alle Schriftuur van God ingegeven. Een uitspraak, die van ethische zijde geheel verwrongen en tot onkenbaar wordens toe bedorven wordt, indien men er onder verstaat, dat de profeten en apostelen »persoonlijk bezield" waren door den Heiligen Geest. Dan toch verwart men *verlichting* met *openbaring* en *openbaring* met *ingeving*.

»Verlichting" is de verheldering van ons geestelijk bewustzijn, die door den Heiligen Geest te zijner tijd, in meerdere of in mindere mate, aan elk kind van God ten deel valt. »Openbaring" is een mededeeling van gedachten Gods, die op geheel bijzondere wijze, door een wonder, aan zijn profeten en apostelen ten deel viel. Maar »ingeving" is, geheel onderscheiden hiervan, die eigenaardige en op zichzelf staande werking van den Heiligen Geest, waardoor Hij den geest van de schrijvers der Heilige Schriftuur bestuurde *bij het schrijven*.

»Alle Schrift is van God *ingegeven*" ziet dus *niet* op de gewone *verlichting*, noch ook op de buitengewone *openbaring*, maar doelt op een geheel op zichzelf staande werking; op die werking, die de kerk steeds met den naam van *ingeving* heeft beleden.

»Ingeving" is derhalve de naam voor die alomvattende werking van den Heiligen Geest, waardoor teweeg is gebracht, dat de kerk in het bezit kwam van een volledige, onfeilbare Schriftuur.

Alomvattend noemden we die werking van den Heiligen Geest, want ze ging niet mechanisch, maar organisch toe.

Reeds van oudsher werd er opgeschreven. En aan dat opschrijven ging nog een bewaring door den Heiligen Geest van de mondelinge traditie vooraf.

Dit blijkt uit het scheppingsverhaal.

Gelijk natuurkundigen van naam, zooals de hoogleeraren D'Agassiz, Dana, Guyot en anderen luide erkend hebben, is in het scheppingsverhaal metterdaad reeds vóór eeuwen neergeschreven, wat dusver niemand uit zichzelf kon weten en eerst nu, voor een klein deel althans, ook uit de studie der geologie bekend wierd.

Dat scheppingsverhaal is dus volstrekt geen mythe, maar geschiedenis. Het is geschied, gelijk het daar staat. Wat daar staat, moet dus meêgedeeld zijn door Hem, die schiep, aan den eerst later geschapen mensch. En van Adam tot op de uitvinding van het schrift moet de heugenis van deze mededeeling zuiver bewaard zijn. Dat er meer dan één scheppingsverhaal in de Schriftuur voorkomt, bewijst hier niets tegen. Van twee zijden kan ook de schepping worden beschouwd, uit natuurlijk en uit geestelijk oogpunt; en het is derhalve volkomen juist, dat eerst in een *twee*ledige teekening het beeld der schepping volledig wierd.

Adam, zulk een openbaring ontvangende, kreeg, ook al ging de openbaring niet van een uitdrukkelijken last verzeld, door die openbaring zelve terstond den machtigen indruk, dat dit medegedeelde niet alleen voor hem, maar voor *alle menschen* was. En dit besef, deze wetenschap, dit plichtsgevoel der mededeeling heeft er ongetwijfeld van geslacht tot geslacht toe geleid, om, zoolang er nog geen schrift was, *mondeling*, en zoodra het schrift er was, *door schriftuur*, de heugenis van alle woorden en daden, van alle wondere werk en alle wondere sprake Gods te bestendigen en voort te planten van geslacht tot geslacht.

Zoo ontstond er van lieverleê een verzameling van gedenkstukken, tot Israël in zijn uitnemendste mannen door Egyptischen invloed allengs in het denkbeeld van *te boek stellen* was ingeleid.

Door Mozes zijn deze documenten toen verzameld, geschift, bijeengevoegd, vermeerderd, en alzoo ontstond eerst in Mozes' dagen de eerste aanleg voor de eigenlijke Heilige Schriftuur.

Maar of nu al die opteekenaars, of ook Mozes, zich bij dat opteekenen en schrijven persoonlijk bewust waren: »Nu zit ik te schrijven voor den Bijbel en onder de onfeilbare leiding van den Heiligen Geest", dan wel, of ze, hieraan niet denkende, eenvoudig schreven, meenende, dat ze uit zichzelf opteekenden, — in *beide* gevallen leidde hen de Heilige Geest, bracht tot hun kennis wat ze weten moesten, scherpte hun oordeel tot volkomen juistheid in het kiezen der stukken en berichten, en schonk hun die hoogere geestesrijpheid, die het volkomen juiste woord voor elk voorkomend geval grijpen deed.

Bij het *spreken* sprak de Heilige Geest *rechtstreeks zelf*, want noch het spreken, noch de taal is een uitvinding van menschen. Maar bij de Schriftuur kon dit niet. Want het schrift is wel een gave Gods, maar als *uitvinding van menschen* een kunst, en moet daarom altoos door menschen gaan. En of nu de Heilige Geest rechtstreeks dicteert, gelijk in de Apocalypse of Openbaring van Johannes, hetzij de Heilige Geest zijdelings het schrijven beheerscht, gelijk bij de historieschrijvers en Evangelisten, de uitkomst is en blijft dezelfde, t. w. dat het product, dat gereedkomt, zoo naar *inhoud* als naar vorm, is, zooals de Heilige Geest het wilde, om aan de kerk van Christus onfeilbare documenteering achter te laten.

Belijdenis van de »ingeving" der Schriftuur eischt dus in het minst niet, dat men gewone opteekening, verzameling van documenten, schifting en documenteering enz. uitsluit. Ook bij de handhaving van de meest strenge belijdenis der »ingeving" komen al deze verschijnselen, die men in de Heilige Schrift duidelijk waarneemt, tot hun recht. Verscheidenheid van stijl, schrijftrant, woordenkeus, herhaling van het reeds verhaalde; twee-, drieërlei

berichten omtrent eenzelfde zaak; het blijft alles zijn waarde behouden. Slechts moet *dit* standvastig en onverbiddelijk beleden: dat het geheel van de Schriften, gelijk het dan nu ten slotte tot stand kwam en aan de kerk werd overgegeven, én voorzooveel zijn inhoud aangaat, én voor wat aangaat de keuze en rangschikking van oude documenten, én voor wat den gekozen vorm, tot in de woorden toe, betreft, *geheel voor rekening komt van den Heiligen Geest,* d. w. z. dat de Heilige Geest de mannen, die hieraan gearbeid hebben (bewust of onbewust), zóó heeft bestuurd en geleid bij hun denken, kiezen, schiften, woordenkeus en opschrijving, dat hetgeen ze ten slotte aan het nageslacht overgaven volkomen waarborg bezat van goddelijke, volstrekte autoriteit.

Dat desniettemin de Heilige Schrift tal van bedenkingen blijft opleveren, en in onderscheidene opzichten den indruk maakt van niet aan zoo absolute ingeving te beantwoorden, belet in het minst niet, dat de werking des Heiligen Geestes geheel dezen geestesarbeid bestuurd en geleid heeft.

Want immers, de Heilige Schriftuur moest op *geloof* zijn ingericht. Ze was er niet op aangelegd, om door critisch denken goedgekeurd en op grond van dat critisch oordeel aanvaard te worden. Wie dat wil, vernietigt het *geloof.* Geloof is onmiddellijk aangrijpen met al de diepte onzer geheele persoonlijkheid. Om in de Schrift te gelooven, moet daarom die Schrift u niet in uw critisch denken, maar in heel uw ziel grijpen. De Heilige Schriftuur te gelooven, in der waarheid te gelooven, is een levensdaad, waartoe gij, doode mensch, nooit komt, tenzij de Levenswekker, de Heilige Geest er u toe bekwaamt. Dezelfde Heilige Geest, die de Heilige Schriftuur liet schrijven, is ook de eenige, die ze u kan leeren lezen. Zonder den Heiligen Geest vermoogt ge bij dit kunstproduct van den Heiligen Geest niets.

Niets belet ons derhalve aan te nemen: *ten eerste,* dat de Heilige Geest deze menschelijke samenstelling van de Heilige Schriftuur met opzet aldus gekozen heeft, opdat wij, menschen, er beter in zouden kunnen inleven; en *ten tweede,* dat deze steenen des aanstoots met opzet in de Heilige Schriftuur zijn neergelegd, opdat ons denken belet zou worden, over het geloof heen den inhoud der Heilige Schriftuur op verstandelijken weg te grijpen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

DE VLEESCHWORDING DES WOORDS. [1]

XVII.

ALS ONZER EEN.

Maar Gij hebt mij het lichaam toebereid. Hebr: 10: 5.

Met de toebereiding van het eerste deel der Heilige Schriftuur was het werk, dat de Heilige Geest voor de geheele kerk had te volbrengen, nog op verre na niet voleind. Door die Heilige Schrift toch is wel het middel geboden, om op het bewustzijn van den zondaar in te werken en zijn oog voor het schoon van het goddelijk leven te openen, maar door die Heilige Schrift ontvangt de gemeente nog niet de gemeenschap met dat goddelijk leven zelf.

Daarom volgt dan ook op de toebereiding van de Heilige Schriftuur een geheel ander werk van den Heiligen Geest, t. w. de toebereiding van het lichaam van den Christus.

De bekende woorden uit den 40sten psalm in het 7de vers: »Gij hebt geen lust aan slachtoffer en spijsoffer, *Gij hebt mij de ooren doorboord.* Brandoffer en zondoffer hebt Gij niet geëischt. Toen zeide ik: »Zie, ik kom, in de rolle des boeks is van mij geschreven," zijn ons door den heiligen apostel Paulus in Hebr. 10: 5—7 nader aldus uitgelegd en toegepast: »Slachtoffer en offerande hebt Gij niet gewild, *maar Gij hebt mij het lichaam toebereid.* Brandofferen en offer voor de zonde hebben U niet behaagd; toen sprak ik: Zie, ik kom, in het begin des boeks is van mij geschreven."

[1]) Dit hoofddeel is, met het oog op de pas verschenen artikelen over de *Vleeschwording des Woords*, korter behandeld.

Nu zij in het midden gelaten, hoe de uitdrukking: »Gij hebt mij de ooren doorboord" hetzelfde kan beteekenen als: »Gij hebt mij het lichaam toebereid." Ons is het voor ons tegenwoordig doel om het even, of men zegt, gelijk Junius: »Het oor is een deel van het lichaam; door de uitholling van het oor ontstaat het gehoor; en eerst door het gehoor wordt het lichaam instrument ter gehoorzaamheid;" of wel, dat men oordeelt: »Gelijk bij den slaaf eerst door het priemen van het oor het lichaam instrument ter gehoorzaamheid wierd, zoo is ook voor Christus door de ontvangenis uit den Heiligen Geest het lichaam instrument ter gehoorzaamheid geworden;" of eindelijk, dat men verklaart: »Gelijk een Israëliet, door zijn oor te laten doorpriemen, de knechtsgestalte aannam, zoo heeft de eeuwige Zoon een knechtsgestalte aangenomen, door ons vleesch en bloed deelachtig te worden." Overwegend bezwaar levert de Paulinische, onfeilbare uitlegging van Ps. 40 : 7 in geen dezer gevallen op. En voor ons tegenwoordig doel is het voldoende, indien slechts wordt toegegeven, dat blijkens Hebr. 10 : 5 door de gemeente des Heeren te belijden is, *dat er een toebereiding van het lichaam des Heeren Jezu Christi heeft plaats gehad.*

Immers, staat dit vast, dan kan met het oog op de Evangelische berichten aangaande de ontvangenis en dē geboorte des Heeren door niemand worden betwist, dat er in deze toebereiding van het lichaam des Heeren, evenzeer als in de toebereiding der Heilige Schriftuur, een geheel eigenaardig en bijzonder werk van den Heiligen Geest te erkennen en te aanbidden valt.

Zoo toch sprak de Engel Gabriël tot Maria: »*De Heilige Geest zal over u komen* en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen; daarom ook, dat Heilige, dat uit u, Maria, zal geboren worden, zal Gods Zoon genaamd worden." (Luk. 2 : 25) En in gelijken zin had de engel des Heeren immers tot Jozef in den droom gesproken: »Jozef, gij zone Davids, wees niet bevreesd Maria, uwe vrouw, tot u te nemen; *want hetgeen in haar ontvangen is, dat is uit den Heiligen Geest.*" (Matth. 1 : 20)

Beide uitdrukkingen, die, afgezien nu van heur nadere onderscheiding, blijkbaar dezen algemeenen indruk willen vestigen: De ontvangenis en geboorte van Jezus zijn *ongewoon;* ze gaan *buiten den wil des mans* om; ze zijn resultaat van een wondervolle en gansch aanbiddelijke *inwerking van den Heiligen Geest.*

Het komt er thans dus op aan, om bij het licht des Woords deze wondervolle inwerking van God den Heiligen Geest en zijn aandeel aan de »toebereiding van het lichaam van Christus" nader toe te lichten.

Natuurlijk is de toebereiding van Jezus' lichaam een goddelijk werk, dat uit God naar buiten treedt, en dus evenals alle daden Gods, die naar

buiten treden, een werk, *aan de drie Personen gemeen.* Men gaat feil en dwaalt door te zeggen: Niet de Drieëenige God, maar de Heilige Geest was de Schepper van Jezus' lichaam, of gelijk men het ook wel heeft uitgedrukt: De Heilige Geest was, naar de menschelijke natuur, Jezus' vader. Alle dusdanige voorstellingen zijn ten eenen male verwerpelijk, omdat ze de belijdenis van Gods heilige Drieëenheid vernietigen. Deze heilige belijdenis is niet vast te houden, zoodra men ook maar eenige goddelijke werkzaamheid naar buiten onderstelt, die *niet* aan de drie Personen gemeen zou zijn.

Ook hier moet dus met klem staande gehouden, dat niet de Heilige Geest alleen, maar God Drieëenig den Middelaar zijn lichaam heeft toebereid. Niet enkel de Heilige Geest, maar evenzoo de Vader, en niet minder de Zoon zelf, hebben in één goddelijke actie saamgewerkt, om dat ondoorgrondelijke wonder, de toebereiding van het lichaam des Middelaars, tot stand te brengen.

Maar, gelijk we bij de schepping en onderhouding aller dingen zagen, dat in deze gemeenschappelijke werking van de drie goddelijke Personen toch het werk van elk der Personen zijn eigenaardig merkteeken draagt, zoo ook is het hier.

Geen twijfel, of *uit den Vader*, uit wien alle dingen zijn, omdat Hij is de Fontein, de Bron en Sprinkader van al wat is en leeft, was ook de stof van Jezus' lichaam, was ook de schepping zijner menschelijke ziel en waren ook alle krachten en gaven, die in den Middelaar gelegd zijn, ja, was niet het minst geheel het plan, de gedachte en de verordineering om de vleeschwording des Woords alzoo tot stand te doen komen. En evenmin mag betwijfeld, of *door den Zoon* zelf, die de Wijsheid des Vaders is en die daarom in de schepping alle dingen schikt en ordent, is ook in de vleeschwording des Woords de heilige schikking en ordening tot stand gebracht. Maar gelijk nu deze actie *uit* den Vader en deze hiermeê verband houdende actie *door* den Zoon in het werk der gewone schepping en onderhouding eerst ten leven uitkomt en bezield wordt en tot zijn einde wordt geleid door de in- en medewerking *van den Heiligen Geest*, zoo is ook bij de vleeschwording des Woords van zulk een eigen werk van den Heiligen Geest sprake, waardoor het werk van Vader en Zoon in deze verborgenheid eerst voltooid wordt en uittreedt in het licht.

Vandaar, dat in Hebr. 10 : 5 van den Drieëenigen God (d. i. van de drie Personen in het gemeen) gezegd wordt: »*Gij* hebt mij het lichaam toebereid", en dat desniettemin van den Heiligen Geest in het bijzonder wordt verklaard: »Hetgeen in Maria ontvangen is, is ontvangen uit één van de drie Personen, t. w. *uit den Heiligen Geest.*"

Toch mag dit niet in *gewonen*, maar moet het in *buiten*gewonen zin verklaard worden.

Men zou namelijk kunnen zeggen: Wat wonders is hier? Job zegt in hoofdst. 33 : 4 : »De Geest des Heeren heeft mij gemaakt;" en evenzoo nu lezen we van den Christus, »dat het uit Maria geboren Kindeke ontvangen is uit den Heiligen Geest." Dit sluit. Beide malen de geboorte van een mensch en beide malen een werking van den Heiligen Geest, die vermeld wordt.

Want wel loochenen we ook bij de geboorte van den Christus die gewone inwerking van den Heiligen Geest niet, die overal aanwezig is, waar leven ontstaat en met name bezield, menschelijk leven tot stand komt, maar op die *gewone* werking doelt het »ontvangen zijn van den Heiligen Geest" stellig niet.

Wat de Christelijke kerk nu deze achttien eeuwen, op grond van de Heilige Schriftuur, in haar twaalf geloofsartikelen belijdt met de woorden: »Ik geloof in Jezus Christus, zijn eengeboren Zoon, onzen Heere, die *ontvangen is van den Heiligen Geest*, geboren uit de *maagd* Maria," duidt op een heilig mysterie, op een diepe verborgenheid, op een aanbiddelijk wonder. En het is dit ondoorgrondelijk geheimnis, waarin het werk van den Heiligen Geest te dezen moet verheerlijkt.

Reeds hieruit volgt, dat van een volledige ontleding van dit werk van den Heiligen Geest geen sprake kan zijn. Dan hield het op *mysterie* te zijn. Dat zou vloeken tegen het karakter van *verborgenheid*. En wel mag dus een iegelijk gewaarschuwd zijn, om vooral in zoo heilige diepte nooit anders dan met stille eerbiedenis in te gluren en zich wel te wachten voor eenige betweterij, die niet rechtstreeks uit Gods Heilig Woord zou zijn afgeleid.

Wat het God den Heere beliefd heeft, ons over deze geheimnisse te openbaren, dat weten we met volkomen zekerheid. Wat Hij ons in dat Woord meer van verre gissen laat, dan dat Hij het ons van nabij toont, dat kennen we slechts in breede omtrekken. En al wat niet uit dat Woord ons toekomt, is *zondige* bemoeizucht en *ongeoorloofde* bevrediging van te ver gaande nieuwsgierigheid.

Twee dingen nu, die wel te onderscheiden zijn, komen bij dit werk van den Heiligen Geest in aanmerking, t. w.: 1°. de schepping van Jezus' menschelijke natuur, en 2°. de »afscheiding van de zondaren" in die geboorte. Bespreken we het tweede punt in een volgend artikel, en bepalen

we ons ditmaal alleen tot de eigenlijke schepping van Jezus' menschelijke natuur.

Te dien opzichte nu leert de Heilige Schrift ons duidelijk en stellig, dat geen man onder de mannen op aarde van Jezus ooit heeft kunnen zeggen: Dat kind heb ik uit mijn lendenen geteeld. Jozef is zeer zeker als pleegvader van den Christus opgetreden en heeft in die betrekking zelfs rechten op Jezus laten gelden, maar van een gemeenschap des levens en des oorsprongs tusschen Jozef en Jezus leest ge nooit. En evenzoo, wel vindt ge dat het volk, dat de geburen Jezus voor den zoon van Jozef, den timmerman van Nazareth, aanzagen, maar dat dit iets meer dan een onjuiste voorstelling zou zijn, leest ge nooit.

Geen twijfel dan ook, of als Johannes, de apostel, van de kinderen Gods zegt, dat ze »niet uit den wil des *mans*, noch uit den wil des *vleesches*, maar uit *God* geboren zijn," dan is deze heerlijke schildering van onze hoogere geboorte ontleend aan de buitengewone daad des Heeren, die in de ontvangenis en de geboorte van den Christus geschitterd heeft.

Maria's naam van »maagd", Jozefs angst, toen zijn verloofde zwanger was bevonden, en zijn voornemen, om haar heimelijk te verlaten; de verschijning van den engel in den droom; kortom, zoowel heel de Evangelische geschiedenis, als de constante overlevering der Christelijke kerk, gedoogen geen andere belijdenis, dan dat de ontvangenis en geboorte van den Middelaar wel uit Maria, de maagd, maar niet uit Jozef, haar ondertrouwden man, waren.

En terwijl alzoo de Heilige Schrift den man hier uitsluit, stelt zij juist op het punt der ontvangenis den Heiligen Geest tot driemaal toe op den voorgrond.

In Matth. 1 : 18: »Als Maria met Jozef ondertrouwd was, eer zij samengekomen waren, *werd zij zwanger bevonden uit den Heiligen Geest*"; in Matth. 1 : 20: »Hetgeen in haar ontvangen is, *dat is uit den Heiligen Geest*"; en in Luk. 1 : 35: »*De Heilige Geest zal over u komen* en de kracht des Allerhoogsten zal u overschaduwen; daarom ook, dat Heilige, dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zoon genaamd worden."

Men doet derhalve aan de duidelijke uitspraken van de Heilige Schriftuur te kort, indien men niet onbewimpeld belijdt, dat het ontstaan in Maria's maagdelijken schoot van de bevruchting, waardoor een menschelijke natuur haar eerste kiem ontving, een daad was van den Heiligen Geest.

Meer dan dit ééne mag noch kan hierover uitgesproken.

Nog weet niemand, en misschien zal het wel altoos een verborgenheid blijven, hoe, op wat wijs, na en door de ontvangenis de kiem van het nieuwe leven in het bloed der moeder tot aanzijn komt. Nog weet niemand,

en misschien zal het wel altoos een verborgenheid blijven, of de vrucht reeds terstond na de ontvangenis een menschelijk wezen is, of dat eerst bij het waarnemen van leven de menschelijke persoon in de vrucht wordt ingeschapen. Nog weet niemand, en misschien zal het wel altoos een verborgenheid blijven, welke band het leven van moeder en kind saambindt, en indien er zulk een band is, waardoor en wanneer die band wordt losgemaakt. Men kan hierover gissingen maken, er theorieën over opzetten, er denkbeelden over uitspinnen; maar u toelaten in deze verborgen werkplaatsen van zijn scheppend Alvermogen doet God Almachtig *niet*. Hij werkt en als zijn werk voltooid en gereed is, toont Hij het u, opdat gij er zijn Mogendheid in aanbidden zoudt, maar zich bespieden laten in zijn verborgen werkplaatsen, dat wil Hij *niet*.

Al wat derhalve, met de Schrift in de hand, kan en mag uitgesproken, komt neer op deze vier bijzonderheden.

Ten eerste, dat in de ontvangenis van den Christus niet, evenals in de ontvangenis van u of mij, een wezen, dat nog niet bestond, tot aanzijn is geroepen; maar dat een reeds van eeuwigheid af bestaand Wezen in gemeenschap is getreden met onze menschelijke natuur.

Dit toont en openbaart de Heilige Schrift duidelijk. Van *vóór* de grondlegging der wereld is de Christus er. Zijn uitgangen zijn vanouds, van de dagen der *eeuwigheid*. Hij heeft de gestalte eens dienstknechts *aangenomen*.

Ook al gelukte het derhalve aan de verloskundigen, om het geheim van 's menschen geboorte te ontdekken, daarmeê zou voor de ontvangenis van den Middelaar nog niets gewonnen zijn.

In de ontvangenis van den Middelaar toch *ontstaat niemand,* maar verschijnt iemand, die reeds *bestond*, in het vleesch.

Ten tweede hangt hiermeê saam, dat in des Middelaars ontvangenis geen menschelijke *persoon*, maar slechts een menschelijke *natuur* is ontvangen. Waar een nieuw wezen ontstaat, daar ontstaat een menschelijke persoon. Maar als de persoon des Zoons, die van eeuwig reeds bij den Vader was, ons vleesch en bloed aanneemt, dan neemt hij onze natuur wel in de eenheid zijns Persoons op, zoodat hijzelf waarlijk mensch wordt, maar een nieuwe *persoon* ontstaat er niet.

Ook dit toont de Heilige Schrift duidelijk, waar ze in den Christus nooit meer dan één *Ik* stelt en hem steeds laat optreden als een, die tegelijk, in één persoon, Zone Gods is en Zoon des menschen.

Ten derde volgt hieruit, dat niet in Maria door nieuwe schepping een nieuw vleesch is ingeschapen, gelijk de Mennonieten leerden, maar dat de vrucht in Maria's schoot, waaruit Jezus is geboren, metterdaad genomen

en gevoed is uit haar eigen bloed. Uit dat menschelijk bloed, dat Maria uit haar vader en moeder en door dezen *uit den gevallen Adam had.*

En *ten vierde,* dat de Middelaar uit Maria geboren is, niet slechts in óns bloed en óns vleesch, gelijk dit in Adam was en uit Adam in ons aller lichaam is, maar dat hij geboren is als *mensch*; innerlijk bestaande, gelijk wij bestaan; denkende, willende, gevoelende, gelijk het denken, willen en gevoelen door den Schepper aan den mensch is ingeplant; en met vatbaarheid voor al die aandoeningen en gewaarwordingen, waardoor de eindelooze trillingen en tintelingen in ons menschelijk leven gevormd worden.

Dat hij desniettemin »afgescheiden van de zondaren" was, is hiermeê niet ontkend en komt in een volgend artikel ter sprake.

Thans volsta de ontvangenis als feit. Het feit, waaruit, naar de schoone verklaring van onzen Catechismus, deze zoo heerlijke vertroosting vloeit, *dat mijn schuld en zonde, waarin ik ontvangen en geboren ben, alzoo voor Gods aangezicht is bedekt.*

XVIII.

BUITEN SCHULD EN ZONDE.

> Want zoodanig een Hoogepriester betaamde ons, heilig, onnoozel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren, en hooger dan de hemelen geworden.
> Hebr. 7 : 26.

In niets mag aan het heerlijk getuigenis der Heilige Schrift worden te kort gedaan, dat onze Heiland en Middelaar »des vleesches en des bloeds" is deelachtig geworden. Om *ons* te redden, moest de Zone Gods *onze* natuur aannemen. Tot geen minderen prijs *kon* de mensch worden verlost.

Alle eeuwen door beleed dan ook de kerk des Heeren, dat hij een waarachtig menschelijke natuur uit de maagd Maria heeft aangenomen; en dat wel in dien zien, dat de Zone Gods niet de menschelijke natuur aannam, gelijk die *vóór* den val was, maar de gezonken menschelijke natuur, gelijk die *door* en *na* den val was geworden.

Dit spreekt de heilige apostel klaarlijk uit, als hij in Hebr. 2 : 14 schrijft: »Zoo is hij ook *desgelijks* derzelven, d. i. des vleesches en des bloeds, deelachtig geworden"; en er in vs. 17 bijvoegt: »Waarom hij *in alles* den broederen moest gelijk worden, om de zonden des volks te verzoenen." En wel zulk een aannemen van onze natuur bedoelt de apostel hiermede, waardoor hij den prikkel van Satan kon gevoelen, want er volgt in vs. 18 onmiddellijk op: »In hetgeen hijzelf, *verzocht zijnde*, geleden heeft, kan hij dengenen, die verzocht worden, te hulp komen."

Het is dus voor hem, die op den bodem van Gods Woord staat, aan geen twijfel onderhevig, of de Zone Gods is mensch geworden in onze *gevallene* natuur. Het is ónze rampzaligheid, dat wij, om de erfschuld van Adam, waaronder we staan, uit onze ouderen geboren, niet anders kunnen optreden en leven, dan in het deelgenootschap aan dat vleesch en bloed, dat door den val verdorven is. En overmits nu wij, als kinderen, des vleesches en des bloeds deelachtig zijn, zoo is ook hij *desgelijks* derzelven deelachtig geworden.

Men kan dus nooit beslist en stellig genoeg uitspreken, getuigen en belijden, dat de Zone Gods, toen hij op aarde omwandelde, diezelfde natuur droeg, waarin wij thans zelven persoonlijk leven; dat zijn vleesch geheel en al van éénzelfden oorsprong was met ons eigen vleesch; en dat

het bloed, dat den Christus door de aderen vloeide, één bloed met ons eigen bloed was, uit dezelfde fontein des bloeds in Adam hem en ons toegevloeid.

Van den Christus sprekende en onszelven betastende, moeten we weten en gevoelen en dan ook belijden durven: »Ja, waarlijk, in dát vleesch en met dát bloed worstelde mijn Heiland in Gethsémané en liet mijn Jezus zich nagelen aan het kruis. Het »bloed der verzoening" is genomen van het eigen bloed, dat naar verzoening dorst."

Maar zoo beslist en onvoorwaardelijk als we op deze belijdenis het amen uitspreken, even stellig en zonder aarzelen hebben we, onder het gezag der Heilige Schrift ons buigende, vast te houden en duidelijk te doen uitkomen, dat deze allernauwste vereeniging van den Zone Gods met onze gevallene menschelijke natuur nooit ofte nimmer, ook niet voor één enkel duizendste deel, mag verstaan, als hadde de persoon des Heeren ook maar in éénig opzicht deel gehad aan onze schuld of onze zonde.

Juist in dienzelfden brief, waarin de heilige apostel eerst zoo duidelijk de gemeenschap van Jezus aan *ons* vleesch en *ons* bloed had uitgesproken, legt dezelfde apostel naast het eene onmiddellijk dit andere getuigenis, opdat alle dwaling zij afgesneden en alle misverstand voorkomen.

Terwijl wij in onze ontvangenis en geboorte *onheilig* zijn, *schuldig*, *besmet* en op één hoop *met* de zondaren liggende en daarom onder de diepte van de hel in verdoemenis verzonken, zoo is de Middelaar daarentegen ontvangen en geboren niet onheilig, maar *heilig*, niet schuldig, maar onnoozel, niet besmet, maar onbesmet, niet op één hoop met de zondaren liggende, maar *van de zondaren afgescheiden*, en daarom niet onder verdoemenis verzonken, maar *hooger dan de hemelen geworden.* En evenzoo getuigt de apostel nadrukkelijk, dat nooit in de verzoeking van Christus door ons het denkbeeld van *zonde* mag gemengd, want wel is hij in alle dingen op onze wijs verzocht geweest, maar altoos *zonder zonde.*

Het mysterie, de verborgenheid, het geheimnis der vleeschwording ligt dus in deze schijnbare tegenstrijdigheid, dat de Zone Gods *eenerzijds* een gevallene natuur zóó aanneemt, dat hij zelfs voor verzoeking in die natuur vatbaar is, en dat toch *anderzijds* alle gemeenschap met de zonde dier gevallene natuur blijft buitengesloten. En elke belijdenis van den Heere Christus, die één van deze beide verzwakt of opheft en niet beide tot hun recht doet komen, gaat feil en moet bij logische ontwikkeling ontaarden in zeer bedenkelijke ketterij.

Wie zegt: De Middelaar is ontvangen en geboren in onze natuur, gelijk die *vóór* den val was, snijdt de gemeenschap tusschen hem en ons af.

En omgekeerd, wie ook maar van verre den persoon des Middelaars *persoonlijk* deel aan onze schuld en zonde doet hebben, snijdt de gemeenschap met de goddelijke natuur af.

Vraagt men, of dan toch de Heilige Schrift niet ook leert, dat de Middelaar *zonde voor ons gemaakt is* en *een vloek voor ons is geworden*, ja, als *een worm en geen man* geworsteld heeft in het diepst der benauwing, zoo antwoorden we met allen nadruk: Ja, gewisselijk! God zij lof! Want indien iets minder ware geschied, zoo ware er voor ons geen behoudenis!

Maar, en dit punt houde men streng en onverbiddelijk vast, dit alles geschiedde *borgtochtelijk* en raakte niet den Middelaar in zijn eigen *persoon*. Het op zich nemen van onze zonden was een *hoogepriesterlijke* daad. Het geschiedde *plaatsbekleedend*.

Wel is de Middelaar tot *zonde* gemaakt, maar nooit, ook niet het duizendste deel van één enkel oogenblik, is hij *zondaar* geweest. *Zondaar* duidt aan, dat onze eigen persoon *persoonlijk* door zonde is aangetast, en dat is de Heere Christus *nooit*. Nooit of nimmer heeft hij met de zonde persoonlijk eenige andere gemeenschap gehad, dan eene gemeenschap der *liefde* en der *ontferming*, om ze borgtochtelijk, hoogepriesterlijk, plaatsbekleedend voor ons te dragen.

Maar ook terwijl zijn ziel onder dien last benauwd werd tot den dood toe, ja, de verzoeking zóó diep in zijn ziel drong, dat het over zijn lippen gleed: »Laat dezen drinkbeker voorbijgaan", toch bleef de kern van zijn persoonlijk Wezen steeds van alle gemeenschap met de zonde volstrekt en onvoorwaardelijk vrij.

Een eenigszins dieper indenken van de wijze, waarop wij persoonlijk aan de zonde deelhebben, doet dit nog helderder uitkomen.

Wij hebben elk voor onszelf niet een op eigen akker geteelde zonde, maar alle zonde in ons is deelgenootschap aan een gemeenschappelijke zonde, de ééne, machtige zonde van het gansche menschelijk geslacht, waartegen de toorn Gods rookt.

Aan die zonde erlangen we deel niet eerst door een daad van onzen wil bij het opgroeien, maar hadden we reeds deel, toen wij in de wieg lagen, ja, zelfs reeds in den schoot onzer moeders, tot zelfs in onze ontvangenis. »In zonde ontvangen en geboren" is de ontzettende belijdenis, waarvan de kerk der verlosten nimmer aflaten kan.

Om die reden heeft de gemeente des levenden Gods steeds zoo sterken nadruk gelegd op de openbaring, vervat in Romeinen 5, waarin we onderwezen worden aangaande onze erfschuld. We hebben niet erf*schuld*, omdat we in erf*zonde* verkeeren. Neen, maar omgekeerd, we zijn in *zonde* ontvangen en geboren, *omdat* we in erf*schuld* staan.

De schuld van Adam is aan allen, die in zijn lendenen besloten waren, toegerekend. Adam leefde en viel als ons aller geslachts- en verbondshoofd. Ons aller zedelijk leven staat met zijn zedelijk leven in *wortel*verband. Wij waren *in* hem. Hij droeg ons *in* zich. *Zijn* lot besliste voor *ons* lot. En deswege is *zijn* schuld door een rechtvaardig oordeel Gods toegerekend aan *al* zijn nakomelingen, voorzooveel zij door den wil des mans, opvolgend, uit zijn lendenen zouden geboren worden.

Tengevolge nu van deze erfschuld worden wij in zonde ontvangen en in gemeenschap aan de zonde geboren.

God is onze Schepper; en, dat spreekt vanzelf, uit de hand des Scheppers komen we rein, zuiver en onbesmet. Wie dat anders leert en zegt: God heeft mij zondig geschapen, maakt God tot een auteur van zijn persoonlijke zonde en heft het schuldbesef voor zijn eigene ziel op. Dat kan niet en mag niet geleerd worden.

De zonde, en hier meer bepaaldelijk de erfzonde, ontstaat dus niet in ons door onze schepping uit de hand Gods, maar eerst door onze gemeenschap met ons zondig geslacht. Onze persoon komt niet uit de personen van onzen vader en onze moeder. Dit strijdt tegen de ondeelbaarheid des geestes, en is in openbare tegenspraak met de belijdenis der Heilige Schrift, dat God ook *onze* Schepper is, die ook *ons* gemaakt heeft.

Intusschen is niet alle scheppen gelijk. Er is een onmiddellijk en er is een middellijk scheppen. Toen God zei: »Daar zij licht!" en er op dat zeggen licht ontstond, schiep God *on*middellijk. Maar toen Hij op den derden dag de aarde liet uitspruiten gras en kruiden, toen schiep Hij middellijk, want Hij schiep *uit de aarde.*

En ditzelfde verschil nu bestaat er tusschen het scheppen van den eersten mensch en het scheppen van zijn nakomelingen. Adam is onmiddellijk geschapen. We zeggen niet: zijn lichaam. Dit toch werd geformeerd uit stof. Neen, maar Adam zelf; Adam als persoon; dat menschelijk wezen, dat wij Adam noemen. Na hem daarentegen zijn al zijn nakomelingen *middellijk* geschapen, want elke ontvangenis en elke geboorte is afhankelijk gesteld van den wil des mans en de dracht der vrouw.

Terwijl we dus rein en zuiver uit Gods hand voortkomen, komen we tegelijk onder de erfschuld van Adam, die ons is toegerekend, en ter wille van deze erfschuld brengt God de Heere ons door onze ontvangenis en geboorte in gemeenschap met de zonde van ons geslacht.

Hoe dit toegaat, is een mysterie, dat nooit iemand zal doorgronden; maar zóóveel staat vast, dat dit inbrengen in de gemeenschap der zonde van ons geslacht plaats heeft door de voortteling, in geheel die wondere wereld, die met de ontvangenis begint en eindigt in onze geboorte.

Komen we nu tot den persoon des Middelaars, dan hangt alzoo alles aan deze ééne vraag: *Stond ook Jezus onder de erfschuld, ja, dan neen?* Of om het zoo duidelijk mogelijk uit te spreken: Is ook aan den mensch Jezus Christus *de erfschuld van Adam toegerekend?*

Luidt op die vraag het antwoord: *Ja;* dan natuurlijk moest ook de Christus, evenals een iegelijk onzer, *als gevolg van deze erfschuld* in zonde ontvangen en geboren zijn.

Overal waar toegerekende erfschuld is, volgt ook noodwendig als uitvloeisel van deze erfschuld een besmet worden met de zonde. Maar ook omgekeerd, waar geen erfschuld is, en we dus te doen hebben met een, die *onnoozel* of onschuldig is, daar *kan* ook geen besmetting met de zonde volgen, maar moet de persoon *onbesmet* blijven.

En hierover nu kan noch mag aarzeling bestaan. Er moet beleden, getuigd en staande gehouden, dat aan den mensch Jezus Christus de schuld van Adam *niet* is toegerekend.

Immers, indien gij één oogenblik de geestelijke onvoorzichtigheid kondt begaan, om in uw ziel en zinnen plaats te geven aan de gedachte: Ook aan den mensch Jezus Christus is de schuld van Adam *wel* toegerekend, — dan, het mag geen oogenblik verzwegen, is heel uw Evangelie weg.

Bedenk toch wel, indien aan den Christus als mensch de erfschuld van Adam is toegerekend, dan moet ook Hij in zonde ontvangen en geboren zijn, en alsdan heeft Hij niet voor ons *borgtochtelijk,* maar voor zichzelven *persoonlijk* geleden, en is er dus geen bloed der verzoening meer.

Indien aan den mensch Jezus Christus de erfschuld van Adam is toegerekend, dan is Hijzelf door zijn ontvangenis en geboorte aan den dood en de verdoemenis onderworpen geweest, en kon Hij niet ten leven komen dan door wederom geboren te worden.

En ook, indien aan den mensch Christus Jezus de erfschuld van Adam is toegerekend, zoo volgt van tweeën één, óf dat deze mensch zelf een Middelaar noodig zou hebben, óf wel, dat ook wij evenals de mensch Christus Jezus zonder Middelaar ten leven kunnen gaan.

Niet ernstig, niet dringend genoeg kunnen we daarom tegen deze geheele voorstelling waarschuwen. Ze mist *elken* grond. Ze moet *onvoorwaardelijk* bestreden en verworpen. Van eenige *persoonlijke* toerekening aan den mensch Jezus Christus van Adams schuld kan noch mag ooit of ergens sprake zijn, of, we herhalen het, heel het Evangelie der verzoening is weg.

Heel de Schrift staat er dan ook tegen.

Toegerekend is Adams schuld aan Adams nakomelingen. Onze Heer en Heiland nu is geen nakomeling van Adam. Hij bestond vóór Adam en

komt niet na hem. Hij is niet lijdelijk geboren gelijk wij, maar heeft zelf het vleesch uit Maria *aangenomen.* Hij staat niet onder Adam als zijn hoofd, maar is zelf een nieuw Hoofd, die anderen onder zich heeft. »Ziedaar ik en de kinderen, die mij God gegeven heeft!" Hebr. 2 : 13.

Want wel wordt in Luk. 3 : 23—38 een geslachtstafel van Jozef gegeven, die eindigt met de woorden: »den zoon van Adam, den zoon van God;" maar uitdrukkelijk voegt de Evangelist in vs. 23 hierbij, dat dit was »*naar men meende*". Zóó toch staat er: »Zijnde, alzoo men meende, de zoon van Jozef, den zoon van Heli." Het was dus *niet* zoo.

In Matth. 1 wordt het geslacht van Jozef, den man van Maria, niet hooger opgevoerd dan tot Abraham, den vader aller geloovigen.

En wel zegt Petrus op den Pinksterdag van David, dat hij wist, hoe God »uit de vrucht zijner lendenen den Christus verwekken zou", maar onder de uitdrukkelijke beperking: »zooveel het vleesch aangaat".

Bovendien, wie wél inziet en belijdt, dat de Zone Gods niet een menschelijken *persoon,* maar slechts een menschelijke *natuur* heeft aangenomen, zoodat het »ik" in Jezus altoos blijft *de persoon des Zoons,* die ziet en tast, dat de persoon van Jezus geen nakomeling van Adam of wien ook *kan* zijn, en elke toerekening van erfschuld aan dezen persoon van den Christus dus zijn goddelijken Persoon vernietigt.

Stipt, strikt en streng moet dus elke gedachte en elke voorstelling, alsof er, op wat wijs ook, van eene toerekening van Adams schuld aan den mensch Jezus Christus ooit ofte immer sprake kan zijn, uitgebannen en bestreden.

Van toerekening van schuld is bij den Christus geen sprake; Hem *is* niets toegerekend. De zonde, die Hij droeg, nam Hijzelf vrijwillig, hoogepriesterlijk, borgtochtelijk, als onze Middelaar, op zich.

XIX.

DE HEILIGE GEEST IN HET MYSTERIE DER VLEESCHWORDING.

> Het Woord is vleesch geworden, en heeft onder ons gewoond, en wij hebben zijne heerlijkheid aanschouwd. Joh. 1 : 14.

Nog ééne vraag rest ons in deze uiterst teedere en heilige materie, t. w. wat in het toebereiden van Jezus' lichaam het eigen werk en de buitengewone officie geweest zij van God den Heiligen Geest.

De Zone Gods heeft aangenomen een volkomen waarachtige menschelijke natuur, naar lichaam en ziel beide. Hij heeft die echte, wezenlijke menschelijke natuur aangenomen, niet in een staat van ongeschondenheid, maar in den staat van gevallenheid, ingezonkenheid en verzwakking. En eindelijk, deze ingezonken menschelijke natuur heeft de Zone Gods aangenomen uit ons geslacht, uit Adams nakroost, bepaaldelijk uit den maagdelijken schoot van Maria.

Terwijl nu echter alle menschelijke personen, die als nakomelingen van Adam uit een vrouw, door teling des mans, geboren worden, niet alleen geboren worden in een verzwakte natuur, maar ook als doemschuldige zondaars, doordien hun de schuld van Adam toegerekend en de erfzonde in hen overgebracht wordt, is dit bij den Middelaar niet alzoo.

Hem is de erfschuld van Adam *niet* toegerekend, overmits Hij niet als menschelijke *persoon* geschapen is, maar slechts de menschelijke *natuur* aannam. Dientengevolge is de erfzonde op Hem dan ook *niet* overgegaan, en is Hij nooit, nimmer, ook niet één ondeelbaar oogenblik, *zondaar* geweest. Wel droeg Hij als Middelaar, Borg en Hoogepriester de zonden der uitverkorenen, maar dit deed Hij voor hen, in hun plaats, hen vervangende; iets wat Hij niet zou hebben kunnen doen, indien Hijzelf zondaar ware geweest of onder verband van erfschuld ware ontvangen. Een rund in Israël, dat wegens stooterigheid gedood moest, kon niet op het altaar komen. Wat op het altaar komen zou, moest rein, gaaf, volkomen zijn. Het borgtochtelijk, plaatsbekleedend, hoogepriesterlijk dragen van anderer schuld sluit het zelf staan onder erfschuld en het zelf in gemeenschap met de zonde liggen volstrekt en algeheellijk uit.

Nu blijft intusschen nog deze vraag ter beantwoording over: Hoe hebben wij ons die buitengewone werking van den Heiligen Geest te verklaren, waardoor teweeg is gebracht, dat de Zone Gods onze gevallene natuur heeft kunnen aannemen, zonder door de smet der zonde bezoedeld te worden?

Want wel geven we voetstoots toe, dat het ons niet voegt of past, uit nieuwsgierigheid dieper in deze geheimnissen in te dringen, dan zoover de Heilige Schrift ons bij de hand neemt en er inleidt; maar iets dergelijks bedoelen we dan ook niet; eer verfoeien we dit en achten het zonde.

Maar al is het den mensch ongeoorloofd te willen spieden en gluren door de reten van een gordijn, dat God de Heere niet koninklijk voor hem openschuift, toch mag en moet hij wel terdege zich rekenschap geven van de beteekenis, die bij het uitspreken van zulk een mysterie elk der woorden, die hij bezigt, heeft. En dat juist is het, wat bovengenoemde vraag bedoelt.

De vleeschwording Christi staat op dit punt in verband met het wezen der zonde, met het karakter der erfzonde, met de verhouding tusschen ziel en lichaam, met de wedergeboorte en met de inwerking van den Heiligen Geest in de geloovigen, en het is deswege voor de klaarheid van onze bevatting onmisbaar, dat wij over de verhouding van Jezus' menschelijke natuur tot deze gewichtige stukken ons een heldere voorstelling maken.

De zonde is niet een soort geestelijke bacterie of smetstof, die als een bestanddeel van tastbaren aard in het bloed van de moeder verscholen ligt en alzoo in de aderen van het kind zou worden opgenomen. Zonde is niets stoffelijks, is niets tastbaars, zonde is iets zedelijks en geestelijks van aard. Ze behoort niet tot de zichtbare, maar tot de onzichtbare dingen, waarvan wij wel de gevolgen, vruchten en uitwerkingen kunnen waarnemen, maar wier wezen aan onze waarneming ontsnapt.

Te allen tijde heeft daarom de Christelijke kerk tegenover de Manicheërs en aanverwante ketters en sekten volhardend en volstandig beleden, dat de zonde niet als een soort stoffelijke substantie mocht beschouwd, die ergens als smetstof in ons vleesch en bloed zou huizen, maar dat integendeel de zonde beschouwd en beleden moest als de ontstentenis, het gemis, het ontbreken, het niet aanwezig zijn, het derven, het beroofd zijn van de oorspronkelijke gerechtigheid, waarin Adam en Eva na hun schepping uit de hand Gods leefden, tierden en bloeiden, ja, blonken en schitterden in heerlijken luister.

Er is noch bestaat over dit punt eenig geschil ten principale, van wat naam ook, onder hen, die de paden des geloofs bewandelen, want allen erkennen, dat »zonde" is een *berooving,* en wel de *berooving,* het *verlies,* het *gemis,* de *ontstentenis* van de »oorspronkelijke gerechtigheid".

Van eenige voorstelling, alsof de erfzonde dus uitsluitend in het vleesch en bloed zou schuilen en alzoo uit het vleesch en bloed op en in onze ziel overgaan, mag geen sprake wezen. Dit zijn altemaal voorstellingen, die als ergerlijke dwaling dienen verworpen.

Intusschen is hiermeê nog slechts één punt aangegeven van de lijn, waarlangs ons oog den gang der zonde heeft na te speuren; en indien we, ter nadere bepaling van deze lijn, nu ook het tweede punt pogen vast te stellen, stuiten wij op een belangrijk geschil tusschen de Roomsche kerk en ons.

Naar de voorstelling der Roomsche kerk namelijk heeft God Almachtig, toen Hij Adam schiep, eerst Adam afgeschapen en eerst daarna Adam, die nu als mensch af was, ingezet in de »oorspronkelijke gerechtigheid". Dit komt er dus op neer, dat eens menschen natuur gaaf, af, voltooid en volkomen is, alvorens ze »gerechtigheid" bezit, en dat nu deze oorspronkelijke gerechtigheid als een kleed of sieraad dezen mensch wordt omgehangen.

Gelijk ónze natuur ook zonder kleed of sieraad af en voltooid is, en nu dat kleed of sieraad er van achteren slechts bijkomt, om het uittreden niet eere in de wereld mogelijk te maken, zoo ook leert Rome, dat de menschelijke natuur in zichzelf voltooid en af was, eer ze nog gerechtigheid bezat, en nu eerst daarna met gerechtigheid gekleed en gesierd is.

De Gereformeerden daarentegen konden dit nimmer toegeven, maar hielden steeds staande, dat de »oorspronkelijke gerechtigheid" een onmisbaar bestanddeel van de menschelijke natuur zelve uitmaakt; dat dus de menschelijke natuur in Adam niet af was zonder deze gerechtigheid; dat de oorspronkelijke gerechtigheid niet iets was, dat bij Adams natuur bijkwam, maar dat, toen hij geschapen was, zijn menschelijke natuur, als onmiddellijke eigen levensuiting, deze oorspronkelijke gerechtigheid bezat.

Men gevoelt, welke tweeërlei beschouwing hieruit voortvloeit voor de zonde. Leer ik toch, dat Adams natuur af was, eer hij nog de oorspronkelijke gerechtigheid bezat, dan blijft die natuur ook op zichzelve een gave natuur, indien hij later die oorspronkelijke gerechtigheid verliest, en omschrijf ik de zonde uitsluitend als *carentia justitiae originalis*, d. i. als ontstentenis van gerechtigheid.

Men sprak dit meestal uit onder dezen vorm: Was de oorspronkelijke gerechtigheid een *natuurlijk* of een *bovennatuurlijk* goed? Indien een *natuurlijk* goed, dan werd, door haar weg te nemen, ook de natuur zelve geheel verdorven; maar ook, indien *boven*natuurlijk, dan verloor die natuur wel haar eere en luister, maar bleef als natuur ongeveer in dezelfde kracht.

Met name Bellarminus vatte dit zóó op, dat aan 's menschen natuur

van nature ziekte, begeerte, strijd enz. eigen zijn, en dat nu de oorspronkelijke gerechtigheid als een »gouden teugel", gelijk hij het noemt (*Castiov.* Tom. 4, c. v. col. 15, 17, 18), op deze natuur was opgelegd om deze ziekte, deze begeerlijkheid, dezen strijd in toom te houden en te onderdrukken, zoodat, toen de oorspronkelijke gerechtigheid of die teugel wegviel, vanzelf de ziekte, de begeerte, de strijd en de dood onbeteugeld losbraken. Slechts van *Thomas* van Aquinas, aan wien ook Calvijn zooveel dankte, en dien de tegenwoordige paus, tot onze niet geringe vreugde, weer met geestdrift aan zijn priesters aanbeval, moet getuigd, dat hij op dit punt zuiverder liep.

Dit laatste komt met name uit bij de definitie van wat zonde is. Immers, stel ik, dat ziekte, begeerte enz. eigenlijk van nature in den mensch zaten, toen God hem schiep, en dat slechts een bovennatuurlijke genade deze tegen en ten onder hield, dan is de zonde ook *niets anders* dan gemis van deze gerechtigheid, een puur ontkennend iets, een ontstentenis. Leer ik daarentegen en belijd ik, dat de oorspronkelijke gerechtigheid tot de menschelijke natuur zelve behoorde en er niet bovennatuurlijk bijkwam, dan treedt de zonde onder tweeërlei gezichtspunt op. En wel *ten eerste* als gemis, verlies, ontstentenis, berooving van de oorspronkelijke gerechtigheid; maar ook *ten tweede* als bederf, ontreddering, verbreking en uit de voegen lichting van onze natuur zelve. En dat laatste nu erkent ook *Thomas Aquinas*, waar hij in zijn *Sumd Theol.* prima secundae, q. 82, art. 1 leert, dat de zonde niet enkel ontstentenis en berooving is, maar een toestand van bederf, waarin te onderscheiden is 1°. iets, dat ontbreekt en er zijn moest, t. w. het gemis van de oorspronkelijke gerechtigheid, en 2°. iets, dat er is en niet zijn moest, t. w. een ontstelde schikking van de deelen en vermogens der ziel.

In dien zin nu ongeveer oordeelden ook onze vaderen, dat de zonde niet iets *stoffelijks* is, maar *ontstentenis van oorspronkelijke gerechtigheid*, maar dat, overmits deze oorspronkelijke gerechtigheid tot onze gave natuur behoorde, dit gemis van oorspronkelijke gerechtigheid onze natuur volstrekt niet onaangetast liet, maar onze natuur zelve ontredderde, uit de voegen van haar evenwicht lichtte en bedierf. »Waar onze natuur alzoo is bedorven geworden, dat wij in zonde ontvangen en geboren worden."

Een voorbeeld heldere dit op.

Des zomers bloeit in uw vensterbank een prachtige geranium, gekoesterd door de warmte en het licht der zon. Maar zie, de winter valt in, en nu komt er voor warmte vorst, en door die vorst gaat uw geranium dood. De stengels verdorren, de bladen verschrompelen, de bloem valt af, en niet lang meer, of de plant ligt beschimmeld en verrot voor u.

Hoe komt dit nu?

Er is toch niets geschied, dan dat de vroegere gloed der zon week en wegging.

Volkomen waar. Edoch, die warmte en dat licht behoorden tot de natuur der geranium. Geen geranium is zonder dien gloed denkbaar. Zal de geranium kunnen tieren en bloeien, dan is het onmisbaar, dat de warmte en het licht in haar indringen. Gaan dus die gloed en die warmte weg, dan blijft de geranium volstrekt niet wat zij was, maar verliest de gaafheid van haar natuur, en door dat ongaaf worden en schenden van haar natuur ontstaan kwijning, verdorring, beschimmeling, giftig gas ten laatste en als finale de dood.

En zie, zoo nu ook is het met de menschelijke natuur. Adam in het paradijs was die bloeiende plant, tierende in het schijnsel van de warmte en het licht des Heeren. Door de zonde liep nu Adam van uit dit lieflijk schijnsel weg. En gevolg hiervan was niet slechts, dat Adam nu donker en koud wierd, maar dat door gemis van wat tot zijne natuur hoorde, die natuur verkwijnde, dorren ging en verwelkte, dat allerlei booze schimmel en gezweer over zijn wezen kwamen en er een positief proces begon, dat de kiem des doods in zich droeg en alzoo in den eeuwigen dood moest eindigen.

Feitelijk en historisch kan men dan ook nu nog zelfs bewijzen: 1°. dat het lichaam der menschelijke natuur thans nog meer verzwakt en ingezonken is, dan bijv. in de dagen der Reformatie; en 2°. dat kwade hebbelijkheden van een bepaald karaktersoort nu nog van vader op kind soms overgaan, ook waar vroege dood van den vader de overplanting door gewoonte en opvoeding afsneed.

Vergelijkt men dus Adam naar ziel en lichaam vóór den val met u of mij naar ziel en lichaam na den val, dan bestaat er niet slechts het verschil, dat de Zonne der gerechtigheid ons van nature niet meer bestraalt, maar ook dat, tengevolge van dit weggaan van de oorspronkelijke gerechtigheid, onze natuur naar ziel en lichaam ontredderd, verzwakt, ontsteld, uit haar evenwicht gelicht en bedorven is.

Nu erft deze bedorven natuur over van vader op kind. Gelijk onze Geloofsbelijdenis in Art. 15 belijdt, dat de erfzonde is een verdorvenheid der geheele natuur en een erfelijk gebrek, waarmede de kleine kinderen zelfs besmet zijn in hunner moeders lichaam en die in den mensch allerlei zonde voortbrengt, zijnde in hem als een wortel derzelve."

Intusschen moet hier wel gelet op de verhouding tusschen onzen persoon en ons ik.

De ontredderde toestand van ons vleesch en bloed is wel tot zonde prikkelend en neigend, gelijk men dit als gevolg van sommige schriklijke

ziekten bij haar slachtoffers waarneemt; maar toch, als er geen persoonlijk ik was, dat zich prikkelen liet, zou hier geen zonde uitkomen. En zoo ook de verbreking van het evenwicht tusschen de vermogens der ziel, die het verdonkeren van ons verstand, het vervalschen van ons gevoel en de verslapping van onzen wil na zich sleept, drijft wel de hartstochten aan, maar toch, als er geen ik, geen persoonlijk ik was, waarop dit kon werken, bleef alle zonde uit. Het eigen merk van zonde wordt op dit bederf dus eerst daardoor gedrukt, dat de menschelijke persoon, als ik, zich van God heeft afgekeerd en nu in die ontredderde ziel en dat verdorven lichaam als één zondig verschijnsel verdoemelijk voor God staat.

Is het nu vaste wet, dat uit den onreine een onreine komt, en heeft God onze geboorte aan voortteling uit zondaren gebonden, dan volgt hieruit vanzelf, dat wij van nature geboren worden: 1°. zonder oorspronkelijke gerechtigheid; 2°. met een ontredderd lichaam; 3°. met een ziel zonder innerlijke harmonie; en 4°. met een persoonlijk ik, dat van God is afgekeerd.

Ware nu de Middelaar ook als onzer een, d. w. z. als menschelijke persoon, door den wil des mans geboren, dan zou dus ook de Heere Jezus Christus geboren zijn zonder oorspronkelijke gerechtigheid, met een verzwakt lichaam, met een disharmonische ziel en met een ik, dat van God lag afgekeerd.

Nu daarentegen de Middelaar niet geboren is als menschelijke *persoon*, maar slechts aannam onze *natuur*, en ook niet door den wil des mans, maar door een werking van den Heiligen Geest is ontvangen, nu kan er in den Middelaar *niet* geweest zijn een van God afgekeerd ik, en kan dus ook de zwakheid der natuur, die Hij uit onzen gevallen staat aannam, in Hem geen oogenblik een zondig karakter gedragen hebben. Of om het concreet te zeggen: wel was er in die gevallen natuur, wat Hem prikkelde om te begeeren, maar nooit is in Hem die prikkeling tot begeerte geworden. Jezus' verzoeking en Jezus' strijd lagen niet als bij ons zóó, dat ons *ik* en onze *natuur* tegen God begeerden maar zóó, dat zijn aangenomen natuur den prikkel der begeerte tegen zijn heilig *ik* inzette, maar nooit overmocht.

Dientengevolge dient alzoo beleden, dat het eigen werk van den Heiligen Geest daarin bestaan heeft: 1°. dat hier niet een nieuwe menschelijke *persoon* geschapen is, maar een menschelijke *natuur*, die de Zoon aannam en in één persoon met zijn goddelijke natuur vereenigde; en 2°. dat van het God-menschelijk *ik* van den persoon van den Middelaar, die ook naar zijn menschelijke natuur geestelijk leven bezat, afgeweerd is de innerlijke besmetting, die ons ik en onze persoonlijkheid, op een voor ons onbegrijpelijke wijze, door onze geboorte uit onze moeder ondergingen.

Van wedergeboorte, die niet onze natuur, maar onzen persoon raakt, kan alzoo bij den Christus geen sprake zijn.

Wel daarentegen van gaven des Heiligen Geestes, om in toenemende mate de verzwakte natuur, die de Middelaar had aangenomen, dienstbaar te maken aan zijn heilig bedoelen, en ten leste, niet in *wedergeboorte*, maar in de opstanding, door een allerontzaglijkst wonder des Heeren Heeren de verzwakte natuur van den Middelaar heerlijk om te zetten in een volkomen luisterrijke natuur, waaruit elk spoor van inzinking verdween en die tot volle ontplooiing gedijd was.

ZESDE HOOFDSTUK.

DE MIDDELAAR.

XX.

DE HEILIGE GEEST IN DEN MIDDELAAR.

> Die door den eeuwigen Geest zichzelven Gode onstraffelijk opgeofferd heeft.
> Hebr. 9 : 14.

Zoo bleek dan op klare en duidelijke wijze, wat het heerlijke werk van den Heiligen Geest was in de vleeschwording des Woords.

De eeuwige Zoon nam niet onzen persoon, maar onze natuur aan. Die natuur nam Hij aan naar ziel en lichaam. Hij nam ze naar het stoffelijk deel aan uit Maria, en nam ze dus aan, niet in staat van heerlijkheid, maar in staat van zwakheid. En dat dit nu kon zonder zonde, d. w. z. dat de Zoon een ingezonkene natuur aannam, met dien verstande, dat Hij wel haar *zwakheden,* maar niet haar *zondigheden* overnam, dát was de wondere vrucht van het wondere werk van den Heiligen Geest.

Christus stond *niet* onder Adam. Hem is Adams schuld derhalve *niet* toegerekend. En overmits Hem deze schuld *niet* was toegerekend, kon en mocht Hij ook niet in zonde ontvangen en geboren worden. Hij nam dus aan al de zwakheid, al de ingezonkenheid onzer natuur, maar in niets haar zondigen aard of neiging. Integendeel, zijn menschelijke ziel, die in het God-menschelijk *ik* haar persoon vond, bezat oorspronkelijke *gerechtigheid,* ook al miste Messias zelfs de betrekkelijke *heerlijkheid* van Adam vóór den val. Reden waarom er, gelijk ons vorig artikel besloot, bij den Messias wel *opstanding* is, maar geen *wedergeboorte.*

Zijn heilige Doop was zeer zeker gelijk aan het waterbad van Johannes overige doopelingen, d. i. een Doop tot verzoening der zonde ; edoch plaatsbekleedend, zielvervangend, hoogepriesterlijk, borgtochtelijk voor ons.

Toch is hiermeê het bijzondere werk van den Heiligen Geest aan den persoon des Middelaars nog op verre na niet ten einde. Er is toch niet alleen een werk van den Heiligen Geest in de vleeschwording des Woords, maar ook wel terdege *in het Middelaarswerk*. Iets, waarbij we achtereenvolgens te letten hebben op de *ontwikkeling* van zijn menschelijke natuur, de *wijding* tot zijn ambt, zijn *vernedering* tot in den dood, zijn *opstanding*, *verhooging* en *wederkomst*.

Spreken wij dan eerst van *de ontwikkeling van Jezus' menschelijke natuur*. Van een »leven van Jezus", we merkten het reeds meermalen op, willen we niets weten. Het schrijven van een »leven van Jezus" is in ons oog óf een valsche titel óf ongeoorloofd. Een *valsche titel*, indien men een levensbeschrijving zegt te geven, en metterdaad van elke psychologische verklaring van zijn leven afziet. Of wel *ongeoorloofd*, bijaldien een poging wordt gewaagd, om de heerlijke, wondere krachten, die in den Christus openbaar wierden, te verklaren uit zijn menschelijke natuur.

Er is geen »leven van Jezus" geweest, in den zin van een menschelijk, persoonlijk aanzijn; en de neiging, om thans de lectuur van onze eenvoudige Evangeliën te vervangen door allerlei »biographieën van Jezus van Nazareth", beoogt en bedoelt in den grond niets anders, dan om den geheel eenigen persoon van den Godmensch op één lijn met alle genieën en groote mannen te plaatsen, Jezus te vermenschelijken en daardoor den Messias in Hem te vernietigen. Wat men met een vreemd woord noemt: den Christus *seculariseeren*. En daartegen nu komen wij met al de kracht, die in ons is, op.

De God-menschelijke persoon des Heeren heeft niet een leven doorleefd, maar heeft één machtige daad van gehoorzaamheid bestaan door zich te *vernederen*, en is uit die vernedering niet opgeklommen door krachten, die in de menschelijke natuur scholen, maar door een gansch buitengewone daad van de sterkte der kracht Gods.

Wie een leven van Jezus waagt te schrijven en het werkelijk doet, kan niet anders dan zijn menschelijke natuur teekenen. De goddelijke natuur toch heeft geen geschiedenis, doorloopt geen proces, maar blijft eeuwig zichzelve gelijk.

Dit neemt echter niet weg, dat men zeer goed, naar de behoefte onzer beperktheid, afzonderlijk vragen kan, op welke wijze de menschelijke natuur van den Christus zich ontwikkeld heeft; en het was uitsluitend die vraag, die wij in het onderhavige geval stelden.

En dan onderwijst de Heilige Schrift ons, dat er in de menschelijke natuur van Jezus wel terdege een *toenemen* was. »En Jezus *nam toe* in wijsheid, en in grootte, en in genade bij God en de menschen," lezen wij aan het slot van Lukas 2. Er was dus in zijn menschelijke natuur

wel terdege een voortgang van minder naar meer, een verloop, een proces, een ontwikkeling.

Dit zou niet zoo kunnen geweest zijn, indien de goddelijke natuur des Heeren voor het menschelijk *ik* in den Messias in de plaats ware getreden. Dan toch zou de majesteit van de Godheid de menschelijke natuur altoos en ganschelijk vervuld hebben.

Maar dit was dan ook niet zoo.

De menschelijke natuur was in den Middelaar waarachtig, d. w. z. naar lichaam en ziel bestond ze alzoo, gelijk eens menschen lichaam en eens menschen ziel in ons bestaan; en elke inwerking van goddelijk leven, goddelijke mogendheid en goddelijk licht kon niet anders naar buiten treden, dan op de wijze en naar de mate, die door de eigenaardigheid en de beperktheid van onze menschelijke natuur bepaald en aangegeven was.

Denkt men zich nu, naar de gewone voorstellingswijze, Adams toestand verkeerdelijk zóó, dat bij Adam zonder val de onzondige ontwikkeling *buiten* den Heiligen Geest en dus *vanzelf* zou hebben plaats gehad, alsdan is het volkomen begrijpelijk, dat men zich ook de ontwikkeling van de onzondige natuur van den Christus buiten den Heiligen Geest denkt.

Is men daarentegen door de Heilige Schrift beter geleerd, en weet men, dat niet alleen alle *gaven en krachten* en *vermogens* in den mensch, maar dat ook de *werking* en *oefening* van deze krachten en vermogens uitvloeisels zijn van een werk des Heiligen Geestes in ons, dan valt hiermeê terstond ook op de ontwikkeling van Jezus' menschelijke natuur een geheel ander licht, en verstaan we wat het zeggen wil, dat *God Hem den Geest gaf niet met mate.*

Dit toch duidt aan, dat ook de menschelijke natuur van den Christus den Heiligen Geest ontving. Niet, natuurlijk, zóó, dat Hij eerst eenige jaren zonder den Heiligen Geest leefde en daarna op een gegeven oogenblik dien Geest ontving. Maar met dien verstande, dat al de oogenblikken zijns aanzijns, telkens naar gelang er vatbaarheid bestond, de gaven en werkingen van dien Heiligen Geest zijn deel waren.

Reeds in de ontvangenis, de dracht en de geboorte van den Christus bewerkte de Heilige Geest dus niet alleen een afscheiding van de zonde, maar bracht tevens in positieven zin teweeg, dat in de menschelijke natuur van den Christus de heerlijkste gaven, krachten en vermogens werden ingelegd, waarvoor die natuur vatbaar is. Deze gaven, krachten en vermogens ontving de menschelijke natuur in Christus, en dan lette men er scherp op, *niet van den Zoon,* door mededeeling uit zijn goddelijke natuur, maar *van den Heiligen Geest,* door mededeeling aan de menschelijke natuur van Messias.

Deze gaven, krachten en vermogens ontving de menschelijke natuur van den Christus intusschen niet aanstonds *met haar volle werking.* Eer integendeel aanvankelijk geheel *werkeloos.*

Gelijk in den zaadkorrel een kracht sluimert, die straks in een boom kan uitgroeien, zoo ook schuilen er in ons, menschen, van onze jeugd af gaven en vermogens, die nog niet werken. In een jong wichtje van het vrouwelijk geslacht, dat aan moeders borst ligt, schuilt reeds het vermogen om op haar beurt zelve de moederborst aan een ander wicht te bieden; zelfs zijn de organen er reeds voor aanwezig; maar zoomin dat vermogen als dat orgaan werkt nog. Zoo school in ons ons denken, spreken, oordeelen en wat niet al, reeds terwijl onze moeder ons in haar schoot droeg, maar zonder dat nog eenige werking, welke dan ook, van deze vermogens denkbaar was.

En in dien zin nu zeggen we, dat ook de Christus naar zijn menschelijke natuur wel reeds in de ontvangenis de gaven, vermogens en krachten van den Heiligen Geest had ontvangen, maar zonder dat deze vooralsnog uitkwamen, zich toonden of werken konden.

De Heilige Geest bedeelde deze gaven, krachten en vermogens aan de menschelijke natuur van den Christus toe »*zonder mate*", zegt Johannes de Dooper in Joh. 3 : 34. Dit drukt een tegenstelling uit. En wel deze tegenstelling, dat aan andere personen deze gaven, krachten en vermogens van den Heiligen Geest slechts *met mate,* d. i. onderscheidenlijk, voor een deel, naar ieders individueele roeping of bestemming, worden toebedeeld. Maar dat nu bij den Christus daarentegen dit onderscheidene, individueele, wegviel, en dat Hem deze gaven, krachten en vermogens in die mate werden toebedeeld, dat nooit of nimmer in den Christus eenig gevoel kon ontstaan of optreden: »Ook die gave des Geestes behoefde Ik nog!" Hij behoefde *niets.* Hij bezat *alles.* En wel, let er op, niet krachtens zijn goddelijke natuur; die immers daarom niets ontvangen *kon,* wijl zij de eeuwige volheid zelve is; maar krachtens zijn menschelijke natuur, die door den Heiligen Geest met deze heerlijke gaven was toegerust.

Ware het nu hierbij gebleven, dan zou de Christus wel al deze gaven, krachten en vermogens bezeten hebben, maar ze zouden nimmer zijn *uitgekomen,* nooit hebben gewerkt. Daarom greep er nu nog een andere daad van den Heiligen Geest aan de menschelijke natuur van den Christus plaats, hierin bestaande, dat de Heilige Geest alsnu aan die gaven, krachten en vermogens allengs zoo meer en in toenemende mate haar werking en oefening schonk.

Dit hing af van de opeenvolging der dagen en jaren, die Jezus in de dagen zijner vernedering doorliep. In kiem was alle wijsheid in zijn hart gelegd. Maar daarom wist Hij als kind van één jaar, door het middel zijner menschelijke kennis, toch nog niet bijv. van de Heilige Schrift. Wel de eeuwige Zoon. Die had de Heilige Schrift zelf aan zijn kerk geschonken. Maar de menschelijke kennis van den Middelaar had volstrekt geen vrije beschikking over zijn goddelijke kennis. Integendeel. Terwijl de goddelijke kennis nooit iets leerde, maar alles van eeuwigheid af wist, moest de menschelijke kennis in den Heere daarentegen alles aanleeren, wist de menschelijke natuur van zichzelve niets. Hier is dus die *toeneming in wijsheid*, waarvan de Evangelist in Luk. 2 : 52 spreekt. Een toeneming, die niet doelt op het *vermogen*, maar alleen op de *werking* daarvan. En daarin nu juist toonde zich het aanhoudende en doorgaande der vernedering van Jezus, dat Hij, die alles wist naar zijn goddelijke natuur, eerst niets wist naar zijn menschelijke, en wat Hij als mensch wist, eerst door aanleeren onder de inwerking van den Heiligen Geest te weten kwam.

Wat nu op die wijze van zijn toenemen in wijsheid gold, gold ook van zijn toenemen in grootte en in genade bij God en bij de menschen. De »grootte" doelt op Jezus' lichaam en wat bij de menschelijke natuur met den lichaamsgroei saamhangt. Niet als Adam *volwassen* geschapen, maar als onzer een, d. i. *als kind, geboren*, moest Jezus ook naar het uitwendige toenemen, grooter worden, groeien, zich ontwikkelen. En ook dit groeien was niet tooverachtig, maar werkelijk. Hiermeê is dit bedoeld. Toen Jezus als kind op den schoot van Maria lag, of als knaap in den timmerwinkel van zijn pleegvader toezag, was Hij niet een schijnkind met al de wetenschap van een rijk-ontplooiden grijsaard, maar wezenlijk *kind*, zoodat zijn blik op de dingen, de bewegingen van zijn kinderlijk gemoed, zijn gewaarwordingen en overdenkingen tred hielden met zijn leeftijd. Wel was die ontwikkeling diep, heerlijk, vol, alles overtreffend, wat bij andere kinderen gezien was, zoodat Hij als knaap van twaalf jaar de oude rabbijnen in den tempel reeds verbaasde. Maar hoe krachtig, heerlijk en bezield men zich dien groei, die ontwikkeling in het Kindeke Jezus ook denke, altoos blijft het toch de ontwikkeling van een kind, dat eerst op den schoot lag, toen loopen leerde, allengs knaap en jongeling werd en alzoo opgroeide tot den wasdom des mans.

En gelijk nu de Heilige Geest, bij elk verder uitgroeien van Jezus' menschelijke natuur, aanstonds aan de gaven en krachten, die in deze natuur gelegd waren, een verdere en ruimere werking schonk, zoo was het ook met den stand van Jezus' menschelijke natuur tegenover God en menschen.

Ook in »genade" toch »bij God en bij de menschen" nam Jezus toe; iets,

wat natuurlijk niet doelt op *vergevende* genade, daar menschen ons geen genade in dien zin bewijzen kunnen en reeds alle ontstentenis van zonde in Jezus alle genade, in dien zin opgevat, uitsluit. Neen, genade is hier *goede gunst,* en doelt op het leven des gemoeds, dat bij zijn ontplooiing en ontwikkeling tweeërlei openbaren kan, t. w. óf hetgeen aan God en menschen *hindert,* óf hetgeen aan God en menschen *welgevallig* is. En nu wordt van Jezus getuigd, dat bij zijn opgroeien door de inwerking van den Heiligen Geest gaven en vermogens, hebbelijkheden en eigenschappen, krachten en hoedanigheden uit het gemoedsleven zijner menschelijke natuur naar buiten traden, waarop het aanschijn Gods met welgevallen rustte, en die de menschen, die om hem waren, verkwikkend en weldadig aandeden.

Ook afgezien van zijn Messiasambt stond de persoon des Middelaars alzoo naar zijn menschelijke natuur al de dagen van zijn vernedering op aarde onder de aanhoudende, gedurige en doordringende inwerking van den Heiligen Geest.

De Zoon, die niets behoeft, maar als God alles eeuwig, met den Vader en den Heiligen Geest, in zichzelf bezit, had uit ontferming over onzen jammer onze menschelijke natuur aangenomen. En overmits het nu tot de geaardheid en de eigendommelijkheid van onze menschelijke natuur behoort, dat zij haar heerlijke gaven, krachten en vermogens niet uit zichzelve put, maar ontvangt van den Heiligen Geest, en, na ze ontvangen te hebben, ook alleen onder gestadige inwerking van den Heiligen Geest kan doen werken, zoo heeft de Zoon ook hierin de eigenaardigheid van onze natuur niet verkracht, maar, hoewel Hij de Zoon was, de toebereiding, verrijking en bewerking van zijn menschelijke natuur niet aan den Heiligen Geest *uit de handen genomen,* maar van den Heiligen Geest willen *ontvangen.*

Hoe nu desniettemin de Heilige Geest eerst bij den heiligen Doop op Jezus kon nederdalen, na reeds van zijn ontvangenis af zonder mate aan Hem geschonken te zijn, kan hij alleen verstaan, die het verschil doorziet tusschen hetgeen aan iemand *persoonlijk* eigen is, en hetgeen eerst op u komt *met uw ambt.*

XXI.

NIET ALS BIJ ONS.

Toen werd Jezus van den Geest weggeleid in de woestijn. Matth. 4 : 1.

Onnadenkend stelt men zich het menschelijk bestaan in Jezus meestal zóó voor, alsof de menschelijke natuur van onzen Middelaar rechtstreeks haar bezieling en bekwaming van de goddelijke natuur des Zoons ontving. En ten deele ligt hier ook een waarheid in. In uzelven maakt gij onderscheid tusschen uw ik en uw natuur. Zoo zult ge zeggen: »Ik heb mijn natuur tegen", of: »Ik heb mijn natuur meê." Gij onderscheidt dus tusschen uw persoon en uw natuur. En staat die onderscheiding eenmaal vast, dan weet ieder, dat het wel terdege zijn *persoon* is, die zijn *natuur* bezielt en aandrijft.

Breng ik dit nu op het hoogheerlijk bestaan van den Middelaar over, dan mag, ja moet ik ook bij Hem onderscheiden tusschen zijn menschelijke *natuur* en zijn *persoon*. Die persoon bestond van eeuwig, die natuur nam Hij in den tijd aan. Die persoon toch was de tweede Persoon in het Drievuldig Wezen. En gelijk nu mijn persoon invloed op mijn natuur oefent, zoo mag en moet dus ook van den Christus beleden, dat zijn persoon wel terdege op zijn menschelijke natuur werkte, of wat hetzelfde zegt (daar in den Zoon de *goddelijke* persoon en de *goddelijke* natuur schier saamvallen), dat de Godheid des Heeren rechtstreeks zijn menschelijke natuur beheerschte. Dit is de meening van wat Gods kinderen belijden, als ze zeggen, dat »de Godheid des Heeren zijn menschheid heeft ondersteund;" en in zooverre is hierop niets aan te merken.

Wel daarentegen zou men misgaan, indien men onderstelde, dat de *Godheid des Middelaars* bij Jezus' menschelijke natuur de taak vervuld had, die anders steeds bij de menschelijke natuur wordt vervuld *door den Heiligen Geest.*

Dit is *niet* zoo. Dan toch zou de waarachtigheid van Jezus' menschelijke natuur in perikel komen. En dat weerspreekt de Heilige Schrift dan ook ten stelligste.

Toch is het noodig, hier zeer nadrukkelijk op te wijzen, omdat de invloed van den Heiligen Geest op het Middelaarswerk door de kerk nog nimmer genoegzaam beleden is.

Het maakt meestal den indruk, alsof het werk des Heiligen Geestes pas begint, als het Middelaarswerk op aarde volbracht is, en alsof tot op dien tijd toe de Heilige Geest zijn goddelijken Sabbat vierde.

En dit nu is zeer bepaald tegen de duidelijke leering der Heilige Schrift, die ons er telkens en telkens op wijst, hoe de Heere Jezus, toen Hij op aarde was, zijn Middelaarswerk steeds onder de leiding en drijving van den Heiligen Geest vervuld heeft.

Ten deele bleek ons deze invloed reeds een vorig maal, toen wij over de ontwikkeling van Jezus' menschelijke natuur spraken. Thans dient dit nader aangetoond van de *wijding tot zijn ambt.*

Reeds door den geest der profeten getuigde Hij hier zelf van, toen Jesaja's mond dit roepen van Messias uitsprak: »De *Geest des Heeren Heeren* is op mij, omdat Hij mij gezalfd heeft, om een blijde boodschap te brengen den zachtmoedigen." Maar wat uit de profetie niet kon vermoed, is het groote feit van de »nederdaling des Heiligen Geestes op Messias" aan de Jordaan. Wat Hij door Jesaja sprak, doelde hier wel op, maar sloeg toch meer nog terug op de zalving in den vrederaad. Doch toen aan de Jordaan Jezus uit het badwater opklom, en de Heilige Geest zichtbaar, in gedaante gelijk als een duive, nederdaalde, en de stem van den hemel riep: »Deze is mijn geliefde Zoon!" — eerst toen was die zalving verwerkelijkt.

Over deze hoogheilige gebeurtenis zelve slechts een enkel woord. Dat Jezus niet voor den vorm, maar *om alle gerechtigheid te vervullen,* gedoopt werd, toont dat Jezus, *met onze zonden beladen,* afdaalde in het doopbad. Johannes laat dan ook de betuiging: »Zie het Lam Gods, dat de zonden der wereld wegneemt!" *voorafgaan* aan de mededeeling van hetgeen bij de Jordaan geschied is. Men mag het zich dus niet zóó voorstellen, alsof Jezus eerst door den Doop in zijn Messiasambt was ingezet. Integendeel. Hij was gezalfd van eeuwigheid af, en nooit, nooit moogt ge zijn menschelijk bewustzijn een oogenblik u denken, zonder dat Hij, naar de mate zijner ontwikkeling, die Messiastaak op zich voelde rusten. Ze lag in zijn hoogheiligen Persoon; ze kwam er niet eerst later bij, maar was op Hem gelegd, eer Adam viel. En naarmate dus zijn Persoon in zijn menschelijk bewustzijn gestalte verkreeg, was die gestalte altoos de gestalte van den Middelaar. Duidelijk merken we dit dan ook aan den twaalfjarigen Jezus in den tempel, die klaar en beslist spreekt van »de dingen zijns Vaders", waarin Hij verkeeren moest. En duidelijker nog vlak vóór den

Doop, uit het gebiedend zeggen tot Johannes: »Laat nu af, de gerechtigheid moet haar eisch hebben."

Maar hoezeer deze zalving ook van eeuwigheid was, en Jezus' menschelijk bewustzijn reeds lang vóór den Doop in deze taak inleefde, toch is het eerst bij den Heiligen Doop, dat Jezus de eigenlijke wijding tot het ambt ontving. Dit blijkt vooreerst daaruit, dat Jezus eerst van dat oogenblik af publiek in zijn ambt van leeraar optrad. Niet minder uit het gebeurde zelf, daar de stemme Gods van den hemel Hem als Messias aanwees. Maar bovenal uit de nederdaling van den Heiligen Geest zelven.

Die nederdaling van den Heiligen Geest kan toch niet beteekenen, dat Jezus dusver *buiten* den Heiligen Geest had verkeerd en nu pas met den Heiligen Geest in gemeenschap trad. Dit is in Hem, die van den Heiligen Geest ontvangen is, volstrekt ondenkbaar. En is het nu waar, staat het nu vast, dat de Heere reeds van zijn ontvangenis af heerlijk met de gaven des Heiligen Geestes was toegerust, zóó zelfs, dat Hem *de Heilige Geest gegeven was zonder mate*, dan kan noch mag dus ook de nederdaling van den Heiligen Geest bij den Doop anders verstaan worden, dan van zijn bepaalde wijding tot het ambt.

Gelijk ons het duidelijkst in Sauls voorbeeld bleek, is de *ambtelijke* mededeeling des Heiligen Geestes van de *zaligmakende* gemeenschap van den Heiligen Geest ganschelijk onderscheiden. De zaligmakende gemeenschap is onverbrekelijk en onlosmakelijk. Ook dán zelfs, als Gods kind evenals Jeremia zichzelf vervloekt, bidt nog de Heilige Geest in hem met onuitsprekelijke verzuchtingen. Vandaar, dat David van zijn verkiezing zeker blijft, ook al roept hij uit: »Neem uwen Heiligen Geest niet van mij." Dit »wegnemen van den Heiligen Geest" toch raakte uitsluitend de *ambtelijke* mededeeling.

Zoo was de Geest des Heeren op Saul, niet persoonlijk, niet zaligmakend, maar *ambtelijk*, en kon dus ook weer van hem wijken, ja voor een boozen geest plaats maken. En evenzoo kon David dien ambtelijken Geest tijdelijk verliezen, ook al bleef hij persoonlijk vastgeklemd in het bundelken der levenden.

Trekt ge nu deze lijn ook bij Jezus door, dan is het volkomen met het Evangelisch verhaal en de voorstelling der apostelen in overeenstemming, dat Jezus persoonlijk in zijn menschelijke natuur geen oogenblik zonder de gemeenschap van den Heiligen Geest was, en dat toch de ambtelijke gemeenschap met den Heiligen Geest eerst bij de Jordaan tot stand kwam. En dat wel in dien zin, dat, terwijl persoon en ambt bij ieder ander gescheiden ligt en eerst bij den dood weer uiteengaat, bij den Messias daarentegen het ambt met den persoon verbonden blijft ook in en door en na

len dood, en er meê verbonden zal blijven tot op het oogenblik, dat Hij net Koninkrijk aan God en den Vader zal overgeven, opdat God zij alles n allen. Vandaar de teekenende opmerking van Johannes: »Ik zag den Geest op Hem nederdalen *en op Hem blijven.*"

En vraagt men nu ten slotte, waarom deze sterk sprekende gebeurtenis, met deze teekenen verzeld, bij een persoon als de Middelaar noodig was, let dan op drieërlei. *Ten eerste,* Jezus moest waarachtig mensch ook in zijn ambt wezen, en het moest dus ook met zijn ambt naar echt menschelijke wijze toegaan. Optreding op dertigjarigen leeftijd. Openlijke ordening. Zalving met den Heiligen Geest. *Ten tweede,* voor Jezus' eigen menschelijk bewustzijn was deze sterk sprekende, machtige openbaring van den hemel noodig. De strijd der verzoeking zou voor Hem absoluut zijn, d. i. alle beschrijving te boven gaan. Deswege moest ook de indruk van zijn wijding voor zijn menschelijk bewustzijn onuitroeibaar wezen. En *ten derde,* voor de apostelen, en door hen voor de kerk, was het noodig, dat de echte Messias van alle pseudo-messiassen en anti-christussen duidelijk en zonder eenigen twijfel achter te laten herkenbaar was. Vandaar dan ook, dat de apostel Johannes er zich zoo sterk op beroept.

Is alzoo het eigen werk van den Heiligen Geest bij de eigenlijke wijding tot het ambt sterk sprekend, duidelijk aangewezen en in het oog loopend, niet minder stellig toont de Heilige Schrift ons, hoe deze ambtelijke invloed van den Heiligen Geest den Middelaar in geheel de uitvoering van zijn ambt verzelde.

Merk er al aanstonds op, wat vlak na den Doop gebeurde. Vooreerst lezen we bij Luk. 4 : 1, dat Jezus alstoen »*vol was van den Heiligen Geest*", en voorts, dat Hij onmiddellijk daarop »door den Geest geleid werd in de woestijn". En Mattheüs voegt er nog aan toe, dat dit uitdrijven in de woestijn bepaaldelijk ten doel had: »opdat Hij verzocht zou worden van den Duivel."

Van Elia, Ezechiël en anderen lezen we herhaaldelijk, dat de »Geest hen opnam" en ergens heenbracht. Dit staat blijkbaar in verband met wat we hier van Jezus lezen. Slechts met dit verschil, dat bij hen de drijvende kracht als *uitwendig* tot hen kwam en op hen werkte, terwijl Jezus zelf vol van den Heiligen Geest was en de drang, de persing, de aandrijving bij Hem zich *in het binnenste* zijner ziel openbaarde. Maar hoezeer wij ook deze drijving van den Heiligen Geest in de eigen ziel des Heeren stellen, toch was ze van *de eigen aandrift* van Jezus' natuur onderscheiden. Jezus uit zichzelf zou *niet* naar de woestijn gegaan zijn, en dat Hij er toch heenging, was gevolg van de drijving des Heiligen Geestes. Alleen zóó komt hetgeen er staat tot zijn recht.

Deze drijving van den Heiligen Geest blijft dan ook niet tot dit ééne feit beperkt, maar op gelijke wijze lezen wij in Luk. 4 : 4, dat Jezus, toen de verzoeking geëindigd was, »door de kracht des Geestes" wederkeerde naar Galilea en zijn openlijk profetenambt door de prediking des Woords aanving.

Kennelijk is dus de bedoeling van de Heilige Schrift, wél te doen uitkomen, dat de menschelijke natuur, die Jezus had aangenomen, uit zichzelve onbekwaam was voor zoo heerlijk werk als de Messias te vervullen had, en dat alleen een machtige en aanhoudende inwerking en drijving van den Heiligen Geest de menschelijke natuur zóó sterkte en verhoogde, dat ze den Zone Gods tot instrument kon dienen bij zijn ondoorgrondelijk werk.

Jezus zelf was zich hiervan bewust en heeft bij den aanvang van zijn optreden hier opzettelijk op gewezen. Zoodra Hij toch in hun synagoge openlijk zijn ambt aanvaardde, sloeg de Heere Jesaja 61 : 1 op, las voor: »*De Geest des Heeren Heeren is op mij, daarom heeft de Heere mij gezalfd,*" en liet op die voorlezing volgen: »Heden is die Schrift in uwe ooren vervuld geworden."

En niet alleen dat de Heilige Geest Hem dreef en naar zijn menschelijke natuur ondersteunde bij zijn strijd met Satan en het optreden als profeet, neen, ook bij zijn machtige daden is het Jezus zelf, die op deze kracht van den Heiligen Geest wijst, als de mogendheid, die zich in zijn doen openbaarde. Zie maar in Matth. 12 : 28. Daar is sprake van een dier machtige daden, waardoor de Heer een bezetene verlost had van de macht des boozen geestes, die hem bekneld en gedrukt hield. En wat zegt Jezus zelf hier nu van? Dit: *Indien ik door den Geest Gods de duivelen uitwerp,* zoo is dan het Koninkrijk van God tot u gekomen." Lezen we bovendien in de apostolische brieven telkens, dat de *krachten* der gezondmakingen en der genezingen krachten zijn, die van den Heiligen Geest uitgaan, dan mag de mededeeling, dat ook in Jezus *krachten werkten,* niet anders verstaan worden, dan van krachten des Heiligen Geestes. Ja, meer nog, als we van Jezus telkens lezen, dat »Hij verheugd werd in den Geest", dat »Hij ontroerd werd in den Geest", dat Hij »zeer bewogen werd in den Geest", dan kan dit zeer zeker zeggen willen: Hij werd verheugd, ontroerd, bewogen in zijn eigen menschelijken geest; maar volledig is deze verklaring stellig niet. Dan toch schrijft de Schrift: »Hij werd zwaarlijk zuchtende in *zijn* geest." Matth. 8 : 12. Veel liever verstaan we deze uitdrukkingen: »Hij werd verheugd, ontroerd, bewogen in den Geest," dan ook van die diepere en heerlijker aandoeningen, waartoe de menschelijke natuur dán pas bekwaam wordt, als ze zich in den Geest verdiept en

verliest. Want wel volgt er in Joh. 11 : 38: »Jezus, bewogen zijnde *in zichzelven,*" maar vooral bij Jezus zien we hierin geen tegenstelling. Was »de Heilige Geest altijd op Hem blijvende", dan kan van eenzelfde diepe aandoening *beide* gezegd, zoowel dat Hij bewogen was in zichzelven, als dat »Hij ontroerd was in den Geest".

Doch hoe men ook deze uitspraken verklare, in elk geval blijkt uit het bovenstaande, dat men zeer verkeerd doet, door bij dat deel van Jezus' Middelaarswerk, dat Hij bij de Jordaan begon en in de Paaschzaal besloot, de werking, den invloed en de ondersteuning van den Heiligen Geest uit het oog te verliezen.

De menschelijke natuur is nu eenmaal in den raad Gods, en dientengevolge in de schepping, aangelegd op inwerking van den Heiligen Geest. Zonder die inwerking kan de menschelijke natuur niet tot haar ontplooiing komen, evenmin als de rozeknop zich uitplooien kan zonder de inwerking en den invloed van den gloed der zon. Gelijk het oor niet hooren kan en dus geen oor is zonder het *geluid,* en het oog niet zien kan en dus geen oog is zonder het *licht,* zoo ook is onze natuur geen volkomene menschelijke natuur zonder de instraling en inwoning van den Heiligen Geest.

Toen derhalve de Zoon de menschelijke natuur aannam, nam Hij haar zooals ze is, d. w. z. als een natuur, die onbekwaam was tot iets en buiten machte tot een heilig werk, anders dan door den Heiligen Geest.

Daarom dan werd Hij ontvangen van den Heiligen Geest, opdat de menschelijke natuur, die Hij aannam, van meetaf begaafd en begiftigd ware met al die vermogens en eigenschappen, die haar rijk en krachtig maken. Daarom werd bij zijn opgroeien dit door den Geest in zijn natuur gelegde nu ook voorts door dien Heiligen Geest ontwikkeld en ontplooid. Daarom werd Hij tot zijn ambt gewijd door mededeeling aan zijn menschelijke natuur van de heerlijke ambtelijke gaven, die voor het Messiasambt vereischt waren, en waardoor Hij nu nog als Priester voor ons bidt en als Koning over ons heerscht. Maar daarom dan ook is Hij op elke schrede van zijn Messiasambt steeds door den Heiligen Geest geleid, gedreven, bezield en ondersteund.

En vraagt men nu ten slotte, of deze mededeeling van den Heiligen Geest aan Jezus' menschelijke natuur dan evenzoo toeging als bij ons, dan antwoorden we met te wijzen op *drieërlei* onderscheid.

Ten *eerste* namelijk vindt de Heilige Geest bij ónze natuur altoos de tegenstreving der goddeloosheid in ons hart. Dit nu was bij Jezus *niet* alzoo. Immers, in zijn menschelijk hart was zonde noch ongerechtigheid. De poel, die in óns hart, gelijk onze Confessie zegt, altoos opborrelt, welde in zijn hart *niet* op. De Heilige Geest had derhalve in Jezus' menschelijke natuur niets te verdringen, niets te bestrijden.

Ten tweede, bij ons in onze menschelijke natuur is de inwerking en invloed, de ondersteuning en leiding van den Heiligen Geest altoos *individueel,* d. w. z. ten deele en onvolmaakt; in Jezus' menschelijke natuur daarentegen was die centraal, volmaakt en in niets een ledig overlatende.

En *ten derde,* de Heilige Geest vindt in onze menschelijke natuur een »persoon", een »ik" inwonen, dat met die natuur tegen God staat; terwijl de Heilige Geest in Jezus' menschelijke natuur een »ik", een »persoon" vond, die de goddelijke natuur deelachtig en heilig in den hoogheerlijksten zin was.

Immers, de Zoon, die de menschelijke natuur in eenigheid des persoons had aangenomen, was zelf medewerkend met den Heiligen Geest.

XXII.

DE HEILIGE GEEST IN HET LIJDEN VAN MESSIAS.

> Die door den eeuwigen Geest zichzelven opgeofferd heeft. Hebr. 9 : 14.

Zoo zagen we dan, wat het heerlijke werk van den Heiligen Geest was, in de ontwikkeling van Jezus' menschelijke natuur, in de wijding tot zijn Messiasambt, in zijn strijd met Satan en in de werken zijner kracht. Thans wacht ons de taak om dit heerlijk werk van den Heiligen Geest ook aan te toonen in Jezus' lijden en sterven, in zijn opstanding en verheerlijking.

Verdiepen wij ons in zijn lijden en sterven eerst.

In den brief aan de Hebreën, hoofdstuk 9, het veertiende vers, vraagt de apostel: »Indien het bloed van dieren de onreinen heiligt tot de reinigheid des vleesches, hoeveel te meer zal het bloed van Christus uw geweten niet reinigen van doode werken?" En bij die tegenstelling lascht hij dezen tusschenzin in: »Het bloed van dien Christus, *die door den eeuwigen Geest zichzelven Gode onstraffelijk opgeofferd heeft.*"

Over de beteekenis van deze woorden is lang en veel gestreden. Beza en Gomarus verstonden onder dien »eeuwigen Geest" de goddelijke natuur van den Christus. Calvijn met de meeste reformatoren liet deze uitdrukking slaan op den Heiligen Geest. Terwijl in onze dagen de uitleggers, vooral van rationalistische zijde, er eenvoudig onder verstaan: de spanning van Jezus' menschelijke natuur.

Zonder aarzelen beamen we ook te dezen de uitlegging van Calvijn, die tevens de zienswijze te kennen geeft van verreweg de meeste rechtzinnige Bijbelverklaarders.

En waarop nu komt dit verschil tusschen Beza en Calvijn neder? Weer op hetzelfde onderscheid, waar we telkens op wezen. Het is namelijk eeniglijk de vraag, of de Middelaar bij zijn eigen menschelijke natuur de werking, die anders van den Heiligen Geest komt, vervangen heeft door een inwerking van den Zoon, of wel, dat ook bij en in de menschelijke natuur van den Christus de gewone inwerking van den Heiligen Geest plaatsgreep.

Zeer velen, dit moet toegestemd, stellen zich in onze dagen het eerste voor, ook zonder er zich duidelijk rekenschap van te geven. In Jezus' persoon waren immers de goddelijke en menschelijke natuur vereenigd; waarom, zoo vragen ze, zou dan God de Heilige Geest hier nog bij moeten komen, om de menschelijke natuur te bekwamen? Kon dan God de Zoon dit niet zelf doen? En in die lijn doordenkende, komen ze dan tot de slotsom, dat in den Middelaar, die zelf God was, al het goddelijke gevonden wierd, zoodat het zin noch beteekenis zou hebben, nog van een eigen werk van den Heiligen Geest ten opzichte van den Middelaar te spreken.

Toch moet, gelijk we reeds telkens aantoonden en hier nogmaals herhalen, dit gevoelen tegengestaan.

Men lette er toch wel op, dat de menschelijke natuur door God alzoo geschapen is, dat ze nooit eenige deugd of heiligheid buiten den Heiligen Geest hebben kan. De oorspronkelijke gerechtigheid in Adam was even-goed als het nieuwe leven in de wedergeborenen vrucht en werking van den Heiligen Geest.

Er kan in den mensch geen goed wonen, dan door inwoning van den Heiligen Geest. Niet alsof die Heilige Geest als een vreemd iets bij de menschelijke natuur bijkwam, maar in dien zin, dat de menschelijke natuur evenmin heilig leeft zonder instraling van den Heiligen Geest, als het oog zonder instraling van het licht ziet.

En in de tweede plaats lette men er op, dat het werk *van den Zoon*, naar de onderscheiding der Personen in het ééne Goddelijk Wezen, een ander is dan het werk *van den Heiligen Geest*, met name ten opzichte van onze menschelijke natuur. De Heilige Geest kon geen vleesch worden. Dat kon alleen de Zoon. De Vader heeft nooit alle ding aan den Heiligen Geest overgegeven, maar wel aan den Zoon. En zoo ook de Heilige Geest werkt uit den Zoon, maar ook de Zoon is van den Heiligen Geest afhankelijk voor de toebrenging van zijn verworven heil aan de enkele personen. De Zoon neemt wel onze natuur aan en treedt daardoor in betrekking tot heel ons geslacht, maar alleen de Heilige Geest kan persoonlijk in de enkele zielen zóó indringen, dat Hij den Zoon bij de kinderen Gods verheerlijkt.

Voegt men nu deze beide saam en brengt men ze over op den Middelaar, dan vindt men derhalve, dat ook in Jezus de menschelijke natuur niet kon buiten de voortdurende instraling van den Heiligen Geest. Reden waarom de Schrift dan ook getuigt: »Hij geeft Hem den Geest niet met mate." En evenzoo vindt men dan, dat de Zoon bij zijn eigen natuur de plaats van den Heiligen Geest niet *kon* vervangen, maar naar de ordinantiën van de goddelijke huishouding ook voor zijn eigen menschelijke natuur

van het ondersteunend werk van den Heiligen Geest afhankelijk was.

En vraagt men, of dan toch de godheid des Heeren zijn menschheid niet ondersteund heeft, dan antwoorden we: Ongetwijfeld, maar nooit buiten den Heiligen Geest om. Ons zinken en bezwijken komt daarvandaan, dat we den Heiligen Geest loslaten, bedroeven, uitstooten; en Jezus' overwinnen en zegepralen had dáárin zijn oorzaak, dat de godheid geen enkel oogenblik den Heiligen Geest in zijn menschheid losliet, maar dien Heiligen Geest omklemde en aan Hem kleefde met een mogendheid der liefde en een drang der innigheid, als alleen in den Zoon denkbaar is.

De menschelijke natuur heeft haar grenzen. Zij is vatbaar om den Heiligen Geest in zich op te nemen en aldus een tempel van den Heiligen Geest te zijn. Dit gaat niet boven haar aard, maar ligt veel meer in het plan van haar schepping. Maar die vatbaarheid is eindig. En waar tegen die menschelijke natuur de eeuwige dood inkomt, daar verliest ze ten slotte haar spankracht en ontglipt aan de gemeenschap van den Heiligen Geest. Een kind van God bezit dan ook volstrekt geen onverliesbaar goed in zichzelf. Ons onverliesbaar goed bezitten we alleen als leden van Jezus' lichaam. Stonden we op onszelven, dan zou eens »de eeuwige dood" ons evengoed van den Heiligen Geest scheiden en ten leste verdoen. Zoo ligt heel ons heil in Christus. Hij is ons anker, geworpen in het binnenste voorhangsel.

En neem nu de menschelijke natuur van den Christus. Ook die natuur is met den eeuwigen dood in botsing gekomen en is door den eeuwigen dood heengegaan. Dat moest wel. Want ging de Middelaar alleen door den *tijdelijken* dood, dan zou de eeuwige dood nog onbetaald liggen. En vraagt men nu: »Hoe is dat mogelijk geweest? Hoe kon de menschelijke natuur van den Christus daardoor heengaan, zonder te bezwijken? Voor Hem bestond toch geen Middelaar, die Hem hield? Hij ging alleen in dien dood in, doorstierf dien dood en dronk hem tot op de heffe uit!" dan moet hierop geantwoord: »Dat zou ook niet hebben kunnen plaatsgrijpen, daar zou Jezus' menschelijke natuur ook onder bedolven zijn, dat zou zelfs de instraling van den Heiligen Geest ten leste hebben verbroken, indien niet de godheid des Zoons die menschelijke natuur had gesteund, d. w. z indien de oneindige mogendheid der goddelijke natuur de menschelijke natuur bij haar inzinking niet had ondervangen.

Vandaar dan ook, dat de heilige apostel niet zegt: »Die door den *Heiligen Geest* zichzelven opgeofferd heeft", maar door den »eeuwigen Geest"; twee uitdrukkingen, die niet geheel hetzelfde zijn. Er is namelijk onderscheid tusschen den Heiligen Geest als derde Persoon der Drieëenheid buiten mij gedacht en de werking van den Heiligen Geest, die in mij is uitgestort.

Zoo dikwijls we bijv. lezen: »Hij was vol des Heiligen Geestes", is niet alleen de Persoon, maar ook en meer nog *de inwerking* van den Heiligen Geest in de zielen bedoeld. En zoo nu ook is er bij Jezus verschil in, of ik zeg: »Ontvangen van den Heiligen Geest", »de Heilige Geest daalde op Hem neder" enz., waar kennelijk *de Persoon* des Heiligen Geestes bedoeld is, dan wel of ik lees: »Jezus, vol zijnde des Heiligen Geestes", of »zich offerende door den eeuwigen Geest". In die beide laatste uitdrukkingen toch is geen sprake van den Heiligen Geest als tegen den geest van Jezus overstaande, maar als door den geest van Jezus in zich opgenomen, met dien geest van Jezus vereenzelvigd. Schier in gelijken zin als wat wij in Hand. 15 lezen: »Het heeft den Heiligen Geest *en ons* goedgedacht." Terwijl de uitdrukking *eeuwige* Geest gekozen is, juist om uit te drukken, dat het de godmenschelijke Persoon des Heeren was, die met den Heiligen Geest in zóó onlosmakelijke gemeenschap trad, dat zelfs de eeuwige dood zijn natuur niet *kon* verbreken.

Een nader indringen in het lijden des Heeren maakt dit nog duidelijker.

Onze Heer en Middelaar heeft niet daardoor ons verzoend en gezaligd, dat Hij feitelijk bespogen, gegeeseld, met doornen in het hoofd gestoken en ten slotte aan het kruis gehangen en gedood is, maar dit namelooze lijden verkreeg eerst kracht te onzer redding door zijn liefde en willige gehoorzaamheid. Gemeenlijk onderscheidt men dit als de lijdelijke en actieve voldoening. Onder *lijdelijke* voldoening verstaat men dan het feitelijk dragen en uitstaan van pijn, angst, lijden en doodsbanden, en onder de *actieve* voldoening den ijver voor Gods eer, de trouw, de liefde en het goddelijk mededoogen, waarmeê de Middelaar *gehoorzaam* wierd tot in den dood, ja, tot in den dood des kruises. En beide *zijn* metterdaad onderscheiden. Satan bijv. draagt óók straf en zal eeuwig die straf dragen. Het lijden *moet* Satan dus ondergaan. Maar wat bij Satan ontbreekt, is de bereidwilligheid hiertoe. Dit echter ontneemt aan de straf in niets haar geldigheid. Een moordenaar, die geschavotteerd wordt en tot op het laatst tegen God en menschen vloeken blijft, ondergaat zijn straf toch, en dat wel, zonder dat er aan de volledigheid van die straf iets ontbreekt. Is de schuldige, die op het schavot sterven moet, boetvaardig, bidt hij God en menschen om vergeving en biedt hij zonder tegensparteling zijn hals aan den beul, dan is dit wel heerlijk, maar met de straf heeft het niets te maken; die wordt er op zichzelf noch beter noch minder door.

Bij onzen Middelaar was er dus wel terdege nog heel iets anders dan een lijdelijke strafvoldoening. Niemand dwong Jezus. Hem, die de goddelijke natuur in zijn eigen Persoon deelachtig is, kon niemand dwingen. Jezus offerde zich dus geheel vrijwillig. »Zie, ik kom om uwen wil te doen,

in de rolle des Boeks is van mij geschreven, en Gij hebt mij het lichaam toebereid!" Om tot die vrijwillige zelfofferande te kunnen geraken, had Hij even vrijwillig dat toebereide lichaam aangenomen. »Die in de gestaltenisse Gods zijnde, het geen roof geacht heeft, Gode evengelijk te zijn, maar heeft zichzelven vernietigd." En alsnu in gedaante gevonden gelijk een mensch, heeft Hij zichzelven nu voorts »vernederd, gehoorzaam geworden zijnde tot in den dood des kruises." »Hoewel Hij de Zoon was, heeft Hij toch gehoorzaamheid geleerd." En om tot de hoogste betooning van die gehoorzaamheid in den dood te komen, heeft Hij zichzelven innerlijk ten doode gewijd, naar zijn eigen verklaring in het hoogepriesterlijk gebed: *Ik heilig mijzelven voor hen.*

En dit nu leidt tot de vraag, — en hiervoor verzoeken we nu uw volle opmerkzaamheid, — dit leidt nu tot de vraag: Heeft Jezus nu die gehoorzaamheid, die toewijding geoefend *buiten* zijn menschelijke natuur, of wel zóó, dat ze juist *in* zijn menschelijke natuur uitkwam? En dan moet ongetwijfeld het laatste beleden. De goddelijke natuur *kan* niet leeren, voor de goddelijke natuur *bestaat* geen verzoeking, de Zoon *kon* niet anders dan den Vader met oneindige liefde eeuwig minnen. Er is in de goddelijke natuur geen meer of minder. Dit te zeggen is de goddelijke natuur vernietigen. Dan houdt zij op goddelijk te zijn. Als er dan ook staat: »Hoewel Hij de Zoon was, heeft Hij gehoorzaamheid geleerd," dan beteekent dit volstrekt niet, dat de Zoon, *als God*, gehoorzaamheid geleerd heeft; want bedenk toch wel, dat een God nooit kan gehoorzamen, veel min gehoorzaamheid leeren. Een God heerscht, regeert, gebiedt, maar gehoorzaamt nooit. Evenmin als een koning dienen kan, kan een God gehoorzamen. En gelijk een persoon, die koning is, alleen dán u dienen kan als slaaf, wanneer hij zijn vorstelijke majesteit verbergt en onkenbaar maakt en nu in slavenkleed voor u treedt, zoo ook kon God, de Zoon, alleen dáárdoor gehoorzamen, dat Hij zijn goddelijke majesteit verborg, zichzelf vernietigde en als een verachte onder de menschen voor ons trad. »Hoewel Hij de Zoon was" moet dus in dezen zin verstaan: Hoewel Hij wezenlijk, innerlijk, naar zijn verborgen Wezen metterdaad God de Zoon was, is Hij nochtans in zulk een staat van vernedering voor u getreden, dat ge hier niets van merktet, zóó zelfs, dat Hij gehoorzaamheid geleerd heeft.

En staat het alzoo vast, dat de Middelaar als mensch in zijn menschelijke natuur zulk een ijver voor God en zulk een mededoogen met zondaren heeft betoond, dat Hij uit willige zelfofferande zichzelf in den dood gegeven heeft en gehoorzaamheid tot in den dood betoonde, dan spreekt het vanzelf, dat zijn menschelijke natuur deze heilige krachten niet *kon* oefenen

zonder inwerking van den Heiligen Geest; en wederom, dat de Heilige Geest deze inwerking in zijn menschelijke natuur niet zou hebben kunnen tot stand brengen, tenzij God de Zoon dit gewild en begeerd had. Het roepen van den Psalmist: »*Ik heb vermaak* om uwen wil te doen, o mijn God, en uw wet is in mijn binnenste"! is niets dan het roepen van den Messias. De Zoon wilde alzoo zichzelven vernietigen, dat zijn menschelijke natuur onder den eeuwigen dood kon doorgaan; en opdat zij dit *zou* kunnen, ving Hij in haar op al de mogendheid van den Heiligen Geest.

Aldus heeft dan de Zoon »door den eeuwigen Geest" zichzelven opgeofferd, opdat wij den levenden God dienen zouden, gelijk Paulus zegt, en zoo ziet men dan tevens, wat aanleiding voor Beza en Gomarus gaf, om met Calvijns uitlegging niet geheel voldaan te zijn. Bij Calvijn bleef het de werking van den Heiligen Geest, maar buiten de godheid des Zoons omgaande. En daarom nu gevoelden Beza en Gomarus, dat er iets aan haperde. Immers, de Zoon heeft zichzelven vernietigd, gehoorzaam geworden zijnde, en indien nu al het werk hier alleen een werk van den Heiligen Geest was, dan wierd hiermede feitelijk het werk van den Zoon vernietigd.

Om dit nu te voorkomen, vielen zij in een tegenovergesteld uiterste en meenden nu, dat omgekeerd de Heilige Geest er buiten diende gesloten te worden, en dat onder »den eeuwigen Geest" de Zoon zelf ware te verstaan naar zijn goddelijke natuur. Eene verklaring, die daarom niet aannemelijk is, overmits de goddelijke natuur des Zoons nergens als »geest" wordt aangeduid.

Toch gingen ze niet geheel feil, en gelijk we zagen, moest de verzoening van deze twee strijdige meeningen daarin gezocht, dat gelet worde op het verschil tusschen den Heiligen Geest, die als *persoon* buiten onze natuur bestaat, en die *werking* van den Heiligen Geest, die onze natuur in zich opneemt en met haar eigen inwerking vereenzelvigt. En overmits nu de Zoon door zijn godheid zijn menschelijke natuur tot die vereenzelving van haar werking met de werking van den Heiligen Geest in deze ontzaglijke, onze natuur verre tebovengaande worsteling met den eeuwigen dood bekwaamd heeft, daarom wordt door den apostel beleden en door ons hem eerbiedig nagezegd, dat de zelfofferande van den Middelaar tot stand kwam door de werking van den eeuwigen Geest.

Niet eerst dus op den Pinksterdag schuift de Heilige Geest zijn werking in het verlossingswerk in, om de verworven heilvrucht aan de kerk uit te deelen, maar diezelfde Heilige Geest, die alle leven in de schepping bezielt, onze menschelijke natuur ophoudt en bekwaam maakt, en het openbaringswerk in Israël en de profeten tot stand bracht, diezelfde Heilige Geest is het, die ook het lichaam van den Christus toebereidde, zijn

menschelijke natuur met genadegaven versierde, die gaven bij haar ontwikkeling tot werking bracht, Hem wijdde tot zijn ambt, Hem leidde in de verzoekingen, Hem tot duiveluitwerping bekwaamde, en zoo ook eindelijk zijn menschelijke natuur in staat stelde, om dat eeuwig werk der voldoening te volbrengen, waardoor onze zielen zijn verlost.

XXIII.

DE HEILIGE GEEST IN DEN VERHOOGDEN MIDDELAAR.

> Krachtelijk bewezen de Zoon van God te zijn, naar den Geest der heiligmaking, uit de opstanding der dooden.
> Rom. 1 : 4.

Dat de Heilige Geest een eigen werk vervuld heeft aan en in de menschelijke natuur van den Messias, toen deze langs de onderscheidene trappen van zijn *vernedering* afdaalde tot in den bittersten dood, is thans, zoo we hopen durven, met genoegzame duidelijkheid verklaard en toegelicht.

Doch daarmeê ontstaat dan ook vanzelf deze nieuwe vraag, of namelijk dit eigen werk van den Heiligen Geest aan en in Jezus' menschelijke natuur ook plaatsgreep, toen Hij langs de onderscheidene trappen zijner *verhooging* opklom naar zijn alles tebovengaande heerlijkheid. M. a. w. of de Heilige Schrift ons ook op een inwerking van den Heiligen Geest wijst bij de Opstanding, de Hemelvaart, het Koningsregiment en de Wederkomst des Heeren.

Onderzoeken wij, eer we tot de beantwoording van deze vraag overgaan, van welken aard zulk een inwerking van den Heiligen Geest op de verhooging van den Middelaar zou kunnen geweest zijn.

Dit gevoelt ieder toch: die werking, indien ze plaatsgreep, moet een geheel andere zijn geweest, dan bij de *vernedering*.

Toen de Zone Gods afdaalde langs de onderscheidene trappen van vernedering, werd aan zijn menschelijke natuur geweld aangedaan. De vernedering ging niet alleen tegen den aard van zijn *goddelijke*, maar evenzeer tegen den aard van zijn *menschelijke* natuur in. Pijn lijden, gekrenkt worden, hoon en spot verdragen, zich laten geeselen en bespuwen, en eindelijk den vreeslijken kruisdood sterven, is ons tegennatuurlijk. Dreigt zulk een lijden ons, genaakt ons zulk een smart, dan is onze eerste, natuurlijke aandrift, om zulk een lijden van ons af te weren, er ons tegen te verzetten, het te ontvlieden. Wat we den Heiland in Gethsémané hooren kermen, was de volkomen natuurlijke uiting van ons menschelijk gevoel. Hij toch droeg in Gethsémané niet slechts gewoon menschelijk lijden,

maar werd neergebogen onder den vloek en zwelgde al den toorn Gods in tegen de zonde van het menschelijk geslacht. Toen moest de menschelijke natuur in Jezus wel worstelen tegen den druk van dien toorn in, en het roepen: »Vader, laat dezen drinkbeker van mij voorbijgaan!" was in zijn volle diepte gemeend en hield niets in, dan den natuurlijken kreet van ontzetting, dien zijn menschelijke natuur, juist omdat ze menschelijk was, wel moest slaken. En wat in Gethsémané het sterkst uitkwam, greep, hoewel in mindere afmeting, toch door heel Jezus' ingaan in vernedering plaats. Jezus' vernedering was niet enkel één ingaan in gemis en berooving, maar een steeds armer worden, tot Hij op het laatst niets overhield, dan een plek gronds in een verborgen hof, waar Hij weenen, en een stuk hout voor kruispaal, waarop Hij sterven kon. Voor vleesch en hart heeft Jezus achtereenvolgens *alles* afgelegd, tot Hij ten leste zonder vriend of broeder, zonder één toon meer van liefde te hooren, temidden van gegier en gespot zijner lasteraars eenzaam aan het kruis heenstierf. Wel »heeft Hij den wijnpersbak *alleen* getreden"!

Maar moet zijn vernedering in dien vollen, werkelijken, altoos dieper gaanden zin opgevat, dan bevreemdt het ook geenszins, dat gedurende deze vernedering de Heilige Geest Jezus' menschelijke natuur aldoor heeft gedragen, getroost en ondersteund, opdat zijn ziele niet mocht bezwijken. Immers, dat is juist het eigen en verheven werk van den Heiligen Geest, om, als de menschelijke natuur door lijden en benauwing in zonde zou afvallen, haar door de werking der genadegaven in staat te stellen tot standhouden en overwinnen. En het bevreemdt dus in geen enkel opzicht, dat de Heilige Geest, die de Bezieler onzer natuur in Adam reeds vóór den val *was*, in al Gods kinderen weer *wierd*, en eens tot in eeuwige heerlijkheid *zal blijven*, alsnu ook in en aan de menschelijke natuur *van Jezus* precies datzelfde gedaan heeft, wat Hij, krachtens zijn goddelijk ambt, naar de ordinantiën uit den Hooge, *aan alle* menschelijke natuur, waarin hooger leven is, doet. Gelijk de lucht voor onze menschelijke natuur onmisbaar is naar het vleesch, zoo is de Heilige Geest voor onze menschelijke natuur onmisbaar naar den geest. Zonder lucht stikt onze adem in onze longen, en zonder den Heiligen Geest is onze ziel dood. Daarom is een zondaar dan ook dood in zonden en misdaden, en komt hij dán eerst weer ten leven, als de Heilige Geest zijn hart weer tot een tempel kiest. En gelijk Jezus nu, hoewel Hij de Zoon was, toch sterven moest naar het lichaam, toen Hem de lucht in de keel werd afgenepen, zoo nu ook kon Jezus, hoewel Hij de Zoon was, niet naar de ziel leven voor wat zijn menschelijke natuur aangaat, tenzij de Heilige Geest in haar inwoonde. En daar nu Jezus naar de geestelijke zijde van zijn menschelijke natuur,

niet gelijk wij, *dood*, maar *met het leven in zich* geboren was, zoo is de Messias naar zijn menschelijke natuur geen oogenblik zonder de inwoning van den Heiligen Geest denkbaar. Dat Hij den Heiligen Geest niet ontving met mate, mag en moet dus ook in dien zin verstaan, dat Hij dien Geest ontving niet voor zekeren beperkten tijd, niet voor zekere mate van duur, maar onafgebroken.

Voor de dagen zijner vernedering verstaan we dus niet alleen, dat de Heilige Geest in zijn menschelijke ziel inwoonde, maar ook, dat die in Hem inwonende Heilige Geest zijn menschelijke ziel versierde met de krachten en werkingen, die Hem in staat stelden, om in den zwaren en aanhoudenden strijd, dien deze vernedering over Hem bracht, niet onder te liggen, maar aldoor sterken wederstand te doen en zonder ophouden te overwinnen.

Maar hoe heel anders werd dit nu in den staat van *verhooging!*

Verhooging, eer, glorie is onze menschelijke natuur *niet* tegen; die wil ze wel; daar hunkert en hijgt ze naar met al de diepte van haar aandrift. Die verhooging riep dus ook in Jezus' menschelijke natuur dien strijd van vóór zijn sterven *niet* tevoorschijn. Aan ondersteuning en sterking had zijn menschelijke natuur tegen die verhooging dus geen behoefte meer. En vanzelf ontstaat dus de vraag: Wat kon de Heilige Geest dan in den staat *der verhooging* nog voor Jezus' menschelijke natuur doen?

En zóó nu de vraag gesteld, dan moet voor de opstanding en voor hetgeen daarna kwam en nog komen zal, onderscheidenlijk geantwoord.

Met opzicht tot de opstanding namelijk onderwijst de Heilige Schrift ons op meer dan ééne plaats, dat deze zeer bepaaldelijk met zekere werking van den Heiligen Geest in verband stond. Zoo zegt de heilige apostel Paulus ons in Rom. 1 : 4, dat Jezus »krachtelijk bewezen is de Zoon van God te zijn, *naar den Geest der heiligmaking,* uit de *opstanding* der dooden;" en schrijft de apostel Petrus ons, dat onze Heer »wel gedood is in het vleesch, *maar levend gemaakt door den Geest,*" iets wat kennelijk slaat op zijn opstanding, blijkens deze woorden, die onmiddellijk voorafgaan: »Want Christus heeft ook eens voor de zonden geleden; Hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen; opdat Hij ons tot God zou brengen!" Met den »dood" is dus zijn kruisdood bedoeld, en het »levend maken", tegen den kruisdood overstaande, moet dus wel doelen op zijn verrijzenis uit het graf.

De verklaring van deze eenigszins raadselachtige uitspraken biedt Paulus ons in Rom. 8 : 11, waar hij handelt van *onze* opstanding uit de dooden, en daarvan dit zegt: »Indien de Geest van Hem, die Christus uit de dooden opgewekt heeft, in u woont, zal Hij, die Christus uit de dooden opgewekt

heeft, ook uwe sterfelijke lichamen levend maken *door den Geest, die in u woont.*" Ontleden we toch deze uitspraak, dan vinden we hier omtrent onze eigene opstanding uit de dooden drieërlei uitgesproken: 1°. dat God Drieëenig ons op zal wekken; 2°. dat bij deze opwekking God de Heilige Geest een eigen werk zal vervullen; en 3°. dat deze werking van den Heiligen Geest zal plaats hebben door den Geest, *die in ons woont.*

Paulus zelf noopt ons, deze drie nu ook op den Christus over te brengen. Immers, hijzelf vergelijkt *onze* opstanding met *Jezus'* opstanding, niet alleen wat het *feit* zelf aangaat, maar ook wat betreft de *werking*, waardoor dit feit der opstanding tot stand komt. Ook ten opzichte van den Heere Jezus moet dus beleden: 1°. dat God Drieëenig Hem uit de dooden heeft opgewekt. Dit sprak Petrus duidelijk uit op den Pinksterdag: »Dezen heeft God opgewekt, de smarten des doods ontbonden hebbende;" en Paulus sprak het hem na in Ef. 1 : 20, toen hij roemde »de werking der sterkte van de macht Gods, die Hij gewrocht heeft in Christus, toen Hij Hem uit de dooden heeft opgewekt;" 2°. dat God de Heilige Geest hierin een eigen werk had; en 3°. dat God de Heilige Geest deze werking wrocht van binnen uit, in Christus inwonende.

De aard van deze werking des Heiligen Geestes is uit het werk van den Heiligen Geest bij de schepping van Adam en de geboorte van een iegelijk onzer niet twijfelachtig. Staat het op grond van de Heilige Schrift vast, dat de Heilige Geest die Persoon in de Drievuldigheid is, die alle leven bezielt en uitbrengt, en met name in den mensch de vonk des levens ontsteekt, dan is het geheel natuurlijk en spreekt het bijna vanzelf, dat diezelfde Heilige Geest ook weer de Persoon in het goddelijk Wezen is, die de door zonde en dood van vlam beroofde vonk in de opstanding weer *aanblaast.* Zoo zal het bij ons zijn. Zoo is het bij Jezus geweest. En de eenige moeilijkheid, die nog overblijft, ligt dus in het derde punt: *die in u woont.*

Bij onze schepping namelijk, en dus ook bij de schepping van Jezus' menschelijke natuur, kwam de werking van den Heiligen Geest *van buiten af.* Hier daarentegen bij de wederopstanding werkt de werking van den Heiligen Geest *van binnen uit.* Personen, die stierven, zonder een tempel van den Heiligen Geest te zijn geworden, vallen hier natuurlijk buiten. Van dezen spreekt Paulus in Rom. 8 : 11 niet. Hij gewaagt uitsluitend van dezulken, in wier hart de Heilige Geest woonde. En zoo van dezen, als van Jezus' menschelijke natuur geldt dus het opgemerkte: Het kwam tot opstanding; in en bij die opstanding greep een eigen werk van den Heiligen Geest plaats; maar die werking had plaats van binnen uit.

Dit is dan ook de oorzaak, dat én Paulus in Rom. 1 : 4 én Petrus in

1 Petr. 3 : 8 den Heiligen Geest zóó invoeren, als Hij slechts dán kan genoemd worden, als Hij inwonend is in het menschenhart. Dus niet God de Heilige Geest, of iets dergelijks, maar »Geest der heiligmaking" of eenvoudig »de Geest". Beide uitspraken moeten dus zóó verstaan en opgevat, dat ze niet op een werking van den Heiligen Geest *in tegenstelling* met den geest van Jezus doelen, maar integendeel op een werking, waarin de Heilige Geest in den geest van Jezus invloeide en er meê saâmviel.

Dit stemt dan ook overeen met Jezus' eigen verklaring, dat Hij in zijn opstanding niet *lijdelijk* zou zijn, maar *zelf* er toe medewerken. »Ik heb macht", zoo sprak Hij, »mijn leven af te leggen, en *macht om het weder aan te nemen;* dit gebod heb ik van mijn Vader ontvangen."

Keer op keer belijden de apostelen dan ook, dat Jezus niet slechts *opgewekt* is, maar ook zelf uit de dooden is *opgestaan.* Iets wat ook Jezus voorzegd had en door den engel is bevestigd: »Ziet, Hij is *opgestaan!*"

Bij de opstanding komen we dus tot een vrij zekere uitkomst, die in dezer voege kan omschreven: De inwerking van den Heiligen Geest bij de *opstanding* was van geheel andere natuur dan de inwerking van den Heiligen Geest op Jezus' menschelijke natuur in den staat van *vernedering.* Bij de Opstanding kwam deze inwerking meer overeen met het werk van den Heiligen Geest bij de *schepping,* meer bepaaldelijk met het werk van den Heiligen Geest bij de schepping *des menschen.* En ten tweede, deze inwerking van den Heiligen Geest bij Jezus' opstanding werkte niet van buiten af en op Hem, maar van binnen uit en door Hem. Het was een werking van den Heiligen Geest, die zonder mate in Hem woonde, in zijn sterven Hem bijbleef, en alzoo een werking, die met de werking van zijn eigen geest saâmviel.

Moeilijker daarentegen is, aan de hand der Schrift, te beslissen, welke de werking van den Heiligen Geest is op den verhoogden Heiland. Nergens wordt de »Hemelvaart" of het »Zitten ter rechterhand" of ook de »Wederkomst des Heeren" met eenig werk van den Heiligen Geest in verband gebracht, dan alleen voor wat betreft het zenden van den Heiligen Geest op den Pinksterdag; en dit punt bespreken we later afzonderlijk.

Licht over deze punten kan dus alleen gespreid door de algemeene gegevens, die de Heilige Schrift ons biedt over het werk van den Heiligen Geest op onze menschelijke natuur, en het zijn de enkele stralen van dit licht, die we nog kortelijk willen opvangen.

Volgens de onderwijzing van de Heilige Schrift komt de Heilige Geest bij onze natuur evenals het licht bij het oog, niet alleen in heur zondi-

gen toestand, maar ook in den toestand zonder zonde. Hieruit moet dus afgeleid, dat de menschelijke natuur in Adam vóór den val niet buiten inwerking van den Heiligen Geest bestond, en dus ook, dat in het Jeruzalem daarboven onze menschelijke natuur den Heiligen Geest niet zal verliezen, maar veeleer rijker en voller en heerlijker bezitten. Ook onze geheiligde natuur is »*een woonstede Gods in den Geest*" (Ef. 2 : 22).

Zal onze hemelzaligheid bestaan in de genietingen Gods, en is de Heilige Geest die Persoon in de heilige Drieëenheid, die persoonlijk in 's menschen hart ingaat en hem aanraakt in het diepst van zijn wezen, dan volgt ook hieruit, dat in den hemel, als het op inniger genieting van Gods gemeenschap aan zal komen, de Heilige Geest ons niet verlaten *kan*.

Op dien grond belijden we dus, dat de uitverkorenen in den hemel eeuwiglijk vervuld blijven met den Heiligen Geest. Maar belijden we dan ook, dat de verhoogde Middelaar, die een waarachtig mensch ook in den hemel is en blijft, geen oogenblik zonder de inwoning van den Heiligen Geest mag gedacht worden. Iets wat onze kerken dan ook steeds beleden, waar ze in heur Catechismus het uitspraken: Diezelfde Geest, »die *in Hem als het Hoofd*, en in ons als zijn lidmaten, *woont*."

Diezelfde Heilige Geest, die zijn eigen werk deed in de ontvangenis des Heeren; die de ontwikkeling van Jezus' menschelijke natuur begeleidde, en de in Hem gelegde krachten tot werking en uiting bracht; die Hem wijdde tot zijn Messiasambt; die Hem bekwaamde in strijd en verzoeking en de Duivelen deed uitwerpen; die Hem ondersteunde in zijn vernedering, zijn zielsberoering, zijn lijden en schriklijken dood; diezelfde Heilige Geest was het ook, die een eigen werk in Jezus' opstanding verrichtte, zoodat Hij »in den Geest gerechtvaardigd" werd (1 Tim. 3 : 16); en diezelfde Heilige Geest is het nog, die tot op dezen zelfden oogenblik, waarop uw oog over dit blad gaat, in het Jeruzalem daarboven de verhoogde menschelijke natuur van den Middelaar tot zijn woonstede koos en hield.

Let er in dit verband op, dat Jezus met het oog op zijn menschelijk lichaam zeide: »Breekt gijlieden dezen tempel af en Ik zal hem in drie dagen wederopbouwen." Nu was de tempel de woonstede Gods op Zion, en dus symbool en profetie van die inwoning Gods, die tot stand zou komen in onze natuur.

Waar Jezus dus van zijn *lichaam* zegt: »Dit mijn lichaam is de tempel van God", daar slaat dit niet op de inwoning van den Zoon in ons vleesch, en moet het dus wel slaan op de inwoning van den Heiligen Geest in Jezus' menschelijke natuur.

Ware het anders, hoe kon Paulus dan tot ons zeggen: »Weet gij niet,

dat uwe *lichamen* tempelen zijn van den Heiligen Geest, die in u woont ?" Of ook, indien Paulus in geheel dezelfde uitdrukking ons *lichaam* een woonstede, een *tempel* van den Heiligen Geest noemt, welk recht heeft men dan, om dit bij Jezus anders op te vatten dan bij ons ?

Woonde nu de Zoon in het *vleesch*, d. w. z. in onze menschelijke natuur naar ziel én lichaam, en woont daarentegen de Heilige Geest in den tempel van ons *lichaam*, dan zien wij ook hier, hoe Jezus zelf zijn dood en opstanding beschouwd heeft als een ontzaglijk lijdensproces, waardoor Hij tot heerlijkheid ingaan zou, maar zonder een oogenblik van den Heiligen Geest te scheiden.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

DE UITSTORTING VAN DEN HEILIGEN GEEST.

XXIV.

DE UITSTORTING VAN DEN HEILIGEN GEEST.

> De Heilige Geest was nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was.
> Joh. 7 : 39.

We zijn thans genaderd tot het moeilijkst vraagstuk, dat ons bij de bespreking van het bijzonder werk des Heiligen Geestes kan bezighouden, t. w. zijn uitstorting op den tienden dag, nadat de Middelaar naar den troon der heerlijkheid was opgevaren.

Alles in en aan en om Jezus is een mysterie. Wie verstaat Bethlehems kribbe? Wie de diepten van Gethsémané en Golgotha? Wie de verrijzenis uit den dood? Wie het opvaren, toen de wolk Hem wegnam van voor der apostelen oogen? In een »verborgenheid" geniet dus de Christenheid op haar Kerstfeest; in een »verborgenheid" bij haar Paaschjubel; in een »verborgenheid" als Jezus ten hemel opvaart; en zelfs dán nog verdiept ze zich in een »verborgenheid", als ze op Goeden Vrijdag het sterven van den Man van smarte herdenkt.

En toch, hoezeer ook deze vier machtige feiten, de wezenlijke hoofdfeiten in het rijk der genade, en diensvolgens ook de hoofdfeiten voor de wereldgeschiedenis, ons een zijde toonen, die geheimzinnig blijft, zich in een verborgenheid verliest en in een mysterie terugtrekt, toch doet de herdenking van deze *vier feiten* ons zoo geheel anders aan, dan de herdenking van het grootste feit *na* Jezus' heengaan, toen de Heilige Geest wierd uitgestort op de apostelen en hun medebelijders.

Neem er de proeve slechts van in uw naaste omgeving. Van het Kerstfeest geeft men u reeds op jeugdiger jaren een omstandig verhaal; van

Gethsémané en Golgotha weet men u elke bijzonderheid te verhalen; de geschiedenissen, die de opstanding verzelden, kent men tamelijk goed; en ook van de opvaart des Heeren naar den hemel maakt men zich zonder veel inspanning een voorstelling. Maar als het nu aan Pinksteren toekomt, dan weet de groote massa nauwelijks, waarover ze feestviert; dan staat ze verlegen met zichzelve; en met name onze kinderen weten nauwelijks, wat ze erbij denken zullen. Het heeft geen vat op hen. Het blijft buiten hun voorstelling. Ze spreken het u na, wat ge hun voorverhaalt, maar het spreekt hun niet toe in het teedere van hun gemoed.

En hiervoor is wel oorzaak.

Immers, zoolang de spanning van onzen geest, gelijk bij de vier eerste feiten, zich *op Jezus* richt, heeft onze geest een *zichtbaar* voorwerp, waarmeê hij bezig kan zijn; en hetzij ge nu staart op het Kindeke in de kribbe, op den gefolterden Lijder, op den Verrezene in heerlijkheid of op den Overwinnaar, die koninklijk opvaart, altoos heeft uw geestesoog *Jezus* voor zich, en wordt de liefde in uw hart gewekt, en weet ge, waarop zich uwe gedachten hebben te richten.

Maar op Pinksteren begeeft u dat.

Dan toch is het niet meer Jezus, op wien zich uw oog meest richt, maar dan hoort ge van *den Heiligen Geest*, op wien, juist *omdat* Hij de *Geest* is, zelfs het zielsoog der verbeelding zich niet richten *kan*.

De hoofdpersoon van dit feest valt dus buiten uw voorstelling. En al wat gij overhoudt is een geluid, een lichtfonkeling en een vreemd spreken, gevolgd door een lange apostolische rede, die u de handeling, het gebeurde, schier vergeten doet en veel meer uw *verstand* toespreekt dan uw *verbeelding* en uw *hart*.

Dit maakt, dat onze kinderen, die bijna uitsluitend uit hun verbeelding en hun hart leven, door dit Pinksterfeest *niet* worden meegenomen; dat de groote massa, die alleen indrukken van het waarneembare opvangt, bij uw Pinksterfeest *voorbijgaat;* en dat ten slotte alleen de geestelijk-begenadigden, en ook zij nog slechts op zeer gebrekkige wijze, zich in de uitstorting van den Heiligen Geest waarlijk verheugen kunnen.

Het is dan ook zeer de vraag, of de kerken van Christus op aarde goed deden met de gedachtenis van de uitstorting van den Heiligen Geest tot een vierdag voor heel de schare te maken. Ten onzent althans, voorzooveel we de levensuiting op Pinksteren nagingen, bleek de viering van dezen dag bijna geheel buiten het wondere feit van de uitstorting des Heiligen Geestes om te gaan; meer nog aan oude heidensche herinneringen dan aan het gebeurde in de opperzaal te Jeruzalem zich aan te sluiten; en schier allerwegen aanleiding te geven tot een uitstorting van een geest der boosheden en brood-

dronkenheden, die lijnrecht tegen het drijven van den Geest des Heeren ingaat.

Wat wij over dit heilig en heerlijk feit schrijven gaan, doelt er dan ook in het allerminst niet op, om aan het Pinksterfeest nieuw leven in te storten. We houden dit voor ondoenlijk. De mensch is er in zijn aard te ongeestelijk voor. Neen, wat we met eerbiedigen schroom gaan pogen, is om voor hen, die bij het eigen licht des Geestes iets van des Geestes eigen werk in hun eigen ziel bespieden mochten, eenig klaarder inzicht te openen in de beteekenis van wat op den grooten Pinksterdag te Jeruzalem gebeurd is.

Want hoe eenvoudig het verhaal van Handelingen 2 ook schijne, het is metterdaad uiterst ingewikkeld en moeilijk te verklaren, en wie ook maar eenigszins met ernste zich rekenschap poogt te geven van wat hij onder uitstorting van den Heiligen Geest te verstaan hebbe, zal, hoe dieper hij in het verband der Heilige Schrift indringt, op te meer bezwaren en te ernstiger moeilijkheden stuiten.

We maken er dan ook niet de allergeringste aanspraak op, als zou deze verborgenheid door de toelichting, die we geven gaan, tot heldere ontsluiting worden gebracht. Zulk vermeten ligt zeer verre van ons. En al wat we doen gaan, is een zwakke poging wagen, om de geheiligde aandacht van Gods kinderen iets scherper op deze heilige gebeurtenis te richten en de overtuiging bij hen te wekken, dat men meestal veel te oppervlakkig over deze hoogheerlijke gebeurtenis heenloopt.

We beginnen daartoe met duidelijk de bezwaren uiteen te zetten, waarop men bij het indenken van deze gebeurtenis stoot.

Deze bezwaren zijn vier in aantal. *Ten eerste* rijst het bezwaar, hoe op den Pinksterdag pas de Heilige Geest werd uitgestort, bijaldien toch ook de heiligen des Ouden Verbonds de gaven des Heiligen Geestes deelachtig waren. *Ten tweede* doet zich het bezwaar voor, hoe men onderscheiden zal tusschen de uitstorting van den Heiligen Geest vóór nu bijna negentien eeuwen en den ingang van den Heiligen Geest nu in onze dagen in de ziel van een onbekeerd mensch. *Ten derde* stuit men op de bedenking, hoe de apostelen, die reeds de goede belijdenis hadden beleden en alles hadden verlaten en Jezus waren nagevolgd, en op wie Jezus reeds geblazen had, zeggende: »Ontvangt den Heiligen Geest!" nu pas op den tienden dag na Jezus' hemelvaart den Heiligen Geest ontvingen. En eindelijk, *ten vierde*, ligt er hier iets onverklaarbaars in de teekenen, die de uitstorting van den Heiligen Geest verzelden. Er verschijnen geen engelen, die Gode lofzingen, maar men hoort een gedruisch; er omschijnt hen geen heerlijkheid des Heeren, maar vlammen vuurs dwarrelen boven elks hoofd; en wat te beluisteren valt, is geen heerlijke Godsopenbaring, maar een spreken in klanken, die ongemeen en ongewoon waren en die toch elk der aanwezigen op zijn beurt verstond.

Zien we terstond dan het eerste bezwaar onder het oog, uitgedrukt in de vraag: Hoe kon de Heilige Geest uitgestort worden, die reeds eeuwenlang op aarde heerlijk gewerkt had? Of, om het in nog concreter vorm te zeggen: Hoe kan het samengaan, dat we in Haggaï 2 : 6 den Heere onzen God betuigen hooren: »Ik ben met u, ... *met mijnen Geest staande in het midden van u,*" en dat we desniettemin in Joh. 7 : 39 lezen: »Dit zeide Hij van den Heiligen Geest, dien zij ontvangen zouden, want de Heilige Geest was nog niet, overmits Jezus nog niet verheerlijkt was"?

Toch valt er niet aan te twijfelen, of de Heilige Schrift wil den indruk bij ons vestigen, zoowel dat de Heilige Geest *pas op den Pinksterdag kwam,* als dat dezelfde Heilige Geest *reeds eeuwenlang* vóór den Pinksterdag op aarde in de kerk des Heeren gewerkt *had.*

Niet alleen toch, dat de heilige apostel des Heeren het zoo kras, scherp en duidelijk mogelijk uitspreekt: *De Heilige Geest was nog niet,* — maar bovendien toonen de profetiën, de voorzeggingen van Jezus en de houding der apostelen, dat dit eigenaardig karakter van het feit in geen enkel opzicht mag worden verzwakt.

Vooreerst de profetiën:

Jesaja, Ezechiël en Joël leggen onwraakbaar getuigenis af voor de stellige verwachting der profeten te dien opzichte.

Jesaja profeteert in hoofdstuk 32 vers 14—17 van zijn godspraken: »Het paleis zal verlaten zijn, het gewoel der stad zal ophouden, *totdat over ons uitgegoten worde de Geest uit de hoogte;* dan zal de woestijn tot een vruchtbaar veld worden en het vruchtbare veld zal voor een woud geacht worden; en het recht zal in de woestijn wonen en de gerechtigheid zal op het vruchtbare veld verblijven; en het werk der gerechtigheid zal vrede zijn, en de werking der gerechtigheid zal zijn gerustheid en zekerheid tot in eeuwigheid."

Een profetie, die duidelijk en kennelijk op zúlk een uitgieting van den Heiligen Geest doelt, waardoor een *zaligmakend* werk in uitgebreiden kring zou worden gewrocht, gelijk met name door de slotbelofte: »De werking der gerechtigheid zal zijn gerustheid en zekerheid tot in eeuwigheid," ontwijfelbaar wordt aangeduid.

In gelijken zin toch profeteerde Ezechiël in hoofdstuk 36 vs. 25 v.v.: »Dan zal Ik rein water op u sprengen en gij zult rein worden; en Ik zal u een nieuw hart geven en zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u; *en Ik zal mijnen Geest geven in het binnenste van u,* en Ik zal maken, dat gij in mijne inzettingen zult wandelen en mijne rechten zult

bewaren en doen; en Ik zal u verlossen van al uwe onreinigheden. Ik doe het niet om uwentwil, spreekt de Heere HEERE, het zij u bekend!"

Een godspraak, waarvan het voorspel reeds in hoofdstuk 11 vers 19 te beluisteren viel, toen Ezechiël schreef: »Daarom, alzoo zegt de Heere HEERE: Ik zal hun eenerlei hart geven, *en zal een nieuwen Geest geven in het binnenste van hen*, en Ik zal het steenen hart uit hun vleesch wegnemen en Ik zal hun een vleeschen hart geven, opdat zij wandelen in mijne inzettingen."

Terwijl Joël schier nog scherper belijnd de aan allen bekende profetie liet hooren: »Daarna zal het geschieden, *dat ik van mijnen Geest zal uitgieten over alle vleesch;* en uwe zonen en uwe dochteren zullen profeteeren, uwe ouden zullen droomen droomen, uwe jongelingen zullen gezichten zien; ja, ook over uwe dienstknechten en over uwe dienstmaagden zal ik in die dagen mijnen Geest uitgieten." Een godspraak, die, blijkens de gezaghebbende uitlegging van den apostel Petrus, rechtstreeks op de gebeurtenis van het Pinksterfeest doelt.

Een heerlijke profetie, waaraan nog de andere van Zacharias worde toegevoegd, uit hoofdstuk 12 : 10: »*Ik zal uitstorten den Geest der genade en der gebeden.*"

En mocht men soms oordeelen, dat deze profetiën slechts in Israëls *tweede* periode voorkomen; dus in een tijd, toen het krachtig geestesleven ook uit Israël reeds geweken was; dan verwijzen we ten overvloede nog naar Numeri 11 : 29, toen Mozes dezelfde gedachte in een profetische bede uitsprak, zeggende: »Och, of *al het volk* profeten ware; of de Heere *zijn Geest over hen gave!*"

Hiermeê is bewezen, dat in het Oude Testament zelf de profetische overtuiging leefde: »De bedeeling, die wij thans van den Heiligen Geest hebben, is nog slechts *uiterst gebrekkig.* De eigenlijke bedeeling van den Heiligen Geest *toeft nog.* En eerst in de dagen van *Messias* zal die volle en eigenlijke bedeeling van den Heiligen Geest *komen.*"

In de *tweede* plaats heeft onze Heer en Heiland zelf op die profetische overtuiging herhaaldelijk het stempel van zijn goddelijk gezag gedrukt, toen Hij aan zijne discipelen de komst van den Heiligen Geest als nog *aanstaande* aankondigde.

»Ik *zal* den Vader bidden, en Hij *zal* u een anderen Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid, namelijk den Geest der waarheid, welken de wereld niet kan ontvangen, want zij ziet Hem niet en kent Hem niet, maar gij kent Hem, want Hij blijft bij ulieden en *zal* in u zijn." Joh. 14 : 16 v. v.

»Wanneer de Trooster *zal* gekomen zijn, *dien Ik u zenden zal* van den

Vader, namelijk de Geest der waarheid, die van den Vader uitgaat, die *zal* van Mij getuigen." Joh. 15 : 26.

»Ziet, Ik zende de belofte mijns Vaders op u en gij *zult* aangedaan zijn met kracht uit de hoogte." Luk. 24 : 49.

»Het is u nut, dat Ik wegga; want indien Ik niet wegga, zoo *zal* de Trooster tot u niet komen; maar indien Ik heenga, *zoo zal Ik Hem tot u zenden*; en die, gekomen zijnde, *zal* de wereld overtuigen van zonde, van gerechtigheid en van oordeel." Joh. 16 : 7, 8.

Evenzoo: »Wanneer die *zal* gekomen zijn, namelijk de Geest der waarheid, Hij zal u in al de waarheid leiden, want Hij *zal* van zichzelven niet spreken, maar zoo wat Hij gehoord zal hebben, *zal* Hij spreken en de toekomende dingen *zal* Hij u verkondigen." Joh. 16 : 13.

En eindelijk, wat we in Hand. 1 : 4 en 5 lezen: »Hij beval hun, dat zij van Jeruzalem niet scheiden zouden, maar verwachten de belofte des Vaders, die gij, zeide Hij, van Mij gehoord hebt; want Johannes doopte wel met water, *maar gij zult met den Heiligen Geest gedoopt worden*, niet lang na deze dagen."

En evenzoo in vs. 8: »Gij *zult* ontvangen de kracht des Heiligen Geestes, *die over u komen zal*."

Terwijl in de *derde* plaats hetgeen de apostelen mededeelden, hiermede geheel overeenstemt.

Zij zijn feitelijk te Jeruzalem *wachtende* gebleven en *niet* op prediking uitgegaan al de dagen, die tusschen de hemelvaart en Pinksteren in lagen. Het Pinksterwoord wordt door hen verklaard als te zijn een *vervulling* van de profetie van Joël en van Jezus' belofte. Ze zien in de uitstorting van den Heiligen Geest iets *nieuws*, iets ongewoons en ongekends, en toonen ons klaarlijk, dat in de dagen der apostelen een mensch, die buiten het Pinksterwonder stond, eigenlijk beschouwd werd als van den Heiligen Geest niet af te weten.

Zoo toch lezen we van de discipelen te Efeze in Hand. 19 : 2, dat Paulus hun vroeg: »Hebt gij den Heiligen Geest ontvangen?" en dat zij argeloos naief antwoordden: »*Wij hebben zelfs niet gehoord, of er een Heilige Geest is!*"

Er is dus geen twijfel mogelijk, of metterdaad wil de Heilige Schriftuur op alle manier zeggen en ons op het harte binden, dat het uitstorten van den Heiligen Geest op den Pinksterdag het eerste en eigenlijke komen van den Heiligen Geest tot de kerk was.

Doch hoe dit nu te rijmen met wat wij, in schijnbaar tegenovergestelden zin, in het Oude Testament lezen?

Daar toch zegt de Heere niet alleen bij Haggaï, gelijk we zagen, »*dat zijn Heilige Geest in het midden van Israël stond*" (2 : 6), maar evenzoo bij Jesaja: »Nochtans dacht Hij aan de dagen vanouds, aan Mozes en zijn volk. Maar nu, waar is Hij, die hen uit de zee opgebracht heeft, met de herders zijner kudde? Waar is Hij, *die zijnen Heiligen Geest in het midden van hen stelde?*"

David is er zich bewust van, dat hij den Heiligen Geest ontvangen heeft, want hij smeekt na zijn diepen val in zonde: »*Neem uw Heiligen Geest niet van mij!*" Ps. 51 : 13.

Er had reeds onder het Oude Testament een *zenden* van den Geest plaats; want aldus heet het in Psalm 104 : 30: *Zendt Gij uwen Geest uit*, zoo worden ze geschapen, en Gij vernieuwt het gelaat des aardrijks."

Er schijnt reeds een *neer*dalen van den Heiligen Geest, ook in actieven zin, onder het Oude Verbond bestaan te hebben, want in Ezechiël 11 : 5 lezen we: »*Zoo viel dan de Geest des Heeren op mij.*"

Reeds van Micha lezen we in hoofdstuk 3 : 8: »Ik ben vol krachts *van den Geest* des Heeren."

Terwijl ook van Johannes den Dooper vermeld staat, dat hij *vervuld* zou zijn met den Heiligen Geest, ook van zijns moeders lijf aan. (Luk. 1 : 15)

Ja, wat hier evenzeer herinnerd moet worden, óók het gebeurde bij den Heiligen Doop des Heeren is schijnbaar evenzeer in tegenspraak met het zeggen, »dat de Heilige Geest nog niet was".

Immers, ook de Heer onze Heiland was zelf »*vervuld* met den Heiligen Geest"; Hij had dien Geest reeds »*zonder mate*" ontvangen; die Geest was bij de Jordaan in zichtbare gestalte op Hem *nedergedaald;* en hoe kon het dan zijn, dat de Heilige Geest nog *moest komen*? Een vraag, die te meer klemt, als we bij Johannes 21 : 22 lezen, dat Jezus reeds in den avond der opstanding op zijn discipelen heeft *geblazen*, onder het zeggen: »*Ontvangt* den Heiligen Geest."

Deze breede reeks van getuigenissen moest hier in goede orde den lezer voorgelegd, om hem het moeilijke van het vraagstuk te doen inzien.

Onderzoeken we in een volgend hoofdstuk, inhoeverre zich een oplossing voor deze schijnbare tegenstrijdigheid gissen laat.

XXV.

DE HEILIGE GEEST ANDERS IN HET NIEUW DAN IN HET OUD VERBOND.

Door zijnen Geest, die in u woont.
Rom. 8 : 11.

Om eenigszins tot helder inzicht te geraken van de verandering, die door den grooten Pinksterdag in de bedeeling van den Heiligen Geest gekomen is, dient tusschen de onderscheidene manieren, waarop de Heilige Geest in verband treedt met het schepsel, met eenige nauwkeurigheid onderscheiden.

Met de Christelijke kerk belijden ook wij, dat de Heilige Geest eeuwig en waarachtig *God* is. Als God zijnde is dus ook de Heilige Geest *alomtegenwoordig;* en er is geen steen, of dier, of mensch, of engel, of de Heilige Geest staat er meê in eenige betrekking van tegenwoordigheid. In Psalm 139 : 7 zingt David van de alomtegenwoordigheid des Heeren en vraagt met het oog hierop: »Waar zou ik henengaan *voor uwen Geest* en waar zou ik heenvlieden voor uw aangezicht? Zoo ik opvoer ten hemel, Gij zijt daar, of bedde ik mij in de helle, zie, Gij zijt daar. Nam ik de vleugelen des dageraads, woonde ik aan het uiterste der zee, ook daar zou uwe hand mij geleiden, en uwe rechterhand zou mij houden." Woorden, die klaarlijk uitspreken, dat aan den Heiligen Geest overaltegenwoordigheid moet worden toegekend, en dat er noch in den hemel, noch in de hel, noch in het oosten, noch in het westen, ook maar één eenige plek, één eenig punt, één eenige stip denkbaar is, waar de Heilige Geest zou zijn buitengesloten.

Reeds deze eenvoudige overweging is voor het vraagstuk dat we bespreken van groot gewicht. Er volgt toch uit, dat de Heilige Geest nooit kan geacht worden zich van eenige plaats naar een andere plaats te hebben voortbewogen; wel onder Israël te zijn geweest, maar niet onder de volken; of ook *na* den Pinksterdag wel tegenwoordig te zijn geweest, waar Hij vantevoren *niet* was.

Al zulke voorstellingen toch strijden lijnrecht met de belijdenis van de *alomtegenwoordigheid* in verband met de *eeuwigheid en onveranderlijkheid* van den Heiligen Geest. Een komen van plaats tot plaats sluit de alomtegenwoordigheid rechtstreeks uit, overmits hij, die alomtegenwoordig is,

overal is, en men niet *komen* kan, waar men *is*. Terwijl de voorstelling, alsof de Heilige Geest *nu wel* alomtegenwoordig zou zijn, maar dit *vroeger niet* was, een veranderlijkheid in den Heiligen Geest zou stellen, die met zijn eeuwige Godheid onbestaanbaar is.

Zelfs waar bij den Doop van Jezus geschreven staat: »En Hij zag den Geest Gods nederdalen", of ook elders van een nederkomen, »vallen op", »uitgegoten" en »uitgestort" worden van den Heiligen Geest geschreven staat — mag dit derhalve nooit als een *verplaatsing* worden verstaan. Beweging van een plaats, waar Hij *niet* was, naar een plaats, waar Hij *nu pas* komen zou, *kan* er bij den Heiligen Geest niet zijn.

Evenwel — en dit is de eerste onderscheiding, waardoor eenig licht over dit duister punt zal opgaan — wat daar gezegd is van de alomtegenwoordigheid, gaat wel door voor plaatselijke tegenwoordigheid in de *stoffelijke* ruimte, maar geldt daarom nog volstrekt niet van de *geesten*wereld.

God schiep stof en geest. En nu ziet de plaatsbepaling, waar iemand plaatselijk verkeert, wel op de aanwezigheid in zekere ruimte in het *stoffelijke*, maar volstrekt niet op een zijn of niet zijn *in de geesten*.

Van wat geesten zijn, van wat onze eigen geest in ons is, van de geaardheid en het wezen van geesten in het algemeen, weten we bijna niets af. Bij een lichaam weten we te onderscheiden tusschen zenuwen en bloed, been en spieren, vezelen en vliezen, milt en lever, en wat niet al, en kunnen wij uit dien hoofde eenigszins nagaan, hoe het leven in ons *lichaam* zich beweegt en werkt. Maar van onzen *geest* weten we zoogoed als niets af. We weten niet, hoe een geest bestaat; we weten niet, hoe een geest zich beweegt; we weten niet, hoe een geest werkt.

Slechts zóóveel weten we, dat dit bestaan, die beweging, die werking, een geheel andere moet zijn, dan bij de stof. Als een broeder sterft, denkt niemand er aan luik of deur open te zetten, opdat hij kunne opvaren; maar we leven allen in de onderstelling, dat muur noch balklaag beletsel is voor den geest van dien stervenden broeder om naar Jezus te gaan. We fluisteren ons gebed, dat niemand ons stamelen hoort; en niettemin vertrouwen we, dat de mensch Jezus Christus, die boven alle hemelen is doorgegaan, ons woordelijk verstaat. De gedachte van onzen geest vliegt sneller dan bliksem of electriciteit, van hier naar onze Oost, van de Oost naar Amerika, van Amerika naar den hemel. Kortom, alle beperking, die wij op stoffelijk terrein waarnemen, valt naar ons beste weten op geestelijk terrein weg.

Ja, zelfs op de stof is die werking van onzen geest allerwonderbaarst. Het lichaam van een volwassen man weegt zoo ongeveer honderd vijftig oude ponden. Een zoo zwaar gewicht, dat om een lijk van zulk een man b. v.

boven op den Westertoren te brengen, minstens drie man noodig zouden zijn, die, eindelijk boven aangekomen, uitgeput van moêheid zouden wezen. En toch, toen die man nog leefde, bezat zijn geest het vermogen om deze volle honderd vijftig ponden schier ongemerkt, alleen, en nog wel met zekere vlugheid, den toren op en af te dragen. *Waar* nu onze geest ons lichaam aanvat, *hoe* hij ons lichaam beweegt en *van waar* hij die vlugheid van werking krijgt, is voor ons een volslagen raadsel. Maar ook hieruit ziet men toch weer, dat de geest in ons aan gansch andere wetten gehoorzaamt dan onze stof.

We zeggen met nadruk: aan *wetten*. Het is toch naar de analogie des geloofs, dat er voor en in de wereld der geesten even vaste en zekere wetten bestaan, die den gang der dingen regelen, als in het rijk der natuur; en het ligt alleen aan onze beperktheid, dat we niets van deze wetten verstaan. Eens in den hemel zal het licht ook over deze wetten ons opgaan, en zullen wij even nauwkeurig al de heerlijkheden en bijzonderheden der geestenwereld kennen, als thans onze dokters al de spiertjes en vliesjes kennen van een menschelijk lichaam.

Voorshands kan derhalve zooveel vastgesteld, dat hetgeen geldt voor het *stoffelijke*, daarom nog niet geldt voor het *geestelijke;* en dit nu is met name waar van de alomtegenwoordigheid Gods. Deze alomtegenwoordigheid ziet namelijk wel op alle ruimte in het zichtbare, maar daarom nog niet op allen geest. Er ligt in de alomtegenwoordigheid Gods volstrekt niet opgesloten, dat Hij ook tegenwoordig is *in* elken geest. B. v. er volgt niet uit, dat God Almachtig ook inwoont in dien geest, dien de Schrift Satan noemt.

En is dit nu waar, dan wordt het ons hierdoor duidelijk, hoe de Heilige Geest tegelijk overaltegenwoordig kan zijn, zonder daarom nog te zijn in deze of gene menschelijke ziel. Ook waar dus geen komen of neerdalen van den Heiligen Geest als een overgang van plaats naar plaats kan worden gedacht, laat zich toch zeer wel denken, dat de Heilige Geest in de ziel van dezen of genen *eerst niet is* en er daarna *inkomt*. Zoo begrijpt men dus, hoe van den Heiligen Geest beide waar is, zoowel dat Hij én onder Israël én onder de Heidenen tegenwoordig was, en nochtans alleen in Israël en niet onder de Heidenen zich openbaarde.

Ja, meer nog volgt hieruit.

Indien namelijk de Heilige Geest, zoodra we van stoffelijk op geestelijk terrein overgaan, wel kan komen, waar Hij eerst niet was, dan verstaan wij ook, hoe Hij in Israël eerst niet was en er toen kwam. Ja, zelfs, hoe Hij in Israël eerst op minder krachtige en op andere wijze zich openbaarde, dan later op en na den Pinksterdag.

Intusschen dient dit laatste nog veel nauwkeuriger ontleed.

Er schijnt namelijk tweeërlei wijze te zijn, waarop de Heilige Geest een menschelijken geest bewerken kan, de eene *van buiten af*, de andere *van binnen uit*. Een verschil, eenigermate gelijk aan het verschil tusschen hetgeen een chirurg en hetgeen een arts aan ons lichaam doet. De chirurg werkt op ons lichaam van buiten af, door insnijding, omwinding, balseming of wat niet al; maar de arts dringt met zijn geneesmiddelen in ons lichaam van binnen in en zoekt ons van binnen uit te genezen. En hoewel al zulke vergelijkingen altoos uiterst gebrekkig zullen blijven, geven ze ons toch eenigszins een beeld van het onderscheid tusschen deze tweeërlei werkzaamheid van den Heiligen Geest. Ook bij den Heiligen Geest namelijk ontwaren wij aanvankelijk niets dan een uitwendige toevoeging van zekere gaven. Aan Simson wordt door den Heiligen Geest een lichaamskracht meegedeeld, die verre het gewone perk tebovengaat. Aholiab en Bezaleël waren versierd met het kunsttalent om den tabernakel in te richten. Jozua werd verrijkt met veldheersgave, enz. Dit waren werkingen van den Heiligen Geest, die niet het centrum van hun geest raakten, dus ook op zichzelf *niet* zaligmakend waren, en in het *uitwendige* bleven. Meerdere duurzaamheid ontvingen die werkingen reeds, waar ze een *ambtelijk* karakter aannamen, gelijk bij Saul; al ziet men juist bij Saul het best, hoe geheel deze werkingen *buiten* het centrum der ziel omgingen, *uitwendig* bleven en dus ook weer konden ontnomen worden. Hooger karakter nog namen deze werkingen aan, waar ze den profetischen stempel ontvingen; hoewel toch ook hier Bileams voorbeeld toont, dat ze nog *niet* in het centrum der ziel doordrongen, maar nog steeds werkten *van buiten af*.

Toch is dit ook onder het Oude Verbond lang niet *al* de werking van den Heiligen Geest. Immers, behalve die werking van buiten af, was er ook onder Israël reeds een werking van *binnen* in de geloovigen. Ook de geloovigen in Israël zijn zalig gemaakt. Zij ontvingen dus zaligmakende genade. En overmits nu zaligmakende genade zonder een werking binnen in het centrum der ziel niet denkbaar is, zoo volgt hieruit, dat de Heilige Geest, evengoed als bij ons, zoo ook bij Abraham, reeds de werker is geweest van het rechtvaardigmakend geloof.

Deze werking was een geheel andere dan de eerst beschrevene. Terwijl toch eerst bedoelde werking den persoon, die ze ontving, met talenten verrijkte, kon het zeer wel zijn, dat die andere mensch, die de werking van den Heiligen Geest *binnen* in het *centrum* zijner ziel onderging, aan gaven even arm bleef als hij vroeger was. Maar terwijl omgekeerd de persoon, die van buiten af bewerkt wierd, in zijn ziel zelve geen de minste

verandering onderging, werd de geloovige, op wien de werking vanbinnen plaats had, krachtdadig wedergeboren en verzekerd van zijn eeuwig heil.

Zoo hebben we dus nu reeds deze drie: 1°. er is een plaatselijke overaltegenwoordigheid van den Heiligen Geest in de ruimte, die voor hemel en hel, voor oost en west, voor Israël zoowel als voor den heiden geldt. Er is 2°. een geestelijke werking van den Heiligen Geest, die naar keus gaat, en *niet* alomtegenwoordig is, zoodat ze wel in den hemel, maar niet in de hel, wel in Israël, maar niet bij de volken was. En 3°. deze geestelijke werking is óf van *buiten af* toekomende en deelt dan slechts *verliesbare* gaven mede, óf ze werkt van *binnen uit* het centrum der ziel en deelt dan mede een *onverliesbaar* goed van zaligheid.

Doch hiermeê is nu nog het verschil tusschen de werking des Heiligen Geestes vóór en na den Pinksterdag niet verklaard.

Om namelijk ook dit verschil duidelijk in te zien, moet nog op heel iets anders gelet.

Dusver viel alleen nog maar sprake van een werking van den Heiligen Geest *op enkele, op zichzelf staande personen*, en dit was volkomen voldoende, om ons het werk des Heiligen Geestes onder het Oude Verbond te verklaren. Maar als we nu aan den Pinksterdag toekomen, is dit *niet* meer genoeg. Immers, het eigenaardige en bijzondere van de werking des Heiligen Geestes op en na den Pinksterdag bestaat juist daarin, dat Hij zijn werking ook kan uitstrekken tot een *vereeniging van geesten*, die met elkander in organisch verband staan.

Er hoort wel eenige inspanning van ons nadenken toe, om ons dit helder voor te stellen; maar gelijk men zien zal, bewegen wij ons toch ook met deze opmerking nog geheel binnen de zeer gewone gegevens van onze Christelijke belijdenis.

God schiep de menschheid niet als een aaneenrijging van op zichzelf staande zielen, maar als *één geslacht*. Vandaar, dat alle menschenzielen in den éénen Adam gevallen en besmet zijn. Maar gelijk nu de schepping van het menschdom niet was het afleveren van een aantal aparte menschen, maar het scheppen van een *geslacht*, dat geestelijk één en lotgemeen was, zoo heeft ook de nieuwe schepping in het rijk der genade niet de wedergeboorte van enkele op zichzelf staande *individuen* bewerkt, maar wel de opstanding van *een nieuw geslacht*, van een *eigen volk*, van een heilig *priesterdom*. En ook dit begenadigde *geslacht* nu, ook dit verkregen *volk*, ook dit geheiligd *priesterdom* is organisch één en geestelijk lotgemeen.

De Heilige Schrift drukt dit uit door ons te leeren, dat alle verkorenen saam *een lichaam* vormen, en in dat ééne lichaam elkanders *ledematen* zijn, bij maniere dat de eene is voet, de andere oog, een derde oor, enz. Een voorstelling, waarin toch zeer stellig *dit* ligt opgesloten, dat deze geesten der uitverkorenen in geestelijk organisch levensverband met elkander staan. Let wel, niet alleen van buiten af door de liefde, die ze voor elkander koesteren, maar veel meer nog door de levensgemeenschap, die ze krachtens hun geestelijken oorsprong bezitten. »Gelijk uit vele koornaren", zegt ons Avondmaalsformulier zoo schoon, »één meel gemalen en één brood gebakken wordt, en uit vele beziën, saamgeperst zijnde, één wijn en drank vliet en zich ondereenvermengt, zoo zullen wij allen, die door een waarachtig geloove *Christo ingelijfd* zijn, allen tezaam *één lichaam* wezen."

Deze geestelijke verbintenis nu tusschen de geesten der uitverkorenen bestond onder Israël niet, en kon destijds niet bestaan. Wel een verbintenis door liefdebetoon, maar niet een geestelijke levensgemeenschap, die sproot uit den levenswortel zelf.

Deze geestelijke verbinding van de geesten der uitverkorenen tot *één lichaam* is eerst mogelijk geworden door de vleeschwording Christi. Uitverkorenen zijn menschen; menschen bestaan uit ziel en lichaam; en ook de onderlinge verbinding van de uitverkorenen tot één lichaam kan dus niet buiten het zichtbare omgaan. En eerst toen in den Christus de volle mensch gegeven was, die *naar ziel en lichaam* tempel des Heiligen Geestes kon zijn, toen eerst kon die verbinding de invloeiing en uitstorting van den Heiligen Geest in en door het aldus ontstane lichaam tot stand komen.

Intusschen, niet reeds terstond na Jezus' geboorte, maar eerst *na zijn hemelvaart* greep dit plaats. Immers, van zijn geboorte af tot op zijn hemelvaart is de volle mensch naar ziel en lichaam *nog niet* in heerlijkheid bij Jezus ontplooid en ontloken. Dit greep eerst plaats, toen Hij, opgevaren ten hemel, geheel verheerlijkt, als Zoon des menschen plaats nam *aan Gods rechterhand.*

Eerst toen was in den Christus de volle mensch naar ziel en lichaam gegeven, die *eenerzijds* aan den Heiligen Geest op onbelemmerde wijze tot tempel kon verstrekken en *anderzijds* de geesten der uitverkorenen tot één lichaam kon saambinden.

En toen dit nu door zijn hemelvaart en zijn zitten aan de rechterhand Gods een feit was geworden, en toen aldus de geesten der uitverkorenen als *een lichaam* onder Christus als *hun Hoofd* verbonden waren, toen was het ook volkomen natuurlijk, dat uit het Hoofd de inwoning des Heiligen Geestes zich mededeelde aan geheel zijn lichaam, en alzoo de

Heilige Geest *in het lichaam des Heeren, d. i. in zijn uitverkorenen, ofte in zijn kerk, wierd uitgestort.*

Op deze wijze wordt, zoo we wél zien, alles helder en duidelijk.

Duidelijk, waarom de geloovigen des Ouden Verbonds »de beloften niet verkregen hebben", opdat ze zonder ons niet zouden volmaakt worden, maar voor die volmaking moesten wachten op de totstandbrenging van het lichaam des Heeren, waarin ook zij zouden worden ingelijfd.

Duidelijk, hoe het toeven van de uitstorting van den Heiligen Geest tot op den grooten Pinksterdag volstrekt niet belet heeft, dat de enkele zielen der uitverkorenen reeds onder het Oude Verbond zaligmakend zouden bewerkt worden.

Duidelijk, hoe Johannes zeggen kon, dat de Heilige Geest nog niet was, »overmits Jezus nog niet was verheerlijkt".

Duidelijk, hoe de apostelen, die reeds lang vóór den Pinksterdag waren wedergeboren en reeds op den avond der opstanding ambtelijke gaven ontvingen, desniettemin pas op den Pinksterdag de *uitstorting* en uitvloeiing van den Heiligen Geest in het nu tot stand gekomen *lichaam des Heeren* ervoeren.

Duidelijk, hoe Jezus zeggen kon, dat, zoo Hij »niet wegging, de Heilige Geest niet komen kon;" alsook, dat »*Hij* dien Geest zenden zou". Immers, Hij moest uit Hem als het *Hoofd* in zijn *lichaam* invloeien. Duidelijk ook, dat Hij Hem zenden zou, niet van zichzelven, maar *van den Vader.*

Duidelijk, waarom die uitstorting van den Heiligen Geest uit het Hoofd in het nu geformeerde lichaam van Christus zich *niet herhaalt* en slechts *éénmaal* kon plaatsgrijpen.

En duidelijk eindelijk ook, hoe de Heilige Geest bij Israël wel »*in het midden staat*", Jesaja 63 : 12, d. w. z. van buiten af werkt op de geloovigen, maar hoe het onder het Nieuwe Testament heet: »*Die in u is*, dien gij van God hebt."

En onze slotsom is derhalve deze : 1°. De uitverkorenen moeten één lichaam vormen. 2°. Ze vormden dit nog niet onder het Oude Verbond, noch ook onder Johannes den Dooper, noch ook zoolang Jezus op aarde was. 3°. Dit lichaam ontstond eerst, toen de Christus, opgevaren ten hemel en gezeten aan Gods rechterhand, aan dit lichaam zijn eenheid schonk, doordien God Hem stelde tot het Hoofd (Ef. 1 : 21). En 4°. De Christus, als het verheerlijkt Hoofd, zijn geestelijk lichaam door de principieele verbinding van de geesten der uitverkorenen geformeerd hebbende, heeft alsnu op den

Pinksterdag den Heiligen Geest, door de aderen van dat lichaam, *in heel het lichaam uitgestort*, om er dien Geest nooit meer uit te laten wijken.

En dat hiermeê nu niets gezegd is, dan wat de kerk van Christus alle eeuwen door beleed, zal ieder toestemmen, die er op let, hoe onze kerk steeds beleden heeft: 1°. dat alle gemeenschap met den Heiligen Geest voor ons hangt aan onze mystieke gemeenschap aan het lichaam van ons Hoofd Christus; de diepste gedachte van ons heilig Avondmaal; 2°. dat alle uitverkorenen één lichaam vormen onder Christus als hun Hoofd; en 3°. dat dit lichaam eerst ontstond, toen het zijn Hoofd ontving, en dat Christus tot Hoofd der gemeente blijkens Ef. 1 : 21 pas gesteld is na zijn opstanding en hemelvaart.

XXVI.

ISRAËL EN DE VOLKEN.

Dat de gave des Heiligen Geestes ook op de heidenen uitgestort werd.
Hand. 10 : 45.

Tot op zekere hoogte is het feit van de uitstorting des Heiligen Geestes dan nu toegelicht.

De Heilige Geest is God, en als zoodanig *in het plaatselijke* overaltegenwoordig, zoo onder Israël als onder de heidenen. Maar anders staat het met de werking, die van den Heiligen Geest op *de geesten* der menschenkinderen uitgaat. In die geesten kan Hij ingaan en er woning in maken, maar ook zich verre van hen terugtrekken. Dit nu maakt het onderscheid tusschen Israël en de volken. Van Israël heet het: »Mijn Heilige Geest was staande in het midden van u", terwijl de openbaring van den Heiligen Geest onder de heidenen niet was gekend.

En let men nu nader op deze openbaring van den Heiligen Geest *in de geesten*, meer bijzonder in de geesten van Israël, dan bespeurt men, dat deze openbaring een tweeledig karakter draagt; eensdeels als een mededeeling van gaven, die *niet* zaligmakend zijn, en anderdeels als gaven, die *wel* zalig maken. Er zijn gaven van het ambt, van veldheerstalent, van Simsonietische reuzenkracht, die niets met de zaligheid van den persoon, die ze ontving, uitstaande hebben. En omgekeerd, er zijn andere gaven, die noch eenig ambt noch eenig talent verleenen, maar de ziel zaligen voor eeuwig. Op den weg nu van ons tegenwoordig onderzoek hebben we natuurlijk alleen met de laatstbedoelde gaven te rekenen.

Toegekomen aan den Pinksterdag komt de gewichtige vraag dus alzoo te staan: Van den Heiligen Geest zijn op de geesten van menschen én vóór én na den Pinksterdag zaligmakende werkingen of gaven uitgegaan; welk is dan het verschil, dat hierin door den Pinksterdag is aangebracht?

En dan weten we dit niet beter op te helderen dan met dit beeld:

Er valt water van den hemel, en dat water vangt de mensch op, om er in de ure van dorst zijn dorst mede te lesschen. Maar nu kan dit opvangen op tweeërlei zeer onderscheiden manier gaan.

Men kan namelijk *ieder voor zich* 'tzij een doek spannen en er een ton

onder zetten, 'tzij het dakwater door pijpen in een put verzamelen; maar altoos zóó, dat *ieder* huisgezin zijn *eigen* drinkwater inzamelt.

Dan valt het regenwater voor elk gezin *afzonderlijk* neer.

Maar men kan ook een geheel anderen weg inslaan, gelijk men thans al meer in onze groote steden doet, t. w. door het aanleggen van een *gemeenschappelijke* waterleiding. Dan doet men in de particuliere gezinnen niets. De waterton raakt in onbruik. De regenpomp staat stil. De regenbak vervuilt en veroudert. Maar ergens buiten de stad zamelt men enorme massa's van het zuiverste water op. Deze ontzaglijke watermassa wordt door buizen van omvang naar de stad geperst, en in die stad worden uit die buizen pijpen gelegd naar de onderscheidene woningen. En als men nu in die woningen de kraan van die waterleiding maar opendoet, zie, dan vloeit en stroomt het water met frissche volheid in het er onder gehouden bekken.

Stel nu eens, dat er zulk een stad was, waar men eeuwenlang ieder uit zijn eigen waterton had gedronken en ieder zijn eigen regenwater had opgevangen, en dat men nu ten behoeve van zulk een stad, ten leste, tot den aanleg van een waterleiding met geheel het stel van buizen en het net van pijpen overging, dan zou er natuurlijk een dag zijn, waarop eindelijk, na zeer lange voorbereiding, de waterleiding gereed was. En als dan eindelijk op dien dag het oogenblik aanbrak, waarop de stop werd weggeslagen en het frissche water voor het eerst in de zware buizen en uit die buizen door de pijpen in de huizen instroomde, dan zou dat instroomen op het beslissend oogenblik de uitstorting van het regenwater over heel die stad zijn.

Vroeger viel het in druppelen op elks dakpan, maar nu stroomt en vloeit het met persende kracht door het organisch toestel in de woningen.

Welnu, breng dit op de nederdaling van den Heiligen Geest over, en het onderscheid van zijn werking *vóór* en *na* den Pinksterdag zal u, zoo we hopen durven, volkomen duidelijk worden.

De malsche regen van den Heiligen Geest is ook onder Israël, in oude dagen, mildelijk en zaligmakend nedergevallen, maar zóó, dat altoos *ieder voor zich* een deel van het hemelsch vocht opving en ieder hart *op zichzelf* werd gedrenkt.

En dat heeft nu zoo geduurd tot op Jezus' komst. Maar toen Jezus kwam, werd dit anders. Toen toch is door Jezus de volle stroom van den Heiligen Geest voor ons allen saam opgevangen in zijn persoon. Met dien Jezus zijn alle geloovigen door de pijpen en buizen van het geloof in verbinding gesteld. En toen nu eindelijk na zijn hemelvaart eenerzijds die verbinding van Jezus met de zijnen was tot stand gekomen en Hij anderzijds den Heiligen Geest van den Vader had ontvangen, welnu, toen is ook daarboven het beletsel weggeslagen en de volle stroom van den

Heiligen Geest in de buizen en verbindingskanalen van Jezus met de zijnen doorgedrongen en uit die verbindingskanalen komen persen in de aderen van een iegelijks hart.

Vroeger afzonderlijk, ieder voor zichzelf, maar nu voor allen gemeenschappelijk, in één organisch verband, als leden met ons Hoofd verbonden, dát is dus het onderscheid tusschen hetgeen *vóór* en *na* Pinksteren plaatsgreep; en het feit van den Pinksterdag bestond hierin, dat op dit heuglijk oogenblik de Heilige Geest voor het allereerst in dit organisch lichaam der kerk instroomde en de enkele personen drenken kwam, niet meer ieder op zichzelf, maar allen saam en in onderling verband.

Duidelijker kunnen we het onzen lezers niet maken. Want natuurlijk, nu ligt het voor de hand, dat men vragen gaat: »Maar eilieve, waar is dan toch dit organisch stel van verbindingskanalen, waardoor wij als leden nu met Jezus als ons Hoofd één eenig lichaam uitmaken?" Maar op *die* vraag moeten wij het antwoord schuldig blijven.

Dit behoort tot de onzichtbare dingen, die aan onze waarneming ontsnappen en waarvan wij ons dan ook geen de minste voorstelling kunnen vormen anders dan in beeld.

Maar de onmogelijkheid om ons dit voor te stellen ontneemt niets aan de werkelijkheid van het feit, dat zulk een organisch verband *bestaat.* Voor het bestaan toch van zulk een organische verbinding van de geloovigen met Jezus is de Heilige Schrift ons een onwraakbare getuige. Tweeërlei organisch leven zien wij om ons, ten eerste in de plant en ten tweede in het dierlijk lichaam. En wat doet nu de Heilige Schrift? Ze gebruikt *beide* deze beelden, om ons het verband tusschen Jezus en de geloovigen op te helderen.

Jezus zelf getuigt: »Ik ben de *wijnstok* en gij zijt de *ranken.*" Paulus spreekt van: »*één plante* met Christus geworden zijn". En niet éénmaal, maar telkens ontmoet gij het beeld van het *lichaam* en de *leden.*

Geen twijfel dus, of 1°. er bestaat een *mystieke unie* tusschen Christus en de geloovigen; 2°. deze mystieke unie werkt door een *organisch verband,* dat Hoofd en leden op een voor ons onzichtbare en onbegrijpelijke wijze vereenigt; en 3°. het is door deze organische verbinding, dat uit Christus als het Hoofd in ons, zijn lichaam, de Heilige Geest op den Pinksterdag is *uitgestort.*

Kon men zich denken, dat voor een volkrijke stad de waterleiding niet op zekeren afstand *buiten* haar erf, maar *boven* haar ergens in de lucht kon worden aangebracht, dan zou de aanlegger ervan immers in zuivere

beeldspraak kunnen zeggen: Op het oogenblik, dat voor het eerst het water uit de buizen en pijpen u toe zal vloeien, zal ik de stad als het ware met zuiver water *doopen*.

Welnu, in geheel gelijken zin nu geldt het ook van den Christus, dat Hij zijn volk op den Pinksterdag *gedoopt heeft met den Heiligen Geest.*

Immers, de verklaring van Johannes: »Ik doop u met water, maar die na mij komt, is machtiger dan ik, *deze zal u doopen met den Heiligen Geest,*" is blijkens Hand. 1 : 5 door Jezus zelf uitgelegd als slaande op den Pinksterdag. Zoo toch lezen we daar: »En als Hij met hen vergaderd was, beval Hij hun, dat zij van Jeruzalem niet scheiden zouden, maar verwachten de belofte des Vaders, die gij, zeide Hij, van Mij gehoord hebt; want Johannes doopte wel met water, *maar gij zult met den Heiligen Geest gedoopt worden, niet lang na deze dagen.*" Iets wat, naar ieder tast en gevoelt, op niets anders doelen kon dan op het wonder van den Pinksterdag.

Hiermeê is het dan ook in overeenstemming, dat Jezus tijdens zijn omwandeling op aarde den waterdoop van Johannes nog door zijn discipelen liet voortzetten. En we zien derhalve, dat Johannes, Petrus en Filippus, dat de Maria's en Martha's, dat de Zacheüssen en Jozefs van Arimathea wel reeds vóór Jezus' kruis gaven, en ook zaligmakende gaven, van den Heiligen Geest, persoonlijk en ieder voor zich ontvangen hadden, maar dat geen van allen nog met den Heiligen Geest gedoopt was, eer het groote Pinksterwonder plaatsgreep.

Met name bij de heilige apostelen hebben we derhalve tusschen drie onderscheiden begiftigingen met den Heiligen Geest scherp te onderscheiden: 1°. zijn ze begiftigd met de zaligmakende gave van den Heiligen Geest in hun wedergeboorte en voortgaande verlichting, Matth. 16 : 17; 2°. zijn ze begiftigd met de ambtelijke gave van den Heiligen Geest, Joh. 20 : 22; en 3°. zijn ze begiftigd met den Doop des Heiligen Geestes, Hand. 1 : 5, in verband met Hand. 5 : 1 vv.

Nog slechts ééne moeilijkheid blijft hierbij over, en ook daarvan dient gewag gemaakt. Men leest namelijk van een uitstorting van den Heiligen Geest ook *na* den Pinksterdag; hoe nu is dit feit met onze verklaring te rijmen?

Men leest van een uitstorting van den Heiligen Geest *ook na den Pinksterdag.* Zie slechts wat in Hand. 10 : 44, 45 gezegd wordt: »Als Petrus nog sprak, *viel de Heilige Geest op allen,* die het woord hoorden; en de geloovigen uit de besnijdenis, zoovelen als er met Petrus waren

gekomen, ontzett'en zich, dat de gave des Heiligen Geestes ook op de heidenen *uitgestort* werd." En Petrus drukt het zegel op dit zeggen door de vraag: »Kan ook iemand het water weren, dat dezen niet gedoopt zouden worden, die den Heiligen Geest ontvangen hebben, *gelijk als ook wij?*" Vooral deze laatste bijvoeging maakt aan alle dubbelzinnigheid een einde. Petrus zelf verklaart, dat de uitstorting van den Heiligen Geest op de verzamelden in het huis van Cornelius van soortgelijken aard was als de uitstorting op den Pinksterdag..

Maar bovendien vinden we, behalve van deze uitstorting van den Heiligen Geest in Cornelius' huis, nog gesproken van een »komen van den Heiligen Geest" in Samaria (Hand. 8) en evenzoo van een »komen van den Heiligen Geest" op de Apollos-jongeren (Hand. 19 : 6). Dit »komen van den Heiligen Geest" had beide malen plaats na de handoplegging door de apostelen; en zoo te Cesarea als te Corinthe werd het komen van den Heiligen Geest, evenals te Jeruzalem op den Pinksterdag, achtervolgd door een spreken in talen.

Op het feit zelf valt dus niet af te dingen. Duidelijk blijkt, dat de uitstorting van den Heiligen Geest niet beperkt is gebleven tot het gebeurde op den Pinksterdag, maar zich ook daarna, zij het ook op zwakkere en eenigszins andere wijze, heeft herhaald, en dat wel evenals op den Pinksterdag op *buitengewone wijze.*

Immers, dat er een uitstroomen van den Heiligen Geest ook nu nog in de gemeente plaatsgrijpt, zal door geen kind van God ontkend worden. Zonder dat is er geen wedergeboorte en dus ook geen zaligheid. Deze mededeeling van den Heiligen Geest wordt echter niet meer achtervolgd door buitengewone teekenen, b. v. niet door het spreken in talen. Volledigheidshalve en om duidelijk te zijn, dient dus deze meer algemeene mededeeling, die nu nog plaatsgrijpt, als *gewone* van de *buitengewone* te Cesarea en te Samaria, te Corinthe en te Jeruzalem onderscheiden.

Nader omschreven komt de vraag dus zóó te staan: »Indien dan op den Pinksterdag ééns voor al, voor altoos en voor allen de uitstorting van den Heiligen Geest uit het Hoofd in het lichaam des Heeren heeft plaats gehad, hoe rijmt ge hiermeê dan zoo de gewone als de buitengewone uitstrooming, waarover de Heilige Schrift bericht geeft?"

En ook om dit duidelijk te maken, komen wij eenvoudig op het beeld van de waterleiding terug.

Onderstel eens, dat uw stad uit twee zeer onderscheiden deelen bestond, gelijk b. v. Rotterdam uit de oude stad en Fijenoord, en dat men nu in deze geheele stad, en dus in haar *twee* deelen, éénzelfde waterleiding wilde doen werken. Laat het zich dan niet denken, dat men, met het buizen- en

pijpennet voor de oude stad gereed zijnde, de opening ervan deed plaats hebben, alvorens Fijenoord nog aangesloten was? Dan had men twee dingen: vooreerst de *opening* der waterleiding, die maar *ééns* plaatsgrijpt, en daarmeê de uitstorting van het water in heel de oude stad; en ten andere iets later de *over*storting van dit water uit de oude ook naar de nieuwe stad; zeer zeker ook iets buitengewoons, maar toch van hetgeen reeds bestond, slechts een *uitvloeisel.*

En is dit nu niet met sprekende juistheid toepasselijk op hetgeen bij de uitstorting van den Heiligen Geest plaatsgreep? De kerk, in welker lichaam de Heilige Geest moest worden uitgestort, bestond uit *twee* zeer onderscheidene deelen, door vrij wat dieper klove dan de bedding van de Maas te Rotterdam gescheiden, t. w. de wereld der *Joden* en de wereld der *heidenen.* Toch moesten die beiden saam één lichaam, één volk, één kerk vormen, en één leven leven uit den Heiligen Geest. En wat gebeurt nu op den Pinksterdag? De Heilige Geest wordt in het lichaam uitgestort, maar kan aanvankelijk nog slechts het ééne deel van dat lichaam drenken. Op den Pinksterdag komt alleen nog maar het *Israëlietisch* deel der kerk tot genieting. Het ander deel, dat uit de *heidenen,* toeft nog. En zie, nu gaan de apostelen en Evangelisten Jeruzalem uit; ze komen met de heidenen in aanraking; en nu, eindelijk, komt het moment, waarop de stroom van den Heiligen Geest nu ook over wordt gestort in dat ander deel der kerk; en thans eerst is *heel* het lichaam met den Heiligen Geest gedrenkt.

Zoo is er dus ten eerste een oorspronkelijke uitstorting op den Pinksterdag, en ten tweede een aanvullende overstorting voor het heidensch deel der kerk te Cesarea. Beide gelijksoortig, maar niettemin scherp in karakter onderscheiden.

Bij deze twee uitstortingen komen nu in de derde plaats bij die afzonderlijke gebeurtenissen, die de Heilige Schrift noemt »een komen van den Heiligen Geest na de handoplegging van de apostelen", een verschijnsel, vooral door het gebeurde met Simon Magus bekend.

Dit moet aldus verklaard: Gelijk bij een waterleiding telkens door het leggen van nieuwe pijpen nieuwe woningen kunnen worden aangesloten, zoo moest ook in die nieuwe deelen van Jezus' kerk, die gedurig van buiten af nieuw tot het lichaam des Heeren toetraden, de werking van den Heiligen Geest uit het lichaam op de nieuwe leden overvloeien. Hierbij is het volkomen natuurlijk, dat de apostelen als instrumenten optreden, en dat, waar zij door handoplegging eenige personen uit een deel der wereld, dat nog niet aan het lichaam was aangesloten, alsnu in dat lichaam opnemen, de gemeenschap met den Heiligen Geest, die in dat lichaam woont, zich nu ook tot hen komt uit te strekken.

Terwijl het dan tevens duidelijk wordt, waarom personen, die heden ten dage tot bekeering komen, niet meer op buitengewone, maar op *gewone* wijze den Heiligen Geest ontvangen.

Want immers, wie onder ons door genade tot bekeering komt, *stond reeds in het verbond*, behoorde reeds tot het zaad der kerk en dus ook reeds tot haar *lichaam*. Hier grijpt dus geen *nieuwe* aansluiting plaats van iets, dat eerst *niet* was aangesloten, maar alleen een *bewerking* door den Heiligen Geest van een ziel, waarmeê Hij door het lichaam reeds gemeenschap had.

Op deze wijze komt, zoo we wél zien, elke bedenking te vervallen; komt alles, wat ons aangaande dit gewichtig onderwerp in de Heilige Schrift wordt meêgedeeld, tot zijn recht; en zijn er weer duidelijke lijnen getrokken op een terrein, dat schier over geheel zijn oppervlakte zwevend en verward scheen.

Men kan nu tevens nagaan, hoe onjuist het is, om thans nog van een »doopen met den Heiligen Geest" te gewagen; nagaan ook, hoe weinig zin het heeft, om op den Pinksterdag met de gemeente te bidden, dat de *uitstorting* van den Heiligen Geest zich herhalen moc ht in ons midden. Wie dat bidt, die loochent eigenlijk het Pinksterwonder. Immers, wat *kwam* en *bij* ons is, kan niet meer tot ons *komen*.

XXVII.

DE PINKSTERTEEKENEN.

Teekenen op de aarde beneden.
Hand. 2 : 19.

Nog rest ons te spreken van de wondere teekenen, die de uitstorting van den Heiligen Geest op aarde verzelden. Ze waren drie in aantal: 1°. het wondere geluid; 2°. de lichtende vlammen; 3°. het spreken in andere talen.

Twee van deze teekenen gaan aan de uitstorting vooraf, het derde volgt erop. Zoo toch lezen we: eerst geschiedde er een geluid en werden van hen gezien gedeelde tongen als van vuur; toen volgde de uitstorting zelve, en werden ze allen vervuld met den Heiligen Geest; en pas daarna begonnen ze te spreken met andere talen, gelijk de Geest hun gaf uit te spreken.

Bloot symbolisch zijn deze teekenen stellig niet. Althans het spreken in andere talen komt zeer wezenlijk als een bestanddeel van het verhaal voor. Wat symbolisch is, geschiedt opzettelijk, om iets af te beelden, iets aan te duiden, op iets de aandacht te vestigen, en kon dus ook wegblijven, zonder dat er in de historie iets verandert. Een symbool is de handwijzer op den weg, die aanduidt, waar die weg heenloopt; maar ook al neemt ge dien handwijzer weg, toch blijft de weg bestaan en blijft hij loopen naar hetzelfde punt.

Waren de teekenen op den Pinksterdag pure symbolen geweest, dan zou men zich die symbolen moeten kunnen wegdenken, zonder dat er iets in de historie veranderd ware. En dit nu is *niet* zoo. Althans het spreken in andere talen is *niet* weg te denken, zonder dat heel de volgende historie van hetgeen daarna op den Pinksterdag plaatsgreep, geheel anders werd en gewijzigd wierd in zijn karakter.

Dit wettigt reeds eenigszins het vermoeden, dat ook het teeken van het geluid en van de lichtende vlammen een wezenlijk bestanddeel van het wonder zelf uitmaakte.

Maar wat bovendien dit vermoeden nog aanmerkelijk versterkt, is de omstandigheid, dat noch het teeken van het geluid, noch het teeken van het glanzen boven de hoofden der verzamelden geschikt waren, om als symbool dienst te doen.

Een symbool toch moet van dien aard zijn, *dat het spreekt*. Een handwijzer, waar men uit raden en gissen moet, wat hij toch eigenlijk aanduidt, *is* geen handwijzer. Zulk een schijnbare handwijzer zou den wandelaar eerst recht *onzeker* maken over den weg, dien hij heeft in te slaan. En als men nu nagaat, dat de godgeleerden van achttien eeuwen het nog niet zoover hebben kunnen brengen, om ook maar eenigszins met zekerheid vast te stellen, wat dan toch de beteekenis van deze symbolen zou geweest zijn, dan kan toch kwalijk ondersteld, dat óf die eenvoudige Galileërs, óf die voor de deur verzamelde feestgangers zoo voetstoots en allen op gelijke wijs den zin van deze teekenen zouden hebben gevat.

De uitkomst toont dan ook het tegendeel. Ze verstonden die teekenen *niet*. De feestgangers voor de deur waren veeleer verbaasd, ontzet, verwonderd, en vroegen: »Wat mag toch dit zijn?" En toen Petrus opstond, om als apostel, verlicht door den Heiligen Geest, dit wonder aan de menigte te verklaren, heeft hij volstrekt niet gepoogd eenige symbolische beteekenis aan deze teekenen te hechten, maar verklaard, dat hier een feit had plaatsgegrepen, waarin de profetie van Joël was vervuld.

Hoe nu is dit op te vatten?

Is Joëls profetie op den Pinksterdag uitgeput?

Stellig neen, want de zon is *niet* veranderd in duisternis en de maan *niet* in bloed, en ook van het droomen der ouden is niets vernomen. Dit *kon* ook niet. De doorluchte dag, waarop deze profetie, evenals zoovele andere, eerst zal worden uitgeput, toeft tot de wederkomst des Heeren.

Maar dit wil de heilige apostel zeggen: Die einddag van 's Heeren wederkomst, waarop alles doelt en waarop alles uit moet loopen, werd door de uitstorting van den Heiligen Geest zooveel nader gebracht. Die uitstorting was een der groote gebeurtenissen, waardoor de komst van dien doorluchten dag verzekerd wierd. Zonder die uitstorting kon die doorluchte dag niet komen. Van achteren gezien, zal het kind Gods van uit den hemel, als ware het vlak achter dien doorluchten dag, den Pinksterdag zien liggen, als het laatste groote wonder, dat aan dien doorluchten dag voorafging.

En inzooverre nu ook die doorluchte dag eens zal komen onder de ontzettendste teekenen, en de voorbereidende Pinksterdag insgelijks onder ontzettende teekenen intrad, voegt de apostel nu beide saam, en smelt ze ineen, en doet in de profetie van Joël een aanduiding Gods van *beide* gebeurtenissen uitkomen.

Maar staat het nu vast, dat bij de *wederkomst des Heeren* de teekenen van vuur, bloed en rookdamp volstrekt *geen* symbolische teekenen zullen zijn, doch wel zeer wezenlijke bestanddeelen van het laatste stuk wereld-

historie, als de elementen brandende zullen bevonden worden, dan blijkt ook langs dezen weg nogmaals ten overvloede, dat ook de teekenen op den Pinksterdag door Petrus niet als symbolische, d. i. verklarende en aanduidende teekenen zijn verstaan.

Ook de nóg minder bevredigende verklaring, van methodistische zijde vaak voorgeslagen, dat het enkel teekenen zouden geweest zijn om de opmerkzaamheid te spannen, dient verworpen.

Dit is zóó bedoeld. Men zegt dan: Ons gehoor en ons gezicht zijn de twee scherpste zintuigen, waardoor de buitenwereld op onzen innerlijken persoon inwerkt. Wilt gij iemand dus roeren, schokken, treffen en ontzetten, dan moet gij hem óf door een machtigen knal óf door een plotselingen glans, óf door beide saam boeien. Dit toepassende, hebben sommige Methodisten op hun saamkomsten soms revolvers afgeschoten. Dit toch, zoo meende men, gaf op eenmaal al het verlangde. Een knal en een vuurgloed. En deze beide teekenen werkten dan derwijs op de zenuwen der lieden, dat zij ontroerd en in die ontroering meer ontvankelijk wierden voor den Heiligen Geest. Proefnemingen in den zin der »*Salvation Army*".

En in gelijken zin nu poogden sommigen de teekenen op den Pinksterdag te verklaren. Zich nog altoos voorstellende, dat op den Pinksterdag de jongeren *pas bekeerd zijn*, beeldde men zich in, dat de jongeren daar in de opperkamer nog als een groep onbekeerden neerzaten, en alsnu krachtig bewerkt moesten worden, om vatbaar te zijn voor de instorting in hun hart van den Heiligen Geest. En opdat die bewerking nu doeltreffend zou zijn, daarvoor, meende men, moest nu dat geluid en dat vuur dienen. Het moest zijn, alsof er plotseling een donderbui losbrak en bliksems door de kamer vlogen; en toen de menigte daardoor verschrikt opvloog, toen was de gewenschte stemming voor het indalen van den Heiligen Geest verkregen en had de uitstorting plaats.

Intusschen, deze voorstelling valt reeds vanzelf weg, nu we weten, dat de apostelen niet pas op den Pinksterdag bekeerd zijn en op den Pinksterdag zelfs niet tot hun ambt zijn gewijd, maar dat op Pinksterdag de uitvloeiing van den Geest uit het Hoofd in het lichaam tot stand kwam. Terwijl ook bovendien de buitensporigheden van het methodisme, waarnaar deze verklaring verwijst, derwijs den teederder zin van Gods kinderen kwetsen, dat het schier aan schennis van het heilige grenst, om de teekenen van den Pinksterdag met zulk een revolverschot te durven vergelijken.

Zoo blijft dan slechts ééne wijze van verklaring over, t. w. om de teekenen op den Pinksterdag als *reëel* te nemen; als *wezenlijke* bestanddeelen van hetgeen plaatsgreep; als onmisbare schakels in de keten der *gebeurtenissen.*

Wanneer een schip de haven binnenglijdt, *zien* wij het opschuimen van het witte sop voor den boeg en *hooren* wij het kletteren van de wateren, die de boeg doorsnijdt. Maar als we dit nu zien en hooren, vraagt niemand: »Is dit schuimen en kletteren nu symbolisch?" noch ook: »Strekt dit schuimen en kletteren ook soms om de aandacht te boeien?" maar begrijpt een ieder terstond, dat dit schuimen en kletteren eenvoudig een *gevolg* is van het binnenloopen van het schip; bij dat binnenloopen *hoort;* en er zoo onafscheidelijk aan *verbonden* is, dat het schip die wateren niet *kan* klieven, *zonder* dat teeken én voor het oog én voor het oor te geven.

Als een paard in vliegenden galop de stadspoort binnenrent, *hoort* gij het getrappel van den hoefslag en *ziet* gij de stofwolk opstuiven voor zijn borst. Maar ook daarbij denkt ge zoomin aan symboliek als aan een middel om de aandacht te trekken, en weet en tast ieder, dat die hoefslag en dat opstuiven een noodwendig *gevolg* zijn van het binnenrennen van het paard.

Of om ook dit teederder beeld te nemen: Als een vorstin met haar ritselend zijden prachtgewaad de statiekamer binnentreedt, dan boeit dat ritselen van het zijden kleed uw *oor* en boeit het golven van den weerschijn langs de zijden banen uw *oog.* Maar zonder ook slechts één oogenblik aan symboliek of methodisme te denken, weet ge dan: Dit ritselen en dit glanzen van het zijden prachtgewaad ontstaan door den aard der zijde zelf. In zulk een vorstelijk gewaad *kan* men de statiekamer niet binnenkomen, of dat ritselen *moet* vernomen worden, en dat glanzen *moet* worden gezien.

En zoo nu ook bedoelen we, dat bij de uitstorting van den Heiligen Geest met opzicht tot die teekenen niet moet gevraagd worden: »Zijn het ook symbolen?" noch ook: »Zijn het ook methodistische teekenen?" maar dat eenvoudig dient beleden: »De teekenen, die de uitstorting van den Heiligen Geest verzelden, *zijn door die uitstorting zelve veroorzaakt.* Ze hoorden er bij. Ze waren er onafscheidelijk van. De uitstorting kon niet plaatsgrijpen, zonder dat vanzelf deze teekenen ontstonden. Gelijk een waterstroom niet van de bergen kan nedervloeien, of ge *hoort* van verre reeds zijn druischen en *ziet* van verre reeds het opspatten van het witte schuim, zoo ook *kon* de Heilige Geest niet van de bergen van Gods heiligheid nedervloeien, of er *moest* een ontzaglijk gedruisch gehoord worden

en er *moest* een heerlijke glans worden gezien, en er *moest* een spreken in andere talen op volgen.

Onze bedoeling zal hiermeê duidelijk genoeg vertolkt zijn. De lezer zal althans weten wat we willen. Niet, dat we daarmeê ontkennen, dat deze teekenen ook niet wel een *bedoeling* voor de menigte hadden. Wie twijfelt er aan, of het dreunen van den hoefslag heeft bij het rennend paard ook terdege wel de bedoeling, om den wandelaar te waarschuwen, dat hij uit den weg ga, om niet omgeworpen te worden? Ook in de uitwerkingen van de gehoor- en de gezichtswereld is aanbiddelijke, wondere wijsheid Gods. En zoo ook geven we gaarne toe, dat ook de teekenen op den Pinksterdag wel terdege *mede* een bedoeling voor de omstanders hadden, en dat de ontzetting, die twijfelmoedigheid en verslagenheid in de harten werkte, wel zeer zeker ook voor dat doel bestemd was.

Maar, en dit houden we staande, ook al was die schare feestgangers *niet* tegenwoordig geweest en al ware die twijfelmoedigheid dus *niet* gewekt, toch zou het geluid gedreund hebben en dat glanzen en fonkelen zijn gezien. Gelijk het paard toch den bodem stampt en dreunen doet, ook al is er mijlen ver geen enkel wandelaar te bespeuren, zoo zou de Heilige Geest toch niet anders dan onder dit geluid en dat fonkelen hebben kunnen komen, ook al ware geen enkele Jood in Jeruzalem te bekennen geweest.

De Heilige Geest wierd uitgestort, niet in schijn, maar *wezenlijk*. De Heilige Geest, die nu eerst in het verheerlijkt Hoofd zijn tempel vond, en uit dit Hoofd vanzelf in het *lichaam* moest vloeien, daalde uit den hemel neder. En dit nederdalen nu uit den hemel en dit indalen in het lichaam op aarde kon niet plaatsgrijpen, of het moest deze teekenen veroorzaken.

Veel verder hierin door te dringen is ons niet vergund.

Op Horeb *hoorde* Elia den Heere voor zich voorbijtrekken »onder het suizen eener zachte koelte". Jesaja *hoorde* een dreunen als van dorpelen in het hemelsch heiligdom des Heeren. Er schijnt dus wel terdege bij de nadering van de Majesteit des Heeren een beweging in de elementen plaats te grijpen, die voor onze menschelijke gehoorzenuwen waarneembaar is. *Hoe* dit komt is voor ons niet te verklaren. Slechts mag ter opheldering dit weinige eraan toegevoegd: 1°. Dat geest ook wel terdege op stof kan werken, toont onze eigen geest. Elk oogenblik werkt onze geest op ons lichaam, d. i. op stof, en weet door die werking geluiden voort te

brengen. Ons roepen, spreken, gillen, is niets anders dan een werking van onzen geest op de luchtgolven. Waarom zou nu *onze* geest wel deze werking op de luchtgolven kunnen oefenen, en de Geest des Heeren *niet?* En voelt men hier het ongerijmde van, wat is er dan onverklaarbaars in, dat de Geest in zijn nederdalen zoodanige macht uitoefent op de elementen der natuur, dat de werking ervan nadreunde in het oor van wie erbij stonden? En 2°. Op den Sinaï, waar het Oude Verbond met hunne vaderen gemaakt was, heeft God de Heere evenzoo en veel sterker nog vreeselijke donderslagen laten hooren, zoodat al het volk zich ontzette; en ook dat niet, om het volk te verschrikken, maar eenvoudig omdat een heilig en toornend God zich niet op andere wijze aan een zondig volk openbaren *kon*. En is dit zoo, hoe kan het ons dan bevreemden, dat dit komen van God tot zijn volk onder het Nieuwe Verbond ditmaal van gelijksoortige teekenen verzeld ging, niet om de aandacht te boeien, maar omdat het niet anders geschieden *kon?*

Van de vuurtongen geldt hetzelfde. Telkens nemen we, waar iets uit hooger gewesten zich openbaart, een lichtend verschijnsel waar. Met name als de Heere HEERE of zijn Engel verschijnt. Denk b.v. aan de verbondsluiting met Abraham, en sterker nog aan het gebeurde bij den braambosch. De braambosch stond in gloed en vuur, maar door een anderen glans, dan aardsch vuur geven kon, want de braambosch verteerde niet.

Zoo zien we dus, dat het verschijnen van de heerlijkheid des Heeren volstrekt niet alleen op den Pinksterdag, maar *meermalen* verzeld ging van verschijnselen, die zeker gedruisch maakten en zekeren vuurglans vertoonden; en waarom zou het ons dan bevreemden, dat de nederdaling van God den Heiligen Geest op den Pinksterdag gelijke verschijnselen deed waarnemen, als Elia op den Horeb waarnam, of Mozes bij den braambosch, of Paulus op den weg naar Damascus, of Johannes op Patmos zag?

Het zitten van de vuurtongen op een iegelijk van hen is hiermeê geenszins in strijd, want metterdaad daalde de Heilige Geest in *een iegelijk* van hen neder. Er was dus een gang van den Heiligen Geest naar *een iegelijk* van hen, en *op elk dier gangen* liet God de Heilige Geest zijn lichtspoor na

Onverklaard blijft alleen voor ons de vraag, of het door Mozes en bij Bethlehem en bij Damascus en op Patmos en in de opperzaal geziene vuur glans uit hooger gewesten was, dan wel onmiddellijke werking van God op de elementen van deze aarde.

Sommigen meenen namelijk, dat bij deze ontzettende gebeurtenissen iets van een hooger licht, dat in den hemel is, tot deze aarde zou zijn doorgestraald; terwijl anderen, hiervan afziende, eenvoudig denken aan een aanraking van God aan deze elementen, waardoor een vuurverschijnsel ontstaat.

Voor beide meeningen is veel te zeggen.

Ongetwijfeld is het in den hemel niet donker, is er daarboven licht, en wel licht van hooger natuur dan het onze, een licht boven den glans der zon. Bij Paulus' aangrijping op den weg naar Damascus lezen we dan ook, dat hem schielijk een ontzaglijk licht omscheen, »*boven den glans der zon*". Het kan dus zeer wel zijn, dat bij deze ontzaglijke gebeurtenissen metterdaad de grens van hemel en aarde inboog, en iets van hooger luister in onzen dampkring instraalde.

Maar het kan ook zijn, dat God de Heilige Geest rechtstreeks dit vreemde element wonderdadig werkte. Iets waarvoor pleiten zou, dat ook bij het gebeurde op den Sinaï, dat hiermeê evenwijdig loopt, de teekenen, die gezien werden, niet van hooger sfeer indaalden, maar uit onze elementen waren gewrocht.

Van het teeken der »andere talen" handele een volgend artikel.

Alleen zij nu ten slotte nog opgemerkt, dat bij de uitstorting van den Heiligen Geest in het huis van den hoofdman Cornelius en op de Apollos-jongeren wel dit *spreken* voorkwam, maar *niet* het teeken van het geluid, noch dat van de vuurtongen.

Ook hierdoor wordt onze opvatting versterkt.

Immers, in het huis van den hoofdman Cornelius was het geen *komen* van den Heiligen Geest, maar slechts een *overstorting* van den Heiligen Geest in een ander deel van het lichaam des Heeren.

Ware symboliek het doel geweest, dan hadden ook die teekenen zich moeten herhalen. Nu er *geen* symboliek in het spel was, bleven ze vanzelf uit.

XXVIII.

HET WONDER DER TALEN.

> Zoo iemand een vreemde taal spreekt, dat één het uitlegge; maar indien er geen uitlegger is, dat hij tot zichzelven spreke en tot God. I Cor. 14 : 27, 28.

Eerst *na* de uitstorting van den Heiligen Geest volgde het *derde* teeken.

Dit teeken bestond daarin, dat er een ongewoon stemgeluid uitging van hen, in wier persoon de Heilige Geest was uitgestort. Een stemgeluid, dat niet de gewone Arameesche taal op hun lippen bracht, maar klanken, die men anders nooit van hun lippen beluisterd had. En deze klanken maakten op het publiek, dat buiten stond, een zeer onderscheiden indruk. Op sommigen, dat ze dronken lieden hoorden lallen; op anderen, dat ze door deze lieden de groote werken Gods hoorden uitspreken. En dat bij de laatsten wel in dien zin, dat ze een indruk kregen, als spraken die lieden in de taal der hoorders. Een Parth ontving den indruk, dat ze Parthisch spraken, een Arabier, dat ze zich in het Arabisch uitdrukten, een Cretenser, als bezigden zij het Cretensisch dialect. Terwijl eindelijk Petrus in zijn Pinkstergetuigenis verklaarde, dat het door hen beluisterde verschijnsel op het terrein *der openbaring* thuishoorde. Immers, er lag de vervulling in van Joëls profetie, dat al het volk de Geestesdrijving der openbaring deelachtig zou worden.

Te allen tijde nu heeft de vraag de denkende geesten beziggehouden, hoe wij ons dit wondere verschijnsel te verklaren hebben.

Vergunne men ook ons een oplossing te beproeven.

We geven haar in de navolgende opmerkingen.

1°. Dit verschijnsel van het geestelijk spreken in ongewone klanken viel *niet alleen* op den Pinksterdag voor en wordt evenmin *alleen* in Hand. 2 vermeld.

Integendeel, reeds vóór zijn hemelvaart had de Heer aan zijn jongeren gezegd, dat het tot zulk een ongewoon spreken komen zou. Zóó toch lezen wij in Mark. 16 : 18: »Deze teekenen zullen hen volgen: Zij zullen *met nieuwe talen of klanken* spreken." En dat deze profetie niet alleen op den Pinksterdag doelde, blijkt duidelijk uit de Paulinische brieven. Daar toch

lezen wij in I Cor. 12 : 10 uitdrukkelijk, dat in de apostolische gemeente o. a. ook deze geestelijke gave voorkwam, dat men sprak in *γένη γλωτζῶν*, dat is in soorten van talen of klanken. In vs. 28 verklaart de heilige apostel met zooveel woorden, dat het God de Heere is, die dit geestelijk verschijnsel in zijn kerk heeft ingesteld. En wat hier vooral in aanmerking komt, in I Cor. 14 : 1—33 levert dezelfde apostel een opzettelijke beschouwing over dit ongewone verschijnsel, die duidelijk toont dat dit ongewone destijds tamelijk gewoon was.

Dat nu het verschijnsel, waarop de apostel Paulus doelt, en het verschijnsel, waarvan Lukas in Hand. 2 verhaalt, in hoofdzaak één en hetzelfde was, kan niet wel betwijfeld. Vooreerst toch was de profetie van Jezus algemeen: Ze zullen spreken in nieuwe klanken. Ten andere wordt van beide verschijnselen gezegd, dat ze op ongeloovige hoorders een onweerstaanbaren indruk maken. Ten derde komen beide verschijnselen voor als geestelijke gaven. En ten laatste wordt voor beide dezelfde uitdrukking gebezigd.

Dit neemt echter niet weg, dat er tusschen het gebeurde op den Pinksterdag en het klankenwonder in de apostolische kerken toch ook *een zeer merkbaar verschil* bestond. *Dit* verschil namelijk, dat het klankenwonder op den Pinksterdag voor een groot deel der hoorders, uit onderscheidene natiën, verstaanbaar was, terwijl het klankenwonder in de apostolische kerken alleen verstaanbaar was voor een enkele, die dan uitlegger heette. Waarmeê dan tevens samenhangt, dat het klankengeluid op den Pinksterdag den indruk maakte van tegelijk voor onderscheidene ooren onderscheidene talen te spreken, en alzoo de hoorders te stichten.

Een *principieel* verschil levert dit intusschen *niet* op.

Ook al was in de apostolische kerk het getal van hen, die den zin van het wondere klanken-samenstel vatt'en, uiterst klein, er waren dan toch menschen, die het verstonden. De uitlegger immers moest wel vatten, wat de klanken zeiden; hoe kon hij ze anders vertolken? Opmerkelijk is het hierbij, dat bij dit spreken in ongewone klanken tevens het onderscheiden geval zich voordeed, óf dat de man, die erin sprak, ze *zelf* verstond, óf dat hij ze *niet* verstond. In I Cor. 14 : 13 schrijft Paulus toch, dat iemand, die deze klankenaandrift over zich voelt komen, God *bidden* moet, dat hij bekwaam moge *worden*, om ze ook uit te leggen. Ook zonder deze bekwaammaking had het klankenwonder intusschen toch een stichtend vermogen voor den persoon, aan wien deze gave geschonken werd, maar dan was het een *onbegrepen* stichting, een *ongekende* bewerking van het gemoed.

Het algemeen begrip van het klankenwonder is derhalve, dat iemand

spreekt in ongewone klanken, die uit de gewone gegevens zoomin door hem als door anderen kunnen verklaard worden. Dat echter een tweede genade aan dat verschijnsel ook het verstand, de uitlegging ervan kan toevoegen. En dat wel zóó, dat er zich drie mogelijkheden voordoen: *óf* dat hijzelf alleen het verstaat en niemand anders; *óf* dat anderen het verstaan en hij niet; *óf* dat hij én anderen het verstaan; terwijl dit verstaan van anderen kan doelen óf op een enkelen persoon óf op meerderen.

Op grond van deze overwegingen vatten wij al deze klankenwonderen, waarvan het Nieuwe Testament bericht, onder éénzelfde rubriek of categorie saam, slechts met dit onderscheid, dat op den Pinksterdag het wonder *volkomen* uitkwam, daarna slechts *ten deele.*

Gelijk er in het opwekken der dooden door Jezus een opklimming is waar te nemen, dat eerst een pas gestorvene (Jaïrus' dochter), toen een nog niet begravene (Naïn), en eindelijk een reeds riekende (Lazarus) uit de dooden wordt opgewekt, zoo ook is er hier een onderscheiding *in graad,* die nu echter niet *klimt,* maar *daalt,* overmits bij den Heiligen Geest eerst de *machtigste* werking vooropgaat en daarna het *mindere* volgt. Precies zooals in ons hart. Eerst het machtige feit van de wedergeboorte en dan de zwakkere werkingen. Vandaar hier eerst op den Pinksterdag het klankenwonder in zijn volkomenheid, en daarna in de kerken op zwakkere schaal.

2°. Uit niets blijkt, dat het verschijnsel, dat zich hier voordeed, bestond in het spreken van een der bekende, door de personen niet aangeleerde talen. Waren het toch gewone, bekende talen geweest, dan zouden deze niet buiten *het verstand* omgaan, gelijk Paulus nadrukkelijk zegt in I Cor. 14 : 14: »Indien ik in een taal bid, mijn *geest* bidt wel, maar mijn *verstand* is vruchteloos." Want wel heeft onze vertaling hier: »Indien ik in een [vreemde] taal bid," maar onze overzetters hebben, door het tusschen haakjes te zetten, er wel terdege voor gezorgd, dat ieder zien zou: dit woord »vreemde" is er ingevoegd, en staat in het oorspronkelijke niet. Evenzeer pleit hiertegen, dat volgens den apostel Paulus dit klankenwonder »tot een teeken was, niet dengenen, die gelooven, maar den ongeloovigen." Ware er nu sprake van vreemde, onbekende, onaangeleerde, maar anders toch *gewone* talen, dan zou het verschil tusschen verstaanders en niet-verstaanders natuurlijk niet van het *geloof* afhangen, maar eenvoudig van de vraag, of men zulk een taal aangeleerd had of ook erin geboren was. Terwijl eindelijk deze opvatting, als waren gewone, maar onaangeleerde talen bedoeld, ook weersproken wordt door Paulus' mededeeling, »dat hijzelf meer in deze talen of klanken sprak, dan iemand anders." Dit toch *kan*

niet beteekenen, dat Paulus meer talen dan iemand had aangeleerd, maar *moet* beteekenen, dat het klankenwonder zich bij hem meer en sterker voordeed dan bij iemand anders. Immers, in vs. 19 volgt onmiddellijk: »Ik wil in de gemeente liever vijf woorden spreken met mijn verstand, opdat ik ook anderen moge onderwijzen, dan tien duizend woorden in een [vreemde] taal." Dit nu had naar luid der gewraakte opvatting moeten zijn: »Ik wil liever in één taal zoo spreken, dat de gemeente mij verstaat, dan in tien of twintig talen, die de gemeente *niet* begrijpt." Maar dit zegt de apostel niet. Hij stelt niet *vele* talen tegenover *één* taal, maar wel vijf klanken of *woorden* tegenover tienduizend *woorden* of klanken. Waaruit volgt, dat het vlak voorafgaande: »Ik spreek meer gloottai (talen of klanken) dan gij allen" niet *kan* willen zeggen: »Ik spreek in meer aangeleerde talen," maar moet beduiden: »Mij is het klankenwonder in buitengewone mate verleend."

Want wel voert men hier nu, begrijpelijkerwijze, tegen aan, dat toch op den Pinksterdag de apostelen Arabisch, Parthisch, Medisch, Cretensisch, Elamytisch en wat niet al gesproken hebben, maar dit feit, waarop men zich beroept, is nog lang zoo zeker niet. Uit hetgeen wij in Hand. 2 vermeld vinden, blijkt wel, dat deze Parthen, Elamieten enz. den *indruk* ontvingen, als werden zij in hun eigen taal aangesproken, maar het verhaal zelf toont veeleer, dat dit *niet* zoo was. Neem er zelf maar eens de proef van en laat eens door vijftien menschen overluid in vijftien talen door elkander spreken (en van vijftien is in Hand. 2 gemeld) en ge zult zelf merken, dat de uitwerking hiervan is, volstrekt niet, dat ieder in zijn eigen taal hoort spreken, maar omgekeerd, *dat niemand iets verstaat.* Aan het verhaalde in Hand. 2 geschiedt daarentegen volkomen recht, bijaldien door de apostelen in een soort klanken gesproken is, die door den Parth zoowel als door den Cretenser verstaan werden, en juist *omdat dezen ze verstonden*, op hen den *indruk* maakten van overeen te komen met hun eigen moedertaal. Gelijk een kind, een Duitsche of Engelsche becijfering ziende, geen anderen indruk ontvangt, dan dat een Hollandsch kind die som gemaakt heeft, eenvoudig omdat de cijfers teekens zijn, die buiten het taalverschil omgaan, zoo ook moest op den Pinksterdag de indruk worden ontvangen, dat er in het Elamietisch voor den Elamiet, in het Pamfylisch voor den Pamfyliër en in het Egyptisch voor den Egyptenaar wierd gesproken, zoodra er door een wonder klanken wierden geuit, die, buiten alle taalverschil omgaande, verstaanbaar waren voor den mensch *als mensch.*

Men bedenke toch wel, dat al ons spreken niets is dan een doen trillen van de lucht, om daardoor iemands gehoorzenuwen aan te doen, en door die aandoening van de gehoorzenuwen zekeren indruk op zijn ziel te ma-

ken. Kan ik nu *dienzelfden indruk* op zijn ziel maken *zonder* die luchttrilling, zoo zou het effect voor hem precies hetzelfde zijn.

Vergelijk het maar met ons oog.

Zien we boven ons prachtige lijnen en starren en fonkelingen en elkaar oplossende figuren en overgaande lichtstroomen, dan prikkelen al deze verschijnselen ons netvlies. Maar lig ik nu op mijn bed, zoodat er *niets* boven mij is dan een behangsel en alles donker om mij heen wierd, en wrijf ik nu met den vinger over het ooglid, dan prikkel ik het netvlies ook, en *zonder dat er iets is*, ontdekken zich voor mijn oog precies *dezelfde* prachtige symmetrische figuren en fonkelende lichtstroomen.

En zoo nu ook hier. Niet de luchttrilling is de hoofdzaak, maar alleen de aandoening, die de geest van het spreken ontvangt. En indien nu een Pamfyliër gemeenlijk door het hooren van zijn moedertaal zekere indrukken ontving, en *hij ontving nu diezelfde indrukken op andere wijze*, dan moest hij wel wanen, dat men hem in het Pamfylisch aansprak.

3°. Blijkens de hoogst belangrijke mededeelingen van Paulus bestond het klankenverschijnsel daarin, dat de spraakorganen klanken voortbrachten, niet door een werking van het *denken*, maar door een inwerking van den *Heiligen Geest* in dien persoon, wiens spraakorganen door den Heiligen Geest gebezigd werden. Ze spraken, zegt Lukas in Hand. 2 : 4, met andere klanken, »*zooals de Geest hun gaf uit te spreken*". En in I Cor. 14 put Paulus zich uit, om op allerlei wijs te betoogen, dat hij, die in zulke klanken sprak, *niet* sprak met zijn *verstand*, d. w. z. niet sprak tengevolge van eigen denken, maar tengevolge van een geheel andere *inwerking*.

Dat dit kan, staat vast.

We zien het toch: 1°. bij ijlende personen, die allerlei dingen zeggen, die niet uit hun persoonlijk denken vloeien; 2°. bij de krankzinnigen, die in vlagen van waanzin klanken uitstooten, die geen verstaanbaren zin opleveren; 3°. bij de bezetenen, door wier spraakorgaan de demon sprak; en 4°. bij een Bileam, wiens spraakorgaan, tegen zijn eigen bedoelen in, woorden van zegen over Israël uitliet.

De mogelijkheid dient dus toegegeven, dat in den mensch deze drie dingen gebeuren kunnen: 1°. dat de beschikking over zijn spraakorganen hem tijdelijk ontnomen wordt; 2°. dat de beschikking over zijn spraakorganen tijdelijk aan een geest komt, die hem overmant; en 3°. dat de Heilige Geest, alzoo de spraakorganen van een mensch in beslag nemende,

op de lippen van dien mensch klanken kan doen komen, die »nieuw" en »anders" zijn, dan de taal, die deze mensch gemeenlijk spreekt.

4°. Deze klanken worden standvastig aangeduid door het Grieksche woord *Γλῶτται*. Dit woord beteekent *tong*, en vandaar *taal*. Nu is in de Grieksche wereld, waaruit dit woord genomen is, de *Glôtta* altoos de vaste tegenstelling tegenover den *Logos* of de rede.

Als namelijk iemand *denkt*, dan is dit denken een innerlijk proces in zijn *geest*, dat geheel *on*zichtbaar, *on*waarneembaar en *verborgen* in hem blijven kan. Zijn gedachte heeft dan wel een *ziel*, maar geen *lichaam*. Treedt daarentegen deze gedachte naar *buiten*, neemt de ziel van deze gedachte ook een *lichaam* aan, dan ontstaat het *woord*. Het woord is het lichaam van de gedachte. En omdat nu de tong het beweeglijke spraakorgaan, en iemand, wien men de tong uitsnijdt, stom is, zei men, dat de *tong* aan de gedachte het *lichaam* schenkt.

Vandaar de tegenstelling tusschen den Logos, of hetgeen iemand in zijn verstand *denkt*, en de *Glootta*, of hetgeen iemand met zijn spraakorganen als klank uitstoot.

Gemeenlijk nu ontstond deze werking van de *tong* eerst tengevolge van een werking van het *denken*. De *Glootta* kwam niet dan *na* en *door* den Logos.

Maar in dit klankenwonder deed zich nu juist het gansch ongewoon verschijnsel voor, dat de Logos *niet* werkte, d. i. het verstand *werkeloos* bleef, en dat toch de tong of Glootta klanken uitstiet. En overmits men hier alzoo met een *klanken*verschijnsel te doen had, dat niet in de *denkende* hersenen, maar op *de tong* geboren werd, noemt de Heilige Schrift dit zeer eigenaardig *een gave der gloottai* d. i. een gave van tong- of klankverschijnselen.

En vraagt men nu ten 5°., hoe wij ons dit dan denken moeten, dan bieden we nadere overweging dezer navolgende voorstelling van de zaak aan.

Het spreken in den mensch is gevolg van zijn *denken*, en zijn denken in *on*zondigen toestand is een instralen van het licht van den Heiligen Geest. Alle spreken in onzondigen toestand is dus gevolg van inspiratie, inblazing van den Heiligen Geest.

Zonder zonde zou de taal der menschen dus een zuiver, onverminkt

product van de werking van den Heiligen Geest zijn geweest. De Heilige Geest is de *Schepper* van de menschelijke taal, en zonder de verminking en de verbastering, die de zonde teweegbracht, zou het rapport tusschen den Heiligen Geest en onze taal volkomen zijn.

Door de zonde is echter dit rapport verbroken. De menschelijke taal is verminkt. Verminkt door het ontaarden der spraakorganen; door het uiteengaan der stammen en natiën; door den hartstocht van de ziel; door de verduistering van het denken; vooral door de leugen, die insloop.

Zoo ontstond er een onmetelijke afstand tusschen die *reine, echte menschentaal,* die als rechtstreeksche inwerking van den Heiligen Geest op 's menschen denken tevoorschijn had moeten treden, en die *empirisch bestaande talen,* die thans de natiën verdeelen. Een verschil als tusschen den heerlijken Adam en een misvormden Hottentot.

Maar dit is niet bestemd om aldus te blijven.

De zonde gaat weer weg. Wat de zonde bedierf wordt weer hersteld. En als straks Jezus' dag komt en het Koninkrijk ingaat, dan zullen aan de bruiloft van het Lam *alle verlosten elkaar verstaan.*

Hoe?

Niet anders dan doordien alsdan de oorspronkelijke, zuivere, door den Heiligen Geest uit 's menschen denken voortgebrachte taal op aller lippen zal hersteld zijn.

Welnu, van die groote gebeurtenis, die nog toeft, was het Pinksterwonder de kiem en aanvang, en daarom droeg het er ook de kenteekenen van. En zoo is het dan geschied, dat op den Pinksterdag plotseling, temidden van de Babylonische spraakverwarring der natiën, de openbaring is doorgebroken van die ééne machtige, reine menschentaal, die eens door ons allen zal gesproken en door broeders en zusters uit alle natiën en tongen zal verstaan worden.

Dit wrocht de Heilige Geest.

Ze spraken, *gelijk de Heilige Geest hun gaf uit te spreken.*

Ze spraken hemeltaal om God te loven. Geen engelen-, maar *menschen*taal; maar menschentaal, *boven de zonde* verheven.

Vandaar, dat ook het *verstaan* van deze taal slechts gevolg van een inwerking van den Heiligen Geest was.

Te Jeruzalem verstonden deze taal alleen die personen, die er opzettelijk door den Heiligen Geest toe bewerkt werden, de overigen *niet.*

En te Corinthe verstond deze hemelsch menschelijke klanken *niet* de massa, maar alleen hij, aan wien de Heilige Geest dit schonk.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

HET APOSTOLAAT.

XXIX.

HET APOSTOLAAT.

> Opdat ook gij met ons gemeenschap zoudt hebben, en deze onze gemeenschap ook zij met den Vader en met zijnen Zoon Jezus Christus. I Joh. 1 : 3.

Na de uitstorting van den Heiligen Geest komt het *apostolaat* aan de orde. Ongetwijfeld toch komt aan dit apostolaat het karakter van een geheel *buitengewone* verschijning toe, zooals noch daarvoor noch daarna is opgetreden; en even ongetwijfeld spreekt in de verschijning van dit apostolaat een eigen werk van den Heiligen Geest tot ons.

De apostelen waren exceptioneele gezanten; anders dan de profeten; en evenzeer anders dan de tegenwoordige predikanten; ze nemen een geheel eigenaardige plaats in; ze hebben een gansch eigendommelijke beteekenis; ze staan als historische verschijning geheel eenig en alleen en op zichzelf in de geschiedenis der kerk en der wereld; en hebben er dus volle aanspraak op, dat hun apostolaat afzonderlijk besproken worde.

En niet minder staat het vast, dat hun apostolaat moet besproken worden onder de groote werken, die de Heilige Geest heeft gewrocht. Immers, al wat de Heilige Schrift ons van de apostelen meldt, noopt ons steeds in een bijzonder werk van den Heiligen Geest op hunne personen de verklaring van hun optreden te zoeken. Eer Jezus heengaat, voorspelt en voorzegt Hij het hun gedurig en telkens, dat zij eerst dán als zijn *getuigen* zullen kunnen optreden, als ze den Heiligen Geest op buitengewone wijze zouden ontvangen hebben. Tot op de uitstorting van den Heiligen Geest blijven ze stil en onopgemerkt in Jeruzalem schuil. En waar ze eindelijk in Jeruzalem en aan alle einden der aarde de banier van het

kruis van Golgotha planten, daar doen ze dit steeds met beroep op die eenige macht, die hen dreef, de macht van den Heiligen Geest.

Het apostolaat was *heilig* en de apostelen noemen we *heilige* apostelen; in het allerminst niet, om in deze mannen een hoogeren trap van perfectionistische heiligheid te zoeken, maar in denzelfden zin, waarin de Schrift spreekt van den *heiligen* tempel, de *heilige* kleederen, den *heiligen* Sabbat, het *heilige* volk, de *heilige* lieden (Exod. 22 : 31), de *heilige* zalfolie, *heilig* water (Num. 5 : 17), *heilige* vaten, enz. Natuurlijk kan aan olie, aan een vat, aan een linnen rok, geen *ethische* heiligheid, geen heiligheid in *zedelijken* zin kleven, en een ieder verstaat deze woorden dan ook heel anders, als beteekenend: zalfolie, vaten, kleeden, enz., die afgezonderd zijn voor den dienst van een heilig God.

De zonde heeft gemaakt, dat niet meer alles heilig is. Vóór de zonde kwam, was alles heilig. Maar nu de zonde doorbrak, is er een groot deel van het heelal onheilig geworden. Dit onheilig geworden deel van de Schepping staat nu tegen het heilig gebleven of weer heilig gemaakte deel over. Nu heet het deel, dat heilig *bleef*, de hemel, en het deel, dat weer heilig *gemaakt* werd, de kerk of het Koninkrijk Gods; wat op aarde natuurlijk precies hetzelfde is. En al nu wat tot *die kerk* behoort, het *wezen* van die kerk als zoodanig helpt uitmaken, en van het *organisme* van die kerk onafscheidelijk is, dat heet nu weer *heilig*.

Daarom kan Jezus tot zijn discipelen, die Hem straks verloochenen zullen, zeggen: »Gijlieden *zijt* rein door het woord, dat Ik tot u gesproken heb." Zoo zijn de leden der gemeente en hun kinderen met hen *geheiligd*, en worden ze dan ook als »heiligen en beminden" door Paulus in zijn brieven aangesproken, *niet* omdat er geen zonde meer onder hen omsloop en voortkroop, maar omdat zij als geroepen heiligen gezet waren op het terrein van Gods heiligheid, op dat erf, dat door de genade Gods aan het erf der zonde was ontnomen.

Zoo heet ook de Schrift de *Heilige* Schrift, niet om aan te duiden, dat er slechts heilige dingen in die Schrift verhaald worden; het tegendeel is waar; er wordt ook van veel booze en gemeene dingen in die Schrift bericht gedaan. Maar *heilig* heet ze niettemin, omdat de hier ons geboden Schrift haar oorsprong niet heeft in het zondig terrein des menschelijken levens, maar haar oorsprong ontleent aan het heilig erf der dingen Gods.

En zoo nu ook belijden we van de apostelen van Jezus, niet dat ze vlekkelooze lieden waren — de Schrift zelve toont het anders —, maar wel, dat zij afgezonderd waren tot den dienst op het heilig erf, en dat ze door krachten uit den Heiligen Geest tot hun roeping bekwaamd werden.

Laat men deze bijvoeging van *heilige* apostelen, gelijk velen thans de

gewoonte hebben, weg, dan maak ik de apostelen *gemeen;* dan leer ik ze beschouwen als een soort gewone predikers; nu, ja, in graad boven ons staande, rijker ontwikkeld, en vooral door hun persoonlijken omgang met Jezus ons als getuigen alles waard; — maar dan toch altoos zóó, dat ze met de leeraren der kerk uit alle eeuwen principieel op één lijn staan.

De overtuiging gaat dan teloor, dat we bij de apostelen te doen hebben met mannen, die in *soort* van ons en alle andere leeraren verschillen. Teloor het besef, dat in deze apostelen iets aparts, iets bijzonders optrad. Teloor de dankbare belijdenis, dat God de Heere ons in deze mannen een geheel buitengewone genade heeft toebedeeld.

En het is, op die lijn voortgaande, begrijpelijk, hoe er nu en dan leeraren opstaan onder ons, die bij intrede of afscheid of jubileum op zichzelven verklaringen van de apostelen toepassen, die hun volstrekt niet toekomen, bij hen slot noch zin hebben, en uitsluitend kunnen gezegd en gebezigd worden van mannen, die tegenover de kerk van Christus in alle landen en door alle eeuwen zulk een geheel eenige positie innamen.

Het is uit dien hoofde, dat we, niet bij vergissing, maar opzettelijk, telkens dien eeretitel van *heilige* apostelen herhalen, en er bij elke gelegenheid op aandringen, dat de geheel eenige beteekenis van het apostolaat toch ook in onze kerken weer in eere kome.

Deze geheel eenige beteekenis van het apostolaat blijkt uit de Heilige Schrift op alle manieren.

We beginnen daartoe met te verwijzen naar den aanhef van Johannes' eersten zendbrief, waarin de heilige apostel Johannes ons uit de volheid van het apostolisch besef op zoo indrukwekkende wijze toespreekt.

Hij begint daar toch met te verklaren, dat zij, apostelen des Heeren, een geheel exceptioneele positie innemen tegenover het groote en geheel eenige wonder van de vleeschwording des Woords.

Dat Woord, zegt hij, is vleesch geworden, en in dat vleeschgeworden Woord is *het* Leven geopenbaard, en dat geopenbaarde Leven is gehoord, gezien en met handen getast. En dat door wie? Door een ieder? Neen, maar door *hen*, d. w. z. door de apostelen; want hij voegt er met zooveel nadruk bij: »En *wij* hebben het gezien, en *wij* getuigen en verkondigen u dat eeuwige leven, hetwelk bij den Vader was, en *ons* is geopenbaard."

En waartoe strekt nu deze verkondiging? Om zielen te behouden? Ook daartoe voorzeker, maar toch niet in de eerste plaats. Neen, deze apostolische verkondiging heeft ten doel, om de leden der kerk *met het apostolaat in verband* te zetten. Duidelijk toch en nadrukkelijk zegt Johannes:

»Wij verkondigen u dit, opdat ook gij *met ons* gemeenschap zoudt hebben." En daarna eerst, eerst nadat deze schakel is aangesloten en de gemeenschap met het apostolaat voltrokken is, eerst daarna zegt hij: »En dat deze onze gemeenschap ook zij met den Vader en met zijnen Zoon Jezus Christus."

De gedachtengang van den apostel is dus doorzichtig als glas. Het Leven is geopenbaard op een wijze, dat het kan worden gezien en getast. De mannen, die dit deden, waren de apostelen. Deze apostelen zijn alzoo de geroepenen, om de verkondiging van dit Leven te brengen tot de uitverkorenen. Door dit verkondigen ontstaat de vereischte gemeenschap tusschen deze uitverkorenen en het apostolaat. En tengevolge van deze gemeenschap met het apostolaat ontstaat er nu ook gemeenschap voor deze geroepenen met den Vader en zijnen Zoon Jezus Christus.

Dit nu mag niet opgevat, als gold het alleen voor de menschen, die toen leefden; en tegenover Rome staat men met de Schrift in de hand bijster zwak, indien men het doet voorkomen, als gold die hoogere beteekenis van het apostolaat wel voor de toenmaals levenden, maar niet in die mate meer voor ons. Neen, wel terdege moeten ook wij, die tot de einden der eeuwen gekomen zijn, nog altoos met dat heilig apostolaat van onzen Heere Jezus Christus levensgemeenschap onderhouden. Slechts hierin gaat Rome feil, dat het dit apostolaat op de bisschoppen van Rome liet overgaan, en nu leert, dat gemeenschap met het apostolaat van gemeenschap met Rome afhankelijk is. Een leer, die dáárom valsch loopt, omdat de heilige apostel Johannes de gemeenschap aan het apostolaat opzettelijk en nadrukkelijk bindt aan de gemeenschap met mannen, »die gezien, gehoord en getast hebben wat er geopenbaard was van het Woord des levens", en geen bisschop van Rome heden ten dage zich ook maar van verre op zulk een uitnemendheid beroepen kan. Bovendien, de heilige apostel Johannes zegt met zoovele woorden, dat deze gemeenschap met het apostolaat gevolg moet zijn van een *verkondiging* van het leven *door de apostelen zelven*. En overmits nu Rome deze gemeenschap niet door de *verkondiging*, maar door het *sacramenteele* teeken tot stand laat komen, gaat het ook te dezen tegen de leer der apostelen in.

Maar daaruit volgt volstrekt niet, dat Rome ongelijk heeft in de hoofdgedachte, dat ook nu nog elk kind van God gemeenschap met den Vader en zijnen Zoon Jezus Christus heeft te oefenen *door het apostolaat*. Integendeel, dezen eisch stelt de apostel Johannes nadrukkelijk. Doch hierin ligt de oplossing van dezen schijnbaren strijd, dat de apostelen niet slechts hebben *gesproken*, maar ook hebben *geschreven*. D. w. z. dat ze hun verkondiging volstrekt niet alleen hebben gebracht tot een kleinen kring van

menschen uit het ééne menschengeslacht, dat hen toen toevallig hoorde, maar dat zij integendeel hun verkondiging door schrift hebben *geobjectiveerd*, hebben *verduurzaamd*, en hebben uitgezonden *tot alle landen en natiën*, om als echte oecumenische apostelen het getuigenis van het Leven, dat geopenbaard was, aan *al* Gods uitverkorenen in *alle* landen door *alle* eeuwen te brengen.

Nu nog verkondigen dus *de apostelen zelven* nog steeds den levenden Christus in de gemeente. Ze gingen persoonlijk heen, maar hun persoonlijk getuigenis bleef achter. En dat persoonlijk getuigenis, dat als apostolisch document tot *alle* ziel in *alle* land door *alle* eeuw is gekomen, dát is het getuigenis, dat nu nog in de hand des Heiligen Geestes middel en instrument is om de zielen over te zetten in de gemeenschap des eeuwigen levens.

En zegt men nu: »o, Ja, gewisselijk, in dien zin werkt nu hun woord zeker na, maar gevolg van dat woord is dan toch nu niet meer, dat wij eerst in gemeenschap met de apostelen en eerst door hen met Jezus treden, maar veel eenvoudiger, dat hun woord ons rechtstreeks op den Heiland onzer zielen wijst!" — dan komen we tegen dit onschriftuurlijk beweren met alle kracht in verzet.

Wie dat zegt, miskent het lichaam van Christus, en ziet nogmaals het groote feit van de uitstorting van den Heiligen Geest voorbij.

Neen, er is niet een zaliging van *enkele*, op zichzelf staande zielen, maar de toebrenging van een *lichaam des Heeren;* en in dat lichaam des Heeren moet elk geroepene ingelijfd, wat letterlijk zeggen wil »ingelichaamd", want »lijf" en »lichaam" zijn één van beteekenis en zin. En overmits nu de Koning der kerk zijn Heiligen Geest thans aan niemand meer apart, maar uitsluitend aan de ingelijfden in dit lichaam schenkt, en de invloeiing van den Heiligen Geest in dit lichaam op den Pinksterdag en wel hoofdzakelijk in de personen der apostelen heeft plaats gehad, — zoo kan ook nu nog heden ten dage niemand onzer eenige gave of eenige inwerking van den Heiligen Geest ontvangen, of hij moet in contact staan met dit lichaam des Heeren, dat nu eenmaal *zonder* de apostelen zelfs niet kan worden gedacht.

De zaak staat dus alzoo, dat nu nog heden ten dage het apostolisch woord tot alle ziel komt, als de getuigenis van hetgeen *zij* hebben gezien, gehoord en getast van het Woord des Levens. Dat tengevolge van dit getuigenis de zielen innerlijk bewerkt worden en alsnu in heur inlijving in het lichaam van Christus openbaar worden. En dat nu voorts deze ge-

meenschap openbaar wordt als een gemeenschap met datzelfde lichaam van Christus, waarvan de apostelen de geleiders zijn, en dat in hun personen en in de personen van hun medestanders op den grooten Pinksterdag de invloeiing of uitstorting van den Heiligen Geest ontvangen heeft.

En nu weten we wel, dat deze zienswijze, of laat ons liever zeggen belijdenis, lijnrecht indruischt tegen de zienswijze, die door het methodisme thans onder alle rangen en standen verbreid is. Maar de droeve gevolgen van dit methodisme worden dan ook, helaas, op alle wijzen openbaar. Voor het Sacrament toch doodde dit methodisme reeds lang alle besef. Voor de kerkelijke gemeenschap liet het koel en koud. En als gevolg hier weer van kweekte het methodisme een grenzenlooze onverschilligheid voor waarheid in de belijdenis. En terwijl God de Heere het in zijn wijsheid noodig had gevonden, ons een lijvige Schrift van zes en zestig *boeken* achter te laten, roemde dit methodisme er op, dat het zijn Evangelie wel kan schrijven *op een stuivertje.*

Welnu, geheel deze dwaling is niet te overwinnen, eer men weer tot de Heilige Schrift terugkeert en van die Heilige Schrift het leert en door die Heilige Schrift zich gezeggen laat, 1°. dat er niet *enkele personen* als uit den stroom des verderfs worden opgevischt, maar dat er een *lichaam* behouden wordt; 2°. dat alle te redden personen te hunner tijd in dit *lichaam* worden *ingelijfd*; 3°. dat dit *lichaam* Christus tot zijn eenig Hoofd heeft en de apostelen tot zijn blijvende geleiders; 4°. dat in dit *lichaam* op den grooten Pinksterdag de Heilige Geest is uitgestort; en 5°. dat een iegelijk onzer ook thans nog alleen door gemeenschap met dit lichaam de genadewerking van den Heiligen Geest ervaart.

Eerst als men dit inziet, zal men dan ook het heerlijk woord van Jezus uit het hoogepriesterlijk gebed verstaan: »Vader, Ik bid niet alleen voor dezen, maar ook voor hen, die *door hun woord* in Mij gelooven zullen."

Immers, opgevat in den gangbaren zin, ligt er in dit woord niet de minste troost voor ons, en heeft de Heer dit alleen gebeden voor de *toenmaals* levenden, die het voorrecht hadden, persoonlijk de apostelen *te hooren* en door de werking van hun *mondeling* getuigenis bekeerd te worden. Zoo vallen *wij* er dan ganschelijk *buiten.*

Maar verstaat men ook deze bede van Jezus nu in den door ons aangeduiden zin, zoodat de Heere zeggen wilde: »Ik bid niet alleen voor mijne apostelen zelven, maar evenzoo voor hen, die door het getuigenis der apostelen én nu én door *alle* eeuwen onder *alle* landen en volken in Mij gelooven zullen," dan natuurlijk verkrijgt dit woord een onovertreffelijk heer-

lijke strekking, en ligt er een bede van Jezus in voor elk kind des Heeren, dat ook nu, ook nog in onze dagen, ook uit onze huisgezinnen, geroepen wordt.

Zóó diep zelfs ligt deze geheel eenige beteekenis van het apostolaat ingegraven in de diepte des Koninkrijks, dat, als ons in het boek der Openbaringen van Johannes het vergezicht van het nieuwe Jeruzalem wordt getoond, we dat Jeruzalem te zien krijgen met *twaalf fundamenten* en in die twaalf fundamenten de *twaalf namen van de twaalf apostelen* van het Lam (Apoc. 21 : 14).

Ze hebben dus volstrekt niet slechts een *tijdelijke* en *voorbijgaande* beteekenis. Neen, hun beteekenis is duurzaam en strekt zich tot heel de kerk uit. En dán zelfs, als de strijd der kerk op aarde zal gestreden zijn en de heerlijkheid van het nieuwe Jeruzalem ingegaan, dan zal nog *eeuwig* de kerk van Christus, ook in haar hemelsche gelukzaligheid, rusten op datzelfde fundament, waarop ze hier gebouwd was, en daarom in haar twaalf fundamenten gegraveerd dragen de namen der heilige apostelen van onzen Heer.

Zóó heerlijk, zóó hoog is dit apostolaat zelfs in de oogen van een Paulus, dat hij in zijn zendbrief aan de Hebreën den naam van apostel zelfs op den Heere Jezus Christus overbrengt. Zoo toch schreef hij in hoofdstuk 3 : 1 : »Hierom, heilige broeders, die der hemelsche roeping deelachtig zijt, aanmerkt den *Apostel* en Hoogepriester onzer belijdenis, Christus Jezus." En de zin hiervan is duidelijk. Eigenlijk toch is het de Christus zelf, die in de kerk roept en in de kerk getuigt. Maar gelijk de ééne blanke straal van het licht zich spreidt in zijn vele tinten, zoo ook spreidt de ééne Christus zich in zijn twaalf apostelen, die Hij gesteld heeft als de instrumenten, door wie Hij met zijn kerk gemeenschap zou hebben. De apostelen staan dus niet op zichzelven, maar vormen saam *één apostolaat*, en de eenheid van dit apostolaat ligt *niet* in Petrus, noch in Paulus, maar ligt alleen *in Christus zelf*. Als gij het geheele apostolaat in één enkel apostel saam wilt vatten, dan is die ééne apostel, die aller apostelen volheid in zich alleen besluit, niemand minder dan de Apostel en de Hoogepriester onzer belijdenis, t. w. Christus de Heer.

Eerst als men in deze denkbeelden inleeft, zal men dan ook Paulus' brieven verstaan en weer genieten kunnen in zijn geestelijke worsteling, om de eere van het apostelschap voor zijn goddelijke zending te handhaven. Vooral in de brieven aan de gemeente van Corinthe en Galatië is die strijd kloek en doortastend gestreden ; maar zóó gestreden, dat de methodist

er oog noch hart voor kan hebben. Veeleer moet hem onwilkeurig de klacht op de lippen komen: »Had Paulus nu op dien titel wat minder gestaan. o, Als Paulus nu eens nederig zijn weg ware gegaan, om alleen maar zielen te bekeeren, hoeveel schooner zou zijn nagedachtenis wezen!" En op dit standpunt is het ook zoo. Heeft het apostolaat geen hoogere noch andere beteekenis, dan dat de apostelen de eerste leeraars der kerk waren, dan is ook geen reden denkbaar, waarom Paulus een deel van zijn kracht verspillen moest in den strijd om een waardeloozen eeretitel.

Maar juist het onomstootelijk feit, dat Paulus' sterk optreden voor het apostolaat *niet* strookt met de thans gangbare opiniën, behoorde er ons dan ook in nederigheid toe te leiden, niet om te zeggen: »Paulus' protest strookt niet met onze opiniën, dús deed Paulus verkeerd," — maar om heel anders met schaamte en zelfbeschuldiging te erkennen: »Een standpunt, waarop wij niet kunnen staan, zonder Paulus te veroordeelen, moet hoe eer hoe beter door ons verlaten worden. Niet Paulus moet naar onze zienswijze hervormd, maar onze zienswijze gewijzigd naar hem!"

XXX.

APOSTOLISCHE SCHRIFTEN.

> En ik meen ook den Geest Gods te hebben. I Cor. 7 : 40.

Gelijk we zagen, heeft het apostolaat dus een zeer buitengewone beteekenis en neemt het een geheel eenige, buitengewone stelling in.

Van tweeërlei aard is deze stelling, t. w. een *voorbijgaande* voor de stichting der eerste kerken, en ten andere een *duurzame* voor de kerken aller eeuwen.

Een voorbijgaande voor de stichting der eerste kerken. Want wat toen is geschied, kan niet herhaald. Een boom kan maar éénmaal geplant worden. Een organisme wordt maar éénmaal geboren. En zoo ook kon de planting en stichting der kerk slechts éénmaal plaatsgrijpen.

Die stichting was echter geen onvoorbereide stichting. Integendeel, een kerk had God op aarde reeds gehad van den aanbeginne des menschelijken geslachts. Die kerk was eerst zelfs *wereld*kerk geweest. Toen echter was die wereldkerk in de afgoderij ondergegaan, en was er niets overgebleven dan een kleine kerk onder een schier vergeten volk, de kerk *onder Israël.*

Thans, nu het er op aankwam, om deze kerk wederom van een *particuliere* tot een *wereld*kerk te maken, moest dus tweeërlei gebeuren. T. w. de kerk, die nog in Israël was overgebleven, moest van haar *nationaal* gewaad ontdaan worden, en ten andere moest midden in de heidenwereld de kerk van Christus opstaan, om voorts die beide als vertooningen van ééne en dezelfde kerke Christi openbaar te doen worden.

In deze twee doeleinden gaat dan ook bijna heel de apostolische arbeid op.

Er is tweeërlei streven en bedoelen, tweeërlei pogen en arbeiden. *Eenerzijds* een apostolische arbeid om de Israëlietische kerk haar absoluut Joodsch standpunt te doen verlaten; en *anderzijds* om midden in de heidenwereld van alle kanten kerken Christi uit het niet tevoorschijn te doen treden. Met name in Paulus ziet ge beide deze pogingen vereenigd. Geen apostel heeft meer dan hij geijverd, om de Israëlietische kerk van haar overtolligen Joodschen tooi te ontdoen, en tevens is geen apostel

overvloediger geweest in het planten van nieuwe kerken aan alle oorden der wereld.

Maar hiermeê liep de apostolische taak nog op verre na niet ten einde. Het apostolaat had nog een veel verder strekkende en hoogere roeping, niet voor dien tijd alleen, maar tevens voor de kerk aller eeuwen. En deze hoogere taak was daarin gelegen, dat de apostelen verordend waren om door het geven aan de kerken van vaste levensvormen haar karakter te bepalen en door schriftelijke documenteering van de openbaring, die in Christus Jezus was, de toekomst der kerken evenals heur zuiverheid mogelijk te maken.

Dit toch is uit heel hun optreden duidelijk: ze stichtten niet alleen kerken, maar gaven ook voor die kerken *verordeningen.* »Gelijk ik aan de gemeenten van Galatië *verordend* heb," schrijft Paulus aan de kerk van Corinthe, »doet ook gij alzoo." (I Cor. 16 : 1 enz.) Ze waren er zich dus bewust van, dat ze *macht* bezaten, met macht *bekleed* waren. »Alzoo", zegt Paulus (I Cor. 7 : 17), »verorden ik in *al* de gemeenten." En dit »verordenen" is bedoeld, niet in den zin, waarin ook thans nog de raad van een kerk macht heeft, om een verordening voor die kerk vast te stellen; of waarin een leeraar der gemeente, krachtens last van zijn kerkeraad, een verordening voor die kerk afkondigt. Neen, ze oefenden deze macht uit, buiten kerk of kerkeraad om, krachtens een machtsvolheid, die ze zich bewust waren in zichzelven te bezitten. Aldus toch schrijft Paulus in I Cor. 7 : 40, na ordinantiën op het stuk van het huwelijk te hebben gegeven: »*En ik meen ook den Geest van God te hebben.*" Het is dus niet aan de kerk, noch aan haar raad, noch aan eenige opdracht van het apostolaat, maar wel terdege en uitsluitend rechtstreeks aan den Heiligen Geest, dat ze de macht ontleenen, om bevelend en ordenend en richtend in de gemeenten op te treden. Ook richtend. Want in I Cor. 5 : 3 lezen we van den bloedschenner, dat Paulus reeds besloten had den zoodanige aan den Satan over te geven. Een vonnis, waarvan de uitvoering wel aan den kerkeraad werd overgelaten, maar dat toch door den apostel krachtens zijn machtsvolheid onverwijld beslist was.

Opmerkelijk is het hierbij, dat Paulus zich ervan bewust was, dat er door zijn woord tweeërlei stroom liep, t. w. de stroom der *traditie,* rakende de dingen, die de Heere Jezus, nog op aarde levende, beslist had, en de stroom van den Heiligen Geest, rakende de dingen, die nu eerst door het apostolaat werden geregeld. Hij schrijft toch in I Cor. 7 : 25: »Aangaande de maagden nu heb ik geen bevel des Heeren; maar ik zeg mijn gevoelen, als die barmhartigheid van den Heere verkregen heb, om getrouw te zijn." Evenzoo zegt hij in I Cor. 7 : 10: »Den getrouwden gebied *niet* ik,

maar de Heere, dat de vrouw van den man niet scheide;" en iets verder in vs. 12: »Maar den anderen zeg ik, *niet* de Heere," enz.

Op velen heeft dit den indruk gemaakt, als wilde Paulus zeggen: »Wat de Heere gebood, dat moet ge houden; maar dat andere, wat ik slechts gebied, dit doet er minder toe; daar blijft ge vrij in!" Eene opvatting, die geheel het gezag van het apostolisch woord opheft en daarom dient tegengestaan. Neen, de apostel denkt er niet aan, het gezag van zijn eigen woord te ondermijnen, want als hij uitgesproken heeft, voegt hij er nadrukkelijk bij: »*En ik meen ook den Geest van God te hebben*"; iets wat, in verband en met terugslag op de geboden des Heeren, niet wel iets anders bedoelen kan, dan dit: »Het door *mij* verordende rust op datzelfde gezag, waarop het eigen woord *des Heeren* rust." Een betuiging, die ook reeds lag uitgesproken in zijn zeggen: »Ik heb barmhartigheid ontvangen om [in mijn regeling van de kerken] getrouw te zijn."

Door deze verordeningen en regelingen nu hebben de apostelen niet slechts aan de toenmalige kerken een vasten voet des levens geschonken, maar tevens de bedding uitgegraven, wier loop voor alle komende eeuwen het stroomgebied van het leven der kerke Christi bepalen zou. Dit hebben ze gedaan deels door het stempel, dat zij in het eigen leven dezer kerken hebben ingedrukt en dat sinds nooit geheel wierd uitgewischt; maar deels vooral door een beeld dier kerk in schrift voor ons achter te laten en de hoofdtrekken van deze verordeningen in hun apostolische brieven te verzegelen.

Beide deze invloeden toch, zoowel die van het rechtstreeksche leven der kerken als van de apostolische Schriftuur, hebben ervoor gewaakt, dat het beeld der kerk van Christus niet teloorging, of ook, waar het dreigde teloor te gaan, zich weer aanstonds door de genade Gods liet herstellen.

En dit brengt ons vanzelf op de tweede werkzaamheid, waardoor de apostelen op de kerk aller eeuwen hebben ingewerkt, t. w. door hun *schriftelijke* nalatenschap.

Onze *gedachten* zijn de inkleeding van de uiting en meening des geestes. Ons *woord* is het kleed der gedachte. En het *schrift* is het groote, van God gegeven middel om dat woord te verduurzamen en overaltegenwoordig te maken. Vandaar, dat ons »schrift" de rijkste en rijpste geestesuiting is, en derhalve ook de Heilige Geest toen eerst tot zijn rijkste en rijpste en meest volkomen uiting gekomen was, toen de meening des Geestes in *schrift* gedocumenteerd stond.

Er moet dus ook bij de heilige apostelen bijzonderlijk op hun *schriftelijken* arbeid worden gelet.

Toen Paulus en Petrus predikten en het Evangelie verkondigden en wonderen deden en zieken genazen en Ananias doodden en de gemeenten ordenden, deden ze met elk van deze zeker een grootsch en heerlijk werk. Maar toch, de beteekenis van wat Paulus deed, toen hij b. v. den brief aan de Romeinen schreef, overtreft zooverre de waardij van al zijn prediken en zieken genezen, dat beide eenvoudig niet te vergelijken zijn.

Toen Paulus, stil aan zijn schrijftafel teruggetrokken, dat ééne kleine schrift schreef, dat, in gewonen brochurevorm uitgegeven, geen drie vel druks groot zou zijn, toen verrichtte deze Paulus het grootst en heerlijkst werk van zijn leven. Dat was het stuk, waarvan de verst reikende invloed uit zou gaan. Eerst door dat stuk is Paulus man der wereldgeschiedenis geworden.

En nu weten we wel, dat dit door onze huidige theologen meest wordt omgekeerd, en dat het in zwang is, om te zeggen: »o, Die apostelen waren zoo hoog geestelijke en vrome persoonlijkheden; ze leefden zoo nauw bij den Heer en waren zoo in zijn geest ingedrongen; en nu hebben die apostelen geleefd en gepredikt en gearbeid, en bij gelegenheid ook wel brieven geschreven; en enkele van die brieven zijn ook tot ons gekomen; maar zonder dat deze auteursarbeid groote beteekenis voor hun personen had!" — maar tegen gansch deze voorstelling komen we dan ook zoo beslist mogelijk op.

Neen, het is *niet* zoo, dat deze mannen zóó uitnemende persoonlijkheden waren, dat de slechts bij gelegenheid geschreven brieven nauwlijks eenige plaats van beteekenis in hun leven innamen. Integendeel, hun schriftelijke arbeid was de gewichtigste van heel hun levenstaak. Klein in omvang, maar vol van inhoud. Schijnbaar minder, maar door zijn verre strekking en wijd reikenden invloed veel hooger van beteekenis. En waar nu de heilige apostelen niet mogen beschouwd worden als een soort halve idioten, die niets hoegenaamd van de toekomst der kerk geweten hebben, noch ook zich rekenschap gaven van wat ze deden, daar blijven we volhouden, dat een man als Paulus, toen hij den brief aan de Romeinen voleind had, wel terdege wist en inzag, dat deze arbeid niet slechts meetelde, maar hoog zou staan in het geheel van zijn apostolisch werk.

Ja, ook al wilde men aannemen, dat Paulus zelf zich hiervan metterdaad niet bewust was, dan ontneemt dit toch nog niets aan het klare en onloochenbare feit, *dat het zoo was*. Thans, nu na achttien eeuwen schier al de kerken, die Paulus zag, ondergingen en de kerk te Rome nauw herkenbaar is; nu ze wegstierven allen, die hij genas of redde met zijn wondermacht; en niet één enkele heugenis ons meer blijft van de vrucht van al zijn overigen arbeid; is het toch immers nog altoos *zijn schriftelijke nalatenschap*, die het leven der kerk van Christus beheerscht. We kunnen

ons haast geen toestand der kerk meer denken, waarin we zonder Paulus' brieven leven moesten en waarin ons alles ontvallen zou, wat wij ook door het kanaal onzer vaderen aan dezen grooten apostel danken. Of zijn het niet de door Paulus ontwikkelde denkbeelden, die onze belijdenis, het door hem hooggehouden ideaal, dat ons leven beheerscht; ja, mag niet gezegd, dat zonder de Paulinische brieven geheel de gedaante onzer kerk een andere zou zijn?

En staat dit nu vast, is hier niets tegen te zeggen, dan hebben wij immers volle recht tot het beweren, dat de objectiveering van hetgeen in Christus verschenen was, in de *schriftelijke* nalatenschap der apostelen in heel hun optreden bovenaan staat. En dat men, wel verre van te zeggen: »Ook die dooie letter kwam er nog bij", veeleer te belijden heeft: »In die schriftelijke documenteering lag het zenith, d. i. het hoogtepunt, van hun werkzaamheid."

Ook hiermeê echter is onze beschouwing van het apostolaat nog niet ten einde. Immers, het was ons ditmaal niet om het apostolaat op zichzelf, maar veel meer om het eigen werk van den Heiligen Geest in het apostolaat te doen. En zoo komen we dan hier voor de zeer ernstige vraag te staan: Op wat wijs hebben wij ons het werk van den Heiligen Geest voor te stellen in dit optreden van het apostolaat?

Slechts tusschen twee ver uiteenloopende meeningen schijnt hier de keuze te staan.

Aan de eene zijde de meening der *mechanische* lieden, en aan den anderen kant de mannen van het *natuurlijk proces*.

De mechanische lieden vragen ons: »Wat aarzelt ge nog? Of was dan niet het werk des Heiligen Geestes in de apostelen uiterst eenvoudig? Zij moesten gaan zitten; namen een pen op; doopten die in inkt; en toen schreven zij eenvoudig, wat de Heilige Geest hun dicteerde!"

En daarentegen roepen de mannen van het natuurlijk proces: »Niets aan van wat de mechanische lieden beweren. De zaak stond eenvoudig zoo, dat de apostelen dieper dan anderen in den Geest des Heeren waren doorgedrongen; heiliger, reiner, vromer persoonlijkheden waren; en alzoo zuiverder voertuigen dan anderen zijn konden voor den Heiligen Geest, die immers *elk kind* van God bezielt!"

Beide voorstellingen staan alzoo scherp geteekend tegenover elkaar.

Aan de eene zijde wordt in het werk van den Heiligen Geest een werk gezien, dat los in het verband der toenmalige kerk als een vreemd bestanddeel inschuift; buiten het zielsleven van de apostelen zelven omgaat; en

door geen enkelen draad zelfs aan het leven van de kerk in die dagen verbonden was. Elke schooljongen van de hoogste klasse, mits hij maar goed een dicté kan opschrijven, had evengoed als Paulus den brief aan de Romeinen kunnen schrijven. En dat nu in de brieven van Paulus, vergeleken bij die van Johannes, een merkbaar verschil valt waar te nemen in stijl en voorstelling, dat ligt volstrekt niet daaraan, dat Paulus een andere manier van zeggen gebezigd heeft, maar moet zóó verklaard, dat de Heilige Geest, toen Hij Paulus tot klerk koos, opzettelijk den stijl, de zegswijze van Paulus heeft nagebootst; en zoo ook, toen het later aan Johannes kwam, voor Johannes weer een *dicté* heeft gegeven in den Johanneïschen stijl.

En daartegenover staat dan, aan het andere uiterste der lijn, de gansch hiervan afwijkende voorstelling, dat het *alles* uit hun personen kwam en van den Heiligen Geest nog te reppen eenvoudig het napraten van een vromen term is. Men stelt het zich dan voor, dat van Jezus' persoonlijken omgang zekere vormende invloed is uitgegaan; dat die vormende invloed op den kring van Jezus' discipelen een eigen levensstempel heeft gedrukt; dat tengevolge hiervan de apostelen beter nog dan andere tijdgenooten Jezus begrepen en voor zijn bedoeling konden instaan; en dat zij nu, als de rijkst ontwikkelde tijdgenooten van den Christelijken kring, in hun geschriften met zeker apostolisch gezag zijn opgetreden.

Of ook, want dit mag niet verzwegen worden, er zijn ook bevriende theologen, die deze theorieën van het *natuurlijk* proces in die van het *boven*natuurlijk proces omzetten, mits het maar een vanzelf zich ontwikkelend *proces* blijve. Deze godgeleerden namelijk erkennen met ons, dat er een werk van den Heiligen Geest is, dat ze met ons *wedergeboorte* noemen, en geven ook toe, dat aan deze wedergeboorte meestal nog de gave der *verlichting* wordt toegevoegd. En nu redeneeren ze, van dit standpunt uitgaande, aldus: »Onder de wedergeborenen zijn er, bij wie het werk des Heiligen Geestes meer in de oppervlakte blijft, en anderen, bij wie het dieper doorwerkt. En zoo ook zijn er menschen, bij wie de *verlichting* tot een hooger glans komt, terwijl ze bij anderen op lager trap van helderheid blijft hangen. Nu staan", zoo gaan ze dan voort, »de apostelen vooraan onder de uitnemende mannen, in wie het werk der wedergeboorte met buitengemeene kracht is doorgebroken, en evenzoo onder de mannen, die in zeer hooge mate, ja, in de hoogste mate, de *verlichting* deelachtig zijn geworden. En dank nu zij dit werk der wedergeboorte en deze hooge gave der verlichting, was de werking van den Heiligen Geest in hen zóó klaar en helder en doorzichtig, dat zij, over de dingen van Gods Koninkrijk sprekende of schrijvende, bijna altoos den juisten toon aansloegen, het

goede woord vonden en in het rechte spoor bleven. Vandaar het hoog gezag van hun schriften, de schier beslissende autoriteit van hun woord."

Feitelijk hebben we dus met drieërlei tegenstanders te doen: 1°. met hen, die in de apostelen eenvoudig gedachtelooze werktuigen, een soort geleiddraden of trechters, zien; 2°. met hen, die niets in hen merken dan een proces uit de natuur; en 3°. met dezulken, die wel toegeven, dat er een hoogere natuur in de apostelen, evengoed als in elk kind van God, indrong, maar hun apostolische werkzaamheid dan toch als een ongedwongen proces uit dit nieuwe leven verklaren.

Tegenover deze drie nu wenschen wij die andere voorstelling te plaatsen, die steeds de zienswijze der beste theologen van de kerk van Christus is geweest, en die bij alle waardeering van hetgeen de *wedergeboorte* en de *verlichting* reeds in de apostelen gewerkt had, toch staande houdt, dat hieruit nooit het onfeilbaar gezag kan noch mag verklaard worden, en dat dán eerst aan de autoriteit van dit Woord recht geschiedt, indien men onvoorwaardelijk belijdt, dat al deze heilige gegevens nog slechts de instrumenteele middelen waren, waarvan de Heilige Geest zich bediend heeft, om zelf door de heilige apostelen zijn getuigenis voor de kerk aller eeuwen te documenteeren.

XXXI.

APOSTOLISCHE INGEVING.

> Wanneer die zal gekomen zijn, namelijk de Geest der waarheid, Hij zal u in al de waarheid leiden. Joh. 16 : 13.

Thans is de vraag aan de beurt, waarin het onderscheidene karakter van de Geesteswerking bestond, die aan de apostelen tebeurtviel. Over hun beteekenis voor de kerk is het noodige gezegd, en hun roeping is uit heel hun optreden overduidelijk. Daarover bestaat dan ook geen verschil van meening. Maar wel bestaat dat verschil van meening, zoodra men toekomt aan de vraag, van wat aard of soort de bijzondere inwerking van den Heiligen Geest op hen was.

Dan toch wordt *vierderlei* antwoord gegeven; waarvan er terstond *twee* kunnen afvallen. De platste meening is namelijk, dat de ingeving bij de heilige apostelen precies eveneens was als bij de profeten, en eenvoudig dáárin bestond, dat de Heilige Geest hun voorzegde, en zij opschreven. Nu, deze vulgaire meening verdedigt thans niemand meer, die eenigszins op de hoogte van de quaestie is. En evenmin mag het meer verdediging heeten, wat geleverd wordt van de tegenoverstaande uiterste opinie, die uit de bezieling van de apostelen alle bijzonder karakter uitlicht, en oordeelt, dat wij in hen met niets te doen hebben, dan met hetgeen langs natuurlijken weg uit hun eigen personen kan worden verklaard.

En laten we nu deze *platte* en deze *profane* uitspraken, beide, rusten, dan blijven er eigenlijk slechts twee meeningen over, die als de *ethische* en de *gereformeerde* tegen elkander overstaan.

De *ethische* zienswijze dan wil ons doen gelooven, dat de heilige apostelen *gradueel* iets sterker dan de andere geloovigen, maar wat het *beginsel* van hun bezieling betreft, toch eigenlijk op *dezelfde* wijze geïnspireerd werden. Zij stellen het zich zóó voor, dat er door de vleeschwording des Woords een nieuwe levenssfeer geschapen is. Deze levenssfeer noemen ze de godmenschelijke. Nu noemen ze geloovigen hen, die het leven uit deze hoogere levenssfeer in zich hebben opgenomen, en ongeloovigen al diegenen, die dit hoogere leven nog missen. In deze geloovigen wordt nu ook het bewustzijn allengs veranderd, verhelderd, geheiligd. Dit maakt, dat deze

geloovigen de dingen anders zien dan de overigen, en met name, dat hun oog opengaat voor veel in de onzichtbare wereld, waar de ongeloovige eigenlijk niets van ziet. Deze heerlijke uitwerking is, h. i., echter niet bij alle geloovigen even sterk. Er is verschil in graad van sterkte, en dus ook verschil in graad van helderheid. Vandaar, dat onder de geloovigen de *meer* begenadigde ook *meer* tast, gist en ziet dan de *minder* begenadigde, het *duister* ziet, en er *dieper* indringt. En neemt men nu onder deze meer verlichte geloovigen weer *de alleruitnemendsten*, d. w. z. die mannen, die het godmenschelijke leven *het allerdiepst* in zich opnamen en door de macht van dat leven het helderst en klaarst in de dingen des Koninkrijks inzagen, dan zijn dat wat men noemt de apostelen.

De ethische zienswijze komt er dus op neer, dat de *ingeving* der apostelen en de *verlichting* der geloovigen eigenlijk en in den grond één is; alleen met dit verschil, dat hetgeen men apostolische ingeving noemt, Christelijke verlichting van een iets hoogeren graad is.

Maar met deze zienswijze kunnen nu de Gereformeerden zich *niet* vereenigen. Zij zijn integendeel van oordeel, dat elke poging om de *verlichting* der geloovigen en de *ingeving* der apostelen op één lijn te stellen en van één soort te maken, feitelijk alle ingeving vernietigt en opheft. Neen, zeggen de Gereformeerden, de werking van den Heiligen Geest, die aan de heilige apostelen is tebeurtgevallen, was in aard en soort geheel *eenig*, en zeer beslist *onderscheiden* van wat de Heilige Schrift »de verlichting der geloovigen" noemt. Ongetwijfeld was óók de gave der verlichting aan de apostelen geschonken; aan hen zelfs in *hoogere* mate dan aan iemand geschonken; en al wat desaangaande van ethische zijde gezegd werd, beamen wij van heeler harte. Maar als dit nu alles op zijn breedst uitgemeten en op zijn duidelijkst verklaard is, dan zeggen we, dat er aan de eigenlijke ingeving van de heilige apostelen nog zelfs niet is geraakt; dat die ingeving daar nog geheel buiten ligt; er niet inzit, maar er bijkomt; en als een geheel buitengewone, eigenaardige en bijzondere werkzaamheid van den Heiligen Geest, die alleen en uitsluitend in de heilige apostelen plaatsgreep, door de kerk op aarde moet worden geëerbiedigd.

Beiderzijds is dus toegegeven, dat de heilige apostelen der *wedergeboorte* deelachtig waren; óók, dat zij op grond daarvan *verlichting* hadden ontvangen; en voorts, dat deze verlichting aan hen in *bijzonder sterke* mate ten deel was gevallen. Maar terwijl alsnu de Ethische beweert, dat in deze bijzonder sterke verlichting de ingeving reeds ligt opgesloten, zegt men van gereformeerde zijde: »Geenszins! ook waar die verlichting op het sterkst werkte, was van de ingeving nog *niets* te bespeuren. De ingeving

was *iets anders;* iets *op zichzelf* staands; iets, dat *hun alleen* ten deel viel; iets, dat *geen enkel* geloovige ooit heeft gehad.

Het verschil tusschen beide zienswijzen springt in het oog.

Immers, waar wij, op ethisch advies afgaande, dan nu de Heilige Schrift opslaan, hebben wij in de brieven der apostelen stukken schrifts voor ons van zeer vrome mannen, woorden van zeer uitnemende en geheiligde persoonlijkheden, gedachtenuitingen van zeer verlichte geloovigen. Edoch, ook na dit alles gezegd te hebben, blijven we hiermeê toch altoos voor *feilbare, onzekere* uitingen staan, die, ja, misschien voor negentig percent de wezenlijkheid en de waarheid juist weergeven, maar die toch altoos de mogelijkheid openlaten, dat de resteerende tien percent dwaling en onjuistheid bevat. En ook al bestond de mogelijkheid, dat deze of gene brief metterdaad vrij van feilen ware gebleven, dat baat mij toch niet, want ik weet het niet. Ik mis desaangaande alle zekerheid en stellige beslissing. Vandaar, dat men op dit standpunt dan ook metterdaad toegeeft, dat de heilige apostelen *zich vergist hebben,* en alzoo terugtreedt achter den strijd der oude Groningers, tegenover wie onzerzijds niet slechts de feil*loosheid*, die gaven ze nog toe, neen, maar de onfeil*baarheid* verdedigd werd.

En juist daarom nu kunnen noch mogen de Gereformeerden met deze verleidelijke voorstelling meegaan, en zal de conscientie der geloovigen in ruimer kring te dezen altoos *tegen* de ethische zienswijze blijven getuigen.

Wat we bij een heiligen apostel bezitten moeten, is juist *zekerheid,* is *vastheid,* is *beslistheid.* Hun getuigenis lezende, moeten wij erop af kunnen gaan. Weten: zie, zoo is het. Alleen in *die* belijdenis heeft de kerk aller eeuwen kracht gevonden. Alleen *die* overtuiging schonk haar rust. En als bij instinct voelt de kerk ook dezer dagen uitnemend goed, dat men haar niets minder dan de vastheid van het Woord en daarmeê haar eigenlijken Bijbel wegneemt, bijaldien men met al zulke schoonklinkende theorieën haar de zekerheid van het apostolisch woord losmaakt.

Zoo en niet anders doen de heilige apostelen zichzelven in hun geschriften voor. De heilige apostel Johannes, de intiemste en teederste van het twaalftal, getuigt ons met zoovele woorden, dat de Heere Jezus aan hen, als apostelen, een geheel op zichzelf staande belofte schonk, toen Hij sprak: »De Geest der waarheid zal u in alle waarheid leiden." Een uitspraak, die men volstrekt niet tot alle lezers mag uitbreiden, maar die uitsluitend gezegd is tot de apostelen en op hen alleen slaat. Evenzoo in

Joh. 14: 26: »De Trooster, de Heilige Geest, zal u alles leeren en zal u alles indachtig maken, wat Ik u gezegd heb;" woorden, waarmeê wederom een belofte wordt uitgesproken, die volstrekt niet van allen, maar wederom uitsluitend van de apostelen geldt, en die van de gewone gave der verlichting blijkbaar onderscheiden is.

Deze belofte nu was feitelijk niets dan de duurzame verleening van diezelfde gave, die bij hun eerste zending onder Israël hun slechts tijdelijk was geschonken in het zeggen des Heeren: »Want gij zijt het niet, die spreekt, maar het is de Geest uws Vaders, die in u spreekt."

Waar dan nog bijkomt, dat de Heere Jezus hun niet alleen de belofte schonk, dat het van hen uitgaande woord een woord van God den Heiligen Geest zou zijn, maar ook, dat Hij hun persoonlijk gezag en macht verleende, om alzoo te spreken, dat het volkomen even goed was, *alsof God zelf sprak*. Paulus getuigde daarvan aan de kerk van Thessalonica, toen hij zeide: »Wij danken God, dat gij het woord der prediking... ontvangen hebt, niet als des menschen woord maar (gelijk het waarlijk is) als Gods woord;" en de heilige apostel Johannes meldt ons, dat de Heere Jezus niet alleen vóór, maar ook ná zijn opstanding aan zijn heilige apostelen de macht heeft verleend, om te binden op aarde, in zulk een zin, dat hun uitspraak over iemand voor eeuwig zou gelden. »Indien gij iemands zonden vergeeft, dien worden ze vergeven; zoo gij iemands zonden houdt, dien zijn zij gehouden." Woorden, die natuurlijk afschuwlijk en onhoudbaar zouden zijn, tenzij eronder verstaan worde, dat hun inzicht volkomen met het inzicht van God zelf zou overeenstemmen. In gelijken zin als de Heere reeds vroeger tot Petrus gezegd had: »Zoo wat gij binden zult op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn, en zoo wat gij ontbinden zult op aarde, zal in den hemel ontbonden zijn."

Slechts zij men bij het lezen en hooren en indenken van deze hoogst opmerkelijke en merkwaardige woorden wél op zijn hoede, dat men niet óf met de kerk van Rome meegaat, óf ook, wat even gevaarlijk is, om aan Romes invloed te ontkomen, het Woord van God krachteloos maakt.

De kerk van Rome namelijk heeft, gelijk men weet, deze uitspraken van Jezus tot de apostelen uitgebreid over de gansche kerk als instituut, en zoo met name het woord van Jezus tot Petrus uitgebreid tot al Petrus' opvolgers (gelijk zij hen noemt) in de leiding van de kerk, die de Heere Jezus te Rome had. En metterdaad, ligt dát in de woorden, dan heeft Rome volkomen gelijk, dan is aan den paus macht tot binding verleend en bezitten nóg de priesters van Rome macht tot absolutie. En de oorzaak,

waarom wij aan Rome deze macht betwisten, ligt dan ook niet daarin, dat zulk een macht aan menschen niet *kan* gegeven worden. Integendeel, aan de heilige apostelen *was* die metterdaad geschonken. Petrus was in zijn uitspraken *ex cathedra* onfeilbaar, en de apostelen konden absolutie geven. Wat wij aan Rome betwisten is alleen maar dit, dat het elk recht mist, om deze macht van Petrus op den paus, of van de apostelen op de priesters over te dragen. Daarvan, zoo houden we vol, blijkt zoomin uit Matth. 16 : 19 als uit Joh. 20 : 23 ook maar het allerminst. En overmits de uitoefening van zoo gansch buitengewone macht nu aan niemand vrijstaat, die niet in zeer duidelijke bewijsstukken de geldigheid en waarachtigheid van zijn opdracht kan aantoonen, zoo ontkennen wij Romes bevoegdheid om in paus en priester alzoo op te treden, niet wijl op zichzelf zulk een bevoegdheid ondenkbaar ware, maar overmits alle bewijs voor de geldigheid van hun voorgewende bevoegdheid ten eenen male ontbreekt.

Maar ook van den anderen kant wachte men er zich wél voor, om toch uit averechtsche bestrijding van Rome nu weer niet te vervallen in geringschatting van den duidelijken, klaren zin des Woords. En dat nu doen de Ethischen. Immers, noch wat Jezus tot Petrus zei, noch wat Hij na zijn opstanding tot de gezamenlijke apostelen sprak, komt tot zijn recht, indien ik weiger in de apostelen een geheel buitengewone, eigenaardige en bijzondere werking van den Heiligen Geest te erkennen. Men verwatert Jezus' uitspraak en doet aan zijn woord geweld aan, indien men niet volmondig toestemt en onvoorwaardelijk toegeeft, dat, zoo een der apostelen nog leefde, wij naar dien apostel toe konden gaan, en dat deze apostel ons dan onze zonden zou kunnen vergeven. En evenzoo, dat Petrus, indien hij nog leefde, volkomen macht en bevoegdheid zou hebben van 's Heerenwege, om een bindende verordening vast te stellen voor heel zijn kerk. Het staat er zoo duidelijk, Jezus' uitspraak is zoo stellig, de bevoegdheid wordt in zoo besliste termen verleend, dat wij het niet anders dan omduiding van het Woord kunnen noemen, indien iemand ons zegt: »Johannes kon *geen* zonden vergeven", of ook: »Petrus had *geen* macht om onfeilbaar iets vast te stellen." Tegenover zulke uitspraken houden wij onverbiddelijk vast aan de duidelijke en besliste uitspraak des Heeren, die gezegd heeft: »Gij, apostelen, kunt *wel* iemands zonden vergeven", en ook: »Gij, Petrus, hebt *wel* macht om te binden op aarde!"

Maar na dit alzoo stellig te hebben erkend en beleden, en dus te hebben volgehouden, dat de heilige apostelen met de overige geloovigen volstrekt *niet* op één lijn stonden, eer integendeel bekleed waren met een gansch exceptioneele macht en begenadigd waren met een geheel eenige

inwerking des Heiligen Geestes; voegen wij er dan nu ook aanstonds bij: Deze macht is wel *aan de apostelen* verleend, maar aan *niemand anders*. En deze stelling spreken we met nadruk uit, eenerzijds tegenover Rome maar ook anderzijds tegenover hen, die elk woord, door Jezus op de apostelen gelegd, nu ook voetstoots toepassen op een predikant of gewoon geloovige.

Daartoe heeft noch Rome noch de Ethische recht.

Neen, de macht en bevoegdheid en belofte, door Jezus aan zijn apostelen gegeven, is en blijft beperkt tot hen, aan wie de Heere Jezus ze gaf, t. w. tot de apostelen zelven; en niemand, wie ook, heeft recht, om ze tot een ander uit te breiden of op een ander over te brengen, tenzij hij kunne aantoonen, dat de Heere Jezus hem daartoe recht verleent.

Dit heeft de Heere nu intusschen nergens gedaan. Hij heeft nergens verklaard: »Deze macht en bevoegdheid, die ik aan u, Petrus, of aan u allen als apostelen verleen, zal van u op uw opvolgers worden overgedragen." En evenmin staat ergens geschreven: »Hetgeen van ons als apostelen geldt, geldt van alle leeraars, of ook van alle geloovigen."

Men mist dus elk recht, om óf van den paus en zijn onderhebbende priesters, óf van de predikanten en hun geloovigen, te zeggen, dat ook op hen deze beloften van Jezus aan de apostelen van toepassing zijn; en men zal weldoen, om voortaan bij het kiezen van zijn teksten, bij het citeeren van zijn bewijsplaatsen en bij het aanhalen van Schriftwoorden er niet enkel op te letten, *wat* er gezegd is, maar ook, *tot wie* het gesproken wierd.

En doet men dat, onderscheidt men wél en scherp tusschen hetgeen tot *de apostelen als zoodanig en alleen*, en hetgeen niet alleen tot hen, maar tot *alle geloovigen* gesproken is, dan zal daarmeê vanzelf de ethische dwaling in de beschouwing van het apostolaat overwonnen zijn. Dan toch zal het voor elk kind van God vaststaan, dat de heilige apostelen volstrekt *niet* op één lijn met de geloovigen staan; dat de beloften, aan hen gegeven, een volstrekt *exceptioneel* karakter dragen; en dat men den zin des Heeren geheel misduidt door *ingeving* en *verlichting* te verwarren.

Tegenover deze verkeerde voorstelling, die in haar hart clericaal en Roomsch is, ook al dreigt ze in rationalisme over te slaan, plaatsen wij daarom de aloude belijdenis der Christenheid, die wil, dat de heilige apostelen des Heeren Jezus beschouwd zullen worden als twaalf personen, die een geheel afzonderlijke plaats in ons geslacht, in de kerk en in de geschiedenis der menschheid innemen. Als mannen, aan wie door den

Middelaar vermogens zijn geschonken, die buiten hen aan niemand zijn verleend. Als exceptioneele gezanten Gods, die de macht hadden ontvangen om teekenen te doen, om met onfeilbaar gezag te spreken en om aan bepaalde personen hun zonden te houden of te vergeven; en die alsnu, teneinde zulk een macht te kunnen uitoefenen, begunstigd werden met een geheel buitengewone inwerking van den Heiligen Geest.

Hiermeê is natuurlijk niet ontkend, dat zij ook wel terdege wedergeboren waren en der hemelsche verlichting deelachtig, zoodat de mensch der zonde in hen werd teruggedrongen en de nieuwe mensch heerlijk in hen doorblonk. Maar deze persoonlijke staat en stand hunner ziel en van hun bewustzijn was, naar wij belijden, volkomen ongenoegzaam, om hen tot de uitoefening van deze geheel exceptioneele macht te bekwamen. Deze staat en stand hunner ziel maakten, dat ze zondaren tot aan hun dood toe bleven en eerst in hun sterven aan de zonde zijn afgestorven, zoodat het onfeilbaar gezag, waarmeê ze bekleed waren, nooit *kon* voortvloeien uit de persoonlijke feilbare gesteldheid van hun hart. Ook al hadden zij nog minder gezondigd, toch zou uit hun persoonlijk zieleleven hun macht nooit verklaard worden. En ook al waren zij in nog dieper zonde gevallen, dit zou de inwerking van den Heiligen Geest bij deze gezagsoefening volstrekt *niet* hebben verhinderd. Opmerkelijk is het dan ook dat Petrus, die met de hoogste macht bekleed was, zoo telkens en in zoo schriklijke zonde uitgleed. Ze waren »heiligen" evenals elk geloovige, omdat zij in Jezus geborgen waren; maar *heilige* apostelen heeten ze volstrekt niet om hun gemoedsstaat, maar uitsluitend ter oorzake van hun heilige roeping en de inwerking van den Heiligen Geest, die hun beloofd was en verleend werd.

En vraagt men nu ten slotte, of er dan toch geen onderscheid bestond tusschen de inwerking van den Heiligen Geest in de *profeten* des Ouden en in de *apostelen* des Nieuwen Verbonds, dan aarzelen we geen oogenblik, om deze vraag toestemmend te beantwoorden. Zeer zeker, als ik Ezechiël lees, heb ik heel iets anders voor mij dan bij het lezen van Johannes' Evangelie. De brief aan de Romeinen getuigt van een geheel andere ingeving dan de godspraken van Zacharias. Wel toont het Boek der Openbaringen, dat de heilige apostelen óók vatbaar waren voor meer visionaire ingeving; bewijst het boek der Handelingen, dat ook in die dagen wondere teekenen plaatsgrepen; en meldt Paulus van zijn verrukkingen en gezichten en optrekkingen tot in den derden hemel. Maar met dat al toont toch de gezamenlijke schat, die onder den apostolischen naam tot ons is gekomen, dat metterdaad de ingeving des Nieuwen Testaments *een ander karakter* droeg dan de ingeving van het Oude. En vraagt men nu, welk dan het

principieel verschil is, dat tusschen beide deze ingevingen bestaat, dan tast en gevoelt een ieder, dat dit verschil liggen moet in het wondere en machtige feit van de *uitstorting* des Heiligen Geestes.

Die had onder het Oude Testament nog *niet* plaatsgegrepen, en toen de heilige apostelen spraken en schreven *wel.*

Zelfs teekent dit feit in de historie hunner zending zóó sterk, dat zij, alvorens de Heilige Geest werd uitgestort, *stilzaten,* en terstond na die uitstorting in hun apostolisch karakter *optraden.*

En weten we nu, dat door de uitstorting déze groote verandering had plaatsgegrepen, dat de Heilige Geest alsnu woont in het lichaam van Christus, terwijl Hij vantevoren nog slechts bezig was om dat lichaam toe te bereiden, dan springt het in het oog, dat het verschil tusschen de ingeving des Ouden en die des Nieuwen Testaments wel hierin moet bestaan, dat de ingeving onder het Oude Testament *van buiten af* op den godsgezant werkte, terwijl ze bij den apostel werkte *van binnen* van het lichaam Christi uit.

En vandaar komt het dan ook, dat we bij de profeten veel meer den indruk ontvangen van een ingeving, die *buiten* hun persoonlijk zieleleven omgaat, terwijl bij de apostelen de ingeving bijna altoos *door* hun persoonlijk zieleleven doorgaat.

Dit feit nu juist is het, waarin de ethische dwaling een aanknoopingspunt vond.

Zeer zeker, bij den apostel treedt veel meer dan bij den profeet de persoon, en zijn persoonlijke verhouding, op den voorgrond. Maar nochtans blijft de ingeving bij profeet en apostel beiden die geheel buitengewone inwerking van den Heiligen Geest, waardoor op een voor ons verborgene en zelfs voor hen niet altoos bewuste wijze de *mogelijkheid* van dwaling voorkomen wierd.

XXXII.

NOG APOSTELEN?

> Ben ik niet een apostel? Ben ik niet vrij? Heb ik niet Jezus Christus, onzen Heere, gezien? Zijt gijlieden niet mijn werk in den Heere?
>
> I Cor. 9 : 1.

Van het apostolaat mogen we geen afscheid nemen, zonder den kring der apostelen te hebben overzien. Die kring is een *gesloten* kring, en niet een nog steeds zich uitbreidende; en alle poging om dien kring te *ont*sluiten strekt om een wezenlijken karaktertrek van de bedeeling des Nieuwen Verbonds uit te wisschen.

Toch ontsluit men dien kring nog gedurig. Reeds zagen we dit van Rome, dat nog steeds een apostolisch karakter aan haar pausen leent. We zagen het van de Ethischen, die al meer de grenslijn tusschen de apostelen en de geloovigen uitwisschen. Maar het sterkst, het meest concreet en het stoutst in het oog loopend komt dit verzet toch van de zijde der Irvingianen.

Zij beweren namelijk, dat de Heere Christus niet maar in den aanvang een college van apostelen aan zijn kerk heeft geschonken, maar ook in onze eeuw weer een stel apostelen in zijn kerk heeft doen optreden, teneinde de geloovigen voor te bereiden op zijn wederkomst.

Dit nu is eene niet wel houdbare voorstelling.

Immers, nergens, in de gesprekken van Jezus zoomin als in de brieven der apostelen of ook in de Openbaringen, vinden we van zoodanige gebeurtenis ook maar de allerminste profetie. Herhaaldelijk komt het einde der dingen ter sprake. Telkens en telkens komt het Nieuwe Testament terug op de gebeurtenissen en teekenen, die aan de wederkomst des Heeren moeten voorafgaan. Zoo nauwkeurig zelfs worden deze gebeurtenissen en teekenen opgesomd, dat sommigen gemeend hebben tot jaar en dag van 's Heeren wederkomst te kunnen aanwijzen. Maar zie, onder al deze opsommingen, aanduidingen en profetiën komt nergens ook maar de minste aanduiding voor van een later te verwachten apostolaat. Er wordt over zulk een tweede of vernieuwd apostolaat botweg gezwegen. Er is letterlijk in de schildering der dingen, die komen zullen, geen plaats voor.

De uitkomst heeft dan ook geenszins aan de verwachting dezer broederen beantwoord. Er is van hun apostolaat weinig gekomen. Het heeft bijna niets uitgewerkt. Het is gekomen en gegaan, bijna zonder een spoor op zijn pad achter te laten. Want wel ontkennen we niet, dat enkelen dezer mannen wondere dingen hebben verricht, maar hierbij merke men op: 1°. dat de teekenen, door hen verricht, verre bleven beneden hetgeen de apostelen hebben gedaan; 2°. dat ook een man als Blumhardt teekenen heeft verricht, die zeer de opmerkzaamheid verdienen; 3°. dat er ook in de Roomsche kerk soms teekenen plaatsgrijpen, die volstrekt niet altoos voorgewend of gekunsteld zijn; en 4°. dat de Heere zelf in zijn Woord ons gewaarschuwd heeft, dat er ook teekenen zullen geschieden door dezulken, die *niet* uit Hem zijn.

Voorts vergete men niet, dat de dusgenaamde Irvingiaansche apostelen de echte kenmerken van het apostolaat ten eenen male misten. Deze kenmerken waren toch: 1°. rechtstreeksche roeping door den Koning der kerk; en 2°. geheel exceptioneele bedeeling van den Heiligen Geest, die hen in den dienst des Koninkrijks onfeilbaar maakte. Beide deze kenmerken nu ontbreken in deze mannen. Want wel verhalen ze van een roeping, door profeten hun tebeurtgevallen, maar dit brengt ons geen stap verder. Vooreerst niet, daar de roeping door een profeet nooit gelijkstaat met een roeping, die rechtstreeks van Jezus zelf uitgaat; en ten andere niet, omdat deze profeten door hun naam van profeet misleiden. Profeet is op het heilige blad namelijk een woord van tamelijk breeden omvang, dat én in engeren én in meer algemeenen zin voorkomt. In engeren zin beduidt het een man, die van Godswege dingen is te weten gekomen, die een mensch door gewone geestesverlichting niet weten kan; terwijl het in meer algemeenen zin slechts zulk een aanduidt, die, in heilige extase geraakt, den lof des Heeren heeft verkondigd. En nu geven we volmondig toe, dat de profetie in dezen meer algemeenen zin een blijvend en duurzaam charisma der kerk is, gelijk dan ook onze hervormers vóór drie eeuwen gepoogd hebben om dit profeetschap in de kerk van Jezus te herstellen. Meenen dus de Irvingianen goeden grond te hebben voor het vermoeden, dat werkelijk in hun kringen deze profetische werking herleefd is, zoo laten we dit vermoeden onbestreden; al mogen wij ons niet ontveinzen, dat hetgeen we van dergelijke profetiën vernamen, op ons geen zeer overweldigenden indruk maakte. Doch dat daargelaten, goed, zoo nemen we dan aan, dat er weer profetische gave in deze kringen openbaar wierd, maar vragen nu verder: Wat wint ge daar nu meê? Want let wel, nu is volstrekt niet bewezen, dat deze mannen of vrouwen profeten of profetessen in den engeren zin zijn, waarin het Oude

Verbond van dezulken gewaagt, maar is alleen toegegeven, dat deze mannen en vrouwen profeten en profetessen zijn in dien algemeenen zin, waarin heel het Nieuwe Testament van een profetische gave bericht; en alzoo toegegeven, niet dat deze personen iets omtrent den goddelijken wil wisten of weten, wat ons verborgen bleef, maar uitsluitend, dat ze soms in staat van geestelijke verrukking geraakten, en in dien staat heerlijke dingen uitriepen, getuigende tot Gods lof.

Zoo ziet men dus, dat men met een beroep op deze profeten voor het herboren apostolaat der Irvingianen niets vordert. Dat apostolaat zou zeer zeker bij deze profeten winnen, indien hunne profetieën mededeelingen uit Gods verborgen wil waren, maar vindt er niet de minste bate bij, nu deze profeten en profetessen even vreemd tegenover dien verborgen wil des Heeren staan, als een iegelijk onzer. En de uitkomst is derhalve, dat men een in de lucht hangend apostolaat sanctioneeren wil door een evenzeer in de lucht hangend profetisme.

Eindelijk mag niet vergeten, dat de werkzaamheid dezer dusgenaamde apostelen niet beantwoord heeft aan hun eigen apostolisch program. Ze zijn gekomen en gegaan, zonder eenigen merkbaren invloed op den gang der gebeurtenissen uit te oefenen. De stichtingen, die ze hier en daar in het leven riepen, verhieven zich in niets boven de velerlei kerkstichtingen, die onze eeuw aanschouwd heeft. Er ging geen nieuw beginsel van hen uit, geen nieuwe kracht openbaarde hun werkzaamheid. Wat ze deden miste geheel en al het stempel van hemelschen oorsprong. Stil en ongemerkt zijn dan ook bijna al deze nieuwe apostelen weggestorven, niet gelijk de echte apostelen op kruis of brandstapel, maar op het sterfbed in hun eigen huis en temidden van hun vereerders.

Intusschen is hiermeê nog niet alles gezegd.

Men kan namelijk, als men van apostelen spreekt, óf dezen naam meer in den bepaalden zin nemen van »door Jezus voor zijn kerk rechtstreeks geroepen Godsgezanten", óf ook dien naam van apostelen, die op zichzelf niets anders dan »gezant" beteekent, gebruiken om er een iegelijk meê aan te duiden, die door Jezus in zijn wijngaard is uitgezonden.

Het staat hiermeê evenzoo als met den naam van *engel*. Voor den naam engel wordt én in het Hebreeuwsch én in het Grieksch een woord gebezigd, dat eenvoudig beteekent een *bode*, een *gezant*, een *zendeling*. Vandaar, dat de opzieners der kerken van Pergamus, Efeze, Laodicea, Thyatire, enz. in de Openbaringen »engelen" worden genoemd, blijkens de telkens wederkeerende formule: *Schrijf aan den engel der gemeente te Efeze* enz.,

zonder dat het daarbij iemand ook maar in den zin komt, om te wanen, dat deze opzieners geen mannen, maar engelen zouden geweest zijn. Zoo ook als wij in Luk. 9 : 52 lezen: »En Hij zond *boden* uit voor zijn aangezicht", staat er in den grondtekst: »Hij zond *engelen* uit voor zijn aangezicht", zonder dat eenig vertaler er ook maar in de verte ooit aan gedacht heeft, om hier het woord »engelen" te bezigen.

Geheel op dezelfde wijze als met het woord »engel" kan men dus ook met het woord »apostel" doen. Men kan zeggen: Ik noem dien man een *apostel* en bedoel er dan niets anders mede, dan dat hij als *gezant*, als *bode*, als *zendeling* of *uitgezondene* een dienst in de kerken vervuld heeft. Zooals b. v. ook Barnabas in Hand. 14 : 14 een apostel genoemd wordt, volstrekt niet om daarmeê aan te duiden, dat ook Barnabas tot het apostelcollege behoorde, maar enkel om te kennen te geven, dat Barnabas en Saulus hier optraden als gezondenen, zendelingen, gezanten des Heeren. Immers, zoo lezen wij in Hand. 13 : 1, 2: »Er waren in de kerk te Antiochië eenige profeten en leeraars; en als dezen den Heere dienden en vastten, zeide de Heilige Geest: Zondert Mij af Barnabas en Saulus tot het werk, waartoe Ik hen geroepen heb." Hier ziet men dus, dat Barnabas zelfs vóór Saulus genoemd wordt; dat de man van Tarsen niet eens bij zijn apostolischen naam, maar bij zijn ouden naam van Saulus wordt geroepen; dat deze roeping van den Heiligen Geest een geheel *tijdelijk* karakter droeg, als doelende op deze ééne missie; en dat derhalve Barnabas hier volstrekt niet als apostel optreedt, maar uitsluitend als missionaris, wat wij noemen »zendeling" of »afgezant". In Hand. 14 : 14 moet dus eigenlijk vertaald: »En de gezondenen, namelijk Barnabas en Paulus," en niet gelijk we thans lezen: »En de apostelen Barnabas en Paulus."

Vandaar, dat ook onze Heere Jezus Christus zelf, als Gezondene van den Vader, als de groote Zendeling, die tot de wereld kwam, en als afgezant van God aan zijn kerk, den naam van *Apostel* draagt; gelijk we lezen in Hebr. 3 : 1: »Hierom, heilige broederen, die der hemelsche roeping deelachtig zijt, aanmerkt *den Apostel* en Hoogepriester onzer belijdenis."

Wilden dus de Irvingianen in dien algemeenen zin de hervormers uit de zestiende eeuw of enkele voortreflijke kerkleiders uit deze eeuw met den naam van apostelen benoemen, dan zou hiertegen op zichzelf geen onoverkomelijk bezwaar bestaan. Maar dit bedoelen de Irvingianen niet. Neen, ze eischen wel terdege, dat deze nieuwe apostelen in een exceptioneel karakter voor de kerk zullen staan en op één lijn zullen geplaatst worden met de eerste apostelen, zij het ook met zeer gewijzigde werking. En dat nu kan noch mag hun ooit worden toegegeven. Immers, met zulk een beweren loopen de Irvingianen rechtstreeks in tegen hetgeen de hei-

lige apostel Paulus schrijft in I Cor. 4 : 9, waar hij zegt: »Want ik acht dat God ons, die de *laatste* apostelen zijn, tentoongesteld heeft, als ten doode verwezen." Hoe toch kon Paulus zeggen: »Wij zijn de *laatste* apostelen," indien het bij den Heere besloten was, om na achttien eeuwen nogmaals twaalf apostelen te zenden? Dit kan immers niet.

En het is met het oog op deze stellige uitspraak van den Heiligen Geest door den apostel Paulus, dat wij een iegelijk, die met de Irvingianen in aanraking komt, wel nadrukkelijk willen gewezen hebben op hetgeen de Heilige Schrift ons voorhoudt omtrent zulke personen, die voorwenden, dat zij apostelen zijn, en zijn het niet. Zoo waarschuwt ons Paulus in II Cor. 11 : 13: »Want zulke *valsche* apostelen zijn *bedrieglijke* arbeiders, zich veranderende in apostelen van Christus;" en getuigt de Heere Jezus op Patmos aan de kerk van Efeze: »Ik weet, dat gij beproefd hebt degenen, die *uitgeven*, dat ze apostelen zijn, en ze zijn het *niet!*"

De zaak staat dus zóó, dat de Heilige Schrift van het optreden van een tweede reeks echte apostelen niets weet; wel omgekeerd zegt, dat met Paulus het apostolaat was afgesloten; en opzettelijk tegen het bedrieglijk optreden van valsche apostelen waarschuwt.

Vormt men zich daarbij nu de voorstelling, dat de valsche apostelen een soort gevleeschte Duivelen zullen zijn, dan past dit zeker volstrekt niet op de kalme, rustige en achtbare mannen, die in de kringen der Irvingianen zich hebben aangediend. Maar zet men die dwaze voorstelling terzijde en begrijpt men, dat de valsche profeten zoo bijna geheel op de echten geleken, dat soms de besten misleid werden; en houdt men in het oog, dat alle nabootsing er steeds op uit was, om bijna niet van het echte origineel te verschillen; dan zal men inzien, dat ook in de dagen, toen Jezus zijn brief aan de kerk van Efeze zond, deze nagemaakte apostelen alleen door hooger geestelijke keur van de echten konden onderscheiden worden. En heeft men dit eenmaal wél gevat, dan zal men er op voorbereid zijn, dat ook die mannen, die zich in onze eeuw als apostelen hebben aangediend, voor wie niet zeer diep zag zich precies als echte apostelen in achtbaarheid en vriendelijkheid moesten voordoen. En terwijl alzoo ook deze nagemaakte apostelen wonderwel op de echte apostelen vanouds geleken, bleef er maar één toetssteen over om hen te kennen, en die toetssteen was Gods Woord. Aan dat Woord en aan dat Woord alleen heeft men zich te houden. En waar nu dat Woord stellig zegt, dat de jongeren in Paulus' dagen reeds de laatsten der apostelen waren, daar is hiermeê reeds het eindvonnis der namaking over deze voorgewende Irvingiaansche apostelen gestreken

Men beschouwe dus ook deze dwaling der Irvingianen volstrekt niet als zoo onschuldig. Dat ze ontstond was volkomen verklaarbaar. Uit zoo ellendigen, diepgezonken kerkstaat, als waarin wij verzonken liggen, *moesten* wel allerlei sekten voortkomen. En nu erkennen we volgaarne, dat ook de Irvingianen menig verdiend verwijt en menige goede roepstem tot de methodistisch oppervlakkige en fel gedeelde kerk lieten uitgaan. Maar deze goede kant, die ongetwijfeld aan hen is, geeft hun niet het minste recht, om dingen te gaan doen, die door Gods Woord gewraakt worden, en een iegelijk, die met hen op den stroom afdrijft, zal er het noodlottig gevolg van ondervinden. Reeds nu is het voor een iegelijk openbaar, hoe deze groep, die optrad met de pretentie, dat de kerk te gedeeld was en 's Heeren volk moest verzameld worden, weinig anders heeft gewrocht, dan om het aantal sekten met nog één te vermeerderen, en aan de kerk van Christus uitnemende krachten te onttrekken, die nu doelloos vergaan.

Neen, het apostolaat, zooals de Heilige Schrift het ons leert kennen, is wel terdege een afgesloten college, en niet een vloeiend begrip, dat zich over alle eeuwen uitbreidt.

Dit toont het zeggen in Hand. 1 : 25, waar de apostelen bidden: »Heere, wijs van deze twee één aan, dien Gij uitverkoren hebt, om te ontvangen het lot der bediening en *des apostelschaps*." Dit ziet men uit Paulus' getuigenis: »Door welken Jezus wij hebben ontvangen genade en *het apostelschap*." (Rom. 1 : 5) Evenzoo uit I Cor. 9 : 2: »Gijlieden zijt het zegel *mijns apostelschaps*." En eindelijk uit Gal. 2 : 8: »Die in Petrus krachtelijk wrocht tot *het apostelschap* der besnijdenis, die wrocht ook krachtelijk in mij onder de heidenen."

Dat het een afgesloten college was bespeurt men evenzeer daaruit, dat er een afgerond getal van *twaalf* apostelen was, die als »de twaalven" steeds afzonderlijk optreden; is evenzeer merkbaar aan hun afzonderlijke en opzettelijke aanstelling en inzetting in het ambt, toen Jezus hun den Heiligen Geest onder het toeblazen van zijn adem ambtelijk deed toekomen; wordt bewezen door de exceptioneele macht en gaven, die aan het apostolaat verbonden waren; en verkrijgt een definitief karakter door de exceptioneele plaats, die aan deze twaalf apostelen ook in de toekomst van het Koninkrijk onzes Heeren Jezus wordt toegewezen. Desaangaande toch deelt de Heilige Schriftuur mede, dat de twaalf apostelen alsdan zitten zullen, om te oordeelen de twaalf geslachten Israëls, alsook dat het nieuw Jeruzalem twaalf fundamenten zal hebben, en dat op deze fundamenten ingegrift zullen staan »de namen van de twaalf apostelen van het Lam".

Ja, wat aan alle tegenspraak een einde maakt, Paulus zelf, die eerst

later tot het apostolaat toetrad, is in zijn eigen persoon het voldingendst bewijs, dat het apostolaat een geheel afgesloten college was. Immers, ware het dit niet geweest, dan zou er onmogelijk strijd hebben kunnen ontstaan over de vraag, of Paulus wel waarlijk een apostel was. En dit nu toont de historie der kerk heel anders. Een groot deel der kerk weigerde Paulus' apostelschap te erkennen. Hij, zoo beweerde men, behoorde niet tot de twaalven. Hij had niet met Jezus omgewandeld. Hij kon dus geen getuige zijn. Hij stond erbuiten. En het is tegen deze zeer ernstig bedoelde betwisting van zijn ambt, dat Paulus zoo telkens en telkens met veerkracht en bezieling opkomt. Wie dat niet inziet, zal nooit de brieven aan de kerken van Corinthe en Galatië verstaan. Deze beide brieven toch zijn doortinteld van de heilige jaloerschheid waarmeê Paulus voor de waarachtigheid van zijn apostolaat opkwam. Hij was, daarvan bezat hij volle verzekerdheid, evengoed apostel als Petrus en de overigen. Niet door wat hij in zichzelf was. o, Dan erkende hij volmondig »niet waardig te zijn, een apostel genoemd te worden." (I Cor. 15 : 9) Maar tastte men zijn ambt aan, dan stoof hij op als een leeuw, want dan kwam men zijn Heiland te na, die hem immers zelf op den weg naar Damascus verschenen was; volstrekt niet, gelijk men gemeenlijk zegt, om Paulus te bekeeren; dat toch is niet het eigen werk van den Messias, maar van den Heiligen Geest; neen, maar om hem, den vervolger van zijn kerk, tot apostel over die kerk aan te stellen.

En vraagt men nu ten slotte, hoe deze bijvoeging van Paulus zich dan met het twaalftal verdraagt, zoo staat het voor ons vast, dat niet de naam van Matthias, maar die van Paulus met die der overige apostelen op de fundamentstukken van het nieuw Jeruzalem staat, en dat niet Matthias, maar Paulus eens meê zal zitten om te oordeelen de twaalf geslachten Israëls.

Gelijk er in de rekening der twaalf stammen van Israël *één* uitviel en door *twee* vervangen wierd, zoo ook ging het bij het apostolaat. Simeon viel uit de stammen uit en voor dien éénen Simeon kwamen er twee zonen van Jozef, t. w. Manasse en Efraïm, instede. En zoo ook viel uit het twaalftal apostelen Judas uit, en kwamen er voor dien éénen Judas twee apostelen, t. w. Matthias en Paulus, inplaats.

We zeggen daarmeê niet, dat de apostelen zich vergist hebben, toen ze de vacature in het apostolaat, door Judas' zelfmoord ontstaan, met de aanstelling van Matthias aanvulden. Integendeel. De aanvulling van het apostolaat mocht noch kon wachten tot het wonder van Damascus. Er moest terstond in een ontstane leemte worden voorzien. Maar wel mag en moet gezegd, dat de elven, toen ze Matthias verkozen, veel te kleine gedachten van de gunste huns Heeren hadden. Zij dachten, dat ze voor

Judas niets dan een Matthias inplaats zouden ontvangen, en zie, voor Judas gaf Jezus nu een Paulus. Of nu Matthias later uitgetreden of vroeg door den dood weggenomen is, weten we niet. De berichten desaangaande zijn verloren. In de Heilige Schrift lezen we niets, volstrekt niets van hem, dan zijn bloote benoeming. Maar ook al is het, dat de kerk zich van achteren het apostolaat geen oogenblik meer zonder Paulus kan voorstellen, ja, onder de apostelen aan Paulus schier het eerst denkt; en onder de Schriften des Nieuwen Verbonds aan het apostolisch gezag van Paulus' brieven de breedste plaats wordt ingeruimd; toch is Matthias' benoeming voor hemzelven geen onbeduidende zaak, maar veeleer een hooge eere geweest.

Het apostolaat toch staat zoo hoog, dat, zij het ook slechts tijdelijk, onder Jezus' echte, heilige en niet nagemaakte apostelen opgenomen te zijn aan iemands naam meerder luister bijzet, dan ooit vorstenkroon kan leenen.

NEGENDE HOOFDSTUK.

DE HEILIGE SCHRIFTEN DES NIEUWEN TESTAMENTS.

XXXIII.

DE HEILIGE SCHRIFTEN DES NIEUWEN TESTAMENTS.

> Maar deze zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zone Gods, en opdat gij, geloovende, het leven hebt in zijnen naam. Joh. 20 : 31.

Na de gave van het apostolaat aan de kerk komt aan de orde de gifte aan de kerk van *de Schrift des Nieuwen Testaments.*

Het apostolaat stelde in de kerk een levende kracht. Wel *is* alle kracht boven in den hemel, en daalt uit dien hemel in de kerk; maar het belieft God, om deze krachten door organen, door instrumenten, door tusschenkomende hulpmiddelen aan zijn kerk te doen toevloeien; en onder deze organen of instrumenten, waardoor God de Heere kracht in zijn kerk deed invloeien, staat nu het apostolaat vooraan.

De gifte van het apostolaat was een *vertroosting,* door den Trooster aan de kerk geschonken, toen Jezus ten hemel was opgevaren en dus voorloopig niet in persoon, op aarde, zijn kerk regeeren zou. De kerk stond daardoor op aarde verlaten; wel niet hoofdeloos, want ze had haar Hoofd in den hemel; maar toch overgelaten aan eigen verlegenheid. En nu schenkt de Heilige Geest in het apostolaat aan deze verlegen, verlaten, nog niet geplante en straks uiteenspringende kerk, een band, een middel van saambinding, een orgaan, waardoor ze zich uit kan breiden, en tevens een instrument, waardoor ze verrijkt zou worden met volle kennisse van het leven der genade.

De apostelen stelde de Koning zijner kerk aan, maar de Heilige Geest bezielde ze. Gelijk de Koning van zijn kerk niets aan zijn kerk doet dan

door den Heiligen Geest, zoo ook liet Hij het apostolaat uitsluitend werken door de hoogere krachten, die de Heilige Geest hun verleende.

De Heere heeft zijn kerk niet van niets af laten beginnen. De Heere heeft niet gewild, dat zij eerst in allerlei dwaling om zou dolen, om eerst aan het einde van haar langen weg tot eenig helder inzicht in de waarheid te komen; neen, Hij wilde, dat ze van stonde aan, onverwijld, in het licht der volle kennisse zou worden gezet. En daartoe nu schonk Hij haar het apostolaat, opdat zijn kerk van meet af, terstond, reeds bij haar wieg, de beschijning van het volle, rijke licht der genade zou ontvangen, en geen ontwikkeling van het Christendom ooit boven de ontwikkeling der apostelen uit zou gaan.

Vat, beseft, doorziet men dit belangrijke feit wel in zijn ver reikende beteekenis?

Ongetwijfeld, er is ontwikkeling, met name ook dogmatische ontwikkeling in den loop der historie geweest; ze is er nog; en ze zal er blijven tot aan het einde der dagen. De kerk is door haar Koning in strijd en moeite geworpen. Ze heeft de belijdenis van zijn naam niet traaglijk en onmanlijk mogen belijden, maar wierd genoodzaakt, om eeuw aan eeuw die heilige belijdenis tegen allerlei dwaling, misverstand en booze vijandschap te verdedigen. En het is eerst in deze harde kampen, dat de kerk van Christus achtereenvolgens al de deelen van haar heerlijken schat van waarheid heeft leeren uitmonsteren. De ketters zal God oordeelen, maar aan de kerk hebben ze, bij veel schade, toch ook dezen uitnemenden dienst bewezen, dat ze de kerk genoopt, geprikkeld en gedwongen hebben, om uit haar vadsige rust op te waken en niet langer op de goudmijn te slapen, maar in de goudmijn binnen te dringen en den verborgen schat te ontginnen.

Voor ons *bewustzijn* zijn wij dus thans aan *inzicht* wel terdege rijker dan de kerk van de vijfde, de tiende, de vijftiende en de achttiende eeuw. *Semper excelsior!* altoos hooger! Nooit sta het onderzoek naar de heilige dingen stil; en ook nu nog vervult de Heere aan de echte godgeleerden zijn belofte, dat wie zoekt vindt, en dat ontvangt wie gebeden heeft.

Ook in die voortgaande ontwikkeling van het kerkelijk bewustzijn omtrent haar heilschat is een werk van den Heiligen Geest, waarop we later terugkomen; en wie dit werk des Heiligen Geestes miskent en de kerk wil laten versteenen, insteê van haar te laten groeien, die ziet het werk des Heeren niet en zijn oog is verblind.

Maar, en dit is nu het hoofdpunt, hoe de kerk van Christus nu ook door strijd en onderzoek vooruitgegaan zij en nog gaan zal, toch zal ze nimmer, zal ze nooit ook maar een enkele korrel *meer* waarheid bezitten, dan de kerk reeds bezat, toen het apostolaat wegstierf.

Later kon en kan ze wel uit de goudmijn *delven*, maar toen het apostolaat wegstierf, was er die goudmijn zelf reeds. Aan die goudmijn is sinds nooit iets meer toegevoegd en zal nooit iets meer toegevoegd worden. Die goudmijn is in zichzelf compleet.

Vandaar, dat alle mannen Gods, die in den loop der eeuwen de kerk bezield hebben met hun kloeke taal, steeds naar die goudmijn van het apostolaat hebben teruggewezen, altoos weer naar den schat der apostelen hebben teruggedrongen, en zonder onderscheid altijd de kerken hebben toegeroepen: De schat moet niet gezocht op den weg vooruit, maar ligt *achter u*, dagteekenend van de dagen der apostelen.

Hier ligt barmhartigheid in.

Een andere schikking ware *on*barmhartig geweest.

Immers, de personen, die vóór drie, vóór acht, vóór tien en achttien eeuwen leefden, hadden gelijke zielsbehoeften als wij. Ze konden met niets minder toe. De nood van hun hart verschilde in niets van onzen nood. Hunne wonden zijn onze wonden. En de balsem van Gilead, die ons genas, kan geen andere zijn dan de balsem, die ook hun wonden heelde.

Vandaar, dat de zielartsenij niet eerst na eeuwen moest gevonden worden, maar *terstond* moest gereed zijn. Geen uitstel kon gedoogd. Alle toeven zou wreedheid zijn geweest. Want waar moesten de eerste Christenen dan van leven, waarop sterven? En zoo is het niets vreemds, niets raadselachtigs, maar past het geheel in het kader van de ontfermingen Gods, dat de volle schat van heil en zaligmakende waarheid niet pas na eeuwen zoekens allengs gevonden is, maar reeds terstond in de eerste eeuw aan de kerk is geschonken. En daartoe nu strekte het apostolaat.

Het is ermeê als met de kruiden ter genezing voor de krankheden des lichaams. Wetenschappelijk gaat de geneeskunde in de kennis der kruiden aldoor vooruit. En thans zal men u in menig opzicht veel juister en beter zeggen kunnen, wat de werking dier kruiden is en waarom ze u genezen. Maar al gaat nu dat onderzoek en door dat onderzoek het inzicht steeds vooruit, zoodat we met steeds helderder bewustzijn op medisch terrein verkeeren, dit maakt toch niet, dat er *nieuwe planten* bijkomen. God *schept* nu geen genezende kruiden, die er eertijds *niet* waren. Alle kruiden, die genezende kracht bezitten, waren er vóór achttien eeuwen precies evengoed als thans. En het verschil tusschen toen en nu is niet, dat wij thans meer genezende of sneller genezende kruiden bezitten, dan onze voorvaderen, maar alleen dit, dat ons inzicht in de aanwending ervan verhelderd is.

En zoo nu ook is voor de artsenij der zielen, sinds het apostolaat heenging, nooit één nieuw kruid geschapen of verzonnen. Eer integendeel zijn

er krachten, die eertijds werkten — denkt slechts aan het charisma om in vreemde talen te spreken — teloorgegaan. We zijn dus precies even rijk als de kerk uit de eerste eeuwen, eer nog iets armer. En al het verschil tusschen de kerk van toen en nu is, dat wij thans, naar den eisch onzer denkende en dwepende eeuw, tot meerdere helderheid en klaarheid gekomen zijn, om het verband tusschen de werking der kruiden en de genezing onzer wonden in te zien.

En dit verschil nu maakt noch armer noch rijker.

Voor een eenvoudigen boerendaglooner, die niet gewoon is veel te denken, is het volkomen voldoende, zoo gij hem zijn artsenij, deugdelijk gemengd, voorzet, ook al vat hij niets van wat er in die flesch zit, en ook al verstaat hij veelmin iets van de werking, die dit artsenij op zijn bloed of zenuwen zal doen. In *zijn* wereld *bestaat* die behoefte niet. Het zou hem niets geven, al wist hij het. Hij zou het niet verstaan. Maar anders is het met den man van studie, wiens geest steeds op den band tusschen oorzaak en gevolg zon, en die geen rust bij, geen vertrouwen in eenig geneesmiddel heeft, tenzij hij iets doorzie van de werking. Voor hem is dit wél behoefte. De zielkundige werking, die bij het artsenij moet bijkomen, zou, zonder voldoening aan die behoefte, zelfs worden gestoord.

En zoo nu ook was het in de kerk van Christus. Die kerk was niet in alle eeuwen dezelfde en had niet in elke eeuw dezelfde behoefte. En nu is de ontwikkeling van onze kennis steeds zóó gegaan, dat elke eeuw juist dát inzicht ontving, dat geschikt was, om de behoefte van *die* eeuw te bevredigen. Ja, sterker nog. Het was de gisting dier eeuw zelve, die van de eene zijde die gewijzigde behoefte schiep, en van de andere zijde door God gebezigd werd, om het inzicht in zijn waarheid te verhelderen.

Maar hoe nu ook dit inzicht in de kennisse van het heilgeheim in den loop der eeuwen steeds rijper en rijker werd, toch bleef dat heilgeheim steeds onveranderlijk één en hetzelfde. Aan dat heilgeheim zelf is nooit iets toegevoegd. Daar is nooit iets bijgekomen. En al het mysterie van het apostolaat ligt juist dáárin, dat door den arbeid dezer apostelen heel het heilgeheim volledig aan de kerk is bekend gemaakt, en bekend gemaakt niet op feilbaar menschelijke wijze, maar onder de onfeilbare autoriteit van den goddelijken Ingever, den Heiligen Geest.

Dit is het groote feit, dat door het apostolaat tot stand kwam. De bekendmaking van het heilgeheim is door het apostolaat *voltooid.*

Voltooid dus ook in dien zin, dat de bekendmaking van het heilgeheim, die het Oude Verbond kende, en evenzoo die bekendmaking van het heil, die we door Johannes den Dooper en door den Heere zelf ontvingen, erdoor *verrijkt* en *uitgewerkt* is.

»Voltooid" immers wil zoowel zeggen, dat er nu niets meer bijkomt, alsook dat het vroeger nog niet uit, nog niet af, nog niet tot zijn geheelheid gekomen was.

En dat nu is het tweede punt, waar met nadruk op dient gewezen. Door het apostolaat ontving de kerk iets, dat ze noch in Israël bezat, noch van Jezus tijdens zijn omwandeling op aarde ontving.

Jezus zelf heeft het zoo duidelijk mogelijk uitgesproken: »Nog vele dingen heb Ik u te zeggen, maar gij kunt die nu niet dragen. Maar wanneer de Trooster zal gekomen zijn, namelijk de Geest der waarheid, Hij zal u in al de waarheid leiden; want Hij zal van zichzelven niet spreken, maar zoo wat Hij zal gehoord hebben, zal Hij spreken, en de toekomende dingen zal Hij u verkondigen. Die zal Mij verheerlijken, want Hij zal het uit het mijne nemen, en zal het u verkondigen. Al wat de Vader heeft is het mijne; daarom heb Ik gezegd, dat Hij het uit het mijne nemen zal en u verkondigen."

En de heilige apostel Paulus is er niet minder onbewimpeld voor uitgekomen, toen hij schreef, dat nu gekomen was »de openbaring der verborgenheid, die *van de tijden der eeuwen* verzwegen is geweest, *maar nu is geopenbaard;*" of in Ef. 3 : 9: »De verborgenheid, die van alle eeuwen verborgen is geweest in God, opdat nu bekend gemaakt worde" enz.; of in Coloss. 1 : 26: »De verborgenheid, die verborgen is geweest van alle eeuwen en alle geslachten, maar nu geopenbaard is aan zijn heiligen."

Terwijl eindelijk ook de heilige apostel Johannes er bijzonderen nadruk op legt, dat de apostelen nu verkondigen wat zij, en zij het eerst en zij alleen, »gezien en gehoord en getast hebben van dat Eeuwige leven, dat bij God was, en nu is geopenbaard."

Al ontkennen we dus volstrekt niet, dat de kern en kiem der zaligmakende kennisse reeds in het Paradijs, aan de patriarchen en aan Israël was geschonken, toch leert de Heilige Schrift nadrukkelijk, dat later nog veel geopenbaard is, aan de patriarchen wat men in het Paradijs miste, aan Israël wat de patriarchen nog niet hadden, en door Jezus wat ook aan Israël nog verborgen was. En zoo nu ook, dat veel hetgeen door Jezus nog niet aan zijn kerk verklaard was, later aan die kerk is bekend gemaakt door het heilig apostolaat.

Toch rijst tegen dit laatste zeggen een bedenking, die terstond dient weggenomen. In boek na boek heeft men in onze eeuw van ongeloovige zijde beweerd, dat niet Jezus, maar eerst Paulus de eigenlijke stichter van het Christendom is geweest, terwijl van den anderen kant stem na stem ons heeft opgeroepen, om toch de orthodoxe theologie van Paulus prijs te geven en terug te keeren naar de eenvoudige leer van Jezus,

vooral naar de bergrede. En metterdaad, hoe dieper men in de kennis dezer geschriften doorgedrongen was, hoe helderder en klaarder men inzag, dat er wezenlijk een aanmerkelijk verschil bestond tusschen de bergrede b.v. en den brief aan de Romeinen. Niet een verschil in dien zin, dat beide elkaar weerspreken zouden, maar zóó, dat men bij het lezen van den brief aan de Romeinen toch voelt: Hier wordt mij iets geboden, dat ik in de bergrede nog niet bezat. Er zijn nieuwe bestanddeelen bijgekomen. Er is nieuw licht komen instralen. Het is iets anders!

Heeft men nu, gelijk de Groningers, tegen de leer der apostelen bezwaar, dan is het natuurlijk, dat men ernaar streeft, om de Evangeliën boven de brieven te verheffen. Vandaar, dat men ook altoos zien zal, dat halfgeloovige menschen nog wel van de bergrede en de gelijkenissen willen weten, maar niets van de leer der rechtvaardigmaking, gelijk Paulus die uiteenzet. Of ook, wil men met geheel het Christendom breken, gelijk de Modernen, dan ontstaat vanzelf de neiging, om in de Paulinische brieven het eigenlijke Christendom te gaan zien, maar om dan ook met die brieven heel dit Paulinisch Christendom te verwerpen.

Voor de gemeente des levendigen Gods, die de bergrede en den brief aan de Romeinen *beide* met heel haar hart aanvaardt, ligt in dit onheilige streven de vermaning, om voor het verschil tusschen de Evangeliën en de apostolische brieven een open oog te hebben, en niet langer de groote waarheid voorbij te zien, dat metterdaad én de Groningers én de Modernen gelijk hebben, dat er tusschen de leer van Jezus, tijdens Hij op aarde omwandelde, en de leer der apostelen een zeer merkbaar onderscheid bestaat.

Maar terwijl nu onze tegenstanders dit verschil, dit onderscheid, misbruiken, om er óf het gezag der apostolische leer, óf het gezag van het Christendom zelf door aan te tasten, belijdt de gemeente des Heeren, dat het sterk sprekend onderscheid, dat tusschen de leer van Jezus en die van de apostelen bestaat, niets heeft, dat ons zou kunnen bevreemden. Want, en hier ligt de oplossing, dat het *beide* malen de leer *van Jezus* is, alleen met dit onderscheid, dat Hij het eerste stuk van zijn leer zelf, toen Hij nog op de aarde was, rechtstreeks heeft geopenbaard, terwijl Hij het tweede en laatste stuk van zijn leer aan zijn kerk middellijk, door zijn apostelen, heeft bekend gemaakt.

Natuurlijk, zoodra men de apostelen beschouwt als zelfstandige personen, die op eigen gezag een zekere leer aan de kerk hebben meegedeeld, dan komt men hier niet meê uit. Maar belijdt men eenmaal, in overeenstemming met de door ons gegevene voorstelling, dat de apostelen *heilige* apostelen waren, d. w. z. dat ze niet als zelfstandige personen optraden om eigen

inzichten te verbreiden, maar dat ze steeds waren *organen van den Heiligen Geest*, zoodat in hun leer niet zij, *maar Jezus zelf* van uit de hemelen zijn volk onderwees, dan vervalt alle zwarigheid en is er geen zweem zelfs van strijd.

Dan toch heeft Jezus slechts datgene gedaan, wat elk vader bij de opvoeding zijner kinderen doet, t. w. hun niet alles tegelijk gezegd, maar eerst alleen datgene, waarvoor ze toen vatbaar waren, en eerst later datgene, wat ze eerst nog niet konden dragen.

Nu kan een aardsch vader dit na zijn sterven alleen doen, als hij hetgeen hij zijn kinderen nog te zeggen heeft, nog bij zijn leven opschreef, dit opgeschrevene in een gesloten en verzegeld pakket weglegde, en daarop schreef: »Na mijn dood te openen."

Maar zoo behoefde Jezus niet te doen.

Immers, Hij stierf slechts om weer op te staan, en ook na zijn hemelvaart bleef Hij met zijn kerk in levend contact. Dat contact nu heeft Jezus laten werken door het apostolaat, en wat wij *zelf* en *vóór onzen dood* zouden opschrijven, opdat men het *na* ons heengaan te weten mocht komen, dat heeft Jezus na zijn heengaan onder de hoede van den Heiligen Geest *door zijn apostelen* laten opschrijven, en aldus ontstond de Schrift des Nieuwen Testaments. Testament genomen in den zin, dien men nu zal begrijpen.

En wil men nu beoordeelen, of deze voorstelling juist is, herlees dan nog eenmaal, wat Jezus zelf verklaarde:

1°. Er waren dingen, die de apostelen reeds van Jezus gehoord hadden vóór zijn heengaan, maar ook dingen, die Jezus hun nog niet gezegd had, *omdat ze die nog niet konden dragen.*

2°. Die »andere dingen" zouden hun intusschen toch door Jezus worden meegedeeld, maar *later.* En wel zóó, dat niet Jezus rechtstreeks, van mond tot oor, maar de Heilige Geest hun deze dingen zou bekend maken.

En 3°. die nog niet meegedeelde dingen zou de Heilige Geest niet buiten Jezus om hun bekend maken, maar Hij zou ze *»uit den Christus nemen"* en ze aan de apostelen verkondigen.

XXXIV.

BEHOEFTE AAN ZULK EEN HEILIGE SCHRIFTUUR.

> Want ik betuig aan een iegelijk, die de woorden der profetie dezes boeks hoort: Indien iemand tot deze dingen toedoet, God zal over hem toedoen de plagen, die in dit boek geschreven zijn.
> Openb. 22 : 18.

Had de kerk van Jezus na zijn hemelvaart slechts één menschenleven behoeven te bestaan en ware ze beperkt gebleven tot den kring van het Joodsche land, dan zouden de heilige apostelen hun taak door *mondelinge* leering hebben kunnen vervullen. Nu daarentegen deze kerk bestemd was, om minstens nog achttien eeuwen te bestaan en zich over vijf werelddeelen uit te breiden, spreekt het vanzelf, dat de apostelen de toevlucht moesten nemen tot *schriftelijke* mededeeling van de hun tebeurtgevallen openbaring.

Hadden ze niet geschreven, dan hadden de gemeenten van Gallië en Afrika nooit dan onvertrouwbare geruchten opgevangen; en ook, hadden ze niet geschreven, zoo zou in den loop der eeuwen de traditie reeds lang vervalscht zijn.

Het op schrift brengen van de openbaring is dus het noodzakelijk en onmisbaar middel geweest, om de kerk van Christus in haar duur en in haar uitbreiding voor algeheele ontaarding en vervalsching te bewaren.

En nu blijkt zeer zeker uit de brieven der apostelen wel niet, dat zij dit zelven zoo helder hebben ingezien. Op een duur althans van achttien eeuwen hebben ze voor de kerk van Christus stellig *niet* gerekend, en hun brieven dragen bijna alle een *plaatselijk* karakter, als bestemd niet voor de kerk *in het algemeen*, maar voor een openbaring van de kerk *in bepaalde plaatsen*. Maar al hebben zij dit niet zoo ingezien, misschien zelfs niet eens vermoed, toch zal elk lezer, die in Gods voorzienig bestuur gelooft en gelooft, dat het bestuur over de kerk aan onzen Koning in handen is gegeven, volmondig toestemmen, dat Jezus dit wél wist, dat Jezus in zijn bestel hierop wél heeft gerekend, en dat we dus volle recht hebben om te zeggen, dat de brieven, die Paulus uitsluitend voor de kerk

te Rome in die dagen schreef, door Koning Jezus, zonder dat Paulus dit wist, bestemd en verordineerd waren, om de kerk aller eeuwen te helpen bouwen.

Tweeërlei moest dus voor de toekomst geschieden. Vooreerst moest het beeld van Jezus zelf, gelijk Hij op aarde had omgewandeld, uit den mond der apostelen opgevangen en in schrift gebracht worden; en ten tweede moest al datgene teboekgesteld, waarvan de Heere Jezus tot zijn jongeren had gezegd: »Deze dingen kunt gij nu niet dragen, maar de Heilige Geest zal ze u daarna verkondigen."

Dit is het postulaat van geheel den toestand. Deze eisch vloeit rechtstreeks uit de gelegenheid der kerken voort. Kerken, die bestemd waren om eeuwen te leven en allerwegen op aarde zich te openbaren, konden niet buiten deze twee. Deze beide waren voor het bestaan zelf der kerken onmisbaar.

En zoo zien we dan ook feitelijk, dat onze Koning door den Heiligen Geest in deze behoefte, in dezen nood, in deze verlegenheid zijner kerken heeft laten voorzien. Wat ze niet ontberen konden om te leven en voort te bestaan en kerken te blijven, dat hebben ze dan ook ontvangen en is haar geschonken van haar Heer.

Niet aanstonds.

Toen in de eerste jaren van het bestaan der kerk de kring nog eng en klein en de herinnering nog machtig en versch was, heerschte het mondeling woord van de nog levende apostelen, en het decreet van de Jeruzalemsche synode zal wel het eerste stuk geweest zijn, dat op schrift van de apostelen is uitgegaan.

Maar toen de kring der kerken zich uitbreidde en ook over zee in Corinthe en Rome, en ook noordop in Efeze en Galatië zich kerken vormden, toen reeds greep een der apostelen naar de stift, om de mondelinge mededeeling door schriftelijke leering te vervangen. Allengs breidde die sfeer van schriftelijke bezigheid zich uit. Bij Paulus voegden zich ook andere apostelen. Misschien wel, dat elk der apostelen op zijn beurt geschreven heeft. Aan deze brieven zijn toen de geschiedkundige opteekeningen omtrent Jezus' leven en sterven en opstanding en de handelingen der apostelen toegevoegd. Tot ten laatste de Koning uit den hemel zijn heiligen apostel Johannes op Patmos persoonlijk gelastte, om teboek te stellen de geheel bijzondere openbaring, die hem op dat eiland ten deel viel.

Zoo is er dan geleidelijk een groote menigte schriften omtrent de heilige dingen ontstaan, van apostelen en niet-apostelen, een voorraad, waarschijnlijk veel grooter dan wij thans in het Nieuwe Testament bezitten. Althans, Paulus' eigen brieven toonen, dat er nog veel meer brieven door hem ver-

zonden zijn, dan het kleine aantal, dat wij thans in onzen bundel hebben.

Maar ook al wisten we dit niet door Paulus' eigen woorden, toch zou dit feit ook zonder die mededeeling vast genoeg staan. Want immers, hoe zou het denkbaar, hoe zou het mogelijk wezen, dat zoo uitnemende schrijvers als Paulus en Johannes in hun lange leven en bij hun veelbewogen levensloop nooit meer dan een dozijn brieven hadden geschreven? Zelfs in één jaar moet die voorraad grooter zijn geweest. En de strijd, vroeger weleens door hen gevoerd, die beweerden, dat een apostolisch stuk niet teloor *kon* gegaan zijn, was metterdaad een onzinnig bestaan; geheel buiten de werkelijkheid van het leven rekenend; en waarbij men stellig nooit in de verbeelding met Paulus en Johannes gereisd, geleefd en omgegaan had.

Maar, en dit is nu het opmerkelijke, uit die groote massa schrifts zondert zich nu allengs een kleine groep van geschriften af. Dit gaat niet opeens. Eerst verzamelt men er eenige; straks meerdere; van lieverleê verkrijgt men een stel, dat men schikt en naar zekere orde in elkaar zet; en zoo duurt het nog langen tijd, eer er vastheid ontstaat, ja, voor enkele geschriften duurt het zelfs drie eeuwen, eer ze algemeene erkenning vinden konden.

Maar, wat tijd het ook kostte en hoeveel verschil er zich ook voordeed, eindelijk is de schifting dan toch tot stand gekomen, en het einde was, dat onder de groote massa literatuur zeer onderscheidenlijk door heel de kerk beschouwd werden: eenerzijds dit vaste stel van zeven en twintig boeken, en anderzijds alle andere geschriften van ouden oorsprong.

En toen nu die scheiding en schifting voltooid was, en de Heilige Geest in de kerk alom getuigde, dat dit stel geschriften één geheel vormde en als één geheel een Heilig Testament van Jezus aan zijn kerk zou uitmaken, toen heeft het kerkelijk bewustzijn opeens gevoeld, dat hiermeê een *tweede* verzameling heilige boeken was ontstaan, die even heilig gezag had als de *eerste* verzameling, die Israël ontving, en heeft de kerk als *Nieuw* Testament aan het *Oude* Testament toegevoegd, wat nu tezaam de *Heilige Schriftuur* uitmaakt, onzen Bijbel, het ons door God gegeven Woord.

Vraagt men nu, hoe deze Schrift des Nieuwen Testaments ontstond, dan antwoorden we zonder zweem van aarzeling: *Ze ontstond door den Heiligen Geest.*

Maar hoe?

Op zulk een wijs, dat de Heilige Geest nu of dan Paulus of Petrus o Johannes aangreep, en hun toeriep: »Zit neder en schrijf!" — en dat zij dan luisterden en neerschreven wat hun voor werd gezegd?

Dien indruk ontvangen wij van de Evangeliën en de brieven volstrekt niet. Dat geldt wel van de Openbaringen, maar niet van de overige geschriften des Nieuwen Verbonds. Integendeel, deze Evangeliën en brieven maken al den indruk van geschreven te zijn door mannen, die er zelfs geen vermoeden van hadden, dat ze op dat bepaalde oogenblik een stuk werks deden, dat voor de kerk aller eeuwen zou zijn.

Van letterlijk voorgezegd of gedicteerd te zijn, hebben deze brieven en Evangeliën dan ook niets; wel de Openbaringen. Neen, ze maken al den indruk, dat Paulus, dat Johannes zijn gaan neerzitten om te schrijven, denkende dat ze alleen voor die bepaalde kerken van die bepaalde tijden schreven, en dat er een eeuw later misschien geen letter meer van hun brief zou te vinden zijn.

Wel zijn zij er zich van bewust geweest, dat ze den bijstand van den Heiligen Geest genoten, om waarheid te kunnen schrijven, evenals ze dien bijstand genoten, om waarheid te kunnen *spreken*, in hun predikatiën; maar dat zij aan stukken *voor de Heilige Schriftuur* arbeidden, zie, dat wisten ze volstrekt niet.

Toen Paulus, met de profetiën van Jesaja of de Psalmen voor zich, zijn brief aan de Romeinen voltooid had, zal het stellig van verre zelfs niet in hem zijn opgekomen, om te denken, dat deze zijn brief eens voor millioenen bij millioenen van kinderen Gods even goddelijk gezag, ja, nog hooger waarde dan die Godsspraken en die Psalmen erlangen zou.

Dat kon hij niet gissen of vermoeden. Daar heeft hij niet aan gedacht. En stellig hebben de eerste lezers in de kerk van Rome er evenmin aan gedacht, dat door dezen brief de namen van haar voornaamste leden na achttien eeuwen nog in elk huis der Christenheid bekend zouden zijn.

Maar omdat Paulus dit niet wist, daarom wist de Heilige Geest het wel. Gelijk de Heere zoo dikwijls kennelijk de opvoeding van een meisje reeds vooruit zóó inricht, dat ze naderhand blijkt juist zoo opgevoed te zijn, als voor haar saamgaan met haar toekomstigen man, maar dien ze toen nog niet kende, noodig was, zoo ook kon de Heilige Geest zeer wel de levensomstandigheden van Paulus, Johannes en Petrus zóó leiden, en hen in zúlk een toestand inzetten, en zóódanige overwegingen in hen wekken, en al zúlke woorden in hen doen opkomen, als de Heilige Geest wist dat noodig waren, om geschriften, als zij nalieten, op het perkament te brengen. En terwijl de apostelen alzoo schreven aan stukken Schrifts, waarvan zijzelven de beteekenis niet gisten, maar waarvan de Heilige Geest wist, dat ze eens de schat der kerk van alle landen en eeuwen zouden zijn, kon de Heilige Geest den gedachtengang van deze apostelen zeer wel zóó besturen, dat ze voor feilen behoed en in alle waarheid geleid werden.

De Heilige Geest wist vooruit, hoe de Schrift des Nieuwen Testaments, als zij eenmaal af was, moest samengesteld zijn, en wist dus ook, welke brokstukken, welke deelen daarvoor noodig waren en vooraf in gereedheid moesten worden gebracht.

En gelijk nu een architect door allerlei werklieden in steen en hout en ijzer allerlei stukken van een huis in gereedheid laat brengen, die hij dan naderhand ineenzet, zoo ook heeft de Heilige Geest door onderscheidene werklieden allerlei deelen voor het Nieuwe Testament in gereedheid laten brengen, zonder dat zij van het geheel afwisten, maar zóó, dat Hij ze zelf later tot een geheel verbonden heeft.

Immers, dezelfde Koning, die door zijn Heiligen Geest deze stukken in gereedheid had laten brengen, is ook de Regeerder zijner kerk. Niets is er in die kerk geschied, ook niet na den dood der apostelen, dan onder zijn bestel. En toen nu die stukken eerst elk op zichzelf rondzwierven, heeft Jezus van uit den hemel toch elk dier deelen gezien; menschen bewerkt om voor elk dier deelen zorg te dragen; in de harten der gelooVigen allengs voor elk dier deelen geloof gewekt; en ten slotte de personen, die erin betrokken waren, zóó met elkander in aanraking gebracht, dat de eerst losse deelen allengs saam gingen kleven, en zoo van lieverlede onder zijn koninklijk bestel het Nieuwe Testament ontstond.

Vandaar dan ook, dat het niet noodzakelijk was, om in het Nieuwe Testament alleen geschriften van apostelen op te nemen. Markus was geen apostel, evenmin Lukas; en de uitvlucht, dat deze mannen dan toch wel onder toezicht van Paulus en Petrus geschreven zullen hebben, is ten eerste onbewezen en ten tweede een te zielloos argument. Wat toch geeft het, of ik onder den invloed van een apostel schrijf? Neen, om aan Lukas' Evangelie en de Handelingen der Apostelen goddelijk gezag toe te kennen, is het niet maar genoeg, dat Lukas onder de leiding van een apostel stond, maar moest hij op dat oogenblik, dat hij zijn twee boeken schreef, geheel en absolutelijk onder de leiding van den Heiligen Geest staan. En greep dat eenmaal plaats, stond Lukas op dat oogenblik, bewust of onbewust, onder de absolute leiding van den Heiligen Geest, wat heb ik er dan aan, of ik er nog bij weet, dat hij in nauwe betrekking tot een apostel stond?

Wie met de kerk van Jezus aan de Schrift des Nieuwen Testaments gelooft, die moet het goddelijk gezag van Lukas even hoog stellen als dat van Mattheüs en mag in niets mindere waarde toekennen aan het gezag van Markus' Evangelie dan aan dat van Johannes.

Voor wat den inhoud aangaat, moge Mattheüs het Evangelie van Lukas en Johannes het Evangelie van Markus overtreffen, maar beider goddelijk

gezag moet even vast staan. Ook onder Paulus' brieven staat de brief aan de Romeinen verre in waarde boven dien aan Filemon, maar wat het gezag betreft, staan beide volkomen gelijk.

Ongetwijfeld stond Johannes verre boven Markus, en Paulus verre boven Judas; maar juist omdat we niet op het gezag van deze personen, maar uitsluitend op het gezag van den Heiligen Geest ons baseeren, maakt dit onderscheid in persoonlijke voortreffelijkheid voor ons niet het minste verschil.

En zoo is het dan ook voor het goddelijk gezag van de Schriften des Nieuwen Testaments volstrekt niet de vraag, of de schrijvers ervan allen apostelen waren, maar alleen, of al de schrijvers bij dit hun schrijven onder de bestiering stonden van den Heiligen Geest.

Wel, dat geven we voetstoots toe, wel heeft het onzen Koning behaagd zijn getuigenis aan het apostolaat te verbinden. »Gij", dus sprak Hij, »zult mijne getuigen zijn!" En zoo weten we dus met zekerheid, dat hetgeen Lukas en Markus ons aangaande Jezus' leven en lijden en sterven en opstanding mededeelen, van de apostelen herkomstig is; maar dat hetgeen zij in den apostolischen kring opvingen, goed door hen gevat en juist door hen meegedeeld is, daarvoor staat niet de apostolische naam ons borg, maar alleen de autoriteit van den Heiligen Geest.

Metterdaad zijn en blijven dus de apostelen de kanalen, door wie uit de Bron in Christus de ware kennis der dingen ons toevloeit; maar of zij ons die kennis persoonlijk in hun eigen schrift leverden, of wel, dat het door hen gesprokene en betuigde ons door anderen wordt overgebriefd, dit maakt voor de zaak als zaak geen onderscheid; mits, en hier hangt alles aan, mits maar de zekerheid ons geboden is, dat de Heilige Geest deze overbrievers of overbrengers van de apostolische traditie met goddelijk licht in onfeilbare paden heeft geleid.

Al stonden onder een stuk de namen der twaalf apostelen, dat zou op zichzelf nog volstrekt geen stellig teeken van vertrouwbaarheid of goddelijk gezag zijn. Want wel is aan de apostelen de genadige belofte gegeven, dat de Heilige Geest hen in alle waarheid leiden zou, maar dit sluit volstrekt niet uit, dat de apostelen zeer veel kunnen geschreven hebben, waarin ze zich vergisten, en ook in hun persoonlijken omgang voor de verzoeking om onwaarheid te spreken kunnen bezweken zijn. De hun gegeven belofte hield volstrekt niet in, dat zij in volstrekten zin boven alle feilbaarheid of onwaarheid verheven werden, maar alleen, dat zij *in hetgeen zij als getuigen van Jezus deden,* met onfeilbaarheid zouden bekleed worden.

Of ik dus al weet: »Dit of dat stuk is van de hand van een apostel",

baat op zichzelf nog niet. Ik moet er ook nog bij weten, dat dit bepaalde stuk behoort tot die dingen, die deze apostel *als getuige van Jezus* schreef, zoodat hem daarbij de buitengewone leiding van den Heiligen Geest ten deel viel.

Maar is het dan alzoo niet het apostolisch karakter, doch alleen het gezag van den Heiligen Geest, waardoor eenig geschrift op goddelijke autoriteit kan bogen, dan spreekt het vanzelf, dat de Heilige Geest geheel vrijmachtig blijft, om het getuigenis der apostelen óf door henzelven óf door een ander te laten ternederschrijven, en dat in beide gevallen de autoriteit van deze geschriften volkomen gelijk staat.

Alle voorkeur moet hier dus wegvallen.

Wat vorm, inhoud, rijkdom en aantrekkelijkheid betreft, mogen we zeer wel tusschen Johannes en Markus, tusschen Paulus en Judas onderscheiden; maar als het aankomt op de Schriftkwestie, aankomt op de kwestie van gezag, en dus aankomt op de goddelijke autoriteit, waarvoor wij ons hebben te buigen, dan rekenen al deze onderscheidingen volstrekt niet meer meê, en hebben wij eenig en alleenlijk te vragen: »Is dit of dat Evangelie geïnspireerd door den Heiligen Geest en dus onder de leiding en bestiering van den Heiligen Geest tot stand gekomen?"

XXXV.

HAAR KARAKTER.

> En deze dingen schrijven wij u, opdat uwe blijdschap vervuld zij.
> I Joh. 1 : 4.

Uit onze beide vorige artikelen bleek reeds, dat de Schrift des Nieuwen Testaments er volstrekt niet op is aangelegd, om ons een notarieel actestuk in handen te geven.

Ware dát de bedoeling des Heeren geweest, dan had iets geheel anders moeten geleverd zijn, dan ons nu geschonken wierd. Dan toch had er tweeërlei soort van notarieel bewijs dienen gevoerd te worden. Vooreerst namelijk het bewijs, dat de feiten, die ons in het Nieuwe Testament worden bericht, zich inderdaad alzoo toedroegen; en ten tweede, dat de openbaringen, die de heilige apostelen ontvingen, ons juist zoo zijn medegedeeld als zij ze ontvangen hadden.

Beide deze bewijzen zouden ons moeten geleverd zijn door getuigen. Bijv. om het feit van het wonder der spijziging te constateeren, zou een bundel stukken moeten verstrekt zijn, inhoudende: 1°. eene verklaring van tien à twintig personen, die toen bij Jezus in de woestijn waren, dat zij met eenige duizenden menschen daar saam waren, zelven geen brood hadden en door Jezus zijn gespijsd; 2°. een authentieke verklaring van de overheid der naastbijgelegen plaatsen, strekkende om de handteekening van deze tien à twintig personen te legaliseeren; 3°. een verklaring van bevoegde personen, om te getuigen, dat deze tien à twintig personen te goeder naam en faam bekend stonden, gevat genoeg waren om zich niet te laten misleiden, en er geen persoonlijk belang bij hadden, om de zaak van Jezus door het verspreiden van geruchten omtrent wonderen te bevorderen.

Voorts zou geëischt worden een behoorlijke verklaring van wie daartoe gerechtigd waren, om te bewijzen dat metterdaad onder heel die schare niet meer dan zeven brooden en een paar vischjes gevonden werden.

En eindelijk een verklaring, om te betuigen, dat de vermenigvuldiging van de brooden plaatsgreep, onderwijl Jezus het brood afbrak.

Met zulk een bundel van verklaringen voor ons, elk van echten oorsprong en met de noodige zegels eraan gehangen, zou men dan, indien men niet al te twijfelzuchtig was, tot de gevolgtrekking kunnen komen, dat metter-

daad deze zaak zich alzoo had toegedragen, als ons nu wordt bericht.

Reeds voor dit ééne feit zou men dus een bundel behoeven, ongeveer zoo groot als heel het Evangelie van Mattheüs nu is.

En indien men op die wijze dan stapels en bundels van getuigen kon leveren voor alle feiten, in de Evangeliën en in de Handelingen vermeld, dan, ja, zou de geloofwaardigheid der Evangelische verhalen op behoorlijke wijze bevestigd zijn.

Maar dan was men er nog op verre na niet.

Immers, dan restte nog altoos de moeilijkheid, om het tweede bewijs te leveren, het bewijs namelijk, dat de heilige apostelen ons in hun brieven precies zoo de ontvangen openbaringen hebben meegedeeld als die hun waren tebeurtgevallen.

En hier, men weet het, stuit de vraag naar behoorlijk bewijs op een onoverkomelijk bezwaar.

Om namelijk zulk een bewijs te kunnen leveren, zouden meerdere personen de bedoelde openbaringen hebben moeten hooren, en zouden meerdere snelschrijvers deze openbaringen hebben moeten opschrijven. Ware dat mogelijk geweest, hadden drie, vier personen kunnen beluisteren, wat de Heilige Geest tot de heilige apostelen zei, en was door snelschrijvers van dit gehoorde een woordelijk verslag kunnen gemaakt worden, dan, we geven het grif toe, zou men ook voor de brieven zekerheid bezitten; nog wel geen wiskunstige zekerheid voor elke uitdrukking, maar toch een zekerheid, die den algemeenen inhoud der brieven genoegzaam dekt.

Maar dit nu juist was onmogelijk.

Als een apostel een zijner brieven schreef, weerklonk er niet door de kamer, waarin hij zat, een soort telephonische stem, die ook door anderen kon worden opgevangen, maar was het in de kamer, waar hij zat, doodstil; er werd geen geluid gehoord; geen stem opgevangen. En zelfs waar, gelijk op den weg naar Damascus, wel een stem in hoorbare klanken sprak, zoodat wij in Hand. 9 : 7 lezen: »En de mannen, die met hem over weg reisden, stonden verbaasd, hoorende wel de stem, maar niemand ziende;" dan blijkt toch uit Hand. 22 : 9, dat dit hooren van het geluid der stem nog volstrekt niet tot een verstaan van de woorden leidde, want Paulus zegt uitdrukkelijk, dat zijn reisgenooten de woorden van Jezus *niet* hebben verstaan.

Van Patmos mag hetzelfde gezegd.

De apostel Johannes heeft op Patmos werkelijk een stem vernomen, zelfs een stem als van vele wateren, maar voor het hooren van deze stem en het verstaan van de woorden werd innerlijk geestelijke bewerking vereischt, en die ontbrak bij alle andere personen, die op datzelfde oogenblik met Johannes op het eiland Patmos verkeerden.

We komen hier dus voor het feit te staan, dat de openbaring van den Heiligen Geest, die aan de heilige apostelen ten deel viel, van zúlk een natuur en van zúlk een geaardheid was, dat anderen ze niet *konden* waarnemen. Een veelbeteekenend feit, waar terstond uit volgt, dat het derhalve onmogelijk is, om op notarieele wijze de echtheid van hetgeen zij ons voor openbaring uitgeven, te bewijzen.

Wie dus op notarieel bewijs staat, wete wel, dat heel de kerk thans in de volstrekte onmogelijkheid verkeert, om de bewijsstukken voor de Evangelische geschiedverhalen op te sporen, en dat voor den geestelijken inhoud van hetgeen de brieven ons mededeelen, nu noch immer bewijs leverbaar was of is.

Zoo ziet men dus, dat elke poging om door uitwendige, wetenschappelijke bewijzen de waarheid van hetgeen het Nieuwe Testament ons voorlegt, te bevestigen en boven elken twijfel te verheffen, zichzelve veroordeelt en op niets anders *kan* uitloopen, dan op algeheele verwerping van de autoriteit der Heilige Schrift.

Want dit mag en moet dan toch uitgesproken: Bijaldien eenig rechter in onze dagen voor het vaststellen van schuld of onschuld van een beklaagde genoegen had genomen met zoo nietszeggende schijnbewijzen, als waarmeê velen te goeder trouw zich bij de Schrift lieten afschepen, dan zou er toch een kreet van verontwaardiging door heel het land opgaan.

Heel die reeks schijnbewijzen, dat de schrijvers van het Nieuwe Testament zoo *geloofwaardige* personen waren; dat ze de dingen hebben *kunnen* weten; en hebben *willen* mededeelen; en geen belang bij vervalsching der berichten hadden; en wat oppervlakkigheden men meer daaraan heeft toegevoegd; bewijst metterdaad niets.

Op zulke uitwendigheden kan men dan nog afgaan, waar het geldt zeer gewone verhalen van gewone en onbestreden gebeurtenissen, en waar men het niet verder wenscht te brengen dan tot een hooge mate van waarschijnlijkheid. Bij dingen, waarvan men zegt: »Nu, ja, ik moet wel aannemen, dat het alzoo geschied is, en ik heb ook geen reden om het te betwijfelen, maar ook al bleek het morgen anders te zijn, dan verloor ik nog niets!"

Maar hoe, zoo bidden wij u, wil men die oppervlakkige schijnmethode hier toepassen, waar het de Heilige Schrift geldt, en dus verhalen omtrent gansch *on*gewone gebeurtenissen, bij wier stellige zekerheid ik voor mijn eigen persoon en voor mijn kinderen zulk een alleruiterst belang heb, dat, bleek ze morgen *on*waar te zijn, onwaar b. v. het bericht aangaande de opstanding des Heeren, er alsdan voor het eeuwig heil van mij en de mijnen een onnoembare, nooit te vergoeden schat teloor zou gaan?

Dit kan niet. Dit is volstrekt ondenkbaar En de uitkomst heeft dan ook

getoond, dat de verdwaasden, die zich werkelijk inbeeldden hiermeê een vasten bodem voor hun geloof gewonnen te hebben, eindigden met alle geloof te verspelen.

Neen, zulk soort van bewijzen voor het heilige zijn óf door onbeduidendheid onwaardig om in zoo ernstige belangen ook maar genoemd te worden, óf wel, zullen ze steek houden, dan blijken ze volstrekt onleverbaar, ja meer nog, dan *mogen* ze niet geleverd worden.

Notarieele, wiskunstig zekere bewijzen *kunnen* en *mogen* hier niet geleverd worden, omdat de aard en de natuur van hetgeen de Schrift inhoudt met zulk een bewijsvoering onbestaanbaar is en er zich tegen verzet.

Niemand kan noch mag notarieel of wiskunstig zeker bewijzen willen, dat de man, dien hij als zijn vader eert en liefheeft, werkelijk zijn vader is. De aard der zaak, gelijk God die in de voortteling verordineerd heeft, sluit de mogelijkheid van zulk een bewijs volstrekt uit; de kieschheid, die alle familieleven adelt, snijdt zelfs den schijn van zulk een onderzoek af; en stel al, zulke bewijzen waren te leveren, dan nog zou het kind, dat eindelijk deze bewijzen in handen had, juist daardoor zijn vader en zijn moeder hebben verloren. Ze zouden geen vader, geen moeder meer voor hem zijn. Alle eerbied zou geweken, alle liefde verdwenen zijn, en onder den stapel bewijsstukken zou alle kinderlijk leven liggen gedood.

En zoo nu ook is het met de Heilige Schriftuur des Nieuwen Testaments. De natuur en de geaardheid van wat hier geopenbaard ligt, is zoodanig door God den Heere verordend, dat het geen mogelijkheid van notarieele bewijsvoering toelaat. De openbaring aan de apostelen zou ondenkbaar geweest zijn, indien ook andere personen die evengoed hadden kunnen hooren en buiten de apostelen om hadden kunnen opschrijven en uitgeven. Ook hier greep een werking van heilige krachten plaats, die er niet op aangelegd was, om twijfelaars uitwendig tot geloof te dwingen, maar die eenvoudig werkte, om te doen datgene, waartoe God ze gezonden had, zonder zich om de tegenspraak der twijfelaars veel te bekreunen.

Het gold hier een werk Gods, dat veel dieper ging dan het onderzoek van notaris of wiskunstenaar ooit gaan kan, en zich openbaarde op een geestelijk terrein, waar de zekerheid op gansch andere wijze verkregen wordt. Niet door uitwendige bewijsvoering, maar door persoonlijk geloof van den een in den ander.

Gelijk het geloof aan uw vader en het geloof aan uw moeder niet opsproot uit wiskunstige bewijsvoering, maar uit het contact der liefde, uit de gemeenschap des levens en uit het persoonlijk vertrouwen van den een in den ander, zoo ook was het hier.

Er ontplooide zich hier een liefdeleven. Het waren de barmhartigheden

Gods, die zich in teedere ontfermingen naar ons nederbogen. En een ieder nu, die met deze levensuitingen Gods in aanraking kwam, onderging er den invloed van, werd er zelf in opgenomen, leefde er in meê, gevoelde er sympathie en aansluiting voor, en ongemerkt, zonder zelf te weten hoe, geraakte men in de volstrekte, ontwijfelbare, veel hooger dan wiskunstige zekerheid, dat dit alles metterdaad alzoo was geschied en alzoo van Godswege geopenbaard was.

Zoo ontstond het geloof. Een geloof, dat niet steunde op wiskunstige bewijzen, daar het dan geen geloof zou geweest zijn, maar dat langs geheel anderen weg in den lezer van deze Heilige Schrift ontstaan was.

Dat die Schrift er kwam was een daad van Gods ondoorgrondelijke barmhartigheden, en daarom, dat de mensch die Schrift aannam moest ook een daad zijn van volstrekte zelfverloochening en dankbaarheid.

Alleen wie tot innerlijke verbrijzeling gekomen is en tot dank voor zijn God is bezield voor zijn uitnemende genade, kan zich in die Schrift als in het element zijns levens werpen, en gevoelen: »Dat is nu eerst waarachtige zekerheid. Hier houdt alle twijfel op!"

Scherpelijk dient derhalve drieërlei werking van den Heiligen Geest bij het geloof aan de Heilige Schrift des Nieuwen Testaments onderscheiden.

Er is namelijk een werking van den Heiligen Geest geweest, die den apostelen hun *openbaring* schonk. Er is ten tweede een werking van den Heiligen Geest geweest, die wij *ingeving* noemen. En er is ten derde een werking van den Heiligen Geest, die nu nóg plaatsgrijpt, en waardoor *het geloof in die Schrift* bij den eerst onwillige gewekt wordt.

Er is eerst geweest de eigenlijke *openbaring.*

Toen b. v. de heilige apostel Paulus aan de kerk van Corinthe zijn heerlijke mededeeling zond, die we thans in hoofdstuk 15 over de opstanding der dooden bezitten, was het niet de eerste maal, dat Paulus zelf onder het neerschrijven deze kostelijke gedachte ontwikkelde. We mogen wel aannemen, dat hij reeds meermalen vantevoren deze heilige aangelegenheid voor zichzelven alzoo ingezien en bij mondelinge predikatiën of ook in particuliere brieven aan anderen uiteengezet had. Hij ontving dus deze openbaring niet pas, toen hij aan Corinthes kerk schreef, maar reeds vroeger. Ze behoorde tot die dingen, waarvan Jezus gezegd had: »De Heilige Geest zal u in de waarheid leiden en de toekomende dingen zal Hij u verkondigen."

Reeds lang vóór de brief naar Corinthe werd geschreven en geheel afgescheiden van dien brief had dus *de openbaring* plaats gehad, en wel plaats gehad op zulk een wijze, dat Paulus vast en zeker wist: Zóó en zóó is het mij door den Heiligen Geest geopenbaard, en alzoo zal het eens in den dag des oordeels uitkomen.

Maar nu was *de brief* er nog niet. Daarom moest nu op die eerste daad van de *openbaring* nog een *tweede* daad van den Heiligen Geest, t. w. de *ingeving*, volgen.

Immers, ware die uitgebleven, dan had men wel geweten: »Eens, voor zekeren tijd, heeft de apostel Paulus een stellige mededeeling uit den hemel ontvangen;" maar wie had ons dan borg gestaan, dat Paulus deze openbaring juist begrepen en nauwkeurig meegedeeld had? Dan had Paulus zich bij de mededeeling nog ganschelijk kunnen vergissen, er iets kunnen uitlaten, iets er kunnen bijvoegen, en, op wat manier dan ook, ons een onzuiver bericht kunnen leveren.

Deel gij maar eens iets van ingewikkelden aard mede aan een persoon, die veel lager staat dan gij, en zie eens, wat er van uw mededeeling terechtkomt, als gij na jaar en dag uit de derde of vierde hand uw mededeeling terugkrijgt.

Daarom moest er nu de *ingeving* bijkomen; want juist deze ingeving is dat bijzondere werk van den Heiligen Geest, waardoor de apostel bij het in schrift brengen van de openbaring, die hij vroeger ontving, voor vergissing gevrijwaard werd, hetzij met of zonder gelijktijdige bijvoeging van nieuwe stukken der openbaring.

Doch ook hiermeê was het werk van den Heiligen Geest nog niet ten einde. Nu restte nog, dat de *geestelijke* band moest worden aangelegd, die de ziel en het bewustzijn van u of mij met de geestelijke waarachtigheid van het aldus gewaarborgde schrift zou verbinden.

En dit nu doet de Heilige Geest, door in ons te brengen het geloof, met de verschillende voorbereidingen, die gemeenlijk aan het doorbreken van het volle geloof voorafgaan. Deze werking van den Heiligen Geest in ons *overtuigt*. Maar overtuigt volstrekt niet, doordien de Heilige Geest ons uit Flavius Josephus of Tacitus bewijzen voorlegt, dat er zekere Jezus heeft bestaan, om van daaruit verder te komen. Neen, dit overtuigen gaat gansch geestelijk toe. De inhoud wordt ons aan de ziel gebracht. De strijd tusschen dat woord en de eigen ziel wordt gevoeld. En alsnu die overtuiging in ons teweeggebracht, dat we voelen en inzien: Niet die Schrift moet *voor mij* wijken, maar ik *voor die Schrift*.

Later, bij het bespreken van het werk der wedergeboorte, zal hierover nog breeder te handelen zijn. Thans zal ons doel bereikt zijn, indien het ons gelukte, duidelijk te doen inzien, dat, ook waar de Heilige Schrift des Nieuwen Testaments voor ons ligt, en wij in die Schrift gelooven, aan geen werk van menschen te denken valt, maar eeniglijk en alleen geëerd mag worden *een werk van den Heiligen Geest*.

TIENDE HOOFDSTUK.

DE KERKE CHRISTI.

XXXVI.

DE KERKE CHRISTI.

> De Geest is het, die getuigt, dat de Geest de waarheid is.
>
> I Joh. 5 : 6.

Thans gaan wij over tot een geheel ander werk van den Heiligen Geest t. w. tot het groote en machtige werk, dat de Heilige Geest in de kerke onzes Heeren Jesu Christi heeft gewrocht.

Van dat werk spreken we nu pas, ook al weten we zeer goed en al belijden we van harte, dat de Zone Gods van den beginne der wereld zijn kerk gehad en op aarde geopenbaard heeft.

Immers, ook al erkennen we volgaarne, dat de kerk er niet alleen altoos geweest, maar ook altoos geopenbaard is, toch eischt de Heilige Schrift, dat we tusschen de openbaring der kerk *vóór* Jezus en *na* Jezus een zeer aanmerkelijk verschil zullen stellen.

Gelijk een eikel, dien ge zaait, er wel is van het oogenblik af, dat gij hem in de aarde neerlegt, maar toch twee tijdperken doorleeft, het eene, zoolang hij onder den grond ontkiemt en zijn wortelvezelen maakt, en het andere, dat hij uit de aarde tevoorschijn treedt en stam en tak en blad vormt, zoo ook is het hier. Eerst is de kerk in den bodem van Israël verborgen gebleven, in de windselen van Israëls volksbestaan ingewikkeld geweest, en eerst met de uitstorting van den Heiligen Geest is ze naar buiten getreden in de wereld.

Zonder dus in het minst de wezenlijkheid of de waarachtigheid van de oude kerk te willen loochenen of betwijfelen, meenen we toch in overeenstemming met de onderwijzing der Heilige Schrift te handelen, door eerst in de kerke des Nieuwen Verbonds de naar buiten getredene kerk

te zien. De kerke onzes Heeren Jesu Christi is volstrekt niet pas op den Pinksterdag *gesticht.* Dat te beweren is een algeheele miskenning van de openbaring des Ouden Verbonds, een vervalsching van het denkbeeld van kerk, en een tenietdoening van de uitverkiezinge Gods. Maar wel mag en moet gezegd, dat ze eerst door den Pinksterdag *kerk voor de wereld is geworden.*

En in deze kerk nu heeft de Heilige Geest een zeer omvangrijk werk verricht.

Niet, dat Hij de kerk als zoodanig formeerde. Dit toch deed niet de Heilige Geest, maar God Drieëenig in zijn goddelijk besluit of, wil men nader, Jezus, de Koning, toen Hij zijn eigen volk tot den prijs van zijn hartebloed gekocht heeft.

Wel toch baart de Heilige Geest de uitverkorenen weder, maar als Hij dit doet, vindt Hij hen niet *buiten,* maar reeds *in* de kerk, en elke voorstelling alsof de Heilige Geest de ter zaligheid bestemde personen uit de wilde massa uitzocht, saamlas en zoo naar de kerk toebracht, is in tegenspraak met geheel de organische voorstelling, die de Heilige Schrift ons van de kerk van Christus geeft.

De kerk van Christus is een lichaam; en gelijk nu de ledematen aan een lichaam wel uitgroeien, maar er niet van buiten aan worden gehecht, zoo ook moet men het zaad der kerk niet buiten, maar in het lichaam des Heeren zoeken. De Heilige Geest bewerkt slechts datgene, wat reeds in Christus geheiligd is. Vandaar dan ook het schoone zeggen van ons Doopsformulier: »Of gij niet bekent, dat deze kinderen, hoewel in zonden ontvangen en geboren en alzoo der verdoemenisse onderworpen, nochtans in Christus *geheiligd zijn?*"

Nu zal over dit eigen werk van den Heiligen Geest *aan de enkele zielen* in het laatste deel van deze artikelenreeks uitvoerig en opzettelijk gehandeld worden. Thans laten we dit »werk aan *de enkele personen*" dus rusten, om ons nu meer bijzonder bezig te houden met het werk van den Heiligen Geest *aan de gemeenschap,* d. w. z. met dat werk, hetwelk de Heilige Geest uitricht, niet in de enkele leden der kerk, maar in die kerk, die als gemeenschap aan alle leden gemeen is.

Het eerst vestigen we daartoe de aandacht op *de gaven,* en wel bepaaldelijk op dezulke, die in de Heilige Schrift *charismata* heeten. Lang niet alle uitspraken des Nieuwen Testaments, die over *gaven* handelen, komen hier dus in aanmerking. Niet in aanmerking de gaven, die door menschen Gode worden geofferd. Als er bijv. in Matth. 5 : 23 staat: »Zoo gij dan *uwe gave* zult op het altaar offeren" enz., dan doelt dit op iets, hetwelk wij aan God offeren, niet op iets, dat Hij ons schenkt. Evenmin komt in

aanmerking *de gave*, die wij aan elkander mededeelen uit ons goed of geld, zooals Paulus bijv. schreef: »Hij is verkoren om met ons te reizen *met deze gave*" (2 Cor. 8 : 19); »niet, dat ik *de gave* zoek" (Phil. 4 : 17) enz. En eindelijk komt ook niet in aanmerking de gave in den zin van *schenking der genade.*

Een gave, die wij aan God offeren, heet niet *charisma*, maar *doron* in het Grieksch; de gave, die wij elkander mededeelen, heet in den regel *charis;* en de gave als schenking der genade wordt meestal *doma* genoemd. Deze soorten van *gaven* worden dus in de Heilige Schrift zelve zeer duidelijk van *de gaven*, die ons thans bezighouden, onderscheiden.

Het sterkst komt dit uit, als men de *gave des Heiligen Geestes* met *de gaven van den Geest* vergelijkt.

Als ons de Heilige Geest zelf geschonken wordt, heeft er een *schenking van genade* plaats, maar als we *gaven* van den Heiligen Geest ontvangen, siert ons de Heilige Geest met heilig sieraad. Het eerste doelt op onze *behoudenis*, het andere op ons toevertrouwde *talenten.*

Overal nu, waar van onze *behoudenis* sprake is, stelt de Heilige Schrift dit voor als een *gift om niet*, een *vrij geschenk*, en als zoodanig *een gave*, wat ze dan bijna altoos noemt een *doma.* Dit *doma* nu komt van een wortel, die *geven* beteekent, en drukt dus uit, dat wij er geen recht op hadden, dat we het niet verwierven of kochten, maar dat het *gegeven goed* is. Zoo lezen we bijv. in 2 Cor. 9 : 15: »Doch Gode zij dank voor zijne onuitsprekelijke *gave*", waarmeê het heil in Christus is bedoeld; in Rom. 5 : 15: »Zoo is veel meer de genade Gods en *de gave door de genade*, die daar is van éénen mensch, Jezus Christus, overvloedig geweest over velen;" in vs. 17: »Veel meer zullen degenen, die den overvloed der genade *en der gave der rechtvaardigheid* ontvangen, in het leven heerschen door dien Eénen, namelijk Jezus Christus;" in Ef. 4 : 7: »Aan een iegelijk van ons is de genade gegeven, naar de maat *der gave* van Christus." In al deze plaatsen nu is geen sprake van een *charisma*, maar van een *doma*, d. w. z. een *gegeven* goed. [1])

Zoo nu komt dezelfde uitdrukking ook geregeld voor van de schenking van den Heiligen Geest, d. w. z. als niet de Heilige Geest ons iets geeft,

---

[1]) Hierbij merke men intusschen op, dat in Rom. 5 : 15, 16; 6 : 23 en 11 : 29, waar onze vaderen zeer nauwkeurig »genadegifte" in plaats van »gave" vertaalden, het woord *charisma* ook van het heil zelf gebezigd wordt. Dit verklaart zich daaruit, dat in deze plaatsen de nadruk er *niet* op valt, dat het heil een *gegeven goed* is, maar meer hierop, dat het schoon en heerlijk schittert tegenover verderf en dood. »De bezoldiging der zonde is de dood, maar de *genadegifte* Gods is het eeuwige leven."

maar als de Heilige Geest zelf *ons geschonken wordt.* Zoo in Hand. 2 : 38: »En gij zult *de gave* des Heiligen Geestes ontvangen"; en Hand. 10 : 45: »Dat *de gave* des Heiligen Geestes ook op de heidenen wordt uitgestort."

Met lette er dus wel op, dat dit alles met het thans door ons besproken onderwerp niets gemeen heeft. Als de heilige apostel Paulus zegt: »Het geloof is niet uit u, *het is Gods gave!*" dan doelt dat op onze behoudenis en op het zaligmakend werk in en aan onze ziel. Maar hiervan nu zijn de gaven, die wij thans bespreken moeten, *geheel* onderscheiden.

Deze gaven of *charismata* toch zijn niet ter behoudenis, maar ter verheerlijking van God. Het zijn geen gaven, waardoor ons het *heil* wordt aangebracht, maar gaven, die ons als *sieraad* worden geleend, opdat ze aan ons zouden schitteren. Het zijn *talenten,* die ons worden toevertrouwd, om ermeê te woekeren. *Bijkomende* genadewerkingen, die het *eigenlijke* genadewerk noch vervangen noch bevestigen kunnen, maar een geheel andere strekking hebben. Immers, *het* genadewerk aan ons strekt om *ons* te redden, om *ons* gelukkig te maken, om *ons* op te bouwen, terwijl deze *charismata,* deze *gaven,* deze bijkomende genade*werkingen,* ons worden geschonken *niet* voor onszelven, maar *voor anderen.* Bijv. als iemand de gave, het charisma, de genadewerking, om gezond te kunnen maken, ontvangt, dan ontvangt hij dit charisma niet voor het geval, dat hij*zelf* ziek mocht worden, maar wel ter genezing van *anderen.*

De gave des Heiligen Geestes ontvangen en gesierd worden met *gaven* van den Heiligen Geest zijn dus twee geheel verschillende zaken, die niet mogen verward. Het eerste komt, als de Heilige Geest aan ons *gegeven wordt,* het andere, als de Heilige Geest *zelf ons iets geeft.* Het eerste is een gave, die ons toekomt voor ons eigen nut, het andere een gave, die ons geschonken wordt, om ze te besteden ten beste van anderen.

Eigenlijk kan men dus zeggen, dat de charismata *aan de kerken* gegeven worden, en niet aan *de enkele personen.* Een koning, die wél regeert, zal zorg dragen, dat er in zijn leger te allen tijde mannen gevonden worden, die het plan voor een beleg kunnen maken, mannen, die op verkenningen kunnen uitgaan, mannen, die voor de voeding kunnen zorgen, die den telegraafdienst kunnen regelen, die bruggen kunnen slaan, en wat al niet. Maar als zulk een koning nu een deel van zijn officieren en manschappen voor deze onderscheidene bezigheden in vredestijd uitkiest, onderwijzen laat en oefent, dan voelt ieder toch, dat hij dit volstrekt niet doet om dezen officieren en soldaten het genot te gunnen van zoo knap te zijn, of hen een naam te laten maken, of hen te laten schitteren in aller oog, maar dat hij dit uitsluitend en eeniglijk doet, om *zijn leger* in staat

van deugdelijke tegenweer te stellen, om *zijn leger* te doen zijn wat het zijn moet, en zorg te dragen, dat in zijn leger, op elk gegeven oogenblik, al die deskundigen aanwezig zijn, die in tijd van nood voor de eere en de redding van dat leger noodig zijn.

Nu kan een koning intusschen nooit iets anders doen, dan zulke personen opsporen, uitzoeken en tot zich lokken, voorzoover zij er talent voor hebben; en voorts hen oefenen; maar hun die talenten inscheppen kan hij niet. Kon hij ook dát, wie vat dan niet, dat ijlings elk koning aan een zijner generalen het talent van een Von Moltke, of aan een zijner vlootvoogden het talent van een De Ruyter zou inscheppen?

Maar dit nu juist, wat een koning voor zijn vloot of leger *niet* doen kan, dat kan Koning Jezus voor zijn kerk *wel* doen. Hij bezit juist die scheppende macht, die elk koning op aarde mist. Moet een aardsch koning tevreden zijn met de talenten, die het God belieft in zijn land te geven, en rust op hem alleen de verantwoordelijkheid, om te zorgen dat de door God aan zijn volk geschonkene talenten ook ten beste van dat volk besteed worden, zoo is het met Koning Jezus *niet*.

Onze Koning verkeert niet in dien staat van afhankelijkheid. Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde. Hij kan dus wel talenten scheppen, talenten instorten, talenten schenken uit vrije genade.

Wat Hij dus weet dat voor de redding van zijn kerk in tijd van nood onmisbaar is en den bloei van zijn kerk bevorderen kan, dat schenkt Hij haar ook. Niet om enkele personen te believen of te gerieven. Veel min om aan den eenen persoon iets te geven, wat Hij aan den anderen onthoudt. Neen, maar om in die enkele personen een bewijs van zijn gunste, een geschenk, een sieraad *aan heel zijn kerk* te geven.

Charismata zijn dus sieraden, die God *aan zijn kerk in haar geheel* schenkt. Evenals ik bijv. in een kamer, waar gasten saam zullen komen, licht ontsteek, door hier en ginds op een zuil of stut of console een luchter of lamp te zetten, niet omdat die zuil of die stut of die console nu iets beter is dan die stoel of die kachel, maar eenvoudig, omdat het voor het geheel van de inrichting beter is, dat er op den stoel gezeten worde, dat de kachel brande en dat de console een luchter drage; volstrekt niet voor die console, maar opdat ze van die console strale en schijne heel de zaal door.

Te meenen, dat de charismata voor den persoon zelf zijn, die ze ontving, is dus even ongerijmd, als dat iemand zei: »Ik leg vuur in die kachel, niet om die kamer te verwarmen, maar omdat die kachel zelf anders koude lijdt." En als de een in de kerk aan den ander het bezit van zulke charismata benijdt, is dit even onzinnig, als dat de tafel zei:

»Waarom moet nu de kachel al het vuur dragen, en waarom legt gij ook niet een deel vuur op mij?"

Geheel huishoudelijk moeten de *charismata* dus worden opgevat. Het moet ingezien, dat de kerk een groot huis is, met allerlei nooden en behoeften; een inrichting, waarin allerlei dingen noodig zijn; een instelling, die door allerlei middelen in gang moet gehouden en bruikbaar gemaakt; en voorts moet dan beleden, dat de charismata voor de kerk precies hetzelfde zijn, wat voor een gewoon huishouden zijn de ingrediënten van licht en vuur, die niet voor zichzelven bestaan, maar die men gebruikt voor het geheel, en zoodra het warmer wordt of de dagen lengen, dan ook in onbruik laat komen. Iets, dat ook geheel slaat op de charismata der kerk, daar toch ieder weet, dat vele charismata, die ten tijde der apostelen aan de kerk gegeven waren, thans op die wijze haar niet meer ten dienste staan.

Nu staan deze *charismata* ontegenzeggelijk min of meer in betrekking *tot het ambt.*

Er zijn ambten in de kerk ingesteld. Niet als een mechanisch iets. Niet als iets, dat aan een toga of tabberd hing. Zoo ongeestelijke opvatting kent de Heilige Schrift niet. Maar gelijk er in een leger een verdeeling van de gemeenschappelijke taak is, zoo is er ook een deeling van de gemeenschappelijke taak in de kerk. Of wil men een ander beeld, denk dan aan uw eigen lichaam. Ook in uw lichaam is veel en velerlei te doen. Er is op te letten, of er niets voorbij of aan komt, dat uw lichaam schaden zou. Er is op te merken, of er niets in uw lichaam ingaat, dat u ten verderve zou zijn. Er is bloed aan te voeren naar al uw spieren. Er is een taak om het vuil geworden bloed te zuiveren. Er is een taak om het bloed van nieuwe zuurstof te voorzien. Er moet ademgehaald. Er moet uitgezweet, en zooveel meer. Welnu, dat alles is nu aan onderscheidene lichaamsdeelen opgedragen. Oog en oor houden bij ons lichaam de wacht. Het hart stuwt het bloed voort. De longen voeren zuurstof aan. De huid zweet, enz. En dat kan nu niet willekeurig veranderd. De longen kunnen geen wacht houden, het oog geen zuurstof opvangen, de huid niet het bloed voortjagen. Er is dus verdeeling van de gemeenschappelijke taak. Een verdeeling, niet naar willekeur, of bij afspraak, of omdat men het zoo aangenaam vindt; neen, maar een verdeeling, die bepaald is, waarvan niet mag afgeweken, en waaraan men zich houden moet. Vandaar, dat men zeggen kan: het *oog* heeft het *ambt* en de *gave* om voor het lichaam te waken; het hart heeft het *ambt* en de *gave* om het bloed in gang te houden; de long heeft het *ambt* en de *gave* om adem te halen, enz.

En in dien zin nu geldt het ook van de kerk van Jezus, dat er ook in dit groote lichaam allerlei dingen voor het gemeenschappelijk welzijn

te verrichten zijn. Er moet geleid, er moet geprofeteerd, er moet heldenmoed betoond, er moet ontferming geoefend, er moeten kranken genezen en zooveel meer, en ook die groote gemeenschappelijke taak heeft de Heere nu ingedeeld. Ook onze Koning heeft aan zijn *lichaam*, d. i. aan zijn kerk, oogen en ooren, handen en voeten enz. geschapen, en aan elk van deze organische deelen van zijn kerk een eigen taak, een eigen roeping, een eigen ambt verleend.

Ambt wil dus niets zeggen dan: *door Jezus, mijn Koning, met deze of die taak belast.* Ge doet iets. Uitnemend, maar hoe? Uit eigen aandrift of wel op last van uw Zender? Dit maakt al het verschil.

Nu kan die Koning óf gewoon óf buitengewoon zenden. Hij kan u den last om deze of gene taak te verrichten in den gewonen weg der kerkelijke ordening doen toekomen, of wel buiten die gewone ordening om u die taak opdragen door extraordinaire roeping. Zacharias was priester in zijn gewone dagorde, maar zijn zoon Johannes heraut van Jezus door buitengewone openbaring. De Leviet diende naar zijn afstamming, de profeet naar God hem verkoos.

Dat maakt dus geen verschil.

Gewoon of buitengewoon geroepen, ambt blijft ambt, zoodra er maar zekerheid is, dat Koning Jezus ons deze taak opdroeg, ons tot deze taak riep, er ons toe aanstelde.

Vandaar, dat onze vaderen ook steeds zoo schoon en zoo warm en zoo innig geestelijk van *een ambt aller geloovigen* spraken. In Jezus' kerk zijn er niet *enkele ambtenaren* en een massa geadministreerden, die als onwaardigen neerzitten en niets doen.

Neen, in de kerk van Jezus heeft *elk* geloovige een roeping, een taak, een levensopdracht; en voorzoover gij er maar zeker van zijt, dat gij deze taak vervult, omdat de Koning het u gelastte, en u van dien plicht dus ook kwijt, niet voor uzelven, noch uit algemeene menschenliefde, maar zeer bepaaldelijk om de *kerk daarmeê te dienen,* voorzóóver is al uw werk *ambtelijk* werk, al is het ook, dat de wereld u de eere van het ambt onthoudt.

XXXVII.

DE GEESTELIJKE GAVEN.

> Doch ijvert naar de beste gaven, en ik wijs u eenen weg; die nog uitnemender is.
> I Cor. 12 : 31.

De *charismata* of geestelijke gaven zijn alzoo de middelen en krachten, waarvan onze Koning uit den hemel zijn kerk op aarde voorziet, om haar tot de volvoering van haar taak in staat te stellen.

De kerk van onzen Koning heeft een roeping op aarde. Heftig wordt zij aangevallen. Niet alleen door de zichtbare machten der wereld, maar veel heftiger nog door de onzichtbare demonische machten. Rust wordt haar nooit gegund. Satan gelooft niet, dat Jezus overwonnen heeft. Hij ziet den tijd, die hem nog gelaten is, voor een tijd van nog altoos mogelijke overwinning aan. Vandaar zijn rusteloos woelen en woeden, zijn gestadige aanval op de ordinantiën der kerk, zijn gedurig pogen om de kerk te verdeelen en te vervalschen, en vandaar ook zijn telkens vernieuwd betwisten aan Koning Jezus van de macht in zijn eigen kerk.

Gelukken zal dat aan Satan nooit in dien volstrekten zin, waarin hij dat wenscht; maar ten deele gelukt hem dit wel. Dat toont de historie der kerk, waaruit we zien, dat de kerkstaat niet dan bij hooge uitzonderingen en voor een korte poos een gewenschten stand oplevert, en dat daarentegen in minstens acht van de tien eeuwen de staat der kerke Christi diep treurig en voor zijn volk beschamend is.

Ook de kerken Christi in deze landen strekken ten bewijze daarvan.

En toch, onder al deze tegenspoeden en terwijl telkens de baren en golven des Almachtigen over haar heengaan, heeft nu die kerk een roeping, een taak, een haar aanbevolen werk te volbrengen.

Soms bestaat dat werk, die taak, die roeping, in niets anders dan in de taak, die aan Job was opgelegd, t. w. om zich door Satan te laten ziften als de tarwe, en te toonen, hoe desniettemin, uit kracht van het gebed des Heeren, toch het geloof niet uit haar boezem is uit te roeien.

Maar welken vorm *die taak* der kerk in de verschillende eeuwen ook aanneme, altoos is er voor het volbrengen van die roeping *geestelijke kracht* noodig; kracht, die de kerk uit zichzelve *niet* heeft en die haar daarom *van haar Koning* moet geschonken worden.

Alles nu, wat van haar Koning haar geschonken wordt, om des Konings taak af te werken, dat is een charisma, een gave, iets wat haar uit genade is gegund.

Zoo hangen dus *taak*, *ambt* en *gave* rechtstreeks saam.

Vandaar, dat de heilige apostel Paulus in I Cor. 12 : 7 zegt : »Aan een iegelijk wordt de openbaring des Geestes gegeven *tot hetgeen oorbaar is;*" iets wat zeggen wil : *ten algemeenen nutte* (πρός τὸ σύμφυς.) en in I Cor. 14 : 12 zegt hij nog duidelijker: »Alzoo ook gij, dewijl gij ijverig zijt naar geestelijke gaven, zoo zoekt, *dat gij moogt overvloedig zijn tot stichting der gemeente.*" En vandaar dan ook de bede, die de Heere zelf aan zijn kerk op de lippen lei : »Uw Koninkrijk kome!" een bede, die door onzen Catechismus zoo schoon aldus vertolkt is: »Uw Koninkrijk kome, d. i. Regeer ons alzoo door uw Woord en uwen Geest, dat wij ons hoe langer hoe meer aan U onderwerpen ; bewaar en vermeerder uwe kerk; verstoor de werken des Duivels en alle geweld, dat zich tegen U verheft, mitsgaders alle booze raadslagen, die tegen uw Heilig Woord bedacht worden; totdat de volkomenheid uws Rijks toekome, waarin Gij alles zult zijn in allen."

Men doet dus verkeerd, indien men het leven van de enkele geloovigen te veel op zichzelf neemt en van het leven der kerk afscheidt. Ze bestaan op zichzelven niet. Ze bestaan niet anders dan in den samenhang met het lichaam, en het is alleen door den samenhang met dat lichaam, dat zij aan de gaven des Geestes deel hebben.

Juist hierin belijdt dan ook onze Catechismus »de gemeenschap der heiligen", als hij in vraag 55 deze aldus omschrijft: »Ten eerste, dat alle en elk geloovige als lidmaten aan den Heere Christus en al zijne schatten en gaven gemeenschap hebben. Ten andere, dat elk zich moet schuldig weten, *zijne gaven* ten nutte en ter zaligheid der andere lidmaten gewilliglijk en met vreugde aan te leggen."

De gelijkenis van de talenten strekt in gelijken zin, om elk valsch denkbeeld, als ontving men de gaven voor *eigen* gebruik en ter *eigen* beschikking, eens voorgoed af te snijden ; want de dienstknecht, die er niets meê uitgericht heeft voor anderen, ontvangt een schriklijk oordeel.

De gave, die in ons is en die we van God hebben, moet zelfs, waar ze in ons schuilen ging, *opgewekt*, zegt de apostel, natuurlijk volstrekt niet om ermeê te pronken, of om onzen hoogmoed te streelen, maar uitsluitend, omdat die gave niet ons, maar onzen Heere toebehoort en voor zijn kerk bestemd is.

Wat de heilige apostel Johannes in zijn eersten zendbrief zegt : »Gijlieden hebt de zalving van den Heilige en gij weet alle dingen en hebt niet van noode, dat iemand u leere!" beteekent dus geenszins, dat elk geloovige,

in zijn eenheid genomen, de *volle* zalving heeft en dientengevolge *alle* dingen weet. Want ging het naar dien maatstaf, wie zou dan *niet* wanhopen aan eigen zaligheid, en waar is dan de man of de vrouw, die zou durven zeggen: »Ik heb het geloof"? Bovendien, hoe zou het zeggen: »Gij hebt niet van noode, dat iemand u leere!" in overeenstemming zijn te brengen met het feit, dat de Heilige Geest, naar luid het getuigenis dienszelfden apostels, *leeraars*, die door Jezus zijn aangesteld, in het ambt bekwaamt? Neen, *niet* elk geloovige op zichzelf, maar wel *heel de kerk saam* bezit »de volle zalving van den Heilige en weet alle dingen." Zij, als *geheel* genomen, heeft niet van noode, dat iemand vanbuiten kome, om haar te leeren, want al de schatten der wijsheid en der kennisse zijn in haar, daar zij immers één met haar Hoofd is, en dat Hoofd is het afschijnsel van Gods heerlijkheid, in wien alle schat der wijsheid woont.

En dit nu geldt niet alleen van één tijd, maar van *alle eeuwen saam*. De kerk *nu* is dezelfde kerk als de kerk in de dagen der apostelen. Het is één leven, wat die kerk *toen* leefde en *nu* doorleeft. Wat vóór twee eeuwen aan de kerk geschonken is, behoort dus zoowel tot haar schat, als hetgeen ze nu pas ontvangt. Het verledene is haar kapitaal. Al dus hetgeen in de eerste eeuw zoo wonderbaar en zoo rijk aan de kerk geschonken wierd, dat is in de toenmalige kerk aan de kerk aller eeuwen geschonken, en daarvan werken de krachten nog na. En zoo ook, al wat deze kerk sinds in den loop der eeuwen aan geestelijke kracht, aan innerlijke genade, aan geestelijk inzicht en verheldering van bewustzijn ontving, dat ging niet teloor, maar dat is een opgelegde schat, die haar ten eigendom wierd, en die nog steeds weer door altoos nieuwe toevoeging van geestelijke gaven wordt verrijkt.

Eerst wie het zóó inziet en belijdt, voelt zich gelukkig.

Immers, waar men anders anderer gaven benijdt, daar is men er op dit apostolisch standpunt dankbaar voor; overmits toch die gaven der anderen ons niet verarmen, maar *verrijken*, ons niet de oogen uitsteken, maar onzen schat *vermeerderen*. Bijv. stel, er zijn in een stad twaalf predikanten der waarheid, die elk hun gave van God hebben ontvangen, de een op dit terrein, de ander op dat; alsdan zal naar den natuurlijken mensch de eene prediker de gave der anderen benijden en zal men het moeilijk verdragen kunnen, dat de een boven den ander schittert in rijkdom van talent. Maar alzoo zal het onder de oprechte dienstknechten des Heeren *niet* zijn. Dezen toch zullen gevoelen, dat zij met elkander één Heer in één kudde dienen, en dus saam danken, dat God *hun saam* schonk, wat voor de leiding en weiding dier kudde noodig is. Evenals bij een commando, dat op expeditie gaat, niet de infanterist zal zeggen: »Wat moet nu die

ruiter, die een paard heeft, en ik heb geen paard?" maar omgekeerd die voetknecht juist bedenken zal, dat die ruiter meê moet, om bij mogelijke verrassing *hem en de anderen* te dekken.

Voorts zal men op dit apostolisch standpunt zich niet enghartig opsluiten in een beperkten kring, maar ernaar dorsten, om gemeenschap te hebben ook met hen, die elders wonen of eenigszins afwijkende paden volgen. Het is toch onmogelijk, dat men met de Heilige Schrift voor oogen de kerke Christi beperke tot zijn eigene, kleine gemeente. Neen, die kerk van Christus is *overal*, is aan *alle* plaatsen, is in *alle* wereld-deelen, en onder hoe wisselende, vaak onzuivere vormen ze ook optrede, toch is de gave, die ze ook *elders* ontvangt, wel terdege een vermeerdering ook van *mijn* rijkdom.

En zoo dan ook zal men op dit apostolisch standpunt de dwaasheid wel verleeren, die doet, alsof er achttien eeuwen lang geen gave aan de kerk geschonken was, en alsof dus een ieder van ons maar den Bijbel moest nemen, om daaruit nu eens kersversch, evenals de kerk der eerste eeuwen, haar geloofsbelijdenis op te maken. Want immers, dan voelt men die gemeenschap der gaven zóó sterk, dat men wel *moet* waardeeren, wat al die eeuwen lang reeds aan de kerk geschonken *wierd* en nu als haar geestelijk kapitaal *opgelegd* is.

Gaven, charismata, heeft de kerk van Christus dus in ontzaglijke veelheid en volheid ontvangen, en de kerk onzer dagen beschikt volstrekt niet alleen over die gaven, die bijv. aan de bepaalde gereformeerde kerken van Amsterdam geschonken zijn, maar bovendien heeft ze gemeenschap aan de gaven, die de Heere ook elders, ook aan andere kerken, uitdeelt, en evenzoo heeft ze deel aan al het historisch kapitaal, dat in den loop van achttien eeuwen werd opgetast.

Drieërlei is dus de schat, die aan elke kerk ten dienste staat. En wel 1°. de *charismata* in haar eigen boezem; 2°. de *charismata*, op andere plaatsen of aan andere kerken geschonken, 3°. de *charismata* van de achttien eeuwen, die het bestaan der kerk reeds doorliep.

Wat nu de geaardheid dezer gaven betreft, zoo doet men het best met ze in te deelen in drie soorten t. w. in ambtelijke, buitengewone en gewone.

»Aan dezen", zegt de apostel Paulus, »wordt door den Geest gegeven *het woord der wijsheid;* en eenen anderen *het woord der kennis*, door denzelfden Geest; en eenen anderen *het geloof*, door denzelfden Geest; en

eenen anderen *gave der gezondmaking*, door denzelfden Geest; en eenen anderen de werkingen *der krachten;* en eenen anderen *profetie;* en eenen anderen *onderscheidingen der geesten;* en eenen anderen *menigerlei talen;* en eenen anderen *uitlegging der talen;* doch deze dingen alle werkt één en dezelfde Geest, deelende aan een iegelijk in het bijzonder, gelijkerwijs Hij wil." (I Cor. 12: 8 vv.)

En op gelijke wijze schrijft hij aan de kerk van Rome (12 : 6): »Hebbende nu verscheidene gaven, naar de genade, die ons gegeven is, zoo laat ons die gaven besteden; hetzij *profetie* naar de mate des geloofs; hetzij *bediening*, in het bedienen; hetzij *die leert*, in het leeren; hetzij *die vermaant*, in het vermanen; die uitdeelt, in eenvoudigheid; die een *voorstander* is, in naarstigheid; die *barmhartigheid* doet, in blijmoedigheid."

Nu is het uit deze opsomming duidelijk, dat de heilige apostel onder de charismata in de eerste plaats rekent *de gaven voor het ambt* in de gewone bediening der gemeente door haar leeraars, ouderlingen en diakenen. Onder *profetie* toch wordt door den apostel niet een profetie als in de dagen des Ouden Verbonds verstaan, maar *een bezielde prediking*, waarbij de prediker zich innerlijk verwarmd en gedreven gevoelt door den Geest zijns Heeren. Onder het *leeren* verstaat hij wat wij noemen het geven van *catechetisch onderwijs. Bediening* is wat wij noemen het verzorgen van de *uitwendige* belangen der gemeente. *Barmhartigheid doen* is de verzorging der armen en ellendigen. En een *voorstander* zijn is de kerk regeeren. Feitelijk hebben we hier dus niets dan de gewone ambten, waardoor de kerk onderwezen, vermaand, geregeerd en stoffelijk verzorgd wordt.

Maar naast deze *ambtelijke* charismata treedt nu een geheel andere reeks op, die *niet* ambtelijk is, bijv. talen, krankengenezingen, onderscheidingen der geesten, enz. En deze niet-ambtelijke gaven splitsen zich dan weer in twee soorten, al naar gelang ze bestaan in *versterkingen* van zaligmakende gaven, of wel in het verleenen van wat *buiten* de zaligmakende genade omgaat.

Die *charismata*, die eenvoudig versterkingen zijn van zaligmakende gaven, zijn bijv. het *geloof* en de *liefde*. Zonder geloof wordt niemand zalig. Het geloof is dus het deel van al Gods kinderen, en als zoodanig niet een »*charisma*", maar een »*doron*", gelijk ons vroeger bleek. Maar terwijl nu al Gods kinderen het *geloof* ontvangen, staat het aan God den Heere vrij, om dit geloof in den een veel krachtiger dan in den ander *naar buiten te laten werken.*

Het is toch iets anders, of ik zeg: »Geloof in den Heere Jezus Christus

en gij zult zalig worden," dan wel of ik zeg: »Indien gij een geloof hadt als een mostaardzaadje, ge zoudt tot dezen berg zeggen: »Word opgenomen en in de zee geworpen!" en het zou alzoo geschieden." Het eerste geloof toch keert zich naar binnen, het tweede werkt naar buiten. Daarom zegt de apostel dan ook, dat er niet alleen *bedieningen* en *gaven*, maar ook *werkingen* zijn. En deze *werkingen* nu bestaan in niets anders, dan in het verleenen van een sterker werking aan wat het kind van God als zoodanig toch reeds bezat.

Waar veler geloof kwijnt en inzinkt, daar belieft het God den Heere soms, om aan enkele personen een buitengemeen sterke geloofs*werking* te verleenen, waardoor ze de anderen vertroosten en verkwikken.

En evenzoo nu is het met *de liefde*. Ook zij is aller deel, maar lang niet bij allen heeft het charisma de liefde even besliste, ver strekkende en diepgaande werking. En waar nu veler liefde verkoudt, daar schenkt de Heere soms aan enkelen een buitengemeen sterke liefdes*werking*, opdat de anderen deze zien mogen, of ze verwekt mochten worden tot heilige jaloerschheid.

Maar behalve deze *gewone* charismata, die slechts sterker werkingen zijn van wat Gods kind toch reeds als zoodanig in kiem bezit, schenkt de Heere soms aan zijn kerk ook *buitengewone* gaven, die deels op het geestelijke terrein werken, deels op het lichamelijke.

Die op het *lichamelijke* betrekking hebben zijn óf een charisma van zelfbedwang, óf een charisma om krankheden te genezen. Van *zelfbedwang*, als iemand een »gesnedene is om het Koninkrijk Gods" (Math. 19 : 12), als iemand, om zijn broeder niet te ergeren, geen vleesch eet, zijn lichaam bedwingt en dergelijke. En van *gezondmakingen*, als iemand het heerlijk vermogen ontvangt, om kranken te genezen van hun krankheden. En dat wel niet alleen zenuwkranken en zielszieken, op wie meer geestelijke werking invloed heeft, maar ook zulke krankheden, die geheel buiten het geestelijk terrein vallen.

Van geheel anderen aard daarentegen zijn de buitengewone, echt geestelijke charismata, waarvan de heilige apostel er vijf opnoemt: 1°. wijsheid, 2°. kennis, 3°. geestonderscheiding, 4°. talen en 5°. uitlegging der talen.

Deze vijf splitsen zich in twee soorten, inzooverre de *drie eerste*, zij het ook op andere manier, toch ook buiten het Koninkrijk voorkomen, en de *twee laatste* een geheel eigenaardig verschijnsel in het Koninkrijk zijn.

Wijsheid, *kennis* en *onderscheiding der geesten* zijn ook onder de heidenen gezien en worden nog vaak bewonderd in hen, die den Christus verwerpen. Maar diezelfde gaven, die nu buiten de kerk als natuurlijke gaven voorkomen, treden in het Koninkrijk op geheel andere wijze op. De *wijsheid* als een charisma, door God aan enkelen verleend, om zonder veel onderzoek

met grooten tact en helderheid *de toestanden* te doorzien en in die toestanden raad te geven. De *kennis* als een charisma, door den Heiligen Geest aan enkelen verleend, om op buitengemeen diepe wijze een inzicht te hebben *in de verborgenheid des Koninkrijks*. En de onderscheiding der geesten als een charisma, dat enkelen bezitten, om de *echte*, van God verwekte geesten te onderscheiden van hen, die zich als zoodanig *voordoen*.

Geheel op zichzelf staan daarentegen de charismata van »de *talen*" en haar »*uitlegging*", die, hoezeer ze ook bijeenhooren, toch dáárom zeer scherp onderscheiden dienen te worden, omdat ze slechts zeer zelden in één persoon voorkomen en meest verdeeld zich toonen, zoodat de een »talen" spreekt en de ander, die ze niet spreekt, de kunst verstaat om ze uit te leggen.

Dit spreken van »talen" was niet een spreken in een andere taal, die ergens elders gesproken werd, maar een spreken in verrukking en dus een uitstooten van klanken, die wel noodzakelijk met de diepere beweging der ziel saamhingen en dus niet zinloos waren, maar toch niet door een gewoon hoorder konden worden verstaan.

Thans komen van deze charismata nog alleen voor: 1°. de ambtelijke charismata; 2°. de gewone charismata van versterkte geloofs- en liefdeswerking; 3°. de charismata van wijsheid, kennis en geestesonderscheiding; 4°. het charisma van zelfbedwang; en 5°. het charisma van ziektegenezing bij zenuw- en zielsziekte.

De overige werken op dit oogenblik niet.

XXXVIII.

DE DIENST DES WOORDS.

> Hij zal u in alle waarheid leiden.
>
> Joh. 16 : 13.

Het eerste werk van den Heiligen Geest bleek dan daarin te bestaan, dat de Heilige Geest *charismata* of gaven uitdeelt, waarmeê Hij de kerke onzes Heeren Jesu Christi verrijkt, en dat zoowel door het verleenen van gaven *in* het ambt, als van gaven *buiten* het ambt.

Thans komen wij aan het *tweede* werk van den Heiligen Geest ten nutte der kerk onzes Heeren, dat we liefst omschrijven als *de zorge voor het Woord*, en dat drieledig onderscheiden dient in 1°. de bezegeling, 2° de uitlegging, en 3°. de toepassing van het Woord.

Staan wij bij elk dezer drie afzonderlijk stil.

Vooreerst dan: het is de Heilige Geest, die het Woord *bezegelt*.

Dit doelt op het *Testimonium Spiritus Sancti*, of het »getuigenis van den Heiligen Geest", waarvan onze vaderen spraken, en waaronder men verstond die werking van den Heiligen Geest, waardoor in het hart van Gods kinderen de onwrikbare overtuiging ontstaat en stand houdt, dat aan het Woord volstrekt goddelijk gezag toekomt.

Het Woord is, als wij ons zoo mogen uitdrukken, een kindeke van den Heiligen Geest. De Heilige Geest heeft het Woord voortgebracht en gebaard. Gelijk het daar ligt, is het een wonderbaar voortbrengsel, dat wij aan de geheel bijzondere werkzaamheid van den Heiligen Geest danken. Van heel de Schrift is de Heilige Geest de *Auctor primarius*, gelijk men dit pleegt te noemen, d. w. z. de principaalste Auteur of eerst in aanmerking komende Schrijver.

Reeds met het oog hierop ligt er niets bevreemdends in, dat de Heilige Geest, die de Schrift geteeld en gebaard heeft, voor het kindeke van zijn eigen arbeid dan ook verder die moederlijke zorg draagt, waardoor die Heilige Schrift tot haar bestemming kome. En die bestemming nu is in de eerste plaats, om door de uitverkorenen *geloofd*, ten tweede om door de uitverkorenen *verstaan*, en ten derde om door de uitverkorenen *beleefd* te worden; drie werkingen in de kinderen Gods, die achtereenvolgens door de bezegeling, de uitlegging en de toepassing van het Woord teweeg worden gebracht.

De *bezegeling* van de Schrift wekt het »geloof"; de *uitlegging* van de Schrift wekt »het recht verstand der Schrift"; en de *toepassing* van het Woord wekt het »beleven".

Daarbij moet de *bezegeling* in de eerste plaats genoemd, overmits zonder geloof aan de goddelijke autoriteit van de Heilige Schrift die Schrift geen Woord Gods voor ons is.

Die Heilige Schrift ligt buiten u en gij staat er voor; maar nu is de vraag: Hoe raakt gij nu met die Schrift, die eerst buiten u ligt, in de juiste en goede gemeenschap? U wordt gezegd, dat die Schrift het Woord van uw God is, maar hoe komt ge nu tot de onwrikbare overtuiging, om dit ook voor uzelven alzoo in te zien?

Door onderzoek kan men hier nooit toe komen. Eer dient erkend, dat, hoe verder men in dat onderzoek voortdringt, het eenvoudig en kinderlijk geloof in de Heilige Schrift al meer blijkt te wijken. Zelfs kan men niet zeggen, dat oppervlakkig onderzoek van de Schrift afleidt, maar dieper onderzoek weer tot het geloof aan haar terugbrengt, want ook het dieper onderzoek van ernstiger mannen heeft steeds tot uitkomst gehad, dat de vraagteekens omtrent het Heilig Woord steeds vermeerderden.

Langs dien kant bestaat er dus geen mogelijkheid om in de Heilige Schrift in te dringen, of ze breekt voor u. Evenals gij, om den inhoud van een ei te leeren kennen, niet in dat ei kunt indringen, of ge verstoort het, en maakt dat het ophoudt ei te zijn, zoo ook is het met de Heilige Schrift. En gelijk ge nu, om te weten wat een ei inhoudt, dit alleen kunt te weten komen uit de kennisse van hen, die met den inhoud van zulk een ei bekend waren, zoo ook kunt gij, tenzij ge de Heilige Schrift voor u wilt laten springen, haar waarheid slechts door bezegeling en mededeeling van buiten af inzien.

Want stel ook al, wat we vastelijk gelooven, dat de voleindde wetenschap de goddelijke autoriteit van de Heilige Schrift glansrijk staven zal, wat baat mij dit nu, in mijn zielsnood, gedurende mijn korte leven, daar ik toch op verre na de voleinding der wetenschap, stel al dat ze ooit kwame, beleven zal? En ook al kon dat nog, wat baat mij dan een zekerheid, die ik pas over dertig, veertig jaren krijg, voor de angsten, waar ik thans in omdool? En al kondt ge zelfs dat bezwaar opheffen, dan vragen we nog: Zou het toch niet liefdeloos zijn alleen aan mannen, die Hebreeuwsch en Grieksch kennen, zekerheid voor hun zielen te geven, en voelt, tast, ziet men niet, dat de zekerheid omtrent het goddelijk gezag der Heilige Schrift mij op zulk een wijs moet toekomen, dat ook het eenvoudigst bestje in het oudemannenhuis precies even vast daarin staan kan als ik?

Er kan dus van eenig geleerd onderzoek geen sprake zijn. Wie dat be-

weert, mishandelt de zielen en voert ergerlijk clericalisme in. Tot welk resultaat toch komt men dan? Natuurlijk hiertoe, dat men dan zegt: »Neen, dat is ook zoo, daaromtrent kan iemand, die niet gestudeerd heeft, zelf nooit zekerheid erlangen, maar daarvoor zijn dan ook de dominees. Die hebben gestudeerd, die weten het, en op dier gezag gelooven dan de eenvoudigen."

Een stelsel, waarvan de ongerijmdheid toch daghelder in het oog springt. Want vooreerst zijn de geleerde heeren meest juist de grootste twijfelaars. Ten tweede weerspreekt de eene dominee bijna altoos wat de andere als waarheid gesteld heeft. En ten derde brengt men op zulk een wijs de onmondige gemeente weer geheel in de macht van menschen, legt haar een juk op, dat onze vaderen niet hebben kunnen dragen, en begaat de groote fout, om een *goddelijk* door een *menschelijk* getuigenis te willen staven.

Moest het daar dan ook heen, dan zouden we nog altoos zeer verre het Roomsche systeem boven dit stelsel »der gestudeerde personen" verkiezen.

Immers, bij Rome treden dan ook wel menschen tusschen mij en de Heilige Schrift, maar die menschen spreken dan tenminste nog uit één mond. Ze zeggen alles na wat de paus voorzei. En het gezag van den paus steunt niet op zijn geleerdheid, maar op een voorgewende *geestelijke* verlichting. Er komt dus in de Roomsche kerk niet het eene jaar een pastoor, die zegt: »Dit is echt, en dat moet verworpen," en een paar jaar later weer een ander pastoor, die het juist andersom beweert, maar allen spreken in één toon. En wat ze zeggen, is niet de inval van half-geleerden, maar het resultaat van de geestesontwikkeling, die de Roomsche kerk in haar uitnemendste mannen doorliep, en die aansluit aan den geestelijken arbeid veler eeuwen.

Moet er dus een menschenjuk gedragen, dan tienmaal liever het Roomsche dan het geleerden-juk.

Intellectueel of verstandelijk clericalisme is van alle clericalistische verschijningen het ondraaglijkst. Want dan praat men u altoos plat met te zeggen: »Gij kent geen Grieksch", of: »Gij kent geen Hebreeuwsch"; terwijl het kind van God onweerstaanbaar voelt: »Ja, dat weet ik ook wel, maar in deze zaken, die de eeuwigheid raken, kan het ook op geen Grieksch of Hebreeuwsch aankomen." Daargelaten nu nog, dat er o, zoovelen onder deze mannen zijn, tot wie de hoogleeraar Cobet op zijn beurt zeggen zou: »Waarde heer, kent gijzelf nog wel Grieksch?" om nu van de nietsbeduidende studie van het Hebreeuwsch bij verreweg de meesten niet eens te spreken.

Neen, langs dien weg komt men er *nooit.*

Om het goddelijk gezag van de Heilige Schrift voor ons waar te maken, moet er niet een *menschelijk,* maar een *goddelijk* getuigenis tot ons komen.

Dat getuigenis moet op zulk een wijs tot ons komen, dat het voor de eenvoudigsten en voor de geleerdsten even sterk spreekt. En dat getuigenis moet niet te grabbel worden geworpen als paarlen voor de zwijnen, maar moet beperkt tot hen, die er de eêlste vrucht van plukken kunnen, d. w. z. tot diegenen, die wedergeboren zijn.

En zulk een getuigenis nu geeft noch een paus met zijn pastoors, noch een theologische faculteit met haar dominees, maar zulk een getuigenis en zulk een bezegeling kunt gij *alleen* ontvangen van den Heiligen Geest zelf.

Het getuigenis, dat de Heilige Geest geeft, is het getuigenis van een God en dus goddelijk en maakt als zoodanig aan alle tegenspraak en twijfel een einde. Het is een getuigenis, dat voor ieder mensch gelijk staat en precies evenzoo aan de eenvoudigste ziel op het platteland als aan den hoogleeraar in zijn studeervertrek toekomt. En eindelijk, het is een getuigenis, dat alleen *zij* ontvangen, wier oogen geopend zijn, dat ze *geestelijk* zien.

Dit getuigenis van den Heiligen Geest nu werkt niet magisch of tooverachtig. Het maakt niet, dat een verwilderde geest, die heden tot half twaalf al de Schrift logen heette, plotseling klokslag half twaalf opeens uitroept: »De Schrift is het Woord van God!" Och, stond het zóó, dan hielp ons dit »getuigenis van den Heiligen Geest" opeens den weg der Enthousiasten op, en hing ons heil weer aan voorgewend geestelijk inzien.

Neen, dit getuigenis van den Heiligen Geest werkt heel anders en wel op deze manier. De Heilige Geest begint daarmeê, dat Hij u met de Heilige Schrift in aanraking brengt, hetzij door eigen lezing, hetzij door wat anderen er u uit mededeelen. Dat Hij daarna u den zondaar doet zien, die in die Heilige Schrift geteekend wordt, en u doet merken de wondere redding, waardoor die zondaar in ontferming wordt aangenomen. Om ten leste u het vreugdegeroep te doen hooren van den geredde voor zijn Redder. En nadat nu de Heilige Geest u daarvoor een oog schonk, om het als buiten u staande *verstandelijk* te zien, bewerkt Hij alsdan uw *gevoel* op zulk een wijs, dat gij u in dien zondaar zelf gaat vinden, uzelven in zijn beeld ontdekt, en alzoo uit die Schrift de waarheid omtrent uzelven u voelt toekomen. Om dan eindelijk ook uw *wil* aan te grijpen en alsnu in uzelven de krachten te doen werken, die gij in die Schrift als werkende in de geredden werkzaam zaagt. En is dit nu alzoo met u gebeurd, dat uw geheele mensch naar *verstand, gevoel* en *wil* in de Heilige Schrift is ingekomen, dan voegt de Heilige Geest daar ten slotte nog de saamvattende, geestelijke daad der *verzekering* aan toe, waardoor allengs die Heilige Schrift in echt goddelijken glans voor u blinken gaat.

Het gaat u dan, gelijk het gaat bij het uitgaan van een lamp of kaars voor dengeen, die in den donker naar buiten ziet. Eerst zag zulk een dan

niets, doordien het schelle licht nabij hem alles verdonkerde. Maar blaast hij die lamp uit, en staart hij dan maar aldoor door het venster, dan ziet hij in dat donker, zonder dat er iets verandert, allengs vormen en gestalten opkomen, en niet lang meer, of hij geniet in den helderen schemer. En zoo nu ook is het met Gods Woord. Zoolang hoog en schel de lamp van ons eigen inzicht in onze ziel flikkert, zien we door het venster der eeuwigheid wel soms naar buiten, maar we merken zelfs niet, dat er iets is. Het schijnt alles nevelachtig duister. Maar komt gij er eindelijk toe, om die lamp van uw eigen inzicht eens uit te blazen, en staart ge dan nogmaals naar buiten, dan begint van lieverleê die goddelijke wereld uit het duister voor u op te doemen, en ge merkt tot uw verwondering, dat daar, waar gij eerst niets zaagt, toch zulk een heerlijke wereld in het zachte schijnsel lag te baden.

Op die wijs ontvangen de uitverkorenen Gods dan een besliste, stellige en onwrikbare zekerheid aangaande het Woord des Heeren, die geen geleerdheid hun ontnemen kan. Ze staan dan muurvast. Gegrond op een rotssteen. En hoe de stormen dan ook loeien gaan of de bergstroomen nederdalen, voor hen geen vrees! Zij blijven bij hun onuitroeibaar geloof. Maar, en hier lette men wél op, met een *blijven*, dat niet uit de eerste werking vloeit, maar uit een gestadig onderhouden door den Heiligen Geest van diezelfde vaste overtuiging.

Wat de Heilige Geest doet, is niet maar u voor éénmaal die overtuiging schenken. »Hij blijft bij u!" heeft de Heere Jezus van den Trooster gezegd, en dat bij ons blijven geldt allereerst ook van het getuigenis omtrent het Woord onzes Heeren.

Aldoor getuigt de Heilige Geest in het hart der geloovigen: »Vreest niet, verzinkt niet in twijfel. Die Schrift is het Woord van uw God!"

Toch is met deze *bezegeling* het werk des Heiligen Geestes omtrent het Woord nog niet ten einde. Immers, die Heilige Schrift moet ook *uitgelegd*. En ook die uitlegging van de Schrift kan alleen Hij geven, van wien die Schrift tot ons is gekomen, t. w. de Heilige Geest. Is reeds onder menschen ieder de beste uitlegger van zijn eigen woord, hoeveel te meer geldt dit dan hier, waar natuurlijk nooit eenig mensch zich vermeten zal om te beweren, dat hij de volle, eigenlijke, diepe bedoeling van den Heiligen Geest evengoed als of beter dan de Heilige Geest zelf verstaat

Ook al konden Mozes en David, Jesaja en Maleachi, Johannes en Paulus uit de dooden tot ons wederkomen, om ons te zeggen, wat zij bij het

schrijven van hun Schriftstukken gemeend of bedoeld hebben, dan zou dit nóg niet de volle, diepe uitlegging zijn. Vaak toch hebben deze mannen dingen neergeschreven, waarvan zijzelven de diepe, volle beteekenis niet verstonden. Zoo bijv. toen Mozes in de woestijn van Sin of in de velden van Moab neerschreef, wat Gen. 3 : 15 ons omtrent het slangenzaad meldt, voelt toch ieder wel, dat hij op verre na niet doorzag, wat er in dat »vermorzelen van de verzenen" lag opgesloten.

Alleen de Heilige Geest kan dus de Schrift uitleggen. En hoe doet de Heilige Geest dat nu?

Op de manier als Rome beweert? Door te geven een officieele vertaling in de Vulgaat; door te geven een officieele verklaring van zin en woord in het kerkelijk leerambt; en door verkeerde uitleggingen officieel te veroordeelen?

Stellig neen!

Dit ware wel zeer gemakkelijk, maar het zou ongeestelijk zijn. De dood zou eraan kleven. De oneindige, volle oceaan van waarheid zou beperkt worden tot de enge afmeting van een formule. En de geur des frisschen levens, die altoos weer met de Heilige Schrift u tegenkomt, zou opeens weg zijn.

Wel, dit spraken wij elders uit, mag de gemeente niet aan de wilkeur van een vlottende vertaling worden overgeleverd, en stellen wij er daarom prijs op, dat de kerken onderling zorgen voor een goede vertolking van de Heilige Schrift in de landstaal, en komt het ons zelfs wenschelijk voor, dat zij onder het merk van haar goedkeuring verklarende kantteekeningen op den tekst het licht doen zien. Maar nooit mag óf zulk een vertaling óf zulk een stel kantteekeningen voor de Schrift zelve in plaats treden. Het onderzoek blijve altoos vrij. En zoodra er geestelijke moed aanwezig is, herzie elke kerk haar vertaling weder en zie toe, of haar verklaring niet dient gewijzigd. Niet, alsof elk jaar, of elke drie jaar, alles weer op losse schroeven diende gezet; maar zóó, dat in elke periode van krachtig bezield geestelijk leven ook het meerder licht des Geestes weer valle op wat altoos meerder licht behoeft.

Het werk der *uitlegging* werkt de Heilige Geest dus niet onmiddellijk, maar middellijk. Hij bezigt daarbij als middel de wetenschappelijke studie, de bediening des Woords en de geestelijke ervaring der gemeente; en het is door de op elkander werking van deze drie factoren, dat de Heilige Geest dan in den loop der tijden toont, welke lijn van uitlegging afbuigt van de waarheid, en welke lijn van uitlegging gevolgd moet door wie het Woord wil verstaan.

En op deze »uitlegging" volgt dan ten slotte nog de *toepassing.*

De Heilige Schrift is een wonderbaar mysterie, dat aangelegd is op de nooden aller tijden, op de behoeften van alle natiën en op de worstelingen van elken uitverkorene in het bijzonder.

Toen de Heilige Geest de Heilige Schrift bereidde, kende zijn goddelijk oog die tijden, die natiën, die uitverkorenen allen reeds vooruit, en heeft dus met het oog op die tijden, die volken, die gemeenten en die personen die Heilige Schrift alzoo ingericht en aangelegd, als ze ons thans is geboden; en dán eerst zal dus die Heilige Schrift het doel bereiken, waarvoor ze is gegeven, en beantwoorden aan de bestemming, waartoe ze verordend is, indien nu in elke eeuw, in elk volk, in elke gemeente en voor elk persoon die Heilige Schrift alzoo toegepast wordt, dat ten slotte elk kind van God uit die Schrift krijgt, wat voor hem in die Schrift gelegd is.

En ook dit werk der *toepassing* kan natuurlijk alleen de Heilige Geest volbrengen, daar alleen de Heilige Geest weet, in welk verband die Schrift ten slotte voor de ziel van elk uitverkorene treden moet.

En wat nu ten leste de wijze betreft, waarop de Heilige Geest dit machtig werk der toepassing verricht, zoo is dit van tweeërlei aard, deels middellijk, deels onmiddellijk.

Middellijk gaat deze toepassing meest door het ambt; en dán eerst zal de prediker het hoogste wit getroffen hebben, indien hij, optredende voor zijn gemeente, zeggen kan: »*Dit is de last, die op dit oogenblik in dit Woord door den Heiligen Geest voor u is bedoeld.*"

Een ontzaglijk hooge eisch, en die dán alleen bereikbaar is, als men diep in zijn gemeente en diep in het Woord inleeft.

Maar behalve deze *ambtelijke* toepassing is er ook een toepassing van het Woord, die geschiedt door broederlijke toespraken of lezing van stichtelijke geschriften. Soms kan een eenvoudig woord van een broeder of zuster ons zelfs dieper treffen dan een lange predikatie. En evenzoo is niet zelden uit stille lectuur van wat over de waarheid der Schrift geschreven was, dieper roering in de ziel ontstaan, dan door neer te zitten in het bedehuis.

En het is nu naast deze beide middellijke werkingen, dat ten leste dan nog de onmiddellijke toepassing van den Heiligen Geest komt.

Dit geschiedt óf bij eigen lezing der Schrift, óf bij indachtigmaking van wat we vroeger lazen.

Dan brengt de Heilige Geest ons woorden tebinnen, die op het oogenblik voor onze ziel een zeldzaam aangrijpende kracht openbaren en ons schokken tot in ons binnenste.

En al lacht de wereld dan daar ook om, en ook al zeggen zelfs broeders, dat ze van die toepassing niets verstaan, dat doet er niet toe, die bijzondere toepassing was in dat oogenblik dan ook niet voor hen, maar voor ons in het bijzonder bedoeld, en het is aan ons, in ons eigen binnenste, dat een eigen werk van den Geest volbracht wierd.

XXXIX.

DE REGEERING DER KERK.

> Niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest. I Cor. 12 : 3.

Het laatste stuk, waarop we bij »het werk van den Heiligen Geest aan de kerk" te wijzen hebben, is de *kerkregeering*.

De Heilige Geest werkt in de kerk *de gaven*, bedeelt aan de kerk *het Woord* toe, maar *regeert* de kerk ook.

De kerk is niet een menschelijke instelling, maar een instelling van Christus. Ze is zijn lichaam. Ook daar, waar ze zich op uiterst gebrekkige wijze openbaart. Want waar dit zoo is, daar is dan wel die wijze van openbaring zeer gebrekkig, evenals van iemand, die een beroerte kreeg en die daardoor zijn spraak gedeeltelijk verloor; maar gelijk achter dien gebroken mond bij dien geraakte toch dezelfde vriendelijke persoon van vroeger schuilt, zoo schuilt ook achter een kerk, die door een beroerte haar zuivere spraak verloor, toch nog altoos hetzelfde heilige lichaam van Christus. De zichtbare en onzichtbare kerk zijn één.

Het is gelijk wij elders schreven:

»Deze kerke Christi op aarde is tegelijk *zichtbaar* en *onzichtbaar*. Op één en dezelfde wijze als elk mensch deels een *waarneembaar*, deels een *niet* waarneembaar wezen is, zonder daarom *twee* wezens te zijn, zoo heft ook bij de kerke Christi deze onderscheiding tusschen het *zichtbare* en *niet* zichtbare de eenheid van het wezen der kerk allerminst op. *Het is één en dezelfde kerk*, die naar haar verborgen wezen in het geestelijke schuilt, om zich alleen aan het geestelijk oog te openbaren, maar die tegelijk naar haar uitwendige gedaante in het zichtbare tevoorschijn treedt, om openbaar te zijn voor de natuurlijke waarneming, zoo van de geloovigen als van de wereld.

»Naar haar geestelijke, onzichtbare zijde is de kerk één op heel de aarde en heel die kerk op aarde weer één met de kerk, die reeds in den hemel is. En evenzoo is de onzichtbare kerk tegelijk heilig, niet alleen wijl zij een kunstig gewrocht Gods is, geheel hangende aan zijn goddelijke invloeden en werkingen, maar ook omdat de geestelijke ontreiniging zoo-

wel als de inwonende zonde der geloovigen niet tot haar behoort, maar tegen haar strijd voert.

»Naar haar waarneembare zijde daarentegen treedt de kerk niet dan *stuksgewijze* in het licht en is ze dus altoos *plaatselijk*, d. i. in het onbepaalde gedeeld; en de volkskerken ontstaan eerst, doordien tusschen deze plaatselijke kerken zulk een onderling verband wordt gelegd, als de aard der kerk en de nationale verhoudingen met noodwendigheid eischen. Nog grootere verbindingen der kerken kunnen nooit anders dan tijdelijk of uitermate los en rekbaar zijn. En zoomin als deze kerken (als zichtbare openbaringen van de onzichtbare kerk) *één* zijn, zoomin zijn ze *heilig*, want ze deelen de onvolmaaktheid van alle aardsche leven en worden ontreinigd door de macht der zonde, die tegelijk vanbinnen en vanbuiten den welstand der kerk voortdurend ondermijnt."

Niemand mag zich de zaak dus zóó voorstellen, alsof het geestelijk, verborgen, mystiek wezen der kerk wel door Christus zou verzorgd en bestuurd worden, maar alsof tegelijk de verzorging en besturing van de zichtbare kerk aan menschelijk goedvinden ware overgelaten.

Dit te wanen is rechtstreeks ingaan tegen Gods Woord.

Neen, er is niet een onzichtbare kerk en daarnevens een zichtbare, maar het is één en dezelfde kerk, die onzichtbaar in het geestelijke bestaat en zichtbaar naar buiten treedt. En gelijk nu bij onze personen niemand zeggen zal: »Voor mijne ziel zorgt Jezus, maar ik voor mijn lichaam;" dit toch zou al te goddeloos zijn; maar daarentegen een ieder, die God vreest, zeggen zal: »Ik heb geen ademtocht, geen klop in mijn bloed, geen bete broods, geen drop waters voor of in *mijn lichaam*, dan door de genade van dienzelfden God, die voor *mijn ziel* zorgt. Hij regeert mijn lichaam en mijn ziel *beide*. En *beide* zijn ze des Heeren!" — zoo ook zal elk godvruchtig persoon in de kerke Christi spreken: »In deze mijn kerk regeert Christus als Koning naar het *uitwendige*, evengoed als Hij *inwendig* die kerk met zijn genade voedt."

Christus is *de Heere*. En dat Hij *Heere* is, geldt niet alleen van de ziel, maar geldt, zelfs eer het van de ziel *kan* gelden, van de kerk in haar geheel.

Zoo schoon zegt daarom Owen, dat het woord van den heiligen apostel: »*Niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest*," ook wel terdege op de kerkregeering ziet.

»Sommigen," zoo schrijft hij, »stellen, dat dit seggen, dat Jesu den Heere is, moet werden bepaalt tot de wyse van spreken, in 't vervolg behandelt. Om dat d'Apostel handelt in de volgende Versen van d'ongemeene Gaven, veele in die Kerke toen geschonken. Niemant, seggen sy, kan seggen Jesus is den Heere, op eene ongemeene wyse met verscheide Talen, en

Profeterende, als door den Heiligen Geest. Niemand kan sonder syne sonderlinge hulpe uitmuntend en Wonderdadig Jesus voor Heere verklaren. Is dit soo, dan zyn waarschynlyk de te voren bedoelde, die seiden dat Jesus vervloekt was, menschen die voorgaven te werden, of waarlyk wierden gedreven door eene ongemeene Geest, die d'Apostel verklaart Gods Geest niet te zyn. Soo verklaart Chrysostomus de woorden van sigtbare en geweldig gedrevene van den duivel. De Satan verwekte in die dagen veele sulke werktuigen van syne Boosheid, om syn waggelend Koninkryk voor neerstorting te bewaren. Dog niets nootsaakt om de woorden dus te bepalen, of se desen sin te geven; ja die schynt my onbestaanbaar met des Apostels toeleg en oogmerk van de plaats. Want hy beoogende, als gesegt, de Corinteren te onderwysen aangaande de nature, nuttigheid en oeffening van geestelyke Gaven; toont eerst de Bron en oorsprong van alle saligmakende Belydenis van 't Evangely, tot welkers bevordering en goed gebruik die Gaven dienden. Hen hier op hebbende herinnert hunne Heidense staat en toestand te voren, segt hy door wat middel sy waren gebragt tot d'Evangeli-belydenis, en tot Jesus voor Heere te erkennen, in tegenstelling van de stomme Afgoden die sy dienden; 't was verrigt door den Autheur van de Gaven die hy nu soude overwegen. De Heilige Geest had in hen gewrogt hunne groote verandering in Godsdienst en Belydenis. Want niemant kan seggen dat Jesus den Heere is, de som en 't wesen van onse Christen-Belijdenis, als door den Geest; al denken sommige dat hy in desen weinig of niets doet. Te seggen, Christus is den Heere, sluit in Twee saken. 1. Gelove in hem als Heer en Saligmaker. Soo verkondigden en verklaarden d'Englen hem, Luc. 2 : 11. Den Saligmaker, welke is Christus den Heere. Dit woord Heere sluit in de waardigheid van syne Persoon, en syn besitten van d'Ambten die desen Heere t'onsen goede waarneemt en volbrengt. 2. Belydenis van dat Gelove: welke twee, daar ze opregt zyn, altoos malkander versellen, Rom. 10 : 10. Want gelyk het seggen dat Jesus was Anathema, behelsde hem openbaar te versaken en verloogchenen; drukt Hem Heere te noemen uit, de Belydenis van ons Gelove in, en onderworpen zyn aan hem. En dese beide werden hier verstaan te zyn opregt en saligmakende. Want d'Apostel bedoelt dat Gelove, die Belydenis, waar door de Kerke werd geboud op den Rotssteen Christus, deselve met die van Petrus, Gy zyt de Christus den Sone van den levenden God, Matth. 16 : 16. Dat dese zyn des Heiligen Geestes werken, waar toe niemand uit sig zelfs bequaam is, sullen wy in 't vervolg met Gods hulpe breeder toonen."

Let er toch wel op, dat de prediking in de gemeente, evenzeer als de toebediening der heilige Sacramenten, niet tot het *in*wendig, maar tot het

*uit*wendig bestel der kerk behoort, en dat bijna geheel de kerkregeering uitsluitend strekt om die prediking zuiver en die bediening onbesmet te houden.

Het gaat dus niet aan, om te zeggen: »o, Als Gods Woord maar zuiver gepredikt en zijn Sacrament heilig bediend wordt, dan komt die kerkenorde er minder op aan;" want bijna heel die kerkenorde strekt in al haar deelen juist, om voor die zuiverheid van de beide genademiddelen te waken. Neem uit de kerkenorde uit, wat op deze beide betrekking heeft, en bijna heel uw kerkenorde valt weg.

De vraag is dus maar: Moet die prediking van het Woord en die bediening van het Sacrament naar uw goedvinden of naar den wil van Koning Jezus gaan? Hebt gij daarover te zeggen of Hij? Heeft Hij, uw Koning, u vrijheid gelaten, om daarmeê naar hartelust om te springen; of wel, heeft Hij allen eigenwilligen godsdienst afgekeurd en verfoeid?

En indien nu het laatste, welnu, dan staat het hiermeê immers ook vast, dat uw Koning van uit den hemel op zijn kerk neerziet en die kerk van uit den troon zijner heerlijkheid wil verzorgen en besturen en regeeren.

Dit doet Hij echter niet met dwang. Hij liet u de ontzettende vrijmacht, om daarbij tegen zijn wil en wet en Woord in te gaan en uw regeerbestel voor het zijne in de plaats te schuiven.

En dat nu is het, wat de misleidde Christenheid telkens gedaan heeft. Door ongeloof, omdat ze den Koning niet zag, heeft ze den Koning uit het oog verloren, vergeten, opzijgezet, en toen haar eigenwillig menschelijk regiment in zijn kerk opgericht, tot ten leste zelfs het besef en de heugenis van den wettigen Souverein teloorging.

Dit laatste merkt men terstond aan *dit* kenteeken.

Elke kerk, die nog heugenis van Jezus' Koningschap heeft, buigt voor de wet, die de Koning in zijn Heilig Woord gaf, en zal dus aan het hoofd van haar kerkbestel steeds den onveranderlijken regel schrijven: »Onze kerk buigt onvoorwaardelijk voor het Woord van haren Koning, gelijk dit in de Heilige Schrift voor haar is neergelegd."

Vindt men dus een kerkenbond, gelijk thans die van het Hervormd Kerkgenootschap, in welks reglementenstel die uitspraak en belijdenis niet alleen ontbreekt, maar waarin omgekeerd zelfs de *hoogste wetgevende macht,* zonder eenige restrictie, aan menschen wordt toegekend, daar is Jezus' Koningschap, zijn souverein gezag, gehoond, en een pretendent tegenover Hem opgetreden, die eronder moet, zoo waar de Heere gesproken heeft: »Ik heb toch mijnen Koning gezalfd over Zion!"

Streng en onverbiddelijk moet dan ook onzerzijds aan den stelregel vastgehouden, dat Koning Jezus Koning, niet alleen in de zielen, maar ook

in zijn kerk, is; alleen en absoluut het recht bezit, om in de kerk de wet te stellen; en dat elke macht, die Hem dat absoluut gezag betwist, om des gewetens wille moet weerstaan.

En vraagt men, waar het dan nu vandaan komt, dat de Christenheid zoo telkens dit Koningschap van Jezus vergeet, en dat ook in onze dagen nog zoo tal, zelfs van vrome predikers voor dit koninklijk gezag van Jezus niets voelen, en zeggen: »o, Ja, in het rijk der waarheid is Jezus Koning, maar wat zou Hem die formeele kerk aangaan? Ik, vroom, geestelijk man, kom in geen kerkeraden!" — ziehier dan het antwoord.

Indien Jezus te Jeruzalem zijn troon had of te Rome en van daaruit in persoon de kerk regeerde, zoo zou een ieder bukken; maar omdat Jezus nu zijn troon niet op aarde, maar bij den Vader in de hemelen heeft, daarom is het nu: »Uit het oog, uit het hart!" en wordt de Koning der kerk vergeten.

Het zit dus juist in het werk van den Heiligen Geest. Omdat Jezus nu niet meer rechtstreeks, maar thans door zijn Woord en door den Heiligen Geest zijn kerk regeert, deswege heeft men voor den scepter van dezen Koning geen eerbiedenis en voor de majesteit van zijn souverein bewind geen ontzag.

Voor dit werk van den Heiligen Geest *in de kerken* dient dus het oog van Gods kinderen weer open te gaan. Wie Gods kind niet is, kan daar geen oog voor hebben. Zelf ongeestelijk, kan hij het werk des Geestes niet onderscheiden. Nog niet van boven geboren, ziet hij zelfs de dingen van het Koninkrijk Gods niet. Een kerkeraad, een classis, een synode is hem dus eenvoudig een college van eenige mannen, die saamkomen, om naar hun beste inzicht eenige voorkomende dingen te regelen; en deswege deert het hem dan ook niet, als deze colleges onder verkeerde reglementen staan en niet aan Gods Woord gebonden zijn. Al deze bijeenkomsten toch zijn hem als de samenkomsten van een Nutsgezelschap of een directie van een handelsvereeniging. Men is belanghebbende, men is een door de leden gekozen commissaris, en nu doet men de zaken af naar zijn beste weten.

Maar is men kind van God, kreeg men een geestelijk oog, ziet men wat de wereld niet ziet, ziet men den Heiligen Geest werken, o, dan komt het met dezen kerkeraad en deze classis en deze synode zoo heel anders te staan.

Dan toch erkent en belijdt men, dat deze kerkeraad geen kerkeraad is, tenzij de Heilige Geest er presideere; dat deze classes geen classes zijn, tenzij de Heilige Geest er de beslissing geve; en dat deze synoden slechts den schijn van een synode vertoonen, tenzij de Heilige Geest er besluite met den geest der saamgekomenen.

Het gebed is daarom bij den aanvang van een kerkeraad, een classis of een synode niet maar, evenals het gebed bij den aanvang van een jongelingsvereeniging of een zendingsdag, het gebed om voorlichting en hulpe, maar heel iets anders.

Wie bidt, als een kerkeraad, classis of synode geopend wordt, moet bidden, dat *de Heilige Geest in het midden der vergaderden moge staan.* Zonder dien Heiligen Geest toch is geen kerkelijke vergadering compleet. Geen kerkelijke vergadering kan gehouden worden, als de Heilige Geest niet in haar midden komt.

Vandaar in ons heerlijk formuliergebed vóór de handelingen des kerkeraads 1°. de besliste bede, dat die Heilige Geest kome en de leidende Persoon zij; 2°. de belijdenis, dat de vergaderde personen zonder dien éénen Persoon niets kunnen uitrichten; en 3°. het beroep op de beloftenisse, aan het ambt gegeven.

Zoo toch heet het daar:

»Dewijl wij dan nu hier in uwen heiligen naam verzameld zijn, om, naar het voorbeeld der apostolische kerk, van die dingen, welke ons voorkomen zullen, aangaande den welstand en de stichting uwer kerk, volgens ons ambt, te handelen; waartoe wij onszelven belijden onnut en onbekwaam te wezen, als die van nature niet vermogen iets goeds uit onszelven te denken, veel min in het werk te stellen; — zoo bidden wij U, o getrouwe God en Vader, dat Gij, naar uwe belofte, wezen wilt in het midden van onze tegenwoordige verzameling met uwen Heiligen Geest, die ons in alle waarheid leide."

En evenzoo volgt in het *dankgebed na de handelingen des kerkeraads* de uitdrukkelijke dankzegging daarvoor, dat de Persoon van den Heiligen Geest in de vergadering verschenen is:

»Daarbenevens, dat Gij nu met uwen Heiligen Geest in het midden van deze onze vergadering geweest zijt, onze raadslagen naar uwen wil bestierende en onze harten in onderlingen vrede en eendracht verbindende. Wij bidden U, o getrouwe God en Vader, wil toch onzen voorgenomen arbeid gestadig zegenen, en uw aangevangen werk krachtig volvoeren, U altijd eene rechte kerk verzamelende, en dezelve bij de zuivere leer en het recht gebruik der heilige Sacramenten en de naarstige oefening der tucht bewarende."

Kerkregeering van Koning Jezus in zijn kerk wil dus zeggen: 1°. dat

Hij als Koning de ambten instelt en de personen in die ambten benoemt; 2°. dat de kerken zich onvoorwaardelijk aan de Grondwet van zijn Woord binden; en 3°. dat de Heilige Geest in den kerkeraad, in de classis en in de synode kome, om de beraadslagingen te leiden. Iets, wat Walaeus heerlijk alzoo uitdrukte: »Achter den praeses sta de Heilige Geest in eigen persoon, om elke vergadering der kerk te presideeren."

Een zeggen, zoo schoon, zoo rijk en zoo verheven, dat wij in ernste zouden willen vragen, of men dan nu nóg niet voelt, waarom het niet helpt, of men al ander personeel in een slecht georganiseerd kerkbestuur inbrengt.

Neen, de vraag is niet, of er beter menschelijk personeel in komt, maar alleen, of de Persoon van den Heiligen Geest er presideert. En die *kan* niet komen, waar Gods Woord niet absolutelijk heerscht.

HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST.

HET

WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST.

DOOR

DR. A. KUIJPER.

TWEEDE DEEL.

HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST IN DE ENKELE PERSONEN.

AMSTERDAM,  J. A. WORMSER.

1888.

INHOUD.

	Blz.
I. De te bewerken Mensch	1
i. Inleiding	1
ii. Het genadewerk één	7
iii. Ontleding noodzakelijk	14
iv. Beeld en gelijkenis	21
v. Oorspronkelijke gerechtigheid	28
vi. Rome, Socinus, Arminius, Calvijn	35
vii. De Neo-Kohlbrüggianen	41
viii. Naar de Schrift	49
ix. Gods beeld in den mensch	55
x. Adam niet onnoozel, maar heilig	61
II. De te bewerken Zondaar	68
xi. De zonde niet stoffelijk	68
xii. De zonde geen bloote ontkenning	76
xiii. De zonde een kwaad in omgekeerde werking	83
xiv. Onze schuld	89
xv. Onze ongerechtigheid	96
xvi. Onze dood	103
III. Voorbereidende Genade	111
xvii. Gelijk ze is	111
xviii. Gelijk ze niet is	118
IV. Wedergeboorte	125
xix. Oude en nieuwe terminologie	125
xx. De bedding	134
xxi. De wedergeboorte Gods werk	141
xxii. Het werk der wedergeboorte	148
xxiii. Wedergeboorte en geloof	155

Blz.

XXIV. Inplanting in Christus 163
XXV. Geen Godmenschelijke natuur 169
XXVI. De mystieke unie met Immanuël 176

V. De Roeping en Bekeering. 183
XXVII. De roeping der wedergeborenen 183
XXVIII. Het komen van de geroepenen 190
XXIX. Het zich bekeeren van wie komt 197

VI. De Rechtvaardigmaking. 204
XXX. De rechtvaardigmaking. 204
XXXI. Onze staat 212
XXXII. Gerechtvaardigd van eeuwigheid 219
XXXIII. Gewisheid onzer rechtvaardigmaking 225

VII. Het Geloof 233
XXXIV. Geloof in vagen zin 233
XXXV. Geloof en weten 241
XXXVI. Brakel en Comrie. 248
XXXVII. Het geloof in de Heilige Schriften. 257
XXXVIII. Het geloofsvermogen. 265
XXXIX. Onbeholpen geleerdheid. 272
XL. Geloof alles in de wedergeborenen 279
XLI. Getuigenissen 286

EERSTE HOOFDSTUK.

INLEIDING.

I.

DE TE BEWERKEN MENSCH.

> Ziet, Ik zal mijnen Geest ulieden overvloediglijk uitstorten; Ik zal mijne woorden u bekend maken. Spr. 1 : 23.

In de eerste reeks artikelen, die we over den Heiligen Geest schreven, bespraken we uitsluitend den heerlijken arbeid, die door dien Geest *voor de kerk in haar geheel* is verricht. Thans gaan we er toe over om uiteen te zetten, wat het werk is, dat door den Heiligen Geest *in de enkele personen* wordt tot stand gebracht.

Evenals bij alle ding, zoo moet men ook bij de kerk onderscheiden tusschen die kerk als geheel en de enkele geloovigen, die tot haar behooren. Er is een *lichaam* van Christus en er zijn *leden*, die deel van dat lichaam uitmaken. En het werk nu, dat door den Heiligen Geest aan het koninkrijk wordt ten koste gelegd, is uiteraard een geheel ander, naarmate het zich op die kerk in haar geheel richt, of wel zich keert tot die enkelen.

De kerk van Christus wordt geboren uit het welbehagen Gods. Ze ligt gereed in het besluit des Eeuwigen en door vrijmachtige verkiezing is al haar gang en weg bepaald.

Diezelfde God, die al de haren van ons hoofd heeft geteld, telde veel meer nog al de leden van het lichaam van Christus; en gelijk er op aarde geen kind uit den moederschoot geboren wordt zonder zijn voorbeschikking, zoo wordt er ook uit den moederschoot der kerk geen kind van God ooit geboren zonder de voorverordineering Gods.

Alle aanvang, alle oorsprong, alle beweging of ritseling des eeuwigen levens komt niet van beneden, maar van boven; is niet uit het schepsel,

maar uit den Schepper, en dringt dus met haar fijnste wortelvezelen tot in een eeuwige daad des Heeren door, d. i. tot in de ongehouden en vrijmachtige wilskeuze van zijn ondoorgrondelijk welbehagen.

Maar bij die wilskeuze blijft het niet. Er gaat even beslist als die keuze ook een daad, een werking van den Heere onzen God uit, om die keuze door te zetten en het gekozene tot werkelijkheid te doen worden.

Hierin juist bestaat 's Heeren geestelijke *almacht*. Hij is niet als een mensch, die iets beproeft of het ook slagen zou, maar Hij is een God met doorzettend, onwederstandelijk vermogen, die doet al wat Hem behaagt, en nimmer varen laat de werken zijner handen.

Zoo komt dan al hetgeen in zijn raad besloten ligt, en moet dus ook zijn kerk, wier gestalte in dien raad ligt voorgeteekend, in den loop der eeuwen naar dat vast bestel geboren worden, opwassen en zich voleinden; en het is juist ter oorzake van het onverbrekelijke van dien raad, dat er van de poorten der hel nooit ofte nimmer een macht zou kunnen uitgaan, die zijn kerk duurzaam zou overweldigen.

Hierin ligt al de vastheid en de geruste troost van Gods heiligen. Een anderen grond voor hun vertrouwen kennen ze niet. Dáárin, dat God *God* is en alzoo zijn welbehagen bestaan zal, rust de zekere gewisheid, waarmeê ze profeteeren tegen al het schijnbare en zichtbare in.

Maar juist om dit goddelijke werk aldus met onwederstandelijk alvermogen tot stand te doen komen, heeft het welbehagen des Heeren, tegelijk met de wilskeuze, dan ook al de middelen bepaald, waardoor die wilskeuze zich verwerkelijken zou.

Er is in dat gansche werk der genade geen zweem of schijn van fatalisme of toeval, zoodat God alleen de einduitkomst zou vaststellen, om het nu voorts aan den loop der dingen over te laten, hoe of op wat wijs die einduitkomst zich realiseeren zou; neen, maar tegelijk met het eindresultaat is in den raad Gods ook tevens alle middel en alle instrument bereid, waardoor het welbehagen Gods tot stand zal brengen wat het koos.

En hier nu ontsluiten zich die diepe en verborgene wegen, die geen menschelijk oog ooit nagespeurd heeft noch ook ooit naspeuren zal. Want hoe almachtig het alvermogen Gods ook zij, toch schikt dat alvermogen zich steeds naar den aard en de natuur, die de Heere zelf aan elk schepsel in elken levenskring gegeven heeft. Het is Gods almacht, die én den ceder van den Libanon én de stieren van Basan doet groeien, maar elk dier beide wezenssoorten voedt en sterkt de Heere inwendig naar haar eigen aard. De ceder eet geen gras, en het rund op Basans

bergen wroet niet in de aarde om chemische stoffen in te zuigen. Neen, Gods eigen bestel eischt, dat de boom door wortelvezelen sap opzuige, en dat het rund met den bek voedsel opneme en omzette in bloed. En omdat dit bestel nu alzoo door Hemzelf bepaald is, eert God dit bestel, en zorgt, dat er voor den ceder voedsel in den bodem en voor het rund gras op de weide is.

En ditzelfde nu gaat bij al Gods werken door; ook bij zijn werken in het rijk der genade. Hijzelf is het, die het rijk der genade, en voor dat rijk der genade de zedelijke wereldorde, schiep, en in verband met die zedelijke wereldorde aan den mensch een geheel andere bewerktuiging gaf dan aan het rund of aan den ceder of aan den wind en den stroom. Wind en stroom bewegen zich puur mechanisch. Er is een berg, die helt; van dien berg daalt een stroom neer en nu *moet* die stroom naar beneden; eenvoudig, omdat de val er het water toe dwingt. Heel anders reeds is de wijs, waarop de Heere den boom en vooral het rund bewerkt. En weer heel anders dus ook de wijze en de aard, waarop Hij zijn werk aanlegt aan een mensch.

Ook in dien mensch werken in zijn lichaam scheikundige krachten, die geheel mechanisch scheiden en verbinden, zonder dat de mensch er iets aan doen kan, zelfs meestal zonder dat hij er iets van merkt. Evenzoo werken in dat lichaam plantaardige en dierlijke verschijnselen, die in den mensch schier dezelfde gedaante vertoonen als bij den ceder of in het rund. Maar boven en behalve deze werken er in den mensch ook *zedelijke* werkingen, en ook deze bewerkt de Heere nu *naar heur aard*. Dus niet zooals Hij boom of rund of stroom bewerkt, maar op een geheel andere, eigenaardige wijze; en wel op zulk een wijze, als door de natuur van dat *zedelijk* leven geëischt wordt.

Het is op dien grond, dat onze vaderen er steeds tegen opkwamen, als onbijbelsch fanatisme, om den gevallen mensch als een *stok* of *blok* in het werk der genade te willen voorstellen. Dit, zoo hielden ze vol, was een Gode-onwaardige voorstelling. Gode onwaardig, niet alsof er dan toch iets aan den mensch moest worden toegekend, maar omdat God de Heere daardoor zijn eigen bestel en eigen werk zou verloochenen.

Is Hij het zelf, die een rund anders dan een boom, en een boom anders dan een steen schiep, en aan elk creatuur een eigen aard en natuur schonk, dan *kan* Hij ook zijn eigen bestel en werk niet als niet bestaande beschouwen, maar *moet* Hij, juist wijl Hij God is, zich wel houden aan wat Hijzelf als God schiep.

Al het geestelijk werk, al het werk der genade is dus gebonden aan die beschikkingen en ordinantiën, die God de Heere zelf voor den mensch

als geestelijk wezen verordineerd heeft, en het is eerst hierdoor, dat het werk der genade werkelijk schoon, volheerlijk en aanbiddelijk wordt.

Want in ernste, laat ons onszelven niet misleiden en niet langer van een heerlijk werk der genade spreken, indien de almacht Gods in dit genadewerk werktuiglijk den mensch als een stok of blok omwerpt. Ware dat zoo, dan is er niets te aanbidden; dan is er niets, dat een diepte heeft, waarin engelen begeerig zouden zijn om in te gluren; integendeel, dan hebt ge niets dan een onmiddellijke almachtswerking, die neerwerpt en nieuw schept.

Neen, wilt ge het aanbidlijk werk der genade in al zijn schoonheid en heerlijkheid leeren bewonderen, dan moet ge het juist nemen gelijk de Heilige Schrift het u geopenbaard heeft, t. w. als een ondoorgrondelijk en op onnaspeurlijke wijze ingewikkeld werk, waarbij God de Heere niets vernietigt, maar waarbij Hij zich schikt naar al de veelvuldige en teedere eischen van het geestelijk wezen in den mensch, en nu juist dáárin zijn goddelijk alvermogen toont, dat Hij, niettegenstaande de eindelooze en reusachtige moeilijkheden, die 's menschen natuur Hem in den weg legt, nochtans op volkomene wijze over al deze moeilijkheden triomfeert.

Naar liefde dorst ook het hart onzes Gods. Ja, al zijn raad kan saamgevat in deze ééne gedachte: om in het eind der eeuwen een kerk te bezitten, die iets van *zijn* liefde verstaat, en Hem met wederliefde minnen kan. Maar de aard der liefde is nu juist, dat ze zich niet laat gebieden of op ongeestelijke wijze dwingen. Men kan ze iemand niet werktuigelijk ingieten. Om warm te zijn, om te verkwikken en den dorst naar liefde te bevredigen, moet ze gewekt, gekweekt, gekoesterd zijn.

En dienovereenkomstig ziet ge dan ook, dat God de Heere in het bewerken van zijn volk volstrekt niet zoo maar een drachme liefde in de ziel der geloovigen uitgiet, zoodat ze nu vanzelf Hem minnen gaan, maar dat God de Heere, om liefde te wekken in de zijnen, eerst aan de zijnen liefde toonen gaat, en dat toonen zoover trekt, dat eindelijk Hij, die van den beginne bij God en God was, uit ondoorgrondelijke liefde voor menschen sterft aan een kruis.

Dit nu ware bij de voorstelling van »stokken en blokken" volstrekt overbodig geweest. God de Heere hadde dan de liefde in de zijnen slechts in te scheppen gehad en ze zouden Hem met noodzakelijkheid gemind hebben, evenzeer als de kachel warm wordt, als ge er vuur in legt. Maar deze ontzaglijke en gansch aanbiddelijke liefdesopenbaring, die heel de Schrift ons in zoo vurige trekken teekent, is wèl op haar plaats, als God de Heere het geestelijke naar *geestelijken* aard bewerkt. Dan toch is dat kruis van Christus o. m. een dier alle menschelijk

bedenken tebovengaande betooningen van goddelijke liefde, die juist door dat allesovertreffend karakter zulk een onweerstandelijke werking op Gods uitverkorenen uitoefenen.

En dit nu, wat van de liefde in zoo hooge mate geldt en bij de liefde zoo helder en duidelijk uitkomt, geldt van heel het genadewerk in al zijn stadiën. In heel dat werk verloochent God de Heere geen oogenblik zichzelven, maar Hij verloochent ook geen oogenblik het bestel en bestek, waarnaar Hijzelf den mensch schiep. En al het heerlijke, aanbiddelijke en ondoorgrondelijke van dat genadewerk is dan ook juist daarin gelegen, dat de Heere eenerzijds de grootst mogelijke middelen tot verweer aan den mensch gegeven heeft, maar dat Hij desniettemin dien sterkst mogelijken en sterkst denkbaren weerstand ten slotte toch door de almacht zijner ontfermende genade goddelijk en koninklijk overwint.

Als de heilige apostel ons betuigt: »Wij bidden u van Christus' wege, *alsof God door ons bade*, laat u met God verzoenen", dan openbaart hij ons in dit genadewerk zelfs zulk een diepte van het mysterie der liefde, dat God de Heere ten slotte de verhoudingen letterlijk geheel omkeert, en dat een heilig God smeeken gaat tot een weerspannig schepsel, in plaats van dat dit opstandig creatuur kermen zou om genade tot zijn God.

Er is soms in de overleveringen der volken sprake van mystieke wezens, die op reizigers en varenslieden zulk een onweerstaanbare kracht der bekoring uitoefenden, dat de schepelingen ten slotte *tegen* hun wil, en nochtans *willens*, in hun verderf voeren en neer werden gezogen in de diepe kolken der zee. Welnu, ditzelfde, maar nu omgekeerd en heilig, vindt ge in de openbaring der eeuwige liefde tot wezenlijkheid geworden. Ook hier is een almachtige bekoring, waaraan de doemeling ten leste geen weerstand meer *kan* bieden, maar als ook hij nu eindelijk tegen zijn wil, en nochtans willens, zich trekken laat, trekt de eeuwige ontferming hem niet *naar* het verderf, maar *eruit*.

Nu is intusschen, gelijk reeds de oppervlakkige vermoeden kan, deze wondere werking der liefde niet dan zeer moeilijk voor ontleding vatbaar. Reeds tusschen twee geliefden zal het wel altoos een onoplosbare strijd blijven, wie nu eigenlijk trok en wie getrokken wierd, en hoe in de worsteling der genegenheden dit trekken der liefde toeging. Och, heel het wezen der liefde is te mystiek en te verborgen van aard, om ons ooit te weten te doen komen, hoe toch eigenlijk de eene werking van de andere onderscheiden ligt en hoe de eene de andere opvolgt. En datzelfde nu geldt in nog veel hooger mate van de werking der liefde onzes Gods. Voor zichzelf weet een ieder onzer, dat die liefde hem eindelijk te sterk is geweest en overmocht heeft. Maar haarfijn uit te

pluizen, op wat wijs en door welke trekkingen die overwinning tot stand kwam, kan geen onzer met juistheid aangeven. Dit werk Gods komt uit zoo oneindige verte en diepte naar ons toe, het bewerkt ons op zoo verborgene en geheimzinnige wijze, en vooral het geestelijk licht om het werk Gods te verstaan ontbreekt aanvankelijk zoo geheel, dat bijna niemand op dit stuk iets anders of iets meer kan doen dan stamelen.

Wie zal zeggen, hoe hij als kind uit zijn moeder geboren is? Wie had er wetenschap van, toen hij als een borduursel kunstig in het verborgene wierd geweven? En waar dan reeds onze natuurlijke geboorte buiten ons bewustzijn omging, hoe zou daar iemand zijn geestelijk »geboren worden" verstaan?

We zouden dan ook metterdaad niets, volstrekt niets van dit wonderstuk afweten, indien we hierin *onderwerpelijk* stonden, d. i. op eigen bevinding moesten drijven; en al wat van deze geestelijke geboorte door menschen ooit gezegd is of gezegd kan worden, is dan ook alleen en uitsluitend genomen uit de Heilige Schrift.

Het heeft God den Heere beliefd iets, een kleine tip van den sluier op te lichten, die dat scheppen van de geestelijke creatuur voor ons oog verborgen houdt. Zoo zien we er in dat Woord dan *iets* van. Op verre na niet alles; zelfs de helfte of een vierde niet; maar een stukske dan toch. Zóóveel, als naar het oordeel van den Heiligen Geest onmisbaar was, om ons geloof stand te doen houden, Gode van zijn werk de eere te geven, en anderen in hun geboorte behulpzaam te zijn.

Al ons pogen in deze artikelenreeks zal dan ook geen ander zijn, dan om dit *geopenbaarde* ordelijk voor te stellen en, onder inroeping van de hulpe des Heeren, zóó toe te lichten, dat er geestelijke leiding van uitga voor de zielen.

Niets ligt dus verder van ons, dan te willen staan naar hooge dingen, die voor ons, menschen, te wonderbaar zijn, of te willen doordringen in geheimnissen, waarvan God de Heere het wezen voor ons verborgen hield.

Waar de Heilige Schrift eindigt, hopen ook wij te eindigen. Waar de Heilige Schrift tegenstellingen onopgelost staan laat, zullen wij ons wel wachten, om aan de Schrift te willen toevoegen, wat niet anders dan uitvloeisel van menschelijke dwaasheid zou zijn. Maar ook, waar de Heilige Schrift in de duidelijkste bewoordingen ons in het werk der genade de vrijmacht en de almacht des Heeren Heeren predikt, daar zal geen blaam noch spot van menschen ons kunnen terughouden, dat we niet, eere aan onzen God gevende, absolute onderwerping vragen zouden aan Gods heerlijke souvereiniteit.

II.

HET GENADEWERK ÉÉN.

> Omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door den Heiligen Geest, die ons is gegeven. Rom. 5 : 5.

Einddoel van de wegen Gods is, dat Hij, God zelf en God alleen, in allen alles zij. Het werk des Heeren kan dus niet rusten, eer het tot in de zielen van de enkele personen is ingedrongen. De Heere onze God dorst naar liefde van zijn schepsel. In de liefde, die uit zijn schepsel Hem tegenkomt, wil Hij de verheerlijking van de deugden zijner eigen goddelijke liefde aanschouwen. En liefde nu *kan* niet opwellen dan uit het *persoonlijk* bestaan, dat een ieder voor zichzelf in zijn *eigen* hart heeft.

Onvolprezen is het heerlijk genadewerk, gelijk het van voor de grondlegging der wereld in het eeuwig raadsbesluit ligt uitgestald. Rijk en schitterend is dit genadewerk, gelijk het krachtens dit besluit des welbehagens van het paradijs tot op Patmos aan profeten en apostelen geopenbaard is. Aller engelen prijs en menschen hulde verre tebovengaande is de schat van dit genadewerk, die nu in Immanuël gereed ligt, in Hem, die opvoer »en gaven ontving tot des menschen troost, opdat zelfs het wederhoorig kroost altijd bij God zou wonen." Maar toch, in zijn *vollen* glans en in zijn voleindigde majesteit treedt dat genadewerk dán eerst in het licht, als het nu uit Immanuël werkelijk in dat wederhoorige kroost indaalt, in het verborgen gemoed van dat wederhoorige kind zijn volle werking doet, en alsnu het licht zóó schijnt, dat de menschen het zien en den Vader, die in de hemelen is, verheerlijken mogen.

De uitstorting van den Heiligen Geest zet dáárom de kroon op heel de reeks der groote heilsfeiten, omdat eerst door dit komen van den Heiligen Geest het dusver *voorwerpelijk* geopenbaarde heil ook *onderwerpelijk*, d. w. z. in de enkele personen getoond wordt.

Want wel waren er persoonlijke zaligmakende werkingen ook onder het Oud Verbond, maar deze droegen steeds een *voorloopig* en *bijzonder* karakter. De geloovigen des Ouden Verbonds »hebben de belofte niet verkregen, opdat ze zonder ons niet zouden volmaakt worden." En ingegaan is de persoonlijke bedeeling des heils (nu genomen in haar *normale*

verhouding) eerst, toen het werk der verzoening »volbracht" en de Immanuël verrezen was, en nu de andere Trooster kwam, om inwendig de leden van het lichaam van Christus te verrijken.

De drang des welbehagens van den Drieëenigen God beweegt zich derhalve van meet af naar dat schitterende eindpunt. Zoolang dat bewerken van de enkele ziel in haar persoonlijk bestaan nog niet bereikt is, *rust* de ontferming des Heeren nog niet van zijn werk. Bij en onder al het voorbereidend werk richt zich het oogmerk des Heeren onverpoosd en onveranderlijk op die bepaalde personen, en niet eerst na den zondeval, maar reeds van vóór de schepping »speelde zijn wijsheid in de wereld zijns aardrijks en waren zijn vermakingen met de menschenkinderen."

God Drieëenig kent en ziet die voorwerpen, waarin de glans van zijn licht eens ontstoken zal worden, dan ook reeds van verre, ja, van eeuwig in zijn goddelijke voorkennisse.

Ze zijn Hem geen vreemde, onbekende wezens, die Hij eerst in later verloop van tijd ontdekte, en die Hij, na ze ontdekt te hebben, onderzoekt, om alsnu, naar bevind van zaken, ze óf als onbruikbaar te laten liggen, óf wel als geschikte en bruikbare wezens in bewerking te nemen. Neen, onze trouwe Verbondsgod kan nooit één enkel oogenblik vreemd tegenover één eenig van zijn schepselen staan. Want immers *zijn* hand heeft die allen geschapen, en, eer Hij ze schiep, verordineerd, *hoe* ze geschapen zouden worden. Een persoon komt nooit *uit* de schepping *in* het eeuwig raadsbesluit, maar altoos uit dat *raadsbesluit* in de *schepping*. En ook daarna heeft dat schepsel nooit zijn weg buiten den Heere om kunnen loopen, maar eer er een woord op zijn tong was, wist de Heere het al; niet pas nadat het in de overlegging zijns harten was opgekomen, maar zelfs eer het in zijn ziel was geboren; niet door kennisneming van wat er is, maar door goddelijke voorkennis van wat zou komen; en ook het verband van oorzaak en gevolg, waardoor de stukken van zulk eens schepsels leven en levensgeschiedenis aan elkaar verbonden zitten, ligt geheel naakt en geopend voor den Heilige. Er is voor Hem geen verberging, en veel dieper nog dan een mensch zichzelven kent, is hij gekend van zijn God.

De wateren des heils, die van de toppen der bergen van Gods heiligheid afvloeien, vlieten dus niet af naar *onbekende* velden, maar hun bedding ligt gereed; en reeds als de droppelen des heils daar hoog op Gods bergen spatten en springen en huppelen over de steenen der beek, begroeten ze van verre de velden, die ze omlaag besproeien moeten, en de beemden, die in de vlakte moeten gedrenkt.

Al zijn we dus duidelijkheidshalve verplicht in dit heerlijk werk van Gods genade indeelingen en onderscheidingen te maken, toch zie men wel in, dat die indeelingen feitelijk *niet* alzoo bestaan, maar dat het genadewerk eigenlijk één onafgebroken werk is, dat uit de baarmoeder der eeuwigheid voortkomt en zich rusteloos voortbeweegt naar de heerlijkheid der vrijheid der kinderen Gods, die ons in dien grooten en doorluchten dag zal geopenbaard worden.

Al is dan ook b. v. de wedergeboorte altoos en bij een iegelijk een totstandbrengen van iets, dat er één enkel oogenblik vantevoren nog ganschelijk niet was, en er nu in dat ééne ondeelbare oogenblik ganschelijk en met alles (bij wijze van kiem) in zich, gekomen is, zoo mag toch niemand het zich voorstellen, alsof nu God de Heere zulk een ziel tot haar twintigste of dertigste jaar onverschillig had laten liggen, en alsof nu pas op dit gegeven oogenblik de gunste Gods zich tot haar had gekeerd. Want *zelfs in die afkeering is een goddelijk werk.* Naar den drang des welbehagens zou God de Heere zich *niet* van zijn schepsel afkeeren, zou Hij veeleer zijn verkoren, maar verloren schepsel *onverwijld* zoeken en aangrijpen en tot zich trekken. En als dan God de Heere nochtans zich van zulk een schepsel afwendt en zijn genade inhoudt, dan is dit in God den Heere geen onverschilligheid, maar dan kost dit den Heere moeite; dan moet Hij, als we ons zoo mogen uitdrukken, zichzelf geweld aandoen, en dan doet Hij dit, niet dewijl Hij alsnog de genade niet aan dit zijn verkoren schepsel gunt, maar overmits de afkeering van Gods aangezicht zelve als middel meewerkt, om in het oogenblik des welbehagens de werking der genade in zulk een schepsel te doen zijn, wat ze zijn moet.

Eigenlijk is het toebrengen, verzoenen en verheerlijken van een ziel in haar persoonlijk bestaan, dus een eeuwig, onafgebroken, altoos doorgaand werk, waarvan het *uitgangs*punt ligt in het besluit en het *eind*punt in zijn volle heerlijkmaking voor den troon. Al het stijve en mechanische valt hier dus weg. Er is niet eerst een tijdperk geweest van achttien eeuwen, waarin het voorwerpelijk heil den Heere onzen God uitsluitend bezighield, zonder dat de liefde Gods voor de zielen werkte. En ook, God de Heere heeft bij de voorbereiding van het heil niet maar heil bereid en gereedgemaakt, voor *mogelijke* personen, die *misschien* later tot de Fontein Jacobs komen zouden. Neen, neen, de liefde Gods werkt nooit naar het onbekende. Alles in Hem is volkomen en zijn pad is gansch volmaakt, zoodat ook zijn liefde altoos door dat hoog en heilig kenmerk van liefde toont, dat eerst dán uitkomt, als het een liefde van hart tot hart, een liefde van persoon tot persoon wordt, en men dien persoon

kent en doorschouwt, ja, zoo door en door kent, dat men hem geheel kan doorgronden. En terwijl dus over Kaïn het oordeel ging, en Noach met zijn acht zielen in de arke wierd behouden, en Abraham geroepen wierd, en Mozes met den Heere van aangezicht tot aangezicht sprak, en de zieners profeteerden, en de Dooper optrad, en Jezus zijn Golgotha beklom, en Johannes op Patmos gezichten zag, al die eeuwen en al die dagen door, heeft de Heere uw God u, zoo ge zijn kind zijt, reeds gekend, u gezien, den drang van zijn goddelijk welbehagen naar u doen uitgaan, u geroepen eer ge er waart, *opdat* ge er zoudt komen, en toen ge er kwaamt, u al die dagen uws levens als de trouwe goede Herder geleid. Geleid als uw trouwe goede Herder, ook toen Hij zijn aangezicht nog van u afkeerde, ja, toen zelfs, toen Hij u toeliet in opstand te staan tegen zijn heiligen naam. o, Dengenen, die God liefhebben, wijl ze naar zijn voornemen geroepen zijn, *moeten* alle dingen ten goede medewerken, tot zelfs reeds het karakter en levensbestaan van uw overgrootouders, die misschien nooit uw aangezicht hebben gekend.

Er is dus niets koels, niets kouds, niets afgemetens in dit genadewerk. Veeleer is het alles van meet af één uitgieting, één gisting, één uitstorting van de liefde Gods. Een uitvloeiing van de liefde Gods, die van den top der hoogste bergen haar oorsprong neemt en geheele hooglanden doorvloeien moet, eer ze u bereiken kan, maar dan ook niet kan noch zal rusten, eer ze eindelijk, eindelijk uitgestort is *in uw gemoed.* Dat is dan ook de roemtaal van den heiligen apostel, dat het tot dat heerlijke en volzalige bij hem en zijn dierbare kerk van Rome dan toch ten leste gekomen is. Zij *hebben* nu vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus, en dit kostelijk resultaat, waardoor is het verkregen? Waardoor anders, dan doordien hij uit rijke zielservaring getuigen mag: »De hope beschaamt niet, omdat *de liefde Gods* (die zich reeds van eeuwig naar ons toebewoog), nu eindelijk, eindelijk ons bereikt heeft en nu *uitgestort is in onze harten*"?

De liefde Gods uitgestort in onze harten! o, Dat wil nu volstrekt niet zeggen, dat er een druppel van de liefde Gods nu aan ons gegeven is, opdat ook wij rijk in het bezit van eigen, zuivere liefde zouden zijn. Van zoo iets rept de heilige apostel in Rom. 5 : 5 zelfs niet. Neen, de liefde Gods, waarvan hier sprake is, dat is de liefde Gods, waarmeê de eeuwige Ontfermer zijn verkoren schepselen mint, en het uitstorten van die liefde duidt aan, dat de teedere goddelijke liefde ten leste alle hinderpalen overwonnen heeft, en na van de bergen te zijn afgedaald, zich nu in de diepe bedding van ons herboren menschenhart heeft uitgestort. En waar nu die liefde zich uitstort in een persoonlijk zielsbe-

staan, daar verleent ze aan dat schepsel er de genade bij om iets van die liefde te verstaan, in te drinken en te smaken. En als dan het kind van God in zalige liefdesgenieting wegsmelt en zich, beschaamd en klein gemaakt, verliest in de aanbidding van Gods eeuwige ontfermingen, dán eerst is de vonk ontstaan, die den glans van 's Heeren heerlijkheid moet verhoogen. Dán eerst zijn de vermakingen des Heeren met de menschenkinderen in genieting voleind.

Maar terwijl nu God Drieëenig alzoo van vóór de schepping, ja van vóór de grondlegging der wereld naar de persoonlijke toebrenging en heerlijkmaking van zijn verloste schepselen uitziet, openbaart ons toch de Heilige Schrift zeer duidelijk, dat, zoo ooit, zoo ergens, dan zeer beslist in *dat* werk het eigen werk *van den Heiligen Geest* moet worden opgemerkt en aangebeden.

Zoo rijk en heerlijk als we staan, staan we door de liefde Gods, die in onze harten uitgestort is, maar, voegt de heilige apostel er uitdrukkelijk bij: *door den Heiligen Geest, die ons gegeven is*, en zoo vinden we het dan ook heel de Schrift door, dat zeer bijzonderlijk bij dit werk der persoonlijke toebrenging, of wil men, bij dit onderwerpelijk deel van het genadewerk altoos de actie *van den Heiligen Geest* op den voorgrond treedt. Niet om den Vader of den Zoon uit te sluiten, maar zoo toch, dat de Heilige Geest altoos de Persoon is, door wien het persoonlijk werk tot stand komt, iets wat zóóver in de Heilige Schrift wordt getrokken, dat onze Catechismus niet zoo geheel ten onrechte van drie stukken in ons allerheiligst geloof kan spreken, t. w. van God den Vader of onze schepping, van God den Zoon of onze verlossing, en eerst daarna *van God den Heiligen Geest of onze heiligmaking.*

En dat nu behoeft ons in het minst niet te bevreemden.

Vooreerst toch bleek ons reeds vroeger, dat de Heilige Geest in het huishoudelijk werk van den Drieëenigen God altoos diegene der drie Personen is, die zich het intiemst en innigst met het schepsel in contact kan stellen en het schepsel doordringen. Diensvolgens nu ligt het geheel in het eigenaardig werk van den Heiligen Geest, om in den mensch persoonlijk in te gaan, en in het diepst van zijn gemoed de heerlijkheid van Gods genade zoolang uit te roepen, tot die ziel ze gelooft.

Ten tweede is de Heilige Geest, gelijk we zagen, die Persoon in de Drievuldigheid, die alle werk van den Drieëenigen God voleindt en aan zijn bestemming doet beantwoorden. En dienovereenkomstig behoort het

dan ook geheel tot het eigen werk van den derden Persoon in het Drieëenig Wezen, om het werk der genade, dat voorwerpelijk reeds voorbereid was, door zaliging der enkele zielen tot zijn voltooiing te brengen en zijn oogmerk te doen bereiken.

Ten derde is de Heilige Geest, gelijk ons eveneens bleek, die Persoon in de Goddelijke Drieëenheid, die het leven uitbrengt. Hij zweeft op de wateren, als die wateren den chaos der schepping nog in hun schoot verbergen, en door den Geest is onze adem in ons geblazen. En ook hiermeê strookt het volkomen, dat een in dood en zonde verloren zondaar niet weer ten leven komen kan, of die levendmaking, dat ontsteken van de levensvonk in zijn verstorven gemoed, zal in hem tot stand komen door een eigen daad van dien Geest der levendmakingen, dien de kerk des Heeren alle eeuwen door met het »*Veni Creator Spiritus!*" aanriep.

En eindelijk is het in de vierde plaats immers de Heilige Geest, die het al uit den Christus nemen zou en alzoo den Christus zou verheerlijken. De Zoon deelt zelf zijn schat niet uit, maar laat dit doen door den Heiligen Geest. En overmits nu alle heil der toegebrachten juist daarin bestaat, dat hun dor en doodsch hart aan worde gesloten aan die Fontein des heils, die in Jezus is, opdat uit Jezus de wateren des eeuwigen levens in zijn matte ziel afvloeien, zoo is het immers volkomen natuurlijk, dat het de Heilige Geest is, in wiens werk we de toebrenging der verlosten eeren, want de verlosten hebben niets, of het moet uit Jezus komen, en er komt niets uit Jezus in hen, dan door den Heiligen Geest.

In dat dringen der goddelijke liefde naar het persoonlijk zaligen der verloren en verkoren schepselen staat dus de actie, de daad *van den Heiligen Geest* zeer kennelijk op den voorgrond. Volzalig is uw kennisse niet, of ge moet de *drie* Personen in het Eeuwig en Volzalig Wezen kennen, den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest. Maar gelijk nu de Heere zelf gezegd heeft: »Niemand komt tot den Vader dan door Mij", en een andermaal: »Niemand kent den Vader dan de Zoon en wien het de Zoon wil openbaren", zoo moet ook beleden, dat niemand tot den Zoon komt dan door den Heiligen Geest, en dat niemand den Zoon kan kennen, indien niet de Heilige Geest het hem openbaart.

Hiermeê is nu intusschen volstrekt niet gezegd, dat de Heilige Geest hierbij te denken zou zijn in eenige afscheiding van den Vader of den Zoon, of van beiden saam.

Indien zulk een gedachte ook maar even door uw ziel glijdt, zijt ge aanstonds uit de heerlijke belijdenis van den Drieëenigen God afgevallen naar de valsche belijdenis van een driegodendom. Neen, het is eeuwiglijk

en altoos één en dezelfde God, die in de drie Personen als Vader, Zoon en Heilige Geest bestaat. Ge moogt ze u niet gescheiden denken, overmits juist in de eenheid dezer drie de waarachtigheid uwer belijdenis blinkt. De Vader is nooit zonder den Zoon, noch ooit de Zoon zonder den Vader, en zoo ook kan de Heilige Geest nooit tot u komen, u aangrijpen of in u werken, of waar de Heilige Geest is en werkt, werken en zijn ook de Vader en de Zoon tegelijk.

III.

ONTLEDING NOODZAKELIJK.

> Laat ons voortvaren tot de volmaaktheid, niet wederom leggende het fondament. Hebr. 6 : 1.

Om het werk van den Heiligen Geest aan de enkele personen ordentlijk voor te kunnen stellen, dient het vooraf bij ons vast te staan, in welken en hoedanigen toestand die enkele personen gevonden worden op het oogenblik, dat de Heilige Geest het leven in hen brengt.

Alle spraakverwarring, alle misverstand, alle onhelderheid op dit punt spruit toch eeniglijk daaruit voort, dat men zich omtrent den toestand, waarin een zondaar van nature verkeert, een onjuiste of min klare voorstelling maakt. Dit heeft dan tengevolge, dat men de onderscheidene werkingen van den Heiligen Geest gedachteloos in elkaar laat vloeien; onder dezelfde woorden en benamingen nu eens het eene en dan het andere verstaat en door dit onvaste van zijn taal en dit zwevende van zijn gedachten zijn eigen denken verwart en anderen op een dwaalspoor leidt.

Op het bedenkelijkst komt dit uit bij die vele predikers, die, zoo dikwijls dit werk van den Heiligen Geest ter sprake komt, zich altoos bepalen tot de meest algemeene termen; opzettelijk elke nadere onderscheiding mijden en dientengevolge ongeveer altoos dezelfde algemeenheden in de algemeenste termen herhalen.

Natuurlijk gevolg van zulk een prediking is, dat ze weinig indruk maakt en vooral ten plattelande (waar men meest denzelfden prediker hoort) door eentonigheid afmat. Men wordt aan die telkens terugkeerende klanken gewend. Het zielsoor mist al meer elken prikkel. En het denken, dat zich niet straffeloos tot werkeloosheid laat doemen, zoekt dan een eigen, meest ongeloovigen uitweg buiten het werk van den Geest om.

De woorden van »hart", »gemoed", »ziel", »geweten", »inwendigen mensch" enz. pleegt men dan bijna zonder merkbaar onderscheid van zin klakloos door en voor elkander te gebruiken. Men gaat voort om te roepen van bekeering, wedergeboorte, levensvernieuwing, rechtvaardiging, heiligmaking en verlossing, zonder dat het gehoor eraan gewend wordt om onder elk van deze woorden een eigenaardige zaak en een bijzondere openbaring van het werk des Heiligen Geestes te verstaan. En het einde van zoo chaotische prediking is, dat zelfs een redelijk ge-

sprek over goddelijke dingen in een aldus bepreekte gemeente onmogelijk wordt, overmits men den beter ingeleide en den nauwkeuriger kenner niet meer verstaat.

Vooral tegen den vromen schijn, waarachter deze oppervlakkige prediking haar innerlijke holheid verbergt, dient dan ook ernstig geprotesteerd.

Die vrome schijn bestaat dáárin, dat men dan zegt: »In mijn eenvoudig Evangelie kan ik met al die haarfijne onderscheidingen niet uit den weg. Dat riekt naar dorre, netelachtige scholastiek, waarmeê haarklovende geesten de eenvoudige kinderen Gods verschrikken en onder de dienstbaarheid van het juk der letter willen brengen. o, Neen, het Evangelie mijns Heeren moet mij geest en leven en bezieling blijven. En daarom, wat ik u bidde, blijf mij met die fijne onderscheidingen van het lijf!"

En metterdaad, in dit zeggen schuilt een deel goede waarheid.

Het *is* volkomen waar, dat er een dor ontleden van de zielverkwikkende waarheid in onverstaanbare klanken en onverduwbare termen is, waarmeê sommige afgetrokken geesten de eenvoudige zielen heur troost en heur kinderlijke blijdschap rooven. Hen bedoelen we daarmeê, die zich uit sommige boeken een reeks van kwalijk verstaanbare, meest uit het Latijn vertaalde kunsttermen hebben eigen gemaakt, en nu voor het oor des eenvoudigen de geestelijke dingen des koninkrijks op een wijze gaan bespreken, alsof er geen deel aan het erfgoed Christi voor de ziel kon wezen, als niet eerst de lippen vaardig waren geworden, om in die vreemde bastaardwoorden zich uit te drukken.

In zulk een onheilig vrees aanjagen aan de zwakkeren spreekt niets dan zelfverheffing en hoogmoed, en dat nog wel een zelfverheffing op een zeer licht te verkrijgen mate van kennis, die een ieder zich gemakkelijk eigen kan maken, indien hem zijn geheugen maar ten dienste staat.

Van zulk een veruitwendigen nu van ons Christelijk geloof hebben ook wij een onverwinlijken afkeer. Geeft men daar voet aan, dan schuift men vaardigheid van spreken voor echte godsvrucht in de plaats en jaagt een rechtvaardigmaking na, die niet meer uit het geloof is, maar uit het geheugen. Op die wijs zou de vroomheid van het *hart* naar het *hoofd* verhuizen, en niet meer onze Heere Jezus Christus, als onze eenige Middelaar, maar Aristoteles, als de groote leermeester der onderscheidingen, wierd dan de redder onzer ziel.

Aan het bepleiten van zulk een geesteloos onwezen denken we dus in de verste verte niet. We belijden en gelooven, dat onze zaligheid alleen aan Gods werk in ons en nooit aan onze betuigingen hangt, en dat een kindeke, dat nog nauwelijks stamelen kan, mits het eeuwig werk

er maar door den Heiligen Geest in gewerkt zij, heel deze bent van betwetende schriftgeleerden voor zal gaan in het koninkrijk der hemelen.

Neen, niemand onzer vermete zich ooit, om den last van zijn eigen denken als een juk aan anderen op te leggen. Met geen ander juk dan het juk Christi mogen de zielen beladen worden. En het is een aanmatiging, die haar gerechte straffe niet ontgaan kan, als een mensch zijn broeder wederom met onnutte banden der dienstbaarheid bindt.

Maar omdat we misschien scherper en vlijmender dan iemand deze termen-hoovaardij en klanken-onbarmhartigheid geeselen, acht daarom in het minst niet, dat het Evangelie van onzen Heere Jezus Christus de oppervlakkigheid ooit zal vrijpleiten of ook gedachteloos redekavelen goedpraat.

Er is te dezen onderscheid. Een gelijk onderscheid als op elk ander terrein van menschelijk leven door een iegelijk onzer gemaakt, geëischt en geëerbiedigd wordt.

Van uw kind eischt ge in het minst niet, dat het bekend zal zijn met de onderscheidene ligging van de zenuwen of spieren in het menschelijk lichaam; dat het de onderscheidene namen dezer vezelen of pezen alle kennen zal; dat het zal zijn ingewijd in al de onderscheidene ziekten, waaraan de verschillende deelen van het lichaam blootstaan; noch ook, dat het de Latijnsche namen kennen zal van de onderscheidene geneesmiddelen, die worden toegediend.

Dat alles te weten, ware voor dat jonge kind een ballast, die het drukken zou, en verreweg het gelukkigst is de wilde spring-in-het-veld, die nog ternauwernood er achter kwam, dat hij een lever en in die ever een galblaas en daarin het bittere galvocht met zich omdraagt.

Maar als ge in tijden van krankheid *een arts* roept, en die *arts* haspelde alles door elkander, verwarde uw hart, dat links, met uw lever, die rechts zit, en behielp zich met algemeene termen, zonder er in bijzonderheden achter te kunnen komen, waar het kwaad school en welke verwoesting dit kwaad aanrichtte en door wat medicament juist dat bepaalde kwaad in dat bijzonder deel van het lichaam kon worden gestuit, dan, niet waar zoudt ge dien verwarden, chaotischen arts beleefdelijk verzoeken zijn visites niet te herhalen, en in zijn plaats de hulp inroepen van een kundiger, fijn en scherp onderscheidend geneesmeester.

En die eischen van onderscheiding, die ge bij uw arts op het hoogste stelt, zult ge naar gelang van ontwikkeling en van omstandigheden, ook

reeds *eenigermate* aan uzelven en uw omgeving stellen. Geen welopgevoed, beschaafd man is denkbaar, die niet de voornaamste deelen van ons lichaam met hun bijzondere functiën in hoofdzaak kent. Zelfs op onze scholen onderwijst men het. Meer nog wordt geëischt van de vrouw, die moeder wierd. En bezoekt God de Heere u of uwe lieven met langdurige krankheid, dan duurt het niet lang of wie den zieke verzorgen en verplegen moest, doet allengs een vrij uitgebreide mate van kennis op, waardoor hij in staat is de onderscheidene verschijnselen der ziekte zich te verklaren.

En geheel in gelijken geest nu behoort het ook in het leven der gemeente toe te gaan. De zwaksten en minstbedeelden en eenvoudigsten onder de broederen, aan wie God de Heere hoogstens één talent schonk en wier begrip niet verder reikt, zullen tot aan hun dood toe nooit in de onderscheidingen des geestelijken levens inkomen. Hun blijft de *melk* levensvoedsel en tot de *vaste spijze* komen ze niet. Iets wat evenzoo geldt van onze kinderen, die men waarlijk niet vermoeien noch vroegrijp afstompen moet door het inpompen van termen, die hun bevatting verre te boven gaan. Aan kinderen en eenvoudigen moet de weg des Heeren geleerd worden »naar den eisch huns wegs." Zelfs is een jong kind, dat in onderscheidende termen wil meêspreken, een hinder voor het teeder geestelijk gevoel.

Maar omdat een eenvoudig daglooner en een kind hiermeê afkunnen, daarom geldt datzelfde nog volstrekt niet van den geestelijken medicijnmeester, d. i. van den bedienaar des Woords. Zou reeds een veearts worden weggezonden, die bleek niet haarfijn bekend te zijn met de ligging der onderscheidene deelen in het dierlijk organisme van paard of rund, hoeveel meer dienden dan niet uit den dienst der kerke al die oppervlakkige medicijnmeesters weggezonden, die zielen genezen willen en in zielen insnijden en zielen bloeden laten, zonder dat ze ook maar van verre blijken te weten, hoe de innerlijke ligging van het zielsleven is en welke de onderscheidene werkingen in dit zielsleven zijn. En daarom stellen we aan elk bedienaar des Woords den strengen eisch, dat hij terdege met deze geestelijke anatomie (ontleedkunde) en physiologie (levenskunde) op de hoogte zij, de onderscheidene vormen van de krankheden der ziele hebbe nagespoord, en wete, hoe hij uit de volheid des heils in Christus voor elk onderscheiden ziektegeval de bijzondere geestelijke kruiden moet uitkiezen.

En hoewel natuurlijk niet in die mate, stellen we in betrekkelijken zin toch gelijken eisch aan mannen en vrouwen van hoogere ontwikkeling. Een arts of rechtsgeleerde, die om u glimlacht, als ge toont met

de eerste beginselen van de geneeskunde of de rechtsgeleerdheid niet bekend te zijn, behoorde zichzelven minstens evenzeer te schamen, als hij op geestelijk terrein de schromelijkste onkunde verraadt aangaande de gesteldheid van zijn ziel. Naarmate God talenten schonk, dient er met elk talent ook op geestelijk terrein gewoekerd. Er moet harmonie in ieder persoon bestaan, en naar gelang iemands blik verder reikt en zijn vermogens sterker zijn en zijn peillood dieper pleegt te zinken, behoort zoo iemand in gelijke mate ook beter ingeleid te zijn in de onderscheidingen der geestelijke dingen en de onderscheidene nooden der ziel. En het onloochenbare feit, dat men juist de kennis dezer onderscheidingen nog het meest bij eenvoudige vrome burgers vindt, maar geheel mist bij onze heeren en dames, wier armoê op dit terrein ook in orthodoxe kringen metterdaad ten hemel schreit, is te droef en te onrustbarend, om niet openlijk te worden betreurd.

Kennis is macht, óók op geestelijk terrein, en de kennis, die op dit geestelijk terrein tot het genezen van vele wonden in staat stelt, is niet de schijngeleerdheid, die in vreemde woorden heil zoekt, of zich uitput in allerlei critiek op de waarheid van Gods Woord en thuis is in allerlei wijsgeerige beschouwingen, waar een ziel bij doodhongert, omdat ze haar niets dan steenen bieden, maar alleen dat diepe, doorgaande onderzoek van Gods Woord en van Gods werk in de zielen der menschen, waardoor ge metterdaad *studie* toont gemaakt te hebben van wat uw arbeidsveld in Gods kerk zal zijn.

Schromelijk zwaar zal dan ook de verantwoording van onze geestelijke leidslieden zijn, die én aan de hoogeschool én op de catechisatie deze echte geestelijke kennisse opzij hebben geschoven en er allerlei critiek en apologetiek voor in de plaats boden. Er is de laatste dertig jaren aan onze hoogescholen geen studie meer van dien aard geweest en ook op onze catechisatiën is ze meerendeels nog altoos gebannen. Zoo raakte de kennisse weg, de prediking werd eentonig en o, zulk een groot en aanmerkelijk deel der gemeente kwam om.

Het werk *van den Zoon,* het *voorwerpelijke* werk van den Zoon althans, daar had men oog en oor voor, maar juist het werk *van den Heiligen Geest* is veronachtzaamd en verwaarloosd, en tengevolge van dit verzuim is het geestelijk peil in onze kerken helaas, derwijs gedaald, dat men nog beweren durft »den Christus en dien gekruist te prediken", waar misschien hoogstens één enkel derde van de volheid der genade, die in Christus Jezus is, wordt gekend en geëerd.

Om van het werk van den Heiligen Geest in de enkele personen te kunnen spreken, moeten wij dus wel van dit pad der algemeenheden afgaan, aan deze oppervlakkigheden den rug toekeeren, en op gevaar af, dat de oppervlakkige lieden ons voor „schoolsche drijvers" houden, afdalen in de onderscheidingen en bijzonderheden en ontledingen, waardoor ten deze alleen een helder en klaar inzicht mogelijk is.

Daartoe nu zal noodig zijn, dat we elke bijzondere werking van den Heiligen Geest afzonderlijk bespreken, en zijn werkingen op de onderscheidene deelen van ons wezen in zijn onderscheidene toestanden uit elkander warren. En juist nu om dit te kunnen doen, is onmisbaar, wat we in den aanvang van dit artikel zeiden, t. w., dat we ons eerst een echt Bijbelsch begrip pogen te vormen van den toestand, waarin de Heilige Geest een te bewerken persoon vindt.

We zeggen een te bewerken persoon, en niet uitsluitend een persoonlijk verkorene, niet alsof we die werking ons onverschillig voor verkorenen en niet-verkorenen dachten. Integendeel. De Heilige Schrift leert wel, dat God zijn *natuurlijke* zon doet opgaan over boozen en goeden en uit zijn *natuurlijke* wolken regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen. In het rijk der natuur is alle goed, dat van den hemel komt, *gemeenschappelijk*. Maar dat dit in het rijk der genade *niet* alzoo is, toont de Heilige Schrift op elke bladzijde en wordt aldoor in de ondervinding bevestigd. De »Zon der *gerechtigheid*" is *niet* voor allen gelijkelijk opgegaan, maar heeft zeer onderscheidenlijk den één beschenen, waar de ander in het donker tasten bleef, en de malsche druppelen van den regen *der genade* zijn volstrekt *niet* op aller ziel even rijk en vol neergekomen, maar hebben het hart des éénen gedrenkt, terwijl het hart des anderen er ganschelijk van verstoken bleef.

Wel terdege moet de werking van den Heiligen Geest op de personen, die verkoren zijn, dus hoofdzaak blijven. Maar toch dit is niet *al* het werk van den Heiligen Geest op enkele personen. De Christus is gezet ook tot *een val* voor velen in Israel, en ook daar waar de Christus ten val wordt, is het de Heilige Geest, die door zijn getuigenis dit uitwerkt. Niet alleen de reuke des levens ten leven, maar ook de reuke des doods ten doode komt aan de ziel toe krachtens de inwerking van den Heiligen Geest. Dit is het, wat de heilige apostel zegt van de jammerlijk ongelukkigen »die de gave des Heiligen Geestes ontvangen hadden", en toch weer zijn »afgevallen".

Ook op de werking van den Heiligen Geest in hen, die in Christus *niet* hun opstanding, maar een rotssteen der ergernis vinden, dient dus acht genomen, en de toestand van een zondaar op het oogenblik, dat

deze werkingen van den Heiligen Geest, hetzij ter behoudenis, hetzij ter verstokking een aanvang nemen, dient ons dus helder voor oogen te staan.

Toch spreekt het vanzelf, dat we den toestand van den mensch in den staat der gevallenheid hier ter plaatse niet in al zijn omvang en diepte ter sprake kunnen brengen. Dit zou een geheel opzettelijk onderzoek vorderen. Veel dient hier dus eenvoudig gesteld en ondersteld, wat misschien elders zijn nadere toelichting vindt. Genoeg voor ons doel, bijaldien het ons maar gelukken mag, zulk een duidelijke voorstelling van den toestand des zondaars te geven, dat de lezer ons verstaan kunne, als we dan verder van de werking des Geestes op dien zondaar spreken gaan.

Onder »zondaar" verstaan we nu den mensch, gelijk hij thans *van nature* is, en in die natuur verkeert en uit die natuur leeft, zonder inwerking van genade, en in dien staat nu zeggen we, dat zijn algemeene toestand niet anders kan noch mag beschreven dan als een toestand van *dood*. Dood in de zonde en misdaden. Dood als vervreemd van het leven Gods. Dood als geheel verdorven en machteloos, verzondigd en dus verdoemelijk in zichzelven.

Dood niet alleen in zichzelven, maar zóó, dat hij tevens midden in den dood ligt, en steeds dieper in den dood verzinkt, die, komt er geen stuiting, zich aldoor in oneindig dieper kolken onder hem opent en den afgrond van den eeuwigen dood voor hem ontsluit.

Dit is de wortelgedachte, het moederbegrip, het hoofddenkbeeld, waar heel zijn staat in ligt uitgedrukt. Door één mensch is de zonde in de wereld gekomen en door de zonde *de dood,* en die dood is tot *allen* doorgegaan. Aller zonde bezoldiging is *de dood*. De zonde, voleind zijnde, baart *den dood*. En om in anderen staat over te gaan moeten we *uit dien dood* overgaan in het leven.

Maar dit algemeen begrip van dood dient onderzocht, behoort ontleed, moet in zijn afleiding nader gekend worden, en om tot dit dieper inzicht te kunnen geraken, dient allereerst voor ons vast te staan, wat er in den mensch was, eer hij in den dood ging, en wat hij dus door dien dood verloor.

IV.

BEELD EN GELIJKENIS.

> Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis.
> Gen. 1 : 27.

Heerlijk en verrukkelijk is de uiting van 's Heeren lippen, waarmeê de schepping en het ontstaan van *den mensch* wordt ingeleid. Er zou een wezen komen, geschapen *naar Gods eigen beeld.* »En", staat er, »God schiep den mensch naar zijnen beelde, naar den beelde Gods schiep Hij hem".

Wat ligt in deze bezielende, verheffende woorden opgesloten? Wat hebben we onder dit geschapen zijn naar den beelde Gods te verstaan?

Nog onlangs is dit uiterst belangrijk punt ter sprake gebracht door den bekenden hoogleeraar Ed. Böhl van Weenen, wiens oordeel hierop neerkwam, dat we lezen moesten alsof er stond, dat de mensch *in* het beeld en niet naar het beeld van God geschapen is; dat dus het beeld van God niet gezocht moest worden in des menschen natuur of wezen, maar buiten den mensch in God, en dat alsnu de mensch in dat beeld was ingezet, in het licht van dat beeld was ingeplaatst, en derhalve, zoolang hij in dien stand bleef, in dat beeld Gods verkeerde en wandelde. Ging hij daarentegen uit den glans van dat beeld weg, dan viel hij, en behield niets over dan zijn eigen natuur, die vóór en na den val, naar deze hoogleeraar beweert, dezelfde bleef.

Toegekomen aan het bederf onzer natuur, willen we op dit oordeel van den ook door ons zeer hooggeschatten Weener hoogleeraar uitvoeriger critiek geven; te meer, daar we vast overtuigd zijn, dat Dr. Kohlbrügge, wiens gedachte Dr. Böhl hierin waant weer te geven, deze voorstelling niet zou hebben beaamd, maar weersproken. Thans echter zij reeds uitgesproken, dat we met de schepping *in* een beeld, dat *buiten* 's menschen natuur omgaat en *buiten* zijn wezen blijft, ons niet vereenigen kunnen; in dit gevoelen een gedeeltelijken terugkeer naar Roomsche dwaling zien; en het bloot negatieve karakter der zonde, waarop deze geheele voorstelling rust, den Weener hoogleeraar *niet* kunnen toegeven.

Liefst hadden we uit dankbaarheid voor het vele uitnemende, wat we van dezen hoogleeraar ontvingen, dit punt onbesproken gelaten, maar juist de hooge achting, die we hem toedragen, verbiedt ons dit. Hij toch is onder de Duitsche hoogleeraren de eenige gereformeerde, wiens

woord daarom te hooger gezag heeft bij allen, die in Duitschland voor de gereformeerde belijdenis nog hart hebben. En wijl nu de logische consequentie, waarmeê Dr. Böhl dit zijn denkbeeld doorzette en doordreef, naar onze innige overtuiging de gereformeerde belijdenis op zeer bedenkelijke wijze wondt, mag, waar hij zijn ongereformeerd en geheel afwijkend gevoelen niet terughield, ook het protest der aloude belijdenis tegen het invoeren van deze nieuwigheid niet achterwege blijven.

En nu zou men zeer zeker, daar toch *de Heraut* in Duitschland slechts weinig gelezen wordt, zich kunnen afvragen, waarom dit punt dan hier ter plaatse dient besproken, maar ook deze bedenking zal bij nadere overweging spoedig wijken. Immers het boekske over *De Vleeschwording des Woords*, waarin de hoogleeraar Böhl deze voorstelling van het beeld Gods aanprees, is ook hier te lande door enkele volgelingen van Dr. Kohlbrügge met zekere voorliefde verbreid; het is bij een Hollandsche firma opzettelijk verkrijgbaar gesteld en poogt dus wel terdege onder de vrienden van Dr. Kohlbrügge ingang te vinden.

Dit nu smart ons. Geheel deze theorie omtrent het beeld Gods loopt er toch op uit, om eenerzijds omtrent de vleeschwording des Woords, en anderzijds omtrent het werk der heiligmaking denkbeelden op naam van Dr. Kohlbrügge te verspreiden, die dezen uitnemenden kerkleeraar in onverzoenlijken strijd zouden brengen met de belijdenis der gereformeerde kerken. En waar nu reeds zooveel op naam van dezen »rechtvaardige in zijn geslachten," dien we hebben liefgehad en nog liefhebben na zijn sterven, door welmeenende, maar niet altoos even voorzichtige volgelingen wordt rondgevent, zou het ons leed doen, indien er door dit werk van Dr. Böhl een duurzame klove ging gapen tusschen de nagedachtenis van dezen prediker der gerechtigheid en de belijdenis onzer vaderen.

We meenen daarom veiligst te gaan, indien we eerst de belijdenis onzer vaderen te dezen uiteenzetten, om daarna aan te toonen, waarom de nieuwe voorstelling, die men ons aanprijst, met de openbaring van Gods Woord niet kan bestaan.

Wie het scheppingsverhaal van Genesis als stellige openbaring van den Heiligen Geest leest, belijdt, dat hij op elke uitdrukking van dit verhaal aan kan. Wie dat niet belijdt, heeft dus in het gesehil, dat ons thans bezig houdt, geen recht van meêspreken.

Mannen, die gelijk vele ethische godgeleerden in onze dagen, van

oordeel zijn, dat het scheppingsverhaal *niet* letterlijk, gelijk het daar staat, op het gezag van den Heiligen Geest rust, stellen zichzelven buiten het geding.

Want immers, als ik spreken ga over de woorden: »God zeide: Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis," dan moet ik, om ernstig te handelen en geen spel met woorden te spelen, zelf allereerst overtuigd zijn, dat God de Heere, voor Hij tot het scheppen van den mensch overging, deze woorden metterdaad gesproken heeft.

Zeg ik dus met de jongere ethischen, dat dit scheppingsverhaal *niet* een rechtstreeksche mededeeling van den Heiligen Geest bevat, maar slechts den vorm aangeeft, waarin een door den Geest bezield man zich de schepping heeft *voorgesteld,* dan valt er uit zulk een zeggen ook niets af te leiden. Dan toch weet ik volstrekt *niet,* dat God alzoo sprak. Dan weet ik alleen, dat een vroom man die gedachten aan God heeft *toegedicht,* Gode deze woorden op de lippen heeft gelegd, en daarmeê dus aangaf, hoe hij zich de toedracht van 's menschen schepping duidelijk maakte.

Wel sta dus op den voorgrond, dat we ook nu van de onfeilbaarheid der Heilige Schrift uitgaan; ook in Gen. 1 : 27 een rechtstreeksch getuigenis van den Heiligen Geest zien; en er dus zeker op gaan, dat God Almachtig metterdaad, eer Hij tot de schepping van den mensch overging, deze woorden alzoo gesproken heeft.

Alleen op dien grond heeft de bepaalde uitdrukking: »Naar ons beeld en naar onze gelijkenis," dan ook beslissend gezag voor ons. Buigende voor het gezag des Woords, belijden we, dat de mensch naar Gods beeld en naar Gods gelijkenis metterdaad geschapen is.

In verband met het overige scheppingsverhaal gezet, toont ons deze uitdrukking al aanstonds, dat de Heilige Geest met deze woorden een scherpe grenslijn trekt tusschen al wat vóór den mensch geschapen wierd en de schepping van den mensch zelf. Ook in het overige, dat geschapen wierd, blonk de heerlijkheid des Heeren, want Hij zag, dat het goed was. Ook al hetgeen vóór den mensch geschapen wierd, was uitvloeisel van den raad Gods. En ook in alles wat vóór den mensch tot aanzijn wierd geroepen, werd een goddelijke gedachte verwerkelijkt. Maar nu het aan den mensch toekomt, is er iets bijzonders, iets meerders, iets rijkers, en dat hoogere en heerlijkere wordt nu uitgedrukt met te zeggen: »Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis."

De algemeene zin, de meest algemeene beteekenis van deze woorden is derhalve, dat de mensch een ander soort wezen is, dan alle andere wezens, die God schiep; dat zijn wezenssoort edeler, rijker, heerlijker was,

den al het overige; en wel bepaaldelijk, dat deze hoogere heerlijkheid van den mensch boven al het geschapene gezocht moet *in den inniger band* en in *de nauwere betrekking*, waarin de mensch tot zijn Schepper stond.

Die nauwere betrekking en die inniger band blijkt uit de woorden »beeld" en »gelijkenis". Bij alle overige scheppen toch *spreekt* de Heere en het is er, Hij *gebiedt* en het staat er. Er is dus niets dan een *gedachte* in Gods raad, een *wil* om die gedachte te verwerkelijken, en een *uiting* van zijn almogende kracht om dien wil door te zetten. Maar meer ook niet; en als alle dingen geschapen zijn liggen, ze *buiten* Hem en staan als *tegen* Hem over.

Maar heel anders nu is het met de schepping van den mensch. Nu toch is er ook zeer zeker een gedachte Gods, en ook die gedachte komt uit Gods raad, en met almogende kracht wordt die gedachte verwerkelijkt, maar nu staat dit nieuwe schepsel bovendien *in verband met Gods beeld*.

Iemands »beeld" nu is naar de bij alle volk en in alle hemelstreek geldende beteekenis van dit woord zulk een samenvatting van de trekken van zijn wezen, dat dit wezen er in ligt uitgedrukt. Neem welk beeld ge wilt, een geteekend beeld, een geschilderd beeld, een door lichtdruk verkregen beeld, een zinnebeeld of zedebeeld, een standbeeld of een denkbeeld, altoos wil dit zeggen, dat ge de trekken saamvat, die iemands wezen uitdrukken. Een denkbeeld vat die trekken saam op het veld van ons denken; een standbeeld drukt die trekken in marmer of brons uit; een lichtbeeld op een chemisch bewerkte plaat; een gewoon portret op een stuk papier; maar onder wat vorm en op wat wijs ge het ook uitdrukt, *dit* blijft altoos het wezenlijke, dit het eigenlijke, waardoor iets een »beeld" vormt, t. w. dat er de trekken van het wezen zoo in zijn saamgevat, dat ge, het beeld ziende, het wezen zelf voor uw geest voelt komen.

Van die vaste, stellige beteekenis van het woord »beeld" mogen ook wij dus niet aflaten.

Nu is intusschen zulk een beeld bijna nooit volkomen. Schier altoos is het beeld onmachtig om het ware, eigenlijke wezen en het leven in dat wezen zuiver uit te drukken. Zulk een beeld kan dus of zeer onvolkomen zijn of tot op zekere hoogte met volkomenheid het wezen weergeven. Maar ook waar het dit wezen slechts op zeer gebrekkige wijze teruggeeft, blijft het toch altoos het beeld, zoolang er ten minste personen zijn, die, dit beeld ziende, er het wezen in herkennen; ook al vullen ze dit dan gedeeltelijk uit hun gedachten aan.

Maar juist dit laatste noopt ons dan ook tot een gewichtige opmerking. Is het toch waar, dat wij soms aan een stuk van een portret den persoon nog herkennen, en dat te beter naar gelang we den persoon, wiens dat portret is, beter en levendiger gekend hebben, dan blijkt daaruit, dat er ook een *zielebeeld* van zulk een persoon bestaat, d. w. z. een beeld van zijn wezen, dat niet op papier staat, noch ook in marmer geboetseerd is, maar dat door ons oog gephotographeerd is *in onze ziel.* Het is dat beeld, waar onze rijke verbeelding meê handelt, en maakt, dat we een persoon *voor ons kunnen halen*, als hij afwezig is, ook al missen we zijn portret. Thans acht men zich door de photographie van die teedere zielswerkzaamheid der liefde ontslagen. Men hangt de beelden van zijn omgeving aan zijn wand, in plaats van in zijn ziel op, terwijl men vroeger aan die eindelooze portrettenwoede nog gespeend, elkander eens wat dieper in de oogen keek, wat meer op het wezen der personen lette, en alzoo zelf door een teedere zielswerking deed, wat thans de photograaf doet voor ons.

Maar ook al nam de rijkdom onzer zielsbeelden af, toch vat en voelt ieder, dat er zulke zielsbeelden *zijn,* en dat eigenlijk elk herkennen van iemand op zijn portret of aan zijn borstbeeld alleen mogelijk is, doordien er flauw of scherp een beeld van zijn wezen *in ons* is.

Hoe nu komen we aan zulk een beeld van de personen, in wier midden we leven. Griffen we dat zelf in onze ziel, of wel, wordt dat door henzelf in onze ziel geworpen? En dan moet het antwoord zeer stellig luiden: het laatste. Een persoon, dien wij aanzien, teekent vanzelf zijn beeld op het netvlies van ons oog en zoo daalt het van hem in onze ziel. We *maken* dus zijn beeld niet, wij *vormen* zijn gelijkenis niet maar het is de persoon zelf, die zijn beeld in onze ziel *inwerpt.*

Het is hiermee evenals met de photographie.

Wanneer gij bij een photograaf voor zijn machine gaat zitten, dan doet die machine niets, en de photograaf doet niets, maar het is uw eigen gelaat, het zijn de trekken van uw eigen oog en mond en kin, die het beeld op de lichtplaat tooveren. En zoo nu ook is de persoon, die een beeld van u ontvangt, eigenlijk *lijdelijk*, maar *werkt* de persoon, wiens beeld in zijn ziel valt.

Wil men dus de zaak in haar diepst nemen, dan draagt ieder mensch zijn eigen beeld aan, in en op zijn eigen gelaat, en het is dit zijn eigen beeld, dat hij in de ziel van zijn vriend of op de lichtplaat van den kunstenaar werpt. Dat beeld bestaat uit *trekken*, maar is *meer* dan die trekken, want het is die geheel bijzondere uitdrukking, die in de *saamvatting* dezer trekken, het gansch eigenaardig wezen van dien persoon naar buiten laat treden.

Wie in de zon gaat staan, zoodat zijn schaduw zuiver op den wand valt, maakt en vormt zelf die schaduw, naardat zijn eigen beeld en zijn eigen gelijkenis is. Verwijdert hij zich dan, dan verdwijnt zijn beeld op den wand weder, en alleen zoolang hij die schaduw zelf naar zijn beeld *maakt*, is het op het muurvlak zichtbaar. Ook wij kunnen dus metterdaad dingen naar ons eigen beeld en onze eigen gelijkenis maken, en we doen dit zoo dikwijls we de uitdrukking van ons wezen op volkomene of ook op hoogst onvolkomene wijze op iets, dat buiten ons is, te voorschijn roepen, of, als bij het zielsbeeld, in iets, dat buiten ons is, begraven.

En keeren we na deze voorloopige opmerking nu tot Gen. 1 : 27 terug, dan wordt reeds terstond zóóveel ons duidelijk, dat er onderscheid bestaat tusschen het beeld Gods, *waarnaar* we geschapen zijn, en het *beeld Gods*, dat dientengevolge aan ons zichtbaar wierd. Een ander is het beeld Gods, waarvan de Heere zei: »Laat ons daarnaar den mensch scheppen", en een ander het beeld Gods, dat tengevolge van dit besluit in ons tot stand kwam. Het eerste was het beeld Gods, waarnaar geschapen wierd; het andere het beeld Gods, dat in ons geschapen wierd. En ter voorkoming van verwarring is het dus strikt noodzakelijk, dat we deze beide wel uiteen houden.

Het beeld Gods, *waarnaar* God den mensch schiep, bestond er natuurlijk reeds, eer Hij den mensch naar dat beeld tot aanzijn riep. Anders toch hadde God de Heere niet naar dat beeld kunnen scheppen.

En vragen we nu, wat dan dit *beeld* en *deze gelijkenisse* Gods was, dan kan het niet vreemd schijnen, dat velen daarbij aan den Christus hebben gedacht, die met zooveel nadruk genoemd wordt: »het Beeld des onzienlijken Gods", en aldus »het uitgedrukte Beeld is zijner zelfstandigheid". Niet weinigen hebben zich in die voorstelling dan ook vastgezet. En toch, met onze beste leeraars meenen ook wij dit te moeten weêrspreken. Immers de uitdrukking: »Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis" is met deze voorstelling in strijd. Dit zeggen toch laat kwalijk een anderen zin toe, dan dat het gesproken is door den Vader tot den Zoon en den Heiligen Geest. Want wel kennen we de verklaring, dat het gezegd zou zijn tot Gods engelen; maar dit gaat niet op, daar de mensch volstrekt niet naar der *engelen* beeld geschapen wierd. En ook kennen we de verklaring, dat het gezegd zou zijn door den Heere tot zichzelven, als bijwijze van opwekking van zijn eigen voornemen; maar alsdan zou het meervoud »ons" een meervoud van majesteit zijn, gelijk ook koningen in het meervoud spreken, en dit kan weer niet, daar er aanstonds in het enkelvoud volgt: »En God

schiep den mensch naar *zijn* beeld". We blijven daarom vasthouden aan de beproefde verklaring, die de kerk van Christus in al haar vroedste en vroomste leeraars van dit zeggen gaf, en verstaan er onder, dat de Vader tot den Zoon en den Heiligen Geest sprak: »Laat ons menschen maken naar *ons* beeld en naar *onze* gelijkenis", en dat daarop de eenheid der drie Personen zich uitspreekt in het zeggen: »En God schiep den mensch naar *zijn* beeld". Maar is dit zoo, dan kan het beeld Gods, waarnaar God Drieëenig den mensch schiep, ook niet de Zoon zijn. Of hoe zou de Vader tot den Zoon en den Heiligen Geest spreken kunnen: »Laat ons menschen maken naar den Zoon!"

Het »beeld Gods", waarnaar de mensch geschapen is, kan dus niet anders beteekenen dan zulk een saamvatting van de trekken van het Wezen Gods, als waarin dat Wezen zich volkomen uitsprak. En overmits nu God zelf alleen zijn eigen goddelijk Wezen zich voor kan stellen, zoo volgt hieruit, dat onder het beeld Gods, waarnaar de mensch geschapen wierd, te verstaan zij: De uitdrukking van het Wezen Gods, gelijk die in het eigen bewustzijn des Heeren aangaande zichzelven bestond en eeuwiglijk bestaat.

Gelijkenis en beeld nemen we daarbij als eensluidend. Niet alsof er niet zeer wel een onderscheid tusschen beide ware uit te denken, maar omdat er in vs. 27 terstond op volgt: »God schiep den mensch naar zijn beeld, naar den beelde Gods schiep Hij hem", zonder dat er van »gelijkenis" meer gerept wordt. En met name dient dus de onware meening bestreden, alsof het »beeld" Gods op onze ziel en de »gelijkenisse" Gods op ons lichaam zou doelen. Want ook al geven we grif toe, dat de trekken van het beeld Gods, door den onverbrekelijken saamhang van ziel en lichaam ook in ons lichaam moeten nawerken (dien tempel Gods!), zoo ontbreekt er toch alle recht of aanleiding om aan zulk een gewaagde onderscheiding tusschen beeld en gelijkenis voet te geven.

Zoo blijft dus het beeld of de gelijkenisse Gods, waarnaar we geschapen zijn, de uitdrukking van het Wezen Gods, gelijk die in Gods eigen bewustzijn aangaande zichzelven bestaat, en komen we eerst nu derhalve tot de tweede quaestie: Wat er nu in den mensch was of is, wat maakte, dat hij naar dat beeld geschapen was.

V.

OORSPRONKELIJKE GERECHTIGHEID.

> Want in Hem leven wij, bewegen wij ons en zijn wij; gelijk ook eenigen van uwe poëten gezegd hebben: Want wij zijn ook zijn geslacht. Hand. 17 : 28.

Het is een eigenaardig kenmerk van de gezuiverde of gereformeerde belijdenis der waarheid, dat zij dieper dan eenige andere belijdenis *den zondaar* in het stof vernedert, en toch hooger dan eenige andere belijdenis *den onzondigen mensch* verheft.

Op den mensch als mensch te smalen druischt in tegen Gods Woord. Wat neergeworpen moet, wat bestraft moet en innerlijk verbrijzeld, is *de zondaar*, de *gevallen* mensch, de mensch, die *ophield* waarlijk mensch te zijn. Maar de mensch in zichzelf; de mensch, gelijk God hem schiep; de mensch, gelijk hij naar Gods bestemming zijn moest, en gelijk hij door de almacht der genade in den uitverkorene zich eens weer toonen zal, die mag door niemand veracht, die moet door een ieder geprezen worden, want God heeft den mensch naar zijn eigen goddelijk beeld gemaakt.

Juist omdat de mensch zoo hoog stond, was zijn val zoo diep. Ware hij niet dat allervoortreffelijkste wezen geweest, dan had hij nooit die diep verfoeilijke zondaar kunnen worden. De uitnemendheid van den onzondigen mensch is juist de bron, waaruit de verdoemelijkheid van den gevallen mensch opwelt.

Men zegge dus niet, dat eerst deze hoog verlichte eeuw het wezen des menschen naar waarde gewaardeerd en verheven heeft, en dat onze belijdenis aan de waardij van den mensch tekortdoet. Met al haar opvijzeling en lofverheffing heeft onze eeuw nog nooit een heerlijker getuigenis aangaande het wezen van den mensch kunnen uitdenken, dan dat majestueus getuigenis van de Heilige Schriftuur, dat God den mensch schiep naar zijn eigen beeld. En ons protest tegen het roepen onzer eeuw is dan ook volstrekt niet, dat zij den mensch *te hoog*, maar omgekeerd, dat zij hem *veel te laag* stelt. En dan voorts tegen haar zinneloos beweren, alsof dat uitnemend heerlijke niet slechts van 's menschen wezen in zijn oorspronkelijke schepping, maar ook nog van den *zondaar* in zijn *gevallen* toestand gold.

Zie, wanneer ge in een heerlijke lustwarande u hadt overgegeven aan de verheffende neiging om prachtig bloemgewas in open veld te kweeken, en er was nu op een oogenblik des jaars, toen alles in volle schittering van kleuren en van geuren blonk, een schriklijk onweder losgebarsten, en met dat onweder rukwind na rukwind op uw bloembedden gevallen, en na die windstooten felle hagelslag, en na den hagel een plasregen, die alle slijk en modder tegen uw geknakte en ontdane bloemgewassen had opgespat; wat, bid ik u, zoudt ge dan wel zeggen van een vleiend vriend, die, den volgenden morgen uw bloemtuin met u doorstappend, u met het leukste gezicht zeggen dorst: »Wat hebt ge toch prachtige bloemen! Wat zijn uw bloembedden toch schoon!"

En toch, dat nu juist is het, wat onze eeuw doet. Ze wandelt door een gaarde van menschenkinderen, waarin alles door den onweerslag der zonde geknakt en verflenst wierd en nu onder het opgespatte slijk als overdolven ligt; — en van *die* gaarde der menschenkinderen roept ze nu telkens in hoogmoedige verrukking uit: »Wat zijn die menschen toch heerlijke wezens! Hoe voortreffelijk en schoon!"

En gelijk nu een goed bloemist in zulk een oogenblik antwoorden zou: »Lieve vriend, noemt ge dát schoon? Neen, waarlijk, wat ge nu ziet, is *niets;* maar o, dan hadt ge dien bloemhof gisteren eens moeten zien, eer dat booze weer er insloeg; toen, ja, toen zoudt ge genoten hebben!" — zoo roepen ook wij aan onze eeuw toe: »Noemt ge *dezen* mensch, dien *gevallen* mensch schoon? We zeggen u, dat hij niets, des aanziens niet waard is; maar wilt ge van den mensch in zijn heerlijkheid spreken, o, zing dan den lof van den mensch, zooals hij was, *eer de zonde in hem sloeg*, toen hij nog schitterde in al de heerlijkheid van het beeld, waarnaar God hem schiep."

Door te belijden, dat de mensch naar Gods beeld geschapen is, stellen we den mensch dus *zeer* hoog; zoo hoog, dat hij niet hooger gesteld worden kan. Want, merk er wel op, er is slechts één ding, dat nog hooger is; en dat is, niet naar Gods beeld geschapen, maar *zelf God te zijn*. En zie, zoodra de mensch daar de hand nu naar uitstrekt, dan ontrukt hij zichzelven opeens al zijn heerlijkheid, want zelf God te willen zijn, dat is juist zijn verfoeilijke zonde.

En merkt men hiertegen op, dat toch ook in het paradijs de regel onveranderlijk bleef doorgaan, dat God alleen groot en alle schepsel niets voor Hem was, dan zij geantwoord, dat wie geschapen is naar den beelde Gods, juist alleen in het zijn van *afschijnsel* zijn lust en eere zoekt, en dus nooit voor noch tegenover God wil zijn.

Dat sta dus vast; ten eerste, dat de oorspronkelijke mensch zoo aller-

heerlijkst en allervoortreffelijkst was, en dat daarentegen en juist daarom de gevallen mensch zoo allerverachtelijkst en allerellendigst is.

Slechts blijft hierbij nog één vraag openstaan, namelijk deze, of de gevallen mensch het beeld van God al dan niet verloor.

Dit is een zeer gewichtig vraagstuk, dat invloed heeft op geheel onze beschouwing van den mensch, en dat dus eenigszins nader dient toegelicht. En dat te meer, omdat de meeningen der belijders te dezen opzichte lijnrecht tegenover elkander staan. De een zegt: »Ook na den val heeft de mensch, zij het ook slechts in »kleine overblijfselen", dat beeld nog behouden"; terwijl de andere u verzekert: »Door den val heeft de mensch het beeld Gods ganschelijk verloren."

Om in deze teedere quaestie nu alle misverstand af te snijden, dient men zich er eerst rekenschap van te geven, of geschapen zijn naar het beeld Gods alleen maar doelt op *de oorspronkelijke gerechtigheid*, waarin de mensch geschapen was, dan wel, of dit geschapen zijn naar Gods beeld zich ook uitstrekt tot *de natuur des menschen*, die met deze oorspronkelijke gerechtigheid bekleed was.

Bestond dit ingeschapen beeld Gods alleen in de oorspronkelijke gerechtigheid, dan natuurlijk viel dit beeld met de zonde *geheel* en *volstrektelijk* weg, want door den val heeft de mensch deze oorspronkelijke gerechtigheid in den meest beslisten en stelligen zin *ganschelijk* verloren.

Daarentegen, ligt dit beeld Gods ook afgedrukt *in 's menschen wezen*, in zijn *natuur*, in zijn *bestaan* als mensch, dan spreekt het vanzelf, dat dit beeld nooit geheel weg *kan* gaan; want hoe diep ook ontzonken, toch blijft de gevallene altoos een gevallen *mensch*.

Wie nu meenen mocht, dat we dus in den zondaar toch altoos nog iets stellen, waardoor hij voortreffelijk in éénig opzicht zou zijn, vergist zich volkomen; en om dit nu helder en duidelijk te doen uitkomen, voegen we er aanstonds bij, dat, als het oordeel zal voleind zijn en de verlorenen hun eeuwige straf zullen zijn ingegaan, zelfs de diepst verdoemde van allen nog in aller eeuwen eeuwigheid altoos datzelfde iets in zich zal houden, waaruit blijkt, dat hij eens naar Gods beeld geschapen wierd.

Zelfs aarzelen we niet om de meening onzer vaderen te onderschrijven, dat, bijaldien ook elke engel, en dus ook de duivel, oorspronkelijk naar Gods beeld geschapen is (wat de Heilige Schrift ons evenwel niet stellig leert), dat alsdan de duivel zelfs, gelijk hij nu tot Satan geworden is, nog in zijn diepe duivelschheid iets van de trekken van het beeld van God vertoont.

Hoe is dit nu bedoeld?

Natuurlijk niet bedoeld in den zin, alsof er na den val in den mensch nog eenige wil, eenige kennis, eenige zin ten goede ware overgebleven; en zij, die op den preekstoel of in geschrift iets dergelijks uit de »kleine overblijfselen" van art. 14 onzer Confessie hebben afgeleid, hebben daarmeê op hoogst schuldige wijze de duidelijke woorden van dat artikel verdraaid. Immers wel wordt in dat artikel erkend, dat er »kleine overblijfselen" in ons bleven, maar er volgt onmiddellijk op: »*al* het licht, dat in ons is, is in *duisternis* verkeerd"; er gaat vooraf, dat de mensch »in *al* zijn wegen goddeloos, verkeerd en verdorven is geworden"; dat hij »zijn *geheele* natuur heeft verdorven." Nooit kunnen noch mogen dus die kleine overblijfselen verstaan worden, alsof er in den zondaar nog eenige kracht of wil of zucht ten goede overig ware. Neen, neen, van nature is een zondaar in zijn gevallen natuur gansch verdoemelijk; en er kan, gelijk datzelfde artikel 14 aan het slot zoo schoon belijdt, er kan nooit in één eenig zondaar »ook maar eenige wil den wille Gods gelijkvormig zijn, of deze is uit genade door Christus in ons gewrocht, naar luid zijn heerlijk zeggen: Zonder Mij kunt gij *niets* doen!"

Afgeweerd is hiermeê dus elk vermoeden, alsof we in den zondaar ook nog maar iets goeds zochten. Met de Schrift van Oud en Nieuw Verbond belijden we veeleer: »Daar is *niemand* rechtvaardig, *ook niet één*; daar is *niemand* verstandig; er is *niemand* die God zoekt. *Allen* zijn zij afgeweken; *te zamen* zijn zij onnut geworden; daar is *niemand,* die goed doet; daar is er ook niet *tot één toe*."

Maar hoe dit dan te rijmen? Hoe dit saam te nemen? Dat eenerzijds de zondaar niets, volstrekt niets meer heeft, dat goed of op eenige manier prijslijk is, en dat anderzijds die zondaar toch altoos nog in zich draagt de trekken van Gods beeld.

Neem, om dit u duidelijk te maken, een paar vergelijkingen uit het zichtbare.

Stel b.v. ge hadt twee paarden, het eene een gewoon karrepaard, waar geen druppel edel bloed in zat, en het andere een Arabische hengst van het edelste ras. Denk u nu, dat die beide dieren elk op hun beurt dol worden; van welk dier beide dieren zoudt ge dan meer gevaar duchten, van dat karakterlooze trekdier, of van dat wilde, edele ros? En ge antwoordt immers terstond: »Voor dien hollenden hengst zou ik veel banger zijn." En waarom? Waarom anders, dan omdat juist dat edele bloed, nu in zijn tegendeel omslaande, zoo ontzettend in woede en ontembare wildheid uitbreekt?

Of wilt ge, denk u, dat ge twee klerken op uw kantoor hebt zitten, de eene een beste jongen, een sloof van een werker, maar wien de dom-

heid uit zijn oogen ziet; maar de ander een vlugge kop met doordringende oogen, door en door knap. En stel u nu voor, dat u de keus werd gegeven, om door één van die twee te worden bedrogen, zoudt ge dan niet dadelijk voelen, dat, als die vlugge knappe kop slecht wierd, *zijn* slechtheid te schrikkelijker voor u zou zijn, *juist omdat hij zoo knap was?* En overkwam u dat ongeluk, zoudt ge dan in en door al zijn slechtheid niet nog altoos dien trek van uitnemendheid, nu in zijn tegendeel omgeslagen, terugvinden?

En zoo nu is het altoos.

Geen gevaarlijker vijand van de waarheid Gods, dan iemand, die in zijn jeugd die waarheid door en door heeft leeren kennen, maar later de zerzenen tegen de prikkelen slaat. En als hij dan zoo bitterlijk tegen zijn God raast, zult ge telkens nog in zijn razen de trekken van zijn betere opvoeding en van zijn overvloediger kennis herkennen.

Satan, waarom anders is hij zoo machtig, dan juist omdat hij vóór zijn val zoo alleruitnemendst was? En zoo nu ook heeft de mensch, toen hij viel, niet zijn natuur *afgelegd*, niet zijn natuur als een kleed *uitgetrokken*, maar heeft zijn menschelijke, naar Gods beeld geschapen natuur *behouden*. Edoch, zóó behouden, dat hij ze in haar *tegendeel* deed omslaan en tegen God verdierf.

Het was er meê, om een ander beeld te gebruiken, alsof een oorlogschip midden in het gevecht de vlag van zijn koning strijkt en, den wimpel van 's konings vijand in top hijschend, nu tegen de vloot van zijn eigen vorst instuurt.

Dan boort zulkeen zijn schip niet in den grond; hij ontreddert zijn schip niet, maar zoekt het zoo gaaf en sterk mogelijk te houden. Maar.... met heel zijn schip doet hij nu juist vlak *het tegenovergestelde*, geheel *het tegendeel*, juist het *omgekeerde* van wat hij met dat schip en zijn bewapening *doen moest*.

Optimi corruptio pessima! zegt een spreuk der wijzen. Dat wil zeggen: Hoe uitnemender iets is, des te gevaarlijker wordt het, als het bederft. En een vlootvoogd, die de keus had om in het gevecht één van zijn schepen verraad te zien plegen, zou immers terstond zeggen: »Laat het dan mijn minst uitnemend schip zijn", en juist van het verraad van zijn *beste* schip zou hij het *meeste* vreezen.

Zoo gaat het dus door op elk gebied, dat het voortreffelijke, het uitnemende, het heerlijke van eenig ding of wezen, zoodra het in zijn tegendeel omslaat, niet wegvalt, maar, als we ons zoo mogen uitdrukken, *bij uitnemendheid slecht* wordt.

En aldus nu hebben we ook den val des menschen te verstaan. Hij

droeg vóór den val in zich een allerrijkste bewerktuiging, die door heilige aandrift gericht was op het allerheerlijkst doel. En nu hij omsloeg, bleef wel die bewerktuiging, dat rijke menschelijk apparaat, maar om nu door onheilige aandrift gericht te worden op een diep onheilig oogmerk.

Als we dus den mensch een oogenblik vergelijken mogen bij een scheepsromp met een kostbaar stoomwerktuig erin, dan zouden we zeggen willen: »Toen de mensch viel, werd die kostbare stoommachine niet uit hem genomen. Integendeel, dat kostbare werktuig is nóg in den mensch. Maar dat kunstige werktuig, dat vóór den val zich zuiverlijk in de gerechtigheid Gods bewoog, beweegt zich na den val in omgekeerde richting, en zoo hard als de mensch vóór den val naar de volzaligheid toestoomde, zoo hard stoomt hij nu naar zijn verderf, d. i. *van zijn God af.*"

Zoo voelt men, hoe juist het handhaven van dit werktuig in den mensch zijn val te schriklijker maakt en zijn verderf te gewisser, en hoe we alzoo deze beide nu in overeenstemming brachten, dat éénerzijds de trekken van al dat uitnemende in den mensch nog overig zijn, en toch anderzijds zijn verderf, komt er geen wedergeboorte, volstrekt gewis is.

Slechts zij men nu wel op zijn hoede, om in het beeld Gods twee dingen niet te verwarren. Door de schepping toch naar dat beeld Gods ontving de mensch volstrekt niet alleen dat heerlijke kunstige werktuig, dat we zijn menschelijke natuur noemen, maar werd hij ook tegelijk met volkomene zuiverheid op het zuiverst doel gericht, doordien God hem inschiep de oorspronkelijke gerechtigheid.

»God heeft den mensch goed en naar zijn evenbeeld geschapen" wil niet zeggen, dat Adam in staat van onschuld stond, overmits hij nog niet gezondigd had; en wil ook niet beduiden, dat Adam allen aanleg en alle gegevens in zich had om heilig te *worden,* allengs van trap tot trap in heiliger zin opklimmend; maar spreekt uit, dat Adam geschapen is in *ware gerechtigheid en heiligheid,* aanduidende niet de mate van zijn ontwikkeling, maar den staat, waarin hij gezet was. Dit was zijn oorspronkelijke gerechtigheid. Al zijn neigingen, al de uitgangen zijns harten waren dus volkomen. Hem ontbrak niets. Slechts dit ééne had hij minder dan Gods wedergeboren kinderen: zijn goed was nog verliesbaar, het hunne niet.

En stellen we nu die twee stukken van het beeld Gods naast elkander, ten eerste die innerlijke, kunstige bewerktuiging van 's menschen wezen als zoodanig, en ten tweede die oorspronkelijke gerechtigheid, waarin dat kunstig werktuig zich van nature bewoog, dan heeft de zonde veroorzaakt, dat die oorspronkelijke gerechtigheid ganschelijk weg is, en

dat dit kunstig werktuig alsnu ganschelijk in vlak verkeerde richting werkt, maar het wezen van dat werktuig bleef (ook al wierd het duchtig gehavend) juist om in het slechte te kunnen werken, ganschelijk wat het was.

Men moet dus niet zeggen: »De trekken van het beeld Gods vind ik bij den zondaar in nog enkele goede dingen, die hij overhield". Neen, maar de trekken van dat beeld, of, wilt ge, de nawerking van dat beeld zie ik *in alles* wat de zondaar uitricht; ja, tot zelfs van zijn *diepste* zonde moet gezegd: »*Hij zou niet zóó schriklijk kunnen zondigen, indien God hem niet naar zijn beeld geschapen had.*"

En zoo is het dan, dat de Heilige Schrift ons aan den eenen kant onderwijzen kan, dat de zondaren *allen* afgeweken en *samen* stinkende zijn geworden en *allen* de heerlijkheid Gods derven, en dat desniettemin dezelfde Schrift ons van den gevallen mensch kan zeggen, dat ook hij nog naar den beelde (Gen. 9 : 6) en naar de gelijkenisse Gods (Jac. 3 : 9) geschapen is.

VI.

ROME, SOCINUS, ARMINIUS, CALVIJN.

> En den nieuwen mensch aandoen, die naar God geschapen is, in ware gerechtigheid en heiligheid. Ef. 4 : 24.

Het kan den doordenker over het heilige waarlijk niet verwonderen, dat de belijders van de waarheid Gods ten allen tijde in geschil lagen over de klare en juiste beteekenis van het beeld Gods, waarnaar de mensch geschapen is.

Het geldt hier een uitgangspunt, waar de richting der her- en derwaarts loopende wegen bepaald wordt. De kleinste afwijking bij dit uitgangspunt loopt dus ten slotte op een geheel verschillende voorstelling van de waarheid uit. En zoo is het noodzakelijk, dat elk belijder, althans elk denkend en doortastend belijder, hier kieze.

Vier richtingen toch kunnen door hem, die van dit uitgangspunt verder wil, worden ingeslagen. Hij kan het pad volgen, waarop de Roomsche kerk, met name Bellarminus, voorgaat. Hij kan den zijweg inslaan, waarop Arminius en Socinus arm in arm wandelden. Hij kan den weg verkiezen, die door de meeste Luthersche godgeleerden, met name door Melanchton veiligst wierd gekeurd. Of eindelijk kan hij, op het Gereformeerde veldteeken afgaande, de richting houden, die afgebakend is door Calvijn.

Een Roomsche, een Arminiaansch-Sociniaansche, een Luthersche en een Gereformeerde meening over het goddelijk beeld, waarnaar onze God ons schiep! Beginnen we dan, met elk dezer vier meeningen kort en duidelijk te schetsen.

Romes opinie ga voorop.

Ze komt hierop neer, dat de oorspronkelijke gerechtigheid *niet* tot het beeld van God behoort, maar als een toegift der genade aan onze menschelijke natuur is toegevoegd. Dit komt dan, om met Bellarminus te spreken, hierop neer: 1° dat de mensch geschapen is, bestaande uit twee bestanddeelen, t. w. vleesch en geest; 2° dat deels ook op dit vleesch, maar toch hoofdzakelijk op 's menschen geest als de zetel van zijn zedelijk en redelijk bewustzijn, het beeld Gods is afgedrukt; 3° dat tusschen dit vleesch en dezen geest strijd bestaat, doordien het vleesch tegen den geest begeert; 4° dat derhalve de mensch van nature een neiging, een begeeren tot zondigen in zich draagt, maar die, als begeerte

op zichzelf genomen, nog geen zonde is, zoolang ze zichzelve niet toegeeft; 5° dat God de Heere aan den mensch nu oorspronkelijk als genadegift, buiten zijn natuur om, uit mededoogen, als redmiddel en veiligheidsklep mede had gegeven de oorspronkelijke gerechtigheid, die maakte, dat zijn geest het vleesch aan kon; en 6° dat de mensch door zijn val die oorspronkelijk toegevoegde, en dus niet in zijn natuur ingeschapene, maar bij zijn natuur bovennatuurlijk bijgekomene gerechtigheid moedwillig van zich stootte, en nu derhalve als zondaar weer in zijn *naakte natuur* (in puris naturalibus) vanzelf helt naar zonde, doordien hij zondig begeert.

We durven vertrouwen, dat de Roomsche godgeleerden zullen toegeven, dat aldus metterdaad de onder hen gangbare voorstelling is. Hoor slechts, wat de Cat. Romanus in vraag 18 zegt: »Ten laatste heeft God uit het stof der aarde den mensch derwijs met een lichaam begaafd, dat hij niet door de kracht van zijn natuur, maar alleen door een bijgevoegde genade der onsterfelijkheid deelachtig was. En voor wat zijn ziel aangaat, zoo heeft Hij hem gevormd naar zijn beeld en zijn gelijkenis en hem een vrijen wil geschonken; en bovendien (wat nu komt, behoort dus niet tot het beeld; er staat; praeterea, d. i. daarenboven), en *bovendien* de bewegingen van zijn gemoed en zijne begeerten alzoo getemperd, dat ze gestadig de uitspraak zijner rede gehoorzaamden. Dan heeft Hij hem ook nog de oorspronkelijke gerechtigheid ingestort, en gewild, dat hij heerschappij zou hebben over de andere wezens."

De voorstelling, door Socyn, en op zijn voetspoor door Arminius bepleit, is weer geheel anders.

Gelijk men weet, loochenden de Socinianen de godheid van onzen Heere Jezus Christus. Hij was naar hun zeggen als mensch, en niets dan mensch geboren. Maar, en hiermeê misleidden ze de Polen en Hongaren, Hij was, dit erkenden ze, God *geworden*. Niet vóór, maar na zijn opstanding kon Hij als God worden aangebeden. Edoch, in welk een zin? Wat verstonden ze onder deze »godheid", waarmeê de Middelaar eerst *na* zijn opstanding bekleed zou zijn? Bedoelden ze daarmeê, dat Hem toen de goddelijke *natuur* was geschonken? o, In het allerminst niet. Neen, maar *dit* was hun systeem. In de Schrift worden de overheden *goden* genoemd, omdat ze bekleed zijn met de majesteit Gods, en krachtens die majesteit heerschappij over anderen mogen uitoefenen. En zoo nu ook, zeiden zij, ging het met Jezus. Ook Jezus is na zijn opstanding, en dat in eminenten zin, door den Vader aangesteld tot overheid over alle creatuur. Hem is gegeven alle macht in hemel en op aarde. Hij is dus in volstrekten zin bekleed met *goddelijke majesteit*. En indien nu reeds een zondaar, die als

overheid optreedt, in de Schrift »God" heet, hoeveel te begrijpelijker is het dan niet, zoo vroegen zij, dat ook de Christus »God" wordt genoemd, louter om uit te drukken, dat Hij met goddelijken luister omtogen en overdekt was.

Om nu aan deze valsche voorstelling omtrent de godheid van onzen Heere Jezus Christus steun te bieden, vervalschten de Socinianen ook de leer omtrent het beeld Gods, en maakten ook daarvan, dat er niets anders meê bedoeld was, dan de heerschappij van den mensch over de dieren. Hierin lag dus, naar hun voorgeven, insgelijks een soort van hoogere majesteit. Die majesteit droeg iets goddelijks in zich. En dat was Gods beeld.

Zoo verkregen ze dan deze twee: *Vooreerst* den eersten mensch, Adam, bekleed met majesteit van heerschappij over een *deel* der schepping, en daarom van Gods geslacht en naar zijn beeld geschapen. En evenzoo *ten tweede*, den tweeden mensch, Christus, bekleed met majesteit van heerschappij over *heel* de schepping, en dies zelf »God" genoemd in de Schrift.

En dat ook de Remonstranten deze dubbel valsche voorstelling overnamen, blijkt wel het best uit den bezadigden hoogleeraar à Limborch, die nog in het begin der achttiende eeuw schreef: »Dit beeld bestaat in de macht en de overhoogheid, welke God aan den mensch over het geschapene schonk. Door deze heerschappij toch toont hij het klaarst het beeld van God op aarde." Waar dan wel bij wordt gevoegd, dat hij, om dit gezag te kunnen uitoefenen, begaafd was met heerlijke talenten. Maar deze blijven middel. Gezag over de dieren is hoofdzaak. Wat er dus op neer zou komen (het zij in allen ernst en zonder zweem van spotternij gezegd, maar om met één trek het onzinnige van dit Socinianisch systeem te doen zien), wat erop zou neerkomen, dat de kloekste, ruwste dierentemmer, die met leeuwen en tijgers als met schoothondjes omsprong, het teederst kind van God zou zijn.

Houden we daarom bij deze voorstelling der Socinianen ons niet langer op, en komen we aanstonds tot de voorstelling der *Lutherschen*, die, gelijk men zien zal, tusschen die der Roomsche kerk en die der gereformeerde belijders in staat.

De hoofdstelling der *Luthersche* godgeleerden (die men in de voorstelling van Dr. Böhl terstond herkent) is de uitspraak, dat het beeld van God eigenlijk in niets anders dan in de »oorspronkelijke gerechtigheid" bestaat. Wel ontkennen ze daarom niet, dat er ook in den mensch als zoodanig, in zijn natuur en wezen, iets schoons, iets uitnemends lag, dat aan iets in het beeld Gods herinnerde, maar het eigenlijke, wezenlijke beeld Gods zoeken ze toch *niet* in 's menschen natuur, noch in zijn

geestelijk wezen, maar alleen in de oorspronkelijke wijsheid en gerechtigheid, waarin God hem schiep. Zoo schrijft Gerhardt: »De eigenlijke gelijkvormigheid met God lag in de ziel des menschen en wel deels in zijn verstand, deels in redelijke en zedelijke neiging, welke drie uitnemendheden te zaam zijn »oorspronkelijke gerechtigheid" uitmaken. En Baier: »In eigenlijken zin genomen, bestaat dit beeld Gods in eenige volmaaktheden van wil, verstand en gevoel, die God tegelijk met den mensch schiep (concreatas), dat is: »de oorspronkelijke gerechtigheid." Vandaar tevens de Luthersche leer, dat eigenlijk het beeld Gods thans ganschelijk verloren is, en de zondaar als een »stok en blok" voor het genadewerk ligt, een gebondene, die zelfs niet rammelen kan met zijn ketens.

De gereformeerden daarentegen hebben dit steeds ontkend en duidelijk over de heele linie hunner godgeleerde ontwikkeling geleerd, dat het beeld van God, met zijn gelijkenisse één, *niet* enkel uit de oorspronkelijke gerechtigheid bestond, maar wel terdege ook wel 's menschen wezen en persoonlijkheid insloot. Dus niet slechts zijn *staat*, maar ook zijn *wezen*. Vandaar, dat de oorspronkelijke gerechtigheid dan ook niet als iets bijkomstigs werd beschouwd, maar *wezenheid*, *natuur* en *staat* van den mensch oorspronkelijk in de schoonste harmonie en in oorzakelijk verband werden gedacht. Hoor slechts, wat Ursinus zegt: »Het beeld Gods doelt op: 1° de onstoffelijke zelfstandigheid van de ziel met haar gave van kennis en wil; 2° op alle ingeschapen kennis van God en zijn wil; 3° op de heilige en gerechtige neiging van den wil en de beweging van het hart, dat is: de volmaakte gerechtigheid; 4° op de gelukzaligheid en heilige vrede, met overvloed van alle genieting, en 5° op de heerschappij over de schepselen. In deze alle spiegelt onze zedelijke natuur, zij het ook op onvolkomene wijze, het beeld des Scheppers af. Paulus verklaart het beeld Gods van de »ware gerechtigheid en heiligheid", zonder evenwel de wijsheid en ingeschapen Godskennis uit te sluiten. Eer onderstelt hij ze."

Vatten we dus deze vier meeningen over het beeld Gods saam, dan vinden we deze duidelijk geteekende en scherp belijnde tegenstellingen. De Sociniaan vat het beeld Gods op, als geheel buiten den mensch en zijn zedelijk bestaan omgaande, en alleen gelegen in de uitoefening van iets, wat gelijkt op *goddelijke macht*. De Roomsche zoekt wel het beeld Gods in 's menschen wezen, maar snijdt dit wezen af van zijn goddelijk ideaal, terwijl dit goddelijk ideaal, dat is de oorspronkelijke gerechtigheid, als buiten 's menschen wezen staande, hem komt om te hangen als een kleed. De Luthersche stelt, evenals de Sociniaan, het beeld Gods weer

buiten 's menschen wezen, en zoekt het uitsluitend in dat goddelijk ideaal, maar dat hij zich niet denkt als aan 's menschen wezen vreemd, maar als op 's menschen wezen aangelegd en oorspronkelijk in zijn natuur (hoezeer ook daarvan te onderscheiden) ingeschapen. Terwijl eindelijk de gereformeerde zegt en belijdt: »'s Menschen geheele persoonlijkheid is afdruk van Gods beeld, zoo naar zijn wezen als naar zijn eigenschappen, en bij dit wezen en bij deze eigenschappen hoorde oorspronkelijk vanzelf die ideale volkomenheid, die uitgedrukt ligt in de belijdenis van den *staat* der oorspronkelijke gerechtigheid."

Ongetwijfeld nu staat deze laatste belijdenis het hoogst en drukt het allerzuiverst de openbaring der Heilige Schrift uit; weshalve we ook te dezen uit volle overtuiging de gereformeerde belijdenis tegenover elke afwijkende opinie handhaven.

Zij toch houdt in, dat God *den mensch* naar zijn beeld schiep, en niet alleen zijn *natuur*, gelijk Rome, noch ook alleen zijn *macht*, gelijk de Sociniaan, noch eindelijk alleen zijn *gerechtigheid*, gelijk de Luthersche leert.

Niet een deel, een stuk, een iets, een eigenschap, staat of hoedanigheid, maar den mensch als mensch, dat is *heel den mensch*, schiep God naar zijn beeld. En elke belijdenis, die hierop ook maar iets afdingt, doet aan de stellige uitspraak van de Schrift, dat is aan het rechtstreeksche getuigenis van den Heiligen Geest tekort.

Laat ons »menschen" maken, zoo staat er, »naar ons beeld en gelijkenis", en niet: Laat ons de bestaande menschen naar ons beeld vervormen.

En God schiep *den mensch*, zoo volgt er dan, naar zijn beeld, naar den beelde Gods schiep Hij hem.

Men zegge dan ook niet met de *Vermittelungstheologen* op het voetspoor van Fichte, dat het beeld Gods in 's menschen *persoonlijkheid* ligt. Zeer zeker hoort ook dit persoonlijke in den mensch ertoe, maar volstrekt niet alleen, noch zelfs in de eerste plaats. Persoonlijkheid toch is de tegenstelling, waarin wij tot onzes gelijken staan, en deze tegenstelling kan niet naar den beelde Gods zijn, overmits er maar één God is. Onze *persoonlijkheid* is dan ook een zeer verzwakte trek uit Gods beeld. De echte persoonlijkheid is geen tegenstelling tegenover andere personen, maar een heerlijke volheid, gelijk in den Drievuldigen God is. Eén persoon, gelijk wij zijn, is iets gebrekkigs. Alleen drie personen in één wezen is het rijke en volle.

Daarom komen we er tegen op, en zeggen we, dat men de gemeente Gods van de Schrift afleidt, door met ophef en nadruk het beeld Gods in het gebrekkige van onze persoonlijkheid te zoeken.

Neen, het beeld Gods is de mensch zelf in geheel zijn wezen als mensch. Aldus in zijn *geestelijk* bestaan, in de wezenheid en geaardheid zijner ziele, in de eigenschappen en werkingen, die deze wezenheid sieren en tot uiting brengen; en wel dit menschelijk wezen niet gedacht als een locomotief zonder stoom, en die voor model te wachten staat, maar als een organisme, dat leeft, als een wezen, dat in actie is, en dus invloed, werking en macht oefent.

Zulk een wezen nu was de mensch niet op gebrekkige, maar op volkomene wijze, en dies was zijn *staat* niet een staat van *wording*, maar van *zijn*. Dat wil zeggen, hij moest niet nog eerst gerechtig *worden*, maar hij *was* het. Dit nu is zijn oorspronkelijke gerechtigheid.

En alles saamvattende, hebben we dus als vrome, vroede Christenen te belijden, dat het zeggen: »God schiep *den mensch* naar zijn beeld," zeggen wil: 1°, 's menschen wezen is afdruk in eindigen vorm van het Oneindige Wezen Gods; 2°, de eigenschappen van 's menschen wezen zijn in eindigen vorm afdruk van de eigenschappen Gods; 3°, de staat, waarin de mensch gezet wierd, was afdruk van de volzaligheid Gods; en 4°, de macht, die de mensch uitoefende, was beeld en afdruk van de macht en heerschappij des Heeren. Waar ten overvloede nog kan bijgevoegd, dat, overmits 's menschen lichaam berekend is op zijn geest, ook in dat lichaam eenige schaduwtrek van dat beeld liggen moet.

Deze en geen andere belijdenis nu hebben wij, gereformeerden, te handhaven. Te handhaven op den kansel. Te handhaven in de catechiseerkamer. Maar bovenal ook te handhaven op de katheders der godgeleerdheid. En daarom nu smart het ons dieper, dan we kunnen uitspreken, dat Dr. Böhl, die onder de Duitsch-sprekende volken de eenige gereformeerde hoogleeraar in de dogmatiek is, op dit gewichtig punt de gereformeerde belijdenis den rug toekeerde, en een weg insloeg, waarop hij deels de Luthersche, deels de Roomsche leer der »naakte natuur" tot gids koos.

VII.

DE NEO-KOHLBRÜGGIANEN.

> En Adam leefde honderd en dertig jaren, en gewon een zoon naar zijn gelijkenis, naar zijn evenbeeld, en noemde zijn naam Seth. Gen. 5 : 3.

Poging op poging is gewaagd, om aan het heerlijke zeggen des Heeren: »Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis" door een andere vertaling een anderen zin te leenen. Met name drong men erop aan om inplaats van »naar ons beeld" te lezen: »Laat ons menschen scheppen *in* ons beeld, en *naar* onze gelijkenis."

Dit doet ook de heer professor Dr. Böhl, op wiens gevoelen in deze aangelegenheid we meermalen wezen; zelfs ligt in deze nieuwe vertaling zijn sterkte. Valt die, dan valt zijn gansche stelsel.

Dat stelsel is toch, dat de mensch niet zelf het beeld Gods draagt, maar dat een mensch als mensch *geen* beeld van God bezit, en er slechts door een daad Gods *in* wordt gezet; bij manier, zooals men een bloempot in de zon kan zetten.

Stond eerst die bloempot in een donkere kast, dan was er, zoolang hij daarin stond, natuurlijk niets van tinten of vormen aan te zien. Maar zoo is die bloempot niet uit die donkere kast in het volle licht gedragen, of nu opeens toont zich al het schoon.

En zoo nu ook meent Dr. Böhl, dat de mensch als mensch dof en zonder tint was, maar dat God de Heere hem toen in den glans, in het schijnsel, in de tinteling van zijn eigen beeld heeft gezet, en dat toen het schoon aan hem blonk.

Voor deze voorstelling is de vertaling: »Laat ons menschen scheppen *in* ons beeld," natuurlijk noodzakelijk.

Dit geschil dient dus eenigszins nader toegelicht.

Wie Gen. 1 : 26 in onze Statenvertaling leest, vindt daar twee malen hetzelfde voorzetsel *naar* gebezigd. Dit nu zou hem licht op het vermoeden brengen, dat ook in den grondtekst, dat wil zeggen, in het Hebreeuwsch, hier beide malen hetzelfde voorzetsel stond.

Dit is echter *niet* het geval. Het voorzetsel, dat voor »beeld" staat, is een ander dan het voorzetsel, dat staat voor »gelijkenis". Voor »gelijkenis" staat het voorzetsel, dat vast en altoos gebezigd wordt, als men twee dingen vergelijkt (ɔ); terwijl voor »beeld" een ander voorzetsel gezet is,

dat men *meestal* bezigt om uit te drukken, dat iets *in* iets anders zich bevindt.

Op zichzelf is er dus veel voor te zeggen, dat het beter ware te vertalen: »Laat ons menschen maken *in* ons beeld en *naar* onze gelijkenis." Zelfs wordt door deze vertaling (ook al houden we haar voor onjuist 1), mits ze richtig worde opgevat, *niets* in den zin veranderd.

Maar wat zou dan die richtige opvatting zijn? Niet, volstrekt niet, wat ze bij Dr. Böhl wordt, want bij hem staat de mensch, als hij geschapen is, volstrekt niet *midden in het beeld*, maar alleen in den afglans, in de uitstraling van het beeld. Een bloempot staat niet *midden in de zon*, maar in de stralen der zon.

Neen, als Adam, toen hij geschapen was, midden in het beeld Gods zou staan, moest dat beeld *geheel zijn wezen omvatten*.

Een vergelijking heldere dit op.

Men maakt in onze dagen *beplakte* beelden. Dat wil zeggen, stukken hout of cement, waar men stukken papier om plakt, die een kop, een gezicht, een figuur van een mensch in marmer of brons voorstellen. Zoodra deze beplakking nu is afgeloopen, kan men zeggen: »Dit stuk hout is *in* het beeld, wijl het beeld er allerwegen om- en aanzit."

Maar evenzoo nu kan men eigenlijk van den kunstenaar spreken, die in echt marmer een beeld beitelt. Wat doet hij toch anders, dan het beeld, dat hij in zijn gedachten heeft, of dat als portret voor hem hangt, of als model voor hem zit, om dat marmer zoolang heenbeitelen, tot ten leste het beeld het stuk marmer gehcel insluit.

En zoo nu ook, en in gelijken zin, kan men met uitnemend goeden zin en op zeer verstaanbare wijze ook van Adam zeggen: »God de Heere schiep Adam op zulk een wijs, dat hij bij het eerste ontluiken van zijn bewustzijn geheel *in* Gods beeld besloten was.

Maar let wel, niet zoo, alsof het beeld Gods nu *buiten* Adam zou hebben gestaan en hij alleen in het schijnsel van dit beeld ware gezet; maar in dien zin, dat het beeld Gods (het ectypische natuurlijk) geheel zijn wezen doordrong.

En dat dit nu, en niet de opvatting van Dr. Böhl, de uitlegkundig ware is, dat bewijst Gen. 5 : 3 voldingend; een Schriftwoord, waarop nog veel te weinig gelet is, en dat toch bij de behandeling van het beeld Gods de zaak beslist.

Wat toch lezen we daar?

---

1) Hoe het voorzetsel, dat voor »beeld" staat, o. i. moet vertaald worden, worde getoond in het volgend artikel.

Niets minder dan dit, dat Adam een zoon teelde »naar zijn gelijkenis en naar zijn beeld". Deze uitspraak nu mogen en moeten we rechtstreeks in verband zetten met het scheppen van den mensch naar den beelde Gods in Gen. 1 : 27, *want de Schrift zelf doet dat.* Er gaat namelijk in Gen. 5 : 1 onmiddellijk aan vooraf: »Ten dage, als God den mensch schiep, schiep Hij hem naar de gelijkenisse Gods," enz., en dan volgt er: »En Adam won een zoon naar zijne gelijkenis en naar zijn evenbeeld." Of wil men om het gewicht der zaak de geheele drie verzen, zie ze dan hier.

Er staat: »Dit is het boek van Adams geslacht. Ten dage, als God den mensch schiep, maakte Hij hem *naar de gelijkenis Gods.* Man en vrouw schiep Hij hen, en zegende ze, en noemde hunnen naam Mensch, ten dage, als zij geschapen werden. En Adam leefde honderd en dertig jaren en gewon eenen zoon *naar zijne gelijkenis, naar zijn evenbeeld,* en noemde zijnen naam Seth."

Dat nu hier »*even*beeld" staat en in Gen. 1 : 26, 27 »beeld" doet niets ter zake; want in den grondtekst staat beide malen een en hetzelfde woord *Zêlem.*

Willen we dus ons »geschapen zijn naar den beelde en de gelijkenisse Gods" recht en goed verstaan, dan noodigt de Schrift zelf ons uit, om daarbij het gelijken van een kind op zijn vader tot maatstaf te nemen.

En hoe nu wordt een kind naar het beeld van zijn vader geteeld. Zóó, dat dit beeld van en deze gelijkenis op zijn vader niet *in* zijn wezen rust, niet tot zijn wezen behoort, maar van buiten uit zijn vader op hem afstraalt? Neen, integendeel. Als de vader geheel weg, ja, gestorven is, blijft dit beeld van den vader wel terdege in het kind over en blijft er gelijkheid van trekken bestaan.

Een kind telen »naar zijn gelijkenis en naar zijn beeld" *kan* niet anders beteekenen, dan het aanzijn geven aan een wezen, dat, hoewel als persoon geheel van ons onderscheiden, toch *in zijn eigen wezen* ons beeld toont en op ons gelijkt.

Maar hieruit volgt dan ook, dat, waar de Heilige Schrift nu met precies hetzelfde woord »beeld" (Zêlem) en dezelfde uitdrukking »Demoeth" (gelijkenis), van Adams schepping zegt: »God schiep den mensch naar zijn beeld en naar zijn gelijkenis", dit niet *kan* beteekenen: »op den geschapen Adam straalde Gods beeld af, zoodat Adam stond en wandelde in het schijnsel van dit beeld", maar *moet* willen zeggen: »God schiep Adam op zulk een wijs, dat heel zijn wezen en persoon en staat het beeld Gods weerkaatste, *wijl hij het in zich droeg.*"

Gelijk men van een tafel zegt: »Zij is *in* de olie gezet", niet om daarmeê te kennen te geven, dat zij ingedragen is in een plas olie,

maar om aan te duiden, dat de olie het blad geheel doortrokken heeft en erin is opgenomen, zoo ook is »geschapen zijn *in* het beeld en *naar* de gelijkenis Gods," een aanduiding van een wezen, dat het beeld Gods *in zich heeft*, of liever nog, zelf in zijn geheele bestaan *dit beeld vertoont*.

En wat is nu bij deze gewichtige plaats van Gen. 5 : 3 het hoog opmerkelijke?

Dit, dat de voorzetsels, die in Gen. 1 : 26 gebruikt zijn, ook hier voorkomen, maar..... en dit doet alles af..... in omgekeerd gebruik. Wil men toch ook in Gen. 5 : 3 het voorzetsel בְּ door *in* vertalen, dan komt het hier te luiden: »Hij teelde een zoon *in* zijn gelijkenis en *naar* zijn beeld."

Dit nu beslist het geschil.

Want immers, hieruit ziet men nu, dat men elk recht mist, om uit dit onderscheiden gebruik van de voorzetsels in Gen. 1 : 26 een onderscheiden beduidenis af te leiden. En ook al is het dus, dat men aan de vertaling van בְּ door »*in* het beeld Gods" de voorkeur geeft, de zin verandert er niet door, en bij beide vertalingen is het *beeld* niet een schijnsel, dat van buiten op den mensch viel, en dus alleen zijn staat aanduidde, maar wel terdege de vorm, waarin de mensch geformeerd werd, en dus zijn staat *én zijn wezen* rakende.

Intusschen dient, eer we verder gaan, het woord aan Dr. Böhl zelf gegund.

Het zou toch kunnen zijn, dat wij zijn denkbeeld onjuist gevat hadden en het is daarom billijk, dat zijn eigen woord aan onze lezers worde voorgelegd, met een vertaling in de noot voor hen, die het Duitsch niet verstaan.

We nemen deze citaten uit zijn geschrift: *Von der Incarnation des Göttlichen Wortes;* een dogmatisch, hoogst gewichtig boek, waarin tegenover de *Vermittelungstheologen* slagen geslagen zijn, die ons hart met vreugde hebben vervuld, zoo om de eere des Heeren, als om den troost van de verbrokenen van hart.

Het komt dus niet in ons op, de waardij van Dr. Böhls arbeid te willen verkleinen.

We betwisten voor het oogenblik alleen, dat zijn voorstelling van het beeld Gods de ware zou zijn.

En dan verwijzen we ten eerste naar de belangrijke en overduidelijke zinsneden op blz. 28 en 29.

»Gott nun verantstaltete es so, dass der Mensch gleich anfangs unter den Einflus des Guten zu stehen kam und *somit* das Gute that. Er schuf ihn *im* Bilde Gottes, *nach* seiner Gleichheit (Gen. 1 : 26). Was dies heisst, wird dann erst recht deutlich, wenn wir die Wiederherstellung des gefallenen Menschen (nach Eph. 4 : 24; Col. 3 : 9) in Betracht ziehen. Paulus blickt hier auf den anfänglichen Zustand hin, wenn er redet von dem neuen Menschen, den wir nach Ausziehung des alten anzuziehen hätten. Er bezeichnet nun diesen neuen Menschen als einen Gott gemäss geschaffenen (κτισθέντα) in Gerechtigkeit und Heiligkeit, wie sie nach Wahrheit ist. Diese apostolischen Ausdrücke enthalten eine Umschreibung jener Ausstattung, welche Mose mit den Worten: »Im Bilde Gottes, nach seiner Gleichheit" kennzeichnet. Die Wiedergeburt ist eine neue Schöpfung, die aber nach der Vorschrift der alten bestellt ist, ohne etwas davon-, noch dazuzuthun. *Der Stand im Bilde Gottes, in dem der Mensch nach der Gleichheit Gottes war, ist also etwas, was man von dem Menschen hinwegnehmen kann, ohne die Creatur Gottes selbst aufzuheben.* Es ist dem Apostel weiter eigenthümlich, die Bewegungen des neuen Menschen unter dem Bilde von verschiedenen Gewändern darzustellen, die man anzuziehen habe (Col. 3 : 12 f.). Grund und Veranlassung für solche Umwandlung ist Christus, der Geist, den Christus vom Vater her sendet, oder der Stand in Christo oder in der Gnade (z. B. II Cor. 5 : 17; Gal. 5 : 16; 18 : 25; Röm. 5 : 2). Und ganz ebenso ist nach Gen. 1 : 26 Grund für die Gleichheit mit Gott der Stand im Bilde Gottes." [1])

De onderstreepte woorden heffen allen twijfel, helaas, op. Men kan het beeld Gods geheel wegdenken, en toch blijft de mensch mensch.

Iets wat Dr. Böhl zelf nogmaals duidelijk en bondig in deze woorden herhaalt, op p. 29: »Wenn wir nun die Creatur aus jenem Stande hinausgetreten denken, so bleibt diese Creatur *intact!*" [2])

---

1) God nu richtte het zoo in, dat de mensch van den aanvang af, terstond onder den invloed van het goede te staan kwam en *mitsdien* het goede deed. Hij schiep hem *in* het beeld Gods, *naar* zijne gelijkenis (Gen. 1 : 26). Wat dit beteekent, wordt eerst dan recht duidelijk, als wij de wederoprichting van den gevallen mensch (volgens Eph. 4 : 24; Col. 3 : 9) in aanmerking nemen. Paulus heeft hier den oorspronkelijken toestand op het oog, als hij spreekt van den nieuwen mensch, dien wij na het uitdoen van den ouden zouden hebben aan te doen. En nu beschrijft hij dezen nieuwen mensch als een, die naar God geschapen is in rechtvaardigheid en heiligheid, gelijk deze naar waarheid is. Deze apostolische uitdrukkingen bevatten een omschrijving van diezelfde toerusting, die Mozes met de woorden: »In het beeld Gods, naar zijne gelijkenis" kenschetst. De wedergeboorte is een nieuwe schepping, die echter naar het voorschrift van de oude geschikt is, zonder er iets van af, noch aan toe te doen. *De stand in het beeld Gods, waarin de mensch naar de gelijkenis Gods was, is dus iets, dat men van den mensch kan wegnemen, zonder het schepsel Gods zelf te doen wegvallen.* Voorts is het den apostel eigen, de bewegingen van den nieuwen mensch onder het beeld van onderscheiden kleederen, die men aandoen moet, te beschrijven (Col. 3 : 12 vg). Grond en aanleiding voor zulke omkleeding is Christus, de Geest, dien Christus van den Vader zendt, of de stand in Christus of in de genade (b. v. II Cor. 5 : 17; Gal. 5 : 16; 18 : 25; Rom. 5 : 2). En geheel eveneens is naar Gen. 1 : 26 grond voor de gelijkenis met God de stand in het beeld Gods.

2) Als wij nu het schepsel ons denken als uit dien stand uitgetreden, zoo blijft dit schepsel *ongerept*.

Ja, zoover gaat dit, dat Dr. Böhl zelf gevoeld heeft, hoe dicht hij hiermêe naar de grens van Rome terugkeerde, reden waarom hij erop volgen laat:

»Nur freilich, dass diese Creatur nicht, wie die römische Kirche lehrt, immer noch genug übrig behält, um sich wieder mit Hilfe des Gnadengeschenkes Christi selbst zu rehabilitiren. Sondern nach dem Falle ist der Mensch und zwar sein Ich mit den dem Menschen anerschaffenen höchsten Gaben (siehe Calvin, Inst. II, 1, 9) aus der rechten Stellung herausgetreten und dem Tode als Herrscher, dem Gesetz als unbarmherzigen Treiber preisgegeben" 1).

Sterker nog, Dr. Böhl zit in deze voorstelling zoo vast, dat hij zelfs van den Christus zegt, dat in Hem het beeld Gods *ontbrak* vóór zijn opstanding.

Zie maar op blz. 45: *Onze Heer en Heiland stond buiten het beeld Gods*. Ausserhalb des Bildes Gottes stand unser Herr.

En wat niet minder bedenkelijk is, tengevolge van deze voorstelling worden zelfs de hartstochten en de begeerten naar het zondige, evenals bij Rome, als op zichzelf *onzondig* beschouwd.

Zoo toch lezen we op blz. 73:

»Dass der Mensch Begierden hat, dass ihn Leidenschaften (πάθη) treiben, wie Zorn Furcht, Muth, Eifersucht, Freude, Liebe, Hass, Sehnsucht, Mitleid, dies Alles constituirt noch keine Sünde, denn das Vermögen, um Zorn, Unlust oder Mitleid und dergl. m. zu empfinden, ist von Gott geschaffen. Ohne dem wäre kein Leben und keine Bewegung im Menschen. Also die *Begierde* und überhaupt die Leidenschaften sind an sich nicht Sünde. Sie werden es und sind es im actuellen Zustand des Menschen, weil durch ein dazwischentretendes Gebot und durch jene verkehrte Lebensrichtung, die Paulus einen νόμος τῆς ἁμαρτίας nennt, das menschliche Ich bewogen wird, zu den Leidenschaften und Begierden Stellung zu nehmen, d. h. sich richtig oder unrichtig zu ihnen zu verhalten" 2).

---

1) Altijd echter met dien verstande, dat dit schepsel niet zooals de Roomsche kerk leert, altijd nog genoeg overhoudt, om zich met behulp van het genadegeschenk van Christus zelf weer te herstellen. Maar na den val is de mensch en wel zijn Ik met de hoogste gaven, die de mensch door de schepping ontving (zie Calvijn, Instit. II, 1, 9) uit de rechte gesteldheid uitgetreden, en den dood als heerscher, der wet als onbarmhartigen drijver prijsgegeven.

2) Dat de mensch begeerten heeft, dat hem hartstochten drijven, zooals toorn, vrees, moed, naijver, vreugde, liefde, haat, verlangen, medelijden, dit alles maakt nog niet, dat er zonde is; want het vermogen om toorn, mishagen of medelijden en dergelijke meer te ondervinden, is door God geschapen. Zonder dat zou geen leven en geene beweging in den mensch zijn. De *begeerte* dus en in het algemeen de hartstochten zijn op zichzelven geen zonde. Zij worden het en zij zijn het in den tegenwoordigen toestand des menschen, omdat door een daartusschenkomend gebod en door die verkeerde levensrichting, die Paulus een wet der zonde noemt, het menschelijke Ik bewogen wordt, zijne verhouding tot de hartstochten en begeerten te bepalen, d. w. z. eene goede of eene verkeerde houding te haren aanzien aan te nemen.

Oordeele men nu zelf, of we te veel zeiden, toen we de noodzakelijkheid uitspraken, om in naam onzer gereformeerde belijdenis tegen insluiping van deze Platonische, later deels door de Roomsche en deels door de Luthersche godgeleerden bepleite voorstelling op te komen.

Uitnemend toont Dr. Böhl aan, dat de oorspronkelijke gerechtigheid niet was een kiem, die nog ontwikkeld moest worden, maar dat Adams gerechtigheid vol was, dat er niets aan ontbrak. Even uitnemend bewijst hij tegenover Rome, dat de mensch in zijn naakte natuur elke kracht tot heiligheid mist. Maar hij gaat feil, waar hij het beeld Gods tot iets maakt, dat men hier ganschelijk weg kan denken, zonder dat een mensch ophoudt mensch te zijn. Dit plaatst de gerechtigheid en heiligheid mechanisch *buiten* ons, en wat gehandhaafd moet, is juist de *organische* saamhang, die bestond en bestaan moet tusschen dat beeld en ons eigen wezen.

Toch wane niemand, dat Dr. Böhl daarom den weg naar Rome op wil. Zien we wel, dan moet zielkundig zijn afwijkende voorstelling verklaard uit heel ander motief.

Gelijk men weet heeft Dr. Kohlbrügge met zoo heerlijke geloofsbezieling de weeroprichting van het werkverbond midden in het genadeverbond bestreden, en weer met klem en nadruk ons ingeleid in het *geheel* volbrachte werk onzes Middelaars, waaraan wij niet het allergeringste hadden toe te doen.

Dit dwong dezen »prediker der gerechtigheid" telkens het kind van God te noodzaken, dat hij indacht, *wat hij buiten zijn Christus was*. En dan natuurlijk is er geen het allerminste onderscheid tusschen een kind van God en den goddelooze. Dan liggen allen op één hoop. Gelijk ons Avondmaalsformulier zoo schoon belijdt: »Aangezien dat wij (dat zijn de geloovigen) ons leven buiten onszelven in Jesu Christi zoeken, zoo bekennen wij daarmede, dat wij midden in den dood liggen." En gelijk ook de Catechismus het kind van God belijden laat: »Al is het, dat ik tegen alle Gods geboden gezondigd heb en geen derzelve gedaan heb *en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben*."

Nu heeft, zien we wel, Dr. Böhl eens een poging willen wagen, om deze ééne zijde der waarheid dogmatisch in systeem te brengen.

En nu heeft hij bij zichzelven aldus geredeneerd: »Indien een kind van God zijn leven *buiten zichzelven* heeft, en toch kind van God is, dan moet ook Adam, die kind van God was, zijn leven *buiten zichzelven* gehad hebben. Derhalve was het beeld Gods niet *in,* maar *buiten* den mensch."

Maar wat is nu in deze redeneering de fout?

Dit, dat het kind van God tot zijn dood toe *zondaar* blijft, en eerst *na* zijn dood waarlijk hersteld is. Dán eerst komt bij hem de volkomene verlossing.

Terwijl bij Adam vóór zijn val *de zonde er nog niet was;* en Adam vóór den val dus nooit kon zeggen: *dat hij op zichzelf midden in den dood lag.*

Met al den ernst, die in ons is, bidden we hen, die met ons den schat, ons in Dr. Kohlbrügges prediking geschonken, hoog waardeeren, dat ze op deze afwijking toch letten willen.

Lieten zich toch de jongere Kohlbrüggianen verleiden om hierin hun meester *mis te verstaan*, dan ware de schade onberekenbaar en zou er voorgoed en op een stuk nog wel, *dat de geheele belijdenis der waarheid beheerscht*, een bres zijn gebroken in onze gereformeerde belijdenis.

VIII.

NAAR DE SCHRIFT.

> Ten dage, als God den mensch schiep, maakte Hij hem naar de gelijkenisse Gods.
> Gen. 5 : 1.

Ons vorig artikel toonde aan, dat, ook al vertaalt men Gen. 1 : 27 door: »Laat ons menschen maken *in* ons beeld", dit toch feitelijk neerkomt op: *naar* ons beeld. Iets »maken *in* een beeld" is nu eenmaal geen Hollandsch, of juister nog gezegd, het is gansch geen taal. Het is een ondenkbare gedachte. Logisch onzuiver.

Daarom voegden we er een vorig maal bij, dat we met deze vertaling dan ook niet meêgingen, en beloofden ditmaal te zullen zeggen, hóe er dan onzes inziens moest vertaald worden en op wat grond.

Om hieraan nu te voldoen, zullen we beginnen met de aandacht te vestigen op een aantal plaatsen in het Oude Verbond, waar insgelijks hetzelfde voorzetsel *(B')* voorkomt, dat in Gen. 1 : 27 vóór »ons beeld" staat, en waar, gelijk men zien zal, de overzetting door *in* volstrekt niet opgaat, en daarentegen een voorzetsel van vergelijking, hetzij dan *als* of *naar* geëischt wordt.

Lukt het ons dit met een aantal plaatsen duidelijk aan te toonen, dan is hiermeê de bodem onder de voeten weggenomen van hen, die beweren, dat het voorzetsel hier door: »*in* ons beeld" *moet* vertaald worden. Er zal dan bewezen zijn, dat dit voorzetsel ook elders *niet* door *in*, maar door een voorzetsel van vergelijking *kan* vertaald worden. En hiermeê zal dan vanzelf de weg ontsloten zijn om tot de ware overzetting van dit voorzetsel te komen.

Daartoe nu vestigen we allereerst de aandacht op de merkwaardige plaats, die ge vindt in Jesaja 48 : 10. Ge leest daar deze woorden: »Ziet, Ik heb u gelouterd, maar niet *als* zilver. Ik heb u gekeurd in den smeltkroes der ellende". Nu staat in het oorspronkelijke op deze plaats vóór »zilver" diezelfde praepositie *B'*, die in Gen. 1 : 26 vóór »beeld" staat. Toch voelt ieder, dat dit voorzetsel hier niet *kan* vertaald: »Ik heb u gelouterd, maar niet *in* zilver", maar dat vertaald dient: »*als* zilver." Het denkbeeld toch, dat de Heere de Joden in een pot gesmolten zilver zou werpen, is te ongerijmd om weerlegging te eischen.

Hier is dit voorzetsel (*B'*) dus wel terdege voorzetsel van *vergelijking*. De loutering van Israël wordt evenals in I Petr. 1 : 7 met het louteren

van een edel metaal vergeleken. Hetzij men dus vertalen wil: »Ik heb u gelouterd, maar niet *naar* den aard van het zilver, of niet *als* zilver", is om het even. *In* gaat in geen geval, en er moet vertaald met een voorzetsel van *vergelijking.*

Evenzoo lezen we in Psalm 102 : 4: »Want mijne dagen zijn vergaan *als* rook en mijne gebeenten zijn uitgebrand als een haard." Ook hier staat in het Hebreeuwsch vóór »rook" weer datzelfde voorzetsel *B'*, en wordt toch door schier alle uitleggers vertaald: *als* rook. En dit *moet* wel. Want blijkens het tweede lid van dit vers, hebben we ook hier met een *vergelijking* te doen. »Mijne gebeenten", staat er, »zijn uitgebrand *als* een haard", en daarmeê evenwijdig loopt nu het andere zeggen: »Mijne dagen zijn vergaan *als* rook."

Voeg bij deze twee plaatsen Psalm 35 : 2, waar staat: »Grijp, o Heere, uw schild en uw spies en sta op *tot* mijne hulp." Ook hier kan noch zal redelijkerwijs door iemand, wie ook, vertaald worden: »Sta op *in* mijne hulp." De gedachtengang laat geen andere vertaling toe dan deze: »Sta op, zoodat Gij mijne hulp zijt", en dit nu kan uitgedrukt óf door: »Sta op *als* mijne hulp", óf, gelijk onze overzetters deden, door: »Sta op *tot* mijne hulp."

Tot gelijke uitkomst leidt de inzage van Leviticus 17 : 11, waar we lezen: »De ziel van het vleesch is in het bloed. Daarom heb Ik het u op het altaar gegeven, om over uwe zielen verzoening te doen; want het is het bloed dat *voor* de ziel verzoening zal doen." Nu komt ook hier weer datzelfde voorzetsel *B'* voor. *B'nêfesj* staat er voor wat onze Statenoverzetters vertaalden met: »*voor* de ziel". Ook hier zou het dus onzin, pure ongerijmdheid wezen, om te willen vertalen: »*in* de ziel"; want bloed komt niet *in* de ziel, en de verzoening door bloed geschiedt niet in de ziel, maar *op* het altaar. Ook hier hebben we dus weer *vergelijking (plaatsbekleeding):* Het bloed is *als* de ziel, komt *in de plaats* van de ziel, beeldt de ziel bij de verzoening af.

Niet anders is het gelegen met Spreuken 3 : 26, waar de wijsheid van Salomo schreef: „De Heere zal u *tot* een toevoorzicht wezen, en Hij zal uwen voet bewaren van gevangen te worden." Ook hier weer hebben we met hetzelfde voorzetsel te doen. Er staat *Biksêl,* letterlijk: *tot een lende.* En omdat nu *de lende* de sterkte eens mans is, wordt dit overdrachtelijk gebruikt van hetgeen in nood het steunpunt van ons *vertrouwen*, van onze *hoop*, van ons *toevoorzicht* is. De zin is dus volkomen duidelijk: »De Heere", zegt Salomo, »zal u *tot, als* een steunpunt des vertrouwens wezen, zal u tot een toevoorzicht, zal u als een hoop wezen." Want las men nu ook hier: »De Heere zal *in* uw hoop wezen", dan

zou men tot deze gansch onschriftuurlijke en Pelagiaansche gedachte komen, dat er *in* de hoop van den godvruchtige allerlei dingen, en onder die velerlei dingen ook de Heere was. En dit nu kan niet. In de Schrift is de Heere altoos *alleen* de hoop der rechtvaardigen. Ook hier dus beteekent dit voorzetsel volstrekt niet *in*, maar duidt het wederom op vergelijking.

En geheel hetzelfde, om er ook dit voorbeeld nog bij te voegen, geldt in Exodus 18 : 4, waar staat: »Want de God mijns vaders is mij *tot* hulp geweest en heeft mij verlost van Farao's zwaard." Beproef toch maar om ook hier te vertalen: »De God mijns vaders is *in* mijne hulp geweest", en oordeel zelf, tot wat onschriftuurlijke en onvertaalbare gedachte ge komt.

Reeds uit deze Schriftuurplaatsen (waar nog andere aan waren toe te voegen) blijkt derhalve: 1°, dat dit voorzetsel volstrekt niet altoos door *in* moet vertaald, en 2°, dat dit voorzetsel lang niet zoo zelden gebezigd wordt, om een *vergelijking* uit te drukken. Derhalve in den zin van ons: *als, tot, naar.*

En keeren we, met deze kennis gewapend, nu terug tot Gen. 1 : 26, dan, dunkt ons, blijkt zeer duidelijk, dat deze plaats volstrekt geen bezwaar oplevert. Evenzoo toch als in Jesaja 48 : 10 vertaald wordt: »*als* zilver"; in Ps. 102 : 4: »*als* rook"; in Ps. 35 : 2: »*als* of *tot* mijn hulp"' in Lev. 17 : 11 »*als, in de plaats van* de ziel"; in Spr. 3 : 26: »*als* of *tot* mijn toevoorzicht", en in Exod. 18 : 4: »*als* of *tot* mijne hulp", zoo vertaalt ook de Duitsche vertaling van den Weener Hebreeuwschen Bijbel: »Laat ons menschen maken *tot* of *als* ons beeld", d. w. z. Laat ons menschen maken, die op aarde ons beeld zullen zijn. Of breeder nog omschreven: Laat ons een soort wezens scheppen, die op aarde ons beeld zullen vertoonen, die *als* ons beeld op aarde zullen zijn, op aarde ons tot een beeld zullen wezen,

En dan volgt er in Gen. 1 : 27 : »En God schiep den mensch tot zijn beeld, om een beeld van God te zijn, schiep Hij hem."

Nu komt het natuurlijk volmaakt op hetzelfde neder, of ik zeg: »God schiep den mensch naar zijn beeld", d. w. z. zóó, dat die mensch drager van zijn beeld wordt; — of dat ik zeg: »God schiep den mensch tot een beeld."

Beide malen en op geheel gelijke wijze is hiermeê toch uitgedrukt, dat de mensch, toen hij geschapen was, als mensch *een beeld van God* vertoonde.

Dusver ontbrak er iets op aarde, dat een afbeelding van God zou zijn.

Nu daarentegen, nu God den mensch had geschapen, stond er zulk een beeld, want dat beeld was de mensch, op wiens wezen God de Heere zijn eigen beeld had ingedrukt.

Verschil zien we derhalve tusschen beide vertalingen niet.

Als ik een cachet neem, waar de beeldenaar van den koning op staat, en ik druk dat cachet in lak af, dan komt het precies op hetzelfde neer, of ik zeg: »Dat lak heb ik afgedrukt *naar* het beeld van het cachet", of dat ik zeg: »Op dat lak heb ik het beeld zelf gedrukt." Neem ik het *holle* beeld in het cachet, dan bedoel ik het beeld, waar*naar* het lakbeeld gevormd wierd; en neem ik het *bolle* beeld in het lak, dan bedoel ik het beeld, dat afgedrukt wierd.

We zien dus geen enkele reden om onze Statenoverzetting te wijzigen, al haasten we ons er bij te voegen, dat we deze woorden zóó verstaan en alzoo opvatten, dat de mensch, gelijk hij heerlijk uit de hand des Heeren was voortgekomen, zooals hij daar stond in het paradijs, *het beeld Gods op aarde was.* Geheel in den zin van I Cor. 11 : 7, waar we evenzoo lezen: »De man *is* het beeld van God."

Drie opmerkingen knoopen we hieraan vast, die misschien niet van belang ontbloot zijn.

De eerste is, dat men in Gen. 1 : 26, 27 de uitdrukking» mensch" niet van een enkel persoon of individu, maar van heel de menschheid moet verstaan.

Adam was niet maar een persoon, maar onze stamvader. Hij stond daar als ons verbondshoofd. In hem, in zijn lendenen, was het geheele menschdom in. De geheele menschheid bestaat op elk gegeven oogenblik uit de gezamenlijke menschen, die op deze wereld leven en zullen leven. Of dit er velen of weinigen zijn, doet er niet toe. Alle menschen saam maken de menschheid uit. Toen dus Adam er nog alleen was, was hij alleen de menschheid. Toen Eva bij hem kwam, waren hij en Eva de menschheid enz.

Het zeggen: »Laat ons menschen maken naar ons beeld en naar onze gelijkenis", beteekent dus zooveel, alsof God zegt: »Laat ons een menschheid scheppen, die drager van ons beeld zij."

Wel slaat dit nu ook op den *enkelen* mensch, inzooverre in elken afzonderlijken mensch de soort van zijn geslacht is gegeven, en Adam dus ook weer kinderen teelde »naar zijn gelijkenis en naar zijn evenbeeld", gelijk er in Gen. 5 : 3 staat. Maar dit verschil steekt er dan toch in, dat er in de onderscheidene menschen onderscheidene gaven en talenten en hoedanigheden schitteren, en dat nu niet in hetgeen één enkel mensch bezit, maar in geheel die rijke verschijning, die in *de menschheid*, ware ze onzondig gebleven, zou zijn opgetreden, de afdruk van Gods heerlijk beeld voluit schitterde.

Zeer terecht hebben daarom onze Statenoverzetters dan ook vertaald: »menschen" in het meervoud, en niet »*een mensch*", gelijk er letterlijk staat, in het enkelvoud. Niet alleen *Adam*, niet enkel de *eerste* mensch is naar den beelde Gods geschapen, maar de *soort* mensch, de menschheid, is geschapen tot een beeld Gods op aarde.

Vandaar, dat toen de oorspronkelijke menschheid viel, er een tweede Adam is gekomen in Christus, die als tweede Verbondshoofd de gemeente Gods in zich besloten heeft. Die Christus trad dus in zijn hoedanigheid van Middelaar *als Beeld Gods* in Adams plaats. In zijn gemeente moet ieder nu naar dit Beeld vervormd worden. (I Cor. 15 : 49. Rom. 8 : 29). En die gemeente, die onder Hem de *herboren menschheid* representeert, draagt als gemeente Christi in zich het pleroma [1]) des Heeren, want ze heet »de vervulling desgenen, die alles in allen vervult".

Ten tweede is het hieruit duidelijk, dat, nu de mensch geschapen is is om *beeld* van God op aarde te zijn, hij dan ook *beeld* moet willen blijven, en nooit mag beweren of zich inbeelden het *wezen* zelf te zijn.

Wezen en beeld staan tegenover elkander. God is God, en de mensch is niet God, maar slechts het *beeld* van God.

Alle zonde steekt dus daarin, als de mensch er zich tegen verzet om beeld, afschijnsel, afschaduwing te blijven, en als hij er zich toe verheft om iets wezenlijks in zichzelven te zijn.

En steekt nu alle zonde daarin, dat de mensch *geen* beeld van God wil zijn, en zich met het »beeld"-zijn niet laat vergenoegen, dan hangt zijn bekeering natuurlijk alleen daaraan, of hij weer *beeld* wil worden. »Beeld"-worden nu is *gelooven*. Want wie »beeld" wordt, is zelf *niets*, en vertoont al wat hij is alleen en eeniglijk in volstrekte afhankelijkheid van dengene, *als wiens beeld hij dienst doet.*

Dienst te doen als beeld van God, en niets, volstrekt niets dan beeld van God te zijn, dat is dus tegelijk 's menschen hoogste eere, maar ook zijn volstrekte afhankelijkheid.

Al wat »beeld" is, *is niets in zichzelf.*

Eindelijk nog een derde opmerking.

Er moest een beeld van God op aarde zijn, en nu heeft God zelf ge-

[1]) De volheid.

zorgde, dat er zulk een beeld van Hem op aarde was. Want daartoe schiep Hij den mensch. Adam in zijn heiligheid, dát was Gods eigen beeld.

Maar nu schendt de mensch dat beeld van God. Hij maakt het onkenbaar. Het is dus voor hem zoo goed, alsof er geen beeld van God op aarde meer bestond.

En nu ontstaat de *beeldendienst.*

Want wat is alle beeldendienst der heidenen? Wat anders, dan dat de mensch zegt: »Ik zal *zelf* een beeld van God maken"?

En dit nu gaat lijnrecht tegen het doen Gods. Een beeld van God te maken is een heilig privilege, dat alleen aan God den Heere toekomt. Daar mag geen creatuur de hand naar uitstrekken.

Verwatenheid is het dus in den mensch, als hij 1°. zelf geen *beeld* van God, maar God zelf wil zijn; 2°. daartoe het beeld Gods in zichzelven schendt; en nu 3°. zelf een nieuw beeld van God gaat maken uit zilver of uit goud.

Vandaar het ontzettende van allen beeldendienst, en vandaar reeds in het tweede gebod met zooveel nadruk: *Gij zult u geen gesneden beelden maken!*

Die zonde nu is uit Satan.

Satan bootst altoos het doen Gods na. Het is Satan om niets minder te doen dan om God te zijn.

Vandaar dat we in de Openbaring lezen, dat, als eindelijk het groote *Beest* opkomt, de draak uitroept, zeggende, dat ze het Beest *een beeld zouden maken.*

Gods eeuwig en heerlijk bestel is, een beeld van zichzelven te hebben, om in eeuwig welbehagen zich in zijn eigen beeld te verlustigen. Dit nu wil Satan niet. Daarom verstoort en schendt hij het beeld van God, dat in den mensch op aarde geschapen was. En nu voor zichzelven nemende, wat hij Gode misgunt, maakt hij ten slotte *een beeld voor zichzelf.*

Een menschenbeeld kan hij nu niet nemen. Want den mensch heeft hij verstoord en verwoest.

Daarom neemt hij het *dier*, het *beest.* En zoo oordeelt hij in zijn hoogste openbaring zichzelven. Gods Zoon is *Mensch* geworden, maar Satans gewrocht een *Beest.*

En als nu dat Beest en zijn beeld eindelijk ondergaat en stuk wordt geslagen, en er triomfeert één als eens *Menschen* zoon, dan is die triomf van den *Menschenzoon* de zegepraal des Heeren over zijn vijanden.

Het beeld van God is er dan weer, om nu niet meer geschonden te kunnen worden. En God Almachtig verlustigt zich eeuwiglijk en volzalig in zijn eigen weerschijn.

IX.

GODS BEELD IN DEN MENSCH.

> Gelijkerwijs wij het beeld des aardschen gedragen hebben, alzoo zullen wij ook het beeld des hemelschen dragen.
> 1 Cor. 15 : 49.

Nog één punt bleef ons in verband met het beeld Gods ter bespreking over, namelijk de vraag, of men met hen kan en mag meêgaan, die zeggen: »Het beeld van God, waarnaar de mensch geschapen wierd, is niet de Drieëenige God, maar de *Christus*".

Dit zonderling gevoelen heeft van oude tijden her in de kerk van Christus altoos warme verdedigers gevonden. Sinds Origenes met zijn prachtige en verlokkende en verleidende ketterijen al het vaste in de kerk van Jezus onvast maakte, heeft het noch in de Westersche, noch in de Oostersche kerk aan mannen ontbroken, die ook op dit punt zijn dwaling voort hebben gezegd en zelf hebben overgenomen. Tertullianus en Ambrosius hebben evengoed als Basilius en Chrysostomus dit onzuivere inzicht in de beteekenis van het beeld Gods beaamd, en niemand minder dan Augustinus was noodig, om eens voorgoed dit onjuiste beweren met tak en wortel uit te roeien.

Met name onze gereformeerde godgeleerden hebben deze voorstelling op het voetspoor van Augustinus dan ook steeds met alle beslistheid bestreden. Junius en Zanchius getuigen hierin met Calvyn, en Voetius zoowel als Coccejus stempelen deze meening tot dwaling. Veilig mag men dus zeggen: »Op gereformeerd erf is voor deze voorstelling geen plaats."

Desniettemin is deze onjuiste voorstelling in de laatste halve eeuw toch weer in de kerk ingeslopen.

Het was de panthëistische philosophie, die hiertoe aanleiding gaf en in haar nawerking ook onze Duitsche en Nederlandsche *Vermittelungstheologen* verleidde, om tot deze oude dwaling terug te keeren.

Het is namelijk gebeurd, dat de groote wijsgeeren, die in den aanvang dezer eeuw de geesten in boeien sloegen, o. a. dwepen gingen met de idée van de *menschwording Gods*. Niet een vleeschwording des Woords leerden ze, maar een menschwording van God, opgevat in den fatalen zin, dat God aldoor bezig is te *worden*, en dat God te meer, te beter en te reiner God *wordt*, naar gelang Hij meer *mensch* wordt.

Dit heillooze stelsel, waarmeê geheel de vastigheid van ons Christelijk

geloof omverligt en onder een Christelijken vorm het wezen van het Christendom vernietigd wordt, leidde toen aanvankelijk (niet duurzaam) tot de belijdenis, dat in Christus Jezus dit feit der menschwording had plaats gegrepen. En deze belijdenis wederom liep toen uit op wat er noodzakelijk uit volgt, t. w. op de voorstelling, dat God mensch zou zijn geworden, ook al ware de mensch *niet* gevallen.

Reeds meermalen wezen we er dan ook op, hoe bedenkelijk en gevaarlijk het is, als jeugdige ethischen, die de strekking van hun eigen woorden nog niet ter helfte begrijpen, in de gemeente Gods weer de onware voorstelling komen brengen, dat Christus toch onze Middelaar zou geweest zijn, ook al denken we de zonde weg. De Heilige Schrift kent deze voorstelling niet; leert overal, dat de Christus *Verlosser* is; en dat de Messias komen zou en is gekomen, als *Heiland*, en als *Verzoener* van zonden.

Toch stuit men met zoo vluchtige tegenspraak zulk een ingeslopen kwaad niet, en dan eerst zal deze gansche giftige draad weer uit onze prediking worden uitgetrokken, indien van lieverleê de overtuiging mag veldwinnen, dat het metterdaad een wijsgeerige en zeer bepaaldelijk pantheïstische draad is, die door heel deze theologie heenloopt, en ons afleidt van de eenvoudigheid der Schrifture.

Maar voor het oogenblik is hier niets aan te doen. Bijna al de Duitsche handboeken, die onze aankomende predikanten gebruiken, voeden deze dwaling, en zoo vindt men dan ook bijna overal thans geleerd, dat het beeld, waarnaar de mensch geschapen wierd, was *de Christus*.

En dit spreekt vanzelf.

Immers, zoolang men volhoudt, dat, ook buiten de zonde om, de mensch voor den Christus bestemd was, en de Christus voor den mensch, dan moet men ook wel leeren, dat de mensch oorspronkelijk op den Christus was aangelegd en dus naar het beeld van den Christus geschapen.

Zoover sloop deze dwaling dan ook voort, dat men zelfs bij sommige volgelingen van Dr. Kohlbrügge deze zelfde voorstelling terugvindt, en, zij het ook uit andere motieven, Gen. 1 : 26 vindt opgevat als: »Laat ons menschen maken *in Christus*."

Vraagt men, waaruit dan nu blijkt, dat deze voorstelling van de waarheid afdoolt, zoo verwijzen we de godgeleerden naar wat Augustinus en Calvyn, Voetius en Coccejus hiervan schreven, en willen onzen lezers slechts een korte uiteenzetting bieden van wat ons mét alle gereformeerden beweegt, om deze uitlegging te verwerpen.

En dan beginnen we met te wijzen op die reeks van plaatsen in de Heilige Schrift, die alle inhouden, dat *de verloste zondaar* naar het evenbeeld van Christus moet vernieuwd en vervormd.

Daarvan lezen we in II Cor. 3 : 18: »Wij allen worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest." Evenzoo in Rom. 8 : 29, dat we verordineerd zijn, »om den beelde zijns Zoons gelijkvormig te worden." En in I Cor 15 : 49, dat »gelijk wij het beeld des aardschen gedragen hebben, we zoo ook het beeld des hemelschen zullen dragen."

Voorts hooren hiertoe alle plaatsen, waarin de Heilige Geest ons vermaant om ons te conformeeren aan het *voorbeeld* van Jezus ; iets wat niet mag verstaan van bloote navolging, maar wel terdege doelt op vervorming naar zijn *beeld*. En eindelijk evenzeer die andere reeks van plaatsen, die ons zeggen, dat we tot een »volkomen man moeten opwassen", tot de »mate van Christus", en dat »we eens Hem gelijk zullen wezen, want dat we Hem zien zullen, gelijk Hij is."

Geen twijfel dus, of wij, goddelooze zondaars, worden, indien we gelooven, opgeroepen om ons te vervormen naar het beeld van Christus, en einddoel van onze verlossing is, om ons den beelde des Zoons gelijkvormig te maken.

Dat beeld intusschen, waarnaar wij vervormd moeten worden, is *niet* het eeuwige Woord, is *niet* de tweede Persoon in de Drieëenheid, en *niet* de Zoon in zijn godheid, maar de Messias, het vleeschgeworden Woord, de Immanuël, God met ons!

Dit blijkt wiskunstig zeker uit hetgeen we lezen in I Cor. 15 : 44.

Daar toch zegt de heilige apostel Paulus ons, dat »de eerste mensch Adam uit de aarde *aardsch* was." Aardsch dus niet eerst na zijn val, maar *door zijn schepping*. Hij was zóó geschapen, dat hij als eerste mensch aardsch was. En na dit op den voorgrond te hebben gesteld, gaat dezelfde apostel nu voort met ons te onderwijzen, dat wij, die gelooven, gelijk we het beeld des aardschen, d. i. van *Adam* gedragen hebben, dat we zoo ook het beeld van Christus dragen *zullen*.

Hieruit nu ziet men, dat het zijn »naar den beelde Christi" niet iets is, dat de mensch in zijn oorspronkelijken staat, krachtens schepping bezat, maar integendeel iets, dat hij eerst daarna dragen *zal*. Hetgeen Adam in de schepping verkreeg, wordt hier dus zeer kennelijk van hetgeen een *verlost zondaar* in Christus bezit onderscheiden, en wel zóó onderscheiden, dat het gevormd zijn naar het beeld van Christus, niet *in zijn natuur* lag, maar eerst na den zondeval kon intreden *door genade*.

Hetzelfde blijkt uit wat de heilige apostel Paulus ons onderwijst in I Cor. 11. Daar toch noemt hij eerst in het derde vers de sporten op van de ladder der heerlijkheden, en zegt dan, dat de *vrouw* haar hoofd heeft in den *man*, de man in Christus, en Christus in *God*. En toch,

nadat hij nu alzoo toont op deze vier sporten: vrouw, man, Christus en God, wel terdege te letten, zegt hij nadrukkelijk in vers 7 niet, gelijk men verwachten zou: »De vrouw is de heerlijkheid des mans, de man is de heerlijkheid van Christus en Christus is de heerlijkheid van God"; neen maar, met uitlating van den schakel Christus, schrijft hij: »De man is het beeld en de heerlijkheid van God (niet van Christus), maar de vrouw is de heerlijkheid van den man.

Op deze plaats, waar Paulus dus had *moeten* zeggen: »De man is het beeld van Christus", bijaldien deze voorstelling de ware was geweest, toont zijn zeggen: »De man is het beeld (niet van Christus, maar) van God", overtuigend zeker, dat deze voorstelling dient verworpen.

Naar luid der Heilige Schrift is het beeld Christi, waarnaar we vernieuwd moeten worden, niet hetzelfde beeld, waarnaar we geschapen zijn, maar moeten deze twee scherp worden onderscheiden.

Het beeld, waarnaar we geschapen zijn, is het beeld van den Drieëenigen God zelven, van wiens heerlijk Wezen in onze wezenssoort de afschaduwing, de weerschijn, het beeld indrong. Daartegen het beeld Christi, waarnaar we vernieuwd moeten worden, is het beeld niet van God, maar het beeld van den heiligen en volmaakten *Mensch*, Christus Jezus, ons heerlijk Verbondshoofd, en als zoodanig het Voor*beeld*, waarnaar elk kind van God vernieuwd wordt en waaraan hij eens zal gelijk worden.

Zoo zijn het dus twee geheel afgescheidene voorstellingen, als de Heilige Schrift ons eenerzijds leert, dat de Zoon het beeld des Vaders is, als tweede Persoon in de Drieëenheid, en iets anders, wanneer diezelfde Schrift ons openbaart, dat de Middelaar ons Voor*beeld* en dus ons *Beeld* is, waarnaar wij vernieuwd moeten worden; en tusschen deze twee ontbreekt schier elk verband.

Als de Heilige Schrift in den Corintherbrief, in den brief aan de Colossensen en den Hebreërbrief leert, dat de Zoon van God »het uitgedrukte Beeld zijner zelfstandigheid" en »het Beeld des onzienlijken Gods" is, dan doelt dit op de verhouding tusschen den Vader en den Zoon in de geheimzinnige verborgenheid van het Goddelijk Wezen. En daarentegen, wanneer er sprake is van onze roeping, om naar het beeld van Christus vernieuwd te worden, dan ziet dit niet op iets in het verborgen Goddelijk Wezen, maar op het Woord *na zijn vleeschwording*, op den Christus, die onze Heiland wierd, op Hem, die onzer één en ons in alle ding gelijk is geworden, uitgenomen de zonde.

Gelijkluidendheid van uitdrukking mag hier dus niemand verleiden, en elke poging om Gen. 1 : 26 zóó uit te leggen, dat onder het daar genoemde »*beeld*" de Zoon alleen worde verstaan, lijdt schipbreuk.

Immers, wilde men in Gen. 1 : 26 vertalen: »Laat ons menschen maken in of *naar den Zoon,*" dan zou men geheel in de war raken met den Persoon, die hier spreekt. Dan toch zou dat zeggen: »Laat *ons,*" slaan moeten op den Vader, die dan tegen den Heiligen Geest zeggen zou: »Laat *ons* menschen maken naar het beeld van den Zoon."

En dit nu gaat niet. Vooreerst niet, overmits de Heilige Schrift ons nergens zulk een optreden van den Vader en den Heiligen Geest meldt, maar ook ten andere, omdat aldus de Zoon *buiten* het hoogste scheppingswerk zou worden geplaatst. Dan toch zou de mensch geschapen zijn, wel door den Vader, en wel door den Heiligen Geest, maar *niet* door den Zoon. Iets, wat met de doorgaande leer der Heilige Schrift in strijd is. Zij toch onderwijst ons, »dat er zonder Hem geen ding geschapen is, dat geschapen is" en dat »door Hem *alle* dingen geschapen zijn, in hemel en op aarde".

De woorden in Gen. 1 : 26: »Laat *ons*" moeten dus òf als een meervoud van majesteit opgevat, waarvan echter bij den eersten Persoon in het Hebreeuwsch niet één enkel voorbeeld voorkomt, òf wel ze moeten verstaan van den Drieëenigen God, zóó, dat òf de drie Personen elkaar onderling, òf wel de Vader de beide andere Personen toespreekt. Een derde is niet denkbaar.

Neemt men nu het eerste, t. w., dat de drie Personen elkaar onderling opwekken, dan *kan* »het beeld" niet op den Zoon doelen, omdat *de Zoon, die dan meêspreekt,* niet van zijn eigen beeld kan zeggen: »*ons* beeld," zonder den Vader en den Heiligen Geest erbij in te sluiten. En neemt men het andere, dat namelijk de Vader hier spreekt tot den Zoon en den Heiligen Geest, dan kan weder dit beeld niet de Zoon zijn, overmits de Zoon wel het Beeld *des Vaders* is, maar *niet* van den Heiligen Geest.

Van welke zijde ook bezien, altoos blijkt alzoo, dat deze uitlegging onhoudbaar is. Ze staat buiten de analogie der Heilige Schrift en is met een juiste uitlegging van het »*Laat ons*" in Gen. 1 : 26 onbestaanbaar.

Of om het kort saam te vatten.

Wie zegt: »het beeld Gods" beduidt hier den Christus, bedoelt van deze drie er één, òf dat het beeld Gods zij de eeuwige Zoon, òf dat het beeld Gods zij de Middelaar, òf wel, dat er onder te verstaan zij, het beeld van den Messias, gelijk het eens in zijn vleeschwording zijn zou.

Nu kan het eerste niet, want de Zoon zelf schiep meê. Het tweede kan niet, want zonder zondeval zou er geen Messias gekomen zijn. En het derde gaat evenmin, want wel leert de Schrift, dat de Zoon van God vleesch wierd naar *onze* gestalte, maar nergens, dat wij in de schepping vleesch wierden naar de gestalte *van den Zoon.*

Terwijl eindelijk, wat de voorstelling van enkele volgelingen van Dr. Kohlbrügge aangaat, alsof Christus reeds in het paradijs vóór den val de »gerechtigheid en heiligheid" van Adam en Eva ware geweest, zoodat »geschapen zijn in den beelde Gods" zou willen zeggen: »Ze waren geschapen in de gerechtigheid, die buiten hen in den Middelaar bestond", door de kundiger mannen onder hen wel zal verworpen worden.

Zoo iets, dan staat dit toch wel vast, dat de gerechtigheid van Christus, die wij door het geloof omhelzen, niet de *oorspronkelijke*, eeuwige, goddelijke gerechtigheid van den Zone Gods, maar de *verworvene* gerechtigheid van den plaatsbekleedenden Borg is, en die dus, toen Adam geschapen wierd, nog niet bestond.

Want of men nu al zeggen wilde, dat toch ook David uit die gerechtigheid leefde, hoewel ze feitelijk nog niet *verworven* was, dit baat natuurlijk niets. Ieder tast toch, dat er bij David wél opzicht *tot zonde* bestond, maar bij Adam *vóór zijn val* niet.

In de schepping is de eerste mensch *buiten de zonde om* geschapen, en nu mag noch kan dus »het beeld Gods" verklaard van een gerechtigheid Christi, die ons alleen en eeniglijk met opzicht *tot de zonde* geopenbaard is.

Wij, in onzen diep droeven toestand, belijden ook als kinderen Gods onvoorwaardelijk, dat wij, wat ons aangaat, nu nog midden in den dood liggen, en ons leven buiten onszelven in Christus Jezus hebben. Maar we voegen er, God zij lof, bij, dat dit niet altoos zoo blijven zal.

Eens in onzen jongsten snik sterven we der zonde ganschelijk af, en in den dag der opstanding *zullen we Hem gelijk wezen*; zoodat in de eeuwige vreugde ons leven niet meer *buiten* ons, maar *in* ons zal zijn.

Een scheiding nu, die alleen door de zonde kwam en alleen om der zonde wille ook bij het kind van God nog standhoudt, te willen stellen in Adam vóór zijn val, komt dus op niets minder neer, dan dat we iets zondigs in de schepping zelve indragen, en alzoo het heerlijk woord teniedoen, dat God, toen Hij den geschapen mensch aanzag, *zag, dat hij goed was.*

Dringend vermanen we daarom alle predikers der waarheid, om ook in deze tot de oude welbeproefde paden terug te keeren, en op katheder, kansel en catechiseerzetel niets anders te leeren, dan dat de mensch geschapen is *naar het beeld van den Drieënigen God.*

X.

ADAM NIET ONNOOZEL, MAAR HEILIG.

Geschapen in ware gerechtigheid en heiligheid. Efeze 4 : 24.

Het blijft dus bij het oude: »God heeft den mensch goed en naar zijn evenbeeld geschapen, dat is in ware gerechtigheid en heiligheid, opdat hij God zijnen Schepper recht kennen, Hem van harte liefhebben, en met Hem in de eeuwige zaligheid leven zoude, om Hem te loven en te prijzen."

Of, gelijk onze Belijdenis zegt: »Wij gelooven, dat God den mensch geschapen heeft van het stof der aarde en heeft hem gemaakt en geformeerd naar zijn beeld en gelijkenisse, kunnende met zijn wil in alles overeenkomen met den wille Gods."

Zoo moet dus tegengestaan elke onjuiste voorstelling, die aan de volkomenheid van deze oorspronkelijke gerechtigheid ook maar iets tekortdoet.

Er mag nooit gezegd: »Er moest nog iets bij". Er mag niet worden beweerd: »Adam was wel heilig, inzooverre hij nog nimmer gezondigd had, maar moest van den anderen kant door gestadige ontwikkeling toch nog eerst toenemen in heiligmaking". Nooit mag toegegeven, dat, ware Adam niet gevallen, hij door vermeerdering van zijn heiligheid allengs in een *nog heiliger* staat zou zijn gekomen.

Die zoo spreken, verstaan de zaak niet.

Tusschen den mensch, zooals God hem schiep, en den mensch, zooals hij door de zonde werd, bestaat een verschil als tusschen een gezond kind en een volwassen zieke.

Welk is dit verschil?

Beiden moeten in kracht toenemen. Want als dat kind altoos bleef, wat het nu op dit oogenblik is, zou het blijken *geen* gezond kind te zijn geweest. Juist het feit, dat het *gezond* is, sluit in zich, dat het moet en zal groeien, en over een jaar sterker zal zijn dan nu. Vraagt men dus, of er bij dit kind al dan niet ontwikkeling zal plaats hebben, dan moet stellig geantwoord: »Ja". Er komt een tijd, dat de kracht van dit wezen, o zooveel grooter zal blijken dan de kracht, die ge nu waarneemt in dit kind.

En zoo ook de zieke, die volwassen is. Ook die zieke kan zoo niet blijven. Die moet achteruit of vooruit. De ziekte zelve als zoodanig ge-

doogt geen stilstand. En zal deze kranke dus bijkomen, dan moet er kracht bij.

Inzóóverre staan dus beiden, én dat gezonde kind én die volwassen kranke gelijk, dat beiden niet blijven, zooals ze zijn, en dat over zekeren tijd bij beiden een meerder kracht zich openbaart.

Maar hierbij houdt de gelijkheid dan toch ook op. Want dringt men nu iets dieper door, dan wordt alles *ongelijk* en staan ze vlak *tegen elkander over*.

Immers, als ik op dit oogenblik aan den zieke opeens die meerdere kracht doe toekomen, dan is dat, zooals het hoort, en wordt die zieke gezond. Maar liet ik evenzoo plotseling aan dat gezonde kind de volle kracht van den man toekomen, dan zou dat kind onnatuurlijk zijn geworden, en *niet* zijn, gelijk het behoort.

Bij dat kind moet *op dat oogenblik* niets bij. Aan dat kind ontbreekt voor *elk gegeven oogenblik* niets. Dat kind moet om een gezond, normaal kind te zijn, juist zoo wezen, als het is.

En omgekeerd, bij dien zieke moet nu, terstond, op dit oogenblik iets bij, veel bij zelfs. Er ontbreekt aan dien zieke op dit oogenblik iets. Die zieke, moet, om weer gezond en normaal te worden, juist *niet* wezen, zooals hij is.

Dat kind is als kind in kracht en welstand *volmaakt* gezond. Die zieke daarentegen is in kracht en gezondheid hoogst *onvolmaakt*. Met dat kind staat het *goed*, met dien zieke *niet goed*. En al zal er nu ook in dat kind een groeiing zijn, toch is dat groeien van dat kind heel iets anders dan het beter worden en weer opsterken van den lijder.

Hieruit ziet men, hoe verkeerd het is, om onze heiligmaking ook maar eenigszins op Adam vóór den val te willen overbrengen. Ze is bij den mensch in den staat der rechtheid ondenkbaar. Ze is onvereenigbaar met de gedachte aan een wezen, dat *goed* komt uit Gods hand.

Uitnemend! — zal men zeggen — dus moet het zóó verstaan, dat Adam in een soort van kinderlijke *onschuld* geboren wierd, en nu eerst van lieverleê tot een hooger trap van zedelijke ontwikkeling buiten alle zonde om moest opklimmen, en dus toch *heilig*making?

Stellig niet.

Als een kind van God uit dit leven scheidt en sterft, houdt zijn heiligmaking op. Want in zijn dood sterft hij aan alle zonde af. En heiligmaking is niets anders dan iemand zóó maken dat er minder of geen

zonde meer in hem zij. Is het dus met iemand zoover gekomen, dat ge zeggen kunt: »Deze mensch is van de zonde afgesneden", — dan *is* hij heilig gemaakt, dan *is* hij heilig, en heiliger dan heilig kan niemand gemaakt worden.

Reeds om die reden is het zoo ongerijmd, om bij Adam in den staat der rechtheid te spreken van een heiligmaking. Wasch eens iets, waarbij van geen onreinheid sprake is. Maak eens schoon, wat volkomen zuiver is. Dat *kunt* ge niet. Heiligmaking onderstelt, dat er een *on*heilige is. En onheilig kon Adam nog niet zijn. Waar alle zonde nog ontbreekt, ontbreekt niets aan de heiligheid, is de heiligheid *volkomen*. En in die volkomen heiligheid stond Adam, en zal Gods kind nu reeds staan *door het geloof* en eens feitelijk staan na zijn dood door de volstrekte *afsterving* van alle zonde.

Toch voelt daarom een iegelijk wel, dat er in den hemel voor Gods kinderen niet een altoos blijven is van wat ze zijn, maar dat er ook in den hemel ontluiking, ontplooiing zijn moet in steeds rijker genieting en steeds voller heerlijkheid. Niet doordien men in den hemel nóg heiliger wordt. Want men kan eenmaal niet heiliger worden dan *volmaakt* heilig. En in den hemel zijn al Gods kinderen *volkomen* van de zonde af en ontbreekt er dus aan hun heiligheid *niets*. Neen, maar ze zullen rijker, voller, met steeds voller teugen in het leven Gods zwelgen, en dát zal hun ontplooiing zijn.

Brengen we dit nu op Adam over, dan gevoelt men, hoe ook de eerste mensch, eer hij viel, *voor alle heiligmaking volstrekt onvatbaar was*. Heiligmaking is een daad van genezing, en een gezonde kunt ge niet genezen. Heiligmaking is iemand afhelpen van een in hem geslopen gif, en uit de hand, die nog niet gestoken is, kunt ge nu eenmaal geen gif uitzuigen. Heel het denkbeeld van heiligmaking, heiligermaking, of allerheiligstmaking valt hier weg. De trappen baten u hier niet. Wat *stuk* is, is niet *heel*, en wat *heel* is, is niet *stuk*. Heiligmaking is, hetgeen stuk was, *weer heel maken*, en waar bij Adam *niets* stuk was, kon er bij hem dus ook niets heel gemaakt worden. Heeler dan heel is een ondenkbare gedachte.

Maar, ook al ontbrak er alzoo aan Adam niets, ook al was hij geheel volstrekt en volkomen heilig, toch volgt hier niet uit, dat er daarom in Adam geweest zou zijn *stilstand*, een doelloos blijven van wat hij was.

Neem b. v. slechts dit ééne verschil, dat een kind van God een *onverliesbaar* goed bezit, en Adams goed nog wel terdege *verliesbaar* was; want hij verloor het.

Dit maakt nu niet, dat Adam minder heilig was dan een kind van God. Zelfs heeft dit hiermeê niets uitstaande.

Neem, om u dit duidelijk te maken, slechts twee glazen schalen in uw hand. De eene van zeer fijn en edel glaswerk, maar breekbaar; want als ze valt, is ze stuk. Maar de andere van wat men noemt hardglas, dat soort van glas, ge weet wel, dat men desnoods met kracht tegen den grond kan werpen, dat het toch niet breekt. Zult ge nu zeggen: »Die schaal van hardglas is meer heel dan die van kristal"? Of ook: »Die kristallen schaal moet heel gemaakt worden"? Neen, immers, maar ge zult gevoelen, dat het breekbare of onbreekbare van onze schalen niets met heur heelheid te maken heeft. Want dat heel of niet heel er *niet* aan hangt, of een schaal breek*baar*, maar alleen, of ze *gebroken* is.

En zoo nu ook hier. Dat Adams goed nog verlies*baar*, maar dat van een kind van God *on*verliesbaar is, raakt niet de quaestie, of ze heilig zijn. De quaestie, of ze reeds heilig zijn dan wel eerst heilig moeten gemaakt worden, hangt ervan af, niet of hun goed *verliesbaar*, maar of het *verloren* is.

En vraagt men, hoe we ons dan deze heilige ontwikkeling van Adam buiten alle zonde hebben voor te stellen, dan beginnen we met te zeggen, dat het ons, menschen, niet voegt te willen peinzen over wat God de Heere ons verborgen hield, en dat wij, meê door onze zonden, even onmachtig zijn, om ons een duidelijke voorstelling van zulk een onzondige ontwikkeling te vormen, als we buiten machte zijn om ons duidelijk voor te stellen, wat de ontplooiing van de heerlijkheid van Gods kinderen in den hemel zal zijn.

Streng houde men zich hier dus aan de gegevens der Schrift. En dan weten we alleen deze twee: 1°, dat de mensch zonder zonde geen dood zou hebben gekend, en 2°, dat hij als loon voor zijn werk zou ontvangen hebben het eeuwige leven. Wat zeggen wil, dat de mensch, volkomen bij machte van oogenblik tot oogenblik den wille Gods te doen, aan het doen van dien wille Gods van oogenblik tot oogenblik lust en liefde zou gehad hebben, en als loon voor dat storeloos uitwerken van den wille Gods, even storeloos en in steeds voller teugen het leven en de heerlijkheid van zijn God zou hebben ingedronken.

De tegenstelling met thans komt misschien het best uit, als men zich een kind denkt in vorstelijke wieg, als bezitter van een onnoemelijken schat geboren. En daartegenover een, die *niets* bezit, maar alles nog winnen moet, of het door een ander moet laten winnen voor zich.

Dat vorstelijk kind kan niet zeggen: »Mij ontbreekt iets," — ook al

beschikt het op dat oogenblik nog alleen over speelgoed, want ook al dat andere is zijns. En als dat kind opgroeit, wordt het niet rijker, want zijn schat blijft dezelfde; maar omdat het opgroeit, komt het in zijn schat meer in. En zoo ook zou Adam nooit rijker zijn geworden, *want hij bezat alles;* alleen maar, hij zou in zijn schat door voller levensontplooiing al meer zijn ingekomen, en dus al meer van zijn schat hebben gekend.

Zoo raakt dan de oorspronkelijke gerechtigheid niet den *trap van ontwikkeling*, waarop Adam stond, noch ook den *toestand*, waarin hij vooralsnog verkeerde, maar den *staat*, waarin hij als schepsel stond. En die nu was *volmaakt goed.*

Hij stond *geheel recht* voor God. In ongerepte gerechtigheid. En omdat er aan dien staat *niets* ontbrak, niet het minste schortte, en er van die gaafheid van dien staat geen *schilfer* af was, daarom viel er niets aan hem te verbeteren, bij te maken of goed te maken, en uit dien hoofde gansch *geheel* zijnde, niets dan wat heel was aan zich hebbende, was hij even deswege *volkomen heilig.* Heiliger kon het niet.

En al die onware, verkeerde en onschriftuurlijke voorstellingen, alsof Adam eigenlijk toch wel in heiligheid zou zijn toegenomen, spruiten alleen voort uit die onschriftuurlijke en onware denkbeelden, die men zich, door pantheïstisch-philosophische ketterijen verleid, vormt van *heiligheid.*

»Weest dan gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is," neen, dat wil niet zeggen, wat gij, door philosophischen waanzin verhoovaardigde mensch, ervan maakt, alsof gij eigenlijk *als God* moest worden. *Schepsel* zult ge eeuwig ook in uw hoogste heerlijkheid blijven. En in die hoogste heerlijkheid zal dit juist uw diepste aanbidding en zaligste genieting wezen, dat ge dan eerst recht levendig beseffen zult, hoe gij *niets* zijt en God *alles.*

Neen, »weest gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is," wil alleen zeggen: »Weest *gaaf*, gelijk uw God gaaf en ongeschonden is."

Als ik van een gewone aarden vuurtest zeg: »Die test moet even gaaf zijn als die porceleinen schaal!", dan bedoel ik in het allerminste niet, dat die test *als die schaal* moet worden. Want terwijl die test eenige duiten kost, wordt die schaal voor goud opgewogen. Maar dan wil ik alleen zeggen: »Gelijk die schaal *als schaal* gaaf bleef, zoo moet ook die test *als test* gaaf blijven."

»Weest gijlieden volmaakt, gelijk uw Vader in de hemelen volmaakt is", beteekent dus: »Er zijn scheuren in uw wezen, er zijn stukken uit

uw rand gebroken, er zijn schilfers aan alle zijden van u afgesprongen, ge zijt geheel ongaaf en gehavend door de zonde. Dit nu moet *niet* zoo zijn. Er mag geen enkele scheur in u wezen, geen enkele schilfer aan uw gaafheid ontbreken. Zie, gelijk uw Vader in de hemelen ongeschonden is, zoo moet ook gij ganschelijk gaaf, ongeschonden en volmaakt zijn. Dat is: gelijk God volmaakt en ongeschonden *God* bleef, zoo moet ook gij gaaf en ongeschonden *mensch* blijven. Hij volmaakt als *God*, gij volmaakt als *mensch*. *Schepsel* in de hand van uw *Schepper*.

Maar zoo wil men het *niet*. Men stelt zich zoo voor: *Eerste* trap van heiligheid is, dat ik de zonde bestrijd; *tweede* trap, dat ik de zonde minder voel opwerken; *derde* trap, dat ik de zonde in den regel teboven ben; *vierde* trap, dat ik de zonde *geheel* kwijt ben; en dan begint eerst de *hoogere* heiligmaking, en dan gaat het heel een ladder op, al heiliger, nog heiliger, tot hoog in de wolken in.

En dit nu is *niet* zoo.

Als ge de zonde kwijt zijt, dan houdt *alle* heiligmaking op, dan *is* er geen hooger heilig, en is al dat droomen van een nóg heiliger pure inbeelding.

Maar nu spreekt het wel vanzelf, dat, wie zich zoo denkt, dat er in den weg van heiliging eerst, ja, een tobben met de zonde is, maar dat er dan een hoogere heiligmaking komt, die boven de zonde uitgaat, zich dan ook Adam wel niet anders kan voorstellen dan geschapen op den lagen trap van heiligheid, en nu geroepen om tot die hoogere heiligheid op te klimmen.

Maar dan ook omgekeerd, dat, zoo er slechts ééne heiligmaking denkbaar is, t. w. *een afsterving van de zonde* en een weer *heel* maken van onze gebroken natuur, er bij Adam aan geen hoogere heiligheid kan noch mag worden gedacht. Kennisse, liefde en levensgenieting, zegt de Catechismus terecht, zou Adam in steeds voller mate bezeten hebben. Hij zou zijn God steeds voller hebben leeren kennen, hij zou rijker in de liefde genoten hebben, en met steeds klaarder besef met zijn God in de eeuwige zaligheid hebben ingeleefd. Maar noch door die voller *kennisse*, noch door die rijker *liefde*, noch door die guller *zaligheid* zou er bij zijn gerechtigheid of bij zijn heiligheid ook maar *iets* zijn bijgekomen.

Men heeft dus zeer verkeerd gedaan door onze volheerlijke, volkomen Schriftuurlijke en o, zoo diepe belijdenis van 's menschen »oorspronkelijke gerechtigheid" op allerlei manier te gaan verzwakken, en dank komt toe aan die stuggen onder de belijders, die in onze steden en dorpen, tegen alle pleidooi van de afwijkende predikanten in, onverzettelijk en onver-

wrikbaar op dit punt zijn blijven staan, dat er bij Adams heiligheid *niets* bij moest.

Zij allen, die daar iets af of aan toe deden, hebben het wezen der *heiligheid* niet verstaan, hebben liefde met heiligheid, gerechtigheid met leven, den staat met den toestand, het woord met het wezen verward, en alzoo de fundamenten losgewrikt.

Ja, erger nog. Ze hebben daardoor de zielen los van Jezus gemaakt.

Want let hier toch wel op, al wie dat nu niet vat van »de oorspronkelijke gerechtigheid", die *kan* ook niet vatten, wat het zegt, dat Christus ons van God tot rechtvaardigmaking, heiligmaking en volkomen verlossing gegeven is. Die wil wel een Jezus, o, gewisselijk! Maar welk een Jezus? Immers zulkeen, die hem als kranke op den weg vindt liggen; hem op zijn eigen beest naar de herberg brengt; voor hem betaalt, dat hij beter worde, en het nu voorts aan hem overlaat, om weer op eigen beenen te gaan loopen. Dus altoos een voorstelling, alsof men, na verlost te zijn, *nog pas weer naar de gerechtigheid toe moet*, zich naar de heiligheid *begeven zal*, en nu al voortgaande *van lieverlede* die gerechtigheid nader komt, en meer in het bereiken van die heiligheid *vordert*.

Maar is dit zoo, dan is ook Christus uw gerechtigheid *niet*, en Christus uw heiligmaking *niet*, en Christus uw volkomen verlossing *niet*, maar dan is Christus hoogstens een Helper, die u steunt en sterkt, om u weer tot gerechtigheid en tot heiligheid te brengen.

Neen, zal de kerke Gods in deze landen weer jubelen leeren in de heerlijke, o, zoo zoet troostende en volzalige belijdenis, dat ze in Christus absolute gerechtigheid *heeft*, in Christus volstrekte heiligheid *bezit*, en in Christus haar volkomen verlossing *ontving*, dan moet ze eerst weer dat stuk van »de oorspronkelijke gerechtigheid" vatten. Dat wil zeggen, dan moet ze eerst weer leeren, dat Adam, om te *kunnen* kennen, om te kunnen *liefhebben*, om te *kunnen* leven in Gods zalige gemeenschap, eerst en vooraf *volkomen gerechtig* en *volkomen heilig* moest zijn.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE TE BEWERKEN ZONDAAR.

XI.

DE ZONDE NIET STOFFELIJK.

De zonde is de ongerechtigheid.
I Joh. 3 : 4.

Wat is er nu in den beelddrager Gods, in Adam, in dien heerlijken mensch, die eens volkomen gaaf en heilig en in staat van oorspronkelijke gerechtigheid uit de hand van zijn Schepper was voortgekomen, wat is er nu in dien mensch verstompt, bedorven en verwoest door de zonde?

Ook deze vraag, het spreekt vanzelf, kan hier slechts terloops beantwoord. Toch mag er niet over heengegleden. Want dit voelt toch een ieder, om het werk van den Heiligen Geest in de wederbaring, herstelling en terechtbrenging van den zondaar te verstaan, is het volstrekt onmisbaar, dat men wel wete, hoe men zich een zondaar heeft voor te stellen.

Naar de scheur is, is de heeling. Naar de bresse viel, is haar toemuring. De balsem richt zich naar de geaardheid der wonde. Zooals de krankheid is, zoo moet ook de genezing zijn. Of sterker nog en toch ten volle waar, zooals de dood is, zóó ook moet de wederopstandinge zijn. Val en verrijzenisse hangen saam.

Algemeene woorden baten hier niets, en voorgangers of oefenaars, die bij het ontblooten en ontdekken van den boozen mensch in ons nooit verder komen, dan om ons aan te zeggen, dat we geheel verloren zijn en dood in de misdaden, missen de insnijdende kracht, die alleen machtig is om de etterbuil van ons hart te openen.

Op kennis, op inzicht, op doorzicht komt het ook hier aan, en de hoogleeraar Dr. Böhl heeft aanspraak op aller lof en dank, dat hij den moed greep, om onze aandacht weer bij deze ontzettende realiteiten van ons eigen hart te bepalen.

Veel te veel liep men dusver over deze diepe quaestiën heen. En het is slechts een ernstig terugkeeren tot de betere paden, waarin voor eeuwen onze vaderen gewandeld hebben, indien men ook voor wat dit vraagstuk aanbelangt weer aan de algemeenheden den rug toekeert en de oppervlakkigheden als een wolke uiteendrijft.

En dan beginnen we ditmaal met een der hoofddwalingen ook van onzen tijd af te wijzen, t. w. het weeroplevend *Manichaeïsme.*

o, Het zou zoo belangrijk zijn het schitterend en boeiend verschijnsel van het Manichaeïsme weer eens in frissche kleuren, mits in geconcentreerde trekken, voor het oog der gemeente te plaatsen. Van zooveel, als ook thans weer onder Christelijken naam onwaars in de kerk van Christus wordt ingedragen, zelfs door geloovige mannen, zou dan de oorsprong, althans de geestelijke familiegelijkenis, terstond in het oog springen.

Dit kan natuurlijk hier ter plaatse niet geschieden. Bepalen we ons daarom tot enkele trekken.

De waarheid Gods komt in de wereld, niet om met de verzinnigen dier wereld te boeleeren, maar om ze als leugen tentoon te stellen. De wijsheid Gods gaat geen vergelijk met de speculatiën en de inbeeldingen der wereldsche wetenschap aan, maar doemt ze dwaasheid en eischt, dat ze voor haar zwichten zullen. Licht en duisternis staan ook op het terrein der waarheid beslist tegen elkaar over.

Hier vandaan kwam het, dat de Christelijke kerk, toen ze de wereld der heidenen inging, onmiddellijk met de geleerdheid en de wijsheid, met de philisophie en de wetenschap der heidenwereld in openbaar conflict is gekomen.

Die heidenwereld was, vergeleken bij Israël, o, zoo wijs, zoo ontzettend geleerd en wetenschappelijk, en zag van haar hoog wetenschappelijk standpunt met o, zoo diepe minachting en hooge voornaamheid op »de dwaasheid" van het Christendom neer.

Dat dwaze, ongerijmde, ongeleerde en ongeletterde Christendom kon niet alleen *niet waar* zijn, maar het was zelfs *niet waard*, dat men erover redeneerde. Om zulk een ongerijmde wartaal van niet-denkende menschen lachte men te Athene met een Homerischen glimlach, als men goedig, of stak men in bittere satyre den draak, als men bitter van aard was, maar in geen geval vatte men het als een *ernstig* verschijnsel op, het stond buiten *de* wetenschap.

Maar met dat al, dit domme Christendom won. Won veld. Won aanhangers. Won invloed. Won eindelijk zelfs macht. De groote talenten en genieën dier dagen voelden er zich ten leste toe aangetrokken. En zoo kwam er na een worsteling van ruim een eeuw al spoedig een ure,

waarin het heidendom van zijn hooghartige laatdunkendheid wel *moest* aflaten en *gedwongen* wierd met dat domme, ongeletterde, onwetenschappelijke Christendom te rekenen.

Het bleek, dat het levensgeroep van deze Nazareners al spoedig het geredekavel dezer dorre geleerden overstemd had. En niet lang meer, of de wereldbeweging ging de scholen der heidensche geleerden voorbij en vloeide af naar de bedding van dien onverklaarbaren, wonderen Jezus.

Ja, zelfs eer de kerk er *twee* eeuwen geweest was, gevoelde het hooghartige en waanwijze heidendom zich reeds in zijn levenskracht bedreigd en doodelijk in zijn schachten getroffen.

En toen, toen is het, dat Satan sluwe list aangreep, om onder den schijn van het Christendom te eeren, het juist vanbinnen in de hartader aan te tasten, door gif te spuwen in zijn innerlijk levensbloed.

En zoo zijn dan in de tweede en derde eeuw na 's Heeren geboorte die vreemdsoortige, die zonderlinge, die o, zoo geleerde en ingewikkelde stelsels uitgedacht, die onder den naam van Gnosticisme, Manichaeïsme en Nieuw-Platonisme één reusachtige poging hebben gewaagd, om ons heerlijk Christendom in de doodelijke omarming der heidensche philosophie te smoren.

Er bestonden, toen het kruis op Golgotha wierd geplant, twee werelden op heidensch erf. In het Westen lag de ééne en omvatte Romes en Griekenlands gebied, en in het Oosten lag de andere, met haar steunpunt in Babylon en Egypte.

In elk dier beide levenskringen, zoowel te Babylon als te Athene, waren mannen van ontzaglijke denkkracht, van alomvattende geleerdheid, van zeer diepzinnige wijsheid opgestaan. In beide heerschte wereldsche, echt heidensche wetenschap, maar deze geleerdheid, deze wijsbegeerte, deze wijsheid droeg in het Oosten en in het Westen een zeer onderscheiden karakter. Vandaar, dat er drie pogingen zijn aangewend om het Christendom in de wateren der heidensche wijsbegeerte te verdrinken, en wel één door de Westersche, één door de Oostersche philosophie, en een derde eindelijk door een vermenging van allebei.

Nu is het *Nieuw-Platonisme* de macht uit het *Westen* geweest, die het Christendom naar de hartader stak. Het *Gnosticisme* is tusschen *beide* in gaan staan. Terwijl het *Manichaeïsme*, waar we thans op komen moeten, zijn oorsprong *in het Oosten* vond.

Manes heette, naar men zegt, de man, die dit prachtige, boeiende, o zoo bekoorlijke stelsel uitdacht; een diepzinnig denker, die omstreeks 276 gestorven moet zijn.

Ongetwijfeld is deze Manes een geniaal, hoog ernstig en zeer vroom

man geweest. Ook een man, die bekende zijn verlossing in den Heere Jezus Christus gevonden te hebben. En zelfs een man, wiens ijver en toeleg het was om het Koninkrijk des Heeren uit te breiden.

Slechts één ding hinderde hem. Hij kon dien eindeloozen strijd tusschen het Christendom en de *wetenschap* van zijn eigen levenskring niet wel dragen. Naar hij meende, hadden die twee toch nog wel punten van overeenkomst, nog wel punten van aanraking, en zou een verzoening tusschen beide, zoo men het maar wel zocht, gansch niet ondenkbaar wezen.

Het leek hem zoo schoon toe, om een brug te bouwen, waarover men eenerzijds naar de heidenwereld, met haar schitterende wijsheid, kon wandelen om ook in haar veel aan te wijzen, dat goddelijken oorsprong had, en dan over diezelfde brug terug te komen met de ernstige heidenen aan de hand en hen te doen bukken voor het kruis van Jezus.

Er was in zijn eigen hart zulk een opgetogenheid ontvlamd voor de heerlijke diepzinnigheid van het Christelijk geloof, maar zonder dat in zijn hart de onwaarachtigheid der heidensche geleerdheid duidelijk genoeg geopenbaard was. En gelijk nu die Christelijke elementen op den boden zijner eigen ziel dooreengemengd lagen met de heidensche elementen in hun Oostersch gewaad, zoo ook poogde hij toen in een stelsel, dat hij op ging zetten, beide bestanddeelen te vermengen, dooréén te vlechten en te vervormen tot één schitterend geheel.

Dit verrukkelijk schoone stelsel, dat ons Manes kennen leert als een man, die alle diepe levensquaestiën had doorgedacht en met den ruimsten blik alle afstanden van dit kosmisch samenstel gemeten had, kan hier niet in zijn boeiend kleed worden ingeleid. Al wat hier ter plaatse geschieden kan, is aan te geven, hoe dit stelsel tot een vervalsching van het wezen der zonde kwam.

En deze fout nu had dáárin haar oorzaak, dat Manes het woord *vleesch* valschelijk uitlegde, als doelde dit alleen op ons *lichaam*. »Vleesch" is in de Heilige Schrift, waar het als aanduiding van zonde voorkomt, volstrekt niet ons lichaam, maar *onze geheele menschelijke natuur*, die insteê van naar het hoogste te trekken en dus in het geestelijke lust te hebben, integendeel afdaalde naar het lage, en dies lust heeft in het vleeschelijke. »Vleesch" in den zin van zonde, dat is dus uw geheele zondig wezen, uw zondige existentie, niet eens voornamelijk naar den kant van uw lichaam, maar eer nog zelfs naar den kant van uw ziel.

Tweeërlei zijn de werken des vleesches. De eene reeks, rakende aan het *lichaam* en dus bestaande in al wat op hoererij en wellust betrekking heeft; de andere, ziende *op de ziel* en geheel buiten het lichaam

omgaande, en dus bestaande, gelijk de apostel zegt, in al wat samenhangt met hoogmoed, nijd en haat. Maar hetzij ge de zonde in het zichtbare neemt als *hoererij*, of in het onzichtbare als *hoovaardij*, beide malen is het uw vleesch, dat werkt. »Vleesch", voor wat het tastbare aanbelangt, zijn beeld voleindend in de schandelijkste hoererij, en voor het ontastbare in verstokte hoovaardij.

Zelfs, en hier lette men wel op, leert de Heilige Schrift ons, 1°, dat de zonde haar oorsprong heeft niet in ons vleesch, maar geheel in een *niet*-lichamelijk, of wil men *on*lichamelijk wezen, t. w. den Satan; en 2", dat de zonde uit dat *on*lichamelijke wezen eerst in *de ziel* des menschen is ingeslopen, en alsnu eerst uit 's menschen ziel zich naar buiten in het zichtbare, en dus ook in zijn lichaam, geopenbaard heeft.

Er kan dus geen geschil over bestaan, of men gaat tegen de Heilige Schrift in, zoodra men »vleesch" en »geest" als »ziel en lichaam" tegen elkander over stelt. En toch dat juist deed Manes. Dat juist beoogt elk Manichaeïsme.

Bij Manes kleeft de zonde *aan de stof*, aan het *vleesch*, aan het *tastbare* en *zichtbare*. Uw ziel is uw vriend — zoo zegt hij — maar uw lichaam uw vijand. En kondt ge de prikkeling en verzoeking des bloeds en van het verhemelte maar weerstaan, geen zonde zou in u zijn. Oosterling, als hij was, stootte hij in zijn omgeving veel meer op vleeschezonde dan op geesteszonde, en hierdoor misleid, sloot hij voor de geestelijke zonde het oog, of althans kon hij zich ook die geestelijke zonde niet anders dan uit prikkeling van de booze stof verklaren.

Juist omgekeerd dus als de Heilige Schrift het leert. In de Heilige Schrift komt de zonde uit den geest en doet straks ook het lichaam aan; maar bij Manes heeft de zonde haar oorsprong in dat lichaam zelf, in de stof als zoodanig, in al wat voor oogen is, en sloop vandaar uit in 's menschen ziel.

Daarbij was Manes consequent, gelijk een reuzendenker als hij dan ook wel niet anders zijn kon, en vandaar, dat hij al spoedig tot de zonderlinge voorstelling kwam, eene voorstelling, die hij voor zijn samenstel van verzinselen noodig had, t. w. dat de Satan eigenlijk *niet* een gevallen engel, *niet* een geestelijk *on*lichamelijk wezen was, maar integendeel *de stof zelf*. Er was in het stoffelijke, in het zinlijke, in het tastbare, in hetgeen voor oogen is een macht opgesloten, die de ziel verleidde; en die kracht, die in de stof en in het zinlijke school, dat was — zoo leerde hij — *de Satan*.

En vandaar nu, wat men thans gereedelijk begrijpen zal, vandaar nu tevens de vreemde en tegenschriftuurlijke leer, die Manes over het wezen

der zonde op de kerkelijke markt uitstalde, en die op niets minder neerkwam, dan dat de zonde een inklevende macht van de stof was.

Manes raakte hiermeê aan het *materialisme.*

De materialist toch weet ons te vertellen, dat ons denken een stoffelijk verbranden van phosphorus in onze hersens is, onze wellust of onze nijd en haat het zich ontlasten van een klier in ons verborgen lichaamsleven. Deugd en zonde zijn gevolg, zoo zeggen ze, van puur scheikundige werking. En om iemand beter, vrijer, edeler te maken, moest gij hem eigenlijk naar het scheikundig laboratorium zenden insteê van naar kerk of school. Verstond men in dat laboratorium de kunst maar om u de hersenpan af te lichten en uw verschillende cellen en zenuwen chemisch naar eisch te bewerken, dan zou vanzelf de ondeugd in u overwonnen en de deugd en de hoogere wijsheid tot effecte bij u gebracht zijn.

Welnu, vlak aan dit erf van het materialisme, raakt nu Manes met zijn zondeleer. Immers ook Manes zegt u en leeraart, dat de zonde *in de stof* van uw bloed, van uw natuur en van uw spieren zit, als een in die stof inklevende macht, die van haar onafscheidelijk, tegelijk met haar overgaat en zich verplaatst. Feitelijk maande Manes dan ook tot het eten van zekere veldkruiden, als middel om de zonde teboven te komen. Er waren toch — zoo leerde hij — ook dieren, maar vooral planten, waarin uit het heerlijk lichtrijk, dat tegen die booze stof overstond, enkele verlossende en vrijmakende lichtdeeltjes waren ingedrongen. En at men nu die kruiden maar, dan kreeg men die verlossende lichtdeeltjes in zijn bloed, en dat brak dan de macht der zonde. Manes' kerk is dus feitelijk een chemisch laboratorium, waarin de zonde bestreden wordt ook door *stoffelijke* middelen.

Men ziet dus wel, hoe consequent dit systeem in elkaar zit, en merkt wel hoe machteloos tegenover Manes' reuzengeest de zwakke lieden onzer dagen staan, die zijn valsch begrip van *stoffelijke* zonde overnemen, en toch wanen wel te zullen ontkomen aan de klem van zijn stelsel.

Neen, dat *kunnen* ze niet, en ook al denken ze er niet aan, om het phantastisch kleed over te nemen, waarin Manes zijn gedachten gehuld heeft, en dat niet passen zou voor onze Westersche denkwijze, toch nemen ze wel metterdaad de geheele lijn van zijn denkbeelden over, en vervalschen door deze vervalsching van het begrip der zonde, tevens bijna elk stuk van onze Christelijke leer.

En toch is er maar één stuk, waarin dit voor een ieder tastbaar uitkomt, en dat is het stuk *van de erfzonde.*

Een kind, zoo denkt men dan, wordt uit zijn ouders geboren. Krach-

tens die geboorte is hij zondaar. Dus moet zulk een kind de zonde wel van zijn vader en moeder hebben overgeërfd. En overmits nu zulk een kind in de wieg nog van geen *geestelijke* zonde weet, en nog geen *geestelijke* ontwikkeling toont, moet de erfzonde wel als een onzichtbaar iets ergens in zijn wezen schuilen, en dat onzichtbaar iets moet wel *met het bloed* uit de ouders in het kind zijn overgegaan.

En dit nu is, hoe ook gewend of gekeerd, niets dan puur Manichaeïsme, inzooverre het de zonde over laat gaan *als een macht, die inkleeft in iets stoffelijks.*

Van de erfzonde zegt onze Belijdenis in art. 15:

»Wij gelooven, dat door de ongehoorzaamheid Adams de erfzonde uitgebreid is geworden over het gansche menschelijke geslacht, welke is eene verdorvenheid der geheele natuur en een erfelijk gebrek, waarmede de kleine kinderen zelfs besmet zijn in hunner moeders lichaam, en die in den mensche allerlei zonden voortbrengt, zijnde in hem als een wortel derzelve; is daarom zoo leelijk en gruwelijk voor God, dat zij genoegzaam is om het menschelijke geslacht te verdoemen. Zij is ook zelfs door den Doop niet ganschelijk te niete gedaan, noch geheel uitgeroeid, aangezien de zonde daaruit altijd als opwellend water uitspringt, gelijk uit eene onzalige fontein; hoewel zij nochtans den kinderen Gods tot verdoemenisse niet toegerekend, maar door zijne genade en barmhartigheid vergeven wordt; niet om in de zonde gerust te slapen, maar opdat het gevoelen dezer verdorvenheid de geloovigen dikwijls zoude doen zuchten, verlangende om van dit lichaam des doods verlost te worden. En hierover verwerpen wij de dwalingen der Pelagianen, die zeggen, dat deze zonde niet anders is dan uit navolging."

Zoo ziet men dus, dat ook de gereformeerde kerken wel terdege het bestaan *der erfzonde* erkennen; ook erkennen, dat de zonde van ouders op kinderen *overerft;* zelfs deze erfzonde een *smet* noemen, die reeds het nog ongeboren kind aankleeft. Maar, en hierin juist schuilt het hoofdpunt, waarop het hier aankomt, ze zeggen nergens, dat deze erfzonde òf zelve iets stoffelijks is, òf als iets stoffelijks overgaat. Het woord smet is bij hen *beeldspraak*, geen eigenlijke uitdrukking voor de zaak, die ze willen belijden. De zonde is heur *niet* een druppel giftig vocht, of wat ook, dat gelijk de besmetting van een ziekte overerft van vader op kind. Neen, de overgang der zonde blijft in onze belijdenis een onverklaard mysterie, slechts *symbolisch* uitgedrukt.

Maar dat nu bevredigt de geesten onzer eeuw niet meer, en zoo is er dan ook in onze dagen weer een school van Manichaeïsten op dit punt opgestaan, die in den meest eigenlijken zin van het woord de zonde als een *krankheidsgif,* als een soort *ziektestof* beschouwen, die in het bloed *inkleeft,* en in dit bloed van het zondig ouderpaar op het onschuldig kroost overerft.

Vooral zij, die de erf*schuld* loochenen, zitten meest in dit Manichaeïsme reeds tamelijk diep vast.

Waarmeê dan ook samenhangt de valsche beschouwing over den Doop, alsof dat Doop*water* nu die zondige ziekte*stof* ten deele wegneemt. Ook de valsche Avondmaalstheorie, alsof er zekere bestanddeeltjes van een verheerlijkt lichaam in onze zondige stof in kwam. En ook de gedrochtelijke manier, om de duivelsche invloeden uit een kamer of van een plek gronds te willen verdrijven. Altemaal onschriftuurlijke onzin, dien men, helaas, ook in ons land, nog al door geloovige mannen, weer hoort verdedigen.

o, Kerk van Christus, waar doolt ge toch heen!

XII.

DE ZONDE GEEN BLOOTE ONTKENNING.

> Ik zie een andere wet in mijn leden, die strijdt tegen de wet mijns gemoeds.
> Rom. 7 : 23.

Tegen de weerinsluiping van het *Manichaeïsme* ging onze waarschuwende stem in het vorig artikel uit. Zij thans het oog gevestigd op een andere, schier even bedenkelijke dwaling, die, zeer tot ons leedwezen, ook thans weer ten deele door Dr. Böhl bepleit is, en die erop neerkomt, dat men ook in de werking der zonde niets ziet dan een *gemis*, een *onstentenis*, een *berooving*, een *ontbreken* van wat er zijn moest.

Men versta deze meening niet verkeerd.

Ze wil *niet* zeggen, dat er in den zondaar eenvoudig geen heiligheid is. Ze ontkent niet enkel het bestaan van heiligheid in hem. Ze zegt niet maar: »De heiligheid is in dit wezen niet aanwezig".

Neen, ze zegt *twee* dingen en bedoelt 1°, dat de heiligheid er niet is. Maar, en hierin ligt het eigenlijk karakter der zonde, ten 2°, dat deze heiligheid er zijn moest. Een steen hoort niet. Toch noemt men daarom een steen niet *doof*. Maar doof is wel de van gehoor beroofde mensch, omdat deze erop aan was gelegd, dat hij wel zou hooren, en het hooren tot het volle wezen van den mensch onmisbaar is. Een boek ziet niet. Toch is een boek niet *blind*. Maar blind noemt men wel den van gezicht ontblooten mensch, omdat zien tot 's menschen wezen behoort en aan een mensch zonder gezichtsvermogen iets menschelijks ontbreekt. Een stoel kan niet zelf op zijn pooten gaan. Toch noemen we daarom den stoel niet verstijfd noch lam, wijl het gaan bij een stoel niet bij hoort. Maar *lam* noemen wij wel den mensch, wien het vermogen om te gaan ontbreekt, overmits *gaan* behoort tot zijn menschelijk wezen. En zoo nu ook is er in een paard geen heiligheid, en toch noemen we een paard geen zondaar.

Maar zondaar noemen we wel een van heiligheid ontbloot mensch, omdat heilig te zijn tot het wezen van een mensch behoort, en een niet-heilig mensch verminkt en ontaard is.

De zonde, zegt de heilige apostel Johannes, is de *on*gerechtigheid, of het niet in overeenstemming zijn met de wet Gods, gelijk er letterlijk staat. De anomie! Zonde vertoont zich dus alleen bij die wezens, over

wie de goddelijke zedewet heerscht, en bestaat nu in het niet aanwezig zijn in dat wezen van conformiteit met de wet Gods.

Inzooverre spreekt er dus uit dit gevoelen niets dan zuivere klinkklare waarheid, en elke poging om in de zonde een positieve zelfstandigheid te zoeken, is in lijnrechten strijd met Gods Woord en leidt onverbiddelijk terug in de armen van het Manichaeïsme. Iets, wat ten deele zelfs aan de anders zoo teedere en innige Hernhutters op hun verre van onschuldige doolpaden overkomen is.

Vooral sinds de hoogleeraar Wessel dit geschilpunt volledig en op zuiver Schriftuurlijke wijze tegenover de beide Vitringa's uiteen heeft gezet, en het Examen van Tolerantie dit nog nader toelichtte, mag dit op gereformeerd terrein dan ook voor uitgemaakt gelden.

Op grond der Schrift kunnen we aan de zonde zelve geen positief karakter toeschrijven in eenigen zin, die er toe leiden zou, om in de zonde een eigen iets, een zekere eigen zelfstandigheid, iets wat op zichzelf bestond, te aanvaarden.

Alles toch, wat een eigen zelfstandigheid heeft, heeft een eigen bestaan, en moet dus of geschapen of niet geschapen zijn. Stelt men het *on*geschapen, dan wordt het eeuwig als God; iets, wat de Schrift van niets dan God zelven toelaat. En stelt men de zonde als iets *geschapens*, dan moet ze of door God of door een ander geschapen zijn. Nu kan een ander ze niet geschapen hebben, daar geen enkel schepsel de macht bezit, om eenige zelfstandigheid uit niet in het leven te roepen. En evenmin kan ze door God geschapen zijn, want God kan geen auteur zijn van het booze.

Vandaar, dat de Heilige Schrift het invloed oefenend vermogen van het kwaad, dan ook niet in eenige zondige substantie ziet, maar in den duivel. En de duivel, wat is die nu anders dan juist een wezen, dat goed en in staat van heiligheid geschapen was, en nu sinds aan die heiligheid ontviel. De Satan is dus niet een booze substantie, maar een wezen, dat op heiligheid aangelegd en voor heiligheid bestemd en tot heiligheid beroepen en met heiligheid begaafd, alsnu die heiligheid uit zich wierp; dientengevolge absoluut *on*heilig werd; en alsnu steeds in dieper onheiligheid zich inwikkelt.

Juist de leer van den duivel staat dus zoo beslist mogelijk tegen elke valsche voorstelling, als ware de zonde een zondige eigen zelfstandigheid over. Te zeggen: »De zonde is een macht", in dien zin, alsof de zonde een positief vermogen ware, geoefend door een eigen zelfstandig bestaand iets, is een voorstelling, die zich met de Schriftopenbaring nimmer laat vereenigen.

Inzooverre gaan we dus met Dr. Böhl van heeler harte meê, en mag niet anders getuigd, dan dat hij de goede, oude, welbeproefde overtuiging der geloovigen en de degelijke belijdenis der kerk gehandhaafd heeft.

Maar, en hierin mogen we den Weener hoogleeraar geen gelijk geven, dit leidt er nu Dr. Böhl toe, om ons toe te roepen, dat Adam vóór en na zijn val eigenlijk dezelfde persoon bleef, alleen, dat het schijnsel der gerechtigheid, waarin hij eerst gewandeld had, nu van hem week. Zoo vóór als na de zonde, zegt Dr. Böhl, is de mensch, wat zijn wezen en vermogen aangaat, dezelfde, en de zonde heeft alleen dit verschil teweeggebracht, dat hij oorspronkelijk in de heiligheid Gods stond, en nu uit die heiligheid Gods wegging en ze dus mist.

Zoo wordt dus de mensch een lamp gelijk, die het eene uur brandt en dan glans van zich uitstraalt en licht; maar het andere uur ophoudt te branden, alsnu dien glans inboet en een donker, mat voorwerp wierd.

Als een haard wordt de mensch, die het eene oogenblik aan was en warmte van zich gaf en gloorde, maar het andere oogenblik uitging en nu dof ligt en koud.

Of wil men, een stuk ijzer, waar het eene oogenblik de electrische stroom doorgaat, zoodat het magnetisch wordt en aantrekt, en het andere oogenblik de electrische stroom aan onttrokken wordt, zoodat het ophoudt magnetisch te zijn en dus niet meer aantrekt.

Want toen die lamp uit wierd gedraaid, bleef die lamp zelve ongedeerd. Toen die haard uitging, bleef die haard ongedeerd. En toen dat stuk ijzer ontdaan wierd van zijn magnetischen stroom, bleef het niettemin ijzer.

En zoo ook nu, zou het naar luid Dr. Böhls voorstelling met den mensch zijn. Evenals door een stuk ijzer de magnetische stroom gaat en het ijzer magnetisch maakt, zoo ging ook door Adam in den staat der rechtheid, de stroom van Gods gerechtigheid en maakte hem heilig. Evenals de lamp glanst door de vonk, die haar pit aanstak, zoo ook glansde Adam oorspronkelijk door de vonk der goddelijke gerechtigheid, die de luchter der heiligheid in zijn ziel had ontstoken. En evenals die haard blonk en schitterde van den vuurgloed, die in hem was gelegd, zoo ook blonk en schitterde Adam door de volkomen gerechtigheid, waarin God de Heere hem had geschapen.

Maar nu komt de zonde. Dat wil zeggen, de lamp gaat uit, de haard wordt koud, de magneet wordt weer ijzer. En zoo ook staat de mensch daar nu, ontbloot van gloed, beroofd van glans, al zijn aantrekkingskracht missende.

Maar voor het overige bleef die mensch, wat hij vantevoren was,

evenals die lamp een lamp, en die haard een haard, en dat ijzer ijzer bleef. Immers Dr. Böhl zegt met de duidelijkste woorden, *dat de mensch vóór en na den val als mensch dezelfde bleef.*

En dat nu mogen noch kunnen we toegeven.

Mensch bleef de zondaar zeer gewisselijk, maar mensch in den zin, zooals onze vaderen het te Dordt beleden: »Dat de mensch door den val niet opgehouden heeft mensch te zijn, begaafd met verstand en wil, en dat de zonde, die het gansche menschelijke geslacht heeft doordrongen, de natuur des menschen niet heeft weggenomen, maar verdorven en geestelijkerwijze gedood."

En het is nu met deze goede en onzes inziens eenig zuivere belijdenis van de gereformeerde kerk, dat Dr. Böhls uitspraak: »Wenn wir die Creatur aus jenem Stande hin ausgetreten denken, so bleibt diese Creatur *intact*", dat is: »Als het schepsel door de zonde uit dezen staat (der gerechtigheid) uittreedt, blijft zijn natuur *ongedeerd*", zoo we wel zien, in onverzoenlijke tegenspraak verkeert.

Neen, het schepsel is volstrekt niet *on*gedeerd gebleven, maar is door en tengevolge van de zonde zeer sterk *gedeerd;* zoo gedeerd, dat hij geheel *verdorven* is, verdorven tot den *dood* toe. En al geven we dus zeer beslist toe en al belijden we volstandelijk, dat de zonde in haar *wezen* niets positiefs is, toch blijven we even beslist met onze kerk belijden, dat haar *werkingen* volstrekt niet enkel negatief, noch uitsluitend privatief, maar wel terdege ook zeer stellig *positief* zijn.

Dit wordt in de Heilige Schrift, en werd door onze beste theologen (zoo met name door Rivet, Walaeus en Polyander in hun *Synopsis*) zoo stellig geleerd, dat men zich haast niet voor kan stellen, hoe Dr. Böhl te dezen tot een andere conclusie kwam. Haast vermoeden we dan ook, dat hij op dit punt eigenlijk wel belijdt, wat de zuivere kerken steeds beleden, maar ter wille van iets anders en om een geheel andere reden, dit stuk der leer op zoo vreemde wijze voorstelt.

Mogen we geheel openhartig zijn, dan stellen we ons den gedachtengang bij Dr. Böhl ongeveer aldus voor: »Mijn leermeester, Dr. Kohlbrügge, heeft zoo beslist geprotesteerd tegen die vele mannen, die, staande tegenover de onbekeerden, trotsche gedachten hebben, als riepen ze: »Ga van mij uit, ik ben heiliger dan gij". Dr. Kohlbrügge heeft er zoo met klem en nadruk op gewezen, dat een kind van God even goed als een onbekeerde midden in den dood ligt, zoodra ik hem ook maar één oogenblik buiten den Christus denk. Dus verandert er door de wedergeboorte eigenlijk niets aan, noch in den mensch. Zoo vóór, als na de wedergeboorte blijft hij precies dezelfde, en het eenig verschil is, dat een

bekeerde *gelooft*, en door dat *geloof* in het schijnsel van de gerechtigheid wandelt. En is dit nu zoo, welnu, dan moet het omgekeerde ook bij den val doorgaan. Dat wil zeggen, dan moet de mensch als zoodanig ook vóór en na den val dezelfde zijn gebleven, en kan er geen andere verandering hebben plaats gegrepen, dan dat hij eerst in de gerechtigheid stond, en nu uit de gerechtigheid uitraakte."

Natuurlijk, onze gissing kan falen, maar voorshands durven we vermoeden, dat zoo, en zoo alleen de gedachtengang was, die Dr. Böhl tot zoo vreemde voorstelling van de werking der zonde verleidde, en hem zelfs deed uitspreken, dat, gelijk Rome leeraart, »de begeerte op zichzelve geen zonde is." Iets, wat de gereformeerde kerken op grond van het tiende gebod steeds hebben bestreden.

En metterdaad, de quaestie bij den val en bij de verlossing is één.

Verandert de verlossing niets in ons wezen, dan kan ook de zonde aan ons wezen niets veranderd hebben. Is de verlossing uitsluitend een ingezet worden in het schijnsel van Christi gerechtigheid, dan kan ook de val niets anders geweest zijn, dan een uittreden uit dit schijnsel. Beide hangen onlosmakelijk saam. Zooals het met den val stond, zoo ook komt het met de verlossing te staan. En mits iemand consequent zij, is uit zijn belijdenis aangaande de heiligmaking altoos zijn belijdenis omtrent den val tevens op te maken.

Had dan ook Dr. Kohlbrügge beweerd of beleden, dat de verlossing ons wezen *onveranderd* laat en ons alleen inzet in een sfeer van gerechtigheid, dan zou dienen toegegeven te worden, dat deze uitnemende leeraar zich ook den val op een wijze heeft voorgesteld, die het wezen van den mensch en zijn natuur intact liet.

Maar dit nu juist kunnen we niet toegeven. Kohlbrügges blootlegging van de wezenlijke *verdorvenheid* onzer natuur was altoos zoo krachtig en beslist, dat we nooit, nimmer gelooven zullen, dat naar zijn belijdenis de val ons wezen en onze natuur *intact* liet. En evenmin ooit toegeven, dat naar Kohlbrügges belijdenis ons wezen door de verlossing *niet* veranderd wierd, ook al heeft hij, en volkomen terecht, die verandering steeds én aan de mystieke unie, én aan de afsterving der zonde in den dood gebonden.

Had Dr. Kohlbrügge metterdaad bedoeld te leeren, wat vele zijner volgelingen hem toeschrijven, dan zouden we zeer beslist in zijn streven *dwaling* zien. Maar omdat we Kohlbrügge ons niet verklaren mogen, zonder rekening te houden met de scheeve voorstellingen, waartegen hij zooveel terecht te velde trok; en juist omdat zijn belijdenis van de verdorvenheid onzer natuur zoo volkomen was, blijven we volhouden,

dat Dr. Kohlbrügge *niet* bedoeld heeft, wat vele zijner volgelingen op zijn naam uitstallen.

Onze weg is dus juist omgekeerd.

Dr. Böhl zegt met andere woorden: »Kohlbrügges verlossingsleer gaat uit van het denkbeeld, dat de verlossing het wezen van den zondaar *onveranderd* laat; derhalve kan ook de zonde het wezen en de natuur van den mensch *niet* hebben aangetast." Terwijl wij omgekeerd zeggen: »Kohlbrügges belijdenis van de *verdorvenheid* onzer natuur is zoo volkomen, dat het niet anders *kan*, of hij moet én in den val én dus ook in het werk der verlossing, een *verandering* van onze natuur beleden hebben.

Doch wat hiervan zij, zooveel staat vast, dat naar de constante leer onzer kerk op grond van Gods Woord moet beleden worden, dat de zonde, hoewel naar heur *wezen* niets dan een *berooving* en in geen enkel opzicht een *zelfstandigheid*, niettemin wel waarlijk positieve *gevolgen* heeft in haar heillooze *werking*.

Verdorven is onze natuur, en *niet* onveranderd gebleven, en verderf is juist die veelzeggende uitdrukking, die de fatale positieve werking aanduidt, die door de ontstentenis van licht en leven ontstaat.

Een plant behoeft licht om te tieren en te bloeien. Berooft ge haar nu van dat licht, dan gaat ze kwijnen. Maar in dien kwijnenden staat blijft het nu niet bij *lichtloosheid*, bij ontstentenis van *licht* en dus bij gemis van *bloei*. Neen, maar er ontstaat een werking, die er eerst niet was, en die werking is, dat de plant gaat verflensen, verrotten en eindelijk *beschimmelen*. Dat is voor de plant het *bederf*.

Evenzoo is het met de kanker, met de pokziekte en zoo menige andere kwaal. Ook deze ziekten toch zijn niet maar een gemis van gezondheid en ontstentenis van welzijn, maar eenmaal in ons geopenbaard, loopen ze uit op een zeer *positieve* werking, die het cellenweefsel verbreekt, zelfstandige formatie tot aanzijn roept, en het lichaam positief *verderft*.

En hetzelfde zien we eindelijk evenzeer bij den dood. Als een mensch sterft, dan is zijn lijk niet maar zielloos en levenloos, maar dit ziellooze en levenlooze heeft straks ontbinding tengevolge en door die ontbinding een schrikkelijk *bederf*.

En zoo nu ook zien we in een zondaar, ja voelen we in ons eigen hart niet alleen maar een *ontstentenis* van heiligheid en een *gemis* van het goede, maar zeer stellig ook een heillooze *werking*, een *bederf*, een ontbinding, een sloopend iets, dat *vernielt*. Iets wat dàn vooral sterk uitkomt, als de genade des Heeren in onze ziel indringt en heel onze natuur, insteê van die genade tegen te jubelen, tegen die genade ingaat.

Dan ontstaat er strijd, kamp, worsteling, en die worsteling kan niet plaats grijpen, of er moet zich uit het gemis, uit de ontstentenis en uit de berooving iets boos ontwikkeld hebben, dat zich tegen God verheft.

Zoover gaat dit bederf der zonde zelfs door, dat het niet rust, eer ons lichaam feitelijk in bestanddeelen, die walging inboezemen, zal ontbonden zijn. Wat van Henochs, Mozes' en Elia's lijk aan zij, weten we niet. De Schrift kent uitzonderingen. De Christus heeft *geen* verderving gezien. En die geloovigen, die de wederkomst des Heeren zullen beleven, zullen *geen* ontbinding des lichaams kennen. Maar al de overige millioenen en nog eens millioenen worden krank, ze sterven, en hun ontzield en verwelkend lichaam gaat over in een bedorven massa, tot het geen lichaam meer is.

En wat we nu in ziekte en in sterven van het lichaam waarnemen, dat is tevens symbool van wat plaats grijpt in de ziel, al zij het ook, dat ons de termen en vormen ontbreken, om dit zielsverderf op eigenaardige wijze uit te drukken.

Satan, dit weet ieder en toont heel de Heilige Schrift, is niet maar een ontbloote, een beroofde, een, aan wien iets ontbreekt, in wien een gemis en ontstentenis valt waar te nemen; neen, van Satan gaat wel terdege een positieve, verdervende actie uit. En zoo nu ook, al zij het in mindere mate, is onze ziel verdorven. Verdorven niet slechts in dien zin, dat ze in het duister staat insteê van in het licht. Niet alleen dat ze in de koude verkleumt, insteê van zich te koesteren in de levenswarmte. Maar ook wel terdege in dien zin, dat deze ontstentenis in een positieve werking des vernielens en des verdervens is omgeslagen.

Gelijk koude gemis van warmte is, maar voortgezet in *vorst* overgaat, en uw handen en voeten bevriezen doet en door dat bevriezen een booze, *positieve* werking in uw vleesch te voorschijn roept, zoo ook is het met de zonde.

Er is niets dan ontstentenis, berooving, ontblooting, wat haar wezen aangaat. Maar juist krachtens die ontstentenis, berooving en ontblooting heeft ze tengevolge, dat er een vernielende, bedervende, sloopende, vergiftigende werking naar ziel en lichaam, in 's menschen heele natuur en aanzijn ontstaat, waardoor de zondaar wel geen oogenblik ophoudt mensch te zijn, maar dan toch als mensch zich onder de macht des verderfs voelt gebonden.

En vraagt men nu, hoe die twee te vereenigen, dat de zonde in haar *wezen* slechts privatief (bloote ontstentenis van licht en leven en heiligheid) nochtans in haar *werking* positief kan worden, dan ligt het antwoord hierin gereed: Richtige stuur onttrekkende aan de werking, die in 's menschen natuur toch doorgaat, moet ze wel oorzaak worden, dat die werking misloopt, en alzoo het werktuig onzer natuur zichzelf stukwringt en verderft.

XIII.

DE ZONDE EEN KRACHT IN OMGEKEERDE WERKING.

> Indien gij naar het vleesch leeft, zoo zult gij sterven. Rom. 8 : 13.

De zonde zelve naar heur *oorsprong* en in haar *wezen* niets dan een gemis, ontstentenis en berooving, maar in haar *werking* wel terdege een positief kwaad, een booze macht.

Maccovius, de bekende Franeker hoogleeraar, bewees dit uit de Schrift, onder anderen op dezen onweerlegbaren grond, dat ons geboden wordt niet alleen den *nieuwen* mensch aan te doen, maar ook den *ouden* mensch uit te doen met zijne werken. Ware nu, zoo zegt hij terecht, de zonde niets dan een gemis van licht en leven en gerechtigheid, dan kon dit niet. Immers, waar niets dan gemis is, houdt dit terstond op, zoodra hetgeen ontbrak, er weer komt. Ware dus de zonde niets dan een gemis, een ontstentenis van gerechtigheid, dan zou ons niets, volstrekt niets van noode zijn, dan dat ons de gerechtigheid weer wierd aangebracht; en ware dat geschied, welnu dan ware de zonde ook verdwenen. Van een uitdoen van den ouden mensch, van een afleggen van den last der zonde enz., zou dan geen sprake kunnen zijn. Het licht had dan slechts weer in het donker van ons hart in te stralen en de zake onzer ziel zou aanstonds weer gezond zijn.

Nu dit daarentegen *niet* zoo is; nu we zelven zeer goed weten, dat er ook na de instraling van het licht des Heeren, ja, na de indaling van den Heiligen Geest in ons, nog wel terdege in ons blijft, wat we als een ontzettende macht ten kwade in onze ziel ervaren en waarnemen; en de Heilige Schrift ons zeer nadrukkelijk en telkens gelast, niet enkel om weer de ware gerechtigheid door het geloof in Christus Jezus te grijpen, maar ook om iets *af te leggen*, iets *van ons te doen*, iets uit ons te *verwijderen*, zoo staat het hiermeê vast, dat de zonde, hoewel puur privatief in haar oorsprong, in ons en in de maatschappij wel terdege tot een booze *macht* wordt, en dus een positief karakter aanneemt.

Dit nu drukt de kerk van Christus uit door te belijden, dat *onze natuur bedorven* is geworden, iets wat ons vanzelf op het beeld Gods terugbrengt. Onze natuur ging niet weg, hield niet op onze natuur te zijn, en bleef dus in haar grondtrekken en in haar organen, wat ze was; en inzooverre ook in onze natuur als mensch een afdruk van het beeld

Gods ligt, ging dat beeld Gods dus *niet* te loor, ook niet voor een geleelte te loor, maar staat het nu nog in ieder mensch afgedrukt, en zal net zelfs in de plaatse des verderfs eeuwiglijk in den mensch afgedrukt blijven staan, om de eenvoudige reden, dat we onze natuur niet *kunnen* uitschudden, tenzij we *vernietigd* konden worden. Kan dit nu *niet*, en is een menschelijk wezen zóó door God geschapen, dat het, eenmaal tot aanzijn geroepen, eeuwig dat aanzijn houdt, dan houdt het dat aanzijn ook eeuwiglijk als *mensch* en in eens *menschen* natuur. Staat er dus een afdruk van Gods beeld reeds in onze natuur als zoodanig gestempeld, dan is die afdruk als zoodanig ook onvernietigbaar en blijft ze ons eeuwig bij. Dit is dan ook de reden, waarom lang na den zondeval nog steeds in de Schrift geleerd wordt, dat ook de zondige mensch naar Gods beeld geschapen is.

Maar komt men nu verder en vraagt men naar de uitwerking der trekken van dit beeld Gods in de ons gegeven natuur, dan staat het juist vlak omgekeerd, want dan bevinden we, dat de trekken van dit beeld Gods *geheel* uit ons weg zijn, en dat uit de ruïne, die overbleef, hoogstens nog een sprake tot ons komt van de heerlijkheid en pracht, die in dat puin onderging.

Zoo zal men dus wel doen, met niet langer deze twee beteekenissen van het beeld Gods te verwarren. Voorzoover dit beeld in onze *natuur als zoodanig* ligt, blijft het eeuwiglijk, maar voorzoover het eens in de hoedanigheid, d. i. in de *gesteldheid* van onze natuur blonk, is het weg.

Onze natuur kan wel *verdorven*, maar niet *vernietigd* worden. Ze kan dus bestaan als natuur, ook al verloor ze *al* de eigenschappen, die ze eens bezat, en al kreeg ze insteê daarvoor *tegenovergestelde* werkingen.

Onze gerechtigheid was ons oorspronkelijk in onze natuur ingeschapen en kwam niet als iets bovennatuurlijks bij onze natuur bij. Maar ook, nadat onze natuur deze gerechtigheid verloor, bleef ze toch altoos nog onze natuur. Wel verzwakt, wel krank, wel verdorven, maar toch altoos onze menschelijke natuur. En zelfs toen de werkingen van deze natuur in heur tegendeel omsloegen en boos wierden, zelfs toen nog bleef het altoos in den grond diezelfde menschelijke natuur die eens zoo heerlijk gestraald had, en waarin reeds als natuur een schaduwbeeld van den Eeuwige lag.

Men moet onze natuur dus wel onderscheiden naar haar *wezen* of heur *wel*wezen, gelijk onze ouden zeiden. Naar heur *wezen* is ze na den val ongedeerd en onverminkt gebleven, d. w. z. ze is nog altoos de wezenlijke menschelijke natuur. Maar naar haar gesteldheid, d. i. naar heur hoedanigheden, werkingen en invloeden is ze geheel veranderd en verdorven. Wanneer een giftig insect mijn oog steekt, zoodat het licht er uitgaat, en het oog opzwelt en door een zweer het netvlies doorbroken

wordt, dan is mijn oog bedorven, geheel misvormd en op alle manier gedeerd en verminkt; maar met dat al blijft het toch altoos *een menschelijk oog*, en weet ieder, die het ziet, terstond, dat die opgezwollen cellenmassa een menschelijk oog is. En zoo nu ook is onze natuur wel ontdaan van haar luister, gestuit in haar goede werking en gekomen tot een innerlijke verzwering en verettering, maar desniettemin blijft ze onze menschelijke natuur.

Maar deze natuur nu, die, wat de onmiskenbare kenmerken van haar wezen aangaat, *blijft* en *niet* vergaat, deze natuur is door de zonde *verdorven*. Iets wat niet wil zeggen, dat er daarom in den mensch ook thans niet nog een vermogen is om te denken, te willen en te gevoelen; dat er ook thans in den mensch niet nog allerlei uitnemende krachten werken; dat er ook thans niet nog heerlijke talenten en veel prachtig genie in menschen openbaar kan worden. Neen, aan dat alles raakt deze verdorvenheid onzer natuur niet. Maar *dit* is de verdorvenheid van onze natuur, dat het leven in ons, dat zich door deze natuur en haar organen Gode wijden moest en uit God bezield moest worden, thans naar *beneden* insteê van naar *boven* werkt, en door die omgekeerde en verkeerde werking heel het samenstel van ons wezen veranderen deed van aard.

Bezat de mensch buiten de gerechtigheid Gods geen levensactie, dan zou dit niet kunnen. Maar dit is *niet* zoo. De dood toch is, naar luid der Heilige Schrift, geen vernietiging. Een zondaar is dood voor God, maar juist in dat doodzijn voor God trilt en tintelt zijn leven voor Satan, Zonde en Wereld. Indien een zondaar geen zondig leven had, zou de Heilige Schrift nooit tot ons kunnen zeggen: „*Doodt* dan uwe leden, die op de aarde zijn"; eenvoudig, omdat men niet *dooden* kan, wat reeds *dood* is en geen leven meer heeft.

Gelijkheid in klank misleide u dus niet.

Onze menschelijke natuur heeft een onverdelgbaar leven; vernietigd worden kan ze niet. Werkt nu deze natuur naar de wet Gods, dan noemt de Schrift dit, dat onze ziele *leeft*. Maar slaat ze in haar tegendeel om en werkt ze tegen de wet Gods in, dan zegt de Schrift, dat uwe ziel *sterft*. Dat is de dood, die de bezoldiging aller zonde is.

Maar hierom houdt onze natuur niet op te werken, houdt niet op haar organen te gebruiken, houdt niet op invloed te oefenen. Veeleer is dit juist het leven »van onze leden, die op de aarde zijn." Ons *zondig* leven. De innerlijke verettering van de booze zweren in onze verdorven natuur. En daarom moet dát leven *gedood*.

De zonde maakt dus niet, dat onze natuur ophoudt te ademen, te

werken, zich te voeden, maar ze heeft ten gevolge, dat deze werkingen, die onder de macht van Gods wet goed liepen en zegenden, nu misloopen en verderven.

In een uurwerk komt het soms voor, dat de veer, na opgewonden te zijn, afraakt van de stalen stift, die haar uiteinde vasthield; en wat gebeurt er dan? Staat het dan plotseling stil? Neen, maar dan ontglipt de werking van de veer aan het bedwang van de stalen stift, houdt nu op richtig te werken, en loopt nu af met zulk een vaart, dat heel het uurwerk bedorven wordt. En zoo ongeveer is het nu ook bij onze natuur. Er is in onze natuur kracht, leven en werking. Het vermogen van die kracht heeft God zelf in onze natuur ingelegd. Onder de stuur van zijn wet liep die werking nu juist, en bleef in harmonie met den wille Gods. Maar nu komt de zonde; zij neemt onze natuur van *onder die wet* Gods weg, en nu blijven daar die vermogens, die krachten, die werkingen wel, maar ze werken verkeerd en vernielen de fijne raderen.

Had dit nu slechts één oogenblik plaats, en wierd de zondaar terstond daarna weer hersteld in zijn oorspronkelijken staat, dan zou dit nog niet tot een positief kwaad leiden. Maar nu duurt die zonde *lang*. Nu reeds zestig eeuwen. Er ontstaan uit haar schadelijken invloed dus *gevolgen;* een *secundaire* na de *primaire* krankheid; er komen zondige *bezinksels*, er komen etterbuilen op, de draden van het weefsel onzer natuur worden scheef getrokken, alles wringt en perst tegen elkaar in. En overmits nu ook in dezen nieuwen staat de *werking* niet gestuit wordt, maar doorgaat, wordt nu die schadelijke werking al bedenkelijker.

Hoe ontstaat een zweer? Zoo immers, dat het bloed in zijn gang door het fijne weefsel ergens gestuit wordt. Er drong een splinter in, ge kneldet u, of op wat wijze ook, wierd uw bloed in zijn loop eenigszins gestuit. Toch gaat het bloed daarom zijn gang, maar om door dit engere weefsel door te dringen, moet het nu *meer* persen, *sterker* schuren tegen de wanden, *meer* wrijving veroorzaken. Uit deze wrijving en schuring wordt nu een *hoogere* temperatuur geboren. De omliggende deelen gaan *zwellen*. De doorgang voor het bloed wordt daardoor nog nauwer, de wrijving nog sterker, eindelijk *gloeit* de zweer. En hoewel er nu niets plaats heeft dan een voortzetting van diezelfde levensbeweging, die het bloed steeds voortdreef, zoo gaat nu toch die gestuite werking in een *positief ziekteproces* over. Er ontstaat een plaatselijke werking, die er uit moet. Giftige etter wordt gevormd, die de omliggende deelen aansteekt, en het positieve kwaad is aanwezig.

En zoo nu ook gaat het bij de zonde toe. De gang van het bloed, d. i. de werking der krachten van onze natuur gaat al door, maar de

zonde richt die krachten verkeerd. Daardoor ontstaan in onze natuur ongelijkheden en ongeregeldheden, die een ontgloeien van onze natuur in het booze, nu eens op dit, dan op dat punt ten gevolge hebben. Door dien valschen gloed worden geheel tegennatuurlijke, goddelooze misvormingen in onze natuur geboren. In die misvormingen onzer natuur gaat het cellenweefsel onzer ziel in een ontwikkeling over, die door de Schrift zelve bij die van *giftigen etter* vergeleken wordt. En het is uit deze onzalige fontein, dat de giftige gassen algedurig door heel ons wezen opstijgen.

In dien toestand nu raakt alles in onze natuur ontdaan. Van onder de wet Gods weggeloopen, is de tucht over onze natuur weg en wordt onze geheele natuur naar ziel en lichaam *on*tuchtig. Vandaar, dat ze juist door de haar ingeschapen werking zichzelve steeds dieper in den grond boort en al verder van God afjaagt. Gelijk een trein, die ontspoort, juist door de vaart, die er in zat, zichzelf verderft, zoo ook verderft een mensch, die ontspoort, d. i. *die uit het spoor van Gods wet schiet*, zichzelven door zijn eigen vaart en werking. Er behoeft niets bij te komen. Het verderven volgt uit het leven onzer natuur zelf.

Vandaar, dat bij een zondaar de kennisse weg is, het gevoel vervalscht is, de wil krachteloos is gemaakt, de verbeelding bezoedeld is, het hart valschelijk begeert, en al zijn wegen en neigingen en uitgangen ten eenemale boos zijn geworden.

Boos, niet in dien zin, alsof alles boos in óns oog ware. Neen, maar zóó, dat er niets meer aankomt aan het *eind*station, waar God de Heere wil, dat *alles* aankomen zal, t. w. bij Hem, om in Hem en in de eere zijns naams zijn eenig en hoogste doeleinde te hebben.

En dit maakt iets tot zonde en tot ongerechtigheid en tot boosheid, ook al was het, dat wij er duizendmaal geen zonde in zagen, ja, er veel liefs en schoons in vonden.

Niet *onze* smaak, maar de smaak van *God* bepaalt en maakt uit, of iets slecht of goed is, en wie nu dien smaak van God wil kennen, moet naar de wet. Dat is de maatstaf en het richtsnoer. En wat nu een zondaar ook woele of bedoele, naar God met zijn goed gaan wil hij niet. Hij wil, wat hij in de hand heeft, wel ophangen en zelfs sierlijk ophangen, maar hij wil het nooit ophangen *aan den spijker, dien God er voor in den muur van ons leven sloeg.* Hij zoekt altoos een *anderen* haak en altoos een *andere* kram, en nooit mag het naar den wil des Heeren gaan.

Dit nu maakt alles in hem boos, zoo boos, dat zijn natuur ganschelijk bedorven is; zoo verdorven, dat er in eeuwigheid niets goeds meer uit kan voortkomen; onbekwaam tot eenig goed, geneigd tot alle kwaad; ja, van natuur geneigd om God en zijn naaste te haten.

Want let wel, ook al breekt de daad niet uit, reeds dat neigen, dat begeeren, dat zich uitstrekken naar iets is zonde.

Ook dit wordt door Dr. Böhl, op voorgang van Roomsche en enkele Luthersche godgeleerden, aan de Gereformeerde kerk betwist. Hij toch meent, dat èn in Adam vóór zijn val èn zelfs in Christus van nature wel waarlijk het *begeeren* was. Natuurlijk niet het begeeren, *dat toegeeft*, neen, maar het begeeren met den toom in den bek, en stevig aan dien stang bedwongen. Een voorstelling dus, alsof God de Heere aan den mensch het verslindend dier van de begeerte had ingeschapen, maar er hem tevens de macht bijgegeven, om dat verslindend dier in toom te houden, zoodat juist in dat in toom houden de uitnemendheid school.

Ook dit echter bevestigt de Heilige Schrift ons niet. Uit niets blijkt, dat Adam, vóór Satan tusschen beide kwam, een begeeren had naar wat hij zag. De mogelijkheid zelfs van dat begeeren ontwaakte eerst door het verbod: »Van dien boom zult gij niet eten." Eerst door het gebod kon het begeeren levendig worden. Maar ook zelfs, nadat het verbod hem was opgelegd, zien we nog aan niets, dat Adam die vrucht van dien boom begeert. En tot zulk een begeeren, ja zelfs tot een bijzonder bezien van die vrucht kwam het eerst, toen Satan Eva in de nieren had geprikkeld, niet om die boomvrucht te eten, maar om door die boomvrucht *Gode evengelijk* te worden. *Dit* is het eerste begeeren, dat in het menschenhart opwaakte, en eerst daarna ging zijn oog ervoor open, dat de vrucht van dien boom schoon voor het oog en heerlijk tot spijze was.

In den staat der gerechtigheid was er in Adam vrede, harmonie, goddelijk gedijen, en volstrekt niet de gestadige spanning, die uit het in bedwang houden van een dreigend monster noodwendig ontstaan moet. En ook in de heerlijkheid des hemels zal het niet een eindeloos begeeren zijn, om dat begeeren in toom te houden, maar een *van het begeeren af zijn*. Geen zuigende diepte meer in ons bodemloos hart, maar heel dat diepe hart gevuld met de liefde des Heeren.

Het gebod: »Gij zult niet begeeren" is dan ook absoluut, en bij den Heere Jezus Christus blijkt evenmin van dat begeeren iets. Hij begeert nooit iets, dat Hem niet toegekend is. En wel is er bij de schrikkelijke ontknooping in Gethsémané een begeeren, om aan het dragen van den vloek te ontkomen, maar dit begeeren is heel iets anders. Te weten, niet een begeeren om iets te verkrijgen, maar een diep begeeren *om iets niet te verliezen*, wat bij Hem hoorde, dat wil zeggen, om niet onder den vloek verlaten te zijn van zijn God.

XIV.

ONZE SCHULD.

> Daarom, gelijk door éénen mensch de zonde in de wereld ingekomen is, en door de zonde de dood, en alzoo de dood tot alle menschen doorgegaan is, in welken allen gezondigd hebben. Rom. 5 : 12.

Zonde en *schuld* hooren wel nauw bijeen; maar mogen toch niet met elkander verward, noch op één lijn gesteld worden, evenmin als *heiligmaking* en *gerechtigheid*. Wel rust op alle zonde schuld, wel steekt er schuld in alle zonde, en is omgekeerd zonder zonde schuld onbestaanbaar, maar dit neemt niet weg, dat daarom toch beide zeer wel te onderscheiden zijn en onderscheiden moeten worden. Als er brand in een huis komt en gebluscht wordt, blakert de vlam de binten zwart, maar hoewel die zwartheid door de vlam gewerkt is, eruit voortvloeide en er noodzakelijk op volgde, toch is die vlam de zwartheid zelve niet. Integendeel, als de vlam reeds lang gedoofd is, duurt nog altoos de zwartheid van de binten voort. En zoo nu ook staat het met zonde en schuld. De zonde is de roode vlam, die onze ziel zwart maakt, maar als de zonde reeds lang achter ons ligt, duurt het zwarte merk, dat op onze ziel rust, nog altoos voort.

Uit dien hoofde is het van het hoogste aanbelang, dat dit verschil tusschen *zonde* en *schuld* helder worde ingezien. Misverstand mag hier niet gedoogd. Bovenal niet, omdat alle verwarring van schuld en zonde er noodzakelijk toe leidt, om ook *rechtvaardigmaking* en *heiligmaking*, als waren ze hetzelfde, op te vatten; iets, wat niet in onze ziel en in onze beschouwing kan inglippen zonder den ernst en de degelijkheid van ons Christendom te verzwakken.

Stel, er bestond geen levende ziel op aarde behalve gijzelf, alsdan zoudt ge wel tegen de menschelijke natuur kunnen *zondigen*, maar er zou door u geen *schuld* jegens menschen kunnen beloopen worden. En zoo nu ook, stel eens een oogenblik, dat de ethisch-modernen gelijk hadden met hun beweren, alsof er eigenlijk geen levende God bestond, maar alleen een idée, het goede, welnu, dan zoudt ge wel tegen dit ideaal »Goede" kunnen zondigen en zelf zeer slecht zijn, maar er zou geen *schuld* tegenover God ten onzen laste ontstaan kunnen.

Schuld tegenover God — en dit is de eenige schuld, die we thans be-

spreken — is alleen daardoor denkbaar, doordien God de Heere leeft, bestaat, er is, nooit weggaat, eeuwig blijft, en doordien gij en ik, ja, alle schepselen genoodzaakt zijn met dien God elken dag, ja, elk oogenblik al onze zaken te doen.

Tegenover menschen hebt ge het meestal in uw keus, of ge met hen zaken wilt doen of niet. Er zullen in de stad uwer woning misschien twintig kantoren van uw vak zijn, en nu hebt gij het in uw macht, om met tien van deze wel, maar met de tien andere geen zaken te doen. Gevolg waarvan is, dat ge bij die tien eerste wel, maar bij die tien andere nooit in de schuld kunt komen.

Pas dit nu op den Heere uw God toe, en reeds zal u eenig licht opgaan. Wat toch is de fout der meeste menschen bij hun afdoling van den levenden God? Immers dit, dat ze zich inbeelden: »o, Als ik mij met God maar niet inlaat en geen betrekkingen met Hem aanknoop, dan heb ik met God ook geen rekening, dan heb ik niets met Hem uitstaande, en dan is het voor mij evengoed, alsof Hij niet bestaat". En natuurlijk, ware dit zoo, dan zouden zulke menschen tegenover God den Heere ook niet in schuld kunnen staan.

Maar dit nu is juist *niet* zoo.

Of we met God den Heere zaken willen doen, staat niet aan onze keuze, hangt *niet* van onzen vrijen wil af, en is *niet* in onze macht gesteld. Neen, integendeel, de toestand is deze, dat ge *alle* zaken, welke ook, *altoos*, en onder *alle* omstandigheden met God den Heere doen moet en doet. Ge *kunt* nooit, onder wat vorm ook, eenige zaak doen, of ge doet die zaak, ja, óók met uzelf en óók tegenover uw naaste, maar daarerboven even stellig en onverbiddelijk *altoos in rekening met God*. Bij alle ding, dat ge doet, is God de Heere zelf de hoofd-geïnteresseerde. In alle onderhandeling is Hij, uw God, de preferente crediteur, met wien ge te rekenen hebt. Hij is bij alle zaak, die ge ondernaamt, de principaalste principaal, met wien ge uw zaak hebt af te sluiten. En al gingt ge naar de zandvlakte van de Sahara, of al zonkt ge in de diepte van den Oceaan weg, ja, al beddet ge u in de hel, nog altoos zou uw zaak een zaak met den Heere uw God blijven. Van Hem komt ge nooit, komt ge in aller eeuwen eeuwigheid niet af.

Letterlijk niets kan er in uw hart omgaan, of in uw hoofd opkomen, of door uw hand gedaan worden, of er ontstaat aanstonds een post van rekening met den Heere uw God; en terwijl ge andere firmanten nog kunt bedriegen of posten aan hun oog onttrekken, is de Heere uw God de Alomtegenwoordige, die zelfs uw geheimste posten tot op een tienduizendsten penning na u niet alleen narekent en toe-

rekent, maar eer gij aan het rekenen gaat, u reeds voorgerekend heeft.

En of gij nu al zegt: »Ik wil met God den Heere geen rekening hebben!" dat baat u niet met al. Gij *kunt* nu eenmaal God den Heere buiten niets houden. In alles is Hij vanzelf in. Hij de eerste. Hij de machtigste. Hij de God, die alles doordringt en doorvorscht.

En nu zult ge dan ook gevoelen, wat *schuld* is.

Immers, terwijl ge nu *elk* oogenblik van uw leven in *alle* ding en onder *alle* opzicht verplicht waart, om aan den Heere uw God den *vollen* penning te betalen, die er in alle ding voor Hem en ten bate van zijn glorie inzat, doet gij dat *niet,* kwijt ge dien penning *nooit*, althans nooit *ten volle*, en ontstaat dus uit elke actie van uw persoon, van uw hoofd, van uw hand, een *schuld*-post, dien uw God van u hebben moest, en dien gij Hem uit onwil of onmacht onthoudt.

Ook al kon God weg, of uw band aan God weg, gij zoudt toch *zonduar* blijven; maar kon God weg, of uw band aan Hem weg, dan zou er voor u geen *schuld* meer bestaan.

Bij Krakatoa hebben de elementen vóor nu twee jaren in wilde uitbarsting gewoed, en scheen het een oogenblik, of heel Java zou verzwolgen worden in den gapenden vloed. God lof, dat dit *niet* geschiedde! Maar stel nu eens, het ware geschied. Heel Java ware verzwolgen. En stel nu voorts, dat gij op dat oogenblik aan een kantoor op Java vijftig duizend gulden schuldig waart. Welnu, dan zou natuurlijk door het wegvallen van heel Java en het verzinken van heel het kantoor, dat die pretentie op u had, ook die pretentie vervallen zijn.

Of ook, stel, in China won de patriotten-partij en nogmaals besloot de keizer van China, om heel zijn rijk hermetisch voor alle vreemde volken te sluiten, zoodat alle afdoening van zaken met Chineesche kantoren plotseling werd afgesneden en uw leven lang afgesneden bleef, en, niet waar, ook al hadt ge dan een ton schuld aan Chineesche huizen, dan zou die schuld feitelijk voor u niet meer bestaan.

En zoo nu ook zeggen we, viel opeens God weg, of brak alle band, die u aan God bindt, dan ja, zou er geen schuld meer voor u bestaan. Maar nu de gedachte zelfs, alsof God wegviel, kwetsend is en uw band aan Hem nooit *kan* verbroken worden, nu *is* uw schuld er ook en *blijft* uw schuld er ook en is het voor een mensch volstrekt onmogelijk, om door zijn schuld aan God een streep te halen. Hij *kan* dat wel doen, maar het baat hem niets. De schuld blijft toch.

Schuld ontstaat en blijft dus daardoor, dat God de Heere ons schiep *om zichzelfs wille.* Denk u een oogenblik, dat God de Heere u geschapen had, zooals een jongen zeepbellen blaast; d. w. z. alleen voor het ver-

maak om u te scheppen, maar zonder er zich nu voorts over te bekreunen, wat er uit u wierd, ook dan natuurlijk kon er geen schuld ontstaan.

Maar dat deed God de Heere *niet*. Hij schiep u en mij *voor zichzelven*. Hij schiep ons met den gestrengen en absoluten last, om in *alle* ding, op *elk* oogenblik en onder alle omstandigheden de levenswinste op zijn altaar, op het altaar zijns naams en zijner eere te leggen. God heeft niet gezegd: »Leef drie van de tien dagen voor Mij, en dan zal Ik u de overige vrijaf geven." Neen, God de Heere geeft nooit vrijaf. Geen enkelen dag van heel uw leven. Geen enkel oogenblik van eenigen dag. Altoos, aldoor, zonder beding of uitzondering, rusteloos en algedurig moet er van ons bestaan een winste voor Gods eere komen. Hij schiep er ons voor. Hij heeft er ons op aangelegd. Dus eischt Hij ons op.

En juist dit nu, dat Hij onze Heere en onze Gebieder is, die in den volstrektsten zin alles over ons te zeggen heeft en ons niet een enkelen penning der levenswinste schenken kan, juist dát maakt, dat, overmits wij *nooit* betaalden, ieder onzer in *absolute* schuld bij God staat.

Wat bij menschen geld is, dat is bij God *liefde*. En nu heeft God gezegd, gezegd tot u en mij en tot alle mensch: »Ik dorst naar liefde, gelijk gij naar goud dorst, en daarom moet Ik, uw God, liefde, veel liefde, alle liefde van u hebben. Die komt Mij toe. Die eisch Ik op. Die *kan* Ik niet kwijtschelden. Gij *zult* Mij, den Heere uw God, liefhebben, d. i. uw liefde afbetalen met alle kracht, met heel uw verstand, heel uw hart en heel uw ziele."

En het feit nu, dat God de Heere die liefde *niet* van ons krijgt, of althans hoogst onzuiver, d. i. op onechte, valsche wijze krijgt, dat maakt, dat we tegenover God in een eeuwige schuld staan.

Nu weten we wel, dat men dit noemt de *juridische* opvatting, en dat men in onze weekelijke dagen liever aan die spanning van het recht ontkomt, en daarom hoog de *ethische* opvatting prijst; maar dat zeggen is rechtstreeks uit de leugen.

In dit verzet tegen de juridische opvatting ligt toch niets minder dan een opzij dringen of een ignoreeren *van den levenden God*. Ook immers, als men niet aan den levenden God gelooft en alleen dweept met een ideaal van heiligheid, leeft men onder een ethische opvatting, en strijdt men om van zonde af te komen, en worstelt men tegen de macht der zonde in, en schreit in onze ziel de dorst naar heiligmaking. Maar heb ik niets dan een ideaal van heiligheid, dat mij prikkelt en drijft, natuurlijk, dan is er van *recht* geen sprake en kan er van *schuld* tegen-

over God geen gewag worden gemaakt, want schuld ontstaat niet tegenover een idée, maar alleen tegenover *een levend wezen*. Erken ik daarentegen, dat de Heere God leeft, en dat ik met dien levenden God in alle ding en op alle oogenblik te doen heb, dan heeft die levende God op mij een *recht*, een recht, dat ik *geschonden* heb, en dat niet zonder meer geschonden blijven kan, en staat dus de juridische opvatting zelfs bovenaan.

Immers de ethische opvatting is alleen: »Hoe word ik, zieke, weer gezond?" Maar de juridische zegt: »Hoe komt God, wiens recht geschonden wierd, weer tot zijn recht?"

De juridische opvatting moet er dus niet maar bijkomen, maar moet zelfs bovenaan staan. Elk gereformeerde, dat is elk gezuiverd Christen, mag niet eerst *naar zichzelven*, maar moet eerst *naar zijn God* vragen. En daarom wordt de gereformeerde belijdenis in haar hartader aangetast en vernietigd, zoodra de prediker op den kansel wel voor heiligmaking oog heeft, maar voor geen rechtvaardigmaking opkomt. En daarin met name ligt de heerlijke verdienste van Dr. Kohlbrügge, dat hij het was, wien dit om zijn God gesmart heeft, die met een forschen ruk aan dit verachten van Gods recht paal en perk heeft gesteld, en het ook aan onze kerk en aan ons weer heeft toegeroepen: »Broeders, de rechtvaardigmaking voorop!

Dat was ook Paulus' leuze.

Zoo is ook ons roepen. En al kunnen noch mogen we het goedkeuren, dat meer dan één van Kohlbrügges volgelingen nu weer in het andere uiterste vervalt, om de heiligmaking in de rechtvaardigmaking op te smelten (wat niet mag), zoo kan toch niets ons verhinderen, om den Heere onzen God te danken, dat hij ons in Dr. Kohlbrügge een strengen maner schonk, die ons tegen die schromelijke en schandelijke verwaarloozing van Gods gerechtigheden gewaarschuwd heeft.

Men prente het zichzelf en het opkomend geslacht dus wel en diep in.

Te zeggen: »o, Was ik maar heilig! och, dan zou ik over die schuld voor God zoo niet beangst zijn!", klinkt fraai, maar is diep zondig. Want de wensch om heilig te zijn, staat voor de vromen op dezelfde lijn, waarop voor den wereldling en het kind der ijdelheid de wensch staat, om rijk, om geacht, om gevierd te wezen. Dat wil zeggen, zulk een wensch is altoos een wensch voor onszelf, voor ons eigen ik, om zelf iets te wezen, wat we nog niet zijn. God de Heere blijft daarbij buiten staan. De Pelagiaan spreekt er in, die zijn verhouding tegenover God den Heere naar eigen willekeur wil regelen. Het is zonde, zij het ook blinkende zonde, tegen het eerste en het hoogste gebod.

Neen, dan eerst wordt die diepe zielswensch: „o, Ware ik heilig!" goed

en recht, en van zonde vrij, indien er eerst voorop is gegaan die andere vraag: »Hoe kom ik weer recht voor mijn God te staan, wiens recht ik brak en schond?" Gaat dat voorop, dan, maar ook dan alleen hebben we God meer dan onszelven lief. En kwam het daartoe, dan ja, komt ook vanzelf de bede om heilig te wezen. Nu niet als zelfzucht om geestelijk rijk te zijn, maar uit zielsdorst om niet weer het recht van God te schenden.

Dit gaat diep en strekt ver en zal aan menigeen voorkomen, hard te zijn. Maar toch, we mogen er niet van aflaten. Het onmanlijk en ziekelijk Christendom, waar men thans meê pronkt, is het Christendom van onze vaderen, is het Christendom van de vromen aller eeuwen, is het Christendom van de apostelen en profeten niet.

God de Heere *moet* de Hoogste en de Eerste blijven ook in dit stuk der heiligheden, en vertreding insteê van eering der geboden is het, bijaldien men, jagende naar het wit der heiligmaking, het *recht* van zijn God vergeet.

Reeds onder menschen zou het voor oneerlijk gelden, indien iemand, die hier diep in de schulden stak, naar Amerika toog en daar nieuwe zaken begon, en nu maar zorgde, dat het hemzelf goed ging. Neen, zou men tot zulk een bankroetier zeggen, niet maar er weer bovenop te komen, maar *uw schuld* af te doen eischt uw eere. En zoo nu ook is het hier. Niet maar voortaan betere zaken te doen, maar eerst de rekening met uw God effen te maken, dat is de diepste zielsbede, waar elk echt kind des koninkrijks meê begint.

Maar juist daardoor zal men dan nu ook beseffen, hoever *zonde en schuld* te onderscheiden is.

Iemand breekt bij u in en ontsteelt u tien effecten, saam een kwart ton waard. Maar straks heeft hij berouw en keert terug en stelt u uw schat weder in handen. Zal nu daarom die dief en inbreker vrij uitgaan? Neen, zeggen we u, maar zoo hij in handen der justitie komt, zal hij verhoord, gevonnist en veroordeeld worden, en het geschonden recht boeten in den kerker.

En zoo nu ook is het met de zonde.

Er is een *wet* Gods en er is een *Gever* van die wet, dat is God.

Nu misdoet gij, gij doet iets verkeerds, ge doet iets óf niet óf anders, dan het moest gedaan worden.

Welnu, meet ik nu die daad aan de *wet*, dan zeg ik, ze is *zonde*.

Maar daarmeê ben ik er niet van af, daarmeê is het niet uit! Die wet is niet maar een stuk papier, dat uit de lucht is komen vallen, noch ook de formuleering van een zedelijk ideaal. Neen, die wet is een wet *van den Heere uw God*. God sprak alle deze woorden. Die wet ligt er nooit los, maar altoos is God de Heere er achter, die met zijn hand

die wet vasthoudt, u voorhoudt en u zien laat. En daarom is het niet genoeg, dat ge uw daad aan de *wet* meet, en zegt: ze is *zonde*, maar ge moet die daad ook tegenover den *Gever* en *Handhaver* van die wet verrekenen, en erkennen: ze is *schuld*.

Zonde is: het niet beantwoorden van een daad, een persoon of een toestand aan de *wet Gods*. Daarentegen *schuld* is: het te na komen door eenige daad van eenigen persoon in eenigen toestand aan het recht van den levenden God op zijn schepsel.

Dat nu alle zonde onmiddellijk *schuld* schept, komt daar vandaan, dat God recht heeft op *al* onze daden. Waren er daden, die buiten Hem om konden gaan, dan zou feilgaan in die bepaalde daden, ook al weken ze van het zedelijk ideaal af, toch geen schuld vestigen. Maar nu dit niet zoo is, nu *elke* daad van *elken* persoon in *elken* toestand in rekening met den Heere onzen God staat, nu volgt er schuld uit elke zonde.

Niet, alsof ze daardoor ineen vloeiden.

De zonde ligt altoos *in ons*, en raakt niet onze betrekking tot God. De *schuld* daarentegen ligt niet in ons, maar raakt altoos *de betrekking, waarin we tot God staan*. Zonde ziet op hetgeen we in onszelf zijn en spreekt uit, dat hetgeen we in onszelf zijn in strijd is met de wet of het zedelijk ideaal. Schuld daarentegen ziet op hetgeen God de Heere van ons te eischen heeft, en spreekt uit, dat we *aan God* dien eisch onthielden.

Ware nu God de Heere als onzer één, dan zou er over die *schuld* te loven en te bieden zijn. Maar dit is *niet* zoo. Gods eischen aan ons en op ons zijn altoos zuiver als goud. Daar sloop nooit een vergissing in. En vooral, die eischen steunden nooit op wilkeur, maar altoos op vasten onveranderlijken grondslag.

Daarom kan van die schuld nooit iets af. Voluit, naar de allergestrengste maat blijft ze ten onzen laste.

Vandaar de *straf*.

Straf toch is niets anders dan dat de in zijn recht geschonden God zich tegen die rechtsschennis verzet.

Elke schending van zijn recht komt Hem als God te na en zou, hield ze stand, Hem een *minder* God maken, dan Hij zijn moet. En dit nu kan niet, zoo waarlijk Hij God is. En dies werkt onmiddellijk de majesteit van het leven Gods tegen die rechtsschennis in. En dat inbuigen van Gods majesteit tegen onze krenking van zijn goddelijk recht, d. i. de straf.

Zonde, schuld en straf zijn dus drie, die onlosmakelijk bijeenhooren.

Alleen, doordien de schuld de zonde najaagt, en de straf de schuld voor zich uitdrijft, is het mogelijk, dat er zonde in Gods schepping bestaat.

XV.

ONZE ONGERECHTIGHEID.

> Mijn geest zal niet in eeuwigheid twisten met den mensch. Gen. 6 : 3.

Nog een laatste punt bleef ter bespreking over, eer we aan het werk van den Heiligen Geest in de herstelllng van den zondaar toekomen, t. w. de vraag, of de nog niet gevallen mensch reeds in gemeenschap met den Heiligen Geest stond.

Deze vraag is niet van belang ontbloot, ook al is ze in den regel niet gedaan.

Ging door, wat velen beweren, dat in het wedergeboren kind de oorspronkelijke Adam eenvoudig terugkeerde, dan ware deze vraag spoedig beantwoord. Dan toch zou het vaststaan, dat de Heilige Geest reeds in Adam moet gewoond hebben juist evenzoo, als Hij thans in Gods kinderen inwoont.

Maar dit beweren gaat niet door.

Erkend toch wordt door een ieder, die nog met ons op den bodem der Heilige Schrift plaats neemt, dat er tusschen Adam en den wedergeborene althans dit machtige verschil bestaat, dat Adam een *verliesbaar* goed bezat, terwijl het goed van een wedergeborene *on*verliesbaar is. Erkend, dat Adam het eeuwige leven nog moest verwerven, terwijl een wedergeborene, die in Jezus gelooft, het eeuwige leven reeds bezit. En erkend evenzeer, dat Adam vóór zijn val in het verbond der *werken* stond, terwijl de wedergeborenen staan in het verbond der *genade*.

Dit nu zijn geen bijkomstige aangelegenheden, maar verschilpunten, die een verschil van *staat* opleveren. Wie als Adam vóór zijn val is, staat er anders aan toe, dan een kind van God nu. Adam was geen gerechtvaardigde goddelooze, maar een nog zondeloos rechtvaardige. Hij leefde niet door het geloof uit een vreemde gerechtigheid, die buiten hem lag, gelijk thans de wedergeborene, maar blonk door een eigen, oorspronkelijke gerechtigheid, die hem in zijn schepping door zijn Schepper was verleend. Bij Adam was het: »Doe dit en gij zult leven, en zoo niet, dan komt de dood."

Van »geloof" bij Adam vóór zijn val anders dan »naar aanleg" te spreken is deswege ongeoorloofd. Adam leefde *niet* uit een *geloofs*gerechtigheid, maar uit zijn *oorspronkelijke* gerechtigheid. En de wolke der

getuigen in Hebreën 11 begint dan ook niet bij Adam vóór zijn val, maar bij Abel, eer hij vermoord werd.

Wel kan men in algemeenen zin zeggen: »*alle* rechte zielsbetrekking van een mensch op God noem ik *geloof,*" en dan zeer zeker sluit de oorspronkelijke gerechtigheid ook geloof in. Maar dit is niet naar de Heilige Schrift. Het »geloof" is volgens de duidelijke leer van Paulus een goed, dat voorbijgaat, en eens opgaat in een hooger en inniger gemeenschap met den Eeuwige, die hij »aanschouwen" noemt. »Geloof" is in de Heilige Schrift als middel ter zaligheid altoos »geloof in Christus"; en wel, geloof, niet in den Zoon van God als tweeden Persoon der Drieëenheid, maar altoos geloof in Christus als *Verlosser*, als *Heiland,* als *Borg*, kortom in een Christus *en dien gekruist.*

En overmits nu een »Christus en die gekruist" niet past bij een creatuur, dat nog niet gevallen was en dus nog staat, zoo moet afgezien van elk pogen om Adam, wat de zake des geloofs aangaat, op één lijn te stellen met een goddelooze, die gerechtvaardigd wierd; en dat toch is een wedergeboren kind van God.

Zelfs mag men niet zeggen, dat reeds Adam in den staat der rechtheid uit den Christus heeft geleefd, en vooral mag onder het beeld Gods in Gen. 1 : 26 niet de Christus verstaan.

De Heilige Schrift kent geen anderen Christus dan den Messias, en de Messias is altoos en door heel de Schrift: »Verlosser van *zondaren,*" en nergens een soort sfeer of element, waaruit de mensch als mensch leeft.

Denkt men zich de zonde weg, dan is er in de Heilige Schrift ook geen Christus als *Messias* meer, en als eens alle gevolg der zonde zal vernietigd zijn, leert de heilige apostel ons duidelijk, dat alsdan de Christus het Koninkrijk weer aan den Vader zal overgeven, opdat God zij alles in allen.

Adam en de wedergeborene zijn dus niet één en hetzelfde. Tusschen beiden bestaat er een zeer wezenlijk verschil. De staat onder het werkverbond is een geheel andere dan de staat onder het verbond der genade. En het verschil, dat tusschen beiden bestaat, komt het sterkst daardoor uit, dat het bij een kind van God, dat goddeloos was en gerechtvaardigd wierd, altoos heet »*Ik* midden in den dood, en mijn leven *buiten* mijzelven *in Christus*" en ook, »niet meer ik leef, maar Christus leeft in mij, die mij lief heeft gehad en zich voor mij heeft overgegeven", — terwijl het bij Adam vóór den val en onder het werkverbond is: »Gij mensch, hebt uwe gerechtigheid, als bij uw natuur hoorende, in uzelven.

Steeds hebben onze vaderen op dit punt sterken nadruk gelegd.

De »gerechtigheid" — zoo leerden ze standvastiglijk — die Adam oor-

spronkelijk had, was niet iets, dat bij hem kwam, niet iets boven zijn natuur uitgaande en er nu aan toegevoegd, maar het was een gerechtigheid, *die in zijn natuur kleefde*. Ze was niet een gerechtigheid, *die in een ander* buiten hem was, en hem nu werd toegerekend en door het geloof toegeëigend. Neen, maar het was een gerechtigheid, die *in hemzelven*, in zijn *wezen*, in zijn *natuur* in was.

Geen plaatsbekleeding dus bij Adam; geen ander voor hem, maar hijzelf; niet buiten hem in Christus Jezus, maar in de natuur van zijn eigen wezen. En dus juist de strenge tegenstelling van al datgeen, wat voor het wedergeboren kind van God juist de heerlijkheid van zijn geloof uitmaakt.

Zij, die het anders willen, worden, bewust of onbewust, door philosophische bewecgredenen geleid.

Er is een ook in ons land door de ethischen reeds wijd verspreide theorie, die u zegt: »Uw heil zit eigenlijk niet in het kruis, maar in Christus' persoon. Hij was God en mensch, dus godmenschelijk, en deze godmenschelijke natuur nu is mededeelbaar; en wordt die u nu meêgedeeld, dan wordt uw natuur ook van een hooger soort, en zoo wordt ge kind van God." Loochening van den geloofsweg dus, opzijzetting van het kruis en omverwerping van heel de Schriftleer. Een schrikkelijke dwaling! Maar juist bij *die* dwaling nu past het, om te zeggen: 1°, ook al ware er geen zonde gekomen, toch zou Gods Zoon mensch zijn geworden, en 2°, ook vóór den val leefde Adam natuurlijk uit den Godmensch.

Zij, die ook zonder deze dwalingen te beamen, nochtans de onvoorzichtigheid begingen, om Adam vóór den val reeds uit de gerechtigheid Christi te laten leven, (en meer dan één volgeling van Dr. Kohlbrügge neigt daarheen) mogen dus wel toezien, waar ze aanlanden. De Heilige Schrift gedoogt zulke theorieën, die feitelijk alle verschil tusschen het werkverbond en het genadeverbond opheffen, *niet*.

Maar houden we ons dan nu aan de welbeproefde leer van de oorspronkelijke gerechtigheid als in Adams natuur *inklevende*, en aan de even welbeproefde leer van het beeld Gods, als niet *buiten* den mensch zwevende, maar aan Adam *ingeschapen*, dan ontstaat hieruit ook vanzelf de gewichtige vraag, of de gemeenschap van Adam met den Heiligen Geest al dan niet dezelfde was als die van een wedergeborene met den Heiligen Geest.

De beantwoording van deze vraag vloeit voort uit wat men oordeelt over den aard der oorspronkelijke gerechtigheid.

Er was niet buiten, maar in Adam gerechtigheid; hij stond, zooals een mensch voor God staan moet; er ontbrak hem niets; hij had geen

schuld beloopen en beliep die oorspronkelijk niet. Elk oogenblik vóór den val heeft God de Heere van Adam gekregen, wat Hij van Adam hebben moest. En hoe klein, hoe kort men dien tijd nu ook neme, dat doet er niet toe. Eén seconde is lang genoeg om uw ziel voor eeuwig te verderven, maar één seconde is evenzoo volkomen genoeg, om recht voor God te staan.

Er was dus in Adam een volmaakt goed; want waar gerechtigheid is moet ook heiligheid zijn, en dus ook, waar volkomen gerechtigheid was, moet even volkomen heiligheid zijn geweest. Er kan niets aan hebben ontbroken. Want immers elke onheiligheid, hoe gering ook, zou terstond een tekort hebben opgeleverd in wat God van Adam afvergde. En toen die onheiligheid er dan ook maar heel even kwam, ging van die gerechtigheid tegelijk een scherf af, kwam er een scheur in, brak ze, en het gevolg was, dat met de allergeringste onheiligheid opeens *alle* gerechtigheid weg was. Gerechtigheid toch is een zaak, die voor geen graadverschil vatbaar is. Wat niet zuiver recht is, dat is, hoe weinig dan ook, *altoos scheef*. Recht en volkomen recht is dus eigenlijk *precies* hetzelfde. Niet volkomen recht is *niet* recht.

Hoe was nu dit volkomen goed in Adam?

Hierover ging het beste licht op in den strijd, dien de Luthersche Flacius Illyricus tegen Victorinus Strigel heeft gevoerd, en waarin eerstgenoemde staande hield, dat de gerechtigheid oorspronkelijk het wezen zelf van den mensch was.

Uit den aard der zaak wordt uw opinie en voorstelling van de *zonde* altoos beheerscht door uw opinie en voorstelling van het *goede;* en omgekeerd. Is iemand dus zeer realistisch van aard en neigt hij ertoe, om geestelijke dingen stoffelijk op te vatten, dan komt hij er licht toe, om iets van een substantie in de zonde te gaan zien, en dus ook iets van een substantie in het goede. Men beeldt zich dan in, dat de zonde een soort onzichtbare smetstof is, die men bij een oneindig fijn microscoop haast zou kunnen waarnemen, en dienovereenkomstig dan ook, dat evenzoo de deugd, het goede, het heilige, iets grijpbaars, iets op zichzelf bestaands is, dat als met de maat kan worden toegewogen en toebedeeld.

En dit nu mág niet.

Wel mag men het geestelijke bij iets stoffelijks *vergelijken*. Er bestaat symboliek. De Heilige Schrift zelve gaat hierin voor, en vergelijkt de zonde bij een etterbuil, bij een vuur, en zooveel meer, en evenzoo het goede bij druppelen waters, die men indrinkt en die in ons tot een fontein worden.

De symboliek op dit terrein blijve dus in eere.

Maar symboliek is vergelijking van twee, die *niet* eender zijn, en sluit dus vereenzelviging van die twee juist *uit*.

De zonde is *niet* iets zelfstandigs, dus is ook de deugd, het goede niet iets, dat op zichzelf bestaat.

En toch voelde Flacius Illyricus zeer wel, dat er te dezen opzichte tusschen zonde en deugd verschil bestaat. Het booze is iets onzelfstandigs, omdat het gemis, ontstentenis van het goede is. Maar het goede is niet omgekeerd eenvoudig gemis, ontstentenis van het booze. Eenvoudig, omdat gemis aanduidt, wat er wezen moest, maar ontbreekt, en het booze er nooit moet zijn en dus nooit kan ontbreken.

Neen, bij het *goede* werd het een andere vraag, de vraag namelijk of het goede iets is, dat zich als een op zichzelf bestaand iets vertoont, en dus als een vreemd iets bij onze ziel bijkomt. Zóó bijkomt, dat men, om het plat uit te drukken, nu zou kunnen zeggen: »Hier is een vrome ziel. Nu neem ik uit die ziel die vroomheid, dat goede uit; en zie, nu heb ik *twee* dingen: hier die ziel en daar het goede!"

En dat nu kan niet. Evenmin als de straal denkbaar is zonder het licht, evenmin is het goede denkbaar zonder een subject, een persoon, een wezen, waar het van uitgaat. En dit nu verleidde er Flacius Illyricus toe om te leeren, dat de gerechtigheid oorspronkelijk het wezen zelf van den mensch was.

Maar hierin ging hij dan ook feil.

Neen, wat Flacius Illyricus van den mensch wilde leeren, is niet waar van den mensch, maar van God, en van God alleen.

Goed is goed. God is het goede. Het goede is God. In God is zijn Wezen en zijn goedheid één. Er is geen onderscheid en er kan geen onderscheid zijn, overmits God *geheel* goed is, onder *alle* opzichten *volmaakt* goed is, en er dus nooit één oogenblik of ook maar eenige mogelijkheid zou kunnen zijn, die ons de allerminste grens kon toonen, waarvan te zeggen viel: »Hier is nu wel God, maar niet het goede, of ook wel het goede, maar niet God."

God alleen is een *eenvoudig* Wezen. Iets wat volstrekt niet zeggen wil, wat de hoogleeraar Doedes er in zijn critiek op de Confessie van maakte, alsof er in God geen Persoonsonderscheiding zou kunnen zijn, maar alleen, dat er in God geen Wezensonderscheiding kan vallen, dus ook geen onderscheid tusschen zijn Wezen en van dat Wezen de eigenschappen.

Maar dit nu is in den mensch *niet* alzoo.

Wij zijn *niet* »eenvoudig" en *kunnen* het niet zijn in den zin, waarin dat van den Heere onzen God beleden wordt. Integendeel. Bij ons kan

het wezen blijven en blijft het ook bestaan, ook al worden al onze eigenschappen veranderd en gewijzigd. Een mensch *kan* goed zijn, en het hoort zoo, maar als nu die eigenschap van hem gaat en hij wordt slecht, dan blijft niettemin die mensch mensch, en hoezeer ook zijn *natuur* verdorven wordt, zijn *wezen* blijft zijn *wezen*.

Dit wezen nu van den mensch is leugenachtig of waarheidlievend, niet doordien er in dat wezen een paar grein leugenstof of waarheidstof worden ingedruppeld, of hoe fijn ook door zielsporiën in de ziel indringen; maar uitsluitend door een wijziging in de *hoedanigheid* van dat wezen. Het goede in u geldt nooit uw wezen zelf, maar altoos slechts de *wijze*, waarop uw wezen bestaat. Als uw gelaat heden blinkt van vreugde en morgen verslagen is van smart, dan wil dit niet zeggen, dat er den eenen dag iets van buiten af op uw gelaat wordt aangebracht, wat u glimmen doet, en den anderen dag iets op u wordt gelegd, dat u dof maakt. Zoo doen de tooneelspelers, ja, en vrouwen van slechte faam. Maar bij u is die glans op uw gelaat bij vreugd uit de vreugd zelve voortvloeiend, en de dofheid bij droefenisse uit die droefenisse zelve voortgekomen. En zoo nu ook is het met onze ziel. Ze is goed of ze is goddeloos, alleen door de wijze, waarop ze tegenover God staat.

Het goed, de deugd in ons, is dus niet een soort tinctuur, dat in ons geïnfiltreerd wordt, maar de bestaanswijze van ons wezen als mensch.

En dat *goede* nu, die deugd, die uitstekendheid, of hoe ge het ook noemen wilt, kwam dus ook aan Adam uit God toe. God, en Hij alleen is de overvloeiende Fontein van alle genade, en nooit, nooit mag men het voorstellen, alsof Adam uit zichzelf eenig goed zou gewrocht hebben, en met dit deeltje *goed* tot God zou zijn gegaan om te vragen: »Geef mij voor dit goede loon." Ook het eeuwige leven was aan Adam beloofd, niet als reëele prijs, die in de zaak zelf inzat, maar bij verdrag, krachtens de conditie van het werkverbond. En even sterk als we er tegen opkomen, dat men de conditiën van het genadeverbond op Adam vóór den val toepasse, door hem uit den Messias te laten leven, even beslist komen we ertegen op, dat men in Adam eenige deugd, eenig goed, eenig heilig en gerechtig ding zou willen stellen, dat door hem voor God zou zijn gewrocht en niet door God gewrocht in hem.

Wie dat loochent, zou Adam vóór den val tot »een klein fonteintje van enkel goeds" maken, en dit dede aan de belijdenis, dat de Heere onze God de Fontein *aller* goeden is, goddelooslijk tekort.

En zoo komen we dan vanzelf tot de conclusie, dat dus ook in Adam wel terdege alle goed een gewrocht was *van den Heiligen Geest* naar de heilige ordening, die aan den Heiligen Geest, dat is aan den derden Per-

soon zeer onderscheidenlijk het innerlijk bewerken van de redelijke wezens toekomt.

Geen twijfel dus, of ook in Adam was al het goede en alle goed werk een gewrocht in hem van den Heiligen Geest.

Waaruit nu echter geenszins volgt, dat daarom bij Adam vóór zijn val de Heilige Geest inwoonde als in zijn tempel, gelijk dit het geval is bij een wedergeboren kind van God.

Want immers dat *inwonen* is bij een goddelooze noodzakelijk, omdat de natuur van een zondaar verdorven is, en dus geen *voertuig* meer van den Heiligen Geest kan zijn.

Maar bij Adam was dit wel zoo.

Adams natuur was niet verdorven. Ze was erop geschapen, erop aangelegd om *voertuig* van de werkingen des Heiligen Geestes te zijn.

En alzoo is dit in Adam en den wedergeborene één, dat er noch in den een, noch in den ander eenig goed is, dat niet een gewrocht van den Heiligen Geest is, maar tegelijk dit verschil, dat de wedergeborene aan den Heiligen Geest slechts zijn zondig hart *ter inwoning* kan bieden, terwijl Adams wezen *van nature*, ook zonder inwoning, de werkingen des Heiligen Geestes organisch onderging.

XVI.

ONZE DOOD.

Daar gij dood waart.
Ef. 2 : 1.

Uit ons vorig artikel komen we vanzelf tot den *dood.*

Er is *zonde*, dat is afwijking van en verzet tegen *de wet.* Er is *schuld,* dat is onthouding aan God van wat Hem als Gever en Uitvaardiger van die wet toekomt. Maar er is ook *straf*, als een handhaven door dien Wetgever van zijn wet tegenover den wetschender. En die straf nu noemt de Heilige Schrift in één woord saamgevat: *de dood.*

Om nu wel te verstaan wat »*dood*" is, dient men te vragen: »Wat is *leven?*" En op die vraag nu antwoordt de kenner in zijn algemeensten vorm: »Iets leeft, als er een beweging aan te merken is, die er vanbinnen uitkomt." Zoo oordeelt een kind — zoo zegt het groote publiek, zoo spreekt ook de kenner. Als ik op straat, in een hoek, tegen een muur een menschelijke gedaante zie zitten, die zich *niet* beweegt, die *roerloos* is, waar ik geen teeken van *actie* in waarneem, dan krijg ik onmiddellijk het vermoeden, dat deze mensch dood is. Richt hij daarentegen zijn hoofd naar mij op, steekt hij mij de hand toe en roert hij zijn lippen, dan denk ik zelfs aan geen dood, maar dan weet ik, dat die mensch *leeft.*

Wel kan het zijn, dat de *beweging* fijn en schier verborgen is, maar beweging blijft toch altoos het kenmerk. Ook al zijn de spieren verlamd, de zenuwen en pezen strak, dat doet er niet toe, zoolang de pols zich nog beweegt en het hart nog beweging heeft en er nog beweging in den adem is, tast en speur ik nog leven. En eerst dan, als zelfs in bloed en adem stilstand intrad, spreek ik van »dood."

Dat nu dit *bewegen* of dit *werken* van het leven soms zeer ver weggezonken kan zijn, zoodat ik het niet meer merk, doet er niet toe. Bij iemand, die door een onkundige reeds voor dood wordt gehouden en wiens pols men waande, dat stilstond, voelt de geoefende duim en voorvinger van den arts nog beweging. Vandaar, dat er bij drenkelingen, bij schijndooden en ook bij menschen, die geraakt wierden, soms oogenblikken van twijfel kunnen zijn, maar feitelijk, als de twijfel wijkt, wijkt die toch eerst dan, als er voor de bewegingloosheid en roerloosheid weer roering en beweging in de plaats trad.

We gaan dus veilig met te zeggen: »Leven is dáár aanwezig, waar in

eenig lichaam of in eenig persoon vanbinnenin een kracht huist of woont, die zijn lichaam of zijn persoon vanzelf kan bewegen."

Op een uurwerk past dit niet. Want in een uurwerk is niets, waardoor het uit zichzelf zich beweegt. Wel kan ik door het op te winden zekere kracht tijdelijk in de gebogen en dies gespannen veer opsluiten, maar zóó is deze kracht dan ook niet verbruikt, of het staat stil.

Bij leven daarentegen is niet bedoeld een kracht, die, als het organisme af is, er slechts mechanisch en tijdelijk in wordt aangebracht, neen, maar zulk een kracht, die als organisch *beginsel* in het organisme zelf huist, en er inkomt.

Passen we dit nu toe op het lichaam, dan loopt dit zeer gemakkelijk. Ieder weet, dat zijn lichaam op zichzelf geen levensbeginsel in zich heeft, maar zijn levensbeweging ontvangt van de ziel. Mijn arm ligt stil tot op het oogenblik, dat mijn ziel hem opheft. En zelfs de beweging in mijn bloed en in mijn ademhaling en de nog onwillekeuriger beweging van het verteringsproces blijkt evenzeer *uit de ziel* bezield te worden. Want immers, als de ziel van het lichaam scheidt, houdt ook die alzijdige beweging op.

Een lichaam zonder ziel, van de ziel afgescheiden, niet meer door de ziel bezield, is een roerloos lijk, dat zonder werking of beweging voor mij ligt. En terwijl het leven voor het lichaam daardoor ontstaat, dat de ziel er inkomt en op werkt, zoo bestaat dus de dood voor het lichaam ook in niet anders dan dat daarin de band tusschen ziel en lichaam wordt losgemaakt.

In den aanvang schiep God de Heere eerst een menschelijk lichaam uit het stof der aarde. Toen blies Hij in zijn neusgaten den adem des levens. En zoo eerst, zegt de Heilige Schrift, kwam er leven in en wierd de mensch tot een levend wezen. Toen immers *bewoog* zich opeens die uit stof geformeerde klomp.

Sterft nu daarentegen de mensch, dan wordt die band weer losgekroopt. De ziel, die als beginsel van kracht het lichaam bewoog, houdt op dit verder te doen. En zoo is dan het lichaam dood.

Dood is dus terugneming door God van die hooge wondere weldaad, die Hij ons gegeven had, door onze ziel met ons lichaam op zoo wondere, heerlijke, keurige en aldoordringende wijze te verbinden.

Dien band slaakt God dan weer. Die verbeurde weldaad trekt Hij in. En zoo kruipt dan de ziel terug in afgescheiden onlichamelijkheid, en wordt het lichaam als lijk losgelaten en overgegeven aan het *verderf*.

Maar hierbij laat de Heere het niet.

Leven en dood zijn twee ontzettende tegenstellingen, die niet alleen

op het *lichaam*, maar ook wel terdege op de *ziel* zelve zien. »Gij zult den *dood* sterven!" is de wrake Gods, die op heel onzen persoon, op ons geheele ik, en volstrekt niet alleen op ons *lichaam* doelt.

Al wat creatuurlijk leven heeft, kan ook creatuurlijk sterven. En overmits nu ook onze ziel creatuurlijk leven bezit, kan ook aan onze ziel dat creatuurlijk leven ontnomen worden.

Wel, dit geven we aanstonds toe, is in ander opzicht onze ziel onsterfelijk, maar ter voorkoming van verwarring verzoeken we den lezer, dit feit een oogenblik uit zijn gedachte te willen stellen. We komen erop terug.

En nemen we dan nu eerst de *ziel* als levend creatuur, dan volgt uit hetgeen we van leven vonden, dat ook de ziel dan alleen en dan eerst leeft, als er *beweging* in haar is, en *daden* van haar kunnen uitgaan en *kracht* uit haar kan werken.

Maar gelijk nu bij het lichaam het levensbeginsel, de bewegende kracht niet in het lichaam zelf is, maar uit de ziel op het lichaam komt, evenzoo staat het met de ziel zelve.

Ook het levensbeginsel der ziel zit niet in haar, maar komt haar toe van buiten af, van een ander, die op haar werkt, van een andere kracht, die in haar is ingeplant, of een andere werking, die op haar wordt uitgeoefend.

's Menschen ziel is in den aanvang zoo geschapen, dat ze niet zonder meer bestond, maar in zich droeg, in zich ontvangen had, in zich had ingeschapen een levensbeginsel, een bewegende kracht, die niet uit haar, maar uit God was, en die van oogenblik tot oogenblik door God werd in stand gehouden en tot werking bekwaamd.

Dit was bij Adam niet zoo, gelijk het bij ons is.

Bij den wedergeborene is ook wel weer een levensbeginsel in zijn ziel gaan werken, maar de bron, waaruit die werking komt, ligt voor ons *buiten onszelven*, in Christus. Er is *inwoning* in ons, maar inwoning is nog geen dooreenvlechting. De bewoner en zijn huis zijn altoos twee. Vandaar, dat bij den wedergeborene het leven altoos van buiten af instraalt en geen zetel in den persoon zelf heeft.

Maar dit was niet zoo bij Adam. Ook Adam had wel het levensbeginsel, de bewegende kracht, die zijn ziel bewoog, uit God, en die bewegende kracht werd wel door God van oogenblik tot oogenblik in stand gehouden; maar toch ze was in Adam zelf gedeponeerd.

Het scheelt toch, niet waar, of ik in een kolossale fabriek een gasleiding aanleg, die met pijpen en buizen aan de stedelijke gasfabriek verbonden is, zoodat van minuut tot minuut het gas van buiten af invloeit; — of wel, dat ik in die fabriek zelf een kleine gasmachine

bouw, waarvoor ik brandstof, personeel, directie en alles lever, maar zoo toch, dat de gasvorming in die fabriek zelve, zij het ook door mij, plaats heeft.

En zoo nu is bij den wedergeborene alle leven hem rechtstreeks toevloeiend uit den Christus, die verre buiten hem ligt, door de verbindingskanalen van het geloof; maar was het bij Adam een in hem ingelegd levensbeginsel, dat wel uit de Fontein aller goeden gekomen was, en door God den Heere in stand wierd gehouden, maar dat niettemin zijn zetel had in hemzelf.

De Heilige Geest had dit levensbeginsel in Adams ziel gebracht en de Heilige Geest activeerde het in Adam, maar zoo altoos, dat het niet als iets vreemdsoortigs, maar als iets eigens en bij zijn natuur passend, in Adam openbaar wierd.

Was dit nu het *leven* bij Adams ziel, en ontstond dus het leven in die ziel door den wonderen band, dien God de Heere tusschen dat levensbeginsel van den Heiligen Geest en die ziel gelegd had, dan volgt hier ook uit, dat de dood van Adams ziel daarin bestond, dat God de Heere dien band slaakte, en dus de ziel van Adam scheidde van dat hoogere beginsel, en alzoo maakte, dat ze als ziel een lijk wierd.

Lichaam en ziel komen dus zóó naast elkaar te staan.

Het lichaam van Adam leefde door de beweging, die de ziel aan dat lichaam meêdeelde. De beweging kon de ziel aan dat lichaam alleen meedeelen tengevolge van den band, dien God op wondere wijze tusschen dat lichaam en die ziel gelegd had. En toen dus de Heere als straf dien band besloot te slaken, ging door die slaking dat lichaam dood en wierd lijk.

En evenzoo nu leefde de ziel van Adam op haar beurt door de beweging, die aan die ziel werd meêgedeeld door den Heiligen Geest. Die beweging kon de Heilige Geest aan die ziel alleen mededeelen tengevolge van den band, dien God op wonderbare wijze tusschen die ziel en den Heiligen Geest gelegd had. En toen dus de Heere als straf dien band besloot te slaken, ging door die slaking die ziel dood, en wierd lijk.

Maar nu zijn we er nog niet.

Als een lichaam dood gaat, wil dat nog volstrekt niet zeggen, dat het daarom *weg* is, en dat er nu niets meer door, of aan, of meê gebeurt.

Een van de ziel losgemaakt lichaam kan als lichaam in zijn geheel

zeker niets meer doen. Er gaan geen organische daden meer van uit. Het is roerloos en als zoodanig volkomen machteloos.

Maar dit neemt niet weg, dat er altoos ook in zulk een lijk nog twee dingen overblijven.

En wel ten eerste, dat nu het lichaam als eenheid roerloos wierd, daarentegen allerlei andere elementen in dat lijk zich gaan roeren, die van lieverleê een ontzettende en zeer verdervende werking zouden hebben. Het zou, indien men een lijk in een der kamers van zijn huis stil liggen liet, tamelijk zeker zijn, dat de giftige gassen der ontbinding zoo geduchte werking zouden doen, dat misschien heel het gezin aan pestziekte of typheuse koortsen zou uitsterven. En indien men het dan nóg liggen liet, zou één zulk een lijk gedurende meer dan een jaar een bron van besmetting blijven, die heel een dorp of stad zou schaden.

Zóoverre is het er vandaan, dat een dood lichaam geen werking zou hebben. Die werking zou zelfs ontzettend zijn. Alleen maar, het zou zulk een werking zijn, die niet van het lichaam als organisme, maar van zijn ontzette *deelen* uitging.

Dat vooreerst. En dan *ten andere* blijft na die ontbinding en dus ook na het vergaan van vleesch en bloed, die het Koninkrijk van God *niet* beërven zullen, altoos het lichaam als zoodanig nog bestaan, met de mogelijkheid om opnieuw bezield, tot heerlijker staat omgeschapen, en weer met zijn eigen ziel hereenigd te worden.

En ook dat nu is, bijna letterlijk, evenzoo toepasselijk op *de ziel*.

Als een ziel sterft, dat wil zeggen: als een ziel gescheiden wordt van haar levensbeginsel, van de haar bewegende kracht, dat is in casu van den Heiligen Geest, dan wordt ze tengevolge van dien dood volkomen roerloos, bewegingloos en machteloos, om als ziel ook maar één eenig goed werk te volbrengen. Dat kan ze dan niet meer. Er zijn nog overblijfsels in haar, zooals er op het gelaat van een lijk nog iets liefs en teeders uit de trekken kan spreken. Maar, hoe lief en teeder dat ook zij, daar is niets meê uit te voeren, dat kan geen macht oefenen, dat is tot niets bekwaam. En gelijk een dood lichaam, een lijk, onbekwaam is tot eenige daad, maar geneigd is tot alle ontbinding en verrotting, zoo is ook een ziel, die stierf, die dood ging en gescheiden werd van wat haar bezielde, onbekwaam tot eenig goed en geneigd tot alle kwaad.

Maar dit neemt niet weg, dat er daarom in die ziel wel terdege nog allerlei actie overbleef, evenals in een lijk. Gelijk er in een lijk is bloed en koolstof en kalk, zoo blijft er in die doode ziel nog wil en gevoel en verstand en verbeelding en zooveel meer. En evenals bij het lijk deze elementen nu zeer sterk werken gaan en ontzettende gevolgen kunnen

veroorzaken, zoo gaan dan ook die andere elementen in een doode ziel ontzettend aan den arbeid, en verbazend zijn soms de uitingen, die van zulk een doode ziel uitgaan.

Maar gelijk bij het lijk deze werkingen, hoe verbazend ook, nooit iets meer produceeren konden, waardoor het organische lichaam weer tot een organisme kwam, evenmin kan een doode ziel met al deze verbazende bewegingen ook maar iets doen, waardoor de ziel weer tot een harmonische uiting voor God zou komen. Ze doet niets meer dan *zonde*, evenals het lijk niets meer doet dan stank van zich geven.

Ja verder nog gaat de vergelijking.

Men kan een lijk balsemen, met kruiden volstoppen en als mummie inpakken. Dan merkt men van het verderf niets, en men mijdt al het onooglijke. En zoo ook zijn er heel wat menschen, die hun doode ziel balsemen, met welriekende kruiden vullen en als mummie in een lijnwaad van eigengerechtigheid inwikkelen, zoodat ge bijna niets van hun innerlijk bederf te weten komt. Maar zoomin als het aan de Egyptenaren daardoor gelukt is, aan hun dooden het leven weer te geven, zoomin zal het aan deze ziels-mummiën gelukken, om met hun Egyptische kunsten ooit één vonk leven in te brengen in hun doode ziel.

Dit vooreerst. Maar ook ten andere, een ziel, die dood ging, doordien ze van haar levensbeginsel werd afgescheiden en dus als ziel roerloos en bewegingloos en machteloos wierd als een lijk, is daarom nog volstrekt niet weg. Ze wordt niet vernietigd, maar blijft 1° bestaan, en kan 2° weer tot nieuw leven bezield worden door Gods genade.

Ze blijft als ziel bestaan, ook na den dood, evengoed als het lichaam na ons sterven, ja zelfs nog in sterkeren zin.

Ons lichaam is deelbaar, omdat het saamgesteld is uit onderscheidene elementen. De ziel daarentegen niet. Want de ziel is niet saamgesteld en kan dus niet gedeeld.

Gevolg hiervan is, dat er bij de ziel geen *ontbinding* volgt. Ontbinding is bij iets, wat niet saamgesteld is, onmogelijk en ondenkbaar. De giftige werking der zielselementen na haar sterven, is dus wel een schrikkelijke spanning, waarbij de ziel, die niet uiteen kan, uiteen wil; een dooreenwoeling en dooreenwarreling van wat om harmonie en vrede roept; en een overprikkeling en ontvlamming, die alles in onheiligen gloed zet; maar ontbinding komt er niet. En daarom heet de ziel *onsterfelijk*. Dat wil zeggen: ze kan niet uiteen en ze kan niet vernietigd worden. Ze wordt lijk, maar een lijk, onvatbaar voor ontbinding, en waarin de giftige gassen eeuwig in de hel hun verpestend werk zullen voortzetten.

Maar ook de ziel is weer voor nieuwe bezieling en levendmaking vatbaar.

Ze is dood in zonden en misdaden. Ze is los van haar levensbeginsel. Er is geen beweging meer in haar organisme. Ze ligt roerloos ingezonken. Ze kan niets meer. Ze is machteloos. Ze is verdorven en verdaan.

Maar ook zoo blijft ze altoos eens *menschen* ziel.

En God, die barmhartig en genadig is, kan nu den losgemaakten band aan die ziel weer aanbinden. De verbroken gemeenschap met den Heiligen Geest *kan* weer hersteld, evenals de verbroken gemeenschap van ziel en lichaam weer hersteld zal worden.

En dat nu, dat weer levend maken van de doode ziel, dat is wedergeboorte.

We besluiten dit artikel met nog één opmerking.

Het losmaken van zulk een band, waardoor wat leefde, dood gaat, geschiedt niet altoos plotseling.

Hier loopt er een op straat in den vollen blos der gezondheid, en de beroerte slaat als een bliksem in zijn wezen in, en dood valt hij neer. Dan gaat het opeens. Ontzettend plotseling.

Maar daar ginder op het ziekbed ligt een ander, die er reeds jaar en dag lag te lijden en te kwijnen. Alle blos is weg, alle bloed verbleekt. Hij teert uit. Hij teert weg. Hij loopt niet, maar hij kruipt naar den dood. Dan gaat het sterven zeer langzaam.

Vandaar dat, toen Adam zondigde, de dood wel opeens kwam, maar voor wat zijn lichaam aanging, eerst tot algeheele losmaking van ziel en lichaam overging na verloop van ruim negenhonderd jaren.

Bij de ziel daarentegen is dit niet zoo.

Door de zonde stierf de ziel opeens. Ze was opeens dood. De band met den Heiligen Geest was verbroken. En alleen de rafelende draad van dien band werkte in het schaamtegevoel na.

Want wat we zeiden en opmerkten, te weten, dat bij onwedergeborene menschen de dood van de ziel des eenen zooveel minder sterk uitkomt dan bij den ander, dat ligt niet daaraan, dat de een reeds dood zou zijn en de ander nog pas aan de tering zou liggen. Neen, maar dat moet zóó verklaard, dat ze beiden *volkomen dood* zijn in de ziel, dat *beider* ziel een lijk is, maar dat de een tot mummie gebalsemd is, en de ander tot ontbinding overgaat, of wil men, dat de tegenstrijdige, giftige en vernielende werkingen in de doode ziel des eenen pas begonnen, terwijl ze bij den ander door opvoeding als anderszins geprikkeld en ontwikkeld zijn.

Dat dit nu bij den een zóó en bij den ander dus gaat, dat hangt van de genade Gods af.

Een lijk aan de Noordpool, dat invriest in het ijs, wordt in zijn bederf gestuit, en een lijk, dat onder de linie ligt, ontbindt snel.

En zoo nu ook wordt het lijk van de ziel des eenen in een geheel andere atmosfeer, dan het lijk van de ziel des anderen geplaatst.

En vandaar komen die verschillen.

DERDE HOOFDSTUK.

VOORBEREIDENDE GENADE.

XVII.

GELIJK ZE IS.

> Wij weten, dat wij overgegaan zijn uit den dood in het leven, dewijl wij de broeders liefhebben; die zijn broeder niet liefheeft, blijft in den dood.
>
> I. Joh. 3 : 14.

Het behoeft nauwlijks herinnering, dat niet de geheele omvang van het wondere verlossingswerk binnen het bestek van deze artikelen valt. Het heerlijk verlossingswerk is in den keurigsten zin een werk, niet van den Heiligen Geest alleen, maar van den Drieëenigen God, ja, het is meest en heerlijkst in dit aanbiddelijk verlossingswerk, dat de rijke majestueuze Drievuldigheid van het Goddelijk Wezen uitstraalt en schittert. Wel terdege is er dus in het verlossingswerk niet alleen een heilige arbeid van God den Heiligen Geest, maar evenzeer en eer zelfs en meer nog een heilige arbeid van God den Vader en evenzoo een arbeid van God den Zoon, en in deze drie de ééne drievuldige arbeid der ontfermingen van den éénen Drieëenigen God.

Maar niet dit alles komt thans ter sprake. Niet toch *geheel* het verlossingswerk, maar slechts één enkele zijde ervan mag ons in deze artikelen bezighouden. Ze dragen ten opschrift: »Van het werk van den Heiligen Geest", en moeten aan dien titel getrouw blijven. En zoo volgt hier dan uit, dat, met weglating van al het overige, thans uitsluitend die ééne zijde van het verlossingswerk hier op toelichting wacht, die ons in den verlossingsarbeid het werk doet kennen van God den Heiligen Geest.

Het eerste vraagstuk, dat daarbij aan de orde komt, is dat der dusgenaamde »*voorbereidende* genade"; een vraagstuk van uitnemend gewicht,

omdat het vooral in onzen tijd deels, tot schade der gemeente, door het Methodisme verwaarloosd, en deels, tot niet minder bederf der kerk, door de moderne orthodoxie misbruikt is, om nogmaals aan 's menschen vrijen wil de beslissende keuze bij het werk der genade in handen te spelen.

Zonder aarzelen nu moet, wat het hoofdpunt betreft, voetstoots toegegeven, dat er wel terdege een *gratia praeparans*, gelijk onze oude godgeleerden het noemden, dat is een »voorbereidende genade", bestaat. Niet een voorbereiding *van* de genade, maar een genade, die *zelve* voorbereidt, en reeds in haar voorbereidend werken metterdaad genade, en niet slechts halve, maar wel terdege en ongetwijfeld geheele genade, louter genade en niets dan genade is.

Dit punt heeft de Christelijke kerk in haar zuiverste tolken en nobelste belijders steeds onverbiddelijk vastgehouden.

Ze mocht en kon het niet loslaten, zoo waarlijk God de Heere een eeuwig, onveranderlijk en alomtegenwoordig Wezen is. Krachtig en ernstig moest door deze belijdenis geprotesteerd tegen elke onware voorstelling, alsof God de Heere den mensch buiten zich om liet geboren worden en hem buiten zich om liet opgroeien en buiten zich om eenige jaren leven liet, om hem eerst daarna, op een oogenblik, dat Hem dit geliefde, plotseling aan te grijpen en eerst van deze ure af tot een voorwerp van zijn hoede en heilige zorge te maken.

Ook al is het niet weg te cijferen, dat de zondaar zelf, die ten leven komt, aanvankelijk in deze onware zondige voorstelling wel *moest* bevangen liggen, eenvoudig omdat het aan hem in zijn ongeloovig leven metterdaad zoo voorkwam, als bemoeide God zich die jaren lang evenmin met hem, als hij zich met God inliet, toch mocht de kerk van Christus geen oogenblik voet geven aan het ongoddelijk denkbeeld, alsof het zich wezenlijk en werkelijk alzoo had toegedragen.

Dit ongoddelijk denkbeeld toch doet tekort aan de deugden en heerlijkheden en majestueuze eigenschappen van het Eeuwig Wezen, en terwijl ketters van allerlei aard en oorsprong zich altoos veel met de zaliging van eens menschen ziel bezighielden, maar schier nooit acht gaven op de kennisse Gods, heeft de kerk van Christus het zich steeds tot een plicht en een eere gerekend, om bovenal en in de eerste plaats voor de zuiverhouding van deze kennisse Gods te waken.

Alle geloofsbelijdenis begint met te belijden: »Ik geloof in God den Vader, den Almachtige, Schepper des hemels en der aarde", en al wat daarna komt van den Christus en ons verlossingswerk heeft slechts waarde op beding en voorwaarde, dat ge dit eerste artikel onaangetast laat.

Vandaar, dat de kerk van Christus steeds en onverbiddelijk op de

zuiverheid van de kennisse Gods in alle belijden en dus ook in heel het werk des heils drong. Geen redding van eenig zondaar mocht ooit gezocht of beleden ten koste van een schilfer ook maar, die van de zuiverheid in het belijden van den Eeuwige afsprong.

Ook hier bij het werk der »voorbereidende genade" was dus vóór alle ding te onderzoeken, of de belijdenis van God Almachtig, dat is de kennisse Gods, zuiver bleef, dan wel ten gunste van iets in den zondaar op hoe onmerkbare wijze ook zou worden verwrongen en omgebogen. En daaraan nu getoetst kon het uit den aard der zaak geen oogenblik twijfelachtig wezen, of Gods bemoeiing met zijn uitverkorenen begon niet eerst pas op zeker wilkeurig oogenblik, maar lag door geheel hun aanzijn heengevlochten, ja, reeds ingeweven in hun ontvangenis, en zelfs tot achter die ontvangenis in de mysteriën dier Ontferming, die betuigen kon: »Ik heb u liefgehad met een *eeuwige* liefde".

Er kon noch mocht dus sprake zijn van een eerst jarenlang zich niet bemoeien met den zondaar, om eerst daarna op zeker moment in het midden van zijn existentie de hand aan hem te leggen.

Neen, zou God *God* blijven, en in niets tekort worden gedaan aan zijn alomtegenwoordige kracht en almogende majesteit, dan kon het niet anders, of ook het werk, dat Hij aan den zondaar doet om hem te begenadigen, is een *eeuwig* werk, een werk, waarvan de wortelvezelen in heel 's menschen existentie liggen, ja, waarvan de fijnste vezeldraden zich verliezen tot in den verborgen bodem van die wondere ontfermingen, die nog ver *achter* 's menschen ontvangenis zich uitbreiden.

Stel dus, iemand komt eerst op zijn vijf en twintigste jaar tot bekeering, dan neemt dit niet weg, dat God de Heere ook reeds die vijf en twintig jaren lang, toen hij nog buiten den Heere leefde, aan hem gearbeid en voor hem gewaakt heeft; niet weg, dat al deze dagen zijns zondigen levens dezelfde trouwe van zijn God hem bewaakt heeft; en niet weg, dat zelfs reeds in zijn ontvangenis en gedurende den tijd van zijn dracht in zijner moeders schoot, de hand van den Eeuwige hem hield en voortbracht; ja, dat men zelfs daar niet mag blijven staan, maar tot in de eeuwige diepte van Gods verborgen raad het wondere werk heeft na te speuren, dat God de Heere reeds lang vóór de bekeering aan en voor dezen zondigen mensch gewrocht heeft.

De belijdenis der uitverkiezing en voorverordineering is dus blijkbaar in den grond niet anders, dan een erkentenis van een genade, die reeds lange dagen aan het uur der bekeering voorafgaat. Want immers ook die uitverkiezing zou ongoddelijk begrijpen, wie zich inbeeldde, dat de Heere God van eeuwigheid af slechts een cijfer of een willekeurigen

naam geboekt had, om nu eerst eeuwen daarna in dit cijfer of in dezen naam leven te brengen.

Neen, nooit was de uitverkorene voor Gods eeuwige aanschouwing een puur cijfer of een bloote naam, maar elke uitverkorene is juist daarom tevens een voorverordineerde, opdat hij in het volle beeld dier voorverordineering als een wezenlijk wezen in de volheid zijner eindontwikkeling voor Gods eeuwige aanschouwing zou staan, alzoo voorwerp in Christus zijnde van een *eeuwig* welbehagen.

Er heeft dan ook, als de Christus het eenig zoenoffer opdraagt en de voldoening voor al Gods uitverkorenen op Golgotha vindt en in zijn opstanding de rechtvaardigmaking verwerft, volstrekt niet een werk plaats, dat buiten de uitverkorenen omgaat, maar in en bij dit alles zijn de uitverkorenen ingesloten en meêgerekend. Als Immanuël verrijst, doet God de Heere een werk der wondere almacht, waardoor Hij niet maar den Christus buiten de zijnen, maar den Christus *met al de zijnen* uit den dood wederbrengt.

Vandaar dan ook, dat elk kind van God, welks geestelijk oog verder reikt, erkent en belijdt, dat zijn Vader, die in de hemelen is, een *eeuwig werk* der genade aan hem voleindt; een werk, dat niet pas begon op het oogenblik van zijn bekeering, maar dat voortwerkte in den eeuwigen raad, doorwerkte in heel het openbaringswerk van Oud en Nieuw Verbond, op hem inwerkte al de dagen zijns levens, en op hem na zal werken zoolang het eeuwige aller eeuwigheden duurt.

Geen twijfel dus, of reeds in dien algemeenen zin mag de kerk niet aflaten om een voorbereidende genade te belijden. De genade begint niet pas te werken als ze doorbreekt, maar werkt reeds eeuwig vooraf.

In enger afmeting intusschen treedt deze vraag voor ons, zoo we nu wat achter onze geboorte en achter onze ontvangenis ligt, rusten laten en meer uitsluitend het oog vestigen op ons zondig leven vóór de ure van onze toebrenging; of wil men het nog nauwer begrenzen, zeg dan, op dat deel onzer jaren, hetwelk valt tusschen ons komen tot jaren van onderscheid en het uur, waarop ons de schellen van de oogen vielen.

In dat deel van ons leven nu gaan we van God af, insteê van naar Hem toe. Bij den een brak de zonde forscher uit dan bij den ander, maar bij allen saam toch was de ongerechtigheid. Zoo dikwijls het paslood op onze ziel wierd aangelegd, bleek het, dat onze ziel scheef stond. En nu komt het aan velen voor, dat er in dit zondig tijdperk van eens menschen goddeloos leven niet wel sprake kan zijn van »voorbereidende genade". Neen — zoo zeggen ze — waar zonde is, daar is de genade niet,

en zoo blijkt dus, dat God de Heere in deze jaren van vervreemding den zondaar eenvoudig loslaat en hem wandelen laat op zijn eigen wegen, om eerst later hem weer terug te vinden, als de zonde haar wrange vrucht genoegzaam voleind heeft, om den zondaar tot boete en berouw te bewegen.

Wat er dus ook aan moge zijn van een verkiezinge en verordineeringe Gods en van een zorge Gods voor zijn uitverkorenen in de geboorte, althans in de jaren der vervreemding en verwildering wanen ze de voorbereidende genade Gods zeer stellig te moeten loochenen. Gods genade begint voor hen dan pas, als ze doorbreekt en de zondaar zich bekeert.

En zeker, hierin is een deel waarheid. Er is een overgeven van den zondaar aan de macht der ongerechtigheid. Er is een laten wandelen van den mensch in zijn eigen wegen. Er is een overgeven in verkeerden zin om te doen dingen, die niet betamen.

Maar wel verre er vandaan, dat dit tijdelijk den arbeid van God den Heere aan zulk een ziel zou *opschorten*, blijkt juist uit de woorden der Heilige Schrift van over*geven*, van over*laten* en wat dies meer zij, dat zelfs dit afdrijven op den stroom der zonde niet plaats grijpt buiten God om.

Meer dan één heeft erkend en beleden, dat, ware de zonde in zijn hart verborgen gebleven en nooit uitgebroken, hij nooit tot het inzicht van zijn eigen verdorvenheid en tot een opzien naar de ontferminge Gods zou zijn gekomen.

Besef van eigen schuld en schriklijk verleden is voor zoo menigeen het middel geworden, om, eens bekeerd, beî de handen vol ontferming naar anderen uit te strekken, die nog reddeloos verzonken lagen in dezelfde onheilspellende wateren, waaruit hij wierd gered.

Tegen inbeelding van eigen gerechtigheid, tegen een zich hoogmoedig aanstellen, tegen een zich heiliger achten dan anderen, is vaak het krachtigst redmiddel geweest de heugenis van het eigen diep bederf, waaruit men door de barmhartigheden des Heeren was gered.

Veel diepten der verzoening en der genade zijn slechts daardoor ontdekt en gepeild, dat er wonden in het hart geslagen waren zoo diep en zoo vreeslijk, dat men ter toedekking van eigen schuld aan een oppervlakkig belijden van een »verzoening door het bloed des kruises" niet genoeg had.

David viel zoo diep, en wie heeft meer dan David uit de diepte der ontferming gejubeld? En van wien ontving de Christelijke kerk het diepste merk van haar zuiver belijden? Was het niet van Augustinus, den onver-

gelijkelijke onder de kerkvaders, die immers juist uit eigen gapenden afgrond van schuld en innerlijke verwrongenheid had leeren staren in het firmament van de nimmer eindigende barmhartigheden Gods?

Zelfs wanneer men het zeer kras wil nemen, en op dezen zondigen weg zelven wil zien, gaat het dus metterdaad niet aan, de genade Gods daarbij als opgeschort te beschouwen. Licht en schaduw hangen ook hierbij onafscheidelijk saam.

Maar bovendien, dit is toch immers niet alles.

Ook al hebben wij alles verzondigd, dat wil zeggen, al heeft ons goddeloos ik niet afgelaten in elke levensuiting, hoe schijnbaar deugdelijk ook, een zondig bijmengsel te druppelen, toch ging immers daarin ons leven niet op.

Onder en door al die zonden heen was er toch in ons leven ontwikkeling en vorming. De zondaar van vijf en twintig jaar was toch iets anders geworden dan het kind van drie jaar, dat schreeuwde en dwong om zijn zin te hebben, en slechts daarin zijn zondigen aard kon openbaren.

In al die jaren is de zondaar toch opgegroeid. Wat in hem sluimerde en in het verborgen school, trad allengs naar buiten. Invloeden hebben op hem gewerkt. Kennisse is opgenomen en vermeerderd. Talenten zijn ontloken en ontwikkeld. Er is een herinnering en heugenis, en daarmeê een schat van levenservaring opgedaan. Onder wat zondigen vorm ook, er is toch een karakter gevormd, en in dat karakter zijn bepaalde trekken tot belijning gekomen. Uit het kind wierd een man, een persoon, een iemand, die op andere wijze dan een ander leeft, bestaat, denkt en zint. En in dit alles nu, zoo belijdt de kerk van Christus, is de hand van den alomtegenwoordigen en almogenden God. Die is het, die ook in de jaren van onbekeerdheid zijn schepsel stuurt en leidt en richt op het door Hem gewilde doel. Als straks de zonne der genade doorbreekt, zal het niet onverschillig zijn, in welken toestand de doorbrekende genade den zondaar vinden zal, en het is daarom, dat God de Heere zelf dien toestand voorbereidt.

Voorbereidt, door hem genadiglijk te bewaren voor wat in zijn wezen en karakter trekken zou brengen, die later hem in den weg zouden staan om zijn loop in het Koninkrijk Gods te loopen, en daarentegen voorbereidt, door genadiglijk in hem te ontwikkelen zulk een karakter en zulke trekken, als later na zijn bekeering blijken zullen, aangelegd te zijn op de taak, die God de Heere voor hem had weggelegd.

En zoo is het dan waar, dat God de Heere reeds in dien tijd der vervreemding genade aan zijn uitverkorenen bewijst. Want van achteren merkt zulk een uitverkorene het zelf wel, hoe alle ding hem blijkbaar

ten goede heeft meêgewerkt, waarlijk niet, omdat hij het zoo bedoelde, neen, maar in weerwil van zijn zondig bedoelen, enkel en alleen omdat in en onder en over dit alles waakte de hoede der genade van zijn God.

Het had heel anders met hem kunnen loopen. Dat het zóó liep en niet nog veel schrikkelijker, is niet zijn doen, maar hooger gunste geweest. En vandaar, dat een kind van God ook bij het terugstaren op die donkere streep in zijn leven, die achter zijn toebrenging ligt, eerst wel denkt, dat daar niets dan donkerheid en nacht van den duivel lag, maar dat hij, nader en beter geleerd en geoefend, toch merken gaat, dat er ook door die donkerheid heen een schijnsel, zij het ook een flauw schijnsel, van de liefde zijns Gods glinstert.

En de uitkomst is derhalve, dat zulk een kind van God drie stadiën van dankzegging doorloopt.

De eerste stadie, na zijn bekeering, als hij nog van geen ander danken weet dan voor de doorbrekende genade in het moment zijner toebrenging.

Dan de tweede stadie, als hij leert te danken voor die doorbrekende genade, ja, maar toch ook reeds voor de genade der eeuwige verkiezing, die in de eeuwigheid ver daarachter ligt.

Terwijl eindelijk in de derde stadie, ook die donkerheid, die nog tusschen dat eeuwige punt en dat moment der toebrenging lag, heerlijk voor hem doorbroken wordt, en hij nu danken leert ook voor die voorbereidende behoedende genade, die zelfs temidden dier bange donkerheden over zijn ziel heeft gewaakt.

XVIII.

GELIJK ZE NIET IS.

Wij zijn zijn maaksel.
Ef. 2 : 10.

Zoo beslist, zoo stellig mogelijk bepleitte ons vorig artikel het feit, dat er »voorbereidende genade" bestaat. Tegenover het »tijdelijk deïsme", waarin de methodistische richting verloopt, behoorde op gereformeerd erf deze uitnemende waarheid weer in al haar lengte en breedte beleden te worden.

Maar met niet mindere beslistheid dient er dan nu van den anderen kant ook tegen gewaakt, dat men deze uitnemende belijdenis van de »voorbereidende genade" niet misbruike als zondig middel, om den vrijen wil des zondaars weer op te richten. En dat toch deden voorheen de Pelagianen, na hen de Arminianen, en doen thans de ethischen, zij het ook op eenigszins onderscheidene wijze.

Zie, de methodist heeft ongelijk, zoo hij den mensch vóór zijn bekeering zich denkt als een, naar wien God niet omziet, en dien Hij later plotseling op zijn verlaten zondeweg komt arresteeren. Neen, zoo doet God de Heere niet. Hij verkiest en verordineert ons, reeds eer we ontvangen wierden, en van de ure onzer ontvangenis af tot op den dag onzer bekeering toe, trok Hij zijn oog nooit van ons af. Ook al die bange, bittere dagen onzer zonde waren we, leefden we en bewogen we ons in Hem.

Maar omdat de methodist hierin feil gaat, daarom mag nog geen vrijbrief uitgereikt aan hen, die de tegenovergestelde dwaalleer huldigen, en het zoo gaarne zouden doen voorkomen, alsof er eigenlijk in den zondaar *geen* wedergeboorte plaats greep, *geen* nieuwe aanvang gesteld wierd, *geen* nieuw en ander leven wierd ingestort, en alsof heel het werk der bekeering eigenlijk neerkwam op een wekken van in ons sluimerende en onderdrukte krachten.

Dit is niet zoo.

Er is geen geleidelijke overgang; het is niet het genezen van een kranke; het is niet een zich opbuigen van wat onderdrukt was; en veel min nog het wekken van wat sluimerde.

Het kind van God was krachtens zijn eerste geboorte *dood*, en kan deswege alleen door een tweede even wezenlijke *geboorte* uit den dood ten leven komen.

Merken doet een, aan wien deze genade geschiedt, dit in den regel niet. Het ligt niet in den aard der geboorte, dat, wie geboren wordt, hier zelf van weet. Daar merkten we niets van bij onze eerste geboorte uit onzer moeders schoot, en we leefden twee, drie jaren, eer we tot eigenlijk bewustzijn kwamen, en wel twaalf jaren eer, dat bewustzijn zich eenigszins verruimde, en soms meer dan dertig jaren, eer dat bewustzijn vol en diep en rijk wierd. En zoo nu gaat het meest ook in de wedergeboorte toe. Als we wedergeboren worden, weten we het meest niet. Het bewustzijn van het nieuwe leven komt eerst met de bekeering, en die bekeering kan soms zoo lang toeven, dat er tien, twintig en meer jaren tusschen onze wedergeboorte en onze bekeering verloopen.

Zelfs zijn de gronden vele, waarop de belijdenis der Christelijke kerk steunt, dat bij verreweg de meeste personen, die ten leven verordineerd zijn, de instraling van dit nieuwe leven reeds plaats greep vóór den heiligen Doop. Reden, waarom ze in den heiligen Doop de kleine kinderen der geloovigen reeds als wedergeborenen toespreekt.

En zie, wat deden nu te allen tijde de semi-pelagiaansche richtingen in haar velerlei schakeering, en wat doet ook nu weer de ethische? Dit, dat ze deze eerste daad Gods aan den zondaar, waardoor Hij het leven op wondere wijze in een verlorene inschept, verlagen tot een soort voorbereidende genade, die niet enkel aan de uitverkorenen, maar aan alle gedoopten ten deel zou vallen. Vooral in de Doetinchemsche kringen is deze voorstelling geliefd.

Het zou dan hierop neerkomen, dat *ten eerste* alle personen in zonde ontvangen en geboren worden, en dat, deed God de Heere van zijn kant niets, allen zouden omkomen; maar dat *ten tweede* God de Heere wel iets doet, en wel dit, dat Hij aan de kinderen, die in de Christelijke kerk geboren worden, instort een soort van helpende genade, waardoor de onmacht der zonde in hen gebroken wordt. Zoodat nu *ten derde* elk gedoopte macht bezit, om óf het leven te kiezen, óf de genade te verwerpen. En dat derhalve *ten vierde* uit die velen, die de »voorbereidende genade" ontvingen, de een werkelijk zalig wordt en de andere vergaat.

Op deze vier punten komt practisch de voorstelling, die geheel de ethische richting, en met name haar Doetinchemsche schakeering, in onze kerken indraagt, in hoofdzaak neer.

En dat nu is niet de belijdenis van Augustinus, maar van Pelagius, de belijdenis niet van Calvijn, maar van Castellio, niet van Gomarus, maar van Arminius, niet van de gereformeerde kerken, maar van de sekte, die ze als kettersch veroordeeld heeft.

De ongoddelijke logen, die in deze gansche voorstelling zit, moet door

ons bij den wortel afgesneden, en krachtiglijk moeten de methodisten gesteund, als ze deze onware voorstelling met heilig enthousiasme bestrijden.

Ware deze voorstelling de juiste, dan viel daarmeê de zekerheid en vastheid van Gods raad; dan wierd het verlossingswerk van den Middelaar in zijn strekking ongewis en onzeker gemaakt; dan zou het komen ten leven bij slot van rekening weer aan onzen eigen wil hangen; en zou door het stellen van de verliesbaarheid des nieuwen levens, alle troost in leven en in sterven aan het kind van God worden ontroofd.

Het baat dan de ethische richting ook niet, of ze al onder velerlei schoone vormen belijdt, toch de eeuwige verkiezing en de onverliesbaarheid der genade en de volharding der heiligen te gelooven. Zoolang ze zich niet geneest van haar gronddwaling, alsof God de Heere de onmacht van alle gedoopte zondaren zooverre ophielp, dat ze weer ten leven kiezen kunnen, staat ze niet op gereformeerden bodem, maar er vlak tegenover; en dan eerst zal ze in de gereformeerde kerken als kind van den huize kunnen gaan meêtellen, als ze zonder eenigen omweg rechtstreeks belijdt, dat er geen voorbereidende genade gewerkt wordt, *dan uitsluitend in hen, die zekerlijk ten leven komen* en nooit meer dit leven zullen verliezen. Het stellen van de mogelijkheid, dat er voorbereidende genade besteed zou worden, al ware het ook maar aan één enkel persoon, die *niet* in de eeuwige gelukzaligheid ingaat, is een beslist breken met de belijdenis der Heilige Schrift en een toekeeren van den rug aan onzen gereformeerden levenstrek.

Hiermeê is natuurlijk volstrekt niet gezegd, dat er ook niet wel personen zijn, die verloren gaan, en in wie toch vele en uitnemende krachten gewerkt hebben. De betuiging van den heiligen apostel in Hebreën VI heft dienaangaande allen twijfel op. Ze kunnen zelfs gesmaakt hebben »de hemelsche gave."

Maar tusschen het werk Gods aan deze personen en het werk des Heeren aan zijn uitverkorenen gaapt een zeer wijde klove, deze klove namelijk, dat hetgeen in deze niet-verkoren personen gewerkt wordt, *geen zaligmakende genade* is, met zaligmakende genade *niets* gemeen heeft, en dat er dientengevolge zoomin van »voorbereidende" als van »doorwerkende" genade bij deze personen ooit sprake kan zijn.

Dit punt worde dus streng en onverbiddelijk vastgehouden: Wel voorbereidende genade, maar nooit anders dan bij de uitverkorenen, die dan ook gewisselijk ten leven komen, en, eens in het leven, eeuwig in dat leven blijven.

Of wil men, kort en goed, algeheele afsnijding van de fatale leer van

drie staten, alsof er namelijk vooreerst *doode* en ten tweede *levende* menschen waren, en dan nog een derde soort van wie zweefden *tusschen dood en leven in.*

Dit zou, ging het er bij de kerken dezer landen in, even zeker het geestelijk karakter onzer kerken dooden, als het bijvoorbeeld in Frankrijk de oude kerk der Hugenoten reeds feitelijk vermoord heeft.

Leven en dood zijn nu eenmaal absolute tegenstellingen, waartusschen geen derde op wat wijs ook kan of mag toegelaten. Wie nog even leeft, maar bijna niet meer, behoort nog tot de levenden, en wie pas even stierf, zoodat hij nog levenswarm is, behoort toch, niettegenstaande deze reste van levenswarmte, feitelijk en wezenlijk reeds tot de dooden. Een schijndoode is een *levende,* en een schijnlevende is een *doode.* De grens snijdt op een haar tusschen beide door, en een tusschenterrein is er niet.

En zoo nu ook in het geestelijke. Men *leeft*, ook al heeft men nog niets dan de *kiem* des levens ontvangen, en al doolt men nog onbekeerd op de paden der zonde. En omgekeerd *men is dood*, ook al smaakt men de hemelsche gave, zoolang de feitelijke instorting van het nieuwe leven in onze ziel niet heeft plaats gehad.

Elke andere voorstelling is logenachtig en misleidt, en niet genoeg kunnen daarom de kerken dezer landen er op alle manier op gewezen worden, dat ze toch weerstaan elke poging, om dit goddelijk karakter van het genadewerk af te breken, en er toch op dringen, dat de eere des Eeuwigen in zijn genadewerk niet worde verkort.

Maar hiermeê is nog lang niet alle dwaling afgesneden. Immers anderen zijn er weer, die onder de voorbereidende genade niet verstaan de genade, die ons voorbereidt voor de ontvangenis van het leven, maar een genade, die ons voorbereidt voor de bekeering of de doorbreking van ons geloof.

En dat nu is even verderfelijk.

Zoodoende toch zou ons eigenlijk heil niet aan het inscheppen van het leven, maar aan het komen tot bekeering hangen, en aldus alle heil voor onze vroeggestorven kinderkens zijn afgesneden.

Neen, wie ook bij het graf van zijn gedoopte kinderkens met stille hope vertrouwen wil, dat ze door den eenigen naam, die gegeven is, zijn zalig geworden, die kan niet volhouden, dat het eigenlijk heil aan de bekeering hangt, maar moet wel toegeven, dat het ligt aan de daad Gods, waardoor ons dat nieuwe leven wordt ingeschapen, dat later in de bekeering uitkomt.

»Voorbereidende genade" nu is nooit eenige andere dan uitsluitend die genade, die aan de inplanting van het nieuwe leven voorafgaat, zoodat bij personen, aan wie dat nieuwe leven reeds vóór den heiligen Doop in hun prille jeugd is ingeschapen, de »voorbereidende genade" reeds vóór hun doop ophield.

»Voorbereidende genade" in enger zin grijpt dus eigenlijk slechts plaats bij dezulken, bij wie de inplanting van het nieuwe leven *op later leeftijd* plaats grijpt, kort voor de doorbreking van hun bekeering.

Want is het eenmaal bij den zondaar tot de inplanting van dat nieuwe leven gekomen, welnu, dan is hij er ook; dan is hem genade en in kiem *alle* genade geschied; en kan dus, *wat er is*, ook niet meer worden *voorbereid*.

Een derde dwaling op dit punt bestaat in de tamelijk verkeerde voorstelling, alsof er in den zondaar eenige gesteldheden en zekere gestalten moesten worden voorbereid, eer God de Heere hem ten leven roepen kan en alsof dus de voorbereidende genade een zeker beding en voorwaarde was, waaraan het doorbreken van de genade ten leven hing.

En ook deze dwaling moet streng bestreden en scherp afgesneden.

Het is volkomen onwaar, dat het leven, om in ons te kunnen inkomen, zekere gesteldheden en gestalten in ons eischen zou, en alsof God de Heere, zoolang die voorbereidende werkzaamheden niet waren afgeloopen, het leven niet in ons kon inbrengen.

Wederom het feit van de toebrenging der vroeggestorven kinderkens staat hier onverbiddelijk tegen.

Bij dezulken was geen gesteldheid, bestond geen gestalte, was niets voorbereid, en toch zal niet één enkel godgeleerde durven opstaan en zeggen, dat ze dus allen verloren zijn, en evenmin zal men durven volhouden, als men eenigszins nadenkt, dat er voor hen een andere naam om zalig te worden zou gegeven zijn, dan voor ons volwassenen.

Niets, volstrekt niets behoeft er dus in den zondaar vooruit gewrocht, om hem het leven in te planten, en al naamt ge den verhardsten zondaar, in wien elke gesteldheid en praedispositie ontbrak, dan nog zou Gods almacht machtig zijn in zulk een persoon op elk oogenblik, dat Hem dit goeddacht, het leven in te brengen. De almacht der genade van onzen God is onbeperkt.

De inplanting van het nieuwe leven is geen *zedelijke*, maar een *physische* daad Gods; dat wil zeggen, Hij brengt dit werk tot stand niet door

zich bij manier van vermaan te richten tot iets in ons, maar door, buiten ons bewustzijn en buiten onzen wil om, ja tegen ons denken en onzen wil in, iets in ons te zetten en in te planten, waardoor onze natuur een andere hoedanigheid verkrijgt.

Zelfs de voorstelling, die nog enkele onzer beste godgeleerden toegeven, alsof de voorbereidende genade een drogen van het hout was, opdat er straks de vonk van het vuur te beter in kon ontstoken worden, nemen we niet over. In nat hout kan ik metterdaad geen vonk inbrengen. Het *moet* vooraf gedroogd, zal het vuur vatten *kunnen*. En dit nu gaat niet door bij het genadewerk. De gesteldheid onzer ziel doet er niets toe. Hoe die ook is, God de Heere kan door zijn almachtige genade er altoos de vonk inbrengen. En hoewel we de dispositiën allerminst doelloos en waardeloos keuren, zoo hebben ze toch die waarde, dat ze het vuurvatten *mogelijk* zouden maken, *nooit*.

Daarom stonden dan de godgeleerden uit den bloeitijd onzer kerken er ook op, dat men niet zoo losweg van de »voorbereidende" genade zou spreken, maar nauwkeurig deze volgorde zou houden: »De genade is een genade, die eerst voor*komt,* die *dan voorbereidt* en die het eindelijk *doet. (Praeveniens, praeparans* en *operans)*" Waarmee ze drieërlei te kennen gaven: 1°, dat de genade ons altoos *voor*komt, altoos *voor* is, en niet wacht op iets in ons, maar eer er iets, wat dan ook, in ons aanwezig is, haar actie begint; 2°, dat ze den tijd onzer existentie, die aan het inplanten van het geloofsvermogen voorafgaat, niet ongebruikt laat, maar gebruikt, om ons te richten op onze latere levenstaak in het Koninkrijk; en 3°, dat, als het er eindelijk aan toekomt, de genade alleen en zonder eenige medewerking onzerzijds, het leven in ons inbrengt, en dus de *operans,* de eigenlijke *werker* is.

Nooit, nooit vatte men dus de »voorbereidende" genade op als iets, *wat ten leven voorbereidt.* Ten leven bereidt *niets* voor. Het leven komt geheel *on*voorbereid, niet uit iets in ons, maar geheel en uitsluitend uit den werkenden God.

Neen, wat de voorbereidende genade doet, is alleen, dat God de Heere ons leven zóó schikt en onzen gang door de wereld zóó regelt, en onze ontwikkeling zóó inricht, dat we, eenmaal door zijn uitsluitende werking ten leven gebracht, de gesteldheid bezitten, die noodig is *voor de taak*, die Hij ons in het Koninkrijk heeft opgelegd.

Onze persoon is aan een akker gelijk, waarin de zaaier het zaad zal strooien.

Maar nu zullen er twee akkers zijn, waarin dat zaad gestrooid wordt, waarvan de eene vooraf omgeploegd, met mest voorzien, gelijkgeëgd en uitgesteend zal zijn, terwijl de andere onverzorgd bleef en braak lag.

Wat maakt nu dit verschil?

Heeft dit tengevolge, dat de omgeploegde, gemeste, geëgde en gereinigde akker nu *uit zichzelven* de tarwe doet opschieten? Immers in het allerminst niet, en al ploegt ge uw akker nog zoo diep om en al mest ge hem nog zoo vet, en al egt ge hem nog zoo glad, — als gij in dien akker de tarwekorrel *niet* instrooit, dan maait ge van dien kostelijken akker *geen enkelen halm.*

En omgekeerd, omdat die andere akker *niet* geploegd, gemest, geëgd en gewied is, daarom zal toch de tarwe, die ge erin strooit, wel terdege ontkiemen.

Aan het *ontstaan* van tarwe op den akker doet al dit ploegen, mesten, eggen, wieden dus niets toe of af. Dat gaat buiten dit alles om, en komt uitsluitend van het *zaaikoren*, dat van *elders* in den akker wordt *in*gedragen.

Maar terwijl al deze voorbereiding van den akker niets hoegenaamd af of toe doet aan het *ontstaan* van de tarwe, doet het zeer veel af voor de wijze, waarop de ontstane tarwe zich nu verder *ontwikkelt.*

En zoo nu is het ook in het Godsrijk.

Alle voorbereidende genade, hoe fijn of ruw ook, doet aan het *ontstaan* van het leven niets toe noch af. Dat leven komt uit het »onverganke-lijk zaad", dat in den bodem van ons hart indaalt.

Maar al doet deze voorbereidende genade niets af noch toe aan het *ontstaan* van het leven, ze heeft desniettemin zeer wel en terdege haar volle, geldige beteekenis voor de wijze, waarop dit van elders ontstane leven *groeien* zal.

En daarom dringt de gereformeerde op een zorgvuldige opvoeding van onze kinderen.

Want wel belijden we, dat onze opvoeding geen enkel vonkje of sprankje van hemelsch vuur in onze kinderen kan inbrengen, maar we weten ook, dat als God er het sprankje inbrengt en ons kind vuur vat, er voor de verdere ontwikkeling zeer veel aan hangt, in wat toestand ons kind dan is.

VIERDE HOOFDSTUK.

WEDERGEBOORTE.

XIX.

OUDE EN NIEUWE TERMINOLOGIE.

> Hetgeen uit vleesch geboren wordt, dat is vleesch.
>
> I Joh. 3 : 6.

Eer we nu het eigen werk van den Heiligen Geest in dit ontzaglijk stuk nader kunnen aandringen, dient eerst de wijze van spreken, de wijze van ons uit te drukken, dat wil zeggen het gebruik der woorden, vastgesteld.

Er is toch tweeërlei gebruik van het woord »wedergeboorte." De eene maal wordt het genomen in zeer beperkten, en de andere maal in zeer uitgebreiden zin.

In *beperkten* zin komt het voor, als men er uitsluitend onder verstaat de eerste daad van onze *levendmaking;* als God de Heere voor het eerst de hand aan ons legt; ons uit den *dood* in het *leven* doet overgaan; en ons overzet uit het rijk der duisternis in het Koninkrijk van den Zoon zijner liefde.

Zóó opgevat is de *wedergeboorte* dus het *begin* van het werk der zaligmakende genade, het uitgangspunt en de aanvang. Er is een mensch, die nog dood in zonden en misdaden ligt, dewijl hij in ongerechtigheid geboren wierd. En zie, nu komt de Heere God in zijn ondoorgrondelijke genade en plant in dezen dooden mensch het beginsel van een nieuw en geestelijk leven in. Zoo is hij dan voor dit nieuwe leven geestelijk geboren, en dat nu noemt men dan meestal, dat zulk een wierd *wedergeboren.*

Maar zoo vat onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis het niet op. Daar toch lezen we in artikel 24 van een goddelooze, die gerechtvaardigd en tot het geloof reeds gekomen is, en van wien nu gezegd wordt, dat dit geloof hem pas wederbaart. Zoo toch staat er: »Wij gelooven, dat

dit waarachtige geloove, in den mensch gewrocht zijnde door het gehoor des Woords Gods en de werking des Heiligen Geestes, hem *wederbaart* en maakt tot eenen nieuwen mensch, en doet hem leven in een nieuw leven en maakt hem vrij van de slavernij der zonde". Dit nu is kennelijk een geheel ander gebruik van het woord »wedergeboorte" en wel in veel ruimer zin. Zoo toch opgevat, wordt onder »wedergeboorte" verstaan, de geheele verandering, die onze persoon door de genade ondergaat; en die dan eerst voleind is en uitheeft, als we door de afsterving van de zonde in den dood geboren worden voor den hemel.

Welk spraakgebruik men nu hierin volgen wil, is tamelijk onverschillig. Oudtijds gebruikte men meer ruimer zegswijs, thans is men meer gewend aan de beperkte, en misschien zal men wel doen, met zich aan de laatste te houden.

Vraagt men, waarin dan de oude leerwijs van de nieuwere verschilde, dan bestaat dit verschil eigenlijk alleen daarin, dat men oudtijds het genadewerk meer voorstelde, *gelijk het door onze eigen ziel met bewustheid wierd waargenomen,* terwijl men thans meer den gang van het werk zelf, *afgescheiden van ons bewustzijn*, schetst.

Ook in het gewone, natuurlijke leven heeft een kind geen heugenis of kennis van zijn eigenlijke ontvangenis of geboorte, en evenmin van zijn eerste levensdagen en levensmaanden. Stel dus dat, een kind later niets van anderen hoorde en zelfs nooit van de geboorte van een kind getuige wierd, dan zou zulk een persoon een heel anderen aanvang met zijn levensbeschrijving maken, dan wij gemeenlijk doen. Wij, die weten, dat iemand eerst ontvangen en geboren is, beginnen een levensbeschrijving meest met op iemands geslacht, op zijn vader en moeder te wijzen; zeggen dan, dat hij daar ter plaatse en op dien dag geboren is, en schetsen dan voorts zijn komen tot bewustzijn en zijn verdere ontwikkeling. Maar zulk een alleen levend persoon zou heel anders tewerkgaan. Van zijn eigenlijke geboorte niet afwetende, zou hij beginnen met te vertellen, dat zijn vroegste herinneringen teruggaan tot den tijd, toen hij als kind speelde of in den armstoel zat, en nu aanduiden, hoe hij uit dien armstoel allengs op den grond kwam, ging loopen, wegliep, man werd, en als man de wereld inging.

En juist datzelfde verschil nu doet zich hier voor.

Oudtijds placht men, vooral op het voetspoor der Roomsche scholastieken, in korte trekken aan te duiden, hoe iemand zichzelf herinnerde, dat het met hem toegegaan was. En wijl hij nu persoonlijk niets van een inplanting van het nieuwe leven in zijn ziel afwist, en geen andere heugenis had dan van de machtige gemoedsaangrijping, die hem tot

bekeering had uitgedreven, lag het voor de hand, dat men den aanvang van het genadewerk niet in de *wedergeboorte* teekende, maar in het *komen tot overtuiging van zonde en geloof;* en ons, na aldus door geloof gerechtvaardigd te zijn, deed voortschrijden tot die omzetting en verandering van ons bewust persoonlijk leven, die men gemeenlijk heiligmaking noemt; een proces, dat, door de afsterving van de zonde in den dood voleind, ons eerst in lengte van tijd wederbaart en maakt tot een nieuw mensch en doet geboren worden voor den hemel.

Nog zelfs in Marcks *Merch der heilige godgeleerdheid* is dit de in zwang zijnde voorstelling. Eerst wordt het schriklijk bederf der zonde aangetoond; dan de verlossing in den Middelaar voorgesteld; en daarna gewezen op *geloof en bekeering* als de middelen, waardoor men aan deze verlossing deel erlangt.

En toch kan men bij die min volledige voorstelling niet wel blijven staan. Immers het lag voor de hand, dat de voorstanders van den vrijen wil van deze subjectieve voorstelling misbruik zouden maken, om het genadewerk uit den mensch af te leiden, en voor wat oorsprong en aanvang betrof, uit den mensch zelf te verklaren. Een zondaar hoorde dan de prediking des Woords; wier daardoor getroffen; door de belofte en bedreigingen van dat Woord overreed; zoodoende kwam hij tot boete en berouw; en uit deze boete en dit berouw stond hij dan op, om den Middelaar aan te grijpen. Zoodat feitelijk alles een werk van *zedelijke overreding* wierd, waarbij de heerlijke oorsprong van het nieuwe leven wierd verduisterd. En het is, om deze stuitende misvorming van de waarheid tegen te gaan, dat niet pas Brakel, maar reeds Maccovius in de dagen der Dordsche Synode, van deze min of meer bedenkelijke manier afging, en de *wedergeboorte* op den voorgrond plaatste. Bij Maccovius vindt men dan ook reeds omstreeks 1618 deze volgorde: 1°. de kennisse der zonde, 2°. de verlossing in den Middelaar, 3°. de *wedergeboorte*, en eerst daarna 4°. het *geloof.*

En dit lag voor de hand en moest wel de consequentie van de gereformeerde leerontwikkeling zijn.

Zoodra men toch niet meer vroeg, wat de bekeerde zondaar subjectief in zijn eigen ziel en voor zijn eigen bewustzijn ervaren en doorleefd had, maar echt gereformeerd vragen ging: »Welk werk heeft God aan zijn ziel gewrocht?" dan moest men wel *tot de eerste inplanting van het leven* teruggaan.

Men kon dan niet zeggen: »God is begonnen met hem het berouw te schenken", want aan dat berouw moest overtuiging van zonde voorafgaan. En men kon ook niet zeggen: »God is begonnen met hem onder het Woord te brengen", want eerst moest het oor hem geopend, opdat hij dat Woord zou kunnen verstaan.

Hoe men zich wendde of keerde, altoos ging dus aan de eerste daad, waarbij de mensch met *bewustheid* verkeerde en tot op zekere hoogte meêwerkte, een andere oorspronkelijke daad Gods vooraf, waarbij de zondaar *geheel lijdelijk* bleef; waarbij het werk Gods *buiten* het bewustzijn van den zondaar omging, en waardoor de aanvang of het beginsel van de nieuwe levensontwikkeling in hem wierd ingeplant.

Dit drong ertoe, om zeer scherp en ernstiglijk tusschen wat men noemde de *eerste* en de *tweede* genade te onderscheiden. Onder de *eerste* genade verstond men dan dat machtige werk Gods, waardoor Hij buiten weten van den zondaar en buiten zijn voorkennis, ongemerkt in zijn hart drong en in dat hart iets inbracht, wat er eerst *niet* in was. Terwijl men onder de *tweede* genade dan verstond hetgeen in den herboren zondaar plaats grijpt, nu *met* zijn wil en *niet* langer buiten zijn weten.

Hierbij lag het voor de hand, dat *eerste* genadewerk te noemen *de wedergeboorte.*

Toch ging men ook daarin niet eenparig te werk.

Want immers vooral enkele Schotsche godgeleerden drukten het weer anders uit door te zeggen, dat God de Heere begint met aan een zondaar het geloofs*vermogen* (*fides potentialis*) in te planten, waaruit dan eerst later door nieuwe genade de geloofs*werking* (*fides actualis*) en de geloofs*kracht* (*fides habitualis*) volgde. Maar feitelijk komt dit toch op hetzelfde neer. Want of ik nu zeg: »God begint met in de ziel van den zondaar het geloofs*vermogen*," of wel: »God vangt aan met in den zondaar het nieuwe levens*beginsel* in te planten," daarmeê is toch beide malen bedoeld, dat het werk der genade niet begint met geloof en niet begint met boete of bekeering, maar dat er aan geloof en bekeering in den zondaar een heerlijke daad Gods voorafgaat, waardoor Hij den onmachtige machtig maakt, aan één, die niet hooren kan het vermogen om te hooren inplant, en aan één, die roerloos dood lag, een vermogen inprent van beweging.

Het zuiverst zal men daarom de onderscheidene stadiën van het genadewerk doorloopen, zoo men achtereenvolgens let op deze mijlpalen:

1°. *De inplanting van het nieuwe levensbeginsel*, gemeenlijk *wedergeboorte* in engeren zin genoemd; ook wel gezegd, de inplanting van het geloofs*vermogen*.

Deze eerste daad Gods kan op verschillende leeftijden plaats grijpen. Wánneer ze plaats grijpt bij een bepaald individu, is ons volstrekt onbekend. Slechts weten we uit het voorbeeld van Johannes den Dooper, dat zulk een werking reeds kan plaats hebben „in 's moeders lijf", en dwingt ons het heil der vroegstervende kinderen, om met Voetius en alle diepere godgeleerden aan te nemen, dat deze oorspronkelijke daad van wedergeboorte reeds kan plaats grijpen op zeer jeugdigen leeftijd.

2°. *De bewaring van het ingeplante levensbeginsel*, terwijl de zondaar nog zijn leven in zonde, voor wat zijn eigen bewustzijn aangaat, voortzet.

Personen, in wie reeds in hun vroegste jeugd het nieuwe levensbeginsel ingeplant is, zijn niet meer dood, maar leven. Sterven ze zeer jong zonder tot bekeering door te breken, dan zijn ze toch behouden. Reeds in hun jeugd openbaren ze, ook zonder bewust geloof, een trekking naar het heilige, die ons in jonge kinderen zoo dikwijls verbaast. Maar toch, ze kennen hun schat nog niet. Het nieuwe leven is er wel, maar het sluimert nog. En niet door den persoon, die het ontving, maar door den ontfermenden God, die het schonk, wordt dat nieuwe leven bewaard. Het is als een zaadkorrel, die in koude dagen in den bodem verborgen ligt, maar zonder nog uit te loopen. Het is de vonk, die onder de assche gloort, maar het hout nog niet aansteekt. Of wil men, het is als een onderaardsche stroom, die een tijdlang onder den bodem voortloopt, en eerst later aan het daglicht zal treden.

3°. *De roeping* door het Woord en door den Geest; zoo uit- als inwendig. Ook dit is een daad Gods, die gemeenlijk door den dienst der kerk instrumenteel bediend wordt. Deze krachtdadige roeping richt zich niet tot dooven, maar tot dezulken, die hooren kunnen. Dus niet tot dooden, maar tot herborenen, die evenwel nog sluimeren.

Dat deze roeping niet enkel door het Woord, maar ook door den Heiligen Geest gaat, ligt daaraan, dat niet enkel het geloofs*vermogen* een gifte van genade is, maar ook het geloof zelf, dat is de *kracht* en de *werking* van het ingeplante geloofs*vermogen*.

Er wordt ons niet ingeplant een *vermogen* om te gelooven, dat nu voorts vanzelf, en buiten Gods genade om, ons wel tot *gelooven* brengt. Neen, ook met dat ingeplante vermogen kunnen wij nog niets uitrichten, evenmin als we met ons ademhalingsvermogen in onze longen ook maar iets doen kunnen, zoolang God de Heere ons niet de lucht en de prikkeling in die longen schenkt. En zoo nu ook baat het ons niet, of we

al het *vermogen* hebben om te gelooven, maar moet bovendien ook de kracht en de werking van dat vermogen door God nog in ons gewerkt worden. Welnu, ook dit werkt de Heilige Geest, en zoo is er in de prediking des Woords en de innerlijke bewerking van den Heiligen Geest een tweeërlei werk Gods, dat op elkander slaat. Het Woord wordt gepredikt, en op hetzelfde oogenblik stort de Heilige Geest aan het geloofs*vermogen* de werking in, en zoo komt het dan, dat de roepinge Gods een *krachtdadige* roeping wordt, dat is zulk eene, die maakt, dat de slapende op *moet* staan en *feitelijk* ook opstaat.

4°. Door deze roepinge Gods ontstaat dan de *overtuiging van zonde* en *de rechtvaardigmaking*, twee uitingen van eenzelfde *geloofswerking*.

Ook hier weer kan men het werk Gods óf onderwerpelijk (subjectief), óf voorwerpelijk (objectief) voorstellen. Neemt men het subjectief, dan weet het kind van God niet anders, of hij is eerst tot overtuiging van zonde, verlorenheid en weedom des harten gekomen, en eerst daarna is hij uit die diepe inzinking opgekomen tot de rechtvaardigmaking des geloofs. Maar objectief was dit niet zoo. Daadwerkelijk toch was het durven aanvaarden van zijn verlorenheid op zichzelf reeds een geloofsdaad, en zal elke volgende geloofsuiting altoos weer een zich verdiepen in eigen ellende zijn, om in die diepte van ellende steeds meer en rijker te ontvangen uit zijn Borg.

Over de vraag of de overtuiging van zonde aan het geloof vooraf moet gaan, behoeft dus niet getwist te worden. Beide voorstellingen komen op hetzelfde neer. De eerste maal, dat iemand in zijn leven zeggen kan: *Ik geloof*, is hij op hetzelfde oogenblik én de diepst verlorene, én de volkomen geredde, de gerechtvaardigde in zijn Heer.

5°. Uit deze geloofswerking ontkiemt dan *de bekeering*, dat is die mijlpaal op den genadeweg, waarbij het ingeplante leven in steeds helderder *bewustzijn* overgaat.

Als iemand de eerste maal gezegd en gevoeld heeft: *Ik geloof*, en hij laat dit ontzettend zeggen: *Ik geloof*, nu niet los, maar God maakt, dat deze werking doorgaat, dan gaat het geloof onmiddellijk in *bekeering* over.

De inplanting van het nieuwe leven, en dus in engeren zin de *wedergeboorte*, gaat aan de eerste geloofswerking *vooraf*, maar de bekeering *volgt* er op. Bekeering grijpt dán plaats, als ik niet maar mijn verlorenheid en mijn redding zie en als werkelijk bestaande geloof, maar als ik dit beginsel nu ook *werken* laat. Want werkt dit, dan komen vanzelf de twee stukken tot stand, waarin alle waarachtige bekeering des menschen bestaat, te weten, de afsterving van *den ouden* mensch en de opstanding van den *nieuwen*. Vandaar, dat bekeering in tweeërlei zin te verstaan

is. In *beginsel* bekeert men zich slechts *eens,* te weten, in dat ééne oogenblik, als onze ziel haar eigen ik loslaat en den Immanuel aangrijpt, maar bij voortgang bekeert een kind van God zich *dagelijks,* zoo dikwijls hij strijd ontdekt tusschen het drijven van zijn ik en het drijven des Geestes. En ook deze bekeering is niet een werk des menschen, maar een werk *Gods in hem.* „Bekeer mij, o Heere, zoo zal ik bekeerd zijn!" Slechts met dit verschil, dat bij de eerste wedergeboorte en bij de eerste geloofswerking het werk buiten 's menschen doen omging, terwijl in de bekeering de mensch er door genade toe gebracht wordt, *dat hij het zelf doe.* Men *wordt* bekeerd en men bekeert *zich.* Het ééne ware zonder het andere onvolledig.

6°. Zoo gaat dan vanzelf de bekeering in de *heiligmaking* over, eveneens een daad Gods en niet des menschen, en niet een groeien naar den Christus toe, maar een zuigen uit Hem van het levenssap door de fijnste wortelvezelen van het geloof.

Bij jonge kinderen, die terstond na hun bekeering op een leeftijd van twaalf, dertien jaar sterven, komt van deze heiligmaking niets te merken. Leefden ze langer, dan zou ook in hen de *heiligmaking* zichtbaar worden, maar nu ze heengaan, eer hiervoor de tijd en dus de mogelijkheid wierd geschonken, toont zich van deze *heiligmaking* niets. Toch hebben ook deze jonge kinderen deel aan de heiligmaking, even beslist en volkomen als de volwassenen. Want hier dient wel op gelet, dat er tweeërlei begrip van heiligmaking is, vooreerst de *heiligmaking*, zooals ze als een volbracht werk in Christus aan alle uitverkorenen is geschonken en toegerekend, en ten andere *heiligmaking*, zooals ze uit Christus naar gelang van tijden en omstandigheden, al meer, in de bekeerden doorstraalt, uitkomt en wordt uitgewerkt. Dit zijn niet twee *heiligmakingen,* maar het is *één* heiligmaking. Slechts met dit verschil, dat we de eerste maal den regen nemen, zooals hij daarboven in de wolken ligt opgetast, en de andere maal van den regen spreken, gelijk hij in druppelen op den dorren akker neerspet, er indringt en de aarde doorvochtigt.

7°. Deze heiligmaking vindt hare voleinding en afsluiting in de *volkomen verlossing* bij den dood.

Dan toch snijdt God de Heere ons lichaam van onze ziel af en brengt zijn genade het tot een algeheele *afsterving van de zonde.* Feitelijk grijpt er dus in den dood een zeer groot genadewerk plaats, waardoor het werk der wedergeboorte eerst tot volle ontplooiing komt. Want waren we dusver nog in onszelven verloren gebleven en midden in den dood liggende, voorzoover we ons buiten Christus rekenden, dit valt bij den dood geheel weg. Dan toch gaat het *geloof* in *aanschouwen* over, en is

voor altoos de prikkeling der zonde ontwapend en zijn wij buiten haar bereik gesteld.

Waar dan ten 8° nog aan moet toegevoegd onze *heerlijkmaking*, als in den jongsten dag de innerlijke zaligheid ook met *uitwendige* heerlijkheid zal bekleed worden, en wederom door een machtdaad van Gods genade de van alle zonde afgesneden ziel hereenigd zal worden met haar lichaam, maar dat lichaam dan verheerlijkt, en ingezet in een hemel der heerlijkheid, gelijk het bij de existentie der volmaakte gelukzaligheid voegt.

Zoo ziet men dus hoe al de schalmen van de keten der genadewerkingen in elkander geklonken zijn.

Het genadewerk moet beginnen met *levend te maken, wat dood was.* Is dat leven ingeplant, maar sluimert het nog, dan moet het door *de roeping* gewekt. Wie geroepen wakker wordt, vindt zich in een nieuw leven, dat is, hij weet zich *gerechtvaardigd.* Gerechtvaardigd zijnde, laat hij dat nieuwe leven doorwerken in *de bekeering.* De bekeering vloeit uit in de *heiligmaking.* De heiligmaking ontvangt haar sluitsteen eerst door de *afsnijding der zonde in* het sterven. En eerst de *heerlijkmaking* is het, die in den jongsten dag eens het genadewerk Gods aan heel onzen persoon voleindt.

Maar juist omdat al deze schalmen in elkaar geklonken zitten, ligt ook al wat volgt reeds in wat voorafgaat besloten. Een zuigeling van drie levensdagen, in wien God het nieuwe leven inplantte en die daarna sterft, sterft even beslist in dat sterven de zonde af als een grijsaard van tachtig jaren.

Nooit kan er het eerste zijn, zonder dat al het andere eruit *moet* volgen. En juist dit maakt, dat men desnoods ook *heel* het genadewerk als één *geboren worden voor den hemel,* en dus als één doorgaande wedergeboorte, kan voorstellen, die eerst haar voleinding zal vinden in den jongsten dag.

Maar vanhier dan ook, dat men zeer wel een persoon kan hebben, die volstrekt niet zoo precies weet, dat hij al deze mijlpalen langs kwam.

Deze mijlpalen zijn voor de landmeters, en hebben als zoodanig uitnemende waarde, maar mogen nooit als last der ziele aan de eenvoudigen worden opgelegd, om hun zielen te benauwen.

Wie adem haalt zonder zelfs te weten, dat hij longen heeft, is niet zelden het gezondst.

En vraagt men nu ten slotte, of ook de Heilige Schrift aan deze wijze van rangschikking boven de oudtijds gebruikte voorkeur geeft, dan wijzen we op Jezus' zeggen: »Indien iemand niet wedergeboren wordt uit water en geest, zoo kan hij het Koninkrijk Gods *zelfs niet zien*"; een zeggen, waaruit mag afgeleid, dat ook de Heere Jezus alle genadewerking van de wedergeboorte afrekent.

Eerst het *leven,* en dan wat dat leven *werkt.*

XX.

DE BEDDING.

> Niemand kan tot Mij komen, tenzij dan dat de Vader hem trekke.
>
> Joh. 6 : 44.

Uit het vorenstaande blijkt overtuigend, dat de »voorbereidende" genade volstrekt niet bij alle personen hetzelfde karakter draagt. Dat ze eer zeer sterk uiteenloopt naar gelang van de onderscheidene personen, op wie ze werkt. En dat men met name hier zeer scherp te onderscheiden heeft tusschen die velen, die reeds *in hun eerste levensdagen* wedergeboren worden, en die enkelen, die eerst *op later leeftijd* uit de duisternis over wierden gezet in het licht.

Natuurlijk is hierbij uitsluitend sprake van de uitverkorenen. Bij personen, die *niet* uitverkoren zijn, grijpt *geen* zaligmakende genadewerking plaats, en valt dus ook van een voorbereidende genade *niets* te zeggen.

Voorbereidende genade is alleen het deel van hen, die ten leven verkoren zijn. Deze nu worden op enkele uitzonderingen na allen geboren in de kerken, en slechts zelden buiten haar. Ze komen niet eerst op later leeftijd tot het genadeverbond toe, maar staan erin van het eerste oogenblik van hun aanzijn af. Ze zijn uit het zaad der kerk en dragen op hun beurt het zaad der toekomende kerk in zich. En dit nu is oorzaak, dat aan dit zaad der kerk (hetwelk altoos, helaas, met veel onwezenlijk kaf vermengd in de wanne ligt), meestentijds de eerste kiem des nieuwen levens reeds in den moederschoot of terstond na hun geboorte wordt ingeplant.

In deze belijdenis stond onze Gereformeerde kerk zelf zoo vast, dat ze haar als geldende regel dorst stellen; dies aannam, dat het zaad der kerk (natuurlijk niet het kaf), reeds vóór den Doop de kiem des levens ontving; feitelijk dus reeds in Christus geheiligd *is;* en alsnu in den Doop het zegel ontvangt, niet op iets, wat nog komen moet, maar op iets, wat reeds aanwezig is. Vandaar de vraag aan de Doopouders: »Of gij niet bekent, dat onze kinderen, (dat is het echte zaad der kerk en niet het kaf) dat onze kinderen, hoewel in zonde ontvangen en geboren en daarom der verdoemenisse onderworpen, nochtans *in Christus geheiligd zijn* en als leden van zijn lichaam behooren gedoopt te wezen.

Later in min geloofvaste tijden heeft men deze belijdenis niet meer aangedurfd en is men duchtig met dit »geheiligd *zijn*" in de war ge-

raakt, en heeft ervan gemaakt, dat ze als kinderen van bondgenooten in het verbond *meêtelden,* en als *meêtellende* in het verbond, dus ook recht op den Doop hadden; maar de gezonde, practische, ernstige zin van ons volk is toch altoos blijven gevoelen, dat met puur »meêtellen" aan den vollen rijken zin van het Doopformulier tekort wierd gedaan.

En onderzoekt men nu, wat met de woorden van het Doopformulier bedoeld is, nu niet bij de zwakkere epigonen, maar bij het krachtige heldengeslacht, dat de strijden des Heeren tegen Arminius en zijn hoop zegevierend uitgestreden heeft, dan vindt ge, dat vrome, diep ernstige en innig geleerde theologanten, zooals bijvoorbeeld Gijsbert Voetius, geen oogenblik aarzelen, om met al deze halfheden te breken, en het duidelijk uitspreken: »Neen, niet omdat ze tot de bondgenooten *geteld* worden, maar omdat ze in den regel reeds feitelijk de eerste genade *bezitten*, daarom en daarom alleen staat er, dat onze kinderen in Christus *geheiligd zijn*, en dáárom behooren ze *als leden van zijn lichaam* gedoopt te wezen.

Door deze belijdenis bevond onze kerk zich in overeenstemming met de aanduidingen der Heilige Schrift en niet minder in overeenstemming met de werkelijke feiten. Men kan toch kwalijk beweren, dat in den regel degenen, die later bleken tot de begenadigden te behooren, hun leven begonnen waren met een wild uitbreken van de zonde. Dat kwam voor, maar zeldzaam. En regel was het veeleer, dat kinderen uit Christelijken huize reeds van der jeugd af zin en lust in het heilige des Heeren toonden, reeds vroeg teekenen van warmen ijver voor zijn naam gaven, en reeds van hun prilste jeugd zielsuitingen gaven, die niet konden zijn uit de booze natuur.

Bovendien dankt de kerk vooral aan deze rijke, heerlijke belijdenis den goeden gang, dien de opvoeding in onze gereformeerde gezinnen meest gehouden heeft.

Men zag niet, gelijk de methodist, in zijn kinderen stekken van den wilden wingerd, die misschien later geënt zouden worden, maar waaraan voorshands weinig te doen viel. Neen, men leefde in het stil vermoeden en heilig vertrouwen, dat het op te voeden kind *reeds geënt* was, en daarom waard was, om met de teederste zorgen te worden opgekweekt.

Later, dit geven we grif toe, toen de volkskerk als massale kerk het gereformeerde karakter van onze kerken bedierf, is dit goud op schriklijke wijze verdonkerd; maar de oorspronkelijke levensgedachte van onze

gereformeerde kerk was een schoone en bezielende. Ze liet Gods werk in het wekken van een hooger leven vóór alle menschen gaan, gaf aan den Doop zijn rijke ontwikkeling, en maakte de opvoeding niet tot een werken op goed geluk af, maar tot een gestadig medewerken met den Heere.

En in dien gedachtenkring, dien we voor onze gereformeerde kerken o, zoo vurig van den Heere onzen God terugbidden, in dien gedachtenkring had men nu onder de opgroeienden vanzelf met vierderlei personen in de kerk te doen: 1° met die uitverkorenen, die reeds in den moederschoot of althans vóór hun Doop wedergeboren waren, maar bij wie dat ingeplante leven geheel schuilbleef tot op hun bekeering op later leeftijd; 2° met zulke uitverkorenen, die niet alleen reeds vroeg wedergeboren waren, maar bij wie het ingeplante leven zich ook reeds vroeg geuit heeft en ongemerkt in bekeering overgegaan was; 3° met zulke uitverkorenen, die eerst op later leeftijd wedergeboren wierden, en dan tevens bekeerd; en 4° met niet-uitverkorenen, het kaf.

Bezien we nu elk dezer vier met het oog op de voorbereidende genade afzonderlijk, dan komen we tot deze slotsom.

Ten eerste, voor wat aangaat zulke uitverkorenen, die reeds vóór hun Doop wedergeboren wierden, maar bij wie het nieuwe leven geheel schuilbleef tot op hun later pas gevolgde bekeering, zoo ligt het in den aard der zaak, dat er bij zulke personen voor »voorbereidende genade" in engeren zin weinig plaats is. Ze kan zelfs rechtstreeks bij zulkeen nog niet of pasgeboren wicht niet gedacht worden. En komt bij zulke uitverkorenen dan ook alleen in dien zijdelingschen vorm voor, dat het God den Heere vaak belieft, zulk een kind geboren te doen worden uit ouders, wier persoon en aard voor hun kind geleider is van een vorm van zonde, die minder schril dan andere vormen van zonde tegen het genadeleven vlockt en inwerkt. Niet alsof er ooit iets, hoe gering ook, in zulk een ouderpaar zijn kon, waaruit het kind geënt wierd. Uit hen komt niets dan vleesch; onrein uit de onreinen; altoos de wilde wingerd, wachtende op het entsel uit den Heere. Maar voorbereidende genade in dien zin, dat het kind van vader en moeder een levensvorm ontvangt, die later bij het uitgroeien van het nieuwe leven zal blijken dat kind voor zijn roeping gepast te zijn geweest.

Geheel hetzelfde geldt in *de tweede plaats* van die anderen, die niet alleen reeds vroeg wedergeboren wierden, maar ook reeds van der jeugd af godvruchtig teekenden, en soms niet dan ongemerkt in volle

bekeering overgingen. Want wel geven we toe, dat bij dezulken reeds van der jeugd af de roepinge Gods werkt, maar de roepinge Gods bereidt wel de *bekeering*, maar nooit de *wedergeboorte* voor; gaat niet aan haar vooraf; maar volgt op haar. De roeping is doelloos, tenzij eerst het vermogen om te hooren zij ingeplant. Wie ooren heeft om te hooren, maar ook die alleen, hoort, kan en moet hooren, wat de Geest tot de gemeente en tot zijn eigen ziel zegt. Ook bij zulk een persoon is de voorbereidende genade dus nauwelijks merkbaar. Want wel is er veel, dat ongemerkt zijn »bekeering" voorbereidt; maar bekeering voorbereiden is heel iets anders dan »wedergeboorte" voorbereiden, en alleen van het laatste spreken we thans.

Eigenlijk vindt de voorbereidende genade in enger zin dan ook alleen haar plaats bij *de derde soort* van uitverkorenen, waarop we wezen, te weten bij hen, die niet in hunner moeders schoot en niet vóór hun Doop wedergeboren zijn, maar eerst jarenlang met niets dan hun wilde, booze natuur hebben omgeloopen, en nu eerst op later leeftijd bijna gelijktijdig wedergeboren en bekeerd zijn. En bij zulke personen nu is het werk der voorbereidende genade van zeer uitgebreiden omvang. Bij dezulken toch omvat deze voorbereidende genade geheel hun leven, dat aan hun wedergeboorte voorafgaat, met al zijn wendingen en keeringen, met al zijn betrekkingen en verbindingen, met al zijn voorvallen en wederwaardigheden, met al zijn hoogten en diepten. Niet, dit versta men wel, alsof door dit alles ook maar iets van een eerste levenskiempje zou ontstaan, of althans de mogelijkheid van ontkieming zou geboren worden. Neen, de levenskiem komt nooit en kan nooit komen van de voorbereidende genade, evenmin als ge met tien wiegen en twaalf vuurmanden in een kamer gereed te zetten en de kasten vol met de prachtigste luiermand te stapelen, ooit in een van die wiegen een kind kunt tooveren. Neen, die levenskiem komt door een machtdaad Gods, geheel buiten alle voorbereiding om, van alle voorbereiding onafhankelijk, en zonder in iets aan die voorbereiding gebonden te zijn. Maar God de Heere, aanziende van de geboorte af dien wilden wingerd, waarop later de tamme wijnstok zal geënt worden, houdt daarom toch dien wilden wingerd in het oog, en leidt de ontwikkeling ook van zijn wilde takken, opdat later in de ure des welbehagens, die wilde stam zij, wat hij voor de enting naar Gods welbehagen wezen moet.

Maar hiermeê is dan ook alles gezegd, want bij *de vierde soort* personen, die niet verkoren zijn en als kaf van het zaad straks afgeblazen worden in de wanne, is van voorbereidende genade geen sprake.

En hieruit blijkt dan tevens vanzelf, dat het eigen werk van den Heiligen Geest op dit bijzonder terrein van de voorbereidende genade al zeer weinig waarneembaar is.

Alles toch, wat zich als trek van de voorbereidende genade aan ons voordeed, verwees rechtstreeks, niet naar het werk van den Heiligen Geest, en ook niet naar het werk van den Zoon, maar bijna uitsluitend naar het werk van den Vader. Hetzij men toch let op de geboorteomstandigheden van zulk een kind, dat is op den aard van zijn geslacht, en meer bijzonder nog op den aard en de inborst van zijn vader en moeder; hetzij men nu het oog slaat op den verderen levensloop van zulk een kind tot op het oogenblik van zijn toebrenging, beide malen hebben we te doen, met wat behoort tot het domein der voorzienigheid. De plaatsbepaling onzer woning, de bepaling onzer geslachten en van onze familie, de formatie van onzen levenskring en de aanduiding van de invloeden, die op ons werken zouden, dit alles behoort tot dat geheel van de leidingen van Gods voorzienigheid, die overal in de Heilige Schrift meer bijzonder als het eigen werk *van den Vader* voorkomen. »Niemand kan tot mij komen," sprak de Heere Jezus, »tenzij de Vader hem trekke." En hoewel we nu zeer goed weten, dat dit »trekken" van den Vader hier in hooger zin van bedoelen en geestelijk moet verstaan, zoo ligt hierin toch de algemeene aanduiding, dat het vastzetten van die algemeene gegevens en bepalingen, die later den koers en den gang regelen, meer bijzonderlijk toegekend wordt aan den eersten Persoon.

Slechts inzóoverre is hierbij van een medewerken van den Heiligen Geest te spreken, als de Heilige Geest eenerzijds als geest des levens alle persoonlijk leven, gelijk we vroeger zagen, als zoodanig bezielt, en anderzijds in die zeer bijzondere voorzienigheid, die op de uitverkorenen betrekking heeft, met den Vader en den Zoon saamgaat.

Want immers, wij kunnen voor onze voorstelling al deze deelen van het groot geheel van het genadewerk wel ontleden en uit elkander nemen, maar toch mogen we nimmer vergeten, dat de eeuwige werkelijkheid nooit ten volle aan dit gedeelte van onze ontleding beantwoordt. Vandaar, dat bij de uitverkorenen het voorzienigheidswerk en het genadewerk telkens ineenvloeit en eigenlijk slechts één goddelijk werk is; — en dit nu poogde onze kerk uit te drukken door haar belijdenis, dat er een *algemeene* voorzienigheid is, die over alle dingen en personen gaat, maar ook een *bijzondere* voorzienigheid, die werkt in het aanzijn van Gods uitverkorenen.

En waar nu op die wijs de werkingen der voorzienigheid bij deze

uitverkorene, maar nog niet wedergeboren personen, een bijzonder karakter aannemen, daar zeer zeker werkt ook de Heilige Geest met den Vader en den Zoon mede, om den raad des willens Gods bij zulk een nog niet geroepene te voleinden.

En hiermede stappen we van de voorbereidende genade af, om alsnu over te gaan tot de wedergeboorte zelve. Want wel kan men ook in oneigenlijken zin van voorbereidende genade spreken, als men daaronder verstaat niet de genade, die aan de wedergeboorte *voorafgaat*, maar die uit de wedergeboorte *voortvloeit* en voorbereidend is voor de bekeering; doch wij houden ons daarbij niet op. Alles toch, wat strekt om den reeds wedergeborene, maar in wien het nieuwe leven nog sluimert, nu ook ten leven *te wekken*, heet geen »voorbereidende genade", maar heet »roeping". En al willen we dus niet onvoorwaardelijk alle gebruik van »voorbereidende genade" in den zin, die op de bekeering doelt, afkeuren, toch dient het ontraden, en mag het allerminst door ons eigen voorbeeld aangemoedigd.

Gelijk we vroeger aantoonden en nu slechts kortelijk resumeeren: Ons natuurlijk leven ontstaat door de *saamverbinding* van ons lichaam en onze ziel, en waar die twee uiteengaan, *sterven* we onverbiddelijk in wat we noemen den gewonen, aardschen *dood*, en die gewone aardsche dood zal eens eerst daardoor worden tenietgedaan, dat ons gescheiden lichaam weer met onze afgescheiden ziel *hereenigd* worde.

En evenzoo nu staat het geestelijk. Ook geestelijk bestaat het leven in een *verbinding* van onze ziel en wel in hare verbinding met het levensbeginsel van den Heiligen Geest. De zonde, die deze verbinding tenietdoet en onze ziel van den Heiligen Geest afscheidt, veroorzaakt dus onzen geestelijken *dood*. En tenietgedaan kan dus die geestelijke dood niet, eer het God den Heere belieft, op welke wijze dan ook, onze ziel weer eerst met het levensbeginsel van den Heiligen Geest te *hereenigen*.

Al wat nu achter die hereeniging ligt, behoort tot de *voorbereidende* genade, wat die hereeniging tot stand brengt is reeds de *eerste* genade, de *werkende* genade, de *reddende* genade, maar de voorbereidende genade niet meer.

Juist waar dus het eigen werk van den Heiligen Geest in de hereeniging van den zondaar met zichzelven aanvangt, houdt de voorbereidende genade op, en zoo kan het niet anders, of wat zelf nog slechts voorbereidt, behoort tot het eigen werk van den Heiligen Geest nog niet.

XXI.

DE WEDERGEBOORTE GODS WERK.

> Een hoorend oor en een ziend oog heeft de Heere gemaakt, ja, die beide.
> Spr. 20 : 12.

Schoon en heerlijk zegt de Heilige Geest in het boek der Spreuken: »Een *hoorend* oor en een *ziend* oog heeft de Heere gemaakt, ja, die beide", en in dit heerlijk getuigenis ligt tevens al het mysterie der wedergeboorte.

Een niet wedergeboren persoon is stokdoof en stekeblind, hoort dus niets en ziet niets. En is maar niet *als* een stok of blok, maar *erger*. Want aan een stok is geen bederf en aan een blok is geen verrotting, maar een onwedergeboren mensch is gansch dood, ter prooi aan de schrikkelijkste ontbinding.

Van die strakke, strenge, stroeve, volstrekte belijdenis *moet* hier uitgegaan, of we verstaan den eisch der wedergeboorte niet. Vandaar, dat alle ketterij, die den zondaar op eenigerlei wijs een aandeel, en dan liefst het leeuwenaandeel, in het verlossingswerk gaf, altoos weer begon met aan het wezen der zonde te tornen.

Wel erg heette de zonde dan, wel schriklijk en wel verfoeielijk, maar iets moest er van den mensch toch overblijven. Dood, zoo ganschelijk dood en der verdoemenisse onderworpen, neen, dat was de edele, brave, goede, vriendelijke, lieve mensch niet. Van een enkelen boef of schurk, die in het rasphuis zat, mocht dat waar zijn, en van enkele struikroovers en gewetenlooze moordenaars wilde men dat zelfs toegeven, maar al die fatsoenlijke heeren en dames en lieve meisjes en guitige jongens en aanvallige kinderen, neen, waarlijk, van die, dat *kon* men niet gewonnen geven. Die waren *niet* »geneigd om God en hun naaste te haten", maar veeleer met heel hun ziel ervoor ijverend, om alle menschen te minnen en Gode de eere te geven, die Hem toekwam.

En daarom zij op dat punt hier alle dubbelzinnigheid wel en deugdelijk afgesneden. Met die vergoelijkingsmethode der vriendelijke menschen gaan wij *niet* meê. Onze belijdenis is en blijft, dat de mensch van nature »dood in zonde en misdaden" is; onder den vloek ligt; en, voor Gods rechtvaardig oordeel rijp, nog steeds rijpt voor een eeuwige verdoemenis.

Wel is zijn *wezen* als mensch ongeschonden, en komen we er in dien

zin tegen op, dat men den zondaar bij een stok of blok vergelijkt. Hij is onverminkt. Van zijn wezen is niets af. Maar zijn *natuur* is verdorven, en in die verdorven natuur is hij dood.

Het is ermeê, als met het lijk van één, die aan een gewone ziekte stierf. Aan zulk een lijk zitten alle deelen van een gewoon menschelijk lichaam nog ongeschonden en onverminkt aan. Het oog is er met al zijn vliezen, het oor met al zijn geluidorganen, hart, milt, lever, nieren, alles blijkt bij lijkschouwing volkomen normaal te zijn. Soms kan een lijk zelfs zoo prachtig zijn, dat ge zeggen zoudt: »Dat is geen lijk, maar één, die diep slaapt." En toch hoe ongeschonden en onverminkt, hoe gaaf en goed dat lijk ook zij, toch is *de natuur* ervan verdorven, en zoo *ganschelijk* verdorven, dat de persoon, van wien het lichaam daar voor u ligt, *dood* is.

En zoo nu ook is bij den zondaar het *wezen* wel onverminkt en gaaf gebleven, en is alles van een mensch erin; maar zijn *natuur* is verdorven, en zóó verdorven, dat hij dood, ganschelijk dood is. Niet maar schijndood, maar wezenlijk dood. Dood in alle variatiën, die op het thema »dood" verluiden kunnen.

En dit nu juist maakt, dat er zonder wedergeboorte niets meer met dien zondaar is aan te vangen. Een *oor* te hebben is niet genoeg, dat heeft de doove ook, maar het moet een *hoorend* oor zijn. En zoo ook een *oog* te hebben baat u niet, maar het moet een *ziend* oog wezen. En vandaar, dat de Heilige Geest van Salomo's lippen getuigt: »Een *hoorend* oor en een *ziend* oog heeft de Heere gemaakt, ja, die beide." En omdat we nu ook in het geestelijke niets hoegenaamd vorderen met *ooren*, die niet opmerken en geen geluid verstaan, en evenmin met *oogen*, die niets zien en niets waarnemen, daarom belijdt de kerk van onzen Heere Jezus Christus, dat aan alle bewerking van den zondaar tot zaligheid, een *levend* maken van den doode, een *hoorend* maken van het doove oor, en *ziend* maken van het doffe, blinde oog, kortom een *inplanting* van het *geloofsvermogen* moet voorafgaan.

Ook al verzet ge geen voet, zoodra ik den blinde het oog open, zoodat de man, die in duisternis zat, nu ziet, zijt ge, ook zonder u een stroobreed te bewegen, »overgezet uit het rijk der duisternis in het rijk van het licht."

»Overgezet" is hier dus niet een wezenlijk *gaan*, »overgezet worden" niet een wezenlijk *van plaats veranderen*. Het is maar, dat in den doode het *leven* inkomt, en dat dientengevolge die blind was, nu *ziet*.

Deze wondere daad van de wedergeboorte kan nu bij tweeërlei soort van personen onderzocht, te weten òf bij een klein kind, òf bij een volwassen mensch. Het zuiverst loopt men, door ze te onderzoeken bij een klein kind. Niet alsof de werking bij een klein kind een andere ware. Dit is niet zoo. Wedergeboorte is bij *alle* personen, die ermeê begiftigd worden, precies dezelfde zaak, zonder eenig verschil. Maar bij een volwassen persoon loopen voor ons bewustzijn, voor ons besef, naar wij het waarnemen, de werkingen der wedergeboorte te zeer met de werking der bekeering inéén, om juist door ons onderscheiden te worden.

En dit bezwaar nu valt bij een argeloos kindeke, als bijvoorbeeld Johannes, den zoon van Zacharias en Elizabeth, eer hij geboren was, weg. Bij zulk een kindeke is nog geen bewustzijn en loopt men dus ook geen gevaar om door dit bewustzijn misleid te worden. De zaak zelve komt bij zulk een kindeke zuiver voor, en niet in gemengden vorm. Terwijl men dan voorts, na bij zulk een kindeke het heerlijk werk der wedergeboorte zuiver onderscheiden te hebben, vanzelf het geboden middel kent, om nu ook bij den volwassen mensch juist te schiften tusschen hetgeen tot de bekeering en hetgeen tot de wedergeboorte behoort.

Nu is het duidelijk, dat bij een kindeke gelijk Johannes, dat nog ongeboren in zijner moeders schoot was, dit kindeke volkomen *lijdelijk* verkeerde, dat wil zeggen *iets* onderging, maar zelf *niets* deed; dat er iets *aan* hem en *in* hem, maar niets *door* hem gebeurde; en alle denkbeeld van eenige medewerking, hoegenaamd ook, hier ten eene male en op alle manier is buitengesloten.

In de wedergeboorte is dus de mensch zoomin de *werker* als de *medewerker*; hij is uitsluitend de *bewerkte* of bewrochte; en de eenige Werker in dit stuk is God.

Juist echter, omdat God de Heere hier de Werker en eenige en algeheele Werker is, dient wel ingezien, dat dit werk Gods niet pas met de wedergeboorte begint.

Neen, reeds dan, als de zondaar nog dood in zonde en misdaden neerligt, en eer God de Heere het werk der wedergeboorte nog in hem begonnen heeft, is die zondaar reeds verkoren en verordineerd, gerechtvaardigd en geheiligd, aangenomen tot Gods kind en verheerlijkt. Wat de heilige apostel Paulus in Romeinen 8 zoo overschoon jubelt: »Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd; en die Hij tevoren verordineerd heeft, die heeft Hij ook geroepen; en die Hij

geroepen heeft, die heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt", — is niet een verhaal van wat er gebeurd is met *reeds wedergeboren* menschen, maar de jubelende opsomming van wat God de Heere gedaan en gewrocht heeft, *eer wij er nog waren.*

Lang vóór de wedergeboorte ligt dus onze verkiezing, ligt onze voorverordineering, ligt onze rechtvaardiging, ligt onze verheerlijking, en als God de Heere eindelijk het uur der minne gekomen ziet, om alsnu het wonderwerk der wedergeboorte in ons te planten, moet al het buiten ons om volbrachte wel in ons gebracht en voor ons geloofsbewustzijn ontdekt worden, maar behoeft er in en bij God feitelijk *niets* meer voor ons te geschieden.

Als God de Heere ertoe overgaat om een dooden zondaar weder te baren en dien stokdoove het gehoor schenkt, dan is die »zondaar, die daar dood in zonde en misdaden ligt", voor Gods eigen bewustzijn reeds een beminde, een verkorene, een gerechtvaardigde, een aangenomene tot zijn kind. Alleen zijn lieve kinderen maakt Hij levendig.

Want wel is het volkomen waar, dat de Heere onze God »de *goddeloozen* rechtvaardigt", en niet »rechtvaardigen, maar goddeloozen" tot bekeering roept, doch men verlieze nooit uit het oog, dat dit alles gesproken is *van uit ons zondebewustzijn.* Een nog onwedergeborene *voelt* zich niet als een kind van God, *weet* niet, dat hij gerechtvaardigd is, *gelooft* niet in zijn uitverkiezing. Maar al voelt hij er niets van, en al merkte hij het niet, ja, al zou hij het tegenspreken, daarmeê verandert hij niets aan hetgeen God feitelijk gedaan heeft, en God de Heere heeft hem daarboven in zijn vierschaar reeds vrijgesproken en voor rechtvaardig verklaard, lang eer de aflezing van dat besluit zal plaats hebben in zijn eigen consciëntie. Hij is dus in Gods vierschaar reeds lang rechtvaardig verklaard, eer hij gelooft, om straks eerst *door het geloof* gerechtvaardigd te worden ook voor zijn eigen *bewustzijn.*

Hoe wonderbaar en ondoorgrondelijk dus voor ons het mysterie der uitverkiezing zij, en nooit, nooit de vraag door ons of door iemand zal kunnen beantwoord worden, waarom God de Heere den eene verkoor tot een vat der eere en den andere liggen liet als een vat des toorns, bij de wedergeboorte staan we voor dát mysterie volstrekt niet.

Dat God den eenen wel wederbaart en den anderen niet, gaat naar vasten en onwrikbaren regel. Hij komt met de wedergeboorte tot *alle* uitverkorenen, en gaat met de wedergeboorte alle *niet*-verkorenen voorbij.

Dientengevolge is deze daad Gods dan ook *onwederstandelijk.* Het staat in niemands macht, om te zeggen: »Ik wil *niet* wedergeboren zijn", en

aldus deze daad Gods te beletten, te belemmeren of zoo te verzwaren, dat ze op eenigerlei wijs zou worden afgesneden.

Ook in dit heerlijk genadewerk werkt God *goddelijk*. Dat wil zeggen, als God zet Hij zijn werk koninklijk door, zonder dat alle schepsel saam één eenig uitverkorene aan Hem zou kunnen onthouden. Indien alle duivelen en alle booze menschen samenspanden, om één enkelen schriklijken woestaard, dien God uitverkoren had, aan de macht zijns genadewerks te onttrekken, zou al dit pogen tegen Gods wil ijdeler dan de ijdelheid zelve blijken, en zooals onze vinger een spinneweb als rag wegrukt, zoo zou God de Heere belachen al dit woelen en al dit opzet der goddelooze menschen. En zoo rustig en met majesteit kan de zwaarste stoomboor niet door de ijzeren plaat doorboren, als God de Heere rustig en met majesteit het hart doorboort van wien Hij hebben wil en de ziel omzet van wien Hij zich verkoos. Ja, gelijk er van den starrenhemel bij Jesaja staat: »Heft uw oogen omhoog en zie, wie al deze dingen geschapen heeft, die ze alle bij name roept vanwege de grootheid zijner kracht en omdat Hij sterk van vermogen is, *en ziet, er wordt er niet één gemist!*", — zoo ook mag er gejubeld van het firmament, waaraan Gods uitverkorenen blinken als starren in het uitspansel. Juist vanwege de grootheid zijner kracht en omdat Hij sterk van vermogen is, dáárom *wordt er niet één gemist* en gaat al wat ten leven bestemd is, te zijner tijd tot dat leven in.

Maar dit sluit dan ook in zich, dat het werk der wedergeboorte geen *zedelijk* werk is, dat wil zeggen geen werk, dat door aanrading of vermaan volbracht wordt. Zelfs al neemt men »wedergeboorte" niet in den engeren zin, waarin wij haar thans bespreken, maar ook al sluit men, gelijk bijvoorbeeld de Dordtsche Leerregels nu en dan doen, er de bekeering bij in, zelfs dan is ze geen »zedelijke" werking in de ziel. Het is niet zoo, alsof onze wil goed ware gebleven en alleen ons verstand in de war geraakt, zoodat terechtbrenging van dat verstand door betere onderrichting genoegzaam ware, om den wil te bewegen, dat hij weer in de goede richting liep.

Van al zulk aanraden, van al zulk vermanen, van al zulk aanprediken kon bij Johannes, den nog ongeboren zoon van Zacharias en Elizabeth, eenvoudig niets inkomen. En kan ook nu nog niets inkomen bij die duizenden kinderkens der geloovigen, die vroeg wegsterven, en waarvan ook te Dordt zoo schoon beleden is, dat ze verondersteld mogen worden, zalig, en *dus na wedergeboorte*, te zijn afgestorven. En kan evenmin niets inkomen bij die vele

anderen, die wel een langer levensduur op aarde ontvingen, maar toch reeds *vóór hun Doop* de kiem des nieuwen levens in het hart ontvingen.

Juist daarom is het zoo goed, om de wedergeboorte in engeren zin eerst bij een klein kind te bezien, en niet aanstonds bij de volwassen personen, bij wie ze dan vanzelf de bekeering meê insluit.

Immers deze gedachtengang is onverwrikbaar: 1°. Niemand, dus ook het kleinste wicht niet, wordt anders dan dood in zonden en misdaden geboren; 2°, van deze kleinste wichten sterven er vele, eer ze tot bewustzijn komen; 3°, van deze weggeplukte bloempjes belijdt de kerk, dat er zalig worden; 4°, zalig kunnen ze niet worden, als ze dood waren, zonder wedergeboorte; en 5°, wedergeboorte grijpt dus ook feitelijk plaats bij personen zonder bewustzijn.

En is hiertegen nu niets in te brengen, dan tast en voelt men juist bij deze nog bewustelooze personen toch eigenlijk veel beter, van wat aard en hoedanigheid het werk der wedergeboorte is.

Zulk een wicht in den moederschoot weet nog van geen menschelijke taal af, kent nog geen enkel begrip, en verstaat nog geen enkel woord, en heeft nog nooit van een prediking des Evangelies vernomen. Voor vermaan is zulk een wicht nog gansch onvatbaar en geen waarschuwing kan het aannemen. Onderrichting verstaat het niet en uit het gehoor ontvangt het niets.

Alle mogelijkheid zelfs van een *zedelijke* werking is dus uitgesloten; niet slechts ten deele, maar *geheel* uitgesloten; en zoo worden we dan ook vanzelf overtuigd, dat de wedergeboorte niet een zedelijke, maar een *physieke* daad is. Gelijk het een physieke daad is, wanneer God de Heere in een nog ongeboren wicht *de ziel* inschept, zonder dat de wil of de neiging der moeder hiermeê ook maar iets te maken heeft, evenzoo is het met de wedergeboorte. Buiten voorweten of voorkennis van den persoon, die wedergeboren zal worden, gaat God de Heere in zijn persoon in, en doet *iets* aan hem, en dat *iets*, wat God aan hem doet, dát en dat alleen baart hem weder.

Waarin nu eigenlijk die daad der wedergeboorte bestaat, is niet te zeggen. Jezus zelf getuigt dit. Hij zegt toch, dat het met de wedergeboorte als met het suizen van den wind is: »De wind blaast, waarheen hij wil, en gij hoort zijn geluid, maar gij weet niet, van waar hij komt en waar hij heengaat; alzoo nu is ook een iegelijk, die uit den Geest geboren is."

Bij alle poging om achter dit mysterie te komen en tot de kern van dit diep geheimnis door te dringen, zij men dus uiterst omzichtig. Reeds op het gebied van het natuurlijk leven is de verklaring van het leven en van den levensoorsprong zoo bijna volkomen van onze kennisse afgesneden. Zelfs de geleerdste verloskundige weet, nu nog, zoo volstrekt niets te zeggen omtrent de eigenlijke wijze, waarop het leven van een mensch ontstaat. Als het er eenmaal is, o ja, dan weten ze u wonderschoon te vertoonen, hoe het embryo zich *ontwikkeld* heeft, maar dat *eerste* van het eerste *worden*, dat allereerste begin, dien aan alle ontwikkeling voorafgaanden aanvang, dien oorsprong, waar het alles uit wierd, neen, dien kennen ze *niet*, en daar kennen ze *niets* van, en daarvan weet de geleerdste medicus juist precies evenveel als de onnoozelste boerenjongen. Men *kan* daar niet in doordringen, eenvoudig, omdat men het niet kan waarnemen, het niet kan begluren, er niets van merken kan, en het eerst ontwaart, als het is afgeloopen, dat wil zeggen, als het leven *er reeds is,* en dus reeds zijn oorsprong had, geboren wierd en ontstond.

En dit nu geldt in nog veel sterker zin van het mysterie onzer *wed*ergeboorte. Want van een embryo, als het er eenmaal is, kan men door inspectie van lijken dan nog *iets* merken, en nog iets ontdekken, en althans aanwijzen, dat dáár en dáár het embryo school. Maar bij de wedergeboorte kan men zelfs dát niet. Ontleed een kind, dat wedergeboren is, en onderzoek en doorzoek met het fijnste microscoop heel het wezen, dat daar voor u ligt, en *niets*, volstrekt *niets* neemt ge waar. Slechts wat later naar buiten treedt, is tot op zekere hoogte leerrijk. Maar ook dát nog, o, zoo ongewis en zoo onzeker. Of wie bood u den onfeilbaren maatstaf om de uiting van het nieuwe leven in hen nauwkeurig van de uiting van het oude leven te onderscheiden. Of is er dan geen hypocrisie? Zijn er geen bedekte toestanden? Ook geen geestelijke toestanden van belemmering?

Alle ervaring nut hier dus niet, want ook al ware ze zuiver en onfeilig, dan zou ze nog nooit iets anders dan de *ontwikkeling* van het reeds ontstane, en nooit het *ontstaan* van het nog ongeboren leven toonen.

Er is hier dus geen waarheid dan uit Gods Woord, en in dat Woord heeft het God den Heere beliefd, dat wondere mysterie *niet* voor ons te *on*sluieren, veeleer het te *om*sluieren.

En daar was goede reden voor.

Ware toch de wedergeboorte een werk, dat *wij* hadden te volbrengen, of waar wij iets aan af of toe konden doen; waartoe we konden meêwerken, of dat we konden verhinderen, o, dan zou gewisselijk de Hei-

lige Schrift een zeer volledige aanwijzing bevatten, van wat voor dit heerlijke werk van ons geëischt of in ons ondersteld wierd.

Maar nu dit niet zoo is, nu niet één eenig mensch ook maar iets met dit werk der wedergeboorte te maken heeft, en God de Heere dit werk alleen voor zich heeft gehouden, nu heeft het schepsel ook evenmin iets met de ontraadseling der wedergeboorte noodig, als hij vandoen heeft met het mysterie der eerste schepping of ook met de schepping van zijn eigen ziel.

XXII.

HET WERK DER WEDERGEBOORTE.

> Zoo dan, indien iemand in Christus Jezus is, die is een nieuw schepsel. Het oude is voorbijgegaan, ziet, het is alles nieuw geworden. II Cor. 5 : 17.

Zoo beslist het slechts kon, hebben wij in ons vorig artikel de wezenlijkheid en de werkelijkheid van de wedergeboorte, als van een daad Gods, waarbij de zondaar volstrekt lijdelijk, werkeloos en niets-vermogende is, naar luid der aloude belijdenis van de kerke onzes Heeren verdedigd.

Thans echter dient, zij het ook met het uiterste der eerbiedigheid, nog iets dieper in deze heilige materie doorgedrongen; niet om te gaan in dingen, die voor ons te wonderbaar zijn, maar om af te snijden, wat op doolpaden kon voeren en het middel te bieden tot verheldering en ontwarring van ons bewustzijn.

De wedergeboorte is dan niet een sacramenteele werking van den heiligen Doop, waardoor, gelijk vele ethischen beweren, de onmacht van den zondaar in den gedoopte zou worden opgeheven, en hem de mogelijkheid zou hergeven zijn om voor of tegen den Christus Gods te kiezen.

Ze is evenmin een pure rectificatie van ons verstandelijk inzicht, noch een bloote verandering van onzen zin en onze neiging, waardoor wij, eerst iets anders willende dan de Heere, nu onzen zin en onzen wil aan zijn heiligen goddelijken wil conformeeren.

Maar ze is ook niet een vervanging van ons ik door een ander ik, noch gelijk thans weer anderen beweren, een laten van ons ik voor wat het is, een *niet* veranderen van onze persoonlijkheid, maar enkel een plaatsen van ons boos ik in het schijnsel en den afglans van Christi gerechtigheid.

Deze beide laatste dwalingen moeten even beslist als de twee eerstgenoemde weerlegd en tegengestaan.

Door de wedergeboorte komt in den mensch *geen ander ik*.

Hierdoor versta men, dat ons *wezen* als mensch niet veranderd, noch gewijzigd wordt, maar zoo vóór als na de wedergeboorte hetzelfde ik en dezelfde persoon en hetzelfde menschelijk wezen blijft.

Door de zonde is, gelijk we vroeger zagen, niet 's menschen *wezen* aangetast. Hij is door de zonde wel diep bedorven, maar niet verminkt.

Er is geen deel van zijn wezen afgebroken. Al wat een menschelijk wezen mensch maakt, in onderscheiding van alle andere wezens, is ook in den zondaar aanwezig gebleven. Wat geheel bedorven wierd, is niet zijn *wezen*, maar zijn *natuur*.

Iemands natuur en wezen zijn niet hetzelfde. Zoo we het bij een stoomwerktuig mogen vergelijken, zouden we zeggen: zijn wezen is het werktuig, gelijk het daar met al zijn cylinders, pijpen, raderen en schroeven voor u staat; maar zijn natuur is de werking, die, als de stoom komt, zich in dat werktuig openbaart. En zoo nu ook is bij den mensch zijn *wezen* al datgene, wat hem *mensch* doet zijn, maar zijn natuur al datgene, waardoor de aard van zijn bestaan en werking openbaar wordt.

Ware nu 's menschen *wezen* door de zonde ontdaan, zoo ware de mensch *geen mensch* meer en kon hij dus ook niet wedergeboren worden. Nu daarentegen zijn wezen, zijn ik, zijn persoon onverminkt en ongedeerd bleef, wat die was, en het diep bederf alleen zijn *natuur* verwoest heeft, nu is er wedergeboorte, dat is herstelling van die natuur, mogelijk, en het is juist die herstelling van onze natuur, die in de wedergeboorte tot stand komt.

Hier houde men dus streng en stipt aan vast. In de wedergeboorte ontvangen we niet een nieuw wezen, niet een nieuw ik, niet een nieuwen persoon, maar onze *natuur* wordt herboren.

Hoe dit nu toegaat, kan en zal ons door vergelijking nooit nader worden gebracht, dan door te letten op de wondere zaak van de enting.

Er is een soort boom, dat men wingerd heet. Maar deze wingerd kan óf van wilde óf van tamme natuur zijn. Heeft men nu een wilden wijnstok voor zich, dan ent men daarop een, o, zoo klein steeltje van een tammen wijnstok; en als dit nu goed gedaan wordt, dan staat er over zekeren tijd op dien wilden stam een tamme boom.

Datzelfde gaat door van allerlei soort van vruchtboomen, ook van rozen en andere bloemsoorten, het tamme kan op het wilde worden geënt.

Laat men het wilde gaan, dan komt er niets schoons. Integendeel, de wilde pereboom zoowel als de wilde roos blijven klein en karig in bloesem en vrucht. Maar ent men op den wilden perestam het oogje van een sappige geurige tafelpeer, en op dien wilden rozestam het oogje van een prachtige dubbele theeroos, dan komt er voortaan uit dien wilden stam heerlijk ooft en een tros prachtige bloemen.

Dit wonder der enting heeft alle eeuwen door de denkers onder alle volken verbaasd. En het is dan ook metterdaad een wonder. De stam, waarop ge ent, is volslagen wild, en heeft wild zijn wilde wortelen in den bodem uitgeslagen, en trekt door die wortelen wild de sappen naar zich

toe, en drijft vandaar zijn wilde cellen in den stam omhoog. En zie, nu grift ge in dien stam een klein nietig steeltje, en maakt door iets klevends, dat het vast blijft zitten. En zoo dat u nu maar gelukt, dan heeft dat nietige steeltje het wondere vermogen om al de sappen en levenskrachten, die wild en woest uit die wortelen door den stam komen opstijgen, plotseling om te zetten in iets, dat goed en schoon is, en te doen strekken ter bereiding van de schoonste vrucht of rijkste bloem.

En daarbij doet zich nu het verschijnsel voor, dat deze wilde stam nog altoos beproeft, om *onder* het entsel wild op te schieten, en daardoor de reformatie van zijn natuur tegen te staan. Gelukt dit, dan slaat het wilde lot weer woest uit en de sappen trekken niet naar het oogje. Maar besnoeit men dien stam en steekt men die wilde loten af, dan wordt het sap gedrongen om door het oogje te gaan, en het resultaat is heerlijk. Ja, eindelijk komt het dan zóóver, dat het entsel van boven af den wilden stam al meer terug dringt, en zoo schier vlak op den wortel komt te staan, dat ge bijna vergeten zoudt, hoe uw boom eens geënt wierd.

En in dit beeld nu is wonderbaar schoon de zake der wedergeboorte afgebeeld, voorzoover dit hoogheilig goddelijk mysterie zich onder aanschouwelijken vorm brengen laat.

Er wordt namelijk in de wedergeboorte wel terdege iets in den mensch ingebracht, dat eerst en van nature niet in hem was. Het is niet maar, dat de mensch, die bij den zondeval uit de sfeer van Gods gerechtigheid wegliep, door de wedergeboorte weer in die sfeer van Gods gerechtigheid wordt ingezet. Neen, neen, wel waarlijk wordt in de wedergeboorte in den mensch als mensch een principieele wijziging tot stand gebracht.

Die zeggen: Een wedergeboren mensch is precies gelijk aan een niet wedergeboren mensch, en er is geen onderscheid, — zou een volslagen miskenning zijn van het heerlijk werk van den Heiligen Geest. Er bestaat wel terdege tusschen een wedergeboren en niet wedergeboren mensch een zeer wezenlijk, een zeer aanmerkelijk verschil. Een verschil zelfs zoo groot, dat het in zijn voleinding tot een absolute tegenstelling leidt.

Slechts is dit waar, dat men aanvankelijk van dit onderscheid soms niets merkt. Weer evenals bij den geënten boom. Wanneer in een laan op de honderd gekapte en gesnoeide boomen slechts drie boomen geënt zijn, zal alleen de kenner, en die er opzettelijk naar ziet en zoekt, het entsel ontdekken kunnen. Daarentegen, wie gedachteloos voorbijloopt, ziet geen schijn of schaduw van eenig onderscheid. Zooals die boomen daar staan, zijn het alle opgaande stammen, alle gekapt, alle gesnoeid en alle uit den wilden wortel, en in den wilden bodem staande. En al

het verschil is, dat boven op den kop een heel klein sneetje in het schijfvlak van den gekapten stam is gemaakt, en dat in dat sneetje een onmerkbaar klein twijgje steekt, hetwelk er eigenlijk nog pas los inzit, en er oppervlakkig precies eveneens uitziet als de andere wilde takjes.

En toch, dat is slechts schijn.

In werkelijkheid is dat geënte twijgje niet slechts zelf van geheel andere natuur, maar draagt het ook in zich het wondere vermogen, om al wat uit den stam naarboven opstijgt, in die andere natuur om te zetten.

En zoo nu is het ook bij het goddelijk majestueuze werk der wedergeboorte.

Als er een tweeling in de wieg ligt, waarvan de eene kort na de geboorte wierd wedergeboren en de andere niet, dan is er voor ons oppervlakkig en kortzichtig oog geen aasje verschil tusschen die beide wichtjes op te merken. Zelfs kan het zijn, dat het wedergeboren wichtje lastiger en driftiger is dan het onwedergeboren kindeke. Ze zijn precies eveneens. Beide uit een wilden wortel in een wilden stam opgeschoten. Voor het oog zonder eenig verschil. En ging men beide kinderkens ontleden en de deelen uiteennemen, ook dan zou het scherpst gewapend oog nog niet het allergeringste onderscheid ontdekken, eenvoudig, omdat hetgeen de wederbarende en herscheppende hand des Heeren in dat ééne kindeke inwrocht, geheel geestelijk en dus volstrekt onzichtbaar is. Gods oog ziet het wel en Hij merkt er wel op, maar ons oog ziet het niet.

Dit feit nu, dat op en na het oogenblik der wedergeboorte (tenzij er onmiddellijk bekeering op volge) het wedergeboren wicht in niets van het onherboren wicht te onderscheiden is, kan niet beslist en sterk genoeg beleden, tegenover alle mensch, die in het zaad der wedergeboorte een soort stoffelijk iets ziet.

Deze dwaling staat op één lijn met de Manicheïsche dwaling in het stuk der zonde. Gelijk de Manicheër van de zonde een *stoffelijke gifkiem* maakt, zoo maakt ook deze doler van het zaad der wedergeboorte een soort aanwijsbare levenskiem of heiligheidskiem.

En dit nu mag niet.

Dat is de geestelijke orde der dingen verkeeren en vervalschen, en zeer terecht heeft onder anderen Prof. Dr. Böhl nogmaals ten ernstigste tegen deze ontreddering van de waarheid geprotesteerd.

Neen, dit is niet zoo.

Het zaad der wedergeboorte is in geen enkel opzicht iets aanwijsbaars of grijpbaars of waarneembaars. Het is van puur geestelijken aard·

Er ontstaan dan ook door de wedergeboorte niet *twee* menschen in ons ééne wezen. Neen, er is zoo vóór als na de wedergeboorte niets in ons dan één wezen, één ik en ééne persoonlijkheid. Niet een oude en een nieuwe mensch, maar slechts één mensch, te weten vóór de wedergeboorte niets dan de oude en na de wedergeboorte niets dan de nieuwe mensch, die naar God geschapen is in volmaakte gerechtigheid en heiligheid. Want wie uit God geboren is, *kan* niet zondigen. Zijn zaad blijft in hem. Zoo dan, indien iemand in Christus Jezus is, die is een nieuw schepsel. Het oude *is voorbijgegaan*. Zie, het is *alles nieuw geworden*.

Maar hoe beslist en stellig we dit ook uitspreken, dit neemt niet weg, dat dit ik, deze mensch, deze persoonlijkheid wel zeer wezenlijk van natuur verwisselt, maar zóó, dat hij in beginsel de nieuwe natuur aandoende, nochtans zijn werking door de oude natuur blijft heentrekken.

Als ge een boomt ent, ontstaan er niet twee boomen, het blijft één boom. Vóór de enting was het een wilde roos, na de enting is het een stamroos. Maar dit neemt niet weg, dat deze nieuwe natuur haar sappen door de oude natuur heen moet trekken, en, van dat entsel nu eens afgezien, de stam wild blijft.

Vandaar, dat ook wij, menschen, zoo vóór als na de wedergeboorte nog altoos *midden in den dood liggen*, zoodra we van ons goddelijk zaad afzien en alleen letten op onszelf.

Men zij er dus wel op bedacht, dat men niet om de eene valsche voorstelling te bestrijden in het euvel inloope, om een andere even valsche voorstelling ervoor in de plaats te schuiven.

En dit nu zou men zijns ondanks doen, indien men ter ontkoming aan het Siameesche broederpaar van den ouden en den nieuwen mensch, en ter handhaving zoo vóór als na de wedergeboorte van de eenheid van ons ik, nu leeren ging, dat de wedergeboorte dus eigenlijk onzen persoon *onveranderd* laat, ons *niet* omzet, niet een wezenlijk werk in den zondaar zelven tot stand brengt, en hem welbezien alleen inzet in de sfeer van een buiten hem liggende gerechtigheid.

Wel terdege spreekt de Heilige Schrift van *een nieuw schepsel;* van een iets, dat *geschapen* wordt; van een *geboren worden;* van een veranderd en vernieuwd zijn. Een altoos terugkeerende voorstelling, die met het denkbeeld, alsof de zondaar zelf *onveranderd* bleef, niet kan bestaan.

Vraagt men nu, wat dan toch in het staafje of oogje, dat men op den wilden stam entte, de kracht ter herbaring van den wilden stam bezit,

dan is er voor den kundigsten botanicus niet het allergeringste in dat twijgje te ontdekken, waarvan hij zou kunnen zeggen: »Zie dát vezeltje, of dát knobbeltje of dát druppeltje sap doet het nu."

Hij kan niets meer zeggen dan dit ééne: »Elk takje heeft een eigen aard en in dien eigen aard tevens het wondere vermogen om weer een geheelen tak en een geheelen boom naar dienzelfden aard door vormende, ingeschapen kracht voort te brengen."

En evenzoo nu is het bij het heerlijk werk der wedergeboorte.

Ergens in ons inwendig, verborgen gemoed is het centrum van ons wezen, het middelpunt van ons ik, de stamwortel van onze persoonlijkheid. In dat centrum heerscht onze aard, onze geaardheid, onze vorm van zijn en bestaan. Al wat we zijn, werken, spreken, ontvangt van dien aard, van die geaardheid, van die vormende macht zijn indruk, plooi en stempel, zijn karakter en geestelijke qualiteit.

Nu is van nature dat beheerschend punt in ons, waar die aard van ons wezen troont gebiedt en heerschappij voert, zondig, slecht en goddeloos. Het mag onder de schoonste vormen werken, maar het is ongerechtig. En dit maakt, dat op al wat we zijn, doen of spreken, dat ongerechtige stempel door ons, willens of onwillens, gedrukt wordt. Naarmate we opgroeien en ons ontwikkelen, beitelt derhalve die aard, die geaardheid, die natuur van ons ik uit het marmer van ons wezen een boozen, zondigen mensch uit. Het beeld van dien boozen, zondigen, ouden mensch zat reeds vantevoren in zijn aard in, en komt er slechts uit voort.

Maar nu komt in de wedergeboorte de Heere onze God en werkt in dat beheerschend centrum van ons wezen, op dien stamwortel van ons aanzijn, in dat middelpunt van ons besluitend ik, een wondere daad, waardoor die aard, die geaardheid, die natuur, die soort formeerende kracht in ons een geheel andere wordt dan ze vantevoren was. Gevolg waarvan is, dat ons zijn, ons doen en ons spreken nu voortaan onder een ander gebod, onder een andere levenswet, onder een andere heerschappij geraakt, en dat er door die nieuwe vormende kracht alsnu wederom een mensch in ons geformeerd en uitgebeiteld wordt, maar nu een nieuwe, heilige mensch, een kind van God, dat geschapen is in gerechtigheid.

Hiermeê is echter geenszins gezegd, dat dit terstond zoo gebeurt, zich voleindt.

Als ik ent in Maart, kan het zeer wel zijn, dat het entsel nog heel die maand niet werkt, eenvoudig, omdat er nog geen werking in de natuur van den boom komt. Alleen dit weet men zeker: *als* er werking gaat komen, dan gaat het naar dien nieuwen, nu ingeënten aard.

En zoo ook hier. Dat nieuwe, ingeschapen, ingeënte leven kan nog lang als een tarwekorrel in de aardkluit werkeloos liggen. Slechts dit staat vast, *als* de werking komt, gaat het naar den aard van die nieuwe levenskiem.

Met de wedergeboorte wordt ons alzoo ingeplant de levenskiem van een nieuwen mensch, die even zeker in die kiem reeds geheel inzit, en even gewisselijk uit die levenskiem voortkomt, als het graan inzit en opwast uit het koren.

Schoon en zuiver heeft daarom de grootste gereformeerde theoloog, om aan onze voorstelling tegemoet te komen, den goddelijken gedachtengang in het werk der wedergeboorte pogen weer te geven in deze op elkander volgende stadiën: 1°. God denkt in zijn gedachten den nieuwen mensch; 2°. God de Heere wijzigt in zijn goddelijk denken dien nieuwen mensch naar het karakter van een bepaald persoon en schept dus *onzen* nieuwen mensch: 3°. de kiem, die dit in zich besluit, draagt God de Heere in het centrum van ons wezen in; 4°. in het centrum van ons wezen brengt de Heere de vereeniging tot stand tusschen dit kiemend leven en ons ik; en 5°. God de Heere onderhoudt in die levenskiem en doet er te zijner tijd uit werken die vormende kracht, waardoor ons ik als een nieuwe mensch openbaar wordt.

XXIII.

WEDERGEBOORTE EN GELOOF.

> Gij, die wedergeboren zijt niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord van God. I Petr. 1 : 23.

We voorzien tegen hetgeen we over de wedergeboorte eerbiediglijk neerschreven een bedenking van gewicht, waar we volstrekt niet over mogen heenglijden.

Het is namelijk ontegenzeggelijk waar, dat men in Gods Woord, en op grond daarvan in onze Formulieren van eenigheid een eenigszins gewijzigde voorstelling van den gang der zaken vindt, die bij oppervlakkige beschouwing de door ons gegevene voorstelling *schijnt* te veroordeelen.

Deze voorstelling komt hierop neer, dat men, niet met *kinderen*, maar met volwassen *personen* rekenend, aldus de zaak omschrijft: »Er is een kring van personen, die nog *onbekeerd* zijn. Onder deze personen laat God de Heere door zijn kruisgezanten *het Woord* prediken. In die prediking gaat tot deze personen de *roeping* uit. En bijaldien er nu onder deze personen *uitverkorenen* zijn, en het voor deze uitverkorene personen *de tijd der minne* is, dan verzelschapt God de Heere die uitwendige roeping van een *inwendige* roeping. Zulke personen bekeeren zich alsdan van hun zondigen weg tot het pad des levens. En eerst alzoo zijn ze door God wedergebaard."

Dit is dan ook de voorstelling, die de heilige apostel Petrus ons in zijn eersten zendbrief geeft met deze woorden: »Gij, die wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord van God". Ze is de voorstelling, die Paulus geeft, als hij het geloof uit het gehoor verklaart en het gehoor uit de prediking van het Woord Gods. En zelfs in overeenstemming met wat door Petrus over den heiligen Doop als »bad der wedergeboorte" wierd geschreven; want destijds werd een Jood of heiden terstond na zijn bekeering en toebrenging door de apostolische prediking in den naam des Heeren Jezus gedoopt.

Dientengevolge beleden dan ook onze vaderen in hunne Belijdenis, (zie art. 24): »Wij gelooven, dat dit waarachtig geloove, in den mensch gewrocht zijnde door het gehoor des Woords Gods en de werking van den Heiligen Geest, hem wederbaart." Evenzoo in den Heidelbergschen

Catechismus, (zie vraag 65): »Zulk een geloove komt van den Heiligen Geest, die het geloove in onze harten werkt door de verkondiging des heiligen Evangeliums, en het sterkt door het gebruiken van de Sacramenten." En op gelijke wijs in de Dordtsche Leerregels, hoofdst. III en IV § 17: »Gelijk ook die almachtige werkinge Gods, waardoor Hij dit ons natuurlijk leven voortbrengt en onderhoudt, niet uitsluit, maar vereischt het gebruik der middelen, door welke God naar zijne oneindige wijsheid en goedheid deze zijne kracht heeft willen uitstrekken, alzoo is het ook, dat de voorgemelde bovennatuurlijke werking Gods, waardoor Hij ons wederbaart, geenszins uitsluit noch omstoot het gebruik des Evangelies, hetwelk de wijze God tot een zaad der wedergeboorte en eene spijze der ziele verordineerd heeft. Daarom dan, gelijk de Apostelen en de Leeraars, die hen zijn gevolgd, van deze genade Gods het volk godzaliglijk hebben onderricht, Hem ter eere, en tot nederdrukking van allen hoogmoed des menschen, en ondertusschen nochtans niet hebben nagelaten, hen door heilige vermaningen des Evangelies te houden onder de oefeninge des Woords, der Sacramenten en kerkelijke tucht: alzoo moet het ook nu verre van daar zijn, dat diegenen, die anderen in de gemeente leeren of die geleerd worden, zich zouden vermeten God te verzoeken door het scheiden dier dingen, die God naar zijn welbehagen heeft gewild, dat te zamen gevoegd zouden blijven; want door de vermaningen wordt de genade medegedeeld, en hoe dat wij ons ambt vaardiger doen, hoe dat ook de weldaad Gods, die in ons werkt, zich heerlijker vertoont en zijn werk gaat dan allerbest voort."

Mogen we nu kortaf elk vermoeden, alsof deze voorstelling door ons zou bestreden worden, bij den wortel afsnijden, door de besliste en onbewimpelde verklaring, dat ook wij hierop van harte ja en amen zeggen?

Slechts verzoeken we wel hierop te letten, dat én de Heilige Schrift én, op grond van de Heilige Schrift, onze Formulieren van eenigheid, ons steeds bij deze voorstelling wijzen op een *geheimzinnigen achtergrond*, op een wonderbaar werk Gods, dat achter dit alles schuilt, en op een ondoorgrondelijk mysterie, zonder hetwelk dit alles niets is.

Het uitvoerigst wordt dit geheimzinnige, dit mysterieuze, dit ondoorgrondelijke en wonderbare, dat op den achtergrond van dit alles ligt, ons omschreven door de Dordtsche Leerregels, die zoo wonderschoon hiervan schrijven in art. 12 van het 3e en 4e hoofdstuk: »En dit is dan die wedergeboorte, die vernieuwing, nieuwe schepping, opwekking van de de dooden en levendigmaking, waarvan zoo heerlijk in de Schrifture gesproken wordt, *dewelke God zonder ons in ons werkt;* en deze wordt in ons *niet* teweeg gebracht door middel van de uiterlijke predicatie alleen,

noch door aanrading of zulke manier van werking, dat, wanneer nu God zijn werk volbracht heeft, het alsdan nog in de macht des menschen zou staan, wedergeboren of niet wedergeboren te worden, bekeerd of niet bekeerd te worden; maar het is eene gansch bovennatuurlijke, eene zeer krachtige, en tegelijk *zeer zoete, wonderlijke, verborgene* en *onuitsprekelijke werking*, dewelke, naar het getuigenis der Schriftuur (die van den Auteur van deze werking is ingegeven) in hare kracht niet minder, noch geringer is dan de scheppinge of opwekkinge der dooden; alzoo dat alle diegenen, in wier harten God op deze wonderbaarlijke wijze werkt, zekerlijk, onfeilbaar en krachtig wedergeboren worden en metterdaad gelooven. En alsdan wordt de wil, zijnde nu vernieuwd, niet alleen van God gedreven en bewogen, maar, van God bewogen zijnde, werkt hij ook zelf: waarom ook terecht gezegd wordt, dat de mensche door de genade, die hij ontvangen heeft, gelooft en zich bekeert". En evenzoo in art. 11 »Voorts, wanneer God dit zijn welbehagen in de uitverkorenen uitvoert, en de ware bekeering in hen werkt, zoo is het, datHij niet alleen het Evangelie hun uiterlijk doet prediken, en hun verstand krachtiglijk door den Heiligen Geest verlicht, opdat zij recht zouden verstaan en onderscheiden die dingen, die des Geestes Gods zijn: *maar Hij dringt ook in tot de binnenste deelen des menschen* met de krachtige werking deszelven wederbarenden Geestes; Hij opent het hart, dat gesloten is; Hij vermurwt, dat hard is; Hij besnijdt, dat onbesneden is. In den wil stort Hij nieuwe hoedanigheden, en maakt, dat dezelfde wil, die dood was, levendig wordt; die boos was, goed wordt; die niet wilde, nu metterdaad wil; die wederspannig was, gehoorzaam wordt; Hij beweegt en sterkt dien wil alzoo, dat hij als een goede boom vruchten van goede werken kan voortbrengen." De Catechismus duidt hierop in vraag 8 door het »tenzij wij door den *Geest Gods* wedergeboren worden." En eveneens de Belijdenis in art. 22: »Wij gelooven dat om ware kennisse dezer groote verborgenheid te bekomen, de Heilige Geest in onze harten ontsteekt een oprecht geloove, hetwelk Jezus Christus met al zijn weldaden omhelst."

Deze achtergrond, dit mysterieuze, hetgeen we zagen, dat onze vaderen te Dordt noemden: »het indringen van God den Heere in de binnenste deelen des menschen met de krachtige werking des wederbarenden Geestes" is blijkbaar één en hetzelfde met wat wij noemden: „Het indringen van de werking Gods in het centrum van ons wezen om ons de kiemen des nieuwen levens in te planten."

Welke is nu deze mysterieuze werking?

Naar aller getuigenis, op grond van wat de Schrift getuigt: een werking van den Heiligen Geest in het binnenste des menschen.

En zoo ontstaat dan de vraag: »Gaat nu deze wederbarende werking van den Heiligen Geest in het binnenste des menschen aan het hooren van het Woord vooraf, gaat ze er meê saam, of volgt ze er op?"

Let scherp op deze vraag, want hierin juist ligt de oplossing van het schijnbaar verschil.

En dan antwoorden we: »Die werking van den Heiligen Geest in het binnenste des menschen kan plaats hebben, nadat hem het Woord reeds lang gepredikt was; kan plaats hebben op hetzelfde oogenblik, dat hem voor het eerst het Woord toekomt; en kan eindelijk plaats hebben lang voor den tijd, waarop voor het eerst het Woord tot hem zal komen."

Deze wederbarende werking van den Heiligen Geest in het binnenste des menschen, kan *vóór*, *met* of *na* het gehoor komen. De inwendige roeping kan saamvallen met of volgen op de uitwendige. Maar hetgeen nog weer achter de inwendige roeping ligt, dat wil zeggen, het *hoorend maken van het oor*, opdat de inwendige roeping kunne vernomen worden, is ganschelijk *niet* aan de prediking des Woords gebonden, en kan er dus ook aan *voorafgaan*.

Op juiste onderscheiding komt het hier dus aan.

Noem ik het gansche *bewuste* genadewerk tot op iemands dood zijn wedergeboorte en let ik dus niet op haar mysterieuzen achtergrond, dan *mag* en *moet* ik spreken, zooals onze Belijdenis in art. 27: »Dat dit geloove, in ons gewrocht zijnde door de prediking des Woords, ons wederbaart en maakt tot een nieuw mensch."

Splits ik daarentegen het groote genadewerk, naar den eisch der sacramenten, in het doen *ontstaan* van het nieuwe leven, waarvoor God het sacrament van den heiligen Doop schonk, en het *onderhouden* van het eens geboren leven, waarvoor we het sacrament des heiligen Avondmaals ontvingen, dan natuurlijk houdt de wedergeboorte op, zoodra men geboren is, en heet, wat daarna komt, de heiligmaking.

En ga ik nu nog verder, en onderscheid ik ook tusschen hetgeen *onbewust* en *bewust* bij dit eerste genadewerk in ons plaats greep, dan wordt *wedergeboorte* de beperkte naam voor hetgeen *onbewust* in ons plaats had, en wordt *bekeering* de naam voor het ontwaken van dit ingeplante leven tot *bewustzijn*.

Hierdoor komt het dan, dat de wondere en mysterieuze werking van God in het genadewerk achtereenvolgens drie stadiën doorloopt, te weten 1°, de wedergeboorte in haar *eerste* stadium, als de Heere het leven

inplant in het hart, dat dood was; 2°, de wedergeboorte in haar *tweede* stadium, als de wedergeboren mensch alsnu tot bekeering komt; en 3°, de wedergeboorte in haar *derde* stadium, als de bekeering wast in heiligmaking.

Bij elk dezer drie nu doet God de Heere een wonderbaar en geheimzinnig werk in het binnenste des menschen. Van God komt de levendmaking, van God komt de bekeering, en van God komt de heiligmaking, en bij elk van deze drie, zoowel bij de levendmaking, als bij de bekeering en de heiligmaking, is God de Werker. Slechts met dit verschil, dat Hij in de levendmaking *alleen* werkt en ons *werkeloos* vindt en laat; dat Hij in de bekeering ons werkeloos *vindt*, maar werkend *maakt;* en dat Hij in de heiligmaking zóó in ons werkt, *dat wijzelven werken* uit Hem.

En om het nu nog nader te omschrijven, in het eerste stadium der wedergeboorte, zijnde de levendmaking, werkt God *zonder middel*; in het tweede stadium der wedergeboorte, zijnde de bekeering, werkt Hij *door een middel*, te weten de prediking des Woords; en in het derde stadium der wedergeboorte, zijnde de heiligmaking, gebruikt Hij een middel *bij* ons én maakt Hij *onszelf* tot middel.

Kortelijk het gezegde saamvattende, vinden we dus één groote machtige daad Gods, waardoor de verdorven mensch in een nieuwen mensch herschapen wordt, en die ééne groote daad Gods is de volledige, rijke, ruime, voleinde *wedergeboorte*.

Maar in deze wedergeboorte zijn *drie* onderscheiden deelen, te weten, de levendmaking, de bekeering en de heiligmaking; van welke drie dan de eerste gemeenlijk als wedergeboorte in engeren zin wordt genomen.

Maar ook kan men over dit eerste stuk der wedergeboorte het zwijgen doen; daar niet over spreken, en uitsluitend het oog vestigen op de twee andere stukken der wedergeboorte, te weten, de bekeering en de heiligmaking.

Dit laatste doet men bij voorkeur in de prediking, het eerste bij stille bewondering van het werk Gods.

In de prediking het laatste, overmits de dienst des Woords de roeping heeft om daarbij als middel dienst te doen. Bij stille overpeinzing van het heerlijk werk Gods het eerste, omdat juist bij dat eerste werk, waarbij alle mensch lijdelijk is, en God alleen werkt, de majesteit van zijn werk het zuiverst schittert.

Er is hier dus geen de minste strijd of tegenstelling aanwezig. Wie, gelijk art. 17 van onze Belijdenis, alleen op bekeering en heiligmaking doelt, ontkent daarmeê in het allerminst niet, dat er aan het hooren van

het Woord een *hoorend* maken van het oor der ziel is voorafgegaan. En wie, gelijk de Dordtsche Canones in artikel 12, vooraf nog intreedt in dat heerlijk werk, dat *achter* de bekeering ligt, en waarbij God „zonder ons in ons werkt," gelijk art. 12 zoo schoon het uitdrukt, die ontkent daarom niet, maar belijdt zeer vastelijk, dat na dit hoorend maken van het oor straks nog de bekeering en de heiligmaking volgt, en dat eigenlijk eerst in den dood de wedergeboorte van den zondaar voltooid wordt.

Men zou ons dus zeer misverstaan, zoo men waande, dat er door ons strijd of vijandschap tusschen deze twee gesteld was. Niets lag verder van onze bedoeling. Maar gelijk ik bij een levensbeschrijving van Napoleon óf volstaan kan met eenvoudig van zijn *geboorte* te gewagen, óf wel, en dat volledíger en nauwkeuriger, ook nog gewagen kan van zijn *ontvangenis*, die daar achter lag, zoo is het ook hier. Ik kan óf alleen op die twee deelen der wedergeboorte doelen, die in de bekeering en de heiligmaking bestaan, óf wel, ik kan nog *achter* de bekeering teruggaan, en dus ook spreken van de levendmaking. Dit is geen strijd, maar alleen een verschil van volledigheid. Het volledigere is te spreken van *drie* stadiën der wedergeboorte: de levendmaking, de bekeering en de heiligmaking; maar het gewone en meer practische gebruik is, om alleen te gewagen van de twee laatste deelen der wedergeboorte, die liggen in de bekeering en de heiligmaking.

Op ónzen weg nu lag het, volledig te zijn. Dit werk toch dient niet om het Woord te prediken, maar wel om de fundamenten der waarheid weer bloot te leggen, opdat men niet langer voortga met van ethische, rationalistische of supranaturalistische zijde, den muur scheef op te trekken op den grondsteen.

Volledigheid nu eischte, om niet alleen te vragen: »Wat en hoe hoort de eerst doove zondaar?" maar ook: »Wie heeft hem *hoorende gemaakt ?*"

Een volledigheid, waar we te sterker toe gedrongen worden, omdat het niet aangaat, niet met onze kinderen te rekenen.

Te Dordrecht deed men dat in 1618 wel, en ook wij mogen ons van die zoete verplichting niet ontslaan.

En hierin nu ligt een wezenlijk gevaar.

Want immers gaat men nu van de kinderkens spreken, en heeft men dan *niet* op dat eerste stadium der wedergeboorte, dat is op de levendmaking gelet, dan staat men verbluft en verplet en weet geen uitweg.

Zonder geloof geen zaligheid, en zonder gehoor van het Woord geen geloof. Maar dan zijn al mijn kinderen verloren, zoo ze vroeg sterven! Want een wicht van een jaar hoort het Woord nog niet.

En om dan aan die vreeselijke gedachte te ontkomen, gaat men zich dan paaien met het zeggen, dat de kinderen op het geloof van de ouders gaan. Een misverstaan woord, dat heel onze Doopsbeschouwing in de war heeft gebracht, en maakt, dat men met ons formulier niet meer uit den weg kan.

En daarom nu juist beoefenden we de volledigheid.

Want zoodra men dat maar doet, zoodra men de levendmaking maar als een apart stadium van de wedergeboorte, van de bekeering en de heiligmaking onderscheidt, zie dan straalt opeens het volle licht over deze donkerheid.

Immers, is die *levendmaking* een daad Gods in ons, zonder ons, en niet gebonden aan het middel van het Woord, en soms door lange dagen van het tweede stadium, te weten de *bekeering* gescheiden, dan belet niets, dat ook in een jong wicht God zijn werk werke, en vloeit alle schijnstrijd uit in harmonie.

Waar dan nog bij komt, dat de opvoeding onzer kinderen op het valsche spoor raakt en een bedenkelijk methodisme *moet* insluipen, zoodra ik al mijn nog onbekeerde kinderen ook voor nog niet levendgemaakte kinderen aanzie. Waartoe toch geroepen, als ik onderstel en weet: »Dat oor hoort nog niet."

En vraagt men nu ten slotte, hoe het dan met het geloof staat, welnu, dan zijn we gaarne bereid dezelfde onderscheiding ook op het geloof toe te passen. Ge hebt dan slechts te onderscheiden tusschen het *orgaan* of vermogen om te gelooven, de *kracht* om te gelooven, en de *werking* van het gelooven.

En van deze drie nu wordt het geloofs*vermogen* ingeplant in het eerste stadium der wedergeboorte of de levendmaking, wordt de geloofs*kracht* ingestort in het tweede stadium der wedergeboorte of de bekeering, en wordt de *werking* van het gelooven in het derde stadium der wedergeboorte gewrocht, dat is in de heiligmaking.

Al wordt dus het geloof nooit gewrocht dan door het gehoor des Woords, daarom werkt de prediking des Woords nog niet het geloofs*vermogen*.

Let maar op hetgeen onze Dordtsche vaderen beleden: »Hij, die werkt het willen en het volbrengen, brengt in den mensch teweeg beide *den wil om te gelooven* en het *geloof zelf*."

Of om het nog sterker te zeggen, dat het Woord gepredikt wordt,

merk ik zeer goed, en als ik het hoor en geloof, weet ik zeer wel, vanwaar deze geloofswerking komt; maar heel iets anders is de instorting van het geloofs*vermogen*; want daar zegt de Heere Jezus van, dat ge wel »het geluid ervan hoort, maar niet weet noch vanwaar het komt, noch waar het heengaat", en dat gelijk het met den wind vergaat, het zoo ook vergaat met de wedergeboorte des menschen.

XXIV.

INPLANTING IN CHRISTUS.

Eéne plante met Hem geworden.
Rom. 6 : 5.

Totdusver is de wondere zaak der wedergeboorte door ons nog slechts uit het ééne gezichtspunt besproken van hetgeen deze hoogheilige en almogende daad Gods *in onze persoon*, dat is in een goddeloos, verloren en verdoemelijk zondaar uitwerkt.

Thans gaan we verder, en willen nu de nog teederder en heiliger vraag onder de oogen zien, te weten, wat deze wondere daad Gods uitwerkt voor ons verband *met den Christus*.

We achten dit punt dáárom van nog grooter gewicht dan het eerste, overmits elke beschouwing van de »wedergeboorte", die niet »de mystieke vereeniging" met den Christus tot haar volle recht laat komen, tegenschriftuurlijk is, de liefde onder de broederen bij den wortel afsnijdt, en de vruchtbare moeder is van geestelijke hoovaardij.

De heilige apostel verklaart en betuigt plechtiglijk met zoovele woorden: »Ik leef, *doch niet meer ik*, Christus leeft in mij; en hetgeen ik nu leef in het vleesch, dat leef ik door het geloof des Zoons van God." 1)

Alle leven van Gods kind, dat men zich buiten de mystieke vereeniging met den Immanuël denkt, is slechts verzinsel der inbeelding en bestaat niet. Een wedergeborene *kan* geen ander leven leven, dan dat leven, hetwelk in de vereeniging met Christus Jezus bestaat.

Hier houde men streng en onwrikbaar aan vast.

»Eén plante met Hem", 2) en »ranken in den Wijnstok" is de stellige uitspraak der Heilige Schrift, die ten volle tot haar recht moet komen.

Beeldspraak is die wijnstok met de ranken, evenals het één plante zijn in Rom. 6 : 5, maar een beeldspraak, die nooit met de door ons gebruikte beelden op één lijn mag gesteld.

Als wij beelden gebruiken, kunnen we niet anders doen, dan naar iets omzien, dat in beeldschrift te aanschouwen geeft, wat we bedoelen; maar zonder dat zulk een vergelijking ooit ten volle opgaat, of ook ooit het wezen der zaak uitdrukt. Vandaar, dat bij zulke beelden alleen wat men noemt »het derde van vergelijking" geldt.

1) Hiermeê verklaart Paulus niet, dat hij een ander *ik* kreeg. Integendeel hij zegt uitdrukkelijk, dat in zijn *ik*, dat bleef, nu niet langer dat ik zelf leefde, maar Christus

2) Indien althans de woorden, »met Hem" oorspronkelijk zijn.

Dit geldt dus ook van het beeld der *inenting*, dat door ons gebezigd wierd, om het inplanten van het nieuwe leven in den zondaar aan te duiden en op te helderen.

Maar iets geheel anders is dit nu bij de beelden der Heilige Schrift. Als de Heilige Geest beelden bezigt, dan doelt dit op *wezenlijke* overeenkomst, op een eenheid van gedachte, die door God den Heere én in de geestelijke én in de zichtbare wereld is uitgedrukt. Vandaar Jezus' zeggen: »Ik ben de *ware* Wijnstok." Dat is: »Alle andere wijnstok was slechts beeld. De ware, de eigenlijke Wijnstok ben Ik, Ik alleen!"

Uiterst sober en keurig als de Heere steeds in zijn beeldspraak is, zegt de Heere Jezus dan ook niet, dat er een rank in den wijnstok *wordt ingeënt*, eenvoudig wijl dit in de natuur, dat is in de scheppinge Gods niet bestaat. Jezus laat veeleer in Joh. 15 de vraag, *hoe men rank wordt*, geheel onbesproken. Dat is het werk des Vaders. Mijn Vader is de Landman. En hetgeen, waarmeê Jezus zich in Joh. 15 bezighoudt, is *niet* de vraag, *hoe* men in Hem komt, maar alleen en uitsluitend, dat, wie *niet in Hem blijft*, verdord is en verbrand wordt.

Zelfs niet in Rom. 6 : 5, en slechts zeer ten deele in Rom. 11 : 17—25 is sprake van een komen in Jezus. Want als het in kap. 6 heet: „één plant met Hem worden", blijft echter de wijze *hoe* geheel onbesproken en het beeld van *enten* wordt zelfs niet aangestipt. En in Rom. 11 : 17—25, waar sprake is van takken, die van den olijfboom worden afgehouwen; van takken, die van een wilden olijfboom in een goeden olijfboom worden ingeënt, en eindelijk van takken, die, na eerst te zijn afgehouwen, weer naar hun oorspronkelijken olijfboom terugkeeren, is, gelijk straks blijken zal, volstrekt *geen* sprake van inplanting der enkele personen in Christus.

Maar toch geldt hier het beeld ten deele.

Want, ja, in Romeinen 11 wordt door den heiligen apostel Paulus metterdaad, naar de stoutheid zijner spreekmanier en van zijn schrijftrant, het werk Gods in de natuur ter vergelijking zóó omgekeerd, dat, terwijl in de natuur het tamme oogje steeds geënt wordt op den wilden stam, hier omgekeerd de wilde loot ingeënt wordt op den stam, die goed is.

Een stoute greep, maar die voor ons heerlijk is, omdat hij zoo klaar en helder ons de algemeene inplanting in Christus doet gevoelen.

Toch ook niet meer.

Want let er wel op, dat het hier door den heiligen apostel gebruikte beeld niet te ver mag getrokken. Wilde men toch dit beeld opvatten, als ware hierdoor *de wedergeboorte van den enkelen zondaar* aangeduid, zoo zou men zich vergissen.

Het is licht in te zien, waarom.

Immers het staat vast: Wie eenmaal Christus is ingeplant, die kan niet meer van Hem losgerukt worden. »Niemand kan ze uit mijne hand rukken." »Die Hij gerechtvaardigd heeft, die heeft Hij ook verheerlijkt."

Toch is hier duidelijk sprake van takken, die »afgehouwen" worden en weer worden »ingezet." Sloeg dit nu op bepaalde personen, dan zouden die Joden, die tijdens Paulus' leven den Heere verloochenden, eerst wedergeboren moeten geweest zijn, daarna zijn afgevallen en nog vóór hun dood weer tot den Heere moeten bekeerd zijn.

Maar dit bedoelt Paulus kennelijk *niet*. Had hij dát geleerd, dan zou de uitkomst zijn woord gewraakt en hij zijn gansche overige prediking verzaakt hebben.

Paulus' kennelijke bedoeling is dan ook, te zeggen, niet dat die enkele Joodsche personen wedergeboren waren, maar dat *de stammen Israëls*, die in het genadeverbond stonden, door eigen schuld uit dit genadeverbond zijn uitgeraakt; doch dat ze, buiten dat genadeverbond de eeuwen door toch zullen bewaard worden, en dat bij dien gang der historie de weg tot weeringang in het genadeverbond ook voor hen zal ontsloten worden.

Zoo ziet men dus, dat in Rom 11 : 17—25 volstrekt geen onderwijs omtrent *de wedergeboorte* van den enkelen persoon wordt gegeven, en dat men zelfs niet zeggen mag, dat onder den goeden olijfboom, waarvan hier sprake is, Christus zelf moet verstaan. Want wie in Christus is ingeplant, kán nooit weer uit Hem. En omgekeerd, wie uit Hem valt, heeft nooit tot Hem behoord. We gelooven toch, niet waar, in de volharding der heiligen?

Wel zou men hier kunnen tegenwerpen, dat toch ook in Joh. 15 sprake is van ranken, die uit den wijnstok vallen; maar vooreerst wordt hierdoor volstrekt niet het bezwaar weggenomen, dat de tijdens Paulus' leven uitgevallen Joden *niet weer ingezet zijn;* en ten andere kan men niet anders dan met Calvijn betuigen, dat Jezus met zijn »uitgevallen ranken" bedoelt personen als Judas, die *schenen* ingeplant te zijn; of anders zou het eigen woord van Jezus: »dat niemand ze uit zijn hand kan rukken" geen oogenblik kunnen bestaan.

Onze slotsom is derhalve, dat er zoomin in Joh. 15 als in Rom. 11 van de persoonlijke wedergeboorte in engeren zin sprake is, terwijl Rom. 6 wel spreekt van het »ééne plante *worden*", maar zonder het denkbeeld van „enting" uit te spreken, of ook maar vanverre de wijze aan te duiden, waarop dit »ééne plante zijn," tot stand kwam; daargelaten nu nog, dat niet weinige Schriftuitleggers thans de woorden »met Hem" weglaten, en oordeelen dat hier niet »ééne plante met Hem" moet worden vertaald. Een vertaling, waarover we thans geen oordeel vellen,

maar die dan toch genoegzaam aantoont, dat ook in Rom. 6 geen duidelijke aanwijzing te vinden is voor de wijze, waarop onze vereeniging met den Heere Jezus Christus tot stand komt.

Het beeld der inenting is op het werk der wedergeboorte dus nergens in eigenlijken zin door de Heilige Schrift toegepast. Niet in Rom. 11, waar van de toebrenging van *volk en natie* tot het genadeverbond, niet van de wedergeboorte van *enkele personen* sprake is. Evenmin in Rom. 6, waar vanverre zelfs niet gedoeld wordt op het tam worden van wat eerst wild was, maar alleen op het allernauwst vereenigd zijn. En eindelijk ook niet in Joh. 15, waar niet op de allerflauwste wijze zelfs wordt aangeduid, dat de rank eerst wild was, en nu, ingeplant in Christus, goed wierd, maar waar, gelijk Calvijn zeer juist aanmerkt, uitsluitend gehandeld wordt van de onmogelijkheid van een kind van God om iets, ook het allergeringste in zichzelven, buiten den Immanuël te hebben.

In al deze beelden spreekt wel de »vereeniging met Christus" zich uit, maar staat geen woord van de wijze, waarop die vereeniging tot stand komt.

Over die wijze, hoe deze vereeniging tot stand komt, is ons dan ook niets in de Heilige Schrift geopenbaard, en overmits er ook buiten de Heilige Schrift niets van te kennen of te weten is, is het al ijdel geklap, wat de mensch hierover zou willen uitdenken of verzinnen.

Want wel is er ook een Christelijke levens- en zielservaring, maar ook deze spreidt hier geen licht. Vooreerst niet, overmits deze zielservaring ons nooit iets leeren kan, wat niet de Heilige Schrift ons reeds leerde; maar ook ten andere niet, omdat een kind van God het wel merken kan, als deze vereeniging met den Christus *er is,* maar er niets van kan merken, als ze er nog niet is en pas *komt.*

En toch moet op deze vereeniging met den Christus, gelijk we schreven, de alleruiterste nadruk gelegd.

Hoe zuiverder onze godgeleerden de waarheid Gods hebben voorgesteld, hoe meer en hoe sterker ze hier steeds op aandrongen. En moge Calvijn al de strengste onder de Reformatoren zijn geweest, er is niet één Reformator, die zoo rusteloos en zoo teeder en met zoo heiligen gloed juist deze *unio mystica*, deze geestelijke vereeniging met den Christus, heeft voorgedragen.

En gelijk Calvijn dit deed, zoo deden dit steeds alle gereformeerde godgeleerden, van Beza tot Comrie en van Zanchius tot Kohlbrügge.

»Buiten den Christus niets, door dien mystieken band met Immanuël alles!" was steeds hun leuze. En nu nog is de waardij der predikers onder ons stipt af te meten naar de breedere of de geringere plaats, die deze »mystieke unie" met den Immanuël in hun predikatie en in hun voorstelling en aanbieding van de waarheid inneemt.

Wat Kohlbrügge zoo sterk uitdrukte: »Ook al is men wedergeboren, ook al is men een kind Gods, ook al is men een oprecht geloovige, toch is men *buiten dien mystieken band met Christus* in zichzelven niets, niets dan een verlorene en goddelooze," was steeds de heerlijke belijdenis van al onze kerken. Och, het was niets, dan wat ons Avondmaalsformulier zoo schoon zegt, »dat wij buiten Christus, in onszelven, midden in den dood liggen.

Slechts dan zou men misgaan, en op zeer ernstige wijze het werk van den Heiligen Geest te na komen, indien men, gelijk het gerucht gaat, dat enkele jongere predikanten doen, op grond hiervan nu in Pontiaanschen of Hattemiaanschen zin ging leeren, dat het werk der wedergeboorte *niets in ons tot stand brengt,* en alles *buiten ons* omgaat; gelijk sommigen ten slotte zelfs geleerd hebben, dat we ons niet eens meer hadden te bekeeren, want dat de Heere Jezus ook dit plaatsbekleedend voor ons had volbracht.

o, Dat er aan het misverstand toch een einde kwame!

Niemand mag zeggen: Een wedergeborene en een onwedergeborene zijn precies gelijk." Die dit zegt, weerspreekt de Heilige Schrift en miskent het werk des Heiligen Geestes. Tegen diens zeggen komen we met alle kracht op. Een wedergeborene is wel terdege *anders* dan een onwedergeborene. Want de wedergeborene *kreeg* den band van Christus, de onwedergeborene heeft dien *niet.* Een band, waaraan *alles* hangt, en die een verschil maakt als tusschen hel en hemel.

Maar ook mag omgekeerd niemand zeggen: »Een wedergeborene blijft, ook als ik dien band van Christus mij even wegdenk, in zichzelven anders of beter dan een ongeloovige." Dan toch scheidt men, wat God vereenigd heeft. En buiten den Christus is er in elk schepsel, dat uit zondaren geboren wierd, niets dan nacht en verderf en dood.

Streng blijven we dus aan de onlosmakelijke eenheid van deze twee vasthouden: »Er is geen wedergeboorte zonder aanlegging van den mystieken band met Immanuël;" en omgekeerd: »Er is geen mystieke band met den Immanuël dan in den wedergeborene." Die twee mogen niet gescheiden, en geen enkel oogenblik mag op den langen weg, die tusschen de eerste daad der wedergeboorte tot aan de voltooide heiligmaking loopt, die *unio mystica* met den Christus uit het oog worden verloren.

Hier echter ontmoeten we weer de ethische richting op ons pad, die op al wat hierboven gezegd is, waarschijnlijk een hartelijk amen zal uitspreken, en die toch naar onze innige overtuiging, juist dit teedere stuk onzer belijdenis geheel verbasterd heeft en miskend.

Gelijk men weet, staan de ethische theologen er zeer op, dat men vooral op dien band met den Christus allen nadruk legge. Zelfs werpen ze ons voor, dat zij dit meer dan wij doen. En ze houden staande, dat het er niet toe doet, of iemand in de Schrift al niet zuiver ga, bijaldien hij maar vast is aan den Heere Jezus Christus.

Dit gaat zóóver, dat men in tal van kringen dit hebben van de gemeenschap met den Heere Jezus Christus zelfs als eenig shibbôleth voor alle ander parool in de plaats stelde.

Geen formulier meer, geen belijdenis, geen artikelen des geloofs, zelfs geen geloof in de Heilige Schrift meer.

Een onder hen zeer gevierd hoogleeraar van Utrechts hoogeschool heeft het zelfs uitgesproken: »Ook al ontviel mij heel de Schrift, ja, al kon geen enkel der Evangelische verhalen waar worden gemaakt, zoo zou dit er bij mij niets aan afdoen, ik zou toch mijn gemeenschap met Jezus hebben; en wie die heeft, wat wil die meer?"

En ongetwijfeld, dit zeggen klinkt zóó vroom, en is in het afgetrokkene zóó waar, dat het wel niet anders kan, of veler consciëntie moet dit toestemmen, zonder ook maar vanverre te vermoeden, wat volslagen afval van het geloof onzer vaderen in dit vriendelijke zeggen huist.

Vraagt men ons, of wij dan ook niet van oordeel zijn, dat iemand, die de mystieke unie met Jezus heeft, al heeft wat begeerlijk is, dan weigeren we schier op die vraag te antwoorden, daar de vrager wel beter weet.

o, Neen, heb dat maar en sterf dan in vrede heen, van God driewerf gebenedijde ziel!

Maar juist, omdat deze mystieke unie met den Zoon van God en des menschen Zoon zoo het allergewichtigste en allerteederste is, juist daarom wenschen we, dat een ieder daar dan ook *ernstig* meê handele. En onder ernstig behandelen van dit heiligste verstaan we, dat een iegelijk gehouden is wel zeer ernstig te onderzoeken, of, wat hij zijn gemeenschap met Jezus noemt, werkelijk diezelfde mystieke unie met den Heere Jezus is, die in de Schrift aan Gods kinderen toegezegd en in alle eeuwen door Gods heiligen genoten is.

XXV.

GEEN GODMENSCHELIJKE NATUUR.

Ik in hen en Gij in Mij.
Joh. 17 : 23.

De vereeniging van de geloovigen met den Middelaar is het teederste van alle geloofspunten. Men ziet die vereeniging niet; men kan ze met geen zintuig waarnemen; ons denken kan zijn peillood in de diepte van deze vereeniging niet vallen laten; ontleding weigert ze; ze ontvlucht zelfs alle innerlijke aanschouwing ; in geen voorstelling laat ze zich indragen; o, ze is zoo in den volsten zin des woords *mystiek*. De *unio mystica*, gelijk Calvijn haar op het voetspoor der oude kerk noemde, dat is de mystieke vereeniging met Christus.

Maar al is deze vereeniging van den geloovige met den Immanuël nog zoo geheimzinnig, zoo verborgen en zoo mystiek, daarom staat het een ieder nog niet vrij, van die vereeniging te maken, wat hem gelieft, en dient zeer ernstig gewaakt, dat niet onder den vromen schijn van deze mystieke liefde schadelijke contrabande in het heiligdom des Heeren worde binnengeloodst.

En dáárom nu verhieven we zoo luide onze stemme tegen de onjuiste voorstellingen, die desaangaande vroeger door allerlei mystieke richtingen, en zoo ook nu weer door de ethische richting worden verbreid.

Thans zal dus onze eerste taak zijn, uiteen te zetten, wat de ethische richting op dit punt leert.

Dit gevoelen der ethische richting nu gaat uit van de tegenstelling, die er tusschen *God* en *mensch* bestaat. God is Schepper, de mensch schepsel. God is oneindig, de mensch eindig. God de Heere is in het eeuwige, de mensch leeft in den tijd. God, om niet meer te noemen, is heilig, de mensch onheilig, enz.

Zoolang nu deze tegenstellingen blijven bestaan, zoo zeggen de ethischen, is er geen eenheid, geen saamvoeging, geen verzoening, geen harmonie. En gelijk nu de wijsgeerig pantheïstische scholen ons geleeraard hebben van drie stadiën, die het leven doorloopt, eerst van *stelling* (these), dan van *tegen*stelling (antithese) en eindelijk van verzoening van deze beide in de *saam*stelling of *synthese*, evenzoo ook leert nu de ethische richting, dat er tusschen God en mensch these, antithese en synthese bestaat.

Eerst is God er. Dit is de these, hetgeen *gesteld* is. Tegenover die these in God treedt nu in den mensch een *tegen*stelling, een *anti*these

op. En die beiden, God en mensch, die these en die antithese vinden nu haar verzoening of synthese in *den Middelaar*.

Eerst is God er, en God is oneindig, heilig, eeuwig. Daartegenover treedt nu de mensch op, die eindig, onheilig en in den tijd is. En om nu deze beiden te verzoenen komt dan de Middelaar, die tegelijk eindig en oneindig, tegelijk met onze schuld beladen en heilig, tegelijk in den tijd en in het eeuwige is.

Men herinnert zich onder anderen Professor Gunnings werkje: *De Middelaar Gods en der menschen*, waaruit we nog kort geleden deze zinsnede aanhaalden (op blz. 28): »Jezus Christus is de Middelaar, gelijk tusschen Jood en heiden, zoo ook tusschen alles, waar verzoening, bemiddeling tusschen noodig is: God en mensch, geest en lichaam, hemel en aarde, eeuwigheid en tijd."

In dit denkbeeld, in deze voorstelling nu ligt de grondfout der ethische theologie. Ze laat de door God gestelde grenzen niet staan. Ze wischt die uit. Ze maakt, dat alle tegenstelling ten slotte wegvalt. En, zonder het te bedoelen, is ze juist daardoor dienstbaar aan de verspreiding van het pantheïsme der wijsgeerige school.

Zoolang men dat niet inziet, dweept men met dit stelsel. Want het pantheïstisch woelen zit diep in ons zondig hart. De pantheïstische wateren zijn zoet, en bekoren bovenal door den vromen bijsmaak, dien ze hebben. Men drinkt er zich in geestelijken zin dronken aan, en eens van zijn geestelijke nuchterheid afgeraakt, verliest men den zin om tot de nuchtere klaarheid van Gods Woord terug te keeren.

Om aan de bekoring van dit pantheïstisch zoet zich te kunnen ontworstelen, moet men door bange levenservaring plotseling wakker worden geschud.

Maar eens wakker, schrikt men dan ook van het schriklijk gevaar, waaraan deze bekoorlijke sirene ons had blootgesteld.

Neen, de tegenstelling tusschen God en mensch moet *niet* opgeheven, de tegenstelling tusschen hemel en aarde mag *niet* op één lijn gesteld met die tusschen Jood en heiden, de tegenstelling tusschen oneindig en eindig moet *niet* door den Middelaar uitgewischt; tijd en eeuwigheid moeten *niet* in elkaar opgaan.

Er moet *verzoening* voor den *zondaar* teweeggebracht. Dit is het één en het al. Verzoening teweeg te brengen, dát en dát alleen is het werk, waartoe de Middelaar is geroepen. En die verzoening, die de

Middelaar moet teweegbrengen, is *niet* een verzoening tusschen tijd en eeuwigheid of tusschen het eindige en oneindige, maar uitsluitend een verzoening tusschen een *zondig* schepsel en zijn *heiligen* Schepper.

Een verzoening dus, die zou zijn *uitgebleven*, bijaldien de mensch niet in zonde ware gevallen, en die alleen door dien val in zonde noodig is geworden.

Een verzoening alzoo, die *niet* in het wezen van den Christus ligt, maar die *per accidens*, dat is door iets van zijn wezen onafhankelijks hem toegekomen is.

En overmits nu het wezen van alle godsvrucht erop berust, dat de door God gestelde grenzen en tegenstellingen door ons niet weggenomen, maar *geëerbiedigd* worden; en op dien grond het schepsel zich tegenover den Schepper als niet met Hem één, maar als absoluut *onderscheiden* gevoele, zoo is het klaar, dat deze doling van de ethische richting het wezen der godsvrucht in den wortel aantast.

Reeds in Origenes heeft de oude kerk, in Eutyches de kerk, die daarna kwam, en in de Hernhutters ons voorgeslacht, principieel dezelfde dwaling ontdekt en met alle beslistheid bestreden; en slechts gebrek aan kennis en doorzicht onzerzijds was oorzaak, dat de ethische richting hier en in Duitschland en in Zwitserland, en nu ook in Schotland, zoo snelle vorderingen kon maken, zonder in haar pantheïstische neiging te worden doorzien.

Want hoe sluipt nu dit kwaad bij de beschouwing van den Persoon des Heeren Jezus in?

Hierdoor, dat de ethische richting op de vraag: »Wat dunkt u van den Christus?" feitelijk een geheel ander antwoord geeft, dan de gereformeerde kerken.

Want, ja, men zegt wel zoo: »In Schriftbeschouwing wijken we van u af, maar *in de belijdenis van den Christus* zijn we toch één", — maar ook dit is, helaas, volstrekt niet waar meer.

De Christus der ethischen is in meer dan één opzicht een *geheel andere*, dan de Christus, dien de gereformeerde kerk belijdt.

Onze Christus, de Christus, dien de gereformeerde kerk, met de rechtzinnige kerk aller eeuwen, op grond van de Heilige Schrift, belijdt, is de Zoon van God, die van eeuwigheid af der goddelijke natuur deelachtig was, en nu in den tijd, bij deze goddelijke natuur, bovendien nog de menschelijke natuur heeft *aangenomen*, en wel op zulk een wijs, dat deze beide naturen *vereenigd* zijn in de eenheid *van één persoon*.

Zóó echter, dat elke van deze twee naturen *op zichzelve blijve*, en noch met de andere *vermengd* worde, noch hare eigenschappen aan de andere natuur *mededeele*. Twee naturen alzoo, op het allerinnigst in de eenheid van één persoon vereenigd, maar steeds en ten einde toe, zelfs nu in den hemel *twee naturen* blijvende, elke met heur bijzondere eigenschappen. »Hij is één, »zegt de geloofsbelijdenis van Athanasius," niet door de *veranderinge* der Godheid in het vleesch, maar door de *aanneming* der menschheid in God. En evenzoo, hij is één, niet door de *vermenginge* der substantie, maar door de eenheid des persoons". En op gelijke wijze belijdt art. 19 van onze Confessie:

»Wij gelooven, dat door deze ontvangenisse de Persoon des Zoons onafscheidelijk vereenigd en te zamen gevoegd is met de menschelijke natuur; zoodat er niet zijn twee Zonen Gods, noch twee personen, maar twee naturen in een eenigen persoon vereenigd, *doch elke natuur hare onderscheidene eigenschappen behoudende.* Gelijk dan de Goddelijke natuur altijd ongeschapen gebleven is, zonder begin van dagen of einde des levens, vervullende hemel en aarde, alzoo heeft de menschelijke natuur *hare* eigenschappen niet verloren, maar is *een schepsel gebleven,* hebbende begin van dagen, zijnde een *eindige* natuur, en behoudende al hetgene, dat een waar lichaam toebehoort. En hoewel Hij derzelve door zijne verrijzenis onsterfelijkheid gegeven heeft, nochtans heeft Hij de waarheid zijner menschelijke natuur niet veranderd, dewijl onze zaligheid en verrijzenisse mede hangen aan de waarheid zijns lichaams. Doch deze twee naturen zijn alzoo te zamen vereenigd in één persoon, dat ze ook zelfs door zijnen dood niet gescheiden zijn geweest."

Tegen deze klare belijdenis nu, die de rechtzinnige kerk te allen tijde tegen de Eutychianen en Monotheleten, en meer bijzonder onze gereformeerde kerken tegen de Lutherschen en Mystieken verdedigd hebben, komt de ethische richting op heel de linie van haar heirscharen in verzet.

Wijlen de hoogleeraar Chantepie de la Saussaye heeft in zijn inaugureele oratie te Groningen duidelijk uitgesproken, dat de oude voorstelling op dit punt, ook door onze belijdenis gegeven, niet kan worden gehandhaafd, en dat hij den Middelaar anders beleed.

Volstrekt dus niet alleen in het stuk der Heilige Schrift, maar ook wel terdege in de belijdenis der Christelijke kerk omtrent den hooggeloofden Persoon des Verlossers, wijkt de ethische richting van de oude paden af *leert*, wat de gereformeerde kerken steeds *bestreden* hebben; en *bestrijdt* omgekeerd, wat de gereformeerde kerken steeds tegen de minder zuivere kerken *verdedigden.*

Onder den invloed, die én Schleiermachers Hernhuttersche opleiding, én zijn pantheïstisch-wijsgeerige vorming, én de Luthersche dogmatiek op de ethische richting hebben uitgeoefend, wordt thans door de ethischen een Christus aan de gemeente verkondigd, *die niet de Christus is, waar*

de rechtzinnige kerk aller eeuwen zich voor boog, en wiens belijdenis door onze gereformeerde, met name door onze vaderlandsche theologie steeds zoo zuiver is gehouden.

Hun voorstelling komt er namelijk op neer: 1°, dat de Zone Gods toch vleesch zou zijn geworden, ook al hadde Adam niet gezondigd; 2°, dat Hij Middelaar is niet alleen tusschen den zondaar en den heiligen God, maar ook tusschen het eindige en oneindige; 3°, dat de twee naturen in Hem ineenvloeien en heur eigenschappen inzóóverre meêdeelen, dat er uit Hem, die God en mensch is, iets *godmenschelijks* wordt; en 4°, dat deze *godmenschelijke natuur* alsnu aan den geloovige wordt meêgedeeld.

Men herkent deze dwaling dus terstond aan het gebruik van het woord *godmenschelijk*. Niet alsof we elk gebruik van dit woord bannen wilden. Integendeel, waar niet van de *naturen* sprake is, maar van den *persoon*, mag dit zeer wel, want in den éénen persoon zijn metterdaad beide naturen onafscheidelijk vereenigd. Maar toch is het beter zich, vooral in onze dagen, ganschelijk aan het gebruik van dit woord te spenen. »Godmenschelijk" is in onze dagen een *pantheïstisch* woord geworden, waarmeê men te kennen geeft, dat hetgeen bij ons met God een tegenstelling vormt, dit bij Jezus *niet* deed, zoodat in Hem de tegenstelling tusschen de goddelijke en menschelijke natuur wegviel.

En dit nu is gansch tegen-Schriftuurlijk en loopt uit op pure theosophie.

Feitelijk toch krijgt men dan een vermenging van de beide naturen, zoodat er is een *goddelijke* natuur in God, een *menschelijke* natuur in den mensch, en een *godmenschelijke* natuur in den Middelaar.

En dat wel in dien zin, dat, ook al ware de mensch *niet* gevallen, toch de Middelaar in deze godmenschelijke natuur zou zijn opgestaan.

En dit nu is een gansch schrikkelijke leer.

Want immers zoo wordt voor den Verzoener onzer zonde een gansch andere persoon in de plaats geschoven; de tegenstelling tusschen het schepsel en Schepper valt weg; en feitelijk komt de godmenschelijke natuur van den Christus *boven* de goddelijke natuur zelve te staan.

Want immers de *godmenschelijke* natuur van den Middelaar heeft iets, wat aan de *goddelijke* nog ontbreekt, namelijk haar verzoening met de menschelijke.

Zoo ziet men dus eens, hoe ver, hoe veel verder dan men vermoedt of gist, de ethischen reeds van de zuiverheid der belijdenis van den Heere Jezus Christus zijn afgeweken.

Feitelijk is er voor hen in den persoon des Middelaars een soort *nieuwe* natuur aanwezig, een soort *derde* natuur, een soort *hoogere* natuur, die dan »de godmenschelijke" heet.

En de vereeniging met Christus wordt nu (niet onderwerpelijk, maar voorwerpelijk) dáárin gezocht, dat de Heere Jezus Christus ons nu die nieuwe, derde, hoogere soort, te weten godmenschelijke natuur instort.

Wedergeborenen, dat zijn die menschen, die aan deze nieuwe, derde, hoogere soort natuur deel erlangden. Met de zonde hangt dit niet saam. Ook al ware de zonde uitgebleven, die nieuwe, derde, hoogere soort natuur zou er toch gekomen zijn. Dat de zonde tevens verzoend wordt, is iets bijkomends, maar dit raakt het wezen niet.

Het wezen der zaak is, dat de Middelaar »tusschen het eindige en oneindige", om Prof. Gunnings woorden te gebruiken, aan ons, die nog de lagere, menschelijke natuur hebben, alsnu die nieuwe, derde, hoogere soort *godmenschelijke* natuur mededeelt.

Niet alsof de menschelijke natuur dan uit ons zou worden weggenomen en deze godmenschelijke natuur er bij ons voor in de plaats zou worden gezet. Neen, dat niet. Maar de menschelijke natuur is er, volgens de ethische godgeleerden, oorspronkelijk op aangelegd en ervoor bestemd, om deze veredeling, deze verfijning, deze verhooging te ondergaan.

Gelijk de stek zich onder de inwerking van de zon ontwikkelt en straks ontplooit in keurige bloemen, zoo ook ontwikkelt en ontplooit de menschelijke natuur zich onder de inwerking van de Zonne der gerechtigheid in deze keurige, hoogere natuur.

Dat dit thans door *wedergeboorte* moet geschieden, komt door *de zonde*.

Ware er geen val in het paradijs en geen zonde daarna, dan zou ook die wedergeboorte niet plaats grijpen, en alsdan de lagere trap van onze natuurontwikkeling vanzelf in die hoogere godmenschelijke overgaan.

En dit is dan in de ethische kringen de basis van die hooggeprezen *unio mystica* met den Christus.

In Hem, in zijn persoon treedt een hooger, rijker, edeler, godmenschelijke natuur op, en aan die natuur erlangen wij deel. Deel, niet in dien zin, alsof wijzelf goden wierden, maar op zulk een wijs, dat in Hem deze godmenschelijke natuur ontstaat, en dat ze uit Hem als een bron en sprinkader zich aan ons mededeelt.

De onzichtbare kerk is volgens hen dan de kring van menschen, in wie deze hoogere, edeler levenstinctuur is ingedruppeld, en wie die levenstinctuur nog niet ontving, die staat erbuiten.

Vandaar hun weinige prijsstelling op de zichtbare kerken, want immers die godmenschelijke levenstinctuur bepaalt den kring vanzelf. En

vandaar tevens hun voorliefde voor het *onbewuste*, want immers niet op belijden, niet op bewustzijn, niet op een uitspreken der gedachte, maar principaallijk op het al of niet begiftigd zijn met deze nieuwe, derde, hoogere, fijnere, godmenschelijke natuur komt het aan.

En zoo verklaart zich dan tevens hun veelszins *hooge* houding tegenover andersdenkenden.

Zij toch moeten zich wel gevoelen als een soort geestelijke *aristocratie*, die van fijner herkomst is en edeler vorm kent, en hooger leven leeft, en alzoo niet anders dan medelijdend *kan* neerzien op wie hun bekoorlijken droom van de hoogere levenstinctuur niet meêdroomen.

En nu, zij het voor ditmaal genoeg op te merken, dat de gereformeerde kerken zúlk een voorstelling van de *unio mystica*, dat is van de vereeniging met den Heere Jezus Christus, niet *kunnen* beamen, maar *moeten* verwerpen.

XXVI.

DE MYSTIEKE UNIE MET IMMANUEL.

> Christus onder u, de hope der heerlijkheid. Col. 1 : 27.

De vereeniging van de geloovigen met Christus, hun Hoofd, of de mystieke gemeenschap, de *unio mystica* met Immanuël, mag dus niet verklaard, als ontstaan door de indruppeling in ons van zekere godmenschelijke levenstinctuur.

Er bestaat geen »godmenschelijk leven." Er is een hoogheilige Persoon, die tezaam in één persoon het goddelijke en menschelijke leven vereenigt, maar beide naturen blijven *onvermengd*, vloeien *niet* ineen, en deelen over en weer heur eigenschappen *niet* mede. En overmits er derhalve geen »godmenschelijke natuur" in Jezus is, kan er uit Jezus ook geen »godmenschelijke natuur" in ons overdruppelen of ons worden ingestort.

Wel, en dit stemmen we van heeler harte toe, bestaat er tusschen de goddelijke natuur en de menschelijke natuur een trek van gemeenschap en overeenkomst, doordien de mensch naar Gods beeld geschapen wierd, zoodat de heilige apostel Petrus in II Petr. 1 : 4 zeggen kon, dat »wij der goddelijke natuur deelachtig worden"; maar, gelijk onze kantteekenaren met alle goede uitleggers hier aanstippen, kan dit nooit in iets anders bestaan dan daarin, dat in den zondaar weer worde ingebracht die eigenschap van goedheid en heiligheid, die hij oorspronkelijk met de goddelijke natuur, in zijn natuur, gemeen had, maar sinds door de zonde verloor.

Geplaatst tegenover de natuur der stoffelijke dingen en de natuur der dieren en de natuur der duivelen, bestaat er metterdaad tusschen de goddelijke en de menschelijke natuur een trek van overeenkomst en gelijkheid. Maar deze gelijksoortigheid en overeenkomst bij tegenstelling met andere naturen mag nooit opgevat, noch verstaan, als wierd daardoor de grens weggenomen, die de goddelijke en de menschelijke natuur onderscheidt.

Men houde dus op van dit heerlijk woord van den heiligen apostel Petrus misbruik te maken, ter vergoelijking van een philosophisch stelsel, dat niets met de nuchterheid en eenvoudigheid van de Heilige Schrift gemeen heeft.

Wat Petrus noemt: »opdat wij der goddelijke natuur zouden deelachtig

worden", is niets dan wat elders heet, dat we *kinderen van God* zijn geworden.

Maar omdat nu Christus de *Zoon* van God is, en wij zijn »*kinderen*" genaamd worden, daarom staat het Zoonschap van den Christus nog volstrekt niet op één lijn, noch is van dezelfde soort met ons kindschap. Want wij zijn slechts, hoewel van andere herkomst zijnde, tot kinderen *aangenomen,* maar Hij *is* de Zoon *wezen*lijk en eeuwiglijk.

En terwijl nu de Zoon eeuwig de Zoon naar zijn wezen is, en dus de goddelijke natuur zelve in zich dragende, en deze in de eenheid des persoons met de menschelijke natuur daadwerkelijk vereenigt, zoo heeft bij ons dit geheel andere en veel mindere plaats, te weten, dat onze menschelijke natuur, die door de zonde aan haar *gelijkenisse* op de goddelijke natuur ontzonk, weer tot heur »*gelijkenisse* op die natuur" hersteld wordt.

Gelijk dus »*aangenomen worden* tot kind" en »eeuwig Zoon zijn" tegenover elkander staan, evenzoo staan tegenover elkander het »in zich hebben van de goddelijke natuur" en het »der goddelijke natuur slechts *deelachtig* zijn", dat is in zijn eigen natuur zekere gelijkenisse op die goddelijke natuur ontvangen.

Wie *deelneemt* in den rouw van een moeder, die haar zoon verloor, verloor zelf feitelijk *geen* zoon, maar werd door de liefde en deernis dezen rouw van het moederhart *deelachtig.* En zoo nu ook wordt een geloovige, die »de grootste en dierbaarste belofte met geloovig hart aanvaardt", alhoewel hij de goddelijke natuur zelf volstrekt niet bezit, noch in zich draagt, en uitsluitend drager van een menschelijke natuur blijft, nochtans der goddelijke natuur *deelachtig.*

»Deelachtig" duidt in zulk een geval niet op wat wij in onszelf als het onze bezitten, maar integendeel op *gedeeltelijke* gemeenschap met iets, wat juist *als geheel* niet in ons is, maar het eigendom is van een ander.

Wel mag er dus een einde aan komen, dat men nog langer in gesprek en predikatie, in gebed en geschrifte, dit heerlijk apostolisch woord in pantheïstischen zin zou misduiden. Evenmin als men ooit zeggen mag, dat wij naar het Wezen Gods *wezenlijke* kinderen van God zijn, maar tevreden hebben te zijn met de belijdenis, dat we om Christus' wil tot kinderen Gods worden *aangenomen*, evenzoo mag men het nooit voorstellen, alsof door het geloof de natuur van het Goddelijk Wezen in ons vloeide, om alsnu te maken, dat wij in onszelven dragers der goddelijke natuur wierden; maar hebben we ons bescheidenlijk en zuiverlijk met de belijdenis te contenteeren, dat God de Heere ons door de ge-

meenschap der liefde datgene deelachtig maakt, wat (altoos naar menschelijke mate) onze natuur van de levensbeweging der goddelijke natuur ervaren kan.

En hiermeê keeren we dan nu tot de *unio mystica* of onze gemeenschap met den Heere Jezus Christus terug, die, hoewel een diepe verborgenheid en een besloten mysterie, toch op zulk een wijze geschetst dient, dat het afdolen op verkeerde paden worde vermeden.

Daartoe wijzen we op de volgende hoofdmomenten, waar eigenlijk geheel onze belijdenis ten opzichte van dit dierbare geheimnis meê zal zijn uitgesproken.

En dan zij er *ten eerste* op gewezen, dat de Heere Jezus Christus ons voor de vereeniging met zijn Persoon *niet* den eisch stelt, dat we vooraf gereinigd en geheiligd zullen zijn.

Jezus is een Verlosser, niet van rechtvaardigen, maar van goddeloozen; en daarom heeft Hij de menschelijke natuur aangenomen, niet, gelijk de Doopsgezinde leert, door een nieuwgeschapen lichaam, dat gelijk was aan Adams paradijslichaam, uit den hemel te ontvangen, maar door óns vleesch en óns bloed, evenals de kinderkens, deelachtig te worden. En datzelfde nu, wat geldt voor de vleeschwording des Heeren, geldt ook voor zijn vereeniging met de zijnen. Hij wacht niet, tot ze rein en heilig zijn, om eerst daarna het huwelijk der ziele met hen aan te gaan; maar gaat dit huwelijk der ziele met hen aan, juist *opdat* ze rein en heilig zouden worden.

Hij is de schatrijke Bruidegom en onze ziel is de doodarme bruid. Hij komt tot ons in het schitterend kleed en blinkend gewaad zijner gerechtigheid, en onze ziel ligt zwart en in heur bloed neder en is onooglijk en bezoedeld en bevlekt. En nu zegt de Heere Jezus niet: »Ziet, dat ge eerst, op wat wijs ook, u reinigt en rijk wordt, en dan zal Ik u als mijn rijke bruid ten huwelijk voeren". Neen, maar Hij zegt: »Zooals ge daar zijt, neem Ik u. Ik zeg u in uwen bloede: leef. En, arm als ge zijt, zal Ik u door uw huwelijk met Mij, *deelgenoot van Mij en mijn schat* maken. Maar een *eigen* schat krijgt ge nooit".

Dit punt sta dus wel vast. De Heere Jezus vereenigt met zich niet rechtvaardigen, maar goddeloozen. Hij huwt niet de reine en vlekkelooze, maar de bezoedelde en onreine. Want wel spreekt de heilige apostel Paulus van een bruid, die Hij zich zonder vlek of rimpel zal voorstellen, maar dit doelt op iets geheel anders. Namelijk niet op het huwelijk van de ziel met den Heere Jezus, maar op het huwelijk tusschen den Heere

Jezus en zijn kerk als geheel. Deze kerk bezit Hij tijdelijk op een afstand, zoolang ze nog op aarde is, en daarom in de betrekking van bruid. En eerst later, als de volheid ingaat, zal die afstand wegvallen, en dan de Bruidegom zijn bruid inleiden in de rijke en volle gemeenschap van het geheel vereenigd leven in heerlijkheid.

Het *tweede* punt, waarop we de aandacht vestigen, is de tijd, waarop deze vereeniging ontstaat.

Veeltijds zegt men: »Deze unio mystica, deze gemeenschap met den Heere Jezus Christus ontstaat eerst door het geloof;" maar dit zeggen is onvolledig of onjuist. Duidelijk en zeer duidelijk toch leert de Schrift, dat wij reeds in den Heere Jezus waren, toen Hij stierf op Golgotha, dat wij reeds in Hem waren, toen Hij opstond uit de dooden, dat we met Hem ten hemel zijn gevaren, en met Hem reeds voor achttien eeuwen gezeten zijn aan de rechterhand Gods.

Ook hier gelde dus een juiste en nauwkeurige onderscheiding tusschen de vijf stadiën, waarlangs de gemeenschap met den Immanuël zich ontplooit.

Het *eerste* van deze vijf stadiën ligt in het besluit Gods. Van het oogenblik af, dat de Vader ons aan den Zoon gaf, waren we eigenlijk reeds de zijnen, en bestond er dus tusschen den Heere Jezus en ons reeds een betrekking, die niet meer zwak en flauw was, maar die integendeel zoo ver en diep ging, dat alle verdere betrekking met den Immanuël altoos uit die eerste grond- en wortelbetrekking voortvloeit en eruit wordt afgeleid.

Het *tweede* van deze stadiën is in de vleeschwording geboden. Toen dan nu de Middelaar verscheen en ons vleesch aannam, en in onze natuur inging, en het verbond, dat reeds *wezenlijk* bestond, nu ook tot *werkelijkheid* uitbracht, ging voor het eerst die band, die den Immanuël met de zijnen verbindt, uit den wille Gods, dat is uit het besluit, over in de werkelijkheid. De Middelaar in het vleesch is de Immanuël, die in de lenden zijner genade alle geloovigen droeg, evenals Adam alle kinderen der menschen naar den vleesche in zijn lenden had. En alzoo is het niet overdrachtelijk, noch beeldspreukig, maar zeer werkelijk en eigenlijk te verstaan, als de Heilige Schrift leert, dat, toen Jezus stierf, wij met en in Hem stierven, en dat, toen Jezus opstond, wij opstonden in en met Hem.

Het *derde* stadium begint daar, waar we zelven optreden. *Nog* niet bij onze geboorte, maar bij onze *weder*geboorte. Dan, als de Heere God

de hand aan ons legt; als zijn bovennatuurlijk werk aan onze ziele begint; in het uur der minne, als de liefde des Eeuwigen zich naar ons toebeweegt, en alzoo het kind Gods in ons is ontvangen.

Terwijl totdusver de unio mystica of de band met den Heere Jezus Christus nog alleen in het besluit en in den Middelaar school, terwijl wijzelven nog in ongeboren toestand waren, treedt nu bij en door de wedergeboorte ook de persoon op, met wien de Heere Jezus in deze betrekking van mystieke gemeenschap ingaat. En wel zóó, dat er niet is eerst de wedergeboorte, en dan na de wedergeboorte weer iets nieuws, te weten onze vereeniging met den Heere Jezus Christus; maar aldus, dat in het eigen moment, waarin de daad der wedergeboorte in ons volbracht is, ook die dusver schuilende vereeniging met den Immanuël in het verborgenste van den wortel van ons wezen reeds volledig tot stand gekomen is.

Maar ook die derde stadie is nog weer nauwkeurig en beslist te onderscheiden van het *vierde* stadium, dat begint niet met onze levendmaking, maar met de eerste *bewuste* geloofsuiting. Want wel is bij de levendmaking ook het geloofsvermogen ingeplant, maar lang, soms zeer lang kan dit geloofsvermogen nog werkeloos zijn. En eerst dan, als de Heilige Geest dit ingeplant geloofsvermogen nu op zulk een wijze werkzaam maakt, dat het bij ons tot oprecht geloof en wezenlijke bekeering komt, gaat ook *subjectief* of onderwerpelijk onze vereeniging met den Heere Jezus Christus in. Dat komt niet eerst later als een hooger trap van heiligheid, maar valt met de eerste geloofsuiting saam. Geloof, dat niet uit den Heere Jezus Christus leeft is geen geloof, maar namaak van geloof. Alle echt geloof is een gewrocht in ons van den Heiligen Geest, en de Heilige Geest put al wat Hij ons aanbrengt, uit den Christus. Schijn van geloof of namaak van geloof moge er dus buiten de kennis van den Christus denkbaar zijn, maar echt geloof niet. En zoo staat het dan vast, dat reeds de eerste zucht der ziele in de eerste geloofswerking een uiting is van die wondere vereeniging, waarin de ziel met haar Borg trad.

Hiermeê is echter nog geenszins ontkend, dat het besef, het bewustzijn, het levende gevoel en het vrije genot van die vereeniging niet nog allengs klimmen zou. Een kind *heeft* zijn moeder van het eerste oogenblik af, dat het leeft, maar het besef, het bewustzijn, de genieting van zijn moeder wordt eerst van lieverleê wakker, neemt allengs toe, en komt eerst na lange jaren tot die volle klaarheid, dat het kind ten slotte betuigen mag: »Nu weet ik dan, hoe rijk God mij in mijn lieve moeder maakte!"

En zoo ook wordt het besef, het bewustzijn, de rijke genieting van

wat wij in den Heiland hebben, wel terdege *eerst allengs* klaarder, voller, helderder, zoodat we eerst later een moment krijgen, waarop we naar waarheid betuigen kunnen: »Nu weet ik eerst, hoe rijk God de Heere mij in mijn Jezus gemaakt heeft." En dit nu misleidt velen om te wanen, dat toen eerst de vereeniging met den Heere Jezus voor hen *ontstond*. Iets, wat werkelijk niets dan schijn is. Want al brak toen voor hun bewustzijn eerst het volle besef van hun schat door, toch bestond de band, die hen aan Jezus bond (zelfs voor de onderwerpelijke aanbinding) reeds van den eersten geloofskreet, die ooit over hun lippen wierd gehoord.

En zoo komen we dan ten slotte tot het laatste of *vijfde* stadium, waar deze vereeniging met Christus doorheen moet, te weten, den dood. Nu, hoewel Hem niet ziende, verheugen we ons in Hem met onuitsprekelijke vreugde, en is Hij ons dierbaar boven alles aan het hart. Maar toch dit minnen van één, dien we *niet* zien, laat altoos nog iets te wenschen over. En vol en recht zal deze vereeniging dan eerst tot algeheele ontplooiing komen, als ook dit gebrekkelijke zal worden tenietgedaan, en we Hem zien zullen, gelijk Hij is, en in dat zalig aanschouwen Hem gelijk zullen wezen, wijl Hij al het zijne ons dan geeft.

Zoo maakt dan, naar de duidelijke leer van onzen Catechismus, het geloof ons *Hem* (eerst persoonlijk) en (voorts) al *zijn gaven* deelachtig.

Het *derde* punt, waarop gewezen dient, is de natuur van deze vereeniging met den Immanuël.

En dan spreken we het duidelijk uit, dat deze vereeniging met den Immanuël, deze *unio mystica,* van een *eigen* natuur is, zoodat ze wel met andere banden van gemeenschap kan *vergeleken*, maar er nooit *ten volle* door wordt uitgedrukt.

Wonderbaar is de band, die ziel en lichaam saambindt. Nog wonderbaarder de sacramenteele vereeniging door den heiligen Doop en het heilig Avondmaal. Al even wonderbaar de vereeniging van het leven tusschen moeder en kind in haar eigen bloed, gelijk van den wijnstok en de ranken in haar opgroeien. Wonderbaar is ook de gemeenschap des huwelijks, en nog veel wonderbaarder de gemeenschap, die door inwoning met den Heiligen Geest tot stand komt. Maar van alle deze is toch weer de vereeniging met den Immanuël onderscheiden.

Het is een vereeniging, die te zien noch te tasten is, die het oor niet waarneemt, en die aan alle onderzoek ontglipt. Maar niettemin een zeer wezenlijke vereeniging en gemeenschap, die maakt, dat het leven van

den Heere Jezus rechtstreeks op ons werkt, ons leven beheerscht, en dat, gelijk het ongeboren kind leeft van het moederbloed, dat zijn harteklop toch buiten hem heeft, alzoo ook wij van het leven Christi leven, dat zijn harteklop niet in onze ziel, maar buiten ons, daarboven in den hemel, in Christus Jezus heeft.

Terwijl eindelijk in de *vierde* of laatste plaats nog zij opgemerkt, dat deze vereeniging met Christus wel saamvalt met, maar niet opgaat in de verbondsbetrekking, waarin we met Hem staan als het Hoofd van het genadeverbond.

Gods kinderen staan met Jezus in velerlei gemeenschap. In een gemeenschap van gevoelens en gezindheden, in een gemeenschap der liefde en der aanhankelijkheid, ze zijn leerlingen van den Profeet, gekochten door het Lam, zijn eigendom, onderdanen van hun Koning, en zóó nu staan ze ook tot Hem in de betrekking van bondelingen tot het Hoofd van het verbond der genade.

Maar wel verre, dat hierin de *unio mystica* zou opgaan, is veeleer de *unio mystica* of de mystieke gemeenschap met den Heere Jezus *de grondslag*, waarop deze betrekking van leerling, gekochte, eigendom en bondeling rust.

Zonder deze wezenlijke verbinding in de *unio mystica* zouden al deze andere betrekkingen wel *in de gedachte* bestaan, en gelijk Pontiaan van Hattem leerde, wel *ingebeeld* zijn, maar heur realiteit zouden ze missen.

En het is daarom, dat een kind van God zeer wel weet en voelt en belijdt, dat het heerlijk is in zijn Verbondshoofd geborgen te zijn, maar dat het toch nog iets veel innigers, teederders en rijkers is, in mystieke gemeenschap met de Liefde zijner ziel te verkeeren.

VIJFDE HOOFDSTUK.

DE ROEPING EN BEKEERING.

XXVII.

DE ROEPING DER WEDERGEBORENEN.

Want die Hij tevoren verordineerd heeft
dezen heeft Hij ook geroepen.
Rom. 8 : 30.

Alvorens een zondaar hooren kan, moet hij een oor om te hooren ontvangen, want hij heeft het van nature niet. »Wie ooren heeft *om te hooren*, die hoore, wat de Geest tot de gemeente zegt!" Maar tot deze gelukkigen hoort een zondaar van nature niet.

Nog dagelijks zien we dit zeer duidelijk om ons heen.

Er zullen er twee in één huis, op één kantoor, aan één school werkzaam zijn, en zie, de een zal de roepstem van het Evangelie opvolgen, en de ander het Evangelie verwerpen. En die het verwerpt, die doet dat, niet omdat hij opzettelijk het roepen Gods versmaadt, maar eenvoudig, omdat hij er het roepen van God niet in hoort.

Aan alle luisteren, aan alle hooren, aan alle opmerken van des zondaars zijde, moet dus een daad Gods *voorafgaan*, waardoor deze doode, blinde, doove zondaar levende, ziende en hoorende gemaakt wordt, en dan eerst is hij voor het Woord ontvankelijk.

Van deze eerste daad Gods hebben we dan nu ook in den breede gehandeld, en we hebben deze daad Gods *de wedergeboorte* genoemd, alhoewel we zeer wel wisten, dat men »wedergeboorte" ook in breederen en verder strekkenden zin kan nemen.

Van deze eerste daad hebben we aangetoond, dat ze bij alle uitverkoren zondaren dezelfde is, onverschillig of zulk een zondaar reeds in de wieg sterft, of ook later reeds in zijn jeugd of pas op verderen leeftijd tot bekeering komt; en dat het eenig verschil tusschen een vroeg

wegstervend wicht en een later bekeerde slechts daarin bestaat, dat het bij een vroeg verwelkt bloempje tot *geen* bewuste bekeering komt, bij den ander *wel*. Alsook, dat bij hen, die wel op aarde tot bekeering komen, slechts dit verschil zich voordoet, dat er bij den één zekere tijd tusschen zijn wedergeboorte en zijn bekeering inligt, terwijl bij den ander de wedergeboorte en de bekeering naar den tijd saamvallen.

Dit punt is dan nu afgehandeld, en zoo staat het dan nu als uitgangspunt voor onze verdere uiteenzetting vast, dat God de Heere uit loutere genade en zonder eenig toedoen of meêdoen des zondaars, te zijner tijd in zijn uitverkorenen, en in hen alleen, inwerkt die wondere daad der wedergeboorte, waardoor de Heilige Geest in één en hetzelfde oogenblik de ziel, die *dood* was, levend maakt, aan de ziel, die *geloofloos* was, het geloofsvermogen inplant, en de ziel, die feitelijk *los van Jezus* was, in de mystieke gemeenschap met Jezus inzet.

Dit zijn geen drie daden, maar het is één daad. Levendmaking, geloofsinplanting en vereeniging met Jezus (in objectieven zin) vallen saam en vormen tezamen, wat men noemt »*de eerste genade.*" Een genade, waarbij de zondaar *volkomen lijdelijk* is, waarbij hij *niets* aan de zaak af- of toedoet, niet werkt, maar bewerkt wordt, en bewerkt wordt met een werking, die in geen enkel opzicht medewerking of er een zich toe leenen, of ook maar een niet tegenwerken onderstelt.

Onder deze *eerste* genade verkeert de zondaar, die dood in zonden en misdaden is, dan ook metterdaad als *een zielloos en roerloos lijk*, naar al de lijdelijke eigenschappen, die aan een lijk eigen zijn.

Dit feit kan niet kras en sterk genoeg uitgedrukt. Het is een *absolute* lijdelijkheid. En elke poging of elk streven, om bij deze »eerste genade" ook maar één enkel ragje of vezeltje voor den zondaar te mijnen, breekt terstond *heel* het Evangelie, snijdt onmiddellijk aan *heel* onze Christelijke belijdenis de hartader af, en is niet maar kettersch, maar anti-Schriftuurlijk in den diepsten zin.

Dit is dan ook het punt, waarbij de handwijzer op den tweesprong staat, en waar zich zoo scherp mogelijk de wegen splitsen, waarlangs eenerzijds de gezuiverde of gereformeerde Christenen, en anderzijds de wederpartijders, die hen aanvechten, uiteengaan.

Maar na dit feit dan nu ook kras, duidelijk en beslist op den voorgrond te hebben geplaatst, moet dan nu ook even beslist erkend en beleden, dat bij al het *verdere* (dusgenaamde *tweede*) genadewerk deze volstrekte lijdelijkheid juist door de wondere daad der *eerste* genade is *opgeheven*.

Bij de eerste genade is alle zondaar volstrekt als een lijk. Maar bij

alle verdere genade werkt er in den alsnu wedergeboren zondaar iets meê.

Verwar deze twee dus nooit.

Er is een goede, uitnemende, volstrekt Schriftuurlijke lijdelijkheid, die niet ver genoeg te drijven is, en waar geen enkel ragje of vezeltje af mag. Maar er is ook een voorgewende lijdelijkheid, die anti-Schriftuurlijk en zondig is.

En het verschil nu tusschen die beide schuilt niet dáárin, dat de goede lijdelijkheid halfmeêwerkend, en de slechte of ziekelijke lijdelijkheid nietswerkend zou zijn. Waarlijk, met zulk schipperen stort men aan de kerken Gods en aan de zielen in die kerk geen energie en geen geestdrift in. Neen, het verschil tusschen de gezonde en de ziekelijke lijdelijkheid bestaat hierin, dat de gezonde lijdelijkheid, die volstrekt en onbeperkt is, alleen thuis hoort bij de *eerste* genade, *waar ze onmisbaar is;* terwijl de ziekelijke en zondige lijdelijkheid zich wil vastklemmen ook aan de *tweede* genade, *waar ze niet bij hoort.*

Alle misverstand wijke hier dus voor klaar en helder inzicht; want het is metterdaad zoo uiterst eenvoudig.

Zoolang een uitverkoren zondaar nog *on*wedergeboren is, *kan hij niets doen*, en al wat er dan aan hem gedaan zal worden, moet door een ander, *geheel buiten hem om*, in hem gewerkt worden. Dit nu is de *eerste* genade.

Maar is die eerste genade eenmaal geschied, zoodat de uitverkoren zondaar alsnu wedergeboren is, welnu, dan is juist door de wedergeboorte zijn volstrekte lijdelijkheid ook opgeheven, en is juist datgene in hem gebracht, wat nu bij het *tweede* genadewerk *meêwerkt* met het werken Gods.

Dit wil nu echter volstrekt niet zeggen, dat daarom de uitverkoren en wedergeboren zondaar alsnu iets, hoe gering ook, *buiten* God zou kunnen. Of ook, dat in zulk een begenadigd persoon, als God de Heere nu verder niets deed, de bekeering en heiligmaking er wel *vanzelf* uit groeien zou.

Beide deze voorstellingen zijn door en door onwaar, ongereformeerd en on-Christelijk, omdat juist deze voorstellingen het werk van den Heiligen Geest in Gods kinderen loochenen.

Neen, *al* het geestelijk goed blijft genade tot den einde toe. Genade niet alleen in de wedergeboorte, maar genade al den weg der zaliging langs tot aan den mijlpaal, die aan het einde der eeuwigheden zou staan, indien er ooit een einde in die eeuwigheden denkbaar was.

Van het eerste oogenblik af, dat de uitverkoren zondaar bewerkt wordt tot in aller eeuwen eeuwigheden, is God de Heilige Geest de Werker,

die *alle* ding in hem werkt. In hem werkt de wedergeboorte; maar ook in hem werkt de bekeering; ook in hem werkt de rechtvaardigheid; ook in hem werkt *alle* stuk en deel en daad van heiligmaking; evenzoo in hem werkt zijn heerlijkmaking; en eeuwig in hem werken zal zijn zaligheid.

Daar mag *niets* aan afgedaan.

Maar terwijl de Heilige Geest nu in de »*eerste* daad" zuiverlijk *alleen* werkt, zonder dat er iets in den mensch is, dat in die daad meêwerkt, is er nu bij alle verder werk van den Heiligen Geest *altoos* de meêwerking van den eens wedergeborene.

Niemand mag derhalve zeggen, gelijk sommigen, helaas, thans weer doen, dat een wedergeborene in niets verschilt van en dus even lijdelijk blijft als een onwedergeborene, want wie dat zegt, ontkent en betwist het werk van den Heiligen Geest in de *eerste* genade.

Maar ook mag men niet zeggen, gelijk anderen doen, dat een wedergeborene nu voorts de *eigenlijke werker* wordt, slechts door den Heiligen Geest *geholpen*. Want wie dát zegt, bezondigt zich evengoed aan het werk van den Heiligen Geest, edoch aan het werk van dien Geest in de *tweede* genade.

Beide deze meeningen moeten zeer beslist tegengestaan en verworpen, want ze bezondigen zich *beide* om het zeerst aan het werk van den Heiligen Geest; en het is de roeping der gereformeerde kerken en der gereformeerde predikers om juist tegenover *beide* deze dolingen, zoo naar links als naar rechts, even beslist de zuivere Schriftwaarheid te verdedigen.

Want of men nu eenerzijds al zegt: »Buiten Christus gerekend, ligt toch ook een wedergeborene nog terdege *midden in den dood*", — dat stemmen we zeer hartelijk toe, maar antwoorden er op: »Of wij al duizendmaal een wedergeborene buiten Christus *rekenen*, hij *is* feitelijk nooit buiten Christus. Wie eenmaal in zijn hand is, die *kan* niemand er meer uitbreken."

Deze tegenwerping geeft dus niets.

En of al de andere doler ons tegenwerpt: »Telkens wordt de wedergeborene toch opgeroepen en aangemaand in de Heilige Schrift om *zelf* te werken", dit slaat ons al evenmin uit het veld, want het paard moet wel terdege den wagen trekken, hoewel toch niet het paard, maar de voerman, die op den bok zit, den *wagen wezenlijk rijdt*.

Dit laatste punt echter voor de nadere bespreking der heiligmaking bewarende, gaan we nu aanstonds over tot de *roeping*, omdat deze beter

dan eenig ander onderdeel van het genadewerk de gereformeerde belijdenis omtrent de *tweede genade* kan ophelderen.

Want als dan nu de uitverkoren zondaar wedergeboren, dat is levendgemaakt, met geloofsvermogen begaafd en aan Jezus gebonden is, dan is het eerste werk, dat alsnu volgt, *de roeping*, waarvan telkens en telkens in de Heilige Schrift zoo nadrukkelijk en met zoovele woorden sprake is. »Gelijk Hij, *die u geroepen heeft*, heilig is, weest zoo ook gijlieden heilig in al uw wandel." »*Die u geroepen heeft* uit de duisternis tot zijn wonderbaar licht." »De God aller genade, *die ons geroepen heeft* tot zijn eeuwige heerlijkheid". »Waartoe Hij u *geroepen heeft* door ons Evangelie tot verkrijging der heerlijkheid van onzen Heere Jezus Christus". »*Die u roept* tot zijn Koninkrijk en heerlijkheid". »Wandelt dan waardiglijk *der roeping, waarmede gij geroepen zijt"*. En om niet meer te noemen: »Benaarstigt u, om *uwe roeping* en verkiezing vast te maken, want dat doende zult gij nimmermeer struikelen".

Ook deze »roeping" heeft evenals de »wedergeboorte" in de Heilige Schrift een wijderen en een engeren zin.

In wijderen zin opgevat, beteekent »roeping" in de Heilige Schrift het geroepen worden tot *de eeuwige heerlijkheid,* en dus ook tot al wat daaraan *voorafgaat.* »Roeping", alzoo opgevat, is geroepen worden tot bekeering, tot geloof, tot heiligmaking, tot plichtsbetrachting, tot heerlijkheid, tot het eeuwig Koningrijk, en wat niet al.

Maar van »roeping" in dien wijdsten zin spreken wij hier nu *niet.* Wat wij thans op het oog hebben, is alleen de »roeping" in dien engeren zin. En in dien engeren zin nu beduidt de »roeping" Gods uitsluitend die beperkte roeping, waardoor we geroepen worden uit de duisternis tot het licht, dat is de roeping *tot bekeering.*

Deze roeping *tot bekeering* nu wordt door velen op één lijn gesteld met de »trekking", waarvan bijvoorbeeld sprake is in dit zeggen van den Heere Jezus: »Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader hem *trekke",* of in deze uitspraken van den heiligen apostel Paulus: »Die ons *getrokken* heeft uit de macht der duisternis", en »opdat Hij ons *trekken* zou uit deze tegenwoordige wereld, naar den wil van onzen God en Vader."

Toch komt dit gevoelen ons minder juist voor.

Men *trekt* den onwillige, men *roept* dengeen, die komen kan. En terwijl dus het »trekken" den zondaar nog gansch lijdelijk onderstelt, en alzoo gezegd wordt van de *eerste* genade, spreekt het »roepen" den zondaar zelven toe, rekent erop, dat hij komen kan, en hoort dus tot de *tweede* genade.

Dit »roepen" is een oproepen. Het is niet een toeroepen, om iemand iets te zeggen, maar een gebiedend roepen, dat in zich houdt het bevel

en den last om te komen; of ook een smeekend roepen, waarbij de apostel bidt, alsof God door hem bade: »Laat u met God verzoenen"; of in de Spreuken: »Mijn zoon, geef Mij uw hart!"

Zulk roepen nu doet God de Heere door de predikatie van het heilig Evangelie. Niet door een predikatie, die los ligt en van menschen willekeurig uitgaat, neen, maar door mannen, die Hij daartoe zendt, daartoe begaaft met talenten, en wier roepen dus niet *hun* roepen, maar *zijn* roepen is. Deze gezondenen zijn de bedienaars des Woords, koninklijke ambassadeurs, die in naam van den Koning der koningen ons hart, ons leven, heel onzen persoon komen opeischen; maar wier hooge waarde en onvergelijkelijke eere dan ook alleen en uitsluitend aan deze missie, aan dezen goddelijken lastbrief hangt. En gelijk een echo alleen beteekenis heeft om de zuiverheid, waarmeê ze het opgevangen woord teruggeeft, zoo hangt ook de eere, de beteekenis en de waardij van deze ambassadeurs uitsluitend aan de zuiverheid der roeping, waarmeê ze roepen, als een echo van het Woord van God. Wie zuiver roept, bekleedt het hoogste ambt, dat op aarde denkbaar is, want hij roept ook koningen en keizers, en staat boven allen. Maar ook, wie onzuiver roept of ganschelijk niet roept, die is een klinkend metaal gelijk en als dienaar des Woords van alle eere en waardij ontdaan. Met het zuivere Woord der waarheid *alles*, zonder het zuivere Woord der waarheid *niets!* Aldus staat het met den prediker!

Let hier wel op, want anders sluipt het Arminianisme *in het ambt.*

Ook de prediker mag niets anders dan instrument van den Heiligen Geest zijn, en ook in de predikatie moet de eigenlijke werker zijn God, de Heilige Geest.

Stelt men nu, dat een prediker ook maar eenige autoriteit of eere of ambtelijke beteekenis *buiten het Woord* zou hebben, dan maakt men het ambt Arminiaansch, en wordt *niet* de Heilige Geest de Werker, met wien de prediker *mede*werkt, maar omgekeerd de dominee de eigenlijke werker, die zich dan in het zweet werkt, en de Heilige Geest krijgt hoogstens de rol van den prediker *te mogen helpen.*

En het is juist uit vreeze voor dit miskennen van den Heiligen Geest in het ambt, dat onze gereformeerde kerken den zuurdeesem van het clericalisme altoos zoo scherp hebben uitgezuiverd.

Door dit ambt nu gaat de *roeping* uit, én van den kansel, én in de catechisatie, én in de huisgezinnen, én door geschriften, én door persoonlijk vermaan. Niet echter zóó, alsof deze roeping altoos *rechtstreeks* van het ambt tot elken zondaar moest komen.

Een schip kan in zee zeilen, dat er geen bedienaar des Woords is, en dat God de Heere toch een godvruchtig kapitein gebruikt, om zondaars te roepen tot bekeering.

In een ziekenhuis kan geestelijke zorg ontbreken, het ambt werkeloos blijven, en toch kan God de Heere er een stille ziel gebruiken, om én de zieken te verplegen én tevens de zielen dier zieken te roepen tot bekeering.

En zoo ook kan er een dorp zijn, waar de quasi-predikant zijn taak nalaat, en waar het God den Heere belieft, om óf door gedrukte predikatiën en geschriften, zelfs door een courant, óf ook door particulier vermaan, zielen te trekken tot het leven.

Toch blijft bij alle dezen de goddelijke ambassade in het bedienaarsambt de roepende macht. Want immers, die dan nu riepen, hetzij deze personen of deze gedrukte stukken, ze gingen toch van het ambt uit. Die personen waren door het ambt zelven geroepen en brachten de goddelijke boodschap slechts over; terwijl die gedrukte stukken slechts op schrift boden, wat anders beluisterd werd in het kerkgebouw.

Dit »roepen" nu van den Heiligen Geest gaat alzoo uit, in en door de prediking van het Woord, en is een roepen tot den reeds *wedergeboren* zondaar om op te staan uit zijn dood en Christus over zich te laten lichten.

Niet een „roepen" van personen, die nog *niet* wedergeboren zijn, maar van wedergeboren personen, eenvoudig, omdat de niet wedergeborenen nog geen hoorend oor hebben.

Wel richt zich dan de prediking van zendeling en bedienaar des Woords ook tot anderen, maar dit is met het gezegde geenszins in strijd.

Vooreerst niet, omdat er ook een uitwendig roepen bestaat tot onwedergeborenen, om hun alle verontschuldiging te ontnemen, en juist te doen uitkomen, *dat ze geen gehoor hebben.*

En ten andere, overmits de dienaar des Woords volstrekt niet weet, wie wel en wie niet wedergeboren is, en *hij dus geen onderscheid maken mag.*

Slechts geldt hierbij deze regel, dat elk gedoopte gerekend wordt onder de wedergeborenen (daarom nog volstrekt niet onder de bekeerden), en de prediker in de Christelijke kerk dus elk gedoopte op dien grond, als ware hij wedergeboren, heeft op te roepen tot bekeering.

Slechts bega niemand de fout, om deze waarheid, die geldt van de gedoopte gemeente *als geheel*, nu ook *individueel* op alle in de kerk aanwezige personen toe te passen.

Dát te doen ware, óf het toppunt van onnadenkendheid, óf, erger nog, een volslagen miskenning van de realiteit der genade Gods.

Dat is Hattemistisch!

XXVIII.

HET KOMEN VAN DE GEROEPENEN.

> Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit den roepende. Rom. 9 : 11.

Is er — ziehier de vraag, waaraan we thans toekomen — is er in *de roeping* medewerking van den uitverkorene, ja, dan neen?

En hierop nu antwoorden we bevestigend; want het *roepen* heeft geen doel en is dus geen roepen in vollen, rijken zin, tenzij de geroepene *hooren* kan, en wel zóó diep en doordringend hooren, dat het indruk op hem maakt, hem van zijn plaats dringt, en dwingt om aan God te gehoorzamen.

Vandaar, dat onze vaderen, duidelijkheidshalve, steeds onderscheid maakten tusschen de *gemeene* en de *krachtdadige* roeping.

Gods roepen gaat volstrekt niet alleen naar de uitverkorenen uit. »*Velen*," zegt de Heere Jezus, »zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren." De uitkomst toont dan ook, dat er telkens en telkens massa's van menschen onbekeerd en onbekeerlijk wegsterven, tot wie intusschen deze »gemeene of uitwendige" roeping wel terdege gekomen was.

Zelfs moet men het met deze uitwendige roeping volstrekt niet zoo licht nemen, er overheen loopen of ze onbeduidend achten. Want voorees:st is zij het, die in den dag des oordeels zoo veler oordeel verzwaren za:. »Indien in Tyrus en Sidon de krachten en teekenen geschied waren, die in u geschied zijn, ze zouden zich bekeerd hebben." »Daarom zullen deze zwaarder oordeel ontvangen." »Die den wil zijns Heeren zal geweten en niet zal gedaan hebben, zal met dubbele slagen geslagen worden." Maar bovendien de uitwerking van deze uitwendige en gemeene roeping gaat soms veel verder, dan men wel denkt, en komt soms op het kantje van een waarachtige bekeering.

Het is volstrekt niet waar, dat onwedergeborene menschen zoo geheel stomp voor de waarheid zijn, dat ze hen niet soms raakt. Wat de heilige apostel zoo snijdend scherp in Hebr. 6 leert van die schijnbekeerden, die zelfs »hemelsche gaven" gesmaakt hebben, toont het wel anders. »Er zijn," zegt de heilige apostel Petrus, »vuile, morsige zeugen, die eerst gewasschen zijn, en toch weer terugkeeren tot de wenteling in het slijk." Men kan *bijna* bewogen zijn een Christen te worden. Op het verkoopen van zijn goed na, was de rijke jongeling voor den Heere Jezus gewonnen.

De werking der gemeene roeping is dus volstrekt niet zoo slap of week, als men veelal denkt. In de gelijkenis van den zaaier zijn alleen de vierde soort lieden uitverkoren, want bij deze alleen komt vrucht. Maar bij twee van de drie andere soorten groeit toch heel wat op. Een hooge plant zelfs, met halm en stengel. Alleen maar *de vrucht* komt niet. En daarom mogen zij, die meêloopen met 's Heeren volk, hunne ziele wel zeer ernstig onderzoeken, of hun meêgaan met het Woord wel een »bezaaid zijn in de goede aarde" is. o, Er kan zooveel verlichting en zooveel genieting zelfs zijn, en dat het toch alles verstikt, omdat het nooit de *echte* levenskiem in zich droeg.

Bij al deze niet-uitverkorene personen ontbreekt dus de *zaligmakende* genade. Wat ze hooren, hooren ze met hun bloot verstandelijke opmerking; nemen ze wel op, maar slechts op het veld van hun ongeheiligde verbeelding; laten ze werken op hun natuurlijke consciëntie; en speelt op de golvingen van hun natuurlijk gevoel. Tot tranen toe kunnen ze daarom bewogen zijn, en zelfs minnen ze veelszins sterk al wat het gevoel gaande maakt. Ja meer nog, ook tot velerlei prijslijke werken komt het vaak bij dezulken, dat ze al hun goed aan de armen geven, en hun lichaam overgeven om verbrand te worden. En daarom meent men vaak, dat er aan zulker zaligheid niet te twijfelen valt. Maar de heilige apostel des Heeren slaat hun deze hope geheel uit de hand, en roept hun toe: »o, Al ware het, dat ge zóó diep in de geheimnissen des Evangelies in waart gedrongen, dat ge de tale der engelen spraakt; en al ware het, dat ge uw goed aan de armen gaaft, en dat ge uw lichaam overgaaft om verbrand te worden, — dat zou u alles nog niet het minste baten; zoolang ge *de liefde* nog niet hebt, zijt ge nog *niets*."

Wie dus geen klinkende schel, maar een lofzingend kind van God zal zijn, moet niet maar zulk een inzicht in de mysteriën Gods, en dit werk der verbeelding, en deze pranging der consciëntie en deze golving in zijn gevoel ontvangen, want dit alles kan in hem plaats grijpen ook zonder bondsgenade; maar in hem moet die diepe, aldoordringende liefde gaan werken, die aan dit alles eerst zijn luister en zijn schittering, zijn glans en levensgloed leent.

Al Adams zonde was, dat hij de liefde voor God uit zijn hart uitschudde. Nu kan men tegenover God nooit neutraal of onverschillig staan. Toen Adam dus geen liefde voor God meer had, toen *haatte* hij God, en die haat tegen God ligt nu onder den bodem van het hart van al Adams kinderen.

Voor de bekeering komt het er dus maar op aan, dat iemand dien *haat* kwijtrake, en er *liefde* voor in de plaats krijge. Iemand in wiens

hart het waarlijk is: »God heb ik lief", nu die is er. Wat wilde zulkeen ook meer.

Maar zoolang die liefde voor God er nog niet is, dan is er ook nog *niets.* Want of men nu al desnoods alles wel voor God doen wil, en zich, o, zulke offers getroost, en, o, zoo vroom wordt en zoo weldadig is, maar het komt al uit andere drijfveer, dan ligt juist aan al dit schijnbaar goede de diepste minachting voor den Heere onzen God ten grondslag, en is alle schijnbaar goed werk wel schoon gevernist, maar inwendig verkankerd, verzondigd en vermolmd.

Uitsluitend de diepe liefde voor God op den bodem van ons wezen is de geur, die de offerande tot offerande maakt.

En daarom nu en daarvan zegt de heilige apostel zoo kras en scherp: »Och, al kwaamt ge ertoe om zelfs uw lichaam ter verbranding over te geven, en ge toch *de liefde* niet hadt, zoo waart ge *niets.*"

Te zeggen: »Dit en dat moet, en ik doe het dan ook, om zalig te worden;" te denken: »Dit en dat moet, en doe ik dan ook, want God vergt het en ik zal Hem dit toegeven"; zich in te beelden: »Dit en dat moet, en ik kan het; en doe ik het, dan ben ik in vroomheid hoog en ver", — och, het is alles nog uit den dooden wortel, en hoogstens nog slechts met een zweem of schijn van liefde voor God *vermengd.*

Liefde voor God is, uit liefdedrang het niet kunnen laten, om ons ik eraan te geven met al wat aan ons ik hangt en kleeft, en God weer God te laten zijn.

En die uitwerking nu heeft de gewone roeping, de algemeene roeping, de uitwendige roeping niet. Ze heeft die nooit. Ze kan die niet hebben. Ze is er onbekwaam voor.

En daarom trekken we van die gewone, algemeene, uitwendige roeping ons nu aanstonds terug naar de particuliere, wonderbare, inwendige en krachtdadige roeping, die *niet* op *allen* slaat, maar uitsluitend doelt op de *uitverkorenen.*

Deze »hemelsche" (Hebr. 3 : 1), »heilige" (2 Tim. 1 : 9), »onberouwelijke" (Rom. 11 : 29) roeping, is »naar Gods voornemen" (Rom. 8 : 28) »van boven in Christus Jezus onzen Heere" (Fil. 3 : 14), en heeft haar uitgangspunt volstrekt niet in de prediking.

De roepende in deze is *God zelf*, niet de prediker. En dit roepen Gods heeft plaats door twee middelen, zoodat het eene den mensch van buiten toekomt, en het andere inwendig in hem gewrocht wordt.

Van deze beide middelen gaat een krachtdadige werking uit, en zoodra nu de werking van het eene middel met de werking van het andere middel op den bodem van het hart ineenvloeit en in het centrum van ons wezen ineensmelt, heeft de roeping haar bedoeling uitgewerkt en is het in den zondaar gekomen tot bekeering.

Men mag dus niet zeggen: »Als iemand nu maar wedergeboren is, en het Evangelie komt nu maar tot hem, *zoo komt hij vanzelf.*" Neen, zóó verstaan wij de medewerking van den wedergeborene in de roeping volstrekt niet. De uitkomst weerspreekt dit dan ook stellig. Of, indien *uitwendige* roeping bij den wedergeborene volstaan kon, vanwaar dan het vreemd verschijnsel, dat een wedergeborene soms jarenlang onder de prediking kan verkeeren, zonder dat hij nog opstaat, tot bekeering komt en Christus over zich laat lichten.

Dit gevoelen dient dus verworpen, en omgekeerd beleden, dat ook bij den wedergeborene de roeping een tweeledige is, en zoowel van buiten door de prediking des Woords, als inwendig door de vermaning en overtuiging des Heiligen Geestes tot hem komt.

De Heilige Geest doet dus in de roeping een *dubbel* werk.

Vooreerst komt Hij met het *Woord*. Met dat Woord, dat God de Heilige Geest zelf voorbereid, geïnspireerd, in schrift vervat, en bewaard heeft. En Hij brengt dat Woord tot u door predikers, aan wie Hijzelf hiervoor de talenten, de bezieling en het inzicht verleent. En Hij leidt deze prediking zóó wonderbaar in het spoor van het ambt en van de historische ontwikkeling der belijdenis, dat ten laatste de prediking des Woords juist in dien vorm uitkomt en die gestalte aanneemt, waarin ze u treffen en winnen kan.

Hierin is een gansch mysterieuze leiding van den Heiligen Geest.

Een prediker zal van achteren hooren, dat onder zijn prediking in die kerk, in dat uur, deze of die uitverkorene tot doorbreking is gekomen. Toch had hij het er niet op toegelegd. Vaak kende hij dien persoon niet eens van aangezicht. Veel min wist hij iets af van zijn zielstoestand. En toch desniettemin heeft, zonder dat hij dit wist, God de Heilige Geest nu zijn gedachten zóó geleid, en zóó zijn woord bestuurd, misschien zelfs zijn blik op zulk een manier gericht, dat zijn zeggen in verband met het inwendige werk des Geestes voor dien persoon het eigenlijke en concrete Woord van God wierd. Vandaar, dat men zoo vaak hoort zeggen: »Dat was op mij gepreekt!" En dit is ook zoo. Mits men maar wel vatte, dat het niet door den leeraar op u gepreekt was. Och, die dacht niet eens aan u. Maar, wel dat het op u gepreekt was door den Heiligen Geest. Want die dacht wel aan u, en had het juist voor u zoo besteld, op u alzoo gewerkt.

Laat alle bedienaren des Woords daarom toch uiterst voorzichtig zijn met zich ook maar in het allergeringste te verheffen op bekeeringen, die onder hun dienstwerk plaats grepen.

Als de visscher uitgaat en zijn net in de zee werpt en dagenlang niets vangt, maar eindelijk, eindelijk een net vol visch op zijn schip trekt, is dat dan een oorzaak voor dat net om zich te verheffen? Of is het niet hetzelfde net, dat eerst telkens leeg naar boven kwam, en daarna zoo bijna scheurde van de menigte der visschen?

Al zulk spreken, alsof hier iets ten voordeele van den prediker uit bleek, is tegen de Schrift. Er kunnen twee predikers zijn, de eene een zeer gefundeerd man, de andere zeer licht getimmerd, en dat toch de eerste in zijn kerk geen bekeering ziet komen, en de andere roemt op veel zegen. Daar is en blijft de Heere vrijmachtig in. De zwaargewapende voorvechters in Sauls leger dringt Hij op zij en de schier ongewapende David velt den Goliath. En al wat een prediker dus heeft te bedenken is maar, hoe hij in gehoorzaamheid aan zijn Heere het Woord zal bedienen, de uitkomst nu voorts aan Hem overlatende. En geeft God de Heere bekeeringen, en fluistert Satan hem in: »Wat kostelijke prediker zijt gij toch, dat gij al die menschen bekeeren mocht!" dan heeft hij te zeggen: »Ga achter mij, Satan!" en eere en lof te geven *al'een aan den Heiligen Geest.*

Maar als dan nu op die wijs, en in zulk een brandpunt des levens, het Woord des Evangelies aan een wedergeborene gepredikt wordt, dan blijft het niet bij die eerste zorge van den Heiligen Geest, om het Woord op *die* wijs, onder *die* omstandigheden, in *dien* toon en op *dat* oogenblik tot hem te doen komen, maar dan paart zich daaraan een tweede zorge van den Heiligen Geest, om dit alzoo tot hem gekomen Woord nu ook in hem door te laten dringen en tot in het centrum zijns levens zijn werking te laten doen.

Deze tweede zorge nu bestaat allereerst daarin, dat de Heilige Geest zijn natuurlijk *inzicht*, zijn natuurlijke wakkerheid en zijn natuurlijke verbeelding alzoo verheldert en werken doet, dat het gemeene begrip van het hem toegesproken Woord er bij hem ingaat, en hij alsnu vat en doorziet, wat in dit Woord tot hem komt.

Maar hierbij blijft het niet, want dit heeft veelszins ook de schijn-geloovige. Voorzóóver schiet het zaad des Woords op ook bij hem, die op steenachtigen bodem of in doornen bezaaid is.

Er komt daarom bij de *verlichting* van zijn verstand, dat is die wondere begaving, waardoor hij nu niet alleen den gemeenen zin van het tot hem komend Woord verstaat en doorziet, maar nu ook bespeurt en ontwaart, dat dit Woord *van Godswege* tot hem komt; merkt en inziet, dat het hemzelf *in zijn bestaan* raakt en veroordeelt; en hem alzoo door doet dringen tot die diepe kern en dien scherpen prikkel van dit Woord, waardoor in hem komt *overtuiging.*

Terwijl dan eindelijk deze »*overtuiging*", die, even vluchtig opkomend, weer weg zou willen, door den Heiligen Geest zoo strak en lang wordt aangehouden, tot eindelijk de prikkel, of wil men, de scherpte van het mes hem door de dikke huid door is, en de zweer zich opent en de etter afvloeit. Dit is een zeer wondere werking in den geroepene. Het gemeene *inzicht* legt hem de zaak voor; de *verlichting* ontsluit hem, wat erin en erachter zit; en de *overtuiging* eindelijk zet de scherpte van het tweesnijdend zwaard vlak op zijn hart. Dan echter neigt onze ziel om voor die scherpte terug te schrikken; liefst niet de overtuiging te laten doorsnijden; en het resultaat is, dat ze langs ons af zou glijden. Maar dan treedt de Heilige Geest weer werkzaam op, en houdt die overtuiging aan, en drukt ze in ons in, en drijft ze zóó machtig in ons, tot eindelijk de sneê erdoor gaat, en het effect er is.

Doch ook daarmeê is de zaak *der roepinge* nog niet voleind.

Niet alleen toch, dat de Heilige Geest uitwendig de roepinge tot ons brengt in den voor ons noodigen vorm; en voorts in onzen eigen persoon het inzicht, de verlichting en de overtuiging teweegbrengt; maar zoodra dit doel bereikt is, grijpt Hij nu ook den *wil* aan. Niet om met geweld dien wil om te buigen, gelijk de hoefsmid een staaf ijzer met zijn sterken arm kromt; neen, maar door dien wil inwendig van stram en stroef *buigzaam* en *teeder* te maken.

Dit nu zou de Heilige Geest in den onwedergeborene niet kunnen doen. Maar is iemand eenmaal wedergeboren, en is de grondslag voor al deze verdere genadewerkingen eenmaal in iemand gelegd, welnu dan bouwt de Heilige Geest nu ook op dien eens gelegden grondslag voort; of wil men met een ander beeld, dan trekt de Heilige Geest uit die eens gelegde kiem de verdere vezels naar buiten.

Het komt dus niet vanzelf uit de kiem voort, maar de Heilige Geest *trekt het er uit.*

Een graankorrel of maiskorrel, in uw lessenaar ergens weggelegd, blijft

een dorre maiskorrel. Maar komt nu bij die maiskorrel de warmte bij, gaan de stralen der zon erover, en vindt zij een bodem om in te dijen, dan ja, is het die warmte, die de vezelen er uithaalt en ze doet uitschieten.

En zoo nu ook is het hier.

De levenskiem in ons zou op zichzelf niets doen, niets werken, maar dor blijven liggen; en eerst als nu de Heilige Geest op die levenskiem de heerlijke, koesterende stralen van de zon der gerechtigheid laat spelen, dan komt het tot ontkieming en is het alzoo de Heilige Geest, die de vezelen en den halm en de airen er uittrekt.

Dit overbuigen van den wil is derhalve een opwerken uit de ingeplante levenskiem van zulk een teederheid, zulk een beweging en zulk een neiging, dat de wil, die eerst stram was, buigzaam worde, en de wil, die eerst links wou buigen, naar rechts worde getrokken.

Wat door de »overtuiging" in ons was gekomen, wordt dan door deze laatste acte van *overbuiging* ook in onzen wil ingedragen, zoodat we het alsnu ook zelf zoo en niet anders willen, en het resultaat of de uitwerking van deze wilsdaad is alsnu, dat ons ik zijn ik prijsgeeft, en Gode de eere geeft, die Hem als God toekomt.

Zoo wordt het dan in die ziel »liefde."

Die echte, teedere, geheimzinnige liefde, waarvan de verrukking heel ons leven lang in ons natrilt.

En hiermeê is dan in heel zijn omvang dit goddelijk werk der roeping uitgelegd.

Ze komt alleen toe aan den uitverkorene. Ze is onwederstandelijk en niemand kan haar keeren. En ook, zonder haar is nooit één enkel zondaar overgegaan uit het bitter van den *haat* tot het zoet der *liefde*.

Valt nu deze roeping met de wedergeboorte bijna in hetzelfde oogenblik des tijds saam, dan schijnt het wel, dat beide één zijn, en ze zijn dit ook voor ons bewustzijn, maar feitelijk zijn ze toch onderscheiden.

Hierin onderscheiden, dat de wedergeboorte buiten ons *verstand* en onzen *wil* omgaat, ons overkomt en in ons gewrocht wordt, zonder eenig toedoen of eenige medewerking onzerzijds.

Terwijl bij de roeping daarentegen ons verstand en onze wil zelf in beweging geraken, zoodat we *hooren* met het uitwendig en met het inwendig oor, en met den overgebogen wil in onszelf *willen* uitgaan naar het licht.

XXIX.

HET ZICH BEKEEREN VAN WIE KOMT.

Bekeer mij, zoo zal ik bekeerd zijn.
Jeremia 31 : 18.

Nadat nu een uitverkorene alzoo ten eerste wedergeboren, en ten tweede krachtdadiglijk geroepen is, *bekeert hij zich.*

Een wedergeborene, maar die nog niet krachtdadiglijk geroepen is, kan nog in onbekeerden staat blijven voortleven, maar een die metterdaad krachtdadiglijk geroepen wierd, kan dit niet.

Integendeel, zijn vast en stellig antwoord op de roeping bestaat juist daarin, dat hij luistert; zich alsnu omkeert op zijn weg; zich toekeert naar het Volzalige Wezen, waarvan hij afgekeerd was; en alzoo in vollen zin tot *bekeering* komt.

Eerst bij de bekeering verkrijgt dus de medewerking van den begenadigde een meer geteekend en lichter waarneembaar karakter. Er was geen medewerking in de wedergeboorte; nog slechts een begin van medewerking in de roeping; tot doorbreking komt deze medewerking eerst in de eigenlijke bekeering.

Als de Heilige Geest iemand *wederbaart*, is het een *Effatha*, dat wil zeggen, dan opent Hij hem het oor. Als de Heilige Geest iemand krachtdadiglijk *roept*, spreekt Hij in dat geopende oor, dat alsnu meêwerkt door den klank van het roepen op te vangen en dus te luisteren. Maar als de Heilige Geest iemand daadwerkelijk *bekeert*, vloeit 's menschen daad met de daad des Heiligen Geestes saam, en heet het zoowel: »De ongerechtige man verlate zijnen weg *(hijzelf) en bekeere zich tot den Heere*, en Hij zal zich zijner ontfermen", alsook op een andere plaats: »De wet des Heeren is volmaakt, *bekeerende de ziel.*

Toch is het opmerkelijk, en hierop dient gewezen, dat in de Heilige Schrift bijna *honderd-veertig*maal van bekeering sprake is, als zijnde een daad des menschen, en slechts *zes*maal, als zijnde een daad van den Heiligen Geest.

Aldoor heet het in de Heilige Schrift: »Bekeer gij u tot den Heere Heere!" »Bekeer u toch van uwe booze wegen." »Bekeert u, gij afkeerige kinderen." »De zondaars zullen zich tot U bekeeren." »Bekeer u en doe de eerste werken" enz. Terwijl de bekeering als daad van den Heiligen Geest slechts voorkomt in Ps. 19 : 8: »De wet des Heeren is volmaakt, bekeerende de ziel;" in Jeremia 31 : 18: »Bekeer mij, zoo zal ik be-

keerd zijn"; in Hand. 11 : 18, dat God ook aan de heidenen »de bekeering *gegeven* heeft"; in Rom. 2 : 4 : »Dat de goedertierenheid Gods u tot bekeering *leidt*"; in 2 Tim. 2 : 25 : »Of God hun te eeniger tijd bekeering *gave*"; en in Hebr. 6 : 6, »dat het onmogelijk is dezulken *te vernieuwen* tot bekeering".

Op deze omstandigheid lette men. Immers wanneer de bekeering in de Heilige Schrift zoo uiterst zelden als daad van den Heiligen Geest voorkomt, en zoo bijna altoos als daad van den wedergeborene zelven wordt voorgesteld, dan dient ook de prediking deze juiste verhouding in het oog te houden; en gaan dus mis al zulke predikers, die veel over bekeering spreken, maar schier altoos in lijdelijken beschouwenden zin, en die den moed en de vrijmoedigheid missen, om het hun hoorderen aan te zeggen, dat het *hun* plicht is, dat *zij* zich bekeeren.

Dat schijnt dan hoog-vroom, maar het is metterdaad tegen de Heilige Schrift ingaande. En toch is het volkomen natuurlijk, dat men dit zeggen: »*Gij* moet *uzelven* bekeeren", niet aandurft, zoolang men wedergeboorte en bekeering nog verwart.

Dan toch leidt de stelling: »*Gij* moet *u* bekeeren!" onmiddellijk van de vrijmacht Gods af en doet het voorkomen, alsof een doode zondaar toch eigenlijk nog iets kan. En zoo komt het dan, dat predikers, die zeer terecht van Gods souvereine vrijmacht niet willen aflaten en ook van den volstrekten dood des zondaars niets willen afdoen, bang zijn, om »op het doode hout te slaan", gelijk men het noemt, en deswege de bekeering wel aan hun hoorders *toebidden*, maar ze niet in den naam des Heeren van hen durven *eischen*.

Er mag noch van Gods souvereine vrijmacht, noch van den volstrekten dood des zondaars ook maar iets, hoe gering ook, af. En elk roepen tot bekeering, dat tot iets dergelijks strekken zou, dient als Pelagiaansch afgewezen en bestreden.

Maar leert men nu, gelijk onze beste gereformeerde godgeleerden en met name onze groote Gijsbert Voetius leerden, dat de souvereine vrijmachtige God den zondaar eerst zoo dood als een lijk vindt; hem alsdan zonder eenig toedoen zijnerzijds wederbaart en het geloofsvermogen inplant; daarna hem in het geopende oor zoo toeroept, dat hij luistert; en dat op die roepstem niet de zondaar, maar de *weder*geborene opstaat en zich bekeert van de duisternis tot het licht, dan vervalt dit bezwaar algeheellijk.

Dan toch blijft de zondaar in de eerste genade volstrekt lijdelijk, en werkt hij alleen in de tweede genade, niet uit zijn natuur, *maar uit de vrucht der eerste genade* meê; en kan men dus zeggen: »Dat een zondaar

zich bekeert, is algeheellijk uit den Heiligen Geest, die én de kracht om te luisteren én de kracht om op te staan den dooden zondaar instortte, én alsnu in de bekeering deze kracht zoolang in hem prikkelt, tot ze overga in activiteit.

Intusschen lette men er wel op, dat van de bekeering in de Heilige Schrift lang niet altoos als van *zaligmakende* bekeering gesproken wordt. Op heel den weg des heils wordt het echte zaligmakend werk verzeld van een onwezenlijke schijngestalte. Naast het zaligmakend geloof loopt het *tijdgeloof*; naast de krachtdadige roeping de *gemeene* roeping, en zoo ook, naast de zaligmakende bekeering loopt de *gemeene* bekeering.

Een mensch bekeert zich in zaligmakenden zin maar één enkel maal in heel zijn leven, zonder dat deze daad van bekeering zich ooit herhalen kan. Is men eenmaal overgegaan uit den dood in het leven, dan *is* men ook levend, en gaat nooit weer naar den dood terug. Het verderf is geen stroom met vele bruggen overbrugd, zoodat een kind van God met eindelooze slingeringen nu eens over het ééne bruggetje naar den kant van het leven en dan weer over een volgend bruggetje van den kant van het leven naar den kant van den dood terug zou keeren.

Er is over den breeden stroom, die tusschen het leven en den dood heenvloeit, *maar één brug*, en die brug kan men slechts éénmaal over, want teruggaan is voor wie er eens over was, onmogelijk. Dat wordt hem belet. En al trekken alle machten hem weer terug, God is sterker dan alle machten, en uit zijn hand rukt ons niemand.

Zaligmakende bekeering, bekeering in eigenlijken zin grijpt dus slechts *eenmaal* in ons leven plaats. Wat *achter* die gebeurtenis ligt, is wedergeboorte en roeping, wat *daarna* komt rechtvaardiging, heiligmaking enz. Maar de bekeering als zoodanig grijpt slechts éénmaal in één enkel moment des tijds plaats. Het is het verzetten van den spil van ons leven, die, eens verzet, dan nu ook anders staat. Eenmaal bekeerd, dan wandelen we aan een anderen kant van den levensstroom. Overdoen van deze bekeeringsdaad is ondenkbaar.

We spreken dit zoo kras en duidelijk uit, omdat ook op dit punt de zielen zoo vaak op het dwaalspoor worden gebracht. Niets toch gewoner, dan dat men tegenwoordig zeggen hoort: »Uw bekeering is geen daad van een enkel oogenblik, maar een levensdaad, die zich telkens repeteert, en wee hem, die niet elken dag van zijn leven zich opnieuw bekeert!"

En dit zeggen nu gaat ganschelijk feil.

Men verwarre toch onze taal niet.

Al *groeit* een kind na *geboren* te zijn nog twintig jaar lang, eer het

zijn vollen wasdom heeft bereikt, daarom wordt het toch maar *eens* »geboren", en heet noch de *ontvangenis* en de *dracht*, die erachter liggen, noch de *groei*, die erna komt, »*geboorte*".

En zoo ook eerbiedige men hier de vastgestelde grens.

Het is volkomen waar, dat er iets achter de »bekeering" ligt, maar dit heet dan ook geen »bekeering", maar »wedergeboorte" en »roeping". En ook, het is volkomen waar, dat er iets na de »bekeering" komt, maar dit is de »heiligmaking".

En nu kan men zeer zeker het woord »bekeering" ook wel bezigen van de »weeropklimming uit inzinking" bij het reeds bekeerde kind van God, en gaat zeer zeker de Heilige Schrift ons hierin voor, maar in zulk een geval is nooit de zaligmakende bekeeringsdaad bedoeld, maar óf een voortzetten van het eens begonnen werk, óf een terugkeer, niet uit dood en verderf, maar van tijdelijke afdwaling.

Om het juist te onderscheiden, heeft men dan ook op vierderlei gebruik van het woord »bekeering" in de Heilige Schrift te letten.

In zijn algemeensten zin beduidt bekeering een laten varen van goddeloosheid en zich schikken tot ingetogenheid. Zoo wordt er van de Ninevieten in Jona 2 : 13 gezegd: »God zag hunne werken, dat ze zich bekeerden", terwijl toch wel niemand beweren zal, dat al deze Ninevieten uitverkoren waren, en hoofd voor hoofd tot zaligmakende bekeering zijn gekomen.

In enger zin doelt »bekeering" op »zaligmakende bekeering", gelijk in Jes. 55 : 7: »De goddelooze verlate zijn weg en de ongerechtige man zijne gedachten, en hij bekeere zich tot den Heere, en Hij zal zich zijner ontfermen, en tot onzen God, want Hij vergeeft menigvuldiglijk."

In weer anderen zin wordt door het »Bekeert u" aangewezen, dat we ook na bekeerd te zijn, dit beginsel van onze bekeering hebben toe te passen op elke levensverhouding. Zoo zal een bekeerde nog een tijdlang in onderscheidene verkeerde aanwensels volharden, en voortgaan in ongoddelijke gewoonten, tot van lieverleê zijn oog ook voor het slechte van deze gewoonten openga, en hij zich achtereenvolgens nu van dit, dan van dat boos aanwensel bekeere. Zoo in Klaagl. 18 : 30: »Bekeer u van *al* uw overtredingen."

Terwijl eindelijk in de vierde plaats ook van bekeering van reeds eenmaal bekeerden in zulk een zin gesproken wordt, dat ze terug hebben te keeren tot hun eerste liefde, na veel verkoeling of verslapping in het geloof. Zoo bijvoorbeeld in Openb. 2 : 5: »Gedenk dan, vanwaar gij uitgevallen zijt, en bekeer u en doe de eerste werken."

Kort saamgevat dus 1°, een bekeering als van de Ninevieten; 2°, een

bekeering, die zalig maakt; 3°, een bekeering, die het eens ontvangen licht in wijder kring laat stralen; en 4°, een bekeering, waardoor men terugkeert tot zijn zaligmakende bekeering.

Nu laten we in dit verband de drie overige bekeeringen natuurlijk glippen, en bepalen ons uitsluitend tot die bekeering, die zaligmakend is, en aangaande haar nu zij het volgende opgemerkt.

1°. Deze zaligmakende bekeering is niet een daad van den wedergeborene, waartoe *hij uit zichzelven komt.* Deed de Heilige Geest niets dan een zondaar weder*baren*, dan zou er niet vanzelf weder*keering* uit volgen. Zelfs mag niet gezegd, dat wel de Heilige Geest den wedergeborene roept, maar dat de wedergeborene en geroepene nu dan toch uit zichzelf komt. Want al zulke voorstelling doet tekort aan de eere van het werk van den Heiligen Geest.

En daarom sta ook hier duidelijk op den voorgrond, dat, gelijk op de geheele linie van het genadewerk de Heilige Geest *steeds de eigenlijke Werker is*, zoo ook op dit punt van die lijn de eigenlijke werking van den Heiligen Geest uitgaat.

Beschouwt, bewondert en eert men dus het werk van den Heiligen Geest, dan moet wel terdege beleden, dat er een werk van den Heiligen Geest in de *wedergeboorte*, een werk van den Heiligen Geest in de *roeping* is, maar ook zeer zeker een werk van den Heiligen Geest in de eigenlijke *bekeering*.

Gelijk geen onzer eigenlijk bidden kan gelijk het behoort, zonder dat de Heilige Geest in ons bidt met onuitsprekelijke verzuchtingen, zoo ook kan geen enkel wedergeborene en geroepene zich ook bekeeren gelijk het behoort, tenzij de Heilige Geest hem daartoe bewerke, erbij inwerke en het werk voleinde.

Nooit is het genadewerk als een groeien van de plant, zoodat het *vanzelf* in den zondaar gedijen zou.

Neen, er is in Gods kind inwoning van den Heiligen Geest, zoo hij Gods tempel wierd. En die inwoning duidt er juist op, dat er niets, niets in of door den wedergeborene geschiedt, of het geschiedt al in de gemeenschap, onder de aandrift en door de bezieling van den Heiligen Geest.

Er wordt dus bij de wedergeboorte niet een leven ingeplant, dat nu voortaan, buiten den Heiligen Geest en den Middelaar, als een geïsoleerd levenskiempje in onze ziel zou indringen en wortel schieten. Maar die levenskiem wordt van seconde tot seconde door den Heiligen Geest gedragen, gehouden, besproeid en gekoesterd, en alzoo tot leven gemaakt, te weten, tot leven gemaakt uit den Christus.

En gelijk wij menschen dus wel *spreken*, maar toch nooit spreken

kunnen, of de *lucht* moet om ons heen en ter onze beschikking zijn, en de bewegingen van onze longen en van onze spraakorganen moeten door de inwendige werking der Voorzienigheid in gang worden gehouden, — zoo ook kan een mensch, die wedergeboren wierd, uit dat nieuwe leven alleen in zóóverre spreken en handelen, als de Heilige Geest dat nieuwe leven in hem draagt, ophoudt en met zijn heiligen adem bezielt.

Als dus de Heilige Geest een wedergeborene roept, en op dat roepen de wedergeborene zich bekeert, dan is er niets, hoe gering ook, in de wilsdaad van den wedergeborene, waardoor hij overgaat, of dit alles is gedragen, geprikkeld en bezield door den Heiligen Geest.

2°. Deze zaligmakende bekeering is, voorzoover zij bekeering is, tevens bewuste, gewilde levenskeus en levensdaad van den wedergeborene en geroepene.

Als ik spreek, is mijn spreken wel, wat den inhoud aangaat, geïnspireerd door iets buiten mij, en is de lucht, waarmeê ik spreek wel lucht van buiten, en is de levensbeweging van onze spraakorganen wel gedragen door de voorzienige werking Gods, maar desniettemin *ben ik het toch, die spreekt.*

En in veel sterker zin nu werkt de Heilige Geest al zijn werking bij de bekeering derwijs op de raderen en veeren van 's menschen herboren persoonlijkheid, dat het alles door zijn *ik* heengaat.

Er is menig werk van den Heiligen Geest, dat buiten ons ik omgaat, zooals het onder anderen, om een kras voorbeeld te noemen, bij Bileam was. Maar in de bekeering is dit niet zoo. Dan doet de Heilige Geest niets, of Hij doet het *door onszelven,* wil niets, of Hij brengt het *in onzen wil,* en beweegt niets, of de beweging gaat door het organisme van *ons eigen wezen.*

Gevolg hiervan is, dat tot den mensch dient gezegd: »Bekeer gij u!"

Niet alsof *hij alleen* het doen moest. Dat ware geestelijke onzin en volslagen ongerijmdheid. Neen, maar in een zin, als waarin een leeraar tot zijn leerling zal zeggen: »Spreek!" — al weet hij zeer goed, dat deze leerling niet *kan* spreken, of Gods voorzienigheid moet hem hiertoe op hetzelfde oogenblik bekwamen.

En zoo nu ook is het hier.

In het nieuwe leven is ons ik volstrekt afhankelijk van den Heiligen Geest, die in ons woont en inwonende ons bewerkt. Maar als iemand zich nog bekeeren moet, heeft hij voor die inwoning nog geen oog. Hij

weet er nog niets van af. Hij weet nog niet, of hij wedergeboren is. En het zou dus volkomen doelloos zijn, met zulk een mensch daarover te gaan spreken.

Tot hem moet dus alleen gezegd: »Gij moet u bekeeren." Werkt nu de Heilige Geest onder dat zeggen, dan *zal* zulkeen zich ook bekeeren; zoo *niet*, dan blijft hij onbekeerd. Maar gebeurt het eerste, en komt hij tot bekeering, dan zal hij niet roemen, noch pochen, noch zeggen: »*Ik heb mij bekeerd!*" — maar dankbaar op de knieën vallen en roemen dat heerlijk werk van den Heiligen Geest, *waardoor hij bekeerd wierd.*

In die twee schuilt dus het kenmerk van het echte.

Vóór de bekeering tot iemand zeggen: »*Gij moet u* bekeeren!" — en als de bekeering plaats greep met den bekeerde op de knieën om *alleen* den Heiligen Geest de eere te geven.

Niet, men versta dit wel, alsof we vreezen zouden, dat men door anders te doen, iemand van de bekeering zou af houden.

Zulk een bedenking verstaan we niet.

Gods werk, het werk van den Heiligen Geest gaat altoos krachtdadiglijk door, en er is niemand, die Hem kan weerstaan.

Op gansch den weg van Gods heerlijk genadewerk stormt de mogendheid des Heeren allen tegenstand voor zich weg, dat alle verzet smelt als was, en alle berg van hoogheid vervliet voor zijn aangezicht.

Daarvoor dus nimmer vreeze.

Geen traagheid of geen plichtverzuim, van wien ook, kan ooit eenig uitverkorene verhinderen, dat hij niet te zijner tijd in het leven zou worden overgezet.

Maar er is hier een *verantwoordelijkheid* voor den prediker, voor den leeraar, voor de ouders en voor voogden.

En met het oog daarop nu zeggen we: »Om vrij uit te gaan, hebt ge aan een iegelijk de bekeering *als zijn schuldige plicht* voor te houden; en om vrij voor uw God te staan, hebt ge *na* elke bekeering Hem, die het alleen in en door zijn schepsel werkt, te danken."

ZESDE HOOFDSTUK.

DE RECHTVAARDIGMAKING.

XXX.

DE RECHTVAARDIGMAKING.

> En worden om niet gerechtvaardigd uit zijne genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is. Rom. 3 : 24.

Onze Heidelberger zegt, dat de waarachtige bekeering des menschen uit *twee* stukken bestaat, te weten de »afsterving" van den ouden en de »*opstanding*" van den nieuwen mensch. Let op dat laatste. Ook de Heidelbergsche Catechismus zegt dus niet, dat de nieuwe mensch eerst met de bekeering is *ontstaan*, maar dat het reeds vroeger aanwezig zijnde leven in de bekeering eerst tot *opstanding* is gekomen. Wat nu op zal staan, dient vooraf reeds aanwezig te zijn. Hoe zou het anders ook kunnen opstaan?

Zoo blijve het dan bij de breedvoerig toegelichte uiteenzetting, dat de wedergeboorte achter de bekeering ligt, en dat de aldus »wedergeborene" eerst door de krachtdadige »roeping" tot eigenlijke »bekeering" komt.

Maar is dit nu duidelijk en doorzichtig, dan behooren we thans dezen gedachtengang ook als afgesloten te beschouwen, en alsnu over te gaan tot een geheel andere gedachte, die er wel bijhoort en er wel evenwijdig meê loopt, maar zich toch langs een geheel andere lijn beweegt, we bedoelen die *der rechtvaardigmaking*.

In de Heilige Schrift staat dit denkbeeld van »rechtvaardigmaking" zelfs beslist op den voorgrond, bekleedt de eerste plaats, en wordt voorgesteld als voor den zondaar hoofdzaak.

»Ze hebben allen gezondigd en derven de heerlijkheid Gods, en worden om niet *gerechtvaardigd* uit zijne genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is."

»Wij dan, *gerechtvaardigd* zijnde door het geloof, hebben vrede bij God door onzen Heere Jezus Christus."

»Die overgeleverd is om onze overtredingen en opgewekt om onze *rechtvaardigmaking*."

»Die ons van God geworden is wijsheid van God, *rechtvaardigheid*, heiligmaking en verlossing."

En niet alleen, dat *de Heilige Schrift* op dit stuk zoo sterk dringt, maar ook het pit onzer *Reformatie* schuilt juist daarin, dat ze tegenover de »verdienstelijke werken" van Rome dit stuk der »rechtvaardigmaking" weer kras en beslist heeft overgesteld. »Rechtvaardiging alleen door het geloof" was het shibbôleth onzer toenmalige geloofshelden. Luther voorop!

En toen nu in onze eeuw nogmaals een eigengewerkte heiligmaking als de eigenlijke kracht ter verlossing op den voorgrond trad, was het Kohlbrügges niet geringe verdienste, dat hij nogmaals, zij het ook eenigszins minder veelzijdig dan de Hervormers, dit stuk der rechtvaardigmaking weer met doordringenden ernst op de consciëntie der Christenheid bond. Iets wat, voor den ouden stam der gereformeerden overbodig, daarentegen zeer van pas kwam in de kringen, waar men een losser tuil van waarheid vlocht en het rechtsbesef had laten verzwakken. Ten deele reeds in ons land, maar vooral buiten onze erve. In Zwitserland en Bohemen zijn er tal van groepen, die eigenlijk weer eerst door Kohlbrügge van het onmisbare der rechtvaardigmaking hebben gehoord.

Zóó ver verliep het hier te lande door de gunste onzes Gods gelukkig niet, en terwijl de ethische richting dit stuk der leere bijna uit beginsel prijsgaf, stonden en staan de gereformeerden ook te dezen principieel tegenover hen, om met alle kracht, en zoo luide het slechts doenlijk is, tegen een versmelten van de rechtvaardigmaking in de heiligmaking te waarschuwen.

En vraagt men dan, waardoor dan nu eigenlijk de *rechtvaardigmaking* eenerzijds van de »wederbaring, roeping en bekeering" anderzijds onderscheiden is, dan moet hier alle gewicht vallen op het begrip van *recht*.

Recht regelt verhouding tusschen den een en den ander.

Waar er slechts één is, ontstaat geen recht, eenvoudig omdat er geen verhouding te regelen valt.

Recht is dus altoos, óf recht van den eenen mensch tegenover den anderen, óf recht van God op den mensch, en het is in den laatsten zin, dat hier het recht bedoeld wordt.

De Heere is onze Wetgever, is onze Rechter, is onze Koning.

Hij is dus de volstrekte Souverein, die én als Wetgever het recht voor en over ons vaststelt, én als Rechter ons bestaan en doen keurt, én als Koning ons beloont of straft.

En zoo springt dan het verschil tusschen rechtvaardigmaking en wedergeboorte reeds hiermeê terstond in het oog. Wedergeboorte toch, roeping en bekeering handelen van hetgeen ons *bestaan* als zondaar of herborene aangaat, maar rechtvaardigmaking handelt van de *verhouding,* waarin we, hetzij als zondaar, hetzij als herborene, tegenover den Heere onzen God zijn geplaatst.

Zoolang ik het recht erbuiten laat, is de zondaar eigenlijk weinig anders dan een kranke, een besmette, een verdorvene, één, in wien bederf insloop; en wordt hij nu herboren, dan wordt hij beter, dan wijkt die smet, dan wordt dat bederf gestuit en komt er opleven. Maar dat alles raakt alleen dien persoon zelf, hoe hij is, en welk vooruitzicht zich voor hem opent.

Maar het gaat buiten recht om.

En recht komt er dan eerst in, als ik in dien zondaar een mensch zie, die niet over zichzelven te zeggen heeft, maar over wien *een ander* heeft te zeggen.

Hierin en hierin alleen ligt al het verschil.

Is de mensch mij de hoofdzaak, zoodat het mij er maar om te doen is, om dien mensch beter te maken en dien mensch uit zijn ellende te redden, dan blijft God Almachtig op heel uw weg de ingeroepene, te hulp komende, en straks betaalde en met veel dankzegging weder ontslagen Geneesmeester. Naar recht vraag ik dan niet. Zoo ik dan maar heiliger ben gemaakt, is alles in orde. Natuurlijk liefst *vol*maakt.

Maar zie ik eenmaal scherp en vast in, dat die mensch *niet* zichzelven toebehoort, maar toebehoort aan *een ander,* zie, dan komt de zaak geheel anders te staan. Dan toch kan die mensch niet meer *zijn*, die hij wil, en *doen*, wat hij wil, maar is het door dien andere voor hem bepaald, wat hij zijn en doen *moet.* En doet hij dat nu niet of is hij zoo niet, dan stelt dit hem als overtreder schuldig. Schuldig, én daardoor, dat hij in opstand kwam, én daardoor, dat hij overtrad.

Een zondaar is dus heel iets anders, al naar gelang ik in Gods souvereiniteit geloof of wel den mensch op zichzelven beschouw. En dezelfde zondaar, die anders als een aangestoken en besmet persoon in zijn doodelijke krankheid eigenlijk een voorwerp van deernis en medelijden wordt, tegen wien men geen hard woord zeggen durft, diezelfde zondaar wordt een schuldige overtreder, zoodra ik hem beschouw als één, die aan

God toehoort en onder God stond, en nu aan God ontstal, wat aan zijn God toekwam en nog altoos toekomt.

Zelfs bij een beest kan men dat voelen.

Als ik op de prairiën van Amerika den lazzo slinger, en in dien strik een paard vang, dat in het wild omsprong, dan zal het mij niet in den zin komen, dit paard om zijn wildheid *te straffen,* en al mijn bedrijf zal zijn, om dat paard te dresseeren en tam te maken en af te richten.

Maar kom ik op den rijweg een wilddravend paard tegen, dat den teugel op den nek voortholt en de stijgbeugels om zijn lenden slaat, en lukt het mij, dit wilde dier te vangen, dan moet dat paard wel terdege *gestraft.* Want dat paard was ondeugend. Het wierp zijn ruiter af. En terwijl het gestuurd moest worden, koos het zelf zijn eigen gang te gaan. En daarom krijgt zulk een paard dan een duchtige kastijding.

En veel sterker nu geldt dit van den mensch.

Komt een mensch in een wilde vlaag der zonde aanloopen, dan weet ik, dat dit een mensch in opstand is, één, die zich verzet heeft, die den teugel stukrukte en zijn ruiter afwierp, en nu voortholt in roekeloos verzet.

En daarom moet zulk een zondaar niet maar beter gemaakt, maar *gestraft.* Er moet niet maar *medisch*, maar er moet zelfs vóór alle dingen *juridisch* met hem gehandeld.

Een zondaar heeft, afgescheiden van zijn ziekte, kwaad gedaan; hij deugt niet; hij schond het recht; hij moet gestraft worden.

Stel dus eens voor een oogenblik, dat de zonde *niet* 's menschen persoon had aangetast en dus *geen* bederf in hem had gebracht, maar hem als mensch intact had gelaten, — nu, dan zou er natuurlijk geen wedergeboorte, geen genezing, geen opstanding, geen heiligmaking voor hem noodig wezen; maar desniettemin zou hij stipt en strikt gehouden moeten worden onder de wrake van het recht.

Juridisch moet dus de zake des menschen voor zijn God genomen. Schuw dit woord niet. Sta er veeleer op, dat dit woord zoo kras en sterk doenlijk worde uitgesproken. Dat moet, en moet te sterker, juist omdat men zoo lange jaren op dat *juridische* gesmaald heeft, en aan de gemeente heeft diets gemaakt, dat dit *juridische* er minder toe deed, en eigenlijk een Gode onwaardige voorstelling was, en dat het er maar op aankwam om *vruchten der bekeering voort te brengen.*

Fraaie leer, die uit de binnenkamer der philosophie allengs de wereld

is ingeschoven. De leer, alsof de zedelijkheid eigenlijk alle recht in zich besloot en verre boven het recht stond. Het recht hoogstens een lagere levensuiting voor de ruwere tijden en ruwere personen, maar voor onze ideale eeuw en voor de ideale ontwikkeling der menschheid en der enkele personen van minder aanbelang, ten deele zelfs hinderlijk, en dus vooral niet toe te laten in die hooge, heilige en teedere betrekking, die tusschen God en den mensch bestaat.

Vrucht van die verpeste philosophie is, dat thans dan ook tamelijk wel het *rechtsbesef* in Europa uitteert. Bij de Aziatische volkeren leeft het feitelijk thans dieper en krachtiger dan bij ons. Macht gaat boven recht. Het recht is nu het recht van den sterkste geworden. En de weelderige kringen, die eerst in hun slapheid van geest tegen dat *juridische* in de theologie hebben geprotesteerd, ontwaren thans tot hun schrik, dat zekere klasse der bevolking al minder eerbied gaat koesteren ook voor het *juridische* in de quaestie van den eigendom. Ook voor het bezit van land en huis en schatten en akkers acht die nieuwe levensopvatting het juridische een min nobel denkbeeld.

Bittere satyre!

Gij, die in uw weelderigen zin begont met het *juridische* tegenover uw God te belachen, en er nu meê gestraft wordt, dat de mindere man dit *juridische* nu ook gaat belachen tegenover uw geld en goed!

Ja, nog verder gaat men, en toen nu onlangs te Parijs een vrouw terecht stond, die publiek in de rechtszaal een man had doodgeschoten, spraken de gezworenen deze moordenaresse niet alleen vrij, maar bracht nen haar zelfs een ovatie. Ook hier, zoo meende men, golden andere motieven, het juridische kwam er niet bij tepas.

In den naam onzes Gods en van het door Hem gestelde recht, vragen we daarom met allen aandrang en zeer dringend, dat de bedienaar des Woords, en een iegelijk in zijn kring, toch helpe en er zich voor inspanne, om met heldere bewustheid, niet half maar heel, zóó beslist en kras, dat het wel indruk moet maken, deze ontbinding van het recht toch te stuiten met alle middel, dat ons ten dienste staat; en met name in de verhouding, waarin een zondaar tot zijn God staat, zoo ernstig en aangrijpend als het slechts kan, het *juridische* weer op den voorgrond te stellen.

Zoodra het juridische er weer inkomt, raakt u weer de prikkel, die de verslapte spieren uwer ziel weer zal doen saamtrekken, en u opheffen uit uw halve bedwelming.

Een mensch, vooral elk lid der Kerk van Christus, moet weer weten, dat hij nu en voor eeuwig *in rechten staat*. Dat hij niet maar zekere

heer of dame N. N. is, neen, maar dat hij en zij elk een mensch, een schepsel zijn, dat *van God is* en waarover *alleen* God de Heere *alles* te zeggen heeft, en die dus schuldig zijn en gestraft moeten worden, als ze niet zijn en niet doen, wat de Heere hun God wil.

En vat ge dat eenmaal goed, dan spreekt het immers vanzelf, dat ge er met wedergeboorte, dat ge er met roeping en bekeering, ja zelfs met algeheele betering en heiligmaking nog volstrekt niet zijt; want dat dit alles wel heerlijk is, en u wel afhelpt van uw smet en bederf, en wel maakt, dat ge voortaan minder de wet schendt, maar nog zelfs van verre de quaestie niet raakt, hoe gij *in rechten* voor uw God kunt bestaan.

Of als er door een bataillon gemuit is, en dat bataillon ging ervan door, en raakte in de knel en verhongerde bijna en stond op het punt van door den vijand opgerold te worden; en de veldheer, dit merkende, zond hulp en redde het muitend bataillon uit de knel ten koste van tien dooden en twintig gewonden, die *niet* gemuit hadden, en hij bracht ze weer, en gaf ze brood, dat ze niet stierven, wat dunkt u, zou het dan daarmeê uit zijn? Of voelt ge niet zeer goed, dat zulk een bataillon, ook na gered en teruggeroepen en teruggekeerd te zijn, nog onverbiddelijk streng zou worden *gestraft* met decimeering?

En als dan nu de mensch aan het muiten sloeg tegen zijn God en in de knel raakte en bijna weg was en omkwam van kommer, en God de Heere zendt nu om ons te redden, en roept ons terug en wij keeren terug, kan het dan ook bij ons daarmeê uit zijn? Of voelt ge dan ook hier niet uitnemend wel, dat dan de strenge straf nog altoos toeft?

Een dief, die inbrak en bij het inbreken moordde en roofde, maar bij het weer uitklimmen zijn been brak, en nu in het hospitaal wierd opgenomen en medisch en chirurgisch genezen wierd en nu een te stijf been heeft, om ooit weer te kunnen inbreken, denkt ge, dat de Nederlandsche rechter dien vrij uit zou laten gaan, en denken: »Hij is nu toch genezen en hij zal 't niet weer doen." Ge weet wel beter! Neen, neen, ook na genezen te zijn, zou men hem voor de rechtbank dagen en hij zou veroordeeld worden en naar een tuchthuis gaan.

En zoo nu ook hier. Omdat wij door onze zonde en overtreding tevens onszelven gewond en ongelukkig gemaakt hebben, en er dus ook medische hulp bij ons tepaskomt, zoudt ge meenen, dat daarom *onzer schuld* niet meer gedacht zou worden?

En waartoe dan zoo ondermijnende denkbeelden onder het volk gebracht? Waarom dan onder den schijn van lieflijkheid een sentimenteel Christendom ingevoerd van den »lieven Jezus!" en »dat wij zoo ziek zijn", en dat de Medicijnmeester daar voorbijgaat, en dat het o,

zoo heerlijk in de gemeenschap met dien heiligen Middelaar zal zijn!

Of ziet men dan waarlijk niet in, hoe geheel deze voorstelling lijnrecht tegen de Heilige Schrift indruischt? Ingaat tegen al wat de Christelijke kerk dusver bezielde en krachtig maakte? Voelt men dan niet, dat zulk een slap en voos Christendom een te week leem is, om er helden voor Gods Koninkrijk uit te kneden?

En merkt men dan niet aan de uitkomst, dat er thans naar dien »lieven Jezus" veel minder menschen getrokken worden, dan vroeger naar *dien Middelaar van het recht,* die voor al onze zonden volkomenlijk betaald heeft?

En als men dan antwoordt: »o, Maar dat leeren ook wij! Verzoening in zijn bloed! Verlossing door zijn dood! Het al voor ons betaald! Kom slechts en hoor onze predikatiën en zing met ons onze liederen!", — dan bidden we den broederen, die zoo spreken, even ernstig te willen zijn.

Want zie, niet hierin schuilt ons bezwaar, alsof ge de »verzoening door het bloed" ontkennen zoudt, maar veeleer daarin, dat ge, door van Gods recht te zwijgen, en te zwijgen van onzen verdoemelijken staat, er tevreden zijn, als de lieden maar naar Jezus komen, het *schuldbesef* laat uitslijten, het waarachtig *berouw* onmogelijk maakt, de *verbrijzeling* der ziel omschept in een soort van ontevredenheid met zichzelf; en juist daardoor de vatbaarheid vermindert om te gevoelen, om te verstaan, om te beseffen, wat »verzoening door het bloed des kruises" *beteekent.*

Verzoening kan ook *buiten het recht* omgaan.

Als twee vrienden, die elkander werkelijk liefhadden, door misverstand van elkaar vervreemd raakten, en in die vervreemding op al verderen afstand van elkaar kwamen te staan, een tijdlang in onmin, veete en zelfs vijandschap geleefd hebben, dan kan men een poging aanwenden, om deze gescheiden en van elkaar vervreemde vrienden weer met elkaar te *verzoenen.*

Die verzoening beoogt dan volstrekt niet altoos den één tot het inzicht te brengen, dat hij het recht des anderen schond. Vaak zelfs is er ganschelijk van geen rechtsschending sprake. Er kan niets in den weg zijn geweest dan oorblazerij, belastering, misverstand en wat niet al.

En zelfs al sloop er rechtsschending in, dan nog doet men vaak het best, als men twee gescheiden vrienden verzoenen wil, met over het gebeurde maar den mantel der liefde te spreiden, de roof niet van de zweer af te halen, en zoo min mogelijk naar het verleden te zien, om schier uitsluitend te zien op wat zal komen.

Gelukt dan zulk een »verzoening", dan is het heerlijk, en dan heeft die »verzoening" aan den »verzoener" vaak veel strijd, opoffering, ja, tranen en gebeden gekost.

Maar met dat al — zulk een verzoening raakte *het recht* niet.

En zoo nu ook wil het ons voorkomen, dat gij wel »verzoening" predikt! o, Gewisselijk! Warm en bezield zelfs. Maar, en hier vloeit nu onze klacht in, dat ge het meer beschouwt en voorstelt als een vijandschap door inblazing, door misverstand en verkeerde neiging ontstaan, dan als een *schending* van *recht;* en dat dientengevolge ook uw roepen van »verzoening door het bloed des kruises" niet meer die diepe snaar van het recht roert en trillen doet, maar meer gelijkt op de verzoening tusschen twee te kwader uur van elkaar vervreemde personen.

XXXI.

ONZE STAAT.

> En hij geloofde in den Heere, en Hij rekende het hem tot gerechtigheid.
> Gen. 15 : 6.

Bij het recht komt het aan op iemands *staat*.

Zoolang uw schuld niet in rechten bewezen en er geen veroordeelend vonnis over u geveld is, is uw staat die der vrije, eerzame burgers. Zoodra daarentegen uw schuld in rechten bleek en de uitspraak van de vierschaar u verdoemde, gaat ge uit den staat der vrije, eerzame burgers in dien der onvrije en eerlooze over.

En zoo nu ook is het gelegen met onze verhouding tegenover God.

We kunnen tegenover God in tweeërlei staat verkeeren, te weten óf in den staat der rechtvaardigen óf in den staat der onrechtvaardigen. Al wie nu in den staat der rechtvaardigen verkeert, is óf niet verdoemd óf van zijn verdoemenis ontheven. En daarentegen al wie nog onder de verdoemenis verkeert, verkeert nog in den staat der onrechtvaardigen.

Het hangt er dus, en hier lette men wel op, niet van af, wat iemand feitelijk is, maar wat de bevoegde macht over iemand heeft beslist en uitgesproken.

Niet van wat iemand werkelijk *is*, maar van wat hij *gerekend* wordt.

Stel, een braaf, oppassend jonkman komt door toevallige omstandigheden onder zware verdenking van op een kantoor papieren van waarde te hebben ontvreemd. Zijn patroon klaagt hem aan. Hij ontkent zijn schuld. Maar de vermoedens tegen hem zijn derwijs overtuigend, dat de rechter hem veroordeelt.

Toch pleegde hij dien diefstal niet. Hij *is* dus onschuldig. Maar niettemin wordt hij met de schuldigen *gerekend*. En overmits nu een mensch niet zelf zijn staat bepaalt, maar iemands staat door zijn souverein of rechter voor hem bepaald wordt, zoo komt die jonge man, alhoewel hij volmaakt onschuldig is, van dat oogenblik af te verkeeren in den staat der eerloozen en ongerechtigen.

En evengoed kan het omgekeerde plaats grijpen.

Er kan een andere klerk op een ander bureel zijn, die wel terdege lange vingers had en zijns meesters goed stal, en dat ook hij voorkwam maar dat door allerlei omstandigheden het genoegzaam voldoende bewijs ontbrak. Dan spreekt de rechter zulk een persoon vrij. En dan verkrijgt

men dus dezen toestand, dat deze jonkman werkelijk schuldig en eerloos is, maar krachtens de uitspraak van den rechter staan blijft in den staat der eerzame en gerechtige burgers.

Dan *is* hij eerloos, maar hij wordt voor eerzaam *gerekend*.

Bij iemands »staat" komt het dus nooit aan op wat iemand feitelijk *is,* maar op hetgeen iemand *gerekend* wordt te zijn.

Dit komt daar vandaan, dat iemands »staat" niet zijn innerlijk wezen op het oog heeft, maar alleen de wijze, waarop hij zal behandeld worden. Kon iemand dit nu zelf bepalen, dan zou dit niets helpen, omdat zijn overige medeburgers zich aan zijn zeggen niet storen zouden. Al riep iemand honderdmaal: »Ik ben eerzaam!" zijn medeburgers zouden er zich in het minst niet aan storen. Maar verklaart de rechter iemand eerzaam, en vermeet zich dan iemand hem eerloos te schelden, dan is er een macht om zijn staat te handhaven en de onwillige medeburgers tot rede te brengen.

Stond het dus aan uzelf om u rechtvaardig of onrechtvaardig te verklaren, dan zoudt ge geen »staat" van gerechtigheid verkrijgen, maar een inbeelding, een zelfbesef, of een aanmatiging van gerechtigheid; iets dat zoo op uw lippen was, maar ook zoo weer verging; er zou geen duurzaamheid, geen bestendiging, geen vastheid verkregen worden; niets wat stand hield; en dus geen *staat.*

En daaruit verklaart het zich dan ook gereedelijk, dat bijvoorbeeld in ons goede vaderland uw burgerlijke »staat" als burger niet bepaald wordt door wat ge zijt of van uzelven uitgeeft, maar eeniglijk en alleenlijk bepaald wordt door den koning, hetzij in zijn hoedanigheid van souverein, hetzij in zijn hoedanigheid van rechter.

De koning is de rechter, want alle recht wordt in naam des konings gesproken, en al mag aan de rechterlijke macht zekere zelfstandigheid tegenover den »besturenden" koning niet betwist, toch is het in elk vonnis de »rechtsprekende" koning, die oordeel velt. En de vraag, of gij, of ik, of wie ook, gerekend wordt te verkeeren in den staat der eerzame of der eerlooze burgers, hangt dus feitelijk uitsluitend af van wat de koning over u uitspreekt. Nu heeft hij eens uitgesproken, dat alle burgers, die geen vonnis te hunnen laste hebben, gerekend worden eerzaam te wezen. Niet dat ze het allen zijn. o, Op verre na niet. Neen, maar dat ze voor eerzaam zullen *gerekend* worden. En zoolang gij of ik dus geen vonnis tegen onzen persoon ontvingen, gaan we door voor eerzaam, ook al zijn we het niet. En omgekeerd, zoodra ge wel een vonnis tegen u hebt, gaat ge door voor eerloos, ook al zijt ge volkomen eerlijk. *Uw staat van eerzaamheid of van eerloosheid wordt dus door uw koning bepaald.* En in dien staat verkeert ge

niet naar wat ge in uw wezen zijt, maar naar hetgeen uw koning u *rekent*.

Ja, zelfs buiten de rechtbank om is het evengoed de koning, die uw staat in het burgerlijk leven bepaalt, niet naar wat ge zijt, maar naar datgene, waar hij u voor houdt.

Of ge een jongen of meisje zijt, bepaalt uw *staat* niet, maar alleen, hoe ge bij den ambtenaar van den burgerlijken stand, dat is op het boek van den koning, zijt *gerekend*. En of ge nu al feitelijk een meisje zijt, dat baat u niet, zoo ge bij vergissing op dat boek als een jongen zijt aangegeven en dus daar als een jongen gerekend zijt, dan wordt ge te bestemder tijd voor de militie opgeroepen, en zoudt ge bij gevolg ook wél met een meisje mogen huwen, maar niet met een jonkman, tot tijd en wijle de vergissing hersteld was, en ge nu óók voor een jongen wierdt gerekend.

Een kind kan ondergeschoven zijn, en dus feitelijk niet het kind van den adellijken rijken man, op wiens naam het is aangegeven. Maar wederom, wat dat kind *is*, doet er niet toe, en niettegenstaande het niet het kind van dien man is, wordt het toch door den staat in al de erfrechten van dien man gehandhaafd, eenvoudig, omdat het voor een kind van dien man doorgaat en voor zijn wettig kind is *gerekend*.

In onze gewone burgerlijke samenleving geldt het dus als vaste regel bij allen, dat ook iemands staat *niet* beslist wordt, noch door zijn feitelijken toestand, noch door zijn eigen uitgeven, maar door den souverein, onder wien hij staat. En die souverein heeft macht om door zijn uitspraak iemand óf te zetten in den staat, waarin hij naar zijn toestand behoort, óf ook evengoed om hem te zetten in een staat, waarin hij niet hoort, doch waarin hij wordt gerekend.

Dit komt zelfs dan voor, als er van vergissing geen sprake kan zijn. Bij afsterven van den vorst des lands en zwangerschap zijner weduwe wordt een prins of prinses gerekend te bestaan, zelfs eer ze geboren zijn. Een kind, dat nog niets anders kan dan de melk uit de moederborst indrinken, wordt consequent gerekend de *eigenaar* van groote schatten te zijn, ook al vergaan misschien die schatten tot den laatsten penning, eer dat kindeke ervan hoort. En zoo zijn er tal van vormen, waarin *staat* en *toestand* ook buiten alle schuld of vergissing uiteenloopen, eenvoudig omdat iemand in een staat kan verkeeren, waarin hij nog niet is ingegroeid.

Alleen de koning zelf kan zijn eigen staat bepalen, en als de koning goedvindt morgen *incognito* als graaf of baron zich in te laten schrijven, ontslaat dit hem van de aanneming der koninklijke honneurs.

Dit punt hebben we wat breeder uitgewerkt, omdat vooral de ethische richting, maar evenzeer de mystieke groep, ons arme volk zoo bitterlijk aan dit rekenen met het *rekenen Gods* ontwend heeft.

Men verstaat het niet meer, als er van Abraham staat, dat »Abraham geloofde en dat hem dit geloof tot gerechtigheid *gerekend* werd", of wel, men verstaat het van de verdienste des geloofs, dat is, Arminiaansch.

In de Heilige Schrift komt de Heilige Geest telkens op dit *rekenen* Gods. »De Heere zal hen *rekenen* in het opschrijven der volkeren." »Ik ben *gerekend* met degenen, die in den kuil nederdalen." »Het is Pinehas *gerekend* tot gerechtigheid van geslacht tot geslacht."

Zoo wordt er van den Heere Jezus gezegd: »Hij is met de misdadigers *gerekend.*" Van Judas, »dat hij met de apostelen *gerekend* was." Van den wetsvolbrenger uit de heidenen, »dat de voorhuid hem tot besnijdenis *gerekend* wordt." Van Abraham, »dat het hem *gerekend* is tot gerechtigheid." Van hem, die »niet werkt, maar gelooft in Hem, die de goddeloozen rechtvaardigt", dat zijn geloof hem *gerekend* wordt tot rechtvaardigheid. En van de kinderen der beloftenis, »dat zij voor het zaad *gerekend* worden."

En dit rekenen juist komt nu aan de kinderen onzer eeuw zoo onbegrijpelijk, zoo raadselachtig voor. Daar willen ze niet van hooren, daar stoppen ze de ooren voor dicht. En gelijk Rome eenmaal de pees van het Evangelie doorsneed, door de rechtvaardigmaking in een soort heiligmaking op te lossen en ze met de heiligmaking dooreen te mengen en te vereenzelvigen, zoo wil men ook nu niet anders dan van een ethische rechtvaardigmaking hooren, die feitelijk weer op een soort heiligmaking neerkomt.

Wat God dus *rekent*, geldt voor niets. Daar heeft men niets aan! Daar hecht men geen waarde aan of beteekenis. En eeniglijk vraagt men naar wat men is. Waardemeter is eeniglijk de waardij onzer persoonlijkheid.

En hiertegen nu komen we met allen nadruk op.

Dit toch komt feitelijk neer op een algemeene loochening van de rechtvaardigmaking.

Loochening nu van de rechtvaardigmaking is in den grond der zaak muiterij en opstand tegen God en een zich onttrekken aan de macht van zijn wettigen Souverein.

Al deze lieden, die er denken te komen, omdat ze heilige aandoeningen hebben, of minder zondig meenen te zijn, en zeggen in heiligmaking vooruit te komen, hebben, hoe ook uiteenloopende, dit gemeen, dat ze willen gerekend zijn naar hun eigen uitgeven en niet naar wat

God ze rekent. Ze gaan zitten, alsof ze hun eigen rechters waren, instee dat ze God als rechter de uitspraak over zich in handen zouden geven. En inplaats van als afhankelijke schepsels aan hun Koning de eere te laten, dat Hij vrijmachtig hun staat bepaalt en over hen te zeggen heeft, willen ze die bepaling zelf bepalen door hun vordering in goede werken.

Ja, niet alleen, dat deze lieden op die wijs de rechtspraak Gods en zijn souverein gezag als hun Koning miskennen, maar ze doen evenzeer tekort aan de verlossing, die in Christus Jezus is, en de wezenlijkheid der schuld, waarvoor voldaan is.

Wie volhoudt, dat iemand door God gerekend moet worden voor wat hij is, en niet naar hetgeen, waarvoor God hem rekenen wil, die kan nooit inzien, dat de Heere Jezus onze zonden gedragen heeft, en in onze plaats als »vloek" en »zonde" is geweest. Zulkeen moet dan het dragen der zonde in een zin van physische of ethische gemeenschap opvatten, en dus, gelijk velen helaas feitelijk doen, de eigenlijke verzoening niet zoeken bij Jezus' kruis, maar in zijn kribbe.

En, gelijk ze op die wijs feitelijk het dragen onzer schuld door den Middelaar ondenkbaar maken, zoo maken ze ook de erfschuld onbestaanbaar.

Wel erfsmet, roept men dan, de erfzonde in Manicheïschen zin opvattend, maar geen erfschuld! Want hoe zou schuld van een dood mensch ons kunnen worden toegerekend?

En zoo ziet men, hoe door de onnadenkende en vermetele loochening van het recht Gods niet slechts de rechtvaardigmaking uit haar voegen wordt gelicht, maar welbezien heel het gebouw des heils van zijn vastigheid beroofd wordt.

En waarom is dit nu?

Is dit, omdat in ons menschelijk besef dit gerekend worden voor iets, wat we feitelijk niet zijn, zoo moeilijk in kan dringen?

Och, neen! want uit de vele voorbeelden, die we straks uit het burgerlijk leven aanhaalden, blijkt overtuigend, dat ieder onzer al deze verhoudingen in het gewone maatschappelijk leven zeer goed vat, dagelijks aanvaardt, en er niets onbegrijpelijks in vindt.

Dat ik een vrijgesprokene, ook al weet ik, dat hij schuldig is, niet publiek een dief mag noemen, weet elk burger best.

Neen, de diepe oorzaak van dit ongeloof zit juist hierin, dat men met zijn ziel niet rusten wil in wat God van ons denkt, maar rusten wil in

hetgeen men in zich bevindt. Dat men zijn bevinden veiliger schild vindt dan het oordeel Gods over ons. En dat men alzoo, insteê van met de Hervormers »alleen uit het geloof te leven", weer leven wil uit wat bevonden wordt in den mensch.

En daarvan nu moet men terugkomen.

Dit leidt weer den Roomschen weg op; dit is een verzaken van het »gerechtvaardigd zijn door het geloof"; dit is een afsnijden van de slagader der genade.

Veelmeer zelfs nog dan in het burgerlijk koninkrijk moet in het Koninkrijk der hemelen het hoogheilig beginsel gelden, dat Hij, die als onze souvereine God onze Koning en onze Rechter is, de geheel eenige is, aan wien het toekomt om absolutelijk door zijn uitspraak onzen staat van gerechtigheid of ongerechtigheid uit te maken en te bepalen.

Bij den aardschen vorst berust nog slechts ontleende, afgeleide, opgelegde souvereiniteit, maar bij den Heere onzen God is de souvereiniteit bron en sprinkader van al wat gezag heeft en dus gelden zal.

Ligt het nu in het wezen van den souverein, dat hij, en hij alleen den staat van zijn burgers door zijn uitspraken regele, dan kan, dan mag het niet anders opgevat, of deze zelfde autoriteit is oorspronkelijk en oppermachtig en volstrekt aanwezig in onzen God.

Wien Hij schuldig spreekt, die geldt voor schuldig en moet als schuldig behandeld, en omgekeerd, wien Hij onschuldig verklaart, die geldt voor onschuldig en moet als een onschuldige bejegend.

»Gijlieden zijt rein door het woord, dat Ik tot ulieden gesproken heb," verklaarde Jezus onze Koning aan zijn discipelen, eer Hij naar Gethsémané ging. En evenzoo spreekt de Heere nu nog en zal Hij eeuwiglijk spreken. Onze rang, onze staat, ons lot voor eeuwig hangt niet af van, noch wordt bepaald door wat wij zijn, of anderen in ons zien, of wij ons inbeelden of aanmatigen, maar alleen door datgene, waarvoor God ons *houdt*, waar de Heere ons voor *rekent*, waar Hij, de Almachtige, de rechtvaardige Rechter ons voor *verklaart*.

Spreekt Hij ons rechtvaardig, houdt Hij ons voor rechtvaardig, rekent Hij ons voor rechtvaardig, terwijl wij nog feitelijk midden in onze zonden liggen, dan zijn we even daardoor kinderen, die niet liegen zullen, en komt de erve der rechtvaardigen ons toe.

En zoo ook, spreekt Hij ons in Adam schuldig, houdt Hij ons in Adam voor gevallen, en rekent Hij ons ook in Adam der verdoemenisse onderworpen, dan zijn we ook schuldig, gevallen en in de verdoemenisse liggende, ook al speuren wij nog niets in ons gemoed dan kinderlijke, lieve onschuld.

En evenzoo nu ook wordt het eerst verstaan en doorzien en begrepen, dat de Heere Jezus Christus met de »*schuldigen*" is *gerekend*, hoewel Hij heilig was; voor »*zonde*" is gehouden, hoewel Hij de levende gerechtigheid was, en voor »*vloek*" is verklaard in onze plaats, hoewel Hij Immanuël was.

Hij is, in de dagen zijns vleesches, met de misdadigers, met de zondaren gerekend, en in den »*staat*" der zondaren gesteld. En dienovereenkomstig is onze Middelaar ook als één, die in den staat der zondaren was, bejegend, en is de last des toorns Gods op Hem gekomen en heeft de Vader Hem verlaten tot in den bangsten dood.

En eerst met de opstanding, toen is Hij weer in den staat der rechtvaardigen gesteld, en alzoo opgewekt om onze rechtvaardigmaking.

o, Dit stuk gaat zoo diep.

Laat aan God zijn recht, het recht ook om als Souverein iemands staat te bepalen, en alle mysterie van de Heilige Schrift komt tot zijn recht. Maar indien niet, zoo moet ge geheel den weg des heils vervalschen.

En zegt men nu ten slotte: »Ja, maar een aardsch souverein kan zich vergissen, maar God *niet*. Alzoo God de Heere moet steeds een iegelijk in dien staat plaatsen, die aan zijn werk beantwoordt," dan luidt ons antwoord: »Dit zou ook zoo zijn, zoo de almacht der genade niet onwederstandelijk was. Nu daarentegen is het niet zoo, dat gij door God geheeten wordt naar wat ge zijt, maar dat ge, omgekeerd, wordt, naar dat ge door God zijt geheeten."

XXXII.

GERECHTVAARDIGD VAN EEUWIGHEID.

De rechtvaardigheid, die uit God is door het geloof. Fil. 3 : 9.

Zoo bleek dan, naar we vertrouwen durven, op duidelijke en overtuigende wijze, dat we volstrekt niet alleen naar het gehalte van ons meer of minder heilig leven hebben te vragen; maar wel terdege allereerst hebben te rekenen met den staat van gerechtigheid of van ongerechtigheid, waarin we tegenover den Heere onzen God staan. En bleek niet minder duidelijk en overtuigend, dat deze staat niet bepaald wordt door wat wij op een gegeven oogenblik in onszelven zijn, maar uitsluitend afhangt van de beslissing, die het God den Heere als onzen Souverein en Rechter belieft over ons te nemen.

Zonder eenige voorafgaande verdienste onzerzijds is God de Heere begonnen met ons bij de schepping van Adam in den staat der oorspronkelijke gerechtigheid te stellen. Na Adams val heeft Hij, naar hetzelfde souvereine recht, ons allen, die uit Adams lendenen zijn voortgekomen, zonder eenige voorafgaande zonde onzerzijds, in den staat van ongerechtigheid gesteld, aan een iegelijk onzer persoonlijk de schuld van Adam toerekenende. En precies evenzoo nu rechtvaardigt Hij wederom den goddelooze, dat is, plaatst Hij zonder eenige voorafgaande verdienste onzerzijds, een zondaar wederom in den staat der rechtvaardigen krachtens zijn heilig en onschendbaar majesteitsrecht.

Hij is bij de schepping niet begonnen met te zien, of er zich ook zekere mate van heiligheid in den mensch zou ontwikkelen, om hem daarna op grond van die gebleken heiligheid alsnu rechtvaardig te verklaren; maar verklaarde hem oorspronkelijk rechtvaardig, eer nog zelfs de mogelijkheid tot betoon van heiligen zin bestaan had.

Na den val van Adam heeft Hij niet gewacht, om te zien, of in een iegelijk van ons zich ook zonde openbaren zou, om alsnu op grond van die gebleken zonde ons in den staat der onrechtvaardigen te plaatsen; maar verklaarde Hij ons reeds vóór onze geboorte schuldig, eer nog zelfs de mogelijkheid tot het persoonlijk bedrijven van zonde had bestaan.

En precies evenzoo nu wacht God de Heere niet, om te bezien, of zich in eenig zondaar ook teekenen van bekeering voordoen, om alsnu op grond van die gebleken gezindheid hem weder in zijn eere als een rechtvaardige te herstellen; maar Hij verklaart integendeel den godde-

loc ze rechtvaardig, eer nog zelfs de mogelijkheid tot het doen van eenig goed werk voor hem bestond.

Scherp en streng worde hier dus onderscheiden tusschen hetgeen ziet op onze heiligmaking en hetgeen ons overkomt in onze rechtvaardigmaking.

Onze heiligmaking raakt de hoedanigheid van ons bestaan, hangt wel terdege af van het geloof, dat in ons is, en kan niet omgaan buiten ons.

Maar onze rechtvaardigmaking gaat wel zeer zeker buiten ons om, en hangt niet af van wat we zijn, maar eigenlijk van wat het God den Heere belieft over ons uit te spreken en als onze Souverein en Rechter over ons te beslissen. En dat wel in dier voege, dat niet de heiligmaking, maar de rechtvaardigmaking vooropgaat, en de heiligmaking juist uit de rechtvaardigmaking volgt.

Niet omdat ge heiliger wordt, zal God u rechtvaardigen; maar omgekeerd, omdat ge door Hem gerechtvaardigd zijt, daarom zult ge heiliger worden. »Gerechtvaardigd *zijnde* door zijn bloed, *zullen* we behouden worden van den toorn."

Hierover worde dus nooit een zweem van twijfel toegelaten. Elke poging om deze vaste schriftuurlijke orde om te keeren, worde met ernste weerstaan. Deze heerlijke belijdenis, die vooral in de dagen der Reformatie zoo krachtig door de Heilige Schrift aan de zielen betuigd is, blijve een kostelijk kleinood, dat we als een heilig erfpand onverkort en onverminkt aan onze nakomelingen overbrengen. En zoolang wij zelven de poorte van het nieuwe Jeruzalem nog niet zijn ingegaan, gronde zich nooit op onze heiligmaking, maar uitsluitend op die rechtvaardigmaking al onze troost.

Al ware uw heiligmaking nog zoo ver voortgeschreden, zoolang God de Heere u als Souverein en Rechter niet rechtvaardig verklaard had, bleeft ge nog in uwe zonden en gingt verloren. En omgekeerd, wie gerechtvaardigd is, en terstond na de bezegeling hiervan in de ziel te hebben ontvangen, sterft, zonder ook nog maar tot eenigen wasdom in Christus gekomen te zijn, die jubelt tegen hel en Satan in, en is zeker van zijn eeuwig heil.

Hoewel zwak, ligt toch nog duidelijk in onze aardsche verhoudingen de diepe zin dezer onomstootelijke belijdenis afgeschaduwd.

Ga, om dit op te merken, slechts na, hoe het een handelaar op beurs en markt vergaat. Om zaken te kunnen en te mogen doen, moet hij door zijn koning als een eerzaam burger erkend zijn, en kreeg hij, schuldig of onschuldig, dat doet er niet toe, een vonnis te zijnen laste,

waardoor hij eerloos wierd, dan kan noch mag hij geen enkele zaak meer op beurs of markt drijven, ook al was hij persoonlijk misschien tienmaal eerlijker dan tal van andere handelaren, wier onrecht bedekt bleef. En hoe, op wat wijs, zal dan nu zulkeen, die eerloos wierd, weer in eere hersteld worden? Op grond van het nu voortaan drijven van een eerlijken handel? Maar dat is immers onmogelijk, daar hij, zoolang hij eerloos heet, geen enkele zaak op beurs of markt drijven *mag,* en dus in de volstrekte *on*mogelijkheid verkeert, om vooraf op beurs en markt zijn eerlijkheid te toonen. Om weer op gang te kunnen komen, moet hij dus eerst weer *eerzaam* worden *verklaard.* Die eerzaamverklaring moet *voorafgaan.* En heeft die eenmaal plaats gehad, dan, ja, maar ook niet eer, kan hij gaan beginnen met eerlijken handel te drijven.

Noem nu dit drijven van eerlijken handel de heiligmaking en dat weer eerzaam burger worden uw rechtvaardigmaking, en ge gevoelt immers aanstonds, hoe deze vergelijking de zaak toelicht. Want gelijk deze voor eerloos verklaarde handelaar geen enkele zaak drijven kan, zoolang hij eerloos bleef, en om eerlijken handel te kunnen gaan drijven, vooraf zijn eerzaamverklaring van zijn koning moest ontvangen, — zoo ook kan een zondaar geen enkel goed of heilig werk doen, zoolang hij nog voor een verlorene wordt gerekend, en moet hij om eerlijken handel in heiligmaking te kunnen drijven, vooraf door zijn God weer rechtvaardig zijn verklaard.

Voorts, om nu klaar en helder te doen inzien, hoe volstrekt en geheel dit buiten onze verdiensten, buiten ons doen en laten en buiten onzen wezenlijken toestand omgaat, hebben we slechts te wijzen op het recht, dat elk koning zelfs op aarde heeft, om gratie te verleenen en abolitie.

Omdat bij ons de uitspraak in rechten wel »in naam des konings", maar toch niet *door* den koning zelven geschiedt, laat zich bij ons zekere tegenstelling tusschen den koning als koning en de rechterlijke macht denken. Het kan dus zijn, dat de rechterlijke macht iemand schuldig en eerloos verklaart, dien de koning niet voor eerloos wil houden. En opdat in zulk een geval de majesteit van den koning ongekrenkt blijve, is aan koningen meest het recht verbleven om gratie en abolitie te verleenen. Een recht, dat thans wel zeer beperkt is, maar toch ook in die beperking nog het hooge denkbeeld vertegenwoordigt, dat 's konings uitspraak en niet onze toestand ons lot bepaalt. Een koning kan dan óf gratie verleenen, dat wil zeggen, de straf kwijtschelden en voor den schuldige, ook al wordt zijn schuld erkend, de gevolgen van zijn overtreding wegnemen. Of hij kan, sterker nog, abolitie verleenen, dat is den aangeklaagde en veroordeelde in een toestand herstellen, als ware hij zelfs nooit schuldig verklaard.

Welnu, dit hooge koninklijk recht, waarvan in aardsche koningen om onzer zonde wil slechts een flauwe afschaduwing kon overblijven, is het onschendbaar recht, waarin de Heere onze God zich als de Bron en het Inbegrip van alle majesteit verlustigt.

Niet *gij*, maar *Hij*, bepaalt wat zijn schepsel zijn zal, en dies beschikt Hij vrijmachtig met het woord, dat uit zijn mond uitgaat over den staat, waarin ge gezet zult worden, hetzij van ongerechtig, hetzij van gerechtig.

En staat dit nu eenmaal vast, dan is het hieruit tevens duidelijk, waarom de rechtvaardigmaking van den zondaar volstrekt niet behoefde te wachten op zijn bekeering, ja, zelfs niet op zijn bewustzijn, zijn aanzijn of geboorte. Hing de rechtvaardigmaking af van iets in ons, dan kon dit niet. Dan moesten we er eerst zijn en eerst iets gedaan hebben, alvorens we rechtvaardig konden gesproken worden. Maar behoeft dit niet, is de rechtvaardigspreking aan niets in ons gebonden, dan vervalt deze gebondenheid ook geheel, en is de Heere onze God vrijmachtig om die rechtvaardigmaking op zulk een oogenblik te doen, als Hem belieft. Vandaar, dat de rechtvaardigmaking in de Heilige Schrift als een *eeuwige* daad Gods wordt geopenbaard, dat is zulk een daad, die aan geen bepaling door eenig oogenblik uit het menschelijk aanzijn gebonden is. En zoo dikwijls een kind van God dan ook zoekt in te dringen met zijn ziel in die heerlijke, verrukkelijke werkelijkheid van zijn rechtvaardigmaking, voelt hij zich niet opgehouden bij het oogenblik van zijn bekeering, of bij eenig ander moment, dat in zijn verleden ligt, maar gevoelt hij, hoe die zaligheid hem toevloeit uit de eeuwige diepte van het verborgen leven van zijn God.

Ook dit worde dus voluit en onverkort beleden, dat de rechtvaardigheid iets is, wat niet eerst plaats grijpt, als wij er kennis van krijgen, maar dat integendeel onze rechtvaardigspreking reeds van eeuwigheid heeft plaats gehad in de heilige vierschaar onzes Gods.

Wel is er een bepaald moment in ons leven, waarin deze rechtvaardigmaking voor het eerst in onze eigen consciëntie wordt *afgekondigd*, maar deze afkondiging der rechtvaardigmaking moet van de rechtvaardigmaking zelve wel worden onderscheiden. Onze doopnaam, waarmeê we op aarde genoemd worden, was reeds lang voor ons gekozen en voor ons bepaald en tegenover ons gebruikt, vóór wij de eerste maal met eenig helder bewustzijn dien naam als onzen naam indachten; en al is er metterdaad een moment, waarop onze naam voor ons pas is gaan leven

en voor het eerst voor het oor van ons bewustzijn wierd uitgeroepen, toch zal het deswege niemand in den zin komen, te wanen, dat hij toen eerst zijn naam wezenlijk ontving.

En zoo nu ook is het hier. Er is zeer zeker een oogenblik, waarin voor het eerst die rechtvaardigmaking voor ons eigen bewustzijn gaat leven, maar juist om voor ons bewustzijn te kunnen gaan leven, moet ze vooraf reeds bestaan. Ze ontstaat niet *uit* ons bewustzijn, maar wordt in ons bewustzijn slechts afgespiegeld, en moet dus wezen en gestalte in zichzelve hebben.

Een jong wicht, dat uitverkoren is, maar in de wieg reeds bezwijkt, is ook rechtvaardig gesproken, ook al is het, dat hier op aarde nimmer de wetenschap of de kennisse van zijn rechtvaardigmaking in zijn ziel indrong.

En zoo ook kunnen er uitverkorenen zijn, die evenals de moordenaar aan het kruis, eerst kort vóor hun jongsten snik tot doorbreking komen, en voor wie het besef van gerechtvaardigd te zijn dus nauwelijks meer kan onderscheiden worden, en die desniettemin alleen krachtens hun rechtvaardigmaking ten leven ingaan.

Of wilt ge een anologie uit ons aardsche leven, denk u dan iemand, die, in verren lande afwezig zijnde, bij verstek veroordeeld wierd, en op aanzoek van zijn vrienden, geheel buiten zijn voorkennis of medewetenschap gratie erlangde, en wat dunkt u, zou dan de gratie voor zulkeen pas ingaan op den dag, waarop na weken of maanden misschien, het heuglijk bericht hem persoonlijk bereikte, of reeds terstond op den dag, waarop zijn koning het besluit van gratie teekende? Immers het laatste! En zoo nu ook gaat voor Gods kinderen de rechtvaardigmaking hunner personen volstrekt niet pas in op den dag, waarop *die voor het eerst in hun consciëntie wordt uitgeroepen*, maar reeds van het oogenblik af, waarop God de Heere hen in zijn vierschaar rechtvaardig gesproken heeft.

Maar, en dit mag evenmin voorbijgezien, ook het andere, ook de uitroeping in de consciëntie van den persoon zelf *moet* volgen, en hierin nu juist komen we weer op het bijzonder werk van den Heiligen Geest. Want is het in de heilige vierschaar meer bijzonderlijk *de Vader*, die den goddelooze rechtvaardig spreekt, en in de toebrenging van het heil meer bijzonderlijk *de Zoon,* die door zijn vleeschwording en opstanding de rechtvaardigmaking teweegbrengt, zoo is het in zeer engen zin meer bepaaldelijk de *Heilige Geest*, die deze rechtvaardigmaking aan de personen der uitverkorenen ontdekt en toeëigent.

Eerst door deze daad des Heiligen Geestes verkrijgt een uitverkorene de *zalige wetenschap*, dat God de Heere hem in zijn vierschaar rechtvaardig gesproken heeft, en begint dus die rechtvaardigmaking pas *voor hem* te bestaan.

Vandaar, dat de Heilige Schrift ons deze twee even vaste, maar schijnbaar tegenstrijdige waarheden met even stellige beslistheid openbaart.

Eenerzijds, dat Hij ons gerechtvaardigd heeft in zijn heilige vierschaar *voor eeuwig*.

En *anderzijds*, dat wij pas gerechtvaardigd worden *door het geloof*, als we ons bekeeren.

En zoo komt het dan, dat het geloof zelf een vrucht en gevolg en uitvloeisel is van onze rechtvaardigmaking, en dat toch niettemin omgekeerd onze rechtvaardigmaking voor ons pas begint te bestaan als gevolg van ons geloof.

XXXIII.

GEWISHEID ONZER RECHTVAARDIGMAKING.

> En worden om niet gerechtvaardigd uit zijne genade door de verlossing, die in Christus Jezus is. Rom. 3 : 24.

Thans blijft ons nog het laatste punt der rechtvaardigmaking ter bespreking over, de vraag namelijk: »Hoe het rechtvaardigspreken van den goddelooze in den Kenner der harten, die toch immers tevens de Heilige is, kan bestaan."

Tegen hetgeen ons voorafgaand betoog deed opmerken, is kwalijk iets in te brengen. Het is eenmaal een feit, dat ook in het burgerlijk leven iemands »staat" *niet* bepaald wordt door wat hij is, maar door de uitspraak van zijn koning. Het is niet wel tegen te spreken, dat soms in tamelijk krasse gevallen een aardsch koning een eerlooze in den staat der eerzamen gedoogt, en evenzoo omgekeerd een *on*schuldige, als ware hij een schuldige, vonnist. En het is eindelijk evenmin aan bedenking onderhevig, dat reeds op aarde in de burgerlijke samenleving dit souvereine recht van staatsbepaling den koning niet kan ontnomen worden, daar niet ieder voor zichzelf, maar slechts één voor allen kan uitmaken, in welke onderlinge verhouding de burgers tegenover elkander staan.

We durven dan ook vermoeden, dat door deze eenvoudige verwijzing naar de gangbare en bekende feiten uit het burgerlijk leven, voor menigeen een onverwacht licht over de rechtvaardigspreking van den goddelooze door den Koning der koningen zal zijn opgegaan. Aan de onware gedachte, dat God de Heere alleen zulk een mensch rechtvaardig kon spreken, die dan ook rechtvaardig in zijn persoon *is,* zal door die heenwijzing voorgoed de bodem zijn ingeslagen. En als Jezus tot zijn discipelen zegt: »Gijlieden zijt nu rein door het woord, dat Ik tot u gesproken heb", zal men zich voortaan wachten om over dit woord heen te lezen, of ook het om te zetten in het tegendeel van wat er staat.

Het hooge feit en de beteekenisvolle waarheid, dat God de Heere niet uitspreekt, wat Hij in ons vindt, om ons daarnaar te noemen, — maar dat Hij omgekeerd ons noemt en onzen staat uitspreekt, opdat we alzoo, als die staat aanduidt, zouden worden, kan na die korte toelichting weer ingezien en begrepen worden.

De gereformeerde belijdenis, die in alle ding van de werking Gods en niet van de werking des menschen uitgaat, klaarde weer op, ze sprak

ons weer toe en wierd weer doorzichtig. En het spreken Gods, anders verlaagd tot een bloot aflezen van wat in het schepsel geschreven stond, wierd thans weer een *scheppend* spreken. Hij vindt een goddelooze en zegt: »Wees rechtvaardig!" en zie, hij is rechtvaardig. »Ik zeide tot u in uwen bloede: Leef!"

Hierdoor zijn de stukken van het heil dan ook naar tijdsorde weer elk op hun plaats komen te staan.

Want immers, zoolang men nog bevangen bleef in de onware en bekrompene gedachte, alsof de rechtvaardigmaking slechts daarin bestond, dat een goddelooze tot Christus bekeerd wierd, alsnu heilig en rechtvaardig wierd, en eerst daarna, op grond van die gebleken heiligheid en gerechtigheid, als een rechtvaardige wierd aangemerkt, tot een rechtvaardige verklaard, en rechtvaardig gesproken wierd, — had de rechtvaardigmaking niet aan de heiligmaking moeten *voorafgaan*, maar op de heiligmaking moeten *volgen*. Eerst ware men dan heilig geworden, en als loon voor of als erkenning van dit heilige in ons, ware men dan rechtvaardig verklaard. Heiligmaking dus voorop en daarna eerst in de tweede plaats de rechtvaardigmaking. Maar dan ook een rechtvaardigmaking, waaraan natuurlijk, en zeer terecht, niemand meer waarde kon hechten, daar het toch tamelijk overtollig was, om van iets, dat zuiver rond *is*, de zuivere rondheid nu ook te erkennen en uit te spreken.

Vandaar dan ook, dat de Heilige Schrift nooit aan dit achterop laten komen van de rechtvaardigmaking aan wil. In de Heilige Schrift gaat steeds en onveranderlijk de rechtvaardigmaking *voorop*. Ze is het eerste, het uitgangspunt. Op en uit haar volgt al het overige. Hij, de Christus, is ons geworden tot wijsheid en rechtvaardigheid, en eerst *daarna* tot heiligmaking en verlossing. Wij dan, gerechtvaardigd *zijnde* door het geloof, hebben vrede bij God, en door onzen Heere Jezus Christus de toeleiding. Wij worden allereerst om niet gerechtvaardigd uit zijn genade door de verlossing, die in Christus Jezus is. En van den Heere onzen God jubelt de heilige apostel: »Die Hij geroepen heeft, die heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt."

Dienovereenkomstig heeft de Reformatie dan ook de »rechtvaardiging door het geloof" als uitgangspunt voor de consciëntie genomen, en deze belijdenis kloek en krachtig tegen Romes »gerechtvaardigd door de goede werken" overgesteld. Want in dat »gerechtvaardigd door de goede wer-

ken", daar school juist dat vooropzetten van de heiligmaking in. Dan toch wierd het weer: eerst verdienste hebben, en op grond van die verdienste, naar verdienste gerechtvaardigd. Zoo viel dan de genade weg.

Van die betere lijn der Reformatie, die haar uitgangspunt niet in de heiligmaking, maar in de rechtvaardigmaking neemt, mag de kerk van Jezus Christus dan ook niet afgaan. Voorzoover ze het deed en nog doet, vervreemdt ze zich van haar heerlijk Hoofd, scheidt ze zich van haar Levensbron, en wondt ze zich in den eigen levenswortel.

Elke richting, die, gelijk thans weer de ethische en methodistische, aan deze bezielende waarheid tekort doet, wrikt metterdaad de basis van ons geloof los; en willen de kerken, ook dezer landen, weer kracht tot belijdenis en moed tot getuigen bezitten, dan hebben ze zich wel te wachten, dat ze niet dorweg op zekere formulieren drijven, maar alleen deswege op die formulieren de hand te leggen, omdat ze zoo uitnemend en op zoo onverbeterlijke wijs juist dat hoofdpunt onzer zaligheid, de »rechtvaardigmaking door het geloof", tot klaarheid brengen.

Alleen hem, die met blijden moed het rechtvaardigspreken van den goddelooze aandurft, vloeit het heil metterdaad van God af. Alleen hij komt waarachtiglijk tot het zonder voorbehoud en gulhartig belijden van een Ontferming, die souverein, ongehouden en in al haar deelen en werkingen vrijmachtig is.

Maar, en ook dit laatste punt dient wel terdege besproken, toch blijft het in deze uiteenzetting nog bij één punt haperen. Men zal namelijk *moeten* tegenwerpen: »Uw betoog is wel geestig gevonden, maar zie, het houdt geen steek. En wel geen steek, om de eenvoudige reden, dat, ja, een souverein op aarde wel eens een anderen staat van iemand uitspreekt dan werkelijk bij zijn persoon hoort, maar dit geschiedt bij zulk een souverein nooit anders dan uit *onkunde*, *misverstand* of brutale *willekeur*. En overmits nu geen van deze in den Heere onzen God mogen gesteld worden, zoo gaat alle toepasselijkheid van de aangehaalde voorbeelden uit het burgerlijk leven op den Heere onzen God ten eenenmale teloor."

»Zie," zoo zal men ons tegenwerpen, »dat een aardsche rechter soms een onschuldige veroordeelt, of een schuldige vrijspreekt, en dat in zulk een geval de onschuldige toch metterdaad in den staat der eerloozen komt te staan, en de schuldige als een rechtvaardig man uitgaat, is alleen, omdat die rechter, die recht spreekt, een *feilbaar* mensch was. Ware hij *niet* feilbaar ge-

weest en had hij de schuld en onschuld volkomen zuiver kunnen afwegen, zoo zou die tegenstelling nooit hebben *kunnen* plaats grijpen. En ware er dus geen zonde tusschenbeide gekomen, dan zou zulk een rechter volstrekt niet naar eigen vrije wilskeus, maar wel terdege naar den stand van het geschil, het recht als recht hebben moeten beslissen. En overmits nu God de Heere een rechter is, die aller nieren proeft en die aller wegen gewend is, en bij wien geen feil of vergissing, of onwetendheid bestaan kan, zoo is het ook niet denkbaar, zoo kan het niet voorkomen, zoo is het met Gods wezen onvereenigbaar, dat Hij ooit als rechtvaardig Rechter een vonnis zou slaan, dat niet geheel en al op de feitelijke, in den mensch aanwezige gegevens rustte."

En natuurlijk, deze bedenking geven we voetstoots en zonder tegenbedenking toe. Dit is ook zoo. De vergissing, die bij den burgerlijken stand een jongen als een meisje, een burgerkind voor een kind van adel, of ook op de rechtsboeken een eerzaam burger als eerloos of omgekeerd een eerloos burger als eerzaam doet inschrijven, *kan* bij den Heere onzen God niet voorkomen, en als Hij dan ook den goddelooze rechtvaardig spreekt, gelijk de aardsche rechter soms een eerlooze eerzaam keurt, dan mogen die twee schijnbaar gelijksoortige daden nooit geheel op één lijn worden gesteld, noch ook ooit op dezelfde manier worden verklaard.

Toch staat de juistheid van deze bedenking aan het gebruik van deze vergelijking op zichzelf niet in den weg. Ook in de Heilige Schrift toch worden gedurig daden van menschen, die natuurlijk met zonde bevlekt zijn, overgebracht op den Heere of met daden van zijn zijde vergeleken. Als de onrechtvaardige rechter het niet langer uit kan houden, zooals die weduwe hem manen en malen komt, en nu ten slotte zegt: »Ik zal haar recht doen, opdat ze niet kome en mij het hoofd breke!", dan aarzelt de Heere Jezus geen oogenblik, om dit handelen, zij het ook een handelen uit onheilig motief, terstond op God den Heere over te brengen, door de vraag: »Zal dan ook God geen recht doen zijnen uitverkorenen, die dag en nacht tot Hem roepen?"

Dit moet ook wel.

Immers, overmits *alle* daden van menschen, zelfs de *allerbeste* daden der allerheiligsten, voor wat hen aangaat, nog altoos met zonde bevlekt zijn, zou men óf *nooit* eenige daad van menschen ter vergelijking met het doen des Heeren kunnen aanwenden, óf men is wel gedwongen, zulk een menschelijke daad van heur zondig motief los te maken, en *alleen het derde van vergelijking* op God over te brengen.

En gelijk Jezus dus niet bedoelde, dat God zijn uitverkorenen eindelijk wel moest verhooren, »omdat ze anders zijn hoofd zouden breken", maar

met uitlating van dit motief, alleen op het feit wees, dat lang roepen eindelijk verhoord wordt; evenzoo nu ook vergeleken wij het eerzaamspreken van den eerlooze, wat bij een rechter uit vergissing voorkomt, met het rechtvaardigspreken van den goddelooze, wat bij God volstrekt niets met vergissing te maken heeft, als, in weerwil dat het motief een geheel ander is, nochtans saamvallende in het derde van vergelijking.

Waarbij ten slotte nog zij aangemerkt, dat de menschelijke vergissing niet in het spel is bij de gratie en abolitie, en deze uiting van koninklijke machtsvolheid dus wel metterdaad rechtstreeks afschaduwing is van de machtsvolheid in den Heere onzen God.

Hiermeê echter zijn we er nog niet.

Al dient men toch toe te geven, dat het onheilig motief van vergissing bij den Heere onzen God niet in het spel *kan* zijn, daarmeê is de zaak als zaak nog niet toegelicht; en nader dient dus gevraagd, wat dan bij God den Heere *wel* het motief is, en hoe het rechtvaardigspreken van den goddelooze bij God den Heere dan *wel* kan bestaan.

En daartoe nu verwijzen we naar het rijke en heerlijk schoone antwoord van onzen Catechismus op zijn zestigste vraag: »Hoe zijt gij rechtvaardig voor God?", waarop door Gods kind zoo zinrijk en waarachtig geantwoord wordt:

»Alleen door een oprecht geloof in Jezus Christus; alzoo dat, al is het, dat mij mijn geweten aanklaagt, dat ik tegen al de geboden Gods zwaar gezondigd en van dezelve geen gehouden heb, en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben, nochtans God, zonder eenige mijner verdienste, uit loutere genade, mij de volkomen genoegdoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus schenkt en toerekent, evenals had ik nooit zonde gehad noch gedaan, ja, als had ik ook al de gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft, zoover ik zulk eene weldaad met een geloovig hart aanneem."

Dat God den goddelooze rechtvaardig spreekt, is dus volstrekt niet, omdat God de Heere genoegen neemt met een fictie, of ook er lust aan zou hebben, om door een schriklijke paradox, hetgeen goddeloos *is* rechtvaardig te *noemen;* — maar loopt evenwijdig met het zeer reëele feit, dat zulk een goddelooze metterdaad een rechtvaardige *is*. En dit nu, dat een *goddelooze,* dat is zulkeen, die in zichzelven nog goddeloos is en blijft, niettemin tegelijkertijd een *rechtvaardige* is, wordt en blijft, zie, dit komt er nu eenvoudig vandaan, dat God dezen arme, beroofde en verlorene in vennootschap brengt met een onmetelijk Rijke, die onuitputtelijk van vermogen is.

Dien armen goddelooze, die niets heeft en diep in de schulden steekt, brengt God de Heere in vennootschap met den Heere Jezus Christus, die onmetelijk rijk en aan wiens schat geen uitputten is. Door die vennootschap vervloeien nu alle schulden en komen alle schatten den berooide en verlorene toe. Zoo blijft de arme in zichzelven doodarm, en hij is nochtans tegelijk in zijn Vennoot onmetelijk rijk.

Vandaar, dat het alles aan »het geloof in onzen Heere Jezus Christus" hangt.

Dat geloof toch is de vennootschapsband. Bestaat dat geloof *niet*, dan is er ook geen vennootschap met den rijken Jezus en zijt gij nog in uw zonde. Bestaat daarentegen dat geloof wel, dan *is* de vennootschap ook aangegaan, dan bestaat ze, en leeft gij niet meer als één, die voor eigen rekening zaken drijft, maar als één, die saamdoet met een Ander, en dat wel zoo, dat die Ander nu al uw schuld delgt, terwijl Hij omgekeerd u al zijn schat doet toevloeien.

Doch hoe nu?

Is het dan de Christus, die ons in zijn vennootschap opneemt, en spreekt God de Heere ons dan nu daarna goed, overmits Hij nu niet meer te rekenen heeft met onze armoede, maar rekenen kan op den onuitputtelijken rijkdom van Christus?

Neen, en nogmaals neen, broeders!

Zoo is het niet, en zoo mag het niet voorgesteld.

Dan toch ware er geen rechtvaardigmaking van Gods zijde.

Want zie, als gij een pretentie te innen hebt bij één, wiens zaak failliet ging, en er is nu een rijk bankier, die den faillieten man als vennoot opneemt en al zijn schulden kwijt, dan is het in u allerminst geen goedheid noch barmhartigheid, dat ge dezen eerst faillieten man nu weer wel honoreert, maar zoudt ge door anders te handelen eenvoudig tegen de klinkklare, tastbare waarheid ingaan.

Neen, zoo doet God niet.

Het is niet *buiten Hem om*, dat Christus eerst de schuld delgt en den schat verwerft; het is niet *buiten Hem om*, dat de goddelooze door het geloof met dien rijken Christus in contact en in vennootschap komt; en het is niet eerst na afloop van dit alles, dat God de Heere, van dit een en ander kennis nemende, alsnu dien goddelooze, maar die dan nu reeds een geloovige wierd, rechtvaardigt. Want dan zou er geen lof voor God en geen prijs voor zijn genade zijn, en zou niet de *goddelooze,* maar omgekeerd juist de *geloovige* worden gerechtvaardigd.

De zaak draagt zich geheel anders toe, en het is alzoo, dat God de Heere eerst, zonder eenig aanzien des persoons of van iets in den persoon, dus ook buiten alle aanzien van eenig geloof in den persoon, naar zijn souvereine vrijmacht een deel der goddeloozen uitverkiest ten leven. Dit doet Hij niet als Rechter, maar als vrijmachtig Souverein. Maar omdat Hij als Souverein tevens Rechter is, en dus het recht niet kan verkeeren, daarom schenkt en schept diezelfde God, die uitverkoos, dat is God Drieëenig, nu ook voorts uit zijn vrijmachtige genade al wat noodig is en vereischt wordt, opdat deze uitverkoren personen, te hunner tijd, door gepaste middelen al datgene mogen erlangen en al datgene mogen ondergaan, waardoor het in de uitkomst blijken zal, dat al Gods doen majesteit was en zijn uitspraak rechtvaardig.

Vandaar gansch het bestel van het genadeverbond en in dat genadeverbond van den Middelaar, en in dien Middelaar van alle voldoening, gerechtigheid en heiligheid, en van die voldoening, gerechtigheid en heiligheid eerst de toerekening en daarna de schenking.

God spreekt dus den goddelooze wel terdege rechtvaardig, *eer* hij gelooft, *opdat* hij geloove, en volstrekt niet pas, als hij reeds tot het geloof *kwam*. Dat rechtvaardigspreken van den goddelooze is de scheppende daad Gods, waar de voldoening, gerechtigheid en heiligheid van Christus meteen in geponeerd is, en waaruit tevens de toerekening en schenking ervan aan den goddelooze rechtstreeks voortvloeit.

En zoo is er dan in dit rechtvaardigspreken van den goddelooze zoomin de allergeringste *vergissing* als de allerminste *onwaarheid*. Rechtvaardig wordt alleen hij gesproken, die door die rechtvaardigspreking zelve, hoewel goddeloos in zichzelven zijnde, in Christus rechtvaardig is en wordt.

En zoo nu eerst kan dan ook de rechtvaardigmaking in al haar rijkdom en heerlijkheid ten volle verstaan.

Buiten dit diepe inzicht om ziet men in de rechtvaardigmaking alleen, dat onze zonden ons vergeven zijn en wij nu, van die schuld verlost, voortaan weer in bezielden ijver voor onzen God werken gaan. Het eigenlijke fatale Arminianisme.

Maar mét dit dieper inzicht, o, dan erkent en belijdt men: »Aan die vergeving mijner zonden heb ik nog niets. Want weet wel: 1° doe ik vandaag weer zonde; 2° blijf ik tot mijn dood toe zondig in mijn hart; 3° kom ik nooit vóór mijn dood met de volbrenging der wet gereed;

en 4° heb ik eenmaal een vonnis tegen mij en kan ik dus niet meer als eerlijk man handelen in het Koninkrijk van God."

En zie, op al deze vier geeft nu de rechtvaardigmaking, gelijk de Heilige Schrift ons die openbaart en onze kerk die beleed, het heerlijkst en voldingendst antwoord.

Ze neemt u niet als een ingebeelde heilige, maar zóó, dat ge uit kunt roepen: »Mijn consciëntie beklaagt mij, dat ik tegen alle geboden Gods zwaarlijk gezondigd heb en derzelver geene gehouden heb, en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben", — zonder dat ge wordt uitgeworpen.

Ze zegt u, dat het voor u niet aankomt op eenige verdienste, maar op loutere genade.

En ze *begint* diensvolgens met u te plaatsen in den rang der eerzamen, goed geheetenen en reehtvaardigen, evenals hadt gij nooit zonde gehad noch gedaan. Ze eischt als grond van godzaligheid geen volbrenging der wet meer van u, maar rekent u toe en schenkt u de wetsvolbrenging van Christus, zoodat gij geacht wordt zelf volbracht te hebben, al wat Christus voor u volbracht heeft. En ze heft elke scheiding tusschen uw voorafgegane en nog toekomende zonde hiermeê op, dat ze u niet alleen de voldoening en de heiligheid, maar ook de oorspronkelijke gerechtigheid van Christus zóó schenkt en toerekent, dat ge, als ware heel de historie uwer zonde slechts een droom geweest, weer gerechtig en eerlijk voor uw God staat.

Slechts lette men op het slot van wat de Catechismus belijdt: »Voorzooverre ik zulk een weldaad met een geloovig harte aanneem." En dat »geloovig harte" nu en dat »aannemen" met zulk een harte, dát is nu juist het werk van den Heiligen Geest.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

HET GELOOF.

XXXIV.

GELOOF IN VAGEN ZIN.

> Door het geloof; en dat niet uit u, het is Gods gave. Efez. 2 : 8.

De rechtvaardigverklaring, de rechtvaardigmaking of met wat naam men deze rechterlijke daad van den Drieëenigen God ook noemen wil, wordt voor ons eigen bewustzijn en in onze eigen ziel pas afgekondigd en uitgeroepen, als het geloof in ons begint te werken en overgaat tot daden.

Dit noopt ons thans de aandacht onzer lezers te vragen voor dat andere werk van den Heiligen Geest, hetwelk bestaat in *de schenking van het geloof.*

We worden zalig door het geloof, en dit geloof is niet uit u, het is Gods gave, en wel zeer bijzonderlijk een gave van den Drieënigen God, door de eigenaardige werking van den Heiligen Geest. »Niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn, dan door den Heiligen Geest". Paulus noemt den Heiligen Geest in II Cor. 4 : 13 zelfs den »Geest des geloofs", en in Gal. 5 : 12 wordt het »geloof" zeer bepaaldelijk onder de vruchten van de werkingen des Heiligen Geestes opgeteld.

Juist echter, omdat op den weg der zaligheid aan het *geloof* schier alles hangt, is het dan ook zoo van het hoogste belang, dat we ons begrip van wat geloof zij, zoo nauwkeurig mogelijk zuiveren. Het spreekt toch vanzelf, dat alle doolgeesten zich verplicht hebben gezien, om juist in het wezen des geloofs hun ontbindend gif in te druppen, teneinde door vervalsching van het geloofswezen de zwakke geesten meê te lokken en de kerk van Christus te verwoesten.

Niet genoeg kan daarom aan de bedienaren des Woords op het harte worden gebonden, om toch telkens en telkens weer zoo uitvoerig en

nauwkeurig als de omstandigheden slechts gedoogen, de kerken Gods in deze landen bij het wezen en den aard van het geloof te bepalen; juist in de verschillende bepalingen van het geloofswezen de velerlei ketterijen te ontdekken, die ook thans weer in de gemeente zijn ingeslopen; en door zuivering van de gemeentelijke belijdenis op dit punt aan de kinderen Gods de heerlijke genietingen te herschenken van een helder, onbeneveld en welgefundeerd geloofsbewustzijn.

Dit ontbreekt thans wel wat veel in de kerken Gods.

Jaren lang is men gewend aan allerlei voorstellingen van het geloof, de eene al schraler en onbepaalder en zwevender dan de andere. Prediker na prediker volgden elkander op, maar elk nieuwkomend leeraar had zich weer een andere zegswijs, een andere spreekmanier, een andere wijze van uitdrukking eigen gemaakt. Of liever nog, en dat is het fataalste, verreweg de meesten waren dusver voor zichzelven nog nimmer tot een wel omlijnde en juist omschrevene bepaling van het wezen des geloofs gekomen. Ze voelden wel zoo in het algemeen, wat het was; en wisten aan dat algemeene besef wel soms zeer welsprekende uitdrukking te geven, maar die schitterende, beeldspreukige, soms bloemrijke omschrijving verduisterde meer dan dat ze licht uitstraalde. Men werd er niet wijzer door. En juist doordien de omschrijving of bepaling van het geloofswezen dan aan den indruk van het oogenblik wierd overgelaten, gebeurde het meer dan eens, dat dezelfde prediker den eenen Zondag een omschrijving gaf, die, zonder dat hij het zelf merkte, lijnrecht inging tegen de voorstelling, waarin hij acht dagen vroeger geroemd had.

Zie, dit nu mag zoo niet.

De gemeente Gods moet opgebouwd ook in kennisse, en wat er nog meê door kon voor de eerste apostolische kerk, kan er nu niet meê door.

Oudtijds, dit is buiten kijf, waren de denkbeelden over het geloof nog tamelijk verward, en wie de geschriften der oudste schrijvers uit de kerk der vervulling raadpleegt, vindt gedurig, dat zij de verschillende vraagstukken, die zich hier voordoen, nog niet hadden ingedacht.

Dit vindt men niet zoo in de schriften der heilige apostelen, die juist dáárin weer hun inspiratie zoo heerlijk toonen, dat er in al den loop der eeuwen schier niet één enkele vraag over het wezen en de werking des geloofs is opgeworpen, of ze is uit hun schriften met genoegzame klaarheid en zekerheid kunnen beantwoord worden.

Maar als zij weg zijn, en de diepte van hun woord nog niet verstaan is, dan komt de onhelderheid en kinderlijke verwarring van de kerk der eerste eeuwen, totdat het God den Heere belieft, allengs allerlei

kettersche onware geloofsgestalten te laten opkomen. Door deze ketterijen komen allerlei valsche geloofsvormen aan het licht, waartegenover de kerke Gods dan de ware geloofsvormen telkens overstelt. En om dit met vrucht te kunnen doen, is ze dan wel gedwongen uit de troebelheid der kinderdagen tot doordenken en juister onderscheiden te komen.

Vandaar, dat er een reeks van eeuwen lang over het wezen en de werking van het geloof in de kerke Christi allerlei geschil is gerezen, allerlei vraagstukken zijn opgedoemd, allerlei onderscheidingen zijn te berde gebracht. Dank zij deze ernstige debatten, is het toen van lieverleê gelukt het eigenlijke wezen des geloofs steeds juister en nauwkeuriger van zijn schijngestalten en valsche nabootsingen te leeren onderscheiden. En het is als vrucht van dezen langdurigen en met veel geduld en talent gevoerden strijd, dat men zeggen mag, dat thans voor den kenner alle echte en alle valsche paden te dezen met zeer duidelijke handwijzers gemerkt zijn; zoodat niemand zich thans, bij het oploopen van een verkeerd pad, nog langer verontschuldigen kan met te zeggen: »Ik heb het niet geweten."

Want dit feit, dat men het niet geweten heeft, weerspreken we niet. Dit kan zeer wel wezen. Maar wat we staande houden is, dat een gids zijn naam van gids onwaardig wordt, indien hij de moeite te veel acht, om de wegen, waarop hij de reizigers voor zal gaan, behoorlijk vooraf te onderzoeken.

Een bedienaar des Woords nu is metterdaad een geestelijke gids en leidsman, die door den Heere Jezus Christus is aangesteld, om in het hooge Alpenland des geloofs, waar de gewone heirwegen der aardsche samenleving ophouden, de pelgrims naar het hemelsch Jeruzalem te leiden van het eene bergplateau naar het andere.

En daarom zeggen we, dat zulk een geestelijke gids er niet meê uit kan, met zoo ongeveer en op de gis af te zeggen, dat het hemelsch Jeruzalem daar ergens, dien kant uit, in de richting van het oosten moet liggen, en dat de hem toebetrouwde pelgrim nu maar een van die bergpaden, die oostwaarts strekken, beproeven moet; — maar dat hij krachtens zijn ambt gehouden is, alle inspanning aan te wenden, om het kortste en veiligste en zekerste pad, dat derwaarts leidt, zeer precies en scherp van alle nevenpaden en doolpaden te leeren onderscheiden, en dat hij, dat eenig goede pad kennende, aan zijn pelgrims heeft toe te roepen, dat ze op dát pad moeten gaan.

Vroeger, toen men nog niet alle paden onderzocht had, was het inslaan nu eens van dit pad, dan weer van dat andere, nog ten deele prijslijk. Maar nu elk dier paden doorwandeld is, en men zeker weet,

hoe verkeerd men met al die andere paden uitkomt, nu is dat nog eens beproeven van een pad, waarvan men weten kan, dat het misloopt, in vollen zin onverantwoordelijk.

En of de goedmoedige lieden ook al roepen; »Laat ons toch bij het *eenvoudige* blijven! Waartoe, waartoe toch in ons Christelijk geloof die vele en vermoeiende onderscheidingen!" dan zouden we willen wedervragen, of zulke lieden, als ze een operatie moeten ondergaan, dan bij voorkeur een chirurg nemen, die er zoo fijn niet achter is en *eenvoudig* het mes maar zoo ongeveer er inzet; hun willen vragen, of ze in ziekte bij voorkeur naar een apotheek zullen zenden, waar men al die namen zoo niet uit elkander houdt, en *eenvoudig* maar zoo uit onderscheidene potjes iets samenmengt; of wil men een ander voorbeeld, dan zouden we vragen willen, of ze, om over zee te gaan, zich liefst bij zulk een kapitein zullen inschepen, die zich met al die kaarten en instrumenten niet ophoudt, maar *eenvoudig* toestuurt op goed geluk.

En indien dan het stellige antwoord luidt en luiden moet, dat al deze zelfde lieden, als het op een lid van hun lichaam, of een medicijn voor hun krankheden aankomt, of ook de gevaren der zee geldt, volstrekt niet van dat *eenvoudige* gediend zijn, maar wel terdege omzien naar lieden, die de nauwkeurigste kennis van zaken hebben, dan zij hun toch in den naam des Heeren afgevraagd, hoe ze het voor God den Heere verantwoorden kunnen, om, waar het de ziel geldt en de geestelijke krankheden en den tocht over de peilloos diepe wateren des levens, op zoo *eenvoudige*, dat wil zeggen *slordige* en *onnadenkende* manier te werk te gaan, even alsof het er op dit geestelijk terrein minder toe deed.

We zullen dan ook bij deze uiteenzetting ons door dat ziekelijk geroep om een *eenvoudige* belijdenis en door dat onvroom geroep tegen het dusgenaamd dogmatisme, niet van de wijs laten brengen, maar er ons op toeleggen, om, mocht het zijn, zulk een verklaring en toelichting van het wezen des geloofs te geven, dat de doolpaden zijn afgesneden en het eenig goede en betrouwbare pad duidelijk gemerkt en aangewezen zij.

En dan sta van meet af duidelijk op den voorgrond, dat er wel zeer deugdelijk onderscheiden dient te worden tusschen het zaligmakend geloof, waarvan hier alleen te handelen valt, en dat andere geloof, dat in meer algemeenen zin op allerlei levensterrein genoemd wordt.

Als Columbus een prikkel, een drijfveer, een werking in zich voelt, waardoor rusteloos zijn blik en de uitgang zijner gedachten gericht wor-

den naar de zee, die Europa's westerkust besproeit, en over die zee naar een land, een wereld, die hij vermoedt en gist en schier zeker weet, dat daarachter moet liggen, dan wordt dat ook wel *geloof* genoemd; — maar met ons hier te behandelen zaligmakend geloof, heeft zulk een instinctieve neiging in Columbus' geest niets te maken. En elke prediking, die zulke voorbeelden erbij brengt, anders dan bij manier van zeer veraf liggende analogie, licht niet toe en heldert niet op, maar leidt de gemeente op het dwaalspoor.

Telkens komt het voor, dat er onder onze kinderen één zich allengs van de andere onderscheidt als één, die iets wil, die iets beoogt, die ongemerkt wordt beziggehouden door één gedachte, die hem geen rust laat. Soms grijpt dit plaats op een wijze, die eerst later zijn eigenlijk levensoogmerk doet uitkomen, en van achteren toont, hoe verkeerd men deed, met hem van dien innerlijken drang af te houden. Maar ook, zulk een drang is niets dan de werking van wat in zulk een kind van nature in was gelegd, de geheimzinnige drijving en persing van de toongevende idee, die zijn bestaan, zijn persoon en zijn leven beheerscht.

Zulke gedreven lieden overwinnen dan elken tegenstand; hoe men hen ook tegen poogt te houden, ze komen toch telkens hun nog onbewust doel nader; en het einde is, dat ze, dank zij de onweerstaanbare kracht, die hen innerlijk dreef, ten slotte toch komen, waar ze wezen moesten.

En ook dat nu noemt men vaak *geloof;* maar ook zulk een geloof heeft met het geloof, waarvan wij *hier* handelen, weinig meer dan den naam gemeen. Want terwijl zúlk een geloof juist de menschelijke kracht prikkelt en tot eere brengt en verhoogt, strekt het geloof, waarvan *wij* hebben te handelen, juist omgekeerd, om alle menschelijke hoogheid neder te werpen.

Evenzoo is het met wat men wel spreekt van *geloof aan zijn idealen.* Men is jong; men dweept; heerlijke gedachten van een gouden eeuw van geluk en heerlijke idealen van recht en heerlijkheid zweven ons voor oogen. Het is, alsof de schoone wereld onzer verbeelding ons troosten wil over de bittere teleurstelling, die de wereld der werkelijkheid ons bij elke schrede op ons levenspad oplevert. Was zoo de wezenlijke wereld

en moest zoo de wereld blijven, o, ons jeugdig hart zou gebroken, onze geestdrift vroegtijdig gebluscht zijn, en, vroeg oud geworden, zouden we ons óf gevoegd hebben bij de in wanhoop vergaande pessimisten, óf wel bij de conservatieve geesten, die weer verademing gevoelen, eenvoudig, doordien ze de betere inspraak van hun consciëntie hebben verkracht.

Maar, God zij dank, zóó ging het in het hart van velen niet toe. Voor veler hart ging in die pijnlijke beklemming een wereld van idealen op, dat wil zeggen, ze grepen den moed in hun ziel, om die zondige diep ellendige wereld, zooals ze is, te veroordeelen, en te profeteeren van een betere en gelukkiger wereld, die straks komen zou.

Helaas, dat de overmoed van het jeugdig hart zich bij het grijpen naar die idealen dan zoo licht inbeeldt, dat de schuld van de bestaande ellende aan de vaderen ligt. En toch, dat is, zoo er geen hooger licht tusschenbeide komt, bijna altoos de loop der ontwikkeling. »Hadden mijn vaderen het maar van meet af aangelegd, gelijk ik het thans inzie en thans poog te verwerkelijken, o, hoeveel verder zouden we reeds wezen!" Maar daar school de fout; dat hebben die vaderen niet; die vaderen hebben verkeerd gedaan, en daardoor komt het nu, dat de ideale wereld nog zoo verre ligt. Maar geen nood. Thans ziet een jonger geslacht dit in. Groeit dit maar eenmaal op en komt het aan het woord, dan zal, o, zoo machtig veel van de bestaande ellende vanzelf verdwijnen, en, heerlijke toekomst, dan komt de ideale wereld ons vanzelf nabij.

Wreed is het ontnuchterend antwoord dan telkens, op zoo valsche inbeelding door de harde ervaring gegeven. Ook zoonlief doet het later weer even dwaas, als hij oordeelde, dat vroeger zijn vader het aanlei! En waar het aan ligt, weet hij niet, maar de ideale wereld komt niet. Hoe hij zich ook inspant om luide te roepen, de menschen hooren niet. Ze willen blijkbaar niet van hun ellende verlost worden. En het droef resultaat is, dat de oude droefenisse blijft.

En op dit punt uitgekomen, splitst zich nu dit korps van ideale lieden, die met het *Excelsior* in hun banier daartegen zoo moedig opstonden. Want zie, dan is er een deel onder hen, dat het opgeeft, die klagen gaan, dat hun idealen slechts bedriegelijke droomen zijn geweest, en, zich schikkende in het onvermijdelijke, die reeds zoo breede schare van de gelijkvloersche en platgetreden zielen nog gaan vermeerderen.

Maar dan is er bij hen ook een ander deel, dat dien weg niet op wil. beler geesten, die weigeren te bukken voor de onvermijdelijkheid van wat ongelukkig, laag en onedel is, en nu, als met hun hoofd tegen den muur loopende, roepen van *advienne, qui pourra*, en bijna alleen hun idealen blijven vasthouden.

Welnu, ook van zulke lieden, lieden, die ge niet genoeg waardeeren en liefhebben kunt, zegt men dan gemeenlijk, dat ze *gelooven*. Maar ook dit geloof aan idealen heeft nog niets overeenkomstigs met het zaligmakend geloof, en het is spraakverwarring, het is saamvoeging van wat niet bijeenhoort, als men zoo telkens deze beide voorstelt, als waren ze van eenzelfde soort.

En hetzelfde geldt eindelijk evenzeer van een veel lageren vorm, waarin dit gemeen geloove wel voorkomt, als de luchthartige uiting van *zekere blijmoedigheid* of het gissen van iets, dat later toevallig uitkwam.

Er zijn van die blijmoedige, vroolijk gestemde zielen, die, wat tegenspoed hen ook treft, er nooit door geknakt of gekrenkt worden, maar hoe ook de veer wordt neergedrukt, altoos nog veerkracht genoeg in hun blijmoedigen geest hebben, om toch de veer van hun innerlijk leven weer te laten opspringen.

Dit soort menschen heeft op al wat hen omringt, een goedmoedigen en hoopgevenden blik. Zwartgalligheid is hun vreemd en zwaarmoedigheid kennen ze niet. Bezorgdheid houdt hen nooit uit den slaap en onrust jaagt hun het bloed nooit sneller door het hart. Niet, dat ze onverschillig zijn, maar ze trekken zich de dingen zoo niet aan. En hoe het ook tegenloopt en hoe donker de wolken ook saampakken, zij zien achter die wolken altoos het zonnetje nog en profeteeren u met een blijden glimlach, dat het zonnetje straks wel weer zal doorbreken.

Vandaar, dat zulke personen altoos nog hoop hebben, altoos u zeggen, dat het nog wel gaan zal, dat er nog wel iets uit worden zal, en ook dit heet dan, dat ze nog *geloof* voor zulk een persoon, of voor zulk een zaak hebben.

En ook dit *geloof*, mits het niet te oppervlakkig zij, dient gewaardeerd. Met die millioenen melancholieke zielen zou het leven op onze erve niet zijn uit te houden, en er is dus wel oorzaak voor dank, dat onze anders zoo flegmatieke landaard toch ook zonen en dochters kweekt, die zulk een geloof der blijmoedigen hoopvol gloren doen.

Soms gebeurt het dan metterdaad, dat hun zeggen uitkomt; dat, waar ieder dacht, dat het scheepke vergaan zou, het toch nog veilig in de haven wordt binnengebracht, en dat metterdaad hun blijmoedig geloof, dat het nog wel terecht zou komen, meê oorzaak van dit gelukken was. Dan vragen deze profeten u, of ze het u niet zoo gezegd hadden; dat gij ook veel te somber waart geweest; en dat men nu dan toch maar ziet, dat het best terecht kwam.

Maar natuurlijk, ook dit geloof heeft met het zaligmakend geloof niets dan den naam gemeen.

Iets, wat wij daarom vooral opmerken, omdat men ook bij Christelijke inrichtingen en werkzaamheden zoo vaak mannen en vrouwen ontmoet, die door zulk een geest der blijmoedigheid en des onbepaalden vertrouwens gedragen worden, en metterdaad door die hoopvolle blijmoedigheid ook menig Christelijk scheepke behouden thuis brengen, dat anders zou vergaan zijn.

Maar zelfs bij den Christen is dit soort van geestelijke blijmoedigheid misschien een *vrucht* van het echte geloof, maar stellig niet *het echte geloof zelf*. En als men zoo zeggen hoort: »Zoo ziet ge, wat het geloof vermag!" heeft men zeer ten onrechte weer zaligmakend geloof met algemeen geloof, gelijk het ook bij heidenen voorkomt, verward.

XXXV.

GELOOF EN WETEN.

> Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; maar die den Zoon ongehoorzaam is, die zal het leven niet zien.
> Joh. 3 : 36.

Het gelooven in dien vagen, algemeenen zin, waarin men zegt, dat Columbus vooraf zeker aan het bestaan van Amerika heeft geloofd, en een enthousiast jong man gelooft aan zijn idealen, laten we dan nu ganschelijk varen. Dit toch helpt ons bij ons onderzoek naar het wezen des zaligmakenden geloofs niet in het allerminste.

Om te verstaan wat »geloof" is, moet een gansch andere weg ingeslagen, en dient gevraagd, wat onder alle volken en bij alle natiën het grondbegrip en de oorspronkelijke beteekenis van deze uitdrukking is.

En dan doet zich bij alle volken en in alle tijden het opmerkelijk verschijnsel voor, dat »geloof" de eene maal uitdrukking is voor iets *min* zekers en een ander maal voor iets *zeer bijzonder* zekers.

Zoo zal men den eenen keer zeggen: »Ik geloof, dat het half drie geslagen is, maar zeker weet ik het niet". Of ook: »Ik geloof, dat zijn voorletters H. F. zijn, maar als ge het sekuur moet weten, zal ik het nog eens nazien." Of eindelijk: »Ik geloof, dat men tegenwoordig rechtstreeksche biljetten naar Petersburg kan nemen, maar ge zult toch wel doen, met het eerst nog eens te onderzoeken."

In elk dezer drie volzinnen, die in elke ontwikkelde taal letterlijk zijn over te zetten, beduidt »gelooven" een tot op zekere hoogte afgaan op de gis, een *minder* iets dan weten, een belijden van *on*zekerheid.

Daarentegen wanneer ik zeg: »Ik geloof de vergeving der zonden", of ook: »Ik geloof, dat mijn ziel onsterfelijk is"; of eindelijk: »Ik geloof in de onkreukbare eerlijkheid van dien staatsman"; — dan wil dit volstrekt niet zeggen, dat men er eigenlijk aan twijfelt, of althans de mogelijkheid van het tegendeel toegeeft; maar geheel omgekeerd, dat men veel vaster dan van iets anders juist van deze zekerheden overtuigd is.

Hieruit nu volgt, dat elke bepaling van het wezen des geloofs misloopt, die u niet verklaart, hoe uit éénzelfde grondbeteekenis tweeërlei zoo lijnrecht tegenstrijdig gebruik van éénzelfde woord kan voortvloeien.

En dit nu kan en mag alleen zóó uitgelegd, dat er verschil bestaat

in het wezen der dingen, waaromtrent men zekerheid erlangt; zoodat bij de eene soort van die dingen de hoogste zekerheid *wel* door het geloof wordt verkregen; en bij de andere soort dingen *niet*.

Dit verschil ligt nu hierin, dat er, gelijk men zegt, *zichtbare* en *onzichtbare* dingen zijn, en dat bij alle zichtbare dingen *weten* en geen geloof tepaskomt, om tot zekerheid te geraken; terwijl bij alle *onzichtbare* dingen de zekerheid uitsluitend door *geloof* kan verkregen.

Zegt iemand dus, waar het zichtbare dingen geldt, niet: »Ik weet", maar: »Ik geloof", dan maakt dit op ons den indruk van iets zeer onzekers. Daarentegen, zegt iemand van de onzichtbare dingen: »Ik geloof", dan maakt dit op ons den indruk, dat het voor hem zeer zeker is.

Hierbij moet men het »zichtbare" en »onzichtbare" natuurlijk niet te eng opvatten, maar, gelijk de Heilige Schrift, zóó verstaan, dat onder »zichtbare dingen" alles begrepen worde, wat onder onze zintuigen valt, en onder »onzichtbare dingen" alles worde saamgevat, wat niet door de waarneming van onze zintuigen is te bereiken.

Met name zal dus alles wat het verborgen leven van *den persoonlijken mensch* raakt, ten slotte altoos moeten rusten op *geloof*. Zijn daden treden in het zichtbare. Daaromtrent kan men dus zekerheid bekomen door de waarneming der zintuigen. Maar wat zijn innerlijke persoonlijkheid aangaat, en wat hij denkt, en of hij liefheeft, en of die liefde oprecht is, en of hij vertrouwen verdient, en welk een karakter hij bezit, en wat vragen er meer omtrent iemands verborgen leven kunnen rijzen, zie dat alles kan alleen uitgemaakt door *geloof*.

Wilden we dieper nog in de zaak indringen, dan zouden we nog verder willen gaan en beweren, dat eigenlijk *alle* zekerheid, óók omtrent de zichtbare dingen, altoos en eeniglijk op geloof berust; en we zouden dan deze stellingen opzetten: Als gij zeker zegt te weten, dat daar zooeven een menschenhoofd boven dien waterspiegel uitstak, en dat die mensch om hulp riep, — dan rust die zekere wetenschap daarop, dat 1°. gij vastelijk *gelooft:* ik droomde niet, maar waakte, beeldde mij niets in, maar nam waar; 2°. daarop, dat ge zegt: als ik met mijn oog iets zie en met mijn oor iets hoor, *geloof* ik, dat daaraan iets beantwoordt in de werkelijkheid; en 3°. dat ge overtuigd zijt: als ik iets zie in den vorm van een menschenhoofd, dan geloof ik, dat mijn zintuigen mij den vorm juist doen waarnemen.

En zoo zouden we, op die manier voortgaande, kunnen aantoonen, hoe

bij slot van rekening *alle* zekerheid, evengoed omtrent de onzichtbare, als omtrent de zichtbare dingen, ten slotte nooit op waarneming rust, maar *altoos* op geloof.

Ik kan van mijn *ik*, dat weten wil, nooit tot iets buiten mij komen, of er moet een geloofsband zijn, die mij aan hetgeen buiten mij is verbindt.

Ik moet altoos gelooven, óf aan mijn eigen identiteit, dat is, dat ik mijzelf ben; óf aan de helderheid van mijn bewustzijn; óf aan de waarneming mijner zintuigen; óf aan de werkelijkheid van wat buiten mij bestaat; óf aan de axioma's, van waar ik uitga.

En zoo kan men dus zonder zweem van overdrijving beweren, dat geen enkel mensch ooit van eenig ding beweren kan: *Ik weet dit of dat,* of hem kan zonder veel moeite aangetoond, dat dit *weten*, dieper opgevat en nader ontleed, voor wat de zekerheid aangaat, eeniglijk op *geloof* berust.

Toch laten we deze diepere opvatting van de zaak liever rusten, omdat ze verwarring sticht, insteê van ons het wezen des geloofs op te helderen.

Men vergete namelijk niet, dat de Heilige Geest in de Heilige Schrift zulke woorden altoos zóó neemt, als ze in de gemeene spraak en in het dagelijksch leven voorkomen; eenvoudig wijl anders de kinderen des Koninkrijks de gegevens zouden missen om ze te verstaan.

En in het gewone leven nu verzuimt een mensch om die nadere onderscheiding te maken, en zegt in een geval als het bovengenoemde eenvoudig: »Ik *weet*, dat daar iemand in het water ligt, want ik heb zijn hoofd gezien en ik heb hem hooren roepen." Terwijl omgekeerd in diezelfde gemeene spraak en datzelfde gewone leven iemand zeggen zal: »Gelooft ge me niet, dan kunnen we ook niet verder spreken," daarmeê aanduidende, dat bij *een persoon* gelooven de eenige manier is om zekerheid te erlangen.

Ons hieraan nu houdende, zullen we, om duidelijk te zijn, de zaak dus liefst zoo voorstellen: Dat een mensch door God den Heere op zulk een wijze geschapen is, dat hij van *twee* werelden kennis kan erlangen; zoowel van de wereld der zichtbare, als van de wereld der onzichtbare dingen; maar van elk van die twee werelden op een bijzondere, eigenaardige manier.

Van de wereld der *zichtbare* dingen krijgt hij kennis door middel van

de zintuigen, die er juist op zijn aangelegd en er juist voor bestemd zijn en er juist voor dienen, om aan zijn geest contact met die buitenwereld te geven. Maar van de wereld der *onzichtbare* dingen leeren die zintuigen hem volstrekt niets, en daarvoor heeft hij dus geheel andere organen noodig.

Voor die andere organen nu hebben we geen aparte namen, gelijk voor onze vijf zintuigen, maar niettemin weten we zeer goed en zeer wel, dat we indrukken, gewaarwordingen en aandoeningen uit die onzichtbare wereld ontvangen; we weten zeer wel, dat deze indrukken, gewaarwordingen en aandoeningen onderling verschillen in graad van vastheid en diepte en sterkte; en we weten ook, dat er onder deze indrukken, gewaarwordingen en aandoeningen sommige zijn, die in ons het besef wekken van *onwaar*, en sommige andere, die op ons de uitwerking hebben van ze *waar* te doen zijn.

Metterdaad mag dus getuigd, dat uit de onzichtbare wereld, precies evengoed als uit de zichtbare wereld, een werking op ons uitgaat. Niet door de vijf zintuigen, maar door middel van onnoembare organen. Dat deze werking uit de onzichtbare wereld door middel van deze organen ons gemoed, ons bewustzijn, ons innerlijk ik bereikt. En voorts op dat gemoed indrukken maakt, in dat bewustzijn gewaarwordingen wekt, en in ons innerlijk *ik* aandoeningen teweegbrengt.

Zoo echter, dat alsdan nog altoos de vraag overblijft: »Zijn die indrukken waar? Kan ik die gewaarwordingen vertrouwen? Kan ik op die aandoeningen afgaan? Beantwoordt er aan deze indrukken, gewaarwordingen en aandoeningen een werkelijkheid?" En deze laatste vraag nu is een vraag, waarop alleen het *geloof* een *ja* kan uitspreken, precies evenzoo als op de vraag, of ik aan mijn eigen bewustzijn en aan mijn zintuigen en aan de axiomata zekerheid ontleen, alleen en uitsluitend door het *geloof* ja kan worden gezegd.

Voor al wat onzichtbaar is, voor de liefde en de trouw, voor de gerechtigheid en de heiligheid, voor 's Heeren mystiek lichaam, voor de vergeving der zonde, voor het eeuwige leven, en met name voor alles, wat het mysterie *des persoonlijken levens* in eenigen medemensch, in den Immanuël en in den Heere onzen God geldt, is *gelooven* de eigenlijke en eenige weg, die door God den Heere verordend is, om tot zekerheid te geraken. Niet als iets *lagers* dan weten, maar als iets, wat daarmeê volkomen gelijk staat, nog veel vaster is en zelfs aan alle weten zijn vastheid leent.

En hier werpe men nu niet tegen, dat de Heilige Geest toch in de Schrift getuigt, dat eens het geloof in »aanschouwen" zal verwisseld worden; want dit »aanschouwen" heeft met het »zien" door onze zintuigen niets gemeen.

God de Heere ziet en kent alle dingen en bezit toch niet een eenig zintuig. Zijn aanschouwen is een onmiddellijk indringen met zijn Geest in het wezen en in het bestand aller dingen. Iets van deze onmiddellijke wijsheid en kennisse was aan Adam in het paradijs verleend. Door de zonde verloor hij ook dezen heerlijken trek van het beeld Gods. En nu wordt ons in de Heilige Schrift beloofd, dat deze heerlijke trek, in nog veel heerlijker zin dan in het paradijs, voor Gods kinderen terugkomt in het rijk der heerlijkheid.

Thans daarentegen, nu we nog als pelgrims toeven, en ons zoomin het lichaam der heerlijkheid als de heerlijkheid voor onzen innerlijken staat nog verleend is, thans bestaat ons contact met de onzichtbare wereld nog niet in »aanschouwen", mist onze geest de macht nog om onmiddellijk in de onzichtbare dingen in te dringen, zijn we nog afhankelijk van de indrukken, die ze op ons maken, en de gewaarwordingen, die ze in ons wekken; en kan de zekerheid omtrent de waarachtigheid van die indrukken en gewaarwordingen dus nooit anders in ons ontstaan dan door rechtstreeksch geloof.

Gelijk we thans bestaan, en nog als pelgrims leven, *gelooven* we in elkanders liefde, in elkanders trouw en eerlijkheid van karakter. We *gelooven* in God den Vader; we *gelooven* in onzen Zaligmaker: we *gelooven* in den Heiligen Geest; we *gelooven* een heilige, algemeene Christelijke kerk; we *gelooven* de vergeving der zonden; we *gelooven* de wederopstanding des vleesches; we *gelooven* een *eeuwig* leven. En dat alles *gelooven* we, niet met de heimelijke bijgedachte: »eigenlijk zou ik het toch liever *weten*"; want zulk zeggen zou even dwaas zijn, als dat iemand, een prachtig orgelstuk *gehoord* hebbende, uitriep: »eigenlijk zou ik het liever *zien*." Zoomin toch als *zien* bij de muziek hoort, zoomin hoort waarneming door de zintuigen bij de onzichtbare dingen. En gelijk *hooren* het eigenaardige en eenige middel is om muziek te genieten, zoo ook is *gelooven* het eigenaardige en eenige middel, om zekerheid te verwerven aangaande ons contact met de ongeziene en onzichtbare wereld.

En is dit nu eenmaal helder ingezien, dan is het ook niet moeielijk te vatten, hoe het dan nu komt, dat ditzelfde *gelooven*, van zichtbare dingen gebezigd, zoo ver onder het *weten* staat.

Zichtbare dingen namelijk zijn juist bestemd om *door middel van de zintuigen* precies en nauwkeurig en stiptelijk te worden opgenomen. Al wat aan de volledigheid van die waarneming ontbreekt, maakt onze kennis onzeker. En zoo komt het, dat ten opzichte van zichtbare dingen met geen andere kennisse vrede of genoegen mag genomen, dan die door deze *zintuigelijke* waarneming verkregen is.

Dit neemt nu echter niet weg, dat er tal van gevallen zijn, waarin de zoo stellige en zekere kennis omtrent het een of ander ons te weinig belang inboezemt, om er de moeite van zoo nauwkeurige waarneming voor over te hebben. Ge ziet in de verte twee dorpstorens, en uw vriend, die met u wandelt, beweert, dat de linksche toren hooger is dan de rechtsche. Gij daarentegen oordeelt, dat de rechtsche hooger is, en dat spreekt ge uit. Maar geeft de ander dat nu niet toe, welnu, dan laat ge het loopen, en denkt er niet aan, om beide torens na te gaan meten. Het weten blijft dan uit; het blijft bij den vagen indruk, dien ge ontvingt; en zoo spreekt ge dan van *gelooven*.

Of ook er zijn zichtbare dingen, die in uw herinnering hun beeld wierpen. Uit die herinnering roept gij ze nu terug. Maar hun beeld is min of meer verflauwd. Zoo kwam er onzekerheid. Bijvoorbeeld, ge hebt vóór jaren den Koning gezien. Nu loopt ge door Den Haag, en van gindsche zijde komen drie heeren in politiek aan, waarvan de middelste een indruk op u maakt, alsof het de Koning was. Stond nu 's Konings beeld van vroeger nog versch en diep ingeprent in uw geheugen, dan zoudt ge zeggen: »Het *is* de Koning, ik zie het!" Maar nu dat beeld verflauwde, nu aarzelt ge, en fluistert zachtkens: »Ik *geloof*, dat het de Koning is." In zulk een geval nu *schijnt* ge wel met een zichtbaar iets te doen te hebben, want die drie heeren ziet ge in levenden lijve voor u; maar het *beeld*, waarmeê ge den middelsten vergelijkt, komt toch eigenlijk uit den *onzichtbaren* schat van uw herinnering, en vandaar het veranderd spraakgebruik.

En als slotsom van deze uiteenzetting moge dus zijn neergeschreven, dat 1°. in zijn diepsten zin opgevat, *alle* zekerheid zoo voor de zichtbare als onzichtbare dingen op *geloof* rust; en 2°. dat naar het gemeene spraakgebruik de zekerheid bij *zichtbare* dingen verkregen wordt door waarneming der *zintuigen,* en bij de *on*zichtbare dingen, met name bij al wat persoon is, door *gelooven*.

Reeds hierom moet Brakels poging, om, »gelooven" uit het Hebreeuw-

sche en Grieksche taaleigen als *vertrouwen*, en niet als *middel ter erlanging van zekerheid* te verklaren, als mislukt worden afgewezen.

Deze soort van dingen verschillen niet in taal bij taal, maar zijn in alle talen dezelfde, eenvoudig omdat ze rechtstreeks voortvloeien uit de bewerktuiging van den menschelijken geest, die in zijn grondtrekken bij alle volken dezelfde is.

Vertrouwen is het rechtstreeksche *gevolg* van *geloof*, nooit het geloof zelf.

Gelooven ziet altoos allereerst op de vraag, of iets voor ons bewustzijn zekerheid bezit. Wat voor uw bewustzijn *geen* zekerheid bezit, gelooft ge *niet;* wat voor uw bewustzijn *wel* zekerheid bezit, gelooft ge *wel.*

Wordt iemand nu bij mij aangediend, of dient hij zichzelf aan als een man van stipt en eerlijk karakter en edele bedoelingen, dan is de eerste vraag, of ik dit geloof; of ik geloof, dat hij zoo stipt eerlijk is; of ik geloof, dat de soliditeit in hem zit. Antwoord ik hierop: *neen*, dan geloof ik *hem* niet, geloof ik niet *aan* hem, geloof ik niet *in* hem. Antwoord ik daarentegen: *ja*, dan geloof ik wel in dien man. En is dit laatste zoo, welnu, dan volgt hier ook onmiddellijk uit, dat ik hem *vertrouw*, en dan doe ik dit ook. Dan *kan* ik hem niet meer *niet* vertrouwen. Gelooven, dat hij is diegene, waarvoor hij zich uitgaf, is met *niet*-vertrouwen eenvoudig onbestaanbaar.

In den zeer gewichtigen strijd, die indertijd is gevoerd tusschen Brakel en zijn geestverwanten ook op dit punt eenerzijds, en tusschen de gereformeerde vaderen van Calvijn en Comrie anderzijds, dient derhalve onvoorwaardelijk voor de oude zienswijze partij gekozen. Te dezen heeft Brakel min juist gezien. Een misslag, die wel bij Brakel eigenlijk meer een manier van zeggen gold, dan dat hij in het wezen der zaak de Openbaring der Heilige Schrift zou miskend hebben, maar in zijn nawerking niet onschuldig bleef. Op zichzelf zouden we dan ook te dezen niet tegen Brakel opkomen, ware het niet, dat de latere afwijkende godgeleerden zich allengs op Brakel beroepen hadden, om onware gevolgtrekkingen, die hij niet bedoeld heeft, maar die toch eigenlijk uit zijn stelsel volgen, in de gemeente Gods in te dragen.

En daarom blijven wij liever bij de welbeproefde zienswijze, dat is op de zuivere linie, die van Calvijn over Voetius naar Comrie loopt, en die ons belijden doet, dat gelooven altoos de grondbeteekenis behoudt van »zekerstelling voor ons bewustzijn", en dat het zaligmakend geloof bestaat in een met toepassing op zichzelf *verzekerd zijn,* dat Christus die is en zoo is, zooals Hij in de Heilige Schrift zich openbaart en aanbiedt.

XXXVI.

BRAKEL EN COMRIE.

> Indien gij iets anderszins gevoelt, ook dat zal God u openbaren.
>
> Fil. 3 : 15.

Ons laatste artikel eindigde met op twee lijnen in de verklaring van het wezen des geloofs te wijzen, die in de vorige eeuw het zuiverst, eenerzijds door Brakel en anderzijds door Comrie, geteekend zijn, en we verheelden niet, dat Comries lijn zuiverder liep.

Dit doe den vrienden van Brakel geen zeer; dan toch zouden we ook onszelven wonden.

Maar, al ligt ook de naam van „vader Brakel" nog zoo teeder in ons hart; al boezemt hij ons ook nog zooveel sympathie in door zijn moedbetoon in het optreden tegen de kerkoverheersching; en al danken we nog zooveel aan zijn kostelijke geschriften; dit maakt hem daarom nog gansch niet onfeilbaar, en belet volstrekt niet, dat op dit ééne punt Comrie beter zag dan hij.

Om echter aan beide mannen recht te laten wedervaren, zullen we over en weer, hun beider argumentatie summierlijk hier inlasschen, om daarna aan te toonen, hoe Comrie (die ook op zijn beurt wel eens misging) in dit geschil beter dan Brakel de Schriftuurlijke en dus ook gereformeerde lijn houdt.

Moge Brakel als de oudste in jaren vooropgaan.

Brakel dan schrijft in zijn *Red. Godsd.* II. 776 (ed. 1757) in het hoofdstuk *van het geloove* in § 20 aldus:

»Nu komt in bedenkinge, waer in al de eygene, formeele, weselyke daedt des geloofs bestaet. Hier over is dese Vrage: *Of de eygene daedt des geloofs bestaet in toestemminge aen de Goddelyke Euangelische waerheden ende beloften: Dan ofse bestaet in het vertrouwen des herten op Christus, om door hem gerechtvaerdight, geheylight, ende tot de zaligheyt geleydt te worden?* Eer wy antwoorden, seggen wy: 1. Dat wy door het *vertrouwen* niet verstaen de versekeringe, het vertrouwen dat yeder voor sich heeft, dat hy deel aen Christus ende alle syne beloften heeft, ofte de vrede ende de stilte der ziele; want dat is eene vrucht des geloofs, die in den eenen meer ende in den anderen min is: Maer wy verstaen door vertrouwen de uytgaende daedt des herten, waer door men sich overgevende aen Christus, ende hem aennemende, ziel ende lichaem hem

toevertrouwt, op dat hy se zaligh make: Gelyk een crediteur, syn gelt aen yemand overgevende, het hem toevertrouwt; gelyk yemand sich settende op de schouderen van een sterk man, om hem door een water te dragen, sich selven hem toevertrouwt, en soo op hem vertrouwt, leunt, steunt, sich laet dragen tot sulk eene plaetse. 2. Wy seggen, dat tot sulk een vertrouwen noodtsakelyk vooraf vereyscht wordt eene kennisse van de Euangelische waerheden, ende eene toestemminge aen de selve als waerachtigh: Ende dat het geloove daer na ook gedurigh werkt op en door de beloften. Dit vooruyt geseyt hebbende, soo antwoorden wy op de vrage: Dat het ware zalighmakende geloove niet bestaet in de toestemminge van de Euangelische beloften; maer dat het bestaet in het vertrouwen des herten, om door hem tot de zaligheyt gebracht te worden, op den grondt van syne vrywillige aenbiedinge, en op de beloften aen die gedaen, die op hem vertrouwen. Dus seggen wy met een: *Dat het geloove syne sitplaetse niet en heeft in het verstandt, maer in de wille:* want en is het niet de toestemminge van de waarheyt der beloften, soo en is het ook niet in het verstandt. En is het een vertrouwen, soo is het in de wille."

En na aldus positie te hebben genomen, geeft hij voor dit gevoelen de navolgende redenen op:

»De waerheyt van 't geseyde blykt uyt de volgende redenen:

1. Uyt de benaminge selve: Dat wy gelooven noemen, noemt de Schrift *vertrouwen, betrouwen, toebetrouwen, sich vertrouwen.* Ook dan als'er gantsch geene beloften te passe komen, gelijk boven duydelijk ende onwedersprekelijk is getoont. Nu weten wy, als wy van Goddelyke, en alleen in het Woordt geopenbaerde dingen handelende, spreken, dat wy dan in onse tale niet moeten hangen blyven, dat vele doet dwalen; maar dat wy moeten verstaen ende spreken na de eygenschap ende aert der Hebreeuwsche ende Griecksche talen, in welke het Woordt beschreven is: Om dat in onse tale het woordt gelooven is beloften ende verhaelde saken, op 't seggen van een ander, aennemen, soo moet men in onse tale niet hangen blyven, maer op de kracht der Grondt-talen sien, en soo worden de woorden *Heëmin, pisteuoo, chasa, batach, samach,* niet alleen gelooven, maer vertrouwen, toebetrouwen, sich betrouwen, steunen op yemant, vertaelt, ook sonder opsichte op 't seggen ofte beloven van een ander; doch in dit vertrouwen komen die te pas, niet als de nature des vertrouwens, maar om door deselve sich op Christus te verlaten, ende sich hem toe te vertrouwen.

2. De Schrift schryft gelooven aen het herte toe. Rom. 10 : 10: »Met der herten gelooft men ter rechtvaerdigheyt." Hand. 8 : 37:

»Indien gy van gantscher herten gelooft, soo is 't geoorlooft. Ende hy antwoordende, seyde, ik geloove dat Jesus Christus de Sone Godts is." 't Herte, de wille is werksaem in sich hem toe te vertrouwen, ende in hem te gelooven. Segt men, 't herte beteekent ook wel het verstandt. Antw. Seer selden, en dan nog niet expres bepaelt alleen tot het verstandt; maer doorgaens beteekent het de wille, ofte de ziele, in alle werkinge te samen genomen: Soo blyven wy in de gemeene beteekenisse, ende verstaen er de wille door; te meer, om dat gelooven eene daedt van de wille beteekent.

3. Indien de eygenlyke daedt des geloofs bestonde in de toestemminge der waerheyt van de beloften: (a) Soo konde men zalighmakende gelooven, sonder Christus aen te nemen, ende op hem te vertrouwen, blyft vry in het kennen, erkennen, toestemmen dat Christus de Zalighmaker is, soo lange gy wilt; wat vereeniginge, wat gemeynschap hebt gy dan met Christus? Het aennemen van Christus, het steunen, het vertrouwen op hem, souden dan maer vruchten en effecten zyn van het geloove: nu, het effect volmaekt het wezen niet, dat voor het effect al volmaekt is. (b) Soo verschilde het zalighmakende geloove in de nature niet van het historisch-geloove; maer 't was in de nature het selfde; want het historisch-geloove bestaet ook in het toestemmen van de waerheyt van de beloften, en dat is ook in de duyvelen, en 't tydt-geloove ook in de onbekeerden; gelyk dat overvloedigh uyt de Schrift blykt, en by alle bekent is. Segt men, het onderscheyt is, dat de kennisse, ende toestemminge in den eenen geestelyk is, ende in den anderen niet. Ik antwoorde: 1. 't Is waer, dat der onbekeerden ende der bekeerden kennisse van eene andere nature is (niet in de voorbereydinge) nochtans is ende blyft de sake, hoe verscheidenlyk gevat, deselfde: beyder kennisse gaet neffens de waerheyt der historie, ende als die waerheyt toegestemt wordt, soo is 't in den eenen, soo wel het historisch-geloove, als in den anderen. 2. De Schrift stelt het onderscheyt tusschen het zalighmakende geloove nooyt in de geestelykheyt der kennisse en der toestemminge van de historische waerheden. 3. Hier by is het seker, dat, als yemant niet bekeert is, niet in Christus syn vertrouwen set, 't welk het zalighmakend geloove is, dat de kennisse van soodanigh een geloove niet geestelyk is. Ende men soude uit het geloove selve nooyt konnen kennen dat men waarlyk geloofde; maer alleen uyt de vruchten, dat geheel mis is.

4. 't Zalighmakende geloove gelooft in *Godt*, *in Christus*, 't blyft by 't Woordt niet staen, desselfs nature is niet volmaekt in en door het toestemmen der waerheden; maer gaet door het Woordt tot den Per-

soon Christus, en vertrouwt *in hem.* Joh. 17 : 20: »De gene die door haer woort in my gelooven sullen." Daer krijght het geloove syn point, syne nature, syne volmaaktheyt; daerom wordt het zalighmakende geloove doorgaens in de Schrift uytgedrukt door *in Godt, in Christus* te gelooven. Hand. 16 : 31 : »Gelooft in den Heere Jesum Christum, ende gy sult saligh worden." *In Christum* te gelooven is het geloove selve, en niet eene vrucht van het geloove, dat het zyn moeste, als het geloove in kennisse ende toestemmen bestonde."

En voorts:

5. »'t Geloove selve vereenight de ziele met Christus, geeft eygendom aen de belofte als aen haer gedaen, bevredight de conscientie, geeft vrymoedigheyt om tot Godt te gaen, en hem, als Vader, aen te roepen. Eph. 3 : 17. Joh. 3 : 36. Rom. 5 : 1. Eph. 3 : 12. Maer dat doet de toestemminge van de waerheyt der beloften niet, maer het vertrouwen op Christus. Blyft in de toestemminge soo lange, ende soo klaer als gy wilt, niet eene belofte is voor u, 't vereenight het herte niet met Christus, 't bevredight de ziele niet, 't geeft geene vrymoedigheyt te roepen Abba, Vader; diesvolgens is de toestemminge het zalighmakende geloove niet. Men sal seggen, de toestemminge heeft tot een werk het aennemen van Christus, ende het vertrouwen op hem, ende soo verkryght men 't gene boven geseyt is, ende het komt alles uit de toestemminge voort. Ik antwoorde: (a) Soo staet dat dan vast, dat het toestemmen als toestemmen het door sich selve niet en doet; maer dat de vruchten van de toestemminge het doen, ende dat het toestemmen eerst moet het aennemen ende vertrouwen werken; dies is toestemmen de forme, de de nature des geloofs niet; daer by, de Schrift segt dat het geloove selve het doet, en niet syne vruchten. (b) Op dezelfde wyze kan men seggen, dat de *kennisse* van de verborgenheden des Euangeliums die bovengestelde saken, namentlyk, vereeniginge met Christus, deel aen de beloften, vrede ende vrymoedigheyt, ook werkt; want de kennisse is het eerste begin van alles: maer dewyle dat ongerymt is, soo ook, dat de toestemminge het werkt. Dies blyft vast, dat niet het toestemmen, maer het vertrouwen het zalighmakende geloove is.

6. 't Contrarie van het zaligmakende geloove is niet het verwerpen van de Euangelische waerheden; maer het niet vertrouwen, sich op Christus niet te verlaten, op Christus niet te steunen, te wankelen. Joh. 3 : 36. Die in den Sone gelooft... die den Sone ongehoorsaem is. Joh. 14 : 1. Uw' herte en worde niet ontroert, gelooft ook in my. Matth. 14 : 31. Gy kleyngeloovige, waerom hebt gy gewankelt? Luc. 8 : 25. Waer is uw geloove? Daer wordt gelooven gestelt tegen het trillen en

beven van vreese. Soo is dan het ware geloove niet toestemmen, maer vertrouwen.

Uyt desen allen blykt dan klaer, dat de eygenlyke daedt des geloofs niet bestaet in het toestemmen van de Euangelische waerheden ende beloften: maer in het vertrouwen op Jesus, in sich hem toe te vertrouwen."

Kenmerk is dus bij Brakel, dat het geloof niet als een inklevende hebbelijkheid, maar als een uitgaande daad des harten wordt opgevat; en hiermeê samenhangend, dat het orgaan voor het geloof en zijn zetel, waar het heerscht, gezocht wordt niet in onze kennisse, maar hoofdzakelijk in onzen wil.

En hiertegenover nu leerde Comrie, dat het geloof zelf in de ingeschapene en inklevende hebbelijkheid bestaat, terwijl hoofdmoment hierin voor hem is het *overreed worden*.

Zoo lezen we dienaangaande in zijn *Verklaring van den Heidelb. Catechismus*, II. p. 312:

» *Wat is een opregt geloof?* Eene vraag zekerlijk zeer noodig, dat er wel op geantwoord wordt; dewijl die alleen zalig worden, welke dit geloof bezitten. Want ofschoon het geloof door geene innerlijke waardigheid, welke het in zichzelven heeft, ons zalig maakt, is er nogtans tusschen de zaligheid en het medegedeeld geloof zulk een verband door God gesteld, dat niemand oud of jong tot de zaligheid kan komen, zonder het medegedeeld geloof; de kinderen, zoo wel als de volwassenen, moeten hier door in Christus ingelijfd worden; dewijl de zaligheid in geenen anderen is, en dat wij in hem moeten zijn, zullen wij die ooit deelachtig worden. Gij ziet dan, mijne Geliefden, dat er naar een *opregt geloof* gevraagd wordt. Deze vraag wordt geweldig verwrongen en verdraaid van die genen, welke nooit anders gewoon zijn van het geloof te denken en te spreken, dan van eene daad, daden en werkzaamheid; want als zij de beschrijving in het antwoord lezen, zeggen zij, dat hier het geloof zelf in zijne natuur en zijnen aard niet beschreven wordt; maar in zijne volmaaktheid en hoogsten trap; en dat wel tegen de *Papisten*, welke de twijfelingen veroorzaken. Hoe de Hervormers het geloof beschreven hebben, zullen wij hooren en zien; als ook hoe zij het uit de waarachtige gronden van Gods woord, overeenkomstig met de leer van de vrije genade en in deszelfs betrekking tot de regtvaardigmaking als een werktuig beschrijven; maar niet uit de werkelijke gronden van de *halve Pelagianen*, gelijk velen nu doen: en zij geven voor, dat de opstellers in de 21ste vraag

en het antwoord niet beschreven dat *opregt geloof*, waarvan kortelijk in het antwoord op de voorgaande vraag gesproken en aangetoond was, dat niemand wederom ter zaligheid zal komen, als *die gene, welke door een opregt geloof Christus ingelijfd worden, en hem en alle zijne weldaden aannemen,* maar het geloof in zijne daden en werkzaamheden. Hoe zoude het nu mogelijk zijn, dat de opstellers van den Catechismus terstond vergeten zouden en uit het oog verliezen, hetgeen zij gesteld, en wel zoo gesteld hadden, dat zonder het gestelde niemand, wie hij ook zij, zalig wordt, om van een hoogen en volmaakten trap des geloofs te gaan spreken, tot welken een ieder niet komt, die zalig wordt, indien wij de woorden van den Catechismus in eenen dadelijken zin opnemen? Neen, mijne Geliefden, daar wordt naar dat zelfde geloof gevraagd, waar van wij gesproken hebben; naar dat zelfde geloof, dat ieder ten aanzien van zijne innerlijke en bijzondere natuur moet hebben, zoo wel de kinderen als de bejaarden; dat het medegedeeld geloof is, het welk wij omschreven hebben *als een ingestort vermogen en hebbelijkheid, welke de uitverkorenen door de onweerstaanbare en herscheppende werking des H. Geestes, ontvangen bij hunne inlijving in Christus; waardoor zij alle de indrukselen, welke God, de H. Geest mededeelt, (in de kinderen op een wijze, welke wij niet weten) door het woord ontvangen, en naar den aard en inhoud van de plaatsen des Goddelijken woords en de voorwerpen daar in aan de ziel ontdekt, werkzaam zijn.* Zoo dat gij ziet, dat de waarheid of opregtheid van het medegedeeld geloof, niet van de werkelijke daden afhankelijk is; maar dat de waarheid van de daden afhangt van de waarheid en de opregtheid van het beginsel, vermogen of hebbelijkheid, waar uit dezelve voortvloeijen, en dat dus, ofschoon er geene daden uit voortvloeijen, gelijk in de uitverkorene kinderen, die zalig worden, dat die evenwel het *opregt geloof* hebben, waar uit, zoo zij tot het gebruik der rede gekomen waren, daden voortgevloeid zouden zijn."

En voorts:

»Wij kunnen ook zien, dat het medegedeeld geloof tot alle zijne dadelijkheid niet in een punt des tijds komt, maar trapsgewijs en dat, ofschoon de eene daad zich zoo sterk niet vertoont als de andere, zulks geen bewijs is, dat het ingewrocht geloof niet opregt is; maar wel een bewijs, dat die daad of daden niet te voorschijn komen. Bij voorbeeld, de smaak kan volmaakt zijn, al heeft dezelve nooit zoet geproefd: daar is echter van het proeven van het zoet geen denkbeeld te maken; maar als het zoet geproefd wordt, ontstaat het denkbeeld niet door een nieuw vermogen, dat men krijgt om te smaken, maar door een nieuw voorwerp, waar door het vermogen wordt aangedaan en een denkbeeld verwekt,

dat wij niet hadden. Zoo is het ook gelegen met het ingewrocht geloof; hetzelve wordt volmaakt en volkomenlijk ten aanzien van de hebbelijkheid in een punt des tijds, door de bovennatuurlijke werking des Heiligen Geestes, uitgestort, of medegedeeld; maar het komt tot zijne dadelijkheid naar mate van de gewaarwording. Zoo dat gij zien kunt, hoe sommigen, welke hun leven lang met vrees des doods geworsteld hebben, zonder ooit tot eene volkomene verzekering van hunnen staat te komen, zalig kunnen worden. Wij laten ons nu hier over niet verder uit, maar zeggen alleen, dat onze leerling, in het antwoord, den waren aard en de natuur des geloofs, als een ingewrocht geloof, beschrijft, als een vermogen, waardoor wij kennis ontvangen van al hetgeen God ons in zijn woord geopenbaard heeft, en als een vertrouwen, dat Christus en alle zijne genade ons geschonken zijn. Mij dunkt, indien onze gedachten hier over opgemerkt worden, zouden dezelve eenig licht geven en de veelvuldige verschillen doen ophouden. Deze zijn altoos onze gedachten geweest; gelijk mede blijkt uit onze leerrede over Hebr. 10, in 't jaar 1742 gedaan, welke gij in de *Eigenschappen van het geloof* vindt. En wij hebben in het jaar 1746 dezen Zondag kortelijk in dezer voegen verklaard."

En dan volgt de ontwikkeling van zijn gevoelen nader aldus:

»Uit het bevorens opgehelderde blijkt, dat het *geloof* bestaat in eene overtuiging of overreding. Dat is het *Genus*, het geslacht van het *geloof*. Noch *menschelijk* noch *goddelijk geloof* kan bestaan, zonder eene *overtuiging des gemoeds van de waarheid der zaken, die men gelooft.* Want waar dit niet is, is ook geen geloof, maar slechts eene gissing, eene vooronderstelling, en eene verbeelding, maar geen geloof

b. Dat de overtuiging, overreding, niet een voortbrengsel is van het geloof zelve, als eene daad, maar van de getuigenis, welke zich met zulk een klaar betoog openbaart, dat men van de waarheid van die getuigenis zoodanig overreed wordt, dat men daar niet aan kan twijfelen. Alle overreding is van dezen aard, dat de ziel, om overtuigd te worden, niet werkt, neen, de bewijzen der zaken worden ontvangen, en deze ontvangen zijnde, wordt de ziel zoodanig overtuigd, dat zij niet vrij is, om die overreding te ontvangen of te verwerpen, maar moet noodzakelijk met de grootste vrijwilligheid zich aan de waarheid overgeven.

c. Ten derden. Dat, hoe klaarder de getuigenis van den God der waarheid, de zaken van onzen verlorenen staat, en van den weg der verlossing, op het medegedeeld geloof, met een betoog indringt, de overtuiging van de waarheid, of van den inhoud van die getuigenis, ook dan meer of minder vast en overredend is.

d. Eindelijk. Dat, gelijk het geloof gewrocht wordt door eene getui-

genis, *hetzelve ook nooit dadelijk werkt, ten zij de eene of andere getuigenis van Gods woord krachtig ingebragt wordt door den H. Geest; waardoor dat medegedeeld geloof werkzaam wordt gemaakt.* Gelijk dus het geloof de dochter des woords is, in den bejaarden *(Bathkol, filia vocis)* zoo is het van het begin tot het einde aan het woord onderworpen, hetzelve gehoorzamende en in alles opvolgende. Want dit is een vaste regel bij alle Hervormden, dat wij eerst van God door de werking van zijnen Geest een vermogen ontvangen, waar uit de werkzaamheden voortkomen; en dat dit medegedeelde vermogen door zijne eigene kracht niet werkt, ten zij het bewrocht wordt, *acti agimus*, (eerst bekwaam gemaakt zijnde, handelen wij) door het woord en de almagtige kracht des H. Geestes, dat woord verzellende, en daar in en daar door in de ziel indringende en invloeijende, als door deszelfs *werktuig* en *organen*, om de ziel dadelijk tot werkzaamheid op te wekken en in die werkzaamheid in te vloeijen.

a. Wat nu de zaak betreft, in de *eerste* plaats laat ons u herinneren, dat bijna alle de oude en bijzondere belijdenissen van deze en gene martelaren, sedert het jaar 1527 het medegedeeld geloof op dezelfde wijze begrepen hebben, gelijk onze *Heidelbergsche* godgeleerden, in overeenstemming met hen, het begrijpen in het voorgaande antwoord meer in het algemeen, en in dit tegenwoordige meer in het bijzonder.

b. Ten tweeden, moeten wij met uwe christelijke aandacht beschouwen, welke daden eigenlijk uit de natuur van het medegedeeld geloof voortvloeijen. Hier omtrent zijn de godgeleerden zeer verschillend van gevoelen, ten aanzien van het getal der geloofsdaden, en welke de eigenlijke geloofsdaad is. Van beide iets met een woord. Wat nu het getal der daden betreft: de beroemde heer *Witzius* brengt dezelve tot *negen:* drie voorafgaande, drie wezenlijke en drie achtervolgende; en de heer *Lampe* volgt hem. Ons betreffende, dewijl de wijze, hoe men zijne gedachten mededeelt, willekeurig is, zoo hebben wij er niets wezenlijks tegen. Maar wij houden ons liever bij de oude wijze; waar in men altijd stelde, dat tot het geloof drie dingen behooren: *kennis*, *toestemming*, *en vertrouwen*, en wij twijfelen geenszins, of al wat God in zijn woord van het geloof zegt, kan zeer gemakkelijk tot de eene of andere der drie genoemde daden gebragt worden, gelijk men in het vervolg zal zien. Er bestaat nog een verschil, wat de eigenlijke geloofsdaad is, welke men noemt de *actus formalis fidei, de formeele geloofsdaad.* Deze stellen het te bestaan in de *toestemming;* anderen in het *komen tot Christus;* anderen in de *aanneming van Christus;* anderen in het *verzekerd vertrouwen op Christus*, en eindelijk nog anderen in de *liefde.* Hevig zijn de twisten

hier over onder de godgeleerden, en er zijn vele tractaten van wederzijden geschreven, om zijne eigene gedachten te bevestigen, en die van anderen, daarvan verschillende, te wederleggen. Mijne Geliefden, ten ware men door die bepaling te veel voet aan de dwaling van de *halve Pelagianen* gaf, die het geloof als eene daad beschouwen en dus meenen, dat het zijn wezen door zekere daad als eenen vorm verkrijgt: want *forma dat esse rei*, (de vorm geeft het zijn der zaak,) oordeelen wij, dat wij het voorbij zouden kunnen gaan zonder het minste er van te zeggen. Maar bemerkende, dat men begint af te wijken, zeggen wij: *dat geene daad, of daden, aan het geloof zijnen vorm of zijn wezen geven.* Want dan zouden wij moeten stellen, dat het medegedeeld geloof, hetwelk de H. Geest in de uitverkorenen werkt, een *ongevormd geloof was*, hetwelk al wat tot zijn wezen behoort niet bezat, tot dat het door onze daad en werkzaamheid zijnen *vorm* en dus ook zijn *wezen* ontving. Hoe ongerijmd dit is, kunt gij nagaan, vermits door de stelling van eene *actus formalis*, welke wij uitoefenen, aan ons ruim zoo veel, ja meer (naardien de vorm voortreffelijker is dan de stof,) toegeschreven wordt, als aan God den H. Geest. Want hij deelt ons, volgens die stelling, alleen mede het stoffelijke van het geloof zonder vorm; en wij door onze daad of daden geven aan dat ongevormde geloof zijnen wezenlijken vorm."

Hier moeten we onze aanhaling eindigen. Wie ook de ontwikkeling der twee laatste punten bij Comrie wil volgen, sla zelf zijn breeden Catechismus op.

Hoofdzaak voor ons is meer de tegenstelling van de lippen dezer mannen zelven te hebben opgevangen; en dan zal de kenner bevinden, dat de kleine afwijking, die reeds Amesius zich van Calvijn en Beza veroorloofde, bij Brakel reeds iets te ver naar het onderwerpelijke helt, en dat alleen op de lijn van Augustinus, Thomas, Calvijn, Zanchius, Voetius, Comrie het *voorwerpelijk* karakter der heilsgenade genoegzaam gedekt is.

In zijn tijd, tegenover het toenmalig versteend dogmatisme, had Brakel recht, maar toen hij zijn oppositie systematiseerde, gaf hij op dit punt te veel toe. Precies evenzoo als Kohlbrügge zelf volkomen gelijk had, toen hij het voorwerpelijke tegenover zijn tijdgenooten zoo absoluut mogelijk handhaafde, en toch zijn volgelingen misgaan, die deze destijds noodzakelijke oppositie systematiseeren.

Wie op de lijn van Augustinus-Calvijn-Voetius-Comrie gaat, gaat veiligst.

XXXVII.

HET GELOOF IN DE HEILIGE SCHRIFTEN.

> Met het hart gelooft men ter rechtvaardigheid, en met den mond belijdt men ter zaligheid.
>
> Rom. 10 : 10.

Zeer uitmuntend zegt Calvijn, en hier ligt metterdaad gansch de zaak in, dat het zaligmakend geloof tot voorwerp *altoos den Middelaar* heeft, maar dien Middelaar onveranderlijk gekleed »*in het gewaad der Heilige Schriftuur.*"

Dit nu houde men onvoorwaardelijk vast.

Zaligmakend geloof is dus alleen bestaanbaar voorzoover en zoolang we zondaars zijn.

In het paradijs reeds zaligmakend geloof te stellen is de orde verkeeren. In het paradijs was er ten deele geen zaligmaking noodig, omdat er rein, ongestoord geluk wierd genoten; en voorzoover de geschonken zaligheid in nog rijker heerlijkheid zou uitbreken, was niet het geloof, maar het werken aangewezen instrument. Het *geloof* behoort bij het „genadeverbond," en bij dat verbond *alleen*.

Vandaar dat men ook niet zeggen mag, dat Jezus het zaligmakend geloof gehad heeft. Want Jezus was geen zondaar en *kon* dus »geen zeker vertrouwen hebben, dat niet alleen aan anderen, maar ook aan Hem de gerechtigheid van den Middelaar was toegerekend." Men behoeft de klare, heldere omschrijving van het zaligmakend geloof uit onzen Heidelbergschen Catechismus slechts even met den naam van Jezus in te vullen, om aanstonds te zien, hoe onzinnig het is, als de ethischen in onze dagen de woorden, dat Jezus »de overste Leidsman en de Voleinder onzes geloofs" is, zoo verstaan, als moesten we ook bij Hem een zaligmakend geloof, gelijk een kind van God dit heeft, onderstellen.

En eindelijk volgt hier dan eveneens uit, dat er ook in den hemel geen zaligmakend geloof gedacht kan worden.

Het geloof is zaligmakend, en wie eenmaal zalig is, heeft dus het doel en de uitwerking des geloofs verkregen. Zulkeen wandelt dan niet meer door geloof, maar reeds door aanschouwen.

Vast sta derhalve, en ter mijding van alle misverstand wijke men hier niet van af, dat het zaligmakend geloof alleen valt *in den zondaar*, tot voorwerp *den Christus* heeft, en dien Christus vat in het kleed der *Schriftuur*.

Doch juist hieruit volgt dan ook, dat tweeërlei hier zeer scherp moet onderscheiden, gelijk onze vaderen, en met name de opstellers van den Catechismus, dit dan ook steeds gedaan hebben.

Nimmer mag namelijk verward het gelooven van iemands getuigenis met het geloof hebben in den persoon, aangaande wien ons dit getuigenis gegeven wordt.

Vergunne men ons dit met een voorbeeld toe te lichten.

Gij gaat een reederij opzetten en brengt een prachtig schip in de vaart, waar ge heel uw schat in steekt. Dat zeekasteel ligt nu voor den wal. De vracht wordt aangedragen. Maar aan wien zult ge het toevertrouwen? Wie zal kapitein zijn? Wie zal het door wijsheid en goede zeemanschap veilig sturen over de wateren?

Lang zoekt ge, maar die zich aanmelden, voldoen u niet of hun papieren zijn niet in orde.

Maar zie, daar melden zich eindelijk twee personen aan, beiden voorzien van uitnemende getuigschriften; beiden, zoo zeggen u die stukken, hebben lang gevaren; door veel noodweer en veel moeilijkheid hun kielen heengevoerd; en hebben steeds hun reeders uitnemend voldaan; klachte viel er nimmer.

Nu zijn beide die stukken onderteekend door twee à drie volkomen geloofwaardige en vertrouwbare personen. Gij zijt vast overtuigd, dat deze onderteekenaars u niet misleiden. Ge weet zoo goed als zeker: wat ze daar neerschreven is volkomen waar. Ge gelooft ze onvoorwaardelijk.

En toch, hoewel ge beider getuigstukken volgaarne en van harte gelooft, zoo kiest ge toch, na een tijdlang met elk der twee gesproken te hebben, zeer beslist den één en wijst den ander af. Want zie, die eerste was schappelijk, die liet u als reeder alle eer; gij kondt alles beschikken, en hij zou als kapitein schier niets te zeggen hebben; een lief, o, zoo inschikkelijk man. Maar die ander was een echte zeerob, die zei, dat men de vaart geheel aan hem moest overlaten, en dat hij anders voor niets instond. En omdat gij nu graag zelf veel te zeggen hieldt en gaarne een gedwee en volgzaam kapitein hadt, koost ge den tammen makker man en liet den zeerob gaan. En het gevolg was, dat uw makke kapitein, die u baas liet, de eerste reis de beste zijn schip verloor, terwijl uw concurrente reeder, die den zeerob koos, juist omdat hij een fiksche kerel was, zijn schip rijkbeladen thuis kreeg.

In dit voorbeeld nu is veel licht voor het geloof.

Want dit tast ge nu toch terstond, dat er hier van *tweeërlei* geloof sprake is. Ten eerste van een al of niet gelooven van de u voorgelegde *getuigschriften*; en ten andere van een al of niet geloof hebben *in den*

persoon, aangaande wien u die getuigschriften worden aangeboden.

In het onderstelde geval ontbrak er aan dat eerste geloof niets. Dat was er volkomen en onbetwist. Die stukken naamt ge aan als echt; ge hadt volle geloof in de personen, die ze geteekend hadden, en geloofdet volgaarne al wat door deze personen in dit schrift verklaard was.

Maar daaruit, dat ge dit nu goed en wel geloofdet, volgde nog volstrekt niet, dat ge daarom ook terstond aan die beide personen, om het even wie, uw schip en schat zoudt toevertrouwen. Daarvoor toch was nu nog een *geheel ander* geloof noodig. Het geloof namelijk, niet, dat wat in de stukken stond, waar was, maar dat het ook waar zou blijken, als profetie in het geval, dat u aanging, bij het sturen van uw schip. En daarom keekt ge er toen die beide personen nog eens op aan, en toen ge bij het bezien bevondt, dat de één heel wat zelfverkleining van u vroeg, maar de ander u in het gevlei van uw zelfverheerlijking kwam, ontstond natuurlijk de vraag, of ge nu liever te doen hadt met een kapitein, die u in het gevlei kwam, of wel met een kapitein, die u in niets spaarde, maar een man aan het roer zou zijn. En omdat ge toen uzelf *niet* woudt verkleinen, maar heel wat woudt te zeggen houden, koost ge toen den makken man, en ging de »man aan boord" naar uw buurman. Dit *tweede* geloof wierd dus door u *niet* in den rechten kapitein geplaatst, maar in den verkeerden. Reden hiervan was, dat gij te hoog bleeft staan. En de uitkomst was, dat uw schip verging.

Uw buurman daarentegen, die niet hoog stond, maar zijn doel in het oog hield, die geloofde nu juist wel in dien krassen man, en zie, zijn winste was nauwlijks te schatten.

Duidelijk nu ligt hierin, dat uw buurman en gij, onvoorwaardelijk geloof hadt in de overgelegde getuigschriften, maar dat gij *niet*, hij *wel* bovendien nog dat heel andere geloof hadt in dezen uitmuntenden persoon. En dat dit onderscheid, waarom *hij* dit tweede geloof *wel* had, en gij *niet*, alleen dááraan lag, dat hij zichzelf verloochende, en dat gij dit niet woudt.

Breng dit nu op uw verhouding tot den Christus over, en veel zal u helder worden.

Het scheepke is hier uw ziel. Dat scheepke dobbert en eischt stuur. Het moet op verre tochten. En ge vraagt, wie het daarop veilig leiden zal. En zie, nu wordt u een getuigenis voorgelegd omtrent een Eenig Uitnemende, die zoo wonder het sturen der zielen en het brengen in veilige haven verstaat.

Dat getuigschrift is de gansche *Heilige Schriftuur*, die door al haar bladzijden u eigenlijk niets brengt, dan één doorloopend goddelijk getui-

genis omtrent de geheel eenige uitnemendheid van den Christus in het kostelijk sturen van menschenzielen naar de veilige reê.

Als dit getuigschrift u wordt voorgelegd, hebt gij nu allereerst natuurlijk voor uzelven uit te maken, of ge dat getuigschrift gelooft of verwerpt. Zegt ge: »Ik verwerp het!", nu, dan is het ook uit en komt uw ziel nooit onder Jezus' geleide. Maar zegt ge: »Ik geloof al wat daarin staat!", dan natuurlijk gaan we verder zien.

Zegt ge nu metterdaad: »Ik geloof dat getuigschrift!", dan ligt hierin drieërlei opgesloten: 1°. dat ge het stuk voor echt erkent; 2°. dat ge gelooft in God, die het gaf; en 3°. dat ge voor waar houdt al wat God erin zegt. Uw zeggen, dat ge het getuigschrift aangaande Jezus, dat ge in de Heilige Schriftuur vindt, gelooft, houdt dus in, dat het stuk *echt*, God *waarachtig* en de inhoud ervan *waar* is.

Maar hiermeê zijt ge nu nog volstrekt niet tot uw zaligmakend geloof gekomen; ge hebt nu nog niets dan een geloof in het *getuigschrift* aangaande dien Leidsman der zielen.

Gij gelooft dan nu wel, dat waar is, wat daar staat, maar te gelooven, dat dit nu ook waar zal blijken *in uw geval,* ook aan u *bewaarheid* zal worden, en aan u *waar* zal worden bevonden, zie, dat is nog een heel andere quaestie, en de oplossing van deze quaestie hangt niet meer af van het getuigschrift, maar van de heel andere vraag, *of ge u naar dien Leidsman schikken wilt.*

Die Leidsman heeft, ja, veilig de zielen, alle eeuwen door, geleid over de diepe, zeer diepe wateren; maar niet *alle* zielen. Integendeel slechts *die* zielen leidde Hij veilig, die zich naar Hem schikken konden en wilden en zich voegden naar zijn eisch. En die dat *niet* wilden, die bleven dan ook, helaas! staan op den oever, of poogden zelven over te sturen en kwamen schriklijk in de golven om.

Bij al uw geloof aan de waarachtigheid van het getuigschrift, blijft het dus ook voor u nog een geheel open vraagstuk, of die Leidsman ook uw ziel veilig over de wateren zal leiden. Want daartoe is noodig, dat gij Hem als stuurman van het scheepke uwer eigen ziele aanneemt. En dat nu *kunt* ge niet, of ge moet over uw eigen hoogen dunk heen zijn en zijn gekomen tot zelfwegwerping.

Staat ge uzelf nog in den weg, dan *wilt* ge nog geen eigenlijken Leidsman, en gelooft ge dus ook in het heerlijk vermogen van den Middelaar niet. Maar ontvalt ge uzelf, komt uw *ik* tot zwijgen en komt ge er zoo aan toe te staan, als een ziel zijn moet, om, zelve alles opgevend, zich in de armen van een ander te werpen, dan ontwaakt ook dat tweede geloof in u, en valt ge op de knieën en zegt ge: »*Mijn* Heer en *mijn* God!"

Het is dus juist zooals onze Catechismus zoo schoon en zoo volledig zegt: »Geloof, *echt* geloof houdt tweeërlei in: *vooreerst* een zekere overtuiging, waardoor ik »het al voor waarachtig houde, dat ons God in zijn Woord geopenbaard heeft," maar dan ook een *zeker* 1), dat is een *vast* en *onwankelbaar* vertrouwen, dat niet alleen anderen, maar ook mij vergeving der zonde, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken zij, uit loutere genade, alleen om de verdiensten Christi wille."

Onderzoekt men nu nader, wat in deze twee geloofsstukken het gemeenschappelijke is, dan vindt men volstrekt niet, dat het ééne geloof een *kennisse,* en het andere een *vertrouwen* is, maar wel, dat beide bestaan in *een overreed worden.*

Eerst komt ge voor de Heilige Schrift te staan, het getuigschrift aangaande den Christus wordt u voorgelegd, en natuurlijk begint ge met daar niet aan te willen. Ge hebt allerlei vragen, of het wel echt is, of er niets in veranderd is, of de onderteekening wel het eigen handschrift van uw God draagt, en of wel alles zoo is als het daar staat.

Ge wilt er niet aan.

Lang zelfs houdt ge uw tegenstand vol.

Neen, neen, u zal men daar niet toe brengen. Alles wilt ge u laten aanleunen, alleen maar die onmogelijke Schriftuur niet.

Maar..... de Heilige Geest houdt aan. Hij betoogt u uw ongelijk. Evenwel verzet ge u nog. Maar Hij houdt vol. Het wordt als een vuur brandende in uwe beenderen. En eindelijk kunt ge niet langer tegenstaan. *Gij zijt overreed* geworden. En nu ten leste geeft ge uw God de waarachtigheid en de echtheid van zijn goddelijk getuigschrift toe.

Doch nu zijt ge er nog niet.

Want nu komt ge voor de vraag van het tweede geloof te staan, te weten voor de vraag: »Of dit alles nu ook voor u is, van u geldt en op u persoonlijk slaat?" En ook nu begint ge met te zeggen: »Neen! Dat kan niet voor u zijn; dat kan van u niet gelden; daar zijt gij de mensch niet naar; u redt Jezus niet." Maar ook nu komt de Heilige Geest u hierin tegen, en brengt u altoos weer bij dat Woord terug en houdt u dat beeld van den zondaar, dien Jezus redt, zoolang voor, tot ge eindelijk merken gaat: »Ja, dat is toch *mijn* beeld, die geredde *dat ben ik zelf!*" En dan gaat ge daar wel weer van af, en zegt: »Neen, het is

---

1) »*Certa* fiducia." Dus niet *een* zeker, maar een *zeker* vertrouwen.

toch niet zoo! ik bedroog mij!" Maar dan houdt de Heilige Geest aan, aldoor aan, en blijft u overreden, tot ge eindelijk *overreed zijt geworden* ook in deze personeele toeëigening, en nu het wel moet erkennen: »Ja, God lof, die zondaar, die gered wierd, *dat ben ik!*"

Het is dus niet de eene maal een *kennis* en de andere maal een *vertrouwen*, maar beide malen is het uitsluitend *een innerlijk door God den Heiligen Geest overreed worden.*

Wie door God den Heiligen Geest *overreed* is, die *gelooft.*

Wie aldus *overreed* wierd van de waarachtigheid van het goddelijk getuigschrift aangaande den Leidsman der zielen, die *gelooft* al wat in de Heilige Schrift ons geopenbaard wierd. En ook, wie aldus *overreed* wierd, dat de zondaar, die in die Schrift gered wierd, *hijzelf is,* die *gelooft* in Christus als zijn Borg.

Overreed zijn dat is dus het eigenaardige van het geloof in zijn beide stadiër. En *zaligmakend* geloof is alzoo het overreed zijn door God den Heiligen Geest, dat de Schriftuur een waarachtig getuigschrift is aangaande de redding der zielen, en dat die redding *mijn* ziel insluit.

En vraagt men, of de Catechismus dan misgaat, die toch *kennisse* en *vertrouwen* hier noemt, dan zeggen we: »Neen, mits men er maar op lette, dat de Catechismus hier niet *het tot stand komen* van het geloof, maar de *werking* en *vrucht* van het tot stand gekomen geloof teekent."

Zijt ge *overreed,* dat de Heilige Schrift waarachtig is en gelooft ge dus het getuigenis van God aangaande den Middelaar, nu dan hebt ge desaangaande ook opeens een zekere kennis en een ontwijfelbare wetenschap. En zoo ook, zijt ge *overreed* geworden, dat de redding der zielen, waarvan de Heilige Schrift getuigt, ook uw ziel insluit, dan bezit ge tengevolge van dit overreed zijn dan ook een vast en zeker *vertrouwen,* dat de heilschat van den Middelaar ook de uwe is.

Vandaar dat Brakel en Comrie, hoe ook overigens uiteenloopend, hierin toch samenstemmen, dat er drieërlei stadie is: 1°. kennisneming van het getuigschrift; 2°. het erlangen van zekerheid aangaande hetgeen daarin te uwer kennisse komt; en 3°. de overreding, dat dit ook u persoonlijk geldt. Het eerste noemen ze, naar de oude termen, *kennisse*, het tweede *toestemming*, het derde *vertrouwen;* een zegswijze, die we desnoods wel over willen nemen, maar die toch met voorzichtigheid moet gebruikt.

Spreekt men van *kennisse, toestemming* en *vertrouwen*, als de drie stadiën, die het geloofsproces doorloopt, dan is die eerste *kennisse*, en hierop lette men wel, nog niets dan *kennisneming*, die nog buiten alle geloof omgaat. Vandaar dat onze Heidelberger niet ten onrechte die voorafgaande kennisneming als eigenlijk nog niet tot het geloof zelf behoorend

weglaat, en alleen spreekt van *toestemming* en *vertrouwen*. Immers »een zeker weten of kennen" als waarvan onze Heidelberger gewaagt, is volstrekt niet hetgeen de scholastieken als *kennisse* vooropstelden, maar is integendeel wat zij de *toestemming* noemden. De nadruk moet niet op *kennisse*, maar op *zekere* kennisse vallen. De *zekerheid* van zulk weten en niet het weten zelf is bedoeld.

En in zooverre was het goed van Comrie gezien, dat hij de *kennisse* weer, als van de *toestemming* onderscheiden, afzonderlijk ter sprake bracht.

Immers er dient steeds op gelet, dat een onbekeerd mensch de Heilige Schrift *niet* verstaat en den inhoud van het getuigschrift eigenlijk *niet* lezen kan. Wie niet wedergeboren is uit water en geest, ziet de dingen des Koninkrijks niet. De natuurlijke mensch verstaat niet de dingen, die des Geestes zijn.

Wel terdege moet er dus nadruk op gelegd, dat de kennisse, die vooraf moet gaan, en waaraan het geloof zijn toestemming zal geven, verlichting van den Heiligen Geest onderstelt. Eerst bij dat licht zien wij den glans der Heilige Schrift, en kunnen we haar heerlijkheid bevatten. Voor wie dat licht mist is ze een steen des aanstoots.

Maar hoezeer we dit streng vasthouden, en dus onder kennisse volstrekt niet een bloot historische kennisse verstaan, toch is deze »kennisse" geen stuk van het geloof zelf, maar een andere werking van den Heiligen Geest, die door God wordt aangewend, om ons het gelooven mogelijk te maken.

Een waarheid of een persoon is nooit het geloof zelf, maar altoos alleen voorwerp van het geloof, en het geloof zelf is en blijft altoos dat ééne, waarin alle geloof bestaat, te weten het overreed worden, om het gewonnen te geven, zoodat nu alle tegenstand wegvalt en de volste ontwijfelbaarste *zekerheid* voor ons geboren is.

Geloof hebben is *verzekerd zijn*. »Verzekerd zijn", dat waar is al wat de Heilige Schrift zegt, en evenzoo verzekerd zijn, dat dit mij persoonlijk geldt.

Vandaar de volstrekte ongerijmdheid, om ooit ofte immer van een zaligmakend geloof te spreken, dat los van de Heilige Schrift zou zijn, of beginnen zou met de autoriteit der Heilige Schriftuur te breken; de volslagen onzinnigheid om van een zaligmakend geloof te bazelen, dat zich op iets anders dan op den Christus zou richten, gelijk Hij in de Schrift geopenbaard is; en vandaar bovenal de zotte onzinnigheid, om het geloof als een algemeene zielsneiging op te vatten, waarmeê het heilbegeerig hart roepen zou om lessching van zijn dorst.

Dit alles ontneemt aan het *geloof* juist zijn karakter van *geloof*.

Als ik zeg: »Ik geloof!" dan beduidt dit: »Voor mij staat dit of dat vast."

En daarom *verzekerd*, *overreed*, *overtuigd* moet men wezen of anders gelooft men niet, en vrucht nu van dit overreed zijn is én rijke kennisse én heerlijk vertrouwen én toegang tot den Heere.

Nu worde intusschen wel verstaan, dat we nu nog enkel van het geloof spraken, zooals het zich *boven den grond* vertoont.

Doch dit is niet genoeg.

Ook de wortelvezelen van dit geloof dienen in den bodem der ziel nagespeurd. Er dient onderzocht, wat het *vermogen* in de ziel is, waardoor ze alzoo gelooven *kan*.

Daarover in een volgend artikel.

XXXVIII.

HET GELOOFSVERMOGEN.

> Zoovelen als er door den Geest van God geleid worden, die zijn kinderen Gods.
> Rom. 8 : 14.

Onder geloof, te weten onder zaligmakend geloof worde dus altoos verstaan zúlk een hebbelijkheid van 's menschen geestelijk wezen, waardoor hij verzekerd kan worden, dat de Christus naar de Schriften de *eenige* Zaligmaker en *zijn* Zaligmaker is.

We schreven met opzet: »een hebbelijkheid, waardoor hij verzekerd *kan* worden." Gelijk het water in een waterleiding aanwezig is, ook al laten we het er op dit oogenblik niet uitvloeien, en gelijk het gas in de buizen zit, ook al brandt het op dit oogenblik niet, zoo bedoelen we te zeggen, is ook het geloof als hebbelijkheid in eens menschen geestelijk wezen krachtens de wedergeboorte aanwezig, ook al gelooft hij nóg niet of niet meer.

Het water kan vloeien, als ge een waterleiding in uw stad hebt, en uw huis is aangesloten. En zoo ook het gas kan branden, als er een gasfabriek in uw stad is, en gij eraan verbonden zijt. Maar daarom vloeit dat water en brandt het gas nog lang niet altoos.

Dat het water bij u *kan* vloeien, en dat het gas bij u *kan* branden, dat is het verschil tusschen uw woning en die van uw buurman, zoo hij zich *niet* aansloot.

En geheel op dezelfde wijze is nu het verschil tusschen een wedergeborene en een niet wedergeborene, dat wil zeggen, tusschen zulkeen, die aan Jezus *wel*, en zulkeen ander, die aan Jezus *niet* is aangesloten, niet dit, dat de wedergeborene dan nu ook aanstonds en aldoor gelooft, maar alleen dit, dat de wedergeborene *kan* gelooven.

Want dit kan de onwedergeborene *niet*.

De onwedergeborene is nog niet dan een zondaar, dat is een mensch, die de kostelijke gave, die God in hem gelegd had, om zich aan het leven Gods aan te sluiten, moedwillig verstoord heeft.

Hij had een oog om te zien van God ontvangen, maar moedwillig heeft hij zich met de oogen open in de ongebluschte kalk geworpen, en nu is hij stekeblind.

Hij ziet Jezus niet. Hij merkt van Jezus niet. De eigenlijke Jezus bestaat niet voor hem.

Maar dit is anders met den wedergeborene. Want ook deze is wel een zondaar. En ook deze wierp zich wel even moedwillig in de ongebluschte kalk. En ook deze merkte wel niets van den eigenlijken Jezus. Maar hij is geopereerd.

Uit geheel ongehoudene genade is aan zijn ziel ongemerkt een almogende kunstbewerking geschied, en hem is daarbij ingestort zulk een vermogen, dat hij nu, ja, wel waarlijk zien kan.

Dit dankt hij zichzelven niet.

Hij mag noch kan er zich in geen enkel opzicht op verheffen.

Maar niet dat al, hij heeft het, hij bezit het, het is in hem, en dus kan het ook in hem werken.

En dit nu, die hebbelijkheid, dat vermogen, waardoor het nu hem *wel*, maar dien ander *niet* mogelijk is, vast en zeker hierin te staan, dat die Christus der Schriften de *eenige* Zaligmaker en *zijn* Zaligmaker is, die hebbelijkheid is het ingeplant geloofsvermogen.

Dat vermogen nu raakt ons bewustzijn.

Zoodra in mijn bewustzijn, dat is in de heldere resumtie van mijn geheele wezen, het feit, dat de Christus naar de Schriften de *eenige* en *mijn* Zaligmaker is, als onbetwijfelde, muurvaste, stellige grondwaarheid inpast en invoegt, dan geloof ik.

Maar dit nu past niet en voegt niet in het bewustzijn van een zondaar, gelijk hij van nature is. Wel kan hij door een tijdgeloof of door een historisch geloof het er nu en dan eens inschuiven, maar dan schuift hij het erin als een vreemd bestanddeel, en reageert zijn eigenlijk bewustzijn terstond tegen dit vreemde bestanddeel in; precies evenzoo als ons bloed en ons vleesch reageert tegen een splinter, die er indrong.

Vandaar dat al zulk schijngeloof ook nooit zalig kan maken, maar integendeel aan eens menschen ziel kwaad doet, en er een zweer in doet opkomen.

Ons bewustzijn, zooals het in een zondaar van nature is, en Christus naar de Schriften staan in beginsel lijnrecht tegen elkander over. Het ééne sluit het andere uit. Veeleer past en voegt in uw bewustzijn, dat ge als zondaar van nature hebt, de pertinente *loochening* van den Christus.

Uw natuurlijk bewustzijn, dat ge als zondaar hebt, is een resumtie van uw zondaarsbestaan, en wijl een onbekeerd zondaar zich altoos handhaaft en zich vanzelf voor redbaar houdt, maar dan ook *zichzelf* wil redden, daarom kan zulkeen den *eenigen* Zaligmaker niet toelaten, niet denken, niet erkennen. Neen, neen, hij ook kan zaligmaken, met Jezus, of evengoed als Jezus, of op het voorbeeld van Jezus, en die Jezus is dus de *eenige* Zaligmaker niet.

Zal dus de Christus naar de Schriften met ontwijfelbare vastheid als een onmisbaar iets in uw zelfbewustzijn inpassen, als de *eenige* Zaligmaker en *uw* Zaligmaker, dan moet uw bewustzijn *anders* zijn geworden dan het bewustzijn, dat ge van nature hadt. En overmits uw zelfbewustzijn altoos de weerkaatsing of resumtie van uw wezen en zijn inhoud moet zijn, zoo volgt hieruit, dat ge, om aan den Christus, niet uit inschikkelijkheid, maar uit noodzakelijkheid, die heerlijke plaats in uw zelfbewustzijn te *kunnen* geven, vooraf zelf in uw wezen anders moet gemaakt zijn.

Er is dus tweeërlei. Vooreerst de wedergeboorte, waardoor de innerlijke kern van uw wezen anders wordt gezet, dan de zonde die zette. En ten tweede, de verandering, die uw zelfbewustzijn ondergaat, doordien daar nu in wordt gebracht de hebbelijkheid om den Christus alzoo vastelijk te kunnen aannemen. En die hebbelijkheid nu, waardoor uw bewustzijn dit nu voortaan kan en daartoe het orgaan bezit, dit is het geloofs*vermogen*.

Nu hebben onze vaderen intusschen altoos en zeer terecht opgemerkt, dat deze hebbelijkheid zich ook *aan den wil* meêdeelde. En dit kan ook niet anders. Onze wil is als een soort rad, waarom we de wieken van ons leven loopen laten. Dat rad stond bij Adam vóór zijn val zuiver op de spil. Toen kon het dus even snel links als rechts draaien, dat wil zeggen, toen kon het zich even vrij naar God als naar den Satan bewegen.

Maar in den zondaar is dit niet meer zoo.

Bij een zondaar is dit rad half van de spil geschoven, en dit maakt nu, dat het alleen nog maar links kan draaien. Als een mensch zondigen wil, dan kan hij dat. Naar dien kant is de spil vrij. Als hij naar dien kant draait, loopt het rad nog uitnemend. De macht om te zondigen heeft hij.

Maar naar den anderen kant draait het rad van zijn wil *niet* meer. Zoo wel nog eenigszins, met veel moeite en veel geknars nog een paar slagen; maar nooit meer zoo, dat er meel van het koren komt. Naar God toe is het rad van zijn wil stuk. Zaligmakend goed komt er uit de werking van zijn wil niet meer. Hij kan niet meer met de energie van zijn wil het rad zijns levens naar God laten loopen.

Ook al ware hij dus in de kern van zijn leven omgezet, en ook al ware in zijn bewustzijn de hebbelijkheid van het geloofsvermogen ingeschoven, dit zou hem nog niet baten, want de machtelooze wil zou altoos weer in dat bewustzijn dringen, om de zekerheid, dat die Christus *zijn* Zaligmaker is, eruit te bannen.

Vandaar dat ook die wil, dat rad van den wil, in den mensch een goddelijke bewerking moet ondergaan, om voortaan het omgezet zelfbewustzijn te kunnen dienen. Niet slechts wordt dus aan ons bewustzijn, maar, ter voltooiing der zaak, *ook aan onzen wil* de hebbelijkheid ingestort, om zich naar den Christus der Schriften te kunnen voegen. Het rad van den wil wordt in een kind van God weer naar den kant van God vrijgemaakt.

En eerst waar het nu alzoo in u staat, dat 1° uw »ik" in de kern van uw wezen is omgezet; en 2° het rad van uw wil door ingevloeide hebbelijkheid weer zoo wierd gezet, dat het zich naar den Christus wenden kan; daar is dan 3° in het bewustzijn die nieuwe hebbelijkheid denkbaar, om vastelijk te kunnen weten, dat de Christus naar de Schriften de *eenige* Zaligmaker en *uw* Zaligmaker is.

Het geloofsvermogen is dus, zoo men wil, iets saamgestelds. Het kan niet los en op zichzelf in ons bewustzijn of onze kennisse liggen, want het onderstelt, dat ons wezen *omgezet* en dat onze wil *vrij* naar den kant van God zij.

En zoo is dus het geloofsvermogen niet iets, dat vanzelf uit het ingeplante leven opkiemt, maar ook niet iets, dat buiten saamhang met het ingestorte leven denkbaar is. Het kan eerst dan als hebbelijkheid in ons inkomen, als vooraf het leven door de wedergeboorte in ons inkwam, maar het moet ook daarna door een almogende werking van Gods genade in ons *ingebracht*.

Hij, die dit geloofsvermogen ontving, gelooft, zoodra dit vermogen werken gaat, vanzelf in de Heilige Schriften; vanzelf in den Christus; en vanzelf in zijn eeuwige zaligheid. Daarentegen wie dit geloofsververmogen niet ontving, blijft ten einde toe tegen de Heilige Schrift, tegen den Christus en tegen zijn eigen zaligheid bedenking hebben. Ook al komt hij aan veel hiervan na toe, hij komt er toch niet. Dat is tijdgeloof, dat is historisch geloof, dat is het ideale geloof, maar het zaligmakend, vast en ontwijfelbaar geloof in de Schrift, in den Christus der Schriften en in de zaligheid, die in den Christus der Schriften voor hem is, dat wordt het bij zulkeen niet.

Maar stel nu, iemand ontving door wondere genade deze hebbelijkheid; dit vermogen wierd hem ingeplant; en hij is nu zulkeen, die in zijn ik is omgezet, die een bewustzijn kreeg, waarin de Christus naar de Schriften past en wiens wilsrad naar den kant van God weer vrij werkt, zal zulkeen daarom nu ook aanstonds en aldoor *gelooven?*

Stellig niet.

In een pasgeboren wicht zijn al de vermogens aanwezig die vereischt worden om te spreken, om te cijferen, om logisch te denken. Als dat pasgeboren wicht zestien jaar later rad spreken, vlug cijferen en helder denken zal, dan is er sinds zijn geboorte geen enkel nieuw vermogen in hem ingedragen. Al wat nu uitkwam, zat er toen reeds in kiem bij hem in.

Zoo nu ook staat het met het geloof.

Een pasgeborene in het Koninkrijk der hemelen kan wel alles reeds in zich dragen, wat later het gelooven mogelijk zal maken, maar zonder dat hij daarom nu reeds aanstonds feitelijk en daadwerkelijk gelooft.

Daarvoor moet nog iets anders gebeuren.

Gelijk namelijk een kind niet uit zichzelf spreken, cijferen en denken leert, maar de daartoe hem geschonken vermogens eerst van lieverleê ontwikkelt onder de leiding van anderen en in verband met wat er aan taal, rekenkracht en gedachteninhoud in zijn omgeving aanwezig is, zoo ook kan het geloofsvermogen niet tot *de daad* van het gelooven komen, dan onder de leiding van den Heiligen Geest en in verband met den inhoud van het Woord.

Hoe dit toegaat bij jong wegstervende kinderen, weten we niet. Niet alsof de Heilige Geest niet in zulke jonge wichtjes evengoed werken kon als in een volwassene, maar omdat een kind van één jaar bijvoorbeeld, niets van de Schrift afweet. Hierbij bedenke men intusschen, dat de Schrift slechts van den Christus getuigt, en dat de Heilige Geest zeer goed een eigene wijze kan hebben om een nog niet denkend kind met den Christus in verband te zetten, gelijk Hij voor ons, die wel denken, het middel van de Schrift uitvond en ons schonk.

Maar in elk geval, zoo bij jonge kinderen als bij volwassenen, wordt uit het geloofsvermogen op zichzelf nog niets, maar moet nu bij dat geloofsvermogen bijkomen de opleidende en oefenende werking van den Heiligen Geest, waardoor dit geloofsvermogen zoo geprikkeld en ontwikkeld wordt, dat het allengs gelooven leert. Een leering, die de Heilige Geest eigenlijk tot aan onzen dood voortzet; want tot aan onzen dood toe wordt het geloofswerk altoos vaster, voller en heerlijker.

Maar ook hiermeê is nog niet alles gezegd.

Gesteld toch, dat iemand nu niet alleen de hebbelijkheid ontving om te kunnen gelooven, maar ook zoo allengs door den Heiligen Geest

bewerkt en geoefend is, dat dit geloofs*vermogen* de *daad* van het gelooven reeds ten uitvoer kan brengen, dan volgt daaruit nog volstrekt niet, dat ge daarom altoos en aldoor gelooft.

Integendeel, dan kan ook bij zulkeen de daad van te gelooven nog zeer dikwijls voor heele tusschenpoozen ophouden. Daarom moet men het geloof vooral niet de ademhaling der ziel noemen, want ademen moet ik aldoor; anders stik ik.

Neen, het geloofsvermogen is als het vermogen om te bloeien en vrucht te dragen bij een boom, die in het eene jaargetijde schier dood schijnt en dan weer opbloeit.

Of ik denkvermogen heb, blijkt niet daaruit, dat ik dan altoos moet denken; want als ik slaap of suf, denk ik niet. Een mensch kan zeer goed gedachte*loos* neerzitten. Maar hangt er alleen van af, of ik dán denk, *als net moet* en als er de genoegzame *prikkel* toe komt.

En zoo nu ook is het met het geloofsvermogen, dat met ons denkvermogen, spraakvermogen en wat dies meer zij, terdege precies op één lijn staat.

Bij al deze vermogens onderscheidt iedere heldere kop tusschen drie dingen, te weten tusschen 1°. het vermogen zelf; 2°. de genoegzame geoefendheid van het vermogen; en 3°. de werking ervan bij ontvangen prikkel. En daarom moet ook bij het geloof volstrekt niet alleen gelet op dit eerste werk van den Heiligen Geest, waarbij Hij het geloofs*vermogen* inplant, en ook niet alleen op dat tweede werk, waardoor Hij dit ingeplante vermogen *tot werking bekwaamt*: maar moet ook wel terdege gevezen op dat derde werk van den Heiligen Geest, waardoor Hij gestadiglijk, zoo dikwijls het Hem belieft, *de actie* van het gelooven in den bekeerde te voorschijn roept.

Er is niemand, die het vermogen bezit om te gelooven, of de Heilige Geest *plante* hem die hebbelijkheid *in*.

Er is niemand, die met dit vermogen gelooven kan, of de Heilige Geest heeft dit vermogen hiertoe *bekwaamd*.

Maar ook, er is niemand, die van deze bekwaamheid gebruik makende, alsnu *daadwerkelijk gelooft*, of de Heilige Geest *bewrocht* hem hiertoe.

Ons leven gaat op en neer.

Zie het aan de liefde van uw hart. Ge hebt een kind. Dat kind mint ge met teedere liefde. Maar in den dagelijkschen gang des levens merkt ge zoo weinig van uw liefde. Telkens beschuldigt ge zelf uw hart, dat ge liefdeloos, zonder liefde of aanhankelijkheid voor uw kind zijt. Maar laat nu een ander uw kind kwaad doen, of laat uw kind krank worden, of erger nog, in zijn leven worden bedreigd, en zie nu eens, hoe op eenmaal de schuilende liefde weer uit uw hart opwaakt.

Die liefde komt u dan niet aanwaaien, maar school in u. Slechts sliep ze en wierd nu wakker door machtiger prikkel.

En zoo ook is het met uw geloof. Soms kunnen er dagen en weken voorbijgaan, dat ge uzelf telkens beschuldigt over den geloofloozen toestand van uw hart; er dor en doodsch onder heenloopt; dat het is, alsof er geen band met den Heiland meer ware. Maar nu komt weer de Christus, of ge komt in zielsnood, of de ernst des levens treedt plotseling op u aan, en zie nu eens, hoe op eenmaal dat schijnbaar verstorven geloof weer wakker wordt en de band aan den Heere Jezus weer innig trekt.

Meer nog.

Gelijk ge voor uw kind telkens allerlei uit liefde voor uw lieveling doen zult, zonder dat ge het zelf merkt, of nu juist denkt: »Zoo lief heb ik nu mijn kind, en daarom zal ik dit of dat nu doen!" — evenzoo gaat het ook met het geloof toe.

Het zaligmakend geloof is een hebbelijkheid, die volstrekt niet alleen dan werkt, als wij op die werking letten of er iets bijzonders van merken; maar iets, dat evenals ons denkvermogen, ons spraakvermogen enz. gedurig werkt, zonder dat onze aandacht zich nu juist op deze functie zelve richt.

Vandaar dat we herhaaldelijk en telkens iets uit geloof doen, zonder dat we dit opzettelijk in ons bewustzijn als een geloofsdaad doorleven.

Slechts nu en dan, als er bijzonder diep moet gedacht, of bijzonder duidelijk moet gesproken, nemen we ons opzettelijk het denken en spreken voor. En zoo ook doen we de geloofsactie slechts die enkele male met opzettelijkheid en met volkomen bewustheid, wanneer er in een bijzonder ernstige levensstrijd met kloekheid van geest moet getuigd of gekozen.

Maar, en hierin ligt nu al onze troost, de zaligmakende kracht van het geloof hangt nu niet aan die opzettelijke geloofsactie, ook niet aan de min-bewuste geloofsactie, noch zelfs aan de geloofsbekwaamheid, maar eeniglijk aan de vraag, of in u de geloofskiem wierd ingeplant.

Vandaar dat een kind het zaligmakend geloof kan hebben, ook al deed het nog nooit één enkele geloofsactie.

Vandaar dat ge een geredde blijft, ook al sliep voor een tijdlang die geloofswerking in.

Wien eens de gave des geloofs geschonken wierd, die is gered en die is zalig. En komt dan straks de geloofsactie, dan maakt die hem niet nóg zaliger, maar toont en openbaart dit slechts, dat hij door Gods grenzenlooze barmhartigheden in kiem zalig gemaakt was.

XXXIX.

ONBEHOLPEN GELEERDHEID.

> Die in Hem gelooft, zal niet beschaamd worden. I Petr. 2 : 6.

Het geloof is dan een gave Gods, gelijk de heilige apostel Paulus het zoo kernachtig in Efeze 2 : 8 uitspreekt. Reeds in een onzer voorgaande artikelen legden we daar eenigen nadruk op, en herhalen nu nogmaals, dat de woorden van den apostel: „En dit niet uit u, *het is Gods gave.*" wel terdege op het *gelooven* slaan.

We weten wel, dat een jeugdiger geslacht zulk een uitlegging van het apostolisch woord niet goed zetten kan; en op beslisten toon uitspreekt, dat de woorden: »En dit niet uit u, het is Gods gave!" *moeten* verklaard van het voorafgaande algemeene begrip »zalig worden"; maar dit drijven der jeugdiger uitleggers maakt ons in 't minst niet vervaard.

De meesten toch die dit zeggen, zijn met de geschiedenis van de uitlegging dezer plaats blijkbaar niet bekend. Alleen weten ze, dat het woordeke »*dit* niet uit u", ook in het Grieksch in het *onzijdig* staat, terwijl »geloof" in het Grieksch *vrouwlijk* is. En zonder nu verder te vragen, of verder te onderzoeken, houden ze het voor uitgemaakt, dat derhalve de uitdrukking: »En dit niet uit u!" niet op »geloof" slaan *kan*. Zelfs zijn er, die als ze in onze werken dan toch een tegenovergesteld gevoelen lezen, zich niet ontzien, den schrijver dezer opstellen van spreken *tegen beter weten in* te beschuldigen; want, zeggen ze, ook die schrijver weet zeer goed, dat hier een *onzijdig* voornaamwoord staat en dat »geloof" in 't Grieksch *vrouwlijk* is.

Mogen we onze lezers eens voorgoed waarschuwen om toch nooit ook maar één oogenblik aan zulk gekeuvel der oppervlakkige schoolgeleerdheid het oor te leenen.

Men moet namelijk weten, dat de tekst, dien we in Ef. 2 : 8 lezen, schier alle eeuwen door altoos verklaard is in den door ons bedoelden zin, en dat de opinie, alsof het »dit niet uit u, het is Gods gave" op het »zalig worden" sloeg, slechts door zeer enkelen in de latere tijden der kerk gedeeld is.

Dit wil zeggen, dat schier alle kerkvaders en schier alle in het Grieksch doorkneede theologen steeds van oordeel zijn geweest, dat de woorden: »het is Gods gave" van het »geloof" moesten worden verstaan. En let nu wel op, dat deze woorden dus in dien zin *allereerst* alzoo verstaan zijn

door hen, die nog door oude traditie heugenis hadden van de opvatting der kerken, in wier midden Paulus zelf gewerkt had. *Ten tweede* door hen, die zelven Grieksch spraken en in het Grieksch schreven en dus geacht konden worden zeer wel het eigenaardig karakter van een Griekschen term te verstaan. *Ten derde* door Latijnsche kerkvaders, die met de Grieksche wereld nog in onmiddellijke aanraking stonden. *Ten vierde* door eminente geleerden als Erasmus, Grotius en anderen, die onvergelijkelijk goede taalkenners waren; iets wat te sterker spreekt, daar deze mannen persoonlijk het geloof liever als gave des menschen verstonden. *Ten vijfde* door Beza, Zanchius, Piscator, Voetius, Heidegger, en zelfs door Wolf, Bengel, Estius, Michaelis, Rosenmuller, Flatt, Meier, Baumgarten, Crusius enz., die tot op den huidigen dag de oorspronkelijke traditie overleiden. En *ten zesde*, dat de eenige uitlegger, van wien men meent, dat hij de tegenovergestelde uitlegging begunstigt, Calvijn zou zijn; iets wat we nog volstrekt niet toegeven, daar Calvijn, die wist hoe heel de kerk vóór en om hem steeds deze woorden van het »geloof" zelf had opgevat, dan ook eenige reden had behooren te geven, waarom hij deze oude paden verliet. Reden waarom het ons waarschijnlijk voorkomt, dat Calvijn volstrekt niet bedoeld heeft op dit geschil in te gaan, en wel terdege de gewone uitlegging ondersteld heeft. Iets wat overtuigend blijkt uit wat men bij Calvijn, in zijn *Tegengif tegen de besluiten van het Trentsch Concil,* op pag. 190 van de ed. van 1547 leest, waar hij, onder verwijzing naar dezen tekst, zegt, »dat het geloof niet uit de menschen, maar uit God is." Ook onze Statenoverzetters teekenen uitdrukkelijk aan, dat het »gave Gods" terugslaat op het »gelooven." Ze zeggen: »En dat niet uit u, namelijk het gelooven; want anders zou de apostel hetzelfde ding twee malen zeggen."

Zelfs onze kundige gereformeerde leeken weten dit dan ook uitnemend goed, al ware het slechts uit Dinants prachtige commentaar op den Efezerbrief. Petrus Dinant, die in het laatst der zeventiende eeuw bloeide, gaf deze uitnemende commentaar uit in 1710, toen hij predikant te Rotterdam was, en maakte met dit kostelijk werk zulk een verbazenden opgang, dat reeds in 1726 een tweede druk moest ter perse gelegd.

Ook thans nog wordt deze stichtelijke commentaar dan ook zeer hooglijk door ons Christenvolk gewaardeerd, en, hoewel ze zeer uitgebreid is, nog druk gekocht. Welnu, in deze commentaar, in Deel I, op pag. 451, lazen onze kundiger leeken dit:

»*En dat niet uit u, het is Godts gave.* Het woort *dat,* τοῦτο in het Grieksch, is betrekkelyk op het iets, waar van hy in het vorige gesproken heeft: daar nu spreekt hy, en van *xalig worden,* en van het *geloof.* Men moet het betrekkelyke woortje,

dat, egter niet brengen tot het *zalig worden*, want hoewel men de zaligheit ook wel een *gave* of geschenk Godts kan noemen, was het egter overtollig dat hier te herhalen, als hebbende dat alrede duidelyk en kragtig aan Godts vrye liefde toegekent in de vorige woorden: *Uit genade zyt gy zalig geworden;* waar toe dan het zalig worden hier wederom Godts gave, en als niet uit ons zynde, opgegeven? Maar het woort, *dat*, brengen wy tot het naast voorgaande, *het geloof*, hier opgegeven als een *gave Godts*. Het is wel waar, τοῦτο in het Grieksch, door *dat* overgezet, staat in het onzydige geslagte (*in neutro*) daar πίστις, het *geloof*, waarop het ziet, (*foeminin*) vroulyk is. Maar enigsins ervarene in de tale weten, dat dit betrekkelyke woort zo wel tot het volgende δῶρον, *gave*, dat onzydig (*neutrum*) is, gebragt kan worden, als tot het voorgaande πίστις, dat vroulyk (*foeminin*) is, alzo taalkundige een Canon of zetregel daar omtrent hebben. *Dat* dan, namelyk, *het geloof, is niet uit u, maar het is Godts gave.*"

Intusschen geven we natuurlijk voetstoots toe, dat al deze mannen de zaak verkeerd *kunnen* bezien hebben, en dat er, sinds zij leefden, dingen kunnen ontdekt zijn, die hunne meening omverstooten. Bijaldien dus de moderne uitleggers, die in Utrecht, Groningen en Leiden thans deze andere exegese drijven, ons wezen op een nieuwe fijne vondst, die men in het Grieksch gedaan had, we zouden althans luisteren.

Maar dit doen deze nieuwe uitleggers *niet*. Integendeel ze zeggen: »Het is zoo uitgemaakt en zeker, dat zelfs een pasbeginner in het Grieksch het weten kan." Maar zie, juist door zulk zeggen veroordeelen ze dan ook zichzelven. Want, en dit hadden ze toch kunnen bedenken, onvergelijkelijk knappe koppen als Erasmus en Huig de Groot, die persoonlijk eer tegen de verklaring van het geloof als door God gewerkt waren, kenden dan toch wel zooveel Grieksch, dat ze de eerste beginselen verstonden. Zelfs mag de stelling gewaagd, dat al de kennis van het Grieksch, die thans in het brein van onze Utrechtsche, Leidsche en Groninger exegeten huist, nog de helft niet vult van den beker, dien een Erasmus en De Groot met hun beiden volgoten. En wel verre van dus ook maar een oogenblik voor deze nieuwe vondsten uit den weg te gaan, houden wij ons zich welbewust aan de oude, traditioneele exegese, die schier alle eeuwen door heel de Christelijke kerk is gehandhaafd en die het getuigenis voor zich heeft van de knapste koppen, die in het Grieksch gedacht hebben.

Vraagt men nu intusschen, hoe het dan toch komt, dat menig jeugdiger godgeleerde met zulk een beslistheid verzekeren durft, dat het anders is, en op zoo min gunstigen toon vermoeden dorst, dat wij te dezen spraken tegen beter weten, ook dit is licht te verklaren.

Bijna al onze jeugdiger leeraars zijn namelijk opgeleid aan een academie, waar de uitlegging van het Nieuwe Testament in handen van een hoogleeraar berust, die er vooral op uit is, om zijn toehoorders door

verrassende opmerkingen af te brengen van de traditioneele opvatting der Heilige Schrift. En zoo ging het dan nu ook hier. Zijn toehoorders hadden thuis bijna allen gehoord, dat »gave Gods" hier op het »geloof" sloeg; maar ze hadden nog nooit den grondtekst ingezien. En nu maakt de hoogleeraar hen opeens de volkomen ware opmerking, dat er niet αὐτη maar τοῦτο staat, en voegt hij er bij: »Zoo zien de heeren zelven dan, dat het niet op »geloof" slaan *kan*." En de ongeoefende hoorders, die verder van niets weten en nooit dieper over deze zaak hebben nagedacht, wanen dan al spoedig, dat déze opmerking nu toch althans derwijs hout snijdt, dat hiertegen ten minste niets valt in te brengen. Hadden ze meer en beter Grieksch gekend, ze zouden anders hebben geoordeeld. Maar juist hun beperkte kennis, die niet het tiende der kennisse van een Erasmus en De Groot haalt, maakt dat ze niet anders oordeelen *kunnen*.

In die overtuiging gaan ze dan de kerk in; en zoo dikwijls dan een eenvoudig leek nog eens de oude exegese herhaalt, hebben ze er lust in, om op dit punt althans een vrucht van hun academische studie te laten prijken; en den eenvoudigen leek wordt dan aan zijn verstand gebracht, dat hij van Grieksch niets afweet; maar dat het in het Grieksch stellig en beslist zoo is. Men weet niet anders; men denkt niet anders; men kan dus ook niet anders getuigen.

En gebeurt het dan, gelijk onlangs, dat *de Heraut* het waagt nog eens de oude, welbepoefde meening, die het getuigenis van heel de kerk en van verreweg de meeste taalkenners tot op den huidigen dag voor zich heeft, te herhalen, dan is het geen boos opzet, maar eenvoudig een noodzakelijk kwaad, dat zulke jeugdige geleerden denken moeten: »Zie, nu handelt *de Heraut* toch niet te goeder trouw, want Dr. K. weet toch zeer goed, dat er τοῦτο staat en dat πίστις vrouwelijk is."

Ja, o, ja, dat weet *de Heraut* ook zeer goed; evengoed als Beza en Zanchius, als Erasmus en Huig de Groot, als Wolf en Bengel het wisten, maar juist omdat *de Heraut* nog iets meer van het Grieksch wist, dan dit kinderlijk begin der eerste aanvangen, heeft *de Heraut* zich veroorloofd, met Zanchius en Beza, met Erasmus en De Groot, met Wolf en Bengel, met Michaelis, en Baumgarten Crusius eenigszins in opinie van deze leerlingen der Utrechtsche school te verschillen.

En nu laten we natuurlijk aan een ieder zijn vrijheid onverlet, om te dezen tot een ander resultaat te komen. Oordeelt iemand, gelijk reeds Vorstius, de bekende ketter uit de dagen der Dordtsche Synode, dat het »gave Gods" hier slaan moet op »zalig worden", ons desnoods wel. Daar protesteeren we niet tegen. Het feit toch, dat het geloof een gave Gods is, staat buitendien ook duidelijk in Fil. 1. : 29. Maar wel protes-

teeren we tegen de oppervlakkigheid en de onnoozelheid, waarmeê men, eigenlijk niets van de zaak afwetende, zich al zeer geleerd aanstelt en het doet voorkomen, alsof iemand, die maar even iets van het Grieksch wist *en oprecht man* was, de tegenovergestelde opinie niet *kon* staande houden.

Dit toch is laakbare onwetendheid in iemand, die zich over hem, die het wel weet, tot rechter stelt, gelijk uit het naschrift op dit artikel zonneklaar blijken zal.

En nu duide men het ons niet euvel, dat we dit punt eenigszins breeder uitmaten.

Het raakt hier toch een beginsel.

Onze jeugdiger predikanten zijn thans schier allen voortgekomen uit academiën, waar de belijdenis onzer vaderen niet meer beleden wordt; en waar wel nog wordt toegegeven, dat het heil uit God is, maar juist in het geloof (dan bovendien nog geheel verkeerd opgevat) een soort *middending* wordt gezien, dat ontstaan zou door de saamvloeiing van den ademtocht der ziel met de inwerking van den Heiligen Geest. Vandaar dat in deze scholen met zekere voorliefde juist bij zulke plaatsen een geheel nieuwe uitlegging met zekere kracht en aanhoudendheid wordt ingeprent.

En ditzelfde verschijnsel nu doet zich niet slechts op dit ééne, maar op tal van punten voor. Men heeft zelf geen gelegenheid gehad om de onderscheidene punten meer nauwkeurig uit de bronnen te bestudeeren, en moet dus wel afgaan op wat men te Utrecht geleerd heeft. Dit zit er dan zoo in, dat men zich niet voor kan stellen, dat het anders ware. En de bewijsgronden ervoor zijn zoo kort en vaak aangeduid, dat men zich kwalijk de mogelijkheid kan denken, dat er nog iets aannemelijks voor het tegenovergestelde gevoelen te zeggen zou zijn.

Zoo eraan toe zijnde, wil men dan nu voorts oprecht en eerlijk blijven, en door dit verlangen gedragen, verklaart men dan op den kansel en in gesprekken uit volle overtuiging, dat op dit of dat punt geen aarzelen meer mogelijk is, dat men te dezen toegeven en het ongelijk der ouden erkennen moet. En vandaar dat er thans in onze kerken een sterke bestrijding van veel oude opiniën bestaat, zelfs bij de beste leeraren, niet omdat men zoo wil, maar eenvoudig omdat, zoolang men niet beter is ingelicht, *oprechtheid* het volgen van elke andere gedragslijn verbiedt.

En toch, dit mag niet zoo blijven.

Zoo te handelen is niet ernstig, het is den gestudeerden man, het is den leeraar onwaardig.

Men dient de dingen weer eens te gaan onderzoeken. Men behoort er zich aan te wennen, om al deze Utrechtsche nieuwigheden nooit anders dan onder beneficie van inventaris te aanvaarden. Zelfs mag men vrijelijk begin-

nen met te vermoeden, dat, waar de Utrechtsche heeren tegen de geleerdheid van heel de kerk overstaan, hun eigen geleerdheid dient gewantrouwd.

En zoo zal men dan weer aan de studie moeten.

Niet alleen dat, maar men zal weer aan het boeken koopen moeten gaan.

De bibliotheek onzer meeste jeugdige godgeleerden is thans schier uitsluitend saamgesteld uit Duitsche geschriften, voortgekomen uit de *Vermittelungstheologie*. Dus uiterst eenzijdig. Weinig nationaal. Vreemd aan onze eigen kerk. In strijd met onze historie.

Laat men de hierin bestaande leemte dan eerst eens aanvullen. Laat het weer zoover komen, dat er eerlang geen predikant meer in onze gereformeerde kerken zij, die niet althans enkele deugdelijker en beter werken in zijn bezit hebbe.

En is er alzoo weer mogelijkheid van onpartijdiger en juister studie geboren, ja, laat het opkomend geslacht van leeraren *dan nog eens overstudeeren*, en ook zelven de ervaring opdoen, die reeds zoovelen opdeden, dat de eigenlijke studie, die der kerke Gods nut kan aanbrengen, nog niet afliep, maar nog pas aanving.

Dan zal onder een degelijker geslacht van geoefende mannen over een gevoelen, als wij voordroegen, althans met meer waardeering gesproken worden, en wat nog veel meer zegt, over *het wezen des geloofs* niet meer zoo ondoordacht worden gepleit.

Dit toch is en blijft de hoofdzaak, dat men ophoude de *werking* van het geloof met het geloofs*vermogen* te verwarren, en weer erkennen ga, dat het geloofs*vermogen* zeer goed in de ziel aanwezig en ingeprent kan zijn, zonder dat het *gelooven* zelf nog bespeurbaar wierd.

Geeft men dit *niet* toe, en meent men, dat pas het gelooven zelf ons rechtvaardigt, dan, het spreekt vanzelf, raakt men ongemerkt geheel van de zuivere Schriftlijn, die tevens die der gereformeerde kerk is, af.

Dan toch komt men tot de geheel andere stelling, dat eerst het werklijk *gelooven* zelf, dat is de daad der aanneming van den Christus en al zijn weldaden, mij zeker stelt van mijn zaligheid; en overmits de daad van aanneming niet een daad van God, maar *mijn* daad is, verzeil ik dan ongemerkt weer in de wateren van het Arminianisme.

Juist daarom hangt er zoo alles aan, dat de woorden: »Door het geloof zijt gij zalig geworden", niet worden misverstaan. »Geloof" toch is niet het »gelooven", maar het hebben van het geloof, zij het ook nog pas in kiem.

Wie die geloofskiem, dit geloofsvermogen maar bezit, en bij wien het dan door de werking des Heiligen Geestes op Gods tijd tot *gelooven* komen kan en zal, die is zalig, die is zalig uit genade, en aan dien is de gave Gods gegund.

Oudtijds sprak men hierbij ook wel van het »wezen en het welwezen"

des geloofs, maar dit raakte toch een andere onderscheiding, die men niet met de dusver besprokene verwarre.

Het kan namelijk zijn, dat de geloofsplante in den één minder sterk dan in den ander, in die ander rijper en voller ontwikkeld zij, zoodat er tak en twijg, blad, bloesem en vrucht aan schittere en het welwezen des geloofs heerlijk bij hem uitkome. Maar dat bij dien eerste wel groei en zekere werking wordt waargenomen, maar, o, zoo kommervol, zoo weinig schitterend en frisch. Nu, dan is er bij dezen laatste wel het *wezen* des geloofs, maar het *wel*wezen ontbreekt hem nog.

Of ook, het kan zijn, dat bij eenzelfden persoon zijn geloof jaargetijden doorloope, en er een lente zij, dat het groeit en een zomer, dat het bloeit, maar ook een herfst, dat het verdort en een winter, dat het schijnt te verkwijnen. Ook dan is er overgang van *wel*wezen op *wezen*. Maar gelijk een boom ook in den winter toch een boom is en het wezen van een boom behoudt, ook al verloor hij het welwezen, zoo ook kan het geloof in dien ingezonken staat nog levend geloof in ons blijven, ook al viel blad en bloesem tijdelijk af.

En nu hebben onze vaderen tot troost der ziele er steeds op gewezen, en dit doen ook wij, dat voor de zake der zaligheid niet de eisch mag gesteld, dat ieder het *wel*wezen hebbe, mits maar het *wezen* des geloofs er zij. Al voegen we er met nadruk bij, wat ook steeds onze vaderen er bijvoegden, dit namelijk, dat de boom in den winter niet leeft, zoo hij niet spoedt naar de lente om weer uit te botten, en dat aldus het nog aanwezigzijn van het geloofswezen slechts in het spoeden naar het wel wezen openbaar wordt.

NASCHRIFT.

Tweeërlei dient tegenover de gewraakte oppervlakkigheid aangewezen: 1°. dat een *onzijdig* voornaamwoord op een *vrouwelijk* zelfstandig naamwoord te laten terugslaan, geen fout, maar *uitmuntend Grieksch* is; en 2°. dat er zeer goede grond bestond, waarom de kerk dusver, het: „dit niet uit u," niet liet slaan op het „zalig geworden."

Voor het eerste wijzen we niet op een Hellenistische uitzondering, maar op den gewonen regel, dien men in elke goede Grieksche syntaxis vinden kan, en die elk exegeet behoorde te kennen.

Een regel door KÜHNERT, bijvoorbeeld in zijn *Ausführliche Grammatik der Griech. sprache*, vol. II. 1. p. 54, (Han. 1870), aldus geformuleerd: *Besonders häufig steht das* Neutrum *eines demonstrativen Pronomens in*

Beziehung auf ein männliches oder weibliches *Substantiv, indem der Begriff desselben ganz allgemein als blosses Ding oder Wesen, oder auch als ein ganzer Gedanke aufgefasst wird*". Wat in het Hollandsch zeggen wil: »Bijzonder veelvuldig is het gebruik, om een aanwijzend voornaamwoord *in het onzijdig*, te doen slaan op een voorafgaand zelfstandig naamwoord van het manlijk of *vrouwlijk* geslacht, doordien men het begrip, door dit woord uitgedrukt, dan in algemeenen zin opvat", enz.

De voorbeelden door Kühnert aangehaald zijn voor de Utrechtsche exegese dan ook doodelijk. Neem bijvoorbeeld slechts deze drie uit Plato:

PLATO, Protagoras. 357. c.

Ὁμολογοῦμεν ἐπιστημὴς μηδὲν εἶναι κρεῖττον, ἀλλὰ τοῦτο ἀεί κρατεῖν, ὅπου ἂν ἐνῇ, καὶ ἡδονῆς καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων.

PLATO, Menon. 73. c.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ αὐτὴ ἀρετὴ πάντων ἐστί, πειρῶ εἰπεῖν καὶ ἀναμνησθῆναι, τί αὐτὸ φησί Γοργίας εἶναι.

XENOPHON, Hiero, IX. 9.

Εἰ ἐμπορία ὠφελεῖ τι πόλιν, τιμώμενος ἂν ὁ πλεῖστα τοῦτο ποιῶν καὶ ἐμπόρους ἂν πλείους ἀγείροι.

Waaraan we er uit Plato nog deze drie, en dan nog een vierde voorbeeld uit Demosthenes toevoegen:

PLATO, Protage. 352 B.

Πῶς ἔχεις πρὸς ἐπιστήμην; πότερον καὶ τοῦτο σοι δοκεῖ ὥσπερ τοῖς πολλοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἄλλως;

PLATO, Phaedo, 61 A.

Ὑπελάμβανον . . . . καὶ ἐμοὶ οὕτω τὸ ἐνύπνιον, ὅπερ ἔπραττον, τοῦτο ἐπικελεύειν, μουσικὴν ποιεῖν, ὡς φιλοσοφίας μὲν οὔσης μεγίστης μουσικῆς, ἐμοῦ δὲ τοῦτο πράττοντος.

PLATO, Theaetetus, 145 E.

Σοφὶᾳ δέ γ' οἶμαι σοφοὶ οἱ σοφοι; — ναί — τοῦτο δέ νῦν διαφέρει τι ἐπιστήμης.

DEMOSTH., contra Aphob. 11.

Ἐγὼ γὰρ., ὦ ἄνδρες δικασταὶ, περὶ τῆς μαρτυρίας τῆς ἐν τῷ γραμματείῳ γεγραμπένης εἰδὼς ὄντα μοι τὸν ἀγῶνα, καὶ περὶ τοῦτου τὴν ψῆφον ὑμᾶς οἴσοντας ἐπιστάμενος, ᾠήθην δεῖν κ. τ. λ.

Het tweede punt moeten we, uit plaatsgebrek, een volgend maal in een tweede naschrift bespreken.

Maar gelijk men ziet, ligt reeds door de gegevene citaten al de schijngeleerdheid dezer halve wetenschap omver.

Bewezen is dan nu, dat de woorden: »En dit niet uit u, het is Gods gave", juist met het *onzijdige* voornaamwoord, in allerzuiverst Grieksch zeer uitmuntend op *geloof*, dat in het Grieksch *vrouwlijk* is, kunnen terugslaan, en dat alzoo al de ophef van dit verschil in geslacht niet

alleen wegvalt, maar tevens tamelijk poveren indruk achterlaat van de taalkennis derzulken, die hierin bezwaar zagen.

Doch nu dient nog iets verder gegaan, en aangetoond, dat Ef. 2 : 8 niet alleen zoo *kan*,, maar ook zoo *moet* vertaald worden.

In Ef. 2 : 8 staat: »Want door *de genade* zijt ge zalig gemaakt, door *het geloof*, en dit *niet* uit u, het is *Gods gave*; niet *uit de werken*, opdat niemand roeme; want wij zijn *Zijn maaksel*."

De hoofdzaak waarop de apostel dus komt is het groote machtige feit, dat de oorzakelijke bewerker van onze zaligheid niet is ons ik, maar God.

Dit nu drukt hij scherp, sterk en beslist uit door te zeggen: »Dat ge zalig zijt gemaakt, dat is *uit de genade*, door de genade, krachtens de genade."

Laat ik daarop nu volgen, gelijk men thans wil: »En dit niet uit u, het is Gods gave", dan krijg ik deze overtolligheid, dit dubbele en sleepende, dat er gezegd wordt: »Louter door genade hebt ge het, en niet uit U, het is Gods gave." Dus drie malen precies hetzelfde. En dit nu kon op zichzelf nog, indien er b. v. stond; »Uit loutere genade zijt ge zalig gemaakt, en *dus* niet uit u", maar dit staat er niet. Er staat alleen: »Uit genade en dit niet u."

Juist dit woordje *en* zit dus in den weg.

Stond er nog: »Uit genade zijt ge zalig, niet uit u, het is Gods werk", zoo liep het nog. Maar eerst te zeggen: »Uit genade zijt ge zalig" en er nu als iets nieuws bij te voegen: »*en* dit niet uit u", dit vloeit niet, dit stuit, dit hokt.

En hokt temeer, omdat er dan in vs. 9 nogmaals precies hetzelfde ten vierden en ten vijfden male zou volgen: »Niet uit de *werken*, wij zijn *Zijn* maaksel."

En zie terwijl nu op deze manier alles hortend, stootend, lamlendig en overtollig wordt, loopt het daarentegen uitnemend en wordt gespierd, als ge de oude uitleggers van Jezus' kerk volgt.

Dan toch komt er te staan: »Dat ge zalig zijt geworden is uit louter genade, door middel van het geloof. (Niet alsof dit geloofsmiddel nu weer ten deele uw zaligheid *niet* tot een genadezaak zou maken; o, neen, ook met dat geloof *blijft* het louter genade, *want ook dat geloof is niet uit u, het is Gods gave).* En daarom zalig gemaakt door het geloof, niet uit de werken, opdat niemand roeme, want Hij is onze Maker" enz.

En wat men nu zegt, dat men dan een tusschenzin tusschen twee haakjes krijgt, ja, dat is ook zoo. Maar ook juist dat is echt Paulinisch. Paulus hoort de tegenwerping, en weerlegt ze telkens ook waar hij de tegenstelling niet zelf formuleert.

XL.

GELOOF ALLEEN IN DEN GEREDDE.

> En zij geloofden de Schrift.
> Joh. 2 : 22.

Over het wezen des geloofs is dan nu genoeg gezegd. Het geloof is »een gave Gods", niet slechts in zijn uiting, maar ook in zijn kiem, als vermogen, als ingeplante, ingeprente, ingeschapen hebbelijkheid, die verleend is aan ons bewustzijn en aan onzen wil.

Dus niet een gewone uiting of gewone werking van een vermogen, dat de zondaar ook reeds van nature in zijn zondigen staat bezat.

Maar ook niet een nieuw orgaan, dat als zesde orgaan, aan de vijf organen van zijn ik wordt toegevoegd.

En ook niet een nieuw zintuig.

Neen, maar een nieuwe, buitengewone, opzettelijk door God uitgedachte en geschonkene en toegebrachte hebbelijkheid, die door den Heiligen Geest in de vermogens en organen en zintuigen, die we reeds hadden, wierd ingeplant.

Scherper en duidelijker weten we het metterdaad niet te zeggen, om eenerzijds het ondermijnend subjectivisme en anderzijds het methodisme af te snijden.

Stel, er zijn twee broeders. De ééne van deze twee ontving het geloof, de andere leeft nog zonder het geloof. Eilieve, wat is dan nu tusschen deze beiden het verschil?

Ontving de gelukkige een nieuw zintuig? Neen. Ontving hij een nieuw orgaan? Neen. Ontving hij een nieuwe zielsfunctie? Neen.

Bestaat dan het geloof er alleen in, dat een vermogen, dat eerst in hem sliep, nu werken ging? Neen.

Maar wat is het dan?

Dit, dat tegelijk aan zijn bewustzijn en aan zijn wil, die hij beide reeds had, door den Heiligen Geest alsnu zulk een hebbelijkheid, zulk een aard, zulk een wijze van functioneeren werd ingeprent, dat zijn ik van nu af aan het vermogen bezit, om én in dat bewustzijn én in dien wil den Christus op te nemen.

Hieruit volgt dan ook, dat deze hebbelijkheid niet kon worden ingeplant in iemand, die geen zondaar was, en dat deze hebbelijkheid, zoodra een zondaar ophoudt zondaar te zijn, wegvalt.

Tot aan zijn sterven gelooft een kind van God, maar na zijn sterven niet meer. Of wil men nauwkeuriger spreken, laat ons dan zeggen: »Het geloof valt weg, zoodra de staat van heerlijkheid voor hem ingaat." Dan toch gelooft hij niet meer, maar zal hij leven uit aanschouwing.

Het belung van deze onderscheiding springt thans in het oog.

Zij, die, gelijk onze ethischen, in het geloof geen expresselijk in den zondaar ingeplante hebbelijkheid zien, maar een orgaan of zintuig, dat eerst sliep, maar nu wakker wierd, kunnen dat natuurlijk niet toegeven, maar moeten er telkens nadruk op leggen, dat het gelooven ook in de eeuwigheid altoos doorgaat. Vandaar dat I Cor. 13 : 13 altoos door hen wordt opgevat en verklaard, als wierd hier de eindelooze duurzaamheid van het geloof gepredikt.

Tusschen een zondaar en een ontzondigde bestaat voor hen geen absoluut verschil. Ze geven niet toe, dat de Heilige Geest metterdaad, om den zondaar zalig te maken, een ongewoon en opzettelijk hulpmiddel in zijn geestelijken persoon inwerkt.

Vandaar ook hun aandrang, om ons te doen verstaan, dat ook Adam vóór den val geloofd heeft, en dat ook Jezus, »de overste Leidsman en Voleinder des geloofs", uit geloof geleefd heeft.

Doch geheel deze reeks van voorstellingen valt onverbiddelijk voor het stellig apostolisch woord; »Wij wandelen nu door geloof, en nog niet door *aanschouwen*", II Cor. 5 : 7; door dit andere: »Nu ken ik ten deele, maar alsdan zal ik kennen, gelijk ik ook gekend ben", I Cor. 13 : 12 in verband met wat voorafgaat, dat, »wanneer het volmaakte zal gekomen zijn, hetgeen ten deele was zal *vernietigd* worden", I Cor. 13 : 10, en niet minder door de stellige belofte des Heeren, »dat we God zullen *zien*, zoodra we rein van harte zijn", Matth. 5 : 8.

En van dit vaste punt uitgaande, weten we dus en hebben er niet meer over te twijfelen, dat het *geloof,* in den zin van zaligmakend en reddend geloof, niet iets is, dat in de eeuwigheid zal voortbestaan, niet iets is, dat in het paradijs bestond, en niet iets is, dat in den Middelaar wierd gevonden, maar dat geloof (opgevat als zaligmakend geloof, en dus in dien bijzonderen zin, waarin het geloof ons rechtvaardigt) eenig en alleenlijk kan voorkomen bij een goddelooze, een ongerechtige, een verloren zondaar.

Men moet zondaar zijn, goddeloos en ongerechtig zijn, om met dit zaligmakend geloof begiftigd te kunnen worden, evenzoo als men krank moet zijn en een zweer moet hebben, zal men de etterbuil kunnen uitdrukken.

Zonder een zondaar te zijn, bestaat er in u geen mogelijkheid om u

het geloof in te prenten, evenzeer als er bij u geen mogelijkheid bestaat voor den arts om u te genezen, tenzij ge eerst ziek zijt.

Goed, zegt de ethische, dat nemen we aan. Maar als de asthmatische borstzieke nu belemmerd is in zijn vrije ademhaling, dan zoekt de arts door inhaleering hem den adem weer ruimer te laten gaan; maar hieruit volgt nog in het minst niet, dat een gezond mensch ook niet ademhaalt. Integendeel, juist de gezonde haalt *flink en ruim* adem, en wat de arts bij den asthmatische doet, is alleen de gezonde ademhaling weer *bevorderen*. Zoo dan ook bij het geloof. Zeer zeker kan de Heilige Geest alleen aan *een zondaar* de werking des geloofs aanbrengen; maar een gezonde, gelijk Adam vóór zijn val, en de Christus geloofden daarom wel terdege; want geloof is niets dan de ademtocht der ziel. Deze ademtocht nu ging bij Adam en den Christus vanzelf. Bij ons, zondaren, is die gestoord. Vandaar dat ons hulpe moet aangebracht, om te genezen. Maar als we dan nu weer vrij in het geloof onze ziel uitademen, dan hebben we niet iets anders, maar eenvoudig datzelfde verkregen, wat Adam en Jezus hadden.

Maar hier nu juist komen we tegen op.

Het zaligmakend geloof is *niet* de gewone ademtocht der ziel, die eerst gestoord was en nu hersteld wierd. Neen, het is een specifiek geneesmiddel voor den in zonde verlorene. Het is een hulpmiddel, dat hem, omdat hij zondaar wierd, moest aangebracht; dat hem bijblijft, zoolang hij zondaar is; dat alleen een zondaar kan ontvangen; en dat, zoodra hij ophoudt zondaar te zijn, hem weer afglijdt van zijn geestelijk wezen. En niet zoolang het ademen der ziel nog door het kunstmatig aangebrachte, tijdelijke hulpmiddel van het geloof gaat, maar eerst dan, als dat hulpmiddel *overbodig* is geworden, en de alsdan van zonde verloste mensch weer *zonder dat hulpmiddel* zijn ziel naar God zal uitademen, eerst dan zal bij den herstelden en geheel verlosten mensch weer datgeen plaats grijpen, wat bij Adam vóór den val en bij Jezus plaats greep, dat wil zeggen, dan zal het weer geworden zijn, een vanzelf, natuurlijk, en ongedwongen in gemeenschap staan met het Eeuwige Wezen; nu zonder eenig tusschenkomend hulpmiddel, gelijk het dit bij Adam en bij Jezus was.

En is men hierdoor nog niet overreed, laat ons dan ten overvloede nog een ander beeld bezigen.

Vergelijk het geloof, om de zaak zuiver in te zien, dan bij een bril. De bril is voor het kranke, of verzwakte, althans abnormale oog. Niet voor het oog, dat normaal is.

Iemand wiens oog goed is, geheel goed, en die flink in de zon ziet,

heeft niet alleen geen bril noodig, maar zou door een bril zelfs in zijn zien belemmerd worden.

Neen, om een bril ook maar te *kunnen* dragen, moet het oog bijziend of zwak of dof zijn, of op eenigerlei wijze iets mankeeren. En dan, ja, doet zulk een hulpmiddel, dat van buiten wordt aangebracht, uitnemenden dienst, en maakt, dat de man, die eerst niet zag, of slecht en scheef zag, nu opeens weer klaar en helder ziet, als scheelde er aan zijn oog *niets*.

Maar even beslist als hij dien bril in dezen toestand noodig heeft en niet meer missen kan, even vast staat het ook: 1°. dat hij, toen zijn oog nog goed was, geen bril dragen kon (Adam vóór den val); 2°. dat een ander, wiens oog ongeschonden bleef, aan zulk een bril niets had (Jezus); en 3°. dat hijzelf, zoodra de krankheid van zijn oog weer werd weggenomen, terstond den bril zou moeten afleggen (de gezaligden in den hemel).

En zoo nu ook staat het met het geloof.

Een mensch als normaal creatuur, dat ongeschonden uit de hand van zijn God kwam, zou den bril van het geloof zelfs niet *kunnen* gebruiken. Nu zijn oog door de zonde verduisterd wierd, kan hij zonder dien bril geen letter meer lezen. Maar ook, als eens zijn *zielsoog* in hemelsche heerlijkheid schitteren zal en alle zondige natuur zal zijn afgestorven, is er uiteraard voor geen geloofswerking meer plaats.

En hier nu zijn we eraan toe, om het geloof in verband *met de Heilige Schrift* te bespreken, waarbij tevens de diepe dwaling der ethischen ook in dit opzicht vanzelf bloot zal komen.

Zeg ik toch, gelijk de ethischen doen, dat ook Adam in het paradijs geloofde, en Christus op aarde geloofd heeft, en de zaligen nog aldoor in den hemel gelooven, dan moet ik wel van de Heilige Schrift afraken.

Dit toch staat vast, Adam heeft in den hof van Eden vóór den val geen Heilige Schrift gehad, de Christus heeft op den troon der heerlijkheid geen Bijbel, en ook de gezaligden zijn met hun sterven hun Bijbel voor eeuwig kwijt.

En zoo spreekt het dan vanzelf, en is het de logische consequentie van hun verkeerd beginsel, dat zij zich aldoor een geloof voorstellen, dat bestaanbaar is *buiten de Heilige Schrift* en niet op de Heilige Schrift met noodzakelijkheid gericht is.

Gelooven is hun eenvoudig een ademen der ziel, weinig meer dan een andere naam voor het bidden.

En overmits nu de Heilige Schrift er eigenlijk *niet* moest zijn en er zonder de zonde ook *nooit* zou gekomen zijn, ligt het in den aard der zaak, dat de ethischen, die in het zaligmakend geloof eigenlijk slechts het herstel van een gestoorde functie der ziel zien, dit geloof ook zonder de Heilige Schrift bestaanbaar achten.

Hun opinie desaangaande strekt dan ook ver.

Ook onder de heidenen heeft de Heere huns inziens zijn uitverkorenen, al is het ook, dat ze nooit van de Heilige Schrift gehoord hebben. Heidenen uit den ouden tijd waren een soort ongedoopte Christenen, onder hun patriarch Plato, ingaande in het Koninkrijk Gods. De modernen van onzen tijd verwerpen de Schrift wel, maar ze hebben zooveel liefs en teeders en zijn zoo religieus, dat ook hun het geloof kwalijk kan ontzegd worden. En het is op die lijn voortgaande, dat ze nu natuurlijk en met noodzakelijkheid ook tot deze twee andere stellingen moeten komen: 1°. dat het niet op onze belijdenis, maar eeniglijk *op de roerselen van ons hart* aankomt; en 2°. dat mannen broeders, die zelfs opzettelijke verdichting in de Schrift zeggen te vinden en haar dus feitelijk verwerpen, daarom niettemin »lieve broeders" zijn.

Zoo ziet men, hoe dit alles saamhangt. En de predikers, die bij Gods Woord wenschen te blijven, mogen wel toezien, dat ze toch niet langer, door zich onvoorzichtiglijk over het wezen des geloofs uit te laten, zelf het kwaad voeden, dat ze met ons pogen af te weren.

Alle zwevend, beeldrijk spreken over het geloof, alsof het bestond in zeker ademen der ziel, of zeker vertrouwen der liefde, en wat niet al meer, voert rechtstreeks naar de ethische klippen.

Want let er wel op, de lijn gaat strak door.

Aanvaardt ge de scheiding of dekt ge die toe? Aldus staat de vraag. En dan zoekt de ethische overal de scheiding toe te dekken. Geen vaste grens tusschen God en mensch, maar zekere overgang van het oneindige in het eindige gezocht in den »Godmensch." Geen absolute scheiding tusschen verkoren en verloren, maar zekere overgang en zwevendheid tusschen beide in de voorstelling van een algemeene verzoening. Geen absolute scheiding tusschen zonde en heiligheid, maar zekere overgang tusschen beide in de heiligmaking van een bekeerde. Geen absolute scheiding tusschen het leven vóór en na den dood, maar een overgang tusschen die beide in onzen geloofsstaat. En zoo nu ook geen absolute scheiding tusschen den Bijbel en menschenboeken, maar een overgang tusschen beide in de verdichtselen der Heilige Schrift. En zoo dan ook ten slotte geen absolute scheiding tusschen den geloofloozen en den geloovigen toestand, maar een overgang tusschen beide in de voorbereidende werkingen.

Het valsche voorgeven van den derden staat, alsof er tusschen geloovigen en ongeloovigen nog een derde soort bekommerden inleefde, is van dit valsche standpunt, het practische uitvloeisel.

Of wil men, het is philosophie. Uit de aarde geboren philosophie, die de tegenstelling tusschen den Schepper en het schepsel in zijn pantheïstisch drijven niet absoluut wil vatten, en deswege zich verstout om al wat in de Heilige Schrift zoo heerlijk over het werk der verzoening geroemd wordt, op te vatten in den zin van een essentiëel systeem, dat is van een overvloeiing van het wezen des eenen in het wezen des anderen.

En daartegen nu staat de Heilige Schrift met haar: »En God *maakte scheiding* tusschen licht en duisternis, tusschen het natte en het droge, tusschen dag en nacht", lijnrecht over, en moeten wel tegen de ethischen over komen te staan allen en een iegelijk, die de scheiding tusschen geloof en ongeloof even absoluut kent.

En waarlijk niet uit wilkeur of lust tot verzet, neen, maar uit geen ander dan ditzelfde beginsel vloeit heel de tegenstelling ook in onzen kerkelijken strijd.

De bedekkers en toedekkers der tegenstellingen en uitwisschers van de door God gestelde grens, moeten wel irenisch zijn, dat wil zeggen, ze *moeten* wel volhouden, dat het in de kerk nooit tot een breuke *mag* komen.

Geen breuke, nergens *breuken,* maar allerwegen *bruggen*, dat is juist het noodlottig uitvloeisel van hun in den grond pantheïstisch getint standpunt.

En zoo staat dan onze stelling met stipte en strenge en volstrekte consequentie op heel de linie van het kerkelijk en theologisch leven hiertegenover.

Particuliere genade, of een Christus pro omnibus! Slechts twee staten of ook nog een staat der bekommerden! Rechtstreeksche wedergeboorte of algemeene voorbereidende werkingen! Nooit breuke in de kerke of de kerke aan Gods Woord gehouden! Een Godmensch, of een Middelaar Gods en der menschen! Een absoluut geïnspireerde Schrift of een Schrift met verhoogde menschelijke inzichten! En zoo dan ook hier, een specifiek en particulier geloof, dat opzettelijk in den zondaar wierd ingedragen, of een vrijmaking van een aanwezig zielszintuig! Aldus staat de tegenstelling op heel de linie.

En hieruit gevoelt men dan vanzelf, hoe het te dezen tusschen de Heilige Schrift en het zaligmakend geloof staat.

Én de Heilige Schrift én het geloof zijn er beide om den zondaar, vanwege de zonde en ter wegneming van de zonde.

Niet het een zonder het ander; maar beide als bij elkaar hoorend. Zonder de Heilige Schrift zou het geloof een doelloos turen zijn.

En zonder dat geloof ware de Heilige Schrift een gesloten boek.

Dit ziet men dan ook feitelijk zoo toegaan.

Zijn er personen, in wie de Heilige Geest de geloofshebbelijkheid inplantte, maar die nog niet met de Heilige Schrift in aanraking kwamen, of op een verkeerde manier, dan dolen deze arme zielen eerst een tijdlang om, als bladeren op den herfstwind gedreven. En eerst als de Heilige Schrift hun nader wordt gebracht, dan gaan ze opleven, en krijgen ze vastigheid.

En omgekeerd, als er personen zijn, die van der jeugd af de Heilige Schrift hebben gekend, maar het geloof nog niet ontvingen, dan lazen ze klanken, maar konden er geen zin uit maken. Het ging er niet in.

En eerst dan, als de Heilige Schrift en het zaligmakend geloof saam eenzelfde ziel benedijden, dan eerst zag men de volle heerlijkheid. Zoowel de heerlijkheid van het zaligmakend geloof, als de heerlijkheid van de Schrifture. Terwijl het in beide dan was de heerlijkheid van den éénen Heiligen Geest. Want immers het was dezelfde Heilige Geest, die eerst de Heilige Schriftuur als particuliere genade verleend had, en die nu even particulier verleende de gave des geloofs.

Vandaar dan ook, dat alle betoog om de waarheid der Heilige Schrift te bewijzen, u niets ter wereld baat.

Is in iemand het geloof gewrocht, dan komt hij van lieverleê vanzelf tot het aanvaarden der Heilige Schriftuur. En mist hij dat geloof, dan komt hij er nooit toe, ook al woudt ge hem overstroomen met apologetiek.

Wel is het daarom onze plicht, om zoekende zielen te helpen, en voor haar de ergernissen toe te lichten of weg te nemen; en kan het ook onze plicht zijn, om den spotter een enkele maal den mond te stoppen, maar het Schriftgeloof aan een ongeloovige aanbrengen, dat kunt *gij* niet en dat kan *niemand*.

De geloofsgave en de Schrift hooren bijeen. Die zijn *beide* door den Heiligen Geest op elkaar *aangelegd*. De Heilige Schrift is juist zoo ingericht als ze zijn moet om door een met geloof begaafd zondaar te worden aangenomen. En omgekeerd, het geloof is juist zulk een hebbelijkheid, dat ons bewustzijn en de Heilige Schrift geheel verzoent.

En zoo moet dan ook het *testimonium Spiritus sancti,* dat is het getuigenis van den Heiligen Geest, niet op moderne of ethische wijze verstaan worden van zekere algemeene dispositie, die omgewerkt wierd, maar moet dit getuigenis een waarlijk getuigenis van God den Heiligen Geest blijven, die in ons eigen bewustzijn troont en ervaren doet, hoe Schriftgave en geloofsgave op elkaar sluiten, gelijk het oog op de kleuren doet.

XLI.

GETUIGENISSEN.

> Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen. Hebr. 11 : 6.

Duidelijk staat het dan nu voor onzen geest: Van zaligmakend geloof is alleen sprake bij den zondaar, en noch bij Adam vóór den val, noch bij den Christus, noch bij de gezaligden. Dit zaligmakend geloof is als vermogen een den zondaar ingeplante hebbelijkheid, waardoor hij in staat wordt voor zeker te weten, wat hij zonder die inplanting verwierp of ontkende. Dit zeker weten raakt den Christus als Verlosser van zondaren, dien een zondaar zonder geloof als zoodanig verwerpt en ontkent, maar een zondaar met geloof erkent en aanneemt. Vanzelf sluit gelooven dus tweeërlei in, én dat die Christus een Verlosser van zondaren is, én dat ikzelf, als zondaar, hiervan de zalige ervaring heb.

Opdat echter misleiding zij afgesneden, richt zich dit geloof niet op een denkbeeldigen Christus, maar op den Christus, gelijk Calvijn uitdrukt, in het gewaad der Schrift. Die Schrift nu is op het geloof en het geloof op die Schrift aangelegd. Ingeplant geloof valt dus, zoodra het werken gaat, vanzelf de Schrift bij.

Vandaar dat onderscheiden moet tusschen geloof als „vermogen", dat ons in wordt geplant zonder dat we het merken; geloof als „kracht", waardoor het ingeplante vermogen functioneeren gaat; en geloof als »uitwerking", wanneer wij met dit geloof 1°. de Schrift voor waar aannemen; 2°. onze toevlucht tot den Immanuël nemen, en 3°. in onscheidbare liefde voor Immanuël vastelijk van ons eigen heil verzekerd zijn.

Terwijl eindelijk hieraan nog dient toegevoegd, dat dit alleen het werk van den Heiligen Geest is, die 1°. de Schrift gaf; 2°. het geloofsvermogen inplantte; 3°. dit vermogen zijn gisting schonk; 4°. het gelooven tot een daad naar buiten liet worden; 5°. daardoor getuigenis in onze ziele aan de Heilige Schrift gaf; 6°. ons den Immanuël met al zijn schat aan deed nemen, en 7°. ons in Immanuëls liefde het pand van ons heil deed vinden.

Geheel hiervan onderscheiden nu is natuurlijk het *historisch* geloof, dat, naar Brakels beschrijving, kortweg aldus kan verklaard:

»Historische-geloove wordt soo genaemt, om dat het de historie, dat is, het verhael, de beschrijvinge der saken in het Woord, kent, ende als waarheyt toestemt, ende erkent, ende die daer laet, als saken die haer

niet meer raken, als de wereldtsche historien: immers, men werkt daer niet mede, het verwekt geene beweginge, somtydts selfs niet tot de Belydenisse. Jac. 2 : 19. Gy gelooft dat Godt een eenigh Godt is; gy doet wel, de duyvelen gelooven het ook, ende sy 't sitteren. Hand. 26: 27. Gelooft gy, ô Koningh Agrippa, de Propheten? Ik weet, dat gy se gelooft."

Voorts evenzeer het *tijdgeloof*, wat Brakel aldus omschreef:

»Het Tydt-geloove is eene kennisse en toestemminge der Euangelische waerheden als waerachtigh, verwekkende eenige natuurlyke bewegingen in de affecten ofte hertstochten der ziele, eene belydenisse van die waerheden in vereeniginge met de Kerke, ende een uytwendigh gedragh, volgens hare belijdenisse, sonder vereeniginge met Christus, tot rechtvaerdighmakinge, heylighmakinge ende zaligheyt. Siet hier van Matth. 13 : 20, 21. Maer die in steenachtige plaetsen bezaeyt is, dese is de gene die het woort hoort, ende dat terstont met vreughde ontfanght. Doch hy en heeft geen wortel in hem selven, maer is voor eenen tyt: ende als verdrukkinge of vervolginge komt, om des woorts wille, soo wort hy terstont geërgert. Hebr. 6 : 4, 5, 6. Want het is onmogelyk, de gene die eens verlicht geweest zyn, ende de hemelsche gave gesmaekt hebben, ende des Heyligen Geestes deelachtigh geworden zyn, ende gesmaekt hebben het goede Woort Gods, ende de krachten der toekomende eeuwe, ende afvalligh worden, die wederom te vernieuwen tot bekeeringe. 2 Petr. 2 : 20. Want indien sy, na datse door de kennisse des Heeren ende Salighmakers Jesu Christi, de besmettinge der werelt ontvloden zyn, ende in deselve wederom ingewikkelt zynde, overwonnen worden, soo is haer het laetste erger dan het eerste. Van het onderscheyt van het tydt-geloove, ende het zalighmakende geloove, zullen wij beneden breeder spreken."

En zoo ook het *wondergeloof*, hetwelk in dezen zin te verstaan is:

»Het geloove der Mirakelen is eene overredinge des herten, door onmiddelbare werkinge Godts, dat dit ofte dat werk, boven den loop der nature, op ons seggen ofte bevel, geschieden sal, ofte ook aen ons sal gewrocht worden; doch de kracht van uytvoeringe der Mirakelen en is niet in den mensche: maer Godt voertse door syne Almachtige kracht uyt, op dat Geloove. Siet hier van Matt. 17 : 20. Soo gy een geloove haddet als een mostert zaet, gy soudt tot desen bergh seggen: Gaet henen van hier derwaerts, ende hy sal henen gaen: Ende niets en sal u onmogelijk zijn. 1 Cor. 13 : 2. Al waert dat ik alle het geloove hadde, soo dat ik berghen versettede. Hand. 14 : 9, 10. Dese hoorde Paulus spreken: welke de oogen op hem houdende, ende siende dat hy

geloove hadde om gesont te worden, seyde met groote stemme: staet recht op uwe voeten. Ende hy sprongh op ende wandelde. Dit geloove hadde bysonder plaets in de dagen van Christus ende der Apostelen, om de Leere des Evangeliums te bevestigen. Van dese drie genoemde gelooven spreeken wy in dit Capittel niet."

Deze drie hebben met het *zaligmakend* geloof hoogstens zekeren schijn, maar nooit het wezen gemeen. Het minst het *wondergeloof*, dat buiten alle zaligmaking omgaat, en daarom ook in Judas was. Als Jezus dus spreekt van »geloof, dat bergen verzet", passe niemand dit toe op het geloof, dat ons rechtvaardigt. Iets meer overeenkomst heeft het *historisch* geloof, overmits dit uit traagheid, uit vadsigheid, uit gebrek aan prikkel, eenvoudig napraat zonder aan te nemen, en daardoor den weg voor het Farizeïsme opent. En het meest nog het *tijdgeloof*, dat metterdaad door den Heiligen Geest wordt gewerkt, en hemelsche gaven doet smaken, maar toch de diepte van den wortel mist. Het is een bouquet, die ons een tijdlang voor sieraad en geur op de borst wordt gehangen, maar geen plant in ons, die op eigen wortel tiert.

Nog zou men ten slotte van geloof in den algemeensten zin kunnen spreken, als een afwezigheid van alle aarzeling of twijfel of beletsel, om onmiddellijk en rechtstreeks de inwerking van Gods heilige majesteit, en van de majesteit zijner waarheid derwijs doordringend te ondergaan, dat alle Woord en Wezen Gods als de grond aller dingen vanzelf voor ons vaststaat. In dien algemeenen zin zegt Paulus, dat »zonder geloof niemand Gode kan behagen", en in dien algemeensten zin komt het geloof natuurlijk ook aan Christus Jezus toe.

Maar dan is dit niet een geloof, dat zalig maakt, maar buiten alle zaligmaking omgaat.

Zaligmakend geloof omvangt Immanuël.

Hoe zou dan in Immanuël zelf dit den Christus omvangend geloof wonen kunnen?

Veel liever dan in de aanwijzing van dit daghelder feit kracht te verspillen, leggen we dan ook onzen lezers, aan het slot van dit betoog gekomen, de heerlijke uiteenzetting van Comrie voor, waar hij zich over de zaligmakende geloofskennisse op deze aangrijpende wijze uitlaat:

»Deze geloofskennis betreffende, zullen wij kortelijk de zaken, welke men hierdoor kent, nagaan. Let dan op:

1. Deze kennis *is een goddelijk licht van den Heiligen Geest in en door het Evangelie, waardoor ik eenigermate den inhoud van het goddelijk Evangelie der zaligheid ken,* hetwelk voor mij van te voren als een verzegeld boek was, en hoe zeer ik het zelve in de letter en zamen-

hang verstond, nogtans niet wist met eenige toepassing te gebruiken, tot besturing en opbeuring van mijne ziel in mijnen hoogen nood, aanvechting en benaauwdheid, waar in de kennis van God en van mij zelven mij gebragt had; doch nu is het mij duidelijk en kenbaar geworden: ik leer door de bestraling van Gods Geest den inhoud van het Evangelie, zoo dat ik daar mede handelen en mij daar mede gemeenschap maken kan; ik zuig aan deze borsten der vertroosting de reine, redelijke en onvervalschte melk van de troostleer van Gods eeuwigblijvend woord. o! Vrienden, die inderdaad door en uit het medegedeeld geloof verootmoedigd worden; die begrippen en bevatting van de evangeliewaarheid ontvallen hun, en strekken, in plaats van hen te besturen, tot beangstiging, om dat zij veel weten en daar van geen gebruik kunnen maken. Ik heb menschen van uitnemende letterkennis gekend, die, hoe duidelijker zij de evangeliewaarheid met hun natuurlijk vermogen kenden, in hunne wettische angst, bijna de taal der duivelen spraken: gij komt ons pijnigen voor den tijd. Herinner u *Spira* en anderen. En ik geloof, dat de letterkennis van het Evangelie, hetwelk men versmaad heeft, een hel in de hel zal zijn. Of gebeurt het niet zelden, dat de letterbevatting, welke slechts eene toestemming is van de zaak als waarheid op zich zelve, maar nu verwaarloosd zijnde, de ziel doet denken, het is niet voor mij, maar voor anderen. God weet hoe menig arme ziel in deze diepten zinkt, en daar in hoe langer hoe meer gehouden wordt door degenen, welke uit de hoogte spreken! Intusschen, als de Heilige Geest het goddelijk Evangelie doet instralen in den donkeren kerker der ziel, om de oogen van het ingewrocht geloof met een hemelsch en goddelijk licht te bestralen en ziende te maken, dan ontvangt de ziel het Evangelie als een goede boodschap en een woord van onderrigt, bemoediging en besturing, en wordt hier door van trap tot trap geleid even als een kind, dat van het eerste A. B. C. tot spellen en lezen gebragt wordt. Nu is het eens: daar is een weg; dan wederom: groote zondaren zijn tot redding gekomen; dan eens: het is ook mogelijk voor u; de poorten van de vrijstad worden van verre open gezien, en Jezus is achter den muur, blinkende eenigszins door de traliën: en hier door krijgt de ziel, door eenig hemelsch licht op het ingewrocht geloof instralende, kennis van de verborgenheid Gods in Christus, die nu aan haar ontdekt wordt. Wat deze kennis voor zielsuitgangen van waarachtig begeeren, enz. veroorzaakt, behoeven wij niet te melden; zie overal ons *A, B, C. des geloofs*. Velen komen met eenen stap of sprong tot den hoogsten trap, maar het waarachtig geloof, uit eene voorgaande geloofsverootmoediging, groeit gelijk de edele planten, langzaam van trap tot trap tot zijne volkomenheid in de dadelijke beoefening, of uitwerkende daden.

2. Deze kennis *is een goddelijk licht van den Heiligen Geest in, uit en door het Evangelie, waar door ik Christus, die de Alpha en Omega van het Evangelie is, ken als de heerlijke, dierbare, uitmuntende en zielsverkwikkende parel en den schat, in dezen akker verborgen.* Och! al wist ik alle dingen, en ik kende Jezus niet door het licht des Geestes, dan was mijne ziel maar een winkel vol ellende; een graf, wel van buiten bepleisterd, maar van binnen vol afzigtelijke doodsbeenderen. En deze kennis van hem in dit opzicht is eene kennis, welke door goddelijk licht en bestraling der ziel verkregen wordt, door het Evangelie; hetwelk op zich zelve der ziel dit licht nimmer verschaffen zoude, indien de onmiddellijke werking en verlichting des Geestes er niet mede gepaard ging. Want het is niet de letter, die de uitwerkselen veroorzaakt in de ziel, maar de onmiddellijke werking des Heiligen Geestes, door middel van de letter; prijst de letter zoo veel gij wilt, wij zullen ons in deze steeds bij u voegen; doch houdt altijd in de gedachten, dat de letter slechts een middel is, en dat onze ziel alleen aangedaan wordt door de onmiddellijke werking des Heiligen Geestes, in en door middel van de letter. Nu zult gij zeggen, waar in moet Jezus gekend worden? Mijne Geliefden, om dat wij van vele zaken naderhand bij de behandeling van de Geloofs-Artikelen moeten spreken, zullen wij ons tot deze weinige volgende zaken bepalen.

Deze geloofskennis van Christus in het Evangelie *is eene kennis, waar door ik, door goddelijk licht des Heiligen Geestes, de volstrekte noodzakelijkheid van Christus weet.* Ik zie, dat ik tienduizend talentponden schuldig ben, en geen quadrantpenning heb om te betalen, en dat ik eenen borg moet hebben, welke de schuld voor mij afdoet; ik zie, dat ik een verloren zondaar ben, dat ik eenen verlosser moet hebben; ik zie, dat ik een dood en onmagtig zondaar ben, en dat ik hem moet hebben, welke mij levend maakt en mij redt; ik zie, dat ik voor God niet kan bestaan, en dat hij als een scheidsman tusschen beide moet komen; ik zie, dat ik afgedwaald ben en dat hij mij moet opzoeken. o! Hoe meer de noodzakelijkheid daar van aandringt uit eene waarachtige geloofskennis, hoe gemoedelijker, hartsmeltender, ernstiger, aanhoudender en met meerder worstelingen de zielsuitgangen uit het ingewrocht geloof zijn. Velen achten dezelve niet, omdat zij ze niet hebben; maar zij zijn voor God als uitwerkselen van zijnen Geest, en als uitvloeiselen van het ingewrocht geloof, aangenaam voor hem, tot wien zij opgezonden worden. Want *hij zal zich wenden naar het gebed desgenen, welke gansch ontbloot is,* Ps. CII : 18.

3. Deze kennis is eene kennis, *waar door ik, door licht des Geestes, Jezus in het Evangelie in zijne gepastheid in alle opzigten voor mij ken.*

De overtuiging van de gepastheid is eigenlijk de zaak, welke de genegenheid tot eene keus van het een boven het ander overhaalt, en beradenheid en standvastigheid geeft, om, niettegenstaande alle zwarigheden, welke zich mogten opdoen, van de gedane keus van eene zaak of eenen persoon, welke ik zoo gepast voor mij oordeel, den mijne te maken, nimmer af te gaan. Ziet dit in een huwelijk; een jongman oordeelt, dat het volstrekt noodzakelijk voor hem is, te huwen; maar dit laat hem, ofschoon hij van die noodzakelijkheid overtuigd is, onbepaald en doelloos in het rond tasten; nu is hij beraden, nu wil hij, dan weder niet; nu wil hij deze, dan gene: doch zoo dra hem iemand voorkomt in alle opzigten voor hem gepast, dan is deze geschiktheid een pijl, welke hem treft en diep in zijne ziel dringt, met dat gevolg, dat dit de schaal van zijne onbepaalde genegenheden met zulk een overwigt tot dat gepaste voorwerp overhaalt, dat hem niets daar van kan aftrekken, zoo lang hij het voorwerp voor hem gepast oordeelt, al was het om tweemaal zeven jaren als een slaaf daar voor te dienen, dezelve zouden hem maar als zeven dagen zijn, wegens de hoop van op het einde het voorwerp eens te bezitten. Dit kan ieder zeer gemakkelijk in het geestelijke overbrengen en besluiten, dat, hoe men ook overtuigd moge zijn van de noodzakelijkheid van Christus, om door hem zalig te worden, zoo lang hij door het geloof niet gezien en gekend wordt, in de algeheele gepastheid van onzen persoon en voor ons zelve in het bijzonder, de genegenheden niet overgehaald worden; waaruit het ook voortvloeit, dat velen, die eenige gewone zielsbenaauwdheid hebben, zoo doelloos handelen; nu willen zij Christus, dan niet; nu willen zij zich bekeeren, dan niet; ja hetgeen ook te weeg brengt, dat velen, na dat zij schenen door de gepastheid van Christus zoo getroffen te zijn, dat zij eenigen tijd bepaaldelijk zijnen persoon zochten, weder teruggaan en niet verder naar Jezus vragen; om dat zij namelijk Jezus nu zoo gepast niet voor hun oordeelen, dat zij de hitte des daags en de koude des nachts voor hem zouden willen uitstaan, of alles opofferen, om hem te hebben; en dat andere dingen ruim zoo gepast geoordeeld worden: weshalve zij blijken geven, dat zij die gepastheid nooit regt gekend noch met het oog van eene wezenlijke geloofskennis gezien hebben, anders zoude dat zaad Gods in hun gebleven zijn. Maar wanneer het goddelijk licht des Heiligen Geestes in het Evangelie mijne ziel bestraalt, en ik de geloofskennis van Jezus ontvang, o! dan zie ik in hem zulk eene geschiktheid in alle deelen en in alle opzigten, als borg en middelaar, als profeet, priester en koning enz., dat mijne ziel daardoor zoodanig getroffen wordt, dat ik volstrekt oordeel, dat ik geen gelukkig uur kan beleven,

indien die Jezus niet mijn Jezus wordt. Mijne genegenheden worden gebogen, ingenomen, vast bepaald en op dit punt gerigt, en mijne vastberadenheid is zoo groot, zoo onbewegelijk en onverzettelijk, dat, al was het met verlies van goed en bloed, vader, moeder, zuster, broeder, vrouw en kinderen, regteroog en regterhand, ja al moest ik gaan door brandstapels, ik zulks ligt zoude achten en het met blijdschap ondergaan, om den gepasten Jezus tot mijnen Jezus en Heiland te hebben. Dit wordt veroorzaakt door de geloofskennis van Jezus gepastheid. o! Mijne Vrienden, onderzoekt uw hart; met minder in het wezen der zaak kan het niet bestaan: zoo gij het bezit, het zal u met blijdschap doen scheiden van uwe zonden, ja aan uwe geliefkoosde zonden en boezemlusten een eeuwig vaarwel doen zeggen; het zal u uwe eigene geregtigheid, die gij als een gewin acht, voor schade doen houden en als een schadelijk uitschot doen wegwerpen, om de uitnemendheid van de kennis van Christus; het zal u de berooving van uwe goederen met blijdschap doen ondergaan; en het u doen eer eer rekenen, al ware het dat gij met de apostelen om Christus wil gegeeseld werd; het zal u doen zeggen: ofschoon ik hem nog niet gevonden heb en slechts zoekende ben naar hem, die mijne ziel lief heeft, en ofschoon ik niet durf zeggen: mijne liefste is de mijne en ik ben de zijne: evenwel, al was het tweemaal zeven jaren, al was het, dat ik dezelve in kermen, zuchten en bidden met vele tranen moest door brengen, ik tel die slechts als zeven dagen, indien ik hem eindelijk eens vinden en hij de mijne worden mag. God zelve moet u bij de zaken bepalen; de uitwerkingen zijn onfeilbare blijken van het inwendig beginsel.

4. Deze geloofskennis *is een goddelijk licht des Heiligen Geestes, waardoor ik Christus in het Evangelie ken, in zijne algenoegzame volheid.* Hier door zie ik, dat hij niet alleen een goeden wil heeft jegens arme zondaren, gelijk ik mij in mij zelve bevind; want iemand zoude eenen goeden wil jegens eenen ander kunnen hebben, om hem te helpen in zijne ellende, maar hem zouden de magt en de middelen daar toe kunnen ontbreken, en het beste, dat hij in zulk een geval dan doen kon, zoude alleenlijk zijn, den ellendigen te beklagen en te zeggen: uwe ellende smert mij, doch ik kan u niet helpen: maar dit goddelijk licht leert mij, dat Christus volkomen kan zaligmaken; dat, al waren mijne zonden als scharlaken en karmozijn, zwaarder dan de bergen en meer in getal dan de haren van mijn hoofd en het zand aan den oever der zee, er zulk een overwigt van genoegdoening en verdiensten in die genoegdoening is, wegens den persoon, welke de genoegdoening heeft aangebragt, dat, al had ik de zonden van het geheele menschelijk geslacht, dezelve, in vergelijking bij de genoegdoening van Christus, die wegens

de oneindigheid van zijnen persoon van eene oneindige waarde is, maar zijn als een droppel aan den emmer en een stofje aan den weegschaal: waar door mijne ziel dan overtuigd wordt, dat mijne zonden, in plaats dat zij hinderpalen zouden zijn, veel eer den roem der verlossing luister zullen bijzetten, dat de vrijmagtige genade mij als een eeuwig gedenkteeken van de oneindige ontferming heeft gelieven op te rigten. Wanneer ik vroeger mijne zonde beleed, was zulks altijd met eenen tegenzin, het werd mij, door den drang der benauwdheid tegen mijnen zin, afgeperst: vermits ik altijd dacht, hoe meer ik mijne zonde belijd, hoe verder ik van de zaligheid, en hoe nader ik aan de eeuwige verdoemenis ben; als een dwaas verbloemde ik mijne schuld: maar nu ik zie en weet, dat Jezus zoo algenoegzaam is, nu roep ik uit, en mijn hart zegt meer dan mijn mond, al was ik een Godslasteraar, een vervolger en al wat slecht is: *dit is een getrouw woord en aller aanneming waardig, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is, om zondaren zalig te maken, van welken ik de voornaamste ben;* dit wil ik nu tot roem van de vrijmagtige genade met mijn bloed, als het geëischt wordt, onderteekenen, 1 *Tim.* 1 : 15. Zoo zal ieder geloovige, welken ik in den eersten persoon heb ingevoerd, als hij in deze gestalte is, moeten spreken.

5. Deze kennis *is eene kennis, waar door ik bij licht des Geestes, in mijne ziel door het Evangelie stralende, Jezus Christus ken, als eenen allerbereidwilligsten Heiland, die niet alleen magt heeft, om te kunnen zaligen, en met God te verzoenen, maar die uitermaten gewillig is, om mij te willen zaligen.* Mijn God, wat brengt zulks eene verandering in mijne ziel te weeg; ik verstom en ben beschaamd, Heer Jezus, om voor u te staan, wegens het ongelijk, hetwelk ik u aangedaan, en om de harde gedachten, welke ik van u, o! dierbare Jezus, gemaakt heb. Ik dacht, dat ik gewillig en gij ongewillig waart; ik dacht, dat het niet aan mij, maar aan u haperde; ik meende, dat ik een gewillig zondaar was, en dat gij met veel smeekens, biddens, en door tranen moest bewogen worden, om u van eenen onwilligen Jezus, eenen gewilligen Jezus te maken; en ik kon niet gelooven, dat de schuld mij bij lag. Deze tegenkanting, of twist duurt dikwerf lang tusschen den opregten en Christus, en wordt nooit beslist, voor dat men met goddelijk licht de gewilligheid van Jezus ziet. Intusschen moeten wij niet denken, dat er vroeger geen geloof was; maar men mag zeggen, schoon er geloof was, er was geen dadelijk geloof bijkans van dit stuk; doch als dit komt, dan zegt de ziel: och! nu zie ik uwe gewilligheid met diepe schaamte en verlegenheid van mijne ziele; gij hebt mij de blijken daar van gegeven door uwe komst in de wereld; door uw ondergaan van de straf; door uwe

uitnoodigingen aan mij en door uwe aanhoudende werking aan mijn hart. Ik herroep mijne vorige, ongeloovige taal, uit diepe blindheid des ongeloofs gesproken, en ik roep uit: gij zijt een gewillige Jezus en ik ben een onwillig zondaar geweest: mijn God! wat voel ik, gij wordt mij te machtig, gij hebt mij overreed; nu kan ik niet, nu wil ik niet aarzelen op dezen dag van uwe heerkracht; maar ik schrijf met mijne hand, dat ik des Heeren zijn wil. Het geloovig kennen van Jezus gewilligheid, door licht des Geestes in het Evangelie, doet mij mijne vorige onwilligheid zien; maar zoo dra dit licht in de ziel opgaat, wordt de wil onmiddellijk gebogen en onderworpen. Die zeggen, Jezus is wel gewillig maar ik blijf onwillig, zeggen zulks uit eene bespiegelende kennis, maar missen nogtans de geloofskennis en ontdekking van deze waarheid; want gelijk de schaduw het ligchaam volgt en het gewrocht de oorzaak, zoo volgt de geloofskennis van Christus gewilligheid tot mij, en mijne gewilligheid tot hem onmiddellijk op elkander, met een overgeven en verlaten van mij zelven op hem. Ps. CX. *Uw Volk zal zeer gewillig zijn op den dag uwer heerkracht.*

6. *Eindelijk* deze kennis *is eene kennis, waar door ik in de belofte des Evangelies, door licht des Heiligen Geestes, in mijne ziel stralende, den persoon des Middelaars zelven leer kennen in zijne personele heerlijkheid, als van nabij, om met hem te handelen.* Ik zeg, *in de belofte des Evangelies*, om aan te toonen het onderscheid tusschen eene verrukking in een *extasis*, gelijk *Stephanus* had, en tusschen deze en de ingebeelde kennis, waarvan de dwepers opgeven, buiten en tegen het woord. Het woord is de spiegel, Christus wordt alleen hier in gezien, en door het zaligmakend geloof gekend; en hier in zie ik met de oogen des geloofs Christus zelven zoo van nabij, in zijne persoonlijke heerlijkheid, als ik ooit een voorwerp met mijne ligchamelijke oogen gezien heb. Want dit ingewrocht geloof, en het licht des Heiligen Geestes daar op schijnende, verzelfstandigt aan mijne ziele den persoon zelven; zoodat mijne ziel daar op verliefd en derwijze er door ingenomen wordt, dat ik kan zeggen: *al wat aan hem is, is gansch begeerlijk; hij is blank en rood, hij draagt de banier boven tien duizenden. De liefde tot hem is sterker dan de dood; de ijver harder dan het graf; hare kolen zijn vurige kolen, vlammen des Heeren. Vele wateren zouden deze liefde niet uitblusschen; al gaf iemand al het goed van zijn huis voor deze liefde, men zoude hem ganschelijk verachten.* Hoogl. III: 10 en VIII: 6, 7. Mijne Geliefden, het geloof omhelst niet alleen de woorden en letteren van het Evangelie, maar Christus zelven in het zelve; het geloof verkeert omtrent de letter niet alleen, maar met Christus zelven in de letter; het geloof heeft

twee fondamenten, een *woordelijk* en een *zakelijk*. Het bouwt niet alleen op het *woordelijke*, de letter van het Evangelie, maar op het *zakelijke* in het woordelijke, namelijk, op Jezus Christus zelven, 1 Cor. III. : 11. Het Evangelie is een spiegel, maar zoo Christus voor dezen spiegel niet komt, wordt hij niet gezien; zoo hij zich voorstelt, mijn geloof eindigt niet in den spiegel, maar in het beeld der zaak zelve, welke in den spiegel gezien wordt; de wijsheid zal bestaan in dit regt op te merken."

Is dit niet schoon gezegd? o, Geve God de Heere aan zeer velen onzer die rijke, reine genieting!

HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST.

HET

WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST.

DOOR

D^R. A. KUIJPER.

DERDE DEEL.

HET WERK VAN DEN HEILIGEN GEEST IN DE ENKELE PERSONEN.

AMSTERDAM, J. A. WORMSER.

1889.

INHOUD.

Blz.

I. De Heiligmaking 1

i. Heiligmaking en geloof 1

ii. De heiligmaking een mysterie 8

iii. Heiligmaking en rechtvaardigmaking 16

iv. Heiligmaking en rechtvaardigmaking (*vervolg*) . . . 23

v. Een heilig kleed van eigen weefsel 29

vi. Christus onze heiligmaking 36

vii. Toepassing der heiligmaking 44

viii. Heiligmaking in gemeenschap met Immanuel . . . 52

ix. Ingeprente hebbelijkheden 60

x. In deelen volmaakt, onvolmaakt in trappen 68

xi. Tegen den Piëtist en Perfectionist 76

xii. Oude en nieuwe mensch 85

xiii. Gods werk in ons werk 93

xiv. De persoon geheiligd 100

xv. De goede werken 107

xvi. De verloochening 115

II. De Liefde 124

xvii. Natuurlijke liefde 124

xviii. De liefde in Gods Drieëenig Wezen 131

xix. De openbaring der heilige Liefde 137

xx. God de Heilige Geest de Liefde, die inwoont in ons hart. 144

xxi. De Liefde van den Heiligen Geest in ons 151

xxii. De Liefde en de Trooster 159

xxiii. De meeste van deze is de Liefde 166

xxiv. De Liefde in de gezaligden 173

xxv. De gemeenschap der heiligen 180

Blz.

XXVI. De gemeenschap der goederen. 187
XXVII. De gemeenschap der gaven 193
XXVIII. Het lijden der Liefde 200
XXIX. De Liefde in het Oude Verbond. 207
XXX. Organisch één 214
XXXI. De verhardende werking der Liefde 221
XXXII. De Liefde, die verzengt 228
XXXIII. De verstokking in de Heilige Schriftuur 234
XXXIV. Tijdelijke verharding 241
XXXV Verharding der natiën 247
XXXVI. De apostolische Liefde 254
XXXVII. De zonde tegen den Heiligen Geest 260
XXXVIII. Christus of Satan 268

III. Het Gebed 275
XXXIX. Het wezen van het gebed 275
XL. Het gebed en ons bewustzijn 283
XLI. Het gebed in den onbekeerde. 290
XLII. Het gebed van den wedergeborene 299
XLIII. Het gebed voor en met anderen. 307

EERSTE HOOFDSTUK.

DE HEILIGMAKING.

I.

HEILIGMAKING EN GELOOF.

> Uit Hem zijt gij in Christus Jezus, die ons geworden is wijsheid van God, en rechtvaardigheid, en heiligmaking, en verlossing.
>
> I Cor. 1 : 30.

Een der heerlijkste schatten, die een kind van God, krachtens het genadeverbond, uit den Middelaar ontvangt, is de *heiligmaking*. Niet enkel van zijn hart, maar van heel zijn persoon, beî naar ziel en naar lichaam.

Deze »heiligmaking" dient daarom nauwkeuriglijk gekend. De kerke Gods behoort te weten, hoe en op wat wijs ze dezen schat erlangen kan. En in die kerke Gods dient elk geloovige, en ook elk kleingeloovige, zuiverlijk in te zien, hoe hij in het verborgene zijner eigen ziel tegenover die heiligmaking staat.

Dwaling is vooral op dit punt zoo uiterst gevaarlijk en leidt o, zoo spoedig en eer men er op bedacht is, zeer verre van den levenden Christus af.

Verdwazing der ziel is het dan ook, in den zotten waan te verkeeren, alsof de hedendaagsche ketterij wel in de belijdenis van den Christus en van de zonde en van de wedergeboorte en wat niet al meer ware ingeslopen, maar alsof de leer der heiligmaking zoo doodeenvoudig en zoo gansch natuurlijk was, dat er bij dit leerstuk eigenlijk van dwaling geen sprake kon zijn.

En toch, in dien waan verkeeren ook thans weer maar al te velen. Ook, helaas, onder de dienaren des Woords.

Aangegrepen door warmen ijver voor de zaak en den naam des Heeren, stellen ze zich kloek en kras tegen allerlei uiting van het ongeloof in zake de Heilige Schrift, en den Persoon des Heeren, en het wezen der zonde, en wat dies meer zij; waarschuwen op dit terrein tegen velerlei dwaling al wie slechts hooren wil, in catechisatie, en van den kansel, en in geschrifte; en zien zeer wel in, dat er voor de kerk des Heeren gevaar dreigt, zoodra deze fundamenteele stukken der belijdenis worden omgestooten en verzet.

Maar dat ook de belijdenis van de »heiligmaking" even sterk en op even bedenkelijke wijze vervalscht kan worden, dat kwam hun nooit in den zin; daar merkten ze nooit iets van; en daar konden ze dus ook hun gemeente niet voor waarschuwen.

Ja, zóóverre lag dit buiten hun gedachtenkring, dat welbezien de »heiligmaking" eigenlijk zelfs nooit een dogma of leerstuk voor hen geweest is.

Eer het tegendeel van een leerstuk.

Niet de leer, maar het leven, en het leven, dat is immers de heiligmaking, — wierd zoo telkens in hun kring gefluisterd, en straks luide geroepen, dat een »leerstuk" en »heiligmaking" voor hun besef van meet af tegenstrijdig, tegen elkaar overstaande en elkaar uitsluitende begrippen wierden.

Dat de heiligmaking geen leerstuk en dus geen stuk der belijdenis was, daarin, zoo beeldde men zich al spoedig in, school juist de uitnemende heerlijkheid en het wezen der heiligmaking.

Heiligmaking, zie, dat ging nu eens geheel buiten de leer om; dat had met de mysteriën van het dogma niets uitstaande; en dientengevolge kon er van *dwaling* op dit punt dan ook in goeden gemoede niet wel gerept.

Bij »heiligmaking" kon sprake vallen van een tekort in groei en wasdom; van achterlijkheid en verwaarloozing; van doodigheid en slordigen wandel; kortom, van een fout *in het doen*, van een feil *in het werken*, — want »heiligmaking", dat was zich beteren en zichzelven al meer heiligen van dag; tot dag.

Maar van een feil in het belijden, van een feil in de leer, kon noch zou ooit bij de »heiligmaking" kunnen gesproken worden, eenvoudig omdat heiligmaking niet een zaak van ons belijden, maar een daad, een werking, een uiting van ons *leven* was.

Zoo wierd dan de »heiligmaking" buiten de belijdenis gesloten; schier op één lijn met betering des levens gesteld; en daardoor, gelijk niet anders kon, het gemeengoed van allen, die slechts ernstig en vromelijk leven wilden.

Van lieverleê wende men zich aldus aan de gedachte, dat ook die

velen, wier belijdenis in onze dagen al meer verliep, daarom toch zeer wel vorderingen konden maken in heiligmaking.

Niet zelden ontving men zelfs den indruk, als ging menig ongeloovige menig kind van God in heiligmaking vooruit.

En niet alleen dat men dien indruk ontving; maar men sprak dit ook uit; drong dit gewaande feit aan met het zeggen van Jezus, dat »tollenaars en hoeren ons zullen voorgaan in het koninkrijk der hemelen"; en liet niet zoo zeldzaam de saamvergaderden huiswaarts keeren met de stille gedachte: »Ook al wierden we morgen modern, als we maar zoover gevorderd in heiligmaking waren, stond onze zaak nog het best bij God!"

Men gevoelt, waarop dit uitliep.

Hierop namelijk, dat deze dusgenaamde heiligmaking eindigde met het geloof te verzwakken; de zuiverheid der belijdenis voor onverschillig te doen houden; en ten slotte rechtstreeks vijandig tegen de mysteriën der waarheid over kwam staan.

Toen eenmaal »heiligmaking" met »betering des levens" was verward, en het »leven" als goud tegen het klater der »leer" was overgesteld, moest het hiertoe komen.

En zoo is het dan ook feitelijk geschied, dat deze valsche prediking eener onzuiver opgevatte heiligmaking het Christendom in deze landen niet gekweekt en niet bevestigd heeft, maar evenals in de dagen vóór de Reformatie van het zuivere Christendom heeft afgeleid.

Rome leed en lijdt ten deele nog aan hetzelfde euvel.

Niet, alsof Rome de leer prijsgaf, of ook onverschilligheid omtrent de leer door liet schemeren; maar ook in de bloeiperiode der Roomsche hiërarchie gevoelde men derwijs den drang om toch op betering des levens aan te dringen, dat men zich ook destijds in een eenzijdig aandringen op »heiligmaking" verliep.

De toen geldende term hiervoor was niet: »Geen leer, maar *leven*," doch had tot Shibboleth het hoog verheffen der »*goede werken*".

Daar en daarop bovenal kwam het aan.

Geen woorden, maar kracht.

Geen belijdenis, maar betoon van ernstigen zin en goeden wille.

En dit betoon van goeden wille niet stil en ongemerkt, maar zóó merkbaar, dat het viel waar te nemen en zichtbaar uitkwam.

Dit dreef Rome zóó sterk, dat het allengs niet meer tevreden was met goede werken als vrucht der bekeering, maar in deze goede werken ook een bewegende en verdienende oorzaak van zaligheid ging zien; en op die wijs, zij het dan langs een anderen weg, weer even beslist door een valsche prediking der heiligmaking het mysterie van het geloof afbrak.

Immers, gelijk men thans, zonder het te bedoelen, door het geroep van »Geen leer, maar leven," met ijzeren noodwendigheid er toe komt, om de prijsstelling op zuiverheid van belijdenis eerst gering te schatten, en daarna zelfs als bedenkelijk en schadelijk af te keuren; juist evenzoo leidde dit dringen op »goede werken" er bij Rome toe, om het mysterie van de verzoening onzer zonden wel niet in de belijdenis, maar dan toch voor het besef der kerkleden al meer van het kruis van Golgotha los te maken.

Uitgangspunt van alle beter inzicht en allen richtiger gang te dezen moet dus gezocht in terugkeer tot de besliste uitspraak, dat de »heiligmaking" zelve een stuk der *leer*, een integreerend deel van onze *belijdenis*, evengoed als het bloed der verzoening een *mysterie*, en dus in vollen zin een *dogma* is.

Niet genoeg kan het nog jarenlang voor de ooren der gemeente in haar saamvergaderingen herhaald worden: »En nu komen we tot het *dogma* der heiligmaking."

Niet: »Tot dusver handelden we van het dogma en thans stappen we van het dogma af en komen tot de heiligmaking." Neen, maar vlak omgekeerd: »Eerst thans dringen we tot in de kern en het hart der *belijdenis* door, doordien we nu toekomen aan dat heerlijk *dogma*, dat voor ons schittert in de *leer* der heiligmaking."

Niet, dit spreekt vanzelf, alsof we daarmeê de heiligmaking buiten het leven wilden plaatsen, of poogden te ontkennen, dat de *leer* der heiligmaking haar toepassing op het leven heeft.

Dat kan geen kind van God beweren, want *alle* waarheid heeft voor hem haar toepassing. Er bestaat voor hem geen enkel stukske of deeltje der leer, dat niet *werkt*, en waarvan de werking niet in het *leven* voelbaar wordt.

Alle leer, alle belijdenis, alle mysterie, alle dogma *leeft* voor Gods kinderen. Een mysterie, een dogma is voor hen geen uitgedoofde kool, maar een vuur, dat aldoor gloed uitstraalt; geen uitgebluschte luchter, maar een lamp, wier glans aldoor schittert; geen dood water, dat bezonk, maar levend water, dat rusteloos opborrelt en zichzelf voortstuwt. Een dogma, een leerstuk, dat werkeloos en verstijfd voor hem in het stof zou liggen, is voor een ingeleid kind van God een pure ongerijmdheid.

En waarom een ongerijmdheid?

Wel eenvoudig hierom, omdat de inhoud van elk mysterie óf iets in den levenden God is, óf iets in zijn schepsel. Een belijdenis dus omtrent een gesteldheid, een kracht, een werking, een persoon, die er niet maar *was*, maar er nog *is*, en bestaat en leeft en werkt.

Het »bloed der verzoening" zijn niet die enkele druppelen bloeds, die aan het kruis van Golgotha zijn afgeleekt en door den onherbergzamen bodem van Calvarië zijn ingedronken; maar het »bloed der verzoening" is een schat, dien de levende Christus in zijn bezit heeft; die daarboven in den hemel van oogenblik tot oogenblik werkt; waarmeê de Christus aldoor hier op aarde zijn kinderen rijk maakt; en die dientengevolge hier op aarde door de geloovigen als een heerlijke macht ondervonden en ervaren wordt.

En zoo nu is het met elk mysterie, gelijk onze kerken zoo schoon, bijv. van het diepzinnigst en onbegrijpelijkst dogma der heilige Drievuldigheid belijden: dat Gods kinderen dit geloovig aannemen, niet enkel om de autoriteit van Gods Woord, maar ook om de werkingen, die zij er in hun eigen ziel van ondervinden.

Welnu, geheel ditzelfde geldt nu, gelijk van *alle* leerstukken, zoo ook van het leerstuk der *heiligmaking*. Ook dit leerstuk is, evenmin als het dogma van de heilige Drieëenheid, of van het bloed der verzoening, de belijdenis van een dood en werkeloos iets, maar integendeel de belijdenis van een ontzettende kracht, die leeft en leven werkt. En gelijk nu elk dogma, elk leerstuk, elk mysterie, juist omdat het tot inhoud heeft een levend, geestelijk, werkend iets, niet zonder toepasselijke werking en uitwerking blijven *kan*, juist zoo kan nu ook het leerstuk, het mysterie, het dogma der heiligmaking niet zonder passend uitwerksel blijven, overmits het tot inhoud heeft zulk een heerlijk levend vermogen.

Vóór alle dingen worde dus de heiligmaking weer als *leerstuk* gepredikt, en, om als leerstuk te kunnen gepredikt worden, als leerstuk beleden, onderzocht en ingedacht; en dan vloeie, niet als iets bijzonders, maar als iets zeer gewoons, dat niet enkel hier, maar dat bij alle leerstukken geldt, uit deze prediking van het dogma de toepasselijke werking voort.

Leven, toepassing, uitwerksel, goede werken, vruchten, godzalige wandel, of hoe men het ook noemen moge, is het resultaat; maar juist om tot dat resultaat te geraken, moet de oorzaak, de bewegende kracht, waaruit die werking moet voortkomen, zuiver gesteld en zuiver werken.

Als het des winters koud is en men legt vuur aan, dan doet men dit, opdat de aanwezigen verwarmd zouden worden. Nu kan het gebeuren, dat het hout nat is, of de wind in de schouw slaat, of dat de haard niet goed trekt, en dat de aanwezigen dan verkleumen. En natuurlijk, dan mag dit niet zoo blijven, dan moet daar verandering in gebracht; er *moet* warmte komen. Maar om die warmte te erlangen, zal niemand dan zeggen: »Laat dien haard maar uitgaan, die geeft toch geen warmte; de hoofdzaak is maar, dat gij warm wordt, en dus, maakt uzelven warm!"—

maar omgekeerd zal een ieder, die bij zinnen is, dan inzien en gevoelen, dat opstoken van den haard en de belemmering voor het goed branden weg te nemen de eerste en onmisbare voorwaarde is om bij de felle vorst, die inviel, de in dat vertrek aanwezige personen voor verkleuming te bewaren.

En zoo nu ook staat het met de »heiligmaking".

Een ieder stemt toe, dat er bittere klacht valt van alle zijden over de geestelijke koude, die de kerke Gods overviel, en dat niets zoo noodig is, als dat de werking der heiligmaking weer krachtiger doorbreke en de kerke Gods redde.

Maar het middel, dat velen daartoe willen aanwenden, is bitter onnoozel gekozen.

Eertijds beleed de kerke Gods zuiver, en door de zuivere belijdenis hield ze zich dicht aan de bron van levenswarmte, die in de waarheid Gods ons geschonken was.

Heerlijk schitterde de zuivere belijdenis in de kerk, en de aldus zuiver beleden krachten en werkingen, die in den Middelaar voor de kerk zijn weggelegd, deden daardoor een krachtige werking en straalden heerlijk uit.

Toen bloeide de gemeente en het geloof vierde zijn beste triomfen.

Het was ook toen wel koud daarbuiten, maar terwijl de wereld al meer onder haar loodskleed wegstierf, was er licht en was er warmte in de hutte, die voor Gods kerk gebouwd was; want heerlijk glansde daar het licht der waarheid en heerlijk glom en fonkelde daar het heilig vuur der zuivere belijdenis.

Maar sinds ging dat licht tanen, en begon dat vuur te verdooven, en zoo wierd het in de kerke Gods donker en koud.

En nu zitten de geloovigen daar half ingezonken en verstijfd, en ze voelen o, zoo diep en zoo best, dat het aldus niet goed met hen is, maar dat het weer licht en weer warm in Gods huis moet worden.

Doch zie, inplaats van nu den geloovigen toe te roepen: »Laat die lamp der waarheid weer zuiver fonkelen, en laat dat heilig vuur der belijdenis weer heerlijk opgloren, dan *zal* het weer licht om u heen, en dan *zult* ge weer warm in het bloed uwer ziele worden!" komt nu o, zoo menigeen Gods volk aanzeggen: »Ziet, geliefde broeders, die leer brengt u toch geen rust, en dat belijden kan het toch niet doen; hecht aan die lamp en aan dat vuur dus zooveel niet; o, ook al moesten die ganschelijk uitgaan, als gijzelf maar licht en warmte binnen in u ontsteekt, dan eerst zijt gij er!"

En dit nu loopt op den dood uit. Daarmeê moet de gemeente omkomen.

En daarom volgen wij, in stil vertrouwen op de hulpe Gods, den

tegenovergestelden weg, en wij zeggen niet: »Laat die lamp en laat dat vuur maar uitgaan", doch roepen veeleer: »Doe in die lamp der mysteriën weer olie, en werp in dat vuur van het belijden weer dege brandstof; dan komt er vanzelf licht en warmte, en de gemeente Gods is gered!"

Mits, en dat behoeft er toch wel niet bij gezegd, mits het waarlijk *belijden* zij.

Want belijden, dat is niet *zeggen*, dat daarbinnen het vuur brandt, en zelf buiten in de sneeuw gaan slapen, maar belijden, dat is naar den warmen haard zich toekeeren, voelen, dat de koesterende warmte ervan u door het bloed gaat, en dan roepen: »Komt herwaarts, gij, wier ziele bevriezen zou; hier, hier komt ge bij!"

Niemand zegge dus langer bij eenig dogma: »Geen leer, maar leven!" Dat is ongeloof en ongerijmdheid. Maar wel ga men te keer het ondiepe, het halve, het vooze, het onzuivere belijden.

De belijdenis passe zuiverlijk op het mysterie, en het mysterie sta voor onze ziel en bestrale onze ziel, gelijk het feitelijk uit den Middelaar op elk gegeven oogenblik naar den raad der zaligheid uitstraalt.

Men mane de lieden niet van de leer en van het dogma af, maar doe ze veeleer zien, dat ze er nog o, zoo weinig van verstaan, er zeer oppervlakkig langs heen drentelden, en er zoo weinig van beleden; en dat het dus zaak voor hen is, voor hunner ziele zaligheid, dat zij er wat dieper indringen en dus het belijden voller en rijker maken.

En geschiedt dat en komt het daarheen, dan beelde men zich niet in, dat men nu nog apart en van elders de vrucht des levens zal moeten aanbrengen, maar dan wete men, dat die leer, die men aldus zuiver beleed, meê door het instrument van dit geloovig belijden, haar kracht ook in ons werken zal.

En ditzelfde doe men nu ook met de »heiligmaking".

Ook deze werking van den Middelaar worde eerst weer geheel en al als mysterie, en dus als leerstuk of dogma, zuiver gesteld, nauwkeurig onderzocht, en zuiverlijk beleden.

De kerke Gods worde aangemaand, om in de kennisse vooral van dit stuk der godzaligheid in te dringen; diep in te dringen; met heel het hart en heel de ziele in te dringen; en steeds voller, steeds zuiverder, steeds rijker ook dit dogma te belijden.

Dan zal het vuur weer branden gaan.

Er zal weer warmte in het huis Gods komen.

En de natuurlijke vrucht zal zijn, dat juist als vrucht eener zuiverlijk *beleden* »heiligmaking" een heilig leven en een godzalige wandel u toevalt.

II.

DE HEILIGMAKING EEN MYSTERIE.

> Laat ons onszelven reinigen van alle besmetting des vleesches en des geestes, voleindigende de heiligmaking in de vreeze Gods.
>
> II Cor. 7 : 1.

De »heiligmaking" behoort tot de »mysteriën" des geloofs, en kan dus niet anders beleden dan in een dogma of »leerstuk".

Met dit te zeggen is al aanstonds bedoeld, dat dient afgesneden elke voorstelling, alsof »heiligmaking" bestaan zou in een zeker heilig of heiliger maken van iemands eigen persoon.

Ongetwijfeld is heiliger maken van zijn eigen persoon een plicht, die op iederen mensch rust. Alle onheiligheid is van God den Heere gevloekt en onder de verdoemenisse besloten. Dientengevolge is ook alle *mindere* heiligheid voor hem onbestaanbaar. En kan het dus niet anders, of ieder onheilige en minder heilige mensch staat onder de absolute verplichting, om, niet morgen, maar heden nog, niet over een uur, maar op dezen zelfden oogenblik reeds, *alle* onheiligheid te verzaken, alle *mindere* heiligheid af te leggen, en de volstrekte, algeheele en volmaakte heiligheid in zich te doen wonen en te laten uitkomen.

Het: »Zijt heilig, want Ik ben heilig!" mag nooit en door niets verzwakt. Veeleer moet tegenover de lakschheid, waarin veler zedeleer verzonk, dit stellige, strikte, strenge en volstrekte recht, dat God op heiligheid in al zijn schepsel bezit, rusteloos aan de conscientie voorgehouden, als gedenkcedel op ieders hart gebonden, en met een bazuin van zeer zekeren geluide uitgeroepen voor elks oor.

In de wereld van den hemel, in die onmetelijke gewesten daarboven, waar God de Heere de millioenen bij millioenen vergadert, die eeuwig met Hem jubelen zullen, *is alles heilig*, wierd alle *on*heiligs buitengesloten, en is volstrekte heiligheid het aan niemand ontbrekend kenmerk van aanhoorigheid tot het hemelsch koninkrijk.

En zooals het nu in den hemel reeds is, en eeuwig in den hemel blijven zal, zoo moest en moet het ook op aarde zijn.

Alle onheiligheid is ook op aarde van Godswege, op straffe des doods, zeer gestrengelijk verboden.

De Heere onze God, die de souvereine Gebieder ook in alle koninkrijken

dezer wereld is, heeft ten strengste zijn verbod uitgevaardigd, dat er nergens en bij niemand en in niemands huis, waar ook op aarde, en in niemands hart, eenige de minste onheiligheid zou mogen bestaan.

En feitelijk bestaat er dus nergens op aarde eenige de minste onheiligheid, onder wat naam of in wat vorm ook, of God de Heere heeft ze verboden, en ze bestaat niet dan tegen zijn uitdrukkelijken wil in.

Er kan dus geen verschil van gevoelen over bestaan, of het is de geopenbaarde wille Gods en zijn hoog gebod, dat al deze onheiligheden onmiddellijk zullen ophouden en terstond en op staanden voet vervangen zullen worden door hetgeen volmaakt goed en heilig is.

Hij is te rein van oogen, dan dat Hij het kwade zou kunnen zien.

En eveneens staat het vast, dat de plicht tot wegneming van het onheilige en tot het aanbrengen van heiligheid op een iegelijk van ons rust.

Wie schond moet heelen. Wie bedierf weer goedmaken. Wie ontheiligde weer heiligen. Hierover kan onder lieden, in wie het rechtsbesef nog werkt, geen geschil bestaan.

In den diepsten grond rust dus de verplichting om het leven dezer wereld weer te heiligen op den Satan. De Satan heeft invloed ten verderve op deze wereld gehad. Hij druppelde in onze aderen het gif, waaruit de krankheden onzer ziel zijn voortgekomen. De vonk, die alles in zondigen gloed van hartstocht heeft doen uitslaan, is door hem ontstoken.

Al is dus Satan nog zoo reddeloos weg en der verdoemenisse prijsgegeven, dit heft daarom Gods eeuwig recht niet op. Niet tegenover Satan zelven, want ook Satan zelf moest, naar recht, zich op staanden voet bekeeren en weer heilig als weleer voor God staan. En evenmin tegenover de wereld der menschenkinderen, die hij verdierf, want die wereld, die hij bedierf, was niet van hem, maar van God. Daar had hij geen zeggen over. Daar had hij niet aan mogen komen. En nu hij dit toch deed, blijft dus eenvoudig de verplichting op hem rusten, niet enkel, om van nu voortaan geen booze werking meer in deze wereld te doen, maar ook om weder volkomen te heiligen, wat hij zoo bitter en booslijk *ont*heiligd heeft.

Dat Satan dit *niet* doet en deze verplichting niet na *kan* komen, is juist de rechtvaardiging van zijn ontzettend oordeel, maar breekt Gods recht nooit.

Ware nu de mensch in het paradijs als slachtoffer gevallen, d. w. z. had Satan den mensch *tegen* diens wil of *buiten* diens wil zedelijk vermoord en ontheiligd, dan zou deze plicht tot weer heiliging van het leven dezer wereld uitsluitend op Satan, en dus *niet* op den mensch, gerust hebben.

Maar nu de mensch in Eden *willens* viel, nu de zonde zoodanig is,

dat ze wel Satan tot vader, maar tegelijk 's menschen eigen ziel tot moeder heeft, nu is de mensch zelf in deze schuld meê ingewikkeld, zelf onder het oordeel des doods besloten, en dus evenzeer zelf tot herstelling van het geschondene gehouden.

God schiep den mensch heilig, met het vermogen om heilig te blijven, heilig ook bij rijker ontwikkeling uit de heerlijke hem ingeplante kiem.

Maar zie, dit werk Gods in zijn eigen hart schond nu de mensch. Dit smetteloos kleed der heiligheid bezoedelde hij. En hij deed dit tegen recht.

Het zou niet tegen recht geweest zijn, bijaldien de mensch zijn eigen eigendom ware geweest; aan zichzelven had toebehoord; zijns zelfs ware geweest; en van God den Heere een kwijtbrief had ontvangen met den uitroep: »Doe vrij met uzelven wat gij wilt."

Maar dit is niet alzoo geschied.

God de Heere gaf den geschapen mensch niet aan hemzelven, zoodat hij met zichzelven doen kon, wat hij wilde; maar hield den mensch voor zich. De mensch hoorde dus aan God. Was Gods eigendom. Kwam geheel en onverdeeld aan God toe.

Wie den mensch schond, bederf of ontheiligde, — deed dit booze dus aan iets, dat niet van hem, maar *van God was;* maakte hiermeê inbreuk op het souvereiniteits- en eigendomsrecht van den Heere onzen God; en kwam dusdoende onder de schuld 1°. van straf te moeten lijden voor deze inbreuk op het recht, en 2°. om hetgeen hij bederf, weer in oorspronkelijken staat te herstellen.

Wel terdege rust dus op een iegelijken mensch, en blijft onafwijsbaar op hem rusten, de zeer stellige verplichting om zichzelven te heiligen.

Niet op God en niet op den Middelaar, maar juist omgekeerd en integendeel op den Satan en op den mensch, die de heiligheid schonden, rust de verplichting om het geschondene weer terug te brengen in den staat, waarin het oorspronkelijk was.

Te bidden: »Heere, heilig mij!" is voor den onbekeerde, is buiten het genadeverbond en zijn belofte dus eigenlijk een gansch onbetamelijke bede.

Eerst het goed van God moedwillig te bederven en te schenden, en dan met dat geschonden creatuur naar God te gaan en van Hem te vergen, dat de Heere, wiens eigendom men schond, het nu zelf dan ook maar weer heele en herstelle, is een eisch, die tegen alle recht indruischt en de ordeningen omkeert.

Neen, neen, wanneer we de mysteriën van het genadeverbond er buiten laten en onszelven voor God stellen, onder verband van natuurlijk recht, dan komt zulk een bede niet tepas, dan is er voor zulk een bede geen plaats te vinden, en staat het niet zoo, dat wij aan God te vragen hebben:

»Heere, heilig Gij ons!" maar omgekeerd zoo, dat God de Heere van ons heeft te eischen: »Heilig gij uzelven!"

»Heilig uzelven!" dat is niet: »Volbreng de wet weder!" Wetsvolbrenging is heel iets anders dan heiliging. Als de zondaar eerst weer geheiligd is, dan zal hij de wet volbrengen. Eer kan hij het niet. Heiliging gaat aan wetsvolbrenging vooraf.

Het is ermeê als met een harp, waar de snaren van gebroken zijn Zeker, doel en bestemming van die harp is, om getokkeld te worden, dat er de volle, hooge tonen van ruischen. Maar toch, het ruischen van die tonen is zelf het herstellen van de harp niet. Neen, eerst moeten die gebroken snaren weer hersteld, en daarna die herstelde snaren onderling gestemd worden, en dan eerst, als dit afliep, kan het weer tot een doen ruischen van de psalmakkoorden komen.

En zoo nu ook staat het met ons menschelijk hart. Om de wet te doen gaf God u een heilig hart. Een onheilig hart kan Gods wil niet volbrengen. En daarom, nu dat hart ontheiligd is en onheilig bestaat, nu moet eerst dat onheilige hart weer heilig gemaakt, en eerst daarna, als dit geschied is, kan dit weer geheiligde hart alsnu wederom tot wetsvolbrenging geraken.

Of om het onderscheid nog duidelijker en klaarder te doen gevoelen, let dan op deze twee feiten, die ieder toestemt.

Vooreerst, als er geen zonde ware gekomen, en de mensch dus niet ontheiligd ware, zou er nooit sprake van zijn geweest, om hem weer heilig te maken, en dus nooit aan heiligmaking gedacht zijn, — en toch zou de wetsvolbrenging dan juist ongestoord zijn doorgegaan. Een feit, waaraan men op overtuigende wijze bespeurt, hoe heiligmaking en wetsvolbrenging eigenlijk gansch onderscheiden zijn.

En ten tweede: Totdat men den hemel ingaat, wordt men geheiligd. Als men den hemel ingaat en in is, dan *is* men heilig. In den hemel kan derhalve van heiligmaking geen sprake meer zijn. En desniettemin gaat natuurlijk in den hemel het doen van goede werken niet alleen rusteloos door, maar kan er in den hemel zelfs van niet anders dan van goede werken sprake zijn.

Heiliging, heiligmaking, staat dus op zichzelf, is een eigen iets, dat niet bestaat in het doen van goede werken, maar er zijn moet, eer er een goed werk komen kon.

En tot dit heiligen, dit weer heilig maken van ons onheilig hart, is

nu een iegelijk mensch, omdat hij door eigen schuld onheilig wierd, van Godswege gehouden en geroepen.

Niets is er dus op tegen, dat men zegt: »In den *eisch* tot heiligmaking ligt geen zweem van een mysterie."

Dit is ook zoo.

De eisch, die tot elk onheilig mensch komt, om op staanden voet weer heilig, volkomen heilig zelfs te zijn, heeft met de mysteriën niets te maken, en is in het minste geen dogma of leerstuk.

Deze eisch is de natuurlijkste en eenvoudigste uitspraak van het recht Gods in onze conscientie. Reeds het feit zelf, dat we van *on*heilig spreken, sluit in zich, dat we zeer wel weten, hoe we geheel heilig behoorden te zijn en alsnog wezen moeten.

Strijdt dit dan nu niet met elkaar, dat wij eerst er zoo sterken nadruk op legden: »De heiligmaking zelve is een mysterie en kan alleen beleden in het dogma", en dat we nu toch voetstoots toegeven: »De *eisch* tot heiligmaking, die tot elken zondaar uitgaat, heeft volstrekt niets met het dogma gemeen"?

Neen, dit strijdt in het allerminste niet. En dat wel daarom niet, omdat de eisch, om zichzelven te heiligen, wel tot elk zondaar van Godswege uitgaat, maar elk zondaar voor zich en alle zondaren saam volstrekt onmachtig zijn, om ook maar in het allerminste dien eisch na te komen en aan die oproeping tot heiligmaking te voldoen.

Zich tot op zekere hoogte aan den verderflijken invloed van wereldzin en zonden onttrekken, ja, dat kan menigeen en deed menigeen. Loffelijke werken werden door onbekeerde menschen vele gedaan. In meer dan één ontwikkelde zich een beminlijk karakter. Er was veelszins betering van leven en betering van levenstoon uit eigen aandrift, en buiten alle bekeering om, merkbaar. En doordien men nu ten onrechte heiligmaking opvatte, alsof dat beduidde iets minder booze dingen en iets meer goede dingen te doen, en daarbij betere bedoeling dan weleer te hebben, — zoo beeldde men zich metterdaad in, dat een onheilig mensch, nog wel niet geheel meer, maar eenigermate dan toch, aan dien eisch des Heeren voldoen kon.

Die inbeelding rust echter, gelijk we zagen, op een pure vergissing.

En wat en verstaat men eenmaal wel, dat heiliging en heiligmaking heel iets anders is dan betere dingen doen, en aan het doen van alle goed werk moet voorafgaan, dan vervalt die inbeelding geheel.

Al deze betering des levens, deze vrome gedraging en dit doen van loffelijke werken heeft met de heiligmaking niets uitstaande en kan er nog geheel buiten omgaan.

En al moet toegegeven, gelijk we deden, dat menig mensch uit zichzelf zeer wel bekwaam blijkt tot zekere betering in zijn wandel, toch moet ten stelligste ontkend, dat één eenig mensch ooit bekwaam was tot het allerminste stuk der heiligmaking. En of ge dus den onbekeerde al duizendmaal toeroept: »Heilig uzelven toch!" het is al om niet geroepen. Hij *doet* het niet, en hij *kan* het niet.

En als nu de mensch dat *niet* doet en *niet* kan, dan juist ontstaat de vraag: »Maar *hoe dan?*"

Hij moet en kan niet, en toch kan van den eisch niet afgelaten; eilieve, op wat wijs en op wat manier moet die zondaar dan heilig gemaakt worden?

En wijl nu in die vraag de moeilijkheid schuilt, en op die vraag door geen wijze ooit het antwoord is gevonden, en God de Heere alleen zelf het antwoord op die vraag in zijn heilige Openbaring gegeven heeft, daarom is *niet* die eisch, neen, maar *wel* het middel, waardoor het, in weerwil van 's menschen onmacht, dan toch tot heiligmaking komt, een voor ons onbegrijpelijke zaak, een verborgenheid, een mysterie, en moet op dit karakter van een mysterie bij de heiligmaking zoo volle nadruk gelegd.

Wat toch is het geval?

Ontkent gij, dat de heiligmaking in vollen zin een mysterie en dus de inhoud van een dogma is, dan komt dit daarvandaan, dat gij de heiligmaking nog uit den mensch zelf laat uitkomen; dat gij niet gelooft, dat de mensch hiertoe volstrekt onbekwaam is; dat gij dus eigenlijk de heiligmaking laat ondergaan in zekere betering van karakter en leven; en dat gij alzoo feitelijk 1°. de heiligheid neertrekt naar uw laag standpunt en 2°. de heiligmaking, die de Heere zelf werkt, voorbijziet en bestrijdt.

Er mag dus niet overheengeloopen, en helder moet het weer tot ons bewustzijn doordringen, dat »de heiligmaking, zonder welke niemand den Heere zien zal," volstrekt niet door u bereikt is, als gij eenige verkeerde dingen nalaat en aan eenige betere dingen uw ziel gewent.

De *eisch* tot heiligmaking behoort bij het werkverbond, de heiligmaking zelve bij het genadeverbond, en ook hierin komt beider verschil sterk sprekend uit.

Niet, alsof er *in* het werkverbond een gebod om zich heilig te maken bestond. Dit kan en kon niet, om de eenvoudige reden, dat het werkverbond niet aan onheiligen, maar aan heiligen gegeven is. Toen het werkverbond naar Adam en Eva in het paradijs uitging, waren ze niet onheilig, maar heilig en goed door God geschapen. Niet toen ze gevallen waren, maar toen ze daar nog heilig en goed in het paradijs voor hun God stonden, toen wierd hun het werkverbond opgelegd. Wat zin, wat beteekenis zou het dus toen gehad hebben, om tot deze *heilige* personen te zeggen: »Maakt uzelven heilig"? Dat *waren* ze. Dat konden ze zich dus niet meer maken.

En toen ze nu door zonde uit dien heiligen staat waren uitgevallen, toen eerst gaf God de Heere hun het genadeverbond. Want let er scherp op. Het werkverbond is voor heiligen, het genadeverbond voor onheiligen. En slechts inzooverre staat de eisch: »Maakt uzelven heilig!" met het werkverbond in verband, dat het den gevallene, die voor dat verbond bezweek, als schrik van Horeb zijn eisch blijft naroepen. Onheilig te zijn is den grondslag zelf van het werkverbond, de mogelijkheid van zijn vervulling opheffen, en daarom staat de onheilige, gevallene mensch met heel den staat van zijn persoonlijk leven met dit verbond in weerspraak.

Dat verbond moet voor hem weg, of hij moet weg voor dat verbond. Saam kunnen ze geen stand houden. Ze sluiten elkaar uit.

Dit is de bange strijd, die hem dan vragen doet, of God de Heere dan geen onrecht doet, dat Hij in zijn wet van hem eischt, wat hij niet doen *kan*, en ons zoo dikwijls verleidt om in ons boos hart de schuld op den Heere te werpen, dat Hij ons toch zoo schiep en zoo gemaakt heeft.

Voor het zondaarshart *kan* dit zelfs niet anders staan, omdat zijn persoonlijke *on*heiligheid rechtstreeks dit verbond, dat louter *heiligen* onderstelt, uitsluit, en zoo komt het dan, dat de Arminiaan in ons op allerlei manier aan deze klem zoekt te ontkomen, hetzij door te loochenen, dat er ooit een werkverbond bestond, hetzij door de naleving van het gebod voor de heiligmaking in de plaats te schuiven.

Men zie dus wél toe, dat men ook bij dit leerstuk uit de onzuivere vermenging weer tot zuiverheid van inzicht en gelouterdheid van uitdrukking kome.

Gelijk het nu jarenlang toeging, dat in o, zooveler voorstelling of prediking de gerechtigheid en de heiligheid en de goede werken, en zoo ook de rechtvaardigmaking, de heiligmaking en de betering des levens telkens dooreen wierden geward en zonder onderscheiding van begrip gebezigd, nag het niet blijven voortgaan.

De prediking moet niet den chaos bevorderen, maar ons uit dit chaotische en zwevende tot klaarheid en helder inzicht leiden.

We moeten niet maar op het Woord gemoedelijk wiegelen, maar er moet ernstige toeleg zijn om het Woord te verstaan; en zoo ten platte-lande als in onze steden moet in alle kerken Gods rusteloos aangehouden en zoolang het Woord Gods in steeds klimmende zuiverheid gepredikt, tot ieder man en vrouw ten leste van eigen onheiligheid overtuigd worde; daardoor versta, dat ze Gods recht weer te herstellen hebben, door zichzelven weer volkomen heilig te maken; inzie, dat dit heiligmaken niet zeggen wil hun leven eenigszins beteren, maar de uitgangen van hun hart weer geheel heilig stellen; bevinde, dat ze dit niet kunnen en hiertoe geheel machteloos zijn; en dat elk, door deze bittere ervaring geleerd, met een verbroken hart naar den Ontfermer moge uitgaan, om van Hem, uit den schat van het genadeverbond, het *mysterie* der heiligmaking te ontvangen.

III.

HEILIGMAKING EN RECHTVAARDIGMAKING.

> Om dienstbaar te zijn der gerechtigheid, tot heiligmaking.
>
> Rom. 6 : 19.

Heiligmaking moet heiligmaking blijven, en mag niet willekeurig van haar eigenlijke beteekenis beroofd noch met iets anders verwisseld worden. Het is en moet blijven: iets, dat onheilig of min heilig is, wederom heilig *maken*, of, wil men, het op zulk een wijs bewerken, *dat het weer heilig zij*.

Vooral dient gewaakt, dat men de *heiligmaking* niet verwarre met de *rechtvaardigmaking* van den zondaar, een gevaar, waaraan de onnadenkende Schriftlezer o, zoo spoedig blootstaat, en waar ook in onze dagen maar al te velen inliepen.

Bij sommigen maakt het zelfs den indruk, alsof ze van deze gelijkstelling en verwisseling van rechtvaardigmaking en heiligmaking opzettelijk een systeem maakten, en ze voorbedachtelijk dreven.

Men vindt dit eenerzijds in sommige ethische kringen, waar de rechtvaardigmaking welbezien geheel opgelost wordt in de heiligmaking; en omgekeerd in sommige kringen van de jongere Kohlbrüggianen, die, op hun beurt, en even verkeerd, de heiligmaking feitelijk vernietigen, door ze op te lossen in de rechtvaardigmaking.

Dit komt reeds hieraan het sterkst uit, dat men onder deze ethische lieden bijna *altoos* van heiligmaking verneemt, en bijna *nooit* van rechtvaardigmaking, en in prediking en gesprek steeds merkt, dat men in deze kringen zich, en terecht, volstrekt geen zaligheid denken kan zonder heiligmaking, maar schier *nooit* het besef vindt, dat de rechtvaardigmaking even onverbiddelijk tot onze zaligmaking vereischt wordt.

Terwijl men omgekeerd van lieden, aan wier oprechtheid en juistheid van mededeeling niet te twijfelen valt, gedurig hoort, dat onder het gehoor van enkele jongere Kohlbrüggiaansche predikanten, en zeer terecht, met klem en nadruk de rechtvaardigmaking als ter zaligmaking onmisbaar wordt voorgesteld en aangedrongen, maar dat het gelijkelijk en even dikwijls dringen op de onmisbaarheid van de heiligmaking uitblijft.

Men versta ons te dezen wel.

Er zal niet één enkel ethisch leeraar gevonden worden, die in zijn

dogmatiek ook niet zekere plaats aan de »rechtvaardiging door het geloof" toewijst en nu of dan niet ook wel terdege de beteekenis van deze genadegave zal doen uitkomen. Haar loochenen doet niemand.

Maar terwijl in Gods Woord de rechtvaardiging en de heiligmaking op *gelijken* voet staan; even warm behandeld worden; en gedurig terugkeeren, als *twee even gelijke deelen* van het groote verlossingswerk, is dit bij deze ethische predikers niet alzoo.

Ze spreken van de heiligmaking altoos, bij alle gelegenheid, met bezieling en warmte, zoodat ge merkt: het komt hun uit het hart. Maar van de rechtvaardiging spreken ze zelden, slechts bij een enkele gelegenheid, die er toe noopt, meer koud en afgemeten, zoodat ge merkt: het komt hun uit het boek.

En op dien grond nu wierd gezegd, dat deze ethische predikers de heiligmaking ten koste van de rechtvaardigmaking op den voorgrond schuiven. Waar nog dient bijgevoegd, dat de verder afgedrevenen onder hen hierin nog veel verder gaan en systematisch het begrip van rechtvaardiging zoolang opsmelten en vervormen, tot het in niets meer van heiligmaking verschilt, er in opgaat en er in wegzinkt.

En ditzelfde nu, maar in omgekeerde verhouding, valt waar te nemen bij den linkervleugel der Kohlbrüggianen. Ook onder de Kohlbrüggianen zijn er, en we erkennen dit met dankzegging, die met bedachtzaamheid in de paden wandelen, waarin de prediker der gerechtigheid uit Elberfeld hun is voorgegaan, en die dit doen in den door hem bedoelden zin. En zelfs waar jongere volgelingen afwijken, waardeeren we het in hen ten zeerste, dat ze met zooveel nadruk voor de bestreden en weggecijferde, vervalschte en uitgewischte rechtvaardigmaking opkomen.

Zoolang in de kerk van Christus geen eind nog is gekomen aan de ethische extravagantiën, die op alle stukken der leer een ontbindenden invloed oefenden, is het tegenovergestelde exces der jongere Kohlbrüggianen niet slechts verklaarbaar, maar kan ten deele zelfs nuttig zijn.

We hebben er daarom zelfs niets op tegen, dat deze van Kohlbrügge afwijkende Kohlbrüggianen wat sterker dan gemeenlijk de rechtvaardigmaking in het licht stellen, ook al plaatsen ze onvermijdelijk de heiligmaking daardoor eenigszins in de schaduw.

Maar tot ons leedwezen moet getuigd, dat ze het daarbij niet laten, en valt er te klagen, dat ze de rechtvaardiging zoo bijna uitsluitend, en bij alle gelegenheden, en met zulk een enthousiasme zwellen laten, dat er voor de heiligmaking geen plaats blijft.

Ja, erger nog, dat enkelen hunner, op de tegenpool der ethische extravagantiën verzeild, het begrip zelf van heiligmaking ontbinden, oplossen

en derwijs vervalschen, dat ten leste de heiligmaking zelve op niets anders dan rechtvaardigmaking uitloopt. Wat natuurlijk zeggen wil, dat de heiligmaking alsdan vernietigd is en er niets dan rechtvaardigmaking overblijft.

Op dit tweeledig verschijnsel dient gewezen, want hoe hoog men zijn broeders ook acht en met hoeveel liefde men ze ook wenscht te bejegenen, de waarheid Gods gaat bovenal!

Wie predikt, dient het Woord te prediken, zooals het Woord is en zooals het zich aan ons aanbiedt.

Eigenmachtig een stuk of deel der waarheid ten koste van een ander deel te laten zwellen, staat ons niet vrij. Dat komt ons niet toe.

En waar dus in de Heilige Schriftuur de rechtvaardigmaking en de heiligmaking beide *gelijk* gewicht hebben, elk heur *eigen* plaats in het verlossingswerk innemen en steeds *gelijkelijk* worden aangedrongen, daar voegt het ons niet deze schoone harmonie te verbreken of dit zuiver accoord te vervalschen.

Wie hieraan schuldig wordt bevonden, doet altoos aan het onkreukbaar recht der waarheid te kort. En al zijn we dus van harte overtuigd, dat deze broeders te dezen niet met bewustzijn handelen; ja, al zijn we bereid, het voor hen op te nemen, zoo iemand waande, dat de drang hunner ziel ook maar eenigermate tegen de heiligmaking stond; zoo mag een raadgever en geroepen waarschuwer toch uit geen aanzien der personen zich aan de aanwijzing dezer dwaling onttrekken. Dit zou schade voor henzelven, schade voor de kerke Gods en ons tot zonde zijn.

Alles komt er hier dus in de eerste plaats op aan, dat men het onderscheid tusschen rechtvaardigmaking en heiligmaking beter leere inzien. Ziet men eigenlijk *geen* onderscheid tusschen die twee, of wel blijft dit onderscheid voor ons zwevend, dan *moet* er wel verwarring in de prediking komen, en verwarring leidt, naar de eigenaardigheid van iemands persoonlijkheid, noodzakelijk tot eenzijdigheid. Een eenzijdigheid, die bij mannen van energie en doordenken dan weer onveranderlijk verlokt om hun eenzijdigheid te systematiseeren.

Zoo komen we dan nu tot de vraag, waarin eigenlijk het onderscheid tusschen rechtvaardigmaking en heiligmaking bestaat.

Onze oude godgeleerden waren gewoon hierop te antwoorden, dat dit verschil van vierderlei aard is, in zooverre 1°. de rechtvaardigmaking werkt *omtrent*, de heiligmaking *in* den mensch; 2°. de rechtvaardiging de *schuld* en de heiligmaking de *smet* wegneemt; 3°. de rechtvaardiging

als een *vreemde* gerechtigheid ons wordt *toegerekend*, terwijl de heiligmaking als een *eigene* in ons *kleeft*; en 4°. dat de rechtvaardigmaking opeens *volkomen* is, terwijl de heiligmaking *bij trappen groeit* en derhalve steeds onvolmaakt blijft.

In hoofdzaak is dit antwoord juist, en toch bevredigt het ons niet, noch is het genoegzaam te achten, om de huidendaagsche ingeslopen dwaling te weerleggen en te overwinnen.

Het antwoord is daartoe te ondiep, te uitwendig, en te onvolledig bovendien.

Er is, naar ons wil voorkomen, bij dit antwoord te eenzijdig gelet op het onderscheid tusschen rechtvaardig*making* en heilig*making*, terwijl het verschil tusschen gerechtigheid en heiligheid er te weinig bij tot zijn recht komt.

Beginnen we daarom met deze beide grondbegrippen zelve nader te bezien. Weten we eerst in juister zin wat »gerechtigheid" en wat »heiligheid" is, dan zal vanzelf de weg gebaand liggen, om het onderscheid van het gerechtig maken en heilig maken volledíger te doorzien.

En dan zal men wel doen, met deze gronddenkbeelden eerst te bezien, gelijk ze in den Heere onzen God liggen. En doen we dat, dan springt het vanzelf in het oog, dat we er heel iets anders bij denken als we zeggen: »God de Heere is rechtvaardig!" of dat we aanbiddend roemen: »Heilig, heilig is de Heere!"

Wie zegt: »God de Heere is heilig, heilig, heilig!" voelt voor zijn besef den naam des Heeren Heeren hoog boven zich, alsof hij zich verhief boven dit onreine en zondige leven, en bespeurt juist door dat roemen van Gods heiligheid een afstand tusschen zich en den heiligen God, die, in al zuiverder en onsmettelijker heiligheid voortdringende, ten leste ons als onreine creaturen in onszelven terugwerpt en heerlijk zijn eigen Wezen doet blinken in het ontoegankelijk licht.

Als de serafs in het Jesajaansch visioen het »Heilig, heilig, heilig!" uitroepen, dekken ze met hun vleugelen het aangezicht; en in veel sterker zin nog kan geen zondig creatuur zich in de heiligheid des Heeren Heeren verdiepen, of hij bedekt aanstonds met de handen het onheilig aangezicht, om met vreeze en diep ontzag te bewonderen en te aanbidden die allerzuiverste en gansch smettelooze heiligheid van den Vader der lichten.

Het zoo bekende lied van »God enkel licht!" en het »Der sterren pracht is bij Hem nacht, hoe hel zij schittren mogen," heeft juist daarom zoo diepen indruk op de zielen gemaakt, omdat het in woord en melodie dat wegzinken in starend opzien naar de ons ontvliedende heiligheid des

Heeren waarlijk in de ziel wekt. Het is voor de heiligheid des Heeren te melodieus, er geurt nog te veel bloem in, om Gods kinderen diep genoeg te roeren, maar het heeft juist daardoor voor onbekeerde personen zoo groote aantrekkelijkheid. Dwepen doen we daarom met dit lied niet. Maar de grondtoon ervan is toch zuiver. Het laat den naam des Heeren hoog en zeer hoog rijzen en werpt ons in onze onreinheid neer.

En dat, dat is metterdaad de geheele bijzondere aandoening, die de gedachte aan de heiligheid des Heeren in ons wekt.

Als de Heilige Schrift zegt, dat de Heere te rein van oogen is, om het kwade ook maar te aanschouwen, dan treedt voor onzen geest zulk een teeder besef van de onbeschrijflijk fijne gevoeligheid van 's Heeren goddelijk Wezen, waardoor al wat zonde heet of naar iets zondigs of onreins ook maar van verre zweemt, zoo lijnrecht antipathetisch tegen het innerlijk leven des Heeren overstaat, dat zelfs het zien ervan zijn Wezen pijnlijk aan zou doen en daarom niet kan.

Van schuld is hierbij geen sprake.

Voor de heiligheid des Heeren Heeren voelen we ons niet schuldig, maar overvalt en beklemt ons het gevoel van onze schriklijke onreinheid en innerlijke slechtheid.

Zoo onder menschen verkeerende, zult ge nog tamelijk wel met uzelven voldaan wezen. Wel niet geheel. Soms zult gij u wel door anderer warmer ijver en bezielder liefde beschaamd gevoelen. Doch ge zult zelden iets over u voelen komen, dat naar een walgen van uw eigen ziele zweemt.

Maar als gij u plaatst voor de heiligheid des Heeren en in den tempel van het nieuwe Jeruzalem het »Heilig, heilig, heilig!" door Gods engelen hoort uitjubelen, dan, ja, voelt ge evenals Jesaja, opeens uw diepe onreinheid; dan zoudt ge met den ziener vanouds willen roepen om een brandende kool van het altaar, opdat uw lippen geheiligd wierden; en is walging aan uw eigen ziele volstrekt geen te sterk gekleurde uitdrukking meer voor het gevoel van afschuw, waarmeê gij uzelven voor de heiligheid des Heeren Heeren wegwerpt.

Hiermeê is dus al aanstonds de tegenstelling gevat. De heiligheid van het allerzuiverst heilige in den heiligen God doet ons niet aan met een bangheid voor straf of een angst voor een schuld, waar geen betalen aan is, maar maakt ons met onszelven ontevreden, boezemt ons een afschuw van onze eigen onreinheid in, en eindigt met ons onszelven als gansch onrein, ja, als een wegwerpelijk kleed te doen verachten.

Als gij voor de heiligheid des Heeren Heeren staat, gevoelt gij u niet in uw schuld, maar in uw *zonde;* niet gedoemd in het oordeel, maar in uw slechtheid *onredbaar;* niet bezwijkend onder straf, maar versmeltend

in onreinheden en onzuiverheden; niet overmocht door de gerechtigheid, maar in uw onheiligheid en innerlijk bederf ontdekt.

Maar heel anders wordt dit, als ik spreek van de *gerechtigheid* Gods, of uitroep: »De Heere is *rechtvaardig!*"

Hiervan toch is de uitwerking op mijn besef en op mijn bewustzijn volstrekt niet, dat de naam des Heeren Heeren al hooger stijgt en zich zóó hoog verheft, dat de afstand onmetelijk wordt en mij in wegzinking verkwijnen laat. Dat is wel zoo bij de heiligheid Gods, maar volstrekt niet bij zijn gerechtigheid.

God de Heere met het recht in zijn goddelijke hand is integendeel een God, die op mij aandringt; die mij najaagt; die mij geen rust laat; die mij grijpen wil; en heeft Hij mij gegrepen, mij onder zijn recht breekt.

Bij de *heiligheid* des Heeren Heeren voelt de ziel een innerlijk smachten of ze ook heilig zijn mocht, en ontvlucht de majesteit des Heeren haar tegen haar wil. Maar bij de gerechtigheid onzes Gods staat de ziel er tegenover, verlangt er *niet* naar, maar poogt ze te *ontvlieden.*

Soms schijnt dit wel anders, maar dit is slechts schijn.

Vaak namelijk roepen de Godsmannen in Oud en Nieuw Verbond de gerechtigheid des Heeren in. Want immers de rechtvaardige Rechter zal recht doen.

En in dit »recht doen" des Heeren Heeren ligt de sterkte en het uitzicht en de vertroosting voor zijn verdrukt volk. Waarom onze vaderen in het slotartikel van hun belijdenis dan ook zoo roerend roepen om dien dag des gerichts, als Hij, de rechtvaardige Rechter, eens zijne en onze vijanden verdoen zal.

Toch wijkt dit slechts in schijn van het eerst gezegde af. Want immers, in zulk een geval keert zich het recht Gods eenvoudig naar een anderen persoon, en niet naar ons; maar de uitwerking blijft dezelfde. Ook dan toch is het de bede en de hope van Gods volk, dat de gerechtigheid des Heeren die anderen najage, ze aangrijpe en ze doe naardat hun schuld was.

De eerste indruk van de gerechtigheid Gods, van het belijden, dat God de Heere gerechtigd is en recht doet, is daarom altoos, dat die God over ons te zeggen heeft, dat Hij, niet wij, te bepalen hebben, hoe het zijn moet en hoe ook wij moeten wezen; dat het ons niet helpt of we hier al tegen ingaan, want dat zijn mogendheid het recht toch doorzet; en dat wij alzoo de uitwerking van die gerechtigheid ondergaan moeten.

Niet énkel macht intusschen spreekt zich hierin uit.

Wie van de gerechtigheid des Heeren Heeren gewaagt, staat niet enkel onder den indruk, dat hij wordt aangegrepen en geoordeeld; maar ook en zelfs dieper nog, dat hij wordt aangegrepen en geoordeeld naar recht.

Hij wordt aangegrepen en overweldigd, maar niet als een, die eigenlijk voelt, dat die macht van hem af moest blijven. Integendeel, hij voelt in het diepst van zijn wezen, dat die goddelijke mogendheid hem overweldigen *mag* en *moet*.

Er zit dus in de gerechtigheid Gods wel terdege in, dat het schepsel erkent: »Niet ik, maar de Heere God alleen heeft recht om te zeggen hoe het zijn moet." Ja, meer nog, niet alleen, dat de Heere God alleen recht heeft om te bepalen hoe het zijn moet, en dus ook het recht om te veroordeelen en te verdoemen wat anders is, maar nóg dieper leeft ook in onze ziel een besef, dat het, gelijk God de Heere het bepaalt en regelt, niet alleen goed, maar *absoluut* goed en dus volkomen *het beste* is.

We staan dus bij de gerechtigheid eigenlijk voor niets anders dan voor de rechtstreeksche werking van Gods souvereiniteit.

Een souvereiniteit, waarvan alle aardsche souvereiniteit wel slechts een zwak en flauw afschijnsel is, maar die toch ook zelfs in dat gebrekkige zich nog duidelijk genoeg afspiegelt, om er ons de grondtrekken van te doen kennen.

Een souverein wordt geacht *wijsheid* te bezitten om te zien hoe alles zijn moet; *bevoegdheid* te hebben om te bepalen dat het zoo zijn zal; en *macht* om wat anders waagt te zijn, tegen te staan.

En zoo nu ook, maar dan natuurlijk in ongeschonden volkomenheid, is het ook met den Heere onzen God, aller koningen Koning. Of liever nog, in Hem is het niet *óók* zoo, maar eigenlijk is het zoo in Hem *alleen*.

Hij alleen *is* de *Wijsheid* om met absolute gewisheid te kiezen en naar goddelijke keuze te zien, hoe alles zijn moet om het beste te zijn. Hij alleen is de heilig *Bevoegde*, om dienovereenkomstig te bepalen, hoe alles zijn moet. En Hij is evenzeer alleen de eenig *Machtige* om al wat anders waagt te zijn, te verdoemen en te verderven.

En hiermeê is de diepste trek van de tegenstelling dan ook gevonden

De *heiligheid* Gods ziet op zijn Wezen, de gerechtigheid op zijn goddelijke *Souvereiniteit*.

Of, wil men, de gerechtigheid raakt slechts de *verhouding* en *betrekking* van God tot zijn schepsel, de heiligheid doelt op zijn innerlijk *Zijn*.

IV.

HEILIGMAKING EN RECHTVAARDIGMAKING.

(Vervolg.)

> Die heilig is, dat hij nog geheiligd worde.
> Openb. 22 : 11.

Zoo doelt dan *heiligheid* op iemands wezen, *gerechtigheid* daarentegen op *den stand* en de *verhouding*, waarin iemand zich bevindt. Bij God den Heere beteekent zijn »heiligheid" de hooge verhevenheid van zijn wezen boven alle onreins en besmets, en daarentegen zijn »gerechtigheid" de souvereine bevoegdheid des Heeren, om aan alle ding de wet te stellen.

Tot op zekere hoogte zou men dus kunnen zeggen, dat de »rechtvaardigheid" Gods eerst openbaar wordt ten opzichte van zijn schepsel. Eerst als er schepselen zijn, voor wie Hij de wet stelt en tegenover wie Hij zijn goddelijke ordinantiën doorzet en handhaaft, komt er sprake van »recht doen", van »gerechtigheid oefenen", van »rechtvaardig zijn".

Het eeuwige Wezen, gedacht in de eeuwigheid, die aan de schepping voorafging, miste nog de voorwerpen, aan wie zijn gerechtigheid zou uitkomen. Wel schitterde van eeuwigheid af zijn heiligheid; want zijn Wezen is door het ontstaan der schepselen niet gewijzigd; maar zijn gerechtigheid kon nog niet uitkomen, omdat »recht" altoos twee wezens onderstelt, tusschen wie de regeling van eenig recht plaats heeft.

Een eenig schipbreukeling, op een onbewoond eiland aangekomen, kan niet rechtvaardig zijn, kan niet naar recht doen, kan geen gerechtigheid oefenen, ja, kan zich zelfs niet in een rechtsbetrekking indenken; eenvoudig omdat er niemand om of bij hem is, ten opzichte van wien eenig recht zou kunnen gelden of door wien hem eenig recht kon worden betwist.

En eerst als later van elders andere lieden naar zulk een eiland komen stevenen, die met hem daar willen wonen en op een stuk van het eiland aanspraak maken, ontstaat er vanzelf en met noodwendigheid een rechtsbetrekking, die om regeling vraagt en handhaving.

Zulk een eenzaam persoon op een onbewoond eiland is wel heilig of onheilig in zijn wezen; maar rechtvaardig is zoomin als onrechtvaardig iets, wat men van zulk een eenling, die buiten allen samenhang met menschen leefde, zou kunnen zeggen.

En in gelijken zin nu zou men ook kunnen zeggen, dat het eeuwige Wezen in de eeuwigheid, die achter de schepping ligt, wel *heilig* was, maar zijn *rechtvaardigheid* nog niet kon laten uitkomen, eenvoudig omdat er nog niemand was of bestond, ten opzichte van wien deze gerechtigheid zou gelden. En dat eerst daarna, toen de schepselen in het aanzijn waren geroepen, ook die andere volmaaktheid Gods, die in zijn gerechtigheid uitblinkt, mogelijk was geworden.

Toch geldt dit bij God den Heere slechts ten deele.

Immers, God de Heere is in zichzelven nooit alleen, maar van alle eeuwigheid af drievuldig in de Personen; zoodat er reeds onder deze drie Personen van Vader, Zoon en Heiligen Geest metterdaad van onderlinge verhouding, van wederzijdsche betrekking en van onderlingen stand tegenover elkander kan gesproken worden. En overmits de verhouding en onderlinge betrekking van Vader, Zoon en Heiligen Geest de hoogste, fijnste en teederste betrekking uitdrukt, die zich denken laat, zoo ligt in zooverre juist in déze betrekking van alle eeuwigheid reeds het volmaakste begrip van gerechtigheid uitgedrukt.

En ook wat de schepselen betreft, is de gerechtigheid des Heeren volstrekt niet pas na de schepping ontstaan, maar ligt deze heerlijke goddelijke deugd reeds van eeuwigheid af uitgedrukt in zijn Raad. Die Raad is niet pas met de schepping ontstaan, maar is eeuwig. En in dien Raad nu liggen niet alleen alle rechtsverhoudingen der schepselen tegenover hun God en onder elkander bepaald, maar zijn ook tevens alle middelen aangewezen, om dit recht, zoo dikwijls het gekrenkt mocht worden, te herstellen.

Feitelijk is dus de gerechtigheid Gods eeuwig als zijn Wezen; maar dit belet niet, dat wij, om scherp en streng het onderscheid tusschen zijn heiligheid en gerechtigheid uit te drukken, constateeren mogen, dat zijn »heiligheid" van *eeuwigheid* blonk, maar dat zijn »gerechtigheid" eerst *in den tijd*, toen het schepsel kwam, openbaar wierd en in werking trad. Niet dat ze toen pas ontstond, maar eerst toen viel ze onder het bereik van waarneming. En hoe diep men de zaak ook indenke, altoos blijft dit diepgaand verschil bestaan, dat God de Heere een *heilig* God is, ook al denkt gij u Hem alleen en geheel op zichzelf, en dat daarentegen *de gerechtigheid* Gods pas haar stralen begint te spreiden, als gij Hem, den Heere uwen God, niet alleen op zichzelven denkt, maar in verband met de creaturen.

Krachtens zijn Wezen *is* Hij de Heilige in zichzelven, die, ook eer er nog eenige de minste onreinheid bestond, den goddelijken levensdrang in zichzelven had, om alle vreemde inmenging van zijn Wezen af te weren; maar eerst krachtens zijn souvereiniteit kon Hij het recht bepalen, het geschonden recht handhaven en over den schender van zijn recht gerechtigheid doen.

En ditzelfde nu geldt in zijn grondtrek ook voor ons, menschen. Ook bij ons is gerechtigheid heel iets anders dan heiligheid; en ook bij ons ziet onze gerechtigheid uitsluitend op de *betrekking* en *verhouding*, waarin we tot God en mensch en engel staan, terwijl de heiligheid bij ons doelt niet op eenige betrekking, maar op de hoedanigheid *van ons innerlijk wezen*.

Ook bij ons komt van gerechtigheid eerst sprake, als men let op onze verhouding, waarin we hetzij tot God, hetzij tot andere schepselen staan. Als van Noach geschreven staat, dat hij rechtvaardig was, staat er bij: »in zijne geslachten", als ter aanduiding, dat niet een innerlijke hoedanigheid van zijn *wezen*, maar zijn *betrekking* tot anderen in het oog wierd gevat.

Gerechtigheid onderstelt recht, en recht is ondenkbaar tenzij tusschen twee, in verband met de bevoegdheid van één dier twee of van een derde, om dat recht vast te stellen.

Gerechtigheid in den mensch ten opzichte van God heeft dus een dubbele zijde. Er ligt toch vooreerst in: de erkenning van de souvereine bevoegdheid, die God de Heere heeft, om te bepalen, in welk een betrekking de mensch tegenover Hem en andere creaturen staan zal; en er ligt ten tweede in: het eerbiedigen van alle bepalingen en ordinantiën, die God de Heere gemaakt heeft, om van den mensch gediend te worden.

Die twee dienen streng onderscheiden. Men kan toch iemand hebben, die zeer stipt is in het opvolgen der enkele geboden, maar die ze opvolgt, niet wijl God de Heere ze hem oplegde, maar omdat hij ze zelf goedkeurt. Dan is er dus wel een geven aan God van zijn recht in de enkele gevallen, maar de stand van den mensch tegenover God staat dan verkeerd. Er ontbreekt dan een eeren van God als souverein Gebieder, een erkennen van God als God, een zich buigen voor zijn hooge majesteit.

En zoo nu kan er ook omgekeerd iemand zijn, die wel in den wortel des rechts de goddelijke bevoegdheid van den Souverein in de hemelen eerbiedigt, maar die Hem in bijzondere omstandigheden gedurig zijn goddelijk recht onthoudt.

Oorspronkelijke gerechtigheid, doelende op heel den stand, waarin we als creaturen tegenover onzen God staan, en afgeleide gerechtigheid, die op het eeren van Gods ordinantiën in het bijzonder ziet, vallen dus metterdaad uiteen.

Beide is het gerechtigheid, dat wil zeggen: een zich stellen tegenover God in die verhouding, die Hijzelf voor ons bepaald heeft. Maar in het ene geval is het een stellen van onzen *persoon* op het door God bepaalde standpunt, en in het tweede geval is het een conformeeren van onze *gedachten, woorden* en *daden* met wat God van ons eischt.

Van onze gerechtigheid tegenover menschen behoeft daarom eigenlijk niet meer afzonderlijk gesproken te worden. Alles toch wat wij in onze betrekking tot onze medemenschen doen, is recht of onrecht, naar gelang het met de ordinantiën Gods strookt of er tegen ingaat; en elk vergrijp tegen onzen naaste wordt dan ook eerst dáárdoor zonde, dat het een ingaan is tegen het recht Gods.

Kortaf kan men dus zeggen, dat 's menschen gerechtigheid in deze twee stukken bestaat, dat *zijn stand* tegenover God overeenkome met wat God desaangaande bepaald heeft, en dat zijn *levensuiting* in gedachten, woorden en werken overeenstemme met de ordinantiën Gods.

Iets, waar dan ook uit voortvloeit, dat onze gerechtigheid niet iets is, dat product van den arbeid onzer eigene ziele behoeft te zijn.

Toen Adam en Eva in het paradijs in hun oorspronkelijke gerechtigheid stonden, ontbrak er niets aan het recht, ook al hadden zij persoonlijk er niets aan af- of toegedaan. Het feit was eenvoudig, dat ze in zuiveren, juisten stand voor God stonden; niet omdat ze zelven in dien juisten stand waren gaan staan, maar omdat God de Heere ze in dien zuiveren stand gezet had.

En evenzoo kan, na verstoring en schending van het recht, dit geschonden recht weer door een derde buiten hem om hersteld worden; eenvoudig wijl het bij recht nooit de vraag is, *hoe* de verhouding goed is gekomen, maar eenvoudig of ze goed en stipt beantwoordt aan wat door Gods souvereinen wil was bepaald.

Wie de schulden voor een gegijzeld persoon betaalt en hem daardoor uit de gevangenis verlost, maakt dat deze persoon weer recht tegenover zijn vroegere schuldeischers staat, ook al heeft de gegijzelde zelf geen penning tot de schulddelging bijgedragen.

Juist wijl gerechtigheid op wederzijdsche verhouding en onderlinge

betrekking ziet, is aan het recht naar eisch der gerechtigheid voldaan, bijaldien deze gestoorde verhouding maar weer hersteld en deze geschonden betrekking maar weer terechtgebracht is.

Hoe, doet er niet toe. De zaak is alleen maar, dat het weer tot recht kome.

Had men dit duidelijker en klaarder steeds voor oogen gesteld, dan zou de diepe zin van het kruis er beter in zijn gegaan, en door elk kind van God gevat en begrepen zijn, dat hij aan zijn gerechtigheid in alle eeuwigheid nooit iets meer kan af- of toebrengen, maar dat dit afgerekend zijn met zijn gerechtigheid nog niets beslist voor zijn wezen.

Want zie, tegenover deze gerechtigheid, die uitsluitend op de verhouding tegenover en de betrekking tot God ziet en dus met de gesteldheid van zijn innerlijk wezen niets te maken heeft, staat nu *de heiligheid* der ziele, als juist niet doelende op die wederzijdsche betrekking, maar op de hoedanigheid van zijn persoon en zijn karakter. Iets wat onze oude godgeleerden zoo zuiver uitdrukten door te zeggen: »De rechtvaardigmaking gaat *omtrent* den mensch, maar de heiligmaking *kleeft in* den mensch."

Een goddelooze wordt gerechtvaardigd, d. w. z. op hetzelfde oogenblik dat het licht des geloofs in zijn ziel doorbreekt en terwijl aan zijn inwendig wezen nog alle heiligmakende bewerking ontbreekt, weet zulk een zich volkomen recht in zijn stand voor God.

Niet bij aanvang, nu ten deele gerechtig, om morgen iets meer gerechtig te zijn, en eerst in den hemel volkomen gerechtvaardigd te worden.

Neen, dat in het allerminste niet.

De goddelooze, in wiens ziel de vonk des geloofs slaat, is van datzelfde oogenblik af nu en voor altoos gerechtig. Gerechtig niet alleen voor nu en voor alle eeuwigheid, maar ook voor heel zijn verleden. En zijns is de zekerheid van in zuiver recht voor God te staan, even alsof hij nooit feil ware gegaan en in der eeuwigheid nooit feil gaan zou.

De zalige bewustheid van gerechtvaardigd te zijn slaat dus op eenmaal in het hart en is op eenmaal gansch volkomen, voor vermindering evenzeer als voor vermeerdering onvatbaar.

En dit kan, juist overmits deze gerechtigheid buiten alle verband staat met zijn *wezen* en uitsluitend ziet op de *betrekking*, waarin hij zich geplaatst ziet.

Die betrekking nu was geheel ellendig en was ganschelijk ongerechtig; maar een ander heeft buiten hem om die betrekking voor het verleden,

voor het heden en voor de toekomst, tot in alle eeuwigheid, weer recht gezet; en zoo staat hij dan nu recht, en is gerechtig, geheel afgescheiden van wat omgaat in zijn persoon.

Dit is de diepe en rijke beteekenis van ons belijden, dat de persoon, die gerechtvaardigd wordt, — en wel opeens en voor altoos en ganschelijk gerechtvaardigd wordt — altijd is *een goddelooze*.

Maar alzoo staat het met de heiligheid des menschen volstrekt niet. De heiligheid des menschen raakt *zijn persoon* en kan niet omgaan buiten zijn inwendig wezen.

V.

EEN HEILIG KLEED VAN EIGEN WEEFSEL.

Ik woon in de hoogte en in het heilige.
Jesaja 57 : 15.

De *heiligheid* kleeft aan iemands wezen.

Er is wel een soort heiligheid, die *buiten* iemands innerlijk wezen omgaat. B. v. de heiliging door wassching of besprenging met offerbloed, gelijk die ceremonieel bij Israël de Levietische reinheid uitmaakte. Of ook de ambtelijke afscheiding en afzondering voor 's Heeren dienst, in welken zin gesproken wordt van de *heilige* apostelen en profeten, en ook de kerkleden »heiligen en beminden" worden genoemd. Maar noch deze Levietisch-ceremonieele, noch deze ambtelijke heiliging komt bij de heiligmaking ter sprake.

Zoo dikwijls van heiligmaking sprake is als gave van het genadeverbond, wordt bedoeld *niet* de Levietische en *ook niet* de ambtelijke heiliging, maar de heiligheid van iemands persoon.

Gelijk nu bij God den Heere de heiligheid is zijn verhevenheid boven alle onreins en besmets, zoodat heel het Wezen Gods met ontzaglijken toorn tegen al wat zondig of onrein is vanzelf reageert, zoo is ook de heiligheid des menschen zúlk een hebbelijkheid van zijn wezen, waardoor zijn persoon het reine uit eigen aandrift mint en het onreine uit eigen aandrift haat.

Na langen, bangen strijd in een verzoeking, ja, eindelijk dan toch te overwinnen, maar zoo, dat onze voeten bijna waren uitgegleden, is nog niet het heilige in den mensch. Dat heilige is dán eerst aanwezig, als er vanzelfheid ontstond om het goede te doen. Als het goddelijke onzen lust en onze liefde kreeg en we tegen het zondige en onreine een ongedwongen afkeer en weerzin begonnen te gevoelen.

Het »heilige", de »heiligheid", het »heilig zijn" in den mensch is een hebbelijkheid, een hoedanigheid, iets inklevends, of, bij manier van spreken, een kleur of tint, die onze ziel aanneemt, en die uitwerkt, dat de booze openbaringen van ons hart of de booze inblazingen van Satan ons niet meer lieflijk schijnen, maar integendeel verfoeiing bij ons ontmoeten.

Gelijk het muzikaal verfijnde oor van den muziekliefhebber pijnlijk wordt aangedaan door een dissonant en die valsche toon hem schril en

griezelig in de gehoorzenuwen klinkt, terwijl een ongeoefende lompert niet eens merkt, dat er tegen de zuiverheid van toon gezondigd wierd, zoo ook is het verschil tusschen een geheiligde of ongeheiligde persoonlijkheid.

Wat zedelijke dissonanten er ook om hem weerklinken, een goddelooze merkt het niet, of looft het zelfs nog. Terwijl daarentegen een geheiligde persoonlijkheid van die zedelijke dissonanten hinder heeft en ze niet velen kan, maar omgekeerd geniet bij het beluisteren van heilige accoorden.

Deze hebbelijkheid nu van heilig of onheilig te zijn, strekt zich uit over *heel* de uitgebreidheid van ons innerlijk wezen en over *heel* de instrumenteering, die God de Heere in ons innerlijk wezen inschiep.

Die qualiteit of hoedanigheid kleeft aan ons gemoed en geweten, aan ons verstand en aan onzen wil, aan ons gevoel en aan onze neigingen.

Men kan, als men iets dat boos en gemeen is hoort, én in zijn gemoed, én in zijn geweten, én in zijn verstand, én in zijn wil, én in zijn gevoel, én in zijn neigingen *genieten*, — of men kan er *leed* over hebben.

Toch mag ook dit nog niet als laatste kenmerk van heilig of onheilig zijn doorgaan.

Er hoort nóg iets toe.

Immers, ook veel onwedergeborene en dus innerlijk ongeheiligde menschen gruwen van veel dat slecht is en roemen in veel dat goed is. En daarom, het vaste kenmerk, dat er nog bij moet komen, om de sympathie voor het goede in onze borst tot *heiligheid* te stempelen, is, dat we het goede willen *om God* en om *Hem alleen*.

Hij is de Heilige.

De *alleen* Heilige.

Er is geen heiligheid dan die uit Hem (de Fontein van *alle* goeden en dus ook van alle *heiligheid*) afdaalt.

Al wat dus *uit zichzelf* heilig poogt te zijn, is slechts namaak, valsche imitatie, een aanranden van God in zijn eere. In de eere namelijk, van alleen en voor alle schepsel de Fontein van *alle* goeden te zijn.

God is *de* Heilige, en alle heiligheid in zijn schepsel mag dus nooit zijn de poging, om buiten Hem om zijn eigen wezen Gode evengelijk te maken. Dit ware veeleer het diepe wezen der zonde. Neen, maar alle heiligheid in den mensch moet zijn *een uit God ontvangen* van een neiging, die heel ons wezen doortintelt, om wat God de Heere lieft met Hem te lieven, niet ter oorzake van onzen smaak, maar om *zijns naams wille*.

Bij Adam en Eva *was* die heiligheid aanwezig; overmits God de Heere zijn schepsel op zichzelven had aangelegd en er dus geen wanklank tusschen hun God en hun hart *kon* bestaan. Ze bezaten die heiligheid niet slechts in kiem, maar *volkomen;* want er was niets in hen, dat niet volkomen saamstemde met de uitingen van het Wezen Gods.

Ook in den hemel zullen de gezaligden deze heiligheid volkomen deelachtig wezen, overmits zij in hun sterven van de sprinkader der ongerechtigheid in hun hart geheel zullen worden afgesneden, en alzoo heel hun wezen daarboven niet anders zal *kunnen* uitademen dan rijke, volle, warme, algeheele sympathie met 's Heeren heiligheid.

Er zal dan niets meer in die heiligheid zijn, dat hun de nieren prikkelt, maar alles, alles in die heiligheid des Heeren zal hen aantrekken. En de hebbelijkheid, de hoedanigheid, de uitdrukking van hun wezen zal dan niets anders zijn dan overeenstemming, vanzelf en uit eigen aandrift, met den wille Gods.

Bij den zondaar daarentegen is die heiligheid weg.

Zondaar te zijn is juist die schrikkelijke ellende, dat alle uiting van ons wezen, vanzelf en uit eigen aandrift, met den wille Gods *in botsing geraakt*, en zich tot het heilige Wezen Gods niet voelt getrokken, maar erdoor wordt *afgestooten*.

En als het nu God den Heere belieft, om in zulk een zondaar de kiem des levens te planten, dan is hij door die wedergeboorte nog volstrekt niet *heilig* in zijn neigingen en gezindheden geworden, noch kan ook zonder meer vanzelf uit dit zaad der wedergeboorte de hebbelijkheid van *heilig* te zijn in hem kiemen; maar wordt er in onderscheiding van de *wedergeboorte*, en zoo ook in onderscheiding van de *bekeering*, van de *geloofsinwerking* en van de *rechtvaardigmaking*, nog een geheel eigene en bijzondere daad des Heiligen Geestes vereischt, om nu ook deze omzetting *in zijn gezindheden* tot stand te brengen. En déze werking van den Heiligen Geest nu, waardoor in den wedergeboren en bekeerden zondaar de hebbelijkheid van zijn wezen trapsgewijze in beter accoord met den wille Gods komt, dát is de heerlijke genadegave der *heiligmaking*.

Toch mag dit niet opgevat, alsof iemand, die plotseling na zijn bekeering stierf, dan ook den hemel zonder heiligmaking inging.

Dit ware een gansch troostelooze leer en die, zonder het te bedoelen, het Antinomianisme in de hand zou werken.

Als een kind van God den hemel ingaat, dan heeft en bezit zulk een

uitverkorene zijn *volkomen* heiligmaking. Niet *in* dit leven, maar *na* dit leven.

Er zal, dit toont de Heilige Schrift duidelijk, ook in den hemel onder de gezaligden onderscheid van geest en geest zijn, en niemand mag zich inbeelden, dat in den hemel ieder als een drup water op zijn naaste zal gelijken. In de gelijkenis van de talenten leert de Heere Jezus met volkomen duidelijkheid, dat het onderscheid in bedeeling van talenten ook hiernamaals blijft bestaan. Wie dit poogt weg te cijferen, neemt dan ook weg al wat de Heere Jezus zoo stellig en beslist beloofd heeft, dat de Vader, die in het verborgen ziet, in het openbaar eens zal *vergelden*.

We prediken dus volstrekt geen hemelstaat, waarin de beginselen der Fransche revolutie rijkswet zouden zijn.

Integendeel, ook in de vergadering der volmaakt rechtvaardigen zult gij nooit opklimmen tot den rang der apostelen of profeten, en naar het zich laat aanzien, tot dien der martelaren evenmin.

Maar hoe sterk wij er ook nadruk op leggen, dat de gelukstaat in den hemel niet afmattende eenvormigheid, maar rijke, schitterende veelvormigheid zal vertoonen, toch mag dit nooit zóó opgevat, alsof er in den hemel aan iemands heiligmaking nog iets ook maar zou kunnen ontbreken.

Ontwikkeling, ontplooiing zal er daarom nog zeer goed zijn kunnen. Want al is heel mijn ziel en heel mijn lichaam, dus heel mijn persoon, derwijs heilig gemaakt, dat er nooit meer één enkel zweempje van toegeven aan eenige zondige gedachte meer in mij kan opkomen; en daarentegen al het heilige Gods mijn vurige liefde heeft; daarom is die heilige hebbelijkheid van mijn wezen nog volstrekt niet met alle heiligheden Gods in toepasselijke aanraking gekomen. De oneindige diepten van het leven Gods bieden dan veeleer een eeuwige stoffe, om, van heerlijkheid tot heerlijkheid opklimmende, altoos rijker, altoos voller in de heerlijkheden des Heeren volzalig te genieten.

Gelijk Adam en Eva in het paradijs *volkomen* heilig waren; heilig niet *gemaakt*, maar *geschapen;* en desniettemin de bestemming hadden, om door gestadige ontwikkeling en ontplooiing steeds voller en rijker in het liefdeleven van hun God in te leven, evenzoo zal het met de gezaligden in den hemel eens blijken. Volkomen heilig gemaakt zullen ze van meet af reeds bij hun ingaan in de poort van het nieuwe Jeruzalem zijn; maar, alzoo heilig gemaakt zijnde, zullen ze zich eindeloos verrijken en verdiepen in de heerlijkheden van den Heere hunnen God.

Alle tegenwerping van dien kant zij dus afgesneden. Bij niemand die

ten hemel ingaat, ontbreekt op het oogenblik van zijn binnentreden van den hemel aan die heiligmaking *ook maar iets.*

Althans niets meer bij het ingaan van het rijk der heerlijkheid na den oordeelsdag, overmits de gezaligden dan eerst opstaan en dan eerst, met het heerlijk lichaam der heerlijkheid bekleed, hun verschijning in het rijk der heerlijkheid zullen maken.

Tot op die ure verkeeren ze in den staat van afscheiding van hunne lichamen, rusten ze in vrede, en beiden ze den dag der toekomste Christi. En overmits nu de heiligmaking ziel *en lichaam* omvat, eischt derhalve de volledigheid, dat ook op dit punt de aandacht worde gevestigd. Niet alsof dit een soort van zondigen tusschentoestand zou opleveren, bij manier van een vagevuur; want de duidelijke leer der Schrift is, dat men in den dood van zijn lichaam wordt *gescheiden.* Ook al blijft dus het lichaam tot op den dag der verheerlijking nog onrein, dit mindert in niets den heiligen staat van het afgestorven kind van God; want van dat lichaam is hij af, dat kan niet meer op hem werken, en als hij het terugkrijgt in den dag der doorluchtige glorie, dan ontvangt hij het volkomen heilig, verheerlijkt en rein.

Niets, volstrekt niets is er dus op af te dingen, niets wat van Jezus is, gaat den hemel binnen, anders dan volkomen heilig gemaakt.

Ontbrak hieraan ook nog maar iets, dan zou dit onmiddellijk een zekere zondige gesteldheid des harten in den afgestorvene overlaten; alzoo de heerlijke belijdenis vernietigen, dat de dood voor ons een afsterving van onze zonde is; en tenietdoen de stellige uitspraak der Heilige Schriftuur, dat niets, dat nog eenigszins ook maar onrein is, door de poorte van het nieuwe Jeruzalem kan ingaan.

Hoe men het geval dus ook stellen wil, vast en onveranderlijk gaat altoos deze stellige regel der heiligmaking door, dat elk verloste, die ten hemel ingaat, alsdan heilig, *volkomen heilig gemaakt is.*

Dit gaat door bij een klein wicht, dat, wedergeboren in de wieg, uit de wieg naar het graf wordt gedragen, en bij hetwelk dus op bewuste wijze geen sprake van oefening in heiligmaking zijn kon.

Dit gaat door van elk bekeerde, wien plotseling na zijn bekeering een ongeval overkomt, dat hij sterft.

En dit gaat ook door van een persoon, die tot op zijn sterfbed hard tegen God bleef, maar nog in zijn jongsten snik tot bekeering komt en dus toch als een gezaligde afsterft.

Dit lijkt nu natuurlijk volkomen onmogelijk en ondenkbaar voor hen, die aan de gewone Arminiaansche voorstelling van »heiligmaking" vasthouden, en zich nog altoos inbeelden, dat de heiligmaking een resultaat en uitwerksel is van hun eigen inspanning, oefening en strijd.

Voor dezulken namelijk is de heiligmaking een soort fijn lijnwaad, waarin ze wandelen willen, *maar dat ze zelven weven moeten.*

Daar beginnen ze dan aan terstond na hun bekeering. Dan zetten ze zulk een heilig gewaad voor zich op, en beginnen er aan te weven. Met tusschenpoozen zetten ze dien geestelijken arbeid dan door. Allengs begint het stuk fijn lijnwaad onder hun hand te groeien. Er komt van lieverleê eenige vorm aan. En als zij nu maar hard doorweven en God de Heere laat hen niet te vroeg sterven, dan leven ze in de blijde verwachting van nog vóór hun dood gereed te zullen komen.

Deze voorstelling nu van de heiligmaking, die niet uit Arminius' boeken, maar uit het booze menschenhart, zich aanvankelijk in ieders bewustzijn dringt, dient door de prediking des Woords bestreden, en mag er volstrekt niet door worden aangemoedigd.

Deze leer toch is volkomen troosteloos en goddeloos bovendien.

Troosteloos.

Want gaat die leer op, dan zijn ze verloren, al onze lieve wichtjes, die uit de wieg wegsterven, zonder dat ze ook maar één steek aan dit fijne lijnwaad hunner heerlijkheid weven konden.

Troosteloos.

Want rampzalig is dan het kind van God, dat met zijn weverij ten achter raakt of zoo vroeg in het midden zijner dagen wordt weggenomen, dat zijn kleed op verre na niet af is.

En troosteloos niet minder voor hem, die op zijn sterfbed bekeerd wordt; want die bekeering helpt hem dan niets voor zijn zaligheid. Immers, voor het weven van het fijne lijnwaad der heiligmaking komt deze ongelukkige te laat.

En goddeloos bovendien.

Want op die manier is Christus geen *volkomen* Zaligmaker. Wel een Zaligmaker, die onze rechtvaardigmaking teweegbrengt, ons de poorte ontsluit en ons noodt om in te gaan; maar die het op óns laat aankomen, om het bruiloftskleed zelf te weven, zonder zweem van waarborg, dat ons de tijd hiervoor gelaten wordt.

En goddeloos niet minder, overmits dit fijne lijnwaad dan *ons* weefsel en onze heiligmaking *ons* werk wordt, en alzoo God de Heere niet langer de Fontein is, waaruit *alle* goederen onzer zaligheid gevloeid zijn.

De genade valt dan, en het eigen werk des menschen komt weer op de been.

Onnadenkende ethischen, die dit soms zoo kras prediken, mogen dan ook waarlijk wel bedenken, wat verwoesting ze met deze ziekelijke prediking in de gemeente Gods aanrichten.

Ze keeren de fundamenten der heiligheden om.

Onze vaderen hebben deze valsche leer van de heiligmaking dan ook nooit geloofd, maar steeds ten ernstigste bestreden.

Dat was, zoo riepen ze, geen Evangelie meer.

Zoo versneed men het genadeverbond, en traden Gods heiligen weer onder de bange vreeze van het verbond der werken.

Niet dankbaar genoeg kunnen we daarom Dr. Kohlbrügge zijn, dat hij deze giftige leer bij de keel gegrepen en buiten het heilige erf geworpen heeft; en kan omgekeerd niet diep genoeg het roekeloos bedrijf van velen zijner zoogenaamde volgelingen worden betreurd, die, wanende te dezen herauten van Kohlbrügges bedoelen te zijn, zich omgekeerd schuldig maken aan een wegcijferen van alle trapsgewijze heiligmaking en daardoor aan een wegredeneeren van het werk des Heiligen Geestes in den wedergeborene.

Deze broeders hebben natuurlijk dit oogmerk volstrekt niet.

Integendeel, ze wanen niets minder te doen, dan nog altoos den demon te knevelen, dien Kohlbrügge met zijn reuzenhand op den grond wierp.

Maar ze vergeten, dat Kohlbrügges strijd nooit tegen *de* heiligmaking, maar alleen tegen haar *caricatuur* ging, en merken zelven niet, hoeveel heerlijks ze in de gemeente Gods door hun eenzijdigheid verwoesten.

Kohlbrügge heeft nog bij zijn leven voorzien, hoe dit gevaar van den kant zijner jongere volgelingen dreigde.

Hij heeft er schrijver dezes herhaaldelijk over geklaagd, hoe hij dit gevaar duchtte.

En het is uit dankbare erkentenis voor wat hij van Kohlbrügge ook voor dit stuk der leere te danken heeft, dat hij zich hiermeê kwijt van den hoogernstigen plicht om zijn jongere volgelingen te waarschuwen.

VI.

CHRISTUS ONZE HEILIGMAKING.

> Christus Jezus, die ons geworden is van God. . . . . *heiligmaking.*
>
> I Cor. 1 : 30.

In den Heere Jezus Christus bezit een verloste *alles*. Immanuël is een *volkomen* Zaligmaker. Aan dezen Verlosser ontbreekt *niets*. Heb Hem, en ge zijt in volstrekten zin gered. Mis Hem, en ge derft alles.

Aan dit cardinale stuk van onze belijdenis moet nu natuurlijk ook bij de heiligmaking stipt en streng vastgehouden; en daarom kan nooit duidelijk en klaar genoeg het besliste woord van den heiligen apostel Paulus herhaald worden, dat Christus ons van God gegeven is, niet alleen tot wijsheid, en niet alleen tot rechtvaardigheid, maar ook evenzeer en wel terdege tot onze *heiligmaking*.

Het staat er zoo overduidelijk. Het apostolisch woord laat geen andere uitlegging toe.

Let wel, er staat niet, dat de Heere Christus onze rechtvaardig*heid* en heilig*heid* is; en er staat ook niet, dat de Immanuël onze rechtvaardig*making* en heilig*making* is; maar er staat zeer duidelijk en onderscheidenlijk, dat de Heere ons geworden is van God tot wijsheid, rechtvaardig*heid* en heilig*making*.

En deze vertaling is volkomen juist. Er staat metterdaad in het oorspronkelijke niet *Dikaiosis*, wat rechtvaardig*making* zou aanduiden, maar *Dikaiosyne*, iets wat allerwegen niet de daad van rechtvaardig*making*, maar zeer stellig de *gesteldheid* van rechtvaardig zijn, en dus rechtvaardig*heid* beteekent.

En evenzoo staat er niet *Hagios* of *Hagiosyne*, wat op heilig*heid* zou kunnen doelen, maar zeer bepaaldelijk *Hagiasmos*, welk woord op de daad, de werking, de actie van het heilig*maken* heenwijst.

Men verwarre in I Cor. 1 : 30 dus niet, wat de heilige apostel zoo juist onderscheiden heeft.

Paulus gelooft, en de kerk te Corinthe, waaraan hij schrijft, gelooft ook, en ze *zijn* dus in Christus gerechtvaardigd. Ze moeten niet nog pas rechtvaardig *gemaakt* worden, maar ze *zijn* dit reeds. Ze zijn in Christus gerechtig. Ze bezitten in Hem de gerechtigheid reeds. En alzoo is Hij hun van God gerechtigheid of rechtvaardigheid geworden.

Maar zoo staat het met de inklevende heiligheid nog niet. Van deze

nieuwe gehoorzaamheid is, gelijk onze Catechismus zegt, wel een *klein beginsel* in hen, zoodat de heilige lust en liefde om naar al Gods geboden te leven, hen metterdaad perst en dringt; maar het is nog slechts een werk *ten deele*.

Vergeleken bij vroeger, is er heiliger geest en liefde in hen ontwaakt; maar toch zijn ze daarom nog op verre na niet heilig gemaakt.

Ze zijn bij Hem, die *bezig is* hen heilig te maken, in bewerking. Ze worden, gelijk de Catechismus het in vr. 115 zoo juist uitdrukt, »zoo langs zoo meer naar het evenbeeld Gods vernieuwd"; en zoo zijn er onder hen ook graden van heiliger zin.

Er zijn er, die pas zich op den weg bevinden, en bij wie het werk der heiligmaking nog slechts weinig vorderde; maar ook anderen, bij wie dit heilig werk reeds heerlijk voortschreed; zoodat er heilige, heiliger personen, en ook *allerheiligsten*, gelijk de Catechismus in vraag 114 zegt, in de kerke Gods zijn.

En zie, overmits nu de *rechtvaardig*making van den goddelooze *opeens* geheel voleind en afgeloopen is, maar de *heilig*making van den wedergeborene daarentegen slechts *trapsgewijs* en langzaam voortschrijdt, deswege staat er nu in I Cor. 1 : 30 zoo volkomen juist en naar recht, dat de Heere Christus voor Paulus en zijn medebekeerden niet meer rechtvaardig*making*, maar reeds rechtvaardig*heid* was; maar dat omgekeerd dezelfde Heiland en Zaligmaker hun nog geen heilig*heid* was geworden, maar pas heilig*making*.

Wie dit eens goed gevat heeft, zal zich nooit meer op dit punt vergissen.

Iets waar met nadruk op dient gewezen, omdat in de 18de vraag van onzen Catechismus de zaak metterdaad anders staat: namelijk »rechtvaardig*makinge* en heiligmakinge". Dit stond er oorspronkelijk niet. Ursinus en Olevianus schreven: »onze volkomene verlossing en gerechtigheid", en citeerden dus I Cor. 1: 30 volstrekt niet. Maar later trachtte men er I Cor. 1 : 30 in te brengen, en citeerde toen uit Utenhoves vertaling fout.

Uit deze fout van den Catechismus is deze verkeerde manier van zich uit te drukken nu ook in veler geheugen ingeslopen. En als men thans vraagt wat in I Cor. 1 : 30 staat, zeggen velen u deze plaats op, niet uit I Cor. 1 : 30 zelf, maar uit het antwoord van den Catechismus, zóó zelfs, dat ze voor het apostolisch woord: die ons »geworden" is, in de plaats stellen: die ons »geschonken" is, gelijk in den Catechismus dan ook staat. 1)

1) Tot kort vóór de Synode van Dordt is de oude lezing ten onzent bijgehouden.

Had de apostel in I Cor. 1 : 30 in het afgetrokkene willen opsommen, wat een verloren zondaar in zijn Heiland bezit, dan natuurlijk zou hij gezegd hebben: Wijs*making*, rechtvaardig*making* en heilig*making;* want een verloren zondaar wandelt nog in zijn dwaasheid, is nog niet gerechtvaardigd, enz.

Maar dit doet Paulus *niet*. Hij spreekt van zichzelven en van de kerke Gods, aan welke hij schrijft. En nu betuigende, wat de ervaring zijner ziel is geweest, spreekt hij uit: 1°. dat de wijsheid Gods hem als een morgenster in de donkerheid zijner ziele is opgegaan; 2°. dat hij door het plaatsbekleedend lijden en sterven Christi volkomen pardon en voldoening ontving, en alzoo nu ganschelijk gerechtvaardigd voor God staat; en ten 3°. dat hij tevens ervoer en ervaart, hoe hij sinds zijn toebrenging is op weg om heilig gemaakt te worden. En terwijl hij nu deze drie heerlijke genadegaven indenkt en dankzeggend verheerlijkt, roemt en jubelt hij, dat hij deze drie heerlijke dingen eeniglijk en alleen in, uit en door den Christus heeft, zoodat metterdaad die Christus hem *geworden* is én wijsheid van God én rechtvaardigheid én heiligmaking én verlossing. Ook dat laatste niet in dien zin, alsof hij reeds geheel verlost ware. Volstrekt niet. Ook hier staat in het Grieksch een woord *Apolutrosis*, dat een voortgaande actie, een voortdurende werking beteekent, en wat men dus vertalen kan door vrij*making*. Vrijmaking van de ellende en mitsdien des inwendigen en uitwendigen levens.

Toch dient hiervan nog meer gezegd, om aan alle verwarring en Schriftverdraaiing, die op dit punt zoo schriklijk insloop, een einde te maken.

Slaat men namelijk vraag 60 van onzen Catechismus op, dan vindt men daar zoo schoon als zuiver déze prachtige, troostvolle en roerende omschrijving van den rechtvaardigen stand eener ziele voor God.

Er wordt gevraagd: »*Hoe zijt gij rechtvaardig voor God?*" En hierop nu antwoordt de Heidelberger:

›Alleen door een oprecht geloof in Jezus Christus; alzoo dat, al is het, dat mij mijn conscientie aanklaagt, dat ik tegen al de geboden Gods zwaar gezondigd en van dezelve geen gehouden heb, en nog steeds tot alle boosheid geneigd ben, nochtans God, zonder eenige mijner verdienste, uit loutere genade, mij de volkomen genoegdoening, gerechtigheid *en heiligheid* van Christus schenkt en toerekent, evenals had ik nooit zonde gehad noch gedaan, ja als had ik zelf al de gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft, zoover ik zulke weldaad met een geloovig hart aanneem."

Let er nu op, dat hier, wat ge niet vermoeden zoudt, opeens de *heiligheid* in de rechtvaardigheid besloten wordt; en vind het niet vreemd meer, dat minder nadenkende geesten hieruit de valsche slotsom trokken, dat dus heiligmaking en rechtvaardigmaking eigenlijk één zijn.

Toch is niets minder waar.

Het geldt hier dezelfde quaestie, die reeds op de Synode van Dordrecht aanleiding tot dispuut gaf, en tot beslissing werd gebracht door in Art. 22 van onze belijdenis te schrijven: »Jezus Christus, ons toerekenende alle zijne verdienste en zoovele heilige werken, die Hij voor ons en in onze plaats gedaan heeft, is onze rechtvaardigheid."

Wat sluit de rechtvaardigheid dus in? De heiligmaking van onzen persoon? In het allerminste niet. Neen, maar wel en ten volle de somma van onze heilige, aan God naar de wet verschuldigde werken. En dat nu heet in vraag 60 onze »heiligheid".

Het verschil tusschen deze beide is zeer licht te vatten, indien men maar aan Adam en Eva in het paradijs denkt.

Waren dezen, toen God ze schiep, in hun *persoon* heilig? Antwoord: *Ja, volkomen*, want niets onheiligs was aan hen. Maar hadden ze daarom de wet reeds volbracht? Hadden ze reeds heilige *werken?* Bezaten ze reeds een schat van verworven en betoonde heilig*heid?* Antwoord: *Neen, in geen enkel opzicht.*

Zoo ziet men dus, dat men volkomen heilig in zijn persoon kan zijn, zonder nog één enkel korrelke volbrachte of verworven heiligheid te bezitten; en omgekeerd, dat men een volkomen volbrachte wet kan bezitten, zonder nog een enkele zalving der heiligheid in zijn persoon te hebben ontvangen.

Christus de Heere was in zijn persoon, toen Hij in de kribbe lag, volkomen heilig, maar op dat oogenblik had Hij nog *geen* wet volbracht, nog *geen* heilig werk verricht en dus nog *geen* verworven heiligheid, om ons in onze plaats aan te bieden.

Een kind van God daarentegen verkeert in de ure zijner rechtvaardigmaking in dezen toestand, dat hij van zijn God ontving: 1°. het volledig pardon zijner straf om de *verzoeninge* Christi; en 2°. het volledig kwijtschelden van zijn schuld aan de wet, om de *voldoeninge* Christi.

En deze voldoening nu is niets anders dan een volkomene vervulling van de wet; een volledige praestatie van alle heilige werken; en alzoo een volledige, geheel complete betooning en openbaring van *heiligheid.*

En is hiermeê deze zaak nu volledig toegelicht, dan blijkt metterdaad, dat er tusschen vraag 60 en vraag 114 en 115 geen zweem van strijd bestaat.

Heilig*making* toch en heilig*heid* zijn twee.

Heiligheid in de 60ste vraag ziet niet op den heiligen zin en lust, die in den persoon kleeft, maar beduidt *de volle som van alle heilige werken, die de wet eischt.*

Heiligmaking daarentegen ziet op geen enkel verdienend wetswerk, maar doelt uitsluitend op het inbrengen in uw persoon van *heilige gezindheid.*

Vraagt dus iemand u: »Is Christus uw heiligheid evengoed en in gelijken zin als Hij uw rechtvaardigheid bij God is?" antwoord dan toch zonder zweem van aarzeling, terstond en uit warme overtuiging: »Ja, waarlijk, God zij lof, evenzeer en even beslist mijn volkomene heiligheid bij God als Hij bij God mijne volkomene rechtvaardigheid is. Het een even volstrekt en ten volle zeker als het andere!"

In het opleveren, als we zoo zeggen mogen, van de som der heilige werken, die de wet Gods naar luid het werkverbond van elken mensch eischt, is de Christus in vollen zin *plaatsbekleedend.*

En zonder er iets op af te dingen, moet erkend en beleden, dat de heiligheid, d. i. de som der heilige werken, die Christus, gelijk de Confessie zegt, »voor ons volbracht heeft", even stellig een *toegerekende* heiligheid is, als we recht voor God staan door een *toegerekende* »rechtvaardigheid".

Aan deze heiligheid kan dan ook niets meer toegevoegd worden. Ze is volkomen volmaakt, compleet en in alle opzichten volledig.

Al dat heilige, hetwelk de wet Gods in het werkverbond eischt, omdat de volbrenging van die wet door God naar stipt recht van elk menschelijk creatuur gevergd wordt, — is door den Heere Jezus Christus voor ons en in onze plaats volbracht.

Wat nu voor ons en in onze plaats volbracht is, hebben wij niet nog eens te doen.

Dit ware een zedelijke ongerijmdheid.

Naar het werkverbond heeft dus noch de wet, noch Hij, die deze wet gaf, ook maar iets meer van ons te eischen.

Dat is alles volbracht, dat is alles afgedaan.

De straf is geleden, en de heiligheid, die de wet eischt, gepraesteerd.

Zoo zijn we dan volkomen rechtvaardig.

Volkomen rechtvaardig voor God, en gerechtvaardigd ook voor ons eigen bewustzijn, voorzoover we zulk een onmetelijke weldaad met een geloovig hart aannemen.

Maar bijaldien ge dit nu nauwkeurig en volkomen en zonder eenig beding alzoo belijdt, weet dan wel, dat er in dit alles dan nog met geen woord verhandeld is van uw *heiligmaking*. Dat dit alles nog niets met uw *heiligmaking* uitstaande heeft. En dat er nu, geheel afgescheiden van deze toegerekende gerechtigheid en heilige werken, nog een geheel andere zaak aan de orde komt, als er nu dan ten leste gevraagd wordt ook naar uwe *heiligmaking*.

Er komt uit de zonde schuld, straf en smet.

Van drie dingen moet ge dus af. Van uw schuld en uw straf, maar ook van die smet.

Nu gaat de »straf" van u af in de *verzoening,* uw »schuld" in de *voldoening;* maar uw »smet" wijkt eerst voor de heiligmaking.

Nadien namelijk de Heere uw God, u, armen, verloren zondaar, uit den doem, waaronder gij eeuwiglijk zoudt bezweken zijn, door de verzoening en voldoening Christi volkomen gered heeft, blijft gij daar nog *on*heilig liggen. Nog altoos gewenteld in het *on*reine bloed.

En nu is er pardon! Het oordeel des doods is van u af! Van het werkverbond zijt ge vrij geworden. De wet Gods *eischt* niet meer.

Maar met dat al zijt *gij* nog de *on*heilige.

Innerlijk hebt gij de heilige gezindheid, den inklevenden heiligen lust, die een Adam bezat, nog niet terug.

Integendeel, de smet zit er nog. Ge vindt in u een vermaak in de wet Gods naar den inwendigen mensch, maar tevens, dat de zonde u allerwegen nog in de zondesmet van uw ziel en lichaam bijligt.

En dat nu laat de Heere uw God zoo niet zitten.

Voor die smet wil Hij den glans van heiligen zin weer insteê brengen.

Hij besluit u te vervormen en ook inwendig te vernieuwen naar het evenbeeld zijns lieven Zoons.

En nú pas, nú komt het aan de »heiligmaking" toe.

Nu maakt de Heere zich op, om u heilig, ook *persoonlijk* heilig te maken. En dat doet Hij, o neen, in het allerminste niet, opdat gij dan weer heilige werken zoudt voortbrengen, en voorts deze heilige werken zouden meerekenen bij de afrekening over uw doem of uw zaligheid. Neen, maar uitsluitend om u heilig te hebben.

Omdat ge zijn kind zijt, omdat Hij u liefheeft als het zwart zijns oogs, omdat gij in zijn handpalmen gegraveerd ligt.

Iets wat u niet schelen kan, dat laat ge vuil liggen, maar een keurig sieraad, dat uw liefde heeft, dat poetst ge zorgvuldig op. Een ruwen overjas werpt ge zoo maar neer; maar een fijn zijden gewaad kunt ge niet met de spetten zoo vuil laten liggen; dat reinigt en dat zuivert ge.

Wat ons onverschillig is, dat laten we aan zijn lot over, maar wat ons hart boeit en onze liefde kreeg, dat reinigen we zorgvuldiglijk. Zie maar, hoe een goede huisvrouw haar huis met bezemen keert, en een goed warmoezenier zijn broeibedden uitwiedt.

En zoo nu is het ook bij den Heere onzen God.

Zijn kind is Hem volstrekt niet onverschillig. Zijn kind op aarde heeft de liefde van zijn hart.

En daarom is de Heere onze God er maar niet meê tevreden, dat nu in Christus de *schuldzaak* vereffend is, en *schuldsom* en boeten zijn afgedaan, en wij dus gerechtvaardigd voor zijn oog staan; maar Hij wil ook bovendien, dat onze ziele en ons lichaam zoolang zullen gepolijst worden, tot eindelijk de oude smet eruit ga.

En dit groote goddelijke werk nu, dit wegnemen van de zondesmet uit ziel en lichaam, dat is de *heiligmaking*.

Met wetsvolbrenging heeft de heiligmaking dus niets gemeen. Ze bestaat volstrekt niet uit eenige goede werken, die wij doen, of lieve betuigingen, die we afleggen, en veel minder nog uit eenige overtollige werken, die we boven de wet doen; want boven de wet kan niemand gaan.

Neen, alle voorstelling, die met deze groote fout saamhangt, moet er vooreer met tak en wortel bij ons uit.

De heiligmaking ziet niet op ons werk en vooral niet op eenig werk krachtens het werkverbond, maar doelt eeniglijk en uitsluitend op het heiligmaken van onzen persoon, teneinde ons weer feitelijk in te brengen in dienzelfden toestand van heilig zijn, waarin Adam en Eva stonden, eer ze nog een eenig heilig werk hadden gedaan.

Ging nu bij Adam het heilig zijn van zijn persoon voorop, en had eerst daarna de heiligheid, in zijn wetswerk bestaande, moeten *volgen*, — bij het kind van God is dit juist omgekeerd het geval. Bij een kind van God gaat de heiligheid, in zijn wetswerk bestaande, voorop, want dat praesteert de Christus voor hem en dat wordt hem op eenmaal geschonken en toegerekend; maar het heilig *zijn* van den persoon komt eerst later.

Waar nu Adam heilig *geschapen* was, daar moet de wedergeborene heilig *gemaakt* worden.

En *deze* arbeid, *dit* heerlijke werk, om den zondaar, die bekeerd wierd, en dus gerechtvaardigd is, nu ook zelf heilig te *maken*, begint na de geloofsverwekking; gaat met zekere kortere of langere tusschenpoozen door, al de dagen des levens; maar wordt eerst voleind, wat aangaat de ziele in het sterven, en wat aangaat het lichaam in 's Heeren wederkomst.

En overmits nu dit werk, deze goddelijke bezigheid, om den verloste nu ook heilig te maken, een werk is, hetwelk de Christus door den Heiligen Geest werkt en werkende is, daarom nu belijdt de Heilige Schrift, dat de Christus niet alleen onze rechtvaardigheid is, maar ook onze heiligmaking.

Toch ook nog in dieper zin.

Doch daarover in een volgend artikel.

VII.

TOEPASSING DER HEILIGMAKING.

> Die Hij tevoren gekend heeft, dezen heeft Hij ook tevoren verordineerd, den beelde zijns Zoons gelijkvormig te zijn, opdat Hij de eerstgeborene zij onder vele broederen. Rom. 8 : 29.

Met onwederstandelijke genade zet God de Heere te zijner tijd elkeen van zijn uitverkorenen uit den dood in het leven over; begaaft ze met het geloof; schenkt hun bewustzijn van hun rechtvaardiging in Christus; en stelt ze alzoo door bekeering in den weg des nieuwen levens.

Reeds zonder meer zijn zulke door God bewrochte personen dan af van alle schuld, want daarvoor heeft Christus in hun plaats geleden; en af van alle eischen der wet, want daaraan heeft Christus voor hen voldaan.

Ze zijn daarom niet meer te verdoemen.

Niet om het *verleden*, want dat is verzoend. Noch om de schuld van de *toekomst*, want die is afgedaan.

Noch hel noch Satan kan ooit meer iets tegen hen vermogen.

Vandaar de triumfeerende jubelkreet van den heiligen apostel: »Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods? God is het, die rechtvaardig maakt! Wie is het, die verdoemt? Christus is het, die gestorven is, ja, wat meer is, die ook opgewekt is, die ook ter rechterhand Gods zit, die ook voor ons bidt!"

Een bekeerd kind van God heeft dus niet alleen een formeel bewijs in het Woord, dat hij in Christus gerechtvaardigd is, maar hij heeft ook den Christus zelven in den hemel, die van oogenblik tot oogenblik zijn offerande voor den troon draagt, en voor zijn verlosten bidt.

Wat zulk een kind van God hiervan geniet of niet geniet, doet er voor de zaak als zaak niets toe. Als iemand slaapt, weet hij er niets van, en toch gaat ook in den slaap zijn kindschap door. Als hem een typhusziekte overvalt, die dagenlang zijn bewustzijn opheft, houdt hij daarom toch niet op een kind van God te zijn. Ja zelfs, als hem het vreeselijke overkomt, dat door lichamelijke oorzaken zijn verstand weggaat en hij verbijsterd wordt, is en blijft het toch altoos het kind van God, dat in dien krankzinnige schuilt.

Geheel afgescheiden van zijn eigen gewaarwordingen, ervaringen en

gemoedsbevindingen, ja, al ware er nooit één enkele traan geweest, dien hij voor God had geschreid, zijn schat is en blijft zijn schat, wat er ook gebeure.

Iets wat zelfs zóóver gaat, dat er geen enkele reden is, waarom men niet de mogelijkheid zou toelaten, dat er ook onder de idioten, die opwassen, leven en sterven, zonder ooit iets van het heil des Heeren gevat te hebben, niet ook kinderen van God zouden zijn, die gansch den genadeschat als het hun toekomend erfdeel in eigendom ontvingen.

Wel is het regel, en komt het er onder normale omstandigheden dan ook toe, dat God zijn kind met bewust geloof begaaft en drenkt met de wateren des heils, — maar aan die ervaring der ziele hangt het niet.

Als de zon schijnt, kunt ge niet op den weg loopen, of uw schaduw is waarneembaar, maar daarom hangt het bestaan van uw persoon toch niet aan uw schaduw.

Wat er ook in of om ons zij, een kind van God is dus geborgen en heeft alles, voor tijd en eeuwigheid. Er kan niets af en er komt niets bij. Het ligt onschendbaar en onaantastbaar geborgen en veilig in de hand van den Middelaar.

En in dezen rijken genadeschat is nu, gelijk we zagen, volstrekt niet alleen schulddelging door *ondergaan* plaatsbekleedend lijden, maar evenzoo een volbrachte wet, door het *doen* van plaatsbekleedende heilige werken.

Niet enkel »gerechtigheid", maar ook voltooide, volkomene en volledige »heiligheid" heeft de Middelaar voor ons verworven. Strafschuld en wetschuld zijn beide voor eeuwig voldaan.

Dit sta dus wel en duidelijk op den voorgrond, opdat men toch nooit bij de »heiligmaking" in het valsche begrip vervalle, als ware de heiligmaking een soort werk of inspanning van onze zij, waardoor wij het werk van Jezus moesten aanvullen.

Zulk ongerijmd denkbeeld mag geen oogenblik toegelaten. Dat is dwaasheid. Wie zoo iets zegt, oordeelt, dat Jezus geen *volkomen* Zaligmaker is, en wordt dus in zijn hart weer Roomsch.

Neen, de zaligheid, die Christus door zijn plaatsbekleedende verzoening en voldoening, d. i. zoo door zijn lijdende als daadwerkelijke gehoorzaamheid, heeft aangebracht, is gaaf en afgewerkt.

Ze is een nooit eindende volmaaktheid.

Maar als dan nu een kind van God er zoo aan toe is, en hij staat in

dit geloof, en heel de ongerechtigheid is weggenomen, en de wet is tot zwijgen gebracht, dan schenkt God de Heere aan zulk een toch nog een meerdere genade, door hem nu ook op bovennatuurlijke wijze in te storten een *heilige hebbelijkheid*.

De zonde gaf smet af. Wat zeggen wil, dat er nooit ergens zonde zijn kan, of ze teelt zonde. Zonde baart zonde. Zonde geeft zonde af. Zonde is altoos de moeder van zonde.

Wierd dit inklevend telingsproces van de zonde nu niet gestuit, dan zou dus ook in het kind van God de zondeketen ongebroken blijven doorgaan, van schalm op schalm, en niets dan zonde zou eruit kunnen komen.

Dit nu is echter het bedoelen des Heeren niet.

Wel sterft een Christenmensch zijn zonde pas volkomenlijk in den dood af, maar desniettemin is het de wil des Heeren, dat de menschen zijn goede werken hier, bij zijn leven zien zullen, en dies den Vader, die in de hemelen is, zullen verheerlijken.

Er zijn goede werken, die God de Heere bereid heeft, opdat wij daarin wandelen zouden.

Hiertoe echter zou het nu nooit kunnen komen, bijaldien de smet der zonde rusteloos en ongebroken bleef doorwerken. Dan toch zou zonde in hem altoos zonde telen, en niet één eenig kind van God zou ooit één eenig goed werk doen. Er zou nooit licht uit de kinderen des lichts uitstralen, en nooit zou er oorzaak zijn om den Vader, die in de hemelen is, te verheerlijken.

Want of nu al de Heilige Geest in iemand indaalde, en buiten hem om eenige heilige dingen zien liet en wrocht, dit zou nog volstrekt niets zijn, waarom men den Vader verheerlijken zou.

Dat die Heilige Geest nooit anders dan *heilige* werken doet, spreekt toch wel vanzelf. Daar ligt niets wonders in. Dat baart geen opzien.

Voor prijs en lof in den door Jezus (zie Matth. 5 : 16) bedoelden zin ontstaat dus dán eerst oorzaak, als de Heilige Geest dit heilige aldus verkt in het kind van God, *dat het een goed werk van dit kind zij*.

Dan eerst ontstaat er reden voor verbazing. Als een *zondaar* zulk een *heilig* werk uitgeeft, dan gaat men vragen : »Wie wrocht dit in hem ?" en zoo wordt men hooger opgeleid en komt men er toe, om den Vader te verheerlijken.

De schrikkelijke, ontzettende continuïteit, die smet heet, omdat zonde altoos zonde afgeeft en altoos in zonde aanstekelijk is, wordt dan gebroken ; en voor de bange zondewet van de smet, dat zonde altoos zonde teelt, d. w. z. zondige *hebbelijkheid* kweekt, moet dan in de plaats komen

een andere wet, die hiertegen ingaat, en van lieverleê voor de zondige een heilige *hebbelijkheid* insteê brengt.

Dit nu kan nooit uit den mensch komen; ook niet al is hij kind van God en dus wedergeboren en zelfs bekeerd.

Uit de wedergeboorte komt op zichzelf die heilige hebbelijkheid niet.

Deed God dus niets meer en niets anders dan zulk een persoon weder te baren, en liet de Heere het hierbij, zoo zou het met zulk een nooit tot *heiligmaking* komen.

Evenals een kind, dat geboren is en leeft, toch, wierd het aan zichzelf overgelaten en niet gevoed, nooit tot wasdom zou komen, zoo ook zou een kind van God, dat wedergeboren is, toch, wierd het aan zichzelf overgelaten, nooit tot den wasdom der heiligmaking gedijen.

Wel hangt die wasdom met de kiem van het ingeplante leven saam; organisch saam zelfs. Maar toch, het is geen leven, dat bestemd is, om spontaan (d. i. eigener beweging), om uit zichzelf te kiemen.

Integendeel, de aard van dit leven is, dat het alles kiemt door gestadige nederdruppeling van den malschen regen van genade.

En onder die genadegaven nu, die daartoe van den Vader der lichten afdalen, daaronder hoort nu ook de genadegave der *heiligmaking*, d. w. z. die ontfermende daad, waardoor God de Heere uit den hemel ons allengs heilig maakt, ons heiligen zin inplant, en een heilige hebbelijkheid, die de gevolgen van de smet stuit, in ons kleven doet.

Dit kostelijke werk nu doet de *Heilige Geest*. Het is zijn *bijzonder* werk zelfs. En het is dit groote werk, hetwelk Hij, inwonend in zijn tempel, volbrengt.

God de Heere volbrengt dit kostelijke werk der heiligmaking in *al* zijn kinderen, niet ten deele, maar geheel.

In het nieuw Jeruzalem zijn ze allen heilig van zin. Daarboven is bij allen het werk der heiligmaking afgeloopen.

En dit gaat zóó toe, dat God de Heere dit werk óf deels in het *leven*, deels in het *sterven* werkt, óf ook wel in het sterven *alleen*.

In het sterven alleen werkt de Heere deze heiligmaking: 1°. bij jong stervende kinderkens, die uitverkoren zijn; 2°. bij personen, die pas op hun sterfbed bekeerd werden; en 3°. bij idioten of krankzin-

nigen, bij wie gedurende hun leven nooit van zoo iets sprake kon zijn.

Bij de overige personen daarentegen volvoert de Heere onze God dit wondere werk in *twee* deelen, waarvan het eene gedurende het *leven*, het andere pas in het *sterven* gewrocht wordt; en wel zóó, dat in het sterven altoos pas de voleinding en voltooiing komt.

Dit nu gaat bij de onderscheidene personen onderscheidenlijk toe.

Er zijn er, bij wie de Heere dit heerlijk werk reeds aanvangt op een leeftijd van acht à negen jaren; en er zijn er anderen, bij wie Hij dit uitstelt, tot ze mannen en vrouwen zijn geworden.

En ook dan, als de Heere deze genadegave in begint te planten, is er nog altoos een machtig onderscheid in de mate van voortgang bij den een of bij den ander.

Er zijn er, bij wie dit werk schier onafgebroken voortgaat; en er zijn er, bij wie het soms jarenlang door aanvechting of afval gestoord wordt.

Een vrijmachtig werk is het.

De Heere doet het naar zijn welbehagen.

Het is een kunstig borduurwerk, dat Hij in uw ziele borduurt; en Hij zorgt ervoor, dat het op het vereischte oogenblik van uw ingang in het nieuw Jeruzalem af is; maar voor de wijze en den gang van het werk moet gij Hem geen perk noch wet willen stellen. Daarin blijft Hij vrij.

Nu gaat echter ook dit werk van de heiligmaking volstrekt niet *buiten den Christus* om, maar is zelfs in zoo volstrekten zin aan den Christus gebonden, dat de heiligmaking wel terdege tot de borggenade behoort, die ons in het borgschap van den Middelaar gewierd.

Zelfs is de heiligmaking niet iets wat slechts als een *werk* van den Christus moet beschouwd worden, maar het is een genade van het borgschap des Middelaars, die in *den persoon* van den Middelaar zelven kleeft, en zoozeer met zijn persoon vereenzelvigd is, dat de apostel juicht: »Die ons wijsheid van God, gerechtigheid, *en heiligmaking* geworden is."

Dit nu hangt aan de *unio mystica*, d. w. z. aan die gansch geheimzinnige, geheel ondoorgrondelijke gemeenschap, waarin een kind van God met zijn Immanuël bestaat.

Eéne plante met Hem. Hij in ons en wij in Hem. Hij de Wijnstok en wij de ranken. Niet meer ik leef, maar Christus leeft in mij. Hij het hoofd en wij de leden. Of wat anderen vorm van uitdrukking gij uit de Heilige Schriftuur nemen wilt! Het is al aanduiding van dat

ééne wondere onbegrijpelijke mysterie, dat een kind van God één leven met zijn Middelaar leeft.

Gelijk een kind in den moederschoot, zou men zeggen kunnen, ademt door moeders adem en moeder ademt in het kind, en één hartebloed beider leven draagt, zoo ook is het hier; mits men maar wel versta, dat dit voorbeeld de zaak volstrekt niet uitput, maar hoogstens eenigermate toelicht.

Een kind van God kan als kind van God dus nooit anders gevonden worden dan *in Christus Jezus.*

Maar helaas, en hieruit ontstaat nu de moeielijkheid, voor zijn bewustzijn staat hij lang niet altoos op dat zalige standpunt.

Voor zijn bewustzijn is hij vaak verre van zijn Jezus af, en door dit bewustzijn kan hij ook in zijn levens*uiting* zoover van den Middelaar afdolen, dat er geen band meer voor hem bestaat.

Dan bestaat die band nog wel innerlijk en in het verborgen, want Jezus laat nooit los; maar hij weet er dan niet meer van, en doet er dan ook niet meer naar.

Nu, in zulk een toestand neemt hij niets meê dan zijn zondige natuur, en laat al zijn genadeschat bij Jezus.

Vandaar dat ons Avondmaalsformulier zoo schoon betuigt, dat we »buiten Christus nog midden in den dood liggen."

En die regel moet dan ook streng en onverbiddelijk worden vastgehouden. Gaat ge met Dina uit de patriarchale tente naar Sichem op weg, dan doolt ge voor eigen rekening en op eigen risico en bezit ge niets dan wat ge van Adam ontvingt, d. w. z. een doode ziel en een natuur, die bedorven is. Ge zijt dan *midden* in den dood. En u in te beelden, dat ge ook op die doolreizen en omdwalingen, verre van Christus af zijnde, ook nog maar iets in u zoudt hebben, dat voor God kan bestaan, is verloochening van Immanuël.

Buiten den Middelaar gerekend, ja, dán is het krasse woord van Kohlbrügge niets dan de uitdrukking der zuivere waarheid, dat een bekeerde of onbekeerde dan precies eender is.

Mits, en dit versta men nu wel, mits maar goed worde ingezien en begrepen, dat al laten *wij* Immanuël los, toch *Immanuël* óns nooit loslaat, en er dus altoos, ook bij den diepsten val, tusschen den bekeerde en den onbekeerde dit oneindige en onmetelijke verschil bestaat, dat de ziel van den bekeerde met een onverbrekelijken band feitelijk aan Jezus vast ligt en door Jezus gehouden wordt, en de onbekeerde *niet.*

Ook de heiligmaking is dus nooit één enkel oogenblik buiten den Heere Jezus Christus in één eenig kind van God denkbaar.

Immers als de heilige hebbelijkheid in ons door den Heiligen Geest wordt ingewrocht, heeft er niets anders plaats, dan dat we, gelijk de Catechismus zoo heerlijk zegt in vraag 115: »Zoo langs zoo meer naar het evenbeeld Gods vernieuwd worden, totdat wij tot deze voorgestelde volkomenheid na dit leven geraken." En dit »evenbeeld Gods" nu, is het niet de Christus?

Heilig gemaakt te worden is dus, dat de Christus *een gestalte* in ons verkrijge.

Het is een geheele *gestalte*, die daarmeê in ons komt. Niet eenige vervaarde teekenen van heiligheid zijn het, maar het is een *organisch geheel* van heiligen zin en heilige hebbelijkheid, dat in onze ziel wordt ingedrukt; en wel zulk een volkomene, heilige gestalte, dat elk der vermogens van onzen geest en geheel onze menschelijke aanleg er in is opgenomen.

Het gaat dus niet bij manier van tal of maat, zoodat men het becijferen kan. Het is niet heden tien graden heiligmaking en een jaar later vijftien graden heiligmaking.

Die in zulke gedachten leeft, doorgrondt de zaak niet.

Neen, het is *de gestalte Christi*, die zich afschaduwt op het spiegelvlak onzer ziele. Een gestalte, die er eerst slechts zeer flauwelijk in enkele trekken op te bespeuren is; daarna eenigszins duidelijker zich begint te teekenen, zoodat de kenner het er reeds in ziet, dat het Jezus is; maar een gestalte, die toch zelfs bij den allerheiligste nog nooit verder komt dan tot een *daguerreotype*, en eerst in en door het sterven tot een *vol beeld* van den Immanuël in ons worden kan.

De heilige hebbelijkheid, die in ons door den Heiligen Geest gewrocht wordt, is »een volkomen man", d. w. z. een gestalte, die de *geheele persoonlijkheid* omvat; uitdrukking van *heel* het beeld Christi is en die daarom dus *heel* ons menschelijk wezen dekt.

Zoo ziet men derhalve, hoe ongerijmd het is, om van eenige heiligmaking te spreken, die *wij* kweeken zouden, of waarmeê *wij* tot God zouden gaan.

Gaat dan, als de persoon weggaat, ook zijn schaduw niet weg? En hoe zoudt gij dan, als de Christus van uw ziele was afgescheiden, de gestalte, of het beeld, of de schaduw van den Christus in u behouden kunnen?

Als het licht weggaat, gaat vanzelf ook zijn glans weg.

Een schaduw kunt gij niet vasthouden.

En daarom nu juist *is* de Immanuël zoo in vollen zin ook onze heiligmaking, omdat het inschijnen van zijn gestalte en het kleven van dat inschijnsel in onze ziel heel het werk der heiligmaking is.

En vraagt men nu ten slotte, hoe de heiligmaking dan een heilige hebbelijkheid kan inplanten, als ze steeds aan het inschijnen van Jezus in onze ziel hangt, overmits toch immers verloochening en afval tijdelijk ons van den Immanuël verbannen kunnen, — dan ligt het antwoord niet verre.

Immers een inklevende hebbelijkheid kan zeer goed bestaan en voortduren zonder te werken.

Men kan zich de hebbelijkheid hebben aangewend om vlot Engelsch te spreken, dat men toch een jaar lang *het niet doet.*

En zoo dus kan ook de hebbelijkheid van heiligen zin zeer wel in onze ziel blijven kleven, ook al werkt de stroom van onheiligheid er weer *tijdelijk* overheen.

Dat voelt een ziel dan aan de innerlijke worsteling der conscientie wel.

Kon Jezus ons ooit loslaten, dan ja, kon ook die hebbelijkheid niet ongemerkt voortduren.

Maar nu het vaststaat, dat onze ziel, ook te midden van de diepste inzinking ongemerkt toch in Jezus' hand blijft, nu vervalt dit bezwaar geheel.

VIII.

HEILIGMAKING IN GEMEENSCHAP MET IMMANUEL.

> Maar nu hebt gij uw vrucht tot heiligmaking, en het einde het eeuwige leven.
> Rom. 6 : 22.

Er is nog een derde reden, waarom de Middelaar zelf in zijn eigen persoon onze heiligmaking is. Te weten, Hij verwierf ze voor ons, uit Hem vloeit ze ons toe en door Hem is ze ons gewaarborgd.

Drijf eerst maar goed en terdege het valsche denkbeeld uit, alsof de heiligmaking een borduursel van uw eigen hand ware, en sta maar vast in de heldere, klare belijdenis, dat ook de heiligmaking een *genadegave* is, en ook dit derde stuk zal u toespreken.

Is de heiligmaking een gift, een gave, een geschenk, een gunstbetoon, een toebedeeling van genade aan u, dan ontstaat de vraag: Om wat reden wordt u die gunst betoond? Is dat als loon voor den arbeid uwer ziel? Is dat als vrucht op uw gebed? Is dat ter aanmoediging voor uw verder pad? Is het, omdat ge zoo lief zijt, zoo vroom, zoo godvruchtig? Kortom, is het om eenige oorzaak, welke dan ook, die *in u* zou liggen? En het antwoord luidt natuurlijk: *Neen.*

En toch, een beweegreden moet er zijn. Immers, op zichzelf is het tegenstrijdig, dat God de Heere het fijn en duurzaam goed van zijn heiligmaking geven gaat aan personen, die met bei de handen tegen al het heilige ingaan, of althans het fijne verglaas er met hun ruwe vingers doen afspringen.

Wat bewoog dus den Heere onzen God om met die gunste over u te komen en u die kostelijke genade der heiligmaking in de ziel en in het lichaam in te brengen?

Zijn ondoorgrondelijk welbehagen, zegt ge, en voorzeker, dat is ook de diepste grond van deze heilsbeschikking, gelijk van heel onze zaligheid. Maar dat eeuwig raadsbesluit Gods is toch geen tooverformule, waaruit door magische werking allerlei wonderbare verschijnselen voortkomen. Al wat uit dat besluit komt, heeft toch zijn gangen en wegen en toont u de onderscheidene schakels, waardoor het saâmhangt.

En zoo moet dus ook hier gevraagd: Wie verwierf u die genadegave der heiligmaking? Als gij er zelf niets aan toebracht, eer er tegen in sloegt, wie verwierf ze u dan?

En op die vraag nu, moet met stille dankverheffing der zielen geantwoord: Ook die genadegave dankt ge aan uw Verlosser. Ook de heiligmaking is een vrucht van het kruis.

Het staat niet zóó, dat de Heere de groote taak met u gedeeld heeft in dier voege, dat Hij op het kruis de gerechtigheid verwierf, en gij nu voorts in uw strijd en zelfverloochening de heiligmaking u verwerft.

Neen, er is geen verdeeling van den arbeid in gansch het werk uwer zaligheid.

Er is er hier maar één, die werkt, en al de overigen gaan in zijn ruste in. Hij heeft den wijnpersbak alleen getreden en niemand van de volken was met hem.

Beide, zoowel uw rechtvaardigheid als uw heiligmaking is dus door uw Middelaar verworven. En niets, volstrekt niets is er in deze heerlijke genadegave, of Hij, uw Heiland, heeft het in den arbeid zijner ziele als een gunste Gods voor u beschikt en besteld.

En dat wel beschikt niet als iets, dat buiten Hem omging, of ergens van buiten Hem, uit geheel andere bron aan zijn verlosten zou toevloeien; neen, maar zóó beschikt, dat Hij uw heiligmaking *in zich* draagt, en dat ze *uit Hem* u toekomt.

De Heilige Geest is de werker van de heiligmaking, natuurlijk. Maar de Heilige Geest neemt nooit iets voor Gods kinderen dan uit Jezus. »Hij zal het uit het mijne nemen." »Hij zal Mij verheerlijken."

En ook dit moet niet als een phrase opgevat, maar verstaan in zeer eigenlijken zin.

Wat een verloste hebben moet, is namelijk *menschelijke* heiligheid. Er moet een mensch heilig gemaakt, niet een engel. Een engel kan nooit heilig gemaakt. Een engel, die eens viel, verviel in datzelfde oogenblik voor altoos, en is onredbaar en voor eeuwig verloren. Bij een engel staat het dus zoo, dat hij heilig geschapen was evenals Adam; dat hij ook evenals Adam vallen kon; maar dat hij, eenmaal tot dien val gekomen, niet als Adam weer kon opstaan.

Opstanding kent de engelenwereld niet. Vandaar, dat de engelen zoo begeerig zijn om in het verlossingswerk in te zien. Want ze bedienen er wel allerlei gaven van, maar ze kennen het zelven niet. Het gaat buiten hen om.

Als Adam valt, valt heel de menschheid; maar zoo is het in de engelenwereld niet. Al valt de ééne helft van deze geestenheiren, dan kunnen de anderen toch staande blijven.

En zoo is dan de uitkomst, dat God de Heere én uit de engelenwereld én uit de menschenwereld, in weerwil van de zonde, een schare ten eeuwigen leven brengt, die niemand tellen kan, maar bij beide deze werelden bereikt de Heere dat heerlijk doel op geheel verschillende manier.

Bij de engelenwereld, doordien een deel der engelen nooit onheilig werd, maar aldoor heilig bleef. Bij de menschenwereld daarentegen, doordien allen onheilig wierden, maar Hij een deel van die onheiligen weer heilig *maakt*.

Onheilige wezens weer *heilig te maken*, is derhalve iets, dat alleen en uitsluitend bij *menschen* te pas komt. Heiligmaking is dus een in zeer bijzonderen zin *menschelijke*, d. i. voor den mensch alleen bestaande, voor den mensch alleen mogelijke, en den mensch alleen toebeschikte heiligheid.

Deze heilige zin, die door de heiligmaking wordt aangebracht, moet uit dien hoofde een door en door *menschelijken* vorm bezitten, een geheel *menschelijk* karakter dragen, en op de eigenaardigheden van een *menschelijk* hart zijn ingericht.

En in dien vereischten vorm vindt nu de Heilige Geest den heiligen zin niet in den Vader, noch ook in zichzelven, maar immers uitsluitend in den Immanuël, die als Zone Gods, maar ook Zone des *menschen*, juist in dien *menschelijken* vorm de heiligheid bezit.

Zoo is het dus de Christus, die ons deze genadegave verwierf; de Christus, uit wien de Heilige Geest ze neemt om ze ons toe te brengen; maar zoo dan ook de Heere Christus, die ze ons duurzaam borgt. En ook op dit punt dient gelet.

Zulk een duurzame waarborging toch is *niet* noodig bij de »rechtvaardigmaking", eenvoudig, omdat deze *op eenmaal* voleind is.

Maar ze is onmisbaar bij de heiligmaking, juist overmits dat heilig maken van Gods kinderen niet opeens, maar *trapsgewijs* toegaat, of, gelijk onze Catechismus zegt: »*allengs zoo meer* worden we naar zijn evenbeeld vernieuwd".

Want immers greep dit trapsgewijze, allengs zoo meer in ons inbrengen van een zin en genegenheid, die het heilige mint, plaats zonder zulk een waarborg, zoo zou de angst in onze ziele moeten slaan en alle troost der ruste ons worden ontnomen. Er zou dan geen volbracht werk, geen nederliggen in grazige weide zijn. Maar integendeel zou gestadige onzekerheid ons rusteloos folteren.

Dan toch zou men bij kleine vordering zich bekommerd moeten af-

vragen, of deze werking der heiligmaking wel doorging? Zich moeten afvragen, wat men nu aan dit kleine beginsel van heiligmaking had, als het toch misschien nooit tot een »volkomen man in Christus Jezus" kwam? Ja, zich moeten afvragen, hoe een jong kind, dat vroeg sterft, deze heilige gezindheid verwerft. Ook, hoe bij een laat bekeerde deze werking nog gereed komt. Ja zelfs, wat ons dit kleine beginsel van heilige gezindheid baat, indien dat stukske op zichzelf staat, en we de *volle* gestalte derven. Voor God kan alleen de *volkomen* heilige bestaan, en hoe besta ik dan voor den Heilige, indien ik nog slechts een klein beginsel van deze genadegave bezit?

Deze en soortgelijke bedenkingen kruipen en sluipen dan door de ziel; en zoo komt het nooit tot dat volle, klare, onverdeelde rusten van onze ziel in het volbrachte werk, en ons hart blijft ongetroost.

Dan leert men wel en men zegt het wel na, dat de Heiland staat en roept: »Komt tot Mij, gij allen, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u ruste geven!" maar proefondervindelijk blijft men in de ziel die rust derven; want nog altoos worden we door het onheilige hart gejaagd.

En of ge nu zulkeen dan al antwoordt, dat hij in Christus toch zijn volkomen gerechtigheid heeft ontvangen, en dat de Heere Jezus heel de wet voor hem volbracht heeft, dat baat hem niet en dat troost zijn ziele niet, want het: »Zijt heilig, want Ik ben heilig", blijft toornen tegen zijn onheilige ziel.

Stond er nog maar: »*Doe* heilig", hij zou het nog in zijn Jezus vinden, die volkomen voor hem *voldaan* en de wet *voldragen* heeft; maar er staat: »Wees, zijt heilig", en heilig *zijn* dat geldt mijn eigen ziel.

Ware het nog: »*Word* heilig", er zou nog hope zijn; want dan kon hij allengs en van lieverleê nader komen; maar neen, het »*wees, zijt* heilig", het »*weest* dan gijlieden volmaakt," staat er zoo onverbiddelijk en onherroepelijk, dat hij nog altoos met zijn gewonde ziel bezwijkt.

Natuurlijk niet, alsof elk geloovige last en onrust over dit punt had. Helaas, er zijn er zoovelen, die nauwlijks over deze zaak ooit nadenken. En in massa vindt ge ze zelfs, die elken kommer uit het hart bannen, zoo ge hun maar gepredikt hebt, dat er verzoening en voldoening is en dus ook de heilige werken voor hen volbracht zijn.

Min teeder en fijn van geweten, als deze massa is, legt ze zich daarbij neder, denkt niet verder, en sluimert op dit oorkussen in. Zoo wil het vleesch in den geloovige het wel.

Maar zoo zijn toch niet allen.

Er zijn er, God lof! ook nog anderen, die de zake Gods dieper indenken, de zake hunner ziel teederder en nauwer opnemen, en die, als er eenmaal geschreven staat van een *enge* poort en een *nauwen* weg, dan ook geen vrede hebben met den breeden weg en ruimen ingang, die men op die wijs aan hun zielen opent.

Voor hen staat ook dat: »*Zijt* heilig" er wel terdege; en troost noch ruste kan er voor hun conscientie komen, tenzij ze ook voor dát woord in vrede en stilheid kunnen nederknielen.

En daarom nu zeiden we, dat het niet genoeg is voor een kind van God, dat Christus zijn heiligmaking *verwierf*, en dat ze als *menschelijke* heiligheid hun door den Heiligen Geest *uit* den Christus wierd aangebracht; maar dat ze ook in den Christus hun moet *gewaarborgd* zijn. Niet slechts voor eens, maar *duurzaam* gewaarborgd! Zóó gewaarborgd, dat een geloovige elk oogenblik, dat zijn ziel voor den Heilige verschijnt, feitelijk in Christus Jezus heilig *is*.

En dit nu biedt Gods Woord hem door de zalige vertroosting, *dat Christus zelf zijn heiligmaking is.*

Evenals namelijk in Adam, toen hij viel, voor al zijn nakomelingen de schrikkelijke zekerheid lag, dat ze allen van nature geheel onrein zouden zijn, zoo ook lag in Christus, doordien Hij opstond, voor al zijn verlosten de heerlijke waarborg, dat ze allen in Hem heilig, geheel heilig zouden zijn.

Dit is het mysterie van den Wijnstok en de ranken, en van het zoo diepe zeggen des Heeren: »Gijlieden *zijt* nu rein om het woord, dat Ik tot u gesproken heb."

Ontleed en aan ons bewustzijn nadergebracht, wil dit zeggen, dat Christus 1°. ons ten borge strekt, dat de eenmaal in ons ingebrachte heilige hebbelijkheid, ook al wordt ze soms weer overvloeid, toch nooit weder uit ons weg kan gaan; 2°. ons ten borge is, dat de gestalte Christi, waarvan hier nog slechts een klein beginsel in ons doorschemert, eer we het nieuwe Jeruzalem ingaan, volkomen en zuiver in ons zal zijn uitgewerkt; en 3°. ons als borg bij den Vader voortreedt, doordien Hij reeds nu in den schat van zijn kruisverdiensten op onzen naam gereed heeft liggen, al wat in ons nog gebreekt.

En dit wetende, heeft nu de fijngevoelige en teederlijk zuchtende ziel van Gods kind metterdaad de volle ruste.

Vergeven is zijn schuld.

Volbracht is ook voor *hem* de wet.

Reeds nu is er een klein beginsel van heilige gehoorzaamheid in hem.

Allengs zoo meer wordt hij door genade naar het evenbeeld des Heeren vernieuwd.

En eindelijk, in zijn Middelaar bezit hij den voldoenden en volkomen waarborg, dat het onheilige in hem elk oogenblik gedekt is, en de volkomenheid zijner heiliging vaststaat in zijn Heer.

Zoo gaat er dus niets af van de volstrekte belijdenis, dat Christus óók onze heiligmaking is.

Dien troost mogen we onze zielen niet ontrooven laten.

En de duizenden bij duizenden, die deze heerlijke waarheid onder den geur hunner heilige offeranden verstikken laten, mogen wel toezien, hoe ze dezen roof aan de zielen der gemeente goed maken.

Christus volbracht niet alleen voor ons de wet, om voor ons een voltooid heilig werk te leveren. Christus maant ons niet alleen tot heiligen zin door zijn woord en is ons niet alleen door heiligen zin voorgegaan, opdat wij in zijn voetstappen wandelen zouden. Christus is niet alleen een helper, die ons kracht tot heiligheid instort als wij bezwijken zouden. Neen, maar boven dat alles is Hij het ook, die voor ons *is* onze heiligmaking, en aan wien wij het danken, elk oogenblik en voor eeuwig danken, dat we ook *onder*werpelijk, ook wat den zin en de neiging van onze ziele en de gesteldheid en hebbelijkheid van ons hart aangaat, ontkomen aan de zondesmet en tot inklevende heiliging geraken.

Men zie dus wel toe, dat men geen schilfer van deze kostelijke schaal, waarop God de Heere ons de genade toereikt, late afspringen; want met niets minder kan een zondaar toe.

Maar evenmin ga men het pad op dier andere doling, die juist onder het roemen, dat Christus onze heiligmaking is, het werk van den Heiligen Geest in het centrum van ons zieleleven loochent.

Het heet dan, dat wel Christus onze heiligmaking is, en dat wel de Heilige Geest in ons werkt, en dat de uitkomst ook wel is, dat er goede werken tot stand komen, maar op een wijs, waarbij de persoon zelf altoos even goddeloos, vuil, onrein en tot niets deugend blijft als vroeger.

Of men wedergeboren is of niet wedergeboren, heet dan geen verschil te maken. Een geloovige en een ongeloovige is precies een.

En al het onderscheid, dat er tusschen beiden merkbaar is, zal dan hierin bestaan, dat de Heilige Geest buiten onzen persoon om en tegen onzen wil en dank ons onbewust en ongemerkt tot daden brengt, die toch goed zijn.

Dit nu is, zoo opgevat, een verderfelijke leer, die door en door onwaar is, het werk des Heiligen Geestes op de spil onzer ziele loochent, en in lijnrechten openbaren strijd is én met Romeinen VII én met hetgeen op grond van Gods Woord, steeds door onze gereformeerde kerken is beleden.

In Romeinen VII toch zegt de heilige apostel *niet*, dat zijn zin en genegenheid nog goddeloos is, en dat desniettemin de Heilige Geest buiten hem om velerlei goed werk door hem tot stand brengt; maar juist omgekeerd klaagt het uitverkoren kind van God hier, dat wel zijn zin en genegenheid naar den inwendigen mensch met de wet en den wille Gods sympathiseert, maar dat als *hij* het goede *wil* (let wel: het kind van God *wil* dus wel terdege het goede) het kwade hem bijligt.

In gelijken zin belijdt onze Catechismus, dat een mensch »geneigd is tot alle kwaad", zoolang hij niet »door den Geest Gods wedergeboren is", maar ook langer niet. Want dat de opstanding van den nieuwen mensch juist hierin bestaat, dat in hem komt »een hartelijke vreugde in God door Christus, en lust en liefde om naar den wille Gods in alle goede werken te leven."

En alzoo nu staat het met de ziel van een onbekeerde *niet*.

Er is derhalve tusschen een bekeerde en onbekeerde wel terdege een onderscheid, en wel een onderscheid, dat zoo geducht groot is, dat er de klove van hel en hemel tusschen gaapt.

Het kan daarom zijn nut hebben nog eens aan onze lezers voor te leggen, wat de gereformeerde godgeleerden van alle kerken van Zwitserland, Duitschland, Engeland en Nederland desaangaande in 1619 voor Gods aangezichte beleden hebben.

Zij beleden, dat de Heilige Geest »indringt tot in de binnenste deelen des menschen; het hart opent, dat gesloten was; vermurwt, dat hard was; besnijdt, dat onbesneden lag; in den wil *nieuwe hoedanigheden* instort, en maakt, dat dezelfde wil, die dood *was,* levendig wordt; die boos *was,* goed wordt; die niet *wilde*, nu metterdaad wel wil; die wederspannig *was*, gehoorzaam wordt; en Hij beweegt en sterkt dien wil alzoo, dat Hij (wel te verstaan: *die wil*), als een goede boom goede vruchten kan voortbrengen".

En dit heerlijk werk nu gaat, naar luid het eenparig gevoelen van al onze gereformeerde kerken alzoo toe, »dat de Heere den wil en zijne eigenschappen *niet* vernietigt, noch dwingt tegen hun wil en dank, maar zoo, dat de Heere zijn geroepenen geestelijk levendig maakt, heelt, verbetert en liefelijk en krachtiglijk buigt; en dat met zoo afdoend gevolg, dat, waar te voren de zonde en de weerspannigheid de overhand had, nu een gewillige en oprechte gehoorzaamheid des geestes de overhand begint te krijgen; iets waarin de waarachtige en geestelijke wederoprichting en vrijheid van onzen wil gelegen is."

Aldus staat het letterlijk in Catechismus en Canones, en dat wel op grond van den Woorde Gods.

Geheel in dienzelfden geest kan men het ook vinden bij alle goed-Schriftuurlijke godgeleerden uit vroegeren en nieuweren tijd.

Op die wijs wordt het nog altoos door 's Heeren volk en zijn trouwe herders verstaan, gepredikt en toegepast.

En het is slechts door onbekendheid met de leidingen des Heiligen Geestes in de historie en door het gebrek aan kennisse van de zake des Heeren, hetwelk weer zoo schromelijk bij de kerken insloop, dat de onschriftuurlijke en ongereformeerde meening, als wrocht de Heilige Geest in de heiligmaking *geen* trapsgewijze omzetting van zin, genegenheden en hoedanigheden, weer in enkele streken van ons land gehoor en ten deele ingang vond.

IX.

INGEPRENTE HEBBELIJKHEDEN.

Voleindigende de heiligmaking in de vreeze Gods. 2 Cor. 7 : 1.

Te ontkennen, dat de Heilige Geest ons nieuwe *hebbelijkheden* in den wil inprent, is niets dan een terugbrengen in de Gereformeerde kerke van een Roomsche dwaalleer; zij het ook, dat deze dwaalleer door Rome op eenigszins andere wijze bepleit wordt.

Rome ontkent namelijk, dat door de zonde 's menschen wil als zoodanig ganschelijk verdorven is geworden. Ze stemt niet toe, dat de hebbelijkheid van den wil van goed ganschelijk *kwaad* wierd. En overmits alzoo, naar zij leert, de hebbelijkheid van den wil ook bij een onbekeerd zondaar nog bruikbaar is, zoo volgt hieruit, 1°. dat er bij den wedergeborene geen nieuwe hebbelijkheid behoeft te worden ingeplant, overmits de reeds aanwezige nog goed is, en 2°. dat er op het punt van de hebbelijkheid van den wil *geen* absoluut onderscheid bestaat tusschen den wedergeborene en niet wedergeborene.

Zij, die in onze dagen soortgelijke, of althans een verwante leer in de Gereformeerde kerken drijven, mogen dus wel eens bedenken, hoe zij met deze onwaarachtige voorstelling één van de fundamenten zelve der Reformatie aantasten en ons ongemerkt, en zeker tegen hun bedoelen, naar Rome terugleiden.

Immers de kracht van ons verweer tegen Rome ligt volstrekt niet in een fel antipapisme, noch in een schelden op al wat Roomsch heet. Och, dit soort bestrijding schaadt haar geen zier. Maar wel ligt die kracht in het bewaken van de uitgangen der wegen, en het pleiten voor de waarheid daar, waar het de beginselen des levens geldt.

Niet ernstig genoeg kan er daarom tegen gewaarschuwd, dat eenige predikanten onzer kerken (en dat nog wel voorgevende dit onder Kohlbrügges naam te mogen doen) natuurlijk met de uitnemendste bedoeling en wijl zij het gevaar niet inzien, in de leer van 's menschen schepping, van de verdorvenheid door de zonde, en, daarmeê samenhangend, in de leer van de heiligmaking, feitelijk weer met soortgelijke dwaling voor den dag komen als onze vaderen met zoo kloeken moed in Rome bestreden hebben.

Want wel weten we, en gaarne geven we aan deze onze broederen

dit getuigenis, dat zij uit deze valsche premissen niet als gevolgtrekking tot de leer der verdienstelijke goede werken komen, maar eer omgekeerd op alle goed werk den ban leggen.

Doch ook hierbij gaan ze weder niet vrij uit, maar stappen met hun voorgeven, alsof »de gansche Christenvergaderinge, zooals ze daar onder de prediking van het Woord nederzit", als zoodanig reeds heilig door het Woord zou zijn, te kwader ure weer op het bedenkelijke erf onzer Wederdoopers over, die juist deze zelfde dwaling met opzicht tot de »vergaderde geloovigen" tegenover onze vaderen staande hielden.

Zoo vervallen ze van de ééne dwaling in de andere, en ten leste wordt geheel het samenstel hunner godgeleerdheid zoo geheel iets anders dan hetgeen onze gereformeerde vaderen beleden, dat ze, eer ze dit zelven vermoeden, met geheel hun denk- en zienswijze buiten het gemeene erf der gereformeerde belijdenis zullen staan.

Het is hier de plaats niet, om dit breeder uiteen te zetten. Het oogenblik daarvoor zal dan eerst gekomen zijn, indien de Dogmatiek van Prof. Dr. Böhl het licht zal hebben gezien. Deze uitnemende geleerde toch heeft het ondernomen, om het geheele samenstel der Christelijke godgeleerdheid in den trant dezer jongere Kohlbrüggianen ineen te zetten. Hij had de voorkomendheid ons enkele proefbladen hiervan toe te zenden. En het is uit deze proefbladen, dat ons nu reeds overtuigend bleek, hoe teleurgesteld zij zich zullen vinden, die waanden, dat ons door dezen kundigen geleerde geleverd zou worden een waarlijk *gereformeerde* Dogmatiek.

Eer integendeel zal men op tal van hoofdpunten tegen de deels Luthersche, deels Zwingliaansche, deels Roomsche, deels Cocciaansche opvattingen van deze school weer de eenvoudige, sobere en zuivere belijdenis der Gereformeerde kerken hebben over te stellen.

Voorshands echter volstaan we met er op te wijzen, hoe wij waarlijk te dezen in onze opinie, dat dit Neo-Kohlbrüggiaansche stelsel oude Roomsche dwalingen herleven doet, niet alleen staan.

Immers de pas overleden Dr. Pünjer, een man, die waarschijnlijk niet eens wist, dat er een *Heraut* bestond, is geheel buiten ons om en zonder van ons gehoord te hebben, tot geheel gelijke slotsom gekomen. Hij schrijft toch in zijn *Jahresbericht*, IV p. 303, dat Böhls »leer van den staat der rechtheid, van den val en van de erfzonde slechts met onbeduidende wijzigingen de oude leer van Rome desaangaande weer ter bane brengt."

De hoofdvraag, waarom zich deze strijd beweegt, is in den grond geen andere dan deze, of een mensch *iets* of *niets* is.

Is een mensch in absoluten zin, gelijk men van dien kant met voorliefde verkondigt, *niets*, nu dan kan er natuurlijk ook geen sprake van zijn, dat er door God *in* den mensch eenig werk worde gewrocht. In *niets* kan men *niets* maken. Aan *niets* kan dan ook *niets* kleven. In *niets* kunt ge niets inprenten. *Niets* kan nooit een kanaal zijn, waardoor *iets* loopt of vloeit.

Moest dit dus toegegeven, dat de mensch *niets* is in dien volstrekten zin, dan konden we veilig elk spreken over heiligmaking staken. *Niets* kan niet wedergeboren, *niets* kan niet bekeerd worden, *niets* kan nooit verheerlijkt worden tot een kind onzes Gods.

Ja, we gaan verder, bijaldien de mensch in dien volstrekten zin *niets* is, dan vervalt ook én de zonde én de rechtvaardigmaking. Immers het is onmogelijk, dat *niets* zondigen zou. De zonde van *niets* kan nooit anders dan *niets* zijn, en niets *is* geen zonde. En evenzoo voor *niets* kan de Middelaar geen verzoening aanbrengen, want de verzoening van de zonde van *niets* zou zelve geen verzoening wezen.

Reeds uit deze korte uiteenzetting blijkt dus ten duidelijkste, dat het zeggen: »De mensch is *niets*" door niemand in dien volstrekten zin ooit mag bedoeld worden.

Ieder ziet, tast en voelt, dat een mensch, reeds overmits hij een *wezen* heeft, wel terdege *iets* is; en zij die zoo sterk voor het *niets*-zijn van den mensch opkomen, toonen immers zelven gedurig door hun weerspraak en actie bij elke voorkomende gelegenheid, hoe verre ze feitelijk van dit *niets*-zijn afstaan.

Dat een mensch *niets* is, is dan ook een uitspraak, die, om verstaanbaar te worden, nader bepaald moet, en wel nader bepaald in dien zin, dat men het aanvulle door te zeggen: »De mensch is niets *voor en tegenover God!*"

En in dien zin onderschrijft natuurlijk elk goed Christen dit onvoorwaardelijk; en betreurt het slechts diep in zichzelven, dat hij tot dit *niets*-zijn voor God nog zoo moeielijk komen kon; en smeekt met alle heiligen, dat de genade zijns Gods hem toch almeer tot oprechte verlooching, tot een waarachtig afsterven van zijn ik en tot een eerlijk *niets*-zijn tegenover zijn Heer en zijn God brengen moge.

Bij den Heere onzen God gemeten, is de mensch in *geenerlei* waardij. Tegenover den Almachtige, is al zijn pogen om *iets* te zijn, belachelijke dwaasheid. En niet luid en duidelijk genoeg kan van alle predikstoel telkens weer de bazuin uitgaan, die alle hoogheden in 's menschen hart nederwerpt, hem voor God in het stof legt, hem weer tot een druppel

aan den emmer verlaagt, en eerst in het *minder* nog dan niets zijn de ruste der aanbidding voor Gods majesteit doet vinden.

En nu wordt ons alles duidelijk. De mensch *niets* tegenover God, maar daarom wel terdege een *iets* in de hand van zijn God, door diens bestel; in diens goddelijke schatting.

In *niets* kan nooit de vermakinge des Heeren zijn, en toch zegt de Heilige Schrift, dat 's Heeren vermakingen waren met de menschenkinderen. In *niets* kan de Heere het zwart van zijn oog niet minnen. Voor *niets* kon Hij zijn eeniggeboren Zoon niet overgeven. Naar *niets* gaat geen barmhartigheid uit.

Maar als eerst goed vaststaat, dat ook de wedergeboren mensch *niets* tegenover of voor of naast God is; doch nu even beslist daarbij beleden wordt, dat diezelfde mensch in *in Gods hand* naar zijn *bestel* als zijn *instrument* een zoo groot »iets" is, dat God hem »kroont met eere en heerlijkheid", hem als zijn kind mint, hem de zaligheid des hemels als zijn erfdeel toebeschikt en hem voor een eeuwig aanzijn bij zich roept, — dan vervalt al deze ondenkbaarheid.

Maar deze beide mogen dan ook nooit verward. Het volkomen *niets* van de waardij *tegenover* God mag nooit op het *instrument* in 's Heeren hand worden overgebracht. En omgekeerd, de gewichtige beteekenis van den mensch als instrument *in Gods hand* mag nooit of nimmer strekken om uit den mensch ook maar het allergeringste iets als een wezen *tegenover* God te willen maken.

De pantheïstische Mystiek en het doodelijk Pelagianisme zijn de twee euvelen; die hiermeê bestreden en uitgeworpen zijn.

Uitgeworpen het Pelagianisme, welks grondfout juist daarin ligt, dat het aan den mensch als wezen *tegenover* God een zeker bestand geeft en weigert te erkennen, dat de mensch, zelfs de allerkundigste en alleruitnemendste mensch, tegenover God *minder dan niets* is, een wezen, wiens adem in zijn neusgaten is, ja, waarin is hij te achten?

Maar ook de valsche Mystiek, d. w. z. die schadelijke geestesrichting, die door alle eeuw en onder alle volk om dit *niets* zijn tegenover God ook de beteekenis van den mensch als instrument in Gods hand loochende. In de geschriften van deze Mystieken leest men aldoor van »een verzinken voor God", een »verdwijnen in God", een »niet meer zijn in God", een »opgaan in God"; en dit verdwijnen wordt dan ook ten leste zooverre gedreven, tot er metterdaad niets meer in den mensch overblijft,

waaraan men schuld of zonde zou kunnen toerekenen. Alle besef van verantwoordelijkheid, alle begrip van toerekenbaarheid ging op die manier teloor. En er zijn Christenen te over geweest, die door de bekoring van dit *niets*-zijn meêgesleept, zangen hebben gezongen en predicatiën gepredikt hebben, die uitnemend goed onder de Buddhisten in Indië zouden thuis hooren, maar die geheel staan buiten het Christelijk erf.

Neen, de mensch is wel terdege een zeer beteekenend *iets*, mits ge hem maar altoos als volstrekt afhankelijk instrument in de hand van zijn God aanziet. Toen God den mensch schiep, schiep Hij niet een »niets" uit »niets", maar juist uit het niet een *iets*. En dat iets zoo vol beduidenis, dat al de voorafgaande schepping op dien mensch doelde, en het de mensch alleen onder alle wezens was, dien Hij zóó schiep, dat hij daar in het paradijs stond als zijn beeld, dragende Godes eigen gelijkenis.

Wel verre van als instrument in Gods hand *niets* te zijn, is de mensch dan ook naar heel het bestel en bestek der Heilige Schriftuur juist veeleer het *meest beduidende iets* onder alle schepselen. De mensch is naar Gods beeld geschapen. De mensch zal eens de engelen oordeelen. Aan den mensch is de heerschappij over alle ander schepsel op aarde verleend. Niet der engelen natuur, maar onze menschelijke natuur heeft de Zone Gods aangenomen.

Dit nu te willen verklaren, alsof de mensch alleen een soort *spiegel* ware, waarin God de Heere zijn eigen deugden afkaatste, is een mislukte poging der kranke Mystiek, om de hooge beteekenis van den mensch met haar theoriën van verdwijning te verzoenen.

Er wordt ons in de Heilige Schrift niet geleerd, dat God de Heere iets in ons *afkaatst*, maar wel terdege, dat Hij ons iets *instort*. De liefde Gods is door den Heiligen Geest *uitgestort* in ons gemoed. De Heilige Geest schijnt niet uit de verte in den spiegel onzer ziel, maar wordt in ons *uitgestort*. De Heere vormt ons tot zijn *tempel*. In dien *tempel* gaat Hij in en woont Hij. Er wordt »een *zaad* Gods" in onze ziele ingedragen. Er wordt rein water op onze ziele *uitgegoten*. En wat tal van andere beelden de Heilige Schrift bezigt, om ons duidelijk te waarschuwen tegen de valsche theorie, die alle inklevende hebbelijkheid in den mensch loochent, en niets dan een *spiegel* in hem overlaat.

Een *rank* is in het allerminst niet een spiegel van den *wijnstok*, maar wel terdege een spruit of loot van den stam met sap en blad en tros. Een *kind* is niet bloot een spiegel van zijn vader, maar wel terdege een wezen met een leven en een qualiteit. En zoo ook een *vijand* is niet maar een wezen, dat niet meer zuiver spiegelt, maar wel terdege een iets, dat een zeker eigen bestand van zijn God ontving. En overmits er nu

nergens in de Heilige Schrift van zulk een *spiegel*, maar wel allerwegen van een *rank* in den wijnstok, van *kinderen* of *vijanden* Gods gesproken wordt, zoo dient in naam der waarheid, die naar den woorde Gods is, deze mystieke theorie verworpen.

Dat zeggen, dat de mensch ook als instrument in Gods hand niets dan een spiegel zou zijn, o, dat men het toch bedenke, heft in beginsel alle zonde op, vernietigt het gevoel van verantwoordelijkheid, en zet heel het leven der werkelijkheid om in een gedachtenbeeld van onzen droom.

De mensch niets *tegenover* God; geen enkel oogenblik iets dan *door* zijn God; en niets goeds in, aan of bij hem dan hetgeen in hem geweld en gevloeid is uit de *Fontein aller goeden*, — dát en dát alleen is de leere der Heilige Schrift, waarbij we op het voetspoor onzer Gereformeerde vaderen blijven moeten. Maar het wezenlijke, het zeer eigenlijke, het wel terdege waarachtige van een eigen menschelijk aanzijn in 's menschen geest te willen loochenen, is zoowel met die Heilige Schrift als met de belijdenis dier vaderen onvereenigbaar.

En ziet men dit eenmaal in; komt er een einde aan de verwarring; klimt men uit den chaos der valsche mystiek weer tot de gezuiverde en geordende waarheid onzes Gods op; en wordt alzoo weer erkend, dat er ook hier onderscheiden dient te worden tusschen dien éénen zin, waarin de mensch »niets" en »minder nog dan niets" is, en dien anderen, waarin de mensch als instrument in 's Heeren hand juist *de hoogste* beduidenis, en dies ook verantwoordelijkheid, onder alle creaturen heeft, — oordeel zelf, of dan de strijd over de heiligmaking niet vanzelf tot klaarheid komt.

Want natuurlijk, dáár hebben de bestrijders van een inklevenden heiligen zin volkomen gelijk aan, als een kind van God *niets* dan een blank geschuurde spiegel is, dan *kan* er ook niets in kleven. Als een kind van God ook als instrument in 's Heeren hand volstrekt *niets* is, dan *kan* er van een inklevende heilige neiging ook geen sprake zijn. Het blijft dan dood en nog eens dood in dit niets, tot een enkel maal de Heere voorbijgaat, en ongemerkt onder dit voorbijgaan iets van de gestalte des Heeren in den spiegel gezien wordt.

Maar is de mensch als instrument in Gods hand wel een *wezen* van een eigen soort, dus wel terdege een *iets*, dan spreekt het ook evenzeer vanzelf, dat God de Heere aan dit »iets" niet alleen een *wezen*, maar ook zekere *hoedanigheden* heeft toebedeeld. Een wezen zonder eenige hoedanigheden bestaat niet.

En is dit zoo, heeft God de Heere den mensch alzoo geschapen, dat hij een zeker eigenaardig *wezen* met zekere aanklevende of inklevende *hoedanigheden* is, dan kunnen die hoedanigheden natuurlijk betrekking hebben op allerlei levenssfeer. Of op het *zichtbare*, inzoover de mensch een wezen is, dat eet, drinkt, loopt en slaapt. Of op het *verstandelijke*, overmits de mensch een wezen is, dat denkt, oordeelt en besluit. Of op het gebied van den *smaak*, inzoover de mensch een wezen is, dat iets schoon of onverschillig of leelijk vindt. Of eindelijk op *zedelijk gebied*, inzooverre de mensch zin heeft voor gerechtigheid of ongerechtigheid, voor edel of onedel, voor goed of kwaad.

Naar elk dezer hoedanigheden bestaat er dus onderscheid tusschen mensch en mensch.

De een heeft trek, den ander walgt de spijs. De een is dom, de ander scherp van oordeel. De een vindt mooi, wat de ander verwerpt als onooglijk. En zoo ook, de een keurt goed, wat de ander kwaad acht.

Hieruit volgt, dat er dus in den mensch, in zijn wezen, in zijn zielsbestaan zekere *gesteldheid* moet wezen, die bij den een anders is dan bij den ander.

Dit nu kan voortkomen uit persoonlijke verschillen van temperament, opvoeding, bezigheid en wat dies meer zij. Maar ook loopt er onder die verschillen iets algemeens.

Een heele groep van menschen heeft lust in vloeken, en vindt in vloeken geen kwaad, ja, geniet erin. Maar een andere groep van menschen vindt het afschuwelijk, kan het niet met ruste aanhooren, en ijvert ertegen.

Iets, wat dan ook, moet er dus in die eene groep menschen anders zijn dan in die andere, want zonder verschil in oorzaak heeft er nooit een verschil in de gevolgen bestaan.

En dit iets nu, wat in den eenen mensch anders is dan in den anderen, en alzoo tengevolge heeft, dat de een in »vijandschap tegen God" geniet, terwijl de ander een siddering over de ziel voelt gaan, als zulke vijandschap het uitgilt, — dat is het nu, wat men onder die *hebbelijkheid* van 's menschen persoon verstaat.

Deze *hebbelijkheid* nu kan een *on*heilige, maar ze kan ook een *heilige* zijn.

Onverschillig is ze nooit.

En overmits nu in den onwedergeboren zondaar deze hebbelijkheid van heel zijn natuur verdorven en dus onheilig is, zoo kan er ook in den wedergeborene geen heiliger hebbelijkheid inkomen, tenzij het God den Heere believe, die in hem aan te brengen.

Uit vleesch komt nooit iets anders dan vleesch.

Heilige hebbelijkheid kunt gij dus met al uw loopen en rennen, met al uw sloven en slaven, nooit in uzelven inbrengen.

Maar God de Heere kan dit wel. Evenzeer als Hij macht bezit, om in de wedergeboorte den *wortel* van uw leven om te zetten, evenzoo bezit uw God ook de mogendheid om de *hebbelijkheid* van uw genegenheden te veranderen, en van onheilig, dat ze waren, heilig te maken.

En dit nu had Hij zeer zeker kunnen doen, door plotseling, door opeens, even plotseling als in de wedergeboorte, heel uw natuur in haar hebbelijkheden volkomen te maken, maar dit heeft Hem, die niet antwoordt van zijn daden, nu eenmaal niet beliefd.

Wel ontnam Hij aan de zonde terstond de *heerschappij* over zijn kind, zoodat een kind van God geen slaaf van de zonde is, maar het werk der heiligmaking van zijn hebbelijkheden voltooide Hij in den regel slechts over zeker verloop van tijd.

Dit verloop van tijd sloot de Heere wel uit bij de jong wegstervende wichtjes, zoo ze in zijn welbehagen verkoren zijn; en ook uit bij hen, die eerst in den allerjongsten snik tot bekeering komen; maar voor allen en een iegelijk, over wie God de Heere bepaald heeft, dat ze na hun bekeering nog eenige jaren als pelgrims hier op aarde zouden voortwandelen, geldt de regel der langzame vorming.

Bij al dezen gaat de inprenting van deze heilige hebbelijkheden van schrede tot schrede, van minder tot meer, soms zelfs met tijdelijken teruggang. En waar dit wassen in Christus uitblijft, daar *is* dan ook geen heiligmaking, en wie in zijn ziele de heiligmaking mist, wat grond heeft zulk een om te roemen in zijn verkiezing?

X.

IN DEELEN VOLMAAKT, ONVOLMAAKT IN TRAPPEN.

> En de God des vredes heilige u geheel en al, en uw geheel oprechte geest en ziel en lichaam worde onberispelijk bewaard in de toekomst van onzen Heere Jezus Christus.
> I Thess. 5 : 23.

Niet half, maar heel, duidelijk en met heldere bewustheid moet derhalve ook in onze dagen de klare waarheid der Heilige Schrift weer gehandhaafd, dat de heiligmaking geheel anders dan de rechtvaardigmaking loopt, en *niet* opeens, maar *trapsgewijze* tot stand komt, om eerst *voleind* te worden in den dood.

Dit moet vastgehouden tegenover den perfectionist, die »heele heiligen" reeds in dit leven zegt gezien te hebben; maar ook anderzijds tegenover de feitelijke loochenaars der heiligmaking, die staande houden, dat er ganschelijk geen inklevende heilige zin in Gods kinderen komt.

Men lette er daarom wel op, dat in de Heilige Schrift tegenover de onvolkomenheid der heiligmaking *in trappen* de volkomenheid *in haar deelen* staat.

Een kind, dat bij zijn geboorte geen gebrek vertoont, wordt een welgeschapen wicht genoemd, en is, hoe klein het ook nog zij, toch een onverminkt en ongebrekkig menschelijk wezen. Niet omdat het niet nog groeien moet, maar omdat *alle deelen* er toch aan zitten en er reeds aan zijn, die een menschelijk lichaam saamstellen. Over de geestvermogens kan men dan nog niet oordeelen, maar van de lichaamsdeelen ziet men terstond, of alles normaal en volledig aanwezig zij. En dan doet het er niets toe, al zitten er op het hoofdje nog maar enkele vlashaartjes, en al is bij een vrouwelijk wichtje het borstje nog niet bekwaam tot zogen. Want al is van dit alles nog slechts een *klein beginsel* aanwezig, de *deelen*, de samenstellende *ledematen* zijn er dan toch. En overmits zulk een kind, wat de ledematen betreft, alles vertoont, wat een gewoon menschelijk wezen hebben moet, daarom noemt men zulk een kind dan *welgeschapen* en heet het volmaakt *in de deelen* te zijn.

Maar hierom is het nog volstrekt niet volmaakt *in de trappen*. D. w. z. het heeft daarom bij lange na *zijn maat* nog niet. Het moet nog uitgroeien, nog wassen, nog grooter worden. En dit nu gaat zeer langzaam en ongemerkt toe. Nooit komt het voor, dat een gewaad, dat 's avonds,

toen we naar bed gingen, ons nog paste, 's morgens bij het ontwaken plotseling te klein blijkt geworden te zijn. Zelfs in heel een nacht blijft dus dat groeien, die wasdom altoos derwijs onbeduidend, dat we er zelven nooit iets van bespeuren, dat we metterdaad toenemen in lengte en breedte. Toch groeien we en wassen we, en ondergaat ons lichaam gestadige verandering tot aan onzen dood toe. En bij dat wassen en toenemen en weer afnemen op den ouden dag strekt zich nu die verandering in den regel gelijkelijk *tot alle deelen* uit. Het komt niet voor, dat iemands beenen wel, maar zijn armen niet groeien, of ook wel zijn nek zich uitzet, maar zijn hoofd blijft, wat het was. Neen, er is in dit *trapsgewijze* toenemen de stuw- en drijfkracht merkbaar van een innerlijk werkend levensbeginsel, hetwelk in alle ledematen en deelen van het lichaam invloeit.

Zoo is er dus bij het lichaam van een nog groeiend kind wel terdege een volkomenheid *in de deelen,* terwijl er nog *on*volkomenheid *in de trappen* bestaat, en zoo nu staat het met een kind van God in de tweede geboorte ook.

Zelfs gaat het in de tweede geboorte nog sterker door, omdat er in het koninkrijk van God nooit misgeboorten kunnen voorkomen, en alle kinderen Gods in de tweede geboorte, zonder één enkele uitzondering, altoos welgeschapen en welgeboren uit Gods hand voortkomen.

Al Gods kinderen zijn dus in de tweede geboorte geheel volmaakt *in de deelen*, d. w. z. al wat tot het wezen van een kind van God behoort of ooit behooren zal, zit in zulk een kind reeds in, ook al komt het nog niet uit. Al de deelen van een kind van God zijn in zulk een geheiligde aanwezig. En meer nog, al de deelen van zulk een kind van God worden van binnen uit, uit één levensbeginsel, door den Heiligen Geest op zulk een wijze bezield en bewerkt, dat elke werking van dat levensbeginsel zich vanzelf over *al zijn deelen* uitspreidt.

Ook waar het aan de heiligmaking toekomt, kan het derhalve niet anders, of deze heilige zin, de heilige genegenheden en gezindheden, kortom deze hebbelijkheid *om naar God te neigen*, welt uit dat diepste levensbeginsel in de deelen op en moet zich dus wel naar *alle* uitstrekken.

In dien zin is dus ook de heiligmaking een werk, dat altoos *volmaakt* is. Volmaakt, wel te verstaan, niet in onze uitingen. Dat zij verre. Neen, maar volmaakt van Gods zijde, doordien Hij dit heiligend beginsel altoos gelijkelijk *op alle deelen* laat werken. Hij heiligt niet eerst uw wil, tot

die gereed zij, om eerst daarna met heiliging van uw verstand aan te vangen; óf ook, Hij heiligt niet eerst uw ziel, tot die af zij, om eerst daarna de heiliging van uw lichaam te beginnen; maar strekt dit goddelijk werk der heiligmaking op eenmaal en aldoor naar uw geheelen nieuwen mensch uit.

Maar evenals nu een kind, dat volmaakt *in zijn deelen* is, daarom toch onvolmaakt *in de trappen* van zijn groei en wasdom blijft, zoo ook is het hier. Ook toch bij de heiligmaking is een kind van God wel volmaakt, wat de stukken en deelen en ledematen betreft, maar nochtans onvolmaakt in de trappen. Wanneer God de Heere na uw bekeering tien jaren lang het heerlijk genadewerk in u gewrocht heeft, om u op bovennatuurlijke wijze heiligen zin in te prenten, dan is de hebbelijkheid van uw persoon om niet meer naar Satan, maar naar God te neigen, grooter in u dan in den aanvang. Er is dan groei geweest. Er is wasdom tot stand gekomen. En dit wel niet op eenmaal, niet door een plotselijken schok, maar onder vallen en opstaan door, schier ongemerkt. Hier waren dus wel terdege trappen. Een *opklimmen* van minder naar meerder, zoo men op de opstanding van den nieuwen mensch ziet; en dus voorafgaande een *afklimmen* van meerder naar minder, zoo ge let op het afsterven van den ouden mensch. Doch beide malen én in dat *af*klimmen én in dat *op*klimmen een trapsgewijze verandering, altoos van Satan meer af en naar God meer toe.

Volmaakt in *de deelen*, maar onvolmaakt in *de trappen*, is en blijft dus de onverbeterlijke zegswijze onzer oude vromen, die, de tweede geboorte uit God in het beeld der eerste geboorte uit de natuur teekenend, juist doet, wat de Heilige Schrift doet, door naast de *volkomenheid* der gave Gods een nog altoos *onvolkomen*, gestadig toenemenden wasdom in ons te plaatsen.

Een dubbele uitspraak, die onze Catechismus zoo juist en zoo uitnemend saamvat in het ééne zeggen, dat »zelfs de allerheiligsten in dit leven nog nooit meer dan *een klein beginsel* van deze gehoorzaamheid hebben, maar alzoo, dat zij lust en liefde hebben om naar *alle* Gods geboden te leven."

Christus, ons verheerlijkt Hoofd, zegt Paulus, heeft gegeven herders en leeraren, en dat wel *tot de volmaking der heiligen*, tot het werk der bediening, tot opbouwing des lichaams van Christus, tot wij allen zullen komen tot de eenigheid des geloofs en der kennisse van den Zoon van God, tot eenen *volkomen* man, tot de *mate* der grootte van de volheid van Christus (Ef. 4 : 12).

In 2 Cor. 10 : 15 spreekt hij de hoop uit, dat hij overvloediglijk

onder hen zal vergroot worden, »als hun geloof zal *gewassen* zijn".

Aan de Colossensen schrijft hij (1 : 10): »Opdat gij moogt wandelen waardiglijk den Heere, tot *alle* behaaglijkheid, in *alle* goed werk vrucht dragende, en *wassende* in de kennisse van God."

Aan die van Thessalonica betuigt hij (1 : 3), dat »hun geloof *zeer wast* en dat de liefde eens iegelijken overvloedig *wordt*."

»De rechtvaardige", jubelt de psalmist, »zal groeien als een palmboom!" en aan Timotheüs zegt zijn vader in Christus, dat hij alzoo bezig behoort te zijn »dat zijn *toenemen* openbaar worde aan allen."

Uit zijn eigen zielservaring betuigt de apostel: »Niet dat ik alreede volmaakt ben, maar ik jaag ernaar, of ik het grijpen mocht."

En als hij (om dit er nog bij te voegen) de heerlijke vrucht van de genade der heiligmaking aan die van Corinthe wil teekenen, roept hij jubelend uit, »dat zij en hij naar het beeld des Zoons in gedaante veranderd worden, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest."

Toch bega men niet de fout, die maar al te vaak ook onze vragenboekjes begingen, om op de heiligmaking toe te passen, wat de Heilige Schrift zoo herhaaldelijk van de »kinderkens" en de »volmaakten" leert.

Wie dat doet, raakt noodzakelijk in de war.

De zaak is namelijk deze, dat er herhaaldelijk in de Heilige Schrift onderscheid gemaakt wordt tusschen *soorten* van geloovigen; en dat wel op zulk een wijs, dat ze trapsgewijze van elkaar verschillen, de een onder den ander en de ander onder den een wordt gesteld.

Het sterkst doet dit de heilige apostel Johannes in het tweede hoofdstuk van zijn eersten zendbrief, waar hij twee soorten van geloovigen onderscheidt, die hij achtereenvolgens aanspreekt, als »jongelingen" en als »vaders", en dit wel zoo in verband met hun leeftijd, dat hij kennelijk de ouden van dagen als rijper in geestelijke ervaring bovenaan plaatst.

Niet minder duidelijk maakt de apostel Paulus een dergelijk onderscheid in Hebr. 5 : 13, 14, waar hij tegenover de »volmaakten", voor wie de vaste spijze is, anderen overstelt, die nog als »kinderkens" der melk deelachtig zijn.

Op gelijke wijs schreef hij aan die van Corinthe, (1e brief 3 : 1 vv.) dat hij aan hen nog niet kon schrijven als aan »geestelijken", maar nog aan hen moest schrijven als aan »vleeschelijken", d. i. als aan de zoodanigen, die, voor »vaste spijs," gelijk het ook hier heet, nog ongeschikt, nog altoos »met melk" moesten gevoed worden. Een zeggen, dat ook

hier klaarlijk met de »heiligmaking" in verband staat, blijkens hetgeen onmiddellijk in vs. 3 volgt: »Want gij zijt nog vleeschelijk, dewijl onder u nog nijd en twist en tweedracht is."

Ook van zichzelven getuigt hij dit, als hij zegt: »Toen ik een kind was, sprak ik als een kind, was ik gezind als een kind, overlegde ik als een kind, maar wanneer ik een man geworden ben, zoo heb ik tenietgedaan hetgeen eens kinds was."

Zoo vermaant hij die van Efeze alzoo te staan, dat ze »niet meer kinderen mogen wezen", en onderscheidt hij in Fil. 3 : 15 »de volmaakten" in de gemeente van de »nog niet volmaakten", als hij zegt: »Maar zoovelen als wij volmaakt zijn, laat ons dit gevoelen."

Duidelijk en klaarlijk wordt er dus door de heilige apostelen onderscheiden tusschen *tweeërlei soort* geloovigen, en dat wel tusschen de zoodanigen, die zijn, waar ze wezen moeten, en dezulken, die nog slechts in een voorloopigen toestand verkeeren. En het zijn nu deze twee soorten, die in de Heilige Schriften genaamd worden, *eenerzijds:* de volmaakten, de volwassenen, die mannen zijn geworden, de vaders, zij die vaste spijzen bekomen; en *anderzijds* de onvolmaakten, de kinderkens, de jongelingen, zij, die nog der melk deelachtig zijn.

Nu echter ontstaat de vraag, of men den overgang van een geloovige uit de lagere dezer twee soorten in de hoogere van die beide op één lijn mag stellen met de trapsgewijze toeneming van het gewrocht der heiligmaking.

En hierop nu wordt in allerlei predicatiën en geschriften telkens bevestigend geantwoord; maar mag met de Schrift in de hand, niet anders dan een *ontkennend* antwoord gegeven worden, om redenen, die zoo klaar als de dag zijn.

Het best ziet men dit aan Filippensen 3 : 15. Daar toch zegt de apostel zeer duidelijk: »Wij dan, *zoovelen als wij volmaakt zijn,* laat ons dit gevoelen"; en dat wel, terwijl er onmiddellijk in vs. 12, 13 en 14 de even besliste betuiging van den apostel aangaande zichzelven voorafgaat: »*Niet*, dat ik alreede volmaakt ben."

In vs. 12 zegt hij dus: »Ik ben nog *niet* volmaakt", en vlak daarop in vs. 15 rangschikt hij zichzelven even pertinent, en nog wel in hetzelfde redeverband, onder degenen, die *wel* volmaakt zijn; ja, stelt hij zich in vs. 17 aan de volmaakten nog wel tot een *voorbeeld.*

En nu spreekt het toch wel vanzelf, dat, waar een man als Paulus, onder de leiding van den Heiligen Geest op hetzelfde oogenblik verklaart én dat hij nog *niet* volmaakt is én dat hij *wel* volmaakt, ja, der volmaakten *voorbeeld* is, dit »volmaakt" *niet* beide malen in gelijken

zin mag noch kan worden opgevat, en dat het de eene maal iets geheel anders dan de andere maal beteekenen moet.

Zij, die met ons de trapsgewijze toeneming van heilige gezindheid en neiging in Gods kinderen bepleiten, mogen dan ook wel toezien, dat ze ophouden zich op al soortgelijke uitspraken in zake de heiligmaking te beroepen. Want men wete wel, dat deze vervalsching der Heilige Schrift koren naar den molen der perfectionisten kruit, die dan zeer natuurlijk en zeer terecht zeggen: »Ziet ge wel, dat de apostelen, evengoed als wij, volmaakte heiligen in de gemeente gekend hebben!"

Wat is dan het onderscheid tusschen deze twee soorten van volmaaktheden?

Ons dunkt, het voorbeeld van het natuurlijke leven kan ook hier de zaak het best ophelderen.

Een *kind* en een *man* is niet hetzelfde. Een kind heeft de maat nog niet en een man wel. Volstrekt niet in dien zin, alsof iemand, die nu eenmaal man was geworden, er nu dan ook was en voorts geen verandering, geen verfijning, geen veredeling, geen innerlijke sterking meer te ondergaan hadde. Maar alzoo, dat het proces om op de volle maat te komen, nu is afgeloopen, en eigenlijk pas na aflooping van dit eerste proces »om tot de maat te komen", nu het tweede proces van de *innerlijke sterking* kunne beginnen.

Zoo heeft ook een eikeboom een zeker aantal jaren, dat hij nog aldoor groeit. Dat is het proces voor dien eik om *tot de maat* te komen, die zijn lengte krijgen zal. Maar als de eik nu eenmaal die hoogte bereikt heeft, dan is daarom de ontwikkeling van dien eik nog volstrekt niet afgeloopen; eer integendeel is het, of het eigenlijke zetten van den stam en de ontwikkeling van de ijzeren kracht, die in den eikel school, dan pas recht begint.

Eerst gaat een kind naar school. Dan leert het, dan luistert het af, dan wordt het geoefend. En als het eindelijk alle scholen tot de hoogste school toe doorloopen heeft, dan krijgt het een diploma, een doctorsbul of examenbewijs, waarbij nu verklaard wordt, dat dit kind *volleerd* is en nu van de school af het leven ingaat.

Voor wat de school aangaat, is zulk een dan ook *volleerd* en *volwassen*. Het kan op school niet meer blijven. Op school kan zulk een niet meer groeien. Wat de school aangaat, is zijn ontwikkeling *voleind*.

Maar daarmeê is nu nog volstrekt niet gezegd, dat zulk een volleerd

persoon nu niets meer zou kunnen leeren. Integendeel, eerst dan is eigenlijk het oogenblik gekomen, waarop zijn oogen pas helder opengaan en hij nu voor het eerst de wezenlijkheid en den werkelijken stand der dingen gaat inzien.

*Vol*leerd, en toch *begint* hij pas te leeren.

En zoo nu ook is het met dat tweeërlei »volmaakt" en »volwassen" in de Heilige Schrift.

Een pas beginnend bekeerde moet nog eerst de school in en moet volstrekt niet, gelijk het methodisme doet, reeds terstond als een volmaakt geloovige aan het werk gezet om anderen te bekeeren.

Een pas beginnend bekeerde is nog een »zuigeling", — zegt de apostel — die nog der melk deelachtig is, en kleine kinderkens, die nog aan de melk zijn, zullen toch wel door een ieder volmaakt ongeschikt worden geoordeeld, om reeds voor vroedvrouw of baker bij de geestelijke geboorte van andere wichtjes op te treden.

Dat is dan ook de groote fout van vele zondagsscholen, dat men de lammerkens, die nog zuigen moesten, reeds tot zoogende ooien maakt. De schromelijke fout, dat men pasgeboren kinderkens onverzorgd liggen laat, en ze niet voedt met kennisse en geestelijke tucht. Ja, de verwoesting der gemeente, dat men het onzinnig denkbeeld al meer wortel laat schieten, alsof een jongmensch, in wiens of wier hart eenige ritseling des beteren levens kwam, nu reeds op eenmaal promoveeren moet tot den staat, waarin de volwassen geloovige zich bevindt.

Vandaar komt het, dat thans zoo weinigen meer onderzoeken; zoo bijna niemand meer zich inspant om zijn geestelijke kennisse te verrijken en schier alles neerkomt op een loopen en draven, tot men eindelijk, geestelijk moê, aan de ziel verarmd en in zijn hope teleurgesteld, inzinkt.

Dit geeft *ongezonde* Christenen.

Christenen, die de tering hebben, ijl en hoog opgeschoten, glinsterende oogen, een sterken blos op de kaken, maar geen mannelijke spierkracht, geen mannelijke klop in het bloed.

En natuurlijk, dan is men niet bestand tegen stormwind en vlagen. En als dan de dwarlwinden van allerlei leer waaien gaan, dan kunnen zulke ijle, spichtige, broodmagere en tengere Christenen niet staande blijven, maar drijven ze met allerlei wind van leering meê.

Daarom herhalen we, wat we straks stelden: Een pas geboren kindeke moet in de kerke Gods eerst *met melk gevoed;* en dan *naar school*, niet om er te onderwijzen, maar om er onderwezen te worden. En de bedienaars des Woords op den predikstoel, de ouders in huis en de onder-

wijzers op onze Christelijke scholen mogen er wel eens aan denken, of ze de kunst om deze melk toe te dienen, wel verstaan, en of ze, aan de onderwijzing toegekomen, aan de kinderkens niet te hard brood voorzetten, of ook ganschelijk vergeten, dat er nog zooglammerkens bij de kudde zijn.

Maar natuurlijk, in dezen staat *blijft* het geestelijk pas geboren kindeke niet. Er komt een tijd, dat het eerst zoo teedere wichtje, dat nog alleen zuigen kon, zelf tanden krijgt en nu ook *vaste spijs* vermalen kan. Eerst wordt het onderwezen, maar er komt een tijd, dat het de schoolkennisse opgegaard heeft en nu, voor wat de school aangaat, *volleerd* is.

En dan, dit spreekt vanzelf, is het onuitsprekelijk laf, als men dan niet »voortvaart tot de volmaaktheid", het stevige brood en de vaste spijs weghoudt, en de geheele gemeente Gods nog altoos met de melk wil voeden.

Dan loopt de kerk leeg.

Daar kan iemand, die in het geestelijke tanden kreeg, het niet bij uithouden.

Een prediking, die altoos weer de eerste beginselen wil leggen, predikt én het gehoor én den prediker dood.

Zoo komt er dus een tijd, dat ook bij het kind van God dit eerste proces, deze eerste ontwikkeling afliep, en de geloovigen, wat dit punt aangaat, dus van kinderen »mannen" zijn geworden en alsnu als »volwassenen" en »volmaakten" staan.

Maar wel verre er vandaan, dat ze er dan nu zijn zouden, beginnen ze eigenlijk pas van die ure aan in te zien, hoe hun eigenlijke ontwikkeling nog niets te beduiden heeft en de eigenlijke geestelijke voeding nu nog pas gaat komen.

En zie, in dien zin nu is het, dat de heilige apostel in eenzelfde redeverband zeggen kan, eenerzijds: »Ik behoor niet meer tot de kinderkens op moeders schoot of in het schoolvertrek, maar tot de volleerden, volwassenen en volmaakten," en tegelijk anderzijds: »o, Broederen, meent nu toch nooit, dat ik innerlijk volmaakt ben, want ik heb het nog niet gegrepen, maar jaag er aldoor naar, of ik datgeen in Christus grijpen mocht, waartoe ik gegrepen ben van Hem!"

Zoo is het dan bij plant en dier, bij de natuurlijke en bij de geestelijke geboorte altoos eenzelfde onderscheid.

Eerst is er een ontwikkeling om *op zijn maat* te komen. En is die eerste ontwikkeling afgeloopen, dan eerst vangt de eigenlijke ontwikkeling aan, en wel voor Gods kinderen de ontwikkeling in hun persoon van heiligen zin.

XI.

TEGEN DEN PIËTIST EN PERFECTIONIST.

> Deze kastijdt ons tot ons nut, opdat wij zijner heiligheid zouden deelachtig worden.
> Hebr. 12 : 10.

's Christens heiligmaking bleek alzoo te zijn, niet een werk van *ons*, maar van *God;* en wel zúlk een werk, waardoor de Heere uit loutere en ongehoudene genade, en dat op bovennatuurlijke wijze, in zijn wedergeboren kind de neiging en de hebbelijkheid trapsgewijze ontdoet van het zondige, en met het heilige bekleedt.

Hierbij echter stuit het vroom gemoed nu op een zeer ernstige bedenking, die waard is, dat we haar met heur volle wicht wegen laten.

Zoo oppervlakkig bezien, schijnt het natuurlijk, alsof de zielservaring van Gods kinderen lijnrecht tegen deze beweerde gave der heiligmaking indruischt.

»Hoe," zoo vraagt men zich dan in zijn verlegenheid af, »ik, die nu reeds tien en meer jaren op den weg ben, ik zou aldoor voorwerp geweest zijn van een goddelijke bewerking, waardoor de gezindheid, de neiging, de hebbelijkheid van mijn persoon van zonde ontdaan en met heiligheid bekleed wierd! o, Als dát het waarachtig Evangelie is, reken dan mij althans niet langer onder de verlosten des Heeren; want, helaas, van vooruitgang merk ik o, zoo weinig; wel, dat de eerste liefde bekoelde. En voorts, o, als ge mijn hart van binnen kondt bezien, hoe zoudt ge terugschrikken van zulk een diepte der verdervinge! Van vooruitgang droomdet ge, maar ik zeg u, dat het bij mij eer al »achteruitgaan" is geworden. Neen, niet gewonnen, maar verloren aan mijzelven is het droeve slot der rekening. En mijn eenige hope is nu maar, dat Immanuel, mijn Zoenborg, al dit schriklijke en bovenal dat booze hart voor mij bedekke!"

En terwijl op dien toon zich de zielservaring van den verbrijzelde lucht geeft, maant men van een andere zijde, om toch geen voedsel te geven aan de geestelijke hoovaardij.

»Voed," zoo roept men ons dan toe, »voed toch het hooge hart onder de kinderen des Heeren niet. Ze zijn tóch reeds van nature zoo tot hoogheden en zelfinbeeldingen geneigd. En wat, wát is er nu, hetgeen sterker dat vuurtje van de hoovaardij der ziele aanblaast, dan die geforceerde

inbeelding van een steeds toenemende heiligheid? Heiligheid is zoo het heerlijkste en hoogste. *Zijner* heiligheid deelachtig te zijn, is zoo het inbegrip van al wat een kind des Heeren afbidt. En nu zoudt gij aan de bekeerde zielen de inbeelding willen aanbrengen, alsof ze, zoo er maar zeker tal van jaren na hun bekeering verliep, reeds tot een tamelijk hoogen trap in deze allergoddelijkste volmaaktheid waren opgeklommen. Ge zoudt aan de ouderen onder de geloovigen een vrijbrief willen uitreiken, om zich geestelijk boven de jongeren te verheffen. En overmits heiligheid ook wil *gezien* worden, prikkelt ge zoodoende immers tot een jagen naar *vertoon* van vrome werken, en kweekt dus eigenlijk *Farizeïsme!*"

Op deze zeer ernstige bedenking der teederder consciëntie nu dient zeer scherpelijk acht geslagen, en er mag niet gerust, eer ze volkomenlijk is weggenomen.

Niet alsof we ooit álle gevaar voor Farizeïsme konden mijden. Dit te willen komt op hetzelfde neer als te willen, dat alle vermaan tot godvruchtigheid en godzaligen wandel wegviel. Want dit spreekt wel vanzelf, zoolang er licht schijnt, zal er ook schaduw wezen, en dán eerst houdt de schaduw geheel op, als alles om u heen duisternis en donkerheid is geworden. Juist te Jeruzalem, waar de vreeze Gods dan nog vergelijkenderwijs beter was dan te Rome en te Athene, vond men oudtijds den Farizeër. Nooit stak het Farizeïsme zoo sterk den kop op als in Jezus' dagen. En ook in het later verloop der kerk vindt ge het gevaar voor Farizeïsme altoos het minst in de Roomsche, en altoos het meest in de Gereformeerde kerken; en in die kerken altijd het sterkst juist in die kringen, waar de name des Heeren het hoogst en het heerlijkst staat.

Nergens op aarde bestaat eenige godsvrucht, of de Farizeesche schaduw valt er naast. Hoe scheller het licht en de glans der godzaligheid, hoe donkerder die Farizeesche schaduw getint wordt. En wilt ge aan dit gevaar voor Farizeïsme geheel ontkomen, dan moet ge afdalen, al lager en al dieper, tot in de pestholen van het maatschappelijk leven, waar gevloekt en getierd, geraasd en gelasterd wordt, en daar, in die kringen, neen, daar vindt ge het gevaar voor Farizeïsme zeker niet.

Dit is natuurlijk.

Farizeïsme is nu eenmaal de beschimmeling en verrotting van de edelste vrucht, die ooit op aard geplukt wierd, namelijk van die der godzaligheid. Het is niet maar een gewoon bederf, maar het bederf van het *allerbeste*, dat op aarde is.

Ontmoet ge dus kringen, waarin *geen* gevaar voor Farizeïsme aanwezig is, dan is dit een bewijs, dat in deze kringen ook *het allerbeste ontbreekt*, en er daarom niet beschimmelen *kan*.

En omgekeerd, als ge in een kring op sterk gevaar voor Farizeïsme stuit, dan blijkt hieruit dit tenminste, dat de allerbeste vrucht er *bekend* en *geëerd* is.

Doch zetten we dit doelloos schermen met het Farizeesche spook opzij, dan ja, is er in de boven geuite scrupel der consciëntie iets uitgesproken, waar heel onze ziel bijvalt, en dat we zelven o, zoo van heeler harte overnemen.

Want, ja, ware dát metterdaad zoo, dat het werk Gods, waardoor Hij zijn kind trapsgewijs van zondige hebbelijkheid ontdoet en aan heiliger hebbelijkheid went, op onze eigen ziel een indruk maakte, die tot hoovaardije opboog, dan, dit geven we gul toe, dan kon ze geen waarachtige heiligmaking zijn, want hoovaardij is onder alle onheiligheden de verfoeilijkste.

Zoo heerlijk en zoo naar waarheid smeekt de psalmist: »Verlos mij, o God, van trotsche hoovaardij, want, leeft die in mij niet meer, dan leef ik vanzelf tot uw eer van groote zonden vrij!"

Het allereerst begrip van alle genade ligt zoozeer in het worden van een *kindeke*, in het *klein* en stil als een »gespeend kindeke" bij zijn God zijn, en de toevloeiing van alle genade is zoozeer en derwijs aan »nederigheid van zin" gebonden, dat zonder aarzelen dit voetstoots moet worden toegegeven: »Een gave, die u geestelijk hoogmoedig zou maken, kan geen gave der genade zijn!"

Maar voegen we er dan ook aanstonds ter geruststelling bij, dat de heiligmaking, gelijk die door ons uit de Heilige Schrift op het voetspoor onzer ouden ontwikkeld wierd, in geen enkel opzicht ook maar iets met de geteekende caricatuur te maken heeft.

Zie, waar eenmaal in het paradijs alle zonde uit den eersten duivelschen prikkel der hoovaardij is voortgekomen, en alle onheiligheid, zoo van geest als vleesch, welbezien altoos nog uit die giftigste aller giftige wortelen opschiet, daar spreekt het toch wel vanzelf, dat alle inprenten in de verlosten van heiliger zin dan ook allereerst tot uitwerking heeft, dat juist door de heiligmaking deze hoovaardij in hem *geknakt*, deze hoogheid in hem *geslecht*, deze trots in hem *neergeslagen* wordt, en dat tegelijk met het verbrijzelen in hem van deze onheiligheid der hoo-

vaardij, de zachter en teederder zin van een nederigen, kinderlijken en zachtmoedigen geest in hem wordt opgewekt.

Te denken derhalve, alsof de heiligmaking, die God in zijn verlosten werkt, wel zou bestaan in een inboezeming van afkeer van sterken drank, zinnelust en gierigheid, maar niet, daaraan voorafgaande zelfs, *het hooge* in den mensch zou afbreken, is een onschriftuurlijke voorstelling, die onze kerk steeds bestreden en fel afgekeurd heeft.

Heiligmaking komt, zoo leert de Schrift, zoo leerde steeds onze kerk, en zoo leeren ook wij, heiligmaking komt nooit door den Heiligen Geest in Gods kind tot stand, of ze tast *alle* zonden *tegelijk* aan, en prent evenzeer tegelijk zin voor *al* Gods geboden in. »Lust en liefde, om niet slechts naar enkele, maar naar *al* Gods geboden te leven," gelijk onze Heidelberger spreekt.

En is het nu buiten kijf, dat onder alle zonden *de hoovaardij* van God het sterkst vervloekt wordt, omdat alle hoovaardij zonde tegen het *eerste* gebod is, dan ligt het immers in de zaak zelve in, dat zich nooit, bij wien ook, echte, oprechte en waarachtige, door God zelven gewerkte heiligmaking denken laat, of ze snijdt allereerst ook de rank der hoovaardij af en prent allereerst in ons dien nederigen, dien stillen, dien zichzelven wegwerpenden kinderzin.

Reeds hiermeê valt dus eigenlijk weer heel deze bedenking weg. Alle ziel, die vreest, dat de trapsgewijze heiliging tot hoovaardij en hooge inbeelding zal leiden, verwart toch blijkbaar de menschelijke *namaak* van de heiligmaking met het echte door God zelf gewrochte werk, en keere dus zijn bedenking niet tegen ons, maar tegen dezen falsaris op het heilige erf.

Echte, oprechte en waarachtige heiligmaking, gelijk wij die, niet als een werk van het kind ten behoeve van zijn Vader, maar als een goddelijk werk van den Vader, die in de hemelen is, *in* zijn kind, loven, eeren en aanprijzen, bestaat allereerst en allermeest juist in het uitroeien van alle hoogheid des harten en in het inprenten van nederigen kinderzin, en kan dus reeds daarom nooit aan het verwijt blootstaan, dat ze hoovaardij zou bevorderen.

Dat is wel zoo, als men zich een valsche voorstelling maakt van wat de Heilige Schrift »vleesch" noemt.

Beeldt men zich in, dat »vleesch" is onze *zinlijke* neiging en *lichamelijke* lust, en doet men het nu voorkomen, alsof de heiligmaking schier uitsluitend bestond in het bestrijden en te keer gaan van deze zonde *der zinnen*, dan ja, ligt het voor de hand, dat een aldus begrepen heiligmaking met *stijging* van geestelijke hoovaardij zou kunnen gepaard

gaan. Maar weet men eenmaal, hoe in de Heilige Schrift »vleesch", in den zin van zonde gebezigd, steeds op den *geheelen* mensch naar ziel en lichaam ziet, en dus evenzeer zijn *geestelijke* als zijn zinlijke zonde omvat, dan volgt er ook vanzelf uit, dat heiligmaking tegelijk op de geestelijke en zinlijke omzetting van 's menschen neiging doelt, en dus allereerst ook omzet zijn neiging tot hoovaardij.

Doch er is meer en deze zaak gaat nog dieper.

Reeds in ons vorig artikel wierd er op gewezen, dat in dit trapsgewijze werk der heiligmaking zoowel een *af*klimming als een *op*klimming is. Met dat de Heere ons hooger optrekt, dalen we tegelijk al meer in de diepte. Opstanding van den nieuwen mensch is er niet, of moet tegelijk zijn *afsterving van den ouden*. En alle leer der heiligmaking, die slechts één van deze twee, en niet deze beide tegelijk, tot hun recht laat komen, is onbestaanbaar voor Gods heilig Woord en wordt deswege door onze kerk verworpen.

Afgewezen als kettersch moet dus het streven van den Piëtist en Perfectionist, die acht, dat met den ouden mensch nu eenmaal afgedaan is, dat er niets meer valt af te breken, en dat al het werk, dat rest, uitsluitend bestaat in een soort opstoomen van den nieuwen mensch.

Maar ook, en even beslist als kettersch afgewezen, het streven van de tegenovergestelde en niet minder eenzijdige richting, die wel komen wil in een afsterven van den ouden mensch en van een stukslaan en verbrijzelen van wat er was, maar nooit iets hooren wil van een opstaan van den nieuwen mensch en van een inbrengen in de ziel van wat ontbrak.

Alle waarachtige, alle doorgaande bekeering moet zich, naar luid van onzen Catechismus, nu eenmaal in deze *twee* stukken gelijkelijk betoonen, dat er tegelijk en naar gelijkmatige evenredigheid én een afsterven van den ouden mensch én een opstaan van den nieuwen merkbaar zij.

En als men nu aan den Heidelberger vraagt, waarin dit afsterven van den ouden mensch bestaat, dan antwoordt hij: In een trapsgewijs *afklimmen;* want, zegt hij, het is een »hartelijk leedwezen, dat we God door onze zonden vertoornd hebben, en *die hoe langer hoe meer* haten en vlieden." En vraagt ge hetzelfde van de opstanding des nieuwen menschen, dan luidt zijn antwoord even beslist: »In een hartelijke vreugd in God en Christus, en lust en liefde om naar den wille Gods in *alle* goede werken te leven."

Een uitspraak, die nogmaals herhaald wordt in het antwoord op de 115de vraag, dat de afsterving aldus omschrijft: »Ons leven lang onzen zondigen aard *hoe langs hoe meer* leeren kennen;" en de opstanding van den nieuwen mensch uitlegt als »een *langs zoo meer* naar het evenbeeld Gods vernieuwd worden."

Twee stukken dus: 1°. verbrijzeling van onzen ouden mensch, en 2°. nieuw-vorming naar Gods evenbeeld. Of liever, niet twee stukken, maar één zaak met twee zijden, want één en niet twee is het, tegelijk en door dezelfde genade Gods onzen ouden mensch op den mond slaan en Gods beeld meer in ons komen laten.

Doen *afsterven* en doen *opstaan*, »dooden" en »levendmaken", en dat beide »*hoe langs zoo meer*", ziedaar dan wat naar luid der belijdenis onzer vaderen het heerlijk werk van God Drieëenig in het stuk der heiligmaking is.

De *zonde* is niet, gelijk sommigen ook nu ons weer dietsmaken, uitsluitend een »ontstentenis van de gerechtigheid." Neen, neen, maar zoodra als uit de ziel de gerechtigheid, de goedheid en de wijsheid weggaat, komt er de *on*gerechtigheid, de slechtheid, de verdwaasdheid voor insteê. Ziek zijn is niet enkel gemis aan gezondheid, maar een actief kwaad. En waar nu God in het paradijs den mensch had ingeprent: gerechtigheid, heiligheid en wijsheid, daar rooft de zonde niet maar deze drie, maar stelt er ongerechtigheid, boosheid en dwaasheid voor in de plaats.

En vat men dit nu wel, en ziet men dus in, dat de zonde niet alleen het wegsterven in Adam van den mensch Gods was, maar ook het opstaan in Adam van den boozen mensch; ziet en doorschouwt men, dat de dood, als gevolg en straf der zonde, niet alleen doodde „den mensch naar Gods beeld", maar ook tegelijk op deed komen den schriklijken mensch der zonde; — nu, dan zal men ook verstaan, hoe bij het heerlijk werk Gods, om door heiligmaking de zonde teniet te doen, nu ook juist het tegenovergestelde in ons moet plaatsgrijpen.

Wat door de zonde *leven* ging, gaat door de heiligmaking weer *dood* en wat door de zonde *dood*ging, *leeft* door de heiligmaking weer *op*.

Houdt dezen regel vast en geen duisternis zal over dit stuk meer voor u zweven kunnen.

Ge zult dan ook vinden, dat deze twee altoos ook in de onderwijzinge saamgaan. Naar uw opvatting van de *zonde* is, moet ook uw voorstelling van belijdenis der *heiligmaking* zijn.

Zij, die zonde als een soort boos gif in den mensch zich denken, en geen oog hebben voor het wegzinken van de oorspronkelijke gerechtigheid, worden in het stuk der heiligmaking Piëtisten, en weten van het afsterven van den ouden mensch niet, maar zijn altoos bezig aan het opsieren van den nieuwen.

En omgekeerd zij, die wel in de zonde een wegvallen van de oorspronkelijke gerechtigheid zien, maar er niet op merken, dat zich hieruit een *positief* kwaad ontwikkeld heeft, vervallen altegader in zeker antinomianisme, en herleiden heel het werk der heiligmaking tot het zich los gelooven van den ouden mensch, zonder, wel bezien, ook maar iets van de opstanding van den nieuwen mensch te willen weten.

Dit nu komt, gelijk men gevoelt, op de leer van den ouden en nieuwen mensch neer.

De onware en onjuiste voorstelling, alsof de ziel van een bekeerd mensch een soort speelplaats ware, waarin die oude en nieuwe mensch lustig met elkander stoeien, rust natuurlijk op geen enkelen aannemelijken en Schriftuurlijken grond, en ook hier komt het wel terdege aan op juiste formuleering.

Twee kettersche voorstellingen moeten ook hier afgewezen.

Vooreerst die van den Antinomiaan, die zegt: »Mijn ik door het geloof, dat is mijn nieuwe mensch in Christus Jezus, en die oude mensch, die ik in mijzelven nog ben, is iemand, waarvoor ik geen verantwoording meer heb; die zondige zooveel hij wil!"

Maar afgewezen ook de voorstelling van den Piëtist, die zichzelven nog altoos voor den ouden mensch houdt, maar nu reeds drie kwart of vijf achtsten vernieuwd, en daarom altoos vlijtiglijk doende, om het van vijf achtsten op zes achtsten te brengen; en zoo aldoor, steeds iets meer van den ouden mensch in een nieuwen mensch te vervormen.

Deze Antinomiaan en deze Piëtist nu hooren beiden in Jezus' kerk niet thuis.

Neen, leer der Schrift is het, niet dat onze oude mensch geheiligd wordt, of omgeschaafd wordt in een nieuwen mensch; maar wel, dat de oude mensch *dood* moet, geheel dood, tot er niets van hem overblijve. En evenzoo niet, dat in de wedergeboorte deze oude mensch alvast voor één honderdste vernieuwd wordt en nu gaandeweg wordt opgekalfaterd; maar heel anders, dat ons in de wedergeboorte een *geheele nieuwe mensch* wordt ingeplant.

Daar en daar komt het voor het recht verstand dezer heiligheden maar op aan.

De zonde bracht in u een »ouden mensch", het »lichaam der zonde".

Niet maar een stuk van een zondigen mensch, maar een *geheel* zondigen mensch, een *volkomen* ouden mensch, met al wat tot een mensch behoort, naar ziel en lichaam.

En daarom juist moet nu die oude mensch ook sterven, en de Piëtist zal met al zijn vroom bedrijf nooit één enkel spiertje van dien ouden mensch kunnen galvaniseeren.

Die oude mensch moet dood. Geheel dood. Van dien ouden mensch komt niets terecht. Hij moet verzinken onder zijn rechtvaardige verdoemenisse.

En evenzoo bij de wedergeboorte plant God uit louter genade een kind Gods in u in. Dus weer een *geheelen* mensch.

Ge moogt dus den »nieuwen mensch" niet opvatten als een stuksgewijze genezing van den ouden mensch. De nieuwe mensch heeft niets met den ouden mensch te maken, dan het gemeenschappelijk substract in éénzelfde persoonlijkheid. Hij komt niet uit den ouden mensch voort, maar vervangt hem. En ook die nieuwe mensch is een geheele mensch naar ziel en lichaam. En deze geheele nieuwe mensch moge nu in den pas wedergeborene nog slechts in kiem onder den bodem begraven worden, dit doet er niet toe, dan moet hij opstaan, en als hij opstaat, dan, maar dan ook eerst schittert het werk Gods. Want van dien nieuwen mensch is God de Werker, Schepper en Vader. Niet die oude mensch, die dood moet, maar alleen die nieuwe mensch roept: »Abba, Vader!"

Maar terwijl nu die oude mensch geheel dood moet, en die nieuwe mensch, die in Christus Jezus is, geheel moet opstaan, staat ons ik tot die beide in betrekking.

Een onbekeerd en onwedergeboren en onverkoren persoon heeft zijn *ik* doodeenvoudig geheel met dien ouden mensch vereenzelvigd. Hij is er één meê. Hij en die oude mensch, dat is volmaakt hetzelfde.

En omgekeerd in den hemel, als de heerlijkheid zal zijn ingegaan, dan zal bij Gods kinderen hun *ik* even absoluut geheel met dien nieuwen mensch vereenzelvigd zijn, en er één meê wezen. Een kind van God en die nieuwe mensch zal dan volmaakt hetzelfde zijn.

Maar al de dagen onzes levens op aarde is dit nog *niet* zoo.

Een verkoren, maar nog onwedergeboren persoon verkeert in zulk een staat, dat zijn nieuwe mensch er wel is, maar nog geheel verborgen in Christus, en dus bestaande buiten hem. Hij is nog gehuwd met zijn ouden mensch.

Maar in de wedergeboorte en bekeering ontbindt God dit goddelooze huwelijk, en huwt van die ure af zijn *ik* met den nieuwen mensch.

Maar al is *voor* God en *door* God dit goddelooze huwelijk dan ontbonden, en de heilige echt met den nieuwen mensch gesloten, toch is daarom de bekeerde zijn ouden mensch nog niet uit zijn huis kwijt. Wel rechtens, wel voor God, wel in het eeuwige bezien, maar nog niet feitelijk en reëel.

Niet alle banden, die slecht waren, zijn opeens los, en nog lang niet alle banden, die nu goed zijn, zijn daarom opeens aangebonden.

Door de wondere mystieke unie met Christus heeft het kind zijn nieuwen mensch reeds geheel tot eigendom; en dus, al sterft hij morgen, hij is er; maar hij heeft er daarom het heerlijk bezit nog niet van.

En daaruit ontstaat nu de worsteling der ziele en des levens.

Dit wedergeborene kindeke, welks ik door een wondere daad Gods nu reeds voor eeuwig en onlosmakelijk aan zijn nieuwen mensch gehuwd is, en dus voor God niet anders dan in dien nieuwen mensch staat, moet nu nog door een pijnlijk proces zijn ouden mensch afsterven, en door Gods genade den nieuwen mensch in zich laten opwekken.

En dit nu is zijn heiligmaking, dit afsterven van den ouden mensch en dit opstaan van den nieuwen mensch, dát is het, waardoor Hij wast en wij minder worden.

Zalige openbaring van het geloof!

XII.

OUDE EN NIEUWE MENSCH.

Opdat wij, der zonde afgestorven zijnde, der gerechtigheid leven zouden.
I Petr. 2 : 24.

»Zij gaan van kracht tot kracht steeds voort," zingt de Psalmist, »elk hunner zal verschijnen voor God in Zion!"

En deze heerlijke uitspraak moet vast- en volgehouden, ook al strookt ze lang niet altoos met ieders bijzondere zielsbevinding. Want immers, niet onze zielservaring, maar de Heilige Schrift onderwijst ons van den weg der waarheid. En dat wel niet, alsof de gang van Gods werk in ons eigen hart ooit metterdaad van het getuigenis der Heilige Schriftuur verschillen kon, maar omdat onze eigen zielsbevinding zoo dikwijls op onjuiste wijs de toedracht der zaken in ons eigen binnenste afspiegelt.

Onze zelfkennis is zoo klein.

Het dieplood van ons eigen zielsbesef duikt hoogstens even onder de oppervlakte, terwijl Gods heilig, aldoordringend oog door al de wateren onzer ziel heen tot op den bodem boort.

Wij worden lang niet alles gewaar, wat er in onze ziel omgaat; en wat we er nog van gewaar worden, doet zich aan ons besef zoo vaak anders voor, dan het metterdaad toegaat.

Kende ieder onzer zichzelven volkomen en verstond een ieder onzer de kunst om zijn innerlijk leven ganschelijk te doorgronden, dán natuurlijk zou onze zielservaring een even vast en zeker getuigenis opleveren, als ons thans in de Heilige Schrift wierd geboden. Maar nu niemand, ook niet onder Gods beste kinderen, zichzelven grondig kent, noch ook hetgeen we van onszelven kennen volkomen juist en zuiverlijk aan den werkelijken toestand beantwoordt, nu mag die bevinding hoogstens als bijkomend hulpmiddel gelden, maar het Schriftwoord verzwakken kan ze nooit.

Zij het dus ook al, dat gij duizendmaal bij uzelven bevindt: »Ik word al zwakker en zwakker!" — toch blijft het daarom onwrikbaar waar, wat de Heilige Schrift getuigt: »Zij gaan voort van kracht tot kracht!"

Vooruitgang, ontwikkeling, groei, wasdom, toeneming is er op alle manieren.

Slechts vergisse men zich niet omtrent hetgeen waarvan dat »voortgaan van kracht tot kracht" wordt uitgesproken.

Want dit »voortgaan van kracht tot kracht" grijpt niet plaats met onzen »ouden mensch"; en niemand mag zeggen, dat in de wedergeboorte zijn oude mensch een klein weinig is omgezet, en dat nu voorts sedert dien tijd deze omzetting van zijn ouden mensch al voort en verder ging, zoodat nu van lieverlede deze omzetting over de helft kwam, en met Gods hulp nog wel eens voort zal gaan tot den einde.

Hier toch leert de Schrift niets van.

Naar hetgeen de Heilige Schrift ons getuigt, is de oude mensch dood en bestemd ten doode en gedoemd om eeuwig in den dood te blijven. Onze oude mensch is onverbeterbaar, ongeneeslijk, te redden noch te verzoenen. Van dien ouden mensch komt nooit iets terecht. En hetgeen met dien ouden mensch gebeuren moet, is niet dat hij allengs bijgebracht worde en weer op zijn verhaal kome. Integendeel, die oude mensch moet gekruist, gedood en begraven. We mogen niets meer van dien ouden mensch verwachten. Onze jubel moet juist zijn, hem af te sterven en te ontkomen.

En evenmin mag dat »voortgaan van kracht tot kracht" verstaan van onzen nieuwen mensch, alsof die bij stukjes en beetjes in elkaar wierd gezet, om zoo allengs op de been te komen. Onze nieuwe mensch is die mensch, waarin we eeuwig leven zullen. Die nieuwe mensch moet dus een wezenlijke mensch zijn en als wezenlijke mensch in ons geboren worden. Er komt dus bij dien nieuwen mensch, nadat hij eenmaal in ons geboren is, nooit iets bij, er gaat nooit iets af. Slechts sluimert hij nog in zijn kiem en moet in ons opstaan.

Maar wel moet en zal van »kracht tot kracht" voortgaan onze *persoon*, gelijk hij nu door het geloof in Christus Jezus staat. Die persoon was eens in den ouden mensch geboren, en dies geboren in zonde en misdaden en alzoo kind des toorns van nature. En nooit zou die persoon uit dien mensch zijn uitgekomen, of aan dien ouden mensch ontkomen zijn, uit zichzelf. Dat kon hij niet. Hij was met dien ouden mensch één. Zoo één, dat hij die oude mensch, en die oude mensch zijn ik was. Hij had geen ander bestaan, noch een ander leven.

Maar doordien God de Heere hem wederbaarde, wierd dit anders. Door die daad Gods is zijn persoon van zijn oude *ik*, in beginsel van zijn ouden mensch, losgemaakt. Er is een keep in den wortel gegeven, en door de gestadige werking van zwaartekracht en storm wijken deze gescheiden deelen nu aldoor meer van elkaar af. Zijn persoon is nu *niet* meer zijn oude mensch; eer staat zijn persoon tegen dien ouden mensch over. Ja zelfs, als die oude mensch er toch weer in slaagt om hem tot zonde te verlokken, dan doet een kind van God in die zonde volstrekt niet wat hij *wil*, maar wat hij *haat*. Hoor maar, wat de heilige apostel Paulus zoo

beslist van zichzelven uitspreekt: »Want het goede, dat ik *wil*, doe ik niet; maar het kwade, dat ik *niet* wil, doe ik. Indien ik nu datgene doe, dat ik niet wil, zoo doe *ik* hetzelve niet meer, maar de zonde, die in mij woont."

Een kind van God ook na zijn geboorte nog met den ouden mensch te willen vereenzelvigen, is dus zeer beslist tegen de duidelijke onderwijzing van Gods Woord. Hij is niet meer de oude mensch. Eer is het *alles* nieuw geworden. En wel verre van nog met den ouden mensch saam te vallen, staat hij eer lijnrecht tegen den ouden mensch over.

Hij, als kind van God, *is* de nieuwe mensch geworden. Niet maar voor een stukje of deeltje, maar *geheel*. »Het oude is voorbijgegaan; zie, het is *alles* nieuw geworden;" dus en niets minder is het roemen!

Hij, zijn persoon, hijzelf, hij eigenlijk en wezenlijk is nu overgegaan uit den dood en aangekomen in het leven. Hijzelf in eigen persoon is nu overgezet uit het rijk der duisternis in het koninkrijk van den Zoon zijner liefde. Ja, zoozeer is hijzelf, in zijn persoon, met den nieuwen mensch één, dat hij, nog levende en verkeerende op aarde, toch reeds in den hemel met Christus gezet is, en zijn wandel niet meer op aarde en niet meer hier beneden heeft, maar in den hemel. Daar, daarboven is zijn leven met Christus verborgen in God.

Gaat dus niet de oude mensch, en ook niet de nieuwe mensch in kracht voort, waarvan geldt dit »voortgaan van kracht tot kracht" dan?

En hierop nu antwoordt de Heilige Schrift, dat dit »voortgaan van kracht tot kracht" geldt van den persoon zelven. Niet hun oude mensch, noch hun nieuwe mensch, maar *zij* gaan voort van kracht tot kracht.

Zij, hun persoon, hun ik, niet gelijk het eens met den ouden mensch vereenzelvigd was, maar gelijk het thans tegen den ouden mensch overstaat.

Want wel dreigt men hier in verwarring te geraken, door dat *ik* beide malen in eenzelfden zin te nemen; maar dit deert niet. Paulus zelf spreekt in geheel gelijken zin van dat *ik* en toch dat »niet ik". »*Ik* leef", zegt hij, »maar niet meer ik, maar Christus leeft in mij."

De zake is dus deze, dat uw persoon in Adam viel, uit Adam den ouden mensch kreeg en een tijdlang met dien ouden mensch vereenzelvigd leefde; maar dat diezelfde persoon sinds in u is omgezet en overgezet; en nu in Christus opstond; uit Christus een nieuwen mensch ontving; en voorts almeer met dien nieuwen mensch wordt vereenzelvigd.

En hierin nu juist ligt dat »voortgaan van kracht tot kracht."

Pas na de wedergeboorte is die vereenzelviging van onzen persoon met den nieuwen mensch nog slechts zeer gering, en zitten we omgekeerd nog schier met alle vezelen aan den ouden mensch zóó vast, dat het wel schijnt, alsof wijzelf nog die oude mensch waren.

Maar nu komt de Heilige Geest en brengt in ons teweeg, dat wij van lieverleê en allengs zoo meer dien ouden mensch *afsterven*, en dat tegelijk en even daardoor de nieuwe mensch allengs zoo meer in ons *opstaat*.

En wijl nu onze persoon erbij wint, hoe meer de Heilige Geest dat afsterven van den ouden mensch in ons teweegbrengt, en er evenzoo bij wint, hoe meer de Heilige Geest dat opstaan van den nieuwen mensch in ons veroorzaakt, zoo getuigt op dien grond diezelfde Heilige Geest in de Heilige Schrift omtrent zijn eigen werk, dat zij, namelijk deze verkorenen en herborenen, deze kinderen Gods, steeds van kracht tot kracht voortgaan, tot ze eens verschijnen zullen voor God in Zion.

Het »voortgaan van kracht tot kracht" ligt dus volstrekt niet alleen in het meer ingroeien in den steeds weer opstaanden nieuwen mensch, maar even sterk in het gedurig meer loskomen van den steeds meer wegstervenden ouden mensch.

En dit afsterven *en* dit opstaan, het is eigenlijk één en dezelfde werking, en geeft daarom beide winste in kracht.

Komen we nu eerst op dat »afsterven van den ouden mensch", voorzoover het heiligmaking is.

En dan doelt dit »afsterven van den ouden mensch" natuurlijk *niet* op hetgeen wij doen, als we naar luid ons Doopsformulier zelven »al ons leven lang vromelijk tegen de zonde, den duivel en zijn gansche rijk strijden;" maar integendeel op de vrucht van Jezus' kruis.

Als gevraagd wordt: »Wat nuttigheid verkrijgen we meer uit de offerande en dood van Christus aan het kruis?" dan antwoordt de Gereformeerde kerk in Zondag 16 van den Heidelberger: »Dat door zijne kracht onze oude mensch met Hem gekruist, gedood en begraven worde, opdat de booze lusten des vleesches niet meer in ons regeeren."

Dit kruisigen, dooden en begraven van den ouden mensch is dus volstrekt niet iets, dat *wij* doen; maar iets, dat *Christus* in ons doet; en hetgeen Christus doet uit de kracht van zijn kruis.

Deze werking nu brengt de Middelaar teweeg door den Heiligen Geest.

En hetgeen te dien opzichte door den Heiligen Geest in ons volbracht wordt, bestaat nu hierin, dat de Heilige Geest de genegenheid, de neiging, de hebbelijkheid van onzen persoon, die vroeger naar dien ouden mensch in heete liefde uitging, nu van dien ouden mensch aftrekt, en zoo omzet, dat ze thans dienzelfden ouden mensch begint te haten.

Vriendschap kan afsterven.

Men kan een tijdlang op zeer intiemen voet met iemand hebben verkeerd, hem de liefde van zijn hart hebben gewijd, en zich geheel aan hem hebben gegeven. Maar dan gebeurt het soms, dat men van achteren merkt: »Ik heb mij vergist. Zulk een vriendschap mag niet. Die mensch is een verkeerde". En dan natuurlijk breekt men niet alleen de bestaande betrekking af, maar alle genegenheid slijt uit; men draagt er leed over, dat men op zulk een intiemen voet met hem geleefd heeft; en eindigt met hem te bitterder te haten, naar gelang hij nu bleek erger bedrieger en boosaardig mensch te zijn.

En juist datzelfde grijpt nu voor een kind van God plaats ten opzichte van zijn ouden mensch.

Eertijds leefde hij met dien ouden mensch op den besten en intiemsten voet. Wat die oude mensch wilde, wilde hij. Eén waren hun sympathieën en genegenheden. Ze leefden één leven. En met de teederste gehechtheid en innigste verkleving gevoelde hij zich aan dien ouden mensch verbonden.

In die dagen kon hij niet gelukkig zijn, of die oude mensch moest bij hem blijven.

Maar sinds wierd dat anders.

Er kwam van dien ouden mensch zooveel uit, wat hij vroeger niet gemerkt had, en hijzelf begon een anderen smaak te krijgen.

Hij had een anderen en beteren mensch leeren kennen, en had met dezen nieuwen mensch een innige betrekking aangeknoopt. Maar juist die nobele omgang met den nieuwen mensch in Christus Jezus had hem dan ook ontdekt, hoe laag, hoe slecht, hoe onrein toch eigenlijk die oude mensch was.

En die twee nu, het omloopen van zijn eigen smaak door den getrouwen omgang met dien nieuwen mensch, en het uitkomen van allerlei slechtheid van den ouden mensch, maakten nu, *dat zijn genegenheid allengs een geheel andere wierd*, en dat er in datzelfde hart, waarin vroeger voor dien ouden mensch de warmste en hechtste liefde zetelde, nu allengs onwil, ongenegenheid, ja tegenzin en haat opkomt, zoo dikwijls de naam van dien ouden mensch maar genoemd wordt.

Wel zit hij met dien ouden mensch nog in velerlei zaken van vroeger;

en moeten ze dan weer saam overleggen; en gebeurt het bij zulk een overlegging maar al te dikwijls, dat de oude mensch hem te slim af is, en hij weer meêgaat en met hem zondigt; maar dat komt dan toch niet meer *uit zijn lust en liefde.* Dat gaat dan half onwillens, doordien hij verstrikt en gevangen wordt; altoos met een *tegenstrevende* zielsbeweging; en als het geschied is, zit de verfoeiing en het zielsberouw de zonde onverwijld op de hielen.

En dit omzetten nu van onze innerlijke genegenheid, waardoor onze zelfde persoon, die eertijds op dien ouden mensch verzot was, nu almeer dien ouden mensch haten en vlieden gaat, dat is niet *ons* werk, dat doet *gij* niet, maar dat is een genadegave in u, het werk van *den Heiligen Geest.*

Niet alsof we ontkennen zouden, dat de Heilige Geest soms bij de uitvoering van dat werk uzelf als instrument bezigt, noch ook als betwijfelden we, dat uit dit werk van den Heiligen Geest ook werkingen onzerzijds voortvloeiden; maar het inbrengen zelf van deze veranderde genegenheid is niet *uw* doen, maar *zijn* daad; dat werkt God de Heilige Geest rechtstreeks.

Hoe Hij dit heerlijke werk in u uitricht, is slechts voor een zeer gering deel voor ons verstaanbaar, en in zijn aard en wezen een even groote verborgenheid als het werk zelf der wedergeboorte.

Omdat Hij God is, heeft de Heilige Geest den toegang tot ons hart; weet, waar in ons wezen onze persoon is; hoe in dien persoon de genegenheden gelegen zijn; en wat in die genegenheden moet worden aangebracht, om ze om te zetten in haar werking.

Maar al doorgronden we dit geheimnis even weinig als het geheimnis der liefde of den oorsprong des levens, toch doet dit voor ons geloof in niets tekort aan de zekerheid der zaak.

Waar geen sprake is van enkele heilige daden, maar van het in ons aanbrengen van een zin en neiging, die den ouden mensch haat en vliedt (nu eertijds dien ouden mensch juist gemind en nageloopen te hebben) kan er nooit sprake zijn van iets, wat wijzelven deden; want wijzelven kunnen bij ons hart niet bij; we hebben over onzen inwendigen persoon geen macht, en missen elk middel om zelf, persoonlijk, een andere neiging in ons teweeg te brengen; en zelfs waar we ons inbeelden, dat we dit wel doen, rust deze inbeelding op niets dan zelfbedrog.

Alleen de Schepper, omdat Hij Schepper is, *kan* dit werk in ons tot

stand brengen; en waar dit werk komt, daar komt het dus ook onwederstandelijk. De haat tegen dezen ouden mensch, begint hij eenmaal in uw ziel te varen, is een macht, die u meêsleept. En dan zelfs, als ge u door dien ouden mensch nog verschalken, nog verstrikken en dwingen laat, kunt ge er niets tegen doen, dat toch uw persoon in zijn genegenheden van dien ouden mensch afgekeerd staat.

Romeinen 7 is ook hier weer leerrijk.

»Naar mijn inwendigen mensch," zegt Paulus, dat is naar mijn innerlijke genegenheden, »heb ik een vermaak in de wet Gods." En wel is er een andere wet in hem, die hem weer onder de wet der zonde gevangen neemt; maar »die andere wet, die in zijn leden is," is hem niet lief, niet sympathetisch, maar »*strijdt tegen de wet zijns gemoeds.*"

Het anders voor te stellen is dus weerspreken van wat de Heilige Schrift, bij monde van den uitnemendsten der apostelen en onder het waarmerk van den Heiligen Geest, zoo vastelijk betuigt.

Wie gelooft, kleeft aan den Zone Gods; en ge kunt u aan den Christus niet kleven, of door de werking van den Heiligen Geest ontvangt uw persoon een indruk, wordt u een stempel opgedrukt, en ondergaat ge invloeden, die maken, dat uw genegenheden en neigingen niet kunnen blijven, wat ze waren.

Het gaat bij een kind van God van binnen om.

Al wat hij in zake van hoogmoed, hoovaardij, trots, bitterheden, nijdigheden, hardheden van hart, bedriegerijen of zucht naar wraak, eertijds met dien ouden mensch willig meêdeed, begint hem nu zelf tegen te staan; en al wat hij met dienzelfden mensch deed in ijdele zinlijkheden en lust der oogen, begint hem nu zelf te hinderen.

Zijn God leert hem, zijn God onderwijst hem, en zoodoende gaat hij inzien en beseffen, dat al deze verhandelingen met zijn ouden mensch eigenlijk schandelijk en gruwelijk zijn.

En al is het dan ook, dat hij er nog telkens inloopt, en zich tot zijn schrikkelijke schuld weer vangen laat, toch *leeft* hij er niet meer bij en heeft er geen vermaak meer in. Integendeel, het stuit hem tegen de borst, en als het gedaan is, ligt hij er diep ongelukkig en verbrijzeld onder neder.

Zoo sterft hij dien ouden mensch af; niet dat hij hem kwijtraakt dat komt in het sterven eerst; en tot aan zijn tijdelijken dood blijft ieder kind van God doodgraver voor zijn eigen ouden mensch.

Maar toch sterft hij aan dien ouden mensch allengs zoo meer zóó volkomen af, dat ten leste alle goede dunk wegvalt, alle verontschuldiging verstommen moet, en er geen andere overtuiging overblijft, dan dat

die oude mensch, die eertijds heel zijn hart had, anders niets is dan een gruwelijke ellendeling en schurk en bedrieger, tot alle booze stuk bekwaam.

En als een kind van God dan eens terdege hoonend lachen mag om de zotte hoovaardijen en gruwelijke praktijken, waarop hij dien ouden mensch vroeger telkens betrapte en waarin hij zich door dien ouden mensch zoo dikwijls heeft laten verstrikken, maar hij met zijn ziel nu van af is en van walgt, dan roemt hij niet in zijn eigen doen, noch in het werk van medemenschen, maar alleen in de doorluchte genadewerking Gods.

XIII.

GODS WERK IN ONS WERK.

> De God des vredes zelf heilige u geheel en al, en uw geheel oprechte geest en ziel en lichaam worde onberispelijk bewaard in de toekomste onzes Heeren Jesu Christi.
> I Thess. 5 : 23.

Vat, doorziet ge het zeer aanmerkelijke onderscheid, dat er tusschen *heiligmaking* en *goede werken* bestaat?

o, Zoovelen merken daar niet op; verwarren die beide met elkander; en houden ze onopzettelijk voor geheel hetzelfde.

»Heiligmaking" is voor deze onheldere geesten hetzelfde, als »uw best doen om een eerbaar, deugdzaam leven te leiden"; en overmits nu »een eerbaar en deugdzaam leven" in niets dan in »goede werken" uit kan komen, zoo beelden ze zich in, dat »de heiligmaking, zonder welke niemand den Heere zal zien" in niets anders bestaat dan in een zich toeleggen op, een zich beijveren voor, een zich gewennen aan »goede werken."

En toch, dit is door en door valsch gedacht.

Zoomin als men een druif met den wijnstok mag verwarren, of ook den bliksem met den donder, of ook de geboorte met de ontvangenis, evenmin gaat het aan, om onze »heiligmaking" gelijk te stellen met onze »goede werken".

»Heiligmaking" toch is de tarwekorrel, waaruit straks de halm en de volle aire der »goede werken" voort zal komen; maar daarom zijn korrel en halm nog niet één. De tarwekorrel ligt in den bodem, hecht zich met zijn vezelen in het binnenste van de eens omgeploegde voor, en werkt in het verborgene. De halm daarentegen schiet juist uit dien bodem naar buiten, treedt in het zichtbare en is waarneembaar voor iemands oog. En zoo nu ook is de »heiligmaking" het inleggen in het verborgene van ons wezen van die kiem, die hebbelijkheid, die genegenheid, waaruit straks als bloesem en vrucht het goede werk zal voortkomen.

De heiligmakinge is een *werk van God* aan en in onzen persoon, waardoor Hij ons heiligen zin in onze leden inprent, en ons alzoo inwendig vervult met lust tot zijn wet en met afkeer van de zonde. Maar de goede werken zijn *daden van menschen*, die uit dezen ingeprenten heiligen zin voortvloeien.

Zoo brengt dan de gave der heiligmaking ons de bron aan, waaruit

straks de wateren der goede werken vlieten zullen; brengt ze ons de lampe, waarvan straks het licht der goede werken uit zal stralen; en schenkt ons het kapitaal, waarvan de interessen in onze goede werken worden afgeworpen.

Zoo zijn dus »heiligmaking" en »goede werken" twee geheel verschillende zaken. »Heiligmaking" is een werk Gods, »goede werken" een doen van menschen. »Heiligmaking" schuilt in het verborgene, »goede werken" treden naar buiten. »Heiligmaking" brengt iets in den mensch, »goede werken" brengen iets uit den mensch. »Heiligmaking" is het indrijven in den bodem van den wortel, »goede werken doen" is het uitdrijven uit het vruchthout van de vrucht.

Deze twee behoort men dus scherp uit elkaar te houden. Wie beide verwart, leidt de schare op een dwaalspoor.

Want dan komt er uit den piëtistischen hoek één, die zegt: »Heiligmaking" dat is *uw* werk; op »heiligmaking" kan nooit genoeg aangedrongen; — »heiligmaking" dat *is* uw best doen om godzalig te zijn." En een oogenblik later een ander uit den mystieken hoek, die zegt: »Goede werken *kunt* ge niet doen en op »goede werken" *moogt* ge niet aandringen; want de mensch werkt niets, en de Eenige, die het alleen buiten den mensch om in u werkt, is God de Heere!"

Beide natuurlijk even valsch en onschriftuurlijk.

Wie de heiligmaking in de goede werken laat opgaan, neemt aan God den Heere zijn heerlijk werk uit de hand en stelt er den mensch aan, die het nooit doen kan. En wie omgekeerd de goede werken in de heiligmaking laat opgaan, ontslaat den mensch van het *hem* aanbevolen werk en eischt, dat God de Heere *zelf* doen zal, wat Hij juist *aan den mensch* heeft opgelegd.

En daarom moeten beide dwalingen bestreden.

»Heiligmaking" en »goede werken" moeten beide tot hun recht komen.

Het moet aan alle bedienaren des Woords en door hen aan de gemeente des Heeren weer duidelijk worden, dat de »heiligmakinge" een *daad des Heeren* is, die *Hij* in den mensch volbrengt; en dat omgekeerd de goede werken daden zijn, *die de mensch* te volbrengen heeft op last van zijn God en tot zijn eer.

De prediking moet de leden der kerk uitdrijven tot tweeërlei: 1°. om te bekennen onze volslagen onmachtigheid om anders dan door loutere genade eenige ook maar de minste inprenting van heiliger zin te ontvangen; en alzoo vuriglijk den Heere aan te loopen, of Hij door zijn Heiligen Geest die daad der inprenting van *heiliger zin* in ons werken en volbrengen wil; en 2°. om, schonk de Heere dien heiliger zin aan

zijn uitverkorenen, dan ook als uitverkorenen uit te breken *in daden,* die Hem verheerlijken mogen.

»Uitverkoren in Christus Jezus, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde." Ef. 1 : 4.

En toch, hoe duidelijk en licht te vatten deze onderscheiding ook zijn moge, toch dient er op tweeërlei gewezen, waardoor men bij het noemen van »heiligmaking" en »goede werken" anders zoo licht in de war raakt.

De eerste van deze twee aanleidingen tot verwarring ligt daarin, dat »heilig" een eigenschap is, die óók aan de »goede werken" zelve kan worden toegekend. Men kan heilig *zijn,* maar ook *heilige* »werken" doen, gelijk onze Belijdenis in art. 22 spreekt van de »vele *heilige werken,* die Christus voor ons en in onze plaats volbracht heeft."

Er is dus een »heilig" van binnen, maar er is ook een »heilig" van buiten.

Als de heilige apostel schrijft: »Dewijl dan deze dingen alle vergaan, hoedanigen behoordet gij niet te zijn in *heiligen wandel"*, dan wordt niet gedoeld op »heiligmaking", maar op goede werken. Op geheel dezelfde wijze was niet de heiligmaking, maar waren de goede werken in het oog gevat, toen het woord uitging: »Gelijk Hij, die u geroepen heeft, heilig is, zoo wordt ook gijlieden heilig *in al uwen wandel*" (I Petr. 1 : 15). Juist hetzelfde, waarvan Zacharias jubelde: »Dat wij, verlost zijnde uit de hand onzer vijanden, Hem dienen zouden zonder vreeze, in *heiligheid* en gerechtigheid voor Hem, al de dagen onzes levens" (Luk. 1 : 75).

Geen twijfel dus, of »heilig" wordt beide én van onze inwendige gesteldheid én van onzen uitwendigen wandel gebezigd, precies op dezelfde wijze als men zoo van de bron als van het water, dat er uitvloeit, zeggen zal, dat het ijzerhoudend is; zoo van den boom als van zijn vrucht zal roemen, dat hij goed is; en van de keerse zoo goed als van het licht, dat ze uitstraalt, zal getuigen, dat het deugt.

En juist omdat op precies dezelfde manier nu ook én van onze innerlijke gesteldheid én van onzen wandel gezegd kan worden, dat ze *heilig* moeten zijn, lag het gevaar voor de hand, om ook het woord »heiligmaking" van de heiligmaking *van onzen* wandel te gaan verstaan.

»Als ge uw wandel, uw uitwendig werk goed maakt, dán hebt ge vanzelf, wat met heiligmaking bedoeld wordt," denkt en zegt men dan. En ware dit zoo, natuurlijk, dan zou de heiligmaking ook niets dan een plicht zijn, die óns wierd *opgelegd,* en volstrekt niet een gave, die ons wierd *geschonken.*

En daarom lette men er nu wel op, dat het heilig maken van onze genegenheden, van onzen zin en van onze hebbelijkheid, niet *onze* daad, maar *Gods* werk is, en dat uit dit goddelijk werk van de heiligmaking onzer genegenheden de heiliger wandel als *onze* daad voortkomt.

Maar buitendien is er nog *een tweede* aanleiding tot verwarring op dit punt gegeven in die vele uitspraken der Heilige Schrift, waarin wij, menschen, vermaand en aangespoord worden, om onszelven te heiligen, te reinigen, te volmaken, ja zelfs »onze heiligmaking te voleindigen", II Cor. 7 : 1; »onze leden dienstbaar te stellen tot heiligmaking", Rom. 6 19; »een vrucht te hebben tot heiligmaking", Rom. 6 : 22; »onberispelijk te zijn in heiligmaking", I Thess. 3 : 13, en wat dies meer zij.

Nu gaat het natuurlijk niet aan, om deze uitspraken der Heilige Schrift op de manier der mystieken te verzwakken, als ware eigenlijk *niet* gemeend, dat *wij* onze leden tot heiligmaking dienstbaar zouden stellen; maar alleen, dat God de Heere zorgen zou, dat ze daartoe strekten. Zulke kunstgrepen toch leiden tot een willekeurig *spelen* met de Schrift. Dat is de Schrift misbruiken, om eigen theorieën onder goddelijk gezag aan te bevelen. Dat mag niet. En predikers, die, uit vreeze van den mensch iets op te leggen of op het doode hout te slaan, van al zulk vermaan aflaten en de *geboden* des Heeren afstompen door ze als *beloften* voor te stellen, laden een zware verantwoordelijkheid op zich.

Want het is wel volkomen waar, dat nooit één eenig mensch ook maar een enkel goed werk volbracht heeft, of het was God, die het willen en werken daartoe beide in hem teweegbracht; en we belijden wel van harte met onze Belijdenis, »dat wij in God gehouden zijn voor de goede werken, die we doen, en niet God in ons;" en we jubelen wel met verrukkinge der ziel in wat Paulus schrijft: »dat God de Heere de goede werken heeft voorbereid, opdat wij daarin wandelen zouden"; — maar hoe grif en voetstoots we hier ook bijvallen, daarmeê valt de plicht tot vermaan nog in het allerminste niet weg.

Dit komt daarvandaan, dat het Gode behaagt, ook den mensch als *instrument* te gebruiken, en aan den mensch onder zijn eigene verantwoordelijkheid en bekwaamheid een prikkel tot het *doen* te verleenen.

Een ruiter, die op het oorlogsveld tegen de vijandelijke drommen moet inrennen, weet uitnemend goed én hoeveel er voor zijn leven van de ren van zijn paard afhangt, én dat dit dier niets kan, tenzij God dat dier ertoe bekwame. Vandaar dat een vroom ruiter, eer hij zijn paard beklimt, zeer zeker ook bidden zal: »Heere, laat mijn dier mij zegevierend over het slagveld rijden;" maar niet om, als hij in het zaal zit, te denken: »Nu zal dat paard vanzelf wel loopen; want buiten God kan het toch

niets;" neen, maar om dan juist te machtiger met spoor en knieën, met teugel en met stem te werken, en alzoo te *bewerken*, dat het paard doet, wat het moet.

En evenzoo staat het nu ook met de heiligmaking. Ook een mensch kan geen blad aan de takken zijner ziel beroeren, of de adem des Heeren moet door zijn hof waaien.

Die het van den beginne tot den einde toe in hem volbrengt, is de Heere.

Maar dit werk Gods gaat nu ten deele ook *middellijk*; daar wordt de mensch zelf als *instrument* bij gebezigd; daar komt een *meêwerken* van den mensch met zijn God in voor. En het is nu dit instrumenteele werk van den mensch in het werk van zijn God, waarop de Heilige Schrift doelt, zoo dikwijls er tot ons, in verband met de heiligmaking, een rechtstreeksch vermaan, een opzettelijke aansporing uitgaat.

Gelijk op natuurlijk terrein de Heere God den zaadkorrel schenkt, en schenkt alle krachten van bodem, regen en zonnegloed, om het gewas des aardrijks te doen rijpen; maar de landman niettemin als middel en instrument gebezigd wordt, om dit werk Gods te voleinden, — zoo ook is het met de heiligmaking.

God de Heere werkt ze; Hij alleen doet ze uitwerken en gedijen; maar niettemin is het nu eenmaal zijn welbehagen geweest, dat de mensch *zelf* hiertoe als middel en instrument mede zou werken op de manier, waarop de zaag meêwerkt met hem, die ze trekt.

Dit worde intusschen nu weer niet zóó verstaan, alsof de Heere zich bij dit werk der heiligmaking geheel en in elk opzicht aan den mensch zelf als instrument gebonden had.

Dit kan daarom niet, overmits de mensch van nature wel heiligmaking bederven, maar ze nooit bevorderen kan. Hij haat van nature de heiligmaking en staat er tegenover. En ook, hij is volstrekt en volkomen onmachtig, om, op wat wijs ook, uit zijn verdorven natuur iets of ook maar het allergeringste aan de heiligmaking toe te brengen.

Er dient dus streng gewaakt, dat men dit instrumenteele meêwerken van den mensch in de heiligmaking nu weer niet misbruiken ga, om óf een macht ten goede in den mensch aan te nemen, óf ook Gods werk te verdonkeren.

Er worde daarom wel onderscheiden.

Hij, die ons de heilige hebbelijkheid inprent, is de Heere. Hij alleen. Hij daadwerkelijk. En of al deze instrumenten ook saam zich inspanden,

zo zouden altegader evenmin ooit één enkelen trek van heiligen zin kunnen inplanten, als alle timmermansgereedschap saam ooit de architraaf om een enkel paneel zou kunnen ploegen.

Het is de schilder, die op het paneel schildert; en of palet, penseel en verfbus ook al nog zoo tegen het doek aandrongen, daarmeê zou nog nooit een enkel figuur op dat doek ontworpen worden.

De beeldhouwer vormt het beeld, en noch zijn beitel, noch zijn klophamer, noch zijn schabel kunnen als instrumenten uit zichzelven ooit één enkele schilfer van het ruwe marmer doen afsplijten.

En zoo nu ook staat het hier.

Heiligmaking is een kunstwerk. Het is een prachtig fijn, onuitsprekelijk goddelijk, een overheerlijk kunstwerk, om in den persoon van een zondaar de trekken der heiligheid in te graveeren.

En de kunstenaar, die dit onovertroffen heerlijke werk tot stand brengt, is niemand anders dan de Heere, in gelijken zin als waarin Paulus spreekt van »de stad met fundamenten, wier *Kunstenaar* en Bouwmeester God is."

En of het den Heere nu al belieft, om zich ook voor dit hooge kunstwerk ten deele van instrumenten te bedienen, dit verleent aan deze instrumenten, die als beitel of penseel dienst doen, op zichzelf nog nooit eenige waardij, en veelmin het allergeringste vermogen om uit zichzelven, buiten den Kunstenaar, iets ook maar tot stand te brengen.

Zoo is en blijft dus de Kunstenaar de eenige werker. God maakt u heilig. Hij alleen.

Maar juist als Kunstenaar gebruikt de Heere nu *instrumenten*, en wel instrumenten, die we tot drie herleiden kunnen, te weten het Woord, zijn voorzienig bestuur, en den wedergeborene zelven.

Het *eerste* punt behoeft geen toelichting.

Het Woord des Heeren is in zijn kerk gesteld als een levende macht, die doorgaat tot de saamvoegselen en het merg, en hetwelk als zoodanig door God verordend is en gebezigd wordt om indrukken in den mensch teweeg te brengen; en het zijn deze door het Woord gewekte indrukken, die in 's Heeren hand dienst doen om heiliger zin te prenten in het gemoed.

Ook het *tweede* is duidelijk.

Levenservaringen maken indrukken op ons; soms zeer sterke indrukken; en ook deze indrukken wendt de Heere als middel aan om goede hebbelijkheid aan te brengen in onzen inwendigen mensch.

Maar nu gebruikt de Heere buitendien ook nog *den wedergeborene* zelven als instrument.

Dit doelt op de uitwerking *van de gewoonte.*

Het is een bekend feit, dat de zondaar zelf meêwerkt om zijn persoon steeds zondiger te maken, doordien slag op slag zondigen onbeschaamd maakt en aan zonde gewent.

Maar in evengelijken zin is het dan nu ook omgekeerd waar, dat een kind van God aan zijns zelfs zaligheid meêwerkt, doordien hij den glans van de hem reeds ingeprente heilige hebbelijkheid in goede werken laat uitstralen.

Ook hier toch vestigt het veel en dikwijls doen van het goede een zekere hebbelijkheid om het te doen.

Al doende wordt ze ons een tweede natuur.

En het is nu deze machtige invloed van *de gewoonte*, dien God de Heere bezigt bij zijn goddelijk kunstwerk. *Meê* daardoor prent Hij ons zijn heiligheid in.

Zoo kan een mensch zelfs voor zijn medemensch instrument worden.

Er is er een, die als architect een prachtig paleis bouwt, dat zijn naam als kunstenaar vestigt. Toch bouwt hij het niet zelf. Dat doet de aannemer, en ook van dien aannemer hangt veel af. En evenwel van dien aannemer spreekt niemand. Alle roem is voor den bouwmeester gespaard.

En zoo nu is het ook hier niet dat Woord op zichzelf, dat het doet; maar dat Woord, gehanteerd *door den Heiligen Geest*. En zoo ook niet die levenservaring zelve, die het werkt; maar die levenservaring, gehanteerd door *den heiligen Kunstenaar*. En zoo eindelijk ook niet die wedergeborene, die als opperman dienst doet; maar die *heerlijke Drieëenige God*, in wiens dienst hij arbeidt.

XIV.

DE PERSOON GEHEILIGD.

De uittrekking van het lichaam der zonde des vleesches.

Col. 2 : 11.

Heiligmaking is een genadegave niet enkel aan onze ziel, maar aan onzen *geheelen* mensch.

Het is *de persoon* van het kind van God, die heilig gemaakt wordt.

Niet zijn »oude mensch"; want die wordt niet *heilig*, maar *dood* gemaakt. En ook niet zijn »nieuwe mensch"; want die was nooit anders dan heilig; die is niet zondig, en dus ook volstrekt onvatbaar om heilig gemaakt te worden. Wat men *is*, kan men niet nog eens *worden*.

Neen, wat in en door de »heiligmaking" heilig gemaakt wordt, dat is onze persoon; onze persoon in al zijn deelen en werkingen; onze geheele persoon; en die geheele persoon geheel en al. Vandaar dat de algeheele heiligmaking eerst voleind kan zijn na het sterven, en dus van de ure der wedergeboorte af heel het leven doorgaat.

Van dit heerlijk werk Gods, als onzen geheelen persoon rakende, en ten einde toe doorgaande, gewaagt de heilige apostel Paulus met zooveel nadruk, als hij aan de kerk van Thessalonica toebidt: »De God des vredes heilige u *geheel en al*; en uw geheel oprechte geest en ziel en lichaam worde onberispelijk bewaard in de toekomst van onzen Heere Jezus Christus."

Juist om den persoon te heiligen moet, naar het apostolisch woord, de heiligmaking én op de ziel én op het lichaam betrekking hebben, en in elk van die twee op al de deelen en leden en functiën, die ertoe behooren.

Nooit en op niet één enkel punt is de heiligmaking stukwerk, eenvoudig omdat uw persoon niet uit stukken ineen is gezet, maar organisch één is in al zijn deelen.

Heilig of niet heilig te zijn is iets, wat *heel uw wezen* raakt.

Een zondaar is niet enkel een zondaar met zijn lichaam, maar evengoed en eer zelfs nog een zondaar met zijn ziel. In die ziel niet enkel een zondaar met zijn ontheiligden wil, maar ook en evengoed en zelfs eer nog ook een zondaar met zijn ontheiligd verstand. Geheugen, verbeelding, al wat ge maar in den mensch vindt als tot den mensch behoorende, is zoo radicaal mogelijk door de zonde verontreinigd, ontwijd

en bedorven geworden. Heel de mensch is verdorven. Heel zijn persoon is zondig geworden. Hij ligt midden in den dood. Zelfs in een klein kind zijn alle deelen, tot zelfs het geheugen toe, aangetast. Ach, let er maar op, hoe gemakkelijk en vanzelf en zonder eenige de minste moeite een kind een gemeenen straatdeun in zijn geheugen opneemt, en hoe datzelfde kind een ander maal stomp zit te blokken op een psalmvers, dat op geen manier erin wil.

Staat nu de heiligmaking tegenover de erf*smet*, gelijk de rechtvaardigmaking tegenover de erf*schuld* staat, dan spreekt het immers vanzelf, dat de heiligmaking zich even ver moet uitstrekken als de erfsmet ging. Spreidde zich dus de erfsmet gif spuwend over *heel* 's menschen persoon, dan moet veel meer nog de heiligmaking *heel* den persoon omvatten. Ze moet zoo mogelijk nog overvloediger zijn.

Nu is de zonde verstoring, uiteenwerping, disharmonie, *on*vrede, en is de zonde in een huis, in een kring, in een hart dán eerst volkomen overwonnen, als heilige *vrede* die disharmonie weer vervangen heeft. Vandaar dat Paulus den God der heiligmaking »den God *des vredes*" noemt, en in dien zin aan de kerk van Thessalonica toebidt, dat deze God, de God des vredes of der heiligmaking, hen heilige geheel en al, of zooals er letterlijk staat: ten vollen einde toe; zoodat het einddoel der heiligmaking volkomen bereikt wordt. [1])

Toch, dit spreekt wel vanzelf, ligt het *uitgangspunt* van deze genadegave der heiligmaking niet in het lichaam, maar *in de ziel.*

Uit de *ziel*, niet uit het *lichaam*, is de zonde gekomen, en dus moet ook niet in het lichaam, maar juist in de ziel de dooding der zonde een aanvang nemen.

Ze richt zich daarom allereerst op 's menschen *bewustzijn*, en tot de onderscheidene vermogens van kennisneming, beschouwing, overweging

1) Over het beweren van velen in onze dagen, alsof in I Thess. 5 : 23 de *trichotomie*, dat is driedeeling van 's menschen wezen, zou geleerd worden, kan hier niet uitgeweid. Slechts zij opgemerkt, dat er niet staat ὁλόμορους, in al uwe *deelen*, waarna dan de opsomming van die deelen in *geest, ziel* en *lichaam* volgen zou; maar dat er staat ὁλοτελεῖς, een woord, dat niet op de deelen, maar op het τέλος of einddoel ziet. Voorts houde men wel in het oog, dat, waar de *geestelijke* mensch, gelijk in I Cor. 2 : 14 en 15, tegenover den *natuurlijken* mensch, dat is de pneumatische tegenover den psychischen gesteld wordt, *de geest* het nieuwe levensbeginsel aanduidt, en dat hiervan nooit zou kunnen gezegd worden, dat het πνεῦμα, *onstraffelijk*, mocht bewaard worden. Dit πνεῦμα toch is zondeloos *van nature*. Calvijn en onze kantteekenaren verklaren den geest en de ziel hier dan ook van ons redelijk en ons zedelijk bestaan als denkende en willende wezens; beide bestaanswijzen der ziel.

er beoordeeling, die in 's menschen bewustzijn werken. Niet van den wil, maar van ons bewustzijn gaat de heiligmaking uit.

Heiligmaking is conform maken aan den wille Gods, en daartoe nu is het een eerste eisch, dat die »goede en volmaakte en welbehaaglijke wille Gods" weer in ons bewustzijn, in onze overtuiging, in onze conscientie leven ga. Wat niet weet, wat niet deert. Onkennis van den wille Gods is ook zonde, en juist dát zondige moet in de allereerste plaats overwonnen worden.

Maar hoe?

Door het geheugen? Door van buiten leeren? Door het inprenten van woorden uit een vragenboek?

o, In het allerminste niet.

De heiligmaking van ons bewustzijn bestaat in wat de Heilige Schrift roemt, dat God de Heere zijn wet in onze harten schrijft.

Iets van die wet Gods staat nog wel in het besef van den zondaar gegrift, gelijk de heilige apostel zegt, dat de heidenen, die geen wet hebben, zichzelven ten wet zijn. Maar dit is alles hoogstens zekere gisting van een hooger beginsel in een *zondigen* persoon. Dat besef houdt dan ook geen stand, en men ziet het aan onze hedendaagsche *Nihilisten* en *Communisten*, hoe zelfs de eerste beginselen van recht en gerechtigheid uit eens menschen hart verdwijnen kunnen.

Heel iets anders, iets veel hoogers en heerlijkers is het dan ook, als de Heilige Schrift ons de zalige belofte brengt, dat de Heere de wet in het hart van zijn kinderen zal schrijven, en dat ze niet meer zullen zeggen een iegelijk tot zijn naaste: »Ken den Heere," — want dat ze Hem allen kennen zullen van hun oudste tot hun jongste toe.

Dit nu gaat niet door »van buiten", maar alleen door »van binnen" leeren, en komt tot stand niet door een geheugenwerk, maar door vernieuwing des gemoeds, gelijk Paulus aan de kerk van Rome schrijft: »Wordt dezer wereld niet gelijkvormig, maar wordt veranderd door de vernieuwing uws gemoeds, opdat gij moogt beproeven, welke de goede en welbehaaglijke en volmaakte wil Gods zij."

Deze vernieuwing des gemoeds is het geven van een nieuw hart, waarvan Ezechiël profeteerde: »Alzoo spreekt de Heere: Ik zal u een nieuw hart geven en *zal een nieuwen geest geven in het binnenste van u.*"

Het geleerd zijn door eigen oefening of onderwijzing kan hiertoe als middel dienen; maar de onderrichting van den geest in ons komt bij deze heiligmaking feitelijk toch niet van den mensch, maar van den Heere. Daarom heet het, »dat ze van den Heere geleerd zullen zijn"; een iegelijk, »die het van den Vader gehoord en geleerd heeft, die

komt tot Mij"; »Ik, spreekt de Heere, zal het op de tafelen van uw hart schrijven."

Herinnert men zich nu, hoe de boeken van Mozes er altoos sterken nadruk op leggen, dat de tafelen der wet niet door Mozes, en ook niet door Aholiab en Bezaleël, maar rechtstreeks door den Heere zelven, met zijn eigen goddelijken vinger, beschreven zijn, dan ligt het in den aard der zaak, dat dan ook dit schrijven op de tafelen van ons hart door de Heilige Schrift niet als een werk van menschen bedoeld wordt, maar uitsluitend en rechtstreeks als een werk van God zelf.

Hij is van binnen de Werker, en alleen door zijn goddelijk, ondoorgrondelijk en onwederstandelijk werk in ons, komt deze heiliging van ons menschelijk bewustzijn tot stand.

Niet, dit gevoelt men, buiten het Woord om; maar ook dit Woord is Gods werk, en de prediking van dit Woord is zijn bestel en instelling. Hij en Hij alleen doet ook al deze dingen. Doch waar nu het Woord en de prediking van het Woord op zichzelf nooit verder dan tot een aanbieden en voorstellen aan het bewustzijn kunnen geraken, is het nu God de Heilige Geest, die inwendig, in de binnenkameren van ons gemoed, en in de diepten van ons bewustzijn, »de weet," gelijk het volk zegt, de weet van dit heilige inbrengt, er overtuiging voor wekt, er ons bewustzijn met toestemming aan kleven doet, en aldus maakt, dat ons herboren en geheiligd en verlicht bewustzijn in zichzelven den drang waarneemt, die van het geschrevene op de tafelen des harten uitgaat.

Vandaar dat deze heiliging van het bewustzijn dan ook volstrekt niet alleen op het ontvangen van nieuwe kennisse en het ingeprent worden van levendiger beseffen bestaat, maar ook onze rede tot geheel andere *functiën* bekwaam maakt. Immers de natuurlijke mensch, dat wil zeggen de mensch met het nog onherboren, ongeheiligd bewustzijn, verstaat niet de dingen, die des Geestes Gods zijn; maar de geestelijke mensch, dat wil zeggen de zoodanige, wiens bewustzijn wel herboren en geheiligd en verlicht wierd, deze *onderscheidt wel* alle dingen; want zulkeen, zegt Paulus, heeft »den zin van Christus."

Toch is met deze heiliging van ons bewustzijn de heiligmaking van onzen persoon nog volstrekt niet voleind.

Integendeel, hoe volstrekt ten slotte *de wil* in ons ook van ons bewustzijn afhankelijk zij, toch is ook *de wil* zelf door de zonde aangetast, en als *wil* bedorven. Hij verloor wel niet zijn functioneele werking, en

gelijk het oordeel in een zondaar nog altoos *oordeelt*, en zijn gevoel nog altoos *gevoelt*, zoo is er ook in zijn wil nog wel altoos een *willende* beweging, en blijft zijn werking nog altoos dat eigenaardige behouden wat we noemen: *willen;* maar het vermogen van den wil om zich naar elk voorwerp uit te strekken, is weggevallen, en de fataliteit is ingetreden, dat de wil in een zondaar niet meer tot een *willen* van hetgeen *God* wil, komen kan.

De stramheid, de stroefheid, die te dezen de vrije beweging van den wil belemmert, moet dus weggenomen, en de vrijheid van beweging moet aan den wil herschonken worden; wat de Heilige Schrift noemt het „'t geen hard en als van steen was wegnemen," om er een *vleeschen* hart, dat is een niet langer onaandoenlijk en voor beweging onvatbaar hart voor in de plaats te stellen.

Waar de zonde den wil gebonden had, door hem altoos te doen hellen en neigen naar het kwaad, en alzoo de macht ontbrak om zich op te buigen in tegenovergestelde richting en naar God toe, daar komt nu de genadegave der heiligmaking dit hellen naar de hel verminderen, en macht om zich naar God op te buigen, instorten.

Vroeger hielp het niet, of de geest in ons al overtuigd was, en wist: Zoo moet het; want met die uitnemende kennis van den wille Gods bleef de wil toch machteloos, als een onvrij rad naar den verkeerden kant wentelen. Maar als nu niet alleen in het bewustzijn juister besef en klaarder inzicht kwam van hetgeen *moet*, en de persoon des menschen aan dat beter gekende zijn toestemming gaf, doch ook de *wilskracht* eene neiging ontving, om den persoon des menschen door een juiste wilsacte naar dat goede toe te bewegen, dan bereikt ook het werk Gods zijn oogmerk, treft zijn doel en zet heel den mensch om.

Op die wijs herkrijgt dan ook de mensch tevens de heerschappij over zijn *hartstochten.* Er woelen en werken in een iegelijken mensch zekere trekkingen en bewegingen, zekere driften en prikkels, die door de zonde zoo onbandig en tuchteloos wierden gemaakt, dat ze in letterlijken zin met den mensch spelen, en met hem doen, wat hun gevalt. En wel gelukt het ook aan onbekeerden soms om enkele dezer hartstochten te bedwingen en te muilbanden; maar nooit anders dan doordien ze voor andere hartstochten in een dieper slavernij wegzinken. Zucht tot verkwisting komt men teboven, maar door prikkeling van de hebzucht. Zucht tot zingenot overwint men, maar door streeling van innerlijke

hoovaardij. Drift bedwingt men, maar door op stillen wrok te zinnen. En zoo is het altoos weer den Kamoôsj wegwerpen om voor den Moloch neer te knielen. Een bezweren van den Noorderwind, maar om door den Oostenwind te worden verdorven.

Maar alzoo is het binden van onze hartstochten in het kind van God niet. Bij zulkeen toch wordt door de genadegave der heiligmaking aan het drijven van het hart, aan het prikkelen van den inwendigen mensch als zoodanig, een andere richting gegeven. Een kind van God voelt het drijven en jagen van boozen hartstocht als een geweld, dat hem door een vreemde macht wordt aangedaan. »Zoo doe ik dan datzelve niet meer", zegt Paulus, »maar de zonde, die in mij woont." En niet één hartstocht kan hem meer overmeesteren, noch overrompelen, of zijn God geeft hem macht om dien teboven te komen en te beheerschen.

En terwijl nu op die wijze de heiligmaking zich over geheel het zielsleven in al zijn deelen en functiën uitbreidt, strekt ze zich ten slotte ook uit over *ons lichaam*. Niet alsof het lichaam op zichzelf drager, 't zij van zonde, 't zij van heiligheid, kon zijn. Met dit te leeren, zou men vervallen in Manicheesche dwaling. Maar wel heeft ook het lichaam met zonde en heiligheid te maken, in den zin, waarin de Heilige Schrift de aanraking van een dood aas onheilig keurt. Het lichaam is instrument der ziel, en zoo kunnen de leden van het lichaam *gebruikt* voor heilige of voor onheilige doeleinden. Daarbij nu kunnen die leden meegeven of tegenwerken. Wie weet niet, hoe volbloedigheid de drift aanzet en in toorn doet uitbreken; hoe geprikkeldheid van zenuwen ongeduldig maakt, en groote spierkracht aanzet tot overmoed. Zoo nu is er allerlei verband tusschen de werkingen des lichaams en de werkingen der ziel, en inzooverre nu God de Heere door zijn Heiligen Geest de leden des lichaams weer in dienstbaarheid stelt onder de heerschappij des nieuwen levens, strekt de heiligmaking zich wel terdege ook tot het *lichamelijk* leven uit.

Ons lichaam is een tempel van den Heiligen Geest, zegt de heilige apostel; en dit zoo zijnde, moet er ook heiliging van dit lichaam zijn. In Col. 2 : 11 heet dit een »uittrekking van het lichaam der zonde des vleesches"; en in Rom. 6 : 12 een »niet meer heerschen van de zonde in ons sterfelijk lichaam, om haar te gehoorzamen in de begeerlijkheden deszelven lichaams."

En zoo blijft dan wel de oude mensch in ons even slecht, ja wordt nog slechter; maar tevens wordt hij machteloozer, en zoo sterven we zijn

begeerlijkheden af; terwijl daarentegen de nieuwe mensch niet alleen heilig en ongedeerd blijft, maar ook verkrijgt hij telkens meerder macht over ons ik, en bekwaamt ons om te doen, wat ons in Rom. 12 : 1 wordt opgelegd, te weten dat »we ook onze *lichamen* stellen zullen tot een levendige, heilige en Gode welbehaaglijke offerande", waarin »onze redelijke godsdienst bestaat."

En dit alles komt nu tot stand, niet doordien de Heilige Geest het uit den hemel, uit de verte, als door het inschieten van de pijl in ons hart, werkt; maar op zulk een wijs, dat Hij inwoont in de geloovigen, en van binnen in het hart van Gods kinderen de Trooster, de Leeraar en de Leidsman der verlatenen is.

Christus is nu verre.

Die zit in den hemel aan 's Vaders rechterhand.

Maar niet alzoo is het met den Heiligen Geest. Die is uitgestort. Die woont op aarde in de kerke Gods. Die blijft bij ons als onze Trooster.

En daarom, beeld u nooit in, dat ge een weltoegerust scheepke zijt, dat, van alle ding naar eisch voorzien, nu voor eigen risico en door eigen beleid van sturing u naar de haven der ruste voortbeweegt; want zonder de drijving van den stroom en de stuwkracht der winden vermoogt ge ter voortbeweging van uw scheepke niet met al.

Een Bethel is het hart van 's Heeren kind, en als hij weer zalig gedroomd heeft en opstaat uit zijn sluimering, dan is altoos weer zijn verrassende bevinding: »De Heere was aan deze plaatse, en ik heb het niet geweten."

Als men spreken, handelen, strijden moet, dan spreekt en handelt en strijdt men, alsof men het zelf deed, en merkt er niets van, dat het een ander is, die beide het willen en werken in ons tot stand brengt.

Maar zóó is de daad van spreken, handelen of strijden niet afgeloopen, of, als het goed ging en wel slaagde en naar Gods wet mocht zijn, valt de man des geloofs op de knieën, en roept uit: »Heere, Gij hebt het gedaan!"

Dat is tegen den ouden mensch in.

De oude mensch zit in den angst vóór het werk en is dan onder een hoedje te vangen; maar is het geslaagd en afgeloopen, dan pocht hij zeer hooge en keurt den wierook, die hem tegenkomt, een welriekende reuke.

Maar zoo is de geroepene en gekende des Heeren niet.

Zulkeen werkt in eenvoudigheid, als vanzelf, en brengt zijn offerande op hope tegen hope, met al de inspanning van het talent, dat God hem schonk.

Maar is het volbracht, liep het af, en vond de zaak haar beslissing, dan vat hij zelf niet, hoe hij zoo iets kon volbrengen, en vindt de eenige oplossing daarin, dat er Een is, »*die in hem werkte met kracht.*"

XV.

DE GOEDE WERKEN.

> Want wij zijn zijn maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, die God voorbereid heeft, opdat wij daarin wandelen zouden. Ef. 2 : 10.

We komen thans aan de *goede werken* toe, of wil men, aan de rijpe vrucht van dien kostelijken ooftboom, die door God den Heere in de *heiligmaking* wordt geplant.

Er is in een kind van God een zeker leven; dat leven heeft zijn uitgaande werkingen; en die werkingen zijn goed of niet goed.

Die »goede werken" zijn dus niet iets, dat we aan de heiligmaking aanhaken, of er gezocht bijkomt. Ze hooren erbij. Zonder de bespreking der *goede werken* is de bespreking van de *heiligmaking* niet af.

Want hoe of het ook met een persoon ga, werking is er in hem altoos, en dus gaan er ook van een ieder werken uit. En overmits er nu geen onzijdige werken bestaan, maar alle werken óf *volgens* Gods wet zijn, óf *tegen* Gods wet, zoo spreekt het vanzelf, dat er ook van een iegelijken persoon uitgaan óf werkelijke zonden (peccata actualia) óf goede werken.

Alle leven heeft zijn werking. Zonder dat is het geen leven. Eigenlijk dient dus gezegd, dat de werking niet uit de *heiligmaking* komt; maar het is dan toch de heiligmaking, die er karakter, tint en toon aan leent.

Ge hebt in uw hof één soort grond, één soort mest ingebracht, er schijnt één soort zon, er valt één soort regen, kortom alle gegevens zijn overal in uw hof gelijk. En nu poot ge in dien overal gelijken hof achteraan een pereboom, langs de schutting een perzikeboom, langs den muur een wingerd, en in het midden een vijgeboom. Waar is nu de actie? Waarvan gaat de werking uit? Blijkbaar van de werkende natuur, die in uw hof is; want legt ge die boomstekken op uw zolder, dan werkt er niets, en eerst als ge ze in dien grond inpoot, komt de werking. Maar terwijl nu de natuur in uw hof in al die stekken werking teweegbrengt, ligt het niet aan dien hof, maar aan de stekken, dat uit dezelfde levenssappen aan die ééne stek een perzik komt en aan de andere stek een peer.

Er dient dus tusschen de *werking* zelve, en tusschen het karakter, den tint, den toon, de bijzondere *eigenschap*, die deze werking aanneemt, wel te worden onderscheiden.

Er blaast éénzelfde wind, die, op uw *Aeolus*harpen spelend, de schoonste, roerendste geluiden teweegbrengt, maar tegelijkertijd op een scheur in uw raam een knarsend, piepend, zagend geluid veroorzaakt. Wederom één werking, maar onderscheiden in het effect.

Of wil men, om bij den hof te blijven. Vlak naast de malsche klaver groeit op onze weiden de giftige wolfsmelk. Toch is de bodem één en één de lucht en één de zon en één de regen, waardoor beide hun kopje omhoog hieven. En niettemin, hoe volkomen gelijk ook de drijvende werking was, toch maakte het verschil van zaadkorrel de planten in haar uitkomst zoo tegengesteld en ongelijk.

En juist evenzoo nu is het in den hof onzer ziele.

Ook daar is werking van menschelijk leven; maar uit diezelfde werking van ons menschelijk leven komt de eene maal een daad van laagheid en een andermaal een daad van heldenmoed voor God.

Ook hier dus ééne werking, maar die ééne werking onderscheiden getint; in toon en kleur en karakter soms vlak tegenovergesteld.

En hiermeê staat het nu zoo, dat alle gewas, dat vanzelf in den hof onzer ziel opschiet, altoos *onkruid* is; en dat omgekeerd alle gewas, waarvoor God het zaad in de omgeploegde voren van onze ziel strooit, malsche *vrucht* levert.

En zoo gevoelt men dan ook, wat nu de heiligmaking doet. De heiligmaking maakt, dat uit de bittere bron toch zoete wateren vloeien. Ze levert aan de werking haar hoedanigheid en eigenschap; ze geeft haar een richting, die ten goede werkt; en alzoo komt het goede werk uit den in zichzelf verloren mensch voort.

Wel zit hier nu achter, dat die schijnbaar gelijke werking toch reeds in den wortel tweeërlei werking is. De eene uit het oude, de andere uit het nieuwe; de eene uit het natuurlijke, de andere uit het bovennatuurlijke leven. Maar overmits deze onderscheiding bij de bespreking van de wedergeboorte in den breede is afgehandeld, komen we daarop thans niet terug, en nemen we de zaak eenvoudig, zooals ze bij *de eenheid onzes persoons* zich voordoet.

Of ik toch al van heeler harte met onze Confessie belijd, dat een wedergeborene »in zich heeft *tweeërlei* leven, het eene *lichamelijk* en *tijdelijk*, hetwelk hij van zijn eerste geboorte meêgebracht heeft, en allen menschen gemeen is, en het andere *geestelijk* en *hemelsch*, hetwelk hem gegeven wierd in de tweede geboorte, welk leven alleen de uitverkorenen be-

zitten," — dit neemt toch niet weg, dat ik als persoon mij één voel, en dat de uitingen zoo van het eene als van het andere leven *mijn* werkingen zijn.

Splijt ik mijn persoon, en zie ik óf alleen op dat natuurlijk óf alleen op dat bovennatuurlijk leven, welnu dan is er eenvoudig geen heiligmaking; want het verdorven leven van mijn oude natuur *wordt* niet heilig gemaakt, maar wordt gekruist, gedood en begraven; en mijn hemelsch, geestelijk, wedergeboren leven *kan* niet heilig gemaakt, overmits het nooit zondig was, noch ooit zondig kan worden.

Ik *moet* dus, als er over heiligmaking gehandeld wordt, het leven wel op dat eene punt bezien en onder het oog vatten, waarop het als levensuiting van mijn éénen ondeelbaren persoon optreedt. De persoon, die eerst met zijn verdorven natuur gehuwd was, en nu gehuwd is aan zijn nieuwen mensch, die persoon was eerst boos en moet nu goed worden; en het is dus aan het leven van dien persoon, dat de heilige zin, de heilige gezindheid, de heilige hebbelijkheid wordt ingeprent. En waar *dit* nu geschied is; waar die persoon dien heiligen toon en tint ontvangen heeft, daar eerst ontstond en bestaat de mogelijkheid, dat ook het werk, dat er uitkomt, *goed* zij.

Goed wil, als het van een werk gezegd wordt, beduiden, dat het zij *conform aan 's Heeren wet.*

Immers, recht om uit te maken, wat goed en wat slecht zij, bezit alleen de Heere onze God.

Ook een mensch kan die keur wel aanleeren, mits hij zich leeren late door zijn God. Maar zoodra de mensch eraan gaat staan, om *zelf* uit te maken, wat het onderscheid tusschen goed en kwaad is, schendt hij Gods majesteit en steekt zijn hand uit naar Gods onvervreemdbaar Godsrecht.

Dat mag *één* mensch niet doen, en dat mogen *vele* menschen niet doen, en dat mogen *alle* menschen en engelen saam niet doen. Dat komt hun niet toe. Dat moet aan den almachtigen Schepper des hemels en der aarde verblijven. Daar is Hij God voor.

Wat goed en wat niet goed is, wordt dus door Hem bepaald. Door Hem alleen. Door Hem voor eens en eeuwig. Door Hem voor alle creatuur.

Zooals het Hem belieft, den eisch voor elk leven te stellen, zóó zal voor alle leven de wet zijn. Een wet, die dus *heel* het leven en *alle* gevallen van dat leven omvat, en waarin *alle* ordinantiën des Heeren be-

grepen zijn. Zijn wet, hoe kort en summierlijk en principieel ook in de Tien Geboden saamgevat, klimt uit die tien stengelen opwaarts in breede vertakking en vertwijging, en vormt, volbloeid, één onmetelijk looverdak, waardoor geheel het menschelijk leven in al zijn schakeeringen wordt overschaduwd.

Te loven of te bieden valt hier dus niet.

Gods wil en wet is absoluut; gaat over allen; geldt op elk terrein; en kan nooit op nonactiviteit gezet. En waar in het allerfijnste uurwerk aan een rad misschien altoos nog een speling van onverschillige beweging voor een duizendste millimeter kan gelaten worden, is bij de wet des Heeren zelfs deze allerminste speling volstrekt ondenkbaar. Het gaat bij de wet Gods niet maar op een haar, maar op het tienduizendste van een enkelen wortelvezel, die aan een haar groeit.

Een goed werk beduidt dus niet een niet-kwaad werk. Ook niet een werk, waaraan wel iets goeds is, of dat er wel meê door kan. En al evenmin een werk, waaruit toch wel een goede intentie spreekt. Neen, een »goed werk" is en kan niets anders, noch iets minders zijn dan een werk, dat *goed is*. En goed is een werk nu eenmaal niet, of het moet absoluut goed, dat is den wille en der wet Gods in allen deele gelijkmatig en conform zijn.

Gelijk een perzik niet is half peer en half druif, maar absoluut perzik, zoo ook is een goed werk, niet half erdoor kunnende en half goed bedoeld, maar absoluut conform datgeen, wat God voor die zaak goed genoemd heeft.

Nu zou zulk een werk natuurlijk nooit er bij den mensch kunnen uitkomen, bijaldien de heiligmaking hier niet op aangelegd was.

Maar dat is ze dan ook.

Gelijk de eigenaardige hebbelijkheid van een perzikestek zóó is, dat het opschietend leven aan de vrucht den zuiveren *perzik*smaak meedeelt, en de onderscheidende eigenaardigheid van een wijngaardstek zóó is, dat het opschietend leven aan de vrucht den zuiveren *druiven*smaak toebrengt, zoo ook is de eigenaardige hoedanigheid van den aanvankelijk heilig gemaakte, dat het nieuwe leven, als het werkt, aan zijn vrucht een wezenlijken *wets*smaak leent.

Heiligmaking is maar niet, te maken dat onze ziel zin in iets hoogers krijge, maar integendeel zeer bepaaldelijk aan die ziel zulk een hebbelijkheid, toon, tint, smaak, kleur en karakter inprenten, dat ze bijvalt bij

de wet Gods. Het merk van Gods wet wordt in de ziel ingedrukt. En de ademtocht van de heiliger gemaakte ziel is dus niet maar een vaag ideaal, maar integendeel een zeer bepaalde lust in Gods wet, een lust en liefde naar al Gods geboden.

En overmits nu de heiligmaking zulk een wetsoogje op de ziel inent, daarvandaan komt het nu, dat de werking, die straks uitgaat, dan ook conform aan de wet van God *kan* zijn.

We zeggen: *kan* zijn; want uit eigen droeve ervaring weet een kind van God maar al te goed, hoe het ook anders kan wezen, en hoeveel zomers er voorbijgaan, dat het geen naam mag hebben, wat er aan zijn takken geoogst wierd voor de eere zijns Gods.

En hiermeê komen we nu op het tweede punt. Een goed werk moet *uit het geloof* zijn.

Onze heiligmaking is op zichzelf niet uit het geloof, en heeft zelfs niets met ons geloof te maken. De heiligmaking is iets, wat God de Heere *zelf* in ons binnenste tot stand brengt. Wat zou ons geloof daarbij dan te verrichten hebben?

Maar heel anders wordt het, als we toekomen aan de *goede werken.* Want, en hierop kan niet sterk genoeg de nadruk worden gelegd, het moeten *onze* goede werken zijn. Bij alles kan en moet een mensch lijdelijk verkeeren, behalve bij zijn *werk.*

Dit is zoo klaar als de dag, die schijnt.

Wat toch is *werken?* Werken is *niet* lijdelijk zijn. Werken is aan zijn lijdelijkheid *een einde maken.* Werken staat vlak en lijnrecht tegen lijdelijkheid over.

Lijdelijkheid is *niets* doen, werken is juist *wel iets* doen.

Zich in te beelden, dat een werk ooit lijdelijk zou kunnen zijn, of ook lijdelijkheid werkzaam, staat dus volkomen gelijk met de meening, dat een cirkel vierkant, inkt wit of ook water ooit droog kan zijn.

Onze Catechismus vraagt dan ook zeer terecht: »Waarom moeten *wij* dan nog goede werken doen?"

Dit sta dus vast en stellig op den voorgrond, dat het goede werk er nooit is, tenzij het zoover gekomen zij, *dat het door ons zij gewerkt.* En alle voorstelling, alsof de mensch zijn goed werk *niet* deed, maar de Heilige Geest het voor hem en in zijn plaats deed, is onderstbovenkeering van het Evangelie en verdraaiing van de Heilige Schrift.

Christus' werk is plaatsbekleedend voor ons, maar niet alzoo is het werk van den Heiligen Geest.

De Heilige Geest werkt *in*, niet inplaats *van* den mensch. En hoe ver nu die werking van den Heiligen Geest in ons zich ook moge uitstrekken, ze kan nooit en nimmer zoover gaan, dat hetgeen de Heilige Geest buiten ons om deed, ooit als het onze zou gelden.

Toen Christus voor ons stierf, ging dit geheel buiten ons om. Toen de Christus voor ons opstond, ging dit geheel buiten ons om. Maar als de Heilige Geest vrucht aan het vruchthout zal uitdrijven, kan dit nooit voleind, of ons ik, onze persoon moet eindigen met de doener, de uitvoerder, de werker van het werk te zijn.

Maar, en hierop worde nu eens scherp gelet, ons ik, onze persoon kan nooit doener, uitvoerder of werker van het werk zijn, of het »moet in ons gewerkt worden met kracht."

Het hooger leven in ons is niet als het opstuwen van het sap in het hout aan den wingerd. Dit sap toch drijft met noodzakelijkheid vanzelf, zonder bijzondere werking. Maar alzoo is het werk des heiligen levens niet. Een kind van God, aan hetwelk aanvankelijk door heiligmaking heilige zin wierd ingeprent, brengt daarom uit zichzelf nog niet één enkele vrucht voort. Denk u dien aldus toegerusten mensch zoo rijk uitgedost als ge wilt, en, aan zichzelven overgelaten, komt er uit hem doodeenvoudig niets. Niet één enkel klein goed werkje, hoe gering ook.

De kundigste klover of arbeider op de diamantfabriek kan met de uitnemendste gereedschappen in de hand niet het allergeringste diamantroosje leveren, tenzij de eigenaar der diamantslijperij hem den diamant en de stoomkracht in de werktuigen en het gaslicht op zijn hand gunne. En zoo nu ook kan de uitnemendste onder Gods kinderen, ook al is zijn ziel nog zoo goed toegerust, nooit een éénig goed werkje afleveren, tenzij de Eigenaar van deze heilige kunstinrichting hem de stof en de stuwkracht en het licht erbij schenke.

Altoos en bij een ieder en in elk bijzonder geval komt dus bij elk goed werk al de inhoud en heel de vorm niet uit den mensch, maar uit den Heiligen Geest, zoodat, als het af is, wij er God voor hebben te danken, maar niet de Heere ons.

Hij is het, die altoos en bij een ieder, bij wien een goed werk uitkomt, gewerkt heeft beide het willen en het werken.

Maar als nu de Heilige Geest én de stof én den inhoud én den vorm én de stuwkracht én den kunstzin, ja, alle ding heeft ingebracht, dan blijft er toch altoos nog dat ééne over, dat de mensch het dan nu ook doe, en er *zijn werk* uit make, en dat ééne nu is de wondere daad des *geloofs*.

Er is niet één goed werk, of God heeft het vantevoren bereid, opdat wij erin wandelen zouden; maar juist daarom *is* het er dan ook niet, of *tot dat wandelen van ons erin* moet het gekomen zijn.

»Ik zal maken", zegt de Heere bij Ezechiël, »dat *gij* in mijne wegen wandelen zult"; maar juist daarom heeft de Heere het dan ook niet gemaakt, tenzij het een wandelen van ons erin geworden zij.

We zullen er niet in gedragen, noch ook in een rolwagen in gereden worden. Och, dat alles ware voor de majesteit des Heeren veel te gering. Dat ware geen kunst.

Een kreupele te karren in een wagentje kunnen ook wij wel; maar te maken, dat de kreupele zelf *wandelt*; zelf op zijn beenen *gaat;* ja, dat de kreupele als een hert *springt*, — dat is een kunst, die geen mensch verstaat, maar die Gode waardig is, en die we door geen ongezonde mystieke drijverij aan den Heere onzen God laten ontnemen.

Te zeggen, gelijk thans soms van de kansels vernomen wordt, dat God de Heere zijn kinderen *ongemerkt* langs de goede paden heen*draagt*, en dat dit dan voor die kinderen hun goede *werken* zouden zijn, is de zake Gods verachten.

Neen, neen, men blijve af van de eere onzes Gods, en er mag niet gerust, eer weer alomme in de kerken dezer landen de zuivere leer op den kandelaar schittere, dat hierin juist de wondere macht des Heeren uitblinkt, dat Hij het teweegbrengt, dat zijn *kreupel* kind ten leste bij al zijn *kreupelheid* toch metterdaad *zelf loopt*, *wandelt* en *springt als een hert.*

En dit nu doet *het geloof*, dat is die wonderbare uiting der ziel, waarbij ze zichzelf in de diepte wegwerpt, wetende, dat ze daar beneden opgevangen zal worden door de eeuwige armen der ontferming, al is het ook, dat ze hier niets van ziet.

Ze hoort roepen: »Werp u in de diepte, in mijn armen!", en op dat woord werpt ze zich neder, stort ze zich in de diepte, en ze ontmoet de ontfermingen van haar God.

Zoo is dan *geloof* niets anders te dezen, dan bij den wil van zijn God bijvallen; het goede werk, dat God voor ons bereid had, als ons werk overnemen; eigenen als het onze, wat God de Heere ons schenkt.

Zie, een nog onbeholpen jongen kan bij vreemden een toespraak moeten gaan houden. Dan zit hij erin, en weet niet, hoe hij dat aan zal leggen. Eerst probeert hij wel er zelf iets van te maken, maar dat geeft niet,

dat blijft toch knoeien. Tot eindelijk zijn vader hem bij zich roept en zegt: »Mijn kind, wil ik u helpen. Ziehier een kleine toespraak, die ik voor u bereid heb. Zoudt ge die van buiten willen leeren? En ge zult zien, als ge die dan zonder een woord te haperen opzegt, dan loopt alles best!"

En dat doet dit kind. Niets van zichzelf. Alles van zijn vader. En al wat hij doet, is maar gelooven, dat goed is, wat zijn vader voor hem bereid heeft. En nu gaat hij met goed vertrouwen naar die vreemde personen toe, en hij zegt het, zooals vader het voorzei, en het gelukt.

En zoo nu ook is het hier.

Toen die vader de toespraak op schrift had gebracht, was de zaak er nog niet. De zaak was er eerst, toen die jongen het stuk van zijn vader zelf nazei. En zoo ook, als God de Heere het goede werk voor ons bereid heeft, dan is het er nog niet. De zake zelf komt er dan eerst, als wij nu ook zelf, wat God de Heere voor ons gereedmaakte, doen.

Maar gelijk die jongen, als hij straks thuis komt, nu niet met een hooge borst op vader toeloopt om te eischen, dat hij hem nu ook beloone; maar, omgekeerd, uit innigen dank, dat vader hem zoo hielp, op hem toeloopt, hem om den hals vliegt en hem dankt voor zijn trouw en zijn liefde, zoo ook vergaat het Gods kinderen bij hun Vader, die in de hemelen is.

Nu het lukte, nu het wel afliep, o, nu zijn ze zoo innig dankbaar, dat die lieve en die trouwe Vader in den hemel hen zoo prachtig hielp. o, Vader het liep zoo wel, en aan U, aan U alleen heeft uw kind dit te danken!

En komt er dan toch loon, en heeft die trouwe Vader in den hemel er dan toch lust aan, om zijn kind nog iets te geven, dan is dat heusch niet, omdat zijn kind iets verdiend heeft; want als het op verdienste ging, moest omgekeerd dat kind alles geven aan zijn Vader, die hem zoo trouw in alles hielp; neen, maar dan is dat louter liefde om ook voor de toekomst het geloof te steunen.

Een kind, dat, met vaders voorbereid werk blindelings te volgen, zoo wel uitkwam en nog loon toe ontving, doet een volgend maal gelijke daad weer.

XVI.

DE VERLOOCHENING.

> Die achter Mij wil komen, die verloochene zichzelven en neme zijn kruis op en volge Mij. Matth. 16 : 24.

»Goede werken" *moet* Gods kind doen. *Hij* kan ze niet doen, tenzij de Heilige Geest ze in hem werkt, en toch moet *hijzelf* ze doen. Zijn »goede werken" zijn niet zijn heiligmaking, zoomin als de waterdruppelen de fontein zelve zijn, maar vloeien als kristallen druppelen uit die fontein der heiligheden voort. En »goed" zijn ze, niet omdat wij ze goed bedoelen, maar dan alleen, als ze der wet Gods gelijkmatig zijn en voortkomen uit een oprecht geloof.

Toch moet ook met *die bedoeling* wel terdege gerekend worden; want de kerke Christi heeft er alle eeuwen door steeds op aangedrongen, dat nooit eenig werk in onze schatting als goed zou gelden, tenzij *het gericht ware op Gods eer.*

Dit groote punt moet er dus bijkomen en moet er inzitten en moet de stuur aan heel het werk geven. Eeniglijk tot Gods eer. Al wat er anders door ons meê bedoeld wordt, maakt het van »goed" *kwaad.* De »eere Gods" is het vaste merk, dat nooit mag ontbreken. Zonder het *Soli Deo Gloria* kan geen poging zelfs tot eenig goed werk bestaan.

En hier nu ligt de oorzaak, waarom zoo menige goed bedoelde poging tot dusgenaamde heiligmaking overslaat in zonde. Indien namelijk een mensch zich met inspanning en toewijding toe gaat leggen op het doen van goede werken, meenende daardoor in een heiliger staat te zullen geraken en met den toeleg om zoodoende een heiliger persoon te worden, dan heeft zulkeen al zijn loon weg.

Zijn doel en oogmerk, zijn wit en einde ligt dan niet in zijn God, maar in hemzelven, en terwijl alle goed werk klein maakt en alle wezenlijke heiligmaking tot verbrijzeling en verwerping van ons ik leidt, voert deze verkeerd aangelegde heiligmaking juist omgekeerd tot zelfverheffing en geestelijken hoogmoed.

En of men nu zichzelven al misleidt door te denken: »Ja, maar als ik mijzelven heilig, dan *is* dit toch feitelijk Gode welgevallig en strekt dit vanzelf tot Gods eer", dit redt den misleide in het allerminste niet en trekt hem volstrekt niet van zijn zelfbedrog af.

Immers, Gods eere staat zóó hoog en zijn majesteit is zóó onuitsprekelijk heilig, dat zijn eer altoos *rechtstreeks* moet bedoeld zijn. Rechtstreeks uw eigen zelfvolmaking, en dan, ja, *zijdelings* ook de eere Gods te bedoelen, is zijner heiligheid onwaardig.

Einddoel en oogmerk moet in alle ding alleen God de Heere, het Eeuwige Wezen zelf zijn. Er moet justitie in den lande zijn, niet maar om orde te houden; maar om de ongerechtigheid van voor het aangezicht des Heeren weg te nemen. Er moet zending gedreven worden, niet maar om zielen te bekeeren; maar omdat alle volk moet opgeroepen om te verschijnen voor God in Zion. Er moet gebeden worden, niet om het goed te verwerven, dat zonder gebed toch komt; maar omdat alle schepsel elken morgen en elken avond voor zijn God in het stof behoort te liggen, roepende: »Heilig, heilig, heilig is de Heere!" en makende al de aarde van zijn heerlijkheid vol. En zoo nu ook *moeten* er goede werken door *alle* schepsel, en *kunnen* er goede werken door *al* Gods kinderen gedaan worden, niet opdat zij wat heiliger zouden worden; maar opdat de glans der heiligheden schitteren zou, Hem, onzen God, die de glansen instraalt in het hart, tot prijs, tot lof en eere.

Laat er dit derde punt dus nooit af. Zeg niet: »Naar Gods wet en uit den geloove, dan zal mijn werk Gode welgevallig zijn," maar voeg er altoos bij en eisch als hoofdbeding zelfs, dat ook het *oogmerk* onzer daden zuiver zij.

Of de boog al met kracht gespannen en de pijl van het kostelijkst soort zij, dit alles baat nog niet, tenzij de pijl op de pees ook zuiver gericht zij. En zoo ook baat het u niet, of uw werk al besta voor de wet, en kracht uit het geloof putte, tenzij ge ook op God mikt, in Hem uw doeleinde koost, en geen ander oogmerk hebt dan Hem.

Maar hiermeê nadert de leer der goede werken dan ook juist dat teederste en roerendste onzer inwendige gewaarwordingen, en komen we vanzelf op de *verloochening*.

Onvrome, weinig begenadigde en oppervlakkige geesten reppen daar weinig van. Wel *spreken* ze van »*zelf*verloochening"; maar ze verstaan noch het woord, noch de zaak. Zelfverloochening achten ze, dat dán reeds hun deel is, als ze eens uit den weg treden voor een ander; de minsten zijn in een twistgeding; afzien van eenig winstbejag; niet voor zichzelf, maar voor een ander zorgen; of ook eigen lust en trek en voordeel prijsgeven voor eenig hooger doel.

En, o, wie zou eraan denken, om niet reeds dit alles een kostelijke

vrucht te keuren, die we wel wenschten, dat veel rijker en overvloediger te plukken viel, en waar we onzen God voor zouden danken, indien ze ook maar bij zijn vurigste belijders wat krachtiger uitkwam. Helaas, er is zooveel magerheid ook aan de ziele der besten, en men merkt zooveel van zelfzucht en eerzucht en drift en van vertrouwen op het schepsel, dat elke openbaring van een edeler aandrift, die het schepsel eens varen laat en *niet* eigen gemak of gewin bedoelt, altoos verkwikt.

Doch daar spreken we thans niet over. De vraag is thans alleen, of zulk terugtreden en uit den weg gaan en zichzelf opofferen reeds den naam van *verloochening* mag dragen. En daarop nu moet stelliglijk geantwoord: »Neen, en nogmaals neen."

De *verloochening* van een kind van God staat nooit tegenover medemenschen, maar altoos en eeniglijk *tegenover zijn God*, en is juist hierom voor Gods kinderen zoo het *aller*heiligste en *aller*hoogste, maar tegelijk ook het *aller*moeilijkste en bijna aller*onmogelijkste.*

Wel terdege is er in een kind van God liefde voor zijn Vader, die in de hemelen is. Niet zulk een liefde, of hij is telkens weer onlief; maar als dan daarna de vraag weer door de ziel mag gaan: »Simon, Bar-Jona, hebt gij Mij lief?", dan geeft zijn zelfverwijt hem wel in, om te zeggen: »Neen, Heere!"; maar dan schiet het uit de diepste diepte van zijn gemoed er toch altoos weer dwars doorheen: »Heere, Gij weet alle dingen; Gij weet, dat ik U liefheb! schriklijk gebrekkig lief, maar toch lief; ja Heere, dat heb ik U met gansch mijn ziel!"

Op zichzelf schijnt dus niets natuurlijker dan dat een kind van God, hetwelk zijn Vader wezenlijk liefheeft, er ook altoos lust aan zou hebben om zich voor zijn God te verloochenen. En in den grond is dat ook zoo. Want nooit, nooit is een kind van God gelukkiger dan in oogenblikken, waarin het wezenlijk en oprechtelijk tot die verloochening kwam.

Anders wandelt hij eenzaam op den weg. Maar als die verloochening in zijn ziele voer en daad wierd, o, dan ziet hij opeens den Heere Jezus voor zich uitgaan, en merkt, hoe hij achter Jezus aankomt, en nu verstaat hij op eenmaal al het ontzettend heilige, maar ook het onbeschrijflijk heerlijke van dat: »Wie achter Mij wil komen, die verloochene zichzelven en neme zijn kruis op zich en volge Mij!"

Maar ook al is er liefde in zijn hart; niet wijl hij die zelf in zijn ziel kweekte, maar omdat de Heere die door den Heiligen Geest in zijn hart heeft uitgestort; en ook al geniet hij nog zoo in de zalige herinnering van oogenblikken van *vroegere* verloochening; toch, als het erop aankomt, dan is die verloochening weer, o, zoo ontzaglijk zwaar en bijna volstrekt onmogelijk.

Verloochening gaat ook zoo diep. Zoo peilloos diep. En als gij het peillood heel de lengte van het koord hebt laten afloopen en denkt, dat ge nu dan toch grond zult gevoelen, voelt ge dien grond toch nog niet. O, Er gaapt onder de verloochening zulk een oneindige diepte, dat ge eigenlijk nooit op den bodem komt.

Verloochening gaat niet maar over iets, maar over alles.

Zooals ge leeft en bestaat, met al wat bij en aan en van u is, met heel uw levenskring en uw levenspositie en uw naam en uw invloed en uw goed; zooals ge leeft en bestaat met de banden der liefde en des bloeds, die u aan uw vrouw en uw kinderen en uw ouders en broeders, en uw vrienden en geestverwanten verbinden; zooals ge leeft en bestaat met al uw verleden en uw heden en uw toekomst; met al uw gaven en talenten en vermogens en begaafdheden; met al de vertakkingen en vertwijgingen van uw uit- en inwendig leven; met het rijke leven van uw gemoed en uw teederste zielsbeweging van heiliger aandriften; met uw strijd en uw worsteling; met uw geloof en uw liefde en hope; ja met uw erfdeel in den Zoon en uw plaats in het Huis daarboven en uw kroon, die u eens de rechtvaardige Rechter zal geven; — zoo en in dien vollen omvang hebt ge u te verloochenen voor uw God.

Ge zijt, om een beeld te bezigen, zooals ge daar leeft en bestaat, een breed gestoelden, hoog opgeschoten vruchtboom gelijk, die in vetten grond sierlijk pronkt met volgetwijgde kroon en heerlijk looverdak; en gelijk nu die boom, o, zoover zijn wortelvezelen in den grond uitslaat, en, o, zoo hoog en breed zijn takken uitspreidt door de lucht, zoo ook stoelt gij breed in de diepte en hebt ge een bestaan met allerlei verreikende vertakkingen door geld en naam, door goed en bloed, door liefde en door geloof, door hope en door belofte des Heeren.

En die gansche boom nu, met stam en tak en wortel, en al wat aan of bij dien stam en die takken en dien worstelstoel komt, dat gansche geheel, tot met zijn fijnste vezel en met zijn opperste twijgje, dat machtige en majestueuze, gelijk uw ik voor uw besef en in het leven staat, daar moet nu de bijl aan gelegd, en daarvan zegt nu de verloochende: »Dat alles weg! Ik niets, God alleen alles!"

En zegge nu niet een iegelijk aanstonds: »o, Dat zeg ik ook!" want dat is wel zoo. Ge zegt dat. Men zegt het zelfs veel te veel. En het schrijnt de teederder ziel, als men dat allermoeilijkste en alleruitnemendste zoo telkens als holle klank over de lippen hoort komen.

Maar als we het nu eens nemen, *niet* als een klank, maar als een wezenlijke zaak, o, dan is deze verloochening van ons geheele bestaan en wezen, met al wat aan ons is, zoo bijna alle bereik tebovengaande.

Ons *ik* kan zich zoo klein maken, dat ge heusch denkt, dat het weg en verloochend is, en dat het u toch van achteren uitlacht met satanischen lach. Als het *ik* zich opblaast, zich uitzet en zich in zijn volle lengte toont, dán is verloochening voor een kind van God niet zwaar. Want zoo tegenover God staan wil wel de onbekeerde, maar de bekeerde niet. Dát wierd hem afgenomen. Zoo is de drift van zijn begeeren niet meer. Maar als dat *ik* zich inperst, zich inkrimpt, zich halverwege uitkleedt, en weg gaat schuilen achter vrome aandoeningen of hoopen van goede werken, dán wordt het voor een kind van God eerst recht gevaarlijk. Want wat zou het dan nog *verloochenen?* Dan is zoo goed als alles immers weg? Geen wereld zoekt hij meer, geen eigen eer bedoelt hij meer. Hij bedoelt alleen maar zijn God.

Zoo denkt hij dan tenminste. Maar het is niet waar! Het *ik* zit er nog achter. En dat *ik* is als een veer, die zich wel heel lang en laag neer laat drukken, maar die straks weer te krachtiger opspringt. En dan lijkt zijn *ik* wel weg, maar het *is* niet weg. En wat heette *verloochening* te zijn, is niet dan *verzorging van zijn ik voor zichzelf.*

Dát is het fatale!

Ons *ik* is zoo doodelijk sluw. o, Arglistig is het menschelijk hart meer dan eenig ding, ja, doodelijk; wie zal het kennen? Neigen we tot zonde, dan komt ons *ik* opeens uit zijn schuilhoek en toont zich in zijn volle kracht en spant zich in om ons elke zonde te doen gelukken. Maar lokt en dringt ons de Heilige Geest en maant Hij van zonde af, dan kruipt het *ik* in den hoek, en laat zich niet zien, en brengt ons zoodoende in den ijdelen waan, dat het weg was. En dan vraagt de zelfvoldane vroomheid van achteren, of de *verloochening* nu dan toch niet volkomen was.

Maar juist hieraan nu worden Gods echte kinderen gekend, dat de zelfmisleiders met zulke geestelijke foppage vrede hebben, maar het kind van God niet.

Neen, een kind van God merkt dat van achteren wel weer. En dan komt er zelfaanklacht. En dan jaagt hij zijn *ik* weer uit den schuilhoek op. En scheldt en vloekt het, dat booze wezen, dat altoos tusschen hem en zijn God gaat staan. En dan gaat de smeekinge, de zielszucht, de kerminge naar boven: »o, Heere, God almachtig, barmhartig en genadig, ontferm, ontferm U mijner toch!"

»Verloochening" is geen uitwendig werk, maar een inwendige ombuiging van ons bestaan. Zooals men een groot, machtig stoomschip geheel in zijn koers om doet gaan, door met een kleine pen of een klein rad even het roer om te draaien, zoo ook is er van binnen in ons wezen een spil, een roer, of hoe ge het noemen wilt, dat door een klein rad

wordt omgewenteld; en al naar gelang ge nu met dat kleine rad des levens in uw gemoed heel uw scheepke, met al zijn tuig en heel zijn lading, over lij of over loef laat gaan, is er in u verloochening van uzelven, of verloochening van uw God.

Want zoo diep moet het opgevat.

Uzelf, óf uw God! En nu wordt een van die twee *altoos* verloochend. Staat ge goed, dan verloochent ge *uzelven*, en in alle andere gevallen verloochent ge *uw God*.

Dat kleine rad nu, waarmeê in het binnenste van uw gemoed heel het scheepke van uw ik met tuig en lading omgaat, is *uw bedoeling*.

Een roer richt koers. Van uw roerrad hangt het af, *niet* hoe uw schip *getuigd* is, en ook niet hoe uw scheepke *bemand* is, en evenmin eindelijk welke *lading* ge voert, maar eenig en alleen in welke *richting* uw scheepke gaan zal; op wat haven ge aanstuurt; waarop ge als op uw doeleinde afgaat.

En zoo nu ook is de omwenteling van het rad des levens in uw gemoed, zoo dikwijls het tot zelfverloochening komt, niet anders dan dit, dat ge uw scheepke met tuig en lading zaagt drijven in een richting, die niet naar God ging, en dat ge nu het roer omwerpt, en het door dat omwerpen van het roer nu dwingt om terstond met kiel en tuig en lading om te zwenken naar uw Heere.

Let op tuig en lading.

Dit tuig kan prachtig wezen. Fijn talent, hooge geest, rijke begenadiging. Die lading kan kostelijk zijn. Een schat van kennis, van zedelijke veerkracht, van heiligen zin, van toewijdende liefde, van versmeltende, aanbiddende vroomheid.

En toch ook met dat kostelijk tuig en die kostbare lading kunt ge uw scheepke sturen van God af, nog altoos doelend op uzelf.

En dan eerst komt er *verloochening*, wanneer een mensch, nu afgezien van tuig en lading, dat scheepke zelf, zooals het daar reilt en zeilt, over lij laat loopen, en ermeê aanstuurt op de eere Gods.

De »bedoeling" is dus hier het één en al.

Maar juist die bedoeling is voor ons, menschen, zoo ontzaglijk misleidend. Het kleine rad van onze bedoelingen is zoo licht beweegbaar. Met een vingertik loopt het om. Maar juist daardoor kunnen we onszelven ook zoo licht allerlei schoons omtrent onze bedoelingen wijsmaken.

Het komt hier zoo op fijne, diepgaande, teedere zelfkennis aan; en wie heeft die? Of ook, wordt door het licht des Heiligen Geestes die zelfkennis niet telkens fijner en teederder? En is het dan niet volkomen

natuurlijk, dat we vandaag volkomen te goeder trouw ons inbeelden reeds zeer ver in *verloochening* gekomen te zijn, en dat we toch reeds een week later klaarlijk inzien, hoe ontzettend veel er nog aan onze verloochening ontbrak?

Niet langer in eenig schepsel, noch in zichzelven, maar in God zijn hoogste goed en zijn eeuwige gelukzaligheid te zien en te zoeken; alle aardsche ding en geestelijk goed te gebruiken, niet maar voor onszelven, maar alleen voor zijn eer; alle vergankelijke zaak achter te stellen bij het blijvende, eeuwige goed; zelf geen heer meer over uzelf te willen zijn, maar als knecht bij God als uw Heer in dienst te gaan; geen enkel lief ding of geld of schat meer als het uwe te bezitten, maar aangestelde bewaarder en rentmeester van het goed van uw God ook bij uw eigen kinderen te zijn; geen kommer noch zorge ooit meer te kennen, maar uw vertrouwen van alle mensch en alle kapitaal en alle vast inkomen, kortom van alle creatuur af te trekken en eeniglijk op dien trouwen God te stellen; vrede te hebben met elk lot, dat ons toekomt; en, rustende in God, niet te verlangen, dat onze wil doorgaat, maar alleen te begeeren, dat *zijn* wil geschiede; en om er ook dit nog bij te voegen, alle overleggingen van het hart en alle bewegingen des gemoeds te richten van onszelven af op den éénig Geliefde en Volheerlijke, — zeg zelf, gaat het niet eindeloos diep, en laat het u niet steeds ontevreden?

En toch eerst zoo komt het werk »goed", en kunnen Gods engelen juichen, dat het tot goede werken bij Gods kinderen gekomen is.

En zoo keert dan vanzelf in den Borg terug, wat door den Heiligen Geest uit Hem genomen en ons was toegebracht. Want natuurlijk, in dien vollen zin is nooit eenig werk goed, van welk kind van God ook. De verloochening is nooit volkomen. Vandaar de droeve klacht, dat ook onze beste werken voor Gods heilig oog bezoedeld blijven, en er altoos weer een bede moet opgaan om verzoening voor het zondig bijmengsel, dat uit ons in het goede werk invloeide.

En dat moet zoo zijn, en dat is door den Heere God alzoo besteld, opdat zijn kinderen niet uit den Christus zouden wegloopen. Geraakten ze tot een volkomen werk, dan verloren ze hun Borg uit het oog. Maar nu is het juist de bezoedeling van het goede werk, die ook na het beste werk weer uitdrijft om de reinigende verzoening te zoeken, die er in Christus Jezus is.

Verloochening is vrucht van verzoening en wordt eerst door verzoening voleind.

En waar nu op die wijs de vrucht aan de takken uwer ziel mag

groeien en bloeien en rijpen, daar komt dan ook het instrumenteele gebruik, dat God de Heere bij het werk der heiligmaking van uw eigen daden, woorden en gedachten maakt.

Immers veel in die verloochening verzinken, en uit die verloochening veel vruchten der gerechtigheid dragen, heeft onder de genadige bewerking van den Heiligen Geest de noodzakelijke uitwerking, dat onze ziel zich aan het heiligere *went;* dat er een *gewoonte* van het betere in ons gevormd wordt; en dat de eerste overhelling van ons hart niet meer neigt naar Satan, maar neigen gaat naar het Eeuwig en Volzalig Wezen. En als het nu God den Heiligen Geest belieft om deze *aanwenning* van het goede, dit *gewoon worden* aan het betere, deze *overhelling* naar het heiligere, door zijn indrukking en inprenting tot een inklevende *hebbelijkheid* in ons gemoed te maken, dan zijn we verwaardigd geworden om medewerkers Gods bij onze eigene heiliging te zijn; niet medewerkers, alsof Hij één deel en wij een ander deel ervan wrochten; maar zoo, dat ons werk als een beitel dienst deed, dien God de Heere bij het behouwen onzer ziel heeft gebruikt.

En hierin nu ligt dan ook ten slotte de beweeg- en drangreden, waarom de getrouwe bedienaren des Woords wel terdege zonder onderlaten de schare der geloovigen hebben te overreden en aan te drijven en te prikkelen, dat ze toch altoos overvloedig mogen zijn in het werk des Heeren.

De heiligmaking moet wel terdege gepredikt, en gepredikt als met de stemme eener alles overroepende bazuin. De kerke Gods heeft het zoo noodig.

Natuurlijk niet, alsof de mensch daar nu eens zelf aan moest gaan staan, en als hij gereed was, naar zijn God moest gaan om te zeggen: »Zie hier ben ik, ik ben nu heilig geworden. Laat mij thans binnen!"

Die leer is uit den duivel.

Neen, maar zoo, dat God de Heilige Geest hier de eenige Kunstenaar is, die dit heilig kunstgewrocht der heiligmaking in onze ziele weet in te snijden, maar onder verband, dat het Woord als instrument dienst doe, en dit instrument niet stomp worde gemaakt, maar scherp zij.

Dat God een God is, die »goddeloozen rechtvaardigt", mag van het »Wees heilig, want Ik ben heilig" nooit afgescheiden.

De werkingen van het Woord en van den Geest vloeien ineen.

En daarom zie wel toe een iegelijk leerjonger Christi, dat hij niet maar belijde, en voorts leve naar de aandrift zijns harten; maar integendeel,

dat hij de wereld en de aardsche begeerlijkheden ontvliede, om godzaliglijk en oprecht voor zijn God te wandelen.

Maar zie ook toe elk bedienaar des Woords, dat hij achter het kruis van Christus nooit de majesteit des Heeren Heeren wegschuive.

Want o, de verantwoordelijkheid zou zoo ontzettend zijn, indien ooit uitkwam, dat uw prediking van het kruis van Christus, insteê van zonden gesmoord te hebben, heiliger leven had gedoofd.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE LIEFDE.

XVII.

NATUURLIJKE LIEFDE.

> En de hoop beschaamt niet, omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door den Heiligen Geest, die ons gegeven is.
> Rom. 5 : 5.

In de heiligmaking is het werk van den Heiligen Geest nog niet voleind. Heiligmaking is zelfs slechts een *buitengewoon* werk van den Heiligen Geest, waarvan geen sprake zou geweest zijn, bijaldien de mensch niet gevallen ware. Alleen bij een *zondaar* komt heiligmaking tepas. Een *on*heilige moet weer *heilig* gemaakt worden, zal hij bij een verterend vuur kunnen wonen. Door 's menschen val in zonde is de heiligmaking noodzakelijk geworden. Maar juist hier volgt dan ook uit, dat er *geen* heiligmaking plaats zou hebben gegrepen, zoo de zonde ware uitgebleven; en dat, ware Adam niet gevallen, er nooit van heiligmaking sprake zou zijn geweest.

Zij, die het werk van den Heiligen Geest schier uitsluitend in onze heiligmaking stellen, vergeten daarbij dus, dat dan volgens hen de Heilige Geest schier geheel *werkeloos* zou gebleven zijn, indien er geen zonde ware gekomen, en dat het eigenlijk eerst door de zonde is, dat de Heilige Geest een eigen werk heeft *gekregen*. Want wel kennen ze ook buiten de heiligmaking een wederbarende werking aan den Heiligen Geest toe; maar ook de wedergeboorte is ondenkbaar, tenzij eerst de dood van het schepsel vooraf zij gegaan. Feitelijk zou bij deze voorstelling de Heilige Geest dus schier geheel werkeloos zijn gebleven, zoo de mensch niet ware gevallen.

Ja, meer nog! Bijaldien het eigenlijke werk van den Heiligen Geest

opging in het wederbaren van den zondaar en het heiligmaken van den wedergeborene, dan zou ook nu nog het werk van den Heiligen Geest afloopen en eindigen bij ons heengaan uit deze wereld. Immers, er moge ook na den dood voor 's Heeren verlosten nog een klimmen van heerlijkheid tot heerlijkheid zijn en een steeds dieper en rijker wegzinken in de aanbidding van het Eeuwige Wezen, toch kan er van heiligmaking na den dood geen sprake meer komen. Hij, aan wien ook nog maar iets heilig te maken is, aan dien is nog zonde; en niets, niets hoegenaamd ook, dat naar zonde maar zweemt, kan ooit den hemel binnenkomen. Al wat binnen de poorten van het Jeruzalem daarboven is ingegaan, is zonder smet, van alle bezoedeling vrij, ontdaan van alle zonde en tot zondigen onbekwaam geworden.

Het werk der heiligmaking kan dus aan de overzijde van het graf niet voortgezet, tenzij men terugkeere tot de belijdenis van een vagevuur. Maar wie zulk een middelstaat of overgangstoestand verwerpt, en leeft in het geloof, dat, zooals een mensch sterft, hij zoo ook voor God moet verschijnen, die kan nooit toegeven, dat er ook aan de overzij van het graf nog heiligmaking zou plaatsgrijpen. Voor dien moet, met onzen Catechismus, ons sterven feitelijk en daadwerkelijk een afsterven van de zonde *als zonde* zijn. En nu, waar de zonde volstrekt en algeheellijk is *afgestorven*, wat zou daar nog heilig te maken zijn?

Te zeggen, dat al het werk van den Heiligen Geest opgaat in de heiligmaking, staat dus gelijk met de betuiging, dat het werk van den Heiligen Geest aan ons eindigt bij onzen dood; dat na den dood geen werk van den Heiligen Geest meer aan ons plaatsgrijpt; en dat, als eenmaal de laatste der uitverkorenen zal zijn ingegaan, alle werk van den Heiligen Geest ophoudt.

Ook de engelenwereld zou dan geheel buiten het heerlijk werk van den Heiligen Geest zijn gesteld.

Want natuurlijk op den duivel en zijn demonen werkt de Heilige Geest niet anders dan verhardend en oordeelend in; en bij de goede engelen kan van heiligmaking gansch geen sprake vallen, eenvoudig omdat er niets onheiligs ooit in hen was.

En daarom, wie erkent en belijdt, dat het toch niet aangaat van den Heiligen Geest te zeggen, dat Hij *werkeloos* zou gebleven zijn, zoo er geen zonde ware gekomen; *ophoudt* te werken na onzen dood; geheel werkeloos *zal worden* na den dag des oordeels; en óók zonder werking op de engelenwereld is, — die *moet* dan ook af, eens voorgoed af, van de door en door onware voorstelling, alsof de heiligmaking het uiterste en schier eenige werk van den Heiligen Geest ware.

Dit nu is de oorzaak, waarom we op het hoofdstuk, dat van de heiligmaking handelde, nog een laatste hoofdstuk volgen laten, waarboven we als opschrift plaatsen: »De Liefde." Hierin namelijk zal gehandeld worden van het diepste en eigenlijke werk van den Heiligen Geest; een werk, dat Hij ook zou gewerkt hebben, al ware er nooit zonde gekomen; dat Hij blijft werken ook na onzen dood; dat Hij nu reeds in de engelen werkt; en dat Hij ook in ons zal blijven werken eeuwiglijk en altoos in de woningen van het Vaderhuis daarboven. Vanzelf zal dan tegenover dit werk der liefdewekking de donkere schaduw komen te vallen van het schriklijke werk des oordeels en der verharding, dat de Heilige Geest in de verlorenen uitwerkt. Terwijl het geheel besloten zal worden met een teekening van de onverzoenbare *doodzonde*, die tegen den Heiligen Geest.

Niet van »liefde", maar van »*de* Liefde" zullen we dan spreken.

Ge gevoelt, hoe dit verschilt.

»*De* Liefde" beteekent de eenig goede, zuivere, waarachtige, wezenlijke, goddelijke Liefde, terwijl men onder »liefde" in het algemeen verstaat al de uitingen van vriendelijkheid en gehechtheid en onderlinge verbondenheid en toewijding, waarin iets van den glans van die eeuwige Liefde zich afspiegelt.

Liefde in algemeenen zin is er ook in de dierenwereld. Een liefde, soms zoo sterk, dat ze een mensch beschaamt en hem een verwijt in de conscientie werpt. De teederheid, waarmeê een klokhen voor haar kiekens waakt, is spreekwoordelijk. Diezelfde henne, die anders reeds wegstuift, als ze een hond of kat maar op tien meters afstand merkt, zal tegen den nijdigsten kater en den ruwsten bandrekel invliegen, als ze kiekens heeft, waarvoor ze moet strijden. En al is dit voor ons het best bij de henne waar te nemen, eenigszins vindt ge hetzelfde verschijnsel bij alle gevogelte. Zelfs haar eieren beschermt een vogel tot den prijs van haar bloed. En al heeft hond of kat geen zier ontzag of eerbied voor de moederliefde van een eend of klokhen, toch openbaart zich ook bij deze dieren, als ze jongen hebben, geheel hetzelfde verschijnsel. Zelfs de bloeddorstigste dieren, tot tijgers en hyena's toe, vliegen nooit woedender op, dan wanneer een jager heur welpen te na komt.

Heeft deze liefde in dezen zin nu zedelijke waardij? Is dit in zulk een hyena *de* Liefde?

Neen, zegt ge aanstonds, met *de* Liefde heeft al deze liefde der dieren voor hun jongen schier niets gemeen.

Heeft ze dan geen waarde?

o, Ongetwijfeld! Ge weet immers, hoe de Heere zelf ons op deze liefde der klokhen voor haar kiekens als afschaduwing van zijn liefde voor zijn volk, voor zijn Jeruzalem heeft gewezen. Waarde ligt er zeer zeker in. En wanneer onze kleine jongens woedend worden, als ze zien hoe een mannetjeskonijn de jongen doodbijt, terwijl het vrouwtje voor haar jongen vecht, dan is er in hun jongenshart een zuivere stem, om die meerdere liefde van het moedertje te loven.

Maar al geven we grif toe, dat er ook in deze liefde waardij ligt, toch is het geen waardij, die *aan dat dier* toekomt; want al deze dierenliefde voor heur jongen is louter instinct; ingeschapen werking; ze kunnen niet anders. En dies looft en verheerlijkt de dienstknecht des Heeren in zulke tafereelen uit de dierenwereld in niets die klokhen of die leeuwin, maar eeniglijk den wonderen Schepper, die deze werking alzoo in zulk een dier inschiep.

Klimmen we nu uit deze dierenliefde voor hun jongen naar ónze wereld van de kinderen der menschen op, dan treft het ons, dat we hier soortgelijke verschijnselen vinden, die bijna in niets van de liefde onder de dieren te onderscheiden zijn. Een behaagziek, wuft meisje, in wie men anders schier nooit een trek van liefde of toewijding opmerkte, huwt en wordt moeder, en zie, opeens is het of dit jonge moedertje het mysterie der liefde heeft leeren verstaan. Ze denkt aan niets anders dan aan haar wichtje. Ze wil met moed pijn voor dat lieve kindje uitstaan. Ze troetelt en koestert het. En kwam er een woeste hond op haar kindeke aan, zij, het anders zoo bange meisje, zou als een heldin tegen het ondier ingaan.

En toch, al is er gelijkheid, er is toch ook verschil.

Bij dat vrouwtje, dat moeder wierd, is de liefde *minder* sterk dan bij het dier. Zij geeft haar kindeke uren lang aan een ander over om te verzorgen, terwijl de vogel op haar jongen zit, zonder ervan af te gaan. Zij heeft tegelijk nog genegenheid ook voor anderen van haar maagschap, terwijl het dier alles verjaagt en wegschreeuwt. Kortom, de liefde van het dier voor haar jongen is veel volstrekter. De klokhen wint het in *dit* opzicht van de jonge moeder. Maar ook, als de kiekens halfwas zijn geworden, laat zij haar kiekens varen, vervreemdt er zich van en jaagt ze ten leste weg, terwijl bij vele moeders de liefde voor haar teêre pandjes, als ze ook dan nog aanhoudt, allengs een edeler en

teederder karakter aanneemt, en ten leste uit het *instinctieve* opklimt tot een *geestelijke* liefde. De kracht van een moeder ligt erin, dat ze voor haar wichtje *bidt*.

Kennelijk moet hier dus tweeërlei liefde onderscheiden worden, een lagere en een hoogere liefde. Die lagere liefde, die uit het bloed komt, heeft de moeder met de klokhen gemeen, maar minder constant en minder sterk. Maar wat de klokhen mist, dat heeft de moeder, een hoogere, een andersoortige liefde voor haar lieveling, en hierin overtreft ze alle dier zeer verre.

Die lagere liefde is *uit het bloed*. Niet geheel instinctief, gelijk bij de duive; maar toch *bijna* instinctief, dat is geheel buiten de zedelijke ontwikkeling van zulk een moeder omgaande. Iets wat men hieraan zien kan, dat sommige meisjes van zeer lage zedelijke ontwikkeling, zoodra ze moeder worden, schier dol verliefd op heur kindje zijn, terwijl andere meisjes, die zedelijk veel hooger stonden, als ze moeder wierden, veel gematigder en veel minder hartstochtelijk in die liefde voor heur wichtje waren.

Hieraan ziet men dus, dat deze hartstochtelijke, onweerstaanbare aandrift van een jonge moeder voor heur pasgeboren kindje nog elk hooger motief mist. Die liefde komt bij haar evenals bij een dier uit de natuur. En als ge zulk een schouwspel gadeslaat en geniet, dan bewondert ge iets, waarin niet die vrouw is te eeren, maar alleen de wondere werking van God den Heere in de neigingen van zijn schepsel.

Maar naast die instinctieve liefde vindt ge nu bij de moeder nog iets anders en hoogers. Niet slechts bij enkele, maar bij *alle* moeders, ook al weten we zeer goed, hoe er enkele *on*moeders zijn, bij wie nauwelijks iets meer van dit hoogere valt waar te nemen. Slechts houde men daarbij in het oog, dat er veel in den mensch onderdrukt wordt, waar toch de ritseling van in hem was; en ook, dat in ontmenschte vrouwen bij betere ontwikkeling toch weer die nobeler trek uitkwam. Ja zelfs, dat ook temidden van veel zonde en schande soms oogenblikken in het leven van zulke onmoeders voorkwamen, dat het was of er een vonk van nobeler liefde, een bliksemslag gelijk, temidden van haar zedelijke duisternis insloeg.

Deze hoogere liefde nu van de vrouw, die moeder wierd, draagt een gansch verschillend karakter. Ze moge door de aanschouwing van het lieve en aanminnige wicht gesteund en gedragen worden, maar toch

gaat ze er niet in op en komt ze er niet uit voort. Ze heeft een hoogeren oorsprong. Een moeder, die met heur kindeke *naar den heiligen Doop gaat*, ziedaar het teeken van die hoogere liefde. Want laat er nu onder dat gaan naar den heiligen Doop ook nog zooveel gewoonte en zucht naar praal zijn, het feit zelf is toch altoos nog een uiting, dat een menschenkindeke iets anders dan een dierenwelp of kieken is. Zelfs toen de Fransche Revolutie een tijdlang den *heiligen* Doop had afgeschaft, heeft ze er toch nog een soort *politieken* Doop voor in plaats gesteld. Er is in een jonge moeder drang, om in haar wichtje nog iets meer, nog iets hoogers dan dat mollig hoopje vleesch te zien. En deze hoogere liefde nu, die, helaas, bij vele moeders al zeer tot onmerkbaar wordens toe verflauwen kon, ja, zóó kon dalen, dat er moeders te over gezien zijn, die heur eigen kinderen willens en wetens op het pad der zonde trokken, deze liefde is het, die bij nobeler naturen en onder gelukkiger gesternte die verkwikkende ouderliefde kan ontwikkelen, waarin de zedelijke groeikracht van het opkomend geslacht schuilt.

Wie het verschil tusschen vader en moeder in het oog vat, zal die lagere en hoogere moederliefde licht, ook in heur fijnere schakeering, onderscheiden kunnen. Want natuurlijk, een vader heeft niet zoo sterk die *instinctieve* liefde, die uit het trekken van het bloed geboren wordt, en dientengevolge staat die andere liefde, die meer het *zedelijk* karakter van roeping en plicht draagt, bij hem meer op den voorgrond.

Maar ook waar deze wondere mengeling van *instinctieve* en van *zedelijke* liefde zich op het schoonst uit de onderlinge liefde van man en vrouw in de *ouderliefde*, en uit terugslag in de wederliefde der *kinderen*, en als tusschenvorm in de liefde van *broeders* en *zusters* onderling openbaart, hebt ge toch nog altoos met een soort liefde te doen, die geheel en al buiten alle bewuste liefde voor het Eeuwige Wezen om kan gaan. Soms is zelfs bij volkomen ongeloovigen een zeer sterke uiting van deze gezins-liefde in haar onderscheidene vormen waargenomen.

En ditzelfde nu geldt ook van den vrijeren liefdesvorm, die, van alle binding des bloeds onafhankelijk, soms zoo heerlijk zich ontwikkelen kan tusschen vrienden en vriendinnen; tusschen geestverwanten en strijdgenooten; tusschen hen, die over ons gesteld zijn en degenen, die onder hen staan; ja, die ook van hetgeen men ziet, slaan kan op wat men niet ziet, en zich ontplooien kan in de schoonste liefde voor kunst en wetenschap, voor vorst en vaderland, voor ons volk en zijn verleden, voor onze rechten en onze vrijheden, kortom voor al wat in onze borst een edeler gevoel wakker maakt van toewijding en opoffering van onze kracht.

Want hoe hoog en rijk ook al zulke liefde schitteren moge, toch is ze op zichzelve van de liefde voor het Eeuwige Wezen nog los. Om den medeschuldige niet te verraden, heeft soms de ruwste struikroover de schrikkelijkste folteringen op de pijnbank moedig doorstaan. Op de barricaden van Parijs zijn sommige Communards even heldhaftig voor de Godonteerendste barbaarschheid gestorven, als onze helden zich in den dood offerden bij Waterloo of op de Doggersbank. Vloekende, brooddronken soldaten hebben soms met zeldzame doodsverachting zich op den vijand geworpen. o, Er kan onder al deze liefde deels zooveel hartstocht en aandrift van het bloed, deels ook zooveel valsch motief werken, dat er het innige, het diep heilige, het goddelijke karakter schier geheel aan ontbreekt.

Ja, dan zelfs als de liefde onder menschen haar *hoogsten* vorm aanneemt, en de liefde deernis met het lijdende, ontferming met het bezwekene en kwijnende wordt, zelfs dan nog kan de vonk der *heilige* Liefde schier geheel in haar ontbreken. Er zijn ook geheel natuurlijke menschen, die geen lijden zien kunnen; die zoo wonderbaar sterk door elk tafereel van smart en verbrijzeling des harten en rouw worden aangedaan, dat ze *zichzelf* deelnemend zijn; dat het hun een *behoefte* is om deernis te betoonen, en dat het lenigen van anderer smart hun geen offer kost, maar eer een genot is. o, Mensch en mensch zijn zoozeer onderscheidenlijk bewerktuigd!

Maar ook zelfs in dien nobelsten, in dien hoogsten vorm, als ze de ontferminge Gods het meest nabijkomt, blijft deze menschelijke liefde toch nog zoo dikwijls geheel buiten de gemeenschap met het Eeuwige Wezen omgaan. Dan is het óf een instinctieve aandrift, óf een neiging van het temperament, óf een uitwerksel van nobeler voorbeeld, óf ook, o, zoo dikwijls een lust hebben aan *den edelen naam*, die schier overal door het betoon van werken der barmhartigheid te winnen is. Maar de liefde Christi ontbreekt erin. Het is niet de polsslag der Liefde Gods, die in deze liefdesuiting natrilt. Er *is* dan wel liefde, en ook die liefde moet gewaardeerd worden, maar *de* Liefde is er nog niet.

Want *de* Liefde, waarvan Johannes zoo heerlijk zegt, dat *God zelf* de Liefde is, die komt eerst, als God de Heilige Geest zelf in de ziele intrekt; eerst dan, als de rijk geworden ziel roemen mag »van de liefde Gods, die in onze harten uitgestort is *door den Heiligen Geest,* die ons is gegeven."

XVIII.

DE LIEFDE IN GODS DRIEËENIG WEZEN.

God is Liefde.
I Joh. 4 : 8.

Zoo zagen we dan, dat er, én bij menschen, én bij dieren zelfs, allerlei uitingen van »liefde" vallen waar te nemen, die toch met het eigenlijk wezen der *heilige* Liefde nog, o, zoo weinig gemeen hebben. Het is zeer zeker alles liefde; maar een liefde, die deels niet hooger komt dan het instinct, deels schier geheel in een werking van het bloed opgaat, of ook deels een hoogstens zedelijke waardij bezit; maar ook zelfs in dien hoogsten vorm van het eigenlijke wezen der heilige *Liefde* nog altoos verre afligt.

Dit moest duidelijk op den voorgrond geplaatst, opdat niemand onzer lezers zich langer over den *aard* der Liefde zou vergissen.

Tal van menschen toch weten ook wel na te vertellen, dat God de Liefde is; maar meten dan de Liefde Gods af naar de liefde, die ze onder menschen waarnamen. Het is dan onder menschen, dat ze het wezen der liefde bestudeeren, en als ze dan én bij anderen én bij zichzelven met eenige nauwkeurigheid hebben waargenomen, hoe de liefde zich uit, openbaart en voordoet, dan meenen ze het recht te hebben om nu zúlk een soort liefde, maar iets volmaakter genomen, over te brengen op den Heere God.

En dit nu is de gansch verkeerde weg.

Omgekeerd moet het wezen der Liefde uit God zelven gekend worden gelijk Hijzelf dit wezen der Liefde in zijn Woord geopenbaard heeft. En als we dan ook in de schepselen zoo nu en dan eenige schittering van zeer zwakke liefde waarnemen, dan mogen deze vonkjes nooit iets anders in ons oog zijn dan spranken van dat heilig Liefdevuur, dat is in den Heere onzen God.

De Heere onze God is »de zeer overvloedige Fontein van *alle* goeden." Dus, overmits de Liefde het *hoogste* goed is, ook de zeer overvloedige Fontein van alle Liefde.

Er is geen liefde van wat naam op aarde ook, waarin ook nog maar, iets van liefde, hoe nameloos zwak en flauw ook, te bespeuren valt, of zij vloeide alleen uit die eenige Bron en Sprinkader, die voor alle Liefde eeuwiglijk in het Hoogste Wezen welt.

Maar deze uitvloeiing van de Liefde uit God den Heere heeft nu plaats op zeer onderscheidene manier.

Omdat de Heere Schepper is, bezit Hij en Hij alleen het goddelijk vermogen, om in de natuur van zijn schepsel een aandrift in te scheppen, waaraan zulk een creatuur dan geen weerstand kan bieden. Zoo nu deed Hij bij het inscheppen van de liefde voor haar kiekens in de klokhen. Al wat van dien instinctieven aard in het dier wordt waargenomen, is een kunstwerk Gods, een gewrocht van zijn almacht, een tentoonspreiding van een glans zijner heerlijkheid.

Maar gelijk doel wist de Heere nu ook op andere wijze te bereiken door zekere trekking, zekere neiging, zekere sterke aanhankelijkheid van het eene schepsel voor het andere te doen ontstaan, waaraan wel niet geheel blindelings, maar dan toch ten deele zonder bewustzijn wordt gehoorzaamd. Onder deze categorie valt de liefde van de moeder voor het jonge kind; van een jongeling, die soms bij een eersten oogopslag een onweerstaanbare genegenheid opvat voor een jong meisje; van broeders en zusters en zooveel meer.

Nog hooger is de liefdesuiting, die God de Heere openbaart, doordien Hij ze inschiep in de zedelijke verwantschap, die de eene mensch met den anderen gevoelt. Dus heeft Hij in zijn schepping de geesten op elkaar aangelegd; ze erop ingericht om onderlinge harmonie te gevoelen; en ze zoo gestemd, dat ze niet in aanraking *konden* treden zonder te gevoelen, dat ze bijeenhoorden, en elkander te minnen.

Drie vormen dus reeds, waaronder iets van de Liefde uit God welt; maar alle drie nog geheel besloten in zijn scheppingswerk en zijn voorzienig bestuur, en nog op geenerlei wijze komende tot mededeeling van iets uit zijn eigen schat van goddelijk leven.

Dat karakter neemt de liefde op aarde eerst aan, als ze toewijdende, zichzelf verloochenende, opofferende liefde wordt. Als er in het voorwerp, waaraan men zijn liefde gunt, niets is, dat aantrekt; maar eer veel, dat afstuit, en als men er zich dan toch aan geeft. Een pleegzuster, die een pestzieke met teedere toewijding verzorgt, vindt niets in dien ongelukkige, dat haar boeit. Eer zou alles haar nopen weg te vlieden. En toch, ze blijft. Ze blijft met volharding. Niet enkel uit plichtsbesef; maar door de schrikkelijke ellende en verlatenheid van den lijder aangetrokken.

Hier heeft men dus wel terdege te doen met invloeiing van hooger liefde uit de Bron der eeuwige Liefde in het hart. Bij zulk een verzorgster van een pestzieke is toewijding aan het onzichtbare, een zich

geven aan het ongeziene, een grijpen van de verborgen wereld. En zij het nu ook al, dat God de Heere wonderbaar in de zenuwen een prikkel heeft gelegd, die maakt, dat lijden ons hindert, het aanzien van pijn ons zeer doet, en we dus uit medegevoel met het lijden van den kranke erop uit zijn om dat lijden te doen eindigen, toch klimt deze soort liefde uit het lagere zenuwleven in den regel tot een hoogere zielsuiting op, die zonder een inwerking van genade in de ziel niet bestaanbaar is.

Deze soort hoogere liefde nu is voorbereiding voor de hoogste liefde, die zich niet langer enkel op *het* ongeziene, maar op *den* Onzienlijke richt, en onweerstaanbare trekkingen naar het Eeuwige Wezen in de ziel doet geboren worden. En het is eerst hiermeê, dat we aan de Liefde zelve, in haar hoog en heilig wezen, toe zijn.

God zelf is de Liefde, getuigt het Woord des Heeren, en in ieders hart zegt het getuigenis des Geestes er amen op. Niet in ons, maar in U, o, Eeuwige! De Liefde is *in* U. Gij *zijt* de Liefde. Er is geen Liefde, dan uit U geweld!

Wat zegt dit?

o, Menschentong en engelenstem faalt om de diepte van dit heilige mysterie ook maar eenigermate te doorgronden!

Wie omschreef ooit de Liefde; wie sprak in klanken ooit haar volheid uit; en wie beseft niet, dat de heilige Liefde een wonderschoone, zalige, gansch goddelijke en volmaakte harmonie is, die door het vervalschte oor van het schepsel zelf nooit naar waarde kan gewaardeerd?

Men belijdt, dat ze er is; men drinkt haar zoet en lieflijks in; het hart wordt er zaliglijk door gekoesterd; maar als het genot gesmaakt en de zaligheid ingedronken is, weten we over den aard der Liefde weinig beter te stamelen dan het kindeke, dat liefde genoot aan de moederborst.

Ge kunt haar noch omschrijven, noch ontleden; ge kunt haar doorgronden, noch in haar kern grijpen. Ze komt over u, ze doordringt u, ze verkwikt u; maar, als de wind, waarvan ge niet weet hoe hij komt en waar hij heengaat, alzoo blijft ook voor u in uw beste oogenblikken dat wondere trekken der Liefde van uw God.

Ze is niet geschapen en ze is niet uitgedacht; maar ze is eeuwig, gelijk God zelf eeuwig is. De Liefde was nooit buiten Hem, om van buiten in Hem te komen, en Hij, de Heere, was nooit een enkel oogenblik in aller eeuwen eeuwigheid zonder de Liefde; want zonder de diepe, eeuwige Liefde in zich te dragen en zelf te zijn, zou Hij onze God niet wezen.

Nu waant de oppervlakkige en ondiepe mensch, dat dit zeggen wil, dat God de Heere ons alles vergeeft; dat Hij zoo goed is, om geen lijden te kunnen dulden; en te vreedzaam om ooit te willen, dat er strijd zal zijn. Maar de kenner van Gods Woord weet beter. Hij is geleerd, dat deze Liefde van God een *heilige* Liefde is, die dus geen kwaad kan gedoogen; dat deze Liefde juist uit liefde lijden zendt, om den zondaar zijn valsche vreugde te rooven; en dat Zij het is, die sprak: »*Ik* zal vijandschap zetten", zoodra de zonde uitbrak.

Neen, Gods kinderen zijn uit Gods Woord dan ook geleerd, om de Liefde in God oneindig dieper, onbeschrijflijk rijker op te vatten; want ze belijden een Drieëenigen God, Vader, Zoon en Heiligen Geest. Een eenig God; maar zulk een eenig God, dat er in Hem onderscheidingen zijn tusschen den Vader, die genereert, den Zoon, die gegenereerd is, en den Heiligen Geest, die beide van den Vader en den Zoon uitgaat. En alzoo is het Eeuwige Wezen zelf dat wondere Liefdeleven, waarmeê Vader, Zoon en Heilige Geest elkander onderling eeuwiglijk en met ondoorgrondelijk diepe Liefde minnen.

Dát en dát is eerst het eigenlijke, eenig waarachtige Liefdeleven; want heel de Schrift leert ons, dat er niets kostelijkers en heerlijkers denkbaar is, dan de onuitsprekelijke Liefde van den Vader voor den Zoon en van den Zoon voor den Vader en van den Heiligen Geest voor die beiden.

Geen namen noemen deze Liefde, geen menschentaal spreekt ze uit, en geen menschenkind voegt het zelfs in deze diepte der eeuwige Liefde ook maar met één enkelen blik curieuselijk te willen instaren. Die Liefde der goddelijke Personen in het Eeuwig Wezen is het mysterie, is de groote verborgenheid, is het ondoordringbaar geheimnis. Daar vangen we tonen uit op, daar luisteren we naar, daar vallen we in diepe aanbidding en bewondering voor neder. Maar als al het heerlijke dier Liefde door ons hart heeft geruischt, blijft onze mond nog even stom, om ook maar één enkelen trek van die goddelijke Liefde in het Goddelijk Wezen naar waarheid te kunnen omschrijven.

Dan mag God de Heere de tong losmaken, dat ze loven gaat, dat ze juichen leert en jubelen en in eindelooze hallels en hosanna's den prijs dezer eeuwige Liefde uitgalmt; maar ons verstand en ons begrip blijft even machteloos.

Toen er nog geen wereld was, en er op die wereld nog geen mensch was geschapen; ja, toen er nog geen engelen waren in de hemelen daarboven, toen was toch God de Heere er, en schitterde en glansde in zijn Wezen diezelfde eeuwige, heilige Liefde van Vader, Zoon en Geest.

Die Liefde is er niet om de wereld, maar om God zelf; en toen de

wereld er kwam, is die Liefde niet veranderd; en als het zich denken liet, dat alle schepsel weer verdween en wegging, zou die ondoorgrondelijke Liefde in God nog even rijk en heerlijk blijven.

Die Liefde is er en werkt in het Eeuwige Wezen afgescheiden van alle schepsel, afgezien van alle creatuur; en al wat er naar het creatuur van uitstraalt of van uitvloeit, is niets dan het zwakke afschijnsel van wat die eeuwige Liefde in zichzelve is.

De Liefde is niet maar God, maar God is de Liefde. Dus is en bestaat de Liefde alleen *om* God en Hij is zichzelf genoegzaam, ook om eeuwiglijk en absolutelijk en op onmetelijke wijze lief te hebben. Hij heeft nooit zijn schepsel noodig. Hij, de Heere, is nooit in eenig ding van zijn schepsel afhankelijk. En met name zijn goddelijke Liefdewerking ontstaat niet eerst, als er een schepsel komt, dat Hij minnen kan; maar vloeit en welt eeuwiglijk in de Liefdesommegangen van het Drievuldig Wezen des Heeren, én van vóór alle eeuwigheid, én nu, én tot in alle eeuwigheid.

God is Liefde, en al wat er volkomens, wat er goddelijk schoons, wat er zuiver evenredigs, diep heiligs in deze Liefde is, dat moet ge niet in menschen zoeken, zelfs in Gods beste kinderen niet; maar dat schittert hoog boven het firmament in de zalen der eeuwige heerlijkheid om den troon onzes Gods.

De Liefde één met de belijdenis van Gods Drieëenig Wezen, dat is het vaste punt, waarvan we uit moeten gaan, om de Liefde zelfstandig te gronden in God en niet te doen afhangen van iets in het schepsel.

Niet, dit versta men wel, om uit het *wezen* der Liefde *wijsgeerig*, gelijk velen doen, tot het Drievuldig bestaan des Heeren te besluiten. Dat mogen we niet, en we zouden niets van de Drievuldigheid des Heeren weten, bijaldien God de Heere ons dit mysterie niet zelf in zijn Woord had geopenbaard.

Maar nu ons dat Drieëenig Wezen eenmaal als voorwerp onzer aanbidding is voorgesteld, en de Schrift letterlijk overvloeit van diepe taal om ons de onuitsprekelijk rijke Liefde van Vader, Zoon en Heiligen Geest onderling te verheerlijken, en ons deze Liefde teekent als een *eeuwige* Liefde, — nu, ja, weten we, nu doorzien we, nu wordt het ons op het hart gelegd, dat geen kind van God die heilige diepe Liefde ooit anders dan oorsprong nemende in die onderlinge Liefde van Vader, Zoon en Heiligen Geest, mag verstaan.

En zoo wordt door het mysterie van Gods Drieëenig Wezen de Liefde,

die in God en God is, zelfstandig gesteld; buiten het schepsel geplaatst; van alle menschelijke ziels- of gemoedsbeweging onafhankelijk gemaakt; en rijst ze als een zonne, die met eigen gloed en stralen, buiten aller menschen toedoen om, in God is, rust in den Eeuwige, en van God zelven uitstraalt.

Zoo eerst wordt bij den wortel al dat vergelijken van Gods Liefde met *onze* liefde afgesneden. Zoo eerst houdt de valsche vermenging op. En zoo eerst keert ge in beginsel dat ganschelijk ommekeeren van de juiste verhoudingen, waardoor het den mensch in zijn verwatenheid gelukt was, een dusgenaamden »God van liefde" uit zichzelven te copieeren en alle aanbidding te doen verstommen.

En staat dit nu eenmaal vast, en keert uwe ziele hiermeê terug tot het volzalig belijden, dan, ja, is hiermeê de weg van genade en goddelijk erbarmen ontsloten, waarlangs de glans dier zonne naar menschelijke, dat is op eindige en steeds onvolkomene wijze, ook naar en in menschenharten kan uitstralen, Hem, den Heere, tot lof.

XIX.

DE OPENBARING DER HEILIGE LIEFDE.

> En wij hebben gekend en geloofd de liefde, die God tot ons heeft.
> I Joh. 4 : 16.

Door de krasse tegenstelling, die we maakten, is ons doel bereikt. Eerst wezen we op het laagste soort liefde, gelijk zich dit bij het dier uit, met name bij de klokhen; en daartegenover op de hoogste en heiligste Liefde, gelijk die eeuwiglijk schittert in 's Heeren Drieëenig Wezen. Die tegenstelling was *geoorloofd;* want de Christus zelf is in de vergelijking van zijn goddelijke Liefde met de liefde van de klokhen voor haar kiekens voorgegaan; en ook, *ze mocht* niet achterwege blijven, omdat ge eerst door die forsche tegenstelling met alle kracht gevoelt, hoe de Bron, de Sprinkader, de Fontein en de Oorsprong van alle wezenlijke Liefde alleen en geheel in God zelf ligt, en hoe onder de creaturen (zoo engelen als menschen en dieren) niets aanschouwd wordt dan afgeleide liefde, afgeschaduwde, uitgestraalde, ingevloeide liefde; liefde, die wel in het schepsel zichtbaar wordt en zich toont, en toch niet uit dat schepsel voortkomt, maar in dat schepsel indaalde uit onzen Schepper en Heere.

Zoo komen we dan nu vanzelf aan de vraag toe, hoe deze majestueuze daad des Heeren, te weten, hoe dit inbrengen in zijn creatuur van wezenlijke *liefde* tot stand komt.

En hierop nu antwoorden we, dat deze majestueuze daad voorbereid is in het scheppingswerk van den *Vader*, mogelijk wordt gemaakt door het verlossingswerk van den *Zoon*, maar eerst in eigenlijken en effectieven zin tot stand komt door den *Heiligen Geest.*

Er is hier een werk van den *Vader.*

»Van God onzen Vader en onze *schepping*", noemt de Heidelberger het deel onzer belijdenis, dat van het eigen werk des *Vaders* handelt,en volgt hierin slechts het voetspoor van den heiligen apostel Paulus, die in I Cor. 8 : 5 schreef: „Nochtans hebben wij maar éénen God en Vader, uit wien alle dingen zijn."

Natuurlijk niet, alsof hiermeê ontkend wierd, dat God de Vader óók werkt in het werk der *verlossing,* en óók werkt in het werk der *hei-*

ligmaking; want *alle* werken Gods, die naar buiten treden, zijn aan de drie Personen gemeen; maar slechts om aan te duiden, dat, wie den oorsprong der dingen zoekt, niet kan rusten in den Heiligen Geest, daar deze nog altoos den Zoon en den Vader achter zich heeft, van wie Hij uitgaat; en evenmin kan rusten in den Zoon, die nog altoos den Vader achter zich heeft, uit wien Hij gegenereerd is; en dus zijn rust wel moet nemen in den Vader zelven, die van niemand uitgaat en van niemand is gegenereerd.

En in dien Schriftuurlijken zin verstaan, zeggen we nu, dat het inbrengen van liefde in het schepsel allereerst door den Vader *in het werk der schepping* is voorbereid; en dat wel op de onderscheidene manieren, waarop we in een vorig artikel in mensch en dier de onbewuste liefde werkzaam zagen.

Al wat er aan liefde werkt in het dier; in de jonge moeder; tusschen bloedverwanten en magen; tusschen man en vrouw; ouders en kinderen, en wat dies meer zij, dit ligt al in het scheppingswerk gegrond. Deels doordien God de Heere rechtstreeks het liefdeinstinct in het dier inschiep. Deels doordien Hij alle menschen schiep uit éénen bloede, man en vrouw als hulpe voor elkaar beschikte, en in het bloed zelf die wondere neiging inschiep, die den een naar den ander doet trekken.

Maar in dit voorbereidend werk deed God de Vader nog meer. Hij plantte in 's menschen bewustzijn ook het liefde*besef* in. Een dier mint ook, maar zonder besef van liefde te hebben. Een mensch daarentegen voelt niet slechts de *aandrift* van de liefde in zich werken, maar spiegelt die aandrift ook in zijn *bewustzijn* af; ziet in dien spiegel van zijn bewustzijn het *schoon* der liefde; krijgt dusdoende de *liefde zelve* lief; en klimt zoo tot het punt op, om zelf met bewustheid te minnen.

Terwijl eindelijk God de Vader niet alleen de liefde scheppend afmaalde in de aandrift van het dier; en tot liefdebesef verhoogde in 's menschen inborst; maar nu ook voorts door zijn voorzienig bestel, dat toch niet anders is dan de uitwerking zijner schepping, het zóó beschikt en ordent, dat mensch en mensch elkaar ontmoeten, met elkander in aanraking komen, en alzoo de werking van het liefdebesef mogelijk worde. Want of het nu een arme lijderes is, wier bang en bitter lijden mijn liefde wekt, of wel de nobele aard van een fier karakter, dat mijn sympathie ontvlammen doet, of eindelijk een vriendelijke, aanminnige figuur, die mij onweerstaanbaar aantrekt, altoos blijft het, dat het God de Vader is, die mij deze ontmoetingen toebeschikt, en eerst door deze voorzienige beschikking het opgloren der liefde mogelijk maakte.

Hierna volgt nu in de tweede plaats de daad van *den Zoon*, die vleesch wordt en ons de volheid der goddelijke Liefde op aarde, in ons vleesch, openbaren komt. Alzoo de openbaring der Liefde *in het verlossingswerk*.

Dit is heel iets anders dan hetgeen God de Vader deed in het werk der schepping. Door die schepping toch wierd de goddelijke Liefde wel afgeschaduwd, wierd wel het besef ervan ingeprent, en de gebrekkige oefening ervan mogelijk gemaakt; maar de eigenlijke, de wezenlijke, de goddelijke Liefde bleef nog verre.

Maar die nu juist komt in de komst des Zoons. »Alzoo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijnen eeniggeboren Zoon gezonden heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe." »Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons heeft liefgehad, en zijn Zoon gezonden heeft tot eene verzoening voor onze zonden."

Dát is het »Vrede op aarde en in den mensch een welbehagen", dat Gods engelen ons in Efrata's velden toezongen; dát de diepe verborgenheid, waarin ook de engelen begeerig zijn in te zien.

De Liefde Gods geopenbaard in de komst van Immanuël.

Maar ook hierin nu is weer tweeërlei.

Vooreerst die liefde, waarmeê God *de wereld* liefheeft, en die Hij daardoor toont, dat Hij zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven. Maar ook *ten andere* die liefde, die in Christus zelf zich openbaarde voor den Vader, wiens werk Hij volbracht, en voor ons, die Hij redde.

Niet nu op dit eerste, maar op dit tweede komt het ons hier aan.

In Christus zelf, in den persoon van Immanuël, in Hem, dien we eeren als God geopenbaard in het vleesch, in Hem is de goddelijke Liefde *gezien;* ze is in Hem verschenen; ze heeft in Hem geschitterd; ze blonk in Hem met onnavolgbare glansen. Dát er een goddelijke liefde bestaat, is aan Hem het eerst en aan Hem voor altoos door menschen gemerkt.

Wat onze oogen gezien en onze ooren gehoord en onze handen getast hebben van het Woord des levens, dat hebben we u geopenbaard. En al wat ze zagen, wat ze hoorden, wat ze tasten konden, het was altoos weer die glorie der eeuwige Liefde, die heel hun hart aangreep en heel hun ziele vermeesterde en doordrong.

Totdusver had men in schaduwen, ook in de schaduwen der Liefde gewandeld; maar in Immanuël verscheen de Liefde wezenlijk, verscheen ze vleeschelijk, verscheen ze naar menschelijke wijs.

Dit was de Liefde. Niet een uitstraling ervan; niet een schijnsel dier Liefde; niet een ingeschapen trek, besef of neiging; maar uit de diepte

van dit diepe goddelijke hart een altoos weer met frisschen golfslag opstuwen van een liefdedrang, dien niemand stuiten kon.

En het is deze *Liefde*, die in het hart van Immanuël den hemel indroeg naar deze aarde, en door zijn terugkeer naar den hemel onze wereld ophief in de zalen des eeuwigen lichts.

Al voelde Europa er niets van en al dacht Amerika aan geen Heiland en al had Afrika zijn gerucht niet vernomen; ja, al was er zelfs in heel Azië maar één o, zoo klein plekske, waar de voet van Immanuël den weg betrad, — toch was het dat ééne hart van Immanuël, waardoor alle werelddeel, en heel die wereld, ja, het gansch heelal, dat zich om die wereld uitbreidt, gebonden lag in het goddelijk ontfermen.

Die Liefde blonk als liefde voor den vijand. Alle mensch was vijand Gods geworden. Er is niemand, die goed doet, ook niet één. God hatende was Gods schepsel geworden. De vijandschap was volstrekt en schriklijk. En niets, niets was er in den mensch, dat God kon aantrekken. Eer alles, dat Gods heiligheid afstiet. En toen, toen alles vijand was en alles afstiet, toen is hierin de Liefde Gods openbaar geworden, dat Christus voor ons gestorven is, toen wij nog vijanden waren.

Alle liefde onder dier en mensch rust op onderlinge aantrekking, op sympathie en toeneiging. Zelfs de liefde, die het leed van den lijder verzacht, voelt dit trekken diep. Maar hier ontbreekt dit alles. Hier is een liefde, die elk punt van aantrekking mist, en op alle punten niets ontmoet dan afstooting.

En daarin nu juist, dat er niets in het schepsel aantrekt, maar alles in het schepsel afstoot, daarin nu juist schittert de souvereine vrijmacht der goddelijke Liefde, die mint, omdat ze wil minnen, en door te minnen met heilige liefde het voorwerp harer liefde redt.

En omdat nu op Golgotha deze spanning tot het uiterste kwam, daarom is en blijft het symbool dier goddelijke Liefde het kruis.

Het kruis, dat de vijandschap van den boozen mensch op het schriklijkst doet uitkomen en juist door die tegenstelling het schoone en aanbiddelijke der goddelijke Liefde op het heerlijkst doet schitteren.

Een Liefde, die alles duldt en draagt; een Liefde, die willig zelfs sterven kan; maar juist in dat sterven den dageraad ontsluit voor een nog heerlijker toekomst.

Doch ook met dit werk *des Zoons* is de inprenting van de Liefde Gods in ons menschelijk hart nog niet voleind. En daarom, gelijk er na

de schepping een vleeschwording des Woords komt, zoo komt er ook na de vleeschwording des Woords een Pinksterdag, en is het eerst *God de Heilige Geest*, die dit heerlijk werk (dat door den Vader in de schepping is voorbereid, en door den Zoon in het verlossingswerk mogelijk is gemaakt) thans door zijn indaling in het menschenhart komt tot stand brengen.

»Het is u nut, dat Ik wegga; want wanneer Ik niet wegga, kan de Heilige Geest niet komen!"

Duidelijk ligt hierin uitgesproken, dat de Heilige Geest aan de discipelen nog een hooger goed zou schenken, dan de Zoon hun schenken kon. Dit hooger goed zou niet buiten den Zoon omgaan; want uitdrukkelijk leert de Heilige Schrift, dat de Heilige Geest niets kan noch wil buiten den Zoon, en het alleen uit den Zoon neemt, om het ons toe te brengen. Maar met dit al blijft het onderscheid toch bestaan, dat Jezus wel voor ons lijdt en sterft en opstaat; maar dat toch het eigenlijke werk in de zielen wacht en toeft op de genadige inwerking van den Heiligen Geest.

Het is zooals Paulus, de heilige apostel, het in Rom. 5 : 5 schrijft, »dat de liefde Gods eerst *door den Heiligen Geest* in onze harten wordt uitgestort."

En dit heerlijk, heilig werk nu, dat instorten in het schepsel van de Liefde Gods, dit is nu het eigenlijk en wezenlijk werk, dat eeuwiglijk het eigen werk van den Heiligen Geest blijft. En als geen zonde meer zal te verzoenen en geen onreinheid heilig te maken zijn, en alle uitverkorenen voor den troon zullen jubelen, dan zal nog eeuwiglijk en altoos de Heilige Geest dit goddelijk werk volbrengen, dat Hij de Liefde Gods in de harten van Gods kinderen inhoudt en werken doet.

Hoe dit eigen werk van den Heiligen Geest nu toegaat is een diepe verborgenheid, waarin het ons hoogstens vergund is heel uit de verte een enkelen vluchtigen blik te werpen.

Slechts zóóveel verstaan we ervan, dat het God de Heilige Geest is, die, *Eenzelfde in allen zijnde*, juist door dat zijn van de *Dezelfde in allen* aller ziel in zalige saamvoeging *verbindt*.

Als het leven in mijn ziel gewekt en bewerkt wordt door dienzelfden Heiligen Geest, die op datzelfde oogenblik ook in u en in anderen evenzoo het leven der ziel wekt en bewerkt; en het gaat alzoo bij allen toe, dan kan het niet anders of de saambinding der Liefde moet geboren worden.

Want wel is in den Vader alle ding en alle persoon gegrond, en wel is in den Zoon alle verloste ziel saamverbonden, maar toch is en blijft

het het eigen werk van den Heiligen Geest, om in alle ziel persoonlijk in te gaan, aller hart zich tot een tempel te kiezen, en in elks binnenste woning te maken.

Het is dus één en dezelfde Heilige Geest, die als God in het hart van elk der verlosten ingaat, en als God in elks harte zijn goddelijk werk onwederstandelijk tot stand brengt en uitricht.

En of nu al tijdelijk velerlei zonde en velerlei verschil van toestand tengevolge heeft, dat onderscheidene personen, in wie dezelfde Heilige Geest werkt, toch niet in gelijken zin zich uiten, ja, soms nog sterk tegen elkander overstaan, dat doet niets hoegenaamd aan de zaak zelve af, dat door de inwerking en inwoning in aller hart van denzelfden Heiligen Geest aller saamverbinding zeer wezenlijk en zelfs onverbrekelijk is.

Dit schuilt dan wel tijdelijk in de diepte en komt zoo niet uit; maar in de diepte van het gemoed ligt de zaak dan ook te vaster en te heerlijker, en steeds is de Heilige Geest meer werkzaam, om ook de uitwendige hindernissen weg te nemen, en alle beletselen te verdrijven. En al komt het er dan ook niet toe, dat dit vóór ons sterven geheel gelukke, wat nood, indien in het sterven zelf de schellen nog maar van de oogen vallen en de Liefde doorbreekt. Ons leven hier op aarde is, vergeleken bij het eeuwig aanzijn, zulk een zeer korte spanne tijds.

Er mag dus niets op afgedongen, dat de saamverbinding, de ineenstrengeling en de saamsnoering, die Gods kinderen onderling in goddelijk Liefdevuur verbinden moet, feitelijk door het inwonen en inwerken in aller hart van één en denzelfden Geest bestaat.

Het is die ééne Heilige Geest, die, in aller hart ingaande, allen saam richt op één doel. Die, in aller ziel zich een tabernakel oprichtende, reeds doordien Hijzelf God en dus *de* Liefde is, bewerkt en maakt, dat door Hemzelven, in Hemzelven en met Hemzelven de Liefde Gods in aller binnenste is uitgestort.

Denk u dien Heiligen Geest weer uit de zielen weg, en verdwenen zal ook de Liefde Gods uit de zielen zijn. Maar dan ook omgekeerd, laat nog alles sluimeren en schuilen en uitwendig zich heel anders vertoonen, indien maar vaststaat, dat God de Heilige Geest in uwe ziele inwoont, dan weet ge even daardoor, dat ook de Liefde Gods in u woont.

Ja, meer nog, God de Heilige Geest is geen inwoner in uw hart, die zich van uw hart vreemd houdt; maar die tot in de diepste eigenheid van uw persoon indringt, en voor een iegelijk kind van God een eigen gave, een eigen woord, een eigen vertroosting heeft.

Een zeer onderscheiden werk; maar dat ook bij deze veelvormige onderscheiding toch volstrekt niet een stukwerk is zonder samenhang.

Integendeel, al wat de Heilige Geest werkt, dat werkt Hij naar het plan des Vaders uit, ter uitwerking van den eeuwigen raad. Al dit werk van den Heiligen Geest in de zielen is dus in al zijn fijnheid en teederheid steeds aansturende op die zuivere en volkomene harmonie, die in Gods heiligen raad voor elk gered mensch niet alleen, maar ook voor heel het bestek van Gods huis en voor de evenredigheden van het lichaam van Christus zijn weggelegd.

En zoo is het dus niet maar dezelfde Heilige Geest, die in allen werkt, en reeds daardoor alle ziel saamverbindt; maar die bovendien, omdat Hij van den Vader en den Zoon uitgaat, zijn werk in de eene ziel alzoo op het werk in de ziel des anderen schikt en richt, dat er heerlijke ineenvlechting en dooreenstrengeling, volzalige ineensmelting en saamsnoering uit *moet* komen.

Waar één Werker in allen werkt, en dit werk in aller ziel gericht wordt naar éénzelfde heerlijk bestel, daar zwicht vanzelf al wat deelt of scheiden kan; daar ruischt de Liefde; en daar wordt haar zoets en zaligs ervaren.

Maar ervaren dan ook, niet als iets dat uit ons of ons bezit is; maar steeds ervaren en genoten als een ons eigenlijk vreemde Liefde, die koesterend uit God zelf in onze ziele indringt.

Ze is dan niet meer een ideale gedachte, waarmeê we dwepen; maar een goddelijke macht, die ons meêsleept en overweldigt.

Niet een afgetrokken begrip van liefde bekoort ons; maar het is God de Heilige Geest zelf, dien we als *de Liefde* aan onze ziele voelen ontdekken.

Het is warme, rijke, volle, o, zoo zalige uitgieting in ons gemoed van een Liefde, die sterker dan de dood is, en die vele wateren niet zouden kunnen blusschen.

XX.

GOD DE HEILIGE GEEST DE LIEFDE, DIE INWOONT IN ONS HART.

> Gelijk de kostelijke olie op het hoofd, nederdalende op den baard, den baard van Aäron, die nederdaalt tot op den zoom zijner kleederen. Psalm 133 : 2.

Zoo wierd het ons dan steeds duidelijker, dat er in het schepsel, en dus ook in den mensch, wel op allerlei manier liefde kan afstralen; maar dat toch de eigenlijke, de wezenlijke, de waarachtige Liefde zelve dan eerst in eens menschen hart is uitgestort en door eens menschen ziel kan genoten worden, als het God den Heere naar zijn eeuwig welbehagen belieft, zelf, persoonlijk, en op gansch goddelijke wijze met zulk een menschenkind in gemeenschap te treden.

Zoolang het met God den Heere nog bij ons is een God van *verre* en nog niet van *nabij*, is er van die echte, eigenlijke, wezenlijke Liefde nog niet de geringste opwelling in eens menschen hart te bespeuren.

Men moge dan bewondering voor de eeuwige Liefde hebben; men moge er zeker flauw en zwak besef van omdragen; men moge door de koestering van haar gloed soms weldadig zijn aangedaan; ja, men moge erin genoten hebben, toen men anderen uit de Bron dier Liefde zag drinken; maar zelf bleef men er verre van.

Zelfs laat het zich denken, en metterdaad zulks komt voor, dat men in 's Heeren hand het middel is geweest om aan anderen den weg naar die Bron te wijzen, en dat men toch zelf nooit van eigen aanschouwing, veel min door eigen genieting, die Bron heeft gekend.

De wezenlijke, de waarachtige Liefde, en dit worde door Gods kinderen nimmer vergeten, is van God zelf onlosmakelijk en niet te scheiden. Een schijnsel ervan moge Hij uitstralen, een gloed ervan doen schitteren, een glans ervan zelfs in het dier tintelen laten; maar de Liefde zelve komt niet en is er niet, of Hij, de Heere onze God, moet eerst gekomen zijn.

En dat is nu het koninklijk privilege van Gods uitverkorenen, dat zij deze onuitsprekelijke gave metterdaad ontvangen hebben. Daarin ligt nu al de schat en rijkdom van de kinderen Gods, dat ze dit goud, beproefd komende uit den oven, uit de hand huns Heeren zich zagen toekomen.

Niet in zulk een zin, alsof al Gods kinderen, nu aanstonds geheel in die Liefde opgenomen, nu ook voortaan uit geen andere aandrift dan van deze goddelijke Liefde handelen zouden. Zoo iets leert de Schrift ons niet. Zij leert ons door Paulus' woord aan de Romeinen, dat »de liefde door den Heiligen Geest in veler harten kan zijn uitgestort", en dat toch in den kring dier rijkgemaakten nog allerlei kwaad omsluipt, tot allerlei lijdzaamheid moet vermaand, en tot allerlei zelfverloochening moet geraden worden.

Neen, het is met deze *Liefde* als met het *geloof*. In kiem kan wel terdege aanwezig zijn, wat daarom nog volstrekt niet uitgegroeid is tot een heerlijke plante. Zelfs kan het zijn, dat nog niets boven de aarde uitkwam, en dat toch wel waarlijk onder den bodem, in de warmte der aarde, de ontkieming en uitdrijving en vorming van de vezelen reeds begonnen is.

Maar in wat gebrekkigen, onvolledigen en nog niet ontwikkelden vorm deze teedere, heilige, goddelijke Liefde zich ook in het hart van Gods kinderen moge voordoen, ze is er dan toch. En dat deze Liefde er is, dat heeft de ziel, die tot bekeering kwam, ook zelf, persoonlijk, met bewustheid ervaren. Want er is niet één enkele ziel, die waarlijk leven kent, en weet, dat haar zaak waarheid en waarachtigheid bij het Eeuwige Wezen is, of ze heeft ze gekend, die zalige, die volheerlijke oogenblikken, dat het was of er malsche dauwdroppen op het dorre blad vielen, en haar wezen inwendig overstroomd werd met een zalig genieten, waarvan ze tevoren geen begrip had.

En die zalige gewaarwording, dat was het hemelsche, het meer dan aardsche, het meer dan menschelijke. Het opgevangen worden in de armen der eeuwige Ontfermingen; het alsnu bekennen, dat God goed en de goedheid zelve en de Liefde in zijn eigen Wezen is. En nu verkwijnen, ja verdwijnen voor die Majesteit; maar tegelijk toch ook door die Majesteit opgeheven en verheerlijkt worden. En dan zaliglijk ervaren, dat Liefde ons omstroomt en naar ons uitgaat, en ons optilt van den lagen bodem der ijdele dingen, en, zaliger nog, in het hart ontwaren doet, dat ons een vermogen ingestort wierd om ook dien Eeuwige, dien Hoogheerlijke met de omvatting onzer liefde te minnen.

Dan gaat dat later wel weer weg. Dan is het wel of die vriendelijke star der hope weer telkens voor den dageraad van het gewone, alledaagsche leven wegduikt; maar dat oogenblik is er dan toch geweest. We hebben dan toch gezien, dat de hemelen voor ons opengingen, dat uit dien heerlijken hemel het teeken der eeuwige Liefde tot ons nederdaalde, en we hebben ze dan toch gehoord, die welluidende stem, die ons toeriep: *Zie, hier is uw God!*

Die twee moeten dus altoos saamgaan: »Liefde, door den Heiligen Geest uitgestort in het hart", en tegelijk de blijde boodschap van Zion, dat we niet meer op onszelven drijven; maar dat onze God tot ons gekomen is.

En zijn deze twee nu *twee?*

Neen, in den diepsten grond zijn ze feitelijk slechts éénzelfde iets.

Want immers, dit bevonden we vastelijk, daar waar sprake is van het komen van het Eeuwige Wezen tot het schepsel, om in dat schepsel in te gaan, en ingaande woning te maken, daar is het *niet* de Vader, en *niet* de Zoon, maar *de Heilige Geest*, die de eigen roeping heeft, om, in den geest des menschen ingaande, de nauwste, de innigste, de teederste gemeenschap van die ziel met haar God tot stand te brengen.

De Vader en de Zoon zullen ook wel komen om woning te maken. En met name de Zoon staat ook wel aan de deur en klopt en vraagt om ingelaten te worden. Maar beiden én de Vader én de Zoon doen dit niet anders dan door den Heiligen Geest.

Ze zijn één, deze Drie. Dus is de Heilige Geest ook in de schepping; maar zoo, dat Hij in de schepping niet anders is, dan door de Wezensgemeenschap met den Vader en den Zoon. De Heilige Geest is ook in het verlossingswerk; maar zoo, dat Hij bij dit inzijn gebonden is aan het welbehagen des Vaders en de vleeschwording des Zoons. En zoo nu zijn ook de Vader en de Zoon wel in dit machtig stuk der »inwoninge in het kind van God"; maar nooit anders dan door den Heiligen Geest.

Kwam nu de Heilige Geest in het hart van Gods kind slechts even in, om er getuigenis te geven, in te overnachten, en met den morgenstond weer verder te trekken, zoo zou hierdoor het zalig werk der Liefde nog niet tot stand komen.

Moest de Heilige Geest, om in het hart van een kind Gods in Australië in te keeren, al Gods kinderen in Nederland tijdelijk verlaten, zoo zou er van deze Liefde zelfs geen sprake kunnen zijn.

Maar aldus is het werk van den Heiligen Geest niet.

Hij is zelf God. Geen perk of bepaling bindt Hem dus. Hier bij u, in uw kamerke en in uw bidvertrek, zal Hij tot u komen en tot u inkeeren, dat Hij toch tegelijkertijd en even wezenlijk ook inkeert bij duizenden en duizenden van Gods kinderen, aan alle oorden der aarden verspreid.

Ja, veel meer nog. Niet alleen toch, dat de Heilige Geest inwoont bij Gods kinderen op aarde; maar Hij woont evenzeer en in nog hoogeren zin ook in bij al Gods geheiligden en gezaligden, die de Jordaan reeds zijn overgegaan, en reeds in het hemelsch Jeruzalem aankwamen.

Gelijk de zon, die aan den hemel staat te schitteren, u in uw vertrek,

door uw venster, haar licht en haar koestering toezendt, maar op hetzelfde oogenblik een dergelijke weldaad bewijst aan duizend en duizend anderen, die op verren afstand zich koesteren in haar glansen, — zoo ook is deze werking van den Heiligen Geest geen plaatselijke en geen aan perk gebondene, maar een goddelijk alomtegenwoordige. Tegelijk in u en tegelijk in mij, ook al kennen we elkaar van aangezicht tot aangezicht niet, en ook al weten we niets van elkaar af.

Want zie, dat inwonen van den Heiligen Geest in het hart van Gods kinderen is niet een los inwonen, gelijk wij los in ons huis omwandelen, en er weer van scheiden kunnen; maar een zoo samenleven en samenkleven met dat kind van God, dat Gods kind en die Heilige Geest, ook al werpt ge dat kind in de heetste smeltkroes, niet meer vaneen te smelten zijn.

Ook ons *lichaam* wordt een tempel van den Heiligen Geest genoemd, en zeer zeker kan de Heilige Geest, ten deele althans, van ons lichaam scheiden bij ons sterven, om het later in hooger heerlijkheid weer uit te brengen. Maar wat aangaat onzen inwendigen mensch, die naar God geschapen is in ware gerechtigheid en heiligheid, van dien mensch wijkt de Heilige Geest nimmer. In dien mensch *blijft* Hij! In angst, in den doodsangst der ziele, onder schuld en smaad bedolven, mogen we met David in Psalm 51 uitroepen: »Heere, neem uwen Heiligen Geest niet van mij!", maar wat de *inwoning* des Heiligen Geestes in de ziel van Gods kinderen betreft, die kan nooit weer opgeheven.

In een tempel was *dit* oudtijds het wondere, dat de bezoekers wel wisselden en elkaar vervingen, en dat bij dat ééne altaar telkens weer een jonger geslacht zijn gave kwam brengen en zijn offers kwam plengen; maar dat daar achter dat altaar altoos en de eeuwen door *dezelfde afgod* onveranderlijk en onbeweeglijk staan bleef. En terwijl Paulus nu over den »tempel van den Heiligen Geest", dewelke wij zijn, niet aan bewoners van Jeruzalem, maar aan de inwoners van Corinthe schreef, ligt het voor de hand, dat de heilige apostel zijn beeld te dezen juist aan zulk een afgodstempel en niet aan dien van Jeruzalem heeft ontleend. Hij wilde dus zeggen, dat even onveranderlijk en duurzaam als zulk een Dianabeeld in zulk een tempel te Corinthe stond, zoo ook duurzaam, blijvend en onveranderlijk de inwoning van den Heiligen Geest in het binnenste van Gods geroepenen zou zijn.

En is dit nu waar, let dan op wat het lied Hammaäloth van de Liefde zegt. »Ze is", zegt Ps. 133, »als de kostelijke olie op het hoofd van

Aäron, die van zijn hoofdhaar afdruipt op zijn baard, en, vandaar aflekend, doordringt tot zijn kleederzoom!"

Voor ons, die aan geurige oliën weinig gewend zijn, een schijnbaar min aantreklijk beeld.

Maar stelt ge u voor, dat voor de zalving van den hoogepriester tot zijn goddelijk ambt gansch geurige, vluchtige oliën dienst deden, waarbij elk denkbeeld van iets vets of vlekkerigs wegviel, en die, als de kostelijke kruik opengaat en de nog kostelijker inhoud wierd uitgegoten, den heerlijksten geur naar alle zijden uitstraalden, dan voelt ge, hoe schoon het is, als het goud van dien oliestroom, op het hoofd uitgegoten, van het hoofd af al lager, al lager afdruipt, en zoo doordringend blijkt, dat ge morgen tot zelfs in den langen, slependen zoom van het gewaad nog den heerlijken geur van die zalfolie terugvindt.

En nu wordt ook het beeld u heerlijk.

De hoogepriester in vol ornaat beeld van de gemeente des levenden Gods en zijn hoofd beeld van den Christus. Die zalfolie beeld van den Heiligen Geest, die op dat Hoofd Christus wordt uitgegoten, en nu van Hem af neervloeit en neerdruipt naar allen, die in zijn heerlijk mystiek lichaam besloten zijn. Zoo ver neerleekt en neerdruipt, dat zelfs de minstgeachten, zelfs, die slechts een zoom aan dat kleed zijn, nog door dezelfde kostelijke zalving worden doordrongen.

En zoo is het dan dit heerlijk beeld, dat juist de eenheid, die als vrucht der Liefde door den Heiligen Geest gewerkt wordt, ons zoo schitterend voor oogen stelt.

Eenzelfde Heilige Geest, door en voor alle eeuwen, in alle landen en bij alle natiën, onder alle tongen en talen, ingaande in het hart van al Gods uitverkorenen en in dat hart van Gods geroepenen inblijvend, inwonend, zich inplantend, om er nimmer weer uit weg te gaan.

Die Heilige Geest in die allen inwonend en inwerkend niet naar eigen keus, maar naar de ligging der ledematen in het lichaam van Christus, onder Hem als aller heerlijk Hoofd, en tusschen allen en dat Hoofd de zaligste gemeenschap tot stand brengend.

En overmits nu de Heilige Geest in allen en in een ieder indrong, in de diepste kern van zijn wezen en in het merg zijner ziele inging, zoo is dan nu door dien éénen Heiligen Geest heel de vergadering der uitverkorenen, van nu en voor eeuwig, tot één heerlijk, harmonisch geheel, in volkomene Liefde, verbonden.

Juist dat machtige feit, dat het de ééne Heilige Geest is, die in allen inwoont en werkt, is niet maar de profetie van Liefde, maar het stellen van het feit, dat er Liefde bestaat. Niet slechts Liefde, maar volkomen

Liefde, en dat al wat nog stoort, niets anders is, dan dat er nog stof op het diamantgruis ligt en nog allerlei bijmengsel het schitteren van het goud belemmert.

God de Heilige Geest leeft, is en voelt één in al Gods kinderen; en ook al moge een iegelijk hunner dit op *zijn* wijs ervaren en in *eigen* taal uitspreken, toch blijft het één Bezieler, éénzelfde Trooster, één innerlijk Bewerker.

Zoo mint dan de Heilige Geest, die in u woont, vanzelf het werk des Heiligen Geestes, dat in anderen gewerkt wordt. De Heilige Geest in den één kan zichzelven in den anderen niet verloochenen.

Vandaar dat de inwoning van dien *één*en Heiligen Geest in *allen* niet enkel een vaste en volmaakte eenheid waarborgt, en dat niets slechts voor de toekomst, maar nu reeds; zoo al niet in het zichtbare, dan toch in het verborgene. Neen, maar dat die inwoning van den *één*en Heiligen Geest in *allen* ook vanzelf de Liefde instort en de Liefde doet vloeien, reeds hierom, overmits de Heilige Geest *zichzelven* altoos beminnen *moet*.

Zweefde nu die Heilige Geest in de oppervlakte van ons zieleleven, zoo zeide dit nog weinig. Maar dit is niet zoo. Zoo diep kan er geen verborgen laag van ons gemoed liggen, of de Heilige Geest zonk juist in die diepste laag door. Juist daar, waar de eerste roerselen, de diepste beweegsels en werkingen uit onzen nieuwen mensch opkomen, juist daar vloeit ons de bron, die door den Heiligen Geest in ons ontsloten is.

Zoo kan een kind van God dan wel oppervlakkig en voor een wijle allerlei andere liefde kennen; maar als die liefde hem weer bitter teleurgesteld en bedrogen en bedroefd heeft, en hij zinkt weer in, om in niemand meer te gelooven, dan vindt hij op den bodem zijner ziel, in het verborgene zijns harten, altoos weer diezelfde oude, trouwe, zalige en goddelijke Liefde terug, waarmede de Heilige Geest hem troost en troosten leerde.

Zij het dan al, dat in gewone, ijdele oogenblikken alles weg schijnt, geen nood, zóó worden de diepten des levens niet weer blootgewoeld of altoos wordt het spoor dier eeuwige Liefde in de fundamenten onzer ziel weer zichtbaar.

Daar beneden, daar binnen in ons, daar in het diep verborgene van het mystieke leven ligt de grondslag van alle liefde in de presentie van den Heiligen Geest.

En zoo is dan God de Liefde; en die Liefde woont door den Heiligen Geest in al Gods kinderen; en die kinderen saam zijn onder hun heerlijk Hoofd tot één lichaam verbonden; en zoo zijn ze één; één door geboorte; één door leven; één door geloof; één door lieven; en als ge plotseling maar alle stof der aarde en alle bezoedeling kondt wegnemen, o, volzaliglijk en volheerlijk zoudt ge in allen en tusschen allen dat fonkelen der eeuwige Liefde *zien*.

XXI.

DE LIEFDE VAN DEN HEILIGEN GEEST IN ONS.

> Hoe menigmaal heb ik uwe kinderkens willen bijeenvergaderen, gelijkerwijs eene hen hare kiekens; maar gij hebt niet gewild. Matth. 23 : 37.

Verstaat men nu eenmaal wel, dat God de Liefde is, en dat God zelf woning maakt in het hart zijner uitverkorenen, dan voelt men tevens, hoe door den Heiligen Geest de liefde *uit wordt gestort* in ons gemoed.

Eerst is uw hart ledig. Er is geen liefde in, omdat God er niet woont. Maar nu gebeurt er iets aan en in uw hart. Dit wondere iets bestaat daarin, dat God de Heere zich uwer ontfermt, zich tot u keert, en dat God, de Heilige Geest, alsnu wonen komt in den tempel van uw persoon. En met dat nu God de Heilige Geest in uw hart introk, trok er ook de Liefde in; eenvoudig omdat God, en dus ook de Heilige Geest, de Liefde zelve is.

Dit is doorzichtig als glas; voor een kind begrijpelijk; en rechtstreeks genomen uit de Heilige Schriftuur.

Ook dit laatste.

Immers de drie uitspraken der Heilige Schrift: 1°. dat God de Liefde is; 2°. dat de Heilige Geest in ons woont; en 3°. dat de Liefde door den Heiligen Geest uitgestort is in ons gemoed, spreken geheel hetzelfde uit, wat we daar in korte woorden beleden.

Doch nu zijn we er nog niet.

Immers de Heilige Schrift leert ons niet alleen, dat de Heilige Geest en daarmeê de Liefde in ons komt *wonen*; maar ook, dat die liefde in ons gemoed wordt *uitgestort*. En dat »uitstorten", ieder beseft het, kan niet doelen op het in ons komen van den Heiligen Geest als persoon. Een persoon wordt niet uitgestort. Een persoon komt, trekt in, woont in ons; maar wat »uitgestort" wordt, moet zijn een iets, dat uit vele, eindeloos vele deelen bestaat. »Uitstorten" wordt oorspronkelijk gebezigd van het uitgieten van water, of ook van het overgieten van graan of ooft, en dus van het doen overgaan uit het eene vat in het andere van een vloeistof of een stof, die daarmeê inzooverre gelijkstaat, dat de deelen vele en aan elkander gelijksoortig zijn. Water of vocht bestaat uit vele druppelen, die aan elkander gelijk zijn, en die, met snelheid de een den ander naloopend, bij het uitstorten als over elkander heenvlie-

ger. En zoo ook is het uitstorten van graan of iets dergelijks het doen overloopen van een menigte tarwekorrels, die, voor het gezicht aan elkaar gelijk, de een bij het uitstorten over den ander heenschuiven en met snelheid neerdalen.

Dit is het oorspronkelijk gebruik van dit woord »uitstorten." Maar ook dit woord wordt *overdrachtelijk* gebezigd; dat wil zeggen van *stoffelijke* dingen, zooals water en graan, wordt het ook overgebracht op *geestelijke* dingen. Men zal zeggen: »Ik moet mijn hart eens bij u komen *uitstorten*", hiermeê aanduidende: »Mijn hart is vol van allerlei zorgen en benauwdheden, die als druppelen water zich in mijn ziel verdringen. Dit benauwt mij. Daarom wenschte ik dien vollen, persenden inhoud van mijn hart bij u te komen *uitstorten!*" Van een vrouwe, die in stil verdriet wegkwijnde, lezen we, »dat ze haar ziel *uitgoot* voor den Heere." Zoo roept de Psalmist: »*Stort* ulieder hart *uit* voor zijn aangezicht!" Zoo zegt Jesaja: »Ze hebben hun stil gebed voor Hem *uitgestort*." En David roept: »Als mijn ziel overstelpt was, en ik mijn klacht *uitstortte* voor den Heere!

In al die gevallen nu beteekent »uitstorten", dat er in het hart een veelheid, een te groote volheid van klachten, van wenschen en gebeden, van zorgen en verdrietelijkheden en benepenheden is, die men niet langer kan inhouden, die naar buiten persen en die men daarom in klacht of in gebed uitstort voor God en mensch.

Ja, meer nog. Ook op God den Heere wordt dat »uitstorten" overdrachtelijk overgebracht, en ook van Hem lezen we: »Dat de Heere zijn grimmigheid *uitstort* over zijn vijanden." Een beeld, ontleend aan den stortregen of den hagelslag, die den wandelaar op zijn weg overvalt en hem neerwerpt. Maar ook, dat de Heere zal »*uitstorten* den Geest der genade en der gebeden." Beide malen aanduidende, dat de slagen van Gods toorn als hagel zoo dik en overstelpend op den kop van zijn vijand zullen neerkomen, en dat de drang, de persing, de innerlijke drijving tot den gebede met overvloedige volheid in het hart van zijn volk openbaar zal worden.

En in dit verband pleegt de Heilige Schrift nu ook vastelijk dat »uitstorten" van het zenden van den Heiligen Geest zelven te bezigen. Want én in de profetie én bij de apostelen heet het schier altoos: »Dat de Heere zal *uitstorten* van zijn Geest op alle vleesch." En straks, dat »zijn Heilige Geest is *uitgestort*".

Ook hier moeten we dus vasthouden aan de oorspronkelijke beteekenis, en onder »uitstorting" van den Heiligen Geest altoos verstaan het overvloeien in ons hart of in de kerke Gods van een menigte gelijksoortige krachten, die, de een de ander verdringend, de innerlijke leegheid vervullen van ons hart.

Maar, zal men zeggen, en op die tegenwerping moet nu scherp de aandacht gevestigd, dan weerspreekt ge nu weer, wat ge straks beleedt; want zoo straks was het: »God de Heilige Geest, de derde Persoon in de Drieëenheid, keert bij u in en woont in uw hart;" — en nu is het weer *niet* de heilige, goddelijke Persoon, die inkeert; maar een zekere werking, een zeker bestanddeel, een zekere kracht, die wordt »uitgestort."

En dit *is* ook zoo.

Maar wel verre van te strijden, zeggen deze twee juist hetzelfde; alleen ze geven u in hun onderling verband een juister en heerlijker inzicht in het *werk* van den Heiligen Geest; juist dus in datgene, waar het ons thans om te doen is.

Als een kamer eerst stikdonker is, en gij waart erbuiten; maar doet nu de deur open, en treedt met een hel schitterende lamp dat vertrek binnen; — wat gebeurt er dan? Tweeërlei, niet waar? Het *eene* is: Dat gij als lichtaanbrenger dat vertrek binnen*komt;* en het *tweede* is, dat op al wat in die kamer is op hetzelfde oogenblik licht wordt *uitgestort*. Nu moogt ge die twee niet verwarren. Gij wordt niet uitgestort, maar het licht. *Gij* komt binnen, en het licht wordt binnengedragen.

En zie, evenals nu in zulk geval beide tegelijk waar is, én dat de lichtdrager binnen*komt*, én dat het licht in het vertrek wordt *uitgestort*, zoo ook is bij het werk des Heiligen Geestes beide tegelijk waarheid en werkelijkheid: èn dat de Heilige Geest, de derde Persoon in de Drieëenheid, in uw hart in*komt*, én dat met zijn komen de lichtglans van den Heiligen Geest *uitgestort* wordt in uw binnenste.

En nu is het wel waar, dat het ééne woord, de ééne naam van Heilige Geest ook beide malen in een eenigszins gewijzigden zin gebezigd wordt; maar dat geschiedt, als we van „licht" spreken, ook. Als we bij schemer in een tamelijk donker vertrek zitten, en we zien in de verte iemand aankomen, die licht brengt, dan zeggen we ook: „Daar komt het licht", hoewel we zeer goed weten, dat het licht zelf eigenlijk niet komt. Als het nachtelijk donker voorbijgaat en de dageraad breekt aan, dan zeggen we ook, dat de zon *komt*, hoewel we eigenlijk juister zouden spreken, als we zeiden, dat het *licht* van de zon nu komende is. En evenzoo pleegt nu ook de Heilige Schrift den naam van Heilige Geest op tweeledige wijze te bezigen, én wanneer bedoeld wordt de derde Persoon in de Drieëenheid, én wanneer moet aangeduid de hemelsche lichtglans en volzalige werking, die van den Heiligen Geest uitstraalt. En wel verre dat dit toch meer of min gewrongen zou wezen, gaat dit tweeledig gebruik van eenzelfden naam bij den Heiligen Geest nog veel beter en sterker en juister door, dan óf bij kunstlicht, óf bij de zon.

Bedenk toch wel, dat ge bij kunstlicht nog altoos zeer duidelijk tusschen de lamp, die het licht geeft, en het licht, dat uit die lamp uitstraalt, te onderscheiden hebt; en zoo ook, dat de zon als onmetelijk lichaam, en het licht, dat van de zon uitstraalt, altoos twee zijn.

Maar bij den Heiligen Geest is dit nu juist heel anders. Er is eigenlijk geen onderscheid tusschen den Heiligen Geest en de werking, die van Hem uitgaat. Wij onderscheiden die twee wel om aan onze voorstelling tehulp te komen; maar eigenlijk bestaat die onderscheiding in den diepsten grond niet. Waar de Heilige Geest is, daar werkt Hij, en waar heilige werking is, daar is de Heilige Geest. Beide zijn feitelijk één. Het eene laat zich zonder het andere zelfs niet denken.

Maar, en dit is nu de winste, die dit Schriftuurlijk beeld van het »uitstorten" ons biedt, we leeren dan toch hieruit, dat de inwoning van den Heiligen Geest in de vergadering der uitverkorenen geen werkloos en gedwongen inwonen is, waarbij de Heilige Geest zich vreemd houdt aan de personen van Gods kinderen; maar dat omgekeerd en integendeel de Heilige Geest niet kan inkeeren in de vergadering der geloovigen, *of Hij stort zich ook uit*; en hierin nu juist ligt zijn aanbiddelijk en heerlijk werk.

De Heilige Geest sluimert niet, als Hij in de uitverkorenen is ingetrokken; ook rust Hij niet in eeuwigen sabbat; noch ook sluit Hij zich werkeloos in de binnenkamer van uw hart op. Neen, maar, zooals Hij in het hart van de verlosten des Heeren intrekt, is Hij ook tevens en op hetzelfde oogenblik de goddelijke *Werker*, die doordringt en heel dien persoon van binnen uit poogt te vervullen, en overal, waar maar een reet of scheur is, den stroom uitstort van zijn goddelijke glansen.

Toch beelde men zich daarom volstrekt niet in, dat dus ook aanstonds en van meet af in elk geloovige heel de inwendige mensch van dien glans vervuld en verzadigd is.

Van een scheur of reet spraken we, en reeds dat beeld licht dus de zaak eenigermate toe.

Als de Heilige Geest in eens menschen hart inkomt, vindt Hij dat hart boos en vol verraderije. De ongerechtigheden liggen in zulk een hart opgestapeld. Onder uit den bodem welt een gestadige bron op van allerlei ijslijkheden. De heugenis van bittere zielsellende jaagt dat hart. En vooral in het binnenste van dien mensch zijn hooge muren opgetrokken en staketsels.

Kom nu in zulk een hart binnen met den volsten lichtgloed, en toch, het

spreekt immers vanzelf, al straalt het licht ook nog zoo krachtig uit, toch zal het slechts op zeer beperkt terrein kunnen doordringen, en in verreweg het grooter deel van zulk een hart zal het aanvankelijk stikdonkere duisternis blijven.

Vandaar dat de taak van den Heiligen Geest volstrekt niet afgeloopen is, wanneer Hij eenmaal in zulk een menschenhart introk; maar dat dan juist de eigenlijke taak van den Heiligen Geest eerst recht begint.

Want dit is werkelijk een *taak;* een zeer zware *taak* zelfs; een *taak*, die alleen de gansch goddelijke kracht van den Heiligen Geest kan voleinden.

Immers, de wijze van werken van den Heiligen Geest in eens menschen hart is niet, om met goddelijke *overmacht* een mensch als een *stok en blok* eenvoudig gewelddadig te *dwingen*; maar integendeel om op de roerselen van den wil van den mensch zoodanige macht der liefde en des mededoogens te laten werken, dat de slappe wil opgestijfd wordt, zich opbuigt, en nu ten slotte werkelijk de inlating van den Heiligen Geest *wil.*

Aanvankelijk is dus de uitstorting van den glans des Heiligen Geestes in eens menschen hart nog slechts de uitstorting van dien gloed in een zeer beperkt deel van zijn wezen; in de kern van zijn hart. Maar heeft de Heilige Geest dáár eenmaal vasten voet gekregen, dan begint Hij van daaruit de mogendheid zijner liefde te laten werken op de fijnste roerselen en vezelen van diens menschen persoonlijkheid, om hem te overwinnen.

Daartoe werkt Hij van *buiten* en van *binnen* tegelijk. Van *buiten* door de prediking en den invloed des Woords, indringende in het bewustzijn van dien mensch, en hem ongemerkt innerlijk aangrijpende. En tegelijk van *binnen*, doordien diezelfde Heilige Geest, die het Woord erin brengt, nu ook van binnen dat ingedragen Woord zegent, en alzoo van twee kanten tegelijk de overbuiging van den wil tot stand brengt.

Dit gaat echter lang niet bij alle personen evengelijk toe.

Bij sommigen gaat dit eerste doordringen soms wondersnel; maar bij anderen kost het soms jaren. Bij den een gaat dit werk, eens aangevangen, gestadig door; terwijl bij den ander na aanvankelijken zegen niet zelden weer ernstige reactie volgt, die in enkele gevallen niet dan in den jongsten snik weer overwonnen wordt. Bijna in geen twee menschen is deze genadige inwerking en doorwerking van den Heiligen Geest geheel gelijk.

Het feit kan noch mag namelijk ontkend, dat Gods kinderen den Heiligen Geest bij zijn genadig indringen maar al te dikwijls *weerstaan*. Niet uit innerlijke vijandschap. Zúlk een weerstaan komt alleen bij de vijanden Gods voor, en een vijand Gods is een verloste niet meer. Hij *was* het wel; maar het »*Abba*, Vader!" dat nu ook uit zijn ziel opklimt, toont juist, dat hij van vijand een »vriend Gods" geworden is. Zelfs als een Petrus drie malen den Zoon van God in zijn doodsnood verloochent, betuigt diezelfde jonger toch nog: »Heere, Gij weet alle dingen; Gij weet, dat ik U liefheb." Maar wel *weerstaat* een kind van God den Heiligen Geest, als die Heilige Geest eischen komt, dat hij van zijn zonden afga; zijn afgoden uit zijn hart wegdoe; zijn opgezette beelden in zijn ziele neerwerpe; scheide van veel, dat hem lief was; en hem rooft, wat hem onmisbaar scheen als vreugde des levens. Vooral wanneer de Heilige Geest nog verder dringt, en hem nu ook het kruis wijst, en offers vraagt, en lijden nazendt, en smaad op hem regenen doet; o, dan kan die weerstand tegen den Heiligen Geest soms zóó machtig en sterk worden, dat men bijna zeggen zou: »het is geen kind van God meer", zoo boos en bitter als zulk een weerstrever dan soms den Geest van God bedroeven kan.

En al die tegenstand, al die weerstand, *die* is het nu juist, dien de Heilige Geest met oneindig goddelijk mededoogen in ons draagt en met eeuwig goddelijk erbarmen in ons overwint en neerwerpt.

o, Wie zijn leven, het leven zijner ziel van binnen kent, die weet zelf wel, hoe die trouwe Heilige Geest soms drie, vier jaren lang bij ons bezig is, om ons één enkel punt van tegenstand te doen opgeven. Dat wij er altoos maar weer overheen werkten; er nooit aanwilden; er maar rusteloos tegen ingingen; en eindelijk een soort *modus vivendi* met den Heiligen Geest en een soort van vergelijk met onzen weerzin hadden gesloten, denkende, dat de strijd nu uit zou zijn.

Maar de Heilige Geest liet niet af en gaf het niet op. Altoos weer hoorden we dat bekende kloppen van binnen; dat roepen met die, o, zoo bekende stem. En al was het ook jarenlang, dat we het tegen den Heiligen Geest hadden uitgehouden, dan was het einde toch, dat we het moesten opgeven — het wierd als een vuur brandende in onze beenderen, en we moesten het wel uitroepen: »*Heere, Gij zijt mij te sterk geweest, Gij hebt overmocht!*"

En zoo breekt dan de Heilige Geest van lieverleê alle staketsels in ons hart door en stort telkens in nieuwe leegten van ons hart zijn goddelijk licht uit. Zoo opent Hij van lieverleê alle deuren, die toegang tot de verborgenste kamers van ons hart geven. En zoo dringt Hij ten slot-

te zelfs door tot onder de gewelven, waar het gebouw van ons hart op rust. Tot eindelijk, eindelijk, hetzij reeds vóór ons sterven, hetzij eerst in ons sterven, de uitstorting van de glansen van den Heiligen Geest in heel onze persoonlijkheid volkomen is, en *heel* ons hart geworden is een tempel van den Heiligen Geest.

De volvoering nu van deze taak gaat door *liefde* en niets dan *liefde*. Hij laat zich door ons bedroeven, ergeren, smaden; maar Hij laat nooit af. Nooit wordt Hij moede altoos weer hetzelfde aan het eerst doove oor uit te roepen. Geen zonde zoo diep verlagend in ons verleden of heden, of de Heilige Geest troost er ons over en biedt er ons goddelijke verzoening voor aan. Voor elke wonde onzer ziel biedt Hij genezenden balsem. o, Zoo heerlijk weet Hij met de moeden een woord te rechter tijd te spreken. Het is altoos liefde, ontzettend beschamende, altoos opheffende, nooit wanhopende, rusteloos zich toewijdende liefde.

En die liefde is geen algemeene menschenmin; maar in den strengsten zin *persoonlijke* liefde voor u in eigen persoon. Niet maar een liefde voor verlosten, zoo genomen bij een gansche schare; neen, maar zeer bijzondere en eigengetinte liefde voor dat eigenaardige en bijzondere wezen, dat gij zijt en eeuwig moet blijven. Het is niet maar de liefde des mededoogens met al wat lijdt of onder ellende zucht, zooals een zuster van barmhartigheid voor de kranken op haar ziekenzaal koestert; neen, maar een liefde, zooals die voor een ander heel anders zou moeten zijn, maar voor u persoonlijk zoo is en niet anders zijn kan.

Vandaar dat goddelijk geduld, om *u* toch te winnen. Ge zoudt zoo zeggen: er zijn nog duizend anderen, die Hij nemen kon, en misschien met minder moeite zou bewerken. Maar neen, daar is het den Heiligen Geest niet om te doen. Hij zocht u. U persoonlijk. U met al de diepte van zijn goddelijke Liefde. Het is Liefde in den rijksten, den reinsten, den teedersten zin.

Zoo liefhebbend en liefde toonend en liefde ademend, verwint de Heilige Geest u in uw binnenste, en alzoo u allengs overwinnend, is zijn overwinnen zelf tevens een inbrengen van Liefde in uw eigen hart. Gij kunt Hem in geen schuilhoek van uw hart toelaten, of waar Hij komt, is de Liefde gekomen, en deelt de Liefde zich ongemerkt aan uw eigen zin en neiging meê.

Uw eindelijk gewonnen geven gaat niet uit dwang van overmacht, waarvoor ge *wijkt* en *zwicht*; maar is een u getrokken gevoelen door

een Liefde, die ge, omdat ge zelf door liefde aangedaan zijt, dan niet *kunt* weerstaan.

En dat nu juist is de heerlijke, de goddelijke, de overschoone kunst, waarvan de Heilige Geest de Opperste Kunstenaar is.

Die kunst verstaat alleen Hij en wie het in zijn school van Hem geleerd heeft.

Alle andere liefde is slechts flauwe schaduw of matte nabootsing. Eerst waar de Heilige Geest u in liefde verwonnen heeft, is de Liefde in u gekomen, en verstaat het eerst zoo zondig en zelfzuchtig schepsel althans eenigszins wat *Liefde*, goddelijke Liefde is.

XXII.

DE LIEFDE EN DE TROOSTER.

In den Heiligen Geest, in ongeveinsde liefde. II Cor. 6 : 6.

Ziet men nu helder in, dat de Heilige Geest, behalve de heilig*making* van den *ont*heiligden mensch, nog een geheel ander werk volbrengt door hem *Liefde* in te storten; dan dient nu nader uiteengezet, in welken zin dit instorten van *Liefde* een altoos doorgaand, een nimmer eindigend werk is.

»Liefde" wordt daarbij natuurlijk hier in den hoogsten, reinsten zin genomen. Er is nu geen sprake meer van de »liefde", die veel weggeeft of zelfs al heur goederen onder de armen verdeelt. En ook geen sprake van die »liefde", die haar lichaam overgeeft om verbrand te worden. Immers van al deze liefdesbetooningen voor den medemensch en voor zijn God verklaart de heilige apostel nadrukkelijk, dat men al deze dingen doen kan, zonder nog iets meer dan een luidende schel te zijn, en zonder nog ook maar het minste van de ware, wezenlijke Liefde te hebben.

In II Cor. 6 : 6 somt de heilige apostel Paulus de drijfveeren op, die hem bij zijn ijveren voor de zake Gods bezield en gedreven hebben; en nu is het opmerkelijk, dat hij onder deze prikkelen en deze drijfveeren, die hem bewogen hadden, er onder meer deze drie in deze volgorde opnoemt: »In goedertierenheid, in den Heiligen Geest, in ongeveinsde liefde". »Goedertierenheid" gaat voorop ter aanduiding van die algemeene goedhartigheid, weldadigheidszin en offervaardigheid, waarvan men ook onder de kinderen der wereld beschamende voorbeelden vindt; dan pas komt de prikkelende, bezielende werking van den Heiligen Geest; en eerst daarna wordt nu als vrucht van dit werken des Heiligen Geestes *de ongeveinsde*, dat is de echte, waarachtige, wezenlijk goddelijke *Liefde* genoemd.

Van deze »ongeveinsde Liefde" nu geeft de apostel des Heeren ons zelf de keurige teekening in de hymne der eeuwige Liefde, die hij in I Cor. 13 neerschreef, en die niet zal ophouden de bewondering van alle Godgewijde zielen te wekken, zoolang er nog smaak en zin voor hemelsche melodie in Gods kinderen op aarde blijft.

»De *Liefde*", zoo jubelt hij, »is lankmoedig; zij is goedertieren.

De *Liefde* is niet afgunstig.

De *Liefde* handelt niet lichtvaardiglijk; zij is niet opgeblazen.

Zij handelt niet ongeschiktelijk; zij zoekt zichzelve niet.

Zij wordt niet verbitterd; zij denkt geen kwaad.

Zij verblijdt zich niet in de ongerechtigheid; maar zij verblijdt zich in de waarheid.

Zij bedekt alle dingen; zij gelooft alle dingen; zij hoopt alle dingen; zij verdraagt alle dingen.

De *Liefde* vergaat nimmermeer.

. . . . . .

Want we zien nu, als door een spiegel, in iets donkers in.

Maar alsdan zullen we zien aangezicht tot aangezicht.

Nu ken ik ten deele.

Maar alsdan zal ik kennen, gelijk ik ook gekend ben.

En nu blijft geloof, hoop en liefde.

Deze drie.

Maar de meeste van deze is *de Liefde.*"

Leert nu niet juist dit lied der Liefde ons, hoe het eigen Liefdewerk van den Heiligen Geest ook zelf toegaat.

Alzoo heerlijk, zegt de apostel, moet de vrucht van dit Liefdewerk des Geestes in de geloovigen zijn. Goed, maar kent men dan ook hier aan de vrucht den boom niet? En mag men dan niet besluiten, dat het Liefdewerk van den Heiligen Geest zelf juist is, zooals het nu hier geteekend wordt?

De Heilige Geest komt in uw hart, om liefde in u uit te storten; maar het werk, dat Hij tot dit doel aanwendt, is zelf niets dan *liefde.* Door u lief te hebben, leert Hij u liefde. Door liefde op u toe te passen en aan u te besteden, prent Hij de liefde in. Het is de Liefde van den Heiligen Geest, waardoor het uitstorten van liefde in uw hart alleen mogelijk wierd en nog is.

Juist zooals de heilige apostel zegt, dat de liefde in u zich openbaren moet, zoo ook heeft de Liefde van den Heiligen Geest in u gewerkt. O, De Heilige Geest was zoo eindeloos »lankmoedig" in zijn lokken van uw hart. De »goedertierenheid" van den Heiligen Geest ging zoo roerend diep. Hij was nooit »afgunstig" op de liefde, die ge aan den Vader of aan den Zoon gaaft; maar verheugde zich in de liefde, die ge toebracht aan die beiden. De Liefde van den Heiligen Geest dreef u »niet lichtvaardiglijk" uit in voor u allicht te zware verzoeking. Zij maakte nooit den indruk van verheffing en hoogheid; maar altoos van dienende liefde. Zij *schikte* zich naar elke gelegenheid en omstandigheid en nood van uw hart. Hoe ge haar ook bedroefdet, nooit wierd die Liefde van den Heiligen Geest *verbitterd.* Zij miskende u niet, noch dacht kwaad van u; maar prikkelde altoos de hope in u. Daarom verblijdde ze zich niet in

iets *ongerechtigs,* opdat zij het heiligen zou; maar verblijdde ze zich enkel, als de *waarheid* weer in u door mocht breken. o, Als ge misgaan of misdaan hadt, *bedekte* ze *alle dingen*; en fluisterde ze u in, hoe ze toch nog alle goede dingen van u *geloofde*; en van u *hoopte*; en daarom alle onliefheid, alle tegenspraak, ja, alle ding van u *verdroeg.* Neen, ze ging niet onder; ze was niet als een lichtende lamp, die straks uitgaat. Die liefde van den Heiligen Geest verging en *vergaat nimmermeer.* En terwijl ge hier reeds al het zoets en zaligs van deze onuitsprekelijk teedere liefde gesmaakt hebt, profeteert die liefde des Heiligen Geestes in u, dat ze toch eerst in zaliger gewesten al haar glans en glorie openbaren kan; want dat ook zij hier op aarde nog maar ten deele gekend wordt, maar eerst in alle zaligheid genoten zal worden dán, als het staan in de schijngestalten van den spiegel weggaat en de eeuwige wezenlijkheid komt. Want wat ook onderga, die liefde zal eeuwig blijven; zij, die onder alle geestelijke zegeningen de hoogste, de rijkste en daarom *de meeste* is. o, Er is niet hooger. *De meeste* van deze is de liefde, de liefde van den Heiligen Geest!

Zoo begint ge dan ook iets van het *Troosten* te verstaan.

»Trooster" is de eigen naam, waarmeê de Christus den Heiligen Geest noemt, en Hij zegt ervan: »Ik zal u een *anderen* Trooster zenden, *die bij u zal blijven tot in eeuwigheid."*

Wat is die *Trooste?* Welke »trooste" is hiermeê bedoeld? Toch niet de »eenige troost beide in leven en in sterven"; want die bestaat daarin, »dat ik met lijf en ziel, beide in leven en in sterven, niet mijns, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben".

Niet van den »troost", maar van een »Troost*er*" is hier sprake. Niet van een zaak, een feit, een gebeurtenis, zooals het brengen van het rantsoen onzer ziele op Golgotha, wordt hier gehandeld; maar van *een Persoon,* van zulk Eenen, die door zijn persoonlijke verschijning ons feitelijk troosten komt.

o, Als ik in diepe benepenheid der ziel en in bang en bitter lijden verzonken lig, dan is mijn *troost* daarom niet weg; want geen ding overkwam mij zonder den wil mijns hemelschen Vaders; ja, zelfs geen haar van mijn hoofd kan zonder dien vaderlijken wil gekrenkt worden; maar dan kan ik daarom zeer wel *den Trooster* derven.

Het is heel iets anders, of ik, neerzittende bij het ziekbed van mijn kind, bij mijzelven overleg, dat ook dit lijden tot heerlijkheid Gods, mij tot kastijding en verootmoediging en mijn kind ten zegen kan zijn; — of dat er een lieve moeder, een trouwe vader binnentreedt, die mijn

tranen ziet en ze afwischt, mijn lijden aanschouwt en het van mijn hart afwendt, mij in de koude mijner verlatenheid met de warmte zijner liefde koestert, en, mijn hoofd tegen zijn borst doende aanleunen, mij hoopvol in het oog staart, en zijn hand langs mijn slapen strijkt, en mij vol heilige bezieling naar boven met den vinger wijst, en mij zoo weer hopen doet op »onzen Vader in de hemelen".

»Troost" is een vastliggende zaak, waar ik troost aan ontleenen kan, gelijk de offerande Christi dáárom al mijn troost is, omdat op Golgotha voor den huize Israëls een Fontein geopend is tegen de zonde en tegen de ongerechtigheid. Maar een *Trooster* is iemand, die, als ik verre van die Fontein ben en die Fontein zich voor mij verschuilt, in *mijn* plaats naar die bron gaat, er de wateren uit opvangt in zijn kruik, en mij aan mijn brandende lippen de heerlijke druppelen van het water des levens toebrengt. Voor Hagar in de woestijn lag, toen haar Ismaël bijna wegstierf, de eigenlijke troost in de spleet van den rotssteen, waar het water uit neerzijpelde; maar, met dien troost vlak bij haar, zou haar Ismaël toch gestorven zijn. En eerst toen de Engel des Heeren kwam en haar vriendelijk toesprak, en haar de plaatse *wees*, waar het water afdroop langs den rotswand, eerst toen had Hagar haar *Trooster*.

En zoo nu ook is de Heilige Geest.

Zoolang Jezus zelf op aarde omwandelde, was Hijzelf de Trooster van zijn jongeren. Toen droeg Hij ze op het hart; zag het, als ze struikelden, en richtte ze weer op; sprak hun moed in, als de bezieling verflauwd was; en als vreeze of bangheid of vertwijfeling over wat komen zou hun de ziel benauwde, dan was het altoos de trouwe Heiland, die zijn lieve jongeren heeft getroost.

Hijzelf alleen was de »Ongetroosten".

Toen Hijzelf in Gethsémané neerzonk, en niet meer kon, toen vroeg Hij aan zijn jongeren: »Troost nu ook Mij, uw Heiland, aan zijn ziele; mijn ziele bezwijkt!" Maar dat *konden* ze niet. Ze stonden er machteloos tegenover. Ze sliepen voort en voort, en konden niet ééne ure met Hem waken. En toen worstelde Hij alleen, *on*getroost en troost*eloos*, tot eindelijk een engel neerkwam, die Hem oprichtte, en toen heeft die engel gedaan, wat zondaren niet doen konden, en den Verlosser van zondaren in zijn benauwdheid van ziele getroost.

Toen Jezus daarna scheiden ging van deze aarde, wist Hij vooruit, wat dit eenzaam omdolen voor zijn apostelen zijn zou. Ze waren zoo zwak, zoo hulpbehoeftig, zoo als geknakte rietjens! o, Altoos hadden deze kleine klimopplantjes den eiken stam van hun Heere bij zich gehad, om er zich

tegen op te beuren. En nu zou die eiken stam worden geveld en het klimop verward en machteloos op den bodem liggen. Gelijk een moeder haar kinderen troetelt en troost, zoo hadden ook die jongeren het noodig, en zoo had Jezus hen getroost al die jaren van hun saamgaan met Hem. Zouden ze dan niet *als weezen* achterblijven, nu die trouwe Heiland, die hen beter en meer dan een moeder getroost had, van hen ging?

En hierop nu antwoordt Jezus: »Neen, mijn jongeren! Ik zal u *geen* weezen laten. Want Ik ga wel van u; maar Ik zal u een *anderen Trooster* zenden, en die zal nooit meer van u gaan, maar bij u blijven in der eeuwigheid!"

En ontsluit zich hiermeê nu niet vanzelf de diepe zin van dat zeggen, dat de Heilige Geest *onze Trooster* is? Verstaat ge nu niet ongedwongen, hoe de Heilige Geest, om ons te kunnen troosten, persoonlijk bij ons en in ons moet zijn? Troosten gaat door liefde toe; is een aflichten van onzen schouder van het te zware kruis; is een gedurige toespraak en inspraak van lieflijke woorden; is een opvangen van onze tranen; is een geduldig aanhooren van de klachte onzer droefenisse; is een lijden met onze smart; een benauwd zijn met onze benauwdheden; een zich vereenzelvigen met heel onzen lijdenden persoon. Gewisselijk ook een *gave* kan troost en lafenis brengen; ook een brief uit de verte kan een straal van hoop in onze bedroefde ziel werpen; maar toch rijk, vol en heerlijk troosten, zoodat het pak van zorgen en smarte ons van de schouders glijdt en de ziel weer opleeft en zelve weer liefheeft, en in dat liefhebben weer zaligheid verwacht, dat kan alleen *de levende persoon*, die tot ons komt, die in ons in weet te dringen, en ons koestert met den gloed van zijn eigen hart.

En omdat nu niemand *altoos* bij ons kan zijn, en niemand *geheel* in ons in kan dringen, en geen ander wezen ons geheel verstaan en onze smart begrijpen, en ons met oneindige liefde vertroosten kan, daarom is nu de Heilige Geest DE *Trooster*; die heerlijke Heilige Geest, die bij elk van Gods kinderen altoos en eeuwiglijk is; die in elk van Gods kinderen tot in het diepst zijner ziele indrong; die al het kloppen van ons hart van binnen beluistert; en, niet buiten ons staande, neen, maar ingaande in de verborgenste schuilhoeken van ons hart, ons van onze zorge weet te ontlasten, al onzen kommer op zich neemt, en ons door teedere goddelijke toespraak en innige liefdesgemeenschap weer opbeurt uit onze inzinking en onze ongetroostheid.

Dat heerlijke werk van den Heiligen Geest wil daarom zeer teeder en met het uiterste der kieschheid verstaan worden. Ge kunt dat werk

des Heiligen Geestes niet vergelijken bij een kunstenaar, die uit het marmerblok een beeld beitelt; maar alleen bij de zelfverloochenende liefde, waarmeê een godzalige moeder de karakters van heur lievelingen bespiedt; angst voor hun ziel heeft, waar zijzelven zorgeloos omdartelen; waakt aan hun sponde; bidt met en voor hen, opdat ze zelven leeren bidden; een luisterend oor heeft voor al hun schijnbaar nietige kinderrampen; en, onder dat alles door, nu waarschuwend, dan vermanend, nu verwijtend, dan lokkend, al haar zielskracht inspant, dat ze de ziel van heur lievelingen trekke.

Of liever neen, ook dat is nog geen vergelijking. Want zoo kan de teederste, de godzaligste moeder zich niet voor haar kinderen opofferen en haar lievelingen troosten, of altoos zinkt dit kostelijkste der moederlijke vertroosting nog in het niet weg bij die eenig heerlijke, goddelijke vertroosting van den Heiligen Geest.

o, Die Trooster, de Heilige Geest, die het nooit bij Gods kinderen opgeeft; die altoos weer met nieuwe bezieling den draad, dien onze moedwil stuktrok, toch weer opneemt, en opnieuw begint te weven aan het kleed onzer ziel: er is geen vergelijking voor op aarde. Afschaduwing moge er in het menschelijke zijn; maar nooit een beeld naar het leven geteekend, waarin deze goddelijke vertroosting afmeetbaar zou zijn. Ze is zoo eenig, zoo gansch goddelijk, maatstaf voor alle vertroosting. En slechts in zooverre heeft úw troost, waarmeê ge de bedroefden troost, éénige waardij en beteekenis, als er een enkel vonkje van deze gansch goddelijke vertroosting in gloren mag.

In het Hooglied is ons de teedere liefde geschetst, waarmeê Immanuël zijn gemeente mint. Dat is de Bruidegom, die roept om de Bruid; de Bruid, die verkwijnt van heilige liefde voor haar van God gegeven Bruidegom. Iets heel anders dus. *Niet* de liefde der vertroosting, maar de liefde der teederste en innigste gemeenschap en saamhoorigheid. De een niet zonder den ander gelukkig. Voor de een de ander bestemd. Beiden saam door Gods bestel vereenigd, en krachtens dat bestel niet gelukkig, niet het hart met vreugde vervuld, of de een moet den ander bezitten.

Maar zoo is de liefde van den Heiligen Geest in de vertroosting *niet*. De liefdesgemeenschap van Christus met zijn gemeente is én voor nu én voor het leven des hemels. Maar de vertroosting van den Heiligen Geest neemt eens een eind. Niet zijn liefdewerk, maar het werk zijner *vertroosting*. Troost kan alleen worden toebediend, zoolang er een *on*getrooste en troost*looze* is. Zoolang Israël nog smeeken moet om vrijgemaakt te worden van ongerechtigheid; zoolang de tranen nog vloeien; en er nog

bittere, o, soms zoo bittere smart en benauwdheid geleden wordt, zóólang ja, wil ook de Heilige Geest de Trooster van Gods kinderen zijn.

Maar heeft eens de zonde uit, en uit de ellende, en is met den dood eens de laatste traan afgewischt en de laatste smart geleden, wat, bidde ik u, zou de Heilige Geest dan nog troosten kunnen? Hoe zou er ook dan nog plaatse voor den Trooster zijn?

En vraagt ge, waarom de Heere dan toch gezegd heeft: »Ik zal u een anderen Trooster zenden, *die bij u zal blijven in der eeuwigheid*", — vraag dan zelf maar, of het kind zijn kinderhart eert, dat in oogenblikken van diepe smart of bangen angst gretig zich naar moeder uitstrekt om getroost te worden, maar straks, als de angst geleden en de smart uitgestaan is, naar moeder niet meer taalt!

Dit *kan* niet. Dit ware met het wezen der liefde in strijd! Wie waarlijk getroost is, voelt onwillekeurig voor hem, die den angst van zijn ziele afnam en zijn tranen afwischte, zulk een machtig gevoel van gehechtheid, verplichting en dankbaarheid in de ziel opwaken, dat de liefde niet *kan* zwijgen, en hij nu, na de vertroosting te hebben genoten, ook om het zoete der liefde vraagt.

En zoo nu ook is het met den Heiligen Geest.

Als eens die Heilige Geest ons getroost zal hebben van onze laatste zielsbenauwing en beklemdheid des harten, en voor altoos de smart van ons zal zijn weggenomen, dan *kan* het menschenkind niet zeggen: »Ga nu, o, Heilige Geest, in vrede van mij!", maar dan *moet* het roepen: »o, Verkwik, verrijk mij eeuwiglijk met uw liefde!"

Dat zou *niet* zoo zijn, indien er nog zonde in ons bleef. Want onze jammerlijke zonde heeft ook dit, dat ze ondankbaar en zelfgenoegzaam maakt, en na genoten troost den Trooster kan vergeten. Maar dit is *wel* zoo voor Gods kinderen, die eenmaal de vallei der schaduw des doods zijn doorgegaan, en die nu zijn, waar geen zonde meer gekend wordt. Want in dien zaligen staat daar is er geen ondankbare, daar is er geen zelfgenoegzame meer, en zal alleen zielsdrang wezen, om eeuwig te loven en eeuwig te minnen Hem, die ons met zoo wegsleepende liefde zoo goddelijk had getroost.

Een Trooster, die, na ons getroost te hebben, weer wegging, en *niet* eeuwiglijk bij ons bleef, zou deswege de Trooster van Gods kinderen niet zijn *kunnen*. En vandaar komt het, dat de Heere Jezus, in tegenstelling met zijn eigen heengaan, zijn jongeren zoo deelnemend en bemoedigend toeroept: »Ik zal u geen weezen laten. Ge ontvangt een anderen Trooster, en die andere Trooster, die gaat nooit weer van u, *maar blijft bij u in der eeuwigheid!*"

XXIII.

DE MEESTE VAN DEZE IS DE LIEFDE.

De meeste van deze is de Liefde.
I Cor. 13 : 13.

Dat juist het instorten en doen doorgloeien in ons hart van het goddelijk vuur der Liefde het *eeuwige*, altoosdurende, nimmer eindigende werk van den Heiligen Geest zal zijn, spreekt niemand zoo kernachtig uit als de heilige apostel Paulus in het slot van zijn hymne op de Liefde, waarop ons vorig artikel reeds wees. Geloof, Hoop en Liefde zijn de kostelijkste van alle schatten, die de Eeuwige God aan zijn schepsel toebedeelde; maar onder deze drie is er toch weer één, die zeer verre in kostelijkheid de beide andere tebovengaat, *en die ééne is de Liefde.* Vergeleken met alle andere gaven des hemels, staan Geloof en Hoop en Liefde zeer verre bovenaan in de heilige rangorde; maar de Liefde is ook van deze drie nog *de meeste.* Geestelijke gaven zijn iets zeer kostelijks; ijveren naar de geestelijke gaven, en allermeest dat men profeteeren moge, is ook voor den heiligen apostel een zeer heilige jaloerschheid; maar boven alle pad van geestelijke gaven kent hij een weg, die nóg uitnemender is, en die nóg uitnemender weg is de koninklijke heirbaan der Liefde.

Wel weten we, dat niet allen hiermeê instemmen, en het recht betwisten, om het slot van I Cor. 13 in dien zin op te vatten; maar deze tegenspraak laat ons koud. Te beweren, dat »geloof" en »hoop" even eeuwig als de Liefde ook in het zalig hemelleven blijven zullen, *kan* op het terrein der Heilige Schrift, en kan zeer zeker in den gedachtengang van den heiligen apostel Paulus niet. Wie het »aanschouwen" tegen het »geloof" overstelt en diensvolgens aan dezelfde gemeente van Corinthe schrijft: »Wij wandelen door geloof en niet door aanschouwen", kan niet gezegd, noch bedoeld hebben, dat het gelooven toch blijven zou, als het aanschouwen er eens zijn zal. Is het geloof een bewijs der dingen, die men *niet* ziet, hoe zou het dan stand kunnen houden, als het zien van aangezicht tot aangezicht zal gekomen zijn? En hoe bovenal wil men toch volhouden, dat Paulus het geloof als een eeuwigblijvend goed zou hebben voorgesteld, waar in vers 12 onmiddellijk voorafgaat: »Dan zullen we kennen, gelijk we ook gekend zijn"? En evenzoo wat de »hoop" aangaat: »Want wij zijn in hope zalig geworden", schrijft dezelfde apostel in Rom. 8 : 24 en voegt er bij: »De hoop nu, die gezien

wordt, is geen hoop; want hetgeen iemand ziet, *waarom zal hij het ook hopen?"* Het gaat dus niet aan, geloof en hoop als duurzame en blijvende bestanddeelen van onzen geestelijken schat voor te stellen. Noch het geloof, noch de hope, behooren tot de erfenisse, die ons bij Testament beschikt is. We leven er nu van, we genieten er nu van, juist omdat we de erfenisse nog niet hebben. Maar komt die erfenisse eenmaal, en bezitten we die en zwelgen we daarin, wie zou dan nog om het Testament iets geven? Het Testament is kostelijk, is ons alles waard, zoolang we de erfenisse nog ontvangen moeten, als bewijs en zekerheid van pand, dat ons de erfenisse niet ontgaan kan. Maar is de erfenisse eenmaal losgekomen en in ons bezit overgegaan, dan is het Testament scheurpapier en alleen de kostelijke erfenisse van waarde.

Zelfs Beets en Van Oosterzee, hoewel beiden op zekeren afstand van de beproefde paden onzer ouden hun pad gekozen hebbende, geven dit punt dan ook nog volkomen toe, wat niet beter blijken kan dan uit de schoone toelichtingen, die ze op dit heerlijk slot van I Cor. 13 gaven.

»Geloof en hope," zoo schreef Beets, »worden door den apostel zonder blijkbare aanleiding, aan het slot eener uitweiding over de voortreffelijkheid der liefde, nog vóór de liefde vermeld; het blijkt dat, waar de apostel aan de laatste denkt, hij de eersten onmogelijk kan voorbijgaan; zouden wij er niet uit mogen opmaken, dat, niet minder dan de liefde, geloof en hope in den Christen onontbeerlijk zijn? Een Christen zonder liefde! Het is inderdaad eene tegenstrijdigheid in de bewoordingen. Die de liefde niet heeft, is niets, zegt de apostel. Hoe zou hij dan een Christen kunnen zijn? Ach, welk een bedrog, welk eene geveinsdheid, welk een gruwel, een liefdeloozen wandel, een hart zonder ware Christelijke liefde met den Christelijken naam te verbloemen! Maar wat dunkt u van een Christen zonder hope? Is ook deze voorstelling niet eene ongegrondheid en eene ergernis? Hoe? Het leven en de onverderfelijkheid . . . zijn door Christus aan het licht gebracht. Hij is de opstanding en het leven, Hij heeft »de woorden des eeuwigen levens", zijn evangelie is de blijde boodschap van de vergeving der zonden, de verzoening met God, de geopende hemel der zaligheid; en men zou een Christen, dat is zijn discipel, kunnen zijn, zonder de blijdste uitzichten, de schoonste verwachtingen eener heerlijke toekomst, temidden van het lijden en de wederwaardigheden van dezen tegenwoordigen tijd? Zonder hope! Behoort niet deze noodlottige trek tot het treurige beeld, hetwelk ons door den apostel van den blinden heiden gemaald is? Zonder hope! Is het niet eenzelvig met: zonder Christus, zonder God?

Neen voorzeker! Niemand kent de hope, waarvan wij spreken, zonder Christus; maar ook niemand, die Christus kent, kan zonder deze hope zijn. Niemand, die Christus kent? Ik had misschien moeten zeggen: niemand, die in Christus gelooft. Maar zou men een Christen kunnen zijn zonder geloof? Zonder geloof in God, en in dien God, die de wereld zoo lief heeft gehad, dat Hij zijn eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe? Zonder geloof in Christus, en in dien Christus, die gezegd heeft: »Uw hart worde niet ontroerd; gijlieden gelooft in God, gelooft ook in Mij"? Zonder geloof in het goede en getrouwe woord der Godsbelofte en dat haar middelpunt: dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken? Een Christen zonder geloof, ik zeg niet zonder die geloofskracht, waardoor hij bergen verzetten kan, maar zonder dat geloof, »hetwelk is een bewijs der zaken, die men niet ziet" ....? Overigens lezer! Indien gij misschien zulk een Christen wezen mocht, wat is uw Christendom? Waartoe dient u het Christendom? En met welk recht, met welk geweten, met welk doel, blijft gij u den naam van Christen aanmatigen? Een Christen zonder geloof is een Christen zonder hope; een Christen zonder geloof of hoop is een sterveling, een zondaar, zonder troost in leven en in sterven. Misschien antwoordt de een of ander: »Mijn Christendom zou ook al zoo nog veel kunnen zijn, en mij nog tot het hoogste en beste dienen, indien het mij maar deed doordringen tot wat het voornaamste en voortreffelijkste is: de liefde. Al ware het, dat ik al het geloof had, zoodat ik bergen verzette, en de liefde niet had, zoo ware ik niets. Slechts door de liefde is men iets en veel en alles. Heb ik de liefde, zoo heb ik genoeg; heb ik de liefde, zoo kan ik ook niet geheel zonder hope zijn." Allen even onontbeerlijk in den Christen, zijn zij ook onderling onafscheidelijk in hem. Geen Christen zonder geloof, geen Christen zonder hoop, geen Christen zonder liefde. Geen Christelijke hope, geen Christelijke liefde, zonder Christelijk geloof. En omgekeerd: geen Christelijk geloof (van het voorgewende spreken wij niet, maar van het waarachtige) geen Christelijk geloof zonder Christelijke hope, geen Christelijk geloof zonder Christelijke liefde. Geloof, hoop en liefde, deze drie vloeien uit elkander voort; deze drie vloeien op elkander in; deze drie zijn één. Deze drie worden gedurig meer één: zij sterken elkander; zij louteren elkander; zij herbaren elkander. De liefde is niet eerst, de hope is niet eerst, maar het geloof. Nochtans is het geloof nooit een oogenblik zonder de hope, zonder de liefde. Maar onder deze drie onmisbaren, en volstrekt voor elkander onmisbaren, is één de meeste, één de voortref-

felijkste, en die naam en rang komt aan de liefde toe. De liefde is de meeste. Zij is dit om hetgeen zij den Christen is. Het geloof is het inwendig behoud, de hope het ontkiemend geluk van den gevallen mensch; maar de liefde de wordende volmaaktheid van den herstellende. De liefde is de meeste; zij is dit door hetgeen zij is met betrekking tot God. Van geloof en hoop is God het voorwerp en voorbeeld. Te gelooven is zich in Gods armen te werpen; te hopen is te rusten aan zijn hart. Maar lief te hebben is zijn beeld te dragen. Zijn eigen wezen is liefde, liefhebben is Goddelijk; God is liefde, en die in de liefde blijft, blijft in God en God in hem. De liefde is de meeste. Zij is het door hare werking; zij is de Godverheerlijkende vrucht, zij is de zegen spreidende schaduw van den wortelvasten boom des geloofs. Door haar zijn allen, die gelooven, één; sterken zij elkander; dienen zij elkander; dragen zij elkander. »De liefde sticht." Zij bouwt het lichaam des Heeren; zij breidt zijne gemeente uit; zij zet den arbeid zijner liefde voort onder een zondig, een lijdend menschdom. Om haar vinden zijne Kerk, zijn kruis, zijn persoon, genade en eere ook in de oogen der onchristenen; zij beschaamt het ongeloof; zij, zij alleen brengt de spotters tot zwijgen. De liefde is de meeste. Zij is het door hare duurzaamheid. De liefde vergaat nimmermeer. Het woord der profetie verstomt, waar de bedeeling der tijden zich oplost in de eeuwigheid. De gave der talen valt weg, waar de gekochten uit alle volken en natiën samenstemmen in het lied des Lams. De gedeeltelijke kennis verliest zich in de volmaakte. Maar ook: geene plaats meer voor het geloof, waar de aanschouwing gekomen is; en waar is de hope, wanneer alles is vervuld? De liefde vergaat nimmermeer. »Als dit verderfelijke onverderfelijkheid zal hebben aangedaan, en dit sterfelijke van het leven zal verslonden zijn; als het geopenbaard zal worden, wat wij zijn zullen, en wij, in aanbidding neergebogen, den Heere, in wien wij, niet ziende maar geloovende, ons verheugd hebben met eene onuitsprekelijke en heerlijke vreugde, aanschouwen zullen gelijk Hij is, dan zal ons gansche wezen, dan zal wat toe hiertoe geloof, hoop en liefde was, enkel liefde zijn! Dan zal de liefde, van haren laatsten smet gereinigd en tot hare hoogste waarheid gekomen, in ons voor eeuwig zijn eene onuitputtelijke bron van geluk, eene onuitputtelijke kracht tot Godverheerlijkende werkzaamheid. Dan eerst zullen wij volkomen, dus voor eeuwig beseffen en inzien, wat het zegt, lief te hebben, en ook hoe weinig zij de liefde hebben gekend, die, de liefde Gods in Christus miskennende, de beoefening eener heilige liefde vereenigbaar rekenden met de volharding in een godslasterlijk ongeloof."

En niet minder bezielend schreef Van Oosterzee:

»Het zijn edelaardige gezellinnen, reeds wanneer wij ieder van haar op zichzelve beschouwen. Het geloof, niet slechts het vast vertrouwen der ziel op de werkelijkheid der onzienlijke dingen en de gewisheid van Gods heilsopenbaring in Christus, maar meer bepaald dat zaligmakend geloof, dat op den persoon en het werk des Verlossers zich richt, en met Hem in de nauwste gemeenschap treedt, de hoop op de volkomen vervulling van al Gods heilsbeloften, die in Christus ja zijn en amen; en de liefde, die den geloovige niet slechts met God en Christus, maar ook met al zijne broeders en zusters in den Heere, ja met heel het geslacht heeft verbonden, dat naar God in hemel en op aarde genoemd wordt. Liefelijke schilderij: ter rechterzijde het geloof, dat het reddend kruis houdt omvat; links de hoop, steunend op het onbedrieglijk anker; en in het midden de liefde, met het brandend hart in de hand als dagelijksch offer aan den God der liefde gewijd! Toch laten zij zich alzoo alleen in de voorstelling scheiden, maar niet in de werkelijkheid, onafscheidelijke gezellinnen als zij zijn, niet slechts van iederen Christen, maar ook samen op het innigst verbonden. Immers, wat is geloof zonder hope en liefde? Eene koele overtuiging des verstands, maar zonder levenwekkende kracht in het hart of rijpe vrucht van het leven. Zonder hoop zou het geloof den hemel niet eenmaal zien; maar zelfs, al kon het dien ingaan, zonder liefde zou ook de hemel zijne hoogste zaligheid derven. Wat is hoop zonder geloof en liefde? Ten hoogste een ijdele droom, waaruit gij straks pijnlijk ontwaakt; een geurige bloesem in uw hof, die straks afvalt zonder vruchten te dragen. En eindelijk, wat is liefde zonder hoop en geloof? De opwelling wellicht van een natuurlijk gevoel, maar in geenen deele een geestelijk levensbeginsel; zoo de liefde niet gelooft, moet zij sterven, en hoopt zij niet evenzeer, als zij mint, zij is de bron van een mateloos lijden. Welke ook dezer drie zusters gij van de andere scheidt, gij schrijft daarmede tegelijk haar doodvonnis neder; ja zelfs ook twee van de drie bij elkander gebleven, zij derven den glans harer schoonheid, wanneer de derde verdwenen is. Onafscheidelijk saamgepaard echter, verdienen zij in den volsten zin des woords onschatbare gezellinnen te heeten. Veel is reeds 't geloof; maar meer nog de hoop, en in den volsten zin des woords alles de liefde. Het geloof verbindt ons met God, de hoop verheft ons tot God, maar de liefde maakt ons gelijkvormig aan God; want God is liefde. Het geloof is een kind van den ootmoed, de hoop een telg der verdrukking, maar de liefde eene vrucht van geloof en hope tezamen. Bij gelooven en hopen zoeken wij toch altijd in zeker opzicht onszelven;

alleen de liefde doet ons onszelven vergeten, om werkzaam te zijn voor de redding van anderen. Het geloof knielt in de binnenkamer terneer, en de hoop ziet er in heilige verrukking den hemel geopend; maar de liefde zendt ons van daar de wereld weder in om den schat van troost, dien wijzelven ontvingen, aan anderen mede te deelen. Ja, alleen van de liefde kan gezegd worden in een zin, waarin dit zelfs niet van geloof en hoop wordt getuigd, dat zij volstrekt nimmer vergaat. Het geloof wordt aanschouwen, de hoop genot, en hetgeen iemand ziet, waarom zal hij het ook hopen? Maar ook voor den troon van God blijft de liefde nog even jong, als toen zij het eerst hier beneden in het eerste hart werd geboren. Ook daar is de band der volmaaktheid de voorwaarde en waarborg tegelijk eener eindelooze toeneming in heiligheid en zaligheid, tevens de meeste, in één woord, voor eeuwig, en daarom ook in aller schatting reeds hier, schoon haar naam eerst de derde vermeld wordt. En nu, deze drie, ze zijn hier beneden de blijvende gezellinnen des Christens; bij al wat wisselt en wijkt om hem henen, zij kunnen blijven, omdat juist zij het onveranderlijk kenmerk van elken geloovige zijn. Zij moeten blijven of geheel ons Christendom ware een vorm zonder leven geworden. Zij zullen blijven, juist omdat zij tegelijk zoo verheven Goddelijk en zoo waarachtig menschelijk zijn. Het geloof moge met donkerheid, de hoop met twijfel, de liefde met tegenstand te worstelen hebben, waar Christus waarlijk leeft in het hart, daar kunnen zij nimmer verdwijnen."

Nu laten we natuurlijk onderscheiden uitdrukkingen, die in dit goede woord van beide godgeleerden voorkomen, voor hun rekening; indien maar duidelijk in het oog springt, dat ook deze beide mannen nog gevoeld en getast hebben, dat de hooge voorrang en meerderheid van de Liefde boven het »geloof en de hope", principaallijk juist daarin uitkwam, dat geloof en hope eens een einde nemen, maar de Liefde eeuwig blijft.

Wel gaan »geloof" en »hope" niet onder, om vernietigd te worden, gelijk een »geestelijke gave". Er is tijdelijk en tijdelijk in tweeërlei zin. »Tijdelijk" is de worm, die straks wegsterft en waar niets uit wordt; maar tijdelijk is ook de rups, die straks wel evenals de worm sterven moet, maar die heerlijker nog weer opstaat in den vlinder. En zoo nu ook staat het met geloof en hope, vergeleken met de geestelijke gave van talen spreken of gezondmakingen. Dat talen spreken en gezond maken houdt eens ganschelijk op. Het gaat weg en onder. Het wordt *vernietigd*, gelijk Paulus in I Cor. 13 : 9 zegt. Maar in dien zin mag het vergaan van geloof en hope niet worden opgevat. Ook zij gaan onder, maar om heerlijk op te staan in den vollen en rijken en heerlijken vorm

van het aanschouwen en genieten. Maar zelfs *die* gedaanteverwisseling, die vervorming kent de Liefde niet. Zij blijft niet alleen *eeuwig;* maar ook eeuwig *blijft* zij, wat ze was en is.

En wordt dit nu eenmaal klaar en duidelijk ingezien, dat al het andere óf vergaat, óf van gedaante verwisselt, maar dat alleen de Liefde het eeuwig blijvende is, dan schittert reeds hierdoor ons dat eeuwig Liefdewerk tegen van het nimmer eindigend werk van den Heiligen Geest in Gods kinderen, en is eerst, met tot de Liefde te komen, dat eigen werk des Heiligen Geestes in al zijn diepte en tot in zijn wortel gevat.

XXIV.

DE LIEFDE IN DE GEZALIGDEN.

Opdat God zij alles in allen.
I Cor. 15 : 28.

De Heilige Geest baart weder, maakt het wedergebaarde heilig; en doet dan bovendien nog dit derde werk aan Gods kind, dat Hij aan den »getrokkene van den Vader" liefde instort; en dat wel instort niet van boven, niet uit de verte, maar door in hem woning te maken. Liefdeinstorting en heiligmaking zijn dus volstrekt niet hetzelfde. Aan Adam in het paradijs kon vóór zijn val geen enkele daad van heiligmaking worden verricht, omdat hij geheel heilig was; maar wel terdege zou aan Adam, zoo hij *niet* gevallen ware, liefde zijn ingestort in zijn gemoed; liefde al rijker, al voller, steeds overvloediger; en die innerlijke verdieping, steeds warmer koestering en teederder genieting van het zalige der liefde zou hem toe zijn gekomen van den Heiligen Geest.

Heiligmaking komt alleen bij een *on*heilige tepas. Wie onheilig *wierd*, die moet weer heilig *gemaakt;* maar liefde gaat volstrekt niet op in de overwinning der zelfzucht. Men waant het wel zoo; maar men vergist zich. Zeer zeker is alle zelfzucht met de liefde onbestaanbaar; maar als er óf nog geen zelfzucht werkt, gelijk bij Adam vóór den val, óf wel soms de zelfzucht overwonnen mag zijn, gelijk bij tijden althans in een verloochend kind van God reeds hier op aarde, als vrucht van Jezus' kruisverdiensten, het geval is, dan gaat het daarom nog volstrekt niet aan om te zeggen, dat deswege nu de volheid der volkomene liefde in zulkeen reeds aanwezig is. Neen, de liefde is niet maar een afwezigheid van zelfzucht, een bestraffing van de zelfzucht, een overwinning op de zelfzucht; maar ook als er van zelfzucht geen spoor meer is, ja, eigenlijk dan eerst, komt de liefde aan de ontwikkeling en ontplooiing van haar eigen leven toe.

Het is ermeê als met de gezondheid des lichaams. Men kan niet maar zeggen: »Gezondheid is de overwinning op ziekte en sluipend gif," en dus de gezondheid in een tebovenkomen van de krankheid laten opgaan. Want immers, dan zou alleen gezond mogen heeten, wie ziek was geweest en gezond wierd; dan zou bij den kranke al zijn gezondheid bestaan in het tebovenkomen van het kranke; en dan zou er van een eigenlijk gezond leven en een leven der gezondheid geen sprake

meer kunnen zijn. Omgekeerd moet men dus zeggen: »Gezondheid is iets, dat op zichzelve bestaat, onafhankelijk van ziekte, buiten ziekte om, en lang eer er van ziekte sprake viel." Komt er nu krankheid tusschenbeide, dan moet de gezonde levenskracht die krankheid wel weer uitdrijven; dat hoort wel tot haar noodzakelijke werking; maar als straks die krankheid weer overwonnen mag zijn, gaat het stille leven der gezondheid toch weer rustig en ongestoord door, alsof er nooit krankheid geweest ware, en in die rijke, volle gezondheid ontwikkelen zich krachten en ontstaan genietingen, altoos nieuw en heerlijk.

En zoo nu ook is het met de liefde. De liefde was er, eer de zelfzucht kwam. Toen de zelfzucht kwam, heeft zij er zich aanstonds tegenin gezet, om haar uit te drijven en te overwinnen. Maar zoo dikwijls ze hierin nu slagen mag en de zelfzucht metterdaad wierd tenondergebracht, beeldde ze zich niet in, alsnu haar taak volbracht te hebben, maar zette ze, alsof er niets gebeurd ware, weer rustig haar liefdeleven voort.

In een land kan een rustige welvaart bloeien. Maar hoor, daar klinkt vijandelijk bazuingeschal op de grenzen! De vijand maakt zich op om dat in welvaart bloeiend land te verderven. En nu put zulk een land, zulk een volk al zijn kracht uit om dien vijandigen inval af te slaan en den indringer over de grenzen terug te drijven, ja, kan het, waarborg te nemen tegen herhaling van zulk vijandig bedrijf. Maar is dat doel eenmaal bereikt, dan sluit zulk een volk daarmeê zijn leven niet, maar zet nu dankbaar en tevreden de ontwikkeling van zijn volksbestaan in nationale welvaart voort.

En dit nu geldt ook van de liefde. Ook zij begint in het paradijs met er te zijn en te bloeien; maar Satan schuift met vijandige bedoelingen de grenzen over, en stelt al de booze macht der zelfzucht tegen haar op. Nu *moet* de liefde wel gaan strijden. Niet omdat strijden haar aard is. Integendeel, van nature en naar heur aard is zij de vrede zelf. Maar wordt ze aangevallen; en een aanval van Satan op de liefde is *alleen* zelfzucht; dan moet ze zich wel teweerstellen en mag ze niet aflaten, eer alle zelfzucht bedwongen en overwonnen is. Maar is dit doel eenmaal bereikt en de heerschappij der liefde weer veilig, dan sluimert de liefde niet in, om nu werkeloos een eeuwigen winterslaap te sluimeren; neen, maar dan zet ze veeleer met verhoogde aandrift en nog heiliger bezieling de ontplooiing van haar liefdeleven recht voort.

Nu lette men er intusschen op, dat dit volstrekt niet een strijd is, die in elk hart afzonderlijk wordt gestreden. Reeds het feit, dat Satan de auteur en inblazer van alle zelfzucht is, bewijst de samenhang van de zelfzucht in den een met de zelfzucht in den ander. Ook in de zelfzucht is er een zekere organisatie. Vandaar dat het niet baat, of de zelfzucht al *in u* door verloochening overwonnen is, zoolang ze niet evenzeer overwonnen is in alle overigen. Want zoolang dit niet het geval is, drupt uw naaste toch altoos weer op u, en kan de liefde nog haar blijden, goddelijken triomf niet vieren. Wel snijdt God de Heere dan bij uw sterven alle zonden van u af. Een kind van God, dat in zijn Heere sterft, ondergaat in dat sterven de laatste daad van heiligmaking, en na zijn sterven kan er van eenige heiligmaking, welke ook, geen de minste sprake meer bij hem zijn. Voor wat hém aangaat, is hij dan ook onverwijld na zijn afsterven al zijn zelfzucht kwijt. Wie na zijn sterven in de eeuwigheid nog met zelfzucht in het hart ontwaakt, die kan den hemel niet binnengaan, die is op weg naar de hel. Maar al bewijst God de Heere aan al zijn uitverkorenen nu ook de genade, om in hun sterven aldus de laatste vezelen van de zelfzucht uit den bodem van hun hart te trekken, daarom is toch de strijd der liefde tegen de zelfzucht in hun hart nog lang niet voleind. Want immers ook uit den hemel voert de Christus nog een krijg, en eens komt de ure, dat Hij met zijn engelen, als de waarachtige Michaël, tegen Satan en zijn onheilige demonen den laatsten slag slaan zal. En als nu de uitverkorenen reeds terstond na hun dood, zonder nog tot den staat der heerlijkheid te zijn gekomen (dit geschiedt eerst na het oordeel) toch reeds onmiddellijk in de liefdesgemeenschap met den Immanuël ingaan, dan spreekt het immers wel vanzelf, dat zij den strijd van Immanuël tegen den Satan en zijn trawanten wel moeten meêstrijden; meêstrijden al den dag en al den nacht. Geen kind van God kan in de eeuwigheid zijn Heiland zien strijden en zelf er buiten blijven. Daarboven is de liefde voor den Christus zoo innig, roerend en wegsleepend, dat geen verloste zich zou kunnen houden, of hij *moet* wel in dien strijd meêstrijden.

Op welke wijze een verloste in den hemel aan dien strijd deelneemt, weten we niet. Als in oorlogstijden de vaders en mannen en zonen, met het zwaard in de hand, tegen den vijand voor het lieve vaderland ten bloede toe kampen, strijden de moeders en vrouwen en zusters op de grenzen niet meê. Heur roeping is om thuis te blijven. Op het slagveld meêgaande, zouden zij de dappere helden belemmeren en oorzaak zijn van hun val. Maar al blijven ze thuis en al zijn ze dus niet in den strijd, toch strijden ze wel terdege dien strijd meê. Meê in heur hart, meê in

heur gebeden; meê door heur brieven van liefde en bemoediging, die ze naar het legerkamp zenden; meê door den teerkost en leeftocht, dien ze bereiden; meê door het verband en het pluksel, dat ze gereedmaken; meê door de teedere zorgen, die ze aan de gewonden en stervenden wijden; meê door de liefde en vereering, die men weet, dat ze wijden zullen èn aan hem, die als overwinnaar wederkeert, èn aan hem, die bleef in den slag. Zoo kan er dus reeds op aarde een meêstrijden zijn, en zelfs een zeer krachtig meêstrijden, zonder dat men een voet verzet of ook zelf eenig ander wapen dan dat der liefde hanteeren kan. En geeft dit nu, zij het ook op verren afstand, ons niet eenig antwoord op de vraag, hoe en op wat wijs de gezaligden in den hemel, in afwachting van den grooten en doorluchtigen dag des oordeels, nu reeds met hun Michaël tegen Satan meêstrijden kunnen, meêstrijden door al de liefde van hun hart? Dan doen ze schijnbaar wel niets, en toch doen ze, o zooveel, en reeds bij aanvang genieten ze de vervulling der heerlijke belofte, dat ze met Immanuël heerschen zullen op zijn troon.

Toch moet ook aan dien toestand eens een einde komen. Zoo blijven kan dat niet. Die aanvankelijke toestand is slechts tijdelijk. En dat einde nu breekt dan eerst aan, als de *doorluchtige dag* komt; die dag, die na het »*Volbracht*" van Golgotha uit den hemel dien anderen uitroep brengen zal van »*Het is geschied!*"; ja de ure, waarin eens de laatste vijand wordt tenietgedaan, en *alles* Hem zal onderworpen zijn. En dan, ja, dan eerst zal ook het einde gekomen zijn van alle zelfzucht, van alle onheiligheid, van alle macht, die tegen de liefde inwoelde, en dan eerst zal het vooral Gods kinderen worden een eeuwig zijn, een stoorloos leven, een volzalige toestand, waarin de Liefde tot haar hoogtepunt geraakt. En dat hoogtepunt nu, dat hoogtepunt der Liefde, dat is het, wat de Schrift uitdrukt door te zeggen: *Dan zal God alles in allen zijn!*

God alles in allen! Denk dit nu in verband met het werk van den Heiligen Geest dieper in, en vanzelf zal u een licht opgaan. Immers, is het nu juist, wat we in den aanvang dezer artikelenreeks ontwikkelden, dat de liefde daardoor in de kinderen Gods inkomt, doordien God de Heilige Geest woning in hun harten maakt, en alsnu, in hen wonende, van binnen uit, de wateren der liefde laat uitvloeien over de velden van hun hart; juist, dát het eigenlijk werk van den Heiligen Geest wezenlijk in dit uitstorten en kweeken van liefde in Gods kinderen bestaat; dan komt dit »God alles in allen" in het heerlijkst licht te staan. Dan

toch wil »God alles in allen" niets minder, noch iets anders zeggen, dan dat God de Heilige Geest dan in den laatste van Gods uitverkorenen zal zijn ingegaan, alzoo in de harten van al Gods kinderen wonen zal, derhalve heel het lichaam Christi zal doordrongen hebben, en dat in deze allen God de Heilige Geest deze innerlijke doordringing zoover zal hebben voortgezet, dat niet enkel alle *zelfzucht* (dit toch geschiedde reeds in het sterven), neen maar ook alle *strijd* tegen de zelfzucht een einde heeft genomen, en er, na de overwinning op Satan en zijn algeheele tenonderbrenging, ook in de dooding van den Dood, geen gedachtenisse, geen heugenisse, geen leed zelfs vanwege de zelfzucht of de vrees voor de mogelijkheid van haar weeropwoelen meer bestaat.

»God alles in allen" heeft zeker ook een zin en beduidenis voor de verlorenen, ja, zelfs voor Satan; want eeuwiglijk zullen de verlorenen vernachten in de verbolgenheid des Almachtigen en tot in aller eeuwen eeuwigheid Satan door de grimmigheid des Heeren worden verteerd. Maar toch in eigenlijken, rijken, vollen zin zal dit »God alles in allen" slechts waar zijn van zijn uitverkorenen. Alleen in hen maakt Hij woning. Alleen in hen gaat Hij persoonlijk door den Heiligen Geest in. Alleen in hen wierd Hij *iets*, wierd Hij allengs *meer*, steeds *meerder*, en eindelijk *alles*.

In allen, dat wil zeggen, dat het getal der verkorenen dan vol zal zijn; en in die allen *alles* duidt aan, dat in *al* Gods uitverkorenen, niet enkel hoofd voor hoofd genomen, maar ook voor al Gods uitverkorenen als lichaam Christi, onder hun Hoofd gedacht, alsdan alle strijd uit zal zijn en de zegepraal der Liefde voldongen.

Maar ook dan, als er, noch in één enkele van Gods uitverkorenen, noch voor het lichaam Christi, ook maar iets meer overig zal zijn, wat het heerlijk leven en de vrije ontwikkeling der heilige Liefde zou kunnen storen, ook dan is het werk van den Heiligen Geest nog volstrekt niet voleind. Integendeel, ook daarna nog en eeuwiglijk zal dat eigen werk van den Heiligen Geest dan nog altoos doorgaan. Dan *eindigt* de zaligheid der Liefde niet, maar dan *begint* ze veeleer pas zich op geheel goddelijken voet te ontwikkelen. Alle belemmering zal dan zijn weggevallen, alle hinderpaal uit den weg geruimd, alle hindernis, die stoorde, zijn tenietgedaan, en zonder dat iets haar rijke ontplooiing meer in den weg staat, zal alsdan de Liefde haar volle bloemenpracht uit den knop ontluiken doen.

Als de zon, gelijk een bruidegom uit zijn slaapzaal tredende, opkomt uit den schoot des dageraads, en eerst haar gouden stralen met de morgenwolken kampen laat, tot zij ze alle uiteendreef, en nu als vol-

komen overwinnaar staat te schitteren in het blauw azuur van een gansch wolkeloozen hemel, dan heeft met dat wegvlieden van de laatste wolkgroep de schittering van den zonnegloed geen einde genomen, maar vangt juist dan eerst recht krachtig en prachtig aan. En zoo nu ook is het met den gloed van de Zonne der Liefde. Eerst worstelt en kampt ook zij, om den tegenstand der wolken en der nevelen te breken, en eerst van lieverleê, eerst allengs en na schier eindeloozen strijd gelukt het aan de Liefde, om ook deze nevelen uiteen te drijven en het laatste wolkje te doen deinzen voor haar glans. Maar, is eenmaal de overwinning behaald, en mag eindelijk, eindelijk de Liefde schitteren aan den gansch onbewolkten hemel, dan wordt ze daarmeê niet uitgedoofd, maar begint dan eerst recht haar volkomen schoonheid te toonen en haar zalige koestering uit te stralen.

De Heilige Geest *kan* niet ophouden de liefde in Gods uitverkorenen, ook na den dag des oordeels, te voeden, te kweeken en te sterken, omdat, zrok de Heilige Geest zich ook maar één oogenblik uit Gods verkorenen terug, zij op zouden houden Gods kinderen te zijn, en het Lichaam Christi len band zou verliezen, waarmeê het gebonden ligt aan zijn heilig Hoofd.

Gods uitverkorenen bestaan niet zonder de inwoning van den Heiligen Geest in hun binnenste. Alleen door die inwoning is een kind van God Gods kind. Wij zijn, wat we zijn, niet door iets of krachtens iets, dat in onszelven gevonden wierd of uit onszelven opkwam, maar eeniglijk door dien rijken Inwoner in ons hart. Die rijke Inwoner woont in bij een volslagen *arme*. En terwijl nu die arme gastheer niets heeft en niets voort kan brengen en niet één enkel grein liefde uit zijn schatkist te offeren heeft, is die rijke Gast en Inwoner, de Heilige Geest, met al zijn schat en rijkdom in zijn binnenste werkzaam. Of liever neen, ook die Heilige Geest brengt niet zijn eigen schat, maar Hij kwam met den schat der kruisverdiensten van den Christus, en die deelt Hij nu uit, daar is Hij kwistig mede, daarmeê maakt Hij den armen eigenaar van die woning overrijk.

Geen vonkske liefde dus in het hart van Gods uitverkorenen ooit ontstoken, of het was ontstoken door den Heiligen Geest. Gaat Hij weg, dan blijft er niets dan koude, kilheid, leegheid en innerlijke verkleuming. Alleen waar Hij komt en werkt en zijn gloed uitstraalt, komt er warmte, bezieling en innerlijke koestering der Liefde. En die Liefde geeft Hij niet over, zoodat het kind van God die Liefde nu voortaan als een eigen

kapitaal zou bezitten, om er zelf, buiten den Heiligen Geest om, op te kunnen teren. Neen, maar Hijzelf houdt van oogenblik tot oogenblik de lamp in de hand, waaruit de glans dezer Liefde in het hart en door al de kameren der ziel straalt. Hem, den Heiligen Geest, weg, Hem, den Heiligen Geest, werkeloos te denken *na* den dag des oordeels, ware dus alle licht en liefde en leven plotseling in Gods kinderen uitdooven.

Wat ze zijn, zijn ze alleen door *zijn* inwoning, en eerst door zijn *volkomene* inwoning en de doordringing van zijn werking in *heel* de persoonlijkheid van Gods kinderen, kan de Liefde haar triomf vieren, en dit nu, wat is het anders dan *God alles in allen*, dat wil zeggen, God de Heilige Geest in al Gods kinderen inwonend en in hen alles doordringend, en in den Heiligen Geest ook de Vader en de Zoon bij deze gelukzaligen woning makend.

Dit inwonen nu heeft reeds op aarde *gebrekkelijk* plaats, omdat er op aarde altoos nog zooveel in Gods kinderen is, dat de doorwerking van den glans en den gloed der Liefde in de harten tegenhoudt. Dat inwonen blijft zelfs in den hemel tot op den dag des oordeels nog steeds met eenige benauwing gepaard gaan om den strijd, dien de Christus, en de zijnen met Hem, nog aldoor tot op den jongsten dag tegen Satan hebben te strijden. Maar vallen eens in dien jongsten dag, in dien dag der heerlijkheid, én deze innerlijke belemmeringen én die uitwendige benauwingen weg, zoodat niets meer aan de volkomen heerschappij van den Heiligen Geest in de ziel van Gods kinderen en in het Lichaam Christi eenig beletsel in den weg legt, en dus »de laatste vijand zal zijn tenietgedaan", — dan dringt ook de werking van den Heiligen Geest tot aan den uitersten omtrek door, en neemt de rijke, innerlijke, goddelijke ontplooiing van haar schoonheid een volheerlijken aanvang.

XXV.

DE GEMEENSCHAP DER HEILIGEN.

> Eén lichaam is het en één Geest, gelijk gij ook geroepen zijt tot ééne hope uwer beroeping. Efeze 4 : 4.

Denke nu niemand, dat dit opnemen van de »Liefde" onder de eigen werken van den Heiligen Geest iets nieuws, een vondst van onze dagen zou zijn. Nieuw moge de voorstelling zijn, nieuw het op den voorgrond stellen van den naam der Liefde in dit verband; en nieuw de uitdrukkelijke opsomming van de Liefde als zoodanig onder de werken van den Heiligen Geest; volstrekt niet nieuw, maar zoo oud als de leer der heilige apostelen is de belijdenis, dat in het wekken en voeden van de Liefde het eigenlijk en eenig werk van den Heiligen Geest bestaat.

Dit zult ge terstond gevoelen, als slechts even herinnerd wordt aan deze woorden uit de Apostolische Geloofsbelijdenis: *Ik geloof in den Heiligen Geest,* ik geloof een heilige algemeene Christelijke kerk, *gemeenschap der heiligen.*

Wat toch is »gemeenschap der heiligen" anders dan de Liefde in haar edelste, rijkste openbaring genomen, en hoe anders wordt deze »gemeenschap der heiligen" hier voorgesteld, dan juist als vrucht van den Heiligen Geest? Eerst is het werk van den Vader beleden in de schepping, toen het werk van den Zoon in zijn vleeschwording, en nu, nu het aan het eigen werk van den Heiligen Geest toekomt, nu belijdt de kerk alzoo op aarde en in den hemel, dat dit eigen werk van den Heiligen Geest niet ligt in de schepping, en ook niet ligt in de vleeschwording, maar juist gelegen is in de *gemeenschap der heiligen*, die teederste en heerlijkste en warmste uitdrukking, die er voor de openbaring der Liefde onder menschen te geven is.

Gemeenschap der heiligen, dat is de heerschappij der Liefde niet onder zelfzuchtigen, niet onder halfslachtigen, niet onder pas aangetredenen; neen, maar gemeenschap der Liefde onder dezulken, wier levensbeginsel omgezet en wier leven nu uit God is. Een gemeenschap, zooals ze op aarde nog slechts in voorsmaak genoten wordt, en volop eerst daarboven in den hemel kan bloeien. Een zoo zalige en zoo zoete gemeenschap, dat ze, van alle onheilige inmenging vrij, louter uit heilige indrukken werkt. Niet opgedoemd uit 's menschen eigen hart, maar hem ingestort, toen hij van zondaar een heilige wierd, en naarmate die heilige

persoon meer in hem naar buiten trad, teederder en warmer ontwikkeld! Een gemeenschap, die niet toevallig onder heiligen opkomt, maar daaruit, dat ze allen heiligen zijn, geboren wierd; in hun heilig zijn geworteld; en uit Hem, die ze heiligde, hun toegekomen. En vandaar dan ook een Liefde, die niet ophoudt met het sterven, maar, sterker dan de dood, duren zal zoolang ze heiligen zijn, en juist overmits ze van eeuwigheid tot eeuwigheid heiligen zullen blijven, in geen eeuwigheid wordt gebluscht.

Zoo ziet men dus wel, hoe ook onze vaderen deze grootsche en machtige gedachte, dat het eigenlijke, oorspronkelijke, karakteristieke en eeuwigblijvende werk van den Heiligen Geest het instorten en onderhouden van de Liefde is, zeer wel gegrepen hadden en in zeer fijnen kunstvorm hadden uitgewerkt.

Ook voor hen was dus de belijdenis van den Heiligen Geest volstrekt niet de belijdenis van een mystiek Persoon in het Goddelijk Wezen, naar wien zij uit deze wereld in heilige verbazing opzagen; neen, maar wel waarlijk de belijdenis van God den Heiligen Geest als werkende almachtiglijk en kunstiglijk in ons en om ons heen. En daarom volgt terstond op de belijdenis van den Heiligen Geest de belijdenis van zijn schepping, te weten van de heilige, algemeene Christelijke kerk, dewelke is het Lichaam van Christus; maar dan ook na de belijdenis van dit Lichaam Christi de uitvloeiing der ziel in de gemeenschap der heiligen, als door den Heiligen Geest in die kerk gewrocht.

Kerk en gemeenschap der heiligen is niet één en hetzelfde. De kerk ontstaat en bestaat, eer er nog iets van de gemeenschap der heiligen te bespeuren valt. En ook die kerk is er en blijft er, zij het ook, dat onder de ongunst der tijden een tijdlang de gemeenschap der heiligen afneemt en verkoelt. Een jonggeboren kind heeft nog geen bewustzijn en kent dies zijn aanhoorigheid tot zijn familie, zijn gezin en zijn geslacht nog niet. Zoo leeft het, maar nog zonder aankleving, nog zonder gehechtheden, nog zonder toeneiging, nog zonder verknochtheid, nog zonder banden der liefde. Wel werkt de liefde reeds op hem en zorgt voor hem; maar ze leeft nog niet in en uit hem. Dus is er nog geen gemeenschap tusschen zijn hart en het hart dier anderen. En zoo nu ook kan het met de kerk zijn. Ze kan er wezen, ze kan leven, ze kan reeds groeien, maar zonder dat het nog tot bewuste gemeenschap der heiligen kwam. En ook daarom kan die gemeenschap weer gaan kwijnen, wegzinken uit het zichtbare, soms zelfs in bitterheid omslaan.

Kerk en gemeenschap der heiligen zijn dus twee. Eerst wordt de kerk gesticht, dat is de *schepping*, en dan wordt in die kerk de gemeenschap der heiligen gewerkt, dat is de *onderhouding* en *voeding* des Lichaams.

Zoo staat er dan ook niet: »Ik zie die gemeenschap der heiligen", noch ook: »Ik smaak die gemeenschap der heiligen," maar: »Ik *geloof* ze." Ook die gemeenschap der heiligen behoort dus tot de ongeziene en ongekende dingen, die hier op aarde een deel van den inhoud van ons *geloof* vormen, en die eerst in het nieuwe Jeruzalem over zullen gaan in rijke, zalige ervaring. Want let wel, er staat in ons geloofsartikel niet »gemeenschap van enkele heiligen in een klein kringetje bij elkander", maar »gemeenschap *der* heiligen", en nooit mag deze rijke, volle belijdenis door een bekrompener opvatting worden verkort. Gemeenschap tusschen *enkele* heiligen is er altoos op aarde zichtbaar geweest, en er is schier geen plek of oord, waar men niet enkele van Gods lieve kinderen op teederen voet van innigheid met elkander verkeeren ziet; maar zulk een krans van vromen is nog op verre na *het* Lichaam van Christus niet, en zulk saamleven in teederheid der ziele zou schade insteê van zegen brengen, zoo men ook in zulk een kring niet juist klaar en helder bleef inzien, dat het eigenlijk een gemeenschap met *al* Gods heiligen op aarde, van nu en eertijds en in het toekomende, moet zijn.

Te gelooven in de gemeenschap der heiligen is ook, waar men nu eenzaam op het meest vergeten dorpje zit, de zalige bewustheid met zich om te dragen, dat men behoort tot een overrijke, eindeloos talrijke, heilige en uitverkoren familie, en dat men, wel verre van ooit van die familie af te raken, veeleer steeds inniger met haar verbonden zal worden. Het is de heilige wetenschap, dat al de namen der heiligen van Oud en Nieuw Verbond, al de helden en heldinnen uit de wolke der getuigen, met alle apostelen en profeten en martelaren en gezaligden, mij niet vreemd zijn, niet buiten mij staan, maar met mij tot één en hetzelfde Lichaam behooren; en dat niet slechts in naam, maar wezenlijk; en met een wezenlijkheid, die eens heerlijk zal blinken. Het is de kostelijke troost voor het verlaten hart, dat er aan alle einden der aarde, onder alle volken en natiën, in alle stad en dorp, ook in mijn eigen land, zijn, die de Heere riep en ten eeuwigen leven vergadert, en dat ik met die allen eigenlijk eenzelfde leven leef, eenzelfde hope der roeping gemeen heb, en met hen, ongemerkt, sta in de teederste en heiligste gemeenschap. Ja, de vaste en onwrikbare zekerheid, dat, viel plotseling de wereld weg en kwam haar einde nabij en bleef alleen over, wat een eeuwig beginsel in zich draagt en dus voor eeuwig bloeien kan, dat dan al Gods heiligen ook terstond als één heilige familie uit zouden komen, en dat ook de minste van Gods dienstknechten en dienstmaagden als een parel schitteren zou in dat goddelijk snoer.

Houde men daarom toch op, om die overheerlijke gemeenschap der

heiligen neer te trekken tot de laagte van zijn eigen kleine, soms, o zoo oppervlakkige omgeving. o, Er is niets tegen, dat vrienden en vriendinnen, die in een stad of dorp saamleven en elkander in den Heere ontmoet hebben, en die elkander verstonden en elkander door het Woord bouwen mochten, van hun kleinen kring *in verband* met die gemeenschap der heiligen gewagen. Want, waar ook heiligen saam wonen en saam loven en saam lieven, daar *is* het metterdaad diezelfde gemeenschap der heiligen, die even door de wolken breekt en haar glansen genieten laat. Maar al staat zulk saamleven met de gemeenschap der heiligen *in verband,* al is het er een uitvloeisel van, en al geeft het voorsmaak van wat die volle gemeenschap der heiligen eens zijn zal, toch is het er slechts een zeer klein stukske, een altoos zeer flauw afschijnsel van.

In zulk een kring, hoe goed en vroom en heilig ook, sluit het hart zich altoos op. Men is en kan niet anders zijn dan een kleine kring in tegenstelling en onderscheiding van dien grooten, machtigen wereldkring om zich heen. En dit nu leent vanzelf en met noodzakelijkheid aan zulk een kring van Christen-vrienden iets op zichzelf staands en afgeslotens. En hiermeê in lijnrechten strijd nu is de gemeenschap der heiligen juist omgekeerd een niet *af*sluitend, maar *ont*sluitend geloofsbegrip. Een denkbeeld, dat de vensters niet dicht doet en de deur achter ons toesluit, maar dat integendeel door de open deur en vensters uitgaat naar alle vier hoeken des aardrijks en de eeuwen achter ons doorloopt en in de eeuwen, die nog komen mochten, ingluurt met het zoekend oog.

Gemeenschap der heiligen doet de armen zoo breed en ver uitstrekken, als het maar eenigszins kan. o, Mijn God! hoe zal ik ze allen omvatten en omstrengelen en drukken aan mijn hart, al die lieve kinderen, die Gij alle eeuwen door hebt wedergebaard en nu nog hebt, daarboven onder de gezaligden of nog hier beneden! Een enkele uit die kinderen Gods van vroeger geslacht moge nog op tafel in zijn boekwerk voor ons openliggen, dat we met den bidder Calvijn bidden, of met Augustinus in een zondeverzoenend God roemen, of met Owen in de heerlijkheid Christi ons verliezen, of met Comrie omdolen in de paden der gerechtigheid onzes Heeren; maar wat zijn die enkele roepstemmen, vergeleken bij die duizenden en nogmaals duizenden, die zwijgen, en die toch elk op hun manier met gaven door hun God waren verrijkt en met sieraden door hun God waren versierd, en die eens met kronen daarboven schitteren zullen, en die nu reeds onze broeders en zusters zijn, om eens eeuwig door ons als broeders en zusters te worden bezeten!

»Zet de pinnen uwer tente wijd uit!" roept die gemeenschap der heiligen; want deze gemeenschap is en zal zijn niet met honderden, maar

met duizenden; niet met tienduizenden, maar met millioenen; een schare, die niemand tellen kan, als droppelen waters zich verdringend in de glazen zee, die is voor den troon van onzen God.

En deze »gemeenschap" der heiligen zal een ware, wezenlijke gemeenschap zijn. Niet de beperktheid van dit aardsche leven, dat we in één stad hier samenwonen en toch op zijn allermeest elkander tienmaal in een gansch jaar kunnen zien; indien ook dat nog maar. Neen, maar deze »gemeenschap" is en zal zijn een wezenlijk saam leven van hetzelfde leven, een saam eten van denzelfden disch, een saam drinken uit denzelfden beker, een saam denken van dezelfde gedachte, een saam genieten van dezelfde verrukking, een saam aanbidden in eenzelfde bewondering van de ondoorgrondelijke barmhartigheden onzes Gods.

Nu reeds leven wij, in Europa althans, veel voller en rijker met duizenden saam, dan eertijds onze vaderen dit konden. De middelen der gemeenschap zijn zooveel versneld, verbeterd, sterker en machtiger geworden. Vooral de telegraaf en telephoon gunnen een gemeenschap van mensch met mensch, die aan geen plaats meer gebonden is en geen afstand meer kent. Eertijds droomde men daar niet van. Men had toen geen denkbeeld zelfs van de mogelijkheid, dat een kind van God in Amerika en een kind van God in Europa in eenzelfde kwartier uurs gemeenschap der gedachten met elkander konden hebben; en daarom was toen vooral die »gemeenschap der heiligen in het licht" zulk een volkomen onopgelost raadsel. Maar thans wierd dan toch één tip van dien sluier voor ons opgelicht. Feitelijk zien we nu reeds iets dergelijks. Gedachtengemeenschap tot in het fijnste gaande en door geen afstand gebonden, den oceaan doorkruisend, werelddeel aan werelddeel verbindend. En nu, wat zijn telegraaf en telephoon nog vergeleken bij de krachten der toekomende eeuw, die dan openbaar zullen worden? En zoo tasten we, zoo gissen we dan reeds op aarde, hoe het dan eens zal zijn, als alle afstand wegviel, als alle stoffelijk hulpmiddel overbodig zal wezen, en als Gods kinderen, in welk deel van den hemel ook arbeidend, een innige, volle, rijke gemeenschap van bewustzijn en gemeenschap van hart zullen hebben, altoos in den éénen Immanuël, met allen, die eenzelfde Liefde deelachtig zijn.

En waarom wordt die »gemeenschap der heiligen" dan *nu reeds* geloofd? Waarom anders, dan omdat ze in het onzichtbare reeds bestaat, in de zaak zelve gegeven is, en in kiem reeds hier beneden werkt.

Ze bestaat reeds in het onzichtbare! Want er is reeds een triomfeerende kerk daarboven. Reeds millioenen bij millioenen zijn zaliglijk in hun Heere ontslapen en de zalen des eeuwigen Lichts binnengegaan. En al brak ook voor deze het volle rijk der heerlijkheid nog niet aan, en al toeft nog de volle ontplooiing van den hoogeren glans tot na den dag des oordeels, en al komt de derving van het verheerlijkte lichaam ook aan de volle gemeenschap der heiligen nog afbreuk doen, toch is nu reeds daarboven een zoo zalig saamleven van al Gods heiligen en martelaren en geroepenen ten leven, dat het »ziet hoe lieflijk is het, als broeders van hetzelfde huis ook samenwonen", eigenlijk alleen van dat saamleven des hemels kan gezegd.

Maar ook al wordt ze in dien zin op aarde nog gemist, toch *ligt ze in den aard der zaak*, en moet en kan ook in dien zin voorwerp van ons geloof zijn. We belijden te gelooven in een Heiligen Geest, dat wil zeggen, we belijden te gelooven, dat God de Heilige Geest niet zweeft verre boven ons en van zijn kerke afgescheiden, maar dat God de Heilige Geest is neergedaald en in zijn kerk ingegaan en daar wonende is, en met die kerk ook in de lidmaten Christi inging, en in allen saam inwoont en inwonende werkt en dat werkend inwonen in een iegelijk van hen en in allen saam zoekt te brengen tot een iegelijks en tot aller bewustzijn. En overmits nu alle verloochening juist hierin ligt, dat het kind van God almeer den Heiligen Geest als den eenigen Werker in zich laat werken, met wien hijzelf slechts medewerkt, zoo heeft dan de geloofswerkzaamheid vanzelf tot uitkomst, dat er in al Gods heiligen één Werker is, dezelfde Werker in u en in mij en in allen, die de verschijning van onzen Heere Jezus Christus hebben liefgehad. En stel u dat nu wel voor: Eén werker, te weten dezelfde Heilige Geest tegelijkertijd werkende in u en in die allen, en in die allen en in u al uw schat vormend, en zich op hetzelfde oogenblik daarvan bewust, en immers dan kan het niet anders, of er moet wel de innigste harmonie bestaan, het moet wel één leven en één groeien op denzelfden wortel zijn. Het een moet wel naar het ander toe trekken. In den éénen Heiligen Geest moet aller zielswerking zich saamtrekken. En het kan niet anders, hoe weinig het ook uitkome en door wat bovengrond het ook bedekt zij, of onder den bodem vloeien al deze wateren in de gemeenschap der heiligen saam.

Iets, waarop *de ervaring* dan ook het zegel drukt; want in kiem bespeuren we zeer wel, dat deze gemeenschap der heiligen nu reeds ook op aarde aanwezig is. Dit merkt ge deels in uw eigen vertrouwden kring, deels bij het opslaan van oude boekskens, deels bij het zingen van aloude liederen, deels bij het hooren van wat in andere steden en dorpen om-

gaat, deels zelfs bij wat u ter oore komt van het werk des Heeren in andere landen en onder andere volken. Want, waarin dit alles ook verschillen moge, toch merkt ge het wel, dat het ééne sprake der liefde is, die aan alle einden der aarde vernomen wordt; ééne neerwerping en rijkmaking van den zondaar, die onder alle volken zich kenteekent; één zalige, goddelijke gemeenschap, waarvan men in alle talen der menschenkinderen getuigt. Ja, er is meer nog. Er is geen kind van God, of hij heeft soms, 't zij in een vergadering der geloovigen, 't zij in de eenzaamheid, zelf die uitbreiding der ziele wel gekend, dat het hem temoede was, alsof de grenzen van den engen gezichteinder zich verbreedden voor zijn zielsoog, en alsof hij aan alle einden der aarde het loflied voor het Lam hoorde opgaan, en van alle kanten oogen op zich gevestigd zag, die hem uit eindeloozen afstand toeriepen: »Ook wij jubelen in de liefde van denzelfden, eeuwigen en barmhartigen God. Ook wij zijn pelgrims naar het Sion daarboven!" En dat nu was geloofswerkzaamheid. Het geloof, dat uit zijn engheid en bedruktheid uitkomt, en roemt in de eindelooze gemeenschap met al Gods heiligen, die nu nog het kruis dragen, of aan wie de kroon reeds wierd gereikt.

XXVI.

DE GEMEENSCHAP DER GOEDEREN.

> Indien wij in het licht wandelen, zoo hebben wij gemeenschap met elkander.
> I Joh. 1 : 7.

De »gemeenschap der heiligen" is in het Licht. Eerst daarboven in de zalen des eeuwigen Lichts zal ze schitteren met onbenevelde glansen. En ook hier op aarde wordt ze slechts in zooverre gekend en voor zooveel genoten, als er onder Gods heiligen een wandelen in het Licht aanwezig is.

Deze gemeenschap der heiligen is een heilig bondgenootschap, een bond van vennooten in éénzelfde heilige zaak; een tusschen al Gods kinderen onderling bestaande maatschap; een zakelijke vereeniging ter genieting van een gemeenschappelijk goed; een niet aardsche, maar hemelsche firma, waarin alle firmanten gelijken inleg hebben, niet door eigen inbreng, maar door schenking van een ander aan en voor hen.

Men achte dit niet te wereldsch uitgedrukt. Ook de Heere Jezus immers vergeleek het Koninkrijk der hemelen bij een koopman, en bij één, die een schat uit een akker had uitgedolven, en ook onze Catechismus verklaart de gemeenschap der heiligen in dien zin, dat ze een gemeenschappelijk bezit hebben; maar ook onderling voor elkander alle goed beschikbaar moeten stellen. Hij zegt toch, dat de gemeenschap der heiligen tweeërlei in zich besluit: 1°. het hebben van een aandeel in Christus en al den schat zijner genadegaven, en 2°. de verplichting, om dit aandeel in den schat van Christus met vreugde ten beste van de overige deelgenooten aan te leggen.

Oorspronkelijk werd die gemeenschap dan ook zoo strikt en zoo streng genomen, dat men zich zelfs de aardsche goederen dacht, als mede in deze geestelijke vennootschap opgenomen. Vandaar in de eerste gemeente te Jeruzalem het opmerkelijk verschijnsel van de gemeenschap ook der aardsche goederen. Ze verkochten hun have en goed; brachten de opbrengst ervan in de gemeenschappelijke kas; deze kas wierd door de apostelen gehouden; en uit die kas wierd aan armen en eertijds rijken uitgedeeld. Zoo waren er dan geen armen en er waren geen rijken meer en ieder had evenveel.

Over deze deeling der goederen is zeer uiteenloopend oordeel geveld.

De een zag er een vingerwijzing in, dat eigenlijk alle Christenen van hun privaat eigendom afstand moesten doen en bij manier van de kloosterlingen in een gemeenschappelijke huishouding moesten gaan leven; terwijl anderen, in het tegenovergestelde uiterste vallende, deze goederenverdeeling als buitensporigheid van het Christelijk fanatisme hebben afgekeurd.

Noch het ééne, noch het andere oordeel onderschrijven we.

Niet het eerste; want uit de Heilige Schrift zelve blijkt, hoe deze gulle, enthousiaste poging om te ontkomen aan de plaag der armoede van enkele gezinnen, geleid heeft niet tot opheffing van die plage bij deze enkelen, maar veeleer tot uitbreiding van dit schriklijk lijden over bijna heel de gemeente. Althans in de brieven van Paulus is telkens sprake van de *noodlijdende* kerk van Jeruzalem; er moet altoos voor »de heiligen, die te Jeruzalem zijn," gecollecteerd worden; altoos verkeert men te Jeruzalem in dreigenden nood. Elders, waar men het goed *niet* gedeeld had, hield men dus over, en te Jeruzalem, waar de deeling op tamelijk uitgebreide schaal was doorgegaan, leed men gebrek. Dit toont overtuigend, dat deeling van het goed, of overbrenging van het goed in gemeenschappelijk bezit, niet de weg is, dien God verordend heeft, om de armoê teboven te komen of te geraken tot een hoogeren trap van gemeenschappelijken welstand. Voorts blijkt evenzeer uit de pogingen, die later door Rome en door onderscheidene sekten zijn aangewend, om soortgelijk ideaal op kleiner en behoedzamer schaal te verwezenlijken, evenmin tot het beoogde doel geleid hebben. Terwijl eindelijk ook hetgeen buiten den Christelijken kring, op profaan terrein, door Proudhon en de zijnen in gelijken geest ondernomen wierd, even jammerlijke uitkomst had.

Toch dwaalt men minstens even sterk door te wanen, alsof deze teleurstelling ons recht gaf tot het *veroordeelen* van deze daad der eerste Jeruzalemsche gemeente. Zulk een voorstelling toch is met de hooghouding van het apostolisch gezag onbestaanbaar. De apostelen immers deden er aan meê; waren de gemeente er behulpzaam bij; en namen de gelden in ontvangst; natuurlijk om ze ook uit te deelen. Het apostolisch zegel is dus van deze heroïeke daad der oud-Jeruzalemsche gemeente niet los te scheuren, en wij zullen ons wel wachten, om, waar de apostelen des Heeren een zegel hebben opgedrukt, onzerzijds te komen met een afkeurend oordeel.

Naar de uitkomst te rekenen, is het dan ook zeer wel in te zien, wat kostelijke vrucht uit deze goederen-gemeenschap en daarop gevolgde ellende is voortgekomen. Een vrucht, deels daarin bestaande, dat de

Jeruzalemsche gemeente bewaard is voor terugvallen in wereldzin en gebondenheid aan de eigendommen en onroerende goederen; maar sterker nog hierin uitkomende, dat later juist deze verarming der Jeruzalemsche gemeente het machtige middel is geweest, om de breuke tusschen de Palestijnsche en de overige kerken te voorkomen. De nood dempte te Jeruzalem de opwoelende hoogheid van het Joodsch hart, en het zielsgenot, om te mogen mededeelen aan anderen, verteederde de gemoederen te Corinthe en in Macedonië. Paulus, met het Europeesche geld naar Jeruzalem reizend, houdt in zijn hand de zilveren koorde, die de anders in niet geringe spanning verkeerende kerken saamhoudt en straks hereenigt.

Maar ook afgezien van deze goede uitkomst, ligt er toch ook in die goederendeeling der Jeruzalemsche gemeente nog iets machtigers en heiligers uitgesproken, dat we in den aanvang der Christelijke gemeente niet *kunnen* missen. Zie, de gemeenschap der natiën en volken zou eerst van lieverlede komen, en eeuwen zouden verloopen, eer Gods Woord in honderden talen overgezet en zijn goddelijk Evangelie voor menigte van volken zou gepredikt worden. Zelfs nu is deze prediking nog op verre na niet aan *alle* volken toegekomen, en eerst in den hemel, na het oordeel, zal de profetie vervuld worden van den lofzang, die uit alle natiën en tongen voor den Volzaligen en Drieëenigen God zal opgaan. En toch, al toefde dit alles nog, toch heeft het Gode behaagd, in den aanvang van het openbaar worden der Christelijke gemeente van het Nieuwe Verbond, op den Pinksterdag door het talenwonder zijn heerlijkheid van de lippen der apostelen te doen beluisteren door een iegelijk in zijn eigen taal. En precies evenzoo nu is het met de deeling der goederen. Die komt wel eens. Eenmaal in den hemel daarboven zal ook het uitwendige, het zichtbare goed wel door allen gemeenschappelijk genoten worden; maar nu kan dit om der zonde wille en ter oorzake van onze beperktheid nog niet. In het paradijs, in Edens hof, komt het denkbeeld van onderscheiden bezit, dít van Adam en dát van Eva, zelfs niet op. Heel de hof is hunner, en wat de één bezit, bezit de ander ook. Deeling komt er pas *na* de breuke door de zonde, en zoolang die breuke niet *geheel* is weggenomen, kan ook die deeling nimmer weggaan. Maar gelijk nu op den Pinksterdag in het talenwonder geprofeteerd en bij aanvang gezien en beleefd is, wat het eens met alle natiën en tongen voor den troon van het Lam zal zijn, zoo ook is nu in de deeling der goederen geprofeteerd en bij aanvang

gezien en beleefd, wat eens in de heerlijkheid daarboven de gemeenschap ook der uitwendige gaven zou wezen.

Er is niet enkel een voortleven der ziel, maar er is ook een opstanding des lichaams. Niemand mag zich de glorie van het Nieuw-Jeruzalem dus denken als louter geestelijk, enkel in het ongeziene. Wel terdege bestaat de hemel, en troont in dien hemel onze Heere Jezus Christus in zijn lichaam, dat de Vader Hem bereid had. Het Vaderhuis daarboven is niet maar een denkbeeldige naam, maar een zeer wezenlijke stad met vele woningen, en als eens de heerlijkheid zal zijn ingegaan, zal na dien grooten en doorluchtigen dag de genieting der zaligheid voor Gods kinderen volstrekt niet alleen zielsgenieting zijn, maar ook wel waarlijk een zich verkwikken in den glans van het uitwendig, zichtbaar schoon. Er zullen dus ook in den hemel, evenals in Edens hof, uitwendige goederen zijn, in verband met 's menschen uitwendige lichamelijke verschijning, als hij omwandelen zal in zijn verheerlijkt lichaam. En gelijk dan lichaam en ziel in onlosmakelijk en zuiver verband harmonisch op elkander zullen werken, zoo zal en moet dan ook de gemeenschap der heiligen twee zijden hebben, ten eerste een gemeenschap van het geestelijk goed, en ten andere een gemeenschap van al het heerlijke en het zichtbare. En overmits dus de gemeenschap der heiligen een dubbele moet zijn, een gemeenschap van *geestelijk* en van *uitwendig* goed, en in de eerste Jeruzalemsche gemeente deze zuivere eenheid moest voorgeteekend, zoo is het, dat aan de gemeenschap in de breking des broods zich paren moest een even innige gemeenschap in het bezit van tijdelijke goederen. En het is deze profetie van toekomende gemeenschap, die in deze deeling van het tijdelijk goed lag geprofeteerd.

Een verrukkelijke profetie, waaruit drieërlei vermaan alle eeuwen door voor de Kerke Christi voortvloeit. Het eerste vermaan is, wat de heilige apostel Paulus noemt het »bezitten als *niet* bezittende"; het los zijn van de wereld; het breken met den Mammon; het toepassen van de verloochening ook op het deel van het aardsche goed, dat óns wierd toebetrouwd; de consequente doorvoering van het denkbeeld, dat wij slechts rentmeesters zijn van den Heere Jezus Christus, den eenigen Eigenaar ook van alle roerend en onroerend goed der menschen. Altoos weer staat het tusschen Jehova en Mammon. Niet Baäl en Kamosh en Moloch, maar Mammon is de afgodische macht, waarin voor koopmansvolken bovenal de Satan tegen Jehova's glorie optreedt. Van Mammons altaar

scheiden vele, anders niet zoo ongeestelijke menschen, o zoo moeilijk. De dingen, die voor oogen zijn, boeien zoo sterk en hechten zich zoo sterk vast aan het voor indrukken licht ontvankelijk gemoed.

De schat in den hemel schijnt meestal van zoo bijkomstige en onzekere waardij, vergeleken bij de schatten, die ons omringen op aarde. Het »bezitten als niet bezittende" is voor het vleesch zulk een bitter kruis. En daarom nu staat die eerste Jeruzalemsche gemeente daar in den aanvang des Nieuwen Verbonds voor ons met haar schitterende goederengemeenschap, om tegen de donkere schaduw, die in de halfheid van Ananias en Saffira getint ligt, te sterker en te heerlijker te doen uitkomen die macht van den Heiligen Geest, die op eenmaal al Gods kinderen in Jeruzalem los kon maken van het aardsche goed. Het hield niet aan, het is zoo, en de geestelijke krachten van het paradijs ontbraken, om het door te zetten; maar de majestueuze daad van den Heiligen Geest en de daarvan uitgaande majestueuze prediking is er dan toch: »Laat varen al het aardsche goed, en laat uw schat zijn in de hemelen!"

Het tweede vermaan is, *dat men den armen gedenken zal.* Ze verkochten hun have niet slechts, maar *deelden* hun goed en *gaven* het aan de armen, en met dit goddelijk liefdebetoon ontlook voor immer als eigen plante der Christelijke kerk de schoone bloem der barmhartigheid. Zeg desnoods, dat er iets overspannens in lag; maar bedenk ook, dat in ons zondig hart indrukken, die niet met bijzondere sterkte ons worden ingeprent, o zoo spoedig weer zijn uitgewischt; en oordeel zelf met het oog daarop, of er iets minder dan juist deze algemeene goederendeeling kon plaatsvinden, om voor altoos, en voor alle eeuwen, dat de kerk staan zou, op die kerk het stempel der barmhartigheid te drukken, dan juist wat te Jeruzalem in de eerste dagen, door het machtig opstuwen van de golven der liefde en het wonderbaar doorbreken van het werk des Heiligen Geestes geschied is.

Aldus is door deze goederengemeenschap weldadigheid te oefenen en den armen milde handreikinge te doen, uit te breken in werken van barmhartigheid en het goddelijk mededoogen op aarde te vertolken, onuitroeibare karaktertrek van Jezus' kerk geworden. Niet alsof ze ooit in een weldadigheidsgenootschap op mocht gaan. Wie dat wil, snijdt haar leven bij den wortel af. Barmhartigheid oefenen is in de Kerk van Christus altoos vrucht van het kruis; edoch zonder de prediking van dat kruis verkwijnende. Maar de Heilige Geest heeft er nu eenmaal lust aan liefde te werken, liefde te kweeken, liefde te toonen, liefde te laten verheerlijken. En omdat nu eenmaal 's menschen leven, en dus ook het leven der kerk, twee zijden heeft, de eene geestelijk, maar ook de ander

stoffelijk, dringt de Heilige Geest zoo lang en zoo machtig met zijn goddelijk werk door, tot ook het goud en goed der aarde aan de macht der liefde onderworpen wordt en Hem dient. Jeruzalems goederengemeenschap als indrukwekkende inzetting voor heel de Kerk van Christus, van het groote werk der barmhartigheid, is dus niets anders, noch iets minder dan de doorwerking van de macht van den Heiligen Geest tot den kring van het *stoffelijke* leven.

Terwijl het derde vermaan eindelijk ligt in de gedurige roepstem om toch de wederkomst des Heeren te gedenken. Lang niet zoo grif en gul zou men te Jeruzalem vóór nu achttien en een halve eeuw have en goed veil hebben geboden en gedeeld, indien niet overweldigend de verwachting van Jezus' wederkomst ten gerichte de gemeente had aangegrepen. Ongetwijfeld verwachtten ze de komst des Heeren op de wolken reeds bij hun eigen leven. Niet na zoo lange dagen. Neen, maar straks. En juist, omdat dit op til zijn van de wederkomst des Heeren aan het goed zijn waardij ontnam, gingen ze gereeder over tot verkoop en ronddeeling dan anders aan hun begeerlijk hart mogelijk zou zijn geweest. En al was nu ook in deze verwachting een overspanning, die de eeuwen weg deed slinken, toch ligt ook in dit *Maran-atha* der Apostolische gemeente een niet genoeg te waardeeren roepstem, die de gemeente aller eeuwen maant, om toch steeds te zien op Hem, die eens komen zal op de wolken. Bij brood en beker zullen we zijn dood gedenken, maar *totdat Hij komt*. Alle apostelen drijven ons naar die toekomst heen, en als ge in de Openbaring van Johannes het boek der Testamenten uitkomt, dan laat die Heilige Schrift u op den top van den berg staan, van waaruit u geen ander vergezicht rest, dan de glorie van de wederkomst des Heeren.

Stel die uit, verre weg voor uw gedachte, heb daar geen bemoeienis meê, sluit die buiten uw gedachte, — en het noodwendig gevolg is, dat ge uw leven niet *kunt* verbinden aan het leven van Immanuël.

De Heilige Geest werkt het eeuwige werk der Liefde. Maar dit werk der Liefde is voor den Heiligen Geest nooit los van den Zoon, nooit van de liefde voor Immanuël gescheiden. In Immanuël ligt al de schat, dien de Heilige Geest heeft uit te deelen. Immanuël is het gezegend Hoofd van deze heilige gemeenschap en gemeenschap der heiligen, waar Hij Gods uitverkorenen in verzamelen wil. En daarom het oog mág nooit van den Heere Jezus af. Het moet altoos op *Hem* zien. Het mag niet aflaten van *Hem* in te wachten.

Deze Liefde, die de Heilige Geest werkt, is bruidsliefde voor den eenigen Bruidegom, en zoo wordt de gemeenschap der heiligen eerst in zielsinnige gemeenschap met den Redder onzer zielen voleind.

XXVII.

DE GEMEENSCHAP DER GAVEN.

> Het einde des gebods is liefde uit een rein hart, en uit een goed geweten, en uit een ongeveinsd geloof. I Tim. 1 : 5.

De gemeenschap der goederen was te Jeruzalem symbool. Symbool van de gemeenschap dier andere en betere goederen, die den eigenlijken schat van Jeruzalems heiligen zouden vormen. Akkers en velden, huizen en inboedels, goud en zilver, hadden de overige inwoners van Jeruzalem ook; misschien overvloediger zelfs dan de heiligen. Maar wat noch Jood, noch Romein, noch Griek bezat, dat zouden de heiligen ontvangen, te weten *een schat uit den hemel.* Deze heiligen waren niet heilig in zichzelven, maar door hun Messias, door Hem, die tot hen had gezegd: »Gijlieden zijt rein door het woord, dat Ik tot u gesproken heb." En wel was deze Messias opgevaren ten hemel, maar »met gaven tot der menschen troost, opdat zelfs het wederhoorig kroost altijd bij Hem zou wonen."

Welke was die schat, dien de heiligen wél ontvangen zouden, maar de Griek en Jood en Barbaar, zoo ze onbekeerd bleven, *niet?*

Die schat bestond in *den Christus zelven.*

Christus zelf was »de onuitsprekelijke gave", die de heiligen van hun God ontvingen. En als de heilige apostel in II Cor. 5 en 6 uitvoerig de collecte beschrijft, die in Macedonië en Achaje, en dus ook te Corinthe voor »de heiligen te Jeruzalem" gehouden wierd, dan is hij het juist, die, in tegenstelling met het goud, dat naar Jeruzalem ging, er de heiligen op wijst, dat zij aldoor te danken hadden voor nog oneindig heerlijker gave, en dán juist is het, dat hij die wegsleepende uitdrukking bezigt van »de onuitsprekelijke gave", die ons gewierd in de overgifte van Gods eigen, lieven Zoon.

Het gaat dus om en om. Jezus heeft ons en wij hebben Hem. Hij bezit de heiligen en de heiligen bezitten Jezus. De heiligen zijn Jezus' eigendom, en in dat »Jezus Christus eigen zijn" ligt al hun troost voor leven en voor sterven. Maar ook Jezus is het eigendom zijner heiligen, en in dat »Hem tot een eigendom voor hun hart bezitten" ligt al hun weelde, al hun rijkdom, al hun schat. En zeer terecht belijdt dan ook de Catechismus, dat de gemeenschap der heiligen allereerst bestaat in een hebben van gemeenschap aan *Christus*, en daarna pas in een ge-

meenschap aan zijn *gaven*. Nooit de gave zonder den persoon, nooit de gave buiten den persoon, zelfs nooit de gave vóor den persoon. Eerst verlangt een heilige deel aan Christus, en eerst uit dát heilig deelgenootschap vloeit alle andere zegen voort.

Zooals het Hoofd het Lichaam bezit, en omgekeerd het Lichaam het Hoofd, zoo ook is dit wederzijdsch bezit. Hoofd en Lichaam behooren over en weder aan elkaar toe, ook al heeft het Hoofd altoos deze voorkeur, dat het vrijmachtig over het Lichaam beschikt, terwijl omgekeerd het Lichaam volgen moet, overal waar het Hoofd heenwil. »Het Lam volgen, overal waar het heengaat", is van deze wederzijdsche bijeenhooring het geheel eigenaardig kenmerk.

Maar dit ééne, onafscheidelijk kenteeken wel aangemerkt zijnde, mag voorts op het bezit niets afgedongen. De heiligen behooren aan Jezus, zoowel daardoor, dat de Vader ze Hem gegeven heeft en ze Hem heeft toegebracht, als daardoor dat Hijzelf ze gekocht heeft, niet met goud of zilver, maar tot den prijs van zijn eigen dierbaar bloed. En omgekeerd, Hij hoort aan zijn verlosten toe, niet doordien zij Hem verworven hebben, maar door loutere genadegift. God Drieëenig heeft den Middelaar voor zijn volk besteld, hun dien Middelaar geschonken en toegebracht, en die Middelaar, zelf gekomen zijnde, heeft zichzelven aan zijn heiligen gegeven.

Elk kind van God weet het dan ook bij eigen ervaring: in Christus is al zijn schat. Als Maria Magdalena klagen moet: »Ze hebben mijnen Heere weggenomen", dan is ze met Hem ook *alles* kwijt en is al haar zielsrijkdom voor haar verloren. Slechts zoo dikwijls, voor zoolang en voor zooveel de heiligen den Immanuël bezitten, staan ze in het geloof en hebben ze vrede. Immanuël is hun één en al. Al hun armoede wordt in weelde verkeerd, zoodra ze dien Eenige maar hebben weergevonden. Zonder Hem naakt en arm en blind, is met Hem opeens al hun gebrek en beroofdheid in weelde verkeerd. Als ze hun Jezus maar weer hebben mogen, zijn ze als in den hemel gezet. En als eens de ure der afroeping komt, om dien hemel te mogen binnengaan, hangt er hun lot en hope voor eeuwig aan, of ze zeggen mogen, dien alleenbeminnelijken, dien eenigheerlijken Immanuël voor hun hart te bezitten.

Dat sta dus wel op den voorgrond: de groote inleg in den schat van Gods heiligen te Jeruzalem was *hun Heere*. Eigenlijk zelfs kan men zeggen: *niets* dan hun Heere; want alle schat, die hun verder wierd toebedeeld, was *uit* dien Heere genomen.

Hem te bezitten was tegelijk te bezitten alle schat, die Hij voor zijn volk verworven had, en dus in Hem gerechtvaardigd en geheiligd te zijn.

Hem te bezitten was tegelijk bezitten alle macht ter hulpe en ter bescherming, die Hem van den Vader gegeven was. Hem te bezitten was tegelijk te bezitten alle schat van wijsheid en licht, die in dien Eenige besloten was. Ja, Hem te bezitten was tegelijk ook te bezitten alle schat van charisma of genadegave, die Hem van den Vader was geschonken, opdat Hij ze zou uitdeelen aan zijn volk.

»Aan den Heere Christus en al zijn gaven" ontvingen ze dus deelgenootschap; maar dit deelgenootschap konden ze zelven niet tot werkelijkheid maken. Hun pand, hun kostelijk, dierbaar pand, het pand van zoo uitnemende waardij, dat hun geschonken was, lag buiten hun bereik. Het was niet op aarde, maar in den hemel. Feitelijk bleven ze dus arm en verlegen staan. Wel rijk voor de toekomst, maar beroofd en hulpeloos, zoolang ze dien hemel niet zijn binnengegaan.

Een eenvoudig voorbeeld kan dit ophelderen. Aan een machtig Engelsch heer, die millioenen schats in Engeland bezit en zijn portefeuille met Engelsche banknoten opgevuld heeft, kan het overkomen, dat hij niettemin, in een afgelegen Aziatisch of Afrikaansch dorp aangekomen, bijna bedelen moet om een stuk brood. Want die man is dan wel rijk, en heeft de bewijzen van zijn rijkdom wel bij zich; maar de lieden van dat dorp weten daar niet van en kennen die banknoten niet; in hun magazijnen en winkels en toko's verkoopen ze niet dan tegen klinkende munt; en die klinkende munt, die in dat dorp gangbaar is, die heeft de rijke Engelschman *niet*. Daarom kan hij niet koopen; daarom wil niemand met hem te doen hebben; en daarom is hij, met al zijn schatten en zijn rijkdom, in dat vreemde afgelegen dorp als een bedelaar zoo arm en zoo behoeftig.

En zoo nu ook zou een kind van God, dat ver van zijn vaderland is, arm en behoeftig, in geestelijk gebrek op aarde omwandelen, indien er niet een Trooster, een Tusschenpersoon was, die hem tijdens deze omzwerving iets uit zijn hemelschen schat toebedeelde; en die Tusschenpersoon nu is de Heilige Geest.

De Heilige Geest heeft *zelf* niets voor ons. De Heilige Geest op zichzelf zou nooit een goddelooze of een zondaar kunnen redden. Want de Heilige Geest is geen vleesch geworden, heeft niet onder ons gewoond, heeft het vleesch en bloed der kinderkens niet aangenomen, heeft niet voor ons geleden, is niet voor ons gestorven, is niet voor ons opgewekt. Al wat de Heilige Geest voor ons doen kan, is *voor* ons bidden, en *in*

ons bidden met onuitsprekelijke verzuchtingen, en in goddelijke liefde naar ons uitgaan. Maar wat de Heilige Geest nu *niet* heeft, dat heeft de Christus wel, Hij, die in ons vleesch en rijk in zijn kruisverdienste voor ons bij den Vader leeft.

En nu komt de Heilige Geest en neemt een deel van dezen schat uit dien Christus en bedeelt dat aan Gods heiligen toe. En de Heilige Geest doet dat, gelijk de wisselaar dit voor den vreemden reiziger bezorgt. Hij schenkt ons niet alleen het geestelijk goud en zilver, gelijk het in den geestelijken schat van Christus gereed ligt; maar hij zet dit kostelijk goed tevens om in zoodanige gestalte en vorm, als waarin wij het hier op aarde, temidden van onzen strijd en onze worsteling noodig hebben. Daarin juist ligt het »troostend" karakter, dat aan al het bedrijf en al het werk van den Heiligen Geest eigen is. Hij werpt ons niet maar een schat toe, maar brengt ons dien *thuis;* en brengt ons die zoo thuis, dat al dit kostelijk goed berekend is op onzen toestand en op ons vermogen. De Heilige Geest geeft geen vaste spijs aan een pasgeboren kindeke, en reikt evenmin de kindermelk toe aan de volwassenen. Integendeel, Hij bedient in goddelijk mededoogen elken zielskranke naar den aard van zijn krankheid. Hij verstaat eens ieders bijzonderen nood. Hij kent beter dan de zielszieke zelf de geaardheid van zijn inzinking, en weet als goddelijk Medicijnmeester juist naar die bijzondere geaardheid ook de gave in te richten, die Hij uit Christus voor ons neemt, en ons in oneindige liefde toereikt.

En zoo komt het er dan vanzelf toe, dat de heiligen te Jeruzalem, én vóór nu achttien eeuwen, én nu nog, den schat, die in Christus is, niet anders dan in gemeenschap bezitten *kunnen*. Gelijk ze al hun *stoffelijk* goed te Jeruzalem gemeen hadden, en in hooger, heiliger zin nog altoos door de werken der barmhartigheid gemeen hebben *moeten*, zoo ook hebben ze hun *geestelijken* schat in gemeenschappelijk bezit, om uit den éénen en zelfden Immanuël allen saam rijk te zijn.

Maar overmits zijzelven nu tot een goede deeling van dezen schat onbekwaam zouden zijn, zoo is het de Heilige Geest, die dit werk der liefde voor en in hen volbrengt. Hij deelt uit, en waakt daarbij tegen vergissing. Voor een ieder ligt zijn deel in Christus, gemerkt met zijn eigen naam, voor hem bestemd en op zijn eigenaardigen zielstoestand berekend, en nu is het de Heilige Geest, die al deze gaven tot der menschen troost uit den Immanuël uitneemt, en ze zoo uitdeelt, dat ieder

bekomt, wat voor *zijn* zielsleven het onmisbare en van God bestemde is. En terwijl zoo een iegelijk van hen aan Christus en zijn gaven deelheeft, is het toch de ééne Christus met zijn éénen schat, die aan allen gemeen is.

In het kind voelt ge iets van de macht der liefde, die door zulk saam deelen in een gemeenschappelijk bezit gekweekt wordt. Laat er al tusschen man en vrouw verkoeling opkomen, zoolang zij beiden saam nog van éénzelfde kind zeggen kunnen: »Dat is mijn kind", en dit »mijn", doordien ze het beiden zeggen, overgaat in: »Dat is *ons* kind", kan altoos deze *verkoeling* weer wijken voor de *koestering* der liefde. De moeder heeft iets anders van dat kind dan de vader, de vader heeft iets anders van dat kind dan de moeder, maar saam bezitten ze dat ééne kind toch, en dat kind met al zijn liefde en aanminnigheid is toch aan beide ouders gemeen.

En dit nu, in oneindig hooger zin gedacht, geldt ook van den Christus. Er zijn in de gemeente vele heiligen, en ieder heilige zegt: »Immanuël is *mijn* Bruidegom!" en wat de ééne heilige zegt, zegt dan de andere op zijn beurt hem na, en juist omdat ze allen, een iegelijk op zijn beurt, zeggen: »De Bruidegom *mijner* ziel", zoo lost aller zeggen zich ten slotte in aller lofzang op: »*Onze* Immanuël en Heere!" En nu vindt wel elk heilige in dien Immanuël iets anders, iets bijzonders voor zich, iets wat een ander nu zóó niet in Jezus bezit, maar allen saam bezitten ze toch dien Eenige en al zijn kostelijken schat. En juist dit nu is de Liefdemacht, die zegenend over allen waakt. Want laat er nu tusschen de heiligen evenals tusschen vader en moeder al eens eenige verkoeling komen, ja, al sloeg het in een booze ure tot verbittering over, toch zal dan deze verkoeling ten slotte weer in warmen liefdegloed overslaan; want gelijk die vader en moeder zich toch ten slotte weer één voelden door den overweldigenden rijkdom van het gemeenschappelijk bezit van dat ééne kind, zoo ook gevoelen Gods heiligen zich ten slotte altoos weer één en saamverbonden door den overweldigenden liefdesindruk van het gemeenschappelijk bezit van den éénen Immanuël.

»Eén Doop, één Geloof, één Heere!", »één Jezus voor aller hart", »één Immanuël, dien al Gods heiligen hun eenig Dierbare noemen", dáárin, en dáárin alleen ligt de Liefdesmacht, die al Gods heiligen én saam*houdt*, én, mochten ze tijdelijk uiteengaan, ten slotte toch weer saam*brengt*.

En gelijk nu die gemeenschap van goederen te Jeruzalem symbool was van het gemeenschappelijk bezit, dat al Gods heiligen aan den Immanuël hadden, zoo was het ook symbolische aanduiding van den plicht, die op Gods heiligen rust, om ook hun gaven onder elkander gemeen te hebben, door ze willigliik en vlijtigliik ten meesten nutte der andere lidmaten aan te leggen.

De Heere uit den hemel geeft ook »gaven", »bedieningen", en »werkingen", gelijk de heilige apostel Paulus ze in I Cor. 12 : 4, 5 en 6 noemt; maar er bijvoegende, dat al deze *gaven* zijn »van denzelfden Geest", al deze *bedieningen* van »denzelfden Heere" en al deze *werkingen* van »denzelfden God, die alles in allen werkt"; en voorts aantoonende, hoe het alsnu de plicht der heiligen is, om deze gaven, bedieningen en werkingen niet zelfzuchtig voor eigen eer te besteden, maar aan te wenden voor heel het lichaam des Heeren, hetwelk is »zijn Gemeente".

En hierom nu worden Gods echte kinderen juist het best gekend, en kennen ze zichzelven het best in de genadige bewerking, die ze ondergaan.

Want zie, als dan de Heilige Geest, »deelende aan een iegelijk, gelijk Hij wil", zekere talenten en genadegaven heeft toebedeeld, dan komt de Verleider, en fluistert Gods kind in, dat hij nu het voordeeligst en het best doet, indien hij deze talenten en gaven gebruikt om ermeê te pronken, meê te schitteren, naam meê te maken, erdoor in eere en aanzien bij menschen te komen, en dat de zegen op zijn arbeid dan wel vanzelf volgen zal.

En och, helaas, o zoovelen geven dan aan die influistering van Satan gehoor, en ontstelen dusdoende de hun geschonken talenten en gaven aan den gemeenschappelijken boedel en verstaan niets van de bijenkorf, die hen toch leert van een honig puren, zonder dat men zelf van dien honig eet.

En oordeel daar niet te hard over; want deze verleiding is veel zwaarder, dan velen zich wel bekennen willen. Vooral voor Bedienaren des Woords is deze verzoeking ontzettend zwaar. De lieden vinden uw predikatie o, zoo mooi, en loven u erom, en hebben er zoo meê op, en dragen er u om op de handen. En door die ellendige bewierooking wordt men dan bedwelmd, eer men het weet. En als men dan weer zijn talent heeft aangewend, is het niet meer de teedere vraag: »Zou Jezus voldaan over mij zijn? Zou ik voor de eere zijns Naams iets in de zielen mijner hoorders hebben gewonnen?", maar helaas schier uitsluitend: »Droeg het der menschen goedkeuring weg? Is het bevallen? Zag ik, dat ik de menschen roerde?" En, o, na een bediening van tien en meerdere jaren onder zulk een boos gefluister van het hart, dan kan

het bijna niet anders, of de gave en het talent is ganschelijk begraven, de bediening is onheilig geworden, de geestelijke werking is ganschelijk gestuit, en van den Bedienaar des Woords bleef schier niets anders over dan een Bedienaar van eere aan zichzelf.

En ditzelfde nu, zij het ook in minder in het oog springenden vorm, ziet men telkens voorkomen, ook buiten den predikantenkring. Te weinig teederheid, te weinig liefde, te weinig toewijding, te zeer een misbruiken van de geestelijke gaven voor voeding van het eigen eerzuchtig hart.

o, We zijn zoo nameloos zwak en zondig. En zeer stellig zou alle talent begraven en alle goede gave bedorven worden, bijaldien er niet de Heilige Geest was, om tegen dit booze doen te waken met goddelijke overmacht.

Want wederom niet óns werk, maar het werk van den Heiligen Geest is het, als dan in de Gemeente het teedere weer de overhand krijgt, en de talenten en gaven uit den dienst der zelfzucht en der eerzucht worden ontslagen. Dan doen wij onzen plicht. Dan komt er weer gemeenschap der heiligen. Dan hebben die heiligen weer alle talent en gave bereid, om er anderen, en in die anderen hun Heere meê te dienen. Maar de macht, waardoor dit wonder der Liefde gewrocht wierd, was niet uit ons, maar uit den Heiligen Geest.

XXVIII.

HET LIJDEN DER LIEFDE.

> Niemand heeft meer liefde dan deze, dat iemand zijn leven zette voor zijne vrienden.
> Johannes 15 : 13.

Stemde de geest, die in de wereld is, met den Geest des Heeren saam, zoo zou *liefde* nooit *lijden* kunnen zijn.

Maar dit is *niet* zoo. De geest der wereld is *on*heilig, en de Geest, die van boven komt, is de *Heilige* Geest. Niet slechts in dien zin, dat deze als heilig tegen dien onheiligen geest overstaat, maar veel sterker nog, dat deze Geest is *de* heilige Geest, die in volstrekten zin alle heiligs en alle heiligheid aanbrengt, en tevens de *Heilige* Geest, omdat Hij als de absoluut *Heilige* tevens God zelf is.

Strijd is dus onvermijdelijk.

Geen punt op heel de levenslijn is denkbaar, of, zoodra de geest der wereld er met dezen Heiligen Geest in aanraking komt, ontstaat er botsing. Botsing, stuiting in uw conscientie, zoo dikwijls eenerzijds de geest der wereld u verlokt en anderzijds deze Heilige Geest u innerlijk prikkelt. Moeite en strijd in uw huisgezin, zoodra uit den eenen de geest der wereld spreekt en uit den mond des anderen de Geest der heiligheden er tegenin getuigt. En evenzoo worsteling en twist op elk gebied in staat en school, in kerk en maatschappij, zoodra er van den eenen kant een richting opkomt, die pleit voor wat de geest der wereld eischt, en van den anderen kant een strooming doorbreekt, die gedreven wordt door den Geest onzes Gods.

Beide, deze geest der wereld en deze Heilige Geest, staan onverzoenlijk tegen elkander over. Vergelijk baat niet. Van tweeën één moet gebeuren, óf deze geest der wereld moet uw inwendigen mensch ten leste voor den Heiligen Geest afsluiten, en dan zijt ge verloren, óf wel de Heilige Geest moet, na lange worsteling, goddelijk in u over den geest der wereld triomfeeren, en dan heeft de Overste der wereld niets meer aan u, en zijt ge opgeschreven ten leven in de poorte van het Jeruzalem Gods.

Maar hierdoor nu wordt alle oprechte *liefde* tevens een *lijden*.

Komt er te meer en te warmer liefde in u, naarmate de Heilige Geest dieper in uw wezen doordrong en zijn goddelijk werk heerlijker

in u doorzette, dan kan het ook niet anders, of deze teederder, heiliger liefde moet u telkens in strijd en botsing brengen met hetgeen uit den geest der wereld is en zich tegen den Heiligen Geest wil handhaven.

Reeds bij uw kleine kinderen ziet ge dat op kleine schaal. Toegeven is het gemakkelijkst, maar is geen opvoeding en veel minder nog liefde. Een moeder, die haar kleinen maar gaan en geworden laat, en ze nooit iets weigeren kan, en hun liefde zoekt te winnen door ze hun zin te geven, heeft *niet* lief. Zulk een moeder offert veeleer haar kinderen aan zichzelve op. Zij als moeder vindt het gemakkelijker geen disputen met haar kinderen te hebben, ze niet te zien huilen, geen boos woord terug te krijgen, geen onwilligheid op te wekken, en daarom verzet ze zich niet, al weet ze, dat, wat haar kinderen willen, eigenlijk verkeerd is. Zij als moeder mint de aanhankelijkheid van haar kroost en mag het gaarne, dat ze haar om den hals hangen en haar altoos het lieve, goede moedertje noemen, en om *dit* doel te bereiken, ziet ze haar lievelingen ternauwernood even zuur aan, en weigert ze hun begeerte niet, maar streelt veeleer hun verlangens. Ze heeft dus niet haar kinderen, maar zichzelve lief, en vraagt niet, wat voor haar kinderen dienstig en van Godswege haar plicht en roeping is, maar alleenlijk wat *haar* onaangenaamheden spaart en *haar* de verkleefdheid van haar kinderen verzekert.

Maar neem nu naast deze zwakke, in den grond zelfzuchtige, en dus onlieve moeder een andere moeder, die haar kinderen wezenlijk lief heeft, dat wil zeggen, die ook haar kinderen niet anders mint dan met de liefde, die de Heilige Geest in haar ziel heeft uitgestort, en hoe heel anders wordt het thans niet. Haar drijft in haar liefde voor haar kroost de innerlijke bezieling van den Heiligen Geest. Zij beziet haar kinderen dus bij het licht des Heiligen Geestes, en met het oog op dat pad naar de eeuwigheid, waarop de Heilige Geest zoo schitterend de lichtstreep zijner genade werpt. Haar liefde zoekt heur kind voor eeuwig, en zoekt in alle eeuwigheid voor haar kind een zalig welzijn. Voor haar is haar kind steeds de kranke, aan wien het bittere medicijn niet mag gespaard, juist opdat hij van zijn krankheid geneze. En daarom is het bij haar nooit de maatstaf: »Wat wil mijn kind liefst?", maar heel anders: »Wat baat mijn lieveling het meest en waardoor komt hij verder, en eens waar hij zijn moet?"

En zie, dit nu juist geeft strijd; want terwijl die zelfzuchtige, toegeeflijke, onlieve moeder van straks altoos met haar kinderen in haar schik is, en maar op het luisteren ligt, of andere menschen haar kinderen ook prijzen, en zich verkwikt in hun aanminnig kleed, heeft deze waarachtig liefhebbende moeder telkens zorge en bekommernis, wordt

ze geslingerd tusschen vrees en hoop, en vraagt ze zich telkens in de angste harer gebeden af: »Wat zal er van mijn lieveling worden?"

En daar blijft het niet bij; maar niet lang, of ze stuit ook op feitelijk verzet. Want haar kind verstaat deze haar heiligere en hoogere liefde niet, en zou het veel liever vinden, als moeder maar toegaf. Zoo wordt haar echte, teedere, toewijdende liefde beloond met een somberen blik, met een gemelijk antwoord, soms met zekeren onwil om te gehoorzamen. De omgang wordt stroef. En terwijl zij toch, dat God het weet, metterdaad niets anders dan het hoogst en heiligst belang van haar kind bedoelt, vat haar kind het niet zelden op, als benijdde zij zijn kinderlijke vreugde en keert juist deswege met zijn opstandig hart zijn liefde van moeder af.

En ditzelfde nu, wat men in de moederwereld telkens kan waarnemen, is het niet beeld van het lijden der liefde in heel het leven dezer wereld?

Nooit is er iemand onder de kinderen der menschen opgestaan, die meerder liefde had dan onze Heiland. In geen menschelijk hart blonk de liefde ooit reiner of schitterde ze met helderder gloed. Hij had den Heiligen Geest ontvangen zonder mate. De Heilige Geest was op Hem gebleven. Hij was vol van den Heiligen Geest, en even deswege vol ook van een zieldoordringende, hartverteederende liefde. Ja, zijns was die liefde, die het geheim bezat, om met even rijke innigheid *al* wat menschelijk is te omvangen, en toch ook weer voor elk *bijzonder* persoon onder de kinderen der menschen een liefde uit te ademen, die zegent en verkwikt. Hij geeft zich voor heel ons menschelijk geslacht, en toch ontsluit Hij voor een ouden, blinden Jood, die bij de poort van Jericho is neergehurkt, heel zijn ziele. Dat is het oneindige, het innerlijk volle en schier almachtige zijner liefde. Ze omvat een eeuwigheid en toch is geen verworpeling, hoe bijna omgekomen ook, voor Hem te verachtelijk.

En zie, die Jezus, wat heeft de geest der wereld met Hem gedaan? Heeft ze Hem hulde en eere, liefde en bewondering geboden? Heeft ze zijn heilige, teedere, goddelijk warme en oneindig diepe liefde gewaardeerd en er den gloed van het eigen hart aan ontstoken? o, Eer vond ze die liefde van Jezus hinderlijk; eer kon ze die liefde van Jezus niet dragen, en maakte deze liefde des Heeren op haar den indruk van doodelijken haat. Hij gunde haar heur spel en haar zondig vermaak niet. Hij lachte niet meê, als zij lachte in eigen verdwazing. Hij bestrafte haar,

als zij bedelde om toejuiching. Hij belette den deftigen Jeruzalemmer een Farizeër, den wereldling om een Sadduceër te zijn. Heel zijn verschijning was tegen de orde van deze wereldsche zaken één levend protest. En daarom ging ze tegen Hem in; daarom zag ze zijn liefde voor haat aan, en gaf ze Hem haat voor zijn liefde terug. o, Als Hij met haar had willen klaagliederen zingen op de markt, of had willen dansen, als zij op de fluit speelde, een troon zou ze voor Hem opgericht hebben. Maar nu Hij haar *heiliglijk* liefhad en daarom *niet* week voor heur *on*heilig drijven, nu sloeg ze tegen Hem aan, nu verbitterde ze zijn leven, nu gaf ze Hem spot en smaad.

En toen Hij niet wilde ophouden haar waarachtig lief te hebben en deswege voortging met haar te manen tot ernst, toen heeft die geest der wereld het *Anathema* over Hem uitgeroepen en was de oprichting van het kruis van Golgotha nog slechts een quaestie van tijd.

En wat aan Jezus gezien is, is gezien aan allen, die in de schaduw van den Eenige gewandeld hebben. Wie toegeeft, dien duldt men. Wie voor den geest der wereld uit den weg gaat, dien ontsteekt men den wierook. Wie met den geest der wereld een vergelijk aangaat, kan zeker zijn van hulde en eer. Maar wie dit *niet* wil; wie daarvoor te veel liefheeft; te heiliglijk, te ernstiglijk, te waarachtiglijk liefheeft, die komt vroeg of laat met den geest der wereld in botsing. »Veel rampen zijn des vromen lot," is het oude refrein, dat de vromen uit alle volk en natie ons hebben toegezongen. Van martelaren weet elke eeuw te verhalen. En de beste eeuwen van ons geslacht, die eeuwen, waarin de Heilige Geest het machtigst is doorgebroken, zijn ze niet tevens de eeuwen, waarin de besten en braafsten en vroomsten het hardst mishandeld en gekrenkt zijn?

Dit komt van het oorsprongsmerk, dat deze echte, oprechte en waarachtige liefde draagt. Omdat de Heilige Geest alleen den gloed der liefde kan instralen in het gemoed, en omdat het de Heilige Geest alleen is, die van oogenblik tot oogenblik het vuur dezer liefde in het hart blijft voeden en aanblazen, daarom *moet* deze liefde bij den onheilige wel gehaat zijn en door den onheilige worden uitgeworpen.

Deze liefde *kan* niet verdraagzaam zijn, al verdraagt ze alle dingen. Want ja, ze verdraagt alle ding, dat men haar (juist wijl ze voor den onheiligen wereldgeest *on*verdraagzaam is) wil aandoen; maar nooit, nooit laat ze zich door het valsche geroep van »vriendelijkheid en welwillend-

heid" verleiden, om af te laten van den haat, waarmeê ze den strijd tegen alle onheiligheid heeft aangebonden.

Want *dit* is het, alle echte *liefde* is tevens *haat*. Wie flauwelijk of onwaarachtig liefheeft, die haat ook met weinig energie. Maar is in uw borst eenmaal vurige, bezielde liefde doorgebroken, dan woont daarmeê de haat vanzelf in u. Wie het schoone diep liefheeft, die haat ook het leelijke. Wie de zuivere harmonie innig mint, die haat elken wanklank. En zoo ook, wie door den Heiligen Geest de heiligheden Gods liefkreeg, die haat dan ook even sterk de *on*heiligheden. Liefde voor Jezus kan niet bestaan, dan tegelijk met *haat* voor Satan. En het best kan de grond onzer liefde voor God door ons eigen hart worden afgemeten, indien we ons afvragen, hoe diep wel onze haat gaat tegen de zonde.

Wie den geest der wereld liefheeft, die haat God en stelt zich God tot een vijand, zooals ook onze Catechismus zoo juist zegt, »dat we van nature geneigd zijn, God en onze naasten te *haten*." Het bedenken des vleesches is nu eenmaal *vijandschap* tegen God. Maar dan ook omgekeerd, wie eenmaal diep in de ziel overvloeid is met de liefde Gods, die haat dan ook den *on*heiligen geest der wereld, die er aan en in en om hem is, en voert er een strijd meê, die doorgaat tot den dood.

Wat Psalm 139 zingt: »Zou ik niet haten, Heere! die U haten? Ja, ik haat ze met een volkomen haat," is niets dan de keerzijde van het stempel der liefde. Een zwakzielig meêprater verstaat dit niet. Die *mint* ondiep en kan daarom ook nooit diep *haten*. Maar wie hemelsche liefde ontving, liefde van boven, liefde door den Heiligen Geest in zijn ziele uitgestort, o, die voelt er wel terdege iets in zijn binnenste van, dat Gods vijanden ook zijn vijanden zijn. En als er uit den wil des mans misschien nooit een geboren is, die naar volle waarheid zeggen kon: »Ja, Heere! die U haten, haat ik met een volkomen haat", dan is deze haat toch diepe, volle waarheid bij dien Eéne geweest, die alleen onder allen zeggen kon, dat Hij den Heere zijn God had liefgehad met *heel* zijn hart, met *heel* zijn verstand, en met *alle* krachten en *heel* zijn ziele!

De wederzijdsche positie is dus volkomen duidelijk. Er zijn graden in de liefde en dienovereenkomstig ook graden in den haat. En al naar gelang uw hart voller of zwakker klopt, dat wil zeggen, al naar gelang hetzij de geest der wereld, hetzij de Heilige Geest, in u doordrong en tot krachtiger uiting prikkelde, zal én die liefde én die haat ook een hooger graad in u bereiken. En wederom naar gelang die graad hooger klimt, zal ook de strijd en daarmeê de moeite, en zoo ook het lijden in uw leven te grooter en te breeder evenredigheden aannemen.

Door lijden tot heerlijkheid gaat het ook met de liefde en met haar bovenal. Ze kan niet kleurloos, ze kan niet onaandoenlijk zijn, juist wijl ze liefde is. En waar op die wijs reeds de ontmoetingen des levens haar al zulk lijden berokkenen, vermeerdert ze dit lijden nog door wat ze te doorworstelen heeft *in het eigen gemoed.*

Want zie, deze teedere, heilige liefde mint ook zichzelf wel, maar ook zichzelve niet anders dan in heiligen zin, en al wat ze in het eigen hart onreins en onheiligs vindt, dat kan ze er wel niet terstond uitwerpen; maar daarmeê leeft ze toch gestadig op voet van oorlog; daar voert ze strijd meê, en dat bant ze gestadig uit. Maar onder dezen strijd heeft ze droefenisse. Sombere droefenisse over eigen ontrouw en liefdeloosheid. Droefenisse, dat ze zoo telkens weer de eeuwige, goddelijke Liefde bedroeven kon.

Ze vindt zich voor Jezus telkens vernederd, dat ze nauwelijks tot Hem durft opzien. Vernederd voor zijn kruis, als ze ziet op haar eigen onvermogen om groote offers te brengen voor anderen. Vernederd voor de voorwerpen harer liefde op aarde, die ze zegenen moest, en die ze zoo telkens schaadt. Maar vernederd bovenal voor den Heiligen Geest, die zoo onuitsprekelijk teeder haar aandreef, en dien ze toch telkens het zwijgen oplei door gebrek aan moed en wilskracht.

En dit nu is ook een lijden, het innerlijke lijden der ziele: het kind, dat naar zijn kindschap zoekt, en het in de liefde van zijn eigen koel en vervreemd gemoed niet vinden kan.

En zoo zou deze laatste dan ook bezwijken, indien ze uit den mensch zelf ware.

Maar zie, dat is ze niet. Deze liefde is uit den Heiligen Geest. Door Hem uitgestort en door Hem gestadig aangeblazen. En daarvan komt het, dat deze liefde toch nooit wordt uitgebluscht; maar altoos weer, hoe na ook der inzinking nabij, weer opleeft en weer gloed ontwikkelt en weer den strijd opneemt.

De tijden hebben het getoond. Tijden, als waarin de eerste Christenen vertreden en schier uitgemoord werden; tijden, als waarin de Waldenzen bijna weggevaagd waren van den aardbodem; tijden ook, waarin onze vaderen op dezen met het martelaarsbloed gedrenkten bodem de offerande huns levens hebben gewijd om niet af te vallen van den Heere hun God.

Want onder die martelaren en onder die martelaressen waren er ook, o zoovelen, die het nooit mogelijk zouden geacht hebben, dat ze hun leven voor den Heere Jezus Christus in den dood gaven, en die veeleer gedacht hadden: »Als het aan mij komt, dan bezwijk ik!" En toch, als het erop aankwam, dan staalde de Heilige Geest deze zwakke zielen

zoo buitengewoon genadig en op zoo wonderbare wijze, dat opeens de kreupele opsprong als een hert, en er gloed uit het ijs van zijn hart schoot en zij, die dachten van hun *goed* niet af te kunnen, hun *leven* om Jezus' wil in den dood gaven.

o, Dan kwam het uit, hoe de liefde Christi in Gods kind een *eeuwige* liefde is, en, omdat ze uit *zijn* offerande geboren wierd, een liefde, sterker dan de dood, die zelfs voor het vergieten van het eigen bloed niet terugschrikt.

XXIX.

DE LIEFDE IN HET OUDE VERBOND.

Een nieuw gebod geef Ik u, dat gij elkander liefhebt. Joh. 13 : 34.

De liefde is niet uit ons, maar uit God. Ze klimt niet uit ons naar boven, maar daalt van boven in ons neer. Ze is niet ons werk, maar het werk van den Heiligen Geest in ons. Ze wordt »in onze harten uitgestort door den Heiligen Geest, die ons gegeven is." En deze liefde in ons uit te werken is zelfs het hoogste en het heiligste werk, dat de Heilige Geest in de verlosten des Heeren volbrengt.

Zoo ontstaat dan de vraag, wat beteekent, met het oog op dit hoogste en heiligste werk van den Heiligen Geest, het eenigszins bevreemdende zeggen van den Heere Jezus tot zijne discipelen: »Ik geef u een *nieuw* gebod, dat gij elkander liefhebt."

Hoe kan de Heere Jezus het zoo eenvoudige en zoo natuurlijke gebod: »Hebt elkander lief", een *nieuw* gebod noemen?

Dit levert geen bezwaar op voor hen, die in den waan verkeeren, dat de Heere Jezus tijdens zijne omwandeling op aarde inplaats van de verouderde Israëlietische religie een nieuwe en wel hoogere, te weten de Christelijke religie, gebracht heeft.

Men acht dan, dat de oud-Joodsche godsdienstige voorstellingen nog zeer grof en gebrekkig waren, en nog uiterst laag stonden; veelszins zelfs beneden de zedeleer der heidenen. Onder Israël ging het meer oog om oog en tand om tand. Daar haatte men met innige wraakzucht zijn vijand. Daar zong men in overmoed vloekpsalmen. En om op dit onheilig bedoelen de kroon te zetten, vergastte men er zich in het bloeddorstig verlangen, om de onschuldige wichtjes van het vijandige volk te pletter te slaan tegen de wanden der rotsen.

En onder dit ruwe en barbaarsche volk, waar toentertijd nog zoo grove en ruwe hartstochten woelden en zoo onmenschelijke denkbeelden nog voor goed doorgingen, is Jezus toen opgestaan, om een hoogere en betere religie te prediken. Hij riep uit: »Oudtijds is wel tot uw volk gezegd: »Oog om oog en tand om tand", maar Ik zeg u: niet alzoo. Gij weet, dat tot de ouden gezegd is: »Uw vijand zult gij haten", maar Ik zeg u: »Heb uwe vijanden lief". En wat er ook onder het oude Israël en Mozes' kortzichtige leiding u moge zijn ingeprent, ik, Jezus, geef u

een *nieuw* gebod, en dat nieuwe gebod is: »dat ge elkander zult liefhebben."

Zoo opgevat, men gevoelt het, levert dit zeggen van een »*nieuw* gebod" een goeden zin op. »Nieuw" staat dan als Christelijk tegenover het »oude", dat naar Mozes' bevel voor Israël gold.

En toch, we mogen geen oogenblik met deze schijnbaar zoo duidelijke voorstelling meêgaan.

Immers, deze voorstelling is door en door onwaar en wordt door de duidelijkste feiten lijnrecht weersproken.

Het is *niet* waar, dat de Heere Jezus in Matth. 5 : 21 vv. zijn Evangelie als een hoogere en betere zedeleer tegen de verouderde en lager staande zedeleer van Mozes heeft overgesteld. Dat kan niet. En om te verhoeden, dat men in dit ergerlijk en stuitend misverstand verviel, liet de Heere Jezus aan dit 21ste vers met opzet vier andere verzen voorafgaan, die duidelijk bewijzen, dat Jezus volstrekt *niet* zijn leer tegenover de leer van Mozes stelt; maar integendeel de echte leer van Mozes weer tot haar recht doet komen tegenover de valsche uitleggingen, daaraan gegeven in de scholen der slappe rabbijnen.

Wat toch lezen we in deze vier verzen?

In vs. 17, dat Jezus zegt *niet* gekomen te zijn, om aan de wet van Mozes afbreuk te doen; maar integendeel om haar volheid te ontplooien. In vs. 18, dat dit niet in den ruwe moet opgevat, alsof er in de Mozaïsche wet wel een goede kern zou schuilen, maar toch de ruwe bolster te verwerpen ware; want, zegt de Heere Jezus, mijn gebondenheid aan Mozes' wet gaat tot op een tittel en een jota. In vs. 19, dat *ook de minste* geboden van de Mozaïsche wet, zoowel in practijk als leer, onaangetast moeten blijven, wil men groot zijn in het Koninkrijk der hemelen. En eindelijk in vs. 20, dat Hij volstrekt niet spreekt tegen de gerechtigheid van Mozes, maar uitsluitend tegen de valsche voorstelling van die gerechtigheid, die was ingeslopen bij de Schriftgeleerden en Farizeërs.

En na déze inleiding zegt Jezus nu: »Gij hebt gehoord, dat tot de ouden gezegd is: Gij zult uw naaste liefhebben als uzelven, en uwen vijand zult gij haten." Staat dit nu zoo ergens in uw Oude Testament? Wordt ergens, waar ook in het Oude Testament verklaard, dat men wel zijn naaste liefhebben moet, maar zijn vijand behoort te haten? Het tegendeel is waar; want duidelijk staat er in Spreuken 25 : 21 : »Indien dengene, die u haat, hongert, geeft hem te eten, en zoo hij dorstig is, geeft hem water te drinken"; en reeds in Exod. 23 vs. 3 en 4 was Israël onderwezen, om zelfs het gevallen dier van zijn vijand niet te

laten liggen, maar overeind te helpen, en zelfs om een weggeloopen beest van zijn vijand, als men het vond, aan hem terug te brengen.

Het is dus eenvoudig *niet* waar, dat het Oude Testament zulk een onheilige zedeleer bevatten zou. Het Oude Testament bevat die niet, maar het tegendeel ervan. En om de woorden te vinden, die Jezus afkeurt, moet men *niet* in het Oude Testament zoeken, maar ter school gaan in de geschriften der slappe rabbijnen. We zeggen »slappe" rabbijnen, omdat lang niet alle rabbijnen zelf met deze slappe, onheilige zedeleer meêgingen, en slechts een deel van hun groep zich op zoo ergerlijke wijze tegen het Woord Gods bezondigde.

Zoo ziet men dus, hoe ver men zich verlaagt, door aan Jezus een aanklacht tegen het Oude Testament op de lippen te leggen, die nog niet eens tegen alle rabbijnen van kracht zou zijn.

Maar bovendien, ook zonder zoo diep in de uitleggingen van Matth. 5 : 21 v. v. in te dringen, is het reeds om een andere reden volstrekt onmogelijk, Jezus' zeggen van het *nieuw* gebod, dat Hij aan zijn jongeren gaf, om elkaar lief te hebben, uit te leggen als een stellen van het Christelijk gebod der liefde tegenover het Joodsch zedegebod van den haat.

Er staat toch in Matth. 5 : 43: »Gij hebt gehoord, dat tot de ouden gezegd is: Gij zult uw naaste liefhebben, maar uw vijand zult gij haten." Ware dit nu het oude gebod van Mozes geweest, dan zou Jezus daartegenover alleen dit gebod als *nieuw* hebben kunnen plaatsen: »Maar Ik zeg u, hebt beiden én uw naasten én uw vijanden lief."

Dit hadde zin gehad.

Maar zie, in Matth. 5 : 44—46 laat de Heere Jezus deze bijvoeging van een *nieuw* gebod geheel weg; en daarentegen brengt Hij deze bijvoeging van een *nieuw* gebod in Joh. 13 : 34, waar juist van de vijandsliefde met niet een enkel woord sprake is, en uitsluitend sprake valt van liefde voor den *naaste*, of erger zelfs nog van liefde voor de naaste *broederen*.

In Joh. 13 : 34 ligt de voetwassching achter den rug, en is de Heere alleen met zijn discipelen. Ook is van niemand anders buiten de discipelen gesproken. Geen derde treedt op. Veel min valt er te denken aan aanraking met eenigen vijand. Men is geheel en al in besloten kring.

En terwijl er nu alzoo noch van derden, noch van vreemden, veel min van vijanden sprake is of kan zijn, staat de Heere Jezus in het

midden van zijn jongeren op, en zegt hun niet: »Een oud gebod van Mozes beval u wel liefde voor elkander; maar Ik zeg u: hebt ook uw vijanden lief; en zie, die vijandsliefde is mijn *nieuw* gebod." Maar heel anders: »Ik geef u thans een nieuw gebod, en dit nieuwe gebod raakt niet uw vijand, maar alleen u, — u, mijn jongeren; u, zooals ge onder elkander en met elkander daar staat; en dit nieuw gebod is niets anders, dan dat gij onder elkander, in uw eigen kring, toch vooral *malkanderen* liefhebt."

Zoo ziet men dus, dat geheel deze voorstelling, als stond dit *nieuw* gebod der *liefde* tegenover het oud-Mozaïsch gebod van den *haat*, geen oogenblik tegen toetsing bestand is. Daargelaten nog de volstrekte onmogelijkheid, dat de goddelijke wet van Sinaï niet volmaakt zou geweest zijn, of ook dat de Heere Jezus, die zelf als Messias deze wet gaf, zijn eigen wet zou weerspreken.

Ja, opdat uit deze bijvoeging van een *nieuw* gebod toch nooit zoo verderfelijke theorie zou worden afgeleid, heeft de heilige apostel Johannes in zijn tweeden zendbrief zelfs uitdrukkelijk verklaard (II Joh.: 5): »Ik schrijf u *niet* een nieuw gebod; maar hetgeen wij gehad hebben van den beginne, namelijk dat wij elkander liefhebben."

En om sterker nog alle valsche gevolgtrekking uit deze benaming van *nieuw* gebod af te snijden, verklaart hij in zijn eersten zendbrief zelfs (I Joh. 2 : 7 en 8), dat hetzelfde gebod, »dat we elkander lief zullen hebben," beurtelings én oud én nieuw kon heeten, al naar men het opvat.

Hij schreef toch: »Broeders! ik schrijf u geen nieuw gebod, maar een oud gebod, dat gij van den beginne gehad hebt; dit oud gebod is het woord, dat gij van den beginne gehoord hebt. Wederom schrijf ik u een nieuw gebod: hetgeen waarachtig is in Hem, zij ook in u waarachtig; want de duisternis gaat voorbij, en het waarachtige licht schijnt nu."

Is alzoo deze ongerijmde opvatting ten eenenmale afgesneden, dan is hiermeê tevens de weg gebaand, om tot het recht verstand van dit »*nieuw* gebod" door te dringen, zoo we slechts het oog houden op het bijzonder onderwerp van deze artikelenreeks: De liefde als het gewrocht in ons van het werk des Heiligen Geestes.

Jezus was met zijn jongeren het heilige der heiligen ingegaan. Golgotha ontsloot zich. En wel kwam toen eerst nog de bange worsteling, én van de voetwassching én van de uitdrijving van den verrader; maar, nu deze beide voltooid waren, stond de Heere Jezus dan ook met zijn

getrouwe jongeren aan den drempel van het heiligdom zijns lijdens alleen.

En wat is nu het onderwerp, dat de Heere toen met zijn elven in dat heilig oogenblik en als in den voorhof van Gethsémané, zoo breedvoerig én in zijn afscheidsgesprekken, én in zijn hoogepriesterlijk gebed behandeld heeft? Immers zijn eigen heengaan en het komen van den Heiligen Geest als Trooster, om aldus de nieuwe betrekking wezenlijkheid te laten worden, waarin de kinderen Gods nu voortaan tot den Messias zouden staan.

Er is maar één heil voor al Gods verkorenen van het Paradijs af tot aan 's Heeren wederkomst toe. Er zijn niet twee manieren van zalig te worden, maar één weg is het, dien allen loopen, één poorte, die allen door moeten. Het welbehagen des ontfermens is een *onveranderlijke* raad.

Hierin ligt de eenheid van Oud en Nieuw Verbond.

Maar al handhaven we die eenheid ook in den meest volstrekten zin, toch mag daarom het verschil van positie niet voorbijgezien, waarin de kinderen Gods zich onder verschillende bedeelingen en omstandigheden tegenover hun Heere bevinden.

De verzoening nog pas uit de belofte in de ceremonieele offerande afgeschaduwd te zien, of reeds te kunnen staren op het volbracht van Golgotha, geeft een eenigszins andere verhouding.

Te leven vóór of na de vleeschwording des Woords geeft een gewijzigde betrekking tot den Messias.

Met Jezus op aarde om te wandelen, of Hem hoog boven ons in den hemel te weten, levert een andere positie voor Gods kinderen op.

Een andere positie, gelijk het nogmaals een andere positie is voor onze reeds ontslapen vrienden; en weer een andere positie zijn zal voor onze broeders en zusters, die de wederkomst des Heeren beleven zullen, om alsdan niet te sterven, maar in één oogenblik des tijds hun vergankelijk lichaam uit te wisselen voor het lichaam der onverderfelijkheid.

Welnu, het is *deze verandering van de wederzijdsche positie*, die door den Heere Jezus in den nacht, die aan Gethsémané voorafging, met zijn jongeren besproken wierd, en waarin de Heiland met zulk een nadruk telkens en telkens weer op dit *ééne nieuwe* wees, *dat de Heilige Geest* komen zou, en dat die hun ten Trooster zou wezen. Hij gaat heen. Maar geen nood. Nog rijker en heerlijker zal hun deel worden. Allen zullen ze ontvangen den Heiligen Geest, dien Hij hun zenden zou van den Vader.

Niet alsof de werking van den Heiligen Geest niet ook reeds *onder* Israël en *voor* Israël het zalig deel van Gods kinderen geweest ware. Indien niet, hoe zouden ze dan hebben geloofd en zalig zijn geworden?

Dit kan natuurlijk niet.

Gelijk ons vroeger duidelijk bleek, de werkingen des Heiligen Geestes in de zielen zijn zoo oud als het geslacht der verkorenen, en nemen dus haar oorsprong reeds in het Paradijs. Maar terwijl deze werkingen eertijds *uit de verte* op de geloovigen kwamen, zou nu het lichaam der kerk, losgemaakt uit Israëls banden, als kerk, als gemeente, zelve drager worden van den Heiligen Geest, die op die kerk neerdalen, in haar wonen, en uit haar midden op haar leden werken zou.

Dát is *het nieuwe*.. Dát de Pinksterdag. Dát al het verschil tusschen de bedeeling vóór en na Jezus' opstanding. De Heilige Geest ingedaald in de gemeente en van uit haar midden Gods kinderen heiligend en vertroostend, dat is het, wat de Man van smarte, nu Hij naar Gethsémané en Golgotha uitgaat, aan zijn lieve apostelen belooft en voor hen en al zijn geloovigen afbidt van den Vader.

En nu in dát verband, en in geen ander, spreekt de Heere Jezus van het *nieuwe* gebod, dat ze elkander zullen liefhebben.

Niet dus alsof hun vroeger haat gepredikt ware, en nu als een nieuw gebod de liefde in hun oor drong. Dit kan niet, eenvoudig omdat ook reeds de wet van Mozes zoo telkens en telkens de liefde voor den naaste hun had ingescherpt.

Maar wel kon diezelfde liefde *op een andere wijze* hen gaan aandoen, nu ze door Jezus heengaan in een *geheel andere betrekking* tegenover elkander traden.

Hoe dikwijls is het niet gebeurd, dat kinderen, die ook bij het leven van hun ouders, elkaar wel hadden liefgehad, maar toch niet zoo innig, indien plotseling hun ouders uit den lieven kring wierden uitgedragen, nu op elkaar ziende, elkander opeens *met andere oogen* aanzagen, een nooit waargenomen gevoel van betrekking op elkaar in het hart voelden werken, en als met *een nieuwe liefde* aan het graf van vader of van moeder elkaar trouw zwoeren.

Dan was het wel *de oude*, en toch was het een *nieuwe* liefde. Liefde met een nieuw besef, met een nieuw motief, met een nieuwe toewijding.

En zoo nu ook was het hier.

Zoolang de jongeren met Jezus saam en onder zijn hoede hadden omgewandeld, hadden ze elkaar wel bemind; maar toch nog nooit wezenlijk diep de geheel eenige en innige betrekking gevoeld, waarin ze tot elkander stonden. Maar nu valt Jezus opeens weg, en nu staan ze daar,

en nu zien ze elkaar aan, en vallen elkaar aan de borst, en nu ervaren ze de waarheid van wat Jezus gezegd had: ze hebben elkaar lief met een andere, een diepere, een innigere, een wezenlijk *nieuwe* liefde.

En dit nieuwe nu, dit vollere, dit zoetere en veel teederdere van deze liefde is eeniglijk de vrucht en het uitwerksel van wat de Heilige Geest, inwonend in de gemeente, in de zielen der verkorenen werkt.

Het is een verschil als van den dorstige, die eertijds ook wel de wateren uit de springader genoot, maar ze telkens, als hem dorstte, met moeite uit de afgelegen fontein naar zijn woning moest dragen; maar die nu opeens die springader een stroom ziet uitwerpen, en dien stroom tot voor zijn woning ziet vloeien, en er nu niet alleen met kwistige teugen, zonder inspanning, uit drinkt, maar ook door den frisschen reuk van het kabbelend water in de levensgeesten versterkt wordt, en er zich geheel inwerpt en er zich in baadt.

Want, o, die Heilige Geest maakt het voor Gods kinderen onder de bedeeling des Nieuwen Verbonds zoo volheerlijk.

Het is niet maar een lesschen van zijn dorst met schriele teug, het is een drinken met vollen beker, ja een zich baden in deze eeuwige Liefde, en die al dat zalige in en om en voor u schept, is uw heilige Trooster, die Heilige Geest, dien uw Heiland u zond.

XXX.

ORGANISCH ÉÉN.

Tot zijns zelfs opbouwing in de liefde.
Ef. 4 : 16.

Het *nieuwe* dezer heilige Liefde ligt dus in *de Kerk*. Iets wat we wel met schroom neerschrijven, als we letten op den verdorden staat, waarin de kerk van Christus zich bijna altijd voordoet; maar wat we in beginsel toch onverkort en in volle kracht handhaven.

De kerk van Christus is op aarde als een »bekluisde".

Onder »bekluisden" verstond men oudtijds mannen van eer of vrouwen van hoogen naam, die, meenende hierdoor Gode een dienst te doen, een kuil onder de straat lieten metselen, juist diep genoeg voor een mensch om erin te staan; die dan in dezen gemetselden kuil afdaalden; door een rooster boven hun hoofd den kuil lieten afsluiten; en nu hun troosteloos eenzaam leven in die benarde, zelfgekozen afzondering sleten.

Van deze bekluisden zagen de voorbijgangers weinig. Even kon men door de stangen van den rooster heen, bij het zwakke licht, de flauwe omtrekken van een donkere gestalte waarnemen, die, alzoo gezien, niet de minste aantrekkelijkheid voor het oog aanbood, en van verre niet vermoeden liet, wat kloeke, edele gestalte daar onder in dien kuil school, en veel minder nog liet gissen, wat ongemeene kracht van wil en zelfbeheersching in die gekluisden vleesch was geworden, en wat innerlijke worstelingen nog uren en dagen lang onder dien rooster wierden doorworsteld.

En iets van zulk een gekluisde nu heeft metterdaad de kerk van Christus. Ze is besloten en kan niet uitkomen. Wie haar voorbijgaan, zien niet haar wezenlijke gestalte, slechts ruwe, flauwe, zwevende omtrekken, die meest zeer ongunstig en hoogst onvoordeelig uitkomen. En wie niet langs anderen weg den geestelijken adel van de kerk van Christus heeft leeren kennen en in haar verborgen schat is ingewijd, die vermoedt, haar uitwendig aanziende, van verre niet, dat het nu deze kerk van Christus is, waarnaar eenmaal het lot van hemel en van aarde zal beslist worden.

Toch is dit zoo.

De Vader heeft den Zoon lief. Het lichaam van dien Zoon is de kerk van Christus. En daarom kan het niet anders, of alleen datgene kan uit

de wereld behouden worden, wat in dit lichaam des Zoons is ingelijfd.

Nu kost dit wel moeite voor onze verbeelding en wel inspanning voor onze voorstelling, om te gelooven en in te zien, dat waarlijk in deze modderige schelp van de uitwendige kerk op aarde zoo kostelijke parel verscholen ligt; maar de ingeleide gelooft dit dan toch.

Hij weet, dat het met die kerk is als met haar heerlijk Hoofd.

Eens wierd ook van dien Messias gezegd: »Als wij Hem aanzagen, zoo was er geene gestalte, dat wij Hem zouden begeerd hebben. Hij was veracht en de onwaardigste onder de menschen. Hij was veracht en wij hebben Hem niet geacht; want een iegelijk was als verbergende het aangezicht voor Hem." En toen die Messias onder den spot en hoon van Herodes' soldaten gekrenkt wierd, of naakt en uitgetogen van dorst aan zijn kruis kermde, zou wel niemand, die niet de heilige kunst verstond, om dieper te zien, gegist of vermoed hebben, dat deze bespogene en gesmade de *Heer der heerlijkheid* was.

Toch is dit zoo uitgekomen. Er kwam sieraad voor asch, vreugdeolie voor treurigheid, en de zak wierd veranderd in een reie.

En evenzoo nu gaat het met de kerk van onzen Heere Jezus Christus toe.

Ook van haar geldt, zoolang ze op aarde moet vertoeven: »Als we haar aanzien, zoo is er geen gestalte, dat we haar begeeren zouden. Ze is en blijft veracht. En een iegelijk is als verbergende zijn aangezicht voor haar." En toch niettegenstaande die gestadige krenking en smaad, die ze om eigen zonde ondergaan moet, is en blijft zij toch de uitverkoren bruid des Heeren, en schuilt in haar de heilige zonder vlek of rimpel, die eens heerlijk aan den hemelschen Bruidegom zal worden voorgesteld.

Zoo mag dit dan ook niet anders voorgesteld, of de heilige Liefde moet in de kerk, niet buiten haar, in haar alleen, en in haar volheerlijk, eens haar schoonen triomf vieren, en het *nieuwe* van het gebod: »Gij zult elkander liefhebben," ligt eeniglijk daarin, dat nu eerst, na de wegvalling van het nationale in Israël, deze liefde in de kerk kan doorwerken.

En of men nu al duizend malen tegenwerpt, dat toch nergens minder dan juist in de kerk de liefde gezien wordt, en dat veeleer twist en verdeeldheid en vereten en verbijten van elkander in de kerk steeds aan de orde waren en nog altoos aan de orde zijn, dit heft, hoe droef het ook zij, in het minst deze besliste belijdenis niet op.

Vooreerst toch bedenke men wel, dat twist en verdeeldheid nooit scherper karakter aanneemt, dan waar de nauwste banden bestaan. Oneenigheid tusschen broederen is altoos bedenkelijker dan tusschen

vreemden. Kaïn en Abel bestonden elkander maar al te na. Ook tusschen man en vrouw is het opkomen van een verschil altoos pijnlijker en daarom licht van dieper indringenden aard. Men heeft elkaar te lief om er overheen te glijden. En in den grond der zaak is het juist de hoogere voet van intimiteit en saamverbondenheid, waarop men leeft, die, breekt er eenmaal geschil uit, aan zulk een geschil terstond zulk een ernstig karakter leent.

In de tweede plaats vergete men evenmin, dat ook bij de kerk de twisten en verdeeldheden het meest gerucht maken, en dat het stille werk der liefde in die kerk van Christus, ook al ziet men het minder, toch wel terdege bestaat. Onder de ingeleiden in deze kerk bloeide steeds en bloeit ook nu nog een teedere verbondenheid der ziel, die haar wedergade zoekt; bestaat soms een verkleefdheid en openbaring des harten, die alleen op dit terrein des Christelijken levens denkbaar is; en wordt niet zelden een menschelijke, broederlijke liefde genoten, zoo zoet, zoo zalig, dat er geen heugenis van zulk een liefde in eenigen anderen kring ooit bestond.

En eindelijk zij opgemerkt, dat tal van disharmonieën vooralsnog wel bestaan moeten, om eens in den dag der voleinding het geheel van den bouw in alle schoonheid en zuiverheid te doen uitkomen.

Men gevoelt, wat met dit laatste bedoeld is.

Indien er een schitterend paleis wordt opgetrokken en dat paleis is nog slechts halverwege boven den grond opgetrokken, bouwt de eene groep arbeidslieden rechts, en een andere groep links, een derde in het midden, een vierde aan den achtergevel, en zoo meer. Elk dier groepen bouwt zoodoende aan een afzonderlijk stuk van het paleis. En wie nu, terwijl ze nog aan dien arbeid zijn, de deelen van den muur overziet, die vindt, inplaats van harmonie der lijnen, eer het schrilst contrast en stuitende onevenredigheid. En toch, dat *moet* aanvankelijk zoo. Dat kan niet anders. Op die wijs *moet* er disharmonisch voortgebouwd, om juist straks, als aller taak en stukwerk voleind zal zijn, in het op elkaar aanwerken en aan elkaar aansluiten van deze onderscheidene deelen de hoogere zuivere harmonie te doen uitkomen.

Wie reeds onder het bouwen die zuivere harmonie en evenredige aaneensluiting zien wilde, zou juist het tot stand komen van de eindharmonie verhinderen. Dit zou geen winst, maar louter schade zijn. Bederf van het werk. Zoolang de bouw nog duurt, kan de harmonie nog niet voleind wezen. Zoolang blijft ze nog voorwerp, niet van aanschouwen, maar van *geloof*. Vandaar, dat een kind van God nooit zeggen zal: »Ik *zie* de heilige, algemeene Christelijke kerk," maar alleen: »Ik *geloof* een heilige, algemeene Christelijke kerk."

Dit komt daarvandaan, dat er tegen de liefde in de kerk van Christus een ander scheidend element inwerkt, te weten *de waarheid.*

Lees het maar in Efeze 4 : 15, hoe doel van aller streven moet wezen, niet maar om zoetvoerige liefde te kweeken, maar om in de liefde *de waarheid* te betrachten en alzoo eerst op te wassen in Hem, die het Hoofd is, namelijk Christus.

Wat is hier nu met *de waarheid* bedoeld? Wat is dit, de waarheid en de liefde betrachten? Hoe is dit te verstaan, dat de waarheid tegen de liefde overstaat? Immers én de waarheid én de liefde zijn uit Eénen!

Dit eischt toelichting.

Liefde is vereeniging, saamvoeging, saamverbinding; liefde is, wat gescheiden lag, te hechten, te doen kleven en innig tot één te brengen.

Maar hoe moet nu dit vereenigen van deze twee toegaan?

Als ge twee tandraden hebt, die niet op elkaar passen en die ge toch op elkaar wilt leggen, is er tweeërlei manier, om ze te laten sluiten. Ge kunt namelijk óf, en dat is uiterst gemakkelijk, de tanden van beide raden afslaan, en dan sluiten de vlakken natuurlijk vlak op elkaar, óf wel, ge kunt, en dat is de veel moeilijker arbeid, de tanden aan de raden laten zitten, maar moet dan ook al de niet passende en niet in elkaar glijdende tanden zoo lang stuk voor stuk uitvijlen, tot ze gemakkelijk in elkaar vatten, zonder elkaar te klemmen.

Zien we nu, wat de waarheid en de liefde in deze tegenstelling is.

De man, die de tanden van de raden afknipt en de vlakken op elkaar legt, heeft liefde, o, gewisselijk; want de vlakken klemmen zelfs zoo innig tegen elkander, dat ze bijna niet meer als twee aparte koperplaten te onderscheiden zijn. Maar hij verloor de waarheid; want zijn koperplaten zijn geen raderen meer; juist wat de koperplaat tot rad maakte, is eraf.

Wie daarentegen met eindeloos geduld de tanden uitslijpt en uitvijlt, tot het eene rad zuiver in het andere grijpt, die *behoudt* de waarheid; want zijn raderen blijven raderen; maar bij hem komt dan ook de liefde, dat is de zuivere ineenvatting van de twee raderen, niet zoo spoedig; ja, eigenlijk eerst op het oogenblik, als de laatste tand zuiver afgeslepen is.

En zoo nu ook is het onder de kinderen Gods in de kerk des Heeren.

De liefde, die onder de verkorenen Gods bestaan moet, is niet de opwekking van zeker doezelig, mystiek gevoel, waardoor de levende geaardheid van de personen geheel weggaat; maar integendeel zulk een vereeniging en saambinding der uitverkorenen, dat elk hunner uitgroeie naar de volle maat, die voor hem in den raad des Heeren bestemd is, en dat nu in deze voleinding de heerlijkheid van hun saamhoorigheid tot het-

zelfde lichaam in het zalig bewustzijn der innigste en teederste verbondenheid uitkome en gesmaakt worde.

Paulus zegt het zelf.

Immers, op dat: »De waarheid in liefde betrachtende, zullen ze alleszins opwassen in Hem, die het Hoofd is, namelijk Christus", volgt aanstonds in vs. 16:

»Uit welken het geheele lichaam, bekwamelijk samengevoegd en samen vastgemaakt zijnde, door alle voegselen der toebrenging, naar de werking van een iegelijk deel in *zijne* maat, den wasdom des lichaams bekomt, tot zijns zelfs opbouwing in de liefde."

Eerst na aldus het bestel Gods tot zijn recht te hebben laten komen, en 's Heeren beschikking over de onderscheidene »saamvoeging en vastmaking" en »de voegselen der toebrenging" geëerbiedigd te hebben, keert het apostolisch woord langs dit scherp en duidelijk geteekend spoor met de woorden: »tot zijns zelfs opbouwing in de liefde" tot het diepe mysterie dezer heilige teederheden terug.

Liefde willen kweeken, zonder op de waarheid acht te geven, is dus uiterst gemakkelijk. Dat kost strijd noch moeite. Dan slijpt ge alles glad en wrijft elken kronkel weg. En ten slotte is er niets meer, wat aan de liefde in den weg zou staan. Maar op zulk een wijs is dan ook 's Heeren bestel geheel opzijgezet, kan zijn verordineering niet tot haar recht komen, en struikelt de waarheid des Heeren op de straten.

Wilt ge dat daarentegen niet, wilt ge de waarheid Gods staan laten; staan laten zijn bestel en raad; niet tornen aan zijn verordineering en beschikking; en dus niet gladschaven, gladvijlen en gladstrijken; maar de vereeniging der geesten zoeken in zulk een in elkander zetten van de personen tot een geheel, dat de tandraderen immer in elkander vatten dan kost dit kweeken van liefde oneindig meer moeite en inspanning, doet u op onvergelijkelijk meer bezwaren stuiten; evenwel om dan ook in het eind met deze schoone uitkomst gekroond te worden, dat ge liefde erlangt, zonder dat aan de waarheid Gods is tekortgedaan.

Of dieper nog gezegd: Aan de echtheid dier haastige, snelverkregen liefde, die geen diepte van wortel heeft, ligt de Heere zelf in den weg.

Als de Heere er niet was, als God niet bestond, o, dan zou de saambrenging van twee ernstige geesten zooveel gemakkelijker gaan. Immers dan ware men vrij. Dan kon men het maken, gelijk men wilde; schikken, gelijk men goedvond, en inrichten *naar eigen verkiezing.*

Maar nu God er is, nu kan dit *niet.* Nu gaat het *niet* aan, om het te schikken naar *eigen* verkiezing, maar moet alles geschikt en ingericht naar *de verkiezinge Gods.* Nu komt in de liefde van twee personen al-

toos God de Heere tusschenbeide, en eischt, dat Hij, dat zijn naam, in het liefdeverbond van deze twee nooit aan de liefde voor elkander worde opgeofferd.

En hiervandaan komt nu al de strijd, al de moeite en vermoeienis des geestes.

Want doordien nu bij alle liefde onder de kinderen Gods de liefde voor God het eerste en het hoog gebod blijft, nu mogen zij nooit liefde voor elkander kweeken of koesteren, waarbij de liefde voor God schade zou lijden.

Gods kinderen mogen in hun liefde voor elkander niet om God den Heere heenwerken; niet doen, alsof Hij niet bestond, en niet onverschillig over zijn naam en waarheid heenglijden, als waren deze geheel bijkomstig, indien men elkander maar lief had.

Neen, eerst zuiver, en daarna vreedzaam is de wijsheid, die van boven is; en zoo kan er ook en mag er onder kinderen Gods geen onderlinge liefde bloeien, of eerst moet én bij den een én bij den ander God de Heere tot zijn recht zijn gekomen.

Hij moet beleden. Hij moet de eere zijns naams hebben. Beiden moeten ze zijn waarheid als een rondas en beukelaar opheffen. Niet enkel als een belijdenis van zijn wezen, maar ook als lof voor zijn deugden en als eerbiediging van zijn raad; van zijn raad vooral ook over hun persoon en levenslot. En eerst waar op die wijs de naam des Heeren in zijn waarheid blinkt en die waarheid Gods als een levende kracht, die ons draagt en bezielt, ervaren en beleden wordt, daar eerst kan die nieuwe, echt Christelijke, ernstige en onverbrekelijke liefde schitteren, die hier geboren wordt, om voor eeuwig te bestaan.

Dat zit dan niet in een dwepend gevoel, noch in vleienden toon, noch in zondige toegeeflijkheid, maar in een saamverbonden en saamgesnoerd worden door den Heiligen Geest naar de voorverordeningen Gods.

En hiermeê keert dan ook op dit punt het werk des Heiligen Geestes in den eeuwigen raad des Heeren HEEREN terug.

Uit dien raad vloeit het al; hieruit neemt elke levenslijn haar aanvang; maar ook daarin moet elke voltooide ontwikkeling door zuiveren levensdrang terugkeeren.

Alle ontwikkeling, al tooit ze zich ook met de schoonste namen, die bezijden dezen raad uitkomt, liep valsch en onzuiver, en moet óf weer recht gebogen óf afbuigen naar den eeuwigen dood.

Wat bestand, wat duurzaamheid, wat eeuwige, onuitputtelijke volheid zal ontvangen, moet uit de springader van dien heiligen raad gevloeid zijn, en in het eind niets anders doen dan de volheid van dien raad te zijnen opzichte zuiver wedergeven en afspiegelen.

En overmits nu in dien raad het eene stuk niet los naast het andere ligt, maar alles bestemd is om in rijk, geestelijk, organisch verband saam te hangen, zoo is het de Heilige Geest, die »door de bindingen der saamvoegselen", al deze stukken, of wilt ge, alle deze verkoren kinderen Gods saam verbindt en zóó saambindt, als het naar Gods raad zijn moet.

Eerst als dat eenmaal bereikt zal zijn, zal al het schoon der Liefde volheerlijk uitkomen.

Dan zal de kerk van Christus de geroepene zijn, om als draagster dezer Liefde voor het oog des Heeren te schitteren.

En dan eerst zal de Heilige Geest, die de Geest der waarheid is, ook dit zijn hoogste werk van kweeking der Liefde hebben volbracht.

XXXI.

DE VERHARDENDE WERKING DER LIEFDE.

Bedroefd zijnde over de verharding van hun hart.

Mark. 3 : 5.

De Liefde heeft, helaas, ook een keerzijde.

Ze koestert, ze heft op, ze verwarmt en verrijkt; maar ook, waar ze dit heilig, heerlijk doel niet bereikt, daar verzengt en doodt ze.

Waarom dit zoo is, zal door geen schepsel ooit doorgrond worden. Om dit in zijn oorzaak te doorvorschen, zou men moeten indalen tot in de diepten van het wezen Gods; en van die onnaspeurbare diepten mogen we zelfs niets anders willen weten, dan wat God de Heere er ons zelf van geopenbaard heeft.

Doch het feit zelf staat er niet minder vast om.

Geen schepsel, welk ook, kan buiten de bemoeienisse Gods blijven. Van niet één enkel creatuur kan ooit gezegd, dat God de Heere zich er niet meer meê inlaat, en het nu op zichzelf laat drijven, of uit eigen hoofde laat bestaan.

Zulks kan niet. Het is eenvoudig ondenkbaar. Een schepsel *kan* geen oogenblik bestaan, zonder dat er een God is, die het van oogenblik tot oogenblik houdt en draagt, en derwijs geheel in zijn hand houdt, dat het alle bestaan en kracht en vermogen geheel en uitsluitend op elk gegeven oogenblik aan dien wil en aan het vermogen van dien God ontleent.

Zelfs van den Satan geldt dit.

Nooit kan of mag gedacht, dat Satan een bestaan uit of op zichzelf zou hebben, buiten God om. Integendeel, ook Satan zou terstond ophouden te zijn en te bestaan, indien het God beliefde hem niet langer in stand te houden. Van oogenblik tot oogenblik geldt voor den Satan en al zijn demonen evengoed als voor alle vleesch op aarde, »dat hij in God leeft, is en zich beweegt." Het apostolisch zeggen: »In Hem leven we, bewegen we ons en zijn we," drukt in het allerminst geen heiliger gemeenschap met het verborgene Godes uit, maar is een eenvoudige, klare, naakte, nuchtere uitdrukking van de noodzakelijke verhouding, waarin alle schepsel tot zijn Schepper staat.

En of ge een goddeloos of een godzalig mensch neemt, een heerlijken

engel, die standhield, of een gevallen engel, die duivelsch wierd; ja, al neemt ge een dier of plant, van die alle blijft het diepe, alomvattende waarheid, dat wij en met ons alle deze in Hem leven, ons bewegen en zijn.

Er bestaat dus geen mogelijkheid om zich aan God den Heere te onttrekken. Men kan niet van onder den vang zijner mogendheid wegkomen. Er is geen ontkomen aan zijn alziend oog, noch aan zijn albeluisterend oor. Wat de zanger in Psalm 139 zong, is niet maar een omschrijving, noch teekening van Gods alomtegenwoordigheid, maar veel meer en in veel heiliger zin nog, een tot in den wortel van ons bestaan doordringende betuiging en belijdenis van de onmogelijkheid, de volstrekte onmogelijkheid voor één eenig schepsel, om ooit of op wat manier ook af te komen van de bemoeienisse van zijn God met hem.

Verloren in de hel te zijn, is nog altoos niets anders dan eeuwiglijk in zijn onheilig en goddeloos hart aan die bemoeienisse zijns Gods gebonden te liggen. Wat een enkel maal aan de klagende lippen ontgleed: »Heere, *laat van mij af*, eerdat ik henenga", is het voorbesef van dat niet ontkomen kunnen aan een bemoeienisse Gods, die voor den goddelooze als een stroom van rampzaligheid over hem komt.

Niet God maar af, o, er zou geen hel en geen rampzaligheid meer zijn. Het onuitblusschelijke vuur zou opeens uitgaan, en de worm zou op eenmaal sterven. Maar juist dat God de Heere *niet* aflaat, maar doorgaat, en zijn schepsel blijft vasthouden, en zijn inwerking op zijn schepsel blijft voortzetten, dát veroorzaakt de eeuwige pijn en dát overstelpt eeuwiglijk met verderf en doem.

Men stelt het soms voor, alsof wel de *stoffelijke* bemoeienisse des Heeren met alle schepsel, 'tzij goed, 't zij boos, door zou gaan; maar alsof de *geestelijke* bemoeiing des Heeren zich bepalen zou tot de uitverkorenen. Doch dit is volstrekt niet zoo. Zekerlijk, God Almachtig doet zijn zon opgaan over boozen en goeden, en Hij regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen, maar juist evenzoo gaat het ook toe in 's Heeren *geestelijk* werk; slechts met dit onderscheid, dat, terwijl de goddelooze evengoed als de godzalige van den regen en den zonneschijn profijt trekt, daarentegen de uitstraling van de Zonne der gerechtigheid en de nederdaling van den regen der genade voor den verkorene ten zegen gedijt, maar den verlorene verderft.

Duidelijk heeft de Heere ons deze dubbele, tegenovergestelde uitwerking van zijn geestelijke bemoeienisse afgebeeld in de uitwerking van

den zonnestraal in het natuurlijk leven. Het is dezelfde zon, die in de lentemaand uw akkers ontdooit, verwarmt en vruchtbaar maakt; maar die ook in Augustus dienzelfden akker verstijven doet en hard maakt en de vrucht erop doet verdorren. Al het verschil is, dat in de hitte van den zomer die akker iets te na aan de zon is gekomen, terwijl hij in de lente nog op juister afstand van die zon stond. Kondt ge ook in den zomer dien akker maar weer zóóveel laten dalen, als hij der zonne te na kwam, zoo zou aanstonds de verzengende werking ophouden, en wat nu *brandt*, zou weer een *koesteren* worden. Maar omdat ge dit niet kunt, en die akker in den zomer te na aan de zon is getreden, daarom wordt die zon hem ten verderve en verzengt den bodem en verhardt dien.

En juist evenzoo is het nu met de Zonne der gerechtigheid. De man, wiens ziel op den juisten afstand zich bevindt, dien hij ten opzichte van die Zonne der gerechtigheid moest innemen, wordt erdoor gekoesterd en heerlijk bevrucht; maar komt hij met zijn ziel uit dien juisten stand uit, en leidt zelfverheffing ertoe, dat hij zich in zijn stand tegenover die Zonne der gerechtigheid waagt te verhoogen, dan is ook de onmiddellijke uitwerking, dat de Zonne der gerechtigheid hem niet meer kan zegenen, en integendeel de goddelijke gloed dier Zonne zijn ziel zengt en verschroeit.

Op allerlei wijze en onder allerlei beelden heeft de Heilige Geest ons in de Schrift altoos weer deze ontzettende waarheid herinnerd. Het is éénzelfde Evangelie, zegt de heilige apostel; maar dat ééne zelfde Evangelie, dat voor den een een reuke des *levens* wordt, wordt voor den ander een reuke des *doods* ten doode. »Deze wordt gezet," zoo profeteert Simeon, als hij het heilig Kindeke aanschouwt, »deze wordt gezet tot een *val* én *opstanding* voor velen in Israël." Messias, zoo luidt de profetie, zal een Rotssteen zijn, waarheen Gods heiligen toevlucht nemen en waarop ze behoudenisse vinden; maar diezelfde Messias zal ook zijn een Rotssteen der *ergernisse* en der *struikelinge*, voor wie trouwlooslijk hun God verlaten. Het zijn schijnbaar gelijke ranken, die uitschoten aan denzelfden wijnstok; maar toch teelt diezelfde wijnstok de eene rank om in het vuur geworpen te worden, en de andere om heerlijk te bloeien en rijk te zijn in kostelijke vrucht. Het is één leem en eenzelfde pottebakker, en toch wordt uit den eenen klomp leem een vat der *eere*, en uit den anderen klomp een vat der *oneere*; maar beide malen door de werking van eenzelfde kracht.

»Verharding", »verstokking", is het bange woord, waarmeê de Heilige Schrift die werking ten doode en ten verderve bij ons inleidt, met name waar ze verbijzonderd is als een weerstane werking der eeuwige Liefde.

Niet alle uitwerking van het doen Gods, waaruit verderving voor het schepsel komt, is op zichzelf verharding. Er is ook een eenvoudig »overlaten" of »overgeven"; er is ook een reeds iets donkerder getinte »verduistering"; en eerst daarna komt als ergste en bangste graad van deze doddelijke werking de »verharding" en »verstokking" in engeren en eigenlijken zin.

De zachtste, maar toch reeds zoo ontzaglijke vorm, dien dit verderf aanneemt, bestaat daarin, dat de Heere, naar de heilige apostel Paulus het uitdrukt, den afkeerigen mensch »overgeeft" in een verkeerden zin. »Daarom," zoo schrijft hij in Rom. 1 : 24, »daarom *heeft God hen ook overgegeven* in de begeerlijkheden hunner harten tot onreinigheid, om hunne lichamen onder elkander te onteeren, als die de waarheid Gods veranderd hebben in de leugen, en het schepsel geëerd en gediend hebben boven den Schepper." En nogmaals verklaart hij in vs. 26 : »Daarom *heeft hen God overgegeven* tot oneerlijke bewegingen." En ten derden male in vs. 28 : »En gelijk het hun niet goed gedacht heeft, God in erkentenis te houden, *zoo heeft God hen overgegeven* in een verkeerden zin, om te doen dingen, die niet betamen, vervuld zijnde met alle ongerechtigheid."

Met dit »overgegeven worden" hangt dan samen de »verduistering", waarop de apostel ons in datzelfde verband wijst, als hij in vs. 21 schrijft: »Ze zijn verijdeld geworden in hunne overleggingen en hun onverstandig hart is *verduisterd* geworden." Iets wat hij in Rom. 11 : 8, met de woorden van Jesaja, teekent als »*een geest des diepen slaaps*, die hun gegeven is, ooren om niet te hooren en oogen om niet te zien."

Zoo vormt dus de »verduistering" en de »geest des diepen slaaps" den geleidelijken overgang van het »overgegeven worden in een verkeerden zin" tot de eigenlijke verharding en verstokking.

Als een zondaar overgegeven wordt in een verkeerden zin, gunt God de Heere hem den wensch en de begeerlijkheid zijns harten. God de Heere had een anderen weg voor hem geopend; maar dien wil de zondaar niet inslaan. Hij heeft gansch andere verlangens, geheel andere begeerten, een geheel ander trekken in het hart. Eerst bemoeilijkt de Heere hem nu in het voldoen aan die begeerlijkheden. Goddelijke Liefde waakt en onthoudt den zondaar de vervulling van die diep zondige wenschen. Ware het goed, dan zou de zondaar hiervoor danken en God loven en verheerlijken, dat Hij zoo genadiglijk het verderf van zijn ziel heeft afgewend. Maar dit doet de zondaar niet. Integendeel, hij mort tegen deze liefde-

volle zorgen van zijn hemelschen Vader in, en zint en peinst op allerlei middelen, om toch zijn verkeerden zin te krijgen, en hetgeen God hem de eene maal onthield, een volgend maal toch meester te worden. Zoo ontstaat er een bange spanning. Aan de eene zijde de zondige mensch, die al zijn kracht erop zet, om toch zijn zondig opzet te doen gelukken, en aan den anderen kant God de Heere, die nog een tijdlang hem het volvoeren van dit zondig opzet, door het ontnemen van de gelegenheid, belet. Maar als nu de zondaar volhardt in het kwade, zijn conscientie toeschroeit, en tegen die liefderijke zorgen van zijn God in, toch rusteloos zijn zondig opzet blijft najagen, welnu, dan trekt de wakende en zorgende liefde des Heeren zich ten slotte terug; de spanning neemt een einde; God laat den zondaar zijn zin hebben; en als de zondaar dan, overgegeven in dien verkeerden zin, zich baadt in de volle vervulling van zijn zondige wenschen, dan kwijnt hij voor den Heilige niet in smartelijk berouw weg, maar heeft een gevoel van victorie, van het toch door zijn volhardend opzet gewonnen te hebben.

Intusschen is ook op zulk een ontzettend punt terugkeer nog altoos mogelijk.

Immers, bijaldien dan de zondaar na lange worsteling eindelijk zijn opzet doordreef, doordien God hem overgaf in zijn eigen verkeerden zin, dan volgt op het eerste gevoel van *victorie* ook een beslist en pijnlijk gevoel van *teleurstelling*. Hij overwon wel, maar zijn eigen zegepraal bevredigt hem niet. Reeds hierom niet, overmits alle zondig genieten de diepte der conscientie roert en dus een gevoel van rampzaligheid over de ziel doet komen. Maar ook bovendien, omdat alle onheilig en zondig genot uitput en, in zijn noodzakelijk gevolg van afmatting, altoos tegenvalt; nooit gaf, wat men er zich van beloofde; en van achteren bezien, zooveel minder bleek dan het scheen van verre.

In zulk een oogenblik nu van teleurstelling is de mensch nog te redden. Juist door die pijnlijke teleurstelling kan het beter besef weder in hem opwaken, en diezelfde mensch, die eerst doldriftig doorholde en morde, als God de Heere hem zijn vang liet ontgaan, of de gelegenheid benam, of de vervulling van zijn zondig begeeren onthield, kan onder den heiligen indruk van deze teleurstelling tot den uitroep worden gebracht: »De Heere had mij liever dan ik mijzelf had! *Hij, Hij* had gelijk!" En komt het daar maar eenmaal toe, dat de zondaar Gode gelijk gaat geven en God, en niet langer zichzelf, wil rechtvaardigen, o, dan

staat de poort des heils open, en is zulkeen soms niet verre van het Koninkrijk van God.

Maar ook, zet de zondaar zich met zijn boos en onverschillig hart over dat gevoel van teleurstelling heen, dan zinkt hij ook onmiddellijk dieper. Dan toch verklaart hij zich zijn gevoel van teleurstelling juist op tegenovergestelde wijs. Niet daaruit, dat hij reeds te diep uit den beker der zonde dronk, maar veeleer omgekeerd, dat zijn teug uit dien zondigen beker nog niet diep genoeg was.

Hij stemt dan wel toe, dat de teug, die hij nam, hem tegenviel; maar hij beeldt zich dan tevens in, dat dit wel beter zal worden, indien hij maar beter toetast, meer durft en nog dieper uit dien beker der ongerechtigheid zwelgt.

En hierin nu ligt het booze keerpunt.

Wordt ons die schriklijke gedachte eenmaal ingefluisterd, en geven we haar gehoor, en komt de duivelsche trek, de demonische neiging in den zondaar op, om door dieper en stelselmatiger zonde dan toch eindelijk het wezenlijk genot der zonde volop te kunnen smaken, dan is hij weg.

Dan toch is er bij het overgegeven worden in den verkeerden zin bovendien nog de »verijdeling der overleggingen en de *verduistering* des harten" gekomen.

De geest des diepen slaaps trekt over hem, en hij kan de ware oorzaak van zijn innerlijke onvoldaanheid en sombere teleurstelling niet meer inzien. Hij geraakt onder de bedwelming der zonde. Hij drinkt, en met dat hij drinkt, wordt hij steeds onmachtiger om de gevolgen van wat hij doet, naar waarheid te bezien. Alles begint zich in *onwaren* vorm aan hem voor te doen. Een schijnwereld schiet voor de wezenlijke wereld der dingen. Zoo heeft hij nog wel oogen, maar ziet het ware en wezenlijke niet. Hij heeft nog ooren, maar hoort niet meer, wat er wezenlijk gesproken wordt door dien Eeuwigen Spreker, naar wiens Woord te luisteren ons goed is. En het einde is, dat de zelfverblinde en bedwelmde zondaar al verder voortjaagt, van zonde naar zonde, van onheiligheid naar onheiligheid, altoos onvoldaan en toch altoos naar meer zonde dorstend. Zooals Paulus zegt, eindelijk zelfs ernaar hunkerend om maar te zien, dat anderen zonde doen.

Op den weg des heils gaat het »genade door genade", maar ook op den weg des verderfs gaat het »zonde door zonde".

Stilstaan is er niet.

Het pad helt.

En zoo laat God dan een mensch los, en Hij bedwelmt hem, dat hij niet meer ziet, naar wat diepte hij afglijdt.

En hiermeê is dan tevens de weg tot de »verharding" ontsloten; want als men op zulkeen nog reddende barmhartigheid wil werken, dan wordt het »paarlen voor de zwijnen geworpen", en dan moet Immanuël wel zijn liefde verbergen, *opdat* ze ziende niet zien en hoorende niet verstaan.

En zoo komt dan de verharding.

XXXII.

DE LIEFDE, DIE VERZENGT.

> Zoo ontfermt Hij zich dan, diens Hij wil, en verhardt, dien Hij wil. Rom. 9 : 18.

Er ligt in het denkbeeld van verharding en verstokking iets zoo ontzettends, dat er geen menschenhart geboren is, of het druischt met al den onherboren hartstocht van zijn deernis en natuurlijke godsvrucht tegen zulk een afgrijslijke gedachte in.

Met zijn deernis, omdat het de gedachte niet dragen kan van een medemensch, die, tot het kwaad aangeprikkeld, zich door dat kwaad voor eeuwig rampzalig maakt.

Maar ook met zijn natuurlijke godsvrucht, overmits hij zich geen God denken kan, die insteê van zijn schepsel tot deugd en heiligheid aan te manen, het overgeeft aan het onheilige en tot zonde aanport.

Geheel dit denkbeeld van verharding en verstokking is dan ook zoozeer in openlijken en onverzoenlijken strijd met al wat ons menschelijk hart ons ingeeft, dat nooit één eenig mensch uit zichzelven of uit eigen verbeelding tot zoo ontzettende voorstelling van het Goddelijk Wezen zou gekomen zijn.

Wanneer we als kinderen voor het eerst van die verstokking hooren, wil het er volstrekt niet bij ons in. Eer komt al wat in ons is, ertegen op. En als we dan in verband met deze leer der verharding nog hooren van de raadselachtige vloekpsalmen, en van een eeuwig verderf, waar geen ontkomen is, dan komt geheel onze menschelijke natuur met zulk een veerkracht tegen deze schrikkelijke dingen in verzet, dat we een tijdlang liever met heel onze belijdenis breken, dan dat we er ons toe zouden laten verwringen en persen, om ons in zulke afgrijslijke gedachte thuis te vinden.

Zeer terecht is dan ook alle eeuwen door van de zijde der Schriftbestrijders opgemerkt, dat het ongeloof heusch de wonderen en mirakelen der Heilige Schrift niet behoeft aan te tasten, om de onhoudbaarheid der Heilige Schriftuur in te zien ; want dat veel meer nog dan de wonderen tegen de eischen van onze rede, de leer der verstokking en vervloeking tegen de eischen van ons hart aanstoot.

Vandaar dan ook, dat het verzet tegen de Heilige Schrift steeds van tweeërlei kant tegelijk is uitgegaan. Eenerzijds van de zijde der *rede-*

neerende menschen, die op allerlei ondenkbaarheden en onmogelijkheden stuitten. Maar ook anderzijds van den kant van allerlei fijngevoelige en teederlijk *aandoenlijke* menschen, wier gevoel door de Heilige Schrift gekwetst wierd.

Want natuurlijk, wat de halfslachtige lieden doen, dat kan op den duur niemand bevredigen. Te roepen: »o Gewisselijk, de Heilige Schrift is mij Gods eigen dierbaar Woord; maar aan die vloekpsalmen en aan die verstokking toegekomen, zoo sluit ik eenvoudig mijn oogen en doe, alsof ik niets zie!" — dat is geen standpunt.

Dat is geven en nemen. Dat is loven en bieden. Dat is zichzelven in het aangezicht weerspreken. Dat is schrijven met de rechterhand om het met de linkerhand weer uit te vlakken.

En toch vergete men niet, dat het overgroote deel der belijders van onzen Heere Jezus Christus zich juist in die droeve halfslachtigheid verloopt. En dat wel deels met bewustheid, deels onbewust.

Met bewustheid doen het de Arminiaansch-getinte lieden, die met voorbedachten rade den Dagon van hun vrijen wil telkens weer oprichten, hoe gedurig die ook door het getuigenis uit de Arke Gods omver wierd geworpen.

Zonderlinge lieden zijn dit.

Als een twijfelaar weigert in de Godheid onzes Heeren Jesu Christi te gelooven, dan slaan ze ijlings hun Bijbel op, en bewijzen met deze plaats en met dien tekst en met die verhaalde feiten, dat de Christus niet anders dan de Zone Gods en dus zelf God zijn *kan*.

Maar komt men nu aan de leer der zaligheid toe, en bewijst men hun uit dienzelfden Bijbel met evengelijke plaatsen en teksten en feiten, dat er ja, waarlijk een verstokking is, die soms door God wordt gewerkt, dan is er geen einde aan hun tegenspraak en weigeren ze zich aan het woord der Heilige Schrift te onderwerpen.

Ze schijnen niet te gevoelen, deze halfslachtigen, dat het toch niet aangaat, het getuigenis van eenzelfde Schriftuur op het eene punt als afdoende te laten gelden, om het op een ander punt als onhoudbaar weg te cijferen. Dat het onredelijk en onzedelijk beide is, zich tegenover de Modernen op Gods Woord te beroepen, om de wonderen te verdedigen, zoolang men zelf dat Woord van God opzijzet en er gezag aan betwist, waar het ons de verstokking openbaren komt. En dat het blijk van innerlijke gedeeldheid en in laakbaren zin zwevend

is, door eigen wilkeur te laten uitmaken, aan welk deel van het Schriftgetuigenis men zich onderwerpen zal en welk ander deel ervan men afwijst als onwaar.

Van tweeën één toch: óf de Schrift beslist voor mij, óf ik beslis voor die Schrift, wat als waarheid gelden zal. Zeg ik nu: »De Schrift beslist, niet ik!" dan moet ik derhalve én het getuigenis dier Schrift omtrent de Godheid des Heeren én haar getuigenis omtrent de verstokking aanvaarden. Maar doe ik dat niet, en ga ik naar eigen inzicht bepalen, welk deel van het getuigenis doorgaat en welk ander deel onhoudbaar is, dan natuurlijk heb ik over die Schrift mij een beslissingsrecht aangematigd, en is in den grond der zaak de Schrift als goddelijk absoluut getuigenis voor mij gevallen.

Bij hen, die met bewustheid de verstokking loochenen, houden we ons dan ook niet op. Dezulken toch zijn van de Schrift en daarmeê van de waarheid Gods afgegaan. Maar wel dient er gewezen op die anderen, die niet in theorie, maar *practisch* de leer der verstokking loochenen; en dat wel deels door er steeds over te zwijgen, deels ook door ze geen bestanddeel te laten uitmaken van hun belijdenis aangaande het Hoogste Wezen.

Dezulken zijn hiermeê bedoeld, die stipt naar waarheid en in juiste vormen de waarheid der Heilige Schrift te dezen nazeggen en desnoods voorstaan zouden, en er niet aan denken om ter wille van het menschelijk gevoel tegen een zoo stellige openbaring der Heilige Schrift in verzet te komen. Integendeel, hun orthodoxie ook op dit punt is onberispelijk. Wat de Heilige Schrift leert, leeren ook zij. En dat met inbegrip van de leer der verharding. *Allen* twijfel, en derhalve ook twijfel hieraan, keuren ze beslist af.

Maar, en hierin ligt de bedenkelijke zijde van hun houding, bij dat nazeggen blijft het dan ook. Ze weten het niet te verwerken. Het blijft buiten hen liggen. Het is een stuk van gewicht, dat ze nooit verzuimen zullen op den inventaris aan te teekenen, maar gebruiken doen ze het nooit.

En dit nu gaat evenmin.

Want, wie oprecht en eerlijk in het heilige verkeert, zal toch voetstoots moeten toegeven, dat het Hoogste Wezen niet hetzelfde voor hen kan blijven met of zonder die verstokking. De voorstelling van het Goddelijk Wezen, gelijk ons menschelijk hart die uit zichzelf opmaakt,

sluit de verstokking uit. Maar juist hieruit volgt dan ook, dat de God der Heilige Schrift, in wien dat bewerken van de verstokking *wel* valt en van wien ze onafscheidelijk is, met deze voorstelling, die ons menschelijk hart zich gemaakt had, *niet* rijmt, en ons dus den eisch stelt, dat we ons een geheel andere voorstelling van het Hoogste Wezen vormen zullen.

En hier nu juist hapert het dezen practischen twijfelaars aan. Ze trekken op hun boek ook de verstokking *pro memorie* uit, maar laten ze voorts onverwerkt en ongebruikt liggen.

Ongebruikt en onverwerkt, zoowel doordien ze schier nooit het ontzettend ijslijke van deze gedachte indenken en er daardoor te ongevoelig over spreken kunnen; alsook doordien ze zich nooit rekenschap geven van de wijziging, die de verstokking, wordt ze eenmaal met ernste beleden, in onze voorstelling aangaande het Goddelijk Wezen brengen moet.

En toch op dit laatste vooral komt het aan.

Naar de voorstelling, die ons menschelijk hart van nature opwerpt, hebben we met een God te doen, van wien het er, o, zoo weinig toe doet, wie en wat Hij eigenlijk en wezenlijk is, indien Hij maar liefheeft; ons liefheeft; ons liefheeft, hoe we ook zijn; en zoo liefheeft, dat Hij altoos weer goedmaakt, wat wij bederven.

God de Heere zelf doet er dan niet toe. Wij, menschen, zijn de hoofdzaak, en de liefde Gods heeft geen andere strekking, dan om *ons* vroeg of laat tot de hoogste genieting van gelukzaligheid te brengen; en dat, hoe het ons ook goeddunkt ons aan te stellen; ja, ook al bleven we de verzenen tegen de prikkels slaan tot in onzen jongsten snik toe.

Zoo wordt dan deze God, gelijk ons hart Hem eigenlijk begeeren zou, een volkomen karakterloos God. Nooit en op niet één enkel punt telt Hijzelf meê. In overgroote goedigheid moet Hij volstrekt ongevoelig zijn voor al wat zijn schepsel Hem aandoet. En hoe dan zulk een zondig mensch zich ook aanstelle en wat hij zich ook tegen den Heilige vermete, die goede, goedertieren Vader moet er dan toch altoos nog raad op weten, om, zij het dan al niet in dit leven, dan toch in het volgend leven, elk en een iegelijk mensch ten slotte in te leiden in eeuwige gelukzaligheid.

Hoe *minder* dus God de Heere wordt, hoe grooter en ruimer en milder zijn *liefde;* en dan eerst zal zijn liefde volkomen zijn en alle overtreffing tarten, als Hijzelf volstrekt *niets* meer is en in niets meer met *zichzelven* rekent.

Nu is het volkomen natuurlijk, hoe een zondig mensch aan deze voorstelling komt.

Voor hemzelven toch is de liefde niet anders dan in den vorm van opoffering en verloochening van zichzelven denkbaar. Zijn *ik* dringt altoos op ongerechtige manier naar den voorgrond, en de liefde kan in en uit hem niet werken, of dat *ik* moet eronder, en hij moet ertoe komen, om niet meer met zichzelven, maar om uitsluitend met de nooden van zijn naaste te rekenen.

Zijn menschelijke liefde eischt dus metterdaad, dat hijzelf persoonlijk al meer nul in het cijfer worde; dat hij zichzelf voor al minder ga tellen; en ten slotte uitsluitend bedacht zij op hetgeen eisch voor de redding zijns naasten is.

En zie, omdat dit nu bij hém, in zijn zondig creatuurlijk hart zoo is, gaat hij zich nu inbeelden, dat het nu ook wel evenzoo zal zijn bij den Heere onzen God.

Ook op het Hoogste Wezen brengt hij nu dit menschelijk begrip van liefde over. Niet bewust, maar dan toch onbewust. En het einde is, dat ook bij God den Heere in zijn voorstelling de liefde al hooger en grooter en rijker wordt, naarmate alle grenzen wegvallen voor het eindeloos begenadigen.

Zijn er dus twee menschen, waarvan de eene verklaart: »Niet één enkel mensch kan ooit zoo goddeloos en eervergeten zijn, of ten slotte maakt de liefde Gods ze toch allen volkomen gelukzalig"; — terwijl de andere zegt: »Ja, ook ik geloof, dat ze zoo goed als allen zalig worden, maar van sommigen, bijvoorbeeld van Judas, kan dit toch niet"; — dan verliest altoos die laatste het, en de eerste wint.

Alleen hij, die ook Judas eens eeuwig zalig denkt, vormt zich dan omtrent de liefde Gods Gode waardige gedachten. Een iegelijk, die er ook nog maar iets op afdingt, doet aan die liefde tekort. En de mate van uw tekortkoming in dit waardeeren van de liefde Gods laat zich kostelijk afmeten naar het cijfer, waarin ge u de gezaligden, en het andere cijfer, waarin ge u de verlorenen denkt.

Werkelijk is dus het Wezen Gods hier in het geding.

Wordt op God den Heere de voorstelling van liefde overgeplant, die wij onder creaturen ons hiervan vormen, dan wordt voor alle mensch het hoogste heil geëischt en aan God den Heere daarentegen alle recht, om ook maar *iets* tegenover ons te wezen, ontzegd.

Belijdt ge daarentegen, dat dit *niet* kan noch *mag;* dat de Heere onze God het Wezen aller wezenheden is, en dat dus nooit op Hem een begrip van creatuurlijke liefde mag worden overgedragen, waardoor Hij op zou houden het Hoogste en dus Heerlijkste Wezen te zijn, natuurlijk dan vervalt hiermeê ook alle bedenking.

Dan toch raadpleegt ge in zoo verborgene zaak niet meer uw eigen ingeving, maar zijt ge er veeleer op voorbereid, dat de ingeving van uw eigen hart u te dezen niet anders dan op het dwaalspoor *kan* leiden.

Ge wantrouwt dan evenzeer anderer beweren, wetende, dat ook hun hart evenals het uwe is, en u dus omtrent de geaardheid der goddelijke liefde niets *kan* leeren.

De zaak zelf doet u dan beseffen, dat alleen God de Heere *zelf* u te dezen in kan lichten. Dat alleen de Geest Gods de diepten Gods onderzoekt, en dat dus ook alleen de Heilige Geest u den aard der liefde verklaren kan.

Zoo blijft u dus geen andere keuze dan deze, om óf te beweren: »Er is ons niets omtrent den aard der liefde Gods geopenbaard," en dus eerbiedig te zwijgen en de hand op den mond te leggen, zoomin iets loochenend als bevestigend; — òf wel te belijden: »Er is ons een openbaring in de Heilige Schrift geboden," maar dan ook al wat de Heilige Schrift u te dezen verzekert, als zeker te erkennen.

We verhelen derhalve in het allerminst niet, dat de leer der verstokking ook tegen óns gevoel indruischt en ook met óns creatuurlijk besef van liefde gansch niet te rijmen is. Och, niets van dit alles behoeft óf de twijfelaar óf de Arminiaan ons voor de voeten te werpen. Daar zijn we zelven te zeer menschen voor, en daarvoor klopt ook ons menschelijk hart nog te ongedwongen en vrij.

Maar al deze tegenspraak van ons hart kennende en al dit tegenwoelen van ons gevoel zelven ondervindende, betwisten we aan ons hart en aan ons gevoel volstrektelijk alle recht, om te dezen uitspraak te doen of ook maar meê te spreken, en eischen we daarentegen, dat èn ons eigen hart èn het hart van al onze bestrijders zich onvoorwaardelijk gevangen zal geven in wat God de Heere ons te dezen zelf openbaarde in zijn Woord.

En terwijl nu de inspraak van ons hart en van alle creatuurlijk hart zeggen zou: »God kan niemand verstokken noch verharden", komt, of we het willen of niet willen, die Heilige Schrift met het ijslijk getuigenis tot ons: »*Zoo verhardt Hij dan, dien Hij wil.*"

En dit nu hebben wij en heeft een iegelijk met ons eerbiediglijk, zij het ook met bevinge der ziel, te gelooven.

XXXIII.

DE VERSTOKKING IN DE HEILIGE SCHRIFTUUR.

Hij heeft hun hart verhard.
Joh. 12 : 40.

De beslissende vraag is dus maar: Leert de Heilige Schrift ons de verstokking of leert ze ons die niet?

De Heilige Schrift, en zij alleen, doet hier, evenals op elk punt, rakende het wezen en het werk Gods, uitspraak. Wie voor haar *niet* buigt, telt in deze onze beschouwingen niet meê. Ook onze studie wierd voor het Christelijk publiek geschreven, en waar men de autoriteit van de Heilige Schrift, als eenigen regel voor ons geloof en onzen wandel, opzijzet, schreed men reeds verre over de grens van het Christelijk erf heen.

Zoo blijft dan slechts de vraag: Wordt de verharding geleerd door de Heilige Schrift? Zoo *niet*, dan moet ge ze ook verwerpen en moogt ge haar niet volhouden, ook al was het, dat uw gevoel ze u ingaf of uw redeneering ze eischte. Maar ook, leert die Heilige Schrift ze *wel*, dan moet ge haar belijden en moogt ge haar niet doodzwijgen, ook al stroomden al de wateren van uw gevoel ertegen in en ook al kon uw natuurlijk denken zich nimmer in zoo ontzettende voorstelling vinden.

En wat leert nu de Heilige Schrift?

Zonder eenigen den allerminsten twijfel dit, dat er metterdaad een verharding, een verstokking, een opzettelijke verduistering bestaat.

Hoor maar, wat de Heere tot Mozes van den machtigen koning van Egypte sprak in Exod. 7 : 3: »Gij zult spreken alles, wat Ik u gebieden zal, ... doch Farao zal zijn hart verharden"? — neen, dat niet, maar wel dit: »*Doch Ik de Heere zal Farao's hart verharden;* en Ik zal mijne teekenen en wonderheden in Egypte vermenigvuldigen. Farao nu zal naar u niet hooren, en dan zal Ik mijne hand aan Egypte leggen, en de Egyptenaars zullen weten, dat Ik de Heere ben." Reeds vroeger was datzelfde aan Mozes met het woord »verstokken" betuigd. Zoo in Exod. 4 : 21. »Terwijl gij heentrekt, om weder in Egypte te keeren, zie toe, dat gij al de wonderen doet voor Farao, die Ik in uwe hand gesteld heb; *doch Ik zal zijn hart verstokken, dat hij het volk niet zal laten gaan.*"

Farao is dan ook metterdaad de hoofdpersoon in de Heilige Schrift, aan wien deze ontzettende waarheid tot de klaarste en helderste open-

baring komt. Waarom juist aan hem, is een vraag, die niet aan ons ter beoordeeling staat. En wel verre van in vrome inbeelding van eigen godsvrucht laag op Farao neer te zien, zij bij het lezen van Farao's schriklijk einde een iegelijk onzer liever het woord van den apostel indachtig: »Zoo ontfermt Hij zich dan, diens Hij wil, maar ook: *Zoo verhardt Hij dan, dien Hij wil.*"

Toch, dit spreekt vanzelf, komt Farao hier niet voor als een particulier persoon, over wien dit schriklijk oordeel der verstokking in zijn particulier en persoonlijk leven gaat. Farao was *de* Koning, de machtige Vorst en Opperheer, de Gebieder en Geweldenaar, die in de majesteit van zijn kroon en schepter de oppermacht vertegenwoordigde, die door het eerste groote wereldrijk over de natiën der aarde wierd uitgeoefend.

Egypte was destijds, wat later Ninevé en Babylon en Macedonië en Rome zijn geworden, het inbegrip van wat de natuurlijke, zondige, van God afgekeerde wereld schitterends en glorierijks weet te stichten. In de steden van Opper- en Beneden-Egypte werden de fijnere genietingen des levens genoten. Het geld vloeide naar Egypte uit alle omliggende landen. Men baadde er zich in weelde. Men stichtte er machtige steden en vestingen. Men bouwde er hemelhooge pyramiden en sphinxen. Men groef er doodensteden in de rotsen uit. Men hieuw er prachtige sarcophagen uit zeldzaam schoone en reusachtige marmerblokken. Kortom, wat de wereld uit eigen schepping grootsch en majestueus kon toonen, dat vondt ge destijds niet in Rome, noch te Athene, maar aan den oever van den Nijl. De Farao of koning van Egypte was destijds *de machtigste mensch* onder alle kinderen der menschen op aarde.

Als zoodanig moet ge Farao dan ook in de verstokking vatten. En als Paulus, de heilige apostel, bij zijn uiteenzetting van dit diepe mysterie weer op datzelfde voorbeeld van Farao's verharding terugkomt, dan leidt ook hij ons tot dit dieper inzicht in de beteekenis van deze worsteling tusschen den Heere en Farao, door met name op Ex. 9 : 16 te wijzen, waar zoo ongelooflijk kras en onomwonden dit nog veel ergere staat: Ditmaal, o Farao! o, machtig dwingeland van het machtige Egypte! »zal Ik de Heere al mijne plagen in uw hart zenden en over uwe knechten en over uw volk, opdat gij weet, dat er niemand is gelijk Ik op de gansche aarde; want *waarlijk, daartoe heb Ik u verwekt, opdat Ik mijne kracht aan u betoonde* en opdat men mijn naam vertelle op de gansche aarde."

Dit zeggen zou natuurlijk geen zin hebben, indien men het opvatte

van dezen bepaalden persoon in zijn privaat gemoedsleven. Een persoon op zichzelf heeft zulk een macht nooit. Maar heel anders wordt dit, zoo ge dit zeggen: »Hiertoe heb Ik u verwekt", verstaat van Farao als den machtigen wereldgebieder. Egypte was toch niet buiten den Heere om zoo machtig geworden. Tot deze macht was het toch niet opeens opgeklommen. Slechts van lieverleê ontlook aan de boorden van den Nijl dit oppermachtige rijk. Heel dit rijk, heel deze macht was door Gods bestel daar *verwekt*. Reeds vier eeuwen tevoren had Hij aan Abraham in den droom van dit machtige Egypte gesproken, en ook de worsteling aangeduid, die eens van zijn mogendheid tegen dit machtige Egypte zou uitbreken. In dit machtige Egypte nu waren achtereenvolgens reeksen van machtige heerschers opgestaan. De ééne dynastie verving streng monarchaal de andere. En toen eindelijk de dynastie optrad, waartoe deze Farao behoorde, was de macht van het machtige wereldrijk almeer in dien éénen vorst verpersoonlijkt.

Kennelijk had de Heere dus in zijn ondoorgrondelijken raad de wereld, die zich van Hem afkeerde en Hem verwierp, door ongemerkte leidingen gedwongen, om al haar macht en wijsheid en kloek verstand en verfijning van menschelijk leven te concentreeren op die ééne kleine plek der aarde, in dat alle eeuwen door en zelfs nu nog altoos zoo gedenkwaardige Egypte.

Hijzelf had Egypte alzoo *verwekt;* en in dat Egypte had Hij de machtige dynastieën der koningen *verwekt;* en in die reeks dier dynastieën had Hij eindelijk dezen Farao *verwekt*, die met heel zijn hart en heel zijn ziel in deze Egyptische weelde en macht en wereldmajesteit ingezonken, metterdaad de verpersoonlijking was van wat de wereld in éénen machtigen mensch, en daarom mensch der zonde, tegen Zijn majesteit kon overstellen.

En deze man nu, deze geweldige monarch, hield op zijn erve in banden des doods *het volk des Heeren* omsloten, en in dat volk *de Hope der vaderen*, de wording van *Messias* naar het vleesch, *de kerke Gods* in haar patriarchale gestalte. Evenwel verre van dit volk te eeren en te verrijken en te zegenen, was Farao wreed en hard voor dit volk des Heeren geworden. In Egypte bloeide de toenmalige wetenschap. Ook die der historie, wier gebeurtenissen men op steen in hiëroglyphen uitbeitelde en voor een ieder te lezen zette op obelisken en sarcophagen. Vergetelheid kon dus niet voorgewend. Men wist ook aan Farao's hof nog zeer wel, hoe dit volk der Hebreën in Egypte gekomen was. Men wist nog zeer wel, wat zegen Jozef had aangebracht, toen hij, dank zij de uitlegging der droomen, Egypte van den hongerdood redde. Men kende

nog zeer goed de verzekeringen en beloften, die aan dat volk van Israël gedaan waren. En toch, dat alles niet achtende, hadden de Farao's het toch ondernomen tegen dat volk des Heeren te woeden. Te woeden zooals echte tyrannen het alleen doen, door zelfs kindermoord aan de vroedvrouwen, en straks aan de ouders te gelasten.

Farao, die Israël beklemd houdt, staat dus gelijk met de booze wereldmacht, die den Christus niet wil loslaten. Vandaar dat het bij Hosea heet: »Ik heb mijnen Zoon uit Egypte geroepen." Toen God Israël uitleidde, riep Hij uit Egypte den Messias uit. *Voor* den Messias en *tegen* den Farao ging de ontzettende strijd.

En zoo verstaan we dan iets van die raadselachtige woorden: »Hiertoe heb Ik u verwekt." Toen eenmaal de wereld van God afviel, had ze geen steun; toen moest ze haar zondige macht wel in een enkel rijk en in enkele monarchen openbaren. En die openbaring van de zondige wereldmacht in zulk een dwingend monarch was geen toeval, maar logisch noodzakelijk, ja, opzettelijk verwekt, opdat de mogendheid des Heeren onzes Gods erover zou triomfeeren.

Telkens en telkens komt altoos datzelfde dan ook in Farao's geschiedenis terug. Ge leest in Ex. 10 : 20: »*Toen verstokte de Heere Farao's hart*, dat hij de kinderen Israëls niet liet trekken". In Ex. 14 : 4: »*En Ik zal Farao's hart verstokken, dat hij hen najage*, en Ik zal aan Farao en aan al zijn heir verheerlijkt worden, opdat de Egyptenaren weten zullen, dat Ik de Heere ben." In Exod. 14 : 8: »*En de Heere verstokte het hart van Farao*, dat hij de kinderen Israëls najoeg". Een verstokking, die van Farao straks op heel zijn volk overging, want in Ex. 14 : 17 heet het: »*En zie, Ik zal het hart der Egyptenaren verstokken*, en Ik zal verheerlijkt worden aan Farao en aan al zijn heir". En zoo nu luidt het heel deze aangrijpende geschiedenis door. Altoos is het weer vooraf de aankondiging, dat de Heere Farao's hart *zal* verharden; dan de mededeeling, dat de Heere het *deed*; en eindelijk de overbrenging hiervan op Farao zelven. Want, en merk dit vooral op, naast de mededeeling, dat de Heere Farao's hart verstokte, staat telkens de subjectieve beschouwing, dat Farao zelf tot deze verharding van harte kwam. Zoo Ex. 7 : 13: »*Doch Farao's hart verstokte*, zoodat hij hen niet wilde laten trekken". Ex. 7 : 22: »Doch de Egyptische toovenaars deden ook alzoo met hunne bezweringen, *zoodat Farao's hart zich verstokte*"; en in Ex. 9 : 35: »*En alzoo werd Farao's hart verstokt*, dat hij de kinderen Israëls niet trekken liet". En hierom is het nu, dat de heilige apostel Paulus in Rom. 9 : 17 schrijft: »Wat zullen wij dan zeggen: Is er onrechtvaardigheid bij God? Dat zij verre. Want Hij zegt tot Mozes: Ik zal

Mj ontfermen, diens Ik Mij zal ontfermen. Zoo is het dan niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods; want de Schrift zegt tot Farao: *Tot ditzelve heb Ik u verwekt*, opdat Ik in u mijne kracht bewijzen zou."

En toch, ook al staat de Farao's-gestalte zoo indrukwekkend bij de verstokking op den voorgrond, toch bepaalt de openbaring der Heilige Schrift op dit punt zich volstrekt niet tot deze ééne gebeurtenis. Veeleer ontmoet ge de verstokking en de verharding telkens weer.

Immers ook van Sihon, den gevreesden geweldenaar, die zijn onneembaren zetel in het machtige Hesbon had gevestigd, heet het in Deut. 2 : 30: *De Heere uw God verhardde zijn geest en verstokte zijn hart*, opdat Hij hem in uw hand gave, gelijk het is te dezen dage".

Op gelijke wijs lezen we van de tegen Israël geallieerde koningen uit Noord-Palestina, die onder Jabin, den koning van Hazor, den oorlog aan Jozua verklaarden: »Er was geen stad, die vrede maakte met de kinderen Israëls; ze namen ze alle door krijg in; *want het was van den Heere, hunne harten te verstokken*, dat zij Israël met oorlog tegemoet gingen." (Joz. 11 : 20)

Van David heet het wel in I Kron. 21 : 1, dat *Satan David aanporde* om het volk te tellen, maar II Sam. 24 : 1 wordt ook dit aanporren van David door Satan ons nader zóó toegelicht, dat Satan ook dit niet doen kon buiten 's Heeren bestel en het deed als onwillig dienstknecht des Heeren.

Jesaja vraagt zoo heilig tragisch in Jesaja 63 : 17: »Heere! waarom doet Gij ons van uwe wegen dwalen? *En waarom verstokt Gij ons hart*, dat wij U niet vreezen?" Een zielroerende klacht, die ons een echo geeft op de schriklijke profetie, waarmeê hij blijkens Jesaja 6 in zijn profetisch ambt was ingezet, toen de Heere tot hem zeide: »Ga heen en zeg tot dit volk: Hoorende hoort, maar verstaat niet, en ziende ziet, maar merkt niet. *Maak* het hart des volks vet, *maak* hunne ooren zwaar en *sluit* hunne oogen, *opdat* het niet zie met zijne oogen, noch hoore met zijne ooren, noch met zijn hart versta, noch zich bekeere, en Hij het geneze."

En mocht men ook na dit alles tegenwerpen, dat dit ja, Oud-Testamentische voorstelling is, maar dat onze Heiland het rijk der liefde heeft ingewijd, en dat er dus in de Kerk van onzen Heere Jezus Christus van zulke ontzettende hardheden geen sprake kan zijn, dan zij hiertegen

opgemerkt, dat de Kerk van onzen Heere Jezus Christus zoo oud als het Paradijs is; dat in Oud en Nieuw Verbond steeds eenzelfde God tot ons spreekt; en dat onze Heere Jezus Christus en zijn Evangelisten en Apostelen ons deze zelfde openbaring omtrent de verharding, die van den Heere uitgaat, gebracht hebben.

Van onzen Heere zelven is dit het duidelijkst door zijn opzettelijk verwijzen naar het zooeven uit Jesaja 6 aangehaalde woord, omtrent het »niet hooren" in Matth. 13 : 14, in Mark. 4 : 12, 14, in Luk. 8 : 10 en in Joh. 12 : 40, waar telkens breedvoerig en met dezelfde krasse en harde woorden van Jesaja's inwijdingsprofetie het feit gesteld en zelfs als richtsnoer van gedraging genomen wordt, dat de Heere God somwijlen de prediking des Evangelies op zulk een wijze tot iemand laat brengen, dat hij hoorende niet hoort en zijn hart ertegen inzet. Geheel datzelfde woord wierd door Paulus te Rome, blijkens Hand. 28 : 26, tot de luisterende hoorders gesproken. En in zijn brief, dien hij naar Rome zond, beriep hij zich in Rom. 11 : 8 nogmaals op deze zelfde schrille Jesajaansche uitspraken. Terwijl voorts, hetgeen we een vorig maal reeds bijbrachten van het »overgegeven worden in verkeerden zin" en »de verduistering", die op sommiger hart wordt geworpen, natuurlijk op geheel eenzelfde lijn liggen.

Het is dan ook opmerkelijk, hoe vooral de Schrift des Nieuwen Testaments dit denkbeeld van »verharding des harten" in een *lijdelijken* vorm uitdrukt; niet als een daad, dat zijzelven hun hart verharden; maar als een schrikkelijk gevolg der zonden, dat hun *overkwam*. Zoo heet het in Rom. 11 : 25 : »Ik wil niet, broeders! dat u deze verborgenheid onbekend zij, *dat de verharding over een deel van Israël gekomen is.*" In II Cor. 3 : 14 : »Hunne zinnen zijn verhard *geworden*." Rom. 11 : 7 : »Hunne harten zijn verhard *geworden*." En zoo ook in Mark. 6 : 52 : »Want hun hart *was* verhard"; in Hand. 19 : 9 : »Als sommigen verhard *wierden*." En eindelijk in Hebr. 3 : 13 : »Vermaant elkander, zoolang als het heden genaamd wordt, opdat niet iemand uit u verhard *worde* door de verleiding der zonde".

En met deze vermaning besluiten we dit artikel dan ook.

Het feit, dat de verharding en verstokking van Godswege in de Heilige Schrift duidelijk geopenbaard ligt, is na hetgeen we bijeenlazen, niet tegen te spreken. Het pleit is door het Schriftwoord beslecht. En een ieder, die zegt een God te aanbidden, in wien zulk een verharding niet vallen kan, en bij wien zulk een verstokking ondenkbaar zou wezen, die wete dan nu, dat *zijn* God niet de Heere onze God is naar zijn Woord.

En als dan nu iemand tegenwerpt, dat dan ook vermaan niet baat en waarschuwing geen doel kan treffen, dan luidt ons antwoord, dat wie zóó spreekt, weer even ver van de Heilige Schrift afdoolt. Want dat diezelfde Schrift, die roept: »*Zoo verhardt Hij dan, dien Hij wil*", ons even beslist en stellig toeroept: »*Vermaant elkander, opdat niet iemand verharde.*" En nu, dien *beiden* uitspraken wenschen we gehoorzaam te zijn, ons gevangen gevende in het Woord.

XXXIV.

TIJDELIJKE VERHARDING.

Heere! waarom verstokt Gij ons hart?
Jesaja 63 : 17.

Tegenspreken baat dus niet. Of het ons gevalt of niet gevalt, de overgeving in een verkeerden zin, de verduistering, de verharding, de verstokking, dat is die ontzaglijke weerstand tegen den heiligen God, die zijn hoogste toppunt bereikt in de zonde tegen den Heiligen Geest, bestaat dus wel degelijk. Het is een verschijnsel, waarmeê op geestelijk gebied *moet* gerekend. Het is een der ontzettendste instrumenten van den toorne Gods.

Want of ik nu al zeg: »*Satan* port David aan"; of »David verstokt *zijn eigen* hart"; of eindelijk: »*De Heere* verhardde zijn hart", welbezien komt dit toch telkenmale op hetzelfde neder. De schuld ervan ligt altoos bij den mensch, onverschillig of op Satan, op zijn eigen hart of op den Heere onzen God worde gewezen; en óók in elk dezer drie gevallen is de vernielende noodlottigheid, waarmeê de zonde uw ziel verpest en ten verderve voert, niet los te maken van het bestel des Heeren.

Toch worde, bij het indenken van deze verstokking, één angstaanjagende gedachte terstond weggenomen. Niemand zegge, dat de verharding of verstokking altoos en in elk geval en uit haar aard onherroepelijk en onherstelbaar is.

Er moet tusschen verharding en verharding wel onderscheiden.

Er is een verharding, die voor eeuwig en dus onafwendbaar is; maar er is ook een verharding, die slechts voor een tijd intreedt, en dus weer voorbijgaat en wordt opgelost in zaligmakend geloof.

Als het bij Jesaja heet: »Heere! waarom doet Gij ons van uwe wegen dwalen, en waarom verstokt Gij ons hart?", dan wordt dit gevraagd door personen, waarvan we weten, dat ze voor een deel nu reeds eeuwenlang voor den troon juichen, en de vraag zelve en de smart in die vraag uitgedrukt en het heimwee naar gemeenschap met den Heere, dat er u uit tegenklinkt, zeggen reeds genoeg, dat Jesaja, toen hij dit uitriep, daarom nog geen Farao was. Als in Ps. 95 : 8 Israël wordt vermaand: »Verhardt uw hart niet gelijk te Meriba", dan volgt reeds uit deze woorden zelven, dat met deze verharding nog allerminst een verwerping voor eeuwig bedoeld was. En als de heilige apostel Paulus in Rom. 11 : 35 getuigt, dat »de verharding *voor een deel* over Israël gekomen

is", sluit deze bijvoeging »voor een deel" ook hier het absolute karakter van deze verstokking uit.

Deze tijdelijke nu en deze duurzame verstokking warre men niet dooreen. Dat zou den gevallene in de armen van de geestelijke wanhoop werpen en niet dan Kaïnsgedachten in zijn hart doen oprijzen. Een gevaar, waartegen niet ernstig genoeg kan gewaakt en gewaarschuwd.

Satan is de vijand onzer ziele, en daarbij een uitmuntend kenner van de zwakheden van ons menschelijk hart. Onder de kundigsten der menschenkinderen vindt ge er niet één, die het Satan in kennis van het menschenhart afwint.

Satan weet opperbest, wien hij in het front en wien hij in den rug moet aanvallen; wien hij moet dreigen en wie eer voor vleitaal bezwijkt; en zoo ook doorziet Satan uitnemend wel, wie door wanhoop kan afgeschrikt en wie door voorspiegeling van vrede moet gelokt.

Vandaar dat hij slag op slag er lust aan heeft, om nu eens den mensch in luchthartigheid over het doodelijke van zijn eigen zielsgevaar te doen heenglijden; en dan weer omgekeerd het erop zet, om den uitgegledenen mensch zijn toestand derwijs hopeloos voor te stellen, dat hij aan geen ontferming meer gelooft.

Wat heeft Satan niet al tal van benauwde en beklemde zielen met de zonde tegen den Heiligen Geest verschrikt! Dat er geen zweem of schijn van aan was, alsof ze ooit ook maar in de verste verte eenige zonde tegen den Heiligen Geest hadden willen bedrijven, en veeleer teeder bekommerd waren om de eere van den Heiligen Geest in de hope hunner zaligheid, en dat Satan hun toch te kwader ure den schriklijken angst in de ziel wierp: »Ja, ja, ik ben die verworpene en ellendige, ik, ik heb die ijslijkste aller zonden bedreven!"

Natuurlijk zouden zulke zielen niet in dezen bangen strik gevallen zijn, zoo ze strenger bij Gods Woord hadden geleefd, en dat Woord onderzocht, en zich aan de leiding der kerk ook in de uitlegging van dit duistere mysterie hadden gehouden. Maar met dat al blies Satan het hun dan toch maar in, en smoorde er het leven hunner ziel door, en deed ze soms jarenlang in de doodelijkste benauwing van het eeuwig verloren zijn verkwijnen. Dat er een nacht over hun ziel toog zóó stikdonker, alsof er nooit, nooit meer een enkele lichtstraal in al dien jammer voor hen zou doorbreken.

En evenzoo is het nu met de verharding en verstokking.

Ook met deze ontzettende geestelijke werking speelt Satan zijn gruwelijk spel om aan Gods kinderen den vrede hunner ziel te rooven. Natuurlijk nooit buiten eigen schuld. Want al de geestelijke nood van

Gods kinderen overkomt hun nooit anders dan als noodzakelijk gevolg van eigen overtreding, hetzij die in het openbaar plaatsgreep, of wel schuilen bleef in het verborgen. Maar hij, die in den door zonde vetgemaakten akker zijn giftig zaad strooide, was dan toch altoos de zielverleider, die ons dan opzij gleed, en het ons influisterde, dat zulk een staat des doods erger dan een »verlating" moest wezen; dat er stellig teekenen van verharding en verstokking bij ons waren; dat die verstokking al schrikkelijker door zou gaan; en dat dus voor onze ziel alle bloem der hope was weggezengd en alle verwachting lag afgesneden.

En daartegen nu dient de ziel gewapend te staan. Gewapend door de heldere en strenge onderscheiding van de tijdelijke en duurzame verharding.

Tijdelijk overkomt zulk een verharding aan elk van Gods kinderen. Er is er niet één bij hen, die den weg lange jaren afliep, of ook in *zijn* zielservaring is het voorgekomen, dat hij wel voelde, hoe God de Heere hem met zeelen der liefde trok, om hem van eenig punt des ongeloofs of eenig zondig stuk af te trekken; maar dat het was of juist dat trekken der liefde van zijn God hem temeer prikkelde, om tegen die liefde in te gaan; er de ooren voor dicht te stoppen; en met te boozer veerkracht zich vast te zetten in zijn kwaad.

Dat geschiedt dan niet met de bedoeling, om het altoos zoo vol te houden. o, Neen. Het is aanvankelijk niets dan een uitstel, dat we onszelven veroorloven, om nog voor een kleinen tijd de genieting der zonde te hebben en inmiddels de toevloeiing van de liefde Gods te weerstaan. Ditmaal nog zullen we tegenstaan, en dan een volgend maal zullen we het Gode gewonnen geven. Eigenlijk dus een onheilig spel, dat we met de liefde onzes Heeren drijven en waar zich dan altoos het geloof in mengt, dat de ontfermingen des Heeren sterk en machtig genoeg zijn, om dezen kleinen weerstand onzerzijds wel te kunnen dragen.

En in zulke gevallen nu overkomt aan Gods kinderen maar al te vaak een kleine, soms zelfs vrij aanmerkelijke, tijdelijke verharding van hart. Een verharding, die daaraan gekend wordt en daarin bestaat, dat zulk een geloovige, die eerst dacht: »Ik kan daar wel meê spelen; nu willig ik deze zonde nog in, maar een volgend maal breek ik ermeê!" — thans tot zijn schrik ontwaart, dat hij juist door zijn tijdelijk toegeven de kracht, om ermeê te breken, *verloor*.

Dat is dan de rechtvaardige vergelding Gods. Eerst worstelt hij en voelt, dat de liefde Gods hem lokt; maar dan weerstaat hij die liefde en geeft aan zijn zonde toe, en denkt: »Later zal diezelfde liefde, die ik thans weersta, mij wel redden."

Maar dan gevoelt die goddelijke liefde zich beleedigd en wil niet aldus

met zich spelen laten. Want waar die weerbarstige mensch niet op verdacht was, is dan inmiddels gebeurd. Dit bedoelen we, dat de zondige inspanning om die eerste liefde te weerstaan alsdan de macht der zonde in hem versterkt, zijn teeder gevoel afgestompt en het eelt zijner ziele harder gemaakt heeft.

Wat eerst slechts een splinter onder den nagel was, is nu vanzelf en ongemerkt een booze zweer geworden. Er heeft zich een zondige macht in hem ontwikkeld, waar hij vroeger niets van merkte, en waar hij niet op verdacht was. En nu hij dit ontwaart, nu worstelt hij wel tegen, maar heeft geen macht meer en bezwijkt. En weer en weer vallende, eindigt hij met den weerstand ten leste geheel op te geven, en verzinkt hij in een toestand van zoo droeve verharding, dat hij de liefde zijns Heeren niet meer bespeurt.

Er is dan op deze enkele punten zeer bepaaldelijk een verharding in zijn hart ingetreden; hij is in een toestand van tijdelijke verstokking geraakt; maar, en dit is het kenmerkend onderscheid met de duurzame verharding, *alleen op die enkele punten.* Want als die enkele punten maar niet in het spel komen, o, dan kan hij blaken van liefde en ijver voor zijn God; rijkelijk de genadekracht van eeuwig leven in zich werken laten; en soms zelfs nog teedere gemeenschap kennen met den Eeuwige.

Maar ook dit wordt dan toch allengs minder. De zweer, die innerlijk gloeit, breidt zich al uit en deelt haar koortsachtige hitte aan heel den omtrek meê. Al het bloed in het aderenweefsel zijner ziel wordt in onrustige spanning gehouden, en naast die verharding van zijn ziel op deze enkele punten begint zich nu ook een algemeene verlating te ontwikkelen, die de innerlijke verversching al zeldzamer en al schraler maakt. o, Een druppelke versche olie ontvangt hij nog wel eens; maar nooit wordt hij weer zoo eens met versche olie als overgoten.

En zoo gaat hij zich dan arm en dor en doodsch voelen en loopt met zijn oordeel voor zijn eigen conscientie om; maar onder al dien angst is er toch altoos nog een zuchten en roepen: »o, God! help mij!"

En ook zulk zuchten hoort de Heere.

Ook als er geen gebed meer is en geen smeekinge, en de Geest te verre week om het tot een uitstorting van onze ziele voor den Heilige te brengen, o, als er dan nog maar een vlaswiekje is, dat bij ons rookt en een gekrookt rietje, dat zich vruchteloos poogt op te buigen, en er nu en dan toch nog een zucht naar boven gaat: »o, God! hoe schaam ik mij toch voor mijzelven! o, Verlos mij! o, Red mij!", — dan is er daarboven toch nog altoos een luisterend oor en een God van veel ontferming, en dan, dan nadert allengs het oogenblik, waarop Hij, de Al-

barmhartige, de stralen van de Zonne der gerechtigheid weder doet doorbreken en zooveel hardheid van hart in ons versmelt.

Dan komt diezelfde Liefde, die we eerst weerstaan hebben, maar nu plotseling, met overweldigende kracht op ons toeschieten. Het bevrozene in ons begint week te worden. De harde ijskorst ontdooit. De zalige beweging, die de ziel zoo lange jaren niet meer gekend heeft, keert weder. Het droge oog wordt vochtig. De stijve knie en de harde nek buigen zich. En, o, zoo lankmoedig en zoo groot van goedertierenheden is de Heere, dan komt de versche olie weer, en de milde regendruppen vallen neder, en weer als vanouds, maar nu in veel dieper verbrijzeling des harten, wordt de genade van onzen Heere Jezus Christus, wordt de rijkdom der ontfermingen onzes Gods, wordt de macht der liefde, die het al verwon, weer geloofd en toegejubeld en aangebeden.

Dan is het een verharding, een zeer wezenlijke verharding geweest, maar een verharding gelijk ze onze stroomen en onze akkers tijdelijk in de wintermaanden overkomt, dat de bladeren geelden en afvielen, en al de akker verdorde, en de gloed der zonne van ons week, tot eindelijk de bodem zelf verstijven ging en de vlietende wateren stolden. Maar die winter duurt niet eeuwig. Ras keert de lente weder. En als dan bij het komen der lente de zon weer haar lieflijke stralen ons zendt en de aarde haar gras weer uitspruit en de vogelen weer in het wilde woud lofzingen, zeg zelf, is het dan niet, of na die verstijving het weeropleven der natuur nóg weelderiger, nóg heerlijker was, en wordt er na die maanden des doods en der versterving niet nog frisscher, nog blijder geleefd?

Welnu, aan zulk een verharding en verstijving is die tijdelijke verstokking van den geroepene des Heeren gelijk. Een winter, waarop altoos weer een lente volgt, en eens de eeuwige morgen in het zaalge licht.

Maar niet alzoo is de *duurzame*, de *eeuwige* verstokking.

Deze toch doet veeleer aan de ijs- en sneeuwwereld om de poolkringen denken, waar het eens bevroor om nooit weer te ontdooien, en waar eenmaal het vale doodskleed over de natuur is gespreid, om er eerst dan weder af te gaan, als de Heere zal komen op de wolken, en met heel deze aarde ook die ijswereld zal versmelten en vergaan.

Want ja, ook in die eeuwige ijswereld aan de pool dringt soms voor korte poos nog wel een enkele zonnestraal door, en korte weken in het jaar zijn er wel enkele ijskegels aan den buitenwand, die weer lekken gaan, en enkele scheuren tusschen de schotsen, die weer openkomen; maar dat duurt slechts even, dat raakt den ijsklomp in zijn hart niet, dat deert niet aan de eeuwige fundamenten, waarop de vastgevroren massa rust. Zelfs als zulk een ijsberg losschiet, blijft hij nog een ijsberg. Er is

geen versmelten aan. Het is het eeuwig onontdooibare. Het voor altoos verharde. Het nooit meer smeltende in Gods natuur.

En zulk een drijvende ijsberg, die nooit meer ontdooiende ijswereld om de pool, dat, ja dát, is het ijslijk ontzettende beeld van de Sihons en Faraonen, en van een iegelijk, die voor altoos verhard en verstokt is in zijn binnenste en is overgegeven aan het oordeel Gods.

Dan is er voor eeuwig tegen de Liefde des Almachtigen gezondigd, en wordt met elke levensuiting de eeltkorst nog ondoordringbaarder en gaat ten slotte *alle* gevoel, alle besef en alle aandoenlijkheid voor het Hooge weg. Het sterft in de borst. Het stikt in den diepen kelder van het gemoedsleven. En zoo er nog leven is en nog groei, dan is het le groei van een schimmelplant, die vergiftigt, van de woekerplant, die verteert.

Zoo hard is dan zulk een verharding, dat de aldus verstokte er zelf niets meer van bespeurt of merkt.

Bij een kind van God, dat tijdelijk verhard is, komt het te laat nog tot een schreien der ziel, maar zulk een voor altoos verharde lacht en tiert tegen zijn eigen verderf in.

o, Dat God de Heere ons toch genadig zij!

De verstokking des Heeren is zoo ontzettend.

XXXV.

VERHARDING DER NATIËN.

De uitverkorenen hebben het verkregen en de anderen zijn verhard geworden.
Rom. 11 : 7.

Aangrijpend ernstig, maar rijk aan leering en overrijk aan inhoud is het zoo besliste zeggen van den heiligen apostel Paulus: »De uitverkorenen hebben het verkregen en de anderen zijn verhard geworden."

Hieruit toch zien we klaarlijk, dat de verharding niet maar een nu en dan voorkomend iets is, dat slechts bij zeer enkelen plaatsgrijpt; maar integendeel, dat de verharding een ontzettende werking is, die aan allen overkomt, die met Gods liefde te doen kregen en er niet door werden gered.

Die laatste bepaling moet erbij.

Immers men kan niet zeggen, dat de heidenen in eigenlijken zin verhard worden. Verharding komt alleen voor bij hen, die onder het genadeverbond leven. Ook de heidenen ontwikkelen zich wel in verkeerden zin. Ook bij hen is wel een noodzakelijk proces der zonde, dat door moet gaan en niet kan worden gestuit. Maar het eigenlijk denkbeeld van »verharding" is op hen althans persoonlijk niet toepasselijk.

Zij worden overgegeven in een verkeerden zin. Hun hart is »verduisterd". Ze wandelen in hun eigen wegen en worden op die wegen, die ten verderve *moeten* uitloopen, voortgestuwd met onweêrstaanbare kracht; maar dit is het niet, wat de Schrift verharding noemt.

Ook voor heidensche personen en volken kan er een periode komen, dat ze in aanraking komen met den Heere en zijn Gezalfde. Zoo was het met de Faraonen, toen Israël, 's Heeren volk, in Gosen geherbergd was.

Zoo was het met Sihon, den vorst van het machtige Hesbon, toen Israël door zijn landpalen toog. En zoo is het ook nu nog met de Turken en de volken in Indië en China, die in aanraking treden hetzij met Christenvolken, 'tzij met de zendelingen, die van hen uitgaan.

Dit is natuurlijk niet zoo bedoeld, alsof elke feitelijke aanraking met een Christenvolk of een zendeling een Mahomedaansch of heidensch volk verantwoordelijk zou stellen. Dit kan niet. Als de Turken in Epirus stuiten op tamelijk wilde horden, die zich Christenen noemen, maar niets van den Geest des Heeren Jezus Christus in zich betoonen en eer de

Bachi-Bouzouks nog in woestheid overtreffen, dan is er door die aanraking geen enkele straal van het Kruis op deze volgelingen van de Halve maan gevallen. En ook als een zendeling uitgaat, die zich in een verborgen hoekje nestelt, daar een schooltje houdt, en nu en dan met enkele lieden op onmenschkundige wijze over de Schrift spreekt, dan is zulk een volk *als volk* daarvoor natuurlijk in het allerminst niet aansprakelijk. Het heeft er niets van gemerkt. Het ging buiten het volksleven om.

De Christennatiën, heur regeeringen en heur kerken en zendelingen mogen zich dan ook veeleer afvragen, of niet heur verantwoordelijkheid meer dan die der heidensche natiën door zulk bedrijf voor God verzwaard wordt.

Er rust op de Christenvolken, met name ten opzichte van de heidenen en Mahomedanen, een zeer ernstige verantwoording.

Het heeft God den Heere nu eenmaal behaagd, aan de Christennatiën de zedelijke en stoffelijke meerderheid te geven. Engeland alleen, zonder hulp van eenige andere mogendheid, is uitnemend in staat om én heel China én Japan én heel Indië én bovendien nog heel Turkije in bedwang te houden.

Er is in physieken en moreelen zin voor de heidensche natiën voorslands nog zelfs geen zweem van kans om met eenig uitzicht op goed gevolg de overmacht der Christenvolken te weerstaan. In hun binnenlanden mogen ze nog langen tijd onaantastbaar wezen en evenals de Atjehers ons en de Siameezen en Tonkineezen Frankrijk duchtig bezig houden, maar zoo komen ze niet tevoorschijn, of hun macht is weg. Wij kunnen Atjeh bestoken, maar niemand denkt er ook maar van verre aan, dat Atjeh ons zou komen aanvallen in het Nieuwediep of Hellevoetsluis.

Of ook dit niet keeren zal, is een andere vraag. Naarmate de Christennatiën almeer tot het Jodendom eerst, en dan allengs tot het heidendom terugkeeren, is het zeer wel mogelijk, dat ook deze stoffelijke meerderheid van haar zal worden genomen. Reeds zijn er teekenen, dat China het nog eenmaal ons Christenen hard zal maken, en zelfs in ons Indië zitten we lang niet zoo rustig als voorheen.

Men vergete niet, dat er eeuwen zijn geweest, waarin de heidensche volkeren zedelijk hoog stonden en een macht uitoefenden, die heel de wereld overheerschte; en dat het nog pas vijftien eeuwen is, dat deze staat van zaken wierd omgekeerd.

Reden temeer voor de Christenvolken om in te zien en te bedenken, dat hun macht en glorie alleen aan den naam van Christus hangt; en

ook, dat zij er bij God den Heere verantwoordelijk voor staan, hoe zij zich van hun plicht jegens de heidensche volkeren hebben gekweten.

God de Heere heeft er recht op en die volkeren hebben er recht op, dat door onze aanraking met deze heidensche natiën deze heidensche natiën ook in aanraking zullen komen met den Christus.

Die aanraking moet alzijdig zijn.

Ze moet merkbaar zijn in de personen, die uit Europa of Amerika in het midden dier heidensche landen zich vestigen. Merkbaar in de wetten en instellingen, die we hun geven. Merkbaar in de geschriften en mededeelingen, die we hun brengen. Merkbaar in de opzettelijke prediking van het Evangelie, die van onzentwege onder hen uitgaat.

En wie nu met dezen matigen eisch de geruchten vergelijkt van de schandelijke wijze, waarop veel zich noemende Christenen in deze landen huishouden; van de onzedelijke gedragingen, waaraan ze zich overgeven; van de wreedheden, die ze begaan dorsten; van de schraapzucht, waarmeê ze de zwakkeren uitmergelden; van de verderving der volken, die allerlei verkeerde wet en instelling, met name de opium-praktijk, over gindsche volken bracht; en voorts nog let op de onbeduidendheid van onze zendingspogingen en op de kleine afmetingen, waarbinnen zich onze zendingsijver bewoog, — waarlijk, die verstaat er iets van, hoe veeleer ónze schuld tegenover die heidenen verzwaard is, dan dat wij hún gelegenheid zouden hebben gegeven, om te komen tot verharding.

Er zijn ongetwijfeld uitnemende aanrakingen met de heidenwereld geweest. Sommige natiën hebben uitstekend onder de heidenen gearbeid, en er zijn metterdaad kleine volken, die met zoo treflijke Christelijke regenten en landslieden en zendelingen in contact zijn gekomen, dat men zeggen kan: »Ja waarlijk, zulk een volk is *met den Christus* in aanraking geweest!" en indien het zich niet bekeerde, moest deze aanraking met de Liefde Gods dus ook zulk een volk strekken tot verharding.

Maar dit zijn en blijven, helaas, groote uitzonderingen, en wij, Nederlanders, en wij, leden onzer Gereformeerde kerken, hebben er ons waarlijk niet op te beroemen, dat ons aandeel in deze beroering der heidenwereld groot zal zijn geweest.

Deze enkele uitzonderingen daargelaten, blijven we daarom de bijzondere werking der verharding bepalen tot die personen, die, levende in Christenlanden, onder het Evangelie hebben verkeerd.

Oudtijds gold dit natuurlijk ook van Israël. Israël borg toen in zijn schoot diezelfde kerk van Christus, die thans onder de volken verspreid is. Wat toen van de Christenlanden gold, moest dus destijds wel van Israël gelden. Verharding kwam ook destijds niet dan zelden onder de

heidenen, en als regel schier uitsluitend onder Israël voor. En als de heilige apostel Paulus in Rom. 11 : 7 van uitverkorenen spreekt, die het verkregen hebben, en daartegenover van »de anderen", die verhard zijn geworden, dan slaat dit blijkens het verband ook uitsluitend *op Israël*. Er staat toch voluit: »Hetgeen *Israël* zoekt, dat heeft het niet verkregen, maar de uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden." Een verharding, die met beroep op Jes. 29 : 10 vlak daarop aldus geteekend wordt: »God heeft hun gegeven een geest des diepen slaaps, oogen om niet te zien en ooren om niet te hooren."

Het terrein, waarop de verharding ook thans nog gedurig als nieuwe werking intreedt, is dus de Christelijke kerk. Ook Israël rust wel onder het oordeel der verharding tot op dezen dag; maar dit is *na*werking der verharding, die vóór zoovele eeuwen is geschied; niet *nieuwe* verharding, die nu pas ontstaan is. Israël heeft voor Gabbatha en op Golgotha en op den Pinksterdag den Christus verworpen, en hiermeê heeft het over zichzelf het oordeel der verharding gehaald, zonder dat het in staat is, om, tenzij versche genade kome, zich weer uit dit oordeel der verharding los te wikkelen. Het zit hierin bevangen. Het ligt hierin gebonden. De geest des diepen slaaps wijkt van zijn oogen niet. Het is geestelijk verstompt.

Hier echter, waar we niet over de *na*werking van vroegere verharding, maar over de verharding *zelve* handelen, komt ook deze verstokking van Israël natuurlijk niet in aanmerking. Wij hebben uitsluitend te doen met de goddelijke daad der verharding, waarmeê de Heere onze God ook nu nog in onze dagen en in onze kringen zulk een geest des diepen slaaps over een ziel uitstort en ze inzet in geestelijke verharding. En van deze daad nu zeggen we, dat ze, als regel, uitsluitend voorkomt onder de belijders des Heeren, en niet dan met hooge uitzondering daarbuiten. De verharding volgt het spoor van den heiligen Doop.

Tweeërlei verharding worde hierbij echter wel onderscheiden. Er is namelijk een *persoonlijke*, maar er is ook een *collectieve* verharding; en van die laatste handelen we eerst.

Wat we met die *collectieve* verharding bedoelen, is niet moeilijk te gissen.

Een droef, maar, helaas, al te bekend voorbeeld heldere dit op.

Er zijn streken, gansche streken én in ons land én in andere landen, waar de goede denkbeelden aangaande het huwelijk vervalscht zijn. Vervalscht zijn niet nu pas, maar reeds van eeuwen her. Niet in enkele gezinnen, maar in heel de omgeving. Niet enkel bij de lagere standen, maar bij geheel de bevolking. Een vervalsching, die zich onder anderen zeer vaak

daarin uit, dat men, reeds eer men gehuwd is, zich de rechten van het huwelijk door zonde aanmatigt, en dan, gelijk het heet, ten slotte *moet* trouwen. Hierin nu steekt een *collectieve* verharding tegen den zegen Gods, die ons in het huwelijk geschonken is. Immers deze in zulk een kring algemeen geworden zonde raakt dan niet maar den enkele, maar heel zijn geslacht en heel den kring, waarin hij leeft.

Evenzoo is er een zonde in allerlei handel en nering en bedrijf; een zonde, waarzonder men dan beweert, dat zulk een handel niet te drijven, zulk een bedrijf niet uit te oefenen zou zijn. Het heet dan: »Een ieder is een dief in zijn nering", en met zoo zondigen kwinkslag springt men over zijn zonden heen. Ook deze soort zonden nu zijn collectieve zonden. Ze worden den aankomenden klerk of bediende in letterlijken zin geleerd. Wie die zondige nepen en knepen niet kent, verstaat zijn vak niet, en wie er niet aan meêdoet, breekt het spel.

En zie, in dien zin nu bestaat er ook een collectieve verharding, die in allerlei landen en in allerlei kerken als een geest des slaaps over de menigte is getogen. Vergelijk maar de kerken van Schotland met die van Spanje, om u deze verharding recht duidelijk voor oogen te kunnen stellen. In beide kerken, én in die van Schotland én in die van Spanje wordt de naam van onzen Heere Jezus Christus beleden. Het Evangelie wordt er gelezen. Ten deele dezelfde Psalmen worden er gezongen. En bijna niet één geloofsmysterie belijden de kerken van Schotland, of het wordt ook beleden in het sombere Spanje. En toch bij al die gelijkheid, welk een onmetelijk verschil! Men is in beide landen gedoopt; men zegt in beide landen uit het sacrament des heiligen Nachtmaals kracht te putten, en toch welk een gansch andere gedaante vertoont het kerkelijk leven er niet!

Het mag zijn, en dat betwisten we geenszins, dat ook in de kerken van Schotland veel en velerlei ontbreekt of gebrekkig is. Zelfs willen we toegeven, dat er in de kerk van Spanje hier en daar een teedere warmte kan gloeien, die in het noorden van Groot-Brittanje week voor iets kouds en kils. Maar overigens, welk een helderheid en klaarheid des bewustzijns niet in Schotland, en daarentegen welk deksel ligt er niet in Spanje over het aangezicht van de kerke Christi gespreid!

o, Ook in Spanje is al de belijdenis der heilswaarheid er nog wel; maar hoe niet bedolven en begraven onder allerlei menschelijke vormen! Hoe dof en dor, hoe verzwakt en verdonkerd zijn er de schitterende heiligheden onzes Gods! Neen, we zeggen niet, dat er geen genade in Spanjes kerk werkt. Integendeel, we nemen volgaarne aan, dat de Heere ook daar onder dit deksel nog gepredikt wordt en nog zijn kinderen

roept en nog zijn uitverkorenen ten eeuwigen leven verzamelt; maar voor het overige o, welk een stompheid van ziel, welk een verstoktheid van geest! Hoe voelt ge, dat overal in dit somber-schoone land een macht de geesten drukt, waartegen ze vruchteloos worstelen.

En zulk een collectieve verharding nu, als bij de vergelijking van de Schotsche met de Spaansche kerken licht in het oog springt, treft ge, zij het ook op geringer schaal, allerwegen aan. In de Hooglanden van Schotland is de kerk weer veel zuiverder dan in de Lowlands! In Noorwegen is de Luthersche kerk oneindiger teederder dan in Saksen. In 't kanton du Vaud is de roering onder de geesten veel krachtiger dan in Bern. En ook ten onzent, in ons eigen land, wie treurt daar niet over Drente, zoo ge het vergelijkt met Zeeland; wie voelt en tast niet, dat het platteland van Zuid-Holland geestelijk aandoenlijker is dan het platteland van Noord-Holland; ja, wie kan in het ééne Friesland het sterksprekend verschil tusschen klei en zand voorbijzien? Veluwe en Betuwe in Gelderland, zijn het geestelijk niet geheel andere streken?

Zoo vindt ge dus allerwegen, in meerdere of in mindere mate een soort hardheid van hart, die zich niet aan enkele personen hecht, maar die in zekere gewesten, streken en kringen zich toont, en collectief bijna op al de bewoners ervan drukt; en soms eeuwenlang blijft drukken.

Indien nu iemand, in een gelukkiger bedeelde streek geboren en opgegroeid, tot rijker inzicht en rijker leven opwast dan een ander, die opwies in een gewest of kring, waar de hardheid van hart door collectieve verharding op heel de omgeving drukte; dan is dit nog volstrekt geen reden voor dien eersten om zich te verheffen. Immers, de vraag zou nog altoos zijn: Indien hijzelf eens op dien schraler akker gepoot ware, of hij niet even ijl en verkankerd ware opgegroeid.

De verhouding van een ieders schuld af te wegen tusschen die collectieve en persoonlijke aansprakelijkheid, is dan ook ons werk niet. Dit verblijve aan den rechtvaardigen Rechter. Maar wel behooren de kinderen Gods in elke streek, in elk gewest en in elken kring, deze collectieve verharding ziende, er den zuurdeesem des Woords tegen in te zetten, of deze jammerlijke verharding ook minderen mocht.

Gelijk zulk een verharding eens kwam, zoo kan ze ook weer wijken. En er zijn voorbeelden te over van geheele dorpen, ja, van geheele steden en landen, waar door het kloek en moedig optreden van een enkelen boetgezant de ban gebroken is en de verharding der harten ten slotte week.

Wel verre dus van tegenover zulk een collectieve verharding mee-

doogenloos en werkeloos als ongeroepen rechters en beoordeelaars op te staan, is het veeleer de roeping van Gods kinderen, om de afweging van het aandeel van ieders schuld in deze collectieve zonde aan den Kenner der harten over te laten, en zelf zonder achterlaten te bidden en te worstelen, om deze geestelijke plage af te wenden, en mocht het zijn, het onaandoenlijke weer gevoelig te maken en steeds in hope aan te houden tot ten leste deze booze demon zwijgt.

Want wel *kan* ook zulk een collectieve verharding ongeneeslijk zijn. Sodom en Gomorra moesten uitgeroeid, waar Ninevé zich nog kon bekeeren. Maar dit is uitzondering, en de regel is, dat we soms de diepstgezonken volken nog uit hun geestelijken slaap zien opstaan, als er maar een boetgezant des Heeren is, die ze wakker schudt en naar den Eénige roept.

Doch geheel hiervan afgescheiden nu ligt de *persoonlijke* verharding, die in minder of meerder mate overkomt aan allen, die onder het Evangelie leven zonder ten leven te komen, of wil men, die den waterdoop zonder den Geestesdoop ontvingen, en het is van deze *persoonlijke verharding*, dat de heilige apostel getuigt: »De uitverkorenen hebben het verkregen, maar de anderen zijn verhard geworden."

Een ontzettend woord!

XXXVI.

DE APOSTOLISCHE LIEFDE.

> Hij heeft hunne oogen verblind en hun hart verhard. Joh. 12 : 40.

Zonderling!

Niet bij Jeremia, den strengen, straffen boetgezant, en evenmin bij Paulus, den onverbiddelijken belijder en getuige voor de souvereiniteit des Heeren, maar juist bij den heiligen Johannes, *den apostel der liefde*, vindt ge de eigenlijke verharding in haar ontzettendsten vorm uitgesproken.

Johannes, het is ontzettend, het is schriklijk om het neer te schrijven, maar Johannes kent menschen, die hij »kinderen des duivels" noemt; personen, die als zoodanig en in deze gruwzame gestalte tegen de kinderen Gods overstaan.

En wat nog machtiger aangrijpt, we lezen in zijn Evangelie in het 12e hoofdstuk déze roerende gebeurtenis.

Jezus was de poort van Jeruzalem binnengetogen onder het gejubel der *Hosanna*-zingende schare. Al het volk stroomde Hem tegemoet. Zelfs de Grieken, die in Jeruzalem vertoefden, vroegen naar Hem. Het was een ure van triomf en glorie.

En toch temidden van dien jubel en dat roepen der eere weet de Messias, dat Hij is en blijft »Man van smarten", en Hij getuigt aan zijn jongeren, dat het nu worden zal »een vallen van het tarwegraan in de aarde, opdat het vrucht voortbrenge". Anders bleef het alleen.

Toch ontroerde dit de ziel des Heeren op geweldige wijze.

Hijzelf riep uit: »Nu is mijn ziel geheel ontroerd tot den dood toe! En wat zal Ik zeggen? Vader, verlos Mij uit deze ure! Maar hiertoe ben Ik in deze ure gekomen. Vader! verheerlijk uwen naam!"

En wonderbaar! Op dat zeggen van Jezus barst er plotseling een ontzettend gedreun boven aller hoofd los, zoodat het volk denkt aan rollende donderslagen, en onder het dreunen van den slag wordt er een stem gehoord, die van den hemel roept: »Ik heb hem verheerlijkt en Ik zal hem wederom verheerlijken!"

Dit teeken was één der plechtigste en meest indrukwekkende teekenen, die ooit de predikatie van het Woord verzeld hebben. Het was een

gebeurtenis als op den Karmel. Een rechtstreeksch antwoord uit den hemel!

Terstond hervat Jezus, nog onder den verschen indruk van dit ontzaglijk teeken der predikatie van het Evangelie, en roept tot de schare: »Terwijl gij het licht hebt, gelooft in het licht, opdat gij kinderen des lichts moogt zijn!"

En wat zag Jezus toen?

Dat ze Hem met jubel nogmaals het Hosanna toeriepen?

Helaas, neen!

Zulks hadden ze wel gedaan, om de wondere opwekking van Lazarus.

Dát had hen een oogenblik aangegrepen. En enkele Galileërs meenden dit ook oprecht.

Maar nu de Messias, insteê van aanbod om het aardsche koninkrijk weer op te richten en de Romeinen te verjagen, geen ander woord voor hen heeft dan *den eisch des geloofs*, nu krimpt hun hart ineen, zet zich tegen den Heere, en hun oog staat boos, en verraadt het tegendeel van gedachten des vredes.

Het stond op het punt, dat ze dienzelfden Nazerener, dien ze pas onder het gewuif der palmtakken hadden ingehaald, onder een regen van brokken steen zouden bedelven.

Dit zag de Heere, en daarom ontweek Hij ze: »Weggaande, *verbergde Hij zichzelven!*"

En zoo blijft dan op een van Jeruzalems pleinen die volkshoop daar staan. Ze hadden hun Koning moeten aanbidden, en zie, ze verwierpen Hem. De stem uit den hemel was tot hen gekomen, en zie, ze stopten de ooren dicht.

Arme schare!

Ge weet niet, wat ge verworpen hebt. Ge weet niet, hoe ge nu straks zult *moeten* komen tot het: »Kruist Hem! Kruist Hem!"

Ge verwierpt Hem, en in Hem verwierpt ge voor eeuwig *uzelven!*

Want hoor nu, wat de heilige apostel Johannes, de getuige des vredes en der liefde, hierbij nu onder de leiding en regeering des Heiligen Geestes aanteekent. »Hoewel Hij zoovele teekenen voor hen gedaan had," zoo schrijft hij, »*geloofden ze toch niet in Hem.*"

En dat waarom niet?

»*Zij konden*," zoo zegt hij, »ze *konden* niet gelooven!" Want hier nu wierd dat diepe woord vervuld: »Hij heeft hunne oogen *verblind en hun hart verhard*, opdat ze met de oogen niet zien en met het hart niet verstaan."

Krasser, schriller, ontzettender kan het niet!

o, Waar is het menschenhart, dat zulk een ontzettende taal ook maar kan aanhooren, zonder op het diepst ontroerd te worden? Wie beeft niet, waar hij van een heilig apostel te vernemen komt, dat het toch zoo en niet anders in de ordeningen van het Koninkrijk bestaat?

Wat gaven we wel niet, als we dit ontzettend zeggen uit ons Evangelie uit konden lichten! Wie dekt hier niet het aangezicht in het besef, dat hij hier genaderd is aan verblindende mysteriën! En toch, van het Woord mág niet afgelaten worden. Van het Evangelie mág niet afgesneden worden. En zelfs het Evangelie van Johannes, het zou niet *gaaf*, het zou niet *volledig*, het zou het *volle rijke* Evangelie niet zijn, zoo ook dit er niet bij stond.

En hoezeer het onze ziel dan ook aangrijpt, en we elkander niet genoeg kunnen toeroepen: »o, Mijn broeder! o mijn zuster! spreek toch nooit anders dan met een teeder hart en met een ontroerd gemoed over zoo ontzettende geheimenissen!", toch mag de zaak als zaak nooit door ons eigenmachtig uit het Evangelie weggenomen.

Het *staat* er, en gij hebt het te *laten* staan!

Gij moogt de Schrift niet ontzielen.

Aan Jezus is het, dat deze jammerlijk zondige lieden te Jeruzalem als »verharden" en »verstokten" ontdekt wierden.

Niet met eenige heidenen in Rome of te Athene valt dit voor, maar met personen in de hoofdstad van het heilige land. En opmerkelijk, terwijl de Grieken hier juist optreden als mannen, die schuchter en heilbegeerig tot Filippus zeggen: »Wij wenschten Jezus wel te zien", zijn het mannen en vrouwen uit Abrahams nakroost, die hier uitkomen als »verharden".

Maar het is sterker nog.

Diezelfde soort menschen zijn ook in Jericho en Bethanië, en waren ook te Jeruzalem twintig jaren vroeger, en toch zegt de heilige apostel, dat de sombere profetie, die de Heilige Geest bij Jesaja van de voleindigde verharding gaf, nu eerst volledig en ten einde toe juist in deze personen vervuld is.

Vervuld in personen, die toongevers waren in het Jeruzalemsche publiek, en die openbaar werden, zelfs nog niet aan Johannes den Dooper, *neen, maar pas aan Jezus!*

Met Jezus in aanraking te komen is dan ook iets zoo alles beslissends,

dat het niet anders kan, of terstond bij die aanraking moet alles omtrent u en in u beslist zijn, beslist voor eeuwig.

Er is niet hooger, er is niet machtiger, er is niet heerlijker dan Jezus!

Wien Jezus niet helpt, die is niet te helpen.

Wie in Jezus geen licht ziet, die zal in eeuwigheid nooit anders dan in duisternis rondwaren.

Hij is *de* toetssteen.

Aan Hem wordt *alle* ziel gekend.

En zoo is het én hier uit dit verhaal én uit al wat de Heilige Schrift over dit ontzettend mysterie zegt, o, zoo roerend duidelijk, dat het heerlijkste, wat onze ziel noemen kan, te weten *Christus onze Heiland*, en het ontzettendste, waar onze ziel aan denken kan, te weten *de verharding van een menschenkind*, vlak naast elkaar liggen, bijeenhooren, en met elkaar in oorzakelijk verband staan.

Rotssteen der ergernis!

Val en opstanding, dus ook *val*, voor velen in Israël!

Een teeken, dat wedersproken zal worden!

Reuke des levens, maar ook reuke des doods ten doode!

Ge zoudt zeggen: hoe kan het, hoe is het bestaanbaar, dat de Verlosser tevens het *verderf* in de ziel doet uitkomen?

En toch, zoo is het.

Gods Woord gedoogt niet den minsten twijfel.

En wat nog wonderbaarder is, deze schriklijke werking van de »reuke des doods ten doode" gaat van den Heere Christus uit, niet in zijn *minst*, maar juist in zijn *meest* schitterende oogenblikken. Juist dán, als Hij blinkt in al de glorie zijner majesteit.

Als het zaad, als het tarwegraan, wilde Hij in de aarde vallen en sterven. Hij bekende hiertoe in deze ure gekomen te zijn. De Galileërs zagen hun Heer nu nog. De Grieken vraagden naar Jezus. De stem uit den hemel dreunde in aller oor. In roerende en aangrijpende taal riep Jezus tot bekeering op. En zie, juist in zulk een oogenblik grijnst de vijandschap tegen Hem uit het menschenhart, woelt de laagheid tegen den Heilige Gods, en moet Jezus zich voor hen verbergen. En dan komt de verharding uit.

Aan dat hachelijke is dus niet te ontkomen.

Een iegelijk *moet* naar den Heiland getrokken. En wie tot Hem naderde, moet meer en heiliger en hooger van Hem zien, en daarom *al inniger* in zijn gemeenschap indringen. En toch, het is juist bij dat *al nader* toekomen tot het Heilige der heiligen, dat het aan de ziel der verlo-

r:nen openbaar wordt, wat er eigenlijk in hen zit, en of het ook bij hen tot een scheuren van het voorhangsel des tempels moet komen.

En nu mag dit zeker nooit ertoe leiden, om te zeggen: »Dan zal ik mijn kinderen maar niet tot Jezus brengen. Ze van Jezus afhouden is nog het veiligst!" Want gij hebt niet te berekenen, en gij hebt niet te beschikken. Die u *gebiedt*, is de Heere der heirscharen. En het »Laat de kinderkens tot Mij komen!" geldt ook voor u.

Maar wel maant dit diepe stuk der verharding ons, om toch het heilige niet ondoordacht voor de hondekens te werpen en niet te koop te loopen met de waarheid Gods.

Waarlijk, we zullen ons wel wachten, om anderen te oordeelen. Veeleer zal anderer ijver in de verbreiding des Evangelies een oordeel zijn over eigen lauwheid in veel van de heilige taak.

Maar toch, ook al mag het vuur niet gebluscht, ook al moet het vuur uitgedragen, we mogen er toch wel aan herinnerd worden, dat het vuur is.

Al weten we, dat alleen het Woord Gods de scherpte heeft, die toereikend is om door de harde huid door te snijden en de doodelijke pestbuil van het verderf te raken, toch mag daarom wel herinnerd, dat men met een scherp mes ook bezijden de kranke plek in een ader des levens zou kunnen snijden.

En daarom mogen we niet aflaten, van met drang van ernst en liefde te waarschuwen: Predik toch nooit het zoo ontzaglijk Evangelie, zonder te bedenken, wat ontzaglijke zaak ge in handen hebt.

Laat uw prediking nooit *gedachteloos* zijn.

Zij ze altoos, als voor het aangezicht des Heeren, *diep* insnijdende, maar ook nooit insnijdende dan met de hoogste opmerkzaamheid en met den heiligsten ernst.

Het werk der prediking is zoo teeder.

En vraagt men nu ten slotte, hoe, op wat wijs, deze ontzettende werking der verharding dan plaatsgrijpt, dan moet natuurlijk hier vooral elk pogen om meer te weten dan ons geopenbaard is, met kracht worden tegengestaan, en voegt het ons, in het diep besef onzer kleinheid, liever ons te wachten voor onze ziele, dat we zelf niet onder zulk een oordeel komen, dan dat we ons verliezen zouden in veel ontleding van wat alleen in de eenheid van het heilig mysterie kan worden beseft.

Slechts zooveel zij hier dan ook uitgesproken, dat God de Heere ons

ook in het gewone leven telkens en telkens weer het verschijnsel toont, hoe juist eenzelfde kracht, tot haar hoogste werking gekomen, leiden kan tot zoo vlak tegenovergestelde uitkomst.

Zonder regen droogt de akker uit en verdort, wat erop ontkiemde. En toch, als die akker ondiep was door een onderliggende steenlaag, dan zal juist diezelfde regen, die elders frisch en heerlijk het koren gedijen doet, den akker in een slikplas veranderen en al het gewas doen verrotten.

Dezelfde zon, die den eenen akker koestert en warm en dronken maakt en kostelijk graan doet gelen, zal daarginds den akker stijf en dor maken, en het graan doen verzengen.

Dezelfde spijs, die den gezonde voedt en hem de kracht vernieuwt, bezwaart den zwakke van gestel en verderft den kranke.

En zoo is het bijna op elk gebied.

Kennis is heerlijk en wie dorst niet om zich aan haar bronnen te laven; maar ook, wie schrikt niet bij het zien van zooveel menschelijk verderf, als juist door de kennisse in haar onevenredige overdrijving of eenzijdige aanwending beoorzaakt is.

En ook de liefde op de aarde, de liefdeband tusschen man en vrouw, tusschen moeder en kind gelegd, hoe heilig en hoe teeder niet! En toch, is er één kracht, die nu meer dan deze huwelijksneiging en dit verlangen om moeder te worden, in haar zondige kentering, het menschelijk leven heeft bezoedeld en ontwijd?

En waar we zoo op alle weg en op elk terrein altoos weer diezelfde wet zien gelden, dat juist het heiligste en volkomenste en teederste, zoo het geen doel treft of af wordt geleid van zijn heilige bestemming, onverwijld omslaat in zijn tegendeel, en alzoo verwoesting en bezoedeling en ontreddering, ja, reddeloos verderf aanbrengt, en dat wel in veel schriklijker mate dan het minder hooge en minder heerlijke, is het dan wel zoo vreemd en zoo raadselachtig, dat deze wet óók bij het *aller*hoogste en *aller*heerlijkste doorgaat, en dus óók geldt van de *Liefde* Gods?

En dit toch is *al* de verharding.

Verharding is niets dan zulke uitwerking van de Liefde Gods, waarbij de macht der hoogste Liefde *in haar tegendeel* verkeerd wordt.

Ze *koestert;* maar óók, ze kan *verteren!*

Ze trekt op naar boven eeuwiglijk; maar ook, ze kan voor eeuwig *verzengen!*

XXXVII.

DE ZONDE TEGEN DEN HEILIGEN GEEST.

> De lastering tegen den Geest zal den menschen niet vergeven worden.
> Matth. 12 : 31.

Werkt liefde, die haar doel mist, altijd verharding, soms kan het weerstaan van de Liefde Gods haar werking nog op ontzettender wijs doen ontaarden; het kan overslaan in een begaan van de zonde tegen den Heiligen Geest.

Deze zonde vooral heeft iets verpletterends en schrikverwekkends.

Wat de Heere Jezus Christus ervan betuigde, is dan ook zoo hartaangrijpend en zielroerend; het werpt de ziel zoo reddeloos in de eeuwige wanhoop.

Hoor maar, hoe afsnijdend en hartdoorborend het klinkt:

»Wie met Mij niet is, die is tegen Mij; en wie met Mij niet vergadert, die verstrooit.

»Daarom zeg Ik u: alle zonde en lastering zal den menschen vergeven worden; maar de lastering tegen den Geest zal den menschen niet vergeven worden.

»En zoo wie *eenig* woord gesproken zal hebben tegen den Zoon des menschen, het zal hem vergeven worden; maar zoo wie tegen den Heiligen Geest zal gesproken hebben, *het zal hem niet vergeven worden, noch in deze eeuw, noch in de toekomende.*" (Matth. 12 : 30—32)

Nog harder bericht Markus het ons:

»Voorwaar Ik zeg u, dat al de zonden den kinderen der menschen zullen vergeven worden, en allerlei lasteringen, waarmede zij zullen gelasterd hebben.

»Maar zoo wie gelasterd zal hebben tegen den Heiligen Geest, *die heeft geene vergeving in der eeuwigheid, maar hij is schuldig des eeuwigen oordeels.*" (Mark. 3 : 28, 29)

Het is van deze ontzaglijke zonde, dat de heilige apostel Johannes schrijft:

»Indien iemand zijnen broeder ziet zondigen eene zonde, niet tot den dood, die zal *God* bidden, en Hij zal hem het leven geven, dengenen, *zeg ik*, die zondigen niet tot den dood. Er is eene zonde tot den dood; voor dezelve *zonde* zeg ik niet, dat hij zal bidden.

»Alle ongerechtigheid is zonde; en er is zonde niet tot den dood.

»Wij weten, dat een iegelijk, die uit God geboren is, niet zondigt; maar die uit God geboren is, bewaart zichzelven, en de booze vat hem niet." (I Joh. 5 : 16—18)

En welbezien is het eveneens eigenlijk alleen van deze gruwbaarste aller zonden, dat de heilige apostel Paulus aan de Hebreën, die in de verstrooiing waren, schreef:

»Want het is onmogelijk degenen, die eens verlicht zijn geweest, en de hemelsche gave gesmaakt hebben, en des Heiligen Geestes deelachtig geworden zijn, en gesmaakt hebben het goede Woord Gods en de krachten der toekomende eeuw, en afvallig worden; *die, zeg ik*, wederom te vernieuwen tot bekeering, als welke zichzelven den Zoon van God wederom kruisigen en openlijk te schande maken.

»Want de aarde, die den regen menigmaal op haar komende indrinkt, en bekwaam kruid voortbrengt voor degenen, door welken zij ook gebouwd wordt, die ontvangt zegen van God; maar die doornen en distelen draagt, die is verwerpelijk, en nabij de vervloeking, welker einde is tot verbranding." (Hebr. 6 : 4—8)

Woorden zoo insnijdend en vernietigend, dat ze aller ziel onthutsen zouden, indien dezelfde apostel er niet terstond had bijgevoegd:

»Maar, geliefden! wij verzekeren ons van u betere dingen, en met de zaligheid gevoegd, hoewel wij alzoo spreken. Want God is niet onrechtvaardig, dat Hij uw werk zou vergeten, en den arbeid der liefde, dien gij aan zijnen naam bewezen hebt." (Hebr. 6 : 9, 10)

Tonen der vertroosting, die intusschen niets afdingen op den aangrijpenden ernst, waarmeê hij er in het tiende hoofdstuk op volgen laat:

»Want zoo wij willens zondigen, nadat wij de kennis der waarheid ontvangen hebben, zoo blijft er geen slachtoffer meer over voor de zonden; maar eene schrikkelijke verwachting des oordeels, en hitte des vuurs, dat de tegenstanders zal verslinden.

»Als iemand de wet van Mozes heeft tenietgedaan, die sterft zonder barmhartigheid, onder twee of drie getuigen; hoeveel te zwaarder straf, meent gij, zal hij waardig geacht worden, die den Zoon van God vertreden heeft, en het bloed des testaments onrein geacht heeft, waardoor hij geheiligd was, en den Geest der genade smaadheid heeft aangedaan!

»Want wij kennen Hem, die gezegd heeft: Mijne is de wraak, Ik zal het vergelden, spreekt de Heere. En wederom: De Heere zal zijn volk oordeelen.

»Vreeselijk is het te vallen in de handen des levenden Gods." (Hebr. 10 : 26—31)

Veel ware hier uit Gods heilig Woord nog bij te voegen. Zoo wat telkens in het Oude Testament en in het Nieuwe voorkomt van menschen en personen, voor wie we »niet meer bidden mogen"; van een Ezau, die »geen plaats des berouws meer kan vinden"; en niet het minst van de schrikkelijke uitbreking in zonde, waartegen én Petrus én Judas zoo ontzettend toornen, als ze verfoeiing uitspreken over de lasterlijke zielen, die »den weg van Kaïn zijn ingegaan", en »door de verleiding des loons van Balaäm zijn henengestort", en »door de tegenspreking van Korach zijn vergaan", — maar dat kan wegblijven, als niet rechtstreeks op de zonde tegen den Heiligen Geest doelende, zoo én uit onze aanhalingen, én uit wat we aanstipten, maar duidelijk voor een ieder blijkt, dat we ook deze ontzettendheid van de zonde tegen den Heiligen Geest niet ter sprake brengen op eigen vinding, maar uitsluitend in gehoorzaamheid aan het stellige en duidelijke Woord der Heilige Schrift.

Nu moet intusschen bij de bespreking van deze zonde één zaak terstond met kracht en beslistheid op den voorgrond worden geplaatst, en dat is, dat deze zonde nooit door één eenig kind van God *kan* begaan worden.

Dit moet erbij, omdat anders menige ziel verschrikt en ontzet wordt.

Het zeggen van Jezus is zoo onbeschrijflijk benauwend: »Alle zonden zog vergeven, *maar die zonde nooit.*" Nu niet, later niet, en in der eeuwigheid niet. Voor die zonde geen voorbede daarboven en geen gebed, dat een gebed heeten mag op aarde. De voorbede der liefde, voor wie zulk een zonde beging, zelfs gewraakt en als onheilig verboden.

o, Is het niet te verstaan, hoe menige tobbende van geest en bedrukte van hart en benauwde van ziel, die als door een onweder wierd voortgedreven, vooral bij eenigszins kranke gesteldheid van zenuwen en van hersenen, zich allengs is gaan afvragen: »Heb ik die zonde misschien begaan? En indien ja, wat worstel, wat zwoeg ik dan nog? Dan ben ik reddeloos, dan ben ik voor eeuwig, dan ben ik zonder hope of ontferming verloren!"

En dit nu mág niet. Zulk een zielsbenauwd zwoegen mag niet geduld, noch gedoogd.

Al zulk zielsverwrongen zijn is de schuld van onze slechte opvoeding in de kennisse der waarheid, en meer nog, schuld van een prediking, die, de diepe gangen van eens menschen ziel niet bespiedende noch verstaande, over allerlei redekavelt, maar over deze ontzettende dingen der eeuwigheid bijna altoos zwijgt.

Duidelijk en nogmaals duidelijk behoort het altoos weer aan de verslagenen van hart en de verbrijzelden van geest gezegd te worden, dat de zonde tegen den Heiligen Geest door hen juist noch kan begaan zijn, noch begaan kan worden.

Ze valt in den verslagene en troostelooze niet; ze kankert alleen in het gemoed der hoogen van hart, die zich tegen den Heere en zijn heiligheden stellen.

Want wel, dat ziet ge uit Hebreën 6, zijn er onder de verworpenen, die zich aan deze zonde den eeuwigen dood aten, ook wel dezulken, die »verlichting" hebben gehad en »hemelsche gaven" gesmaakt, en »werkingen des Geestes" genoten hebben, en genoten hebben »kracht der toekomende eeuw" en het »goede Woord Gods", — maar, let erop, dat er bij de beschrijving van deze zonde nooit en nimmer sprake is van een gebroken of verslagen geest.

Integendeel, de jammerlijke bedrijvers dezer zonde staan allen hoog; gaan af op bevindingen en hooge dingen, die hun tebeurtvielen, en hebben den mond vol van zekere geestelijke voorkeur, die de Heere hun juist verleend heeft; maar laten ons niets merken, dat ze het slaan op de borst kennen, noch het als dood neervallen voor den Heere en zijn majesteit, noch ook dat ze ooit bekend hebben, dat ze geweest zijn voor een verterend vuur.

En nu is het vreemd, maar toch is het zoo, dat juist die personen, in wie iets zoo geestelijk hoogs is, dat ge wel eens denkt: »o, Mensch, dat God u toch voor het ergste beware!" nooit of nimmer door angst bekropen worden voor het eeuwig verderf, en dat ge juist die anderen, bij wie van een zondigen tegen den Heiligen Geest geen de minste sprake vallen kan, zoo dikwijls met den doodsangst der ziel over deze schriklijke zonde hoort tobben.

De geneesheeren in onze krankzinnigengestichten weten ervan!

En daartegen nu is maar één middel, en dat middel is, de afgedrevene zielen, eer ze afdrijven, toch met de Schrift te voeden.

Wie buiten de Heilige Schrift om mijmeren en fluisteren gaat over de zonde tegen den Heiligen Geest, natuurlijk, die kan er niet uit, dien bekruipen Kaïnsgedachten van een zonde, grooter dan dat ze hem vergeven zou kunnen worden; die eindigt met van zinnen verbijsterd te worden.

Maar wie nauwer bij Gods Woord leeft, dien overkomt dat niet, en dien *kan* dat niet overkomen.

Wat toch volgt er in de Heilige Sehrift terstond op die ontzaglijke aankondiging van de zonde tegen den Heiligen Gcest? Zie het in Markus 3. »Zulkeen, die gelasterd zal hebben tegen den Heiligen Geest," zoo staat er in vs. 19, »die heeft geen vergeving in der eeuwigheid, maar is schuldig des eeuwigen oordeels." »WANT," zoo volgt er aanstonds, »*want* zij zeiden: Hij heeft een onreinen geest."

Ziedaar dus door de Heilige Schrift zelve u de zonde tegen den Heiligen Geest duidelijk en zeer doorzichtig verklaard.

Er waren personen, die heerlijke dingen zagen en hemelsche woorden hoorden; want Jezus stond voor hen en de vertroosting vloeide hun van zijn lippen toe.

En toen ze dit heerlijke nu smaakten met oog en oor, toen dorsten die schrikkelijke personen zeggen: »Wat we daar nu zien en hooren, dat is de werking en uiting van Beëlzebul, den overste der duivelen!"

En toen, op dat oogenblik, heeft Jezus dit gruwbre zeggen beantwoord met zijn ontzettende verklaring, dat deze menschen *hiermeê* de zonde tegen den Heiligen Geest begingen; »WANT," zoo volgt er onmiddellijk op, »*want* zij zeiden: Hij heeft een onreinen geest."

Bij eenigen goeden wil kan er dus geen verschil van meening over bestaan, of de zonde tegen den Heiligen Geest *kan* alleen voorkomen bij dezulken, die, ziende de heerlijkheid des Heeren en als schouwende in den glans zijner majesteit, het licht in duisternis verkeeren, en het heerlijkste in den Zoon der Liefde doemen te zijn demonisch en uit den Satan.

En overmits nu zulke tobbende en bezwaarde zielen zich wel bewust zijn van hun onmacht om het heilige te grijpen en wel de booze inspraak van hun hart kennen; maar, over die booze inspraak heen, toch altoos weêr de bede aan hun ziel voelen ontglippen: »o, Was ik maar van de eeuwige Liefde mijns Heilands verzekerd!", zoo *kan* er geen sprake van zijn, dat ooit of immer zulk een onherstelbare verlorenheid der wanhoop *terecht* in hun gemoed zou kunnen postvatten.

Wel, en dit mag geenszins verbloemd, kan er ook in het hart van het kind van God menige schriklijke gedachte tegen den Heilige opkomen.

Ons hart is en blijft tot op onzen dood een hart, waaronder de poel der ongerechtigheid nog altoos bestaan bleef, en waaruit dus gedurig giftige gassen komen opstijgen.

Zelfs kan het voorkomen, dat juist bij ons lezen van het Woord, juist bij heilige overpeinzing, juist als we op de knieën in den gebede

liggen, zulke gruwbare invallen of inwerpsels door ons bewustzijn vliegen. Inwerpsels, waarvan we zelven schrikken, alsof een giftige wesp ons had gestoken. Die we als met onze hand van ons hoofd en uit ons hart willen wegslaan. Ja, die zoo niet over ons kunnen vliegen, of, als sloeg de bliksem in ons hart, trekken we ons terug en smeeken: »o, God! bewaar mij!"

Maar ook deze inwerpsels hebben natuurlijk met de zonde tegen den Heiligen Geest niets hoegenaamd uitstaande; want daar vereenzelvigen we ons niet meê, daar broeden we niet op, die koesteren we niet, maar die werpen we als een adder van ons.

Die komen wel *door* ons, maar niet *uit* ons.

Of liever wel uit den wortel van onze zondige natuur, maar zonder gehuwd te zijn met onzen wil; veeleer rauwelings door onzen wil afgestooten.

Laat men dus toezien, dat men door afgaan van de Heilige Schrift zijn ziel niet van de Liefde Gods vervreemde.

Satan wil het wel zoo.

o, Satan heeft aan dat woord over de zonde tegen den Heiligen Geest zulk een lust, en hij plaagt er de zwakke zielen meê, en als ze dan angstig worden, heeft hij genot.

Maar juist daarom moet dat giftig broeden der zwakke en benauwde zielen op dat schriklijk woord tekeergegaan.

Ernstig, ontzaglijk ernstig zeer zeker is het Evangelie; maar toch, het is en blijft altoos een *Evangelie der vertroosting.*

En nooit en door niemand mag het van dat heerlijk karakter worden ontdaan.

Enger nog naar het Woord uitgelegd, mag er bovendien aan toegevoegd, dat de zonde tegen den Heiligen Geest óók niet begaan wordt door de gewone afzwervers van den Heere en zijn gerechtigheid.

Paulus' schrijven in Hebreën 6 bewijst dit; want dezulken hebben niets van de heerlijkheden en krachten der toekomende eeuw gezien.

Zal het tot deze zonde komen, dan moeten dus wel terdege deze twee in volstrekten zin saamvallen: *ten eerste*, dat men op zeer nauwe wijze met de heerlijkheid, gelijk ze in Christus of in zijn volk uitkomt, in aanraking zij getreden; en *ten tweede*, dat men deze heerlijkheden niet maar geminacht of terzijde gelaten hebbe; maar, dat men zeer bepaaldelijk den Geest, die in deze heerlijkheden van den Christus zich uit, te weten den Heiligen Geest, verklaard hebbe te zijn *een geest van Satan.*

Tegen den Zoon zelven kan daarom gezondigd, zonder dat dit eeuwiglijk verdoemt. En voor de mannen, die Hem aan het kruis hebben genageld, kan nog pardon in het eeuwig oordeel zijn. Maar wie den Geest, die uit den Christus spreekt, spreekt uit zijn Woord en uit zijn goddelijk werk, dewelke is de Heilige Geest, schendt en hoont en lastert, *als ware het Satans geest*, over diens ziel trekt de eeuwige duisternis.

Bij zulkeen toch is het opzet. Bij zulkeen is het opzettelijke boosheid. Bij zulkeen verraadt zich een principieel boos tegenover God staan. Zulkeen kan niet meer verlost, omdat hij den Geest der genade onrein heeft geacht.

De smaak voor genade, het laatste wat den zondaar bleef, en daarmeê de mogelijkheid van verlossing, ging bij zulkeen verloren.

Vreeze mag en moet derhalve dit ontzettend woord van Jezus wel wezenlijk in de ziel werpen.

Daartoe sprak de Heere het. Daarvoor is het bestemd.

Maar vreeze voor Gods kinderen alleen, opdat ze toch teederlijk en nooit gedachteloos, maar met hun ziel erbij, in het heilige mogen verkeeren.

En voorts vreeze juist voor de valsche herders en *mis*leiders en *ver*leiders der schare, die, als ze toetreden tot het heilig mysterie van Golgotha's kruis, op minachtenden toon van »bloedtheologie" lasteren, en daarmeê als een ongerechtigen gruwel verwerpen, wat juist de diepste openbaring der goddelijke Liefde is.

Vreeze onder alle afvalligen en verlaters van den weg, die de waarheid kenden en die verwerpen; die, de heerlijkheid van den Christus gekend hebbende, haar den rug toekeeren; en die, allerwegen waar de belijdenis van deze heerlijke waarheid zich openbaart, gereed zijn met hun laatdunkend gezwets van »dweepzucht" en »domperij".

o, Derzulker oordeel zal eens zoo hard zijn.

Juist dat Ninevé geen weerstand bood, verhief het boven Kapernaüm en Bethsaïda!

Een sombere werkelijkheid, waar de liefde tweeërlei vermaan uit afleidt.

Een vermaan aan de belijders des Heeren, om toch door onbeholpenheid en roekeloosheid geen aanleiding te geven, om anderen met deze zonde te doen zondigen.

En ten anderen, een vermaan aan de dolende broederen, om toch

nooit meer te zeggen, dat *twijfel* de weg is om tot de waarheid te komen.

Want twijfel, vergeet het niet, twijfel tot in den wortel des levens, is juist de onheilspellende poorte, waardoor men tot deze ontzettende zonde ingaat.

XXXVIII.

CHRISTUS OF SATAN.

Doch de meeste van deze is de Liefde.
I Cor. 13 : 13.

Roerend en ontzettend is wat de Heilige Schrift ons over de verharding en de zonde tegen den Heiligen Geest openbaart; en toch tot geen minderen prijs biedt God Almachtig aan zijn schepsel de rijkste en zaligste toezegging van al de weelde der eeuwige Liefde.

Licht is nu eenmaal zonder schaduw ondenkbaar, en hoe zuiverder en schitterender het licht zijn glansen spreidt, des te donkerder en te scherper geteekend moet wel de door dat heerlijk licht geworpen schaduw zijn.

En zoo ook is geloof niet denkbaar zonder de tegenstelling van den *twijfel*, hoop niet zonder de bange beklemming van de *wanhoop*, en zoo nu ook de zaligste genieting der *liefde* niet zonder de scherpste insnijding van den bittersten *haat*.

Komt dit nu reeds onder menschen uit, hoeveel sterker moet dit dan niet nog uitkomen bij de liefde, die God zelf wekt en instort door den Heiligen Geest.

Onder menschen reeds ziet ge het, hoe altoos en op elk terrein en in elken kring de liefde in uitbreiding wint, naarmate ze verliest aan diepte. Vandaar dat ge tal van menschen vindt, voor wie een ieder een goed woord heeft, van wie niemand kwaad spreekt; maar die dan ook, door geen haat achtervolgd, evenmin met diepe, alles meêsleepende liefde worden gemind.

Maar vandaar ook, dat ge in diezelfde kringen heel andere personen zult vinden, tegenover wie niemand onverschillig kan blijven, die niemand met oppervlakkige genegenheid of afkeer bejegenen kan, en die den eenen even sterk liefde inboezemen, als ze fellen haat tegen zich opwekken in het gemoed van de anderen.

Wat teedere liefde van een Timotheus en Filemon voor een man als Paulus; maar ook met wat haat vervolgden hem de Joodsche leeraars! Wat innige aanhankelijkheid in heel den kring der Duitsche reformatie voor een man als Luther; maar ook wat bittere felheid tegen dien geloofsheld in de kringen der hiërarchie! Wat is een man als Groen van

Prinsterer ook in onze dagen warm en teeder en innig geliefd door ons Christenvolk; maar ook met wat schamperen spot en fellen haat is deze edele strijder voor onze Christelijke volksbelangen niet al de dagen zijns levens achtervolgd door de mannen der neutraliteit!

Vraag u af, wat aan Gladstone dezer dagen in Engeland, wat aan den graaf van Parijs in Frankrijk overkomt? Hoe in Rusland de keizer niet in zijn hofkringen schier wordt aangebeden, om als vleeschgeworden duivel door elk nihilist te worden verfoeid!

En zoo is het in elk land; zoo was het in elke eeuw.

Allerwegen en in alle tijden, zoodra de liefde onder menschen slechts een wortel had, die indrong in den bodem der beginselen, bracht elke liefde scheiding en vond alle liefde haar tegenpool in den ontzettendsten haat.

Liefde, die enkel door lieve hoedanigheden wierd gewekt; liefde, die op niets dan wederzijdsche welwillendheid berust; liefde, die de inschikkelijkheid haar moeder noemt, en gesteund wordt door wederzijdsche dienstbewijzen en onderlinge bewierooking of ook overeenstemming van belangen, natuurlijk die wekt zulk een haat niet.

Maar neemt de liefde een hooger, een edeler, een heiliger karakter aan; mint men den persoon niet om zijn uiterlijk, niet om zijn hebbelijkheden, niet om zijn gullen lach en trouwhartigen toon, niet om zijn aangename vormen en vleiende uitlatingen; maar veeleer, ten spijt van zijn stroeve natuur, in weerwil van zijn strenge eischen, en ondanks veel min aangenaams, dat aan hem is, louter om de overtuiging, waarvan hij de drager, om het beginsel, waarvan hij de tolk, om het ideaal, waarvan hij de machtige bepleiter is, o, dan kan de haat geen jaarrond uitblijven, dan moet hij de liefde op den voet volgen, en te bitterder en te feller uitbreken, naarmate de gehechtheid en de verkleefdheid der liefde teederder en bezielender was.

Nooit kwam dit sterker uit dan aan den persoon des Heeren zelven.

De bewoners van Palestina uit die dagen moet men billijk beoordeelen.

Natuurlijk hebben slechts zeer enkelen hunner van meet af in den Rabbi van Nazareth den Zone Gods, de hope der vaderen, den beloofden Messias gezien.

Daartoe wierd Simeon door den Heiligen Geest bekwaamd, en met hem Hanna de profetesse. Daarvan wist Zacharia en Elisabeth in het

stille Hebron. En daarvan had Jozef en had Maria en hadden de herders in Efratha's velden iets vernomen. Een gerucht ervan was zelfs door de Magiërs uit Babylon naar Jeruzalem overgebracht. Maar anders, de *wetenschap*, dat deze Rabbi de Immanuël en 's Heeren Gezalfde was, ontbrak geheel.

De groote massa heeft dus in den Christus slechts den held van zijn overtuiging, den prediker der gerechtigheid, den ijveraar begroet voor hooger en heiliger beginselen.

En wat zien we den Held Gods nu overkomen?

Wat anders dan dat men bij de eerste ontmoeting, verrukt door zijn heiligen blik, geroerd door zijn welsprekend woord, verwonnen door zijn liefdewerk, hem eere en hulde biedt, en meêzingt in het jubelend Hosanna.

Maar ook, dat al spoedig na die eerste aanraking, na die oppervlakkige ontmoeting, schifting in deze genegenheid en gezindheden komt, en eenerzijds bij enkelen deze liefde in beslist *geloof* en volkomen *overgave* overgaat; maar ook anderzijds de haat tegen dezen Rabbi van Nazareth met den dag feller uitbreekt.

Jezus hinderde niemand. Aan Jezus' mond ontsnapte nooit een bitter woord. Hij had, o, zoo duizenden bij duizenden goedgedaan, en nooit iemand kwaad. Zelfs de kinderen had Hij tot zich getrokken en gekust op het lachend gelaat.

En toch reeds terstond na zijn eerste optreden beginnen de booze hartstochten tegen den Rabbi van Nazareth te koken.

Wat Hij misdeed, wist niemand te zeggen; maar ze konden Hem niet zetten. Hij hinderde hen. Hij was hun een doorn in het oog. Hij moest weg. En er kon, zoo waanden ze, geen rust in Palestina terugkeeren, zoolang Hij niet uit het land der levenden was weggenomen.

Vandaar telkens volksoploopen om Hem te steenigen en te dooden. Vandaar het Hem naroepen en schelden met de lasterlijkste namen. Een waanzinnige was Hij hun, een bezetene, een pest van het volk, een beroerder der schare, een opstandige tegen de overheid, een verleider der menigte; zelfs een »vraat" en »wijnzuiper" scholden ze Hem.

En toen dit razen en tieren toch niet hielp, en Jezus toch steeds inniger en teederder liefde aan enkelen inboezemde, en de Johannessen en Maria's weer vermenigvuldigden, toen oordeelden ze, dat er moest doorgetast, en is de haat overgeloopen in vervolging en hebben eerzame vrouwen in Jeruzalem gegild om zijn bloed, dat over haar en heur kinderen moest komen; en is het: »Kruist Hem! kruist Hem!" als een stemme van den bloeddorst bij Golgotha gehoord; en is er geen rust in het

golven van dien schriklijk zondigen hartstocht gekomen, eer Jezus aan het kruis hing, en ze zagen, dat Hij sterven ging.

Golgotha bracht de beslissing.

En daarom, bij dat Golgotha, daar staan nu Johannes en Maria, met een liefde voor dien Jezus in het hart, zooals nooit iemand vuriger lief kan hebben; maar ook staan naast dien Johannes en die Maria de Jeruzalemsche machthebbers, die Hem nog stervend sarren en tergen durven, en bijna stikken in de opschuiming van hun eigen haat.

Als Jezus niet gekomen was, als Jezus niet gesproken had, als Jezus niet vrijuit voor alle volk van zijn Vader getuigd had, nooit, nooit zou in het hart van die heeren uit Jeruzalems machthebbende kringen zulk een hartstocht van menschonteerende gemeenheid en laagheid aan het gisten zijn geraakt.

Metterdaad was Jezus' komst, was Jezus' verschijning, was Jezus' optreden in Judea en Jeruzalem de vonk, die in dezen hartstocht den gloed ontstak. Zonder Hem zouden die rabbi's zich nooit zoo schriklijk bezondigd hebben. Van zoo lagen, fellen, bitteren haat, als op Golgotha uitbrak, zou, zoo Jezus niet uit den hemel tot ons ware gekomen, deze aarde nimmer het onteerend schouwspel hebben vertoond.

En waarom bleef Jezus dan niet liever weg? Waarom kwam Hij dan op aarde? Hij wist toch, dat zijn komst den haat wekken zou. Hij wist toch, dat *Hij* oorzaak voor Iskariot zou zijn om Judas, een kind des duivels, te worden. Hij wist, dat Hij tot een val en opstanding zou zijn. Dat Hij een teeken zou wezen tot weerspreking, een rotssteen der ergernis. Dat Hij duizenden zielen zou brengen tot overtreding. Dat in de aanraking met Hem meer dan één de zonde tegen den Heiligen Geest zou zondigen! Hij wist dit alles; want alle ding is Hem »naar den bepaalden raad en voorkennisse" des Heeren overkomen. En toch Hij bleef *niet* weg. Hij kwam. Hij sprak. En Hij volvoerde zijn ontzettenden last op deze aarde, den last van *Verlosser;* maar o, vergeet het niet, ook om de *Steen des aanstoots* voor duizenden te zijn.

En waarom dit dan moest? Waarom, ter mijding van dit kwaad, de komst van Messias niet mocht uitblijven?

Alleen om de *Liefde*, o, kinderen des Koninkrijks! omdat de *Liefde* de meeste is; en de Liefde het hoogste recht; en de volle, goddelijke, rijke Liefde des hemels niet anders dan tot dezen prijs in menschenharten *kon* uitgestort.

Minder liefde zou *minder* haat hebben gewekt. Door het uitblijven van deze Liefde ware alle haat gebluscht geworden. Alleen door deze Liefde ontgloeide de haat, en enkel door de volkomenheid van deze allervol-

komenste Liefde is de haat, haar naloopend en nascheldend, tot zoo ontzettende uitbarsting van demonische boosheid gekomen.

Zoo kan de Liefde niet blinken, of de haat ontbrandt in rosse bloedroode walmen.

Zonder die schriklijke uitbarsting van het onheilige kan nu eenmaal op deze zondige wereld het heilige niet bestaan.

En zoo komen we dan vanzelf op den Heiligen Geest terug.

In alle liefde werkt een zekere geest, van wat naam of oorsprong dan ook. En naarmate deze geest lager of hooger, onedeler of edeler, heiliger of onheiliger is, zal ook de liefde, die hij kweekt, verschillen in kracht en diepte en mogendheid.

Maar natuurlijk tot volle kracht kan ook de liefde op aarde eerst dan opwaken, als niet maar *een* geest, maar *de* Geest in haar vaart, en het God zelf, de Liefde, is, die in menschenharten haar heilige vonk komt ontsteken.

De Heilige Geest, zoo bleek ons in den aanvang van deze studiën over het werk van den Heiligen Geest, is principieel de Levensbezieler van alle creatuurlijk leven.

Dies is Hij ook de Levensbezieler van de Liefde, en ook de liefde begint dus dan eerst waarlijk te leven, ontvangt dan eerst een *ziel* in zich en wordt dus dan eerst »bezield", zoo eindelijk, eindelijk, de belofte des Vaders in zijn kerk indaalt of in uw hart overglijdt, en het nu ook in uw binnenste wordt: *De Liefde, die in u uitgestort is door den Heiligen Geest.*

Vandaar dat de volle en rijke en doordringende werking van de Liefde eerst kwam met den Pinksterdag.

Toen waren de grenzen van Israël doorbroken. Breed en diep ontsloot zich haar bedding voor alle volk en natie. Teekenen als van vuur wierden gezien, maar ook, er was een spreken in den toon en de taal van alle volk en natie. En allen omving één eendrachtig bedoelen. En alle goederen waren gemeen. En er ruischte een psalm des lofs en des levens door alle kringen, waarin de naam van den Eeuwige wierd genoemd.

Zoo kwam het licht der Liefde, en helaas, toen moest ook met dat licht *de schaduw der Liefde* komen. En die schaduw der Liefde *is* ontzettend. Ze heet haat, en ze kweekt »verharding", en ze loopt uit op »verstokking", en ze eet zichzelve den dood der zonde tegen den Heiligen Geest.

En daar beeft onze ziele bij, en daar deinst ons hart in bange verschrikking voor terug.

Maar als u nu gevraagd wierd: »Wilt ge dan, dat de Vader des lichts dit zuiver licht der hoogste en volkomenste Liefde weer uitblussche?" wie zou dan zeggen: »Heere! blusch het!", wie het aandurven te bidden, dat de uitstorting der Liefde van den Eeuwige zich van deze aarde terugtrok?

En zoo gaat dan dit werk der heiligste ontferming door, en voort en verder en onder alle geschil en twist en tweedracht, onder alle geroep van den haat, en het uitgalmen van de ruwste profanie en godslastering, gaat toch dat heerlijk werk van den Heiligen Geest voort den raad Gods te voleinden.

En zoo heerscht de Koning koninklijk, en de zielen worden bekeerd, en de wederhoorigen getroost, en zelfverloochening en edele toewijding plant zich voort, en er schittert ontferming, en er tintelt barmhartigheid, en, voor alle menschelijk oog verborgen, koestert deze volkomene Liefde de ziel, die bevroren, en het hart, dat door eigen schuld verkleumd was, en iets, iets althans van het zoet en het zalig der heiligste Liefde wordt op aarde reeds genoten.

En zoo zal het blijven voortgaan, en die heerlijke gloed zal blijven gloren, zoolang de strijdende kerk op aarde haar laatsten strijd nog niet volstreden heeft.

En eerst als het daaraan toekomt, en het einde aanbreekt, en het teeken van den Zoon des menschen op de wolken zal gezien zijn, eerst dan zal ingaan die volkomen heerlijkheid, waarin alle werk van den onheiligen geest zal worden tenietgedaan, en het werk van den Heiligen Geest voltooid zal worden.

Voltooid, o, gewisselijk, daarin, dat dan de heerlijkheid ingaat; voltooid door het afdrogen van veler tranen; door het wegvallen van alle bewindsel; door het aanschouwen van wat geen oog gezien; door het beluisteren van wat geen oor gehoord heeft; door de verrukking van wat in geen menschenhart is opgeklommen; maar toch meer en hooger nog daardoor, dat dan *de Liefde* volkomen zal uitbreken.

De Liefde in haar heiligste, in haar zuiverste bezieling. De storelooze gemeenschap met den Heere onzen God.

Die Liefde, waarvan zoo heerlijk het Apostelchoor, bij monde van den man van Tarsen, zong:

»Al ware het, dat ik de talen der menschen en der engelen sprak, en de Liefde niet had, zoo ware ik een klinkend metaal of luidende schel geworden.

»En al ware het, dat ik de *gave* der profetie had, en wist al de verborgenheden en al de wetenschap; en al ware het, dat ik al het geloof had, zoodat ik bergen verzette, en de Liefde niet had, zoo ware ik niets.

»En al ware het, dat ik al mijne goederen tot onderhoud *der armen* uitdeelde, en al ware het, dat ik mijn lichaam overgaf, opdat ik verbrand zou worden, en had de Liefde niet, zoo zou het mij geen nuttigheid geven.

„De Liefde is lankmoedig, zij is goedertieren; de Liefde is niet afgunstig; de Liefde handelt niet lichtvaardiglijk; zij is niet opgeblazen;

»Zij handelt niet ongeschiktelijk, zij zoekt zichzelve niet, zij wordt niet verbitterd, zij denkt geen kwaad;

»Zij verblijdt zich niet in de ongerechtigheid, maar zij verblijdt zich in de waarheid;

»Zij bedekt alle dingen, zij gelooft alle dingen, zij hoopt alle dingen, zij verdraagt alle dingen."

Deze Liefde nu is de *eeuwige* Liefde. *Zij* vergaat nimmermeer!

DERDE HOOFDSTUK.

HET GEBED.

XXXIX.

HET WEZEN VAN HET GEBED.

> Met alle bidding en smeeking, biddende te allen tijd in den Geest, en tot hetzelve wakende met alle gedurigheid en smeeking voor al de heiligen.
>
> Efeze 6 : 18.

Na het werk van den Heiligen Geest in het schoon *der Liefde* te hebben begluurd, rest ons thans nog ten slotte het werk van den derden Persoon in het Eeuwige Wezen te bespieden *in het Gebed.*

Meer toch dan men dusver deed uitkomen, treedt in de Heilige Schrift ook bij het heilige werk *des biddens* zekere in- en meêwerking van den Heiligen Geest op den voorgrond. Het sterkst spreekt dit in Rom. 8 : 26 en 27, als de heilige apostel Paulus betuigt: »En desgelijks komt ook *de Geest* onze zwakheden mede tehulp; want wij weten niet, wat wij bidden zullen, gelijk het behoort, maar *de Geest zelf bidt voor ons* met onuitsprekelijke verzuchtingen, en die de harten doorzoekt, weet, welke de meening des Geestes zij, *dewijl Hij naar God voor de heiligen bidt.*" Even helder stelt de Christus zelf dezen samenhang tusschen ons bidden en het werk van den Geest in het licht, als Hij der Samaritaansche vrouw uit Sichar te verstaan geeft, »dat God *een Geest* is, en de ware aanbidders den Vader aanbidden zullen *in geest en waarheid,*" »want," zoo voegt Jezus erbij, »de Vader zoekt ook dezulken, die Hem alzoo aanbidden." In schier gelijken zin schrijft de heilige apostel Paulus aan de kerk te Efeze: »Zijt met alle bidding en smeeking te allen tijde biddende *in den Geest*, en tot hetzelve wakende met alle gedurigheid en smeeking voor al de heiligen." Gods oude

belofte lag er reeds uit de dagen van Zacharias: »Doch over het huis Davids en over de inwoners van Jeruzalem zal Ik uitstorten *den Geest* der genade en *der gebeden*" (Zach. 12: 10); en deze belofte was in vervulling gegaan, toen de apostel van Christus jubelen kon: »Door Hem hebben wij beiden *den toegang door éénen Geest* tot den Vader" (Ef. 2: 18). Bij het »Abba, Vader!" onzer gebeden »getuigt *de Heilige Geest* met onzen geest, dat we kinderen Gods zijn" (Rom. 13: 15). En in het verlangend uitzien naar de toekomst van den Bruidegom is het niet alleen de Bruid, maar *de Geest* én de Bruid, die bidden: »Kom, Heere Jezus! ja, kom haastelijk!" Zelfs laat zich, voor wie dieper doordenkt, met name van het Gebed de geestelijke stelregel niet scheiden, dat het een bidden zijn moet »niet als hadden we ontvangen den geest der wereld, maar *den Geest, die uit God is*, opdat wij weten zouden de dingen, die ons van God geschonken zijn"; een smeeking, die we dan dankzeggend uitspreken »niet met woorden, die de menschelijke wijsheid leert, maar *met woorden, die de Heilige Geest leert*, geestelijke dingen met geestelijke (woorden) saamvoegende" (I Cor. 2: 12 enz.).

Er is alzoo geen twijfel, of er moet wel terdege ook in ons Gebed een werk van den Heiligen Geest erkend en geëerd worden; en het kan vrucht dragen voor de oefening onzer gebeden, zoo ook dit teedere punt opzettelijk wordt toegelicht. Niet, dit spreekt vanzelf, om *geheel* de leer der Gebeden hier in te lasschen. Dit zou hier misplaatst zijn en hoort beter thuis bij de behandeling van de laatste acht afdeelingen van den Heidelberger Catechismus. Maar wel, om de hooge en heilige beteekenis in het licht te stellen, die (of wij het merken of niet merken) God de Heilige Geest, de derde Persoon in het Drieëenig Wezen, in zoo zeldzame mate voor de »Gebeden der heiligen" heeft.

Om hiertoe te geraken, dient nu in de eerste plaats de zilveren draad opgespoord, die tusschen het *wezen* van ons gebed en het *eigen werk* van den Heiligen Geest zekere noodzakelijke verbinding en natuurlijken samenhang legt.

Niet alle gebed toch is gelijk.

Heel anders is het bidden van *Jezus* in zijn Hoogepriesterlijk gebed, een heel anders het bidden van *den Heiligen Geest* met onuitsprekelijke verzuchtingen. De smeekingen der heiligen *op aarde* zijn onderscheiden van de smeekingen der heiligen, die *daarboven* voor den troon jubelen en van onder den troon roepen. Zelfs de gebeden der heiligen op aarde

zijn niet hetzelfde in de *onderscheidene* geestesgesteldheden, waarin zij zich bij hun smeekingen bevinden. Anders zijn de gebeden »der Bruid", dat is van *al Gods heiligen* op aarde saam; anders de gebeden der heiligen in *plaatselijke* saamvergadering der geloovigen; anders hun smeekingen in den kring *der broederen*, als er twee of drie in Jezus' naam vergaderd zijn; en anders weer hun stil gebed, dat ze *in de eenzaamheid* uitstorten. En zoo ook zijn van al deze Gebeden der heiligen weer in den wortel onderscheiden de gebeden der *nog onbekeerden*, hetzij dat verborgen en ongekend het zaad der wedergeboorte reeds in hen sluimert, hetzij dat ze, nog in hun ongebroken zondige natuur staande, roepen tot een God, dien ze niet kennen en tegen wien ze overstaan.

Deze velerlei onderscheiding tusschen allerlei schakeering van bidders en allerlei soort van gebeden doet de vraag rijzen, of de Heilige Geest alleen in een *enkel soort* van die gebeden werkzaam is, dan wel in *alle* gebed als zoodanig.

Het kon toch zijn, dat de Heilige Geest in ons gebed indrong alleen op die zeldzame hoogtepunten van ons gebedsleven, als het een enkel maal voor onze ziel tot het zoet der zalige en innige liefdegemeenschap met het Eeuwige Wezen komt. Het kon ook zijn, dat er altoos zekere werking des Heiligen Geestes was in de Gebeden der heiligen, met uitsluiting van de onbekeerden. En eindelijk staat ook de derde mogelijkheid open, dat er een werk van den Heiligen Geest in *alle* gebed en *alle* smeeking was; ook dan als er van een aanroepen van den Vader in de hemelen »in geest en waarheid" nog geen sprake kan zijn.

Om dit te beslissen is ons vóór alle dingen noodig, dat we met eenige juistheid bepalen, wat we onder »het gebed" verstaan.

Tweeërlei toch is hier mogelijk.

Men kan óf het »gebed" in engeren zin nemen, als een godsdienstige handeling, waardoor men van God den Heere iets *vraagt*, *verzoekt* of *afsmeekt*. In dat geval is alle gebed een uitspreken en voor Gods troon brengen van een *begeerte*, die in ons oprees. Komt alle gebed voort uit een nood, een leegte, een gebrek, een nooddruft, waarvoor we vervulling vragen. En is het een toegaan tot Gods almachtigheid en Gods voorzienig bestel, om in onze armoede door Hem te worden verrijkt, in gevaar door Hem te worden beschut en beschermd, en bij verleiding en verzoeking, die over ons komt, door Hem te worden staande gehouden.

Maar er is evengoed een *ruimere* opvatting mogelijk, naardien meestal onder het gebed ook de »*dankzegging*" wordt besloten. De »Dienst der gebeden" in Gods kerk sluit altoos ook den Dienst der dankzegging in Onze Heidelbergsche Catechismus verstaat het in de 45e Zondagsafdeeling evenzoo, en vat heel het stuk des gebeds zelfs als het »voornaamste stuk der dankbaarheid" op. En eigenlijk zijn er in eenigszins hoogeren zin geen »gebeden" denkbaar, die voor den troon der genade niet tevens *dankzeggend* zouden opgaan.

Geeft men dit nu eenmaal toe, dan moet men intusschen nog verder, en dient onder het »gebed" ook de »*lofverheffing*" en alle »*uitgieting der ziel*" begrepen te worden. Een gebed, dat niet ook prijst, looft en jubelt is geen eigenlijk bidden. *Bidden* en *aanbidden* vloeien in de smeekingen der heiligen ineen. En waar in de ziel zich duizenderlei gedachten verdringen, ook al zijn ze geen bepaalde smeekingen, en ook al houden ze geen eigenlijke dankzegging in, ja ook al vormen ze geen bepaalde lofverheffing, daar is er toch een drang in ons, waar geen weerstand aan is te bieden, om deze gedachten, die de ziel vervullen, uit te storten voor den Eeuwige.

Als Mozes in Psalm 90 zijn gebed uitstort, is er 1°. een eigenlijk *smeeken:* »Keer weder, Heere! tot hoe lang? en het berouwe U over uwe knechten." Er is in zijn gebed 2°. *dankzegging:* »Heere! Gij zijt ons geweest een toevlucht van geslachte tot geslachte!" Er is 3°. »*lofverheffing*": »Eer de bergen geboren waren en Gij de aarde en de wereld voortgebracht hadt, ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God!" Maar toch is er behalve deze *smeeking*, *dankzegging* en *lofverheffing* 4°. ook nog een heel andere *uitgieting* van de gedachten der ziel in dit Mozaïsche bidden, als het straks heet: »Wij vergaan door uwen toorn en door uwe grimmigheid worden wij verschrikt"; of sterker nog, als hij in zijn smeeking uitroept: »Aangaande de dagen onzer jaren, daarin zijn zeventig jaren, of zoo wij zeer sterk zijn, tachtig jaren; en het uitnemendste van die is moeite en verdriet; want het wordt snellijk afgesneden en wij vliegen daarheen!"

En geheel hetzelfde vindt ge terug in het Hoogepriesterlijk gebed van Jezus zelf. Ook hier is 1°. *smeeking:* »En nu, verheerlijk Mij, Vader! bij Uzelven, met de heerlijkheid, die Ik bij U had, eer de wereld was;" of: »Heilige Vader! bewaar ze in uwen naam, die Gij Mij gegeven hebt, opdat ze één zijn mogen, gelijk als Wij." Er is 2°. *dankzegging:* »Gij hebt Mij macht gegeven over alle vleesch, opdat al wat Gij Mij gegeven hebt, Ik hun het eeuwige leven geve." Er is 3°. *lofverheffing:* »Rechtvaardige Vader! de wereld heeft U niet gekend, maar Ik heb U gekend,

en deze hebben bekend, dat Gij Mij gezonden hebt." Maar bovendien is er ook 4°. in dit Hoogepriesterlijk gebed allerlei *uitgieting der ziel*, die nóch gebed, nóch dankzegging, nóch lofverheffing is, maar het uitstorten van allerlei gedachten, die zich in de ziel des Heeren verdrongen: »Al het mijne is het uwe, en al het uwe is het mijne!" »Ik heb U verheerlijkt op aarde en volbracht het werk, dat Gij Mij gegeven hebt." »Ik heilig Mijzelven voor mijne jongeren, opdat ook zij geheiligd mogen zijn in waarheid."

Neemt ge dus uw bidden niet in dien engsten en strengsten zin van iets van God *afsmeeken;* maar in den ruimeren zin, waarin het tevens de *dankzegging* insluit, dan *moet* ge noodwendig ook die beide andere bestanddeelen toelaten, die ten eerste als *lofverheffing* of *aanbidding*, en ten anderen als *uitgieting der ziel* het best onderscheiden worden.

De schuldbelijdenis en belijdenis van zonden noemden we alleen dáárom niet afzonderlijk, omdat deze nooit anders dan tot *smeeking om vergiffenis* kan voeren; die smeeking inleidt; en er de bewegende oorzaak van is; terwijl, als de ziel een enkel maal drang en innerlijke persing gevoelt, om haar innerlijke verlorenheid en natuurlijke doemwaardigheid voor God tot in den wortel der zaak te belijden, het vanzelf komt tot een *uitgieting der ziel*, gelijk we in de vierde plaats noemden.

Alles wel saamgevat, is derhalve onder ons gebed in ruimeren zin te verstaan *alle godsdienstige handeling, waarbij we ons onderwinden om rechtstreeks het Eeuwige Wezen toe te spreken.*

De eenige moeilijkheid, die hierbij overblijft, schuilt in den *lofzang*. Het is toch onmiskenbaar, dat ook in tal van psalmen een rechtstreeksch toespreken in het lied van het Eeuwige Wezen voorkomt, en dat alzoo de grens dreigt uitgewischt te worden, die het *Gebed* van den *lofzang* scheidt.

Deze zaak ligt zóó.

De lofzang heeft *vier* trappen.

Hij kan óf zijn een zingen van den lof des Heeren *voor de eigen ziel;* óf een zingen van zijn lof voor het oor *onzer broederen;* óf een zingen van den lof des Heeren voor de *wereld en de demonen;* óf eindelijk een zingen van den lof des Heeren voor *den Heere onzen God zelf.*

Vlamt in het hart van Gods kind ongedwongen heilige blijdschap op, o, ook al is hij dan alleen, ja, al zat hij geboeid en gekluisterd in den kerker, dan zou hij nog drang en persing in zich gevoelen, om enkel

ter voldoening aan den dorst zijner ziele, met heldere stem een psalm aan te heffen, en van den lof des Heeren te jubelen voor zijn eigen hart.

Zoo zingt een kind des Heeren bijvoorbeeld in de eenzaamheid: »God heb ik lief, want die getrouwe Heer hoort mijn gebed, mijn smeekingen, mijn klagen!"

Heel anders is zijn lofzang echter, als hij niet voor zichzelf en in de eenzaamheid, maar met en voor zijn broederen zingt. Dan heet het: »Hoe zalig is het volk, dat naar uw klanken hoort! Zij wandelen, Heer! in 't licht van 't godlijk aanschijn voort." Of zelfs wordt dan het volk rechtstreeks toegesproken: »Gij volk, uit Abraham gesproten, dat zooveel gunsten hebt genoten"; of: »Jeruzalem! gij hoort die blijde klanken, elk heff' met mij den lof des Heeren aan!"

Weer in een anderen trap komt de lofzang voor, als er in het lied geriomfeerd wordt, en de kerke Gods als het ware der wereld en den demonen toezingt, om den lof des Heeren en de zekerheid van zijn zegepraal uit te spreken. Bijvoorbeeld in het strijdlied: »Wij steken 't hoofd omhoog en zullen de eerkroon dragen," en het slot: »en onze Koning is van Israels God gegeven."

Maar de hoogste trap in den lofzang is toch wel degelijk, als het nóg verder gaat, en als het lied uitvloeit in een rechtstreeksche toespraak tot den Eeuwige, dat men niet aan zichzelf, noch aan zijn broeder, noch aan de booze machten, maar alleen *aan God zelven* denkt. Dan toch is de lofzang het plechtigst. Laat Psalm 51 maar worden aangeheven, of het begin van Psalm 130, en ieder voelt terstond het onderscheid. »Gena, o, God! gena, hoor mijn gebed!"; of »Uit diepten van ellende roep ik met mond en hart tot U, die heil kunt zenden; o God! aanschouw mijn smart." Dán is werkelijk het *bidden* en *zingen* één geworden. Het is dan de kerke Gods, die, om *overluid* te kunnen bidden, dit in *een zang* doet, maar in een gemoedsstemming, waarbij ze eigenlijk meer de *smeeking* dan het *lied* op het oog heeft.

De kerke Gods heeft er niet altoos genoeg aan, dat er een is, die in het gebed voorgaat, en dat alle anderen in stilte meêbidden. Ze voelt soms ook sterken drang om zelve, overluid, in het gebed meê in te stemmen. Iets wat vooral in Engeland sterk uitkomt, waar in allerlei kringen en ook in de kerk de geloovigen de vaste gewoonte hebben, om als de voorganger in het gebed iets zegt, dat hun ziel inneemt, half

mompelend en half luid fluisterend meê te bidden, en altoos vast den voorbidder het *Amen* overluid na te zeggen.

In de Episcopale kerk heeft deze drang, die bij den levendigen Engelschman sterker spreekt dan bij ons afgemeten karakter, zelfs het *Commonprayer book* in het leven geroepen. Dat wil zeggen een liturgie van gebeden, gelijk wij die in kleinere afmeting ook in ónzen Liturgischen bundel bezitten, maar dan meer bepaaldelijk van gebeden, die men *samen* bidt en dat wel *hardop* en *overluid*. Dan heft de prediker deze gebeden aan, en aanstonds valt heel de kerk overluid in, en spreekt dezelfde gebeden uit; niet in zang of lied, maar in kalm proza; zoodat bijvoorbeeld het »Onze Vader" door heel de gemeente der geloovigen hardop wordt meêgebeden.

Onze kerken sloegen dien weg niet in. En terecht. Het hoort niet bij onzen landaard, en is dikwijls zelfs in Engeland verre van stichtelijk. Maar den drang, waaruit dit *Commonprayer book* geboren wierd, kennen toch de geloovigen ook in ons midden. Het is ons lang niet altoos genoeg, dat er één voor ons bidt, met wien we meêbidden. Neen, vaak wordt de drang gespeurd, en eigenlijk moesten de geloovigen *nooit* saamvergaderen, of die drang moest althans éénmaal tot uiting komen, om zelf, rechtstreeks en overluid in het gemeenschappelijk gebed tot den Heere te gaan. En dit nu is de lofzang in den hoogsten trap, genomen als rechtstreeksche toespraak tot het Eeuwige Wezen. Alleen maar onze kerken *voelen* dit onderscheid niet altoos sterk genoeg; en vandaar de zondige zwakheid, dat zoovelen zulk een smeekenden lofzang in den hoogsten toon vaak meêzingen, terwijl het oog allerwegen ronddwaalt, en heel andere dingen de gedachten vervullen, en er van »bidden *tot* den Heere" in het lied bij hen geen sprake was.

We merken hierbij nog op, dat deze ineenvloeiing van het *Gebed* met den lofzang op den hoogsten trap bovendien van den aard onzer Psalmen onafscheidelijk is.

Immers een menigte Psalmen *zijn* eenvoudig *gebeden;* eens staat er zelfs na afloop van heel een reeks Psalmen: »De *gebeden* (niet de lofzangen) van David hebben een einde." En al is het nu waar, dat onze min goede versindeeling en het zingen van slechts een enkel vers uit een heelen psalm dit gebedskarakter noodzakelijk verzwakt, zoo kan het toch niet anders, of waar de eigenlijke smeeking van den biddenden zanger in dat ééne vers geconcentreerd ligt, *moet* het lied wel een *gebed,* de psalm wel een *smeeking* worden, ook als de schare der geloovigen het in haar saamvergadering aanheft.

Er hoeft dus niets teruggenomen van wat we straks stelden. Bidden

is metterdaad elke godsdienstige handeling, *waarbij het schepsel zijn Schepper rechtstreeks toespreekt.* Dit kan nu smeekend, het kan dankzeggend, het kan lofverheffend, het kan klagend en zuchtend zijn. Maar het feit blijft altoos, dat het *schepsel zijn Schepper rechtstreeks heeft toegesproken.*

Let wel, niet dat het schepsel *over* Hem sprak, of *van* Hem sprak.

Dat is nog geen bidden.

Neen, om gebed te zijn, moet het altoos een spreken *tot* het Eeuwige Wezen zijn.

De wijze, waarop dit spreken plaatsgrijpt, is daarbij onverschillig voor het karakter van het gebed als zoodanig.

Zulk bidden kan een zuchten zonder woorden, in de enkele denking, zijn. Het kan zich uiten in een diepen zucht, waarin de benauwde ziel lucht zoekt. Het kan uitgaan in een enkelen kreet. Het kan in meerdere woorden uitvloeien. Ja, het kan aanzwellen tot een gansch breede toespreking van het Eeuwige Wezen. Of eindelijk ook, het kan in spreken én zingen overslaan. Maar dit alles deert het karakter van het *bidden* niet.

Dat karakter is en blijft ongeschonden, als de ziel des menschen zich maar in de volle bewustheid, dat God leeft en haar roepen hoort, tot Hem richt, tot Hem opheft, en als stond Hij vlak bij en voor haar, der zucht of den kreet voor Hem slaakt en het woord of den zang voor Hem uitstort.

XL.

HET GEBED EN ONS BEWUSTZIJN.

> Roep Mij aan in den dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen, en gij zult Mij eeren. Psalm 50 : 15.

Zoo bleek ons dan, hoe het wezen des Gebeds ligt in een rechtstreeksch *toespreken van het Eeuwige Wezen*; hoe deze heilige toespraak tot de Majesteit des Heeren HEEREN óf een *bede* in engeren zin kan zijn, óf wel een *dankzegging*, óf ook een *lofverheffing*, óf eindelijk een *uitstorting* der ziel; en bleek ons eveneens, hoe de *vorm* van het gebed meer of minder volkomen kan zijn, opklimmende van een *nauwlijks geslaakte* verzuchting tot een *helderbewuste* toespraak tot den Almachtige.

Op dit laatste punt komen we thans nog even terug, omdat een juist onderscheiden tusschen de verschillende vormen van het Gebed niet mag uitblijven, zoo ge in den wortel zelf van het bidden het werk van den Heiligen Geest zult ontdekken.

Bidder moet *gij* zijn. Uw *ik*. Niet uw ziel, noch uw lichaam, maar uw *persoon*. Wel is ziel en lichaam beide in het gebed betrokken, maar toch altoos zoo, dat uw *persoon*, uw *ik*, dat *gijzelf* uw ziel uitstort, in uw ziel u van uw bede bewust wordt, en door uw lichaam uw gebed tot uiting brengt.

Dit zal het duidelijkst worden, zoo we eerst de aandacht vestigen op de verrichting van het *lichaam* bij het gebed. Immers niemand zal wel willen beweren, dat het lichaam met ons gebed niets uitstaande zou hebben. Reeds op zichzelf is alle saambidden met anderen zonder de hulp van het lichaam onmogelijk, overmits voor saambidden een overluid bidden van den een, en een beluisteren van het gebed door den ander noodzakelijk is; en noch dit overluid bidden, noch dit beluisteren van het gebed denkbaar is zonder een *lichamelijken* mond, die spreekt, en een *lichamelijk* oor, dat hoort.

Doch hiermeê is nog op verre na niet *genoeg* gezegd; want de invloed *op* en de beteekenis *bij* ons bidden, die aan het lichaam toekomt, reikt nog veel verder.

Ge merkt dat zelf hier wel aan, dat een gebed *zonder woorden* voor uw eigen zielsbesef u onbevredigd laat. Enkel bidden in de *overdenking*, zonder een zachter of luider uitspreken van onze gedachten, is een

onvolmaakter vorm van het gebed. En al fluisteren we in stilheid bij onszelf, toch dringt een eenigszins innig gebed er altoos naar, om in woorden uit te komen. Het is zoo, er kan in het innigst gebed een diepte zijn, die we niet onder woorden brengen kunnen, maar dan *voelen* we dit gebrek en die leemte ook, en is het ons een vertroosting, zoo de Heilige Geest dan met onuitsprekelijke zuchtingen voor ons bidt.

Als de ziel niet geroerd noch geschokt is, en stille kalmte ons inwendig doorademt, is een overdenking zonder woorden soms zoet en zalig; maar zóó kan er geen machtiger golfslag over de wateren onzer ziel gaan, of de drang, om het gebed ook in woorden uit te storten, doet zich onweerstaanbaar gevoelen, en ook al zijn we dan alleen in ons bidvertrek, dan slaat het stil gebed soms in een overluid roepen over, een aanroepen van de ontfermingen van den Heere onzen God. Zelfs de Christus in Gethsémané bad niet met stille overdenkingen, noch in onuitgesproken verzuchtingen, maar met klare woorden, die nog in ons oor weerklinken.

Iets waarbij nog gevoegd mag, dat, ook afgezien van het overluid of fluisterend bidden, toch ook langs anderen weg ons lichaam wel terdege veel en zeer veel aan ons gebed af- of toedoet. Dit komt op *drieërlei wijze* uit. *Vooreerst* in den natuurlijken drang, om geheel ons lichaam biddende te maken. Daartoe *knielen* we neder, als om ons voor den hoogen God te verootmoedigen. Daartoe sluiten we de *oogen*, om door de wereld niet afgetrokken te worden. Daartoe heffen we biddend de *handen* op, als om de genade in te roepen. Daartoe kruipt de worstelaar soms langs den grond in de zielsweeën zijner innerlijke benauwing. Daartoe ontblooten we *het hoofd* als teeken van eerbiedenis. En daartoe staan in de vergadering der geloovigen de mannen op, gelijk ze op zouden staan van hun zetels, als de Koning der eere binnenkwam. *Ten tweede* blijkt dit aan den invloed, dien de gesteldheid van ons lichaam niet zelden op ons gebed heeft. Drukkende hoofdpijn, schrijnende, vlijmende pijnen in spieren of zenuwen, te groote opgewondenheid door aanzwelling van het bloed in de aderen, een gevoel van flauwte en onmacht en zooveel meer verhinderen o, zoo dikwijls, niet elke zucht, maar dan toch de volle uitvloeiing der gebeden. Zelfs weet een ieder uit eigen droeve ervaring, hoe reeds slaperigheid en dommeligheid vaak vijanden zijn, waarmeê het warme, zoete, zalige bidden te worstelen heeft. Terwijl omgekeerd frischheid van gestel, helderheid van hoofd en stille kalmte van zinnen ongemeen het gebed bevorderen. Reden waarom én in de Schrift én in de practijk onzer vaderen het lichamelijk *vasten* telkens als middel voorkomt, om de geloovigen voor het gebed te bekwamen. En *ten derde* is het niet zelden *lichamelijke*

nood, die, nog eer er *zielsnood* gekend is, de lippen der stommen pleegt te openen en ze biddende maakt voor den Heere. In gezinnen, waar anders nooit gebeden wierd, leerde men het bidden niet zelden in lichamelijke, ernstige krankheid. Bij lichaamsgevaar in brand of op zee is niet zelden een gebed over lippen gekomen, die anders slechts een vloek uitlieten. En steden en dorpen, die geen gemeenschappelijk bidden meer kenden, zijn bij oorlogsgevaar, honger of pestilentie niet zelden tot een biddag uitgedreven met gelijken ijver, waarmeê anders slechts vreugdedagen wierden afgezonderd.

De beteekenis van het lichaam is dus metterdaad bij het gebed zeer groot; zoo groot zelfs, dat, waar bij een vallen in onmacht, bezwijming of in flauwte de band tusschen ziel en lichaam ophield te werken, het gebed tegelijk verdween; en bij stoornis in het bewustzijn door ijlende koortsen van geen gebed meer sprake kon zijn. Slechts houde men hierbij wel in het oog, dat het gebed nooit *enkel* lichamelijk kan zijn; en dat elk bidden, dat, *enkel* lichamelijk, *buiten* het besef der ziel omgaat, ontaardt in een prevelen van woorden, dat geen *bidden* meer is. Zoo dikwijls de vorm van het bidden wordt nagebootst en de klanken des gebeds over de lippen rollen, zonder dat de persoon, die dit doet, zelf, en met bewustheid en bedoeling, zich tot het Eeuwige Wezen richt, is er een *schijn* des gebeds, maar geen wezenlijk bidden; een bolster zonder pit.

Maar ook hierbij kunnen we niet staan blijven; en om het werk des Heiligen Geestes in het bidden als zoodanig op te sporen, moet nog dieper in de zaak ingedrongen.

Naar onze gewone voorstelling, en die zeker ten deele juist is, kunnen we in hoogeren zin niet bidden, of we moeten een overdenking hebben. Een overdenking van het geheugen, waardoor we ons onze zonden te binnen brengen en ons Gods goedertierenheden herinneren; een overdenking der bewoordingen, waarin we ons verliezen in de aanbidding van Gods heerlijke deugden; een overdenking des bewustzijns, waarmeê we onze nooden in den gebede voorstellen; een overdenking der liefde, waarmeê we ingaan in de nooden van vaderland en volk, van land en kerk, van stad en dorp, van ons geslacht, ons gezin en ons kroost; en eindelijk een overdenking der fundamenten onzer gebeden, waardoor we indachtig worden, welke de beloftenissen Gods, de ervaring der vaderen en de gesteldheden des Koninkrijks zijn.

Deze overdenking nu is niet in een klein wicht, dat nog in de wieg huilt; maar komt eerst langzamerhand op, naarmate zich ons bewustzijn ontwikkelt en onze ervaring en onze kennisse rijpt. Maar ook deze overdenking hangt steeds aan onze *hersenen*. In onze hersenen is de zetel van al ons denken, en zoodra er in die hersenen een stoornis ontstaat door krankheid, zoodat ons bewustzijn verdonkerd wordt, houdt die overdenking op of wordt vervalscht. Zoo is het ten deele reeds in den slaap, ten deele bij chloroformiseering of bezwijming, maar vooral bij krankzinnigheid. En alleen dán, als onze hersenen normaal zijn en daardoor de vorming van overdenking vrij is, vindt de biddende persoon de gedachten gereed, waarin hij zijn gebed voor God den Heere zal uitstorten. Zonder onze hersenen is er geen denking; zonder denking zijn er geen gedachten en geen opzameling van gedachten in het geheugen, en zonder overdenking, op die beide rustende, is er geen bidden in eigenlijken zin. Geheel anders nog dan zoo straks blijkt dus ook hieruit, dat het gebed in veel sterker zin, dan men doorgaans waant, ook *aan het lichaam* hangt; inzooverre uw persoon voor alle overdenking aan *uw hersenen* gebonden is, en die hersenen toch wel terdege hooren tot uw lichaam.

Nu zij men echter wel op zijn hoede, om dit niet te ver te drijven, alsof de wortel des gebeds dus eigenlijk in onze hersenen, dat is in een deel van ons lichaam zou liggen. Reeds onze eigen gebedservaring komt hiertegen op, en zegt ons, dat het is, zooals de Schrift het leert, dat de wortel des gebeds niet in de hersenen huist, maar in *uw hart*. In dat hart zijn de uitgangen uws levens, en dus ook de uitgangen van uw gebedsleven. Als uw hart u niet tot bidden aandrijft, baat uw kermen u niet met al. Mannen met prachtige hersenen, maar een koud hart, zijn nooit echte bidders geweest, en omgekeerd was er juist onder die velen, wier hersenleven zwak, maar wier hart sterk ontwikkeld was, een stroom van biddende zielen, die den Heere onzen God aanriepen.

Ook hiermeê echter komen we van het lichaam nog niet af. Immers *ook ons hart* is een deel van ons *lichaam*. En al naar gelang de stroom van het bloed in dat hart met trager of met sneller polsslag heenstroomt, is de uiting van uw zielsleven machtig en overweldigend, of zwak en ingezonken, en daarmeê saamhangend ook uw gebedsuiting warm en bezield, of koel en afgemeten. En waar door verzwakking van uw bloed of door bedenkelijke aandoening van uw hart dit deel uws lichaams in kracht verliest en lijdende wordt, boet in den regel ook uw gebedsleven iets van zijn frischheid en helderheid in.

We zijn nu eenmaal geen *geesten*, en bestaan *niet*, gelijk de engelen, *on*lichamelijk. God schiep ons ziel én lichaam. Het lichaam is niet iets

bijkomstigs; maar iets, dat eeuwig bij ons wezen behoort. En daarom kan het niet anders, of een uiting van ons menschelijk leven, gelijk het bidden is, moet wel aan ziel *en lichaam* beide gebonden zijn, en dat in veel strenger zin, dan wij doorgaans meenen.

Toch, en hier moet niet minder nadruk op gelegd, is het *gebed* als zoodanig niet in volstrekten zin van het lichaam afhankelijk. Ware dat zoo, dan zou er geen gebed bij Gods engelen zijn, en veel minder een gebed bij den Heiligen Geest. *Ons* bidden hangt aan ons *menschelijk* bewustzijn; als we ons bewustzijn kwijt zijn, houdt ook ons bidden op; en ons menschelijk bewustzijn, in gewonen zin, is nu eenmaal, omdat we menschen zijn, dus uit ziel en lichaam bestaan, ook aan ons lichaam gebonden. Maar dat ons bewustzijn op zichzelf niet aan het lichaam hangt, blijkt aan het Eeuwige Wezen zelf, van wiens heilig goddelijk bewustzijn ons menschelijk bewustzijn slechts den flauwen afdruk vertoont; en dat terwijl er toch bij den Heere HEERE van geen lichaam sprake is. God is een Geest.

Datzelfde geldt ook van de geestenwereld, die even onlichamelijk is en nochtans bewustzijn bezit. En geldt ook van de drie Personen in het Goddelijk Wezen, en zoo ook met name van den Heiligen Geest.

Hieruit nu ontstaat de vraag, of de mensch, die door den dood tot een tijdelijke scheiding van lichaam en ziel komt, daarmeê alle bewustzijn verliest of niet. En op die vraag moet zeer zeker geantwoord, dat ons gewone bewustzijn, gelijk we dit op aarde in het lichaam bezaten, met den dood voor ons ondergaat, om eerst in de opstanding, bij het verheerlijkt worden van ons lichaam, dit gewone bewustzijn, maar dan in machtiger, zuiverder en heiliger vorm terug te erlangen. Nu, zegt de heilige apostel, kent ons gewone menschelijk bewustzijn nog slechts ten deele, maar dan zullen we met dat bewustzijn kennen, gelijk we ook gekend zijn, van aangezicht tot aangezicht.

Maar daaruit volgt nog geenszins, dat daarom aan den mensch in den staat van afgescheidenheid tusschen ziel en lichaam *elk* bewustzijn zou moeten ontzegd worden. Integendeel, de Heilige Schrift leert het tegendeel. En dat we hierbij alleen op de Heilige Schrift afgaan, is natuurlijk. Immers de dooden kunnen ons niet zeggen, hoe het hun na den dood verging, en alleen God zelf, die ook voor het leven in den tusschenstaat zijn ordinantiën gaf, kan ons mededeelen, hoedanig onze toestand dan zijn zal. En dat nu heeft de Heere gedaan, daar Hij ons voor

zijn gezaligden terstond na den dood een toestand leert kennen, *waarin ze bij Jezus zullen zijn.* »Ik heb begeerte," zegt de heilige apostel, »om ontbonden te worden en bij Christus te zijn." En overmits men nu aan iemands bijzijn niets heeft, tenzij men zich hiervan bewust is, zoo volgt hieruit, dat ook de zielen, in den staat der afgescheidenheid, een soort bewustzijn bezitten, dat zeer zeker verschilt van ons gewone bewustzijn, maar toch evenzeer dienst doet, om Christus te kennen en te genieten. Reden waarom onze vaderen zeer terecht alle voorstelling van een *slaap in den dood* verworpen hebben; niet in zooverre er wel terdege een tusschenstaat komt, waarin ziel en lichaam tijdelijk gescheiden zijn; maar in dien zin, alsof uw persoon na uw sterven tot aan den dag der opstanding, onbewust van zichzelven en niet wetende van de heerlijkheden des Heeren, sluimeren zou in vergetelheid.

In onze ziel blijkt derhalve wel terdege de mogelijkheid aanwezig te zijn, om ook buiten de hulpe des lichaams, en dus ook buiten ons hart en onze hersenen om, bewustzijn te bezitten in hooger zin; een bewustzijn, dat besef van de heerlijkheden des Heeren heeft, en daarom de ziel bij Jezus kan doen zijn.

Hoe dit tijdelijke of andere zielsbewustzijn werkt, is echter voor ons een volkomen verborgenheid en een diep geheim. De aard en de wijze, waarop dit andere bewustzijn werkt, is ons niet geopenbaard. Daar weten we niets van. En omdat wij menschen geen andere voorstellingen hebben, dan die door middel van onze hersenen gevormd zijn, kunnen we ons van dit andere bewustzijn zelfs geen voorstelling noch denkbeeld vormen. *Dat* het bestaat, is ons geopenbaard; maar niet, *hoe* het werkt.

Slechts dit ééne moet en mag vastgesteld, en dat is juist voor ons onderhavig onderzoek *de hoofdzaak*, in dat tijdelijke bewustzijn, waarmêe we werken zullen tusschen onzen dood en den dag der opstanding, moet *dezelfde persoon* zich bewust worden, die zich thans een bewustzijn van zichzelven vormt door middel van hart en hersenen. Ook na uw dood zijt en blijft *gij* het, die dit bewustzijn hebt en in dit bewustzijn u van *uzelven* bewust wordt. Dit moet wel. Anders toch kon er geen bewustzijn na den dood zijn, om de eenvoudige en afdoende reden, dat er geen bewustzijn bestaan *kan*, of er moet een persoon zijn, die dit bewustzijn heeft. Nu kan het geen *ander* persoon zijn; want waar zou die vandaan komen? Dus *moet* het wel uw eigen persoon zijn. Ook omdat het zoo alleen *u* nabij Jezus kan doen zijn.

En hieruit nu leiden we de gewichtige gevolgtrekking af, dat ons gewone bewustzijn wel, wat *den vorm* betreft, van ons lichaam afhankelijk is,

maar voor wat *het wezen* aangaat niet. Dat het veeleer, wat zijn *wezen* aangaat, ook dan nog voortbestaat, als slaap onze overdenking verduistert, krankzinnigheid ons van onszelven vervreemdt, of bezwijming ons van onszelven doet vallen; en zoo ook dan nog voortbestaat, als de dood voor een tijdlang ons afscheidt van ons lichaam. Iets waaruit dus tevens volgt, dat de wortel en zetel van ons bewustzijn *in de ziel* moet gezocht, en dat ons hart en onze hersenen slechts middelen en voertuigen en geleiddraden zijn, waarvan onze persoon zich bedient, om dit bewustzijn in denkbeelden en voorstellingen te laten uitkomen.

En overmits nu het gebed het toespreken van het Eeuwige Wezen is, dat wil zeggen een *bewust* verkeeren voor het Eeuwige Wezen, zoo volgt hieruit, dat derhalve ook de wortel van het gebed in onzen *persoon* en in ons *geestelijk* wezen moet gezocht worden, en hoezeer ook aan het lichaam gebonden, toch voor wat de kiem aangaat, rust in ons persoonlijk *ik*, voorzoover het bewustzijn heeft van het bestaan van de goddelijke Personen, en zijn band aan die goddelijke Personen voelt en werken laat.

Langs dezen weg komen we dan tot de slotsom, dat de mogelijkheid van ons gebed in ons geschapen zijn *naar den beelde Gods ligt.* Niet alleen toch dat we zelf bewustzijn van onszelf kunnen hebben, vloeit daaruit voort, dat we geschapen zijn naar den beelde van dat Eeuwige Wezen, dat eeuwiglijk zichzelven bewust is; maar ook vloeit alleen uit ons geschapen zijn naar den beelde Gods het machtige feit voort, dat gij, als mensch, u bewust kunt zijn van het »bestaan van dat Eeuwig Wezen, en van den nauwen band, die u aan dat Eeuwig Wezen verbindt".

De uiting van het bewustzijn van dien band en die betrekking is uw bidden, zoodra ge u daarbij tot dat Eeuwige Wezen zelf keert. En voor het werk van den Heiligen Geest *in het gebed* als zoodanig worden we derhalve teruggeleid tot het werk van den Heiligen Geest *in de schepping* des menschen.

En overmits we nu, bij onze voorafgaande onderzoeking van dit punt vonden, dat het juist God de Heilige Geest is, die in de schepping des menschen dit bewustzijn deed opwaken, en in dit bewustzijn des menschen tevens het bewustzijn van Gods bestaan en van onzen band aan Hem indroeg en in stand houdt, zoo blijkt hieruit, hoe *geheel het Gebed*, als verschijnsel in 's menschen geestelijk leven, metterdaad rechtstreeks op een werk van den Heiligen Geest in onze schepping berust.

XLI.

HET GEBED IN DEN ONBEKEERDE.

> Mijn hart zegt tot U: Gij zegt: Zoek mijn aangezicht; ik zoek uw aangezicht, o Heere!
>
> Ps. 27:8.

Het gebed zelf; het bidden als zoodanig; elke smeeking tot het Eeuwige Wezen, dat den naam van bidden nog dragen mag, is in eigenlijken zin, voor een deel, het werk van den Heiligen Geest.

Er is geen bidden dien naam waard, of er moet, hoe flauw en zwak dan ook, een *bewustzijn* in ons leven, dat *ons ik*, onze persoon met den *levenden God* te doen heeft; dat eene zielsuiting onzerzijds naar dat Eeuwige Wezen *kan* uitgaan; en dat de Heere in zijn hooge majesteit hierop *merkt*.

De mogelijkheid om te kunnen bidden, is dus niet iets, dat ons op later jaren is toegekomen, veeleer is het een *ingeschapen* iets; dat inklevend in den wortel zelven van ons wezen, van onze natuur onafscheidelijk is. Hiermeê is het zeer wel bestaanbaar, dat de groote menigte tegenwoordig niet meer bidt. Of kunt ge geen vermogen hebben, dat uw leven lang in u sluimert? Bezit een Javaan niet evengoed als wij het vermogen om de Engelsche, Fransche en Duitsche talen te leeren, zonder dat hij er ooit toe komt, dit vermogen aan te wenden? Behouden we ook in onzen slaap niet het *vermogen* om te hooren en te zien, ook al zet de slaap deze vermogens tijdelijk op nonactiviteit? Als een sterke man door een kleinen bengel gesard wordt, heeft hij dan het *vermogen* niet, om hem desnoods dood te slaan, ook al houdt hij met opzet zijn kracht in en steekt zelfs geen vinger naar den deugniet uit? Een vermogen kan dus óf ganschelijk niet in ons tot ontwikkeling komen en ons leven lang schuil blijven, óf ook waar het aanvankelijk opkwam, onderdrukt worden. Dit nu is ook met het bidden alzoo. Neemt men nu alle menschen saam, die op de gansche aarde wonen, dan zijn er van de veertienhonderd millioen menschen zeker geen tweehonderd millioen, die, zij het ook onder allerlei gebrekkigen vorm, niet toonen, dat ook zij het gebed kennen. Van de niet-bidders, die bijna uitsluitend in Europa huizen, heeft stellig de helft den tijd gekend, dat ze nog wel eenigen gebedsvorm hadden. Onder hen, die ook dit verloren, zijn er, die toch later nog oogen-

blikken hebben, dat ze toch weer een gebed slaken. En die wilden, dat ze nog *konden* bidden, o, die zijn er zoo talloos velen, en ze vertegenwoordigen onder de niet-bidders de edelste.

Ons uitgangspunt houden we dus vast: De mogelijkheid om te kunnen bidden, danken we aan *onze schepping*. God schiep den mensch als een op gebed aangelegd wezen. Had dit niet in zijn schepping gescholen, zoo ware dit vermogen nooit in hem gekomen. Tot bidden zijt ge geschapen, of het zoet van het gebed smaakt ge nooit.

En vraagt ge, waarom dit dan nu in onze schepping een eigen en bijzonder werk van den Heiligen Geest is, zie dan hier ons antwoord.

Bidden is het trekken en dringen van het *afgedrukte* beeld naar zijn *oorspronkelijk* Beeld. Dit ons oorspronkelijk Beeld is God Drieëenig, en van dien Drieëenigen God hebben wij de nameloos hooge eere een *uitgedrukt* beeld te zijn en in ons te dragen. Thans geschonden; God geve, door wedergeboorte ook in u reeds hersteld, — maar in elk geval vormen de grondtrekken van dat beeld nog altoos de grondtrekken van uw menschelijk wezen. Zonder dat zoudt ge geen *mensch* meer zijn.

En omdat nu dit wezen in u ontstond door *afdruk* van dat oorspronkelijk Beeld, daarom trekt uw wezen vanzelf naar dit zijn *oorspronkelijk* Beeld. Het dringt, het perst er heen. Het kan er niet buiten. En in het trekken en dringen, waarmeê omgekeerd het oorspronkelijk Beeld in het Eeuwige Wezen zijn *afgedrukte* beeld in den mensch naar zich toetrekt, ligt de grondoorzaak en bewegende drang van alle bidden.

Evenwel om tot *bidden* verheven te worden, moet deze drang, dit trekken naar God, niet maar even onwillekeurig zijn als de zuiging van het water naar de diepte, of de kracht, waarmeê het licht een bloemknop naar zich toelokt. Want dit water *weet* niet, waar het heenzuigt, en de bloemknop heeft geen kennisse van den glans, die haar beheerscht. Neen, *bidden* wordt dit schier onweerstaanbaar trekken dan eerst, als ook gij weet, *dat het zoo is;* in dat trekken *merkt*, wat er met u gebeurt; weet, waar ge heen wordt getrokken; en zelf aan dat zoeken van uw oorspronkelijk Beeld deelneemt.

Het gebed ontstaat dus niet uit uw wil. God Drieëenig is het, die uw ziel tot bidden in u verwekt. Gij trekt niet uit uzelven naar Hem; maar Hij trekt u. Daarom zegt de Psalmdichter: »*Mijn hart zegt mij, o Heer! van uwentwege:* zoek door gebeên met ernst mijn aangezicht."

De eerste stoot tot het gebed, de eerste drang en aandrift gaat niet van ons naar God; maar komt van God naar ons. Doch vanwaar komt nu die stoot ons toe? Bespeurt ge dien als een wind des daags, die uit

den hooge u beroert en aanraakt? Neen, nimmer, maar altoos als een drang, een aandrift, een persing, een stoot, *dien ge in uw hart waarneemt.* En als ge nu toch weet, die aandrang in mijn hart gaat niet *van* mij uit, maar komt *tot* mij; hoe anders wilt ge die aandrift, dien stoot dan verklaren, dan als een impuls, die van den Heiligen Geest in u werkt? Want immers alle impulsen, die van *binnen* in u opkomen en toch van het Eeuwige Wezen uitgaan, *zijn altoos het eigen werk van den Heiligen Geest.* Noch met den Zoon kunt ge gemeenschap hebben dan door den Heiligen Geest, noch met den Vader dan door den Zoon, met wien de Heilige Geest u in gemeenschap zet.

Toch spreken we nog volstrekt niet van den staat der wedergeboorte; dat doen we eerst in ons volgend artikel. In wat we dusver uiteen hebben gezet, namen we den mensch in zijn *schepping*, buiten val en buiten wederopstanding. En dan zeggen we, dat bidden niet het roepen van een zelfstandig wezen naar een hem onbekend God is, wiens kennismaking hij door zijn roepen of smeeken pas aanknoopt; maar dat omgekeerd alle gebed onderstelt, dat uw innerlijke persoon van Gods eeuwig Wezen besef heeft, door uw schepping naar zijn Beeld bij Hem hoort, en bovendien naar dit uw oorspronkelijk Beeld trekt, *zóó dat ge het weet*, of wilt ge, met uw *bewustzijn*. Een geestelijk magnetische kracht dus, die rusteloos op u werkt en uit uw schepping oorzaak nam; maar meer dan een magnetische aantrekking in tweeërlei opzicht: 1°. inzooverre gij ervan weet; en 2°. inzooverre gij er zelf wederkeerig trekking op uitoefent.

Ook op dat tweede punt dient nadruk gelegd. Als een magneet trekt, dan trekt de magneet, en het ijzer *wordt* eenvoudig getrokken, maar trekt zelf niet naar den magneet. Doch zoo is het in uw bidden niet. Bidden rust op den grondslag van *wederkeerig* trekken van beide zijden. Zoolang er alleen nog maar een trekken van Gods zijde is, waarmede God u trekt, dan is er nog geen bidden; en het gebed in u komt dan pas op, als ook uw eigen wezen naar God gaat trekken en drang gevoelt om God den Heere, als het kon, naar u toe te trekken. »Kom, Heere, tot hoe lang! Heere, vertoef niet! Ja, kom haastelijk!"

Dit is de macht der Liefde, die in het gebed tot haar heerlijkste uiting komt. Het gebed is de schoonste bloemknop, die aan den stengel der heilige Liefde ontluikt. Dan werkt er in God liefde *voor den mensch*, dien hij naar zijn Beeld schiep, ter oorzake van dat Beeld, waarnaar Hij hem schiep. En omgekeerd werkt er in den mensch liefde *voor God*

omdat hij naar den Beelde Gods geschapen is. Alle nood zelfs, waaruit we dan redding begeeren, is voor de ziel niets dan een missen van de mogendheid en de trouw des Heeren. En zoo werkt liefde liefde tegemoet om in de stille fluistering der liefde te bidden, niet om geholpen te worden, maar om *Hem weder te bezitten*, naar wien de liefde van uw hart uitgaat.

Bij lager stand neemt het gebed gewisselijk ook lager vorm aan, en door de zonde wierd die vorm zeer laag en baatzuchtig en sloeg het gebed, dat slechts een uitademing der liefde mag zijn, ongetwijfeld in een *egoïstisch roepen* om. Maar thans, nu we het gebed nog alleen in de oorspronkelijke schepping bespreken, blijft de zonde nog buiten het bidden. En gelijk de echte hemelling naar den hemel verlangt, niet om de kroon en den zegepalm en de gouden citer, maar eeniglijk om God, dat Eeuwige Wezen, zelf, zoo ook is het reine en nog onbezoedelde gebed niet een bidden om iets van God, maar om God zelf te bezitten. Denk slechts aan de liefdetaal van het wondere Hooglied. Zooals daar Sulamith naar haar Bruidegom roept, zoo smacht en dorst de biddende ziel, uit verterenden liefdesdrang, in het bidden, naar het wederbezit van haar Maker en het weder bezeten worden door haar God.

En overmits nu de Heilige Geest die Persoon in het Drieëenig Goddelijk Wezen is, die de bewuste gemeenschap in onzen persoon met dat Eeuwige Wezen mogelijk maakt, werkt en alleen in stand houdt, zoo blijkt overtuigend, dat het *gebed* wel terdege tot het eigen domein van den Heiligen Geest behoort, en eerst zoo ge het als *zijn* werk beschouwt, in zijn diepsten grond kan begrepen.

Het is deze hoogwaardige derde Persoon in het Eeuwige Wezen, die in uw schepping het gebed mogelijk maakte; die door zijn werking op u als geschapen wezen dit ingeschapen vermogen tot uiting en werking bracht; en die in alle gebed van het onzondige schepsel én de aandrift én den prikkel én den liefdesdrang tot het bidden wekt.

Doch nu komt de tweede vraag, deze namelijk, hoe het nu met dit werk van den Heiligen Geest in óns gebed staat, *nadat we zondaars wierden.*

Ook een zondaar toch bidt. Zie het maar aan de heidenwereld, die onder allerlei soms schriklijk lage vormen toch het gebed in stand hield. Zie het maar aan het kleine kind, dat zoo wonderbaar gemakkelijk zich door zijn moeder het bidden leeren laat. Zie het ook aan die velen, die nooit meer baden, maar als plotselinge ontzetting ze aangrijpt, toch weer de knieën buigen, en al kunnen ze niet meer bidden, toch doen of

ze bidden, en hun halve koninkrijk gaven, als ze toch maar bidden konden. En eindelijk, zie het aan die duizenden bij duizenden, die, van de mogelijkheid, dat ze zelven bidden zouden, afziende, nu anderen aanroepen, *dat ze voor hen mochten bidden.* Bid gij voor ons! gij, geheiligde, gij, min zondige, gij, man Gods!

Bidden, zoodat het bidden in heiliger zin heeten mag, *kan* niet een zondaar meer. Alles, ook zijn gebed is tot zonde. In zijn zonde heeft hij de orde omgekeerd. Niet hij zou om God, maar God voor hem bestaan. En in die zelfzucht vastgezet, is God, de Heere des hemels en der aarde, voor hem weinig meer dan een Medicijnmeester in alle krankheid, een Voorziener in allen nood geworden. Een wonder Wezen, dat altoos gereed moet staan, om, als hem, zondaar, iets ontbreekt, dit uit Zijn volheid hem op het eerste roepen toe te doen komen.

Dit is *het egoïsme* in het gebed, dat van het gebed van elk zondaar onafscheidelijk is. Wie waarlijk bidden kan, en *geen* zondaar is, bidt enkel: »Vader in den hemel! uw naam worde geheiligd, uw koninkrijk kome, uw wil geschiede; want U is het koninkrijk en de kracht en de heerlijkheid, tot in eeuwigheid. Amen!" Wie zondaar was, maar bekeerd wierd, bidt *heel* het »Onze Vader!" Eerst die beden om Gods wil, om *zijn* Naam, *zijn* Koninkrijk, *zijn* Wil, en dan voegt hij er die andere bede bij, om het brood, om vergeving en om bewaring van zonden. Maar wie nog *enkel* zondaar is, en geen genade ontving, voor dien bestaat die bede om Gods Naam, om zijn Koninkrijk, om zijn Wil niet. Hij bidt *enkel* om brood, en niets dan brood, en ook wel om vergeving van zonden, maar toch alleen als motief, *opdat* brood en weelde en uitredding hem niet ontgaan.

Over het gebed van een zondaar kan dus niet te laag gedacht worden. Bijna komt in niets onze val zoo sterk uit, als juist in het geheel ontaarde en verbasterde gebed, waarmeê de gevallen mensch zich bezondigt. Al zulk bidden, ge zoudt het kunnen noemen een tarten en tergen van den Heere en zijn eeuwige liefde. Als zoodanig is er in zulk een gebed van den zondaar dan ook niets van het werk van den Heiligen Geest te bespeuren. Al dit bidden komt uit het egoïsme van ons zondig hart op, en bezit als zoodanig niet de minste waardij. Eer het tegendeel.

Maar, en hier komt het nu op aan, omdat gij de snaar op de harp losgewoeld hebt en *valsch* betokkelt, zoodat ze nu niets dan een schrillen wantoon doet hooren, dáárom is de kunstenaar niet minder groot, die oorspronkelijk deze snaar zoo vormde en koos en stelde, dat er de heerlijkste en zuiverste toon van trillen *kon.*

En zoo is het hier.

Uw hart is aan zulk een harp gelijk, die oorspronkelijk door den Heiligen Geest als Kunstenaar en Werkmeester prachtig gevormd, met snaren bespannen en gesteld was. En wat nu de zonde deed, is niet, dat ze deze snaren van de harp van uw hart geheel wegnam. Dan toch zou er geen toon, geen klank en zelfs geen wanklank van kunnen komen. Neen, maar de zonde heeft die snaren losgewoeld en ontstemd, en krast en schrijnt er nu op, dat er niets dan de afschuwelijkste tonen op trillen. Doch dit neemt niet weg, dat toch diezelfde snaren, die nu zoo bang geluid geven, wel terdege getuigen voor het werk van den oorspronkelijken Werkmeester, en alleen door *zijn* oorspronkelijk werk nog geluid geven.

Als een kunstig harpmaker merkt, dat men zijn harp geheel ontstemd heeft, maar hij hoort tenminste nog wangeluiden, dan weet hij, dat er nog herstel mogelijk is. Maar als hij zijn harp terugvindt met de snaren er afgebroken, dan *is* het geen harp meer, maar slechts een nutteloos hout.

Alle gebed van den zondaar nu is zulk een wangeluid, dat schrijnt en krast tegen de schoone en zalige harmonie van Gods eeuwige liefde in; maar niettemin zelfs in die wangeluiden geeft dat zondige bidden nog bewijs, dat de Heilige Geest, als oorspronkelijk Bewerker van het hart, dit met zijn snaren bespannen had.

Ware er bij zulk een persoon gansch niet eenig werk van den Heiligen Geest geweest, dan zou er in zijn hart zelfs geen harp; er zouden geen snaren hoegenaamd zijn; en zelfs het krijschend wangeluid zou niet uit zijn hart kunnen voortkomen. Dat dit er nu toch uit voortkomt, bewijst alzoo, dat er snaren in zijn hart aanwezig zijn, en dat deze snaren, die nu zoo *valsch* trillen, aan waren gelegd op *zuiver* maatgeluid.

Zelfs het gebed van den zondaar zou dus zonder dit werk van den Heiligen Geest ondenkbaar zijn.

Doch er is meer.

Niet alleen toch de *mogelijkheid* van dit wanluidend bidden is enkel uit een oorspronkelijk werk van den Heiligen Geest in den zondaar verklaarbaar; maar in dat wangeluid zelf heeft niets anders plaats dan een *verkeering in haar tegendeel* van een kracht, die de Heilige Geest door zijn werk schiep, in stand houdt en werken doet. Om dit zoo scherp mogelijk te doen uitkomen, voegen we er zelfs bij, dat alle godslastering en alle goddelooslijk vloeken, een verkeeren in haar tegendeel van zulk een kracht van den Heiligen Geest is. Al wie godslasteringen uitbraakt of schrikkelijke vloeken over zijn lippen uitstoot, doet dit krachtens zijn besef en bewustzijn, dat God Almachtig leeft en een God van

ontzettende krachten is. Dat lasteren en vloeken zijn helsche tonen, die trillen van diezelfde gebedsharp, die de Heilige Geest in onze ziel inschiep. Een dier *kan* niet vloeken; en als ons, menschen, door den Heiligen Geest niet deze gebedssnaren in de ziel waren gespannen, zou nimmer een vloek over onze lippen kunnen komen. Het vloeken is de booze zweer, maar die rechtstreeks uit de gebedsader opkomt. Bedenk toch wel, zelfs Satan bezit niet een enkele kracht uit zichzelf; en alle kracht, waarmeê hij tegen God strijdt en scheldt en woedt in zijn razernij, is niets dan kracht uit God, die door Satan in haar tegendeel verkeerd is.

Ook in het gebed van den zondaar nu uit zich *een kracht.* Hij bidt niet, of er moet een drang, een aandrift, een prikkel, hoe zwak dan ook, toe aanwezig zijn. En om te bidden is er een kracht van zijn bewustzijn noodig én een uiting van zijn wil. Welnu al deze krachten, die de zondaar, om te bidden, aanwendt, zijn niet krachten, die hijzelf formeert; maar krachten, die de Heilige Geest in hem werkt, *en die hij misbruikt of verderft.*

Als een valsch speler met den vinger de snaren van de harp betokkelt, ze ontstemt en er wangeluiden uit voortbrengt, dan *schept* hij toch die wangeluiden niet. Eer integendeel kan hij die wangeluiden uit die snaren alleen voortbrengen, omdat er *klank*, *toon*, *geluid* in die snaren inzit, zoodra ze slechts gespannen en aangeraakt worden. En al wat hij nu doet, is, dat hij die tonen, klanken en geluiden vervalscht en bederft. En zoo nu is het ook met het gebed van den zondaar. Zoo valsch bidden als hij doet, zou de zondaar zelfs niet kunnen, indien er geen gebedsklank in de snaren van zijn hart school. En dat hij, hoe dan ook, op eenigerlei wijze bidden kan, dankt hij alleen aan dien gebedsklank, dien de Heilige Geest in de snaren van zijn hart verborg, en dien hij er weer aan ontlokt, doch helaas, slechts om dien *te vervalschen.*

Toch worde ook hier met de algemeene genade, ook in haar somwijlen voorbereidend karakter, gerekend.

De zondaar is op *aarde* nog niet in *de hel.* Tusschen de hel en deze aarde bestaat toch dit onderscheid, dat op aarde tegenhoudende genade werkt, die de macht der zonde breidelt en haar belet in al haar schriklijkheid uit te breken. De zonde is op aarde een bulhond aan de ketting, een gemuilbande hyena. En in de tweede plaats, God heeft deze wereld lief. Hij heeft gedachten des vredes over haar. Zijn scheppingswerk laat

Hij niet varen, en door de vrijmacht zijner genade beschikt Hij een verlossing, die het organisme der wereld en der menschheid redt, zoodat de boom behouden blijft, en de verloren loten en bladen, om straks ter helle te varen, slechts worden afgekapt en weggesnoeid. En met het oog hierop nu strekt de *algemeene genade*, om de krachten der oorspronkelijke schepping in stand te houden, tot gedeeltelijke ontwikkeling te brengen, en alzoo den akker om te ploegen en te bereiden, waarin straks het zaad des eeuwigen levens zal worden uitgestrooid. Wel vermag deze algemeene genade *nooit iets tot zaligheid*, evenmin als het omploegen van den akker ooit de tarwe kan doen uitspruiten, zoo er in de omgeploegde aarde niet gezaaid wordt; maar toch ook zoo heeft dat *ploegen* der *algemeene* genade voor het straks opschieten van het zaadkoren des eeuwigen levens wel terdege *beteekenis*.

En in deze algemeene genade neemt nu de genade der gebeden een niet geringe plaats in.

Ware er geen algemeene genade, die de zonde muilbandde en den akker omploegde, dan zou de zondaar zoomin ooit kunnen bidden als Satan; maar eer als Satan rusteloos God *vloeken*. En dat hij dit nu *niet* doet, maar, in wat zondigen en vervalschten vorm ook, toch nog bidt; reeds eeuwen lang bad, en in zijn bidden, ook al was het slechts vrucht van overlevering, soms zoo roerend schoon zijn eigen zondig egoïsme tebovenkwam, was waarlijk niet uit den wortel der zonde, noch uit een beter iets, dat hij naast zijn zonde in een heilig kabinet van zijn hart had overgehouden; maar enkel *genadige* werking van den Heiligen Geest.

Hoever deze genadige inwerking soms ging, kunt ge bespeuren aan den edelen gebedstoon, die vooral in de oudste overgeleverde gebeden der Indianen en Egyptenaren en Grieken ons nog naklinkt; en hoe roerend en smeekend soms een onbekeerd bidder van den kansel de gemeente in den gebede kan voorgaan, weet meer dan één uit eigen ervaring.

Welnu, ook hiervan komt de eere niet aan den zondaar toe, noch het dingt iets af op de *volstrektheid* van het bederf der zonde. Maar dit toont en bewijst het, dat God de Heere den zondaar niet aan deze zijn zonde heeft overgelaten, maar ter eere zijns naams, daar waar geen *persoonlijke wedergeboorte* gewrocht wierd, toch met een *algemeene* genade tusschenbeide trad, die niet het minst in het gebedsleven soms heerlijke lichtstralen schoot.

En waar dan straks bij zulk een volk, dat deze heiliger traditiën en genadige inwerkingen nog kende, de verlossingskracht van Christus en

dien gekruist doordrong, daar bleek het van achteren, hoe niet het mirst door deze, buiten den zondaar omgaande, maar op zijn lippen gelegde gebeden, een baan geëffend en een poort geopend was, waardoor de Koning der eere bij zulk een volk kon ingaan.

En neemt ge het particulier, wie kent dan uit zijn Christelijke ervaring de wondere genade Gods niet, die, lang eer er *zaligmakende* genade voor ons zielsbewustzijn openbaar wierd, niet slechts van veel uitbreking der zonden terughield, maar ook in de *traditie der gebeden* een zonderling werk wrocht, waarvan de zalige nawerking eerst later verstaan en begrepen wierd.

Welnu, in al deze werkingen der *algemeene* genade is, zoodra ze het gebedsleven raken, eeniglijk het werk van den Heiligen Geest te aanbilden.

Hij, die bij onze schepping de harp des gebeds in onze ziel spande, is ook dezelfde goddelijke Kunstenaar, die niet slechts in het wangeluid van ons egoïstisch gebed den gebedsklank nog doet natrillen; maar die meer en heerlijker nog, soms zelfs, als ware onze ziel een Aeolusharp, met den adem zijns monds op die snaren blies, en er nog vaak zoo schoonen, diep smeekenden, óns zelfs meêsleependen toon aan ontlokte.

XLII.

HET GEBED VAN DEN WEDERGEBORENE.

> En desgelijks komt ook de Geest onze zwakheden mede tehulp: want wij weten niet, wat wij bidden zullen, gelijk het behoort, maar de Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen.
> Rom. 8 : 26.

Thans komt de vraag, wat het werk van den Heiligen Geest *in het gebed van den wedergeborene* is.

Hierbij nu moet onderscheiden tusschen het gebed van den wedergeborene zelven en het gebed van den Heiligen Geest voor hem.

Dit laatste bespreken we het eerst, omdat ons desaangaande door den heiligen apostel Paulus de duidelijkste openbaring is geschonken. Hij zegt ervan in het onuitputtelijk rijke achtste kapittel aan de kerk van Rome: »De Heilige Geest komt onze zwakheden mede tehulp; want wij weten niet, wat wij bidden zullen, gelijk het behoort; maar de Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen, en die de harten doorzoekt, weet welke de meening des Geestes zij, dewijl Hij voor de heiligen naar God bidt."

Om dit roerende woord van aangrijpende vertroosting wel te verstaan, merke men allereerst op, dat hier geen sprake is van een gebed, dat de wedergeborene zelf doet, noch ook van een verzuchting, die hijzelf slaakt; maar integendeel van een gebed en een verzuchting, die door een ander te zijnen behoeve wordt opgezonden. Er is hier sprake niet van een eigenlijk gebed, maar van een voorbidding, en wel een voorbidding, die de Heilige Geest doet voor Gods heiligen. [1])

[1]). Oudtijds oordeelden de meeste uitleggers (en zoo ook Calvijn en onze Kantteekenaren) dat met dit bidden van den Heiligen Geest bedoeld was een inwerking op ons, tengevolge waarvan *wijzelven zuchtingen slaakten*. Thans is deze zienswijze verlaten. Vers 23 dwong hiertoe. In dit vers toch is juist sprake van wat Calvijn in vs. 26 waande te lezen. Daar spreekt de heilige apostel van »zuchtingen", die *uit ons* opkomen, en *in ons* gewerkt zijn door den Heiligen Geest. Hier in vs. 26 kan dus niet nogmaals hetzelfde staan, daar het woordeke »desgelijks", waarmeê dit vers aanvangt, een *nieuwe* gelijksoortige zaak inleidt. Bovendien wordt hier van den Heiligen Geest geheel hetzelfde woord gebezigd, dat in vs. 34 van de voorbiddinge des Heilands wordt gebruikt: *entunchanein*. Voorts eischt het woord *sunantilambanesthai*, dat vertaald is door: mede tehulpkomen, dat de helpende persoon niet enkel *in*

En ten anderen dient ge wel in te zien, dat deze voorbidding, die de Heilige Geest voor den wedergeborene doet, een geheel andere voorbidding is dan de voorspraak van Christus den Rechtvaardige.

Er is tweeërlei voorbidding, de eene van den *Christus,* en de andere van den *Heiligen Geest*, en ge moet, om niet in misverstand te dwalen, u duidelijk rekenschap geven van het onderscheid tusschen deze beide.

Dit onderscheid nu bestaat hierin, dat Christus zijn voorbidding doet *in den hemel,* en de Heilige Geest *op aarde.* De voorbidding van ons heilig Hoofd toch grijpt *buiten ons* plaats door een Christus, die van ons weggegaan is; maar de voorbidding van den Heiligen Geest geschiedt *in ons* eigen hart door den Trooster, die dit hart tot zijn tempel koos.

Doch niet alleen in de plaats waar, maar ook in den aard der bede zelve, is deze tweeërlei voorbidding onderscheiden. Als toch Christus in de hemelen met heerlijkheid bekleed voor zijn uitverkorenen en verlosten bidt, dan strekt deze bede om de vrucht van zijn zoenoffer voor ons gedende te maken. »Indien wij gezondigd hebben, wij hebben een Voorspraak bij den Vader, Jezus Christus den Rechtvaardige." Maar als de Heilige Geest voor ons bidt, dan bidt deze niet, om ons de vrucht van het kruis van Golgotha te doen toekomen, maar om de diepe, verborgen nooden van ons hart voor het oog van den Drieëenigen God te ontdekken en bloot te leggen.

Er is een vereeniging van God en den mensch in den Christus, omdat Hij, in de gestaltenis Gods zijnde, onze menschelijke natuur aannam. Wanneer deze Christus voor ons bidt, gaat er dus een gebed voor ons op van God den Zoon, maar in zijn vereeniging met onze menschelijke natuur. Hij bidt als Hoofd van het Lichaam der nieuwe menschheid, als Koning van zijn volk, als Verbondsbezegelaar van het Nieuwe Testament in zijn bloed. Eenigermate op gelijke wijs nu bestaat er ook een vereeniging tusschen God en den mensch, als de Heilige Geest voor de heiligen bidt. Immers, dan is die Heilige Geest in het hart van den wedergeborene ingegaan, woont daarin als in zijn tempel, en, door die

---

ons, maar ook *met* en *naast* ons tewerkgaat. En eindelijk noopt hiertoe vs. 27, en dat wel 1°. omdat er sprake is van een meening, een overdenking, die niet in ons, maar in het bewustzijn van den Heiligen Geest plaatsgrijpt; en 2°. omdat er sprake is, dat in dit zuchten een bidden naar God (en niet naar den mensch) is *(Kata Theon,* niet *eis Theon*), dat wil zeggen, een bidden *niet* »naar God toe", edoch naar de door God gewilde wijze; en dit nu valt alleen in den Heiligen Geest. Dat zulk zuchten een enkel maal op de wijze van de *glossolalie* (het spreken in talen) instrumenteel 's menschen luchtorganen in beweging bracht, is hiermeê niet ontkend. Slechts houden we staande, dat dit niet ligt in »onuitgesproken zuchtingen". Eer het tegendeel.

inwoning met dezen mensch in de innigste en altoos blijvende gemeenschap getreden, bidt Hij nu voor dien uitverkorene, als met hem in vereeniging staande, en als stellende zichzelven bij het bidden in zijn plaats.

Beide malen is er alzoo *Voorbidding;* maar beide malen op een andere wijze. Als een vader priesterlijk voor zijn gezin bidt, doet hij dit niet, omdat ook zijn gezinsleden zelven niet gelijk gebed konden uitstorten, maar vermits hij als hoofd de roeping heeft, om voor zijn gezin bij God in te treden. Allen bidden, maar bovendien bidt hij nog als hoofd voor heel het gezin saam. En zoo nu ook heeft Christus als het Hoofd des Lichaams de roeping om voor heel dit Lichaam te bidden. Al baden de leden van het Lichaam dus nog zoo goed en op nog zoo volkomene wijze, dat zou zijn gebed niet overtollig maken. Alle leden van het Lichaam moeten bidden, en bovendien moet Hij bidden voor heel het Lichaam saam. Maar anders is het, als een moeder bidt bij het ledekantje van haar lieveling, die op vroegen leeftijd sterven gaat. Dat kindeke toch van vijf à zes jaren kan wel *iets* bidden, maar niet veel. Het beseft van verre niet, wat er met hem gebeurt. Het heeft geen flauw begrip van wat er eigenlijk voor hem gebeden moet worden. En daarom komt nu de moeder en knielt bij haar stervenden lieveling neer, en bidt voor haar kind, »zijn zwakheid tehulpkomende, omdat het zelf niet weet te bidden, gelijk het behoort." Was dat kind twintig jaar ouder, zoo zou dit niet noodig zijn; dan zou haar kind zelf beseffen in wat ernstigen toestand het verkeerde, en zelf uit zijn nooden naar God kunnen roepen. Maar nu kan het dit nog niet, en ter oorzake van dit onvolmaakte in zijn toestand, komt nu de moeder zijn zwakheid mede tehulpe en bidt voor haar kind tot God. En zoo nu ook is het gelegen met de voorbidding van den Heiligen Geest. Indien de wedergeborene reeds was, waar hij zijn moest, en zelf bidden kon, gelijk het behoort, zoo zou er voor deze voorbidding geen plaats zijn. Maar nu Gods uitverkorene nog in dezen onvolmaakten toestand verkeert, en, met zwakheid omvangen, zelf nog niet beseft, *wat* en *hoe* er eigenlijk gebeden moet worden, nu komt de Heilige Geest deze zijn zwakheid tehulp, en bidt voor dezen heilige, maar nog met zwakheid bevangene, tot God.

De oorzaak van de voorbidding van den Heiland ligt dus daarin, dat Hij het *Hoofd des lichaams* is, en als zoodanig, ook al waren de gebeden der verlosten nog zoo rijp en volkomen, toch altoos voor zijn volk intreedt bij den Vader. De oorzaak van de voorbidding van den Heiligen Geest daarentegen ligt in heel iets anders, te weten in de onvolkomenheid, onrijpheid en ongenoegzaamheid van de gebeden der geloovigen.

Zijns is een *aanvullend* gebed. Een gebed voorzoover de geloovige zelf nog niet kan bidden, gelijk het behoort, en dat dus minder wordt en afneemt, naarmate Gods kind zelf het goede en rijpe bidden aanleert.

Deze voorbede van den Heiligen Geest hangt saam met den toestand van den wedergeborene, gelijk de heilige apostel dien in het zevende kapittel van zijn brief aan de kerk van Rome geteekend had.

Zeer zeker had het God den Heere kunnen believen, een zondaar op zulk een wijs weder te baren, dat hij plotseling na zijn wedergeboorte van alle vermenging met de zonde en van alle nawerking van de oude natuur af ware geweest. Maar het feit is, dat God de Heere dit anders heeft besteld. De wedergeboorte brengt niet dezen plotselingen ommekeer teweeg. Ze verandert wel plotseling en als met één slag *onzen staat* voor God; maar zij zet ons niet opeens in *een toestand* van volstrekte heiligheid om. Integendeel, het blijft ook na de wedergeboorte *eenerzijds:* »Ik heb een vermaak in de wet Gods naar den inwendigen mensch", maar ook *anderzijds:* »Ik zie een andere wet in mijne leden, die strijdt tegen de wet mijns gemoeds." En vandaar de uitroep: »Ik, ellendig mensch! wie zal mij verlossen van het lichaam dezes doods?"

Bij deze gesteldheid nu komt de voorbidding van den Heiligen Geest ons te stade. Werden we opeens, plotseling, door de wedergeboorte in volkomen heiligheid omgezet, zoo zou deze voorbidding er *niet* zijn; want Gods kind zou dan met geen zwakheid meer behept wezen, en zelf weten te bidden, gelijk het behoort. Maar nu dat *niet* zoo is, en velerlei zwakheid ons derwijs te onder houdt, dat wijzelven tot het rechte bidden nog *on*bekwaam zijn, nu komt de Heilige Geest deze onze zwakheid tehulp en bidt *in* de heiligen *voor* de heiligen tot God, *alsof het hun eigen gebed ware.*

Op dit laatste legge men nadruk.

De personen, voor wie de Heilige Geest bidt, worden hier »*heiligen*" genaamd, en steeds moet volgehouden, dat elk wedergeborene, welke zwakheid hem ook nog aanhangt, een *heilige* is. Heilig, niet om wat in hem gevonden wordt, maar om het woord, dat Christus tot hem gesproken heeft: *Gij zijt de mijne.* Doch juist omdat men een *heilige* is en toch nog veelszins in zeer *onheiligen* toestand verkeert, mogen die beide niet onverzoend tegenover elkander blijven staan. Daarom leert ons de Heilige Schrift, dat we, ook dan, als wijzelven nog midden in den dood liggen, *heilig* zijn *in Christus*, zoodat onze heiligheid er wel is, alleen nog maar niet *in* ons, maar *buiten* ons in *Christus Jezus.* »Ons leven is met Christus verborgen in God." En zoo nu moet het ook met ons *gebed* zijn. Omdat we *heiligen* niet maar *heeten*, maar *zijn*,

moet ook het volkomen gebed van een heilige uit ons hart opklimmen voor den troon der genade. Het reukoffer onzer gebeden. En overmits wij nu zelven nog niet in staat zijn, om dit volkomen reukoffer der gebeden te ontsteken, en ons reukoffer er toch zijn moet, komt nu de Heilige Geest onze zwakheden mede tehulp, en bidt *uit* ons hart *ons* ten behoeve naar God.

Dit gaat buiten ons besef om; want de Heilige Geest bidt *voor* ons *in* ons met onuitsprekelijke zuchtingen; wat niet zeggen wil, dat Hij ons zuchten doet slaken, waarvan we ons geen rekenschap weten te geven; maar zoo, dat de Heilige Geest zelf in ons zucht met bewegingen en aandoeningen, waarvan wel de vertroostingen zich aan ons mede kunnen deelen, maar die met de zuchten van onze ademhalingswerktuigen niets te maken hebben. Dit volgt uit wat de heilige apostel in het 27e vers zegt, dat de Kenner der harten ons hart doorzoekt om te weten, welke de meening des Geestes zij.

Doch behalve dit werk van den Heiligen Geest bij zijn bidden *voor* ons en *in onze plaats*, is er ook een werk van den Heiligen Geest in ons eigen bidden, voor zooveel we de gave der wedergeboorte ontvingen.

De verhouding tusschen dit tweeërlei werken van den Heiligen Geest verschilt naar onzen toestand.

Denkt ge u een kind, dat in de wieg reeds de gave der wedergeboorte ontving, en jong stierf, eer de wedergeboorte in bekeering kon doorwerken, dan had dit jonge wicht nog volstrekt geen eigen gebed, en bad alleen de Heilige Geest in en voor dit wicht met onuitsprekelijke verzuchtingen.

Groeide dit kindeke daarentegen op en kwam het op later leeftijd tot bekeering, dan begon het toch ook bij hem met een uitsluitend gebed van den Heiligen Geest voor hem, en eerst later na de bekeering voegde zich hier zijn eigen gebed bij.

En ook na zijn bekeering kunnen er toestanden van ingezonkenheid en zelfs van afval voorkomen, waarin het eigen gebed van Gods kind geheel verstomde; maar zoo, dat onderwijl het gebed van den Heiligen Geest voor en in hem toch altoos doorging.

En eindelijk, naarmate de wasdom van een kind van God nog gering was of hooger klom, bleef zijn eigen gebed achterlijk of vorderde, en in dezelfde mate was het gebed van den Heiligen Geest voor hem nog

schier het een en al, dan wel afnemend. De Heilige Geest bidt voor ons zoolang en voorzooverre we zelven het nog niet kunnen; maar tevens de Heilige Geest *leert ons zelf bidden*, opdat allengs *zijn* gebed voor ons overbodig worde. Wat in zich sluit, dat in gevaar van verleidingen, die wij niet zien kunnen of beseffen; dat in worstelingen en aanvechtingen, die wij niet doorgronden, de Heilige Geest aanstonds het gebed weer voor ons opneemt, en voor ons roept naar God.

Dit moet ge echter niet in dien zin opvatten, alsof de Heilige Geest ons leerde bidden, om zelf allengs geheel buiten ons gebed te raken. Integendeel, alle gebed van Gods kind moet een bidden *in de gemeenschap met den Heiligen Geest* zijn. Hoe inniger uw gebed zal zijn, hoe voller het in die gemeenschap van den Heiligen Geest moet staan. En hoe meer we in ons gebed nog *alleen* bidden, hoe meer ons bidden weer in het *zondig* bidden terugzinkt en ophoudt een gebed van *Gods kind* te zijn. »Bidt," roept de apostel Judas, »bidt in den Heiligen Geest!"

Slechts dit is het verschil, als de Heilige Geest *voor ons* bidt, bidt Hij *zonder ons*, buiten ons om, al is het ook *in* ons eigen hart. Daarentegen leeren we *zelven* bidden, dan is nog altoos de eigenlijke Bidder de Heilige Geest; maar dan bidt Hij *met ons* en *door ons*, en roept van onze lippen naar God. Zooals een moeder eerst voor haar kindeke bidt, zonder dat dit kindeke het merkt, en dan haar kindeke *leert* bidden, om straks te bidden *met* haar lieveling, zoo ook is het werk van den Heiligen Geest. Hij begint met zonder ons voor ons te bidden. Dan *leert* Hij ons zelven bidden. En hebben we in deze school der gebeden vorderingen gemaakt, dan gaat de Heilige Geest *met* ons bidden, en bidt niet maar *in*, maar ook *door* ons. Dit is »de Geest der aanneming tot kinderen Gods, door welken wij roepen: *Abba Vader*," maar op zulk een wijs, dat de Heilige Geest in hetzelfde oogenblik »met ons getuigt, dat wij kinderen Gods zijn."

Vandaar, dat onze Heiland tot de Samaritaansche vrouw van Sichar zei: »De ure komt en is nu, dat de ware aanbidders den Vader aanbidden zullen in Geest en in waarheid." Deze bijvoeging »*en in* waarheid" sloeg terug op den zinbeeldigen dienst der Israëlietische ceremoniën. In Israël was heel de dienst des Heeren in schaduwen, zinbeelden, en symbolen. Het land Kanaän was beeld van den hemel. Jeruzalem is het binnenste heiligdom. Sion was de troon Gods. Het bloedig offer van var en ram beeldde de vergeving af. En het wierookaltaar was

symbool van de gebeden der heiligen. In dat alles nu was wel ware beduidenis, maar geen wezenlijke *waarheid*. Geen »waarheid", want Jeruzalem *was* niet het heiligdom des Heeren HEEREN, en Sion *was* niet de troon der genade. De *waarheid* van dat alles is en was in den hemel der hemelen, en deze *waarheid* en *genade* is eerst door Christus geworden, gelijk het symbool en de schaduw gekomen was door de wet van Mozes. Nu Christus gekomen was, moesten de gebeden der heiligen dus losgemaakt ook van Jeruzalem, en het is daarom, dat Jezus tot de Samaritaansche vrouw zei: »Jeruzalem of Garisim is geen vraag, die in Mij opkomt; dat raakt alleen de bedeeling der schaduwen slechts, en die dienst heeft, nu Ik kwam, uit. Van nu af zal het geen aanbidden in schaduwen meer zijn; nu wordt het een aanbidden van den Vader in de hemelen in wezenlijke werkelijkheid en waarheid." En zoo eerst kan ook verstaan, wat Jezus er bijvoegde: *een bidden in den Geest.* Zoolang het volk in den dienst der schaduwen hing, zocht het steunsel voor zijn gebed *in het uitwendige.* Maar nu het een aanbidden in *waarheid* zou worden, nu moest dit steunsel *niet* meer in het uitwendige, maar *inwendig* worden gezocht, en dat steunsel bood *de Trooster*, de Heilige Geest.

Het wezen van Gods kind bestaat juist daarin, dat hij den Heiligen Geest ontving; dat de Heilige Geest woning in zijn hart maakt; en zich inwendig huwde met zijn ziel. Alle uiting des levens in hem, die nog van *hem alleen* uitgaat, en *niet* uitgaat van den Heiligen Geest in hem, behoort niet tot het kindschap, maar is zonde. En slechts inzooverre de inwonende Geest hem beweegt, aandrijft en bewerkt, zijn zijn gedachten, woorden en werken uitingen van het kind van God in Hem.

Geldt dit nu reeds voor heel het terrein zijns levens, te sterker gaat dit dan door voor zijn *gebedsleven.* Ook na zijn bekeering kan hij wel bidden en bidt hij wel dikmaals uit zichzelven, *zonder* dien Heiligen Geest; maar dan is dat geen gebed van Gods kind, maar nog van den ouden zondaar. Werkt daarentegen de gemeenschap met den Heiligen Geest in zijn hart, en ontvangt hij bij zijn bidden van dien Heiligen Geest de aandrift en de bezieling, dan is het wezenlijk een gebed van het kind Gods in hem geworden, juist omdat het in hem gewerkt wierd door den Heiligen Geest.

Deswege voegt de profeet Zacharia »den Geest der *genade* en der *gebeden*" dan ook saam. Het is één en dezelfde Heilige Geest, die, ingaande in ons hart, ons de genade ontsluit, ons met genade verrijkt en de genade beseffen leert, en die, in gelijken tred hiermede, den *dorst* naar die genade in *den gebede* doet uitgaan. Het gebed is het roepen om genade, en dat gebed kan niet komen, eer de Heilige Geest ons den

rijkdom der genade, die in Christus Jezus is, voor het zielsoog heeft uitgestald. En omgekeerd, de Heilige Geest kan dezen rijkdom der genade voor onze ziel niet doen schitteren, of tegelijk wekt Hij begeerte, dorst en verlangen naar deze genade en drijft ons alzoo tot bidden uit.

Of wilt ge het nóg omvattender, laat het dan zoo zijn uitgedrukt:

Voor het gebed van Gods kind zijn hem drie dingen van noode. Ten eerste, dat hij een inzicht in den rijkdom der eeuwige ontferming hebbe. Ten tweede, dat zijn nood en dood hem levendig op het hart drukke. En ten derde, dat hij in zijn nood en dood gemeenschap erlange met die ondoorgrondelijke barmhartigheden.

Welnu, hoe zal ooit voor het zielsoog van Gods kind de heilige tegenwoordigheid des Heeren HEEREN in vrede ontdekt worden, zoo God de Heilige Geest niet zelf in zijn ziel ingaat en hem de tegenwoordigheid van het Eeuwige Wezen ontdekke? Insgelijks, hoe zal een kind van God zijn nood en dood, we zeggen niet in woorden kunnen beschrijven, maar *levendig* op de ziel voelen prikkelen, als niet bij het licht des Heiligen Geestes de diepte des verderfs voor hem ontbloot wordt? En eindelijk, hoe zal een kind van God, juist bij het levendig besef van dien nood en dood toch tot zijn God durven roepen, en dat roepen in de gemeenschap der liefde kunnen volbrengen, als niet de Trooster hem in zijn ziel verwekt tot vrijmoedigheid en vertrouwen?

XLIII.

HET GEBED VOOR EN MET ANDEREN.

> Belijdt elkander de misdaden en bidt voor elkander, opdat gij gezond wordt: een krachtig gebed des rechtvaardigen vermag veel. Jak. 5 : 16.

Spele ons laatste artikel nogmaals in den hoogen toon der Liefde, waarin ook ons hoofdstuk, dat aan het Gebed voorafging, gezet was.

Immers, wie van het werk des Heiligen Geestes in onze gebeden handelde en naliet afzonderlijk *de Voorbiddinge* van Gods kind voor anderen te bespreken, zou daarmeê toonen den Geest der ontfermingen niet te verstaan.

Bidden *voor anderen* is nog iets anders dan bidden *voor onszelven* om vervulling in eigen nood. Ook mag dit laatste wel. Zelfs is het van God geboden. Of zegt dan de Schrift niet: »Laat uwe begeerten in alles door bidden en smeeken, met dankzegging, bekend worden bij God"? Toch kan hierin ook bij een kind van God *verfijnd egoïsme* schuilen; zelfs al volgt er steeds de »dankzegging" op; en juist daarom wordt aan de *bede* de *voorbede* toegevoegd, opdat ook in ons gebed de adem eener heilige liefde alle vlam van onheilig egoïsme, die nog mocht opflikkeren, zacht maar zeker uitblaze. En terwijl de voorbede zoo van den eenen kant in ons bidden het egoïsme tempert, leidt ze aan de andere zijde tot nog heiliger bede op, als het in ons hart en op onze lippen niet slechts een smeeking voor anderen, maar allengs ook een bidden voor onzen Koning in de hemelen en voor zijn Koninkrijk vol majesteit wordt.

Christus bidt voor ons; maar ook de Bruid heeft voor haar hemelschen Bruidegom te bidden. Reeds het gebed voor Salomo in Psalm 72 wijst over Salomo op den Messias heen. »Geef, Heere! den Koning uwe rechten;" en in Psalm 21 en 61 keert dezelfde gedachte terug. Alleen, het gebed voor den Bruidegom is geen bede voor zijn hoogheerlijken Persoon; want als zoodanig is Hij geheel verheerlijkt. Maar wel een bede, dat zijn Rijk toekome en de eere zijns Naams aan alle einden der aarde doorbreke, en de zielen der verkorenen Hem worden toegebracht.

In het »Onze Vader" staat deze heiligste bede zelfs op den voorgrond; want als ge bidt: »*Uw* naam worde geheiligd, *uw* Koninkrijk kome en

uw wil geschiede", drijft in die bede niet zoozeer de liefde voor onszelven, noch ook de liefde voor anderen, maar zeer stelliglijk de liefde voor Hem, die in de hemelen is. Ongetwijfeld in het besef en met den geloove, dat de verhooring dezer bede ook voor onszelven en voor anderen het meest begeerlijk is; maar toch altoos zoo, dat de liefde *voor den Heere* erin op den voorgrond treedt. Een summier van *gebeden*, geheel passend bij het summier der *geboden*. Hebt lief den Heere uwen God. Dat is het eerst en het grootst *gebod*. En daarna: Gelijke liefde voor uw naaste als voor uzelven. En zoo ook in uw gebed. Eerst bidden om de zake uws Gods. Dat het eerst en het groot *gebed*. En voorts een bidden, zoo voor uw naaste als voor uzelven. Aan ons *gebed* wordt onze stand tegenover het hoog *gebod* getoetst.

Wat is nu in deze voorbidding het werk van den Heiligen Geest?

Om dit helder in te zien, moet aanstonds tusschen tweeërlei voorbidding onderscheiden.

Er is een voorbidding voor wat *in* het Lichaam Christi is; én er is een voorbidding voor wat *buiten* het Lichaam Christi toeft; altoos geoordeeld naar óns besef en ónzen indruk.

Uw bede gaat *buiten* het Lichaam van Christus om, zoo ge bidt voor de overheden en voor hen, die in hoogheid gesteld zijn. Het gaat *buiten* het Lichaam van Christus om, als ge bidt voor uwe vijanden. Het ligt *buiten* het Lichaam van Christus, wanneer ge in het algemeen bidt voor de plaats uwer inwoning; voor uw vaderland; voor de zegepraal van een te velde getrokken leger; voor een vloot, die uitvoer; voor den bezaaiden akker; voor redding uit pestilentie; voor nering en beroep; en wat dies meer zij. Dit alles toch raakt het *natuurlijk* leven en personen, die, of ze den Heere toebehooren of niet, hier voorkomen in hun verhouding tot het leven der schepping, en niet tot het rijk der genade.

Daarentegen is uw bede *in* het Lichaam van Christus, zoo dikwijls ge bidt om de toekomst van het Koninkrijk des Heeren; om de ternederwerping van het rijk van Satan; om zalving van 's Heeren priesters en hun bekleeding met heil; om reformeering van Gods kerken; om vrucht op het werk der zending; om den doop des Heiligen Geestes; om kracht bij aanvechting; om vergeving van zonde; om het eeuwig heil uwer dierbaren; en om krachtdadige bekeering van het gedoopte zaad der kerk.

De eerste soort Voorbiddinge ziet dus op het rijk der *Natuur*, de tweede op het rijk der *Genade;* en het komt er dus maar op aan, om bij elk dezer beide voorbiddingen den band der gemeenschap op te zoeken, die den geleiddraad voor onze voorbidding vormt.

Alle voorbidding toch onderstelt *gemeenschap* met hen, voor wie gij bidt. Een gemeenschap, die ons saam in één nood werpt, en saam naar één redding doet uitzien, en dat op zulk een wijs, dat het leed van den ander mij drukt en de vreugde van anderen mij tot dankzegging uitdrijft.

Waar deze gemeenschap des levens en de daaruit voortgesproten liefde niet aanwezig is, of tijdelijk niet werkt, moge vormelijk een voorbidding in klanken plaatshebben; maar tot een voorbede uit het hart komt het *niet*.

Nu ligt bij alle voorbede in het rijk der *Natuur* die gemeenschap uiteraard in onze *schepping uit éénen bloede*. Heel de menschheid is één. Saam vormen alle volkeren één organisch samenstel. Het is één machtige stam met kroon en looverdak, die uit de aarde zijn kruin omhoog verheft, en waaraan alle natiën en volken als takken, alle geslachten als twijgen zijn, en elk onzer als een trillend blad. Saam hoorend, saam levend op eenzelfden wortel onzer menschelijke natuur, saam één zijnde, is het dus één vleesch en één bloed, dat van Adam tot op het jongstgeboren kind alle skelet omkleedde en door aller aderen heenstroomt. Vandaar de drang naar algemeene menschenliefde. Vandaar de eisch, dat niets menschelijks ons vreemd mag zijn. Vandaar dat we zelfs onzen vijand moeten minnen, en voor onzen vijand bidden moeten; want ook hij is vleesch van ons vleesch en been van ons been.

Waren het zandkorrels, op een hoop geworpen, dan zou er een zucht uit elke zandkorrel afzonderlijk kunnen geslaakt worden; maar van voorbede en gemeenschappelijke biddinge zou geen sprake kunnen zijn. Maar omdat we *geen* zandkorrels en *geen* los kiezelzand, maar allen bladen van eenzelfden boomstam des levens zijn, daarom is er ja óók een apart zuchten van elk blad, maar toch daarbenevens en meer nog, een bidden van den een voor den ander, en een gemeenschappelijk gebed van heel ons menschelijk leven. »Het gansche schepsel zucht."

Veel inniger, hechter en vaster echter komt de gemeenschap der Liefde in het rijk der *Genade* uit.

Hier is ook een organisch saamstel, te weten het Lichaam van Christus, onder Hem als het Hoofd. Niet een bekeerde naast een bekeerde, en die twee door een uitwendige koorde van sympathie saamgesnoerd. Neen, maar een menigte ranken, die alle opschieten uit den wortel Isaï; uit den éénen zelfden Wijnstok; die daarin organisch één zijn. Gekocht tot eenzelfden prijs. Gered en verlost door het rantsoen van eenzelfde bloed. Voortgekomen uit één daad der Verkiezing. Herboren door eenzelfde wedergeboorte. Toegebracht door eenzelfde

geloof. Eén brood brekende en drinkende uit eenzelfden drinkbeker.

En let wel, deze eenheid is dubbel hecht; want ze staat niet *naast* die gemeenschap in het rijk der natuur, maar komt *bij* die gemeenschap in het rijk der natuur bij. Zij toch, die leden van dit Lichaam Christi worden, zijn allen met u uit het ééne bloed van Adam geschapen, gelijk ze met u door het ééne bloed van Christus verlost zijn. Hier is dus een *dubbele* wortel van gemeenschap. Vooreerst daarin gelegen, dat ze vleesch van uw vleesch en been van uw been zijn; met u uit den éénen stam der menschheid. En nu bovendien komt hierbij, dat ze, behalve dit, ook nog met u uit één Besluit geboren, door één Doop bezegeld, in één Lichaam saamgevoegd en onder één Belofte besloten liggen, om straks eenzelfde Erfenisse met u te deelen.

In deze dubbele gemeenschap des levens nu, die ge én naar de natuur en naar het Lichaam Christi met de kinderen des Koninkrijks hebt, wortelt alle *liefde*, die Gods kinderen onderling verbindt, en niet het minst in hun voorbede voor elkander en dus bijwijlen ook in hun gemeenschappelijk gebed uitkomt. Niet de gemeenschap des levens komt voort uit uw liefde; maar uw liefde voor het volk spruit op uit de gemeenschap van één genadeleven, dat u en dat volk eigen is. Wat niet saam op één wortel stoelt, en dus van één leven leeft, kan niet tot *liefde* in hoogeren zin komen. Het bidden voor elkander wordt uit de liefde geboren, waarmeê ge elkander liefhadt; en de liefde, die u saamverbindt, klom op uit dien éénen wortel des levens, waarop ge beiden zijt ingeënt door genade en waarop ge krachtens uw schepping uit Adam saam stoeldet.

En is dit eenmaal doorzien, dan ligt ook het werk des Heiligen Geestes in de voorbiddinge hiermeê klaarlijk voor ons open.

In het rijk der natuur is onze *levenskracht* uit den *Vader*, onze *saamhoorigheid* door den *Zoon*, en ons *besef* van die saamhoorigheid van den Heiligen Geest. Vandaar dat ook in alle gemeene menschenliefde, gelijk die zich in hulpvaardigheid bij nood, in welwillendheid en minzaamheid van omgang en in den trek naar gezelligheid uit, steeds dit werk van den Heiligen Geest is, dat Hij het *besef* van onze saamhoorigheid als menschen in ons levendig houdt. De zonde verstoorde dit schriklijk. Het is zoo. Maar daarom liet toch de Heilige Geest zijn werk niet varen, en als er een komt aanloopen, en hij ziet een hem onbekend kind in het water liggen, en hij springt erbij, zonder op zijn eigen leven te denken, dan is het de macht en de drang des Heiligen Geestes, die in deze heldendaad der gemeene menschenliefde moet verheerlijkt worden.

Maar veel klaarder nog komt dit werk van den Heiligen Geest uit in de voorbede, die op het erf der genade plaatsgrijpt. Bij de gemeenschap toch in het Lichaam van Christus is het wederom de *Vader*, van wien onze verlossing *uitgaat;* de *Zoon*, in wien we *saamgebonden* liggen ; maar *de Heilige Geest*, die ons het *besef* van deze saamgebondenheid en heilige gemeenschap inprent. Wie alleen nog maar verkoren door den Vader en door den Zoon verlost is, heeft nu nog niet lief. Tot liefhebben komt het eerst, als de Heilige Geest, die in Christus als ons Hoofd en in ons als zijne leden woont, aan ons *besef* en *bewustzijn* de groote genadegifte ontdekt, ons oog voor die schoone saamvoeging in het Lichaam van Christus ontsluit, en de vonk ontsteekt, waarmeê we voor ons Hoofd en zijn volk worden in gloed gezet.

En waar nu dit *dubbele* werk van den Heiligen Geest in ons krachtig wordt, zoodat we én sterken drang voelen naar ons vleesch en bloed, om de saamhoorigheid van al wat mensch is, én nog veel sterker persing naar het volk des Heeren, om de saamhoorigheid van al wat door het bloed des Zoons verlost is, dan waakt in ons op die liefde, waarvan de heilige apostel zegt, dat ze in ons uitgestort is door den Heiligen Geest.

Toch eindigt hiermeê het werk van den Heiligen Geest niet. Liefde kan teeder zijn, zonder tot gebed uit te drijven. Dit ziet ge aan de gemeene menschenliefde. Er zal er één voor een ander in de vlam vliegen, om hem van den vuurdood te redden; maar van een *bidden* voor anderen weet zulkeen vaak niet.

En omgekeerd vindt ge mannen en vrouwen, die het altoos zeer druk over de voorbidding hebben; die de ceel hunner eigen voorbiddingen steeds breeder maken; en gedurig aan anderen vragen: »Bid voor mij"; en die toch, als het erop aankwam, u stil zouden laten verdrinken of in de vlammen omkomen, en soms zelfs de hand op den zak houden, uit vreeze dat barmhartigheid u met hun geld zou moeten ter hulpe komen.

Hieruit blijkt, dat er tusschen de *liefde* en het *gebed*, uit liefde geboren, nog iets in ligt.

Zoodra toch de liefde in het gebed uitgaat, grijpt er een verbinding plaats tusschen onze *liefde* en ons *geloof*, en het is eerst door *die* verbinding, dat het *gebed* werkzaam wordt. Enkel liefde geeft nog geen gebed. En enkel voorbidding is nog geen bewijs, dat er liefde is. Waarlijk voorbede voor den troon der genade is er alleen dan aanwezig, als *de liefde* dringt en als met deze liefde zich *het geloof* mengt, om u met het voorwerp uwer liefde voor den troon des Heeren te brengen.

Wees daarom met uw voorbede zeer voorzichtig; vooral zoo de per-

soon, wien uw voorbede geldt, erbij is. Dan toch ontstaat het groote gevaar, dat uw voorbede meer de strekking zou hebben, om hem te toonen, dat ge om hem denkt, en hoe lief ge hem hebt, inplaats van een aandrang in u te zijn, om iets voor hem te begeeren van uw God. Vooral de richting der Methodisten heeft in dit opzicht niet weinig doen zondigen, en o, zoo menig gebed is juist door deze onoprechte voorbede ontheiligd.

Maar juist hieruit blijkt dan ook klaarlijk, welk ander werk van den Heiligen Geest hier nog intreedt. Dat de Heilige Geest in het algemeen uw geloof verwekke, is voor de voorbede niet genoeg. Ook baat het nog niet, dat Hij de liefde voor den broeder in u doe opvlammen.

Neen, er moet nog dit derde bijkomen, dat Hij dat geloof en deze liefde in u huwe, en ze in dat heilig huwelijk richte op den broeder, voor wien ge bidden zult.

Dit is het, wat de heilige apostel bedoelt, als hij wil, dat er niet alleen gemeenschap der heiligen in de gave Gods, maar ook gemeenschap der heiligen in den gebede en in de dankzegging zij; niet om onzentwil, maar opdat de eere, de prijs en de lof van God Drieëenig te overvloediger uit het Lichaam des Heeren naar het Eeuwige Wezen opga. »Opdat," zegt hij, »de vermenigvuldigde genade, door de dankzegging van velen, overvloedig worde ter heerlijkheid Gods" (II Cor. 4 : 15).

Gelijk in een prachtige zaal, die rondom aan de wanden met kristallijnen spiegels versierd is, het licht, dat van den luchter uitstraalt, niet slechts door elken spiegel voor zich wordt opgevangen en teruggekaatst, maar ook uit spiegel in spiegel wordt geworpen, tot er een eindeloos uitkaatsen en terugkaatsen van den lichtglans ontsta, — zoo ook is het met de voorbede en de dankzegging voor anderen in het Lichaam van Christus.

Christus is het ééne Licht, dat in deze zaal der heerlijkheid zijn glans in den spiegel der ziel uitstraalt. Maar nu is het niet genoeg, dat de spiegel van elke ziel daaruit zijn straal opvange en dien weerkaatse in dankzegging. Neen, maar uit spiegel in spiegel moet deze glans des Zoons heen- en teruggeworpen, tot er in deze weelde der genade een nimmer eindigende schittering van altoos weer vermenigvuldigend licht ontsta, tot het alles gedoopt ligge in een overvloeienden glans en heerlijkheid, waarin de Zoon zichzelven verheerlijkt.

Dit brengt ons vanzelf ten slotte op het *gemeenschappelijk* gebed. Ook een voorbede, maar de rijkste voorbede, nog door het gevoel van het gemeenschappelijke in geestelijke waardij voor ons hart verhoogd.

Bij voorbede zonder meer is het de een, die voor den ander bidt; maar zonder de wetenschap, of ook die andere bidt voor hem. Maar bij het gemeenschappelijk gebed valt het *ik* weg en wordt in het *wij* opgelost, gelijk in heel het *Onze Vader*. Het is dan niet meer de eenling, die voor den troon worstelt; maar het zijn allen saam, die uiting geven aan de eenheid en gemeenschap, die er in het Lichaam van Christus is. Zij roepen dan uit één nood; ze danken voor eenzelfde genade; ze pleiten op eenzelfde belofte; ze strekken zich uit naar eenzelfde heerlijkheid; ze komen tot één Vader in den naam van eenzelfden Middelaar, steunende op eenzelfde bloed der verzoening.

En dan, behoeft het nog aanwijzing, klimt ook het werk van den Heiligen Geest tot zijn hoogste eere op. Immers dan werkt die Heilige Geest en mengt liefde en geloof niet maar in een enkel hart, maar in veler harten saam, en ontsluit ze voor elkander, en doet ziel en ziel ineenvloeien, en alle saam voor de aanspraakplaats van Gods heiligheid staan, als één groep, één schare der geloovigen, die in hun saamhoorigheid de eenheid van het Lichaam des Heeren afspiegelen.

Vandaar dan ook dat niets zoo moeilijk is als het gemeenschappelijk gebed. Alleen bidden gaat meest nog het best. Voor elkander bidden gaat ook nog wel. Maar *met elkander bidden* eischt zoo hooge geestelijke stemming, zoo reine liefde, zoo klare bevinding van de eenheid des Lichaams, dat, helaas! temidden van ons zondig leven, zoo zeldzaam heel een schaar van geloovigen ertoe kan komen. Ook wie dan voorgaat, heeft, zoo hij waarlijk de mond der geloovigen zal zijn, zoo onuitsprekelijk moeilijke roeping en moet zelf zoo hoog geestelijk gestemd zijn.

Och, als de Heilige Geest ons aan onszelven overliet, zonk dan ook alle werk des geloofs en der liefde en der gebeden, ongemerkt en als vanzelf in.

Maar God zij lof, de Heilige Geest kent onze zwakheid en heeft goddelijk mededoogen met onze smartelijke ingezonkenheid. Hij is en blijft *de Trooster*. Zijn werk gaat door!

Als wij bij onze lampen zonder olie insliepen, waakte Hij over onze ziel. Als wij niet minden, minde Hij voor ons. Als óns geloof mat en dof inzonk, en het gebed op onze lippen verstomde, bad Hij voor ons met onuitsprekelijke verzuchtingen.

En dat blijft Hij doen. Hij, de goddelijke Drager van alle hooger besef en heiliger bewustzijn in de kinderen der menschen; Hij, de Geest des Vaders en des Zoons, die al den rijkdom des Middelaars voor de Bruid uitstalt, er haar oog begeerig naar maakt, en den schat van het

Woord door de vonk van zijn heilig vuur levend maakt en toebrengt aan onzen inwendigen mensch.

Welgelukzalig dan, wie van het werk van dezen Geest innerlijke bevinding in de ziel mocht smaken. Zalig de kerke Gods, die bij haar dienst de inwerking van dezen Geest der genade en gebeden ervaren mocht. En wel hem, die door de liefde van dezen Heiligen Geest tot wederliefde gedrongen, zijn hart allengs voelde ontsluiten in dank, in lof en in aanbidding, niet alleen voor *den Vader*, die hem van eeuwig uitverkoor en riep, en voor *den Zoon*, die hem door zijn bloed gekocht heeft en verloste, maar ook voor dien *derden Persoon* in het Drieëenig Wezen, die hem het licht ontstak en brandende houdt in zijn innerlijke duisternis, en Wien deswege met den Vader en den Zoon toekomt eeuwiglijk de offerande der liefde en der toewijding van al het Zion Gods!

REGISTER.

REGISTER.

A.

Aanbidding . . . . . III 278.
Aanneming tot kinderen . II 177.
Aanneming der menschelijke natuur . . . . . I 121.
Aanschouwen (hiernamaals) II 245.
Aanvechting (Satans) III 242, 265.
Abraham, Vader aller geloovigen . . . . . I 87.
Accommodatie . . . . . I 94.
Adam (ontwikkeling in) . . II 64.
Adam, stamhoofd . . . II 52.
Adam en de wedergeborene (niet één en dezelfde) . II 97.
Adem zijns monds . . . I 35.
Afscheiding van de zondaren . . . . . I 106, 111.
Afsterven van den ouden mensch . . . . . III 80.
Afsterven der zonde. III 81, 88, 89.
Algenoegzaamheid Christi. II 294.
Almacht Gods . . . . . II 2.
Alomtegenwoordigheid Gods I 119.
Alomtegenwoordigheid des Heiligen Geestes . . . I 157.
Ambacht . . . . . I 49.
Ambrosius . . . . . II 55.
Ambt . . . . . I 41, 49, 242.
Ambt der geloovigen . . I 243.
Anatomie (geestelijke) . . II 17.
Antinomianen . . . . . III 82.
Antipapisme. . . . . III 60.
Apostelen. . . . . I 186.
Apostel, een gezant. . I 211, 212.
Apostelen (buitengewoon ambt der). . . . . I 207.
Apostelen (Heilige) . . . I 188.
Apostelen en profeten . . I 207.
Apostelen (rangverschil onder de). . . . . I 229.
Apostolaat . . I 189, 217, 218, 219.
Apostolische macht . . . I 205.
Apostolische opvolging . . I 189.
Apostolische schriftuur. . I 196.
Apostolische verordeningen I 195.
Aristocratie (geestelijke) . II 175.
Aristoteles . . . . . II 15.
Arminianisme II 118, 231, III 14, 229.
Arminius. . . . . II 119.
Auctor primarius. . . . I 251.
Augustinus . . II 55, 115, 116, 119.
Autoriteit . . . . . I 229, 230.
Avondmaal (Heilig) . . . I 64.
Avondmaalsformulier . . II 47.

B.

ב (Voorzetsel) . . . . . II 44.
ב = als, tot, naar . . . II 50.
Barmhartigheid (jegens armen) . . . . . III 19.
Basilius . . . . . II 55.
Bathkol . . . . . II 255.
Bedeeling des Heiligen Geestes . . . . . I 154.
Bedeeling (verschil in) . . III 211.
Bederf van het beste is het

slechtste . . . . II 32, III 259.
Bedienaar des Woords, een gids . . . . . II 235.
Bediening des Woords . . II 18.
Bedoeling, hoofdzaak in het zedelijke . . . . . III 120.
Beeld (in enger zin) . . . II 47.
Beelddrager Gods . . . II 51.
Beeldendienst . . . . . II 54.
Beeld en gelijkenis . . . II 24.
Beeld van Christus (gelijkvormig worden aan het) II 57.
Beeld Gods II 21, 38, 42, 59, 97, 98.
Beeld des Drieëenigen Gods II 27, 55.
Beeld Gods in Christus . II 26.
Beeld Gods in den mensch II 30.
Beeld Gods (blijft eeuwig; s door de zonde verwrongen) . . . . . II 84.
Beeld Gods (grond der mogelijkheid van gebed) . III 289.
Beeld Gods (verlies van het) II 30.
Beeld Gods (heerschappij) II 37.
Beeldspraak . . . . . II 164.
Beest ('t Groote) . . . . II 54.
Beets. . . . . III 167, 168, 169.
Begeeren (in Adam) . . II 88.
Begeeren (in Christus, volgens Dr. Böhl) . . . . II 88.
Bekeering . . . II 130, 187, 197.
Bekeeringen . . . . . II 194.
Bekeering (in vierderlei zin) II 200.
Bekeering (het eischen van) II 198.
Bekeering (werk des Geestes in de) . . . . II 201, 202.
Bekeering (zaligmakende) II 199.
Bekluisden . . . . . III 214.
Bellarminus . . . I 119, II 35.
Belijden (vrucht van zuiver) III 7.
Belijdenis van schuld . . III 279.
Belijdenis (gereformeerde). II 225.
Belijdenis (Art. 14) . . . II 31.
Belijdenis (Art. 15) . I 120, II 74.
Belijdenis (Art. 17) . . . II 159.
Belijdenis (Art. 19) . . . II 172.
Belijdenis (Art. 22) II 186, III 39, 95.
Belijdenis (Art. 27) . . . II 118.
Belijdenis (Art. 39) . . II 125, 155.
Besluit (baren van het) . I 16.
Bestand der dingen . . . I 23, 24.
Bestel Gods . . . . . III 218.
Bestemming der dingen . I 23, 25.
Betering des levens . . . III 3.
Bethlehem . . . . . I 5.
Bevindingen. II 6, 166, III 45, 85, 230.
Bevinding (geen richtsnoer) I 2.
Bevinding (in vaste typen) I 3.
Bewustzijn . . . . I 79, III 288.
Bewustzijn (niet afhankelijk van het lichaam) . . . III 287.
Bewustzijn(heiligen van het) III 103.
Bewustzijn (redelijk). . . I 32.
Bewustzijnsverandering. . II 267.
Bewijs (notariëel) van echtheid der Heilige Schrift, ongeoorloofd. . . . . I 239.
Bewijs (notariëel) van echtheid der Heilige Schrift, onmogelijk . . . . . I 233.
Betu . . . . . I 136, 141.
Bezegeling des Woords I 251, 252, 254.
Bezieling . . . . . I 56.
Bezieling des Heiligen Geestes . . . . . I 146.
Bezit (gemeen) der geestelijke schatten . . . . III 196.
Bezitten . . . . . III 190, 191.
Bidden der engelen . . . III 280.
Bidden *in den Geest* . . III 304.
Bidden, is natuurlijk in den

mensch. . . . . III 290.
Bidden (valsch) . . III 295, 296.
Bidden (het rechte) . . . III 305.
Bidden, is het trekken van het afgedrukte naar het oorspronkelijke Beeld III 291, 292.
Binden en ontbinden . . I 104.
Blazen . . . . . I 36, 45.
Blijmoedigheid . . . . . II 239.
Blumhardt . . . . . I 210.
Dr. Böhl . . . . . I 76.
Dr. Böhl II 21, 22, 40, 41, 42, 45. 46, 47, 68, 78, 79, 88, 151. III 61.
Böhl (antwoord aan) . I xxi-xxx.
Bonum naturale . . . . I 118.
Boom der kennisse des goeds en des kwaads . I 79.
Borg (noodzakelijkheid van den) . . . . . III 121.
Borgtochtelijk lijden . . . I 112.
Bovennatuurlijke gaven . I 43, 44.
Bradwardin („over de zaake Gods") . . . . . I vi.
Brakel . . . . . II 247.
Broederliefde . . . . . III 209.
Broedertwisten . . . . . III 216.

C.

Calvijn . I 136, 141. II 55, 119, 166, 273.
Canoniciteit . . . . . I 226.
Carentia Justitiae originalis. I 8.
Catastrophe . . . . . I 8.
Cat. Romanus (Vr. 18), . II 36.
Catechismus (Zondag 16) . III 88.
Catechismus (Zondag 18) . III 37, 39.
Catechismus (Vr. 55) . . I 275.
Catechismus (Vr. 60) . . II 229, III 38, 39.
Catechismus (Vr. 65) . . II 156.
Catechismus (Vr. 114, 115) III 37, 39, 50, 81.
Ceremoniën . . . . . I 67.
Ceremoniën (afschaffing der) I 68.
Chantepie de la Saussaye. II 172.
Charisma . . . . . I 239.
Charismata (ambtelijke) . I 248.
Charismata (buitengewone) I 279.
Charismata (buitengew., geestel.) . . . . . I 249.
Charismata (gewone) . . I 248.
Charisma (profetisch) . . I 210.
Charismata (nog werkende) I 250.
Charisma (des geloofs) . I 241.
Charisma (der kennis) . . I 249.
Charisma (der liefde) . . I 249.
Charisma (onderscheiding der geesten) . . . . I 249, 250.
Charisma (der talen) . . I 250.
Charisma (der uitlegging) I 250.
Charisma (der wijsheid) I 249, 250.
Christendom . . . . . II 70.
Christendom (ongezond) . III 79.
Christendom (sentimenteel) II 209.
Christendom en wetenschap (verzoening van) II 71.
Christenen (Joden- en heiden-) . . . . . III 189.
Christenvolken (roeping der) III 248.
Christus . . . . . II 292.
Christus onze heiligmaking III 36.
Christus onze rechtvaardigheid . . . . . III 36.
Christus, de tweede Adam II 53.
Christus, *de* apostel . . . I 193.
Christus, de gave Gods . III 193.
Christus (Godheid van) . II 36.
Christus onze heiligheid . III 40.
Christus onze heiligheid . III 57.
Christus, de bron der hei-

Heiligmaking . . . . III 52, 53.
Christus, *de schat* van zijn volk . . . . . III 194.
Christus (voor de zonde) . II 56.
Christus (tot een val en opstanding) . . . . . III 257.
Christus is volmaakt mensch II 58.
Chrysostomus . . . . . II 55.
Citeeren . . . . . I 206.
Clericalisme . . . . . I 206.
Clericalisme (van dominees) I 253.
Coccejus . . . . . I 65.
Common Prayer . . . . III 281.
Comrie . . . . . II 290.
Comrie's verklaring van den Catechismus . . . . . II 252.
Comrie en Brakel . . . II 248.
Conditioneele onsterfelijkheid . . . . . I 10.
Continuïteit van leven . . I 29.
Creatianisme . . . . . I 113.
Crellius . . . . . I 11.
Critiek . . . . . I 84.

D.

Daad (eerste daad Gods aan den zondaar) . . . II 119.
Daden Gods (inblijvende) I 13, 14, 15, 16.
Daden (inblijvende), eeuwig I 15.
Daden (uitgaande) Gods I 13, 14, 15, 16.
Daden (uitgaande), tijdelijk I 15.
Dankzegging . . . . . III 278
Dankzegging (drie stadiën van) . . . . . II 117.
David . . . . . II 115.
Dienaar des Woords . . II 188.
Dinant . . . . . II 273.
Dood . . . . . II 20, 103, 121.
Dood (eeuwige) . . . . I 138.
Dood en leven . . . . . II 139.
Dood (in zonde) . . . . II 141.
Dood (een afsterven der zonde) . . . . . III 33.
Doodsstaat (buiten Christus) III 49.
Doetinchemsche kringen . II 119.
Dogma . . . . . I 239. III 4.
Dogmatisme . . . . . II 236.
Dogmatische ontwikkeling I 218, 219.
Dogmatische voortgang . . II 235.
Doop . . I 87, II 75, 119, III 129.
Doopsformulier . I 87, 238, II 135.
Doop van Christus I 123, 130, 132.
Doop des Heiligen Geestes I 168.
Doopsgezinden . . . . . II 178.
Doorbreking . . . . . II 193.
Drieëenheid . . II 12, III 24, 135.
Drieëenheid, geen modaliteit I 17.
Drieëenheid (geleerd in het O. T.) . . . . . I 34.
Drijving des Geestes . . I 132.
Dwepers . . . . . II 296.

E.

Eenheid van Gods volk III 149, 150—186, 197, 310.
Eenheid van Oud en Nieuw Verbond . . . . . III 211.
Eenvormigheid . . . . . III 32.
Eenvoud (valsche) . . . II 236.
Eenvoudigheid Gods . . . II 100.
Eenzijdigheid . . . . . III 18.
Eere Gods, doel der heiligmaking . . . . III 115, 116.
Eere Gods, doeleinde aller dingen . . . . . I 12, 26.
Egoïsme in het Gebed . III 294.
Egypte (beteekenis van) . III 235.
Engel . . . . . I 212.

Engelenval . . . . . III 83.
Enthousiasten . . . . . I 76.
Enting . . . . . II 149, 150.
Erfschuld . . . I 112, 113. II 216.
Erfschuld (niet toegerekend aan Christus) . . . . I 114.
Erfsmet . . . . . I 120.
Erfzonde . . . . . I 113. II 74.
Ethischen. I 202. II 118, 168, 169, 215, 216, 217, 282, 283, 284. III 16, 17, 35.
Ethisch-modernen . . . II 89.
Ethische richting . . . . II 120.
Ethische theologie . . . I 91.
Ethische theorie . . . . II 98.
Eutyches . . . . . II 171.
Evangelieschrijvers . . I 228, 229.
Exegeten (hedendaagsche) II 274, 275.

F.

Farizeïsme . . . . . III 77.
Fatalisme. . . . . II 2.
Fichte . . . , ... II 39.
Fides (potentialis, actualis, habitualis). . . . . II 128.
Formuliergebed voor kerkvergaderingen . . . . I 269.

G.

Gabriël . . . . . I 104.
Gave, charisma, doron . . I 238.
Gave (hemelsche). . . . II 120.
Gaven des Heiligen Geestes I 240, 241.
Gaven en talenten des Geestes. . . . . III 198.
Gaven (ambtelijke, gewone, buitengewone) . . . . I 247.
Gaven (verliesbare) des Heiligen Geestes . . . I 161.
Gave der glôttai . . . . I 184.
Gebed (soorten van het) . III 276.
Gebed (aard van het) . . III 277.
Gebed, is spreken tot God III 282.
Gebed (vormen van het) . III 284.
Gebed (werk des Geestes) III 289.
Gebed (vrucht des liefdedrangs). . . . . III 293.
Gebed(Hoogepriesterlijk)I 191. III 278.
Gebed (werking des lichaams in het) . . . . . III 283, 285.
Gebed van den onbekeerde III 297.
Geest . . . . . I 35.
Geest (menschelijke) . . I 159.
Geest des diepen slaaps . III 226.
Geestdrijverij . . . . I 74, 76.
Geesteloosheid . . . . . II 15.
Geest en stof . . . . . I 176.
Gehoorzaamheid (aan de Schrift) . . . . . III 233.
Geleerden-juk . . . . . I 213.
Geloof I 80, 88, 89. III 166, 167, 169, 170, 171.
Geloof (algemeen) . . . II 240.
Geloof, in vagen zin. . . II 236.
Geloof (Hebreeuwsche namen van het) . . . . II 249.
Geloof (historisch en zaligmakend) . . . . . II 250.
Geloof (oprecht) . . . . II 252.
Geloof (zaligmakend), alleen in den zondaar . . II 257.
Geloof (historisch) . . . II 289.
Geloof (in de heidenen) . II 285.
Geloof aan één heilige, algemeene Christelijke Kerk . . . . . III 216.
Geloof in de echtheid der Schriften . . . . . I 235.
Geloof (buiten de Heilige Schrift) . . . . . II 284, 285.

Geloof (schenking van). . II 233.
Geloof (zetel van het) . . II 249.
Geloof (voorwerp van het) II 242.
Geloof (daden van het) . II 252.
Geloof en hoop (tijdelijk karakter van) . . . . III 171.
Geloof (wezen van het) II 247, 249.
Geloof een gave Gods . . II 272.
Geloof (een middending) . II 276.
Geloof (een hulpmiddel) II 282, 283.
Geloof, dochter des Woords II 255.
Geloof, bij een bril vergeleken. . . . . II 254.
Geloof als zekerstelling voor ons bewustzijn . . . . II 247.
Gelooven in den zin van zeker weten . . . . . II 291.
Gelooven gelijk overreed worden . . . . II 252, 255, 261, 262.
Geloof (wezen en welwezen van het) . . . . . II 277, 278.
Geloof (geen nieuw zintuig) II 251.
Geloof (niet de ademtocht der ziel) . , ... II 283.
Geloofloosheid . . . . . II 271.
Geloofsdaad (formeele). . II 255.
Geloofskennisse . . . . II 291.
Geloofskracht . . . . II 166, 288.
Geloofsleven (onder het Oud Verbond) . . . . . I 71.
Geloofsoog . . . . . II 245.
Geloofsopenbaring . . . II 269.
Geloofsvermogen . II 128, 161, 254, 255, 268, 288.
Geloofswekking . . . . I 77.
Geloofswerking. I 77, 103. II 261, 270, 288.
Gelooven = gissen . . . II 241.
Gelooven (geen lager graad van weten) . . . . . II 244.
Gelooven *in* en *aan*. . II 258, 259.
Gelooven (in God en Christus) II 251.
Gemeenschap (natuurlijke en geestelijke) . . . . III 309.
Gemeenschap met God. . I 63.
Gemeenschap met Christus (natuur der) . . . . II 181, 182.
Gemeenschap der Heiligen I 245. III 180.
Gemeenschap der Heiligen (aard der). . . . . III 184.
Gemeenschap der Heiligen (in engeren kring). . . III 183.
Gemeenschap der Heiligen (in den hemel). . . . III 184.
Gemeenschap der Heiligen (in het onzichtbare) . . III 185.
Gemeenschap der Heiligen (geloof in de) . . . . III 182.
Gemeenschap met den Heiligen Geest (van den nog niet gevallen mensch, al of niet?) . . . . . III 96.
Gemeenschap van goederen (ideaal en profetie) . . III 189.
Gemeenschap van goederen III 187.
Gemoedsleven (innerlijk) . I 32.
Generatie (eeuwige) . . . I 18.
Genade . . . . . II 266.
Genade (eerste en tweede) II 128, 184, 186.
Genade (algemeene). III 296, 297, 298.
Genade (particuliere) . . III 297.
Genade (zaligmakende) . II 120, 191.
Genade (voorbereidende) . II 120, 122, 123, 124, 134, 136, 137.
Genadefeit . . . . . I 86.
Genadeverbond. . . . . I 44, 62.
Genadewerk. . . . . II 7. III 92.
Genadewerk(eenheid in het) II 9.

Genadewerk (eeuwigheid van het) . . . II 10, 113, 114.
Genade (helpende) . . . II 119.
Genadewerkingen (keten der) . . . . . II 132.
Genade (werkende of reddende) . . . . . II 139.
Genadewoord . . . . . I 86.
Genade (rijk der) . . . . I 59, 60.
Genialiteit. . . . . I 51.
Gerekend worden. . . II 213, 214.
Gerechtigheid (oorspronkelijke en afgeleide) I 118. II 33, 39, 60, 96, 97, 98, 99. III 26.
Gerechtigheid (berooving van de oorspronkelijke). I 117.
Gerechtigheid (gerechtvaardigde) . . . . . I 61.
Gerechtigheid (geloofs-) . II 96.
Gerechtigheid Gods . . . III 21.
Gerechtigheid (duidt verhouding aan) . . . . III 23.
Gerechtigheid en heiligheid III 24, 25.
Gereformeerde belijdenis (kenmerk der) . . . . II 28.
Gerhardt . . . . . II 38.
Gestalte Christi . . . . III 50.
Gestalten en gesteldheden II 122.
Gethsémané. . . . . I 144.
Gewoonte . . . . . III 99.
Gezondmaking (gave der) I 249.
Glôtta . . . . . I 184.
Gnosticisme. . . . . II 70.
God (alles in alles) . III 177, 178.
God (Fontein van alle liefde) III 131, 137.
God (de Heilige) . . . . III 30.
Gods Wezen (inblijvende daden van) . . . . . I 16.
Goddelijke natuur van Christus . . . . . I 140.
Godgeleerden (oude). . . III 19.
Godgeleerden (in ons eigen land). . . . . I xvii.
Godgeleerden(schrijvers over den Heiligen Geest) . . I xxi.
Godmenschelijk . . . II 173, 174.
Gomarus . . . I 136, 141, II 119.
Goed (volstrekt) . . . . III 110.
Goed = conform Gods wet III 109.
Goedheid Gods . . . . II 100.
Goed werk (*ons* werk *uit* geloof). . . . . III 111, 113.
Goede werken. . . . . III 3, 46.
Goede werken (in hun verband met de heiligmaking) III 107, 108.
Goede werken (door God voorbereid) . . . III 113, 114.
Goede werken en heiligmaking. . . . . III 93.
Gouden teugel. . . . . I 119.
Gradatiën (bezwangering, bezieling, inwoning) . . I 30.
Gratia (praeveniens, praeparans en operans) . . II 123.
Gratie en abolitie. . . . II 221.
Grieksch (kennis van 't) . II 275.
Groningers . . . . . I 203, 222.
Guido de Brès . . . . . I 73.
Gunning (Dr. J. H.) . . . II 160.

H.

Haarkloverij . . . . . I 20.
Hagar . . . . . III 162.
Handel . . . . . III 251.
Handoplegging der apostelen I 170.
Hart (nieuw) . . . . . III 102.
Hart (werk van het). . . III 286.
Hart (uitstorten van het) . III 152.

Hart (komen des Geestes in het) . . . . . III 153.
Hartstochten. . . . III 104, 105.
Hartstocht (onzondig) . . II 46.
Hattemisme . . . . . II 189.
Hebbelijkheid . II 265, 281. III 51.
Hebbelijkheden (instorting van) . . . . . II 67.
Hebbelijkheid (heilige en zondige) . . . . . III 46.
Heerlijkmaking . . . . . II 132.
Heidendom . . . . . II 70.
Heiligen Geest (uitstorting van den) I 152, 166, 167, 169, 208. II 7.
Heiligen Geest (uitstorting van den), een mysterie . I 150.
Heiligen Geest (invloed van den) . . . . . 137, 144. I 134,
Heiligen Geest (inwerking van den) . . . . . I 135
Heiligen Geestes (volmakende kracht des) . . I 22.
Heilige Geest (voorzitter der kerkvergaderingen) . I 264, 265.
Heilig . . . . . III 95.
Heilig (de wedergeborene). III 302.
Heiliging des harten . . III 11.
Heiliging van Jezus' vleesch I 31.
Heiligheid . . . . I 187, III 27.
Heiligheid (oorspronkelijke en afgeleide) . . . . III, 39, 62.
Heiligheid (volmaakte) . . II 63.
Heiligheid, eene hebbelijkheid . . . . . III 30.
Heiligheid (Levietische, ambtelijke) . . . . . III 29.
Heiligheid Gods . . . III 19, 20.
Heiligheid en heiligmaking III 40.
Heiligmaking I 7, II 11, 121, III 1, 31, 42, 43.
Heiligmaking, een genadegave . . . . . III 47, 48.
Heiligmaking, een werk Gods . . . . . III 98.
Heiligmaking, een mysterie III 13.
Heiligmaking (= inenting der wet) . . . . . III 14, 40.
Heiligmaking, buitengewoon werk des Geestes III 124.
Heiligmaking (gebod van) III 96.
Heiligmaking (noodzakelijkheid der) . . . . . III 8.
Heiligmaking (plicht tot) . III 9.
Heiligmaking (trappen der) III 70.
Heiligmaking (waarborg van) III 56.
Heiligmaking, trapsgewijs . III 54.
Heilig*making* (alleen bij menschen) . . . . . III 54.
Heiligmaking (niet in den staat der rechtheid) . . II 62.
Heiligmaking (geen leerstuk?) . . . . . III 2, 5.
Heiligmaking (eens voltooid) II 66.
Heiligmaking, volmaakt . III 69.
Heiligmaking (valsche) . . III 79
Heiligmaking (bezwaren tegen de) . . . . . III 76.
Heiligmaking (in Arminiaanschen zin) . . . . III 34.
Heiligmaking en rechtvaardigmaking . . . . . III 16.
Heilgeheim . . . . . I 220.
Heir des hemels en der aarde I 37.
Hemelvaart . . . . . I 147, 162.
Hernhutters . . . . . II 77, 171.
Hersenen (werk der) . . III 286.
Herschepping . . . I 54, 58, 60.
Herscheppingswerk (historie van het) . . . . . I 64.
Herscheppen, geen herstellen I 60.

Hieronymus (over het gezag van de Heilige Schrift) . I v.
Hoedanigheden (in den mensch) . . . . . III 66.
Hoofdschedelplaats . . . I 5.
Hoogmoed (geestelijke). . III 263.
Hoop . III 166, 167, 169, 170, 171
Hoovaardij (geestelijke). III 78, 79.
Hugenoten (oude kerk der) II 121.
Huwelijk . . . . . III 251.
Huwelijk (geestelijk). . . II 293.

I.

Idealisten . . . . . II 238.
Ik (het) . . . . III 83, 87, 289.
Ik (het booze) . . . . . III 119.
Illuminatie . . . . . I 75.
Illyricus (Flacius) . . . II 96, 100.
Immanuël . . . . . II 179.
Incarnation (volgens Böhl). II 44.
Ingeving . . I 100, 101, 190, 236.
Inzicht . . . . . II 194.
Inspiratie . . . . . I 200, 227.
Inspiratie (niet telephonisch) I 232.
Inspiratie (ethische opvattingen der) . . . . . I 201, 202.
Inspiratie (gereformeerde opvatting der) . . . . I 202.
Inspiratie (mechanische opvatting der) . . . . I 191, 199.
Inspiratie (natuurlijke opvatting der) . . . . I 198, 199.
Inspraak . . . . . I 83.
Inwendig werken des menschen . . . . . I 14.
Inwoning. . . . . , I 40.
Inwoning des Heiligen Geestes I 28, 148. III 149, 178, 186.
Inwoning (eeuwigheid der) III 179.
Instinct . . . . . III 127.
Instinct der dieren . . . I 41.
Irenischen . . . . . II 286.
Irvingianen I 209, 210, 211, 213, 214.
Israël . . . . . I 83, 88, 165.

J.

Jabin . . . . . III 238.
Jezus (gewilligheid van) . II 295.
Jezus „zonde" gerekend . II 218.
Jezus en Paulus . . . I 221, 222.
Joden en heidenen . . . I 170.
Joëls profetie . . . . . I 173.
Junius. . . . . I 104. II 55.
Juridisch . . . . . II 207.

K.

כ (Voorzetsel) . . . . II 44.
Kennis. . . . . II 19.
Kennis, toestemmen en vertrouwen . . . . . II 262.
Kerk . . . . . I 27. III 181.
Kerk (zichtbare) , . . . I 260.
Kerk (onzichtbare) . . . I 260.
Kerk (verborgen bestaan der) I 237.
Kerk (eenheid der zichtbare en onzichtbare). . I 259.
Kerk, één lichaam I 163, 164, 246.
Kerk (strijdende en lijdende) III 215, 216.
Kerk (strijd der). . . . . I 244.
Kerk (catholiciteit der). . I 247.
Kerk (zalving der) . . . I 246.
Kerk = pilaar en vastigheid der waarheid . . I 99.
Kerk (bloei der) . . . . III 6.
Kerk van Jeruzalem (noodlijdende) . . . . . III 188.
Kerk (Koningschap van Jezus over de) . . . . . I 263, 264.
Kerkenorde . . . . . I 262.

Ketterij . . . . . I 22.
Ketterijen der 1e Kerk . . II 234.
Kleine kinderen (werk des Heiligen Geestes in) II 121, 122, 160, 161.
Kinderkens (in 't gelooven). III 71.
Kindsheid van Jezus. . . I 127.
Klankenwonder . . . . I 82.
Klankenwonder (volkomen en onvolkomen) . . . I 81.
Kohlbrugge II 21, 22, 47, 79, 80, 93, 167, 205. III 17, 35, 49.
Kracht (van kracht tot) III 86, 88.
Kracht des Vaders (voortbrengende) . . . . . I 22.
Kracht des Zoons (schikkende) . . . . . I 22.
Kruis . . . . . III 190.
Kühnert . . . . . I 278, 279.
Kunstvaardigheid. . . . . I 50.

L.

Lampe. . . . . II 217.
Landstreken (verschil in gehalte der). . . . . III 252.
Leer en leven . . . . . II 2.
Leerregels (art. 12) . . . II 160.
Leerregels (3 en 4 : 11, 12, 17) . . . . II 156, 157.
Leerstelling . . . . . III 5.
Leiden tot bestemming. . I 38.
Letterkennis. . . . . II 291.
Leven . . . . . II 103, 104, 121.
Leven (tweeërlei). . . III 108, 109.
Leven (overzetting in het). II 141.
Levenwekkende werking . I 40.
Levendmaker . . . . . I 46.
Leven (inplanting van het nieuwe) . . . . . II 142.
Levensbeginsel (inplanting van het nieuw). . . . II 129.
Levensbeginsel (bewaring van 't nieuw) . . . . II 129.
Levensbeginsel in alle schepsel . . . . . I 31.
Levenscentrum. . . . . II 753.
Levensprinciep . . . . . I 32.
Levensverband (organisch) I 161, 162.
Levenswoord . . . . . I 88, 89.
Levens van Jezus. . . . I 124.
Lezen . . . . . I 18.
Lichaam van Christus . . I 191.
Lichaam van Christus (toebereiding van het) . . I 103.
Lichaam van Christus, toebereid door God Drieëenig I 105.
Lichaam, een tempel des Geestes . . . . . III 147.
Lichaam (heiliging van het) III 105.
Liefde . . . III 166, 169, 170, 171.
Liefde (nieuwe) . . . . III 313.
Liefde (soorten van). . . III 159.
Liefde (natuurlijke) . . . III 127.
Liefde (instinctieve en zedelijke) . . . . . III 129.
Liefde (oorspronkelijke en afgeleide) . . . . . III 137.
Liefde (drieërlei vorm der) III 132.
Liefde (tweeërlei werking der) . . . . . III 223.
Liefde (het wezen Gods) . III 133.
Liefde, werk des Geestes . III 180.
Liefde (*het* werk des Geestes) III 126.
Liefde (des Geestes is de *meeste*) . . . . . III 160, 161.
Liefde (menschelijke) . . III 130.
Liefde (vermenging van menschel. en goddelijke) III 136.
Liefde Gods . . . . II 4, 5, 10.
Liefde Gods (valsche voor-

stelling over de) . , . III 231.
Liefde Gods (menschelijke voorstelling over de) . . III 232.
Liefde tot God . . II, 7, 91, 196.
Liefde bij God . . . . . II 92.
Liefde van Jezus . . . . III 202.
Liefde (persoonlijke) des Geestes . . . . . III 157.
Liefde en hart . . . III 204, 268.
Liefde en waarheid . III 217, 218.
Liefde en zelfzucht . . . III 174.
Liefde, het *nieuw* gebod . III 207.
Liefde (zuiverheid eisch) III 80, 219.
Liefde, in de dierenwereld III 126.
Liefde, wortelend in beginsel . . . . . III 269.
Liefde (uitstorting der) . . III 151.
Liefde, niet = overwinning van zelfzucht . . . . III 173.
Liefde (lijden der) . . . III 203.
Liefde (strijd der) . . . III 175.
Liefde (zegepraal der) III 178, 273.
Liefdeleven (der Drieëenheid) . . . . . III 134, 135.
Liefdebesef . . . . . III 138.
Liefdesgemeenschap met Christus . . . . . III 164.
Liefdeïnstorting (werk des Geestes) . . . . . III 171.
Liefdesopenbaring (in het verlossingswerk). . III 139, 140.
Liefdewekking (een werk des Heiligen Geestes) . III 137.
Liefde (uitstorting der) III 144, 145.
Liefdewerk (des Geestes) . III 160.
Lofverheffing . . . . . III 278.
Lofzang . . . . . III 279, 280.
Logos . . . . . I 184.
Luther . . . . . I 2.
Lutherschen. . . . . II 37, 88.
Lijdelijkheid. . . . . II 184.
Lijdelijkheid (gezonde en ziekelijke) . . . . . II 185.
Lijk . . . . . II 108.

M.

Maccovius. . . . . II 83, 127.
Mammon . . . . . III 190, 191.
Manes . . . . . II 70, 70.
Manichaeïsme . II 69, 70, 73, 151.
Manichaeërs. . . . . I 117.
Maran-atha . . . . . III 192.
Marchs Merch . . . . . II 127.
Martelaren . . . . III 205, 206.
Materialisme. . . . . II 73.
Matthias . . . . . I 215, 216.
Mededeeling (gewone) des Heiligen Geestes . . I 169, 171.
Mededeeling (buitengewone) des Heiligen Geestes . I 169, 171.
Medewerking . . . . II 185, 186.
Medisch . . . . . II 207.
Melkspijs . . . . . II 17.
Mennonieten . . . . . I 108.
Mensch . . . . . II 28.
Mensch (beteekenis van den) . . . . . III 64, 65.
Mensch (oude en nieuwe) III 83, 87, 89.
Mensch (opstaan van den nieuwen) . . . . . III 81, 88.
Mensch (verheffing van den) II 29.
Menschheid . . . . . II 52.
Menschwording Gods . . II 55.
Menschelijke natuur. . . I 108.
Menschelijke natuur van Christus (schepping van de) II 106.
Menschelijke natuur van Christus (ontwikkeling van de) . . . . . I 124.

Methodisme. I 58, 75, 191. II 135, 118. III 74.
Middelaar (ondersteuning van den) . . . . . I 148.
Modernen. . . . . I 222.
Moderne beschouwing . . III 207.
Moeder zijn. . . . . III 128.
Moeders (zwakke en goede) III 201.
Mozes . . . . . I 101.
Mysterie . . . . I 5, 106. II 5.
Mysteriën (indenken der). I 220.
Mystiek (valsche). . . . . III 94.
Mystiek (pantheïstische) . III 63.
Mystieke unie I 167. II 163. III 48, 49.
Mystieke unie (5 stadiën) II 180, 181.
Mysteriën (voltooiing der). I 221.

N.

Nabi . . . . . I 91.
Natuur (wezen en welwezen der menschelijke). . . II 84.
Natuur (werking der zonde in de menschelijke) . . II 86.
Natuur deelachtig (der goddelijke) . . . . . II 176, 177.
Natuur (verdorvenheid der menschelijke) . . . . II 85.
Natuur (verandering van) II 150.
Natuur (de gevallen) . . I 110.
Natuur (onverdelgbaar karakter der menschelijke) II 85.
Natuur (rijk der) . . . . I 59.
Natuurlijke gaven. . . . I 43, 44.
Nederbuiging Gods . . . I 95.
Neo-Kohlbruggianen. III 16, 60, 61.
Niets-zijn des menschen III 62, 63, 65.
Nieuw gebod . . . III 210, 212.
Nieuw-Jeruzalem . . . . III 189.
Nieuw-Platonisme . . . II 70.
Noach en zijn achtster. . I 87.

O.

Offerande (vrijwillige) . . I 140.
Omzichtigheid (noodig). . I 6.
Onderhouding . . . . . I 55.
Onderwerpelijk. . . . . II 256.
Onderzoek (oirbaar). . . I 21.
Onderzoek (historisch-critisch) . . . . . I 252.
Ontlediging noodig . . . II 16.
Ongelijkheid (in den hemel) III 32.
Onmacht. . . . . III 12.
Onreinheid . . . . . III 20.
Onschuld des Middelaars I 116.
Ontstaan der dingen . . I 23, 24.
Ontstentenis. . . . . I 119.
Ontvangenis. . . . . I 107, 109.
Onveranderlijkheid des H.G. II 158.
Onwederstandelijkheid II 143, 144.
Onze Vader (het) . . . III 308.
Onzichtbare dingen . . . II 242.
Oordeel (laatste) . . . . I 9.
Oordeel (overgeven aan het) III 224.
Oorspronkelijke rechtheid I 61.
Oosterzee. . . . . III 167, 169.
Openbaring . . . I 85, 100, 235.
Openbaringsvolk . . . . I 69.
Openbaringsgeschiedenis (stadiën in de) . . . I 86, 88.
Opstanding . . . I 122, 145, 147.
Origenes. . . . . II 55, 171.
Organisch verband der menschheid . . . . . I 42.
Oud Testament . . . . I 97.
Overaltegenwoordige werking Gods. . . . . III 222.
Overblijfsels (kleine) . . II 31.
Overbuigen van den wil II 196, 197. III 155.

Overdenking . . . . III 284, 285.
Overlevering . . . . . I 101.
Overreding (zedelijke) . . II 127.
Overtuiging . . . . . II 125.
Overtuiging des H. G. I 236, 254, 255.
Overtuiging (van den zondaar) III 157, 158.
Overtuiging (van zonde) . II 130.
Owen (lijst der werken van) I VII-XVI.
Owen's werk over den H. G. I I, II.
Owen (over de zichtbare kerk) I 126.

P.

Pantheïsme . . . . . II 65, 170.
Paradijsbelofte . . . . . I 82.
Parallelisme . . . . . I 39.
Paulus . . . . . I 193.
Paulus' apostelschap. . . I 215.
Pelagianen . . . . . II 93, 118.
Pelagianen (halve) . . II 252, 256.
Pelagianisme . . . . . III 63.
Pelagius . . . . . II 119.
Personen (enkele) . . . II 19.
Persoon . . . . . III 288.
Persoon, is bidder . . . III 283.
Persoon (heiligen van den). III 100.
Persoonlijk talent. . . , I 51.
Persoonlijkheid. . . I 46. II 39.
Perfectionisme . . . . III 68, 80.
Pessimisten . . . . . II 238.
Pharao (beteekenis van den) III 235.
Pharao (tot verstokking verwekt) . . . . . III 237.
Pharao en Messias . . . III 237.
Pharao en Mozes. . . . III 236.
Photographie . . . . . II 25.
Piëtisme . . . . . II 80, 94.
Piëtisten . . . . . III 82, 83.
Pinksterdag . . . . III 212, 272.
Pinksteren . . . . . I 151, 167.
Pinksterfeest (viering van het) I 151.
Pinksterteekenen (reëel) I 175, 176.
Pinksterteekenen, geen symbolen . . . . . I 172.
Pinksterwonder . . . . I 185.
Pinksterwonder (methodistische verklaring van het) I 174.
Pontianen of Hattemisten. II 167.
Praktijken (slechte) der Christenen . . . . . III 249.
Prediking. III 75, 94, 96, 198, 199.
Prediking (dorre). . . . II 15.
Prediking (eentonigheid van de). . . . . II 14.
Prediking (moet teeder zijn) III 258.
Prediking (vaagheid in de) II 234.
Prediking der heiligmaking. . . . . III 122, 123.
Præëxistentie . . . . . I 108.
Profeten . . . . . I 95.
Profetie . . . . . I 70, 91.
Psalmen . . . . . III 281.
Pünger (Dr.) . . . . . III 61.
Pura naturalia . . . . . II 36.

R.

Raad Gods . . . . I 15. III 24.
Recht . . . . . II 205.
Recht Gods . . . II 93, 94. 10.
Rechtsbesef . . . . . II 208.
Rechtvaardig verklaren. . II 217.
Rechtvaardigen des goddeloozen II 178, 219, 229. III 27, 28.
Rechtvaardiging (voorop) . II 226.
Rechtvaardiging (volstrekt) III 44.
Rechtvaardiging (uit vrije genade) . . . . . II 232.
Rechtvaardiging (door het geloof). . . . . II 224.
Rechtvaardiging (in den tijd) II 223.

Rechtvaardiging van eeuwigheid . . . . . II 222.
Rechtvaardiging Gods . . I 9.
Rechtvaardigmaking . II 204, 205.
Rechtvaardigmaking en heiligmaking . . II 220, 221. III 18.
Redelijke Godsdienst, II 776 (ed. 1757). . . . . II 248.
Reformatie . . . . . II 227.
Reglementen . . . . . I 262.
Rekenen Gods. . . . . II 215.
Rekening met God (altoos in) II 90.
Reuke des doods en des levens (het Evangelie een) II 19.
Roeping . . . . I 52, 53. II 129.
Roeping (inwendige). . . II 158.
Roeping (uitwendige). II 188, 190.
Roeping (gewone en buitengewone) . . . . . I 243.
Roeping (in ruimer en enger zin) . . . . . II 187.
Roeping (krachtdadige en gemeene) . . . . . II 190.
Rome. . . . . II 35, 88, 215.
Romeinen (brief aan de) . I 197.

S.

Sabbath . . . . . I 61.
Sabbathisten . . . . . I 68.
Sabelliaansche dwaling. . I 56, 57.
Sacramenten . . . . . II 158.
Saeculariseering van Christus I 124.
Salvation Army . . . . I 174.
Satan . . I 10, 11, 244. II 32, 54. III 9, 221, 222.
Satan (volgens Mozes) . . II 72.
Satans lijden . . . . . I 139.
Schaduwendienst. . . . I 67.
Schaduwendienst (beteekenis der) . . . . . I 69.
Schatboek . . . . . I 86.
Scheiding. . . . . II 286.
Schepping (des menschen) I 45, 113.
Scheppingsverhaal . . . I 100.
Schotland . . . . . III 251.
Schrift. . . . I 97, 98, 196, 224.
Schrift (goddelijk gebruik van het) . . . . . I 99.
Schrift (doeleinde van het). I 98.
Schrift (Heilige) . . . . II 287.
Schriften (Heilige) geen actestukken . . . . . I 231.
Schrift (noodzakelijkheid der Heilige) . . . . . I 73.
Schrift (uitnemendheid der Heilige) . . . . . I 72.
Schrift (autoriteit der Heilige) . . . . I 102, III 230.
Schrift (dienst der Heilige) I 77.
Schrift (Heilige) een band I 49.
Schrift (Heilige) beschrijving van het verlossingswerk . . . . . I 82.
Schrift (feilloosheid der Heilige) . . . . . I 203.
Schrift (Heilige) een mysterie I 4.
Schrift (onfeilbaarheid der Heilige). . . . . I 203, II 23.
Schrift (ontzieling der Heilige) . . . . . III 256.
Schrift (Heilige) in menschentaal . . . . . I 81.
Schrift (Heilige) Gods beeltenis . . . . . I 75.
Schrift (Heilige) een getuigschrift . . . . . II 260.
Schrift (Heilige) richtsnoer . . . . . I 4. II 6.
Schuld (ontstaan der) . . II 91.
Schuld (absolute). . . . II 92.

Schuld (blijvende) . . . II 91.
Schuld tegenover God . . II 89.
Schuld (juridische opvatting van) . . . . . II 92, 93.
Schuld(ethische opvatting van) II 93.
Schuldbesef . . . . . II 210.
Schijngeloof . . . . . II 266.
Schijngenade . . . . . II 199.
Schwenkfeld . . . . . I 2, 3.
Semi-pelagiaansch . . . II 119.
Sihon . . . . . III 238.
Simon Magus . . . . . I 170.
Smet . . . . . II 74. III 41.
Socinus . . . . . II 36.
Sodom en Gomorrha . . III 253.
Souvereiniteit Gods . I 52. II 206, 217. III 22.
Souvereiniteit van Gods liefde . . . . . III 140.
Souvereiniteit (des Heiligen Geestes) . . . . . I 8.
Spanje. . . . . III 241.
Spreken . . . . . I 93.
Spreken Gods . . . I 91, 92, 93.
Spreken tot het volk . . I 96.
Staat . . . . . II 65, 212, 213.
Staat (oorspronkelijke) . II 40, 61.
Staat der rechtheid . . . I 44.
Staat (bepaling van den) II 213, 214.
Staat en toestand. . . . II 67.
Standpunt (onjuist) . . . I 12.
Steen des aanstoots. . . III 271.
Stof. . . . . II 72.
Stok en blok . . . . II 3, 4, 38.
Straf . . . . . II 95.
Strigel (Victorinus) . . . II 99.
Strijd . . . . . III 300.
Symbolen . . . . . I 173.
Symboliek . . . . . II 99, 100.
Synode van Jeruzalem . . I 225.

T.

Taal . . . . . I 185.
Tafelen der wet . . . . III 103.
Talenten . . . . . , I 241.
Teederheid . . , . . . I 1.
Tegengif (Calvijns) . . . II 275.
Testament (Nieuw) . . . I 223.
Testimonium Spiritus Sancti I 251 II 287.
Tertullianus. . . . . II 55.
Thabor . . . . . I 5.
Theologie (nieuwere) . . I 36.
Thomas van Aquino . . I 119.
These, antithese, synthese II 169, 170.
Toenemen in genade . . I 128.
Toepassing (des H. Geestes) I 258.
Toepassing (ambtelijke) . I 257.
Toerekening. . . . . I 113.
Toespraak . . . . . I 83.
Traducianisme. . . . . I 113.
Trekken des Heeren (het) II 187.
Trichotomie. . . . . III 101.
Triomf van Christus. . . I 9.
Troost. . . . . III 162.
Trooster I 21, 22. III 106, 161, 162, 163, 195, 196.
Trooster (eeuwig blijven van den). . . . . III 165.
Twaalven. . . . . I 214.
Tweemensch . . . . . II 152.
Twist (met den Heere). . III 225.
Tijdgeloof . . . . . II 289, 290.

U.

Uitbrengen tot aanzijn . . I 38.
Uitgieten . . . . . III 278.
Uitlegging des Heiligen Geestes . . . . . I 255, 256.

Uitlegging (ambtelijke) . . I 256.
Uitverkiezing en voorverordineering . . . . . II 112.
Uitverkiezing (tot rechtvaardigmaking) . . . . II 230, 231.
Uitariërs. . . . . I 19.
Ursinus . . . . . II 38.
Utenhove. . . . . III 37.
Utrechtsche nieuwigheden. II 276.

V.

Vader (Fontein aller dingen) I 23.
Vaderen (belijdenis der) . III 181.
Val . . . . . II 45.
Val en opstanding . . . II 68.
Veni Creator Spiritus . I 54, II 12.
Verandering (inwendige) . III 91.
Verbond (Nieuw). . . . I 64.
Verbond (Oud). . . . . I 64.
Verbondsbetrekking . . . II 182.
Verdeeling van arbeid . . I 39.
Verdorvenheid. . . . II 79, 80.
Verdraagzaamheid . . . III 203.
Verharding . . III 224, 227, 241.
Verharding van Israël . . III 250.
Verharding (collectieve) III 250, 252.
Verharding (alleen bij den onder het verband levende) . . . . . III 247.
Verharding (tijdelijke) . . III 243.
Verharding, op één punt . III 244.
Verheerlijking . . . . . I 9.
Verhooging . . . . . I 143.
Verkiezing . . . . . I 18.
Verlating . . . . . III 244.
Verlevendiging (geestelijke) III 245.
Verlichting I 5, 100, 199, 202. II 195.
Verlichting (gemeene) . . II 191.
Verliesbaarheid . . . . II 63.
Verliesbaar en onverliesbaar goed. . . . . II 96.
Verloochening . . . III 116, 117.
Verlossing (volkomen) . . II 131.
Vermittlungstheologie . II 39, 277.
Vernedering. . . . . I 143.
Verschijnselen . . . . I 177, 178.
Versieren der hemelen. . I 37.
Verstokking . . . . . III 224.
Verstokking, geleerd in de Schrift . . . . . III 234.
Verstokking, door Jezus geleerd . . . . . III 239.
Verstokking (duurzame) . III 245.
Verstokking, tegen de natuurlijke godsvrucht . . III 228.
Vertaling (officieele) . . . I 256.
Vertroosting. . . . . III 164.
Vertrouwen . . . . . III 249.
Verzameling der Schriften I 228.
Verzekerd zijn . . . II 263, 264.
Verzoening . . . . . II 210.
Vleesch . . . . . II 71.
Vleesch en Geest. . . . II 35.
Vleeschwording des Woords II 22.
Vloeken . . . . . III 295.
Voetius (G.) . . . . . II 55, 198.
Voldoening (actieve) . . I 139.
Voldoening (lijdelijke) . . I 139.
Volharding der heiligen I 61, 138. II 165. III 262.
Volle Raad Gods. . . . I 83.
Volmaaktheid in 't gelooven III 71.
Volmaaktheid (in de deelen) III 69.
Volmaaktheid van gelooven en heiligmaking . . . III 75.
Volmaken van het geschapene I 25.
Volmaking . . . . . I 76.
Voorbede . . . . . III 307, 308.
Voorbede (werk des Heiligen Geestes) . . . III 310, 311.

Voorbede des Geestes (aanvullend). . . . . III 302
Voorbidding des Heiligen Geestes . . . III 299, 300, 301.
Voorbidding van Christus III 300, 301.
Voorbidding der ouders . III 301.
Voorkennis Gods . . . . II 8.
Voorwerpelijk . . . . . III 256.
Voorzienigheid (algemeene en bijzondere) . . . . II 138.
Vormen (van het gebed) . III 284.
Vorstius . . . . . II 275.
Vrede, vrucht der heiligmaking . . . . . III 101.
Vroomheid (valsche) . . II 1fl.
Vrouwen (medestrijden der) III 176.
Vrijheid Gods . . . . . I 94.
Vijandschap tegen Jezus III 270.

W.

Waarneming (zintuigelijke) II 296.
Wedergeboorte. . . I 43. II 9, 45. III 58, 59.
Wedergeboorte, in enger en ruimer zin . II 125, 126, 132, 183, 189.
Wedergeboorte (alleen werken Gods in de) . . . II 189.
Wedergeboorte, is inplanting van den levenskiem II 154.
Wedergeboorte (lijdelijkheid in de) . . . . . II 142.
Wedergeboorte der uitverkorenen . . . . . II 143.
Wedergeboorte der kinderkens . . . . . II 145.
Wedergeboorte (het mysterieuze der) . . . II 146, 147.
Wedergeboorte, een physieke daad . . . . . II 145.
Wedergeboorte, geen zedelijk werk . . . . . II 144.
Wedergeboorte, geen plaatsen in Christi gerechtigheid . . . . . II 148.
Wedergeboorte, geen sacr. werking . . . . . II 148.
Wedergeboorte, geen wezensverandering . . . II 148.
Wederkomst . . . . . I 147.
Wederkomst des Heeren . I 8, 174, 209. III 192.
Wederopstanding des vleesches . . . . , . . I 9.
Weerstaan des Geestes. . III 156.
Welbehagen Gods . . . II 142.
Wereld (geestelijke) . . . I 158.
Wereld (stoffelijke) . . . I 158.
Wereldkerk . . . . . 199, 238.
Wereldgeest. . . . . III 200.
Werken Gods (middellijk) III 97.
Werk des Vaders. . . . III 138.
Werk des Heiligen Geestes I 7, 8, 11, 125. II 11, 12.
Werking des Heiligen Geestes . . . . I 96, 154. III 185.
Werking des Heiligen Geestes (organische) . . . I 66.
Werking des Heiligen Geestes (verborgen) . . . . I 31.
Werking des Heiligen Geestes (individueele) . . . I 66.
Werking des Heiligen Geestes (uitwendige) . . I 160, 161.
Werking des Heiligen Geestes (inwendige) . . . I 160, 161.
Werk des Heiligen Geestes (in het gebed) III 275, 303, 304.
Werk des Heiligen Geestes (eeuwig) . . . . . III 125.

Werk des Heiligen Geestes, niet plaatsbekleedend . III 112.
Werk des Heiligen Geestes (een uitgaande daad). . I 17.
Werk des Heiligen Geestes (in de schepping) . . . I 29, 36.
Werk des Heiligen Geestes in 't troosten . . . . II 163.
Werk des Heiligen Geestes in Christus . . . . I 137, 148.
Werk des Heiligen Geestes (in 't klankenwonder) . I 183.
Werk des Heiligen Geestes (in de afsterving) . . . III 90.
Werkverbond . . I 44, 62. III 14.
Wet Gods . . . . . II 94.
Wet des Heeren . . . . III 40.
Wetten (in het rijk genade) I 159.
Wetsvolbrenging . . . . III 11.
Weten, gegrond op gelooven II 243.
Wezen Gods . . . II 100, 101.
Wezen en beeld . . . . II 53.
Wezen en welwezen des geloofs . . . . . II 277, 278.
Wil. . . . . II 267.
Wilsverandering . . . . III 104.
Witzius . . . . . II 255.
Wonderen . . . . . I 89, 90.
Wonder der talen. . . . I 179.
Wonder der talen in de apostolische gemeenten . I 180.
Wondergeloof . . . II 289, 290.
Woord. . . . . I 79.
Woord, middel tot bekeering II 159.
Woord, zaad der wedergeboorte . . . . . II 155.
Wijding van Christus tot het ambt . . . . . I 130.
Wijsheid (natuurlijke) . . II 69.

Z.

Zaad (onvergankelijk) . . II 124.
Zalving (ambtelijke) I 47, 48, 131, 160, 161, 165.
Zalving van den Middelaar I 41.
Zalving des Hoogepriesters III 148.
Zanchius . . . . . II 55.
Zedeleer der rabbijnen, des O. en N. T. . . . III 208, 209.
Zedelijke natuur des menschen . . . . . II 3.
Zekerheid, rust op geloof II 293.
Zelfverloochening II 259, 260. III 117.
Zelfverloochening voor God III 118.
Zêlem Demoeth . . . . II 43.
Zelfbedwang . . . . . I 249.
Zelfopoffering . . . . . III 132.
Zelfwegwerping . . . II 260, 261.
Zendbrieven (plaatselijk karakter der). . . . . I 224.
Zendbrieven (verloren gaan van) . . . . . I 226.
Zichtbare dingen . . . . II 242.
Ziel (onsterfelijk) . . . . II 108.
Ziel (na den dood) . . . III 288.
Ziel, (leven en dood zien ook op de) . . . II 105, 106, 107, 108, 109.
Ziel (zetel van het bewustzijn) . . . . . III 289.
Ziel (levensbeginsel van de) II 105, 106.
Ziel (ontbinding niet mogelijk bij de) . . . . . II 108.
Zielebeeld . . . . . II 25.
Zielsvernedering . . . . III 205.
Zintuigen (dienst der) . . II 244.
Zitten ter rechterhand Gods I 147.
Zonde. . I 30, 117. II 20, 94, 95.
Zonde (oorsprong der) . . II 72.

Zonde (wezen der) . II 140. III 81.
Zonde (inwonende) . . . III 84.
Zonde (zonder) . . . . I 111.
Zonde is ongerechtigheid II 76.
Zonde (in wezen privatief, met positieve gevolgen). II 82.
Zondebederf. . . . . II 81.
Zonde, geen substantie . II 77,
Zonde tegen den Heiligen Geest . . . . III 260, 261, 264.
Zonde tegen den Heiligen Geest (vrees voor de) . III 266.
Zonde en schuld . . . . II 89.
Zondebederf (volstrekt) . III 29.
Zondebederf in de menschelijke natuur . . . . . II 83.
Zonne der Gerechtigheid. III 223.
Zoon (Persoon van den) . I 129.
Zoon (Bouwmeester) . . I 24.
Zweven . . . . . I 37.

LIJST VAN BIJBELPLAATSEN.

REGISTER VAN DE PLAATSEN UIT DE H. SCHRIFT.

Genesis.

Gen. 1 : 2. Dl. I : 33, 37, 57.
Gen. 1 : 3. „ I : 35.
Gen. 1 : 26. „ II : 41, 51, 59, 97.
Gen. 1 : 27. „ II : 21, 23, 26, 43, 49.
Gen. 5 : 1. „ II : 43, 49.
Gen. 5 : 3. „ II : 41, 42, 44, 52.
Gen. 6 : 3. „ II : 96.
Gen. 9 : 6. „ II : 34.
Gen. 15 : 6. „ II : 212.

Exodus.

Exod. 4 : 21 . . . . Dl. III : 234.
Exod. 7 : 3 . . . . „ III : 234.
Exod. 7 : 13, 22; 9 : 35; 10: 20; 14 : 4; 14 : 8; 14 : 17. „ III : 237.
Exod. 18 : 4 . . . . „ II : 51.
Exod. 22 : 31 . . . . „ I : 187.
Exod. 23 : 3, 4 . . . „ III : 208.
Exod. 31 : 2, 3 . . . „ I : 47.
Exod. 35 : 35 . . . . „ I : 48.

Leviticus.

Lev. 17 : 11. . . . . Dl. II : 50.

Numeri.

Num. 5 : 17 . . . . Dl. I : 187.
Num. 11 : 29 . . . . „ I : 154.

Deuteronomium.

Deut. 2 : 30 . . . . Dl. III : 238.

Jozua.

Joz. 11 : 20 . . . . Dl. III : 238.

2 Samuel.

2 Sam. 24 : 1 . . . Dl. III : 238.

1 Kronieken.

1 Kron. 21 : 1 . . . Dl. III : 230.

Job.

Job 26 : 13. Dl. I : 33, 37.
Job 33 : 4. „ I : 33, 37, 38, 42, 106.

Psalmen.

Ps. 19 : 2, 3. . Dl. I : 92.
Ps. 19 : 8. . . „ II : 197.
Ps. 27 : 8. . . „ III : 290.
Ps. 33 : 6. . . „ I : 33, 37.
Ps. 35 : 2. . . „ II : 50.
Ps. 40 : 7. . . „ I : 103, 104.
Ps. 50 : 15. . . „ III : 263.
Ps. 51 . . . . „ I : 49; III : 147.
Ps. 51 : 13. . . „ I : 155.
Ps. 90 . . . . „ III : 279.
Ps. 95 : 8. . . „ III : 291.
Ps. 102 : 4. . . „ II : 50.
Ps. 102 : 18. . . „ II : 292.
Ps. 104 : 30 . . „ I : 33, 37, 38, 41, 47, 155.
Ps. 110 . . . . „ II : 296.
Ps. 133 . . . . „ III : 148.
Ps. 133 : 2 . . . „ III : 144.
Ps. 139 . . . . „ III : 222.
Ps. 139 : 7. . . „ I : 15.

Spreuken.

Spreuk. 1 : 23 . . . Dl. II : 1.
Spreuk. 3 : 26 . . . „ II : 50.
Spreuk. 20 : 12 . . . „ II : 140.
Spreuk. 25 : 21 . . . „ III : 208.

Hooglied.

Hoogl. 3 : 10 . . . . Dl. II : 296.
Hoogl. 8 : 6, 7 . . . „ II : 296.

Jesaja.

Jes. 32 : 14—17. . . Dl. I : 153.
Jes. 40 : 13 . . . . „ I : 34.
Jes. 41 : 23; 42 : 9; 43 : 19 „ I : 70.
Jes. 45 . . . . . „ I : 48.
Jes. 48 : 10 . . . . „ II : 49.
Jes. 55 : 7 . . . . „ II : 200.
Jes. 57 : 15 . . . . „ III : 29.
Jes. 61 : 1 . . . . „ I : 133.
Jes. 63 : 12 . . . . „ I : 163.
Jes. 63 : 17 . . . . „ III : 238, 241.

Jeremia.

Jeremia 20 . . . . . Dl. I : 95.
Jeremia 31 : 18 . . . „ II : 197.

Klaagliederen.

Klaagl. 11 : 30 . . . Dl. II : 200.

Ezechiël.

Ezech. 11 : 5 . . . Dl. I : 156.
Ezech. 11 : 19. . . . „ I : 154.
Ezech. 36 : 25. . . . „ I : 153.

Jona.

Jona 2 : 10. . . . . Dl. I : 92.
Jona 2 : 13. . . . . „ II : 200.

Micha.

Micha 3 : 8. . . . . Dl. I : 156.

Haggaï.

Haggaï 2 : 6 . . Dl. I : 153, 156.

Zacharia.

Zach. 12 : 10. . . . Dl. I : 154.

Mattheus.

Matth. 1 . . . . . Dl. I : 115.
Matth. 1 : 18, 20 . . „ I : 107.
Matth. 1 : 20 . . . „ I : 104.
Matth. 5 : 8 . . . „ II : 282.
Matth. 5 : 16 . . . „ III : 46.
Matth. 5 : 17, 21 en v.v. „ III : 208.
Matth. 5 : 23 . . . „ I : 238.
Matth. 5 : 44—46. . „ III : 209.
Matth. 8 : 12 . . . „ I : 133.
Matth. 8 : 13 . . . „ II : 83.
Matth. 12 : 28 . . . „ I : 133
Matth. 12 : 30—32. . „ III : 360.
Matth 12 : 31 . . . „ III : 260.
Matth 13 : 14 . . . „ III : 239.
Matht. 14 : 31 . . . „ II : 251
Matth. 16 : 17 . . . „ I : 168.
Matth. 16 : 19 . . . „ I : 205.
Matth. 16 : 24 . . . „ III : 115.
Matth. 19 : 12 . . . „ I : 249.
Matth. 23 : 37 . . . „ III : 151.

Markus.

Mark. 3 : 5 . . . Dl. III : 221.
Mark. 4 : 12, 14 . . „ III : 249.
Mark. 6 : 52 . . . „ III : 239.
Mark. 16 : 18 . . . „ I : 179.

Lukas.

Luk. 1 : 35 . . . . Dl. I : 107.
Luk. 1 : 75 . . . . „ III : 95.
Luk. 2. . . . . „ I : 124.
Luk. 2 : 25 . . . . „ I : 104.
Luk 2 : 52 . . . . „ I : 127.
Luk. 3 : 23—38 . . „ I : 115.
Luk. 4 : 1 . . . . „ I : 132.
Luk. 4 : 4 . . . . „ I : 133.
Luk. 8 : 10 . . . . „ III : 239.
Luk. 8 : 25 . . . . „ II : 251.
Luk. 9 : 52 . . . . „ I : 212.
Luk. 24 : 49 . . . . „ I : 155.

Johannes.

Joh. 1 . . . . Dl. I : 189.
Joh. 1 : 3 . . „ I : 35.
Joh. 2 : 22 . . „ II : 281.
Joh. 3 : 34 . . „ I : 126.
Joh. 3 : 36 . . „ II : 241, 251.
Joh. 6 : 44 . . „ II : 137.
Joh. 7 : 29 . . „ I : 153.
Joh. 12 : 40 . . „ III : 230.
Joh. 13 : 19 . . „ I : 70.
Joh. 13 : 34 . . „ III : 207, 209.
Joh. 14 : 1 . . „ II : 251.
Joh. 14 : 16 . . „ I : 154.
Joh. 14 : 29 . . „ I : 70.
Joh. 14 : 36 . . „ I : 204.
Joh. 15 . . . . „ II : 167.
Joh. 15 : 13 . . „ III : 200.
Joh. 15 : 26 . . „ I : 155.
Joh. 16 : 4 . . „ I : 70.
Joh 16 : 7, 8 . „ I : 155.
Joh. 16 : 13 . . „ I : 155, 251.
Joh. 17 : 20 . . „ II : 251.
Joh. 17 : 23 . . „ II : 179
Joh. 20 : 22 . . „ I : 168.
Joh. 20 : 23 . . „ I : 205.
Joh. 20 : 31 . . „ I : 217.
Joh. 21 : 22 . . „ I : 256.

Handelingen.

Hand. 1 : 5 . Dl. I : 155, 168.
Hand. 1 : 4 . „ I : 155.
Hand. 1 : 25 . „ I : 214.
Hand. 2 . . . „ I : 152, 179, 181.

Hand. 2 : 4. Dl. I : 183.
Hand. 2 : 19. „ I : 172.
Hand. 2 : 38. „ I : 240.
Hand. 5 : 1. „ I : 168.
Hand. 8 . . „ I : 169.
Hand. 8 : 37. „ II : 249.
Hand. 9 : 7. „ I : 232.
Hand. 10 : 44. „ I : 168.
Hand. 10 : 45. „ I : 165, 168, 240.
Hand. 11 : 18. „ II : 197.
Hand. 13 : 1, 2. „ I : 212.
Hand. 14 : 14. „ I : 212.
Hand. 16 : 31. „ II : 251.
Hand. 17 : 28. „ II : 28.
Hand. 19 : 2. „ I : 155.
Hand. 19 : 6. „ I : 169.
Hand. 19 : 9. „ III : 239.
Hand. 21 : 14. „ I : 192.
Hand. 22 : 9 „ I : 232.
Hand. 26 : 27. „ II : 289.
Hand. 28 : 26. „ III : 239.

Romeinen.

Rom. 1 : 4. . Dl. I : 143, 145, 146.
Rom. 1 : 5. . „ I : 214.
Rom. 2 : 4. . „ II : 198.
Rom. 3 : 24. . „ II : 209, 225.
Rom. 5 . . . „ I : 112.
Rom. 5 : 1. . „ II : 251.
Rom. 5 : 5. . „ II : 7, 10;
III : 127, 141.
Rom. 5 : 12. . „ II : 89.
Rom. 5 : 15, 17, 16 „ I : 239.
Rom. 6 : 5. . „ II : 163.
Rom. 6 : 12. . „ III : 105.
Rom. 6 : 19, 22 „ III : 16, 52, 96.
Rom. 6 : 23. . „ I : 239.
Rom. 7 . . . „ III : 58, 91.
Rom. 7 : 23. . „ II : 76.
Rom. 8 . . . „ II : 142.
Rom. 8 : 11. . „ I : 145, 146.
Rom. 8 : 14. . „ II : 265.
Rom. 8 : 24. . „ III : 166.
Rom. 8 : 26. . „ III : 275, 299.
Rom. 8 : 27. . „ III : 275.
Rom. 8 : 28. . „ II : 192.
Rom. 8 : 29. . „ II : 57; III : 44.
Rom. 9 : 11 . Dl. II : 190.
Rom. 9 : 17 . „ III : 237.
Rom. 9 : 18 . „ III : 228.
Rom. 10 : 10 . „ II : 249, 257.
Rom. 11 : 7 . „ III : 239, 247.
Rom. 11 : 8, 25 „ III : 239.
Rom. 11 : 17—25. „ II : 164, 165, 166.
Rom. 11 : 29 . „ I : 239; II : 192.
Rom. 11 : 35 . „ III : 291.
Rom. 12 : 1 . „ III : 106.
Rom. 12 : 6. . „ I : 248.

1 Corinthe.

1 Cor. 1 : 30. . Dl. III : 36, 37, 38.
1 Cor. 2 : 14, 15. „ III : 101.
1 Cor. 3 : 1 . „ III : 71.
1 Cor. 3 : 11. . „ II : 297.
1 Cor. 4 : 9 . „ I : 213.
1 Cor. 5 : 3. . „ I : 195.
1 Cor. 7 : 10. . „ I : 195.
1 Cor. 7 : 17. . „ I : 195.
1 Cor. 7 : 25. . „ I : 195.
1 Cor. 7 : 40. . „ I : 194, 195.
1 Cor. 8 : 5. . „ III : 137.
1 Cor. 9 : 2. . „ I : 2, 4.
1 Cor. 11 : 7. . „ II : 52, 58.
1 Cor. 12 : 3. . „ I : 259.
1 Cor. 12 : 4, 5, 6. „ III : 198.
1 Cor. 12 : 7. . „ I : 241.
1 Cor. 12 : 8. . „ I : 248.
1 Cor. 12 : 10 . „ I : 180.
1 Cor. 12 : 31. . „ I : 247.
1 Cor. 13 . . . „ III : 159, 160,
274.
1 Cor. 13 : 9 . „ III : 171.
1 Cor. 13 : 10, 12 „ II : 282.
1 Cor. 13 : 13. . „ II : 282;
III : 166, 268.
1 Cor. 14 . . . „ I : 53.
1 Cor. 14 : 12. . „ I : 245.
1 Cor. 14 : 14. . „ I : 181.
1 Cor. 14 : 27, 28 „ I : 179.
1 Cor. 15 . . . „ I : 235.
1 Cor. 15 : 9. . „ I : 215.
1 Cor. 15 : 28. . „ III : 173.
1 Cor. 15 : 49. . „ II : 55, 57.
1 Cor. 16 : 1. . „ I : 195.

2 Corinthe.

2 Cor. 3 : 6 . . Dl. I : 74.
2 Cor. 3 : 14 . . „ III : 239.
2 Cor. 3 : 18 . . „ II : 57.
2 Cor. 4 : 13 . . „ III : 233.
2 Cor. 5 en 6 . . „ III : 193.
2 Cor. 5 : 7 . . „ II : 282.
2 Cor. 5 : 17 . . „ II : 148.
2 Cor. 6 : 6 . . „ III : 159.
2 Cor. 7 : 1 . . „ III : 8, 60, 96.
2 Cor. 8 : 19 . . „ I : 239.
2 Cor. 9 : 15 . . „ I : 239.
2 Cor. 10 : 15 . . „ III : 70.
2 Cor. 11 : 13 . . „ I : 213.

Galaten.

Gal. 2 : 8. . . . . Dl. I : 214.
Gal. 4 : 6. . . . . „ I : 35.
Gal. 5 : 12. . . . . „ II : 233.

Efeze.

Ef. 1 : 4 . Dl. III : 95.
Ef. 1 : 20 . „ I : 146.
Ef. 1 : 21 . „ I : 163, 164.
Ef. 2 : 1 . „ II : 103.
Ef. 2 : 8 . „ I : 233, 272, 273, 280.
Ef. 2 : 10 . „ II : 118; III : 107.
Ef. 3 : 9 . „ I : 221.
Ef. 3 : 12, 17 „ II : 251.
Ef. 4 : 4 . „ III : 180.
Ef. 4 : 7 . „ I : 239.
Ef. 4 : 12 . „ III : 70.
Ef. 4 : 24 . „ II : 35, 61.
Ef. 6 : 18 . „ III : 27.

Filippensen.

Fil. 1 : 29. . . . . Dl. II : 219.
Fil. 3 : 9. . . . . „ II : 275.
Fil. 3 : 14. . . . . „ II : 192
Fil. 3 : 15. . . . . „ II : 248.
Fil. 3 : 12—17 . . . „ III : 72.
Fil. 4 : 17. . . . . „ I : 239.

Colossensen.

Col. 1 : 10. . . . . Dl. III : 71.
Col. 1 : 26. . . . . „ I : 221.
Col. 1 : 27. . . . . „ III : 176.
Col. 2 : 11. . . . . „ III : 100.

1 Thessalonicensen.

1 Thess. 3 : 13 Dl III : 96.
1 Thess. 5 : 23 „ III : 68, 93, 101.

2 Thessalonicensen.

2 Thess. 1 : 3. . . . Dl. III : 71.
2 Thess. 2 : 8. . . . „ I : 35.

1 Timotheus.

1 Tim. 1 : 5. . . . Dl. III : 192.
1 Tim 1 : 15. . . . „ II : 29.

2 Timotheus.

2 Tim. 1 : 9 . . . Dl. II : 192.
2 Tim. 2 : 25 . . . „ II : 198.

Hebreën.

Hebr. 2:14, 17, 18 Dl. I : 119.
Hebr. 2 : 13 . . „ I : 115.
Hebr. 3 : 1 . . „ I : 192, 212; II : 192.
Hebr. 3 : 13 . . „ III : 239.
Hebr. 5 : 13, 14 „ III : 71.
Hebr. 6. . . . „ II : 120, 190; III : 265.
Hebr. 6 : 4—8. „ III : 261.
Hebr 6 : 6 . . „ II : 198.
Hebr. 9 : 14 . . „ I : 136.
Hebr. 10. . . . „ II : 254.
Hebr. 10 : 5—7 . „ I : 103, 104, 105.
Hebr. 10 : 26—31 „ III : 261.
Hebr. 11 . . . . „ II : 97.
Hebr. 11 : 6 . . „ II : 288.
Hebr. 12 : 10 . . „ III : 76.

Jakobus.

Jak. 2 : 19 . . . . Dl. II : 289.
Jak. 13 : 9 . . . . „ II : 34.

1 Petrus.

1 Petr. 1 : 7 . . . Dl. II : 49.
1 Petr. 1 : 15 . . . „ III : 95.
1 Petr. 1 : 23 . . . „ II : 155.
1 Petr. 2 : 6 . . . „ II : 272.
1 Petr. 2 : 24 . . . „ III : 85.
1 Petr. 3 : 8 . . . „ I : 147.

2 Petrus.

2 Petr. 1 : 4. . . . Dl. II : 176.

1 Johannes

1 Joh. 1 : 3. . . . Dl. I : 186.
1 Joh. 1 : 4. . . . „ I : 231.
1 Joh. 1 : 7. . . . „ III : 187.
1 Joh. 2 : 7, 8. . . „ III : 210.
1 Joh. 3 : 4. . . . „ II : 68.
1 Joh. 3 : 6. . . . „ II : 125.
1 Joh. 3 : 14. . . . „ II : 111.
1 Joh. 4 : 8. . . . „ III : 131.
1 Joh. 4 : 16. . . . „ III : 137.
1 Joh. 5 : 6. . . . „ I : 237.
1 Joh. 5 : 16—18 . . „ III : 261.

2 Johannes.

2 Joh. : 5. . . . . Dl. III : 210.

Openbaring.

Openb. 2 : 5 . . . Dl. II : 200.
Openb. 22 : 11 . . . „ III : 23
Openb. 22 : 18 . . . „ I : 227.